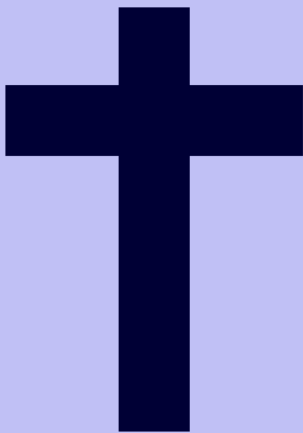

Nəkukuə Ikinan

The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of
Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu

Nəkukuə Ikinan
The New Testament in the Nafe (Kwamera) language of
Southeast Tanna, TAFEA Province, Vanuatu
Niutestamen long lanwis Nafe blong Vanuatu.
Le Nouveau Testament dans la langue Nafe de Vanuatu.

copyright © 2013 Wycliffe Bible Translators, Inc.

Language: Nafe (Nafe)

Translation by: Wycliffe Bible Translators

This translation is made available to you under the terms of the Creative Commons Attribution-Noncommercial-No Derivatives license 4.0.

You may share and redistribute this Bible translation or extracts from it in any format, provided that:

You include the above copyright and source information.

You do not sell this work for a profit.

You do not change any of the words or punctuation of the Scriptures.

Pictures included with Scriptures and other documents on this site are licensed just for use with those Scriptures and documents. For other uses, please contact the respective copyright owners.

2019-06-18

PDF generated using Haiola and XeLaTeX on 22 Feb 2024 from source files dated 31 Aug 2023
26b0f540-c192-5878-be67-18ede9ab1416

Contents

Nægkiariien sæ rakupwæn	1
Matiu	3
Mak	69
Luk	108
Jon	176
Wok Me	226
Rom	289
Fas Korin	320
Seken Korin	349
Kalesia	368
Efesas	379
Filipae	390
Kolosi	397
Fas Tesalonaeka	404
Seken Tesalonaeka	411
Fas Timoti	415
Seken Timoti	424
Taetas	430
Filimon	434
Hipru	436
Jemes	459
Fas Pita	467
Seken Pita	476
Fas Jon	481
Seken Jon	489
Nampa Tri Jon	491
Jut	493
Revelesen	496
Diksonari	529

Preface

This publication is the New Testament in the Nāfe language. The 3000 speakers of Nāfe live in Southeast Tanna, which is located in TAFEA province in southern Vanuatu.

The New Testament in the Nāfe language was translated during the years 2003 to 2013 by the South Tanna Translation and Literacy Project.

Nāgkariien sə rakupwən

In i nāgkariien səvəi translesen rinostat mo wok irə meste ro sampam

Fwe kupwən aposol me səvəi Iesu Kristo mine nārmama me nepwɪn ipaka ti nīrəha hāmərāi nəkukua me səvəi Niutestamen. Irəha hāmərāi nəkukua me nāha ia nāgkariien i Krik. Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə nāgkariien səvəi nəkur Kris rəmwhen ia kampani nāgkariien ia kwopun nāha Metel Ist fwe kupwən. Fwe kupwən nārmama me ia Metel Ist nāgkariien me səvənraha hənətui pehe irə səpəmsəpə, mətə ko kra i nəkukua riti ia nāgkariien i Krik irəha pam həvsini mhəukurən nīpwran ti nəri nə mə in nə kampani nāgkariien səvənraha. Ipwet mine ko ikəvsini nāgkariien i Krik ikətə mə ro iamɪnhi irə mine: Ἐν ἀρχῇ ἦν ὁ λόγος, καὶ ὁ λόγος ἦν πρὸς τὸν θεόν, καὶ θεὸς ἦν ὁ λόγος. (Jon 1:1)

Kuvərai raka Niutestamen fwe kupwən ia nāgkariien Krik, kurirə irə nāgkariien amasan səvəi Iesu Kristo ruviris mevən mwi meste nari fwe kwopun me nepwɪn nārmama həreirei nāgkariien Krik ikin. Ro iamɪnhi irə nārmama me ia kwopun me nāha hənəməmwur mənəmhuvsini nāgkariien Krik ia Niutestamen ruvehe ia nāgkariien me səvənraha səpəmsəpə.

Ia nuk 2001 nəkur ia Tənə səməme kamhəni nāgkariien i Nāfe hāmter ia kusen riti səvənraha səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe. Kani nāghi kusen nāha mə Saot Tana Translesen mo Litresi Projek. Kurirə irə nārmama ia kusen nāha hərhi pen nəsien riti revən ti Vanuatu Baebol Translesen (VBT) fwe ia Vila. Nārmama ia kusen səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe rəres VBT mə trətui ro iərmama riti ruvehe masitu ia nīrəha ti noien wok. Iərmama sə trasitu iamɪnha irə kani wok səvənhi mə in rəmwhen ia advaesa. Ia 2003 VBT rərhi pen advaesa riti revən marə tegin nārmama fwe ia rukwənu nāha Ienmərəi. Nəpɪn advaesa nāha ruvəuvehe raka, nənə rukwənu me mine nimwəfwaki me fwe Irupou meste nari fwe Kripoen hərhi pen nārmama me səvənraha həuvən kəru kəru mhousəsimwɪn irəha me ia Kwamera. Ia nəkureien nāha səvənraha, irəha hərpi rəginraha ia nīrəha me nepwɪn mə tuhamowok ipaka ti advaesa, mamhəuvsini nāgkariien ia Niutestamen ruvehe ia nāgkariien i Nāfe. Ia nuk 2004 kusen səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe roeite mwi nārmama me haməuku pen ia rukwənu me mine nimwəfwaki me pam. Nārmama me nāha həuvehe mhəsəni noien tukrai nāgkariien Nāfe irə. Ro iamɪnhi irə kusen səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe rinamo vi wok səvənhi ia nuk 2004, mərki meste mo sampam ia Niutestamen ia nuk 2013. Ia nuk 2013 kusen səvəi nuvsiniien nāgkariien ruvehe ia Nāfe roeite mwi nārmama ia rukwənu me mine nimwəfwaki me pam həuvehe kəvsini irapw Niutestamen irəha pam həregi fwe Matiu meste Revelesen. Nəpɪn həuvəregi pam həsəni mə ramasan pam.

Suatuk sə transleta me hənesi pen ti nuvsiniien nāgkariien ia Niutestamen ruvehe ia nāgkariien i Nāfe

Nægkiariien i Krik kimərai Niutestamen irə fwe kupwən ropə ia nəgkiariien i Nəfe nərmama ia Saot Tana kamhəni ipwet mine. Ko transleta me həuvsini nəgkiariien Krik ruvehe ia nəgkiariien i Nəfe resi pen noien səvəi nəgkiariien nəkur Kris kamhəni fwe kupwən, mətə saon səvənhi tripkatukwatukw mhə. Ro iamnhi irə, nəpən transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həmwur mə (1) translesen səvənraha trini irapw nīpwrai nəgkiariien səvəi nəgkiariien Krik, nənə (2) translesen səvənraha tresi pen atukwatukw nəgkiariien i Nəfe mine suatuk sə nərmama kamhəni nəgkiariien i Nəfe ipwet mine. Nəpən transleta me ho pəri wok irəha advaesa, irəha həti pen pik ia Niutestamen kimərai ia nəgkiariien Krik kupwən. Mətə həti pen mwi ia translesen me nepwīn. Translesen me nəha həti pen pik ia nirəha irəha i Revised Standard Version (RSV), Good News Bible (GNB), mine Bislama (BSL).

Nægkiariien mi nəha kani irau mə futnot mine refrens

Tikəvsini Niutestamen i ia nəgkiariien i Nəfe, mətəni ia kwopun me nepwīn leta riti kimərai raməmak utə ia nusvenhi nəgkiariien riti. Tikətəni mə ro iamnhi irə (a). Leta nəha ramahatən pen mə nəgkiariien riti raməmak inhəripw anan ia nīmwai nəkukuə nəha ikaməvsini. Tikəvsini nəgkiariien nəha inhəripw anan ramahatən nīpwrai nəgkiariien riti uə suatuk riti mwi ti nuvsiniien nəgkiariien nəha ruvehe ia Nəfe. Kani nəgkiariien sə ro iamnha irə mə futnot.

Kwopun kimərai pen futnot me ikin ia nīmwai nəkukuə tikətəni mwi inhəripw irə nəgkiariien me nepwīn kamhəni vas me nepwīn mwi ia Nəkukuə Ikinan. Kani vas me nəha mə refrens. Tikəvsini refrens me nəha trahatən vas me nepwīn mwi ia Nəkukuə Ikinan kamhəgkiari ia nari riti rəmwhen ia vas nəha kino mak irə raməgkiari mwi irə.

Nənīmwi nari me

Tikəvsini pam Niutestamen i ia nəgkiariien i Nəfe, marə mətəni mwi nīpəri nəkukuə riti mwi nəha ikin nənīmwi nari me həpik irə. Nənīmwi nari me nəha trasitu ia niram mə tikukurən amasan mwi narimnari me nepwīn Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə mətə nepwīn riwən ia Vanuatu. Tikəti pen ia nənīmwi nari me nəha mətəni narimnari me rəmwhen ia nei me, uə nərimiru me, uə narimnari me nepwīn səvəi narəien i nəkur Isrel mine nəkur Rom hənərə irə fwe kupwən mətə riwən ia Vanuatu.

Map me

Tikəvsini Niutestamen i ia nəgkiariien i Nəfe, mətəni map me nepwīn. Ia map me nəha tikətəni kwopun me nepwīn Iesu ramavən ikin fwe kupwən. Map me nepwīn mwi kamhəhatən navənien me səvəi Pol nəpən in ramavən irə mamevən ia kwopun me maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo.

Nəkukuə sə rani irapw nīpwrai nəgkiariien me (Diksonari)

Trini minuə ikətəni nəgkiariien riti ia Niutestamen sə ikreirei nīpwrən ramasan mə tikəmwur mətəni mə kimərai pen nəgkiariien nəha ia diksonari uə rekəm. Diksonari nəha in nīpəri nəkukuə sampam, mamini irapw nīpwrai nəgkiariien me nepwīn.

Nīpwrai niniien me

Trini minuə ikokeikei mə tikahatən nərmama ia nari riti sə Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə, ramasan mə tikətəni nīpəri nəkukuə sə rani nīpwrai niniien me.

a :: Hemia nao wan futnot.

Matiu

Nægkiariien sã rani mã næfe i nækukuã

Nækukuã i Matiu rimærai ramægkiari ia nægkiariien amasan sãvai Kumwesøn mamini mã iamã i kani mã Mesaea sã profet kupwøn me hãmãni mã truvehe ruvãuvehe raka. Mesaea nãha in nãha Iesu sã ruvehe mã truvehimiru nækur Isrel mine nærmama ripko mhã irãha nækur Isrel. Matiu in riti ia twelef nærmama me sãvai Iesu in rimærai nækukuã i. Matiu rimærai raka nækukuã i kurirã nækur Rom housi testesi nimwã sãvai Kumwesøn fwe Jerusalem ia nuk 70. Mak mine Luk irau mwi krimærai nækukuã sã ramægkiari ia nimiruien sãvai Iesu. Mætã nækukuã sãvai Matiu ramægkiari ia narimnari me nepwïn sãmãme hopã ia nækukuã sãvænrau. Matiu ramægkiari pik ia Iesu mã in Mesaea sã nækukuã sãvai Oltestamen rinamægkiari irã. Nægkiariien sã Matiu ramægkiari pik irã in i: “Nitõtã sã Kumwesøn ramãrimønũ irã” uã “Nitõtã ia neiai.” Ikãvsini nægkiariien nãha fwe ia Oltestamen. Ro iamĩnhi irã mine nærmama hãpik rerinraha rĩrhi mã Matiu rimærai nækukuã i ramevãn ti nækur Isrel. Matiu rimærai ia nækukuã sãvãnhi mã Iesu Kristo in iahatãn asori. Iesu rahatãn kitaha ia loa sãvai Kumwesøn mine nitõtã sã Kumwesøn ramãrimønũ irã.

Kaha kupwøn me sãvai Iesu Kristo

¹ Kwopi nægkiariien i rani næghi kaha kupwøn me sãvai Iesu Kristo. In kwãnækwus sãvai Kig Tevit mine kwãnækwus sãvai Epraham.

² Epraham in tata sãvai Aesak, Aesak in tata sãvai Jekop,

Jekop in tata sãvai Juta mine piãvni me,^a

³ Juta in tata sãvai Peres mine Sara. Mama sãvænrau nã Tamar.

Peres in tata sãvai Hesron,

Hesron in tata sãvai Ram,

⁴ Ram^b in tata sãvai Aminatap,

Aminatap in tata sãvai Nason,

Nason in tata sãvai Salmon,

⁵ Salmon in tata sãvai Poas. Mama sãvai Poas nã Rehap.

Poas in tata sãvai Opet. Mama sãvai Opet nã Rut.^c

Opet in tata sãvai Jese,

⁶ Jese in tata sãvai Kig Tevit.

Kig Tevit in tata sãvai Solomon. Mama sãvai Solomon nã Patsepa pran sãvai Uria kupwøn.

⁷ Solomon in tata sãvai Rehopoam,

Rehopoam in tata sãvai Apia,

Apia in tata sãvai Asa.^d

⁸ Asa in tata sãvai Jehosafat,

Jehosafat in tata sãvai Joram,

Joram i tata sãvai Usia,

⁹ Usia in tata sãvai Jotam,

1:1: Jen 22:18, 1Kron 17:11, Luk 3:23-38   **a 1:2:** Juta mine piãvni me irãha pam twelef. Irãha nãha kaha kupwøn me sãvai nækur Isrel.   **1:3:** Jen 38:29-30, Rut 4:18-22   **b 1:4:** Nãghĩn riti mwi Aram (1Kron 2:9)   **1:5:** Rut 4:13-17   **c 1:5:** ðvsini nækukuã nãha Rut ia Oltestamen   **1:6:** 2Saml 12:24

d 1:7: Nãghĩn riti mwi mã Asaf

Jotam in tata sāvai Ahas,
 Ahas in tata sāvai Hesekia,
¹⁰ Hesekia in tata sāvai Manase,
 Manase in tata sāvai Amon,
 Amon in tata sāvai Josaea,

¹¹ Josaea in tata sāvai Jekonaea mine piāvni me. Ia nāpīn naha kinārhi irapw nākur Isrel hāier mhāvun ia tənā Papilon.

¹² Ia nāpīn naha nākur Isrel hāmāier irā mhāvun ia tənā Papilon, Jekonaea in tata sāvai Sealtiel,
 Sealtiel in tata sāvai Serupapel,

¹³ Serupapel in tata sāvai Apiut,
 Apiut in tata sāvai Eliakim,
 Eliakim in tata sāvai Asop,

¹⁴ Asop in tata sāvai Jatok,
 Jatok in tata sāvai Akim,
 Akim in tata sāvai Eliut,

¹⁵ Eliut in tata sāvai Eleasar,
 Eleasar in tata sāvai Matan,
 Matan in tata sāvai Jekop,

¹⁶ Jekop in tata sāvai Josef.

Josef nā in iārman sāvai Meri. Meri nā in pran nā mama sāvai Iesu. Iesu nā kani nāghin nā Kristo.

¹⁷ Ro iamīnhi irā fwe Epraham meste pehe Kig Tevit tata me irāha pam fotin. Fwe Kig Tevit meste pehe kinārhi irapw nākur Isrel hāier mhāvun ia tənā Papilon tata me irāha pam fotin. Fwe ia nāpīn naha nākur Isrel hāmāier irā mhāvun ia tənā Papilon meste pehe Kristo rətui tata me irāha pam fotin.

Iesu Kristo rətui

¹⁸ In i nāgkiariien sē rani Iesu Kristo mā rināfo mətui. Mama sāvānhi nāghin nā Meri. Fwe kupwān kāsīsāg in mā tresi pen iārman riti nāghin nā Josef. Nāpīn irau krouāpwāh narā pāriien ihi, Meri rətōni mā rino tipwin ia nāgse Nānīmwin Ikinan. ¹⁹ Josef in iārman riti sē noien sāvānhi ratukwatukw, rāpwāh nokeikeien mā Meri trauris ia nāmri nārmama. Ro pen nātārigien sāvānhi mā trāpwāh afafa a in.

²⁰ Mātā nāpīn Josef ramātārig mā tro iamīnhi, āgelo riti sāvai Iārimānu rier pen tukwe ia nāmākrāhāien, mīni mā, “Josef, kwānākwus sāvai Kig Tevit. Tikuvehi Meri mā pran sām, māpwāh nehekīrien. Iākunouīhi nāha ia tipwin ruvehe ia nāgse Nānīmwin Ikinan. ²¹ Meri trārāhi tīni iārman, tikamākeikei mīsegi pen nāghin nā mā Iesu,^e ti nāri nā mā in truvehimīru nārmama me sāvānhi, muvehi raka nārāhāien me sāvānrāha.”

²² Nārīmānari me pam i hāier pehe iamīnhi mā nāgkiariien i truvehe mukū sē Iārimānu rīmāni irapw ia tārhuī profet riti sāvānhi fwe kupwān. ²³ In rīmāni mā, “Hāregi ro. Prān i rīreirei ihi iārman tro tipwin, mārāhi tīni iārman. Nānā irāha tuhāsegi pen nāghin nā mā Emanuel.” (Nīpwrai nāhag nāha in i mā Kumwesān ramarā tukutaha.)

²⁴ Nāpīn Josef rətui ia napriien sāvānhi, ro nāfe āgelo nāha sāvai Iārimānu rīmāni pen tukwe in, muvehi Meri mā pran sāvānhi, ²⁵ mātā rīpkapri pāri mhā irau mīn meste rārāhi tīni iārman. Nānā Josef rīsegi pen nāghin nā mā Iesu.

1:11: 2King 24:14-15, 2Kron 36:10, Jer 27:20   **1:12:** Esra 3:2   **1:18:** Luk 1:27,35   **1:21:** Luk 1:31, 2:21   ^e **1:21:** Nīpwrai nāhag nāha mā “Iārimānu rauvehimīru nārmama.”   **1:23:** Aes 7:14
1:25: Luk 2:7, 21

2

Nəmә һәүкүрән аманан ноиен сәвәи кәмәһау ме

¹ Nəpін Iesu rinətui raka ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia, ia nəpін nəһа Kig Herot ramərīmənu, nərmmama me nəpwīn səməme һәүкүрән аманан ноиен сәвәи кәмәһау ме һәүкү pen fwe meri rautə ikin, mhəuvehe ia Jerusalem, ² mamhəres mə, “Iəkunouihi nəһа ripkətui a i, in kig səvəi nakur Isrel, in pəku? Kimaha iahənətoni kəmәһау səvənhi fwe ia kwopun meri rautə ikin, nənə iahaməuvehe mə taheiwaiu ia nənimen, mhəuvei pen nisaiien səkimaha min.”

³ Nəpін Kig Herot riregi nəgkiariien nəһа, in mine nəkur Jerusalem me pam harkərinari mhehekir. ⁴ Nənə Kig Herot rəkwein pris asori me mine nahatən me səməme kamhahatən nəkur Isrel ia Loa səvəi Moses, nənə mərəs pen irəһа i mə, “Iəmə nə kani mə Kristo trətui pəku?”

⁵ Miregi irəһа һәni pen tukwe in mə, “Ia rukwənu Petlehem ia tənə Jutia. Kimaha iahəүкүрән mə tro iamīnhi irə ti nəri nə mə profet riti fwe kupwən rimərai nəgkiariien i mə:

⁶ Mətə ik Petlehem ia tənə Jutia

ripko mhə ik rukwənu auər a ia rukwənu asori me ia tənə Jutia.

Iərman riti truku pen ia niram, mərīmənu ia nərmmama.

In trətui amasan ti sipsip me səiou nəkur Isrel.”

⁷ Ia nəpін nəһа Kig Herot rəkwein afafa nəmə me nəһа һәүкүрән аманан ноиен сәвәи кәмәһау ме һәүеһе. Rəres pen irəһа i nəfe nəpін atukwatukw һənətoni kəmәһау nəһа rutə vi a irə. ⁸ Nəpін һәni pam, in rərhi pen irəһа, mīni mə, “Kimiaha tihəүvən fwe Petlehem, mhətui amasan ro iəkunouihi nəһа mə in pəku. Nəpін һәtoni, tihəүеһе mhəni sas pehe tukw iou i, pwəһ iou mwī iakevən meiwaiu ia nənimen, muvei pen nisaiien səiou min.”

⁹ Nəmə me nəһа һәтərig pam nəgkiariien səvəi Kig Herot, nənə mhəier. Ia suatuk һәtoni kəmәһау nəһа һənətoni nəpін rautə vi a fwe ia kwopun meri rautə ikin rakupwən ia nirəһа, mamevən meste rərer atukwatukw məhiəpwīn kwopun nəһа iəkunouihi ramarə ikin. ¹⁰ Nəpін irəһа һәtoni kəmәһау nəһа, rərīnraһа ragien, hagian pik. ¹¹ Nənə һəүvnimwə ia nəkwai nimwə nəһа, mhətoni iəkunouihi nəһа irau mama səvənhi Meri, mhənimwi nukurhunraһа, mhəuvei pen nisaiien səvənraһа min. Ia nəpін nəһа һәsevər ia tənəripw me səvənraһа, mhəuvei pen nari amasan me min. Həuvei pen kol mine nise nei mi nə kani mə fragkinsens mine mir. ¹² Nənə ia nəpін irə, Kumwesən rinise irəһа ia nəməkrəһaien mə tuhəpwəһ nīrərigien mhəүvən ti Kig Herot. Ro pen irəһа һәier, mamhesi pen suatuk əpə, mamhəүvən fwe imwənraһа.

Josef mine Meri krouvehi Iesu, rouap, rouevən fwe Ijip

¹³ Nənə nəpін nəmə me nəһа һәүкүрән аманан ноиен сәвәи кәмәһау ме һәүvəier raka, agelo riti səvəi Iərīmənu rier pen ti Josef ia nəməkrəһaien, mīni mə, “Əskəmter, mərəһi iəkunouihi i irau mama səvənhi, mһarap, mһarevən fwe ia tənə Ijip, mamhararə fwe ikin meste iou takini mə tihərrərig. Ripko mhə tui Kig Herot trətui iəkunouihi i mə trousi əpune.” ¹⁴ Ro iamīnhi irə Josef riskəmter ia nəpін, mərəһi iəkunouihi i irau mama səvəi iəkunouihi, mһarevən fwe ia Ijip. ¹⁵ Nənə irəһar hararə fwe ikin meste Kig Herot remhə. Nəri nəһа rier pehe iamīnhi mə nəgkiariien i truvehe mukua sə

Iarimānu rimāni irapw ia tərhui profet riti sāvənhi fwe kupwən. In rimāni mā, “Iakəkwein nərīk rier ia tənə Ijip muvehe.”

Naruagən me sāvai Kig Herot housi əpune nəkwarhakwarha me

¹⁶ Nəpīn Kig Herot rətoni mā nāmə me nəha həukurən amasan noien sāvai kəməhau me hənəikuə irə, niemaha rəpi pik in. In rərhi pen naruagən me sāvənhi həuvən mhousi əpune nīpwnəti nərman me pam fwe ia Petlehem mine ia kwopun me ipaka sāməme nuk sāvənraha kəru meiwaiu. In ramesi pen a nəpīn atukwatukw kəməhau nəha rutə vi a irə rəmwhen nāmə me nəha həukurən amasan noien sāvai kəməhau me hāmāni pen tukwe in. ¹⁷ Narimnari me nəha ro nəgkiariien i Profet Jeremaea rimāni ruvəuvehe muvəukuə:

¹⁸ “Kamregi pran riti fwe ia Rama
ramasək maməkwein əpwəmwis.
Rejel nə ramasək ti nīpwnətin me,
nənə nīpkokeikei mhə mā iərmama riti trəgkiari vivi min,
ti nəri nə mā nīpwnətin me həuvəiwən.”

Josef mine Meri mine Iesu harevən fwe ia Nasaret

¹⁹ Nəpīn Kig Herot remhə, Josef in fwe Ijip, nənə agelo riti sāvai Iarimānu rier pen tukwe in ia nəməkrahaien, ²⁰ minī mā, “Əskəmter, mərəhi iəkunouihī i mine mama sāvənhi mharevən fwe ia tənə Isrel. Nərmana me nəha kənamhətui iəkunouihī i mā tuhousi əpune həuvamhə.”

²¹ Ro iamīnhi irə Josef riskəmter irau mama sāvai iəkunouihī, mharevən fwe ia tənə Isrel. ²² Mətə nəpīn Josef riregi mā Akeleas ruvehi təmwiki tata sāvənhi Herot, mamərimānu ia tənə Jutia, in rehekir nevəniēn fwe ikin. Nənə ti nəri nə mā Kumwesən rinise mwi in ia nəməkrahaien mā trəpwəh nevəniēn fwe ikin, in rier mevən fwe ia tənə Kalili. ²³ Ia kwopun nəha revən mamarə ia taon riti kani mā Nasaret. Nəri nəha rier pehe iamīnhi mo nəgkiariien i profet me hāmāni fwe kupwən ruvəuvehe muvəukuə. Irəha həgkiari ia Kristo, mhāni mā, “Tukəkwein in mā iāmə Nasaret.”

3

Jon Paptaes raməvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikin

¹ Nuk me nepwīn ruvehe mukurau, nənə Jon Paptaes ruvehe ia kwopun akwesakwes ikin fwe ia tənə Jutia, maməvisau m nərmana mā, ² “Kimiāha tihaməkeikei mhərəriq ia noien ərəha me səkimiāha ti nəri nə mā nītətə ia neiaia^a ruvəuvehe ipaka.” ³ Jon nəha in iāmə Profet Aesea rəgkiari irə fwe kupwən nəpīn rini mā,

“Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikin,
mamini mā,
‘Kimiāha tihaməkeikei mhəpərhi suatuk sāvai Iarimānu səkītaha,
mhamri atukwatukw suatuk ouihī me sāvənhi.’”

⁴ Jon ramarkahu ia tinari kino ia nīmwheri kamel, mamətoti ia teki nərīmiru, mamāni kinhə mine kwənipwət ia sukapak. ⁵ Nərmana me həpik həri ia Jerusalem mine kwopun me ia tənə Jutia mine kwopun me ipaka ti nui aris Jotan, mamhəvən ti Jon, ⁶ mamhāni irapw noien ərəha me sāvənraha, nənə in ramo paptaes ia nīrəha ia nui aris Jotan.

2:18: Jer 31:15, Jen 35:19   **2:20:** Eks 4:19   **2:23:** Luk 2:39, Aes 11:1, 53:2, Jon 1:46   **3:2:** Mat 4:17, Mak 1:15   ^a **3:2:** Nəpīn ripik Matiu rani nəgkiariien i mā “Nītətə ia neiaia.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimānu irə.”   **3:3:** Aes 40:3   **3:4:** 2KIng 1:8

⁷ Mətə nəpɪn Jon rətoni Farisi me mɪne Satusi me həpɪk kamhəuvehe mə in tro paptəes ia nɪrəha, in rɪni pen tɪ nɪrəha i mə, “Kɪmɪaha hɪəmwhən ia snek me kamhahi əpune nərɪmama. Kumwesən niemaha rəpɪ. Rɪpko mhə tui in trərpwɪn noien ərəha me səkɪmɪaha. Sin rɪni pehe tukumɪaha i mə tɪhap raka irə? ⁸ Kɪmɪaha tɪhaməkekei mho noien amasan me trahətən pen mə hɪənəpwəh pərhiən noien ərəha me səkɪmɪaha. ⁹ Rərəha tɪhəni pen tukumɪaha me i mə Epraham in kaha səkɪmɪaha. Iakani pehe tukumɪaha i mə Kumwesən rukurən nuvehien kəruətərei me i, mo nɪpwnətɪ Epraham me ia nɪrəha. ¹⁰ In rɪnərpwi pen raka paha səvənhi ia nuai nei me na trərai. Nei me pam səməme həpkukua mhə nukwai nei amasan in trərai əmwesi, mousə pen irəha ia napw.

¹¹ Iou iakamo paptəes ia kɪmɪaha ia nui tɪ nəri nə mə hɪənəpwəh noien ərəha me səkɪmɪaha. Mətə ɪərmama nəha rauvehe kurirə ia nɪrak nɪskaiien səvənhi rasori məpɪ raka iou. Iou iapkəmwhən mhə mə takuvehi raka put səvənhi. In tro paptəes ia kɪmɪaha ia Nənɪmwɪn Ikinan mɪne ia napw. ¹² Fok səvənhi, in rarukwi utə nuni nari me irə, rɪnəmək raka ia rəgɪn. Na trɪrukwi utə nuni nari me səvənhi irə tɪ nuaiien nunɪn mɪne tekɪn. Nuni nari me sə ramanan in trɪpeki pen irəha ia nɪmwə səvənhi sə ramoeite nəveginien ikin, mətə tekɪn sə rərəha in trɪhɪai pen napw irə, napw sə trɪpkɪfwə mhə.”

Jon ro paptəes ia Iesu

¹³ Ia nəpɪn nəha Iesu ruku pen ia tənə Kalili, muvehe ia nui aris Jotan mə Jon tro paptəes irə. ¹⁴ Mətə Jofo raməmwur mamɪnise in, mamɪni mɪnuə, “Kwa ik i tiko paptəes ia nɪrak. Rəfo ikuvehe tukw iou mə tako paptəes ia niram?”

¹⁵ Mətə Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Rəkəm. Tikaməkekei mo paptəes ia nɪrak təkwtəkwni. Ratukwatukw tɪ nəri nə mə ia noien nəha krau traou narɪmnari me pam sə Kumwesən rokeikei həuvehe mhəukua.” Ro pen Jon rəsəni, mo paptəes irə.

¹⁶ Nəpɪn Jon rino raka paptəes ia Iesu, Iesu rutə pehe ia nui, təkwtəkwni a kəpuapən rəkweg tukwe, in rətoni Nənɪmwɪn səvəi Kumwesən rameiwaiu pehe rosi mak inhəpɪw, muvehe məkure irə. ¹⁷ Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neiai, mɪni mə, “In i nərik keikei. Rerik ragien tukwe.”

4

Setan raməmwur mə tro Iesu rɪmwei ia nərhəaien

¹ Nənə Nənɪmwɪn Ikinan riri pen Iesu revən ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rɪmwei ia nərhəaien. ² Iesu rɪpkəni mhə nari meste pen nəpɪn foti ia nəpɪn mɪne ia ran. Kurirə ikin nukumhə rɪnahi pɪk in. ³ Nənə Setan sə raməmwur mə tro nərɪmama həmwei ia nərhəaien, ruvehe, mɪni pen tɪ Iesu i mə, “Trɪni mɪnuə ik Tɪni Kumwesən pərhiən, ni pen tɪ kəruətərei me i mə tuhəuvehe mho nəveginien^a ia nɪrəha.”

⁴ Mətə Iesu rɪni mə, “Kɪmərari pen ia Nəkukua Ikinan mə, ‘Iərmama trɪpkɪmɪru mhə ia nəveginien əpa, mətə trɪmɪru ia nəgkiarɪien pam sə raku pen ia tərhuɪ Kumwesən.’”

⁵ Nənə Setan ruvehi Iesu, mevən fwe ia taon ikinan nəha Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nɪmwə səvəi Kumwesən,

3:7: Mat 12:34, 23:33   **3:9:** Jon 8:33,39, Rom 2:28-29, 4:12   **3:10:** Mat 7:19, Luk 13:6-9   **3:11:** Jon 1:26-27,33, Wok Me 1:5   **3:12:** Mat 13:30   **3:16:** Jon 1:32   **3:17:** Sam 2:7, Aes 42:1, Mat 12:18, 17:5, Luk 9:35   **4:1:** Hip 2:18, 4:15   **4:2:** Eks 34:28, Jen 3:1-7   ^a **4:3:** Uə bred   **4:4:** Dut 8:3

⁶ nənə mīni pen tukwe in mə, “Trīni mīnuə ik Tīni Kumwesən pərhiēn, ivə irapw. Kimərai pen ia Nəkukua İkinan mə, ‘Kumwesən trīni pen tī nagelo me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik,

mhəuvehi utə ik ia rəginraha,

kamo ikouini nisum ia kəruətere i riti.’ ”

⁷ Miregi İesu rīni pen tukwe in mə, “Mətə kimərai pen mwi ia Nəkukua İkinan mə, ‘Tikəpwəh neipweipwien İərimənu Kumwesən səim.’ ”

⁸ Nənə Setan ruvehi mwi in muvehi mevən fwe ia təkua riti sə rəpwəmwis anan, mahatən irapw nitətə me pam kig me ia tiprənə i kamhərimənu ia nīrəha, mahatən irapw mwi nautə amasan me pam ia nitətə me nəha, ⁹ mīni pen tī İesu i mə, “Narimnari me pam nəha takuvei pehe mik trīni mīnuə İkisiai iou, mīnimwi nukurhum mi ia nənimək.”

¹⁰ Mətə İesu rīni pen tukwe in mə, “Evən isipwīn, Setan! Kimərai pen ia Nəkukua İkinan mə, ‘Tikinimwi nukurhum mi ia nəmri İərimənu Kumwesən səim, misiai in. In əpa nə tiko nəkwan.’ ”

¹¹ Ia nəpīn nəha Setan rəpwəh İesu mamevən. Nənə İesu rətoni nagelo me həuvehe, mamho tukwini nari min.

İesu rinaməvisau ia tənə Kalili

¹² Ia nəpīn nəha kəkwtəmhirī Jon Paptaes kuvehi puvnimwə in ia kalapus. Nəpīn İesu rīregi, in rəpwəh kwopun nəha, mīrərig mevən ia tənə Kalili,

¹³ nənə mier ia taon nəha Nasaret, mevən mamarə ia Kapaneam. Kapaneam in taon riti ipaka tī nui asori Kalili fwe ia tiprənə səvəi Sepulun mīne Naftali.

¹⁴ Nəri nəha rier pehe iamīnhi mə nəgkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In rīmāni mə,

¹⁵ “Tənə səvəi Sepulun mīne tənə səvəi Naftali,

ipaka tī nui asori Kalili fwe ia nikare nui aris Jotan pen,

in i tənə Kalili kwopun nərmama rīpko mhə irəha nəkur İsrəl kamharə İkin.

¹⁶ Nərmama səməme kamharə ia nəpītəvien

tuhətoni nukuraanien asori riti.

Nərmama səməme kamharə ia təmwkəmwi nemhəien

nukuraanien riti trutə məhiəpwīn irəha.”

¹⁷ Ia nəpīn nəha İesu rinaməvisau, mīnamīni mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha tī nəri nə mə nitətə ia neiai ruvəuvehe ipaka.”^b

İesu rəkwein nərmama nepwīn mə tuhəkurirə in

¹⁸ Nəpīn İesu ramavən ia nikare nui asori Kalili, in rətoni İərmama kəru, Saemon (iəmə kani mwi nəghin mə Pita) mīne piəvni nəghin nə Antru. Krauerukw net ia nui tī nəri nə mə irau İərmama mi kravi nəmu. ¹⁹ İesu rīni pen tī nīrau i mə, “Rouvehe roukurirə iou. Pwəh iou tako kimirau İərmama mi sə kravi nərmama.” ²⁰ Təkwtəkwuni a krouəpwəh net me səvənrau roukurirə in.

²¹ Kurirə İkin İesu ravən ouihī a mwi, mətoni İərmama kəru mwi, Jemes mīne piəvni nəghin nə Jon. İrau tīni Sepeti mi. Krauəkure ia nəkwai nitətə ouihī riti irəhar tata səvənrau kamharitūri net me səvənrahar. İesu rəkwein

4:7: Dut 6:16   **4:10:** Dut 6:13   **4:11:** Hip 1:6,14   **4:12:** Mak 6:17, Luk 3:19-20   **4:13:** Jon 2:12   **4:17:** Mat 3:2   **b 4:17:** Nəpīn rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu ira.”   **4:19:** Luk 5:1-11, Mat 13:47   **4:20:** Mat 19:27

irau, ²² nənə təkwtəkwni a krouəpwəh nitətə ouihi mine tata səvənrau, rouevən roukurirə in.

Iesu ro nərmama me həpik həuvehe mhəsanin

²³ Iesu revən ia kwopun me pam ia tənə Kalili, mamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw nəgkiariien amasan ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamomasan nərmama me pam səməme kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə mine səməme nemhəien rouraha nīpəri nīpwrənraha. ²⁴ Ro pen nərmama kamhəni pik nəghi Iesu. Nəgkiariien səvənraha rəuviris mamevən ia kwopun me pam ia tənə Siria. Nənə irəha həuvehi nərmama me pam səməme kamhemhə, mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Irəha kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə. Nepwin nīpwrənraha raməmisə. Nepwin nəremhə me kamharə ia nīrəha. Nepwin nemhəien nəha nīkəvan ramo irəha. Nepwin nīpəri nīpwrənraha remhə. Nənə Iesu ro irəha həuvehe mhəsanin. ²⁵ Nənə nərmama həpik kamhəkurirə ia Iesu. Nepwin həuku pen ia tənə Kalili, nepwin həuku pen fwe Tekapolis, kwopun taon ten ikin, nepwin həuku pen ia Jerusalem mine tənə Jutia. Nənə nepwin həuku pen ia nikare nui aris Jotan pen mwi.

5

Iesu ramahatən nərmama me ia təkūər

¹ Nəpin Iesu rətoni nərmama me həuvəpik, rutə ia təkūər riti məkure. Nərmama me səvənhi həuvehe tukwe, ² nənə in rinamahatən irəha, minamini mə,

³ “Nərmama səməme hətə sas ia rerinraha mə irəha həmwən ia nərmama nautə səvənraha riwən, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə nitətə ia neiəi^a səvənraha.

⁴ Nərmama səməme kamhəregi rərəha mamhasək, rerinraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən truvehi utə nətərigien səvənraha.

⁵ Nərmama səməme həpkəfiutə mhə ia nīrəha, rerinraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən truvei pen tīpənə i minraha.

⁶ Nərmama səməme hokeikei pik mə tuhətoni noien atukwatukw, mamhəregi nokeikeien nəha rəmwen ia iərmama nukumhə ramahi, maməkəkwə, rerinraha tragien,

ti nəri nə mə Kumwesən tro irəha həregi həkuvəutə.

⁷ Nərmama səməme kamhapi ti nərmama, rerinraha tragien, ti nəri nə mə Kumwesən trapi mwi ti nīrəha.

⁸ Nərmama səməme nətərigien səvənraha rəmher, rerinraha tragien, ti nəri nə mə irəha tuhətə Kumwesən.

⁹ Nərmama səməme kamhəmri nəmərnuien, rerinraha tragien, ti nəri nə mə tukini irəha mə nīpwnəti Kumwesən me.

¹⁰ Nərmama səməme kamometə irəha ti nəri nə mə kamho noien atukwatukw, rerinraha tragien, ti nəri nə mə nitətə ia neiəi səvənraha.

¹¹ Kimiaha i reriməiaha tragien nəpin nərmama tuharis əkenhin ia kimiaha, mhometə kimiaha, mhəni nəgkiariien rəha me səpəmsəpə mine neikuəien

4:23: Mak 1:39, Mat 9:3, Wok Me 10:38   **4:24:** Mak 6:55   **4:25:** Mak 3:7-8   **5:3:** Aes 57:15

^a **5:3:** Nəpin rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiəi.” Nīpwrāi nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **5:4:** Aes 61:2-3, Rev 7:17   **5:5:** Sam 37:11   **5:6:** Aes 55:1-2

5:7: Jem 2:13   **5:8:** Sam 24:3-4, 51:10, 73:1   **5:9:** 1Jon 3:2-3   **5:10:** Hip 12:4, 1Pit 3:14

5:11: 1Tes 4:14, Jem 1:2

me, mhousi kimiaha irə ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. ¹² Kimiaha tihaməkeikei mharegi ramasan, mħagien pik, ti nəri nə mə nərəkuien səkimiaha rasori fwe ia neiai. Kimiaha hiəukurən mə nərmama me hənometə profet kupwən me ia noien a mwi nəha.”

Iesu rəgkiari ia sol mine nukuraanien

¹³ “Kimiaha nə hiamwħen ia sol ia tivrənə i. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? Sol nə rīpkəmwhen mhə mə tuko nari amasan riti mwi irə. Ramasan mə tukərarki a i, nənə nərmama tuhavən irə.

¹⁴ Kimiaha nə hiamwħen ia nukuraanien ia tivrənə i. Taon riti fwe ia təkure təkue ko rīpkərkwafə mhə. ¹⁵ Nərmama me həpkihiai pen mhə napw ia laet mhəuiui ia nari riti, mətə irəha tuhaməkeikei mhəkurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama ia nəkwai nimwə tuhətoni raməhiarpw. ¹⁶ Rəmwhen a mwi ia kimiaha tihaməkeikei mħo laet səkimiaha ruək asori ia nəmri nərmama pwəh hətəni noien amasan me səkimiaha nənə mhəgnəgini Tata səkimiaha fwe ia neiai.”

Iesu rəgkiari ia Loa səvəi Moses

¹⁷ “Rerimiahə trəpwəh nīrhien mə iakuvehe mə takərarki Loa səvəi Moses mine nəgkiariien səvəi profet kupwən me. Iapkuvehe mhə mə takərarki nəgkiariien me səvənraha, mətə iakuvehe mə tako nəgkiariien me səvənraha həuvehe mhəukuə. ¹⁸ Iakani nīpərħienien tukumiahə i mə loa nəha trīpkiwən mhə meste tivrənə mine neiai trouiwən. Nəgkiariien kwakwa uə nīpəri nəgkiariien kwakwa kimərai pen ia loa nəha trīpkiwən mhə meste narimnari me pam tuhəier irapw. ¹⁹ Ro pen iərmama sə trərui loa riti rouihi ia loa me i, mamahətən nərmama me mə tuho mwi iamihhi, tukəkwein in mə iəmə auər a ia nitətə ia neiai. Mətə iərmama sə tresi pen loa me i, mamahətən nərmama me irə, tukəkwein in mə iəmə asori ia nitətə ia neiai. ²⁰ Iou iakani pehe tukumiahə i mə noien səkimiahə traməkeikei matukwatukw məpi raka noien səvəi nahətən me səvəi Loa mine noien səvəi Farisi me. Mə rekəm, kimiahə tihəpwəh nuvniwəien ia nitətə ia neiai ia nəpin riti.”

Iesu rəgkiari ia noien səvəi niemaha

²¹ “Kimiahə hiəvəregi raka kiməni pen ti kaha kupwən me səkitaha mə, ‘Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama. Trini minuə iərmama riti rousi əpune iərmama riti ratukwatukw mə tuko nərpwīnien min.’ ²² Mətə iou iakani pehe tukumiahə i iərmama sə ramo niemaha m piəvni, ratukwatukw mə tuko nərpwīnien min. Iərmama sə trini pen ti piəvni mə, ‘Ikamarməri,’ ratukwatukw mə tukuvi irapw in ia nəmri nəmə asori me. Iərmama sə trəsikiari ərəha anan ia piəvni, ratukwatukw mə trevən ia kwopun napw asori rauək ikin.

²³ Ro pen trini minuə ikamərer pen ia nifatə səvəi Kumwesən mə tikuvei pen nari riti min, nənə ia kwopun nəha rerim rirhi mə piəm niemaha raməpi in ti nari riti ikino min, ²⁴ tikəpwəh nəri nəha ikuə tikuvei pen m Kumwesən pwəh raməmak ia nikare nifatə, nənə mevən. Tikaməkeikei mukupwən mevən ti piəm rouamasan kimirau min, nənə kurirə ikrərig, muvei pen narimnari me səim ia təkure nifatə ramevən ti Kumwesən.

5:12: 2Kron 36:16, Wok Me 7:52, Hip 11:32-38, Jem 5:10   **5:14:** Jon 8:12, 9:5   **5:15:** Mak 4:21, Luk 8:16, 11:33   **5:16:** Efes 5:8-9, 1Tes 2:12   **5:17:** Mat 3:15, Rom 3:31, 10:4   **5:18:** Luk 16:17, 21:33   **5:19:** Jem 2:10   **5:21:** Eks 20:13, 21:12, Lev 24:17, Dut 5:17   **5:22:** 1Jon 3:15   **5:23:** Mak 11:25

²⁵ Trini minua iko noien araha riti ia iarmama, nana in rokeikei ma kimirau min tirouarer ia namri namasori me pwah hakiri noien sam, ramasan ma tikevan akwauakw, rouamri atukwatukw nari naha narin kimirau iraesui pen ihi suatuk raeuvan ia kwopun kamakiri nagkiariien ikin. Raraha ma iarmama naha ikino noien araha iram tramri pen ik ia ragi iam asori sam ramakiri nagkiariien, nana iam asori sam ramakiri nagkiariien tramri pen ik ia ragi polis, nana tukuvehi puwnimwa ik ia kalapus. ²⁶ Iakani niparhienien tukw ik i ma tikapwah nierien ia kalapus meste ikaraku pen pam faen me sam.

Isu rini ma iarmam rerin trapwah nakresien pran

²⁷ "Kimiaha hiavaregi raka kimani ma, 'Tikapwah nakresien pran savai iarmama.' ²⁸ Matu iou yakani pehe tukumiaha i trini minua iarmam riti rtoni pran riti, nana rerin rakres i, iam naha rinari raka nagkiariien naha ia rerin. ²⁹ Trini minua nanimem mwatuk ramo ik ikamwei ia narahaien, tikukumwiri raka, mararki. Nanimem nipari nipwram a. Trini minua ikouraha nipari nipwram ramasan pik mapi raka ma tukararki pen nipwram me pam ia kwopun napw asori rauak ikin. ³⁰ Nana trini minua ragem mwatuk ramo ik ikamwei ia narahaien, tikarai raka, mararki. Ragem nipari nipwram a. Trini minua ikouraha nipari nipwram ramasan pik mapi raka ma tukararki pen nipwram me pam ia kwopun napw asori rauak ikin."

Isu rini ma iarmam trapwah narwahien pran savanhi

³¹ "Nagkiariien riti mwi kimani fwe kupwan in i ma, 'Iarmam sam rokeikei ma trapwah pran savanhi pwah ruvei pen nimwai nakuku riti m pran savanhi rani ma in rinapwah in.' ³² Matu iou yakani pehe tukumiaha i trini minua iarmam riti rapwah pran savanhi, pran sam ripko arnapen mha nari irau iarmama, ramouraha savanhi pran, mamu in revan mamatui iarmama riti mariri in. Trini minua pran naha resi pen iarmama riti iamnhi, in ramo noien araha. Iarmam naha in ramesi pen ripko mha iarmam atukwatukw savanhi. Nana iarmam sam ramiri pran sam iarmam savanhi rinapwah in ramo noien araha. Pran naha in ramiri savai iarmama."

Isu rini ma tikapwah nahatan penien nari, muvehi kwasuahi

³³ "Nagkiariien riti mwi kimiaha hiavaregi raka kimani pen ti kaha kupwan me in i ma, 'Tikapwah nuvehien kwasuahi ia namri Iarimanu meiku aram, matu tikamakeikei mo nefe ikimauvehi kwasuahi mini ma tiko.' ³⁴⁻³⁵ Matu iou yakani pehe tukumiaha i ma tihapwah nuvehien kwasuahi iamnhi. Tikapwah nahatan penien neiai uo tprana uo Jerusalem muvehi kwasuahi ia nirahar, ti nari na ma neiai in na kwopun Kumwesan ramakure ikin mamarimanu, tprana in na nari Kumwesan ramarpwi utu tpage nisun mi iram, nana Jerusalem in na taon savanhi, in Iarimanu Asori. ³⁶ Tikapwah nahatan penien kamkapwa, muvehi kwasuahi iram, ti nari na ma ko ipko mha nimwai nukwanem riti ruvehe mpsan uo ruvehe mipitav. ³⁷ Matu nagkiariien sam pwah ro iamnhi. Tikini a 'Ouah' uo 'Rekam.' Nagkiariien sam rapi raka nagkiariien mi naha ruku pen ti Setan."

Isu rini ma tikapwah narpwiniien noien araha savai narmama

5:25: Mat 6:14-15, Mat 18:34-35   **5:27:** Eks 20:14, Dut 5:18   **5:28:** 2Tes 2:14   **5:29:** Mat 18:9, Mak 9:47, Kol 3:5   **5:30:** Mat 18:8, Mak 9:43   **5:31:** Dut 24:1-4, Mak 10:4, 1Kor 7:10-11   **5:33:** Eks 20:7, Lev 19:12, Nam 30:2, Dut 23:21   **5:34-35:** Aes 66:1, Jem 5:12, Mat 23:22, Wok Me 7:49, Sam 48:2, Aes 66:1   **5:37:** Jem 5:12

38 “Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni mə, ‘Trini minuə iərmama rouraha nənimek riti tukaməkeikei kouraha mwi nənimen riti. Trini minuə iərmama rouraha revik riti tukaməkeikei kouraha mwi revin riti.’ 39 Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nəvisəien kimiaha iərmama rəgəha, mhəpwəh nərpwiniən tai noien ərəha səvənhi iaminihi. Trini minuə iərmama riti rəpwi nikare nikapwim mwatuk, ikuvei pen mwi nikaren mour min. 40 Trini minuə iərmama riti ruvi irapw ik ia nəgkiariien asori mə truvei raka səim karkahu, ikuvei pen mwi səim kot min. 41 Trini minuə iərmama riti raməkeikei mik mə tikəvrani narimnari me səvənhi mavən kilometa kuation, ikavən kilometa kəru kimirau min. 42 Trini minuə iərmama riti rəres ik nari riti, ikuvei pen min. Tikəpwəh niniseien iərmama sə rokeikei mə truvehi ouih i səim narimnari me.”

Iesu rini mə tikokeikei nərmama səməme haməmwəki ik

43 “Kimiaha hiəuvəregi raka kiməni mə, ‘Tikaməkeikei mokeikei piam nənə məmwəki iərmama sə raməmwəki ik.’ 44 Mətə iou iakani pehe tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmwəki kimiaha, nənə mhəfwaki ti nərmama səməme kamhometə kimiaha. 45 Noien nəha trahətən pen mə Tata səkimiaha fwe ia neiai nipwnətin me nə kimiaha, ti nəri nə mə in ramo meri səvənhi rautə nukwəsikər raməhiəpwin nərmama ərəha me mine nərmama amasan me. In ramərhi irapw mwi nesən raməfw i nərmama atukwatukw mine nərmama həkpatukwatukw mhə. 46 Kimiaha hiaməfətərig irə? Trini minuə kimiaha hiəkeikei a nərmama səməme hokeikei kimiaha, Kumwesən trəgnəgini kimiaha ti nəfe? Nərmama kamarəku pen takis min- raha irəha mwi kamho noien nəha! 47 Nənə trini minuə kimiaha hiaməgkiari pen m piəvmiaha me a, nəfe noien amasan hiamo mhəpi raka nərmama me nepwin? Nərmama me səməme hərəirei Kumwesən irəha mwi kamho noien nəha! 48 Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhatukwatukw rəmwhen ia Tata səkimiaha fwe ia neiai in ratukwatukw.”

6

Iesu rəgkiari ia nəriari penien nari m nərmama nautə səvənraha riwən

1 “Kimiaha tihaməsari nəpin hiamo noien atukwatukw me səkimiaha, mhəpwəh noien ia nəmri nərmama me mə irəha tuhətoni. Trini minuə hiamo iaminihi irə, nərəkuien səkimiaha sə truku pen ti Tata səkimiaha fwe ia neiai triwən.

2 Nəpin ikuə tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nukupwəniən məse kisipw rəmwhen kəuatkəsua me kamho ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel mine ia suatuk me mə nərmama tuhətoni mhəgnəgini irəha. Iakani nipərhiəniən tukumiaha i nərmama me nəha həuvəuvehi raka nərəkuien səvənraha. 3 Mətə nəpin tikuvei pen nari riti mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən, ikəpwəh nəseniən rəgim mour rukurən nəfe rəgim mwatuk ramo. 4 Ro iaminihi irə tiko afava nəriariien səim, nənə səim Tata sə ramətə narimnari me kamo afava truvei pehe nərəkuien mik.”

Iesu rəgkiari ia nəfwaktien

5 “Nənə nəpin kimiaha tihəfwaki, hiəpwəh noien rəmwhen ia kəuatkəsua me kamho. Irəha kamhərer ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel

mine ia kwopun me suatuk me hœuvehe mamhœvsiek ikin, mamhœfwaki mœ nœrmama tuhœtoni irœha. Irœha hœkeikei pik noien nœha, mœtœ iakani nœpœrhienien tukumiaha i mœ nœrmama me nœha hœuvœuvehi raka nœrœkuien sœvœnrœha. ⁶ Mœtœ nœpin tikœfwaki, ikevœn ia nœkwai rum sœim mœrœpinhœ, mœfwaki m Tata sœim sœ nœrmama hœpkœtoni mhœ. Nœnœ Tata sœim sœ ramœtœ narimnari me kamo afafa truvei pehe nœrœkuien mik. ⁷ Nœnœ nœpin kimiaha tihœfwaki, hiœpwœh nœniien nœgkiariien me ripik rœmwœhen ia nœrmama sœmœme hœreirei Kumwesœn kamhœ. Irœha rerœnrœha rœrhi mœ kumwesœn me sœvœnrœha tuhœregi irœha ti nœri nœ mœ kamhœni nœgkiariien me ripik. ⁸ Kimiaha tihœpwœh noien rœmwœhen ia nirœha ti nœri nœ mœ nœpin kimiaha hiœpkœres mhœ ihi Tata sœkimiaha, in ruvœukurœn raka narimnari me sœ hœiwœn tœni kimiaha. ⁹ Ro pen kimiaha tihamœkeikei mhœfwaki iamœnhi irœ: 'Tata sœkimaha ia neiai, Pwœh nœrmama hœsiai nœghim ro ikinan i.

¹⁰ Pwœh nitœtœ sœ ikamœrimœnu irœ ruvehe.

¹¹ Pwœh ko nœkwam ia tiprœnœ rœmwœhen kamo nœkwam ia neiai.

¹² Tikuvei pehe nœveginien sœnœmaha rœmwœhen sœvœi nœpin ipwet.

¹³ Tikenouenou noien œrœha me sœkimaha rœmwœhen kimaha iahamenouenou noien œrœha me sœmœme nœrmama hamo ia kimaha.

¹⁴ Tikœpwœh nœri penien kimaha ia kwopun tahœmwei ia nœrœhœien ikin, mœtœ tikinise Setan mœ trœpwœh nourahœien kimaha.'

¹⁵ Trœni minuœ kimiaha hienouenou noien œrœha me sœvœi nœrmama, Tata sœkimiaha fwe ia neiai in mwi trenouenou noien œrœha me sœkimiaha. ¹⁶ Mœtœ trœni minuœ kimiaha hiœpwœh nenouenouien noien œrœha me sœvœi nœrmama, Tata sœkimiaha trœpwœh mwi nenouenouien noien œrœha me sœkimiaha."

Iesu rœgkiari ia nœpwœhien nœveginien ti nœfwakiien

¹⁶ "Nœnœ nœpin tihœpwœh nœniien nœri mœ tihœfwaki, hiœpwœh noien nœnimœmiaha rœpou rœmwœhen ia kœuœtkœsuœ me kamhœ. Irœha kamhœ nœnimœnrœha ruvehe mopœiti mœ nœrmama me tuhœtoni mhœukurœn mœ kamhœpwœh nœniien nœri. Iakani nœpœrhienien tukumiaha i nœrmama me nœha hœuvœuvehi raka nœrœkuien sœvœnrœha. ¹⁷ Mœtœ nœpin ikuœ tikœpwœh nœniien nœri mœ tikœfwaki, ikaikwas ia nœnimœm, mahakwi oel ia nukwœnem. ¹⁸ Nœnœ nœrmama tuhœpwœh nœtoniien mœ ikœpwœh nœniien nœri, mœtœ Tata sœim sœ nœrmama hœpkœtoni mhœ trœtoni. Nœnœ Tata nœha sœim sœ ramœtœ narimnari me kamo afafa truvei pehe nœrœkuien mik."

Iesu rœgkiari ia noeiteien nautœ ia neiai

¹⁹ "Kimiaha tihœpwœh noeiteien nautœ sœkimiaha ia tiprœnœ i. Ia kwopun i uvne me mine nopweien kraouraha nœri. Ia kwopun i rakres me kamheitœhi nimwœ, mamhœuvnimwœ, mamhakres. ²⁰ Mœtœ kimiaha tihamœkeikei mhœite nautœ sœkimiaha ia neiai. Ia kwopun nœha uvne me mine nopweien kroupkouraha mhœ nœri. Rakres me hœpkeitehi mhœ nimwœ mœ tuhœuvnimwœ mhakres. ²¹ Iakani iamœnhi irœ ti nœri nœ mœ kwopun nautœ sœim ramœmak ikin, nœtœrigien sœim tramœmak mwi ikin."

Iesu rœgkiari ia nœmri iœrmama

6:6: 2King 4:33   **6:7:** Aes 1:15, 1King 18:26-29   **6:8:** Mat 6:32   **6:9:** Jon 17:6   **6:10:** Mat 7:21, 26:39, Luk 22:42   **6:12:** Mat 6:14-15, Mat 18:21-35   **6:13:** Luk 22:40, Jem 1:13, Jon 17:15, 2Tes 3:3, 2Tim 4:18, 1Kron 29:11-13   **6:14:** Mak 11:25-26   **6:16:** Aes 58:5-9   **6:19:** Jem 5:1-3
6:20: Mat 19:21, Luk 18:22, Kol 3:1-2

²² “Nəmri iərmama in nə rauvei pen nukuraanien m nıpwrān. Ro iamīnhi irə trīni mīnuə nənīmēm rāsan, nıpwrām pam trukuər ia nukuraanien. ²³ Mətə mə nənīmēm rəṅha, nıpwrām pam trukuər ia nəpītāvien. Trīni mīnuə nukuraanien ia rerīm ro nəpītāvien irə, ikamarə ia nəpītāvien pərhiēn.”

Iesu rəgkiari ia iəmə asori kəru

²⁴ “Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trīni mīnuə ro iamīnhi irə, trokeikei riti, məmwəki riti, uə trisīai riti nıpkiśiai mhə riti. Kimiaha ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mīne mane mhə iəmə asori mi irə səkimiāha mə tiho pəri nəkwānrau.”

Iesu rəgkiari ia nətərig pikien ia narimnari me səvəi tīprənə i

²⁵ “Ro pen iakani pehe tukumiāha i mə tihəpwəh nətərig pikien ti nīmīruien səkimiāha, mamhəres nəfe tihani uə nəfe tihənīmwi. Tihəpwəh nətərig pikien ia nıpwrāmīāha, mamhəres nəfe tiharkahu i. Nīmīruien rīpko mhə səvəi nəveginien əpa. Nıpwrāi iərmama rīpko mhə səvəi tīnari əpa. ²⁶ Hətə ro menu me i ia nīmāgouagou. Irəha həpwəh nəpweien nari, mhəpwəh nesien nukwān, mhəpwəh noeiteien nəveginien ia nīmwə sə kamoeite nəveginien ikīn. Mətə Tata səkimiāha ia neiai raməkwməni irəha. Nənə ia nənīmēm kīmiāha hiamasan pik mhəpi raka irəha. ²⁷ Sīn ia kīmiāha ko ro nīmīruien səvənhi rəpwəmwis mwi səvəi nəpīn ouihī a trīni mīnuə ramətərig pik tukwe? Kīmiāha riti ko rīpko mhə nəri nəha.

²⁸ Ro iamīnhi irə rəfo hiamətərig pik ti tīnari? Hətoni ro tihinari me ia kwopun me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpwəh noien wok, mhəpwəh nītīriien tīnari. ²⁹ Mətə iakani pehe tukumiāha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pik, mamarkahu tīnari amasan me, mətə tīnari səvənhi rīpkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ³⁰ Kīmiāha nahatətəien səkimiāha rīpkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tīnari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəmīru ipwet mətə trakwakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamīnha irə, in truvei pehe mwi tīnari m kīmiāha məpi raka. ³¹ Ro pen tihəpwəh nətərig pikien, mamhəres mə, “Tsani nəfe?” uə “Tsənīmwi nəfe?” uə “Tsarkahu ia nəfe?” ³² Nərmama səməme həreirei Kumwesən kamhətui əmīsə nəveginien mīne tīnari. Nənə Tata səkimiāha ia neiai ruvəukurən raka narimnari me i mə tihaməkeikei mhəuvehi. ³³ Mətə kīmiāha tihəkupwən mhətui əmīsə nītətə sə in ramərīmənu irə mīne noien atukwatukw me səvənhi, nənə in truvei pehe mwi narimnari me pam i m kīmiāha. ³⁴ Ro pen kīmiāha tihəpwəh nətərig pikien ti nəfe trakwakwi. Narimnari me səvəi trakwakwi səvəi trakwakwi. Nəsəsauien me səvəi nəpīn kuatia nəmwhen raka.”

7

Iesu rəgkiari ia nəkiriien nərmama ti noien ərəha me səvənraha

¹ “Kīmiāha tihəpwəh nəkiriien nərmama ti noien ərəha me səvənraha kamo Kumwesən rəkiri mwi kīmiāha ti noien ərəha me səkimiāha. ² Nəkiriien səkimiāha sə hiaməkiri nərmama irə, tukəkiri mwi kīmiāha irə. Nərpwīnien səkimiāha sə hiamo m nərmama tukərpwīn pehe mwi m kīmiāha.

³ Rəfo ikamətə nīmwəkwməki nei sə raməmāk ia nəmri pīam, mətə ipkətə mhə nıpəri nei asori sə raməmāk ia nənīmēm? ⁴ Trīni mīnuə nıpəri nei

asori ramamak ia nanimem, rəfo iakamini pen ti piam mə, ‘Əseni iou, pwəh iakiskəri raka nımwəkmwəki nei sə ramamak ia nanimem?’⁵ İk iərmama sə ikamo kəuətkəsua tikaməkeiki mukupwən muvehi raka nıpəri nei asori sə ramamak ia nanimem, kurirə irə ikətə amasan nari mə tikiskəri raka nımwəkmwəki nei sə ramamak ia nəmri piam.

⁶ Kımiaha tihəpwəh nuvei penien nari sə ro ikinan m kuri me. Rərəha mə kuri me nəha hərari mhəti testesi nıpwramiaha. Tihəpwəh nərarki penien nari amasan nanimen rutə pik revən ti pikə me. Rərəha mə pikə me nəha həvən irə ia nisunraha.”

Iesu rini mə tikəres nari, mətui nari, mikunkun ia təpinhə

⁷ “Trini minua hiokəikei nari riti, ramasan mə tihəres, nənə tukuvei pehe m kımiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətoni. Tihəkunkun ia təpinhə, nənə tukəsevər tukumiaha. ⁸ İərmama sə raməres nari, truvehi nari. İərmama sə ramətui əmisə nari, trətoni. İərmama sə rakunkun ia təpinhə, tukəsevər tukwe.

⁹ Sin ia kımiaha nəpın iəkunouihi səvənhi rəres bred, truvei pen kəruətereı min, ¹⁰ uə rəres nəmu truvei pen snek? Rekəm! ¹¹ Kımiaha tihaməkeiki mhəuvei pen narimnari amasan me m nəkwərəkəwərha me səkımiaha. Mə kımiaha ia nəkur ərəha hiəukurən noien iamınhi, hiaməfətərig ia Tata səkımiaha ia neiai? In truvei pen narimnari amasan me rasori mwı m nərmama səməhe kamhəres in tukwe. ¹² Ro pen nəfe noien kımiaha hiokəikei mə nərmama tuho ia kımiaha, kımiaha mwı tiho ia nırəha, ti nəri nə mə in i nıpwrai nəgkiariien me ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me.”

Iesu rəgkiari ia suatuk kəru

¹³ “Kımiaha tihaməkeiki mhəukurau ia ket ouihi. İakani iamınhi irə ti nəri nə mə ket asori mine suatuk sə riməru rənevən ti nemhəien. Nərmama həpik kamhəukurau ia ket nəha. ¹⁴ Mətə ket ouihi mine suatuk əknekin rənevən ti nımıruien. Nərmama houıhi a kamhətə suatuk nəha.”

Iesu rəgkiari ia noien səvəi profet eikuə me

¹⁵ “Kımiaha tihaməsiari ti profet eikuə me. İrəha tuhəuvehe tukumiaha mhəvi sipsip me ia nırəha, mətə rərınraha rəmwhen ia kuri əprmin me. ¹⁶ Kımiaha tihətə irəha, mhəukurən mə irəha profet eikuə me, ti nəri nə mə noien səvənraha trahətən pen. Rəfo, ko kesi nukwai krep ia rəhi, uə nukwai niemis ia nəkwus sə ro rırevin me? Rekəm! ¹⁷ Nei amasan raukuə kwənkwai nei amasan, mətə nei ərəha raukuə kwənkwai nei ərəha. ¹⁸ Nei amasan ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei ərəha. Nei ərəha ko rəpwəh nukuəien kwənkwai nei amasan. ¹⁹ Nei me pam səməhe həpkukuə mhə kwənkwanraha sə ramasan kamərari əmwesi irəha, kamərarki pen ia napw. ²⁰ Ro pen kımiaha tihətə irəha mhəukurən mə irəha profet eikuə me ti nəri nə mə noien səvənraha trahətən pen.

²¹ Nərmama həpik kamhəkwein iou mə, ‘İərimənu, İərimənu,’ mətə rıpkə mhə irəha pam tuhəuvnimwə mhə ia nitətə ia neiai.^a İərmama sə ramo nəkwai Tata səiου sə ramarə ia neiai in truvnimwə. ²² İa nəpın nəha nərmama

7:6: Mat 10:11   **7:7:** Mak 11:24, Jon 14:13, 15:7, Jon 16:23-24   **7:8:** Jem 1:5, 1Jon 3:22, 1Jon 5:14-15   **7:11:** Jem 1:17   **7:12:** Mat 22:39-40, Luk 6:31, Rom 13:8-10   **7:13:** Jon 10:7,9   **7:14:** Wok Me 14:22   **7:15:** Mat 24:4,24, Wok Me 20:29, 2Tes 2:1   **7:16:** Kal 5:19-22, Jem 3:12   **7:19:** Mat 3:10, Luk 3:9, Jon 15:6   **7:20:** Mat 12:33   **7:21:** Luk 6:46, Mat 21:31, Rom 2:13, Jem 1:22,25
^a **7:21:** Nəpın rıpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nıpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

həpik tuhəni pehe tukw iou i mə, 'Iərimənu, Iərimənu, ia nəghim kimaha iahənəvisau m nərmama. Ia nəghim kimaha iahənəkoui irapw nəremhə me ia nərmama. Ia nəghim kimaha iahəno nimtətien asori me rīpik. Rəfo ia kimaha?' ²³ Mətə iou takini pen atukwatukw ti nirəha i mə, 'Iou iapkkurun raka mhə kimiaha ia nəpin riti. Kimiaha nərmama me hiamə noien ərəha, həuvən isipwīn tukw iou.' "

Iesu rəgkiari ia iərmama mi sə krauvrhəkin nimwə

²⁴ "Iərmama sə riregi nəgkiariien me i səiou, mamə nəfe iakiməni, in trəmwhen ia iərmama riti rukurən nari muvrhəkin nimwə səvənhi ia təkure kəruətəri. ²⁵ Nəpin nesan rauər, iapiwən raiu, nimətəgi rəsua ia nimwə nəha, mətə nimwə nəha rəpwəh nimweiien ti nəri nə mə kiməuvrhəkin pen ramərer əknekən ia təkure kəruətəri. ²⁶ Mətə iərmama sə riregi nəgkiariien me i səiou, məpwəh noien nəfe iakiməni, in trəmwhen ia iərmama riti rirəiri nari muvrhəkin nimwə səvənhi ia nīpəkir. ²⁷ Nəpin nesan rauər, iapiwən raiu, nimətəgi ruvehe məsua ia nimwə nəha, nənə nimwə nəha rīmwei. Nəpin rīmwei irə ruvehe mərəha pam."

²⁸ Nəpin Iesu rini pam nəgkiariien me i, nərmama me həkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, ²⁹ ti nəri nə mə in rahatən irəha rəmwhen iərmama sə rauvəhi nasoriien ruku pen ti Kumwesən. In ropə ia nahatən me səvənraha səməmə kamhahatən Loə.

8

Iesu ro iərmama riti nemhəien skai ro tekīn ruvehe məsanin

¹ Nəpin Iesu reiwaiu ia təkuər nəha, nərmama həpik kamhəkurirə i. ² Nənə iərmama riti nemhəien skai riti ro tekīn ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini mə, "Iərimənu. Mə rerim ragien, ko iko iou iakəmher?"

³ Nənə Iesu rosə pen rəgin, mīrapi in, mini mə, "Rerik ragien. Tikuvehe məmher." Təkwtəkwni a nemhəien səvəi iərmama nəha raraka irə. Nīpwrən ruvehe məmher mwi. ⁴ Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, "Tikətui amasan tukwe, məpwəh niniien nəfe iakino mik ti iərmama riti. Mətə tikevən atukwatukw ti pris^a pwəh rətoni nīpwrəm mə rəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rīməni. Nərmama me tuhətəni həukurən mə nemhəien i ruvəiwən ia nīpwrəm."

Iaruagən riti səvəi nəkur Rom ramahətətə ia Iesu

⁵ Iesu revən mapirapw ia taon nəha Kapaneam. Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha ikīn in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Ruvehe ti Iesu, məres mə, ⁶ "Iərimənu. Ko ikasitu ia nirak? Iərmama sə ramo tukwini nari miou raməmək fwe ia nəkwai nimwə səiou, mamregi rərəha anan, ko rīpkavən mhə."

⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Iou takuvehe mo in ruvehe məsanin."

⁸ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rini mə, "Iərimənu. Rīpko mhə iou iəmə amasan riti. Iapkmwhen mhə mə tikuvehe muvnmwə ia nimwə səiou. Mətə tikini a nəkwam, nənə pwəh iərmama sə ramo tukwini nari miou ruvehe məsanin. ⁹ Iou mwi iərmama riti sə iakamarə təgin nəmə asori me. Naruagən me nepwīn mwi kamharə təgin iou. Nəpin iakini pen ti riti mə 'Evən,' in

7:23: Sam 6:8, Mat 10:33, 25:41, Mat 13:41-42, 2Tim 2:19 **7:29:** Mak 1:22, Luk 4:32, Jon 7:46

8:4: Lev 14:1-32, Mat 9:30, Mak 7:36, Luk 17:14 ^a **8:4:** Pris me nəha Iesu raməgkiari ia nirəha, irəha nimwipwi Eron me. Fwe kupwən irəha kamho wok ia nimwə səvəi Kumwesən fwe Jerusalem.

8:5: Jon 4:47

trevən. Nəpən iakini pen ti riti mwi mə 'Uvehe,' in truvehe. Nəpən iakini pen ti İarmama sə ramo tukwini nari miou mə 'O nəri,' in tro."

¹⁰ Nəpən İesu riregi nəgkiariien nəha, rərkərinari, mini pen ti nərmama səməmə kamhəkuriyə in mə, "İakani nıpərhienien tukumiaha i mə iou iapkətə raka mhə İəmə İsrel riti nahatətəien səvənhi riskai rəmwhen ia nahatətəien səvəi İəmə Rom i. ¹¹ İakani pehe tukumiaha i mə nərmama həpik rıpkə mhə İrəha nəkur İsrel tuhəuku pen ia nıkaren parei mine nıkaren peraha mhəuvehe mhani pəri nari İrəha Epraham mine Aesak mine Jekop ia Nıtətə ia Neiai.^b ¹² Mətə nəkur İsrel, İrəha nıpwənəti nıtətə nəha, tukərarki İrapw İrəha həpik fwe İruə ia kwopun rıpitəv İkən. Ia kwopun nəha tuhasək, mhahi tərini revınraha."

¹³ Nənə İesu rini pen ti İəmə asori səvəi naruağən me mə, "Evən. İarmama sə ramo tukwini nari mik trasanın rəmwhen İkını nıpərhienien mə tako mik." Təkwətəkwuni a İrə İarmama sə ramo tukwini nari m İəmə asori səvəi naruağən me ruvehe məsanın.

İesu ro mama səvəi Pita ruvehe məsanın

¹⁴ Kuriyə İkən İesu revən muvni mwə ia ni mwə səvəi Pita, mətoni kaka pran səvəi Pita raməmak maməkwiē fifa. ¹⁵ İesu rırapı rəğın, nənə nemhəien raraka İrə. Prən nəha riskəmter, minaməpnəpənə nəveğiniē sənəni.

¹⁶ Ia nəpən nəha ia nəruarəv meri ruvəivə İrəha həuvehi nərmama həpik nəremhə me kamharə ia nırəha həuvehi İrəha mhəuvehe ti İesu. In rini a nəgkiariien səvənhi, məkoui İrapw nənimwın ərəha me İrə, mo mwi səməmə kamhemhə İrəha pam həuvehe mhəsənın. ¹⁷ Narimnari me i həier pehe İamınhi mə nəgkiariien səvəi Profet Aesə truvehe mukuə. In rıməni mə, "In ruvehi nemhəien me səkitaha mine nəmisəien me səkitaha."

İarmama kəru krouokeikei mə troukurıyə İesu

¹⁸ Nəpən İesu rətoni mə nərmama me həpik hərer kurau kurau İrə, rini pen ti nərmama me səvənhi mə, "Pwəh səuvən mhəpi sımwın pen fwe ia nıkare nui asori." ¹⁹ Ia nəpən nəha İahatən riti səvəi Loə ruvehe mını pen tukwe in mə, "İahatən, takukurıyə İk kwopun pəku tıkevən İkın."

²⁰ Miregi İesu rini pen tukwe in mə, "Kuri ərrmın me səvənraha nıpəğ rarə. Menu me ia nıməəuəəuə təpwəgenraha rarə. Mətə İou, İəməti İarmama, kwopun səİou rıwən mə takapri İkın."

²¹ Nənə İarmama riti mwi sə ramərer ia kwopun nəha İrəha nərmama me səvəi İesu rini pen tukwe in mə, "İərımənu. Takukurıyə İk, mətə pwəh İakukupwən mevən mınımwı raka səİou tata." ²² Miregi İesu rini pen tukwe in mə, "Nərmama səməmə həpkukurıyə mhə İou rəmwhen mə həuvamhə raka. Tikukurıyə İou, məpwəh İrəha. Pwəh İrəha hənımwı nərmama me səvənraha səməmə həuvamhə."

İesu rınıse nımətəgi asori

²³ Ia nəpən nəha İesu rəpətə ia nıtətə ouıhi riti. Nərmama me səvənhi həkurıyə İn. ²⁴ İrəha həier mənamhəuvən. Rıpkə mhə tui nımətəgi asori riti riskəmter ia təkure nui mo peİau peİau me rasori mınakuər ia nıtətə ouıhi səvənraha. Mətə İesu ramapri. ²⁵ Ro pen İrəha həuvən, mhəsəəpwıri in, mamhəni mə, "İərımənu! Tikuvehimıru kıtaha! Na tsəmwhenımwı!"

8:10: Mat 15:28   **8:11:** Sam 107:3, Luk 13:29   **b** **8:11:** Nəpən rıpkı Matiu rani nəgkiariien i mə "Nıtətə ia neiai." Nıpwıraı nəgkiariien i İn i "Nıtətə sə Kumwesən ramərımənu İrə."   **8:12:** Mat 22:13, 25:30, Luk 13:28   **8:14:** 1Kor 9:5   **8:20:** 2Kor 8:9   **8:21:** 1Kıng 19:20, Jon 5:25   **8:24:** Sam 4:8

26 Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Rəfo kimiaha hiamhekir? Kwa nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə." Nənə in riskəmter minise nimətagi mine nui asori mini minuə troueiwaiu. Təkwtəkwni a mwi narimnari me pam həuvehe mhəmərinu.

27 Nərmama me səvənhi nənimenraha rier. Irəha həni mə, "Nəfe i iərmama nimətagi mine nui kraou nəkwan?"

Iesu rəkoui irapw nəremhə me nepwɪn ia iərmama Katara kəru

28 Nəpin Iesu rier pen ia nikare nui asori ia tənə səvəi nəmə Katara, iərmama kəru krouier ia kwopun kanimwi nərmama ikin, rouvehe tukwe in ia suatuk. Nəremhə me kamhərə ia nirau, mamho irau kraouosi nərmama. Iərmama riti riwən ko rukurau ia suatuk ia kwopun nəha. 29 Nəpin irau krouətə Iesu, krouəkwein əpwəmwis, rouni mə, "Tini Kumwesən, ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Rosi tiko nəmisəien m kimaha, mətə ripko mhə ihi nəpin atukwatukw səvənhi uə?"

30 Mətə toue pikə me həpik kamhərku ia kwopun nəha isipwɪn kwopti ti niraha. 31 Nəremhə me nəha hase Iesu, mhəni mə, "Trini minuə ikəkoui irapw kimaha, pwəh ikərhi pen kimaha iahəvən ia reri pikə me nəha."

32 Miregi Iesu rini pen ti niraha i mə, "Həvən!" Ro pen irəha həier ia iərmama mi nəha, mhəvən ia reri pikə me. Təkwtəkwni a mwi pikə me pam haiu, mheiwaiu ia nəpatu, mhəsas pen ia təmwei nui asori, mhəmwənimw.

33 Nərmama səməme kamhətui ti pikə me hap, mhəvən ia taon səvənraha, mhəni irapw narimnari me pam nəha irəha hənətəni. Irəha həgkiari pik ia nəfe Iesu rino ia iəmə mi nəha nəremhə me hənarə ia nirau. 34 Nərmama me pam ia taon nəha həier mə tuhətə Iesu ia suatuk. Nəpin hətoni, hase in mə trəpwəh tənə səvənraha mamevən.

9

Iesu ro iərmama riti nisun mi krouemhə ruvehe məsanin

1 Nənə Iesu rəputə ia nitətə ouhi, məpi simwɪn mwi ia nui asori, muvehe ia taon səvənhi.^a 2 Ia kwopun nəha nərmama nepwɪn həuvehi iərmama riti mhəuvehi mhəuvehe tukwe. Iərmama nəha ramapri ia niməhan səvənhi nisun mi krouemhə. Nəpin Iesu rətoni nahatətəien səvənraha, rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, "Nərik. Tikəpwəh nehekiriən. Iakinənouenou raka noien ərəha me səim."

3 Nəpin Iesu rini nəgkiariien nəha nahatən me nepwɪn səvəi Loa həgkiari minraha me, mhəni mə, "Iəmə i rani ərəha Kumwesən."

4 Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mini mə, "Rəfo rerimiahə ramrhi ərəha iou iamɪnhi irə? 5 Nəgkiariien mi sə pəku nəha riməru tukw iou ti ninien: nəgkiariien i mə, 'Iakinənouenou raka noien ərəha me səim,' uə nəgkiariien i mə, 'Ərer mavən?' 6 Mətə iakokeikei mə kimiaha tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakəuvehi nasoriien ia tiprənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me." Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, "Ərer, muvehi niməhan səim, mavən mamevən fwe imwam." 7 Iəmə nəha rərer, mavən, mevən fwe imwəni. 8 Nəpin nərmama hətoni nəri nəha, həhekir, nənə həuvehi utə nəghi Kumwesən ti nəri nə mə in ruvei pen nasoriien m nərmama mə tuho iamɪnhi irə.

Iesu rəkwein Matiu mə trukurirə in

⁹ Nəpɪn Iesu rəp wəh kwopun nəha mamevən, rətoni iərmama riti nəghɪn nə Matiu raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikɪn. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Matiu riskəmter mukurirə in.

¹⁰ Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia nəkwai nimwə səvəi Matiu. Nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi həpik həuvehe māmhani pəri nari irəha min mine nərmama me səvənhi.

¹¹ Nəpɪn Farisi me hətoni, həni pen ti nərmama me səvənhi mə, “Rəfo iahatən səkimiaha raməni pəri nari irəha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi?”

¹² Mətə nəpɪn Iesu riregi, rini mə, “Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhəmhə kamhətui tokta. ¹³ Ramasan mə kimiaha tihəvən kahatən kimiaha ia nɪpwrai nəgkiarɪien i Kumwesən rɪməni ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Iakəpwəh nokeikeiien mə nərmama tuhousi əpune nərimiru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhapi ti nɪrəha me.’” Nənə Iesu rarə mini mwi mə, “Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me.”

Noien vi ko rɪpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

¹⁴ Ia nəpɪn nəha nərmama me səvəi Jon Paptas həuvehe ti Iesu, māmhani mə, “Rəfo kimaha mine Farisi me iahaməpwəh naniien nari ti nəfwakiien, mətə nərmama me səim həpwəh noien iamɪnhi irə?”

¹⁵ Miregi Iesu rini pen ti nɪrəha i mə, “Nərmama ia nəvegɪnien i kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkəikei mhani nari, māmhaɪen, ti nəri nə mə iərman sə rɪpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha minraha. Rɪpkatukwatukw mhə mə rerɪnraha trəpou ia nəpɪn nəha. Mətə rɪpkuvehe ia nəpɪn sə tukuvehi raka iərman sə rɪpkarə vi a irau səvənhi pran trɪpkarə mhə mwi irəha minraha. Ia nəpɪn nəha irəha tuhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien.

¹⁶ Iərmama riti riwən ko ruvehi nɪpəri tɪnari vi mɪtiri tukuahag ia ruei tɪnari ivis. Trini minuə ro iamɪnhi irə, tɪnari vi truvi tərini nənə meitehi asori mwi. ¹⁷ Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kino ia teki nəni. Trini minuə ro iamɪnhi irə, tiki waen tui me tuhəsisi mhəpəruə ti nəri nə mə həuvəskai raka. Waen trarɪs pam, nənə tiki waen me tuhərəha. Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me sə hamərməru ihi mə waen vi mine tiki waen vi me irau pəri trouəmak amasan.”^b

Iesu romasan pran riti marə momasan mwi prən ouihɪ riti

¹⁸ Nəpɪn Iesu rani narɪmnari me nəha ti nɪrəha i, təkwətəkwuni a mwi iəmə asori riti səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel ruvehe tukwe in, minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini mə, “Prənouihɪ səiou rɪpkemhə a i, mətə tiko muvehe, māmruətə rəgim irə, nənə in trɪmɪru mwi.” ¹⁹ Ro pen Iesu riskəmter irəha nərmama me səvənhi, mhəkurirə iəmə nəha.

²⁰ Pran riti fwe ikɪn raməmhə ia nemhəien səvəi nɪpran. Nemhəien nəha rɪnarə rerin irə muvehi nuk twelef. Təkwətəkwuni nəha rukurirə Iesu, muvehe, mɪrapi nusvenhi tɪnari səvənhi. ²¹ In ro iamɪnhi irə mine ti nəri nə mə rerin ramrhi mə, “Rosi ko iakrapɪ tɪnari səvənhi, ko iakuvehe məsanɪn.”

9:11: Luk 15:2, 19:7   **9:13:** Mat 12:7, Hos 6:6   **9:14:** Luk 18:12   **9:15:** Jon 3:29   **9:16:** Jon 1:17   **b 9:17:** Iesu rusipekin ia nɪpəri tɪnari vi mine tɪnari ivis, marə mini mwi tiki waen tui me mine tiki waen vi me. Nusipekinien mi nəha nɪpwrnrau mə nahatənien vi səvəi Iesu trɪpkəsi pen mhə nahatənien tui sə nəkur Isrel kamharə irə.   **9:21:** Mat 14:36

²² Nəpɪn rɪrapi tɪnari səvəi Iesu, Iesu ruvsini, mətoni prən nəha, mɪni mə, “Prən i. Tikəpwəh nehekiriən. Nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin.” Təkwtəkwi a prən nəha ruvehe məsanin.

²³ Kurirə irə Iesu revən məpirapw ia nimwə səvəi Jaeras, mətoni nərmama səməme kamhəni nɪpu səvəi nemhəien mɪne nərmama həpik kamho nurigrigien asori. ²⁴ In rini mə, “Həier. Prənouihi nəha rɪpkemhə mhə, mətə ramapri a.” Irəha həregi haris ia Iesu. ²⁵ Mətə nəpɪn həməier irapw irə, in ruvniwə, muvehi rəgi prən ouihɪ nəha, nənə in rimiru mərer. ²⁶ Nənə nəvisaiuən səvəi nəri i revən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan iərmama kəru nənimenrau rɪfwə

²⁷ Nəpɪn Iesu rəpwəh kwopun nəha mamevən, iərmama kəru nənimenrau rɪfwə kroukurirə in, rouəkweɪn əpwəmwis, rouni mə, “Kwənəkwas səvəi Kig Təvit! Api tukumrau!”

²⁸ Nəpɪn Iesu ruvniwə ia nəkwai nimwə, iərmama mi nəha nəmrɪnrau rɪfwə krouvehe tukwe in. Nənə Iesu rini pen ti niraui mə, “Kimirau irouni nɪpərhienien mə iakukurən noien nəri i uə rekəm?”

Miregi irau krouni mə, “Ouəh, lərimənu.”

²⁹ Ro pen in rɪrapi nəmrɪnrau, mɪni mə, “Itə. Pwəh iakomasan nənimemirau rukurirə pen a nahatətəien səkimirau.” ³⁰ Nənə nənimenrau rətui, irau krouətə nari. Nənə Iesu rinise pen əknekin ti niraui mə, “Kimirau tirouətui amasan tukwe, rouəpwəh niniien nəfe iakino m kimirau ti iərmama riti.” ³¹ Mətə irau krouəpwəh in, rouevən rouəvisau nəfe Iesu rino mɪnrau nəgkiariien səvənrau ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan iərmama riti sə iəremhə rarə irə

³² Nəpɪn iərmama mi nəha krouərari rauevən, təkwtəkwi nəha nərmama nɪpwin həiri iərmama riti, mhəiri mhəuvehe ti Iesu. Iərmama nəha ko rɪpkəgkiari mhə ti nəri nə mə iəremhə rarə irə. ³³ Nəpɪn Iesu rəkoui irapw raka iəremhə nəha, iərmama nəha rinaməgkiari. Nənə nərmama me hətoni hərkərinari irə, mamhəni mə, “Kitaha səpkətə raka mhə nari riti iamɪnhi ia tənə Isrel.”

³⁴ Mətə Farisi me həni mə, “In rauehi niskaiien səvəi iəremhə sə in rasori ia nəremhə me, maməkoui irapw nəremhə me irə.”

Iesu rerin rərkwəpɪr ti nərmama

³⁵ Ia nəpɪn nəha Iesu revən ia taon me mɪne rukwənu me pam, maha-tan nərmama ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau nəgkiariien amasan ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamomasan nərmama me pam səməme kamhemhə ia nemhəien me səpəmsəpə mɪne səməme nemhəien rouraha nɪpəri nɪpwrənraha. ³⁶ Nəpɪn in rətoni nərmama həpik anan, rerin rərkwəpɪr ti nɪrəha, ti nəri nə mə haməmwur pɪk, mhənəpou. Irəha həmwhen ia sipsip me nɪpwin iərmama riwən trətə amasan irəha. ³⁷ Ro iamɪnhi irə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Nəveginiən sə ruvəmruə raka fwe ia nəmhien rasori pɪk, mətə nərmama səməme kamhəpɪki pɪhe houihɪ a. ³⁸ Ro iamɪnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən sə ramərimənu ia nəmhien, mhəres in mə trərhi pen

nərmama nepwɪn mwi həuvən fwe ia nəmhien səvənhi mhəpeki nəveginien sə ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe.”^C

10

Iesu rərhi pen nərmama səvənhi twelef həuvən mhəvisau

¹ Iesu rəkwein pen nərmama səvənhi twelef həuvehe tukwe. Nənə in ruvei pen nasorijen minraha. Ia nasorijen nəha irəha həukurən nəkoui irapwien nənimwɪn ərəha me ia nərmama, mhəukurən mwi nomasanien nərmama me pam səməme kamhəmhə ia nemhəien me səpəmsəpə.

² Aposol me nəha irəha pam twelef nəghinraha me i: Sə rukupwən Saemon (iamə sə kani mə Pita), mine Antru piəvi Saemon, mine Jemes tini Sepeti, mine Jon piəvi Jemes, ³ mine Filip, mine Patolomiu, mine Tomas, mine Matiu (iamə sə kupwən kamərəku pen takis min), mine Jemes tini Alfeas, mine Tateas, ⁴ mine Saemon (iamə sə kupwən rakurirə ia nəmə me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas Iskariot (iamə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in).

⁵ Nəmə me nəha twelef Iesu rərhi pen irəha, maməvəhag minraha, mani mə, “Kimiaha tihəpwəh nəvənien ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, mhəpwəh mwi nuvnimwəien ia taon riti səvəi nəkur Sameria. ⁶ Mətə kimiaha tihəməkeikei mhəuvən əpə ti nəkur Isrel. Irəha həmwəhen ia sipsip me hənəruəi. ⁷ Nəpin kimiaha hiamesi pen suatuk səkimiaha mamhəuvən, tihəni irapw iamənhə irə mə, ‘Nitətə ia neiai ruvəuvehe ipaka.’^a ⁸ Kimiaha tihəməkeikei mho nərmama səməme kamhəmhə həuvehe mhəsanin. Səməme həuvəmhə, kimiaha tiho irəha hətui mwi. Səməme nemhəien skai ro tekinraha, kimiaha tiho irəha həuvehe mhəmhər. Səməme nəremhə me kamhərə ia nirəha, kimiaha tihəkoui irapw nəremhə me nəha ia nirəha. Nasorijen i iakəuvei pehe m kimiaha hiəpkuvehi mhə nənimen. Ro pen kimiaha tihəsitu ia nərmama me irə, mhəpwəh nəresien nərəkuien tukwe. ⁹ Kimiaha tihəpwəh nuvehien kol uə silva uə kapa uə mane riti mwi mhəvai pen ia pəkət me səkimiaha. ¹⁰ Kimiaha tiharkahu karkahu kuatia a, mhəuvei pen put, mhəuvehi tənəripw mine kaskin səvəi nəvənien səkimiaha, mətə tihəpwəh nuvehien sə rəkəwaku. Iakani iamənhə irə ti nəri nə mə kimiaha hiəmwəhen ia nərmama kamhowok. Ratukwatukw mə nəkur me nəha tuhəkwməni kimiaha, mhəuvei pehe nəfə riwən təni kimiaha.

¹¹ Nəpin kimiaha tihəuvən ia taon riti uə rukwənu riti, tihətui iərmama riti sə in rerin ragien mə truvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə səvənhi, nənə tihəmarə ikin meste nəpin tihəier irə. ¹² Nəpin tihəuvnimwə ia nimwə nəha tihəkwein amasan ia nirəha mhəni mə, ‘Nəməriniuen ramarə tukumi-aha.’ ¹³ Nənə trini minuə nərmama ia nəkwai nimwə nəha rerinraha ragien mə tuhəuvehi puvnimwə pehe kimiaha, nəmərinuien nəha səkimiaha tramərə ti nirəha, mətə mə rerinraha ripkagien mhə tukumiaha, nəmərinuien nəha səkimiaha trirərig mwi tukumiaha. ¹⁴ Nənə trini minuə nərmama nepwɪn həpwəh nəsevərien ia rerinraha tukumiaha uə həpwəh nətərigien ia nəgkiariien me səkimiaha, nəpin kimiaha tihəier ia nimwə səvənraha uə

^C **9:38:** Iesu rusipekin ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhien. Nusipekinien nəha nipwran mə nərmama həpik hənoraka rere mə tuhəuvehe ti Iesu, mətə nərmama səməme tuhasitu ia nirəha, mhəiri irəha mhəuvehe houihə a. **10:1:** Mak 6:7, Luk 9:1 **10:5:** Wok Me 13:46 **10:6:** Jer 50:6, Mat 15:24 **10:7:** Mat 3:2, 4:17, Luk 10:9,11 ^a **10:7:** Nəpin ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” **10:8:** Wok Me 20:33 **10:9:** Luk 10:4 **10:10:** Nam 18:31, Luk 10:7, 1Kor 9:14, 1Tim 5:18 **10:12:** Luk 10:5-6 **10:14:** Luk 10:10-12, Wok Me 13:51, 18:6

taon sɔvɛnrɔhɔ, tihɔmɔkeikei mhounouini raka nimɔkwurur ia nisumiaha, mhahatɛn pen mɔ irɔha hɛno noien ɔrɔha. ¹⁵ Iakani nipɔrhienien tukumiaha i ia nɔpin nɔha Kumwesɛn trɔrpwin noien ɔrɔha me irɔ nɔrpwinien sɔvɛi nɔrmama ia taon nɔha triskai mɔpi raka nɔrpwinien sɔvɛi tɛnɔ Sotom mine Komora fwe kupwɛn.”

Iesu rini mɔ tukometɔ nɔrmama me sɔvɛnhi

¹⁶ “Hɔregi ro. Iakamɔrhi pen kimiaha mɔ tihɔvɛn mhɛmwhen ia kwɛti sip-sip me sɔ kamhɔrer ia kurkwai kuri ɔprmin me. Ro pen kimiaha tihɔmɔkeikei mhɔ rɛmwhen ia nɔrimiru sɔ rukurɛn nari mine nɔrimiru sɔ noien sɔvɛnhi rɛmher. ¹⁷ Kimiaha tihɔmɔsiari nɔrmama me. Irɔha tuhɔvɛi pen kimiaha ia rɔgi nɔmɔ asori me mɔ irɔha tuhɔkiri nɔgkiariien sɔkimiaha. Irɔha tuhɔrisi mwi kimiaha ia nɔkwai nimwɔfwaki me sɔvɛi nɔkur Isrel. ¹⁸ Ti nari nɔ mɔ kimiaha nɔrmama me sɔiou, irɔha tuhɔvɛhi kimiaha, mhɔrpwi irapw kimiaha ia nɔmri kig me mine ia nɔmri nɔrmama sɔmɔme kamhɔrimɛnu. Mɔtɔ mɔ irɔha ho iamɛnhi irɔ kimiaha tihɔvɛhi nɔpin riti sɔkimiaha tihɔni irapw nɔgkiariien sɔiou irɔ ia nɔmri nɔha mine ia nɔmri nɔrmama ripko mhɔ irɔha nɔkur Isrel. ¹⁹ Nɔpin nɔrmama tuhɔvɛi pen kimiaha ia rɔgi nɔmɔ asori me mɔ irɔha tuhɔkiri nɔgkiariien sɔkimiaha, tihɔpwɔh nɔtɔrig pikien mɔ kimiaha tihɔfni irɔ uɔ nɔfe nɔgkiariien tihɔni. Kimiaha tihɔpwɔh nɔtɔrig pikien iamɛnhi ti nari nɔ mɔ ia nɔpin atukwatukw nɔha tihɔgkiari irɔ tukuvei pehe m kimiaha nɔfe nɔgkiariien tihɔni. ²⁰ Ripko mhɔ nɔgkiariien atukw sɔkimiaha tihɔni, mɔtɔ Nɛnimwin sɔvɛi Tata sɔkimiaha trɔgkiari ia tɔrhumiaha.

²¹ Iɔrmama truvei pen piɔvni anan ia rɔgi nɔrmɔpɔ mɔ tukousi ɔpune. Tata me tuho mwi iamɛnhi ia tininraha me. Nɔkwɔrhakwɔrha me tuhɔskɛmter mhɔni ɔrɔha sɔvɛnrɔhɔ me tata me mine mama me, mhɔvɛi pen irɔha mɔ tukousi ɔpune irɔha. ²² Nɔrmama me pam tuhɔmwɔki kimiaha ti nari nɔ mɔ kimiaha nɔrmama me sɔiou. Mɔtɔ iɔrmama sɔ trɔrer ɔknekɛn ia nahatɔtɔien sɔvɛnhi meste nɔrɔhaien me i hɔvɛhe mhɔukurau pam, Kumwesɛn truvehimiru in. ²³ Nɔpin irɔha tuhometɔ kimiaha ia taon riti, kimiaha tihɔmɔkeikei mhɔp mhɔvɛn ia taon ɔpɔ riti. Iakani nipɔrhienien tukumiaha i kimiaha tihɔpkɔvɛn pam mhɔ ia taon me ia tɛnɔ Isrel kurirɔ iou, Iɛmɔti Iɔrmama, iakuvehe.

²⁴ Iɔrmama sɔ kamahatɛn in ripkasori mhɔ ia iahatɛn sɔvɛnhi. Iɔrmama sɔ ramo tukwini nari ripkasori mhɔ ia iɛmɔ asori sɔvɛnhi. ²⁵ Trini minuɔ iɔrmama sɔ kamahatɛn in ruvehe minɛmwhen ia iahatɛn sɔvɛnhi, uɔ iɔrmama sɔ ramo tukwini nari ruvehe minɛmwhen ia iɛmɔ asori sɔvɛnhi, rɛrinrau tragien. Iou iɛmɔ asori sɔkimiaha, mɔtɔ irɔha hɛmɔni ɔrɔha iou mɔ iou iɔrmɔhɔ asori Pielsepul. Ro iamɛnhi irɔ hiɔukurɛn mɔ irɔha tuhɔni ɔrɔha anan mwi kimiaha nɔrmama me sɔiou.

²⁶ Ro pen kimiaha tihɔpwɔh nehekiriien irɔha. Narimnari me pam sɔmɔme hamɔrkwafɔ tuhɔmɔkeikei mhɔier irapw. Narimnari me pam sɔmɔme hamɔmak afafa tukamɔkeikei kɔtoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ²⁷ Nɔfe nɔgkiariien iakani pehe tukumiaha ia nɔpitɔvien, kimiaha tihɔmɔkeikei mhɔni irapw ia nukuraanien. Nɔfe nɔgkiariien hiamregi kamɔsiwɛn irɔ, kimiaha tihɔmɔkeikei mhɔni irapw ia tɔkure nimwɔ me. ²⁸ Kimiaha tihɔpwɔh

10:15: Mat 11:24, Jut 7   **10:16:** Luk 10:3, Jon 10:12, Wok Me 20:29, Rom 16:19   **10:17:** Mak 13:9-11, Luk 12:11-12, Luk 21:12-15   **10:18:** Wok Me 25:23, 27:24   **10:20:** Jon 14:26, 1Kor 2:4
10:21: Maeka 7:6, Mat 10:35, Mak 13:12, Luk 21:16   **10:22:** Mat 24:9,13, Mak 13:13, Luk 21:17, Jon 5:18-21   **10:23:** Mat 16:28   **10:24:** Luk 6:40, Jon 13:16, 15:20   **10:25:** Mat 9:34, 12:24, Mak 3:22, Luk 11:15   **10:26:** Mak 4:22, Luk 8:17   **10:28:** Jem 4:12

nehékirién nǎrmama sǎmǎme hǎukurǎn nousi ǎpuneien nǎpwrámiaha, mǎtǎ ko hǎpwǎh nousi ǎpuneien nǎnimwǎmiaha. Mǎtǎ kímiaha tihǎmǎkeikei mhehékir Kumwesǎn ti nǎri nǎ mǎ in rukurǎn nouraha pǎriien nǎpwrámiaha mine nǎnimwǎmiaha ia kwopun nǎpw asori rauǎk ikin. ²⁹ Rerímiaha rǎrhi ro kwǎti menu me. Nǎnimenraha reiwaiu. Kauvehi kǎru ia silin sǎ rouihi anan kuatia. Mǎtǎ mǎ Tata sǎkímiaha rǎpkǎseni mhǎ menu me nǎha ko riti rǎpwǎh nimweiién ia tǎprǎnǎ memhǎ. ³⁰ Hǎtǎ ro nimwai nukwǎnemiaha, mǎtǎ Kumwesǎn rinǎvsini pam raka irǎha. ³¹ Ro iamǎnhi irǎ kímiaha tihǎpwǎh nehékirién. Ia nǎnimen kímiaha hiamasan mwi mhǎpi raka kwǎti menu me nǎha hǎpik.

³² Iǎrmama sǎ trǎni irapw ia nǎmri nǎrmama mǎ in iǎrmama riti sǎiou, iou mwi takini irapw ia nǎmri Tata sǎiou ia neiǎi mǎ in iǎrmama riti sǎiou. ³³ Mǎtǎ iǎrmama sǎ trǎni irapw ia nǎmri nǎrmama mǎ in rǎireirei iou, iou mwi takini irapw ia nǎmri Tata sǎiou ia neiǎi mǎ iakreirei in.”

Iesu rǎgkiari ia nǎmǎrinuién mine nǎvisǎien

³⁴ “Rǎrǎha mǎ rerímiaha ramrhi iou mǎ iakuvehe mǎ tako nǎrmama ia tǎprǎnǎ i harǎ ia nǎmǎrinuién. Iapkuvehe mhǎ mǎ tako nǎrmama harǎ ia nǎmǎrinuién, mǎtǎ iakuvehe mǎ tako nǎrmama hǎuai irǎha me, mhǎvisǎ. ³⁵ Iakuvehe mǎ tako

‘iǎrmama rǎvisǎ irau tata sǎvǎnhi,
prǎn rǎvisǎ irau mama sǎvǎnhi,
prisini prǎn rǎvisǎ irau kaka prǎn sǎvǎnhi.

³⁶ Iǎrmama riti trǎtoni
mǎ nǎrmama sǎmǎme kamharǎ ia nǎkwai nimwǎ sǎvǎnhi tuhamǎmwǎki in.’

³⁷ Iǎrmama sǎ rokeikei pik tata sǎvǎnhi uǎ mama sǎvǎnhi mǎpi raka in rokeikei iou, rǎpwǎh nǎmwhénien mǎ truvehe mo in iǎrmama riti sǎiou. Nǎnǎ iǎrmama sǎ rokeikei pik tini iǎrman uǎ tini prǎn mǎpi raka in rokeikei iou rǎpwǎh nǎmwhénien mǎ truvehe mo in iǎrmama riti sǎiou. ³⁸ Iǎrmama sǎ rǎpkuvehi utǎ mhǎ nei kamarkuau i sǎvǎnhi, mǎvrani mukurirǎ iou, rǎpwǎh nǎmwhénien mǎ truvehe mo in iǎrmama riti sǎiou. ³⁹ Iǎrmama sǎ rokeikei mǎ trǎkwǎmhiri nǎmiruién sǎvǎnhi trǎrfai irǎ. Mǎtǎ iǎrmama sǎ traraka ia nǎmiruién sǎvǎnhi tukw iou truvehi nǎmiruién rerin.”

Iesu rǎgkiari ia nǎrǎkuién sǎvǎi nǎkur atukwatukw me

⁴⁰ “Iǎrmama sǎ ramǎsevǎr ia rerin tukumiaha rǎmwhén mǎ ramǎsevǎr mwi ia rerin tukw iou. Nǎnǎ iǎrmama sǎ ramǎsevǎr ia rerin tukw iou rǎmwhén mǎ ramǎsevǎr mwi ia rerin ti Kumwesǎn sǎ rinǎrhi pehe iou iakuvehe.

⁴¹ Iǎrmama sǎ ramǎsevǎr ia rerin ti iǎrmama riti ti nǎri nǎ mǎ in rukurǎn mǎ iǎrmama nǎha in profet, in truvehi nǎrǎkuién sǎvǎnhi rǎmwhén ia nǎrǎkuién sǎvǎi profet. Nǎnǎ iǎrmama sǎ ramǎsevǎr ia rerin ti iǎrmama riti ti nǎri nǎ mǎ in rukurǎn mǎ iǎrmama nǎha in iǎrmama atukwatukw, in truvehi nǎrǎkuién sǎvǎnhi rǎmwhén ia nǎrǎkuién sǎvǎi iǎrmama atukwatukw. ⁴² Nǎnǎ iǎrmama sǎ truvei pen nui ǎkwie i a mǎ iǎrmama riti ti nǎri nǎ mǎ in rukurǎn mǎ iǎrmama nǎha in iǎrmama riti sǎiou, nǎri auǎr a mǎ in reiwaiu ia nǎrmama nepwin sǎiou, mǎtǎ iakani nǎpǎrhienien tukumiaha i mǎ iǎrmama nǎha tramǎkeikei muvehi nǎrǎkuién sǎvǎnhi.”

11

Nərmama me səvəi Jon Paptaes həuvən mhətə Iesu

¹ Nəpən Iesu rəvəhag pam m nərmama səvənhi tuelef, in rier ia kwopun nəha, mevən ia taon me səvəi nəkur Kalili mə trahatən irəha məvisau minraha.

² Ia nəpən nəha Jon Paptaes raməmak ia kalapus. Nəpən riregi narimnari me Iesu Kristo ramo, in rərhi pen nərmama nepwin səvənhi ³ həuvən mə tuhəres pen Iesu i mə, “Ik i in i profet kupwən me kəmhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kımaha təhətui səpə iti uə?”

⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kımiaha tihəuvən mhəni pen ti Jon nəfe hiəregi mhətoni. ⁵ Nərmama me nəmrinraha rifwə hətui mhətə nari, nənə səməme nisunraha rərfe həvi atukw i mhəvən. Nərmama səməme nemhəien skai ro tekınraha həuvehe mhəmher, nənə səməme nəkwəregınraha ruvisimw rəkwag həregi nari. Nərmama me nepwin səməme kupwən həuvəmha, təkwətəkwuni nəha həuvəmıru mwı, nənə nərmama me nautə səvənraha riwən kəməvisau nəgkiariien amasan minraha. ⁶ İərmama sə ramətə iou, trini minuə in ripkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo, rerin tragian.”

Iesu rəgkiari ia Jon Paptaes

⁷ Nəpən nərmama me səvəi Jon hənərari mənəm həuvən, Iesu rinaməgkiari ia Jon, minamini pen ti nərmama me i mə, “Fwe kupwən, kımiaha hiəier ia taon me mine rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikin mə tihətə nəfe? İərmama riti sə rəmwhen ia kwənkwai nig ripkarer atukwatukw mhə nəpən mətəgi rauini? Rekəm. ⁸ Kımiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? İərmama riti sə rauvei pen tinari amasan me? Rekəm. Nərmama səməme kəmhəuvei pen tinari amasan me kəmhərə ia nimwə me səvəi kig me. ⁹ Kımiaha hiəier mhəuvən mə tihətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nipərhiəien. Kımiaha hiəier mhəuvən mə tihətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i mə iəmə i in rasori məpi raka profet. ¹⁰ In iərmama sə Nəkukuə İkinan raməgkiari irə, nəpən rini mə, ‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiou,

in trukupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.’

¹¹ İakani nipərhiəien tukumiaha i mə nərmama me səməme nipran me hərəhi irəha ia tiprənə i riti riwən rasori məpi raka Jon Paptaes. Mətə nərmama me pam ia nitətə ia neiaia^a sə in reiwaiu anan ia nirəha in rasori məpi raka Jon. ¹² Ia nəpən nəha Jon Paptaes rinaməvisau irə ruvehe meste pehe ipwet mine, nitətə ia neiaia rəuviris mamevən ia niskaiien, nənə nərmama skai me kəmhəkwtəmhirı.^b ¹³ Fwe kupwən meste pehe nəpən səvəi Jon, profet me pam mine Loa səvəi Moses kəmhəni irəpw narimnari me sə tuhəuvehe. ¹⁴ Nənə trini minuə rerimiaha ragien ti niregiien nəgkiariien i səiou, iakani pehe tukumiaha i mə Jon in nə Elaəja sə profet me həməni mə

11:2: Mat 14:3   **11:3:** Mal 3:1   **11:5:** Aes 35:5-6, Aes 61:1   **11:6:** Mat 13:57, 26:31   **11:7:** Mat 3:5   **11:9:** Luk 1:76   **11:10:** Mak 1:2, Jon 3:28   ^a **11:11:** Nəpən ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiaia.” Nipwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”   **11:12:** Luk

16:16   ^b **11:12:** Suatuk riti mwı ti ninien vas 12 in i mə: “Ia nəpən nəha Jon Paptaes rinamostat maməvisau muvehe meste ipwet mine nəmə skai me kəmhousari mə tıhouraha nitətə ia neiaia. Nənə nərmama səməme kəmhousari əknekin həuvnimwə pen irə.”   **11:14:** Mal 4:5, Mat 17:10-13, Mak 9:11-13

truvehe mwi. ¹⁵ Iærmama sə nəkʷəregin rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.

¹⁶ Takini nəfe nægkiariien musipekin ia noien səvəi nærmama ipwet mine? Irəha həmwən ia nəkʷərhakwərha me kamhəkure ia kwopun kamapir ikin, mamhəkwein pen ia irəha me nepwin mə,

¹⁷ 'Kimaha iahani nipu səvəi nagienien tukumiaha, mətə kimiaha hiəpko mhə tanis.

Iahani nipu səvəi nemhəien, mətə kimiaha hiəpkasək mhə.'

¹⁸ Iakani iamihhi irə ti nəri nə mə Jon rīməuvehe, miəpkəni mhə nari, məpwəh nənimwien waen, nənə irəha həni mə, 'Iəremhə rarə irə.' ¹⁹ Iou Iəməti Iærmama iakiməuvehe, maməni nari, mamənimwi rəmwən a ia nirəha, nənə irəha həni mə, 'Hətə ro iəmə nəha, in raməni pik nari, mamənimwi mamakonə i, maməvən pəri irəha nærmama səməme kaməəkəku pen takis minraha mine nærmama ərəha me nepwin mwi!' Mətə noien amasan me səvəi nærmama səməme kamhesi pen nukurəniien səvəi Kumwesən kamhatən pen mə nukurəniien nəha ro nipiərhienien."

Iesu raməgkiari skai m nærmama nepwin

²⁰ Ia nəpin nəha Iesu rīnaməgkiari skai m nærmama me ia taon me sə in rino nīmətəien asori me səvənhi rīpik ikin, ti nəri nə mə irəha həkəpwəh mhə noien ərəha me səvənraha. ²¹ In rini mə, "Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiaha nəkur Petsaeta! Iakino raka nīmətəien asori me ia taon mi səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Ripini minuə iakino nīmətəien me nəha ia taon mi nəha Taea mine Saeton, tui raka ko nærmama me ikin hənarkahu raka tinari ivis, mhəkure ia nīmwrakw, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. ²² Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpin nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə nərpwinien səkimiaha triskai məpi raka nərpwinien səvəi nəkur Taea mine Saeton. ²³ Nənə kimiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kimiaha? Ko kuvehi utə kimiaha hiəuvən ia neiəi! Rekəm! Tukuvehi irapw kimiaha hiəuvən inhəripw ia Imwei Nəkur Həuvamhə. Iakino raka nīmətəien asori me ia taon səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Ripini minuə iakino nīmətəien me nəha ia taon nəha Sotom fwe kupwən ko ramarə ihi meste ipwet mine. ²⁴ Mətə iou iakani pehe tukumiaha i ia nəpin nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, nərpwinien səkimiaha triskai məpi raka nərpwinien səvəi tənə Sotom fwe kupwən."

Iesu rəgnəgini Tata səvənhi

²⁵ Ia nəpin nəha Iesu rini irapw mə, "Tata səiou Iərimənu ia neiəi mine tiprənə, iakani tanak tukw ik, ti nəri nə mə ikinərkwafə narimnari me i. Nærmama səməme həkurən nari mine səməme kinahatən amasan irəha həkətəni mhə. Mətə iko pui pen m nærmama səməme həmwən ia nīpwnəti nəkʷərhakwərha me hətəni. ²⁶ Ouəh, Tata, nəri nəha ikino ramesi pen a nətərigien amasan səim."

Iesu rəkwein nærmama mə tuhəuvehe tukwe

²⁷ Iesu rarə mini pen mwi ti nærmama me i mə, "Tata səiou rīnəmri pehe raka narimnari me pam ia rəgik, iou Tini. Nənə iærmama riti riwən rukurən

iou, mətə Tata səiou əpa. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata, Iou əpa mine nərmama me nəha səməme rerik ragien mə tako pui pen in minraha.

²⁸ Həuwehe tukw iou kimiaha i səməme hiamo pik wok mamhəvrani nari pəmpəm me nənə pwəh iakuvei pehe napwisien m kimiaha. ²⁹ Kimiaha tihəuvehi nəgkiariien me səiou səməme iakamahatən kimiaha irə, mhatipə pen ia nuramiaha rəmwhen ia nəri katipə pen ia nurai kau mə trərar. Pwəh iakahatən kimiaha ia noien me səiou. Iou iəmə afafa. Rerik reiwaiu. Nənə kimiaha tihətoni napwisien ia nimiruien səkimiaha. ³⁰ Kimiaha tiho iaminihi irə ti nəri nə mə nəgkiariien sə iakamahatən kimiaha irə rīməru, nənə narimnari me sə takuvei pehe m kimiaha mə tihəuvehi həpwəh nīpamien.”

12

Iesu in ramərimənu ia Sapat

¹ Ia nəpin nəha, ia Sapat riti, Iesu ramavən maməpi simwin ia nime i wit me nepwin. Nərmama me səvənhi nukumhə rinamahi irəha, nənə hənəmesi kwənkwai wit mənəmhani. ² Mətə nəpin Farisi me hətəni, həni pen tukwe in mə, “Ətə ro. Nərmama me səim kamho noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat.”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukuə Ikinan nəfe Kig Tevit rino fwe kupwən uə? Ia nəpin nəha in mine nərmama me səvənhi nukumhə ramahi irəha, ⁴ Kig Tevit ruvniwə ia nimwə səvəi Kumwesən, mənə bred ikinan sə raməmak ia nifatə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in mine nərmama me səvənhi tuhani bred nəha, mətə pris me əpa həkurən nanien. ⁵ Uə rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Loa səkitaha mə ia Sapat me pris me fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəru i loa səvəi Sapat mətə Kumwesən rətə mə irəha həpwəh noien nari riti rərəha? ⁶ Iakani pehe tukumiaha i nari riti rasori məpi raka nimwə səvəi Kumwesən in i ia kwopun i. ⁷ Kumwesən rīməni mə, ‘Iakəpwəh nokeikeien mə nərmama tuhousi əpune nərimiru me mhəuvehi pehe miou, mətə iakokeikei mə irəha tuhari ti nirəha me.’ Ripinuə kimiaha hiəkurən nīpwrai nəgkiariien i ko hiəpwəh nini ərhəien nərmama me səiou. Irəha həpwəh noien nari riti rərəha. ⁸ Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iesu romasan rəgi iərmama riti

⁹ Iesu rəpwəh kwopun nəha, mevən, muvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹⁰ Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. Ko ripkui atukw mhə i. Farisi me hərəs pen Iesu i mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tukomasan iərmama sə raməmhə uə rekəm?” Kamhətərig ia Iesu mə trəfni irə. Trini minuə rəsəni, tuhəni ərəha in tukwe.

¹¹ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha, trini minuə sipsip riti səvənhi rivə pen ia rui tənə ia Sapat trəpwəh raməmak? In traməkeikei məkwətəmhiri, muvehi utə. ¹² Mətə iərmama in ramasan məpi raka sipsip! Ro iaminihi irə ratukwatukw ia Loa səkitaha mə tuko noien amasan ia Sapat.”

¹³ Nənə Iesu rəgkiari m iərmama sə rəgin rərfe, mīni mə, “Tiko muvi atukw rəgin.” Iərmama nəha ruvi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi məsanin rəmwhen ia nīkare rəgin. ¹⁴ Mətə Farisi me həier irapw,

11:28: Jer 31:25   **11:29:** Jer 6:16   **11:30:** 1Jon 5:3   **12:1:** Dut 23:25   **12:2:** Eks 20:10

12:3: 1Saml 21:1-6   **12:4:** Lev 24:5-9   **12:5:** Nam 28:9-10   **12:6:** Mat 12:41-42, Luk 11:31-32

12:7: Hos 6:6, Mat 9:13   **12:8:** Mat 8:20   **12:10:** Luk 14:3   **12:11:** Luk 14:5   **12:14:** Jon

mhousəsımwın irəha me, mənamhəni ərəha İesu, mənamhətui suatuk mə tuhousi əpune in.

İesu in iəmə sə Kumwesən ruvərfi raka in

¹⁵ İesu ruvəukurən raka nətəriɡien səvənraha, ro pen rier ia kwopun nəha. Nərmama həpik həkurirə in. Səməme kamhemhə in ro irəha pam həuvehe mhəsənin, ¹⁶ nənə minise pen ti nirəha i mə tuhəpwəh niniien nəɡhin kamo nərmama həreɡi həukurən in. ¹⁷ Narimnari me i həier pehe iamınhi mə nəɡkiariien səvəi Profet Aesea truvehe mukuə. In rıməni mə,

¹⁸ “Hətə ro iərmama sə ramo tukwini nari miou. İakimərfi raka in.

İakokeikəi pik in, rerik raɡien tukwe.

Takəmri pen Nənımwın səiou ramarə irə,

nənə in trini irapw noien atukwatukw ti nərmama rıpkə mə irəha nəkur İsrəl.

¹⁹ In tripkəvisə mə uə trəpwəh nətəpaharien.

Nərmama tuhəpwəh nireɡiiien rerin ia suatuk me.

²⁰ In truvehi məru nərmama səməme həpkiskai mə rəmwhen kauvehi məru kwənkwai nig sə rərkwəpir,

nənə səməme nəɡsenraha rınamiwən in truvehi məru irəha

rəmwhen kauvehi məru nukumheəv ia napw sə na trifwə.

Tro iamınhi irə mamevən meste in tro narimnari me pam həuvehe mhatukwatukw.

²¹ Nənə nərmama me rıpkə mə irəha nəkur İsrəl tuhəmri pen əknekın nətəriɡien səvənraha irə.”

Nərmama kamhəni ərəha İesu mə iəremhə rarə irə

²² Nəpın riti nərmama nepwın həiri iərmama riti məhəri məhəuvehe ti İesu. İərmama nəha nənimen rıfwə ko rıpkəɡkiari mə ti nəri nə mə iəremhə rarə irə. Nənə İesu ro in ruvehe məsənin. İərmama nəha rəɡkiari, mətə mwı nari.

²³ Nənə nərmama me pam nənimənraha rier. Həni mə, “Nərmama. Rosi iəmə i in i kwənəkıwus səvəi Kig Tevit kitaha sameitenhi uə?”

²⁴ Mətə nəpın Farisi me həreɡi, həni mə, “Rekəm! İəmə nəha rauvehi nıskaiien səvəi iəremhə asori nəha Pielsepul, maməkoui irapw nəremhə me irə.”

²⁵ Mətə İesu rukurən nətəriɡien səvənraha, mını pen ti nirəha i mə, “Trini mınuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nitətə sə ieni nəha ramərımənu irə truvehe mərəha. Trini mınuə nərmama ia rukwənu riti uə ia nəkwai nimwə riti həuai irəha me ia kusen kəru, kamhousi irəha me, irəha ko həpkərə amasan mə. ²⁶ Nənə mə nıpərhiien i Setan raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, noien nəha ramahatən pen mə narəien səvənhi ro kəru. In ramousi atukw a in. Mə ro iamınhi irə nitətə sə in ramərımənu irə trəfərer əpwəmwis?

²⁷ Kimiaha hiəməni iou mə iakaməkoui irapw nəremhə me ia nıskaiien səvəi Pielsepul. Trini mınuə nəɡkiariien nəha səkimiaha ro nıpərhiien, rəfo ia nərmama me səkimiaha? İrəha kamhəkoui irapw nəremhə me ia nıskaiien səvəi sin? Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mə irəha tuhəkiri nəɡkiariien i səkimiaha. ²⁸ Mətə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia nıskaiien səvəi Nənımwın səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahatən pen mə nitətə sə Kumwesən ramərımənu irə ruvəuvehe raka tukumiəha.

²⁹ Uə iərmama riti trəfo muvnmwə, makres narimnari me ia nəkwai nimwə səvəi iəmə skai riti? In traməkeikei mukupwən məkwətəmhiri iəmə skai nəha, mərihi rəgin mi mine nisun mi. Kurirə irə in rukurən nevəniən makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

³⁰ Iərmama sə rīpkukurirə mhə iou in raman əpə ia nirak. Nənə iərmama sə rīpkasitu mhə ia nirak, mamiri pehe nərmama həuvehe tukw iou, in raməkoui kirkiri irəha. ³¹ Ro pen iakani pehe tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouiən nərəhaien me pam səməme nərmama tuho uə tuhəni irə, məpwəh nərpwinien. Mətə iərmama sə trini ərəha Nənimwin Ikinan, Kumwesən tripkənouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpīn riti. ³² Iərmama sə trini nəgkiariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iərmama irə, Kumwesən rukurən nenouenouiən nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwinien. Mətə iərmama sə trini nəgkiariien ərəha riti muəsi Nənimwin Ikinan i, Kumwesən tripkənouenou mhə nərəhaien səvənhi ia nəpīn riti. Nərpwinien səvənhi trarə ia nitətə ipwet mine mine ia nitətə sə tripkuvehe.”

Iesu rəgkiari ia kwənkwai nei me

³³ “Nei amasan rukuə nukwai nei amasan, mətə nei ərəha rukuə nukwai nei ərəha. Nei amasan uə nei ərəha tihətə sas a ia kwənkwanrau. ³⁴ Kimiaha hiəmwhen ia kuse snek me səməme kamhahi əpune iərmə! Kimiaha nəkur ərəha tihəfo mhəni nəgkiariien amasan? Ko hiəpko mhə, ti nəri nə mə iərmama raməgkiari, rəmini irapw a nəfe nətərigien rerin rukuər irə. ³⁵ Iərmama amasan rani irapw nəgkiariien amasan ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien amasan. Iərmama ərəha rani irapw nəgkiariien ərəha ti nəri nə mə rerin rukuər ia nətərigien ərəha. ³⁶ Iakani pehe tukumiaha i ia nəpīn nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, in trəres nəgkiariien ərəha me pam sə nərmama me həməni əpnəpən, nənə irəha tuhaməkeikei mhəni pen tukwe in mə hənəfo irə mhəni. ³⁷ Nəgkiariien me səim sə ikamini, Kumwesən trəkiri nəgkiariien me nəha mətə sas ia niram mə ik iərmama atukwatukw uə ik iərmama ərəha.”

Farisi me mine nahatən me səvəi Loa kamhəres nīmətien riti

³⁸ Nənə nahatən me nəpwin səvəi Loa mine Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Kimaha iahokeikei mə tiko nīmətien riti pwəh iahətəni ro.”

³⁹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha nərmama ipwet mine hiəmətui a nīmətien ti nəri nə mə noien səkimiaha rikou. Kimiaha hiənəpwəh Kumwesən rəmwhen pran sə rəpwəh iərman səvənhi mamesi pen iərməpə. Kumwesən trəpwəh nuvei peheien nīmətien riti mwi m kimiaha, mətə nīmətien əpə səvəi Profet Jona. ⁴⁰ Fwe kupwən Profet Jona raməmak ia tipwi nəmu asori nəpīn ia ran kahar mine nəpīn ia nəpīn kahar. Rəmwhen a mwi iou, Iəməti Iərmama, takarə ia reri tiprənə nəpīn ia ran kahar mine nəpīn ia nəpīn kahar. ⁴¹ Ia nəpīn nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, nəmə Nineve tuharer irəha nərmama ipwet mine, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpīn nəmə Nineve hərəgi Profet Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i. ⁴² Ia nəpīn nəha Kumwesən trəkiri nərmama me irə ti noien me səvənraha, prən asori sə rinamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərəer irəha nərmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə

mə prən nəha ruku pen ia nikare tənə fwe isipwɪn anan muvehe mə triregi nukurənien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i.

⁴³ Nəpɪn kɪnəkouɪ irapw nənimwɪn ərəha riti ia iərmama, nənimwɪn ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikin, mamətui kwopun trapwis ikin. Mətə mə rɪpkətoni mhə, ⁴⁴ trəgkiari iamɪnhi irə mə, “Təkrərig mwɪ mevən ti nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.” Nənə nəpɪn rɪrərig muvehe, trətəni mə nimwə nəha ro tekɪn, kɪnaies amasan irə, narimnari me pam kəmhəmrimər a ia təmwhekɪnraha. ⁴⁵ Nənə in trevən miri mwɪ nənimwɪn ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwɪ, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nimɪruɪen səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən. Nəri nəha iakani truvehe meste nərmama ərəha me i ipwet mine.”

Mama me səvəi Iesu mine piəvni me mini kitiriməni me

⁴⁶ Nəpɪn Iesu raməgkiari m nərmama, nərmama nepwɪn hətəni piəvni me mine mama səvənhi kəmhərəf fwe iruə mamhəres in mə tuhəgkiari ro min. ⁴⁷ Nənə iərmama riti rini pen ti Iesu i mə, “Ətə ro! Səim mama mine piəm me kəmhərəf fwe iruə, mamhətui ik. Irəha hokeikei mə tuhəgkiari mik.”

⁴⁸ Mətə Iesu rini mə, “Sin nəha səiou mama? Nisimə nəha piak me?” ⁴⁹ In ruini rəgin ia nərmama me səvənhi, mini mə, “Kimiaha i mama me səiou. Kimiaha i piak me. ⁵⁰ Iərmama sə ramo nəkwai Tata səiou fwe ia neiai, in nə piak mine kitirimak mine mama səiou.”

13

Iesu rusipekɪn ia iərmama sə rauini nuni nari

¹ Ia nəpɪn nəha Iesu rier ia nimwə mevən məkure ia nikare nui asori. ² Nərmama me həpik həuvehe mhousəsimwɪn pen irəha me tukwe. Ro pen Iesu rəputə ia nitətə ouihɪ riti fwe peraha məkure irə. Nərmama me pam kəmhərəf parei ia nɪpəkɪr. ³ Nənə in rani narimnari me rɪpik ti nɪrəha i, mausipekɪn, mamini mə, “Həregi ro. Nəpɪn riti, iərmama riti revən mə truini nuni nari me ia nəmhien səvənhi. ⁴ Nəpɪn rauini nuni nari me, nuni nari me nepwɪn həsas pen ia suatuk, nənə menu me həuvehe mhani pam. ⁵ Nepwɪn həsas pen ia təkure kəpwier tɪprənə rouihɪ ikin. Həuverə akwauakw a ti nəri nə mə nuənraha rɪpkeiwaiu amasan mhə ia tɪprənə. ⁶ Mətə nəpɪn meri rəkwiɪ, mənhi, haukei pam ti nəri nə mə nuənraha rouihɪ. ⁷ Nuni nari me nepwɪn həsas pen ia tɪprənə sə nəkwus ərəha rauviris ikin. Nəkwus ərəha me həuviris mhəuvehe mhousəmən pam irəha. ⁸ Nənə nuni nari me nepwɪn həsas pen ia tɪprənə amasan, nənə mhəukua. Nepwɪn kwənkwan hantret, nepwɪn kwənkwan sikisti, nepwɪn kwənkwan toti. ⁹ Iərmama sə nəkwəregɪn rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan.”

¹⁰ Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməgkiari m nərmama ia nusipekɪnien me?”

¹¹ Miregi Iesu rini pen ti nɪrəha i mə, “Kimiaha nərmama me səiou kɪnəsəvər ia suatuk tukumiaha hiəukurən narimnari me i ia nitətə ia neiai^a hənəmərkwafə fwe kupwən. Mətə nərməpə me, kɪpkəsəvər mhə ia suatuk ti nɪrəha mə tuhəukurən narimnari me nəha iamɪnhi. ¹² Ro iamɪnhi irə ti nəri

12:46: Mat 13:55 **12:50:** Jon 15:14, Rom 8:29 **13:2:** Luk 5:1-3 ^a **13:11:** Nəpɪn rɪpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nɪpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

13:12: Mat 25:29, Mak 4:25, Luk 8:18, 19:26

nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nari auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe. ¹³ Iou iakaməgkiari mīnraha ia nusipekinien me ti nəri nə mə kamhətui, mətə həkətə mhə nari. Kamhəregi, mətə həkregi mhə nari mhəkurən. ¹⁴ Noien səvənraha ro nəgkariien i səvai Profet Aesea ruvəuvehe muvəukua. Rini mə, 'Kimiha tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpin riti tihəpkregi mhə mhəukurən.

Tihətōni, mhətōni, mhətōni, mətə ti nəpin riti tihəpkətōni mhə mhəukurən.

¹⁵ Tro iamīnha irə, ti nəri nə mə reri nərmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəreginraha mīne nənimenraha.

Mətə trini mīnuə həpwəh noien iamīnha irə,

nəfe nəghin tuhəukurən nətoniien ia nənimenraha

nənə mhəregi ia nəkwəreginraha,

uə tuhəukurən ia rerinraha,

nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsanin.'

¹⁶ Mətə kimiha nəmrimiaha ramətə nari, nəkwəregimīaha ramregi nari. Ro iamīnhi irə rerimīaha traməkeikei magien. ¹⁷ Iakamini nīpərhienien tukumīaha i mə fwe kupwən profet me həpik mīne nəkur atukwatukw me həpik hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkariien me i hiamregi, mətə həkregi mhə.

¹⁸ Hətərig iou pwəh iakini irapw nīpwrai nusipekinien səvai iərmama sə rauini nuni nari me. ¹⁹ Nuni nari sə rəsas pen ia suatuk rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəvisaiuen ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mətə in rīreirei nīpwrən. Ro pen Setan ruvehe akwauakw, muvehi raka nəgkariien nəha ia nətərigien səvənhi. ²⁰ Nuni nari sə rəsas pen ia təkure kəpwier rəmwhen ia iərmama sə ramregi nəgkariien amasan, nənə təkwtəkwwuni a ruvehi, magien tukwe. ²¹ Mətə nəgkariien nəha rīpkeiwaiu amasan mhə ia rerin rəmwhen ia nuai nei me. In truvehi nəgkariien nəha səvai nəpin ouih i a. Nəpin nərmama tuho nəmisaien min, uə tuhometə in ti nəgkariien amasan, traraka akwauakw a irə. ²² Nuni nari sə rəsas pen ia tīprənə nəkwus ərəha rauviris ikin rəmwhen ia iərmama sə rīregi nəgkariien amasan, mətə ramətərig pik ia narimnari me səvai tīprənə i. Mane rameikua irə, mavi raka nətərigien səvənhi. Nətərigien me nəha housəman nəgkariien amasan. Rəpwəh nukuaien. ²³ Mətə nuni nari sə rəsas pen ia tīprənə amasan rəmwhen ia iərmama sə rīregi nəgkariien amasan, mukurən nīpwrən, mukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret."

Iesu rusipekin ia nurhi ərəha

²⁴ Nənə Iesu rini nusipekinien riti mwi ti nirəha i mə, "Nitətə ia nei ai rəmwhen ia iərmama sə ruini nuni nari amasan me ia nəmhien səvənhi, ²⁵ mətə nəpin nərmama me səvənhi kamhapri, iərmama sə raməmwəki in ruvehe, mūini pen mwi nuni nurhi ərəha ia nəkwai nəmhien nəha, nənə mier mamevən. ²⁶ Nəpin nuni nari amasan me həutə pəhe, mətə nurhi ərəha mwi rūtə ia rerinraha.

²⁷ Iəmə asori nəha səvənhi nərmama nepwin kamho tukwini nari min. Irəha həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, 'Iəmə asori. Ikinəpwei nuni nari amasan me ia nəmhien səim. Mətə rəfo nurhi ərəha mwi fwe ikin?'

²⁸ Miregi in rini pen ti niraha i ma, 'Kwa iarmama sa ramamwaki iou rino.'

Miregi narmama samame kamho tukwini nari min hani pen tukwe in ma, 'Ro iaminhi ira ikokeikei ma kimaha tahauvan mheivi raka nurhi araha?'

²⁹ Mota in rini ma, 'Rekam. Raraha ma kimiaha hiameivi uta nurhi araha, nana mheivi uta pegin sa rasanan me. ³⁰ Pwah iraha hauta pari meste napin naha tuharmrua ira. Ia napin naha takini pen ti narmama me saiou samame tuhesi kwankwai nari amasan me naha ma, Kimiaha tihakupwan mhousasimwin nurhi araha, mharahi tarini ia kusen me ma tukararki pen ia napw. Mota kwankwai nari amasan me kimiaha tihapeki, mhauvehe, mhalmri ia nimwa saiou sa iakamoeite naveginien ikin.'

Iesu rusipekin ia nuni nei sa rouhi anan

³¹ Iesu rini irapw nusipekinien riti mwi ti niraha i, mini ma, "Nitata ia neiai ramwhen ia kwannuni nei naha mastat. Iarmama riti ruvehi, mapwei ia namhien savanhi. ³² Nuni mastat in rouhi anan ia nuni nei me, mota napin ruta, rasori mapi raka napigin me pam, muvehe mo nei ira, menu me ia nimagouagou hauvehe mho pen kwatapag me savanraha ia rugin me."

Iesu rusipekin ia yis

³³ Nana Iesu rini pen nusipekinien riti mwi ti niraha i, mini ma, "Nitata ia neiai ramwhen ia yis sa pran riti ruvehi, marapi irau floa ripik, nana mapwah meste yis rase floa me pam rasisi."

³⁴ Iesu ragkiari m narmama me ia nusipekinien me a. Nagkiariien riti mwi riwan rini mahatan iraha ira. ³⁵ Iesu ro iaminhi ira ma nagkiariien i profet riti savai Kumwesan rimani fwe kupwan truvehe muku. Rini ma, "Takagkiari ia nusipekinien me, mini irapw narimnari me sa iakinarkwafa i napin naha iakino tiprana i meste pehe ipwet mine."

Nipwrai nusipekinien savai nurhi araha

³⁶ Iesu ragkiari pam, mapwah narmama me, muvnmwae ia nakwai nimwa. Nana narmama me savanhi hauvehe tukwe, mhani ma, "Tikusiare pui pehe ro nipwrai nusipekinien naha ikimani ia nurhi araha sa ruta ia namhien."

³⁷ Miregi Iesu rini ma, "Iarmama sa rauini nuni nari amasan me in na iou, lamati Iarmama. ³⁸ Namhien in na tiprana i. Nuni nari amasan me iraha na nipwnati nitata sa Kumwesan ramarimenu ira. Nurhi araha me iraha na nipwnati Setan, iaremha araha. ³⁹ Iarmama sa ramwaki iamae asori savai namhien, muini pen nurhi araha in na Setan. Napin nuni nari amasan me hamrua ira in na napin sampam. Nana narmama me naha hauvan mhesi kwankwan iraha na nagelo me.

⁴⁰ Ramwhen ma narmama housasimwin nurhi araha, nana mhauvani ia napw, ia napin sampam tro mwi iaminhi ira. ⁴¹ Iou, lamati Iarmama, takarhi pen nagelo me saiou, hauvan ia kwopun me saiou sa iakamarimenu ikin. Nana iraha tuhapeki raka narimnari me pam samame kamho narmama kamhamwei ia narahaien mine nakur araha me pam, ⁴² nana mhararki pen iraha ia napw asori. Ia kwopun naha narmama tuhasak, mahahi tarini revinraha. ⁴³ Nana nakur atukwatukw tuhauvnmwae ia nitata sa Tata savanraha ramarimenu ira, nana mhahiapw rosi meri. Iarmama sa nakwargin rar tramakeikei matarig amasan."

Iesu rusipekin ia mane asori sa kinimwi ia tiprana

44 “Nītətə ia neiai rəmwhen ia mane asori kinimwi ia tiprənə riti. Iərmama riti raman mətōni mane nəha, rarə minimwi mwi. Ti nəri nə mə rerin ragien pik, in rəmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri tiprənə nəha.”

Iesu rusipekin ia kəruətēri amasan riti kani mā pel

45 “Nənə riti mwi. Nītətə ia neiai rəmwhen ia iərmama riti sə ramətui kəruətēri amasan me nəha kani mā pel mā trəmri pen nəmri nari ia nirəha, nənə muvehi mane. 46 Nəpin rətōni pel riti nənimen rutə pik, revən məmri pen nəmri nari ia narimnari me pam səvənhi, muvehi mane irə, nənə mevən muvehi nəmri pel nəha.”

Iesu rusipekin ia net

47 “Nənə riti mwi. Nītətə ia neiai rəmwhen ia net sə kərarki pen ia nəkawai tasi, ruvehi nəmu me səpəmsəpə. 48 Nəpin net ruvəkuar, nərmama həvi parei, mhəkure, mənəmhuai nəmu me. Sə ramasan me kamhəvai pen ia tənəripw me, mətə sə rərəha me kamhərarki. 49 Tro mwi iamihhi irə ia nəpin sampam. Nagelo me tuhəuvən, mhəpeki raka nəkur ərəha ia reri nəkur amasan, 50 nənə mhərarki pen irəha ia kwopun napw asori rauək ikin. Ia kwopun nəha nərmama tuhasək, mhahi tərini revinraha.”

51 Iesu rəgkiari pam, nənə mərəs pen nərmama me i səvənhi mā, “Narimnari me i iakini pehe tukumiaha i hiəregi mhəukurən nipwranraha uə rekəm?”

Miregi irəha həni mā “Ouəh. Kimaha iahəukurən.”

52 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Ro iamihhi irə iərmama sə kupwən in iahatən səvai Loa, mətə kurirə irə kahatən amasan in ia nītətə ia neiai, in rəmwhen ia iəmə asori riti nautə me ripik fwe ia nəkawai nimwə səvənhi. In rukurən nuvniwəien mipeki raka nautə me sə vi irau nautə me sə tui.”^b

Nəkur imwei Iesu həpwəh nisiaiien in

53 Nəpin Iesu rini irapw pam nusipekinien me i, in rəpwəh kwopun nəha, 54 mevən ia Nasaret, imwəni atukwatukw, minamahatən nərmama ia nəkawai nimwəfwaki səvai nəkur Isrel. Irəha nənimenraha rier. Həni mā, “Iəmə i ruvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo mamō nimtətien me i? 55 Kwa tini Josef i iəmə sə riməuvrhəkin nimwə! Səvənhi mama nə nəghin nə Meri. Piəvni me nə Jemes, Josef, Jutas, mine Saemon. 56 Kitiriməni me pam hamarə ia rukwənu i kitaha minraha. Ro iamihhi irə iəmə i ruvehi narimnari me nəha pəku?” 57 Nənə rerinraha ripkagien mhə ti Iesu. Həpwəh nisiaiien in.

Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Nərmama ia kwopun me kamhəsiai profet riti, mətə nəkur imwəni me mine nərmama səməme kamharə ia nəkawai nimwə səvənhi ko həpwəh nisiaiien in.”

58 Nənə Iesu ripko mhə nimtətien me ripik ia kwopun nəha, ti nəri nə mə nəkur imwəni me həpwəh niniien nipərhiēnien irə.

14

Jon Paptaes remhə

13:44: Mat 19:29, Luk 14:33, Fil 3:7   **13:48:** Mat 22:9-10   **13:50:** Mat 13:42, Luk 13:28   **b 13:52:** Iesu rusipekin ia nautə me sə vi mine nautə me sə tui. Nautə me sə vi rəmwhen ia nəgkiariēn sə ramak ia Niutestamen. Nautə me sə tui rəmwhen ia nəgkiariēn sə ramak ia Oltestamen.   **13:53:** Mat 7:28
13:54: Jon 7:15   **13:55:** Jon 6:42   **13:57:** Jon 4:44

¹ Ia nāpīn nāha nārmama kamhāni pik nāghi Iesu. Nāpīn Kig Herot rīregi nāgkiariien sāvānraha, ² rīni pen tī nārmama sāmāme kamho tukwini nari min mā, “In nāha Jon Paptaes. Rīnātui mwi ia nemhāien sāvānhi ro pen rauvehi niskaiien mamo nīm̄tātien me.”

³ Kig Herot rīni iamīnhi irā tī nāri nā mā fwe kupwān in rākwtām̄hiri Jon, mārihi in, muvehi puvnimwā ia kalapus tī Herotias, pran sāvāi piāvni nāghin nā Filip. ⁴ Niemaha ramāpi prān nāha tī nāri nā mā Jon rīni pen tī Kig Herot i mā, “Ikakres pran sāvāi piām noien nāha rīpkatukwatukw mhā ia Loa.” ⁵ Kig Herot rokeikei mā trousi āpune Jon, mātā rehekīr nārmama tī nāri nā mā irāha hāni mā Jon in profet riti.

⁶ Mātā nāpīn ko nāveginien asori riti sā rahatān pen nāpīn Kig Herot rīnātui irā, prān ouihī sāvāi Herotias ruvehe motanis ia nānimenraha, mo Kig Herot rerin ragien. ⁷ Ro pen Kig Herot rīni nākwan muvehi kwasuahi tukwe mā truvei pen nāfe nāghin prān ouihī i trāres i. ⁸ Ia nāpīn nāha mama sāvāi prān ouihī rāgkiari min, minī pen nātārigien sāvānhi tukwe. Nānā prān ouihī nāha revān minī pen tī Kig Herot i mā, “Tikevān muvehi kēnkāpwā Jon Paptaes ia tikiplet muvehi muvehe ia kwopun i muvei pehe miou.” ⁹ Nāpīn Kig Herot rīregi nāresien nāha, rerin rāpou. Mātā tī nāri nā mā rīmāuvehi kwāsuahi ia nāmri nāmā asori me sāmāme kamhāni pāri nari irāha min in rīni nākwan mā tukuvei pen. ¹⁰ In rārhi pen iaruaḡān riti sāvānhi revān ia kalapus, mārai raka kēnkāpwā Jon, ¹¹ māmri pen ia tikiplet, muvehi muvehe, muvei pen m prān ouihī. Prānouihī nāha ruvehi mevān, muvei pen m mama sāvānhi. ¹² Nānā nārmama me sāvāi Jon hāuvehe, mhāuvehi nīpwrān, mhāuvān, mhānimwi. Kurirā irā hāuvān mhāni pen tī Iesu.

Iesu rākwmāni nārmama me irāha pam faef-taosēn

¹³ Nānā nāpīn Iesu rīregi nāgkiariien i, rāputā ia nītātā ouihī, māpwāh kwopun nāha, mevān in āpa ia kwopun riti nārmama hāiwān ikin. Mātā nārmama me hāregi, hāier ia taon me, mhāvān a, mhākurirā in. ¹⁴ Nāpīn in ruvarei, rātoni nārmama hāpik, nānā rerin rārkwāpīr tī nīrāha. Nānā in ro nārmama me sāvānraha sāmāme kamhemhā hāuvehe mhāsānīn.

¹⁵ Nāpīn rīnamāruarāv meri na trivā, nārmama me sāvāi Iesu hāuvehe mhātā in, mhāni mā, “Rīnamāpītāv. Kwopun i nāveginien rīwān ikin. Rāmasān mā tikārhi pen nārmama me i hāuvān ia rukwānu me pwāh hāuvehi nāmri nāveginien sāvānraha.”

¹⁶ Mātā Iesu rīni pen tī nīrāha i mā, “Irāha tuhāvān tī nāfe? Kimiaha nā tihāuvei pen nāveginien mīnraha.”

¹⁷ Mīregi irāha hāni pen tukwe in mā, “Nāveginien sāvātāha rāpwāh nāmwhēnien. Bred krīrum mīne nāmū kārū a i.”

¹⁸ Mīregi Iesu rīni mā, “Hāuvehi irāha mhāuvehe tukw iou.” ¹⁹ In rīni nākwan mā nārmama tuhākure ia nurhi. Ruvehi bred krīrum mīne nāmū kārū, mākwātā ia nīmagouāḡou, māfwaki minī vivi Kumwesān tukwe, mākwāsen bred me, muvei pen m nārmama me sāvānhi, nānā irāha hāpeki pen m nārmama. ²⁰ Nārmama pam hāni nari tīpwīnraha rāsisi. Nānā nārmama me sāvāi Iesu hāvāi pen nīpārāri nāveginien me nāha sā hānani mhāpwāh rukuār ia tānārīpw me irāha pam twelef. ²¹ Nārmama me nāha hāpik hāni nari nārman nīprān mīne nākwarhākwrāha. Kāvāsinī nārman me āpa ipaka faef-taosēn.

Iesu ravən ia təkure nui asori Kalili

²² Kurirə irə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəputə ia nitətə ouihi, mhəkupwən mhəpi simwīn ia nui asori. In tramo mərhi pen nərmama həuvən fwe imwənraha me. ²³ Iesu rəsəkir raka mīnraha, mutə ia təkuer riti mə trəfwaki in əpa. Nəpin rīnəpitəv in əpa ia kwopun naha, ²⁴ mətə nitətə ouihi nərmama me səvənhi kamhəsua i ruvan raka isipwīn ti tənə naha. Peiau peiau me kamhəpwi ti nəri nə mə irəha kamhau mamhəuvən ia nəmri mətəgi mwatuk.

²⁵ Ia nəpin naha rīnamran Iesu ruvehe ti nīrəha, mamavən ia təkure nui.

²⁶ Mətə nəpin nərmama me səvənhi həti pen mhətoni mə in ravən ia təkure nui, həhekīr, mhəni mə, “Kwa iəremhə naha.” Nənə irəha həkwein əpwəmwis ti nəri nə mə həhekīr asori.

²⁷ Mətə təkwtəkwni a Iesu rəgkiari mīnraha mīni mə, “Kīmiaha tihəpwəh nīregiien rərəha. Kwa iou i. Tihəpwəh nehekīrien.”

²⁸ Mīregi Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Trīni mīnuə ik nə tikini nəkwan tukw iou i mə takavən ia təkure nui muvehe tukw ik.”

²⁹ Mīregi Iesu rini mə, “Uvehe.” Ro pen Pita reivə irapw ia nəkwei nitətə ouihi, mavən ia təkure nui mevən ti Iesu. ³⁰ Mətə nəpin rətoni nīmətəgi, rehekīr, mīnaməmwhēnimw, mīnaməkwein əpwəmwis mə, “Iərimənu! Uvehimīru iou!”

³¹ Təkwtəkwni a Iesu rosə pen rəgin muvehi Pita, mīni pen tukwe in mə, “Ik iərmama nahatətəien səim ripkiskai mhə. Rəfo nətərigien səim ro kəru iamīnhi irə?”

³² Nəpin irau krouəputə ia nitətə ouihi, nīmətəgi reiwaiu mīwən. ³³ Nənə nərmama me səvəi Iesu ia nəkwei nitətə ouihi hənīmwi nukurhunraha, mhəuvei pen nisaiien səvənraha mīn, mhəni mə, “Nīpərhiēnien ik Tīni Kumwesən.”

Iesu ro nakur Kenesaret səməme kamhemhə həuvehe mhəsanīn

³⁴ Irəha həpi simwīn ia nui asori, mhəuvən mhəuvarei ia tənə Kenesaret.

³⁵ Nəpin nərmama ia kwopun naha hətoni mhəukurən mə Iesu naha, hərhi pen nəgkiariien revən ia rukwənu me pam ia kwopun naha. Nənə irəha həuvehi nərmama me pam səməme kamhemhə mhəuvehi mhəuvehe ti Iesu,

³⁶ mamhəres in mə ko irəha hərəpi a nusvenhi tinari səvənhi. Nənə irəha pam səməme hərəpi həuvehe mhəsanīn.

15

Nərmama me i kamhəsiai Kumwesən ia tərhunraha əpa

¹ Ia nəpin naha Farisi me mīne nahatən me səvəi Loa həier ia Jerusalem, mhəuvehe ti Iesu, mhəni mə, ² “Rəfo nərmama me səim kamhərui nitətə səvəi kaha kupwən me? Nəpin hani nari, həkukupwən mhə mhərkwerig.”

³ Mīregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Rəfo kīmiaha hiamətəfi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə tihesi pen narəien səkīmiaha? ⁴ Kumwesən rīməni nəkwan mə, ‘Tikisaii tata mīne mama səim.’ In rīməni mwi mə, ‘Trīni mīnuə iərmama riti rani ərəha tata mīne mama səvənhi, tukaməkeikei kousi əpune in.’ ⁵ Mətə kīmiaha hiaməni mə, ‘Trīni mīnuə iərmama riti rini pen ti səvənhi tata mīne mama mə, Səiou narimnari me sə trasitu ia kīmirau ro ikinan i səvəi Kumwesən, ⁶ ramanan mə in trəpwəh nuvei penien nari riti m səvənhi tata misiai in irə.’ Ia noien naha kīmiaha hiamousi raka nəgkiariien səvəi

Kumwesən ia narəien səkimiaha. ⁷ Kimiaha kəuətəkəsua me. Fwe kupwən, Profet Aesea riməni atukwatukw kimiaha, mini mə,

⁸ ‘Nərmama me i kamhəsiyai iou ia tərhunraha, mətə rerinraha rəmak isipwın tukw iou.

⁹ Kamhəfwaki auər a miou.

Nəpın kamhahatən nərmama,

həni mə kamhahatən nəgkiariien səiou, mətə rekəm.

Kamhahatən nəgkiariien sə ruku pen a ti nərmama.’ ”

Nəfe nari tro iərmama ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən

¹⁰ Nənə Iesu rəkwein nərmama me həuvehe tukwe. Rini pen ti nırəha i mə, “Kimiaha tihətərig amasan ia nırak, mhəukurən nəfe takini. ¹¹ Ripko mhə nəri sə ruvniwə ia nəkwai iərmama ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə nəri sə ruku pen ia nəkwai mamier in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən.”

¹² Nənə nərmama me səvənhi həuvehe, mhəni pen tukwe in mə, “Ikukurən mə nəpın Farisi me həregi nəgkiariien nəha niemaha rəpi irəha.”

¹³ Miregi Iesu rini mə, “Nei me pam səməme Tata səiou fwe ia neiai ripkəpwei mhə ti nəpın riti keivi utə irəha. ¹⁴ Kimiaha tihəpwəh irəha. Irəha nərmama kamhəiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nəmrinraha rifwə. Trini minua iərmama riti nənimen rifwə mamiri pen iərmama riti mwi nənimen rifwə ia suatuk sə trouesi, irau pəri trouivə irapw ia ruei tənə.”

¹⁵ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Ni pehe ro tukumaha i nipwrai nusipekinien nəha ikiməni.”

¹⁶ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha mwi hiamreirei ihi? ¹⁷ Hiəpkukurən mhə mə nəfe nari revən ia nəkwai iərmama, ramevən ia tipwın, mamier. ¹⁸ Mətə nəri sə ramier ia nəkwai iərmama raku pen ia rerin fwe imwə nənə in nə ramo in rəmkemik ia nəmri Kumwesən. ¹⁹ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nətərigien ərəha ruku pen ia reri iərmama fwe imwə, mamier: nousi əpneien iərmama, nakresien pran səvəi iərməpə, noien sə nərman mine nipran kamhəiri əpnəpən irəha me, nakresien, neikuəien, nini ərəhaien iərmama. ²⁰ Noien me i ramo iərmama rəmkemik ia nəmri Kumwesən. Mətə trini minua iərmama ripkərkwerig mhə, məməni nari, noien nəha ko ripko mhə in ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən.”

Pran Kenan riti rini nipərhiənen ia Iesu

²¹ Nənə Iesu rier, məpwəh kwopun nəha, mevən ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ²² Nənə təkwətəkwuni a pran Kenan riti sə ramarə ia kwopun nəha ruvehe, mamasək, mamini mə, “Iərimənu, kwənkəwus səvəi Kig Təvit, tikapi tukw iou! Iəremhə ramarə ia prən ouihi səiou, mamə in raməmisə pik!”

²³ Mətə Iesu rəpwəh niniien nəgkiariien riti ti prən nəha. Nənə nərmama me səvənhi həuvehe məmhəgkiari min, mhəni mhənua, “Ərhi pen prən i ramevən, ti nəri nə mə rakurirə kitaha, mamasək.”

²⁴ Miregi Iesu rini mə, “Kumwesən rərhi pehe iou mə takuvehe əpa ti nəkur Isrel. Irəha həmwhen ia sipsip me hənəruəi.”

²⁵ Mətə prən nəha ruvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, mini mə, “Iərimənu. Tikasitu ia nırak.”

²⁶ Miregi Iesu rini mə, “Rəpwəh namasaniən mə takuvehi nəveginien sənəi nəkwərhəkwəhə mərarki pen i m kuri me.”

²⁷ Miregi præn i rini mæ, “Nipærhienien, Iærimænu. Mætə kuri me mwi kamhani nimwækmwæki næveginien sə raməsas irapw ia ruei tepol səvai iamə asori səvænraha.”

²⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Præn i ikamahatətə pærhien. Pwəh iako mik rəmwhen sə ikokeikei.” Təkwtəkwuni a mwi præn ouih i səvænhi ruvehe məsanin.

Iesu ro nærmama hæpik hæuvehe mhəsanin

²⁹ Iesu rier ia kwopun nəha, mavən ia nıkarkare nui asori Kalili, mevən mutə ia təkuaer riti məkure fwe ikin. ³⁰ Nənə nærmama hæpik hæuvehe tukwe, mamhəuvehi nærmama me səməme kamhemhə. Nepwin nisunraha rərfe. Nepwin nənimenraha rifwə. Nepwin nemhəien rouraha nipəri nipwranraha. Nepwin ho iəpou ko hæpwəh nægkiariien. Həuvehi mwi nærmama hæpik mwi, mhəmri pen irəha ia nisui Iesu, nənə in ro irəha hæuvehe mhəsanin. ³¹ Ia nəpın nəha nəpou me haməgkiari. Nærmama nemhəien rouraha nipəri nipwranraha hæuvehe mhəsanin. Nærmama səməme nisunraha rərfe, həvi atukw a nisunraha mamhavən. Nənə nærmama nənimenraha rifwə hətui mamhətə nari. Nəpın nærmama me hətoni, nənimenraha rier. Nənə həgnəgini Kumwesən səvai nəkur Isrel.

Iesu rəkwməni nærmama irəha pam fo-taosen

³² Ia nəpın nəha Iesu rəkweın nærmama me səvənhi hæuvehe. Rini pen ti nirəha i mæ, “Rerik rərkwəpir ti nærmama me i. Hənarə raka nəpın kahar kitaha minraha, nənə sənənraha næveginien ruvəiwən. Iakəpwəh no keikeien mæ takərhi pen irəha fwe imwənraha nəpın nukumhə ramahi irəha. Rərəha mæ kamhəuvən nəmrinraha rıpitəv həmwei ia suatuk.”

³³ Miregi nærmama me səvənhi həni pen tukwe in mæ, “Tsəuvehi bred pəku rəmwhen tsəkwmənu nærmama me i? Kwa hæpik anan. Kitaha samarə ia kwopun næveginien riwən ikin.”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mæ, “Sənəmiaha bred kevə?”

Miregi həni mæ, “Sefen mine kwopnəti nəmu me nepwin mwi fwe ikin.”

³⁵ Iesu rini nəkwan mæ nærmama me nəha sənənraha næveginien riwən tuhəkure ia tiprənə. ³⁶ Nənə ruvehi bred nəha sefen mine kwopnəti nəmu me, məfwaki minı vivi Kumwesən tukwe. Nəpın rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nærmama me səvənhi, həpeki pen m nærmama me. ³⁷ Nærmama me pam hani nari tipwinraha rəsisi. Nəpın hənani raka nari, həvai pen nipərperi bred mine nəmu me hənani mhəpwəh rukuər ia tənəripw sefen. ³⁸ Nærmama me nəha hani nari hæpik anan nərman nipran mine nəkwərhakwərha. Kəvsini nərman me əpa irəha pam fo-taosen. ³⁹ Nənə Iesu rərhi pen irəha kamhəuvən imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nitətə ouih i riti, mamevən fwe kwopun riti nəghin nə Makatan.

16

Farisi me kamhəres nımtətien riti

¹ Ia nəpın nəha Farisi me mine Satusi me hæuvehe, mhəres pen Iesu i mæ, “Ko iko ro nımtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəkukurən mæ ik pærhien Kumwesən rərhi pehe ik?”

² Miregi Iesu rini mæ, “Nəpın meri na trivə, kimiaha hiəni mæ, ‘Rosi trakwakwi rukwəsikər ti nəri nə mæ nimagouagou rəruerəv.’” ³ Nənə

ia nǎpnǎp̄in k̄imiahā hiāni mā, ‘Rosi nesān trauēr ipwet ti nǎri nǎ mā n̄imagouagou r̄eruerāv, mǎpuā.’ K̄imiahā hiāukurān n̄atāien n̄imagouagou, n̄anā mhāukurān nāfe nari n̄imagouagou ramahatān pen. M̄atā r̄āfo hiāreirei n̄ipwrai n̄imtātien me i kamo ipwet m̄ine? ⁴ K̄imiahā n̄armama ipwet m̄ine hiām̄atui a n̄imtātien ti nǎri nǎ mā noien s̄akimiahā rikou. K̄imiahā hiān̄apwāh Kumwesān r̄amw̄hen prān s̄ā r̄apwāh iārmān s̄āvānhi mamesi pen iārm̄ap̄ā. Kumwesān tr̄apwāh nuvei peheien n̄imtātien riti mwi m̄ k̄imiahā, m̄atā n̄imtātien āpa s̄āvāi Profet Jona.” Iesu r̄ini n̄ægkiariien n̄aha, m̄apwāh irāha, mamevān.

Nahatānien s̄āvāi Farisi me m̄ine Satusi me

⁵ Ia n̄āp̄in n̄aha Iesu revān irāha n̄armama me s̄āvānhi, mhāvān mhāpi s̄imw̄in iā nui asori. N̄armama me s̄āvānhi hānenouenou mā tuhāvūehi bred. N̄āp̄in irāha hāvūarei iā n̄ikaren pen, ⁶ Iesu r̄ini pen ti n̄irāha i mā, “K̄imiahā tihātui amasan, mhāsiari ti yis s̄āvāi Farisi me m̄ine Satusi me.”

⁷ M̄iregi irāha h̄anam̄ægkiari m̄inraha me i mā, “Rosi ram̄ægkiari iam̄inhi irā ti n̄ari nǎ mā kitaha s̄ānenouenou bred uā?”

⁸ N̄anā n̄āp̄in Iesu r̄iregi, r̄ini mā, “K̄imiahā nahatātaien s̄akimiahā r̄ipkiskai mhā. R̄āfo hiām̄ægkiari m̄ k̄imiahā me mā s̄ānāmiahā bred r̄iwān? ⁹ K̄imiahā hiāreirei ihi? Rerimiahā r̄ipkr̄hi mhā bred kr̄irum s̄ā iākinākwm̄āni n̄armama faef-taosen irā m̄ine t̄ān̄āp̄w̄ kevā hiām̄āvūehi kurirā? ¹⁰ Rerimiahā r̄ipkr̄hi mhā bred sefen s̄ā iākinākwm̄āni n̄armama fo-taosen irā m̄ine t̄ān̄āp̄w̄ kevā hiām̄āvūehi kurirā? ¹¹ R̄āfo h̄āreirei n̄ipwrai n̄ægkiariien s̄āiou? Iāpk̄ægkiari mhā iā bred, m̄atā iakam̄ini mā k̄imiahā tihām̄āsiari ti yis s̄āvāi Farisi me m̄ine Satusi me.” ¹² Ia n̄āp̄in n̄aha n̄armama me s̄āvāi Iesu hāvūehe mhāukurān mā Iesu r̄ipk̄ini mhā mā tuhāsiari ti yis s̄āvāi bred, m̄atā tuhāsiari ti nahatānien s̄āvāi Farisi me m̄ine Satusi me.

Pita r̄ini irapw mā Iesu in Kristo

¹³ N̄āp̄in Iesu ruvehe ipaka ti taon n̄aha Sisaria Filipae, r̄āres pen n̄armama me s̄āvānhi mā, “N̄armama kamhāni iou, Iām̄tūi Iārmama, mā iou sin?”

¹⁴ M̄iregi h̄āni mā, “N̄armama nepw̄in kamhāni ik mā Jon Paptaes. Nepw̄in kamhāni ik mā Profet Elaeja. Nepw̄in mwi kamhāni ik mā Jeremaea uā profet riti mwi fwe kupwān.”

¹⁵ M̄iregi Iesu r̄ini pen ti n̄irāha i mā, “M̄atā k̄imiahā hiām̄āni mā iou sin?”

¹⁶ M̄iregi Saemon Pita r̄ini mā, “Ik Kristo. Kumwesān s̄ā ram̄iru, t̄ini nā ik.”

¹⁷ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in mā, “Saemon, t̄ini Jon, rerim traģien! R̄ipko mhā iārmama riti rahatān ik irā mā tikukurān n̄ari i, m̄atā Tata s̄āiou fwe iā neiāi rahatān ik irā ikukurān. ¹⁸ N̄anā iakani pehe tukw ik i mā ik nā Pita. N̄ipwrai n̄ahag n̄aha mā k̄āpwier. Iā t̄akure k̄āpwier i takuvr̄hākin nakalasia me s̄āiou r̄āmwhēn s̄ā kavvr̄hākin pen nimwā irā, n̄iskānien s̄āvāi n̄emahāien ko r̄ipkouraha mhā irāha. ¹⁹ Takuvei pehe ki me s̄āvāi n̄it̄atā iā neiāi^a mik. Nāfe nari ik̄ārihi t̄āriini iā tipr̄ānā i, tuk̄ārihi t̄āriini fwe iā neiāi. Nāfe nari ik̄ifi raka iā tipr̄ānā i, tuk̄ifi raka fwe iā neiāi.” ²⁰ N̄anā Iesu r̄inise pen āknek̄in ti n̄armama me s̄āvānhi mā, “K̄imiahā tih̄āp̄wāh n̄iniien ti iārmama riti mā iou Kristo.”

Iesu rukupwān m̄ini irapw mā in tremhā n̄anā m̄atui mwi

16:4: Mat 12:39, Luk 11:29   **16:6:** Luk 12:1   **16:9:** Mat 14:17-21   **16:10:** Mat 15:34-38
16:14: Mat 14:1-2, Mak 6:14-15, Luk 9:7-8   **16:16:** Jon 6:69   **16:17:** Mat 17:5, Kal 1:15-16
16:18: Jon 1:42, Efes 2:20   **16:19:** Mat 18:18, Jon 20:23   ^a **16:19:** N̄āp̄in r̄ipik Matiu rani n̄ægkiariien i mā “N̄it̄atā iā neiāi.” N̄ipwrai n̄ægkiariien i in i “N̄it̄atā s̄ā Kumwesān ram̄ārim̄ānu irā.”
16:20: Mat 17:9, Mak 9:9

²¹ Ia nāpīn nāha mamevān, Iesu rīnamahatān nārmama me sāvānhi mā, “Takamākeikei mevān fwe Jerusalem. Nāmā asori me mīne pris asori me mīne nahatān me sāvāi Loā tuho nāmīsāien me rīpīk ia nīrak, mhousi āpune iou. Mātā ia nāpīn sēro kahar irā takātui mwi.”

²² Ia nāpīn nāha Pita riri raka Iesu ia nīkarenraha, mīnanise pen tukwe in mā, “Iārimānu, p wāh Kumwesān trapi tukw ik, mār p wāh nāsēniēn nārmama tuho noien nāha ia nīram ia nāpīn rīti.”

²³ Mātā Iesu ruvsini, mīni pen tī Pita i mā, “Setan, evān ia tākutak! Ikamāmwur mā tiko iakapātī mīmwei iamīnhi irā tī nārī nā mā nātārīgīen sām rīpkesi pen mhā nātārīgīen sāvāi Kumwesān, mātā ikamesi pen a nātārīgīen sāvāi nārmama.”

Iārmama tramākeikei māvrani nei kamarkuauī

²⁴ Nānā Iesu rini pen tī nārmama me sāvānhi mā, “Iārmama sē rokeikei mā truvehe mo iārmama rīti sāiou tramākeikei mār p wāh nātārīgīen sāvānhi, muvehi utā nei kamarkuauī sāvānhi, māvrani mukurirā iou. ²⁵ Iārmama sē rokeikei mā trākw tām hiri nīmīruīen sāvānhi trarfai irā, mātā iārmama sē traraka ia nīmīruīen sāvānhi tukw iou truvehi nīmīruīen rerīn. ²⁶ Trīni mīnuā iārmama rīti rīpeki pam narīm nari me ia tīprānā i mo sāvānhi i, nānā kurirā ikīn remhā, mātā rīpkuvehi mhā nīmīruīen rerīn, noien nāha trāfasitu irā? Uā iārmama truvei pen nāfe mār p wīn tai nīmīruīen sāvānhi?

²⁷ Iou Iāmātī Iārmama takuvehe ia nīskaiēn sāvāi Tata sāiou kīmahā nāgelo me sāiou. Ia nāpīn nāha takār p wīn noien sāvāi nārmama me kuatia kuatia. Nār p wīnīen sē takuvei pen mīnraha tresi pen a nāfe nari irāha hāno.

²⁸ Takani nīpār hīenīen tukumīaha i nārmama nepwīn kamhār er ia kwopun i tuhāpkemhā mhā meste tuhātōni iou, Iāmātī Iārmama, iakauvehe rāmwhēn ia kīg mā takārīmānu ia nītētā sāiou.”

17

Nīpwrāi Iesu ruvehe mopā

¹ Nāpīn sikis rukurāu, nānā Iesu riri āpa Pita mīne Jemes mīne piāvni Jon, hātūtā parei ia tākūār āp wām wīs rīti. ² Ia kwopun nāha irāhar harātōni ia nānīmēnrahār nīpwrāi Iesu ruvehe mopā. Nānīmēn rāhīar p w rāmwhēn ia meri. Tīnārī sāvānhi ruvehe māpsan rāmwhēn ia nukuraanīen.

³ Tākw tāk wuni a irāhar harātōni Profet Elaeja mīne Moses krouier pehe, rouāgkiārī irāhar Iesu.

⁴ Nānā Pita rini pen tī Iesu i mā, “Iārimānu. Ramasan mā kīmrāhar iaharuvehe i. Mā ikokeikei tako tānīm wā kahar, rīti sām, rīti sāvāi Moses, rīti sāvāi Profet Elaeja.”

⁵ Pita ramāgkiārī ihī, tākw tāk wuni a mwi nāpuā āpsan rīti ruvehe muvegi irāha. Reri Kumwesān ruku pen ikīn, mīni mā, “In nāha nārīk keikei. Rerīk rāgīen tukwe. Tīhātārīg in.”

⁶ Nāpīn Pita mīne Jon mīne Jemes harregī nāgkiārīen nāha, harhekīr, mhārmwei, mhārnīmwi irāp w nānīmēnrahār ia tīprānā. ⁷ Mātā Iesu ruvehe mīrāpi irāhar, mīni mā, “Harār er, mharāp wāh nehēkīrīen.” ⁸ Nānā irāhar harākwātā, harāp wāh nātōnīen Moses mīne Profet Elaeja, mātā Iesu āpa irāha mīn.

⁹ Nəpɪn irəha kamhewaiu pehe ia təkuaɾ, Iesu rini pen ti nirəhar i mə, “Kimirəhar tiharəpwəh niniien ti iərmama riti nimtətien nəha hiarnətoni, meste iou, Iəməti Iərmama, iakətui mwi ia nemhəien səiou.”

¹⁰ Nənə Pita mine Jemes mine Jon harəres pen in i mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa kamhəni mə Profet Elaeja traməkeikei mukupwən muvehe?”^a

¹¹ Miregi Iesu rini mə, “Nipərhiendien. Profet Elaeja truvehe məmri amasan pam narimnari me rəmwhen ia sə fwe kupwən. ¹² Mətə iou iakani pehe tukumirəhar i mə Profet Elaeja ruvəuvehe raka nənə nərmama me həpkətə sas mhə in, mətə hesi pen nətərigien səvənraha, mhə rərəha irə. Iou mwi, Iəməti Iərmama, takaməkeikei mevən ia rəginraha, nənə irəha tuho nəmisəien miou.” ¹³ Ia nəpɪn nəha Pita mine Jemes mine Jon haruvehe, mharukerən mə Iesu raməgkiari ia Jon Paptaes.

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəkunouihɪ

¹⁴ Nəpɪn irəha hərərig pehe mwi ti nərmama me, iərmama riti ruvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, ¹⁵ mini mə, “Iərimənu. Tikapi tukw iou, masitu ia nərik. Nemhəien i nikəvan ro in. In raməmisə pik. Nəpɪn ripik ramwei pen ia napw, mamwei pen ia nui. ¹⁶ Iakuvehi in muvehe ti nərmama me səim, mətə irəha ko həpko mhə in ruvehe məsanin.”

¹⁷ Miregi Iesu rini mə, “Kimiha nəkur ipwet mine nahatətəien səkimiaha riwən. Noien səkimiaha rikou. Tsarə kitaha miou mesite nəfe nəpɪn? Tinesən mine iakapwis kimiha? Kimiha tihəuvən mhəuvehi iəkunouihɪ nəha mhəuvehi mhəuvehe.” ¹⁸ Nəpɪn həuvehi mhəuvehe, Iesu rinise pen ti iəremhə i mə, “Tikier ia iəkunouihɪ i.” Nənə təkwtəkwuni a rier, iəkunouihɪ nəha ruvehe məsanin.

¹⁹ Kurirə irə nərmama me səvəi Iesu həuvehe ti Iesu, mhəres pen in əpa mə, “Rəfo kimaha iahəreirei nəkoui irapwin nənimwin ərəha nəha?”

²⁰ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ti nəri nə mə nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə. Iakani nipərhiendien tukumiaha i trini minuə kimiha hiahətətə pərhiien ia Kumwesən, nəri avar a mə nahatətəien nəha səkimiaha rouihɪ anan rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat, mətə hiəukurən niniien ti təkuaɾ i mə, ‘Təkuaɾ i tikaraka ia kwopun i mevən məkure pen fwe,’ nənə trier mevən. Narimnari me pam triməru tukumiaha.” ²¹ b

²² Nəpɪn nərmama me səvəi Iesu housəsimwin irəha me ia tənə Kalili, in rini pen ti nirəha i mə, “Tripko mhə tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama. ²³ Irəha tuhousi əpune iou, nənə Kumwesən tro iakətui mwi ia nemhəien səiou ia nəpɪn səro kahar irə.” Nənə nərmama me səvənhi hərəgi rərəha anan.

Iesu ruvehi silin ia nəkwai nəmu məəkə pen nəmri takis irə

²⁴ Nəpɪn Iesu mine nərmama səvənhi me həuvehe ia Kapaneam, nərmama səməmə kamhəuvehi takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən həuvehe ti Pita, mhəni mə, “Rosi iahatən səkimiaha ripkərəku mhə takis səvəi nimwə səvəi Kumwesən uə?”

²⁵ Miregi Pita rini mə, “Ouəh. In ramərəku.”

17:9: Mat 16:20   **17:10:** Mal 4:5   **a 17:10:** Mal 4.5 Profet Malakae riməni mə Profet Elaeja trukupwən muvehe kurirə ira Kristo ruvehe.   **17:12:** Mat 11:14, 14:10   **17:13:** Luk 1:17   **17:17:** Dut 32:5,20, Jon 14:9   **17:19:** Mat 10:1   **17:20:** Mat 21:21, Mak 11:23, Luk 17:6, 1Kor 13:2

b 17:21: Nəkukua me ripik kimərai pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 21 riwən.   **17:22:** Mat 16:21   **17:24:** Eks 30:13, Eks 38:26

Nəpɪn Pita revən muvniwə, Iesu rukupwən məgkiari min, mɪni mə, “Saemon, ikaməfətərig irə? Kig me ia tiprənə i kamhəkeikei m nəfe nərmama me mə tuharəku pen nəmri takis minraha, tininraha me uə nərməpə?”

²⁶ Miregi Pita rini mə, “Nərməpə.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikani nɪpərhienien. Nɪpwnəti kig me həkərəkəku mɪhə nəmri takis, ²⁷ mətə pwəh sərəkəku pen rərəha kitaha tso niemaha rəpi nərmama me i səməme kamhəuvehi takis. Tikevən fwe ia nui asori, mosəperaha. Nəmu sə rukupwən məgher ia kwərvinari, tikivi utə, məti pen ia nəkwan, nənə tikətoni silin riti. Tikuvehi muvei pen mərəkəku pen takis səkrau minraha.”

18

Iərmama əfo nə in rasori ia nərmama nepwin

¹ Ia nəpɪn nəha nərmama me səvəi Iesu həuvehe tukwe in, mhəni mə, “Ia nitətə ia neiai^a sin rasori məpi raka nərmama me nepwin?”

² Nənə Iesu rəkwein iəkunouihɪ riti ruvehe, rərpwi irapw in ia kurkwanraha, ³ nənə mɪni mə, “Ikani nɪpərhienien tukumiaha i mə kimiaha tihəməkeikei mhərari mhəuvehe mhəmwhen ia nəkwərəkəwərha me. Mə hiəpwəh tihəpkuvnimwə mhə ia nitətə ia neiai ia nəpɪn riti. ⁴ Iərmama sə treiwaiu rəmwhen ia iəkunouihɪ, mɪpkəfiəutə mhə in, in rasori məpi raka nərmama me nepwin ia nitətə ia neiai.

⁵ Iərmama sə trəsevər ia rerin ti iəkunouihɪ riti sə ro iamɪnhɪ ia nəghik rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukwe iou.”

Iesu rəgkiari ia narimnari me səməme tuhəuvehe mho nərmama həmwei

⁶ “Nəkwrəkəwərha me i səməme kamhəhatətə ia nirak, trini minua iərmama riti ro riti rɪmwei ia nərəhaien, Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhɪ. Iərmama nəha triregi rərəha anan məpi raka kərɪhi pen kərūətərei asori ia nɪpətəkɪnuan kosə irapw i ia təmwei təsi. ⁷ Trərəha anan ti nərmama ia tiprənə i ti nəri nə mə narimnari me kamhəuvehe tuho irəha həmwei ia nərəhaien. Narimnari me i tuhaməkeikei mhəuvehe, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvehi narimnari me i muvehe. ⁸ Mə rəgim uə nisum ramo ikəmwei ia nərəhaien, tikərari raka, mərarki. Mə rəgim rɪpip uə nisim rɪpip mətə ikuvehi nɪmɪruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə rəgim kərū uə nisum kərū mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁹ Mə nənimem ramo ikəmwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka, mərarki. Mə nənimem kuatia mətə ikuvehi nɪmɪruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nənimem kərū mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək ikin.”

Iesu rusipekin ia sipsip sə rəruei

¹⁰ Nənə Iesu rini mə, “Kimiaha tihətui amasan tukumiaha me mhəpwəh noien nəri aʊər a ia nəkwərəkəwərha me i riti. Ikani pehe tukumiaha i mə fwe ia neiai nagelo me səvənraha kamhətə rerin nəmri Tata səiəu sə ramarə fwe ia neiai. ¹¹ Iou, Iəməti Iərmama, iakuvehe mə takuvehimiru nərmama səməme kamhəruei.^b

¹² Kimiaha hiaməfətərig irə? Trini minua iərmama riti sipsip me səvənhɪ irəha pam hantret, nənə riti ia nirəha rəruei, trəfo pen irə? In trəpwəh

18:1: Luk 22:24 ^a **18:1:** Nəpɪn rɪpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nɪpwrɪ nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərɪmənə irə.” **18:5:** Mat 10:40, Luk 10:16, Jon 13:20

18:6: Luk 17:1-2 **18:8:** Mat 5:29-30 **18:10:** Hip 1:14 **18:11:** Luk 19:10 ^b **18:11:** Nəkukua me rɪpik kimərari pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 11 riwən.

naenti-naen kamhani nurhi ia tækuæ, mevæn mamætui sæ naha rinæruet. ¹³ Nænæ trini minuæ rætoni, iakamini nipærhienien tukumiaha i mæ rerin ragien pik ti sipsip naha mæpi raka naenti-naen sæmæme hæpkæruet mhæ. ¹⁴ Ia noien naha ræmwhen a mwi Tata sækimiaha ia neiai ræpwæh nokeikeien mæ nækwærhakwærho me i riti træruet.”

Iesu nægkiari mæ tiko næfe ia piam næþin ro rærho ia niram

¹⁵ “Trini minuæ piam ro rærho ia niram, evæn mætoni kimirau æpa. Nænæ ikini pen næfe rino rærho. Trini minuæ rætærig ik, nægkiariien sæim tro piam rirærig pehe sækimirau min tramasan. ¹⁶ Mætæ trini minuæ ræpwæh nætærigien ik, iri iærmama kuatia uæ kæru mhærevæn mwi pwæh irau krouregi rouætoni nægkiariien me pam naha ikini pen ti piam ro nipærhienien. ¹⁷ Trini minuæ rerin ræpwæh nætærigien iræha, ni irapw ti nakalasia me sævai næfwakiien. Nænæ trini minuæ ræpwæh mwi nætærigien iræha, tiko iræ ræmwhen iærmama sæ rirærei Kumwesæn uæ iærmama sæ kamæruku pen takis min.

¹⁸ Iakani nipærhienien tukumiaha i næfe nari tihærihi tærii ia tiþrænæ i tukærihi tærii fwe ia neiai, nænæ næfe nari tihæfi raka ia tiþrænæ i tukifi raka fwe ia neiai.

¹⁹ Iakani pehe mwi nipærhienien tukumiaha i trini minuæ kæru ia kimiaha ia tiþrænæ i krouni simwîn nari riti, rouæres i, Tata sæiou ia neiai in tro nækwanrau, ²⁰ ti næri næ mæ pæku ikin iærmama kæru uæ kahar harousæsîmwîn ia næghik, iakamaræ ti niræha ia kwopun naha.”

Iesu rini mæ tikamækeikei menouenou nærhoaien sævai piam

²¹ Nænæ Pita rutæ pehe mini pen ti Iesu i mæ, “Iærimænu. Trini minuæ piak ramo noien ærho miou, næþin kevæ takenouenou i? Rosi sefen uæ?”

²² Miregi Iesu rini mæ, “Iou iapkini pehe mhæ tukw ik i mæ tikenouenou nærhoaien me sævai piam m sefen, mætæ tikenouenou nærhoaien me sævæhi næþin me pam.

²³ Iakamini iamînhi iræ ti næri næ mæ nitætæ ia neiai ræmwhen ia iæmæ asori riti sæ rokeikei mæ nærmama me i kamho tukwini nari min tuhæruku pam kaon me sævænraha sæ in rimæuvei pen minraha. ²⁴ Næþin rækwein iræha mæ tuhæuvehe, hæuvehi riti ia niræha mhæuvehe. Kaon sævæhi rasori pik anan.

²⁵ Ko ripkæruku mhæ. Ro pen iæmæ asori sævæhi rini mæ tukæmri pen næmri nari m iæmæ i mine pran sævæhi mine nipwnætîn me mine narimnari me pam sævæhi. In truvehi mane ia niræha, mæruku kaon sævai iæmæ naha.

²⁶ Ia næþin naha iæmæ naha sæ ramo tukwini nari m iæmæ asori rinimwi nukurhun mi, mamasæk, mini pen ti iæmæ asori sævæhi mæ, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe næþin miou, nænæ takæruku pehe pam mik.’ ²⁷ Nænæ iæmæ asori rerin rærkwæþir ti iæmæ i ramo tukwini nari min. Ro pen in renouenou kaon sævæhi, mini mæ træpwæh nærukuien, mæseni in rier mamevæn.

²⁸ Mætæ næþin iæmæ naha rier irapw, rætoni iærmama riti sæ ramo tukwini nari irau min. Kaon riti sævæhi ramaræ tukwe in. Rouihi pik anan. Nænæ in ruvehi iærmama naha, mækwætæmhirî nipætækinuan, mini mæ, ‘Æruku pehe pam sæim kaon.’

²⁹ Nænæ iærmama naha ramo tukwini nari irau min rimwei irapw, mamasæk, mini pen tukwe in mæ, ‘Tikapi tukw iou, muvei pehe næþin miou, nænæ takæruku pehe pam mik.’

³⁰ Mətə iəmə nəha iəmə asori rinenouenou kaon səvənhi rəpwəh nokeikei-ien. In revən muvehi iərmama nəha muvehi puvnimwə ia kalapus mə trarə meste trərəku pam kaon səvənhi. ³¹ Nəpən nərmama nəpwin səməme kamho tukwini nari m iəmə asori hətoni noien nəha, həregi rərəha anan. Həuvən mhəni pen ti iəmə asori səvənraha narimnari me pam iəmə nəha rino.

³² Ro iamənhi irə iəmə asori rəkwein iərmama nəha ramə tukwini nari min ruvehe. Rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə ərəha. Iakamo tukwini ərəha nari miou. Iakinenouenou kaon me pam səim, ti nəri nə mə ikinasək tegin iou.

³³ Mətə rəfo ikəpwəh napiiən ti iərmama nəha sə ramə tukwini nari miou kimirau min rəmwhen iou iakinapi tukw ik?' ³⁴ Ro pen iəmə asori niemaha rəpi. In ruvehi puvnimwə iəmə nəha ia kalapus mə tuko nəmisəien min meste trərəku pam kaon səvənhi.

³⁵ Ia noien nəha rəmwhen a mwī Tata səiou ia neiai tro ia kimiaha kuatia kuatia trini minuə hiəpwəh nenouenouien nərəhəien səvəi piəvmiaha me ia rerimiahə."

19

Iesu rini mə iərman mine pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

¹ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, nənə məpwəh tənə Kalili, mier mevən ia tənə Jutia fwe ia nikare nui aris Jotan pen. ² Nərmama həpik həkurirə i. Nənə in ro səməme kamhemhə həuvehe mhəsanin ia kwopun nəha.

³ Nənə Farisi me həuvehe tukwe in mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfni irə. Irəha həni mə, "Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?"

⁴ Miregi Iesu rini mə, "Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukə Ikinan rini mə fwe ia nukune narəien 'Kumwesən rino iərmama kəru riti iərman riti pran,' ⁵ rarə mīni mwī mə, 'Ro iamənhi irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi, mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nipwrai iərmama kuatia.' ⁶ Nəgkiariien nəha rini mə iərman mine pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmama kəru i, mətə krouəuvehe rouəmwhen ia nipwrai iərmama kuatia. Ti nəri nə mə Kumwesən riripin iərman mine pran səvənhi iamənhi irə, ro pen ripkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətəfi narəien səvənrau."

⁷ Miregi Farisi me həni pen ti Iesu i mə, "Mə ro iamənhi irə rəfo Moses riməni mə iərman sə rokeikei mə trəpwəh pran səvənhi trirai nimwəi nəkukə m pran səvənhi rani mə in rinəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən?"

⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Moses rinəsəni kimiaha mə tihəpwəh nipran me səkimiaha ti nəri nə mə kamkapwəmiaha riskai, mətə fwe ia nukune narəien ripko mhə iamənhi irə. ⁹ Iou iakani pehe tukumiaha i iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə riti mwī ramə noien ərəha. Prən nəha in ramiri ripko mhə pran atukwatukw səvənhi. Mətə mə pran ramə əpnəpen nari irau iərməpə, iərman səvəi prən nəha rukurən nəpwəhien in."

¹⁰ Nənə nərmama me səvəi Iesu həni pen tukwe in mə, "Trini minuə ro iamənhi irə nəpən iərman rəpwəh pran səvənhi, ramasan mə iərman rəpwəh a nirien pran."

¹¹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Ripko mhə nərmama me pam həukurən nuvehien nəgkiariien i səiou mharə irə, mətə səməme əpa Kumwesən rəsevər

ia suatuk tukunraha irəha nəha tuhəuvehi mharə irə. ¹² Nərman nepwın tuhəpwəh niriien pran ti nəri nə mə hənətui pehe mwatukw səvənraha rəpou. Ro pen rerinraha riwən ia pran. Nərman nepwın tuhəpwəh niriien pran ti nəri nə mə kərai irəha rəmwhen kamo ia kau kərman. Ro pen rerinraha riwən ia pran. Nənə nərman me nepwın mwi tuhəpwəh niriien pran ti nəri nə mə irəha hokeikei nətərigien səvənraha trəmāk əpa ia nītətə ia neiai.^a Iərmama sə rukurən nuvehiien nəgkiariien i səiου traməkeikei muvehi marə irə.”

Pwəh nəkwərhakwərha me həuwehe ti Iesu

¹³ Nəpın riti nərmana nepwın kamhəuvehi nəkwərhakwərha me səvənraha mamhəuwehe ti Iesu mə trəmri utə rəgin mi ia nirəha məfwaki. Nərmama me səvənhi hənise irəha.

¹⁴ Mətə Iesu rini mə, “Pwəh nıpwnətəi nəkwərhakwərha me həuwehe tukw iou. Tihəpwəh niniiseien irəha ti nəri nə mə nītətə ia neiai səvəi nərmana səməme həmwhen ia nəkwərhakwərha me i.” ¹⁵ Nənə Iesu rəmri utə rəgin mi ia nirəha, məfwaki ti nirəha, nənə məpwəh irəha mamevən.

Iərmama riti nautə səvənhi rasori

¹⁶ Ia nəpın nəha iərmama riti ruvehe ti Iesu, mini mə, “Iahatən, nəfe noien amasan takaməkeikei mo mə takuvehi nimiruien rerin?”

¹⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikaməres iou nari riti ia nıkaren səvəi noien amasan? Kumwesən əpa ramanan. Trini minuə ikuə tikuvehi nimiruien, ikesi pen loa me səvənhi.”

¹⁸ Miregi iərmama nəha rini pen tukwe in mə, “Nəfe loa me takesi pen?”

Miregi Iesu rini mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien. ¹⁹ Tikaməkeikei misiai səim tata mine mama, nənə mokeikei piam rəmwhen ikokeikei atukw a ik.”

²⁰ Miregi iərmama nəha rini pen ti Iesu i mə, “Loa me pam i iakamesi pen. Nəfe mwi nəha ikin takaməkeikei mo?”

²¹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini minuə ikuə tikuvehe matukwatukw pam, evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpın kuvehi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nərmana nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə tripik fwe ia neiai. Nəpın ikino pam, ikuvehe mukurirə iou.”

²² Nəpın iərmama nəha riregi nəgkiariien nəha, in rəpwəh Iesu, mamevən. Rerin rəpou ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori.

²³ Ro iamınhi irə Iesu rini pen ti səvənhi nərmana me i mə, “Takamini nıpərhienien tukumiaha i riskai ti iərmama nautə səvənhi rasori mə truvnimwə ia nītətə ia neiai. ²⁴ Takini mwi tukumiaha i. Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekin məpi raka nərimiru nəha kamel rasu pen ia ruei nitel mier.”

²⁵ Nəpın nərmana me səvənhi hərəgi nəgkiariien nəha nənimenraha rier. Həni mə, “Mə rəknekin iamınhi, nisimə nəha ko həuvehi nimiruien?”

²⁶ Mətə Iesu rətə irəha mini mə, “Nəri nəha rəknekin iərmama ko ripko mhə, mətə Kumwesən rukurən noien. Narimnari me pam riməru ti Kumwesən.”

^a **19:12:** Nəpın ripik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nītətə ia neiai.” Nıpwrəi nəgkiariien i in i “Nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” **19:14:** Mat 18:2-3 **19:17:** Lev 18:5, Luk 10:28 **19:18:** Eks 20:12-16, Dut 5:16-20 **19:19:** Lev 19:18 **19:21:** Mat 6:20, Luk 12:33, Wok Me 2:45, Wok Me 4:34-37 **19:26:** Jen 18:14, Job 42:2

²⁷ Miregi Pita rini pen tukwe in mæ, “Ətə ro. Kimaha iahənəpwəh pam narimnari me səkimaha mamhəkuriṛə ik. Ro iamihni irə kimaha tahəuvehi nəfe?”

²⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mæ, “Takamini nipərhiendien tukumi-aha i ia nitətə vi sə truvehe narimnari me pam tuhəuvehe mhərməvi. Ia nəpin nəha iou, İəməti İərmama, takəkure ia jea asori səiou mərimənu. Kimiaha i səməme hiaməkuriṛə iou ipwet mine tihəkure mwi ia jea me twelef mhərimənu ia kwənəkwas me twelef səvai nəkur Isrel. ²⁹ Nənə nərmama me pam səməme hənəpwəh narimnari me səvənraha ti nəri nə mæ irəha nərmama me səiou tuhəuvehi tain. Trini minua İərmama riti rəpwəh nimwə me, uə piəvni me, uə kitiriməni me, uə tata mine mama səvənhi, uə nəkwərhakwərha me səvənhi, uə tiprənə səvənhi, in truvehi tain rasori mwi rəmwhen hantret, nənə muvehi mwi nimiruien rerin. ³⁰ Mətə nərmama həpik kamhəkupwən tuhəuvehe mhəkuriṛə. Nənə səməme kamhəkuriṛə tuhəuvehe mhəkupwən.”

20

Iesu rusipekin ia nərmama səməme kamhowok ia nəmhien

¹ “Takamini iamihni irə ti nəri nə mæ suatuk sə Kumwesən ia neiai ramərimənu ia nitətə səvənhi rəmwhen İəmə asori riti nəmhien səvənhi rasori. Nəpin riti rier ia nəpnəpin anan mæ tripeki nərmama nepwin tuhəmhu səvənhi. ² Rini mæ irəha kuation kuation tuhəmhu nəpin pekin nənə mhəuvehi silin kuation kino ia silva.^a Nənə nəpin irəha həseni raka, in rərhi pen irəha həuven fwe səvənhi nəmhien.

³ Nənə ia naen klok ia nəpnəpin, İəmə asori rier mwi, mətoni nərmama nepwin kamhərer ia kwopun kamo maket İkin, mhəpko mhə nari riti. ⁴ In rini pen ti nirəha i mæ, ‘Kimiaha mwi hiəuvən mhəmhu fwe nəmhien səiou, nənə nəfe nəəkuien atukwatukw səkimiaha takuvei pehe m kimiaha.’ ⁵ Ro pen irəha həuven. Ia twelef klok, nənə ia tri klok ia nəruarəv, İəmə asori nəha rirərig mo mwi nəghi nari riti a. ⁶ Nənə ia faef klok ia nəruarəv in rier mwi, mətoni nərmama nepwin kamhərer İhi ia kwopun nəha. Nənə rini pen ti nirəha i mæ, ‘Rəfo kimiaha hiamərer ia kwopun i nəpin pekin hiəpko mhə nari riti?’

⁷ Miregi həni pen tukwe in mæ, ‘İərmama riwən rəkwein kimaha ipwet mə tahowok səvənhi.’

Miregi İəmə asori rini pen ti nirəha i mæ, ‘Kimiaha mwi hiəuvən mhəmhu fwe ia nəmhien səiou.’

⁸ Nənə ia nəruarəv İəmə asori səvai nəmhien rini pen ti İərmama səvənhi sə trəəkü nərmama mæ, ‘Əkwein nərmama me nəha kamhəmhu səiou həuvehe nənə İkuvei pen nəəkuien səvənraha. Tikukupwən ia səməme haməkuriṛə mhəuvehe men mo sampam ia səməme haməkupwən mhəuvehe.’

⁹ Nənə nəpin nərmama səməme İəmə asori rərhi pen irəha ia faef klok ia nəruarəv həuvehe, irəha kuation kuation həuvehi silin riti kino ia silva. ¹⁰ Nəpin nərmama səməme İəmə asori rərhi pen irəha ia nəpnəpin anan həuvehe, rerinraha rərhi mæ tuhəuvehi rasori mwi, mətə irəha kuation kuation həuvehi mwi silin riti kino ia silva. ¹¹ Irəha həuvehi, rerinraha rəpkagien mhə. Həni pen ti İəmə asori i ¹² mæ, ‘Səməme i həuvehe kurirə həmhu aoa kuation a,

19:28: Mat 25:31, Luk 22:30, Rev 3:21   **19:29:** Hip 10:34   **19:30:** Mat 20:16, Luk 13:30   **20:1:** Mat 21:33   ^a **20:2:** Nəghi silin nəha tenarius. Fwe tui tenarius kuation nəəkuien atukwatukw sə kuvei pen m İərmama sa rowok nəpin pekin ia nəpnəpin meste ia nəruarəv.   **20:8:** Lev 19:13, Dut 24:15

mætə kɪmaha iahəmhu nəpɪn pekɪn ia nukwəsikər asori. Rəfo ikərəku kɪmaha rəmnamwhen a?

¹³ Mætə iəmə asori rini pen ti nirəha riti mə, 'Iapko mhə nari riti rərəha ia niram. Ikinəsəni raka mə tikəmhu nəpɪn pekɪn nənə muvehi silin kuatia kino ia silva. ¹⁴ Tikuvehi nərəkuien səim muvehi mamevən. Iərmama i ruvehe kurirə rerik ragien ti nuvei penien nərəkuien səvənhi rəmwhen a mwi iakuvei pehe mik. ¹⁵ Ikukurən mə ko iako nəfe iakokeikei mə tako ia mane səiou? Rəfo rerim ramrhi ərəha iou ti namasanien nəha iako minraha?' "

¹⁶ Nənə Iesu rini mə, "Ro iamɪnhi irə nərmama səməme həuvehe kupwən tuhəuvehe mhəkurirə, nənə səməme həuvehe kurirə tuhəuvehe mhəkupwən."

Iesu rini irapw mwi mə tremhə

¹⁷ Nəpɪn Iesu rautə mamevən fwe ia Jerusalem, riri raka əpa nərmama səvənhi twelef. Ia suatuk rini pen ti nirəha i mə, ¹⁸ "Həregi ro. Kitaha saməutə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi pris asori me mine nahatan me səvəi Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeikei memhə. ¹⁹ Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə irəha tuharis əkenhɪn ia nirak, mhərisi iou, mhərui tərini pen iou ia nei kamarkuau. Takemhə, nənə Kumwesən tro iakətui mwi ia nəpɪn səro kahar irə."

Jemes mine Jon krouəres pen nari riti m Iesu

²⁰ Ia nəpɪn nəha pran səvəi Sepeti riri tɪni mi kəru, muvehe ti Iesu, minimwi nukurhun mi ia nənimen, maməres pen nari riti min.

²¹ Nənə Iesu rini pen ti pran i mə, "Ikokeikei nəfe?"

Miregi rini pen tukwe in mə, "Ni mə iəkunouihɪ mi kəru səiou trouəkure riti ia nikarem mwatuk riti ia nikarem mour nəpɪn tikərɪmənə ia nitətə səim."

²² Miregi Iesu rini mə, "Kimirau irouereirei nəfe nari irouəres i. Ko kimirau irouənɪmwi kap i iou takənɪmwi?"

Miregi irau krouni mə, "Kimrau iarouəmwhen."

²³ Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, "Nipərhenien kimirau tirouənɪmwi kap i səiou, mætə iou ko iakəpwəh nəsenien kimirau irouəkure riti ia nikarek mwatuk riti ia nikarek mour. Mætə kwopun nəha səvəi iərmama mi nəha səiou Tata rɪmərfi raka irau mə trəkure fwe ikin."

²⁴ Nəpɪn ten mwi nərmama me səvəi Iesu həregi nəresien nəha səvəi Jemes mine Jon, niemaha rəpi irəha. ²⁵ Mætə Iesu rəkwein irəha həuvehe tukwe. Rini mə, "Kimiaha hɪəuvəkurən raka noien səvəi nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. Nəmə asori me səvənraha sə kamhərɪmənə ia nirəha, kamhəfiəutə ia irəha, mamhə nərmama kamhə nəkwənraha. ²⁶ Mætə kimiaha tihəpwəh noien iamɪnhi irə ia kimiaha me. Trini minuə kimiaha riti rokeikei mə truvehe masori ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. ²⁷ Trini minuə kimiaha riti rokeikei mə trasori makupwən ia kimiaha, in traməkeikei muvehe mo iərmama sə ramo aər a wok səkimiaha pam. ²⁸ Kimiaha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, Iəməti Iərmama, iapkuvehe mhə mə nərmama tuho tukwini nari miou, mætə iakuvehe mə tako tukwini nari minraha, muvei pen nimiruien səiou trərəku suatuk ti nifi rakaien nari ia nərmama həpɪk."

Iesu romasan nāmri iārmama kēru

²⁹ Nāpīn Iesu mīne nārmama me sāvānhi hāier ia Jeriko, mamhāvān, nārmama hāpīk kamhākūrirā ia Iesu. ³⁰ Ia kwopun nāha iārmama kēru krouākure ia nīkare suatuk. Nānimenrau rīfwā. Nāpīn krouēgi mā Iesu rauvehe mā trukurau, krouākwein āpwāmwis, rouni mā, “Iārimānu, kwānākwas sāvāi Kīg Tevit! Api tukumrau!”

³¹ Mīēgi nārmama hāgkiari skai mīnrau mā, “Rouafafa.” Mātē irau krouripīn rouākwein āpwāmwis mwi, rouni mā, “Iārimānu, kwānākwas sāvāi Kīg Tevit! Api tukumrau!”

³² Nānē Iesu rāer, mākwein irau krouvehe, rīni mā, “Irouokeikei mā tako nāfe m kīmirau?”

³³ Mīēgi krouni pen tukwe in mā, “Iārimānu. Iarouokeikei mā nāmrimrau trouātui pwāh iarouātā nari.” ³⁴ Iesu rerīn rārkwāpīr tī nīrau. Rīrapi nānimenrau. Nānē tākwākūwuni nāha nānimenrau ramasan. Krouātā nari. Nānē Iesu ramesi suatuk mamevān, irau krouākūrirā i.

21

Nākū Jerusalem kamhāgnāgīni Iesu

¹ Irāha hāvān ipaka tī Jerusalem, mhāier pen ia Tākūār Olif ia kwopun nāha ipaka tī rukwānu Petfas, nānē Iesu rārhi pen iārmama kēru sāvānhi, ² mīni pen tī nīrau i mā, “Kīmirau tīrouevān fwe ia rukwānu nāha samarati pen i. Nāpīn tīrouapīrapw fwe ikīn, tīrouātā togki riti kīnākwi tārīni irau tīni. Tīroufi raka nari ia nīrau, rouāsīgi irau, rouvehe tukw iou. ³ Tīrīni mīnuā iārmama riti rāres kīmirau mā iroufi raka nari irā tī nāfe, tīrouni mā ‘Iārimānu sākītaha ramāres togki mī i, mātē tīpīkāpwāmwis mhā trārhi pehe mwi irau.’ ”

⁴ Nārī nāha rīer pehe iamīnhi irā mā nāgkiarīien sāvāi Profet Aesea truvehe mukuā. In rīmāni mā,

⁵ “Kīmīaha tīhāni pen tī nākū Saeon mā,
‘Hātē ro kīg sākīmīaha rauvehe tukumīaha,
mīpīkāfiūtā mhā in, ramākure ia togki,
togki i in kwātī togki a.’ ”

⁶ Iārmama mī nāha sāvāi Iesu krouevān, rauo nāfe in rīmāni pen tī nīrau i. ⁷ Krouāsīgi togki nāha irau tīni, rouāsīgi rouvehe, rouāpānā pen karkahu āpwāmwis mī sāvānrau ia tākutai togki mī nāha, nānē Iesu rākure irā. ⁸ Nārmama hāpīk hāpānā pen karkahu āpwāmwis me sāvānrāha ia suatuk. Nārmama nepwīn mwi hārāi nīmwaī nei me, mhāpānā pen ia suatuk. ⁹ Nārmama sāmāme kamhākūpūwān mīne sāmāme kamhākūrirā ia Iesu kamhākwein āpwāmwis, mamhāni mā,
“Sāgnāgīni iāmā i ruku pen ia kwānākwas sāvāi Kīg Tevit!

Sākwein amasan irā rauvehe ia nāghi Iārimānu sākītaha!
Kāgnāgīni Kumwesān fwe irānhā anan!”

¹⁰ Nāpīn Iesu ruvīmāwā ia Jerusalem, nārmama pam ia taon nāha kamhāni nāgkiarīien me rīpīk, mamhāres mā, “Nāfe nāha iārmama?”

¹¹ Mīēgi nārmama sāmāme kamhākūrirā in hāni mā, “In i profet nāha nāghīn nā Iesu. Ruku pen fwe Nasaret ia tānā Kalīli.”

Iesu rākoui irapw nārmama ia nīmāwā sāvāi Kumwesān

¹² Nānē Iesu revān ia nīmāwā sāvāi Kumwesān, mīnamākoui irapw nārmama sāmāme kamhāmri pen nāmri nari ia narīmānari me mīne sāmāme

kamhəuvehi nəmri narimnari me. Rəvsini tepol me səvəi nərmama kamhəvriwei mane me. Rəvsini jea me səvəi nərmama səməme kauvehi nəmri menu me ti nirəha. ¹³ In rini pen ti nirəha i mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Tukani nimwə səiou mə nimwəfwaki,’ mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun sə rakres me kamhərkwafə ikin.”

¹⁴ Ia nəpin nəha nərmama səməme nənimenraha rifwə mine səməme nisunraha rərfe həuvehe ti Iesu ia nimwə səvəi Kumwesən, nənə in ro irəha həuvehe mhəsənin. ¹⁵ Mətə pris asori me mine nahatən me səvəi Loa rərənraha ripkagien mhə ia narimnari amasan me sə in ramo. Irəha hərəgi mwi mə nəkwərəkəkərha me ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəkəwein əpwəmwis mə, “Səgnəgini iəmə i ruku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit!” Irəha hətoni niemaha rəpi irəha.

¹⁶ Nənə həni pen ti Iesu i mə, “Ikregi nəgkiariien nəha kamhəni?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ouəh, iakamregi. Rosi hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rini mə, ‘Ikinəpnəpenə raka ia tərhu i nəkwərəkəkərha me mine tərhu i nəkwərəkəkərha əmtəmetə me mə tuhəgnəgini ik?’ ” ¹⁷ Nənə Iesu rəpwəh irəha, mier ia Jerusalem, mevən fwe Petani, mapri ikin.

Iesu rəkəwein ərəha ia niemis riti

¹⁸ Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpin Iesu rirərig mamevən mwi fwe Jerusalem miregi nukumhə rinahi. ¹⁹ Nənə in rəti pen mətəni niemis riti ramərəer ia nikare suatuk. Revən ipaka tukwe mətə nimwan me a. Nukwan riwən. Ro pen in rəgkiari ia nei nə mini mə, “Tikəpwəh mwi nukuaien ia nəpin riti.” Nənə təkwtəkəwani a niemis nə ruvehe maukei.

²⁰ Nəpin nərmama me səvəhi hətoni, həkərinar, mhəni mə, “Niemis nəha rəfimhiə akwauakw iamihni irə?”

²¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Takani nipərhiēnien tukumiaha i trini minuə kimiaha hiahətətə pərhiēn ia Kumwesən, mhəpwəh nəmkiamkiēn, hiəkurən noien rəmwhen iakino ia niemis i. Mətə ripko mhə in əpa i. Trini minuə kimiaha hiəni pen ti təkuar i mə, ‘Təkuar i, tiko mier mivə pen fwe ia təsi,’ nənə təkuar nəha tro nəkwamiaha. ²² Trini minuə kimiaha hiahətətə pərhiēn ia Kumwesən, nəfe nəghin tihəfwaki mhəres i, tihəuvehi.”

Iesu ramo narimnari me nəha ia nəkwai sin

²³ Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Nənə pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe tukwe, mhəni mə, “Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

²⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takərəs kimiaha nəresien riti. Trini minuə hiəni atukwatukw tukw iou i, takini pehe tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. ²⁵ Fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

Nənə irəha həkkiari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptas ia nərmama, Iesu trini pehe tuku-taha i mə, ‘Ro iamihni irə rəfo hiəpwəh niniēn nipərhiēnien ia nəgkiariēn səvəi Jon?’ ²⁶ Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həkəkir niniēn iamihni, ti nəri nə mə nərmama me həni nipərhiēnien ia Jon mə in profet pərhiēn riti.

²⁷ Ro pen hani pen ti Iesu i ma, "Kimaha iahareirei."

Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iou mwi ko iakapwah niniien tukumi-aha i ma iakamo narimnari me i ia nakwai sin."

Iesu rusipekin ia iarmama riti tini karu

²⁸ Nana Iesu rini pen ti niraha i ma, "Kimiaha hiamafatarig ira? Iarmama riti tini karu. Napin riti revan mini pen ti namritaik savanhi ma, 'Narik. Ipwet tikevan mamhu ia namhien sakrau.'

²⁹ Miregi rini ma, 'Iakapwah.' Matə kurira ira rarari ia natarigien savanhi, mevən.

³⁰ Nana tata savanhi revan ti piavni mini pen nagkiariien kuatia.

Miregi rini ma, 'Ramasan tata, pwah iakevan.' Matə in rapwah nevaniien.

³¹ Sa paku ia nirau ro nakwai tata savanhi?"

Miregi iraha hani ma, "Namritaik."

Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakamini niparhienien tukumiaha i narmama samame kamaraku pen takis minraha mine nipran me savai suatuk kambahkupwan ia kimiaha, mamhəuvnimwa ia nitata sa Kumwesən ramərimənu ira. ³² Iakini iamihhi ira ti nari na ma Jon Paptas riməuvehe tukumiaha mahatan suatuk atukwatukw sa tihesi pen, nana kimiaha hiapwah niniien niparhienien ira. Matə narmama samame kamaraku pen takis minraha mine nipran me savai suatuk haməni niparhienien ira. Kurira ira hiatoni, matə hiapwah nitarigien ia noien əraha sakimiaha, mamhani ihi neikuaien ira."

Iesu rusipekin ia nimek krep savai iamə asori

³³ "Kimiaha tihatarig iou pwah iakini irapw nusipekinien riti mwi. Iamə asori riti rapwei nakwus naha krep ia namhien savanhi, mukurei pen napai rukurau kurau ira, muasi kapwier mo nakwan sa tukeiva testesi tipwei krep ikin ti nuvehiien nisen, mo mwi napai rapwəmwis mutə tukatui ti krep ikin. Napin ro sampam ira, rəsəni narmama nepwin həuvehe mhətui ti nimek krep savanhi. Iraha tuhəmhū ikin, mhesi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nipərin m iamə asori. Iamə asori rəmri pen nimek krep savanhi ia raginraha, mier, mevən ia tənə əpə iti. ³⁴ Napin kwənkwai krep rimruə, iamə asori rərhi pen narmama me nepwin saməme kamho tukwini nari min həuvən mhətə nəmə hamətui ti nimek krep savanhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep me nepwin minraha.

³⁵ Matə nəmə kamhətui ti krep həkwtəmhiri iotukwininari me savanhi, mhəuəsi riti, mhousi əpune riti, nənə mhəkwi riti ia kəruətərei. ³⁶ Iamə asori rarari, mərhi pen mwi narmama nepwin mwi kamho tukwini nari min həuvən. Nənə nəmə kamhətui ti krep ho mwi nari kuatia ia niraha.

³⁷ Sampam iamə asori rərhi pen tini, mini ma, 'Iraha tuhəsiai narik.'

³⁸ Matə napin nəmə kamhətui ti krep hətəni tini iamə asori, hənə pen ti niraha me i ma, 'Kwa tini iamə asori naha. Napin tata savanhi tremhə, nimek krep i ruvehe mo savanhi. Həuvehe, pwəh souse əpune nənə nimek krep savanhi truvehe mo sakitaha i.' ³⁹ Nənə iraha həkwtəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanirua. ⁴⁰ Ro iamihhi ira napin iamə asori savai nimek krep truvehe, tro nəfe ia nəmə hamətui ti nimek krep savanhi?"

⁴¹ Miregi nəmə asori me hani pen ti Iesu i ma, "In trouse əpune nəmə əraha me naha ia noien riti rəraha anan, məseni narməpə me həuvehe mhətui

ti nimej krep sǎvǎnhi. Irǎha tuhesi kwǎnkwai krep ia nǎpǎn atukwatukw sǎvǎnhi, mhǎuai, mhǎuvei pen nǎpǎrǎn min.”

⁴² Miregi Iesu rini pen ti nirǎha i mǎ, “Rosi kimiaha hiǎpkǎvsini raka mhǎ nǎgkiariien i ia Nǎkukuǎ Ikinan rini mǎ, ‘Kǎruǎterei nǎha nǎmǎ kamhǎuvrǎhǎkin nimwǎ hǎnuǎ rǎrǎha, mhǎpwǎh, tǎkwǎtkwuni nǎha ruvǎuvehe mino kǎruǎterei sǎ rǎpi raka pam kǎruǎterei me, mǎkwǎtmǎhiri ǎknekǎn pam nimwǎ.

Iǎrimǎnu sǎkitaha rino nǎri i, sǎtoni nǎmritaha rier tukwe’?

⁴³ Ro pen iakani pehe tukumiaha i mǎ nitǎtǎ sǎ Kumwesǎn ramǎrimǎnu irǎ ramǎmak ia rǎgǎmiaha, tukamevǎn kuvehi raka tukumiaha kuvei pen m nǎrmama nepwǎn sǎmǎme tuhǎukuǎ kwǎnkwan me. ⁴⁴ Iǎrmama sǎ trimwei pen ia kǎruǎterei nǎha, nǎkǎkrin me trǎrkwǎpǎrǎkwǎpǎr. Trini minuǎ kǎruǎterei nǎha rimwei pen ia iǎrmama riti, iǎrmama nǎha tripwarispwaris.”

⁴⁵ Nǎpǎn pris asori me mine Farisi me hǎregi nusipekinien me nǎha Iesu rani, hǎukurǎn mǎ ramǎgkiari ia nirǎha. ⁴⁶ Hokeikei mǎ tuhǎkwǎtmǎhiri in, mǎtǎ hǎnhǎkir nǎrmama me ti nǎri nǎ mǎ irǎha kamhǎni mǎ in profet pǎrhien riti.

22

Iesu rusipekin ia nǎveginien asori

¹ Nǎnǎ Iesu rǎgkiari mwi minraha, musipekin mini mǎ, ² “Suatuk sǎ Kumwesǎn ia neiai ramǎrimǎnu ia nitǎtǎ sǎvǎnhi rǎmwhen ia kig riti sǎ ro nǎveginien asori sǎvǎi tini ti nǎri nǎ mǎ tini rǎpkiri a pran sǎvǎnhi.^a ³ Rǎrhi pen nǎrmama sǎmǎme kamho tukwini nari min hǎuvǎn mhǎkwein nǎrmama sǎmǎme in ruvǎni pen raka ti nirǎha i mǎ tuhǎuvehe, mǎtǎ irǎha hǎpwǎh nokeikeien mǎ tuhǎuvehe.

⁴ Ro pen kig rǎrari mǎrhi pen nǎrmama nepwǎn mwi sǎmǎme kamho tukwini nari min, rini pen ti nirǎha i mǎ, ‘Kimiaha tihǎuvǎn mhǎni pen ti nǎrmama sǎmǎme iakuvǎni raka ti nirǎha i mǎ tuhǎuvehe mǎ hǎtǎ ro iakinǎpnǎpenǎ raka sǎiou nǎveginien. Iakinousi ǎpune raka kau me sǎiou mine kwǎti kau me sǎiou hǎsisi amasan. Narimnari me pam i iakameitenhi a kimiaha. Tihǎuvehe ti nǎveginien asori sǎiou sǎ iakamo sǎvǎi nǎrik ti nǎri nǎ mǎ rǎpkiri a pran sǎvǎnhi.’

⁵ Mǎtǎ irǎha ho nǎri auǎr a ia nǎgkiariien sǎvǎi kig, mamhǎuvǎn. Riti revǎn ti sǎvǎnhi nǎmhien. Riti revǎn ti sǎvǎnhi stoa. ⁶ Nǎrmama me nǎha nepwǎn hǎkwǎtmǎhiri nǎrmama sǎmǎme kamho tukwini nari m kig, mhǎ naurisien minraha, mhousi ǎpune irǎha. ⁷ Ia nǎpǎn nǎha kig niemaha rǎpi. Ro pen rǎrhi pen naruagǎn me sǎvǎnhi, hǎuvǎn mhousi ǎpune nǎrmama me nǎha sǎmǎme hǎnousi ǎpune sǎvǎnhi me nǎrmama, nǎnǎ mhǎuvǎni taon sǎvǎnraha.

⁸ Kurirǎ irǎ kig rini pen ti nǎrmama sǎmǎme kamho tukwini nari min mǎ, ‘Nǎveginien asori sǎiou sǎ iakamo ti nǎrik sǎ rǎpkiri a pran i iakinǎpnǎpenǎ pam tukwe, mǎtǎ sǎmǎme iakuvǎni raka ti nirǎha i mǎ tuhǎuvehe hǎpwǎh nǎmwhenien. ⁹ Ro iamǎnhi irǎ, kimiaha tihǎuvǎn fwe suatuk me, mhǎni pen ti nǎrmama me pam sǎmǎme hiǎtoni irǎha mǎ tuhǎuvehe ia nǎveginien sǎiou.’

¹⁰ Nǎnǎ nǎrmama me nǎha kamho tukwini nari m kig hǎier, mhǎuvǎn ia

21:42: Wok Me 4:11, Rom 9:33, 1Tes 2:6-8   **21:44:** Dan 2:44-45   **21:46:** Mat 21:26

a **22:2:** Suatuk riti mwi ti ninien nǎgkiariien i ro iamǎnhi irǎ: “Nitǎtǎ ia neiai rǎmwhen ia kig riti sǎ ro nǎveginien asori sǎvǎi tini ti nǎri nǎ mǎ tini rǎpkiri a pran sǎvǎnhi.   **22:4:** Mat 21:36   **22:6:** Mat 21:35

suatuk me, mhækwein nærmama me pam sëmame hætoni iræha, nækur æræha mine nækur amasan, hæuvehi iræha mhæuvæn ti næveginien asori sævæi kig. Nænæ nimwæ sæ kamæni nari ikin rukuær ia nærmama.

¹¹ Mætæ næpin kig ruvnimwæ pehe mæ trætøni nærmama me næha sëmame hæuvehe, rætæ iærmama riti ramæni nari mipkarkahu mhæ tinari atukwatukw sæ kamarkahu i ia næveginien sæ ro iamînhi. ¹² Nænæ kig rini pen tukwe in mæ, 'Iou riti! Ikæfuvnimwæ pehe iræ mæpwæh narkahuien tinari atukwatukw sæ kamarkahu i ia næveginien iamînhi?' Nænæ iærmama næha rireirei mæ trini næfe.

¹³ Nænæ kig rini pen ti nærmama me næha kamho tukwini nari min mæ, 'Hærihi rægîn mi mine nisun mi, mhærarki irapw iruæ ia næpitævien. Kwopun næha nærmama tuhasæk ikin, mhahi tæriini revinraha.' "

¹⁴ Nænæ Iesu raræ mîni mwi mæ, "Kamækwein nærmama hæpik mæ tuhæuvehe, mætæ houihi a Kumwesæn ruværfi raka iræha mæ sævænhi me."

Ratukwatukw mæ tukæroku pen takis m Kig Sisa uæ rekæm?

¹⁵ Ia næpin næha Farisi me hæuvæn, mhægkiari pæri, mamhæres mæ tuhæfo mho Iesu ræfwækour ia nægkiariien sævænhi. ¹⁶ Næpin hægkiari pam, hærihi pen nærmama nepwîn sævænraha ti Iesu hæuvæn iræha nærmama nepwîn sævæi Kig Herot, nænæ mhæni mæ, "Iahatan. Kimaha iahæukuræn mæ ik iæmæ sæ ikani nîpærhienien. Ikamahatan atukwatukw suatuk sæ Kumwesæn rokeikei mæ nærmama tuhesi pen. Ikæpwæh nehekîrien nærmama, mætæ næmæ asori uæ næmæ auær a ikahatan ræmnæmwhen a ti niræha. ¹⁷ Ro iamînhi iræ tiko mîni pehe ro tukumaha i nætærigien sæim. Ratukwatukw ia Loa sækitaha mæ tsæroku pen næmri takis m Kig Sisa uæ rekæm?"

¹⁸ Mætæ Iesu ruvæukuræn raka nætærigien æræha sævænraha, rini mæ, "Kîmiaha kæuatkæsuæ me. Ræfo hiameipweipwi iou iamînhi iræ? ¹⁹ Hæuvehi silin riti mhæuvehi mhæuvehe, pwæh iakætæ ro." Nænæ iræha hæuvei pen silin riti min.

²⁰ Nænæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Nænîmwi iærmama sin i ia silin? Nænæ næghi sin i?"

²¹ Mîregi hæni mæ, "Nænîmwi Kig Sisa mine næghi Kig Sisa."

Mîregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Ro iamînhi iræ narimnari me sævæi Kig Sisa hiæuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me sævæi Kumwesæn hiæuvei pen m Kumwesæn."

²² Næpin iræha hæregi nægkiariien sævænhi, nænimenraha rier. Nænæ hæpwæh Iesu mamhæuvæn.

Iærimænu in Kumwesæn sævæi nærmama sëmame kamhæmiru

²³ Ia næpin næha mwi Satusi me nepwîn hæuvehe ti Iesu. (Satusi me iræha kamhæni mæ iærmama sæ ruvamhæ ko ripkætui mhæ mwi.) Iræha hæuvehe mhæres Iesu næresien riti, ²⁴ mhæni mæ, "Iahatan, Moses rimæni mæ, 'Trini mînuæ iærman riti remhæ, mæpwæh sævænhi pran, mætæ tinînrau riwæn, piævi iærman næha tramækeikei mîri pran næha rouærhi nækwærhakwæra me, rouæsîhagîn piævi iæmæ næha.' ²⁵ Mætæ nærman me nepwîn sækitaha, iræha pam sefen. Iræha piævnraha me. Sæ rasori riri pran riti, rouæpwæh næræhiien iækunouihi riti, remhæ, mæpwæh sævænhi pran. Nænæ piævi iærman næha riri.

²⁶ Piævni sæ resi pen in mwi ro iamînhi iræ. Nænæ piævni sæ ro kahar in mwi ro iamînhi iræ mamevæn meste sampam. ²⁷ Nærman me næha sefen hemhæ pam. Nænæ præn næha remhæ mwi. ²⁸ Ni pehe ro tukumaha i. Ia næpin

naha Kumwesən tro nərmama hətui mwi ia nemhəien, prən naha səvəi sin ia nərman me naha sefen, ti nəri nə mə irəha pam həməiri in?"

²⁹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha hiəreirei nipwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, mhəreirei mwi niskaiien səvəi Kumwesən. Ro iaməni irə mine nahatəniən səkimiaha ripkatukwatukw mhə. ³⁰ Nəpin nərman tuhətui mwi ia nemhəien, nərman tuhəpwəh niriien nipran, nipran tuhəpwəh nesi penien nərman. Mətə irəha tuhəmwhen ia nagelo me ia neiai. ³¹ Nənə nəgkiariien səvəi nəgkiariien i hiaməni mə iərmama ko ripkətui mhə mwi ia nemhəien. Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i Kumwesən rıməni pehe tukumiaha i uə? Rıməni mə, ³² 'Iou Kumwesən səvəi Epraham mine Kumwesən səvəi Aesak mine Kumwesən səvəi Jekop.' In ripko mhə Kumwesən səvəi nərman me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi nərman me səməme kəmhəmiru."

³³ Nəpin nərman me həregi nəgkiariien naha Iesu ramahətən nərman me irə, nənimenraha rier.

Nəfe loa in rasori ia loa me nəpwin?

³⁴ Mətə nəpin Farisi me həregi mə Iesu rəsisəg tərhu i Satusi me ia nəgkiariien səvənhi, irəha housəsımwin irəha me. ³⁵ Irəha riti in iahətən səvəi Loa rəres pen nari riti min mə triregi ro Iesu mə trəfni irə. In rini mə, ³⁶ "Iahətən. Nəfe loa ia Loa səvəi Moses in rasori?"

³⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim." ³⁸ Loa naha in rasori makupwən ia loa me. ³⁹ Nənə loa sarə kəru irə rakurirə pen loa naha rəmwhen irə. Rini mə, "Tikaməkeikei mokeikei piəm rəmwhen ikokeikei atukw a ik." ⁴⁰ Nəgkiariien me pam kimərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwan me həgher pen ia loa mi naha."

Kristo in tini sin?

⁴¹ Farisi me housəsımwin irəha me, nənə Iesu rəres pen irəha i ⁴² mə, "Kimiaha hiaməfətərig irə mə Kristo in tini sin?"

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, "In tini Kig Təvit ti nəri nə mə truku pen ia kwənəkws səvənhi."

⁴³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Mətə rəfo naha Kig Təvit rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi? Ia nəpin naha Nənimwin Ikinan rinarə irə Kig Təvit rıməni mə,

⁴⁴ 'Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə, Əkure ia nikarek mwatuk mesite tako nərman səməme haməmwəki ik həuvehe, tikərpwi utə tıpage nisum mi ia nirəha.'

⁴⁵ Mə Kig Təvit rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi rəfo kimiaha hiaməni mə in tini Kig Təvit?"^b ⁴⁶ Nəpin Iesu rəres nəresien naha, iərmama riti riwən ko riripwen pen min. Ia nəpin naha mamevən, nərman pam həhekir nəresien nəresien me min.

22:32: Eks 3:6, Mat 8:11   **22:37:** Dut 6:5   **22:39:** Lev 19:18   **22:40:** Mat 7:12, Rom 13:10, Kal 5:14   **22:42:** Jon 7:42   **22:43:** Mat 26:64   ^b **22:45:** Nəkur Isrel me fwe kupwan həuvəkurən raka mə profet me səvəi Kumwesən həməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkws səvəi Kig Təvit mərimənu ia nirəha. Iəmə naha kani nəghin mə 'Kristo' uə 'Mesəe' uə 'Tini Təvit.' Ia kwəti nəgkiariien i, Iesu rokeikei mə nəmə asori me tuhətə sas Kristo mə in ripko mhə tini Kig Təvit əpa, mətə in Tini Kumwesən. Sətoni mhəkurən mə in Tini Kumwesən ti nəri nə mə Kig Təvit rəkwein in mə Iərimənu səvənhi.

23

Iesu rægkiari skai m Farisi me mine nahatæn me sávai Loa

¹ Iesu rægkiari m nærmama me mine nærmama me sávænhi, mini mæ,
² “Nahatæn me sávai Loa mine Farisi me kamhækure ia tæmwki Moses. ³ Ro
iaminhi iræ kimiaha tihamækeikei mhæsiai iræha, mho næfe næghin iræha
hæni pehe tukumiaha i. Mætæ tihæpwæh noien ræmwthen ia niræha. Iræha
kamhævisau, mætæ hæpko mhæ næfe kamhæni. ⁴ Kamhækeikei m nærmama me
mæ tuhési pen loa skai me sãmæme hæmwhen ia katipæ sæ ripam, mætæ iræha
hæpkuvei pen mhæ nækwai rægînraha riti mhasitu ia niræha ti natipæien.

⁵ Kamho noien amasan me pam sávænraha mæ nærmama tuhætoni
hægnægini iræha. Kwæti tænræipw me i kimævai pen nægkiariien sávai
Kumwesæn iræ, nærmama kamhærihi tærihi pen ia nipwænænraha mine
rægînraha, nahatæn me sávai Loa kamhækwusi sávænraha sæ pwinari, mho
mwi nusvenhi karkahu me sávænraha hæpwæmwis. ⁶ Ia nævegînien asori me
iræha hokeikei mæ tuhækure ia kwopun kamsiai nærmama me ikin. Ia nækwai
nimwæfwaki me sávai nækur Isrel hokeikei mæ tuhækure ia kwopun amasan
me. ⁷ Ia kwopun kamo maket me ikin hokeikei mæ nærmama tuhækwein iræha
ia nisaiien, mhokeikei næpin nærmama hækwwein iræha mæ, ‘lahatæn.’

⁸ Mætæ kimiaha tihæpwæh næseniien nærmama hækwwein kimiaha mæ ‘Ia-
hatæn,’ ti næri næ mæ iahatæn sækimiaha kuatia a, nænæ kimiaha piævniaha me.
⁹ Nænæ tihæpwæh nækweinien iærmama riti ia tiprænæ i mæ ‘Tata,’ ti næri næ mæ
Tata sækimiaha kuatia a. In ramaræ fwe ia neiai. ¹⁰ Nænæ tihæpwæh næseniien
nærmama hækwwein kimiaha mæ ‘Iærimænu,’ ti næri næ mæ sækimiaha Iærimænu
kuatia a. In i iou, Kristo. ¹¹ Iærmama sæ rokeikei mæ trasori ia kimiaha in
tramækeikei muvehe mo iærmama sæ ramo tukwini nari m kimiaha. ¹² Mætæ
iærmama sæ rauvehi utæ in, Kumwesæn truvehi irapw in. Iærmama sæ rauvehi
irapw in Kumwesæn truvehi utæ in.

¹³ Træræha anan tukumiaha nahatæn me sávai Loa mine Farisi me.
Kimiaha kæuatkæsua me. Hiamæsisæg ia tæpinhæ ia nitætæ ia neiaia^a ia næmri
nærmama. Kimiaha hiæpwæh nuvnmwæien ia nitætæ næha, nænæ hiamæsisæg
mwi nærmama sãmæme hokeikei mæ tuhæuvnimwæ iræ. ¹⁴ b

¹⁵ Træræha anan tukumiaha nahatæn me sávai Loa mine Farisi me. Kimiaha
kæuatkæsua me. Hiæsua ia nitætæ me mhæpi simwîn ia tæsi mine tænæ mhæuvæn
isipwîn mæ tihævi iærmama kuatia ruvehe mukuriræ ia kimiaha. Nænæ næpin
in ruvehe mukuriræ ia kimiaha, hio ruvehe mææha anan mæpi raka kimiaha.
Nipwnæti kwopun napw asori rauæk ikin iræha næ kimiaha.

¹⁶ Træræha anan tukumiaha. Kimiaha nærmama hiamæiri pen nærmama
ia suatuk sæ tuhési, mætæ nænimemiaha rifwæ. Hiamæiri mæ “Trini minua
iærmama riti rahatæn nimwæ sávai Kumwesæn, muvehi kwæsua^{hi} iræ,
nægkiariien næha ro næri auær a. Mætæ trini minua rahatæn kol ia nækwai
nimwæ næha, muvehi kwæsua^{hi} iræ, in tramækeikei mo næfe in ramini.’

23:3: Mal 2:7-8 **23:5:** Mat 6:1, Eks 13:9, Dut 6:8, Nam 15:38-39 **23:6:** Mat 6:5, Luk 14:7

23:11: Mat 20:26, Mak 9:35, Luk 22:26 **23:12:** Job 22:29, Prov 29:23, Esik 21:26, Luk 14:11, 18:14

^a **23:13:** Næpin ripik Matiu rani nægkiariien i mæ “Nitætæ ia neiai.” Nipwrai nægkiariien i in i “Nitætæ sæ
Kumwesæn ramærimænu iræ.” ^b **23:14:** Ia Niutestamen me nepwin kimærai tui anan ia nægkiariien
sávai nækur Kris nægkiariien sávai vas 14 riwæn. Mætæ ia Niutestamen me nepwin sæ kimærai kuriræ
nægkiariien ia vas 14 ramæmak ia niræha. Kamhæni mæ, “Træræha anan tukumiaha nahatæn me sávai
Loa mine Farisi me. Kimiaha kæuatkæsua me. Hiameikuæ ia nipran me sãmæme nærman me sávænraha
hæuvamhæ, mamhakres narimnari me sávænraha, nænæ mamho mwi næfwakiien æpwæmwis me mæ
nærmama tuhætoni hæsiæ kimiaha tukwe. Kumwesæn trærpwin noien æræha me sækimiaha mæpi raka
nærmama nepwîn.” **23:16:** Mat 15:14

¹⁷ Kìmiaha hiàreirei nari. Nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, kol nəha uə nimwəfwaki sə ro kol ruvehe mo ikinan i? ¹⁸ Nənə kìmiaha hiaməni mə, 'Trini minuə iərmama riti rahatən nifatə səvəi Kumwesən, muvehi kwəsuaahi irə, nəgkiariien nəha ro nəri auər a. Mətə trini minuə rahatən nari riti sə kìnəmri utə ia təkure nifatə nəha, in traməkeikei mo nafe in ramini.' ¹⁹ Kìmiaha nənimemiaha rifwə. Sə pəku nəha ro ikinan məpi raka, nəri sə raməmak utə ia təkure nifatə uə nifatə səvəi Kumwesən sə ro nəri nəha ruvehe mo ikinan i? ²⁰ Ro iaminihi irə iərmama sə ramahatən nifatə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsuaahi irə, in ramahatən nifatə nəha mine narinnari me pam səməme kamhəmak ia təkuren kauvei pen m Kumwesən, mauvehi kwəsuaahi ia nirəha. ²¹ Nənə iərmama sə ramahatən nimwə səvəi Kumwesən, mauvehi kwəsuaahi irə, in ramahatən nimwə nəha mine Kumwesən sə ramarə fwe ia nəkwan, mauvehi kwəsuaahi ia nirau. ²² Nənə iərmama sə ramahatən neiai, mauvehi kwəsuaahi irə, ramahatən Kumwesən mine jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu, mauvehi kwəsuaahi ia nirau.

²³ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kìmiaha kəuətkəsua me. Hiaməuai narinnari me səkìmiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iaminihi irə ia nəri ouihi rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveginien. Mətə hiənənouenou nəgkiariien me həpam mwi. Kìmərai pen ia Loa səvəi Kumwesən mə iərmama traməkeikei mo noien atukwatukw, mamapi ti iərmama, nənə mamahatətə ia Kumwesən. Ramasan mə kìmiaha hiamo nəgkiariien asori me nəha, mhəpwəh nənənouenouien mwi nəgkiariien ouihi me. ²⁴ Kìmiaha nərmama hiaməiri pen nərmama ia suatuk sə tuhesi, mətə nənimemiaha rifwə. Nəpin hiənimwi nui, hiəpeki raka manman irə, mətə hiəpkətə mhə nərimiru nəha kamel raməmak irə, nənə hiətəigal.

²⁵ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kìmiaha kəuətkəsua me. Noien səkìmiaha rəmwhen ia kap mine tikinari kaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwan rəmkemik. Fwe imwə reriməiaha rukuər ia nərhəaien mine nakresien. Hiamətərig əpa tukumiaha me. ²⁶ Ik Farisi, nənimem rifwə pərhiən. Kupwən maikuas ia nəkwai kap mine plet kurirə ikəpərhi tekin iruə rəmher.

²⁷ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kìmiaha kəuətkəsua me. Kìmiaha hiəmwhen ia nipəgi kəruətərei sə kərkwafə pen iərmama sə remhə ikin kəfəri iruə rəpsan. Nəpin nərmama hətəni iruə, rerinraha rirhi mə ramasan, mətə fwe imwə rukuər ia nikəkri iərmama mine nipwran sə rimərir məmkemik. ²⁸ Ia noien nəha rəmwhen a mwi nəpin nərmama hətə nipwramiaha iruə, rerinraha rirhi mə kìmiaha hiatukwatukw, mətə fwe imwə reriməiaha rukuər ia neikuəien mine noien ərəha me.

²⁹ Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa mine Farisi me. Kìmiaha kəuətkəsua me. Hiəuvrhəkin kref me səvəi profet me mine nəmə atukwatukw me, mamhərukwi utə tihinari me ia nirəha. ³⁰ Kìmiaha hiaməni mə, 'Ripkini minuə samarə ia nəpin kupwən səvəi kaha me, ko səpwəh noien rəmwhen irəha hənə, mhəusi əpune profet me.' ³¹ Ia nəgkiariien nəha kìmiaha hiaməni pui atukw a kìmiaha mə nipərhiənien i nimwipwi nərmama me nəha səməme hənəusi əpune profet kupwən me irəha nə kìmiaha. ³² Ramasan mə kìmiaha tihəripin noien ərəha me nəha kaha kupwən me səkìmiaha hənə stat mho, mho sampam irə.

³³ Kimiaha snek me, hiəmwhen ia nipwnəti snek me kamhahi əpune iərmama! Tihəfo mhap mə Kumwesən trəpwəh nərpwiniən noien ərəha me səkimiaha ia kwopun napw asori rauək ikin? ³⁴ Ti nəri nə mə kimiaha hiamo noien me nəha, iou takərhi pehe profet me, mine nərmama səməme həukurən nari, mine nahatən me həuwehe tukumiaha. Kimiaha tihousi əpune nepwīn, mhərui tərini pen nepwīn ia nei kamarkuau, mhousi nepwīn ia nəkwai nimwəfwaki me səkimiaha, mhərīpwī irəha ia taon me. ³⁵ Takərhi pehe irəha tukumiaha iamīnhi irə mə kimiaha nərmama ipwet mine tihəvehi nərpwiniən ti nite nəkur atukwatukw me pam sə rīnaiu ia tīprənə i rostat ia nite Epel, iəmə sə rīpko mhə nərəhaien riti, muvehe meste nite Sekarəea tīni Perekia sə kimiaha hiənousi əpune ia nimwə səvəi Kumwesən ia nimwrhenhi nīfatə mine kwopun sə ro ikinan. ³⁶ Iakani nīpərhiēniēn tukumiaha i narimnari me pam i treste kimiaha nərmama ipwet mine.”

Iesu rasək ti nəkur Jerusalem

³⁷ “Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me, maməkwi əpune nərmama səməme Kumwesən ramərhi pehe irəha tukw ik. Nəpīn rīpik iəkokeikei mə takousəsīmwin nipwnətīm me rəmwhen ia rīnhi menu ramō ia tīni me mauuii irəha ia tərəgin mi. Mətə kimiaha hiəpwəh nokeikeiēn. ³⁸ Hətə ro. Təkwtəkwi nəha Kumwesən trəpwəh nimwə səkimiaha^C ro tekīn a. ³⁹ Iakamīni pehe tukumiaha i mə kimiaha tihəpwəh mwī nətoniēn iou meste tihəni mə, ‘Səgnəginī iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha.’”

24

Iesu rīni irapw mə tukousi testesi pam nimwə səvəi Kumwesən

¹ Iesu rier ia nimwə səvəi Kumwesən mamevən. Ia nəpīn nəha nərmama me səvənhi həuwehe mhahatən pen nimwə nəha mine nimwə me nəha kiməuvrəhəkin pen mwī irə mə in trətoni. ² Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha hiamətə nimwə me i? Iakani nīpərhiēniēn tukumiaha i mə tukamevən tukousi testesi pam, kəruətəri riti kō rəpwəh nərə rəknekinien ia riti.”

Nuveheien səvəi Iərimənu mine nəpīn sampam

³ Kurirə irə Iesu raməkure ia Təkuər Olif, nənə nərmama me səvənhi həuwehe tukwe. Nəpīn irəha min əpa hərəs pen in i mə, “Tiko mīni ro tukumaha i mə narimnari me i tuhəuwehe tinesən? Nəfe nīmətēn truvehe mahatən pen mə nuveheien səim mine nəpīn sampam krouvəuwehe ipaka?”

⁴ Miregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Kimiaha tihaməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kimiaha. ⁵ Nərmama həpik tuhəuwehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia nərmama həpik. ⁶ Kimiaha tihəregi nərmama tuhəvisau ia naruagəniēn me mə ‘naruagəniēn riti fwe’ uə ‘naruagəniēn trutə.’ Tihətui amasan rərəha hiəhekir, ti nəri nə mə nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə rīpko mhə ihi nəpīn sampam. ⁷ Iakamīni iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama ia kwənəkwi riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama ia kwənəkwi əpə. Nərmama səvəi kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama səvəi kig əpə. Nukumhə trahi nərmama. Kwopun me nepwīn nimwnimwien trikiu. ⁸ Mətə

23:33: Mat 3:7, 12:34, Luk 3:7   **23:34:** 1Tes 2:15, Mat 10:23   **23:35:** Jen 4:8, Hip 11:4, 2Kron 24:20-21   **23:37:** Wok Me 7:59, 1Tes 2:15   **23:38:** 1King 9:7-8, Jer 12:7, 22:5   ^C **23:38:** Rosi nəgkīriēn i mə ‘Nimwə səkimiaha’ raməgkīari ia nimwə səvəi Kumwesən. Fwe tui anan nimwəfwaki nəha ramərə rwe Jerusalem.   **23:39:** Sam 118:26, Mat 21:9   **24:2:** Luk 19:44   **24:5:** Mat 24:23-24, Wok Me 5:36-37, 1Jon 2:18   **24:7:** 2Kron 15:6, Aes 19:2

narimnari me pam i rəmwhen a ia pran sə rinamregi təkutan rinaməmisə ti nərəhiien iəkunouih.

⁹ Ia nəpin nəha tukuvei pen kimiaha ia rəgi nərmama mə irəha tuho nəmisəien m kimiaha, mhousi əpune kimiaha. Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəmwəki kimiaha ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou.

¹⁰ Nərmama həpik nahatətəien səvənraha trimwei. Irəha tuhəsəni pen irəha me ia rəgi nəmə ərəha me, mhəmwəki irəha me. ¹¹ Profet eikuə me həpik tuhəskəmter, mhəikuə ia nərmama me həpik. ¹² Nənə ti nəri nə mə noien ərəha truvehe masori, nərmama həpik nokeikeiien səvənraha truvehe məkwiei.

¹³ Mətə iərmama sə trərer əknekīn ia nahatətəien səvənhi meste nərəhaien me i həuvehə mhəukurau pam, Kumwesən truvehimiru in. ¹⁴ Tukini irapw nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhaməkeikei mhəregi kurirə irə nəpin sampam truvehe.”

Iesu raməgkiari ia nərəhaien sə treste nəkur Jerusalem

¹⁵ “Kimiaha tihətōni nəri nəha Profet Taniel riməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramərə ia kwopun ikinan fwe ia nəkwai nimwə səvai Kumwesən. Nəpin kimiaha tihətōni, iərmama sə raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurən nipwran. ¹⁶ Nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhərkwafə ia təkuer me. ¹⁷ Trini minuə iərmama riti raməpwis ia təkure nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvnimwəien mə truvehi nari riti sə rəmāk ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹⁸ Nənə trini minuə iərmama riti raməthu ia nəmhien səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nərərigien mevən imwəni mə truvehi səvənhi tinari. ¹⁹ Trərəha anan ti nipran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei pen kənunū m nəkwərħakwərħa əmtəmētə me ia nəpin nəha. ²⁰ Tihəfwaki mə nəpin nəha tihap irə trəpwəh nuveheien ia nəpin səvai nəkwieien uə ia Sapat riti, ²¹ ti nəri nə mə nəpin nəha nəpin səvai nərəhaien. Nərəhaien nəha trasori məpi raka nərəhaien me pam səməme həuəuvehe raka fwe nukune narsien mesite pehe ipwet mine. Nənə nərəhaien riti mwi riwən truvehe məpi raka. ²² Ko nərəhaien nəha ravən əpwəmwis, nərmama me hemhə pam. Mətə Iərimənu tro nəpin sə nərəhaien nəha travən irə rukwakwa. In tro iamīnhi irə mə truvehimiru nərmama me səvənhi səməme in ruvərfi raka irəha. ²³ Ia nəpin nəha, trini minuə iərmama riti rini pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro, Kristo i’ uə ‘Hətə ro, Kristo nəha,’ kimiaha tihəpwəh niniien nipərħienien irə. ²⁴ Nərmama tuhəskəmter. Nepwīn tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nepwīn tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nīmətəien asori me mine narimnari me nərmama tuhətōni mhərkəri asori nari irə. Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trini minuə irəha həukurən noien. ²⁵ Hətə ro. Narimnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i.

²⁶ Ro iamīnhi irə trini minuə nərmama me nepwīn həni pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro. Kristo in fwe ia kwopun akwesakwes ikin,’ tihəpwəh nevənien fwe ikin. Trini minuə həni mə, ‘Hətə ro. In i ia nəkwai nimwə,’ tihəpwəh niniien nipərħienien irə. ²⁷ Nəpin rouapir irə nərmama hətōni nəhiarpwien səvənhi fwe pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iəmətī Iərmama, nuveheien

24:9: Mat 10:22, Jon 15:18   **24:11:** Mat 24:5,24, 1Jon 4:1   **24:13:** Mat 10:22   **24:14:** Mat 10:18, 28:19   **24:15:** Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11   **24:17:** Luk 17:31   **24:21:** Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14   **24:23:** Mat 24:5,11   **24:24:** Dut 13:1-3, 2Tes 2:8-9, Rev 13:13-14   **24:26:** Luk 17:23-24   **24:27:** Mat 24:37-39

səiou tro mwi iamɪnhi irə. ²⁸ Ia kwopun pəku nɪpwrai nəri remhə ikin menu me nəha kamhani nɪpwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsɪmwɪn irəha me, mhani.”

Iəməti Iərmama truvehə mwi

²⁹ “Nəpɪn nərəhaien nəha trukurau pam, təkwtəkwuni a mwi meri truvehə mɪpɪtəv, məkwə trəpwəh nəhiapwien, kəməhau me ia nɪmagouagou tuhəsasəsas, narimnari me ia nɪmagouagou həskai pik, Kumwesən trikiukiua ia nɪrəha. ³⁰ Ia nəpɪn nəha nɪmtətien səiou Iəməti Iərmama trier irapw ia nɪmagouagou. Nənə nərmama ia kwənəkʷus me pam ia təkure tɪprənə i tuhəregi rərəha mhasək tukwe. Irəha tuhətoni iou, Iəməti Iərmama, ia nəpuə fwe ia nɪmagouagou iakəuvehe ia niskaiien mɪne nukuraanien asori. ³¹ Ia nəpɪn nəha kisɪpw riti trasək asori, nənə takərhi raka nagelo me səiou, həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarei, mhəuvən ia kwopun me pam ia tɪprənə i, mhəpeki nərmama me səməme iakimərfi irəha mə səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe.”

Iesu rusipekin ia nei niemis

³² “Həregi ro nusipekinien səvəi nei nəha niemis. Nəpɪn rɪnarkwi pen tukun sə rɪmərmaru mɪnaməpɪrɪrɪ, kimiaha hiəkurən mə nəpɪn səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ³³ Rəmwhen a mwi, nəpɪn kimiaha tihətoni narimnari me i, tihəkurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakamərər ia kwəruə ia nɪmwə mə takuvnɪmwə pehe. ³⁴ Iakani nɪpərhiendien tukumiaha i mə nərmama səməme kamhəmɪru təkwtəkʷuni mɪne tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier pehe. ³⁵ Neiai mɪne tɪprənə trouiwən, mətə nəgkiariien me səiou tuhəpkiwən mhə.”

Iərmama riti riwən rukurən nəfe nəpɪn Iərimənu truvehə irə

³⁶ “Mətə nəpɪn səvəi nəri nəha uə əə səvənhi iərmama riti riwən rukurən. Nagelo me ia neiai mɪne iou mwi, Tɪni Kumwesən, iahəreirei. Mətə Tata səiou əpa rukurən. ³⁷ Nəpɪn nəha iou, Iəməti Iərmama, takuvehe irə trəmwhen ia nəpɪn səvəi Noa. ³⁸ Nəpɪn nesən asori rəpwəh ihi nauərien, nərmama me kamhəvegin, mamhənimwi. Nərman me kamhəiri nɪpran. Nɪpran me kamhesi pen nərman. Irəha kamho noien me nəha mamhəuvən meste Noa ruvɪmwə ia nɪtətə asori səvənhi. ³⁹ Irəha həreirei mə tuhemhə meste nesən asori rauər, nənə iapɪwən raiu mɪpeki raka irəha həmwhenimw. Iou, Iəməti Iərmama, nuveheien səiou tro mwi iamɪnha irə. ⁴⁰ Ia nəpɪn nəha iərman kəru trouəmhu ia nəmhien, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ⁴¹ Pran kəru trouvənari ia kwopun kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.

⁴² Ro iamɪnhi irə kimiaha tihamətui a mhəpwəh napriien tɪ nəri nə mə hiəreirei nəfe nəpɪn Iərimənu səkimiaha truvehə irə. ⁴³ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəkurən nəri. Trɪni mɪnuə iərmama riti rukurən mə ipwet ia nəpɪn iərmama riti truvehə muvɪmwə ia nəkwai nɪmwə səvənhi makres, in tramətui a məpwəh napriien. Ko in rəpwəh nəsenien iərmama riti reitehi nɪmwə səvənhi muvɪmwə makres. ⁴⁴ Rəmwhen a mwi kimiaha mwi tihaməkeikei mhəpnəpənə tɪ nəri nə mə iou, Iəməti Iərmama, takuvehe ia nəpɪn riti tihakiraka iou.

24:28: Luk 17:37   **24:29:** Esik 32:7, Joel 2:10,31, 2Tes 3:10   **24:30:** Rev 6:12-13, Sek 12:10, Rev 1:7, Dan 7:13   **24:31:** Aes 27:13, 1Kor 15:52, 1Tes 4:16   **24:34:** Mat 16:28   **24:35:** Mat 5:18
24:36: Wok Me 1:7, 1Tes 5:1-2   **24:37:** Jen 6:5-8   **24:39:** Jen 7:21-23, 2Tes 3:6   **24:42:** Mat 25:13   **24:43:** Luk 12:39-40, Rev 16:15

⁴⁵ Iotukwininari sə rukurən nari, mamo nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpən me pam, iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia nimwə səvənhi mə trəkwməni nərmmama me səvənhi ia nəpən atukwatukw kamhani nari irə. ⁴⁶ Trini minuə iəmə asori səvəi iotukwininari nəha ruvehe mətoni mə ramo wok me iamnha irə, iotukwininari nəha rerin tragien. ⁴⁷ Iakani nīpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam səvənhi. ⁴⁸ Mətə mə iotukwininari nəha rerin rinamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien, ⁴⁹ nənə rinamousi nərman mine nīpran səməme kamho tukwini pəri nari irəha min, maməvegīn, mamənīmwi, mamakonə irəha nərmmama kamhənīmwi pik, ⁵⁰ iəmə asori səvənhi truvehe ia nəpən riti in trakiraka in, uə ia aoa riti sə in rīreirei. ⁵¹ Nənə iəmə asori səvənhi trərpwīn noien ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə irəha kəuətksuə me. Ia kwopun nəha irəha tuhasək, mhahi tərini revīnraha.”

25

Iesu rusipekin ia nīprən ouihi me irəha pam ten

¹ “Nəpən nəha nitətə ia neiai^a truvehe irə trəmwhen ia nīprən ouihi me irəha pam ten. Həuvehi laet me səvənraha mhəuvən mə tuhətoni iərman sə triri vi a pran səvənhi. Iərman nəha triri prən nəha krouevən fwe imwəni rouarə pəri. ² Pran ouihi me nəha krirum həreirei nari. Krirum həukurən nari. ³ Nəpən səməme həreirei nari həuvehi laet me səvənraha, həpwəh nuvehien oel laet rauək irə irəha minraha. ⁴ Mətə səməme həukurən nari həuvehi laet me səvənraha, mhəuvehi mwi tikinari me nepwīn həukuər ia oel laet rauək irə. ⁵ Nənə ti nəri nə mə iərman sə rīpkiri a pran səvənhi ramo tipwə irəha həregi napriien ruvehi irəha hapri.

⁶ Mətə ia kurkwai nəpən iərmmama riti rəkwein, mini mə, ‘Iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rauvehe! Həuvehe mhətoni!’

⁷ Ia nəpən nəha nīprən ouihi me nəha ten hətui, mhəpərhi laet me səvənraha. ⁸ Nənə səməme həreirei nari həni pen ti səməme həukurən nari mə, ‘Həuvei pehe səkīmiaha riti oel laet rauək irə. Laet me səkīmaha hənəmfwə.’

⁹ Mətə səməme həukurən nari həni mə, ‘Rekəm. Oel i laet rauək irə trīpkəmwhen mhə tukutaha pam. Həuvən fwe ia stoa me mhəuvehi nəmri səkīmiaha me nepwīn.’

¹⁰ Nəpən irəha kamhəuvən mə tuhəuvehi nəmri oel laet rauək irə, iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rapirapw. Nīprən ouihi me nəha krirum səməme hənəpnəpenə, həuvnimwə irəha min ia nəkwai nimwə sə tukəni nəvegīnien asori ikīn. Nənə nərmmama həsisəg ia təpinhə.

¹¹ Kurirə irə nīprən ouihi me nəha səməme həpkəpnəpenə mhə hərərig mwi, mhəuvehe, mamhəkwein mə, ‘Iərimənu, Iərimənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

¹² Mətə iərman sə rīpkiri a pran səvənhi rini mə, ‘Takamīni nīpərhienien tukumiaha i iakreirei kīmiaha.’”

¹³ Nənə Iesu rini mə, “Ro iamnhi irə kīmiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriien, ti nəri nə mə hiəreirei nəfe nəpən uə aoa Iərimənu səkīmiaha truvehe irə.”

24:47: Mat 25:21, 23   **24:51:** Mat 8:12   **25:1:** Rev 19:7, Luk 12:35   **a 25:1:** Nəpən rīpik Matiu rani nəgkiariien i mə “Nitətə ia neiai.” Nīpwrai nəgkiariien i in i “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”
25:11: Luk 13:25-27   **25:12:** Mat 7:23   **25:13:** Mat 24:42

Iesu rusipekin ia narmama kamhatui ti mane savai iamā asori

14 “Nuveheien savənhi trəmwhen iarmama riti sē rauvehi navəniēn əpwəmwis savənhi. Kurirā rier imwāni rəkwein narmama sēmāme kamho tukwini nari min həuvehe. Nənə rəmri pen mane savənhi ia rəginraha mə tuhətui amasan tukwe. 15 Ia riti ruvei pen tənəripw mə krirum mane rukuər irə, nənə tənəripw kəru m riti, nənə tənəripw kuatia m riti. Ruvei pen kuatia kuatia minraha rəmwhen in rukurən mə trətui amasan tukwe. Kurirā irə in rier mamevən. 16 Iarmama sē ruvehi tənəripw krirum revən atukwatukw mowok irə, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw krirum mwi. 17 Nənə iarmama sē ruvehi tənəripw kəru ro mwi iamīnhi, nənə muvehi mane asori rukuər ia tənəripw kəru mwi. 18 Mətə iarmama sē ruvehi tənəripw kuatia revən meri tiprənə, minimwi mane savai iamā asori savənhi.

19 Nəpīn əpwəmwis rukurau, iamā asori savai narmama me nəha rirərig muvehe, nənə mokeikei mə trəskun mane me nəha rīməuvei pen minraha. 20 Nənə iarmama sē rīməuvehi tənəripw krirum ruvehe mərer ia nəmri iamā asori savənhi, mini mə, ‘Iamā asori, fwe kupwən ikiməuvei pehe tənəripw krirum miou mane rukuər ia nirəha. Ətə ro, iakinowok irə rəkwhəhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw krirum mwi.’

21 Nənə iamā asori savənhi rini pen tukwe in mə, ‘Ik iamā amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəpīn me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi ia iakinəmri pehe ia rəgim, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me rīpik. Uvnmwə pehe ia nəkwai nimwə savai iamā asori səim. Pwəh krau krauəgīen pəri.’

22 Nənə iarmama sē rīməuvehi tənəripw kəru in mwi ruvehe mərer ia nəmri iamā asori savənhi, mini mə, ‘Iamā asori, fwe kupwən ikiməuvehi pehe tənəripw kəru miou mane rukuər ia nirau. Ətə ro, iakinowok irə rəkwhəhi mwi masori iakuvai pen ia tənəripw kəru mwi.’

23 Nənə iamā asori savənhi rini pen tukwe in mə, ‘Ik iamā amasan. Ikamo tukwini amasan nari miou ia nəpīn me. Ikinətui amasan ti nəri ouihi ia iakinəmri pehe ia rəgim, mo pen tako ik ikuvehe masori mətui ti narimnari me rīpik. Uvnmwə pehe ia nəkwai nimwə savai iamā asori səim. Pwəh krau krauəgīen pəri.’

24 Nənə iarmama sē ruvehi tənəripw kuatia in mwi ruvehe mərer ia nəmri iamā asori savənhi, mini mə, ‘Iamā asori. Iakukurən mə ik iarmama riti noien səim riskai. Ik ikapeki nəveginien ia nəmhien sē ipkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun ipkəpwei mhə nuni nari ikin. 25 Ro iamīnhi irə, iakihekīr, mevən, minimwi tənəripw səim sē mane rukuər irə ia tiprənə. Ətə ro in i mane səim.’

26 Mətə iamā asori savənhi rini pen tukwe in mə, ‘Ik iamā ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou, mamarpaha. Ikuvəkurən raka mə iakapeki nəveginien ia nəmhien sē ipkəmhu mhə irə, nənə mamesi mwi nukwai nei me ia kwopun ipkəpwei mhə nuni nari ikin. 27 Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien mane səiou fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iapkuvehe mīpkuvehi ihi mane səiou mine sē rəkwhaku pag rəkwhəhi.’

28 Nənə iamā asori rini pen ti narmama sēmāme kamho tukwini nari min mə, ‘Həuvei raka tənəripw tukwe, mhəuvei pen m iarmama sē rīməuvehi tənəripw ten. 29 Iarmama sē kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen mwi rasori mwi min, nənə in truvehi rəmwhen məpi raka. Mətə iarmama sē kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvei raka pam tukwe. 30 Mətə

iaermama i sã ramo tukwini arãha nari miou hararki irapw i iruã ia nãpitãvien. Ia kwopun nãha nãrmama tuhasãk, mhahi tãrini revãnrãha.' ”

Iesu rãgkiari ia sipsip me mine nãni me

³¹ “Nãpin nãha iou, Iãmãti Iãrmama, takuvehe irã ia nukuraanien asori kimaha nagelo me, takãkure ia jea sãiou mãmãmãnu. ³² Nãrmama ia tãnãmãtãnã me pam tuhãuvehe mhousãsimwãin pehe irãha me ia nãnimek, nãnã iou takuai irãha rãmwhen iaermama sã ramãtui ti sipsip me muai sipsip me mine nãni me. ³³ Takuai pen sipsip me ia nikarek mwatuk, mãtã nãni me ia nikarek mour.

³⁴ Nãnã iou kig sãvãnrãha takini pen ti nãrmama me nãha ia nikarek mwatuk mã, ‘Hãuvehe kimiaha i sãmãme Tata sãiou ramãkwein amasan ia kimiaha. Nãpin tiprãnã namiwãn ihi, in rinãpnãpenã raka kwopun sãkimiaha ia nitãtã sã in ramãmãmãnu irã. Hãuvehe mharã irã. ³⁵ Nãpin nukumhã rahi iou hiãuvei pehe nãveginien miou. Nãnã nãpin iakakwakwa hiãuvei pehe nui miou. Nãpin iakamavãn rãmwhen ia iãrmama pwispwis, hiãuvehi puvnimwã iou ia nãkwai nimwã me sãkimiaha me. ³⁶ Nãpin tinari sãiou riwãn, hiarkahu pehe miou. Nãpin iakamemhã, hiãuvehe mhãti pehe iou. Nãpin iakamarã ia kalapus, hiãuvehe tukw iou.’

³⁷ Mĩregi nãkur atukwatukw me nãha tuhãni pehe tukw iou i mã, ‘Iãrimãnu. Mãtã nãfe nãpin nãha kimaha iahãnãtoni nukumhã rahi ik, nãnã iahãuvei pehe nãveginien mik, uã ikakwakwa nãnã iahãuvei pehe nui mik? ³⁸ Nãfe nãpin kimaha iahãtoni ikamavãn rãmwhen ia iãrmama pwispwis riti, nãnã iahãuvehi puvnimwã ik ia nimwã me sãkimaha me, uã sãim tinari riwãn, nãnã iaharkahu pehe mik? ³⁹ Nãfe nãpin kimaha iahãtoni ikamemhã, uã ikamarã ia kalapus, nãnã iahãuvehe mhãti pehe ik?’

⁴⁰ Mĩregi iou kig sãvãnrãha takini pen ti nirãha i mã, ‘Iakamini nĩpãrhienien tukumiaha i nãpin kimiaha hãno noien nãha ia piak riti sã in iãmã auãr a ia piak me, hãno noien nãha ia nirak.’

⁴¹ Kurirã irã iou takini pen ti nãrmama me nãha ia nikarek mour mã, ‘Kimiaha i Kumwesãn ramãkwein arãha ia kimiaha haraka ia nãnimek mhãuvãn ia napw sã rauãk rerin. Kinãse napw nãha ti Setan mine nagelo me sãvãnhi. ⁴² Nãpin nukumhã rahi iou kimiaha hiãpwãh nuvei peheien nãveginien miou. Nãpin iakakwakwa hiãpwãh nuvei peheien nui miou. ⁴³ Nãpin iakamavãn rãmwhen ia iãrmama pwispwis riti, hiãpwãh nuvehi puvnimwãien iou ia nãkwai nimwã me sãkimiaha me. Nãpin tinari sãiou riwãn, hiãpwãh narkahu peheien miou. Nãpin iakamemhã uã iakamarã ia kalapus, hiãpwãh nãti peheien iou.’

⁴⁴ Mĩregi irãha mwi tuhãni pehe tukw iou i mã, ‘Iãrimãnu, mãtã nãfe nãpin nãha kimaha iahãnãtoni nukumhã rahi ik, uã ikakwakwa uã ikamavãn rãmwhen ia iãrmama pwispwis, uã tinari sãim riwãn, uã ikamemhã, uã ikamarã ia kalapus, nãnã kimaha iahãpwãh nasituien ia niram?’

⁴⁵ Mĩregi iou takini pen ti nirãha i mã, ‘Iakani nĩpãrhienien tukumiaha i nãpin kimiaha hiãpwãh noien nãha ia piak riti sã in iãmã auãr ia piak me, hããpwãh noien nãha ia nirak.’

⁴⁶ Nãnã nãrmama me nãha tuhãuvãn ia kwopun Kumwesãn trãrpwãin rerin noien arãha me sãvãnrãha ikin. Mãtã nãrmama atukwatukw tuhãuvãn mhãuvehi nimãruen rerin.”

26

Nəmә asori me hәrai sun mә tuhәuvән afafa mhәkwәtmhiri Iesu

¹ Nәpін Iesu rini pam nәgkiariien me nәha, in rәgkiari m nәrmama me sәvәnhi, mīni mә, ² “Kimiaha hiәukurән mә nәpін kәru mwi tuko Pasova. Ia nәpін nәha tukuvei pen iou, Iәmәti Iәrmama, ia rәgi nәrmama me mә irәha tuhәru i tәrini pen iou ia nei kamarkuau.”

³ Ia nәpін nәha pris asori me mīne nәмә asori me sәvәi nәkur Isrel housәsimwin irәha me ia nәkwai nimwә sәvәi pris asori anan. Nәghin nә Kaeafas. ⁴ Nәnә hәrai sun mә tuhәuvән afafa, mhәkwәtmhiri Iesu, mhousi әpune. ⁵ Mәtә hәni mә, “Pwәh kitaha sәpwәh nәkwәtmhiriien Iesu ia nәpін sәvәi nәveginien asori. Rәrәha mә nәrmama niemaha trәpi irәha kamho nurigrigien asori tukwe.”

Pran riti rәtәgi pen senta ia nukwәne Iesu

⁶ Nәpін Iesu ramarә ia rukwәnu nәha Petani, ruvnimwә pen ia nәkwai nimwә sәvәi Saemon (Saemon nәha kupwән nemhәien skai ro tek.in.) ⁷ Nәnә pran riti ruvehe ti Iesu mauvehi potel riti kino ia kәruәtere i riti kani mә alapasta.^a Fwe ia nәkwai potel nәha senta riti nәnimen rutә pik. Prән nәha rәtәgi pen senta nәha ia nukwәne Iesu nәpін ramәkure ia kwopun kamәni nari ikin.

⁸ Nәnә nәpін nәrmama me sәvәi Iesu hәtoni, niemaha rәpi irәha. Hәni mә, “Rәfo ramouraha senta iamihі? ⁹ Ripkәmri pen a nәmri nari irә, ko ruvehi mane asori irә, muvei pen m nәrmama nautә sәvәnraha riwән.”

¹⁰ Mәtә nәpін Iesu rirәgi nәgkiariien nәha, rini pen ti nirәha i mә, “Rәfo kimiaha hiәmo iamihі irә ia prән i? In ramo noien amasan riti miou. ¹¹ Nәrmama nautә sәvәnraha riwән tuhamarә kimiaha mīnraha ia nәpін me, mәtә iou tapkarә mhә kitaha m kimiaha nәpін me. ¹² Rәfo prән i rәtәgi pehe senta i ia nipwrak? In ro mә trәpnәpenә ia nipwrak mә tukinimwi. ¹³ Iakamini ni pәrhienien tukumiaha i kwopun pәku ia tәnәmtәnә me tukini irapw nәgkiariien amasan sәiou ikin tukini irapw nәfe prән i rino miou mә nәrmama rerinraha tramrhi.”

Jutas tro noien әrәha

¹⁴ Nәrmama me sәvәi Iesu irәha pam twelef, riti ia nirәha nәghin nә Jutas Iskariot. Revән ti pris asori me, ¹⁵ mīni mә, “Trini mīnuә iakuvei pehe Iesu ia rәgimiaha, kimiaha tihәuvei pehe nәfe miou?” Irәha hәrәku in silin me kino ia silva irәha pam toti. ¹⁶ Ia nәpін atukwatukw nәha Jutas rinamәtui suatuk mә truvei pen Iesu ia rәginraha.

Iesu mīne nәrmama me sәvәnhi hani pәri nәveginien sәvәi Pasova

¹⁷ Neste atukwatukw nәpін nәha tuhani bred sә yis riwән irә. Nәrmama me sәvәi Iesu hәuvehe tukwe in, mhәni mә, “Kwopun pәku nәha ikokeikei mә kimaha tahәpnәpenә nәveginien sәvәi Pasova ikin, nәnә ik tikәni?”

¹⁸ Miregi Iesu rini mә, “Hәuvән fwe Jerusalem, mhәtoni iәrmama riti fwe ikin, mhәni pen tukwe in mә, Tahatән sәkitaha rini mә nәpін sәiou ruvevehe ipaka. Tahani pәri nәveginien sәvәi Pasova kimaha nәrmama me sәiou ia nәkwai nimwә sәim.” ¹⁹ Nәrmama me sәvәi Iesu hәuvән mho nәfe rimәni pen ti nirәha i, mhәpnәpenә ti nәveginien sәvәi Pasova.

26:2: Eks 12:1-27, Mat 20:18   **26:7:** Luk 7:37-38   **a 26:7:** Alapasta kәruәtere i riti nәnimen rutә pik. Fwe kupwән nәrmama hәuvehi mhәvi pen senta irә.   **26:11:** Dut 15:11   **26:14:** Jon 11:57
26:15: Sek 11:12   **26:17:** Eks 12:14-20   **26:18:** Mat 21:3

²⁰ Ia n̄ruarəv Iesu m̄ine twelef n̄armama me s̄əv̄nhi k̄amh̄əkure
²¹ mamhani p̄əri nari. N̄ənə Iesu r̄ini pen ti n̄ir̄aha i m̄ə, “Iakam̄ini
 n̄ip̄ər̄hienien tukumiaha i m̄ə k̄im̄iaha riti truvei pen iou ia r̄əgi n̄armama
 s̄əm̄əme k̄amh̄əmw̄əki iou.”

²² N̄əp̄in ir̄aha h̄əregi n̄əgkiariien n̄aha, r̄er̄inraha r̄əpou. H̄əuvehe k̄uatia
 k̄uatia mamh̄əres Iesu i m̄ə, “Īər̄im̄ənu, sin n̄aha ikani? Iou?”

²³ M̄iregi Iesu r̄ini m̄ə, “Iakani īarmama s̄ə rameites̄i bred ia tikiplet k̄uatia
 k̄imrau min. In truvei pen iou ia r̄əgi n̄armama s̄əm̄əme k̄amh̄əmw̄əki
 iou. ²⁴ Iou, Īəm̄əti Īarmama, takam̄əkeikei memh̄ə r̄əmw̄hen k̄im̄ərai pen
 ia N̄əkukuā Ikinan, m̄ət̄ə tr̄ə̄r̄əha anan ti īarmama s̄ə truvei pen iou ia r̄əgi
 n̄armama s̄əm̄əme k̄amh̄əmw̄əki iou. Ramasan p̄ik m̄ə r̄ip̄k̄əpw̄əh a n̄ətuiien.”

²⁵ N̄ənə Jutas, īarmama s̄ə truvei pen Iesu ia r̄əgi n̄armama k̄amh̄əmw̄əki in,
 r̄ini m̄ə, “Iahat̄ən, sin n̄aha ikani? Iou?”

M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Ik n̄ə ikani.”

²⁶ N̄əp̄in n̄aha k̄amhani nari ir̄ə, Iesu ruvehi bred, m̄əfwaki m̄ini vivi
 Kumwes̄ən tukwe, n̄ənə m̄əkw̄sen, muvei pen m̄ n̄armama me s̄əv̄nhi, m̄ini
 m̄ə, “Tih̄əuvehi, mh̄ani. In i n̄ip̄wrak.”

²⁷ Kurir̄ə ir̄ə in ruvehi kap waen, m̄əfwaki m̄ini vivi Kumwes̄ən tukwe.
 M̄əfwaki pam, n̄ənə muvei pen m̄inraha, m̄ini m̄ə, “K̄im̄iaha pam tih̄ən̄im̄wi.
²⁸ In i n̄itek s̄ə tr̄ərihi t̄ər̄ini əknek̄in n̄əgkiariien vi s̄əv̄i Kumwes̄ən. Traiu
 ti n̄armama h̄əp̄ik m̄ə Kumwes̄ən tr̄əpw̄əh n̄ərp̄winien noien ər̄əha me
 s̄əv̄ənr̄aha. ²⁹ Iakani pehe tukumiaha i tapk̄ən̄im̄wi mh̄ə m̄wi waen i meste
 n̄əp̄in n̄aha tak̄ən̄im̄wi waen vi kitaha m̄ k̄im̄iaha ia n̄it̄ət̄ə s̄ə Tata s̄əiou
 ram̄ər̄im̄ənu ir̄ə.”

³⁰ N̄ənə ir̄əha hani n̄ipu riti, m̄h̄o sampam ir̄ə, mh̄əier mh̄əuv̄ən ia T̄əkuər
 Olif.

Pita tr̄ini m̄ kahar m̄ə in r̄ir̄eir̄i Iesu

³¹ Ia kwopun n̄aha Iesu r̄ini pen ti s̄əv̄nhi n̄armama me i m̄ə, “Ipwet ia
 n̄əp̄in k̄im̄iaha pam tihap raka ia n̄irak. Iakani iam̄inhi ir̄ə ti n̄əri n̄ə m̄ə
 k̄im̄ərai pen ia N̄əkukuā Ikinan m̄ə Kumwes̄ən r̄ini m̄ə,
 ‘Iou takousi īarmama s̄ə ram̄ətui ti sipsip,
 n̄ənə sipsip me s̄əv̄nhi tuhaiu k̄irk̄iri.’

³² M̄ət̄ə in tro iak̄ətui m̄wi ia nemh̄əien s̄əiou. Tak̄ətui raka, mev̄ən fwe ia t̄ənə
 Kalili. Iou takukupw̄ən k̄im̄iaha tih̄əkurir̄ə.” ³³ M̄ət̄ə Pita r̄ini pen ti Iesu i m̄ə,
 “Ir̄əha pam tuhap raka ia n̄iram, m̄ət̄ə r̄ip̄ko mh̄ə iou.”

³⁴ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Iakani n̄ip̄ər̄hienien tukw̄ ik i ipwet ia
 n̄əp̄in, kurir̄ə r̄ə̄i rakaka, ik tikini m̄ kahar m̄ə ikreirei iou.”

³⁵ M̄ət̄ə Pita r̄ini pen tukwe in m̄ə, “Tr̄ini m̄inuā h̄əni m̄ə takam̄əkeikei
 memh̄ə krau mik, m̄ət̄ə ko iak̄əpw̄əh n̄in̄ien m̄ə iakreirei ik.” N̄ənə n̄armama
 me pam s̄əv̄nhi h̄əni n̄əgkiariien k̄uatia.

Iesu ram̄əfwaki ia Ketsemane

³⁶ Iesu m̄ine n̄armama me s̄əv̄nhi h̄əuv̄ən ia kwopun riti n̄əgh̄in n̄ə Ketse-
 mane. N̄ənə Iesu r̄ini pen ti n̄ir̄aha i m̄ə, “K̄im̄iaha tih̄am̄əkure ia kwopun i.
 Pw̄əh iou iakev̄ən kw̄ər̄ha m̄əfwaki.” ³⁷ N̄ənə in riri Pita m̄ine tini Sepeti k̄əru
 ir̄əhar h̄ərev̄ən ir̄əha min. Ia n̄əp̄in n̄aha in r̄inam̄regi r̄ə̄r̄əha, r̄er̄in r̄əpou
 p̄ik. ³⁸ N̄ənə r̄ini pen ti n̄ir̄əhar i m̄ə, “Rer̄ik r̄əpou p̄ik ipaka iakemh̄ə tukwe.
 Tiamharo i, pw̄əh kitaha m̄ k̄imir̄əhar ts̄əpw̄əh napriien.”

³⁹ Nənə Iesu revən ouihī a mwi mīmwei ia tīprənə məfwaki, mīni mə, “Tata səiou. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənīmwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei, mətə tiko rəmwhen sə ikokeikei.”

⁴⁰ Nənə Iesu rəfwaki pam, mīrərig pehe mətōni Pita mīne Jemes mīne Jon kamharapri. Nənə in rini pen tī Pita i mə, “Rəfo, ko hiəpkatui mhə nəpīn ouihī a uə? ⁴¹ Kīmīrəhar tiharətui mharəfwaki mə tiharəpwəh nīmweiien ia nərəhāien. Nīpərhiēnien rerīmīaha ragien mə tihəfwaki, mətə nīpwrāmīaha rəpou.”^b

⁴² Nənə Iesu revən səro kəru irə, məfwaki, mīni mə, “Tata səiou. Trīni mīnuə kap i ko rīpkīwən mhə meste iakənīnwi, tako rəmwhen sə ikokeikei.”

⁴³ Nənə Iesu rīrərig pehe mwi mətə irəhar harnapri mwi, tī nəri nə mə napriēn ruvəuēhi irəhar. ⁴⁴ Ro iamīnhi irə in rəpwəh mwi irəhar, mevən səro kahar irə, məfwaki, mīni a mwi nəgkiariēn kuatia.

⁴⁵ Kurirə irə ruvehe mwi tī nərmama me səvənhi, mīni pen tī nīrəhar i mə, “Rəfo, hīamarapri, mamharuvehi ihī napwīsien səkimīahar? Həregi ro. Nəpīn nəha ruvəuēhe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəmōti Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. ⁴⁶ Tiharō mharərər. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trīni pui iou ruvəuēhe ipaka.”

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwtəmhirī in

⁴⁷ Nəpīn Iesu raməgkiari ihī, Jutas, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama həpīk. Nəpwin kamhəuvehi nau. Nəpwin kamhəuvehi nīpəri nei. Pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hənərhi pen irəha. ⁴⁸ Jutas rīnəgkiari raka mīnraha mə, “Iərmama sə takakei mīn, iəmə nə in nə. Kīmīaha tihəkwtəmhirī.” ⁴⁹ Nənə Jutas ruvehe, mevən atukwatukw tī Iesu, mīni mə, “Ramasan tukw ik, iahātən.” Nənə rakei mīn.

⁵⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Tou riti. Tiko mo nəfe ikīməuvehe tukwe.” Nənə nərmama me həuvehe mhəmri pen rəginraha ia Iesu, mhəkwtəmhirī. ⁵¹ Mətə iərmama riti sə ramərər ipaka tī Iesu reivi raka nau səvənhi, mərai iərmama riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan, mərai raka nikare nīfregin.

⁵² Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Uvehi nau səim mīvai pen ia təmwhekin, tī nəri nə mə nərmama me səməme kamhəuvehi nau mə tuharuagən irə tukərai əpune irəha ia nau. ⁵³ Kīmīaha hīaməfətərig irə mə ko iapəkəwein mhə Tata səiou nənə təkwtəkwiini a irə in trərhi pehe nagelo me taosen m taosen həuvehe mhasitu ia nīrak? ⁵⁴ Mətə trīni mīnuə iako iamīnhi irə nəgkiariēn i sə Nəkukūə İkinan rani mə kīmīaha tihəkwtəmhirī iou iamīnhi irə trəfuvehe mukuə irə?”

⁵⁵ Ia nəpīn nəha Iesu rini pen tī nərmama me i mə, “Rəfo hīaməuvehi nau me mīne nīpərpəri nei me mamhəuvehe mə tihəkwtəmhirī iou iamīnhi irə? Nətərigien səkimīaha rīnuə iou rakres riti uə? Ia nəriēniv m neis mīne iakamərə fwe ia nīmwə səvəi Kumwesən, mamahātən nərmama. Rəfo hiəpwəh nəkwtəmhirīēn iou ia nəpīn nəha? ⁵⁶ Mətə narimnari me i hīamo hāməri pehe iamīnhi irə mə nəgkiariēn me nəha profet kupwən me həmərəi pen ia Nəkukūə İkinan tuhəuvehe mhəkukūə.” Nəpīn nərmama me i həkwtəmhirī Iesu, nərmama me səvənhi həpwəh in mhəp.

26:39: Hip 5:7-8, Mat 6:10   **26:41:** Mat 6:13, Hip 2:14, 4:15   **b** **26:41:** Suatuk riti mwi tī nīnien nəgkiariēn i in i mə, “Nīpərhiēnien Nənīmwin rerin ragien mə tihəfwaki, mətə nīpwrāmīaha rəpou.”

26:44: 2Kor 12:8   **26:46:** Jon 14:31   **26:51:** Jon 18:26   **26:52:** Jen 9:6, Rev 13:10   **26:55:** Luk 19:47, 21:37   **26:56:** Mat 26:31

Iesu rarer ia nāmri pris asori anan mine nāmā asori me

⁵⁷ Nārmama me naha sāmame həkwtəmhiri Iesu hāiri in mhəuvən ti Kaeafas. Kaeafas in pris asori anan. Nahatən me səvəi Loa mine nāmā asori me səvəi nəkur Isrel hənousəsīmwin raka irəha me ia nimwə səvənhi. ⁵⁸ Pita rakurirə ia Iesu, mamavən isipwin tukwe meste nari fwe nīkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə muvnimwə, məkure irəha iotukwininari me, mə trətōni mə tukəfo irə ia Iesu. ⁵⁹ Nənə pris asori me mine nāmā asori me səvəi nəkur Isrel kamhətui nārmama nepwin mə tuheikua, mhəni irapw nəri ərəha riti sə Iesu rino uə rīmāni. Nāmā asori me hokeikei mə tuhəregi pwəh housi əpune in tukwe. ⁶⁰ Nəri auə a mə nārmama həpik həkəmter mamheikua ia nəfe hənətōni Iesu rino uə hāməregi in rīmāni, mətə nāmā asori me həpkətə mhə nari riti. Mətə irəha kamhəmwur mamhəuvən meste iərmama kəru krouvehe, ⁶¹ rouni mə, “Iəmā i rīmāni iamīnhi irə mə, ‘Iou iakukurən nourahaien nimwə səvəi Kumwesən, marə muvrhəkin mwi ia nəpin kahar.’”

⁶² Nənə pris asori anan rarer, mīni pen ti Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikini? Rəfo ia nəgkiariien naha irau krouni rauuəsi ik irə?” ⁶³ Mətə Iesu rəpnəpen. Nənə pris asori anan rini pen tukwe in mə, “Iakərəs pehe ik i ia nəghi Kumwesən sə ramīru. Ni pehe ro tukumaha i. Ik Kristo, Tini Kumwesən, uə rekəm?”

⁶⁴ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik ikini, mətə iakani pehe tukumi-aha i mə naha təkwtəkwni mine mamevən tihətōni iou, Iəmāti Iərmama, takaməkure ia nīkare Kumwesən mwatuk sə in niskaiien səvənhi rasori. Tihətōni mwi iou takauvehe ia nəpuə me ia nīmagouagou.”

⁶⁵ Nənə nəpin pris asori anan riregi, reitehi tinari səvənhi, mīni mə, “Kītaha tsətui iərmama riti mwi tro pui iəmā i ti nəfe? Kimiaha hiəuvəregi raka mə in rini ərəha Kumwesən. ⁶⁶ Nətərigien səkimiaha mə tsəfo irə?” Miregi irəha həni mə, “In traməkeikei memhə.”

⁶⁷ Nənə hərgəvəsi pen nənimen, mamhəuəsi in. Nepwin həpwi in, ⁶⁸ mamhəni mə, “Mə ik Kristo pərhiēn, ni pehe ro tukumaha i nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwin mə sin ruəsi ik!”

Pita rini mə in rireirei Iesu

⁶⁹ Ia nəpin naha Pita fwe inhəripw ia nīkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe ipaka tukwe, mīni mə, “Ik mwi ikinamavən pəri kimirau Iesu iəmā Kalili.”

⁷⁰ Mətə ia nəmrinraha pam Pita rini mə, “Rekəm. Iou iakreirei nəfe i ikamini.”

⁷¹ Pita rəpwəh nīkare nimwə naha mier mevən ipaka ti təpinhə asori riti sə nārmama kamhəuvnimwə pehe irə. Nənə pran riti mwi sə ramo tukwini nari rətə in, mīni pen ti nārmama sāmame kamhərer ia kwopun naha mə, “Iəmā i rinamavən pəri irau Iesu iəmā Nasaret.”

⁷² Miregi Pita rini mwi mə, “Rekəm. Iakani pehe tukw ik i kwəsua hi anan mə iou iakreirei iəmā naha ikani.”

⁷³ Nəpin ouih i rukurau, nənə nārmama sāmame kamhərer ia kwopun naha həuvehe, mhəni pen ti Pita i mə, “Nipərhiēnien. Ik riti ia nīrəha ti nəri nə mə ik iəmā Kalili.”

⁷⁴ Miregi Pita rini mæ, “Mæ iakameikuæ pwæh Kumwesæn rærpwîn noien æræha sæiou. Iakani pehe tukumiaha i kwæsuahi anan mæ iou iakreirei iæmæ næha kimiaha hiæmæni.”

Pita rini iamînhi iræ, nænæ tækwætækwuni a ræiæ rakaka. ⁷⁵ Nænæ Pita rerin rirhi nægkiariien sævæi Iesu. Rimæni mæ, “Kuriræ ræiæ rakaka, ik tikini m kahar mæ ikreirei iou.” Pita rerin rirhi. Nænæ rier mevæn mîrapi nasækien.

27

Jutas remhæ

¹ Ia næpnæpin pris asori me mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel iræha pam hæræi sun mæ tuhousi æpune Iesu. ² Iræha hæiri in, mhæuvæn, mhæmri pen in ia rægi Paelat. Paelat næha in iæmæ Rom sæ ramærimænu ia kwopun næha.

³ Næpin Jutas iæmæ i sæ rimæuvei pen Iesu ia rægi nærmama sæmæme kabhæmwæki, in rætoni mæ iræha hæni mæ Iesu tramækeikei memhæ, in rærari ia nætærigien sævænhi, muvehi silin me næha kîno ia silva iræha pam toti, muvehi muvehe, muvei pen m pris asori me mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel, ⁴ mîni mæ, “Iakino noien æræha i, muvei pehe iærmama sæ in ratukwatukw a ia rægimiaha mæ tihousi æpune in.”

Miregi iræha hæni mæ, “Ræfo ikuvehe masæk tegin kimaha? Sæim atukw a næ noien.”

⁵ Nænæ Jutas rærarki irapw silin me kîno ia silva fwe ia nækwai nimwæ sævæi Kumwesæn, nænæ mier mevæn, mîrukwi utæ atukw a in ia kwænækwus.

⁶ Mætæ pris asori me hæuvehi silin me næha kîno ia silva, mhæni mæ, “Rîpkatukwatukw mhæ ia Loa sækitaha mæ kitaha tsousæsîmwîn mane i iræha mane sævæi nimwæfwaki ti næri næ mæ mane i kuvei pen mæ tukuvehi næmri iærmama i mæ tukousi æpune.” ⁷ Ro iamînhi iræ iræha hæræi sun mhæuvehi mane næha, mhæuvehi næmri tîprænæ riti. Fwe kupwæn kani tîprænæ næha mæ Tîprænæ sæ kamo tekinari me iræ. Iræha hæuvehi næmri tîprænæ næha mæ tukinîmwî nærmama pwîspwîs me ikîn. ⁸ Ro pen ipwet mine kamsegi pen ihi næghi tîprænæ næha mæ Tîprænæ sæ netæ rinaiu ikîn. ⁹ Ia næpin næha nægkiariien sævæi Profet Jeremæa ruvæuvehe muvæukuæ. In rimæni mæ, “Iræha hæuvehi silin me kîno ia silva iræha pam toti.

In næ mane sæ nækur Isrel me nærpwîn hæni mæ tuhæuvei pen ti nuvehien næmri iærmama næha.

¹⁰ Iræha hæuvei pen mane næha mhæuvehi næmri tîprænæ sæ kamo tekinari me iræ

ræmwhen ia Iærimænu rini pehe tukw iou i mæ tako.”

Iesu rærer ia næmri Paelat

¹¹ Næpin Iesu ramærer ia næmri Paelat, Paelat ræres pen in mæ, “Ik kig sævæi nækur Isrel?”

Miregi Iesu rini mæ, “Ik ikani.”

¹² Ia næpin næha pris asori me mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæskæmter, mamhæni æræha Iesu, mætæ Iesu ræpwæh nîniien nægkiariien riti ti nîræha i. ¹³ Ro pen Paelat rini pen tukwe in mæ, “Ræfo ikamæpnæpen? Ipkregi mhæ nægkiariien me rîpîk næha kabhæni æræha ik iræ?” ¹⁴ Mætæ Iesu rîpkîni mhæ nægkiariien riti tukwe in, mîpkærpwîn mhæ nægkiariien riti sæ iræha kabhæni. Nænæ Paelat rætoni mærkæri asori nari iræ.

Paelat ræseni pen Iesu ia rægi naruağæn me mæ tuhousi æpune

15 Ia nuk me pam nāpin kamo nāveginiēn asori nāha Pasova irā, iāmā Rom sē ramārimānu ia kwopun nāha rukurān nuvehi rakaiēn iārmama riti ia kalapus sē nākur Isrel hāmāres i, nānā māseni in rier mamevān. 16 Ia nāpin nāha iārmama riti fwe ia nākwei kalapus nārmama pam hāukurān in nāghin nā Parapas. 17 Ro iamīnhi irā nāpin nārmama housēsīmwin irāha me, Paelat rini pen ti nirāha i mā, “Kīmiaha hiokeikei mā takāsēni sin rier ia kalapus mamevān, Parapas uā Iesu sē kani mā Kristo?” 18 Paelat rāres pen irāha iamīnhi irā ti nāri nā mā in rukurān mā nāmā asori me sāvāi nākur Isrel hāmāuvei pen Iesu ia rāgin ti nāmwākiēn sāvānrāha.

19 Nari riti mwi, nāpin in ramākure ia kwopun sē ramākiri nāgkiariēn ikin, pran sāvānhi rārhi pen nāgkiariēn riti revān tukwe mīni mā, “Tikāpwāh noien nari riti ia iāmā atukwatukw nāha. Ia nāpin riran pehe ipwet iakāmākrahā irā. Nānā tākwātākwuni iakregi rārāha tukwe.”

20 Mātā pris asori me mīne nāmā asori me sāvāi nākur Isrel kamhākeikei m nārmama mā tuhāres Paelat i mā trāsēni Parapas rier ia kalapus mamevān, mātā trōusi āpune Iesu.

21 Nānā Paelat rāres pen mwi irāha i mā, “Iāmānmi i sē pāku kīmiaha hiokeikei mā takāsēni rier ia kalapus mamevān?”

Miregi irāha hāni mā, “Parapas.”

22 Miregi Paelat rini pen ti nirāha i mā, “Ro iamīnhi irā takāfo ia Iesu sē kani mā Kristo?”

Miregi irāha pam hāni mā, “Pwāh hārui tārini pen in ia nei kamarkuāui.”

23 Miregi Paelat rini mā, “Ti nāfe? Nāfe nāha nārāhāien in rino?”

Mātā irāha hāni asori mwi mā, “Pwāh hārui tārini pen in ia nei kamarkuāui.”

24 Nāpin Paelat rātoni mā ko ripko mhā rerinrāha rāpwuān, mātā hānamo nurigriēn asori, in ruvehi nui, maikuas ia rāgin mi ia nāmrinrāha pam, mīni mā, “Iou iakiwān ia nemhāien sāvāi iāmā i. Niten riwān ia nirak. Ramarā a ia kīmiaha.”

25 Miregi nārmama me pam hāni mā, “Pwāh nimen rāmak pehe a ia kīmiaha mīne nākwarhākwārha me sākīmaha.”

26 Nānā Paelat ro nākwanrāha, māseni Parapas rier ia kalapus mamevān, mātā rini nākwan mā tukārisi Iesu. Nāpin narūgān me sāvānhi hārisi pam in, Paelat ruvei pen in ia rāginrāha mā tuhārui tārini pen in ia nei kamarkuāui.

Naruagān me hāris ākenhin ia Iesu

27 Naruagān me sāvāi Paelat hāiri Iesu mhāuvnimwā ia nimwā asori sāvāi Paelat nāghin nā Praetorium. Irāha hākwein irāha me nepwin ia kusen sāvānrāha hāuvehe mhousēsīmwin irāha me ipaka ti Iesu, 28 mhāuvehi raka karkahu sāvānhi, mharkahu pen karkahu āruērāv min rāmwhēn ia karkahu sāvāi kig. 29 Hāuvehi rāhi, mhāuvnhi kāfāfau sāvāi kig irā, mhāfāfau pen ia kankapwā, mhāuvei pen mwi rigi nei riti ia rāgin mwtuk rāmwhēn ia nāri sē kig rauvehi rahatān pen nasoriēn sāvāi kig. Hānimwi nukurhunrāha ia nānimen, mamhāris ākenhin irā, mamhāni mā, “Ik kig sāvāi nākur Isrel kīmaha iahāsiai ik!” 30 Irāha hārgāvāsi in, mhāuvehi raka rigi nei nāha ia rāgin, mhōusi kankapwā irā. 31 Nāpin hānaris ākenhin raka irā, hāuvehi raka karkahu āruērāv nā mharkahu pen tinari ihi sāvānhi, mhāiri in mhāuvān mā tuhārui tārini pen in ia nei kamarkuāui.

Naruagān me hārui tārini pen Iesu ia nei kamarkuāui

³² Nəpɪn naruaɣən me nəha hənəmæier, hətoni iəmə Saerin riti nəghɪn nə Saemon. Irəha həkeikei min mə trəvrani nei kamarkuau i səvəi Iesu. ³³ Irəha həuvən ia kwopun riti nəghɪn nə Kolkota (nɪpwrai nahag nəha kwopun səvəi kerhə ia iərmama). Ia kwopun nəha irəha ³⁴ həuvei pen waen m Iesu mə trənɪmwi. Kəvti pen nɪmwai nari riti rəfiə trəsitu muəsi nəmisəien. Mətə nəpɪn Iesu rəpwasi əghan, rəpwəh nokeikeien mə trənɪmwi. ³⁵ Nəpɪn irəha həru i tərini pen raka in ia nei kamarkuau, həuai kirkiri tɪnari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahətən pen mə sin truvehi nəfe tɪnari səvənhi. ³⁶ Nənə həkure ia kwopun nəha, mamhətui tukwe. ³⁷ Ia kənkəpwə irənhə irə irəha həru pen nəkukuə riti kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *Iesu I Kig Səvəi Nəkur Isrel*

³⁸ Ia nəpɪn nəha həuvehi rakres mi kəru, mhəru i tərini pen mwi irau ia nei kamarkuau, riti ia nɪkare Iesu mwatuk, riti ia nɪkaren mour. ³⁹ Nənə nərmama səməme kamhəukurau ia suatuk kamhounouini kənkəpwənraha me, mamhəni ərəha Iesu, ⁴⁰ mamhəni mə, “Ik nə iəmə ikiməni mə tikouraha nɪmwə səvəi Kumwesən marə muvrhəkin mwi ia nəpɪn kahar. Itə, uvehimɪru ik! Trɪni minuə ik Tini Kumwesən pərhiən, araka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe.”

⁴¹ Ia noien a mwi nəha pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haris əkenhɪn irə, mamhəni mə, ⁴² “In rɪməuehimɪru raka nərmama həpik, mətə ko rɪpkuehimɪru atukw mhə in. Mə in kig səvəi nəkur Isrel pərhiən, ramasan mə raraka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe, pwəh kitaha sətəni mhəni nɪpərhiənien irə. ⁴³ Iəmə i rahatətə ia Kumwesən mɪni mə in Tini Kumwesən. Pwəh sətəni ro mə Kumwesən rerin rəɣien tukwe truvehimɪru in təkwtəkwi.” ⁴⁴ Iərmama mi nəha sə krauakres kɪnəru i tərini pen irau ia nei kamarkuau irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in rəmwhen nepwɪn həməni.

Iesu remhə

⁴⁵ Ia kurkwai nəpɪn ia ran nəpɪtəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. ⁴⁶ Nənə rarɪpwi tri klok ia nəruarəv Iesu rəkwe in əpwəmwis, mɪni minuə, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Nɪpwrai nəgkiariien nəha in i mə “Kumwesən səiou, Kumwesən səiou, rəfo ikap raka ia nɪrak iamɪnhi?”

⁴⁷ Nərmama me nepwɪn səməme kamhərəer mamhəspau ia Iesu həregi nəgkiariien nəha, mhəni mə, “Iəmə i raməkwe in Profet Elaeja.”

⁴⁸ Nənə təkwtəkwi a riti ia nɪrəha raiu muvehi nɪpəri koton, meitesi ia waen sə rəfiə, mɪpiri pen ia nusvenhi rəɣi nei riti, muvehi pen mə Iesu trənɪmwi. ⁴⁹ Mətə in me nepwɪn həni mə, “Pəpɪm ro pwəh sətəni mə Profet Elaeja truvehe muvehimɪru iəmə i uə rekəm.”

⁵⁰ Nənə Iesu rəkwe in əpwəmwis mwi, məseni pen nɪmɪruien səvənhi, memhə.

⁵¹ Təkwtəkwi a mwi tɪnari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nɪmwə səvəi Kumwesən reitehi nɪpərɪn kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəpɪw. Nənə tɪprənə rikiu, meitehi kəruətəri me. ⁵² Nɪpəɣi kəruətəri me nepwɪn sə kɪnərkwafə nɪpwrai nərmama ikin həuvehe mhəkwaɣ, nənə Kumwesən ro nərmama me səvənhi həpik hətui mwi ia nemhəien səvənraha. ⁵³ Kurirə irə nəpɪn Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi irəha həier irapw

27:34: Sam 69:21   27:35: Sam 22:18   27:38: Aes 53:12   27:39: Sam 22:7, Sam 109:25

27:40: Mat 26:61, Jon 2:19   27:42: Jon 11:50   27:43: Sam 22:8   27:46: Sam 22:1   27:48:

Sam 69:21   27:51: Eks 26:31-33, Hip 10:19-20

ia nīpəgi kəruətərei me səvənraha, mhəuvən ia taon ikinan nə Jerusalem, nərmama həpik hətoni irəha.

⁵⁴ Iaruagən riti nəha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. In mine naruagən me nepwin səvənhi kamhətui ti Iesu. Nəpīn irəha hətoni nīmwnīmwiən nəha mine narimnari me nəha sə həməier pehe, həhəkir asori, mhəni mə, “Nīpərhienien iəmə i in Tini Kumwesən.”

⁵⁵ Nənə nīpran me həpik ia kwopun nəha kamhərer isipwīn kwopti ti Iesu mamhəspau irə. Nīpran me nəha həməier ia tənə Kalili, mamhəkuriṛə ia Iesu, mamhasitu irə. ⁵⁶ Meri Maktala, mine Meri mama səvəi Jemes mine Josef, mine mama səvəi tini Sepeti mi kamhərer irəha mīnraha.

Josef rərkwafə nīpwrai Iesu

⁵⁷ Iəmə Aramatia riti nəha ikin nəghin nə Josef. Nautə səvənhi rasori. In mwi iərmama riti səvəi Iesu. Ia nəruarəv ⁵⁸ revən ti Paelat, mərəs pen mə ko Paelat rəsəni in ruvehi nīpwrai Iesu. Ro pen Paelat rini nəkwan mə tukuvehi pen min. ⁵⁹ Josef revən muvehi nīpwrai Iesu, muvegi ia tinari əmher riti kino ia linen, ⁶⁰ nənə məmri pen ia nīpəgi kəruətərei riti səvənhi sə in rīnərai ərori raka. Nəpīn rīnəmri raka, rəsəkwaəsəkwa kəruətərei asori riti mərəpīnhə pen kwəruə irə, nənə mamevən. ⁶¹ Meri Maktala, mine Meri mama səvəi Jemes mine Josef kraukure fwe ikin, rouəti pen nīpəgi kəruətərei nəha kinərkwafə nīpwrai Iesu ikin.

Naruagən me nepwin həsisəg əknekīn nīpəgi kəruətərei

⁶² Kini rakwakwi irə, nəpīn kaməpnəpenə irə ti Sapat, pris asori me mine Farisi me həuvən mhəusəsimwīn irəha me ia nəmri Paelat, ⁶³ həni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Rerimaha ramrhi nəgkiṛiien riti səvəi iəmə nəha rameikuə. Nəpīn ramīru ihi, rīməni mə nəpīn kahar trukurau nənə in trətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁶⁴ Ro iamīnhi irə tikərhi pen nərmama me nepwin səim pwəh həuvən mhəsisəg əknekīn ia nīpəg sə kinərkwafə nīpwran ikin meste nəpīn kahar haruvehe mharukurau. Rərəha nərmama me səvənhi həuvən, mhakres nīpwran, mhəni pen ti nərmama mə in rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. Tuko ro iamīnhi irə neikuəien nəha səvənraha trərəha məpi raka sə fwe kupwən.”

⁶⁵ Miregi Paelat rini pen ti nīrəha i mə, “Iakəsəni naruagən me nepwin səiou. Tiho mhəiri irəha mhəuvən mhəsisəg əknekīn ia nīpəgi kəruətərei nəha.” ⁶⁶ Ro pen irəha həuvən mhəmri pen nari riti ia kəruətərei sə ramərer tukuahag ia nīpəg nəha mə iərmama riti rikiu irə irəha tuhətoni mhəkurən. Nənə naruagən me nepwin kamhərer tukuahag tukwe.

28

Iesu rətui mwi ia nəmhien səvənhi

¹ Nəpīn Sapat ruvəkurau, ipaka rīnamran ia Sante, Meri Maktala mine Meri mama səvəi Jemes krouevən mə trouətə nīpəgi kəruətərei kinəmri pen nīpwrai Iesu irə.

² Nənə təkwətəkwuni a irə, nīmwnīmwiən asori rikiu, ti nəri nə mə agelo riti səvəi Iərimənu rier ia neiai meiwaiu pehe, məsəkwa raka kəruətərei nəha kinəsīsəg pen ia nīpəg, nənə məkure utə irə. ³ Nīpwran ramser rəmwhen ia nouapīriən. Tinari səvənhi rəpsan anan. ⁴ Nəpīn naruagən me nəha səməme

kamhærer tukuahag ti nipæg hætoni agelo næha, hæhekir mhætæmmwin, hæuvehe mhæmwhen ia nærmama hæuvamhæ.

⁵ Mætæ agelo næha rini pen ti præn mi næha mæ, “Rouæpwæh nehekirien. Iakukuræn mæ irouætui Iesu sæ kinæruï tæri ni pen ia nei kamarkuauï. ⁶ In riwæn i. In rinatui mwi ia nemhæien sævæhi ræmwhen mæ in rimæni. Rouvehe, rouætæ kwopun nipwran rinamapri ikin, ⁷ nænæ rouevæn akwauakw rouni pen ti nærmama me sævæhi mæ in rinatui mwi ia nemhæien sævæhi, nænæ tækwækwuni in rakupwæn ia kimiaha mamevæn ia tænæ Kalili. Kimiaha tihætoni in fwe ikin. Irouregi iakuvæni raka narimmari me i tukumirau i.”

⁸ Nænæ irau krouæpwæh akwauakw nipæg, rouhekir, mætæ rerinrau ragien pik mwi. Krouaiu, rouevæn mæ trouni næri næha ti nærmama me sævæi Iesu. ⁹ Nænæ tækwækwuni a Iesu rier irapw ti nirau, mini mæ, “Ramasan tukumirau!” Nænæ irau krouvehe tukwe, rounimwi nukurhunrau ia nænimen, rouækwæmhiri nisun mi, rousiai in. ¹⁰ Nænæ Iesu rini pen ti nirau i mæ, “Rouæpwæh nehekirien, rouevæn, rouni pen ti piak me mæ iræha tuhævæn fwe tænæ Kalili. Ia kwopun næha iræha tuhætæ iou.”

Nægkiariien sævæi naruagæn me

¹¹ Næpin irau krouærig, tækwækwuni a mwi, naruagæn me nepwin sæmæme hænamærer tukuahag nipæg hæuvæn fwe taon, nænæ mhæni pen narimmari me næha ti pris asori me. ¹² Nænæ pris asori me hoeite næmæ asori me sævæi nækur Isrel mamhærai sun iræha minraha. Nænæ næpin hæuværai sun raka, hæuvei pen mane asori mæ naruagæn me næha, ¹³ mhæni mæ, “Kimiaha tihæni irapw ti nærmama me mæ næpin kimiaha hiamapri ia næpin nærmama me sævæi Iesu hæuvehe mhakres nipwran. ¹⁴ Nænæ trini minuæ Pælat riregi nægkiariien næha, kimaha tahægkiari min mæ in træpwæh nourahæien kimiaha.” ¹⁵ Ro iamæhi iræ naruagæn me hæuvehi mane, mhævæn, mho næfe pris asori me hæmæni pen ti niræha i. Nænæ nægkiariien næha ruviris ia tænæ Isrel. Kamæni ihi ipwet mine.

Nægkiariien sampam Iesu ruvei pen m nærmama me sævæhi

¹⁶ Ia næpin næha nærmama me sævæi Iesu iræha pam eleven hæuvæn fwe tænæ Kalili ia tækuær riti sæ Iesu rimæni pen ti niræha i kupwæn. ¹⁷ Næpin iræha hætoni in, hænimwi nukurhunraha ia nænimen, mhæiai in. Mætæ nepwin hæreirei amasan ia rerinraha mæ Iesu pærhien i. ¹⁸ Nænæ Iesu ruvehe, mini pen ti niræha i mæ, “Kumwesæn ruvei pehe nasoriien miou iakamærimænu ia narimmari me pam ia neiai mine tæprænæ. ¹⁹ Ro pen kimiaha tihamækeikei mhævæn mhævi nærmama ia tænmætænæ me pam pwæh iræha hæuvehe mho nærmama me sæiou ia niræha. Kimiaha tihamækeikei mho paptæsa ia niræha ia næghi Tata mine Tini mine Nænimmwin Ikinan, ²⁰ mamhahætæn iræha mæ iræha tuhamækeikei mho nægkiariien me pam sæ iakinahætæn kimiaha iræ. Nænæ hæregi ro næri i. Iou takamaræ rerin tukumiaha meste næpin sampam.”

Mak

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Mak in rıməkupwən mirai narimnari me ia nımıruıen səvəi İesu. Nətərigien səvəi nərmmama mə Mak in iərmama riti sə rınakurirə ia Pol mine Panapas nəpın krouəvisau irapw nəgkiariien amasan ia kwopun me. Mak in raməgkiari pik ia narəien səvəi İesu Kristo. Matiu, Mak, Luk, Jon, irəha pam haməgkiari ia narəien səvəi İesu Kristo, mətə nəkukuə səvəi Mak rukwakwa mamrai kwərəkəwərha nəgkiariien iərmama rəvsini mukurən. Mak raməgkiari ia wok səvəi İesu Kristo maməgkiari mwı ia nımtətien me səməme in rıno. Mak ramahatən mə İesu rəmwhen ia iərmama sə ramo wok mauvehi nasoriien. İkəvsini nəkukuə səvəi Mak nıpərın kahar, nıpərın kuatia raməgkiari ia nəfe kınə ia Kristo ia nəfwakıien sampam ia nımıruıen səvənhi ia təkure tıprənə i, maməgkiari irə mamə sampam ia nemhəien səvənhi mine nəpın rınətui mwı ia nemhəien.

Nukune nəgkiariien amasan

- ¹ Nukune nəgkiariien amasan sə raməvisau İesu Kristo, Tını Kumwesən.
- ² Kımərai pen nəgkiariien riti ia nəkukuə səvəi Profet Aesea fwe kupwən. Nægkiariien nəha rani iamınhi irə mə, “Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəgkiari tukwini səiου, in trukupwən ia nıram mevən, məpərhi səim suatuk.”
- ³ “Reri iərmama riti raməkwein əpwəmwis ia kwopun akwesakwes ikın mamını mə, ‘Kımıaha tıhaməkeikei mhəpərhi suatuk səvəi İərimənu səkitaha, mhəmri atukwatukw suatuk ouıhi me səvənhi.’”
- ⁴ Ro iamınhi irə Jon rier irapw ia kwopun akwesakwes ikın, maməvisau irapw tı nərmmama mə, “Kımıaha tıhaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkimıaha, mho paptəes, nənə Kumwesən trəpwəh nərpwınien noien ərəha me səkimıaha.” ⁵ Nərmmama pam ia tənə Jutia mine Jerusalem həuvən tı Jon, mamhəni irapw noien ərəha me səvənraha, nənə in ramo paptəes ia nırəha ia nui arıs Jotan. ⁶ Jon ramarkahu ia tınari kınə ia nımwheri kamel, mamətəti ia tək nərımıru, maməni kınhə mine kwənıpwət ia sukapak. ⁷ Ramını irapw mə, “Kurirə ia nırak, iərmama riti fwe rauvehe. Niskaiien səvənhi rasori məpi raka iου. İapkəmwhen mhə mə takərpəsuk mifi raka nəkwus ia səvənhi put. ⁸ İou iakamo paptəes ia kımıaha ia nui, mətə in truvehe mo paptəes ia kımıaha ia Nənımwın İkinan.”

Jon ro paptəes ia İesu

- ⁹ İa nəpın nəha İesu ruku pen fwe ia taon nəha Nasaret ia tənə Kalili, muvehe, nənə Jon ro paptəes irə ia nui arıs Jotan. ¹⁰ Nəpın atukwatukw İesu rutə pehe ia nui, rətəni kəpuapen rək wag, Nənımwın İkinan rosi mak inhərıpw reıwııu pehe məkure irə. ¹¹ Nənə reri Kumwesən ruku pen ia neıai mını mə, “İk nərik keikei. Rerik ragien tukw ik.”

Setan raməmwur mə tro İesu rımwei ia nərəhaien

- ¹² Jon rıno raka paptəes ia İesu. Nənə Nənımwın İkinan rərhi pen İesu revən ia kwopun akwesakwes ikın. ¹³ Rarə ikın meste nəpın foti. İa nəpın

nəha Setan raməmwur mə tro Iesu rımwei ia nəərəhaien. Iesu ramarə irəha nəri əprmin me. Nagelo me hamo tukwini nari min.

Iesu rınaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvai Kumwesən

¹⁴ Kəkwtəmhiri Jon, kuvehi puvnimwə ia kalapus. Kurirə ikin Iesu ruvehe ia tənə Kalili, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvai Kumwesən, mamini mə, ¹⁵ “Təkwtəkwuni rino nəpin atukwatukw. Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka. Tihərərig ia noien ərəha me səkimiaha, mhəni nıpərhiendien ia nəgkiariien amasan səiou.”

¹⁶ Nəpin Iesu ramavən ia nıkare nui asori Kalili, rətoni Saemon irau piəvni nəghin nə Antru krauerukw net ia nui. Irau krauerukw net ia nui ti nəri nə mə irau iərmama mi kravi nəmu. ¹⁷ Iesu rini pen ti nirau ia mə, “Rouvehe roukurirə iou, pwəh tako kimirau tirouvehe iərmama mi sə kravi nərmama.” ¹⁸ Nənə təkwtəkwuni a krouəpwəh net səvənrau roukurirə in.

¹⁹ Kurirə ikin Iesu ravən ouihi a mwi, mətoni tini Sepeti Jemes mine piəvni nəghin nə Jon. Kraukure ia nəkwai nitətə ouihi riti rautiri net me. ²⁰ Iesu rətoni irau, məkwein irau. Nənə krouəpwəh səvənrau tata Sepeti raməkure ia nəkwai nitətə ouihi irəha nərmama səməme ramərəku irəha ti noien wok səvənhi, rouevən roukurirə Iesu.

Iesu rəkoui irapw nənimwin ərəha ia iərmama riti

²¹ Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən ia taon riti nəghin nə Kapaneam. Ia Sapat Iesu ruvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvai nəkur Isrel mamahatən nərmama me. ²² Irəha həkəri asori nari ia nahatəniən səvənhi, ti nəri nə mə in ramahatən irəha rəmwən iərmama sə rauvehi nasoriien ruku pen ti Kumwesən. In ropə ia nahatən me səvai Loa. ²³ Nənə təkwtəkwuni a iərmama riti sə nənimwin ərəha ramarə irə ruvnimwə pehe ia nəkwai nimwəfwaki səvənraha, ²⁴ məkwein əpwəmwis, mini mə, “Iesu, ik iəmə Nasaret! Ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Ikuvehe mə tikouraha kimaha uə? Iakukurən ik. Ik iəmə ikinan səvai Kumwesən.”

²⁵ Mətə Iesu rinise nənimwin ərəha, mini mə, “Əpwəh nəgkiariien, mier ia iərmama i.” ²⁶ Nənə nənimwin ərəha rəkwein əpwəmwis, mikiukiui ia nıpwran, mier.

²⁷ Kurirə irə nərmama me nənimenraha rier. Haməres irəha me i mə, “Nəfe nəha? Nahatəniən vi riti uə? Iəmə i rauvehi nasoriien, mamini nəkwən ti nənimwin ərəha me, nənə irəha ho.” ²⁸ Təkwtəkwuni a mwi nəgkiariien kamini ia Iesu rier mevən ia kwopun me pam ia tənə Kalili.

Iesu ro nərmama həpik nemhəien rarə ia nirəha həuvehe mhəsanin

²⁹ Iesu rier irapw ia nimwəfwaki səvai nəkur Isrel irəha Jemes mine Jon mine Saemon mine Antru. Irəha həuvən atukwatukw mhəuvmimwə ia nəkwai nimwə səvai Saemon mine Antru. ³⁰ Nəpin hapirapw fwe ikin, nərmama həvisau pen m Iesu mə kaka pran səvai Saemon ramapri, məməkwiei fifa. ³¹ Ro iamınhi irə Iesu revən mətoni, muvehi rəgi pran nəha, mivi utə. Təkwtəkwuni a mwi nemhəien rarəka ia prən nəha. Rəsanin mevən misui raka nəveginien muvei pen minraha.

³² Raməruarəv meri ruvəivə. Nənə nərmama me həuvehi pam nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha mine səməme nəremhə me kamharə ia nirəha həuvehi irəha mhəuvehe ti Iesu. ³³ Nərmama pam ia rukwənu səvai Saemon housənimwin pen irəha ia kwəruə ia nimwə səvənhi. ³⁴ Nənə Iesu ro

nærmama hæpik nemhæien sæpæmsæpæ raræ ia niræha hæuvehe mhæsanin. In rækoui irapw næremhæ me hæpik ia nærmama, mætæ rinise næremhæ me næha mæ tuhæpwæh nægkiariien ti næri næ mæ iræha hæukuræn mæ in sin.

³⁵ Ia næpnæpin anan, rapitæv ihi, Iesu rætui mevæn fwe ia kwopun riti sæ nærmama hæiwæn ikin, mamæfwaki fwe ikin. ³⁶ Nænæ Saemon mine in me nepwîn kambahæti in. ³⁷ Næpin hætoni Iesu, hæni pen tukwe in mæ, "Iesu, nærmama pam fwe kambahæti ik."

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Pwæh sæuvæn mwi ia rukwænu me næha ipaka tukutaha. Takævisau mwi minraha, ti næri næ mæ sæiou atukwatukw næha wok iakimæuvehe tukwe." ³⁹ Nænæ Iesu revæn mukurau ia tæna Kalili, mamævisau ia nækwai nimwæfwaki me sævæi nækur Isrel, mamækoui irapw næremhæ me ia nærmama.

Iesu romasan iærmama riti sæ nemhæien skai ramæmak ia tekîn

⁴⁰ Iærmama riti nemhæien skai riti ramæmak ia tekîn. In ruvehe ti Iesu, mininwi nukurhun mi ia nænimen, mini pen tukwe in mæ, "Mæ rerim ragien ko iko iakæmher?"

⁴¹ Nænæ Iesu rerin rærkwæpir tukwe. In rosæ pen rægin, mirapi in, mini mæ, "Rerik ragien. Tikuvehe mæmher."

⁴² Nænæ tækwtækwuni a nemhæien raraka iræ. Iesu ro nipwran ruvehe mæmher mwi, ⁴³⁻⁴⁴ mærho pen i, minise pen tukwe in mæ, "Tikætui amasan tukwe, mæpwæh ninien næfe iakino mik ti iærmama riti, mætæ tikevæn atukwatukw ti pris pwæh rætoni nipwram mæ rinæmher. Tikuvei pen næfe m Kumwesæn sæ Moses rimæni. Nærmama tuhætoni hæukuræn mæ nemhæien i ruvæiwæn ia nipwram." ⁴⁵ Mætæ næpin iærmama næha ræpwæh Iesu mier, rinani irapw næfe Iesu rino min ti nærmama me. Nægkiariien sævænhi ruviris ro pen riskai ti Iesu mæ travæn mevæn mwi ia rukwænu riti mwi. Mætæ ramavæn a ia kwopun me nærmama hæiwæn ikin. Nærmama pam ia kwopun me kambahæuvehe tukwe.

2

Iesu romasan iærmama riti nisun mi krouemhæ

¹ Næpin me nepwîn rukurau, nænæ Iesu rirærig pehe mwi ia Kapaneam. Nærmama me hæregi kamævisau mæ in fwe ia nækwai nimwæ. ² Ro iamînhi iræ iræha hæuvæn mhousæsimwîn pen iræha me tukwe. Nækwai nimwæ rukuær ia nærmama. Kwopun sævæi nækureien riwæn fwe imwæ mine ia kwæruæ. Iesu ramævisau irapw nægkiariien amasan minraha. ³ Ia næpin næha nærmama kefæ hæuvehi iærmama riti mhæuvehe ti Iesu. Iærmama næha nisun mi krouemhæ. Ko ripkavæn mhæ. ⁴ Hæuvehi pehe, mætæ ko hæpkæuvæn mhæ ipaka ti Iesu ti næri næ mæ nærmama hæpik anan. Ro iamînhi iræ iræha hæputæ ia tækure nimwæ, mho ruei nimwæ riti ratukwatukw ia kwopun næha Iesu ramækure ikin. Ho pam ruæ, hæuvehi irapw nimæhan sæ iærmama nisun mi krouemhæ ramapri iræ reiwaiu. ⁵ Næpin Iesu rætoni nahatætæien sævænraha, rini pen ti iærmama sæ nisun mi krouemhæ mæ, "Nærik, iakinenouenou raka noien æræha me sæim."

⁶ Nahatæn me nepwîn sævæi Loa kambahækure fwe ikin, rerinraha ramrho mæ, ⁷ "Ræfo iæmæ næha ramægkiari iamînha iræ mine? Nægkiariien næha ræræha. Kumwesæn æpa rukuræn nenouenouien noien æræha me. Sin mwi rukuræn noien?"

⁸ Təkwətəkwuni a Iesu rukurən nətərigien səvənraha, mini pen ti nirəha i mə, “Rəfo rerimīaha ramrhi iamīnhi? ⁹ Nəgkiariien mi sə pəku nəha rīməru tukw iou ti niniien ti iərmama i nisun mi krouemha: nəgkiariien i mə, ‘Iakinenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer, muvehi nīməhan səim, mavən mamevən?’ ¹⁰ Mətə iakokeikei mə kīmiāha tihəukurən mə iou, Iəməti Iərmama, iakauvehi nasorīien ia tīprənə i. Iakukurən nenouenouien noien ərəha me.” ¹¹ Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi nīməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” ¹² Təkwətəkwuni a rərer, muvehi nīməhan səvənhi ia nəmri nərmama, mavən mamevən. Nənə irəha nənimenraha rier. Həgnəgini Kumwesən mə, “Səpkətə raka mhə nari riti iamīnhi irə ia nəpīn riti!”

Iesu rəkwein Livae mə trukurirə in

¹³ Iesu revən mwi mamavən ia nīkare nui asori Kalili. Nərmama həpik həuvehe tukwe, nənə in ramahatən irəha. ¹⁴ Ia nəpīn nəha ramavən mətoni Livae tini Alfeas raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikin. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” Nənə Levi riskəmter mukurirə in.

¹⁵ Kurirə irə Iesu revən maməni nari ia nəkwai nimwə səvəi Livae. Nərmama kamərəku pen takis mīnraha mīne nərmama ərəha me nepwīn mwi həpik kamhāni pəri nari irəha mīn mīne nərmama me səvənhi. (Ro iamīnhi irə mīne ti nəri nə mə nərmama kamərəku pen takis mīnraha mīne nərmama ərəha me nepwīn mwi həpik kamhəkurirə ia Iesu.) ¹⁶ Nənə nahatən me səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həuvehe mətoni Iesu raməni nari irəha nərmama kamərəku pen takis mīnraha mīne nərmama ərəha me nepwīn mwi. Irəha həres nərmama me səvənhi mə, “Rəfo in raməni nari irəha nərmama kamərəku pen takis mīnraha mīne nərmama ərəha me nepwīn mwi?”

¹⁷ Nəpīn Iesu riregi nəgkiariien səvənraha, rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama həsanin tuhatui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhəmə kamhətui tokta. Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me.”

Noien vi ko rīpkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

¹⁸ Nəpīn riti nərmama me səvəi Jon Paptaes irəha Farisi me kamhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien. Nərmama nepwīn həuvehe mhəres Iesu i mə, “Rəfo nərmama me səvəi Jon mīne Farisi me kamhəpwəh naniien nari ti nəfwakiien, mətə səim nərmama me həpko mhə?”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia nəveginien i kamo ti narə viien səvəi iərman mīne pran tuhaməkeikei mhāni nari, mamhāgien, ti nəri nə mə iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha mīnraha. Rīpkatukwatukw mhə mə irəha tuhpəwəh naniien nari ti nəfwakiien ia nəpīn nəha. ²⁰ Mətə rīpkuvehe ia nəpīn sə tīpkuvehi raka iərman sə rīpkarə vi a irau pran səvənhi rīpkarə mhə mwi irəha mīnraha. Ia nəpīn nəha irəha tuhpəwəh naniien nari ti nəfwakiien.

²¹ Iərmama riti riwən ko ruvehi nīpəri tinari vi mītiri tukuahag ia ruei tinari ivis. Trīni mīnuə ro iamīnhi irə, nīpəri tinari vi truvehe mikīmkim, meitehi tinari ivis mo ruen rasori. ²² Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui sə kino ia teki nani. Trīni mīnuə ro iamīnhi irə, waen vi trəse tiki waen tui rəsisi məpəruə. Nənə tiki waen tui mīne waen vi irau pəri krouərəha. Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me.”

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

²³ Nəp̄in riti ia Sapat Iesu ramavən maməpi simw̄in ia nimei wit me nepw̄in. Nərmama me səvənhi kamhəkurirə in, mamhesi kwənkwai wit, mamhani. ²⁴ Ro iam̄nhi irə Farisi me həni pen ti Iesu i mə, “Ətə ro. Nərmama me səim kamho noien riti r̄ipkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia sapat. Rəfo kamho iam̄nha irə?”

²⁵⁻²⁶ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi k̄imiahə hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkukua İkinan nəfe Kig Təvit rino fwe kupwən uə? Ia nəp̄in nəha Apiatar rauvehi wok irə səvəi pris asori anan, Kig Təvit m̄ine nərmama me səvənhi nəveginien riwən ti nirəha, nukumhə rinahi irəha. Nənə Kig Təvit ruvniwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nifətə. R̄ipkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həukuran naniien. Mətə Kig Təvit rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani.”

²⁷ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kino Sapat ti iərmama. K̄ipko mhə iərmama ti Sapat. ²⁸ Ro pen iou, İəməti İərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

3

Iesu romasan rəgi iərmama riti

¹ Iesu revən muvniwə mwi ia nimwəfwaki səvəi nəkur İsel. İərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe ko r̄ipkuvi atukw mhə i. ² Nəmə asori me kamhətə Iesu mə trəfo irə m̄ine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. ³ Iesu rini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Ərer ia kurkwai nərmama.”

⁴ Nənə Iesu rəres pen irəha i mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehim̄iru iərmama uə tukousi əpune?” Iesu rəres pen irəha i, mətə həpwəh nəgkiariien.

⁵ In rəti ərari mamətə irəha. Niemaha rəpi. Rer̄in rəpou ti nəri nə mə kənkəpwənraha riskai. Nənə in rini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Tiko muvi atukw rəgin.” İərmama nəha ruvi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. ⁶ Nənə Farisi me həier irapw, mhəuvən akwauakw ti nərmama me səvəi Kig Herot. Irəha housəsimw̄in irəha me mhəni ərəha Iesu, mamhətui suatuk mə tuhousi əpune in.

Nərmama həpik kamhəkurirə ia Iesu

⁷ Iesu rier irəha nərmama me səvənhi, mevən fwe ia nui asori Kalili. Nəkur Kalili həpik həkurirə i. ⁸ Nərmama həpik mwi nəha ikin nəp̄in həregi narimnari me nəha Iesu ramo həuvehe mhətoni in. Nepw̄in həuku pen ia tənə Jutia m̄ine Jerusalem, nepw̄in həuku pen ia tənə İtumia, nepw̄in həuku pen ia nui aris Joten pen, nepw̄in mwi həuku pen ia kwopun me nəha ipaka ti taon mi nəha Taea m̄ine Saeton. ⁹ Ti nəri nə mə nərmama me nəha həpik anan, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi minuə tuhəpnəpenə ia nifətə ouih̄i riti pwəh in rəkure irə kamo nərmama həs̄igəs̄igi in. ¹⁰ In rini iam̄nhi irə m̄ine ti nəri nə mə in rinomasan raka nərmama həpik mo pen səməme kamhemhə kamhəuvehe ipaka tukwe mə tuhərap̄i in. ¹¹ Nənə ia nəp̄in me, nəp̄in nənimw̄in ərəha me səməme kamharə ia nərmama kamhətoni in, kamhənimwi nukurhunraha ia nənimen, mamhəkwein asori, mamhəni mə,

“Ik Tini Kumwesən.”¹² Mətə Iesu ranise pen əknekən ti nırəha i mə tuhəpwəh nəkwein əpwəmwisien nəghin iamınhi kamo nərmama həregi həukurən in.

Aposol me səvəi Iesu Kristo

¹³ Iesu rutə ia təkuər riti, məkwein nərmama me səvənhi səməme in rokeikei mə irəha tuhəuvehe tukwe, nənə irəha həuvehe. ¹⁴ In rərpwi rəgin ia nırəha pam twelef, misegi pen nəghinraha mə aposol me.^a Irəha tuhamarə pəri irəha Iesu. In trərhi pen irəha həuvən mhəvisau irapw nəgkiariien amasan. ¹⁵ In truvei pen nasoriien mınraha. Ia nasoriien nəgha irəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama. ¹⁶ Nəghi aposol me nəha ro iamınhi irə: Saemon (iəmə Iesu risegi pen nəghin sə vi mə Pita). ¹⁷ Nənə Jemes mine piavni nəghin nə Jon (irau tini Sepeti mi. Iesu risegi pen nəghinrau sə vi mə Poanejes. Nıpwrari nəgkiariien nəha in nə mə tini karuəruə mi). ¹⁸ Nənə Antru, mine Filip, mine Patolomiu, mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tini Alfeas, mine Tateas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə nəmə me nəha kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom).^b ¹⁹ Nənə Jutas Iskariot (iəmə sə ruvehi pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in).

Nahatən me səvəi Loa həni ərəha Iesu

²⁰ Kurirə irə Iesu revən muvniwə ia nimwə riti. Nərmama me həuvehe mwı tukwe. Irəha həpik. Ro pen Iesu mine nərmama me səvənhi nəpın səvənraha riwən ti nəniien nari. ²¹ Nəpın nəkur imwəni me həregi nəfe Iesu ramo, həuvən mə tuhəuvehi raka in, mhəni mə, “In ramarməri.”

²² Ia nəpın nəha nahatən me nəpwin səvəi Loa həuku pen fwe ia Jerusalem, mhəni ərəha Iesu, mhəni mə, “Pielsepul ramarə ia iəmə nəha. Iəmə nəha raməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi iəremhə sə in rasori ia nəremhə me.”

²³ Irəha həni ərəha Iesu iamınhi irə ro pen Iesu rəkwein pen irəha həuvehe. Rəgkiari mınraha, mini nusipekinien riti ti nırəha i mə, “Rəfo irə? Ko Setan rəkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama uə rekəm?^c ²⁴ Trini minuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nitətə sə ieni nəha ramərimənu irə ko rıpkərer əpwəmwis mhə. ²⁵ Trini minuə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə riti həuai narəien səvənraha ro kəru irə, kamhousi irəha me, irəha ko həpkarə amasan mhə. ²⁶ Nənə trini minuə Setan ruai narəien səvənhi ro kəru irə, raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, noien səvəi Setan ko rıpkərer əpwəmwis mhə. Trəsas miwən. ²⁷ İərmama riti riwən ko revən ia nəkwei nimwə səvəi iəmə skai riti, makres narimnari me səvənhi. In traməkeikei mukupwən məkwətəmhirı iəmə skai nəha, mərihi rəgin mi mine nisun mi. Kurirə irə in rukurən nəvənien makres narimnari me fwe ia nəkwai nimwə səvənhi.

²⁸ İakani nıpərhiienien tukumiaha i. Kumwesən rukurən nenouenouien nərəhəien me pam səməme nıpwnəti nərmama me tuho uə tuhəni irə, məpwəh nərpwinien. ²⁹ Mətə iərmama sə trini ərəha Nənımwin İkinan, Kumwesən trıpkənouenou mhə nərəhəien səvənhi ia nəpın riti. Nərpwinien səvənhi trarə rerin.”

³⁰ Iesu rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə nahatən me səvəi Loa haməni mə, “Nənımwin ərəha ramarə irə.”

3:12: Mak 1:34 **a** **3:14:** “Aposol” Nıpwrari nəgkiariien nəha in i mə, “İərmama sə kamərhi.” **3:16:**

Jon 1:42 **3:17:** Luk 9:54 **b** **3:18:** Nəmə me nəha səməme kamhəmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom reinraha rıpkəgien mhə mə nəkur Rom kamhərimənu ia nəkur İsel. Ro pen kamharuagan, mamhousi nəkur Rom tukwe. **3:21:** Jon 10:20 **3:22:** Mat 9:34, 10:25 **c** **3:23:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən rini mə, “Rəfo, ko Setan rəkoui irapw Setan?”

³¹ Ia nāpin naha piāvi Iesu me mine mama sāvānhi hāuvehe mamhārer fwe iruā, mhārhi pen nāgkiariien ti Iesu mā truvehe. ³² Nārmama hāpik kamhākure kurkurau ia Iesu. Irāha hāni pen tukwe in mā, “Ōtā ro! Sāim fwe mama mine piam me kamhārer fwe iruā mamhāres ik.”

³³ Mīregi Iesu rini mā, “Sin naha sāiou mama? Nisimā naha piak me?” ³⁴ In rāti arari mamētā sāmāme kamhākure kurkurau i, mini pen ti nirāha i mā, “Kimiāha i sāiou mama me. Kimiāha i piak me. ³⁵ Nārmama sāmāme kamho nākwai Kumwesān, irāha hāmwhen ia mama me mine piak me sāiou.”

4

Iesu nusipekin ia iārmama sē rauini nuni nari ia nāmhiēn

¹ Iesu rinamahatān mwi nārmama ia nīkare nui asori. Nārmama me hāpik hāuvehe mhousāsimwīn pen irāha me tukwe. Ro pen Iesu rāputē ia nītātā ouihi riti fwe peraha, mākure irā. Nārmama me pam kamhārer parei ia nīkare nui asori. ² Iesu ramahatān irāha narimnari me rīpik ia nusipekinien me. Nāpin ramahatān irāha, rani mā, ³ “Tihāregi ro! Iārmama riti revān mā truini nuni nari ia nāmhiēn sāvānhi. ⁴ Nāpin rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwīn hāsas pen ia suatuk. Mēnu me hāuvehe mhāni pam. ⁵ Nuni nari me nepwīn hāsas pen ia tākure kāpwier sē tīprānā rouihi ikīn. Hātūtā akwauakw ti nāri nā mā nuanraha rīpkeiwaiū amasan mhā ia tīprānā. ⁶ Nuanraha rouihi. Ro pen nāpin meri rākwiiri, mānhi, haukei pam. ⁷ Nuni nari me nepwīn hāsas pen ia tīprānā sē nākwas arāha rautā irā. Nākwas arāha me nāha hāviris mhāuvehe mhousāman pam. Ro pen nuni nari me hāpkukuā mhā. ⁸ Nuni nari me nepwīn hāsas pen ia tīprānā amasan, mhātūtā amasan, mhākua. Nepwīn kwānkwan toti, nepwīn kwānkwan sikisti, nepwīn kwānkwan hantret.”

⁹ Iesu rini mā, “Iārmama sē nākwaregin rarā ti niregiēn nari tramākeikei mātārig amasan.”

Nārmama me sāvāi Iesu hāres nīpwrai nusipekinien me

¹⁰ Nāpin Iesu āpa, nārmama sāvānhi twelef hāuvehe irāha nārmama me nepwīn mwi sāmāme kamharā ipaka ti Iesu, mhāres pen mā rāfo in ramahatān nārmama ia nusipekinien me. ¹¹ Iesu rini pen ti nirāha i mā, “Kimiāha nārmama me sāiou kināsevār ia suatuk tukumiaha hiāukurān nītātā sē Kumwesān ramārimānu irā mā in rāfo irā. Mātā nārmama iruā me, iakamahatān irāha ia nusipekinien me a, ¹² mā irāha tuhātā, mātā tuhāpwāh nātāiēn mhākurān. Irāha tuhāregi, mātā tuhāpwāh niregiēn mhākurān. Ro iamīnhi irā ko irāha hāpwāh nīrārigiēn mhāuvehe ti Kumwesān minuā in trenouenou noien arāha me sāvānraha.”

Iesu rini irapw nīpwrai nusipekinien

¹³ Iesu rāres pen nārmama me sāvānhi mā, “Rāfo? Kimiāha hiāreirei nīpwrai nusipekinien sāvāi iārmama sē rauini nuni nari? Ro iamīnhi irā tihāfo mhākurān mwi nusipekinien me nepwīn mwi? ¹⁴ Iārmama sē rauini nuni nari rāmwhen ia iārmama sē ramāvisau irapw nāgkiariēn amasan. ¹⁵ Nārmama nepwīn hāmwhen ia nuni nari sē hāsas pen ia suatuk. Nāpin hamātārig iārmama ramāvisau irapw nāgkiariēn amasan, tākwtākwuni a mwi Setān ruvehe muvehi raka nāgkiariēn nāha hamregi. ¹⁶ Nārmama nepwīn hāmwhen ia nuni nari sē hāsas pen ia tākure kāpwier. Nāpin

hamregi nægkiariien amasan, hæuvehî, mhagien tukwe. ¹⁷ Mætə nægkiariien nəha rîpkeiwaiu amasan mhə ia rerînraha rəmwhen ia nuai nei me. Irəha tuhəuvehî nægkiariien nəha səvəi nəpîn ouihî a. Nəpîn nərmama tuho nəmîsəien mînraha, uə tuhometə irəha tî nægkiariien amasan, tuharaka akwauakw a irə. ¹⁸ Nərmama nepwîn həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia tîprənə nəkwas ərəha rautə irə. Həregi nægkiariien amasan, ¹⁹ mətə hamətərig pik ia narimnari me səvəi tîprənə i. Mane rameikuə ia nîrəha, mavi raka nətərigien səvənraha. Hokeikei mə tuhəuvehî nautə me nepwîn mwi. Nətərigien me nəha hæuvnimwə ia rerînraha mhousəman nægkiariien amasan rəpwəh nukuəien. ²⁰ Mətə nərmama nepwîn mwi həmwhen ia nuni nari sə həsas pen ia tîprənə amasan. Irəha həregi nægkiariien amasan, mhəuvehî, mhəukuə. Riti nukwan toti, riti nukwan sikisti, riti nukwan hantret.”

Laet sə kousəman

²¹ Iesu rîni pen tî nîrəha i mə, “Tîrîni mînuə iərmama riti ruvehi laet, muvnimwə pehe, ko rəuiui ia nari riti uə rukurei pen ia kwopun afafa ikîn? Rekəm! Traməkeikei mukurei pen ia nəri kakurei pen laet irə. ²² Narimnari me pam səməme hamərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tuhaməkeikei mhəuvehî ia nukuraanien. ²³ Kimiaha nərmama nəkwaregimiaha rarə tî nîregiien nari, tihətərig amasan.”

²⁴ Iesu rarə mîni pen mwi tî nîrəha i mə, “Tihətərig amasan ia nəfe hiamregi. Nəfe nari hîəuvehî pen tukuvehi pehe rəmwhen rîrərig mwi tukumiaha nənə kuvehi pehe sə rəkwaku. ²⁵ Ro iamînhi irə tî nəri nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.”

Iesu rusipekîn ia nuni nari sə rutə

²⁶ Iesu rîni mə, “Nîtətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia iərmama riti sə ruini nuni nari rəsas pen ia tîprənə. ²⁷ Ruini pam nuni nari, mevən mapri. Mapri ia nəpîn meste rîran. Revən mamavən. Nənə nuni nari rîruəruə mutə. Mətə iərmama nəha rîrîrîrî mə rəfo mo iamînhi irə. ²⁸ Tîprənə a ro nuni nari rutə, merîp tukun, mîfi tihîn, mo kwənkwan. ²⁹ Mətə nəpîn kwənkwan rîmruə, iərmama nəha revən mesî, tî nəri nə mə nəpîn atukwatukw nəha səvənhi.”

Iesu rusipekîn ia nuni nari sə rouihi

³⁰ Iesu rîni mə, “Tsəfnî ia nîtətə sə Kumwesən ramərimənu irə? Rəfo irə? Nəfe nəha nægkiariien tsəni mhəusipekîn irə? ³¹ Nîtətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia kwənuni nei nəha mastat. Nəpîn kinîmwi pen ia tîprənə, nuni mastat rouihi anan ia nuni nei me. ³² Mətə nəpîn kinîmwi pen pam, rutə masori məpi raka nəpigîn me pam. Rəgrəgîn rasorî. Menu me ia nîmagouagou ho pen kwətəpag me səvənraha irə, mhəkure afafa irə.”

³³ Iesu rîni irapw nusipekinien me rîpik mwi həmwhen ia səməme i, mamahatən nərmama me ia nægkiariien amasan, mîni pen atukwatukw rəmwhen mə irəha tuhəregi mhəukurən. ³⁴ Iesu rəpwəh nîniien nægkiariien əpə iti mwi tî nîrəha, nusipekinien me a. Mətə kurirə ikîn, nəpîn Iesu mîne nərmama me səvənhi irəha əpa, rîni irapw pam nîpwrai nægkiariien.

Iesu rinise nimetagi asori ia nui asori Kalili

³⁵ Ia nāpin naha rinamaruarāv, Iesu rini pen ti narmama me sāvānhi mā, “Pwāh sāpi simwin pen fwe ia nikare nui.” ³⁶ Nānā irāha hāpwāh narmama me, mhāputā ia nākwai nitātā ouihī sē Iesu ramākure irā, mamhāvān. Nitātā ouihī me nepwin mwi kamhākuriā irāha. ³⁷ Ia nāpin naha nimetagi asori riti riskamter. Peiau peiau ramāpwi nitātā ouihī mamati pen minakuār. ³⁸ Iesu ramasauē mamapri fwe ia kurirā ia nitātā ouihī. Narmama me sāvānhi hāsupwiri in mhāni pen tukwe in mā, “Iahatān, ātā ro! Na tsāmwhēnimw! Iko nāri auār a ia kitaha mik uā?”

³⁹ Iesu rārer minise nimetagi, māgkiari m nui mā, “Tikeiwaiu, māmārinu.” Nimetagi reiwaiu. Nui rāmārinu. Narimnari me pam hāuwehe mhāmārinu. ⁴⁰ Nānā Iesu rini pen ti narmama me sāvānhi mā, “Rāfo hiamhekīr iamānhi irā? Kimiaha hiāpkahātātā mhā ihi ia nirak uā?”

⁴¹ Mātā irāha hāhekīr pik, mhāres pen irāha me i mā, “Nāfe naha iarmama? Nimetagi mine nui krauo nākwān!”

5

Iesu rākoui irapw nānimwin ārāha ia iāmā Karasa riti

¹ Irāha hāier pen ia nikare nui asori ia tēnā sāvāi nāmā Karasa. ² Nāpin nitātā ouihī ruvehe mārer, Iesu ruvarei, nānā iarmama riti ruku pen ia kwopun kanimwi narmama ikīn mier pehe tukwe. Nānimwin ārāha ramārā irā. ³ Iarmama naha ramārā ia kwopun kanimwi narmama ikīn. Iarmama riti mwi riwān niskaiien sāvānhi rāmwhēn mā trākwāmhirī iarmama naha mārihi mwi in. Jen rāpwāh nāmwhēnien. ⁴ Nāpin ripik hānārihi raka rāgin mi mine nisun mi ia jen, mātā rāvi āmwāmwesi jen sē rākwāmhirī rāgin, mousi testesi jen sē rākwāmhirī nisun. ⁵ Ia nāpin mine ia ran ramāvān ia kwopun kanimwi narmama ikīn mine ia tākure tākuār me, mamākwein āpwāmwis, mamākwi testesi atukw a in ia kēruāterei.

⁶ Nāpin iarmama naha rāti pen mātoni Iesu isipwin kwopti ramāvān mauvehe, rāiu muvehe minimwi nukurhun mi ia nānimēn, ⁷ māmagkiari asori, māminī mā, “Iesu. Kumwesān sē rasori anan tīni nā ik. Ikuvehe mā tikāfo iou irā? Ia nāghi Kumwesān iakase ik tikāpwāh noien nāmisiēn miou.”

⁸ In ramāgkiari iamānhi irā ti nāri nā mā Iesu ruvāni pen raka tukwe in mā, “Ik, nānimwin ārāha, tikier ia iarmama i.” ⁹ Iesu rāres pen in i mā, “Nāghim sin?”

Miregi rini mā, “Iou nāghik Nākuār ti nāri nā mā kimaha iahāpik.” ¹⁰ In ramase Iesu, māmagkiari asori mā trāpwāh nārhiēn irāha hāvān isipwin.

¹¹ Mātā toue pikā me hāpik anan kamhārku ia kwopun naha. ¹² Nānimwin ārāha me naha hamase Iesu i mā, “Tikārhi pen kimaha iahāvān ia pikā me. Pwāh iahāvānimwā ia rerinaha.” ¹³ Iesu rāsēni irāha. Ro pen nānimwin ārāha me hāier ia iarmama naha mhāvānimwā ia reri pikā me. Pikā me, ipaka irāha pam 2000, hāiu, mheiwaiu ia nāpatu, mhāsas pen ia tāmwei nui asori, māmwhēnimw.

¹⁴ Narmama sāmāme kamhātui ti pikā me hāp, mhāvān ia taon sāvānraha mine ia rukwānu me, mhāni irapw nāfe hānātoni. Nāpin narmama me hāregi, hāvān mā tuhāspau i mā rāfo irā. ¹⁵ Irāha hāuwehe ti Iesu, mhāti pen mhātoni iarmama sē nānimwin ārāha me hāpik hānārā irā. Rarkahu, māmakure, nātārigien sāvānhi rināmak amasan. Irāha hātoni hāhekīr. ¹⁶ Nānā sāmāme hānātoni hāni irapw ti nirāha i nāfe kīno ia iarmama naha mine pikā me. ¹⁷ Nānā irāha hānamase Iesu mā trāpwāh tēnā sāvānraha mamevān.

¹⁸ Nəpɪn Iesu rɪnaməputə ia nɪtətə ouɪhi, iərmama sə nəremhə me hənərə irə raməres in mə trəsəni in pwəh revən irau min. ¹⁹ Mətə Iesu rɪni pen tukwe in mə, “Rekəm. Tikevən fwe imwam, mətoni ik me nepwɪn, məvisau mɪnrəha narɪmmari me Iərɪmənʉ rɪno mik, mɪni mə rerɪn rərkwəpɪr tukw ik.” ²⁰ Nənə iərmama nəhə revən fwe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikɪn, məməvisau narɪmmari me nəhə Iesu rɪno min. Nərmama pam həregɪ, hamərkərɪnari irə.

Prənouihi riti sə remhə mɪne pran riti sə nemhəien rɪnəmək tui irə

²¹ Iesu rəputə ia nɪtətə ouɪhi, məpɪ sɪmwɪn mwɪ ia nui asori Kalili, muvareɪ ia nɪkaren pen. Nəpɪn rauvareɪ ihɪ, nərmama həpɪk həuvehe mhousəsɪmwɪn pen irəha me tukwe. ²² Nənə iəmə asori riti səvəɪ nɪmwəfwaki səvəɪ nəkur Isrel ruvehe. Nəghɪn nə Jaeras. Nəpɪn rətə Iesu, ruvehe mɪnɪmwɪ nukurhun mi ia nənimen, ²³ məmase in mə, “Prənouihi səiou na tremhə. Tikuvehe məmrutə ro rəgɪm ia nɪpwrən pwəh ruvehe məsanɪn, mɪmɪru.” ²⁴ Nənə Iesu rukurirə in rouevən.

Nərmama həpɪk həukuraukurau irə, məmhəkurirə i. ²⁵ Pran riti fwe ikɪn ramemhə ia nemhəien səvəɪ nɪprən. Nemhəien nəhə rɪnərə rerɪn irə muvehi nuk twelef. ²⁶ Ruvavən raka tɪ tokta me həpɪk, mɪregɪ nəmɪsəien me səpəmsəpə ia rəgɪnrəha, mourəha pam mane səvənhi ia nemhəien, mətə nemhəien səvənhi rəpwəh neiwaiuɪen. Ruvehe məmasori. ²⁷ In ruvəregɪ raka nərmama kəmhəvisau Iesu. Ro pen ruvehe ia reri nəkuar səməme kəmhəkurirə ia Iesu, mɪrəpɪ tɪnari səvənhi. ²⁸ Rerɪn ramrhi mə, “Rosi ko iakrəpɪ tɪnari səvənhi, nemhəien səiou trɪwən.” ²⁹ Nəpɪn rɪrəpɪ tɪnari səvəɪ Iesu, təkwətəkwuni a mwɪ nɪmwəpw rama. Prən nəhə rɪregɪ mə nɪpwrən rɪnəsənɪn.

³⁰ Ia nəpɪn nəhə Iesu rɪregɪ mə nəgsen rier irə mevən mo nari riti. Rətɪ kurirə ia reri nərmama, məməres mə, “Sɪn rɪrəpɪ tɪnari səiou?”

³¹ Mɪregɪ nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Ikətə nərmama me i həpɪk kəmhousəsɪmwɪn pehe ipaka tukw ik. Rəfo ikaməres mə sɪn rɪrəpɪ ik?”

³² Mətə Iesu rətɪ ərari məmətui mə sɪn rɪrəpɪ in. ³³ Pran sə rɪrəpɪ Iesu rukurən nəfe Iesu rɪno min. Ro iəmɪnhi irə ruvehe mɪnɪmwɪ nukurhun mi ia nəmɪrɪ Iesu, məhəkɪr mətəmɪmwɪn, mɪni irəpw pam nɪpərɪhienɪen səvənhi.

³⁴ Iesu rɪregɪ, mɪni pen tɪ prən i mə, “Nərɪk, nəhatətəien səim rɪno raka ik ikuvehe məsanɪn. Nəmərinuɪen ramarə tukw ik. Evən! Nemhəien səim ruvəiwən.”

³⁵ Nəpɪn Iesu raməgkiari ihɪ, nərmama nepwɪn həuku pen ia nɪmwə səvəɪ iəmə asori nəhə Jaeras, məhəuvehe, məhəni mə, “Səim prən ouɪhi ruvəmhə raka. Ramasan mə ikɪni pen tɪ iəhatən i mə in trəpwəh pehe.”

³⁶ Mətə Iesu ro nəri auər a ia nəfe irəha həməni, mɪni pen tɪ Jaeras i mə, “Tɪkəpwəh nəhəkɪrɪen, mɪni a nɪpərɪhienɪen ia nɪrak.”

³⁷ Ia nəpɪn nəhə Iesu rɪnɪse pen tɪ nərmama mə tuhəpwəh nukurirəien in. Mətə rəsəni a Pita, Jemes, mɪne Jon piəvi Jemes. ³⁸ Nəpɪn irəha həuvən məpɪrəpw ia nɪmwə səvəɪ Jaeras, Iesu rətɪ pen mətə kəmhə nurɪgɪrɪen asori. Nərmama kəmhəpɪ məmhəsək əpwəmwis. ³⁹ Mətə Iesu ruvɪnɪmwə ia nəkwai nɪmwə məres pen irəha i mə, “Rəfo hɪaməurɪgrɪg məmhəsək? Prənouihi nəhə rɪpkemhə məhə, mətə raməpɪ a.”

⁴⁰ Irəha həregɪ, həris ia Iesu. Mətə in rərɪhi irəpw irəha həuvən fwe iruə, mɪri tata mɪne məmə səvəɪ prən ouɪhi irəhar nərmama kəhər səvənhi həuvən

fwe ia kwopun præn ouihi ramamak ikin. ⁴¹ Nənə in ruvehi rəgi præn ouihi nəha, mini pen tukwe in mə, “Talita kum.” Nipwrai nəgkariien nəha rini iamihni irə mə, “Prænouihi, iakini pehe tukw ik i mə ərer.” ⁴² Təkwətkwuni a præn ouihi riskəmter mavən. (Prænouihi nəha nuk səvənhi twelef.) Nəpən nərmama hətoni nəfe Iesu rino, nənimenraha rier pik. ⁴³ Mətə Iesu rinise pen ti nirəha i mə, “Tihəpwəh nəvisaiuen noien i m nərmama. Həuvei pen nəveginien riti min pwəh rəni.”

6

Nəmə Nasaret həpwəh nisaiien Iesu

¹ Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən fwe imwəni. Nərmama me səvənhi irəha mwī həkuriə in mhəuvən fwe ikin. ² Nəpən Sapat ruvehe, Iesu rinamahatən nərmama ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Nərmama həpik səməme kamhətərig Iesu həkərinari irə, mamhəres mə,

“Iəmā i ruvehi narimnari me nəha pəku? Muvehi nukurənien nəha pəku? Raməfo irə mamō nīmətətien asori me? ³ Kwa kapenta i tini Meri! Pləvni me nə Jemes, Josef, Jutas mine Saemon. Kītiriməni me hamarə ia rukwənu i kitaha minraha.” Irəha rerinraha ripkagien mhə ti Iesu. Həpwəh nisaiien in.

⁴ Ro iamihni irə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia kwopun me kamhəsiāi profet riti, mətə ia imwəni atukwatukw, nəkur imwəni me mine nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi ko həpwəh nisaiien in.” ⁵ Nənə Iesu ripko mhə nīmətətien ripik fwe imwəni. Ro kəru uə kahar a, məmrutə rəgin mī ia nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, mo irəha həuvehe mhəsanin. ⁶ In raməkərinari ia nəkur imwəni me ti nəri nə mə irəha həpkini mhə nipərhienien irə.

Iesu rəhi pen nərmama səvənhi twelef həuvən mhəvisau irapw nəgkariien amasan

Iesu ramevən ia rukwənu me mamahatən nərmama me. ⁷ Ia nəpən nəha in rəkwein nərmama səvənhi twelef həuvehe. Nənə in rinamərhi pen irəha kəru kəru ia kwopun me, muvei pen nasoriien minraha. Ia nasoriien nəha irəha tuhəkoui irapw nənimwəin ərəha me ia nərmama.

⁸⁻⁹ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Tihəpwəh nuvehiien narimnari me səvəi suatuk, nəveginien uə tənəripw uə mane. Tiharkahu ia karkahu kuatia a, mhəuvehi pen put, mhəuvehi kaskin a, mhəuvehi mamhəuvən. ¹⁰ Nəpən hiəuvən ia kwopun riti, mhəuvnimwə ia nəkwai nimwə, tiharə ia nimwə nəha meste tihəier. ¹¹ Trini minuə fwe ia kwopun riti nərmama həpkəsəni mhə kimiaha, həpkəkeikei mhə mə tuhəregi nəgkariien səkimiaha, nəpən kimiaha hiəpwəh imwənraha, tihounouini raka niməkwru ia nisumiaha. Noien nəha hio ro nīmətətien minraha, mamahatən pen mə hənō noien ərəha.”

¹² Iesu rini pen pam nənə irəha həuvən mamhəvisau irapw mə nərmama tuhaməkeikei mhəarəig ia noien ərəha me səvənraha. ¹³ Irəha kamhəkoui irapw nəremhə me həpik ia nərmama, mamhətəgi pen oel ia kənkəpwə nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, mho irəha həuvehe mhəsanin.

Kinəfo Jon Pəptaes remhə

¹⁴ Kig Herot riregi narimnari me səməme Iesu ramo ti nəri nə mə nərmama kamhəni pik nəghi Iesu. Nəpwən kamhəni mə, “In Jon Pəptaes. Rinətui mwī ia nemhəien səvənhi ro pen rauvehi niskaiien mamō nīmətətien me.”

¹⁵ Nepwɪn kamhəni mə, “In Profet Elaeja.” Nepwɪn mwi kamhəni mə, “In profet riti rəmwhen ia profet kupwən me.”

¹⁶ Mətə nəpɪn Kig Herot riregi, rini mə, “Jon sə iakinərai raka kənkəpwə rinətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

¹⁷⁻¹⁸ Kig Herot rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə fwe kupwən in rakres Herotias pran səvəi piəvni nəghin nə Filip. Mətə Jon rini pen tukwe in mə, “Ikakres pran səvəi piəm noien nəha rɪpkatukwatukw mhə ia Loa.” Nənə ti prən nəha Kig Herot rini nəkwan kərihi tərini Jon kuvehi puvnimwə ia kalapus. ¹⁹ Nəpɪn Jon raməmak fwe ia kalapus, Herotias raməmwəki afafa a in, mamokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekin tukwe ti noien. ²⁰ Kig Herot rehekɪr Jon, mukurən mə in iəmə ikinan riti sə noien səvənhi ratukwatukw. In ramətui amasan ti Jon mə iərmama riti trəpwəh nourahaien. Nɪpərhiendien nəpɪn Kig Herot riregi Jon raməgkiari, nətəriɡien səvənhi rəvsəusini pik, mətə rerin ragien mə triregi.

²¹ Herotias rokeikei mə trousi əpune Jon, mətə rəknekin. Mətə in rətoni suatuk tukwe ia nəpɪn Kig Herot rinətui irə. Ia nəpɪn nəha Kig Herot ro nəveɡinien asori riti sənəi nəmə asori me səməmə kamharə ipaka tukwe in mine nəmə asori me səvəi naruagən me mine nəmə asori me ia tənə Kalili. ²² Nəpɪn irəha kamhəni pəri nari, prən ouihi səvəi Herotias ruvehe mamotanis ia nəmriŋraha. Kig Herot mine nəmə asori me səməmə kamhəni pəri nari irəha min hətəni rerinraha ragien tukwe. Ro iamɪnhi irə Kig Herot rini pen ti prən ouihi nəha mə, “Ikokeikei nəfe ikərəs i. Iou takuvei pehe mik.” ²³ Kig Herot rini nəkwan muvehi kwəsuaahi tukwe, mini mə, “Nəfe ikərəs, takuvei pehe. Nitətə səiou iakamərimənu irə ikuə takərpifi ia nɪpərin kəru, muvei pehe riti mik, takaməkeikei mo.”

²⁴ Kurirə irə prən ouihi nəha revən mini pen ti səvənhi mama mə, “Mama, takərəs nəfe?”

Miregi rini mə, “Evən məres kənkəpwə Jon Paptas.”

²⁵ Ro iamɪnhi irə prən ouihi nəha raiu akwauakw mevən ti Kig Herot, mini pen tukwe in mə, “Takokeikei mə təkwtəkwuni tikuvei pehe kənkəpwə Jon Paptas ia tikiplot.”

²⁶ Kig Herot rerin rəpou pik tukwe. Mətə ti nəri nə mə riməuvehi kwəsuaahi ia nəmri nəmə asori me səməmə kamhəni pəri nari irəha min, rəpwəh nokeikeiien mə trətəfi nəgkiariien səvənhi sə riməni pen ti prən ouihi i. ²⁷ Təkwtəkwuni a in rərhi pen iaruaɡən riti mini pen tukwe mə trevən muvehi kənkəpwə Jon muvehi muvehe. Iaruagən nəha revən fwe ia kalapus, mərai raka kənkəpwə Jon, ²⁸ nəmri pen ia tikiplot, muvehi muvehe, muvei pen m prən ouihi. Prənouihi nəha ruvehi mevən, muvei pen m səvənhi mama. ²⁹ Nəpɪn nərmama me səvəi Jon hərəgi, həuvehe mhəuvehi nɪpwrai Jon, mhəuvən mhəmri pen ia nɪpəɡ sə kanɪmwi iərmama ikin.

Iesu rəkwməni nərmama me həpik ikəvsini nərman me əpa irəha pam faef-taosən

³⁰ Aposol me hərəriɡ pehe mwi ti Iesu, mhəni pen tukwe in narimnari me həno mine nəgkiariien me səməmə hənahatən nərmama me irə. ³¹ Nənə Iesu rini pen ti nɪrəha i mə, “Həuvehe kimiaha əpa. Pwəh səuvən ia kwopun riti nərmama həiwən ikin, mhəpwis ouihi a.” In rini iamɪnhi irə ti nəri nə mə nərmama həpik kamhəuvehe tukwe mamhəuvən. Ro pen nəpɪn səvənraha riwən ti nəniien nari.

³² Iræha hæputæ ia nitætæ ouihi riti, iræha æpa, mamhæuvæn fwe ia kwopun riti nærmama hæiwæn ikin. ³³ Nærmama hæpik hænætæ Iesu mine nærmama me sævænhi hæputæ ia nitætæ ouihi, mamhæuvæn. Hæuvæukuræn raka kwopun kamhæuvæn ikin. Ro pen iræha haraka ia rukwænu ia rukwænu me sævænraha, mhaiu akwauakw mhækuræw parei mhækupwæn mhæuvæn fwe ikin. ³⁴ Næpin Iesu ruvare, mætoni nærmama hæpik, nænæ rerin rærkwæpær ti niræha, ti næri næ mæ iræha hæmwhen ia sipsip me nepwîn iærmama riwæn trætæ amasan iræha. Nænæ Iesu rinamahatæn iræha ia narimnari me ripik.

³⁵ Næpin meri rakakini, nærmama me sævænhi hæuvehe mhætæ in, mhæni mæ, “Kwopun i næveginien riwæn ikin. Rinamæruaræv. ³⁶ Ramasan mæ tikærhi pen nærmama me i hæuvæn ia næmhien me mine rukwænu me kwærha ipaka pwæh hæuvehi næmri næveginien sænænraha.”

³⁷ Mætæ Iesu rini mæ, “Kimiaha næ tihæuvei pen næveginien minraha.”

Miregi hæni pen tukwe in mæ, “Ræfo? Ikokeikei mæ tahæuvæn mhæuvehi næmri bred ia silin kino ia silfa iræha pam tu-hantret, mhækwmæni iræha i?”

³⁸ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Sænæmiaha bred kevæ? Hæuvæn mhætæni ro.”

Nænæ iræha hæuvæn mhætæni mhæni mæ, “Sænæmaha bred krirum mine næmu kærü.”

³⁹⁻⁴⁰ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Tihæuvæn mhæni pen ti nærmama me i mæ tuhæuai iræha me, nepwîn fifiti, nepwîn hantret, pwæh hækure ia nurhi æmræmeræ.” Nænæ nærmama hæuai iræha me mhækure. ⁴¹ Nænæ Iesu ruvehi bred krirum mine kwæti næmu kærü, mækwætæ ia nimagouagou, mæfwaki mini vivi Kumwesæn tukwe, mækwæsen bred me, muvei pen m nærmama me sævænhi mæ tuhæpeki pen m nærmama me, maræ mækwæsen mwi kwæti næmu mi næha kærü hæpeki pen m nærmama me pam. ⁴² Nærmama pam hani nari tipwînraha ræsisi. ⁴³ Nænæ nærmama me sævæi Iesu hævai pen nipærpæri bred mine næmu me hænæpwæh ramrimær rukuær ia tænaripw twelef. ⁴⁴ Nærmama me næha hænani nari hæpik, ikævsini nærman me æpa iræha pam faef-taosen.

Iesu ravæn ia tækure nui asori Kalili

⁴⁵ Tækwætækwuni a mwi Iesu rini pen ti nærmama me sævænhi mæ tuhæputæ ia nitætæ ouihi, mhækupwæn, mhæpi simwîn ia nui asori Kalili, mhæuvareï mhæuvæn fwe ia rukwænu næha Petsæta. In tramo mærho pen nærmama me hæuvæn fwe imwænraha me. ⁴⁶ Næpin Iesu ræsækir raka minraha, mutæ ia tækuær riti mæ træfwaki.

⁴⁷ Ramæfwaki meste rinapitæv. Næpin næha rinapitæv iræ, nærmama me fwe ia nækwai nitætæ ouihi kamhaiu ihi ia kurkwai nui asori. Iesu in æpa fwe parei. ⁴⁸ In ræti peraha, mætoni iræha kamharkut ti næsuæien ti næri næ mæ kamhaiu mamhæuvæn ia næmri mætægi mwatuk. Ia næpin næha rinamran, Iesu ruvehe ti niræha, mamævæn ia tækure nui, mokeikei mæ trevæn mukurau ia nikarenraha. ⁴⁹ Næpin nærmama me sævænhi hæti pen mhætæni Iesu ravæn ia tækure nui asori, rerinraha ramrhi mæ in læremhæ riti. Hamasæk æpwæmwis.

⁵⁰ Iræha pam hætoni, hæhekir asori.

Mætæ tækwætækwuni a Iesu rægkiari minraha, mini mæ, “Kimiaha tihæpwæh niregiiæn ræræha. Kwa iou i. Tihæpwæh nehekieren.” ⁵¹ Iesu revæn ti niræha, mæputæ ia nitætæ ouihi. Ia næpin næha nimætægi reiwaiu miwæn. Nænæ nærmama me sævænhi nænimænraha rier pik, ⁵² ti næri næ mæ hæreirei nipwrai nimtætien Iesu sæ rino ia bred krirum, mætæ nætærigien sævænraha riskai pik.

Iesu ro nækur Kenesaret hæuuehe mhæsanin

⁵³ Iræha hæpi simwin ia nui asori, mhæuvæn mhæuvarei ia tæna Kenesaret. ⁵⁴ Næpin hænakwi tæri ni raka nitætæ ouihi sævænraha mhæier, nærmama hætoni, mhæukuræn amtia mæ Iesu næha. ⁵⁵ Ro pen iræha haiu mhæuvæn ia kwopun me pam, mhæuvehi nærmama me sæmæme nemhæien raræ ia niræha, mhæuvehi ia nimæhan me sævænraha, mhæuvehi mhæuvehe ti kwopun pæku hæregi mæ Iesu ramaræ ikin. ⁵⁶ Ia kwopun pam Iesu revæn ikin, ia taon me, uæ ia rukwænu asori me, uæ ia rukwænu ouihi me, nærmama me hæmri nærmama me sæmæme nemhæien raræ ia niræha ia kwopun asori me sævænraha me, mamhæres Iesu mæ ko iræha hærap i a nusvenhi tinari sævænhi. Nænæ iræha pam sæmæme hærap i nusvenhi tinari sævænhi hæuuehe mhæsanin.

7

Nahatæn me sævæi Loa mine Farisi me kamhæni æræha Iesu

¹ Farisi me nepwin mine nahatæn me nepwin sævæi Loa sæmæme hæuku pen fwe ia Jerusalem housæsimwin pen iræha me ti Iesu, ² mhættoni sævænhi nærmama me nepwin kamharui nitætæ sævæi kaha kupwæn me sævænraha, mamhani næveginiæn ia rægînraha, mætæ hæpkukupwæn mhæ mhærkwærig. ³ (Farisi me mine nækur Isrel me pam kamhesi pen nitætæ sævæi kaha kupwæn me sævænraha. Trini minuæ hæpwæh nærkwerigien ia rægînraha, ko hæpwæh naniiæn nari. ⁴ Næpin iræha hæuku pen fwe maket, mhæuvehe ia rukwænu, tuhamækeikei mhækupwæn mhærkwærig. Mæ hæpwæh, ko hæpwæh naniiæn nari. Natuakæmien me nepwin mwi hæpik kamhesi pen. Kamhæuvehi tikikap me mine tikiari ouihi me mine tikiari asori me sæmæme kino ia pras, mhækiætænimw iræha ia nui mæ tuho hæmher ia næmri Kumwesæn.) ⁵ Farisi me mine nahatæn me sævæi Loa hæres pen Iesu i mæ, "Ræfo sæim nærmama me hæpwæh nesi penien nitætæ sævæi kaha kupwæn me? Hamani nari, mætæ hæpkukupwæn mhæ mhærkwærig."

⁶ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, "Fwe kupwæn, Profet Aesea rimæni atukwatukw kimiaha kæuætkæsua me. Ræmwhæn kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan mæ, 'Nærmama me i kamhægnægini iou ia tærhunraha, mætæ nætærigien sævænraha ræmak isipwin tukw iou.

⁷ Iræha kamhæfwaki auær a miou.

Næpin kamhahatæn nærmama, hæni mæ kamhahatæn nægkiariien sæiou, mætæ rekæm.

Kamhahatæn a nægkiariien sæ ruku pen ti nærmama.'

⁸ Kimiaha hianæpwæh raka nægkiariien me sævæi Kumwesæn, nænæ tækwækwuni mine hiamesi pen a natuakæmien me sævæi nærmama."

⁹ Iesu raræ mini pen mwi ti niræha i mæ, "Kimiaha hiæukuræn amasan noien sævæi nærarkiien Loa sævæi Kumwesæn mæ tihesi pen naræien sækimiaha.

¹⁰ Tihætærig ro ti Moses. Rimæni mæ, 'Tikisiai sæim tata mine sæim mama.' Rini mwi mæ, 'Trini minuæ iærmama riti rani æræha sævænhi tata mine mama, tukamækeikei kousi æpune in.' ¹¹ Mætæ kimiaha hiamæni mæ, 'Trini minuæ iærmama riti rini pen ti sævænhi tata mine mama mæ, Sæiou narimnari me sæ trasitu ia kimirau ro korpan' (uæ sævæi Kumwesæn), ¹² ko ripkasitu mhæ mwi ia sævænhi tata mine mama, muvei pen nari riti minrau. Hiamæsisæg iærmama næha. ¹³ Nænæ ia noien næha hiamousi raka nægkiariien sævæi Kumwesæn ia naræien sækimiaha kinahatæn kimiaha iræ. Narimnari me ripik hiamo iaminihi."

Nāfe nari tro iarmama ruvehe mæmkemik ia nāmri Kumwesən

14 Iesu rækwein mwi narmama me hæuvehe. Rini pen ti niraha i mā, “Kimiāha pam tihətərig amasan ia nirak, mhækurən nāfe takini. 15 Nari riti riwən iarmama rāni ko ro in ruvehe mæmkemik ia nāmri Kumwesən. Mətə narimnari me sēməme hæuku pen ia rerin fwe imwə mamhæier iraha nā kamho in ræmkemik ia nāmri Kumwesən. 16 Kimiāha narmama nækwəregimīaha rarə ti niregiien nari, tihətərig amasan.”

17 Nəpin naha Iesu riskəmtər məpwəh narmama me naha, muvniwə fwe ia nækwai nimwə. Nənə narmama me səvənhi kamhəres pen in mā trini nīpwrai nusipekinien sə riməni. 18 Nənə Iesu rini pen ti niraha i mā, “Kimiāha mwi hiamreirei ihi? Hiəpkukurən mhə mā nāfe nəghin ruku pen fwe iruə muvniwə ia iarmama ko rīpko mhə in ræmkemik ia nāmri Kumwesən 19 ti nəri nə mā rīpkuvniwə mhə ia rerin, mətə ramevən ia tīpwin mamier.” (Ia nəgkiariien naha, Iesu rini irapw mā nəveginien me pam rāmasan ti nəniiēn.)

20 Iesu rarə mini mwi mā, “Nari sə ruku pen ia reri iarmama fwe imwə mamier in nə ramo in ræmkemik ia nāmri Kumwesən. 21 Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mā nətərigien ərəha ruku pen fwe imwə ia reri iarmama, mamier. Nərman mine nīpran kamhāiri əpnəpen irəha me, nakresien, nousi əpuneien iarmama, nakresien pran səvəi iarməpə, 22 iarmama raməpwtig ti nautə səvənhi, nāmtihaien nari, neikuəien, noien sə ro naurisien, nəmwəkiēn, nīni ərəhaien iarmama, nəfiūtəien, narməriēn. 23 Noien ərəha me i kamhəuku pen fwe imwə ia reri iarmama, mamhæier, mamho iarmama ræmkemik ia nāmri Kumwesən.”

Iesu rəkoui irapw nənimwin ərəha ia prən ouihi səvəi pran Fonisia

24 Iesu rier məpwəh kwopun naha, mevən ipaka ti taon naha Taea. Revən mamarə ia nimwə riti, məpwəh nokeikeiēn mā narmama tuhækurən in mā ramarə ia kwopun naha. Mətə ko rīpkərkwafə mhə ti niraha. 25-26 Nənə pran riti fwe ikin, səvənhi prən ouihi nənimwin ərəha ramarə irə. Prən naha rīpko mhə prən Isrel,^a mətə rinətui fwe ia Fonisia ia tənə Siria. Nəpin riregi mā Iesu in ia kwopun naha, ruvehe tukwe, mīnimwi nukurhun mi ia nənimen, mamasək tegin in mā, “Tikasitu ia nirak, məkoui irapw iəremhə ia səiou prən ouihi.”

27 Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Pwəh nækwərhakwərha həkupwən mhani nari tīpwinraha rəsi. Rəpwəh namasanien mā takuvehi nəveginien sənəi nækwərhakwərha, mərarki pen i m kuri me.”

28 Miregi prən naha rini pen tukwe in mā, “Iərimənu, nīpərhiēnien, mətə kuri me fwe ia ruei tepol, irəha mwi kamhani nīmwəkmwəki nəveginien sənəi nækwərhakwərha.”

29 Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Ti nəri nə mā ikin iamīnhi irə, ik tikrərig mamevən. Iəremhə ruvəier raka ia prən ouihi səim.”

30 Nənə prən naha rirərig pen fwe imwəni mətə səvənhi prən ouihi ramapri amasan ia nīməhan səvənhi. Iəremhə naraka irə.

Iesu romasan iəpou riti

31 Iesu rəpwəh kwopun səvəi Taea mevən ia taon riti nəghin nə Saeton, məpwəh muvehe ia Tekapolis, kwopun taon ten ikin, məpi simwin pehe ia nui asori Kalili. 32 Ia kwopun naha narmama nēpwīn hæuvehi iəpou riti sə

7:15: Wok Me 10:14-15   ^a 7:25-26: Pran naha nəgkiari ia nəgkiariēn səvəi nəkur Kris, mamesi pen kastom səvənraha.   7:31: Mat 15:29-31

ripkægkiari mhə nəkʷəregin ruvisimw, mhəuwehi mhəuwehe ti Iesu, mhəres pen mə trəmrutə rəgin irə.

³³ Nənə Iesu riri raka əpa iəpou nəha, rouevən isipwın ti nərmama, muvei pen nukwai rəgin ia ruei nəkʷəregi iəpou, mərgavis pen ia rəgin, mırapi nərami iəpou irə. ³⁴ Nənə məkwətə ia neiai, meiahag əfi, mīni pen ti iəpou i mə, “Efata!” Nipwrai nəgkiarrien nəha “Efata,” in i mə “Əkwag!” ³⁵ Iesu rini iaminhi irə mīne nəkʷəregi iəpou nəha rəkʷag. Rerin ruvehe raməgkiari amasan.

³⁶ Nənə Iesu rinise pen əknekin ti nırəha i mə tuhəpwəh nəvisaiuien nəfe in rino ia iəpou nəha. Mətə nəpın rinise əknekin irəha, həməha mhəni mwī. ³⁷ Nənimənraha rier pik ti Iesu. Həni mə, “Eh! Nərimnari me i iəmə i ramo rirai raka pam! Nərmama səməme nəkʷəreginraha ruvisimw, mīne nərmama səməme həpkægkiari mhə, in ramomasan irəha.”

8

Iesu rəkwməni nərmama irəha pam fo-taosən

¹ Ia nəpın nəha nərmama həpik həuwehe mwī ti Iesu. Sənənraha nəveginien ruvaiwən. Iesu rəkweın nərmama me səvənhi həuwehe. Rini pen ti nırəha i mə, ² “Rerik rəkʷəpır ti nərmama me i. Hənarə raka nəpın kahar kitaha mınraha nənə sənənraha nəveginien ruvaiwən. ³ Irəha nepwın həuku pen fwe isipwın. Trini mīnuə həpkani mhə nari, iakərhi pen irəha fwe imwənraha, nəmrınraha trıpıtəv həmwēi ia suatuk.”

⁴ Miregi nərmama me səvənhi həres pen mə, “Kitaha tsəfo irə mhəuwehi sənənraha bred? Samarə ia kwopun nəveginien riwən ikin.”

⁵ Miregi Iesu rəres pen irəha i mə, “Sənəmiaha bred kevə?”

Miregi həni mə, “Sefen.”

⁶ Iesu rini nəkwən mə nərmama me nəha sənənraha nəveginien riwən tihəkure ia tiprənə. Irəha həkure, nənə in ruvehi bred me nəha sefen, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Nəpın rəfwaki pam, maməkwsen bred me, mauvei pen m nərmama me səvənhi mə tuhəpeki pen m nərmama me. Nənə həpeki pen mınraha. ⁷ Nərmama me səvənhi sənənraha kwopnəti nəmu me nepwın mwī fwe ikin. Iesu rəfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, mīni pen ti nırəha i mə, “Nəmu me i mwī tihəpeki pen mınraha.” ⁸ Nənə nərmama me pam hani nari tipwınraha rəsis. Həvai pen nipərpəri bred mīne nəmu me hənəpwəh ramrımər rukuər ia tənəripw sefen. ⁹⁻¹⁰ Nərmama me nəha Iesu rəkwməni irəha ipaka fo-taosən. Nəpın Iesu rəkwməni pam irəha, rərhi pen irəha kamhəuwən imwənraha me. Kurirə irə rəputə ia nitətə ouih i irəha nərmama me səvənhi mamhəuwən fwe ia kwopun riti nəghin nə Talmanuta.

Farisi me hokeikei mə tuhətoni nımtətien riti

¹¹ Farisi me həuwehe mamhəres Iesu mə, “Ko iko ro nımtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətoni mhəukurən mə ik pərhiən Kumwesən rərhi pehe ik?”

¹² Iesu riregi, miregi rərəha fwe imwə ia rerin, mīni mə, “Nımtətien əfo nəha nərmama ipwet mīne kamhətui? İakani nipərhiənien tukumiaha i mə nərmama ipwet mīne ro iamınhi Kumwesən trəpwəh nuvei penien nımtətien

riti minraha.”¹³ Ia nāpin naha Iesu rāpwāh irāha, māputā ia nitātā ouihi irāha nārmama me sāvānhi, mhāier, mamhāvān ia nikarē nui.

¹⁴ Nārmama me sāvai Iesu hānenouenou mā tuhāvahi bred. Sānānraha bred kuatia a ia nākwai nitātā ouihi. ¹⁵ Nānā Iesu rāvāhag minraha, mini mā, “Tihātui amasan, mamhāsiari ti yis sāvai Farisi me mine yis sāvai Kig Herot.”

¹⁶ Miregi nārmama me sāvānhi hānamāgkiari minraha me i mā, “Sānātaha bred riwān.”

¹⁷ Nāpin Iesu riregi, rini pen ti nirāha i mā, “Rāfo hiamāgkiari m kīmiaha me mā sānāmiaha bred riwān? Rosi hiāpkātā raka mhā ihī mhāirei? Rosi kāmkapwāmiaha riskai? ¹⁸ Nānimemiaha nā, mātā rāfo hiāpkātā mhā nari? Nākwāregimīa nā, mātā rāfo hiāpkregi mhā nari? Rosi rerimīa nā rīpkrhi mhā ¹⁹ nāpin iakinākwāsen bred krirum mākwānī nārmān faef-tāosen irā? Ia nāpin naha kīmiaha hiāuvehi tānāripwā kewā rukuār ia nīpārpāri nāveginien hānāpwāh ramrīmār?”

Miregi hāni pen tukwe in mā, “Twelef.”

²⁰ Nānā Iesu rāres pen mā, “Nāpin iakinākwānī nārmama fo-tāosen ia bred sēfen, kīmiaha hiāuvehi tānāripwā kewā rukuār ia nīpārpāri nāveginien hānāpwāh ramrīmār?”

Miregi hāni pen tukwe in mā, “Sēfen.”

²¹ Nānā Iesu rāres pen irāha i mā, “Hiamreirei ihī?”

Iesu romasan iārmama riti nānimen rīfwā

²² Irāha hāuvehe ia taon naha Petsaeta. Nārmama nepwān fwe ikīn hāiri iārmān riti nānimen rīfwā mhāuvehe ti Iesu, mhāres Iesu mā Iesu trāmrutā rāgin irā. ²³ Nānā Iesu ruvehi rāgin, miri in rouaraka ia rukwānu. Nānā Iesu rārgāvāsi nānimen māmrutā rāgin irā, māres in i mā, “Ikamātā nari?”

²⁴ Miregi iārmama naha nānimen rīfwā rāti rāri mini mā, “Iakamātā nārmama me, mātā iāpkātā amasan mhā irāha. Iakamātā irāha hāmwhen a ia nei me kāmhāvān.”

²⁵ Ro iamānhi irā Iesu rāre māmrī pen mwi rāgin ia nānimen. Iārmama naha rāmāha mātui. Nānā nānimen ruvehe māmasan mātā amasan narimnari. ²⁶ Nānā Iesu rārhi pen in, mini mā, “Tikevān atukwatukw fwe imwam, māpwāh nevānien fwe ia rukwānu naha krimāuku pen ikīn.”

Pita rini irapw mā Iesu in Kristo

²⁷ Iesu mine sāvānhi nārmama me hāvān ia rukwānu me ia tānā riti nāghin nā Sisaria Filipae.^a Nāpin kāmhāvān ia suatuk, Iesu rāres pen sāvānhi nārmama me i mā, “Nārmama kāmhāni iou mā iou sin?”

²⁸ Miregi hāni pen tukwe in mā, “Nārmama nepwān kāmhāni ik mā Jon Paptas. Nepwān kāmhāni ik mā Profet Elaeja. Nepwān mwi kāmhāni ik mā profet kupwān riti sāvai Kumwesān.”

²⁹ Nānā Iesu rāres pen irāha mā, “Mātā kīmiaha hiamāni mā iou sin?”

Miregi Pita rini mā, “Ik Kristo.”

³⁰ Nānā Iesu rinise pen ti nirāha i mā tuhāpwāh nānien ti iārmama riti mā in Kristo.

³¹ Ia nāpin naha rinamāhatān irāha mā, “Iou, Iāmāti Iārmama, takamākeikei miregi rārāha ia narimnari me rīpik. Nāmā asori me mine pris asori me mine

8:15: Luk 12:1   **8:17:** Mak 6:52   **8:18:** Jer 5:21, Mak 4:12, Wok Me 28:26   **8:19:** Mak 6:41-44
8:20: Mak 8:6-9   **8:26:** Mak 7:36   **a** **8:27:** Kani kwopun naha mā “Sisaria Filipae,” ti nāri nā mā
 Sisaria in taon asori riti ia tānā Kig Filip ramārimānu ikīn.   **8:28:** Mak 6:15   **8:29:** Jon 6:68-69,
 Mak 9:9

nahatən me səvəi Loa, irəha tuhəpwəh iou, mhousi əpune iou. Takemhə, nənə, nəpən səro kahar irə iakətui mwi.”

³² Iesu rini irapw nəgkiariien nəha, ro nukurəniēn i. Mətə Pita riri raka Iesu ia nikarenraha, mīnanise pen tukwe in mə, “Tikəpwəh nīniēn nəgkiariēn nəha ikani.”

³³ Mətə Iesu ruvsini, mətōni nərmama me səvənhi kamhərer. Nənə rinise pen ti Pita i, mīni mə, “Setan, evən ia təkutak! Nətərigiēn səim rīpkesi pen mhə nətərigiēn səvəi Kumwesən, mətə ikamesi pen a nətərigiēn səvəi nərmama.”

Iərmama sə rakurirə Iesu traməkeikei məvrani nei kamarkuau

³⁴ Iesu rəkweīn nərmama me pam həuvehe irəha nərmama me səvənhi. In rini pen ti nīrəha i mə, “Iərmama sə rokeikei mə truvehe mo iərmama riti səiou, traməkeikei məpwəh nətərigiēn səvənhi, muvehi utə nei kamarkuau səvənhi, məvrani mukurirə iou. ³⁵ Iərmama sə rokeikei mə trəkwtəmhiri nīmīruīēn səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə traraka ia nīmīruīēn səvənhi tukw iou mīne nəgkiariēn amasan səiou truvehi nīmīruīēn rerin. ³⁶ Trini mīnuə iərmama riti rīpeki pam narimnari me ia tīprənə i, mo səvənhi i, nənə kurirə ikīn remhə marfai ia nīmīruīēn rerin, noien nəha trəfasitu irə? ³⁷ Iərmama truvei pen nəfe mərpwīn tai nīmīruīēn səvənhi? ³⁸ Nərmama ipwet mīne noien səvənraha rərəha. Irəha hənəpwəh Kumwesən rəmwhēn ia pran riti sə rīnəpwəh iərman səvənhi, mēsesi pen iərman əpə mwi. Trini mīnuə iərmama riti rauris ia nəmrīnraha ti nīniēn mə in iərmama riti səiou, rauris mwi ti nəvisauīēn nəgkiariēn səiou mīnraha, iou mwi Iəməti Iərmama, ia nəpən nəha takuvehe ia nīskaiēn səvəi tata səiou kimaha nagelo ikinan me, takauris ti nīniēn mə iərmama nəha in iərmama riti səiou.”

9

Nīpwrai Iesu ruvehe mopə

¹ Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Iakani nīpərhiēniēn tukumiaha i mə nərmama nəpwīn kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətōni nīskaiēn səvəi Kumwesən rier pehe irau nītətə sə in ramərīmənu irə.”

² Nəpən sikis rukurau, nənə Iesu riri əpa Pita mīne Jemes mīne Jon, həutə parei ia təkueə əpwəmwis riti. Ia kwopun nəha irəhar harətōni ia nənimənrahar nīpwrai Iesu ruvehe mopə. ³ Səvənhi tīnari ruvehe məpsan mamser pik. Iərmama sə ramaikuas tīnari ia tīprənə i ko rīpkaikuas mhə rəpsan rəmwhēn ia tīnari səvənhi. ⁴ Nənə irəhar harətōni Profet Elaeja mīne Moses krouier pehe, rouəgkiari irəhar Iesu.

⁵ Nənə Pita rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən, ramasan mə kīmrəhar iaharuvehe i. Pwəh kīmrəhar iaharo tənīməwə kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja.” ⁶ (Pita rini iamīnhi irə ti nəri nə mə irəhar harhekīr pik. Rīreirei mə trəfni irə.)

⁷ Nənə nəpuə riti ruvehe muvegi irəha. Nənə reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə mīni mə, “In nəha nərik keikei. Tihətərig in.”

⁸ Təkwtəkwwuni a mwi, Pita, Jemes, mīne Jon harətī ərari mharəpwəh nətōniēn Moses mīne Profet Elaeja, mətə Iesu əpa irəha mīn.

⁹ Nəpən kamheiwaiu pehe ia təkueə, Iesu rinise pen ti nīrəhar i mə, “Nəfe hiarīnətōni kīmīrəhar tiharəpwəh nīniēn ti iərmama riti meste iou, Iəməti Iərmama, iakətui mwi ia nemhəiēn səiou.” ¹⁰ Ro iamīnhi irə mīne harəpwəh nīni irapwīēn nəfe harīnətōni, mətə kamharəres irəhar me i mə, “Nəfe

nipwrai nægkiariien naha Iesu rimani pehe tukutahar i ma in tretui mwi ia nemhæien sævænhî?”

¹¹ Nænæ iræhar haræres Iesu mæ, “Ræfo nahatæn me sævæi Loa kambahi mæ Profet Elæja tramækeikei mukupwæn muvehe?”

¹² Miregi Iesu rini pen ti niræhar i mæ, “Nipærhienien, Profet Elæja trukupwæn muvehe mamri amasan pam narimnari me ræmwæn ia sæ fwe kupwæn. Mætæ ræfo kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan iamînhi iræ mæ iou, Iæmæti Iærmama, takamækeikei miregi ræraha ia narimnari me ripik? Tuho ia nirak ræmwæn ia iou iæmæ ræraha riti. ¹³ Mætæ iou iakani pehe tukumiaha i mæ Profet Elæja ruvæuvehe raka.^a Nænæ nærmama me hesi pen nætærgien sævænraha mho ræraha iræ ræmwæn ia Nækukuæ Ikinan rani.”

Iesu rækoui irapw nænimwîn æraha ia iækunouihî riti

¹⁴ Iesu iræha Pita, Jemes, mine Jon hærærig pehe mwi ti nærmama me sævæi Iesu, mhættoni nærmama hæpik kambaher kurkurau ia nærmama me sævæi Iesu. Nahatæn me sævæi Loa mine nærmama me kambahisæ minraha me. ¹⁵ Næpin nærmama me hætæ Iesu, hærkærinari, mhaiu mhæuvæn mhægkiari pen min.

¹⁶ Nænæ Iesu ræres pen iræha i mæ, “Kimiaha nahatæn me sævæi Loa hiamægkiari ia næfe?”

¹⁷ Mætæ riti ia nærmama me naha rini pen tukwe in mæ, “Iahatæn, iou iakuvehi sæiou iækunouihî muvehe tukw ik. Nænimwîn æraha riti ramaræ iræ, mammo rerin riwæn ko ripkægkiari mhæ. ¹⁸ Kwopun pæku sæiou iækunouihî revæn ikin, næpin nænimwîn æraha ruvehi in, ruvehi mouini ia tiprænæ. Nisækwan ramaiu ia tærhun. Ramahi revin. Nipwran rakinkin. Iakinæres raka nærmama me sæim mæ tuhækoui irapw nænimwîn æraha naha, mætæ hæni mæ ko hæpko mhæ.”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Kimiaha nækur ipwet mine sækimiaha nahatætæien riwæn. Tsaræ kitaha miou mesite næfe næpin? Tinesæn mine iakapwis kimiaha? Kimiaha tihæuvæn mhæuvehi iækunouihî naha mhæuvehi mhæuvehe.”

²⁰ Nænæ iræha hæuvæn mhæuvehi in mhæuvehe ti Iesu. Næpin nænimwîn æraha rætæ Iesu, tækwtækwuni a ro iækunouihî rimwei ia tiprænæ, mærkærekir, mæsækwusækwu. Nisækwan ramaiu ia tærhun.

²¹ Nænæ Iesu ræres pen sævænhî tata i mæ, “Iækunouihî i ruvehi nemhæien i nuk kevæ?”

Miregi sævænhî tata rini mæ, “Nemhæien i rimæuvehi ia nouihien sævænhî.

²² Næpin ripik nænimwîn æraha i ro iækunouihî rimwei pen ia napw ua ia nui mæ tremhæ. Mætæ mæ ikukuræn noien nari riti, tikapi tukumrau, masitu ia kimrau.”

²³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Ræfo ikini nægkiariien naha mætæ mæ ikukuræn noien? Trini minuæ iærmama riti rahatætæ pærhien ia nirak, iakukuræn noien narimnari me pam min.”

²⁴ Nænæ tækwtækwuni a mwi tata sævæi iækunouihî naha rasæk æpwæmwis, mini mæ, “Iakahatætæ ia niram, mætæ nahatætæien sæiou ripkiskai mhæ. Tikasitu ia nirak!”

²⁵ Ia næpin naha nærmama hæpik kambahi mamhæuvehe. Næpin Iesu rætoni iræha, rinise pen ti nænimwîn æraha, mini mæ, “Ik nænimwîn æraha sæ ikamo iærmama tærhun ruvisimw mine nækwæregin ruvisimw, iou iakani pehe tukw ik i mæ tikier ia iækunouihî i mæpwæh nuvniwæw peheien mwi iræ.”

²⁶ Nənə nənımwın ərəha rikiukiu pik ia iəkunouihi, məkwein əpwəmwis, mier. Mətə nıpwrai iəkunouihi nəha ruvehe mərouərou pam. Ro pen nərmmama həpik həni mə, “Eh, ruvamhə!” ²⁷ Mətə İesu ruvehi rəgin, mivi utə, rərer.

²⁸ Kurirə irə İesu revən muvnimwə ia nəkwai nimwə. Nəpin nərmmama me səvənhi me irəha min əpa, həres pen in mə, “Rəfo kimaha iahəreirei nəkoui irapwien nənımwın ərəha nəha?”

²⁹ Miregi İesu rini pen ti nirəha i mə, “Nənımwın ərəha sə ro me iamınha irə, nari riti riwən ko rəkoui irapw irəha, mətə nəfwakiien əpa.”

İesu rini irapw mwi mə in tremhə

³⁰ Irəha həpwəh kwopun nəha mhəvən mhəpi simwın ia tənə Kalili. İesu rıpkokeikei mhə mə nərmmama tuhəukurən kwopun me nəha ramarə ikin, ³¹ ti nəri nə mə ramahatən nərmmama me səvənhi, mamini pen ti nirəha i mə, “Tripkə mhə tui kuvei pen iou, İəməti İərmama, ia rəgi nərmmama. Irəha tuhəusi əpune iou. Takemhə, nənə, nəpin səro kahar irə iakətui mwi ia nemhəien səiou.” ³² Mətə nərmmama me səvənhi həreirei nıpwrai nəgkiariien i in rani. Həhekır ti nəresien in.

İərmama rasori məpi raka

³³ Irəha həuvehe ia Kapaneam. Nəpin həuvnimwə ia nəkwai nimwə riti, İesu rəres pen nərmmama me səvənhi mə, “Səməuvehe kimiaha hiaməgkiari ia nəfe?” ³⁴ Mətə irəha həpwəh nəgkiariien, ti nəri nə mə kamhəuvehe mamhəgkiari mə sin ia nirəha in rasori.

³⁵ Nənə İesu rəkure, məkwein nərmmama səvənhi twelef həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “İərmama sə rokeikei mə trakupwən ia nərmmama me pam, traməkeikei muvehe mukurirə, mamə in iərmama sə ramə tukwini nari m nərmmama me pam.”

³⁶ Nənə İesu ruvehi iəkunouihi riti mərpwi ia kurkwən ia nirəha, mərəhi utə, marə mını pen mwi ti nirəha i mə, ³⁷ “İərmama sə trəsevər ia rerin ti iəkunouihi riti sə ro iamınhi ia nəghik rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin tukwe iou. İərmama sə raməsevər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsevər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rınərhi pehe iou iakuvehe.”

³⁸ Jon rini pen ti İesu i mə, “İahatən, kimaha iahətoni iərmama riti raməkoui irapw nəremhə me ia nəghim. İahaməmwur mə təhənise in ti nəri nə mə rıpkə mhə in kimaha riti.”

³⁹ Mətə İesu rini mə, “Kimiaha tihəpwəh nıniseien in. İərmama sə ramə nımtətien ia nəghik, ko rəpwəh nini ərəha akwauakwien iou. ⁴⁰ İərmama sə rəpwəh nini ərəhəien kitaha in kitaha riti. ⁴¹ İakani nıpərhihienien tukumiaha i. Kimiaha nə nərmmama me səiou, iou Kristo. Trini mınuə iərmama riti ruve pehe nui m kimiaha ia nəghik mə tihənımwı, in traməkeikei muvehi nərəkuien səvənhi.”

Tikətui amasan ti nahatətəien səim

⁴² “Nəkwərəkəwərha me i səməmə kamhəhatətə ia nırak, trini mınuə iərmama riti ro riti rımwei ia nərhəien, Kumwesən trərpwın noien ərəha səvənhi. İərmama nəha trıregi rərəha məpi raka kərihi pen kəruətərei asori ia nıpətəkinuan kosə irapw i ia təmwei təsi. ⁴³ Mə rəgin ramə ikəmwei ia nərhəien, tikərəi raka. Mə rəgin rıpip mətə ikuvehi nımıruien, ramasan

pik tukw ik. Rərəha mə rəgim kəru mətə tikevən fwe ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁴⁴⁻⁴⁵ Mə nisum ramo ikamwei ia nərəhaien, tikərari raka. Mə nisum ripip mətə ikuvehi nimiruien, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nisum mi kəru mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. ⁴⁶⁻⁴⁷ Mə nanimem ramo ikamwei ia nərəhaien, tikukumwiri raka. Mə nanimem kuatia a mətə ikuvnimwə pen ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, ramasan pik tukw ik. Rərəha mə nanimem kəru, mətə tukərarki pen ik ia kwopun napw asori rauək ikin. ⁴⁸ Ia kwopun nəha ‘irə səməme hamani irəha həpwəh nemhəien.

Napw rəpwəh nifwəien.’

⁴⁹ Napw trətəgətəg pen ia nərmmama me pam rəmwhen ia sol sə kamətəgi pen ia nəveginien.

⁵⁰ Sol in nari amasan. Mətə trini minua sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tihafo mhə rəsien mwi? Pwəh sol raməmak pen ia rerimiahə. Nənə hiamarə ia nəmərinuien.”

10

Iesu rahatən mə iərman mine pran trouəpwəh nəpwəhien irau me

¹ Iesu rəpwəh kwopun nəha mevən ia tənə Jutia fwe ia nəkare nui aris Jotan pen. Nərmmama həpik həuvehe mwi mhousəsimwəin pen irəha me tukwe. In rahatən irəha rosi sə ramo ia nəpin me.

² Nənə Farisi me nəpwin həuvehe mhəres pen nari riti min mə tuhəregi ro Iesu mə trəfnirə. Irəha həni mə, “Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ko iərman riti rəpwəh səvənhi pran uə rekəm?”

³ Miregi Iesu rəres pen irəha i mə, “Nəfe nəgkiariien Moses riməni pehe tukumiahə i fwe kupwən?”

⁴ Miregi həni mə “Moses rinəsəni mə iərman riti rukurən niraaien nimwai nəkukuə m pran səvənhi rani mə in rinəpwəh in, nənə mərhi pen i ramevən.”

⁵ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Moses rimərai nəgkiariien nəha m kimiahə ti nəri nə mə kəmkəpwəmiaha riskai. ⁶ Mətə Nəkukuə lkinan rini mə fwe ia nukune narəsien, ‘Kumwesən rino iərmmama kəru riti iərman riti pran.’

⁷ ‘Ro iamihni irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi mevən rouarə pəri irau pran səvənhi, nənə ⁸ irau trouvehe rouəmwhen ia nipwrai iərmmama kuatia.’ Nəgkiariien nəha rini mə iərman mine pran səvənhi krouəpwəh ihi noien iərmmama kəru i, mətə krouvəuvehe rouəmwhen ia nipwrai iərmmama kuatia. ⁹ Ti nəri nə mə Kumwesən riripin iərman mine pran səvənhi iamihni irə, ro pen ripkatukwatukw mhə mə iərman trəpwəh səvənhi pran, mətefi narəien səvənrau.” ¹⁰ Nəpin Iesu mine nərmmama me səvənhi həuvnimwə mwi ia nəkwai nimwə, irəha həres mwi nəgkiariien i min. ¹¹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri prən əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi pran. Prən nəha in ramiri ripko mhə pran atukwatukw səvənhi. ¹² Rəmwhen a mwi pran sə rəpwəh səvənhi iərman mesi pen iərman əpə riti mwi ramo noien ərəha ia səvənhi iərman. Iərman nəha in ramesi pen ripko mhə iərman atukwatukw səvənhi.”

Iesu rəkwein amasan ia nəkwərhakwərha

¹³ Nəpin riti nərmmama me kəmhəuvehi nəkwərhakwərha me səvənraha, māmhəuvehe ti Iesu mə trapi irəha. Nənə nərmmama me səvəi Iesu hənise irəha. ¹⁴ Mətə nəpin Iesu rətoni, niemaha rəpi. In rini pen ti nirəha i mə,

“Pwəh nəkwərhakwərha me həuwehe tukw iou. Tihəpwəh nəniseien irəha. Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səvəi nərmama səməme həmwəhen ia nəkwərhakwərha me i. ¹⁵ Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə iərmama traməkeikei mo rəmwəhen ia iəkunouihī, muvehi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Mə ripko mhə trīpkuvnimwə mhə ia nitətə nəha ia nəpīn riti.”
¹⁶ Nənə Iesu rərəhi pehe nəkwərhakwərha me, məmrutə rəgīn mi ia nīrəha, məkweīn amasan ia nīrəha.

Iərmama riti səvənhi nautə rasori rokeikei mə truvehi nīmīruīen rerīn

¹⁷ Iesu rīnamesi pen mwi suatuk səvənhi mamevən. Nənə iərmama riti raiu muvehe mīnīmwi nukurhun mi ia nənimen, mərəs pen in i mə, “Iahatən, ik iəmə amasan. Nəfe noien takaməkeikei mo mə takuvehi nīmīruīen rerīn?”

¹⁸ Mīregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Rəfo ikīni mə iou iəmə amasan? Iərmama amasan riti riwən. Kumwesən əpa in ramasan. ¹⁹ Ik ikuvəukurən raka loa me səvəi Kumwesən. In rīni mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien pran, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien, məpwəh neikuəien mə tikakres. Tikaməkeikei mīsiāi səim tata mīne mama.”

²⁰ Mīregi iərmama nəha rīni pen ti Iesu i mə, “Iahatən, loa me pam i iakesi pen fwe ia nouihīien səiou meste pehe ipwet mīne.”

²¹ Iesu rətə iərmama nəha, rerīn rokeikei in. Ro iamīnhi irə rīni pen tukwe in mə, “Nari kuatia rarə ikəpwəh ihī noien. Evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpīn kuvēhi nənimen, tikuvehi mane, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə trīpik fwe ia neiai. Nəpīn ikīno pam, ikuvehe mukurirə iou.”

²² Nəpīn iərmama nəha rīregi nəgkiariien nəha, nənimen risiu. Rəpwəh Iesu mamevən. Rerīn rəpou ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori.

²³ Ia nəpīn nəha Iesu rətī ərari mətoni nərmama me səvənhi, mīni pen ti nīrəha i mə, “Rəknekin ti nərmama nautə səvənraha rasori mə tuhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

²⁴ Nərmama me səvəi Iesu həkəri asori nari ia nəgkiariien səvənhi. Mətə Iesu rīni pen mwi ti nīrəha i mə, “Nəkwərhakwərha səiou me, rəknekin ti nuvnimwəien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²⁵ Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekin tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekin məpi raka nərimīru nəha kamel rasu pen ia ruel nitel mīer.”

²⁶ Nəpīn nərmama me səvəi Iesu həregi nəgkiariien səvənhi, nənimenraha rier. Kamhəres irəha me i mə, “Mə rəknekin iamīnhi, nisimə nəha ko həuvehi nīmīruīen?”

²⁷ Iesu rətə irəha mīni mə, “Nəri nəha rəknekin iərmama ko ripko mhə, mətə Kumwesən rukurən noien. Narimnari me pam rīməru ti Kumwesən.”

²⁸ Ia nəpīn nəha Pita riskəmter mīni pen ti Iesu i mə, “Ətə ro. Kimaha iahənəpwəh pam narimnari me səkimaha mamhəkurirə ik.”

²⁹ Mīregi Iesu rīni mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i mə nərmama me səməme hənəpwəh narimnari me səvənraha tukwe iou mə tuhəuvən mhəvisau irapw nəgkiariien amasan səiou, irəha pam tuhəuvehi tain. Trīni mīnuə iərmama riti rəpwəh nimwə me, uə piəvni me, uə kītiriməni me, uə mama mīne tata səvənhi, uə nəkwərhakwərha me səvənhi, uə tiprənə səvənhi, ³⁰ ia nitətə ipwet mīne truvehi mwi tain hantret, nimwə me, mīne piəvni me, mīne kītiriməni me, mīne mama me, mīne nəkwərhakwərha me, mīne tiprənə. Tukəmwəki mwi in, ko nəmīsəien mīn ti nəgkiariien

amasan səiou. Nənə ia nitətə fwe truvehē in truvehī nimiruēn rerin. ³¹ Mətə nərmmama həpik səməme kāmhəkupwən tuhəkurirə. Nənə səməme kāmhəkurirə tuhəkupwən.”

Iesu rini irapw mwi mə tremhə

³² Irəha kāmhesi pen suatuk mamhəutə pen fwe ia Jerusalem. Iesu rakupwən irəha kāmhəkurirə. Səvənhi nərmmama me həkərinarī. Nərmmama səməme kāmhəkurirə ia nirəha kāmhəhekir. Iesu riri raka əpa nərmmama səvənhi twelef minani pen ti nirəha i nəfe tuho irə, ³³ minī mə, “Hətə ro, kitaha saməutə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha tukuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi pris asori me mine nahatən me səvəi Loa. Irəha tuhəni mə takaməkeiki memhə. Tuhəuvei pen iou ia rəgi nərmpə rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ³⁴ Irəha tuharis əkenhin ia nirak, mhərgəvəsi iou, mhərisi iou, mhousi əpune iou. Ia nəpin sə ro kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou.”

Jemes mine Jon krouəres pen nari riti m Iesu

³⁵ Jemes mine Jon, tīni Sepeti mi, irau krouvehē ti Iesu rouni pen tukwe in mə, “Iahatən, kimrau tarouəres ik ia nari riti. Iarouokeiki mə tikəsēni kimrau.”

³⁶ Miregi Iesu rini mə, “Nəfe irouokeiki mə tako m kimirau?”

³⁷ Miregi krouni mə, “Əseni kimrau pwəh riti rəkure ia nikarem mwatuk riti ia nikarem mour nəpin tikuvehi nasoriēn səim, mamərimənu ia nərmmama.”

³⁸ Mətə Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kimirau irouereiri nəfe nari irouəres i. Ko kimirau irouənimwi kap i iou takənimwi? Uə ko kakiətənimw mwi kimirau ia paptəes i sə tukakiətənimw iou irə?”

³⁹ Miregi krouni mə, “Kimrau iarouəmwhen.”

Miregi Iesu rini pen ti nirau i mə, “Kap i iou takənimwi, kimirau mwi tirouənimwi. Tukakiətənimw kimirau mwi ia paptəes i tukakiətənimw iou irə. ⁴⁰ Mətə iou ko iakəpwəh nəseniēn kimirau irouəkure riti ia nikarek mwatuk riti ia nikarek mour. Mətə kwopun nəha səvəi iərmama mi nəha kimərfi raka irau mə trouəkure fwe ikin.”

⁴¹ Nəpin ten mwi nərmmama me səvəi Iesu hərəgi nəresien nəha səvəi Jemes mine Jon, niemaha rəpi irəha. ⁴² Ro iamini irə Iesu rəkwein irəha həuvehe. Rini pen ti nirəha i mə, “Kimiāha hiəuvəukurən raka noien səvəi nərmmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nəm əsori me səvənraha sə kāmharimənu ia nirəha, kāmhəfiəutə irəha, mamho nərmmama kāmho nəkwənraha. ⁴³ Mətə kimiāha tihəpwəh noien iamini irə ia kimiāha me. Trini minuə kimiāha riti rokeiki mə truvehē masori ia kimiāha, in traməkeiki muvehē mo iərmama sə ramo tukwini nari m kimiāha. ⁴⁴ Trini minuə kimiāha riti rokeiki mə trasori makupwən ia kimiāha, in traməkeiki muvehē mo iərmama sə ramo aər a wok səkimiāha pam. ⁴⁵ Kimiāha tiho rəmwhen a ia nirak. Iou, Iəməti Iərmama, iapkuvehē mhə mə nərmmama tuho tukwini nari miou, mətə iakuvehē mə tako tukwini nari minraha, muvei pen nimiruēn səiou trərəku suatuk ti nifi rakaiēn nari ia nərmmama həpik.”

Iesu romasan nəmri iərmama riti nəghin nə Partimeas

⁴⁶ Iesu mine nərmmama me səvənhi həuvehe mhəpirapw ia taon nəha Jeriko. Nəpin həier, nərmmama həpik kāmhəkurirə in. Partimeas, tīni Timeas, raməkure ia nikare suatuk mamase mane m nərmmama. Partimeas

nənimen rifwə. ⁴⁷ Nəpɪn riregi mə Iesu iəmə Nasaret rinauvehe, rinaməkwein əpwəmwis, minamini mə, “Iesu, kwənəkwas səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁸ Nərmama həpik hənise pen tukwe in, mhəni mə, “Afafa, məpwəh nəgkiariien!”

Mətə Partimeas raripin maməkwein əpwəmwis mwɪ, mamini mə, “Iesu, kwənəkwas səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁹ Ia nəpɪn nəha Iesu rərər, mini pen ti nirəha i mə, “Həkwein iərmama nəha ruvehe.”

Irəha həkwein iərmama sə nənimen rifwə, mhəni pen tukwe in mə, “Agien, mɪskəmter! Iesu raməkwein ik mə tikevən tukwe.” ⁵⁰ Nənə iərmama nəha nənimen rifwə ruvehi raka səvənhi karkahu əpwəmwis məpwəh, mɪskəmter akwauakw, mevən ti Iesu.

⁵¹ Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə tako nəfe mik?”

Miregi iərmama nəha nənimen rifwə rini pen tukwe in mə, “Iahatən, iakoikei mə nənimek trətui pwəh iakətə nari.”

⁵² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ramasan. Ikukurən nevənien. Nahatəien səim rinomasan raka nənimem.” Nənə təkwtəkwuni nəha nənimen rinamasan minətə nari. Nənə Iesu ramesi suatuk mamevən, iərmama nəha rukurirə i.

11

Iesu rapirapw fwe Jerusalem nərmama haməgnəgini in

¹ Irəha həvən ipaka ti Jerusalem, mhəier pen ia Təkuər Olif^a ia kwopun nəha ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani. Ia nəpɪn nəha Iesu rərhi pen iərmama kəru səvənhi, ² mini pen ti nirau i mə, “Kimirau tirouevən fwe ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpɪn tirouapirapw fwe ikin, tirouətə kwəti togki riti kinəkwi tərini, iərmama ripkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsigi rouvehe. ³ Trini minuə iərmama riti rəres kimirau i mə, ‘Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?’ tirouni pen mə, ‘Iərimənu səkitaha ramərəs kwəti togki i, mətə tripkəpwəmwis mhə trərhi pehe mwi i.’” ⁴ Ia nəpɪn nəha krauevən rouətoni kwəti togki nəha kinəkwi tərini pen ipaka ti kwəruə ia nimwə riti ramərər ia suatuk. Nəpɪn kroufi raka nari irə, ⁵ nərmama nepwɪn səməme kamhərər ipaka ti nirau ia kwopun nəha həni mə, “Rəfo iroufi raka nari ia kwəti togki?” ⁶ Mətə krouni pen nəfe Iesu riməni pen ti nirau i. Nəpɪn nərmama me nəha həregi, həseni irau krouevən. ⁷ Irau krouəsigi kwəti togki nəha rouvehe ti Iesu, rouəpənə pen karkahu əpwəmwis mi səvənrau ia təkuren. Nənə Iesu rəkure irə. ⁸ Nərmama həpik həpənə karkahu əpwəmwis me səvənraha ia suatuk. Nərmama nepwɪn mwɪ həpənə pen nimwai nei me sə hənərai ia nime i nari. ⁹ Nərmama səməme kamhəkupwən mine səməme kamhəkurirə ia Iesu, kamhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə, “Səgnəgini Kumwesən!

Səkwein amasan ia iərmama i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

¹⁰ Səkwein amasan ia kig i rauvehe mə truvehi təmwhəki kaha səkitaha Kig Tevit mərimənu ia kitaha!

Kəgnəgini Kumwesən ia neiai irənhə anan!”

¹¹ Nənə Iesu ruvniwə ia Jerusalem, mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, maməspau narimnari me fwe ikin. Mətə raməruarəv ro pen Iesu rəpwəh mirəig mevən fwe ia Petani irəha twelef nərmama me səvənhi.

Iesu rini pen ti nei riti mā tripkukua mhā mwi

¹² Rakwakwi irā irāha hāier ia Petani. Iesu riregi nukumhā rinahi. ¹³ Rāti pen mātoni niemis^b riti ramārer. Nīmwan ripik. Iesu revān mā trētā mā nukwan fwe ikin uā riwān. Revān ipaka tukwe, mātā nīmwan me a. Nukwan riwān ti nāri nā mā ripko mhā nāpin atukwatukw sē nei nāha trukua irā. ¹⁴ Ro iamīnhi irā Iesu rini pen ti nei nāha mā, “Iārmama riti trāpwāh mwi nāniēn nukwam ia nāpin riti.” Nāpin Iesu rini nāgkiariēn nāha, nārmama me sāvānhi hāregi.

Iesu rākoui irapw nārmama me ia nīmwā sāvai Kumwesān

¹⁵ Iesu mīne nārmama me sāvānhi hāier pehe ia Jerusalem. Nānā Iesu revān ia nīmwā sāvai Kumwesān, mīnamākoui irapw nārmama me sāmāme kāmhamri pen nāmri nari ia narimnari me mīne sāmāme kāmhāuvehi nāmri narimnari me.^c Rāvsini tepol me sāvai nārmama me kāmhāurivehi mane me. Rāvsini jea me sāvai nārmama sāmāme kauvehi nāmri menu me ti nīrāha, ¹⁶ mīnise pen ti nārmama mā tuhāpwāh nuvehīēn narimnari me mhāpi simwīn ia kwopun nāha nīmwā sāvai Kumwesān ramārer ikin. ¹⁷ Nānā Iesu rinamahātān irāha mā, “Kīmārai pen ia Nākukua Ikinan mā, “Tukani nīmwā sēiou

mā nīmwāfwaki sāvai nārmama me ia tāmātānē me.’

Mātā kīmīaha hiāno ruvāuvehe kwopun sē rakres me kāmhārkwafā ikin.”

¹⁸ Nāpin pris asori me mīne nahātān me sāvai Loa hāregi nāgkiariēn sāvai Iesu, kānamhātui suatuk mā tuhousi āpune. Irāha kāmhāhekīr Iesu ti nāri nā mā nārmama me pam nānimenraha rier ti nahātāniēn sāvānhi.

¹⁹ Nānā nāruarāv irā Iesu mīne nārmama me sāvānhi haraka ia Jerusalem, māmhāuān.

²⁰ Rakwakwi irā ia nāpnāpin irāha hāukurau ia kwopun niemis ramārer ikin, mhātā mā nei nāha ruvāmhā fwe irānhā meste nuan me inhāripw.

²¹ Nānā Pita rerīn rīrhi nāgkiariēn sāvai Iesu. Rini pen tukwe in mā, “Iahātān, ātā ro nei nāha ikinākwein ārāha irā, ruvehe muvīmhiā pam.”

²² Miregi Iesu rini pen ti nīrāha i mā, “Tihahātātā ia Kumwesān. ²³ Iakani nīpārhiēniēn tukumīaha i trini mīnuā iārmama riti rini pen ti tākuaer i mā, “Tākuaer i, tiko mier mivā pen fwe ia tāsī,’ mā nātārigiēn sāvai iārmama nāha rāpwāh nāmkiāmkiēn, mātā rahātātā āknekīn ia nāfe rīmāni mā tro, Kumwesān tro nākwan. ²⁴ Ro iamīnhi irā iakani nīpārhiēniēn tukumīaha i mā nāpin tihāfwaki, nāfe nāghīn tihāres i, tihahātātā mā hiāuāuvehi raka, nānā Kumwesān truvei pehe m kīmīaha. ²⁵⁻²⁶ Nānā nāpin tihārer mhāfwaki, trini mīnuā iārmama riti rino noien ārāha ia kīmīaha, tihēnouenou i. Tiho iamīnhi irā mā Tata sākīmīaha ia neiai in mwi trenouenou noien ārāha me sākīmīaha.”

Nāmā asori me sāvai nākur Isrel kāmhares mā sin rāsēni wok sā Iesu ramo

²⁷ Irāha hāuvehe mwi ia Jerusalem. Nāpin Iesu ramāvān ia kwopun nīmwā sāvai Kumwesān ramārer ikin, pris asori me mīne nahātān me sāvai Loa mīne nāmā asori me sāvai nākur Isrel hāuvehe tukwe, ²⁸ mhāres pen in mā, “Ikamo narimnari me i ia nākwaī sin, uā sin rāsēni ik mā tiko narimnari me i?”

²⁹ Miregi Iesu rini pen ti nīrāha i mā, “Iou mwi takāres kīmīaha nāresien riti. Trini mīnuā hiāni atukwatukw tukw iou i, takīni pehe tukumīaha i

11:13: Luk 13:6 **b** **11:13:** Fiktri **11:14:** Mak 11:20 **c** **11:15:** Nārmama ia maket nāha kāmhamri pen nāmri nari ia narimnari me sāvai nāfwakiēn. **11:18:** Mak 14:1 **11:20:** Mak 11:14 **11:23:** Mat 17:20 **11:24:** Mat 7:7 **11:25-26:** Mat 5:23, Mat 6:14-15

mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin. ³⁰ Tiho mhəni ro tukw iou i mə fwe kupwən, sin rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

³¹ Nənə irəha həgkiari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon mə tro paptaes ia nərmmama, Iesu trini pehe mə, ‘Ro iamini irə rəfo hiəpwəh niniien niperhienien ia nəgkiariien səvəi Jon?’

³² Mətə ko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon uə?” Mətə irəha həhekir ti niniien iaminha irə ti nəri nə mə nərmmama me hahatətə ia Jon mə in profet pərhiien riti.

³³ Ro pen həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwī ko iakəpwəh niniien tukumi-aha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

12

Iesu rusipekin ia nəmə ərəha me nepwin səməme kamhətui ti nime i krep riti

¹ Ia nəpin nəha Iesu rinaməgkiari minraha minani nusipekinien me, minani mə, “Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhiien səvənhi, mukurei pen nəpai rukurau kurau irə, muəsi kəpwier mo nəkwən sə tukeivə testesi tipwei krep ikin ti nuvehiien nisen, mo mwī nəpai rəpwəmwis mutə tukətui ti krep ikin. Nəpin ro sampam irə, rəsəni nərmmama nepwin həuvehe mhətui ti nime i krep səvənhi. Irəha tuhəmhū ikin, mhəsi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen niperin m iəmə asori. Iəmə asori rəmri pen nime i krep səvənhi ia rəginraha, mier mevən ia tənə əpə iti. ² Nəpin kwənkwai krep rimruə, iəmə asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən mətə nəmə kamhətui ti nime i krep səvənhi. In rokeikei mə tuhəuvei pen kwənkwai krep nepwin səpwəni min. ³ Mətə irəha həkwətəmhiri iəmə nəha, mhousi, mhərhi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ⁴ Iəmə asori rərari, mərhi pen iərmama riti mwī sə ramo tukwini nari min revən. Nənə irəha housi kənkəpwə, mho naurisien min. ⁵ Iəmə asori rərari mərhi pen riti mwī revən. Nənə irəha housi əpune. Irəha ho noien nəha ia nepwin mwī həpik. Həuəsi nepwin, mhousi əpune nepwin.

⁶ Nənə nərmmama me nəha kamho tukwini nari m iəmə asori həuvəiwən pam, mətə tini anan kuatia sə rokeikei pik. Iəmə asori rərhi pen i ti nəmə kamhətui ti krep, mini mə, ‘Irəha tuhəsiai nərik.’

⁷ Mətə nəpin nəmə kamhətui ti krep hətoni tini iəmə asori, həni pen ti nirəha me i mə, ‘Kwa tini iəmə asori nəha. Nəpin tata səvənhi tremhə, nime i krep i ruvehe mo səvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nime i krep səvənhi truvehe mo səkitaha i.’ ⁸ Nənə irəha həkwətəmhiri, mhousi əpune, mhərarki irəpw ia tanirua.

⁹ Iəmə asori səvəi nime i krep, trəfo nəha? Truvehe mousi əpune nəmə me nəha məseni pen nime i krep səvənhi ia rəgi nərmpə. ¹⁰ Rosi kimiaha hiəpkəvsini raka mhə nəgkiariien i ia Nəkukuə İkinan uə?

‘Kəruətərei nəha nəmə kamhəuvrhəkin nimwə hənuə rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwwūi nəha ruvəuvehe mino kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəmhiri əknekən pam nimwə.

¹¹ Iərimənu səkitaha rino nəri i, sətoni nəmritaha rier tukwe.’ ”

¹² Nənə nəmə asori me hənuə tuhəkwtəmhiri Iesu, ti nəri nə mə həregi mə in rini nusipekinien nəha muəsi irəha i, mətə hənhekir nərmmama, mhəpwəh Iesu, mamhəuvən.

Ratukwatukw mā iārmama trāraku takis revān ti Kig Sisa uā rekām?

¹³ Nāmā asori me sāvai nākur Isrel hokeikei mā tuhākwāmhiri Iesu. Ro pen hārhi pen Farisi me nepwin mine nārmama nepwin sāvai Kig Herot mā tuhāvūvān mhāres Iesu narimnari me nepwin, mho in rāfwākour ia nāgkiariien sāvānhi. ¹⁴⁻¹⁵ Nānā irāha hāuvehe mhāni pen ti Iesu i mā, “Iahatān, iahāukurān mā ik iamā sē ikani nīpārhiēnien. Ikapwāh nehekiriēn nārmama. Nāmā asori uā nāmā auēr a ikahatān rāmnāmwhēn a ti nīrāha, mahatān atukwatukw suatuk sē Kumwesān rokeikei mā nārmama tuhēsi pen. Tiko mīni ro tukumaha i mā ratukwatukw ia Loa sākītaha mā tahāuvehi pen nāmri takis m Kig Sisa uā rekām?”

Mātē Iesu ruvāukurān raka rerinraha mā hokeikei mā in trāfwākour ia nāgkiariien sāvānhi. Nānā rini pen ti nīrāha i mā, “Rāfo hiameipweipwi iou iamānhi irā? Hāuvehi silin riti mhāuvehi mhāuvehe p wāh iakātā ro.” ¹⁶ Nānā irāha hāuvei pen silin riti min. Nānā Iesu rāres pen mā, “Nānimwi iārmama sin i ia silin? Nānā nāghi sin i?”

Mīregi hāni mā, “Nānimwi Kig Sisa mine nāghi Kig Sisa.”

¹⁷ Mīregi Iesu rini pen ti nīrāha i mā, “Narimnari me sāvai Kig Sisa hiāuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me sāvai Kumwesān hiāuvei pen m Kumwesān.”

Irāha hāregi nāgkiariien sāvānhi, nānimenraha rier.

Satusi me hāres Iesu nāresien riti

¹⁸ Satusi me nepwin hāuvehe ti Iesu. (Satusi me irāha kamhāni mā iārmama sē ruvāmā ko rīpkātui mhā mwi.) Irāha hāuvehe mhāres Iesu nāresien riti, mhāni mā, ¹⁹ “Iahatān, Moses rīmārāi pen ia Loa sākītaha mā trini minuā iārman riti remhā, māpwāh sāvānhi pran, mātē tinānrau riwān, piāvi iārman nāha tramākeikei mīri pran nāha rouārāhi nākwārhakwārha me, rouāsīhagin piāvi iāmā nāha. ²⁰ Mātē nārman sēfen, irāha piāvnraha me. Sē rasori riri pran riti, krouāpwāh nārāhiēn iākunouihī riti, nānā iārman nāha remhā, māpwāh sāvānhi pran. ²¹ Nānā piāvni sārō kārū irā riri pran nāha, memhā mwi, māpwāh prān nāha, mātē tinānrau riwān. Nānā piāvni sārō kahar irā ro mwi iamānhi irā ²² mēste irāha pam sēfen hāiri pran nāha, mhēmā pam, nānā prān nāha rāpwāh nārāhiēn iākunouihī riti, memhā mwi. ²³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nāpin nāha Kumwesān tro nārmama hātui mwi ia nemhāien, pran nāha sāvai sin, ti nārī nā mā nārman me nāha sēfen irāha pam hāmāiri in?”

²⁴ Mīregi Iesu rini pen ti nīrāha i mā, “Kīmīaha hiāreirei nīpwrai nāgkiariien me ia Nākukūā Ikinan, mhāreirei mwi nīskaiēn sāvai Kumwesān. Ro iamānhi irā mine nahatānien sākīmīaha rīpkatukwatukw mhā. ²⁵ Nāpin nārmama tuhātui mwi ia nemhāien, nārman tuhāpwāh nīriēn nīpran, nīpran tuhāpwāh nēsi penien nārman. Mātē irāha tuhāmwhēn nagelo me ia nēiai. ²⁶ Nānā nāgkiariien sāvai nāgkiariien i hiāmāni mā iārmama ko rīpkātui mhā mā mwi ia nemhāien. Rosi kīmīaha hiāpāvānsini raka mhā nāgkiariien nāha ia Nākukūā Ikinan Moses rīmārāi rāni nēi nāha napw rauāk irā mātē rīpkāhi āmwesi mhā? Ia kwopwi nāgkiariien nāha, Kumwesān rīmāni pen ti Moses i mā, ‘Iou Kumwesān sāvai Epraham mine Kumwesān sāvai Aesak mine Kumwesān sāvai Jekop.’ ²⁷ In rīpko mhā Kumwesān sāvai nārmama me sāmāme hāuvāmā, mātē in Kumwesān sāvai nārmama me sāmāme kamhāmīru. Kīmīaha nahatānien sākīmīaha rīpkatukwatukw anan mhā.”

Nāfe nāha loa rasori ia loa me?

²⁸ Iahatən riti səvəi Loa ruvehe miregi irəha kamhəres irəha me i. Nəpɪn riregi mə Iesu rini pen atukwatukw ti nirəha i, in rəres pen Iesu i mə, “Nəfe nəha loa rasori ia loa me?”

²⁹ Miregi Iesu rini mə, “Loa sə rasori in nəha Moses riməni mə, ‘Kimiaha nəkur Isrel! Tihətərig amasan! Iərimənu Kumwesən səkitaha in əpa kuation. ³⁰ Nəna tikaməkeikei mokeikei Iərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim, mokeikei in ia niskaiien me pam səim.’ ³¹ Nənə loa səro kəru irə in i mə, ‘Tikaməkeikei mokeikei piəm rəmwhen ikokeikei atukw a ik.’ Loa riti mwi riwən rasori mwi məpi raka loa mi nəha.”

³² Miregi iahatən səvəi Loa rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw. Ikani nɪpərhiien mə Iərimənu in kuation. Kumwesən riti mwi riwən, mətə in əpa. ³³ Iərmama traməkeikei mokeikei in ia rerim me pam, mokeikei in ia nətərigien me pam səvənhi, mokeikei in ia niskaiien me pam səvənhi. In traməkeikei mokeikei piəvni rəmwhen rokeikei atukw a in. Noien nəha ramasan məpi raka iərmama rousi əpune nərimiru me, muvani nɪpwrənraha ia nifatə, muvei pen m Kumwesən.”

³⁴ Nəpɪn Iesu rətə mə iahatən səvəi Loa raməni pen nəgkiariien sə ratukwatukw min, rini pen tukwe in mə, “Ik ipaka ti nɪtətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” Kurirə irə nərmama pam həhekir Iesu. Riti mwi riwən rəres pen nəresien min.

Kristo in tɪni sin?

³⁵ Nəpɪn Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, rəres pen irəha i mə, “Rəfo nahatən me səvəi Loa haməni mə Kristo in tɪni Kig Tevit?”

³⁶ Kig Tevit atukwatukw, nəpɪn Nənimwin Ikinan rinərə irə, riməni irapw mə, ‘Kumwesən^a rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkurei ia nɪkarek mwatuk

mesite tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,

tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.’

³⁷ Ia nəgkiariien nəha Kig Tevit atukwatukw rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi. Mə ro iamɪnhi irə rəfo irəha kamhəni mə in tɪni Kig Tevit?”

Nəkuər nəha rerinraha ragien mə tuhətərig ia Iesu.

³⁸ Nəpɪn Iesu ramahatən irəha i, mani mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me mamhan. Ia kwopun kamə maket me ikin hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nisaiien. ³⁹ Ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. ⁴⁰ Irəha kamhəpeki raka nautə səvəi nɪpran me səməme nərmən me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Kamhəfwaki ia nəfwakiien əpwəmwis me mə nərmama tuhəsiari irəha. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənraha rasori mwi.”

Pran riti sə ruvei pen mane səvənhi sampam m Kumwesən

⁴¹ Iesu raməkure ipaka ti kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin, maməspau nərmama me kamherukw pen mane me səvənraha. Nərmama me səməme nautə səvənraha rasori həpik herukw pen mane asori. ⁴² Mətə

12:28: Luk 10:25-28

12:29: Dut 6:4-5

12:31: Lev 19:18

12:33: Dut 4:35, Aes 45:21,

1Saml 15:22, Hos 6:6

^a 12:36: Nəgkiariien səvəi nəkur Kris riməni iamɪnhi irə mə, “Iərimənu rini

pen ti Iərimənu səiou.”

12:41: 2King 12:9

pran riti fwe ikin. Səvənhi iərman remhə məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihi mi kəru.

⁴³ Nəpin Iesu rətoni, rəkwein nərmama me səvənhi həuvehe. Rini pen ti nərəha i mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə prən nəha iərman səvənhi remhə məpwəh in, nautə səvənhi riwən, in rerukw pen mane rasori məpi raka nərmama me pam nəha səməme kamherukw pen mane m Kumwesən. ⁴⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama me nəha nautə səvənraha rasori. Həuvehi raka nīpərin a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən nəha nautə səvənhi riwən ruvei pen mane me pam səvənhi sə truvehi nəveginien irə.”

13

Iesu rini irapw mə tukamevən tukousi testesi pam nimwə səvai Kumwesən

¹ Nəpin Iesu rinamier ia kwopun nimwə səvai Kumwesən ramərer ikin, iərmama riti səvənhi rini pen tukwe in mə, “Iahatən. Ətə ro nimwə səvai Kumwesən. Kino ia kəruətereī asori me. Nimwə me i hamasan pik.”

² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ikətə nimwə asori me i? Tukamevən tukousi testesi pam, kəruətereī riti ko rəpwəh nərəer əknekiniēn ia riti.”

³ Nəpin Iesu raməkure ia Təkuər Olif, maməti əpwəmwis pen ia nimwə səvai Kumwesən, Pita mine Jemes mine Jon mine Antru hərəs afaha in mə, ⁴ “Tiko mīni ro tukumaha i mə narimnari me nəha truvehe tinesən? Nəfe nīmətətien truvehe mahatən pen mə nəpin səvai narimnari me nəha ruvəuvehe ipaka?”

⁵ Miregi Iesu rini pen ti nərəha i mə, “Kimiaha tihaməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kimiaha. ⁶ Nərmama həpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo. Tuheikuə ia nərmama həpik. ⁷ Nəpin tihəregi nərmama tuhəvisau ia naruagəniēn mə ‘naruagəniēn riti fwe’ uə ‘naruagəniēn trutə,’ tihəpwəh nehekiriēn. Nəri nəha traməkeikei muvehe, mətə rīpkə mhə ihi nəpin sampam. ⁸ Nərmama ia kwənəkwas riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama ia kwənəkwas əpə. Nərmama səvai kig riti tuhəskəmter mharuagən irəha nərmama səvai kig əpə. Kwopun me nepwīn nīmwnimwien trikiu. Nukumhə trahi nərmama. Mətə narimnari me i rəmwhen a ia pran sə rinamregi takutan rinaməmisə ti nərəhiēn iəkunouihī.

⁹ Kimiaha tihamətə amasan ia kimiaha me. Nərmama tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkiariēn səkimiaha. Fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvai nəkur Isrel tuhərisi kimiaha. Tihərəer ia nəmri kig me mine ia nəmri nərmama səməme kamhərimənu ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. Tihərəer ia nəmrinraha mhəvisau irapw nəgkiariēn amasan səiou mīnraha. ¹⁰ Nəgkiariēn amasan səiou traməkeikei mukupwən mevən ti nərmama pam ia tənəmtənə me kurirə irə nəpin sampam truvehe. ¹¹ Nəpin nərmama tuhəuvei pen kimiaha ia rəgi nəmə asori me mə irəha tuhəkiri nəgkiariēn səkimiaha, kurirə hiəgkiari, tihəpwəh nətərig pikien ia nəfe tihəni. Mətə ia nəpin səkimiaha tihəgkiari irə, tihəskəmter, mhəgkiari, ti nəri nə mə rīpkə mhə kimiaha atukwatukw tihəgkiari, mətə Nənimwīn Ikinan truvei pehe nəgkiariēn m kimiaha hiəgkiari.

¹² Ia nəpin nəha iərmama truvei pen piəvni anan ia rəgi nərməpə mə tukousi əpune. Tata me tuho mwi iamīnhi ia tinīnraha me. Nəkwərhakwərha me tuhəskəmter mhəni ərəha səvənraha me tata mine mama, mhəuvei pen irəha mə tukousi əpune irəha. ¹³ Nərmama me pam tuhəmwəki kimiaha ti

nəri nə mə kimiaha nərmama me səiou. Mətə iərmama sə trərer əknekin ia nahatətəien səvənhi meste nərəhaien me i həuvehe mhəkuruau pam, Kumwesən truvehimiru in.”

Nərəhaien asori ia Jerusalem

¹⁴ “Kimiaha tihətəni nəri Profet Taniel rīməni kani mə ‘Nəri sə rərəha anan mamouraha narimnari ikinan.’ Tramərer ia kwopun sə rīpkatukwatukw mhə mə trərer ikin.^a Ia nəpīn nəha tihətəni, (iərmama sə raməvsini nəkukuə i traməkeikei mukurən nīpwran), nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhəp mhərkwafə ia təkuaer me. ¹⁵ Trini minuə iərmama riti raməpwis ia təkure nimwə səvənhi, traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvniwəien mə truvehi nari riti. ¹⁶ Trini minuə iərmama riti raməmhu ia nəmhiən səvənhi, traməkeikei map akwauakw, məpwəh nīrərigien mevən imwəni mə truvehi səvənhi tinari. ¹⁷ Trərəha anan ti nīpran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei kanunu m nəkwərəkəkərha əmtəmetə me ia nəpīn nəha ¹⁸ Tihəfwaki mə nəpīn nəha trəpwəh nuveheien ia nəpīn səvai nəkwieien, ¹⁹ ti nəri nə mə nəpīn nəha nəpīn səvai nərəhaien. Nərəhaien nəha trasori məpi raka nərəhaien me pam səməme həuvəuvehe raka fwe nukune narəien^b mesite pehe ipwet mine. Nənə nərəhaien riti mwi riwən truvehe məpi raka. ²⁰ Ko nərəhaien nəha ravən əpwəmwis, nərmama me hemhə pam. Mətə lərimənu tro nəpīn sə nərəhaien nəha travən irə rukwakwa. In tro iamīnhi irə mə truvehimiru nərmama me səvənhi səməme ruvərfi raka irəha. ²¹ Ia nəpīn nəha, trini minuə iərmama riti rini pehe tukumiaha i mə, ‘Hətə ro Kristo i’ uə ‘Hətə ro Kristo nəha,’ kimiaha tihəpwəh nīnīen nīpərhiēnien irə. ²² Nərmama tuhəskəmter. Nəpwīn tuhəni mə irəha Kristo, mətə neikuəien. Nəpwīn tuhəni mə irəha profet, mətə neikuəien. Tuho nīmətəien me mine narimnari me nərmama tuhətəni mhərkərinari irə. Irəha tuhəmwur mə tuheikuə ia nərmama səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha, trini minuə irəha həukurən noien. ²³ Mətə kimiaha tihaməsari. Narimnari me pam iakukupwən muvəni raka tukumiaha i.”

Kristo truvehe mwi

²⁴ Iesu rīrīpīn mīni mə, “Mətə nəpīn nərəhaien nəha truvehe mukuruau pam, ‘meri truvehe mīpitəv,

məkwa trəpwəh nəhiapwien,

²⁵ kəməhau me ia nīmagouagou tuhəsasəsas,

narimnari me ia nīmagouagou həskai pīk, Kumwesən trīkiuku ia nīrəha.’

²⁶ Kurirə irə nərmama tuhətəni iou, ləmətī lərmama, ia nəpuə iakauvehe ia nīskaiēn asori mine nukuraanien asori. ²⁷ Ia nəpīn nəha takərhi raka nagelo me səiou həuvrehi, mhəuvesu, mhəuveraha, mhəuvarei, mhəuvən ia kwopun me pam ia tīprənə i, mhəpeki nərmama me səməme iakimərfi irəha mə səiou, mhəpeki irəha mhəuvehe.

²⁸ Həregi ro nusipekinien səvai nei nəha niemis. Nəpīn rīnarkwi pen tukun sə rīmərməru minaməpīrīpī; kimiaha hiəkurən mə nəpīn səvai nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ²⁹ Rəmwhen a mwi, nəpīn kimiaha tihətəni narimnari me i hənəmāier pehe, tihəkurən mə iou, ləmətī lərmama, iakuvəuvehe ipaka, rəmwhen a iakamərer ia kwəruə ia nimwə mə takuvniwə pehe. ³⁰ Iakani

13:14: Dan 9:27, 11:31, Dan 12:11   ^a **13:14:** Trərer ia kwopun ikinan anan ia nimwə səvai Kumwesən.   **13:15:** Luk 17:31   **13:17:** Luk 23:29   **13:19:** Dan 12:1, Joel 2:2, Rev 7:14

^b **13:19:** Uə fwe kupwən ia nəpīn nəha Kumwesən rino neiai mine tīprənə mine narimnari me pam.

13:22: Dut 13:1-3, Rev 13:13   **13:24:** Rev 8:12   **13:27:** Mat 13:41

nīpārhiēnien tukumiaha i mā nārmama sāmame kamhāmīru tākwtākwiini
mine tuhāpwāh nemhā pamien meste narimnari me pam i hāier pehe.

³¹ Neiai mine tiprānā trouiwān, mātā nāgkariēn me sōiou tuhāpkiwān mhā.

³² Mātā nāpīn sāvāi nāri nāha, uā aōa sāvānhi, iārmama riti riwān rukurān.
Nagelo me ia neiai mine iou mwi, Tini Kumwesān, iahāreirei. Mātā Tata sōiou,
in āpa rukurān. ³³ Kīmiaha tihamāsiari, tī nāri nā mā hiāreirei mā nāpīn nāha
truvehe tinesān. ³⁴ Rāmwhen a ia iārmama riti ravān āpwāmwis, māseni pen
narimnari me sāvānhi ia rāgi nārmama me sāmame kamho tukwiini nari min.
Irāha pam sāvānrāha wok rarā. Nānā nāpīn iārmama nāha ramier irā rini pen
tī iārmama sā ramākure ia kwārūā ia nīmwā sāvānhi mā, ‘Tikamātui amasan
tī sōiou narimnari me, māpwāh napriēn.’

³⁵ Ro iamīnhi irā kīmiaha tihamākeikei mhātui amasan, mhāpwāh napriēn,
tī nāri nā mā hiāreirei mā iamā asori sāvāi nīmwā truvehe tinesān.
Truvehe ia nārūarāv uā ia nāpīn uā ia nāpīn rāē rakaka irā uā ia nāpnāpīn.

³⁶ Rārāha mā ruvehe akwauakw mātoni hiamapri. ³⁷ Nāfe iakamīni pehe
tukumiaha i, iakamīni pen tī nārmama me pam mā, ‘Hātui amasan, mhāpwāh
napriēn!’ ”

14

Nāmā asori me sāvāi nākūr Isrel kamhātui suatuk tī nōusi āpūneien Iesu

¹ Nāpīn kārū mwi nākūr Isrel hō Pasova irau nāveginien asori sā hani bred
sā yis riwān irā.^a Pris asori me mine nahatan me sāvāi Loa kamhātui suatuk
riti mā tuhāuvān afafa, mākwātāmhiiri Iesu, mhōusi āpūne. ² Irāha kamhāni
mā, “Pwāh kitaha sāpwāh nākwātāmhiiriēn Iesu ia nāpīn sāvāi nāveginien
asori. Rārāha mā nārmama niemaha trāpi irāha kamho nurigrigien asori
tukwe.”

Pran riti rātagi pen senta ia nukwāne Iesu

³ Nāpīn Iesu ramarā ia rukwānu nāha Petani, ruvnīmwā pen ia nākwai
nīmwā sāvāi Saemon. (Saemon nāha kupwān nemhāien skai ro tekīn.)
Iesu ramākure mamāni nari. Pran riti ruvehe mauvehi potel riti kīno ia
karūātereī riti nāghīn nā alapasta. Fwe ia nākwai potel nāha senta sā kīno
ia nat atukwatukw.^b Nānimen rutā pik. Prān nāha rātefi tārhuī potel nāha,
mātāgi pen ia nukwāne Iesu.

⁴ Mātā nārmama nepwīn niemaha rāpi irāha, kamhāni pen tī nīrāha me i
mā, “Rāfo ramouraha senta ianhi? ⁵ Ramasan mā rīpkāmri pen a nāmri nari
ia senta nāha pwāh iārmama riti ruvehi. Rukurān nuvehiēn mane asori
muvei pen m nārmama nautā sāvānrāha riwān.” Nānā kamhāski prān nāha.

⁶ Mātā Iesu rini mā, “Tihāpwāh nāskīēn prān i! Rāfo hīamo iamīnhi irā?
In ramo noien amasan riti miou. ⁷ Nārmama me sāmame nautā sāvānrāha
riwān tuhamarā kīmiaha mīnrāha ia nāpīn me. Nāpīn hīānuā thiasitu ia
nīrāha, hīāukurān nasituiēn. Mātā iou tapkarā mhā kitaha m kīmiaha nāpīn
me. ⁸ Prān i rīno nari riti rāmwhen irā mā trō. Rukupwān mātāgi pehe senta
mamāpnāpenā ia nīpwrak mā tukīnimwi. ⁹ Iakani nīpārhiēnien tukumiaha
i mā nārmama tuhāvisau irāpw nāgkariēn amasan sōiou ia kwōpun me

13:34: Mat 25:14   **13:35:** Luk 12:38   **14:1:** Mak 11:18   ^a **14:1:** Iārmānu rīmāni pen tī nākūr
Isrel mā irāha tuhamākeikei mhō Pasova irau nāveginien asori sā hani bred sā yis riwān irā. Tuho ia
nuk nuk me mā rerīnrāha trīrhi nāpīn Iārmānu rīmāivā ueni nīmwā sāvānrāha ia tānā Ijip, māpwāh
nōusi āpūneien nāmritāik sāvānrāha: Eks 12:1-19   **14:3:** Luk 7:37-38   ^b **14:3:** Nat in nei riti.
Nīpekin rapein amasan. Rutā ia tānā sāvāi nāmā Intia isipwīn tī tānā sāvāi nākūr Isrel. Ro pen nānimen
rutā pik.   **14:7:** Dut 15:11   **14:8:** Jon 19:40

ia tīprənə i, mhəvisau irapw nəfe prən i rino miou mə nərmama rerinraha tramrhi.”

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in

¹⁰ Jutas Iskariot, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, revən ti pris asori me mə trəgkiari mīnraha. Revən mīni mə, “Takuvei pehe Iesu m kimiaha.”

¹¹ Nəpīn pris asori me həregi nəgkiariien səvənhi, rerinraha ragien tukwe. Həni mə tuhəuvei pen mane min. Nənə Jutas rīnamətui suatuk mə truvei pen Iesu ia rəginraha.

Iərmama kəru səvəi Iesu krouəpnəpenə ti nəveginien kaməni bred sə yis riwən irə

¹² Neste atukwatukw nəpīn nəha tuhani bred sə yis riwən irə. (Ia nəpīn asori nəha, nərmama kamhousi əpune sipsip me səvəi Pasova.) Nərmama me səvəi Iesu hərəs pen Iesu i mə, “Kwopun pəku nəha ikokeikei mə kimaha tahəvən mhəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova ikin, nənə, ik tikəni?”

¹³ Nənə Iesu rərhi pen iərmama mi kəru səvənhi mīni pen ti nirau i mə, “Kimiru tirouevən fwe ia Jerusalem. Iərman riti trəpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tīkinari riti nui rukuər irə. Iroukurirə pen in. ¹⁴ Nəpīn revən muvniwə ia nəkwai nimwə, iroukurirə i, rauevən, rouni pen ti iəmə asori səvəi nimwə nəha mə, “Iahatən səkitaha rani mə, nimwə əfo nəha tahani pəri nəveginien səvəi Pasova kimaha səlou me nərmama me ikin?”

¹⁵ Nənə in triri kimirau mevən fwe irənhə ia nimwə nəha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmak raka fwe ikin. Ia rum nəha kimirau tirouəpnəpenə tukutaha.”

¹⁶ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouer, rouevən fwe ia Jerusalem, rouətə narimnari me pam rosi a Iesu rīməni pen ti nirau i. Nənə krouəpnəpenə ti nəveginien səvəi Pasova.

Jutas truvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in

¹⁷ Ia nəruarəv Iesu ruvehe irəha twelef nərmama me səvənhi. ¹⁸ Nəpīn kamhani pəri nari irə, Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiāha i mə kimiāha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama me səməme kamhəmwəki iou. Kimiāha riti raməni pəri nari kimrau min.”

¹⁹ Nəpīn irəha həregi nəgkiariien nəha, rerinraha rəpou. Həuvehe kuatia kuatia mamhəres Iesu i mə, “Sin nəha ikani? Iou?”

²⁰ Miregi Iesu rīni pen ti nirəha i mə, “Iakani kimiāha riti ia twelef nərmama me i səiou. Iərmama sə rameites i bred ia tikiplet kuatia kimrau min. ²¹ Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimarai pen ia Nəkukuə Ikinan, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama me səməme kamhəmwəki iou. Ramasan pik mə ripkəpwəh a nətūiien.”

Nəpīn sampam Iesu rəni nari irəha nərmama me səvənhi

²² Nəpīn nəha kamhani nari irə, Iesu ruvehi bred məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə məkwsen muvei pen m səvənhi me nərmama me, mīni pen ti nirəha i mə, “Tihəuvehi. In i nīpwrak.”

²³ Kurirə irə in ruvehi kap waen, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe. Məfwaki pam, nənə muvei pen mīnraha irəha pam hənīmwi waen ia tikikap nəha.

²⁴ Nəpīn Iesu rauvei pen mīnraha, in rīni mə, “In i nitek sə trərihi tərini əknekīn nəgkiariien vi səvəi Kumwesən. Traiu ti nərmama həpik. ²⁵ Iakani

nīpārhiēnien tukumiaha i mā tapkənīmwi mhə mwi waen meste takənīmwi waen vi ia nītətə sə Kumwesən ramərīmānu irə.”

²⁶ Nənə irəha hani nīpu riti, mho sampam irə, mhəier mhəuvən ia Təkuər Olif.

Iesu rini mā tukamevən nərmama me səvənhi tuhap kirkiri mhəpwəh in

²⁷ Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mā, “Tukamevən kīmiaha pam tihap raka ia nīrak. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mā kīmərāi pen ia Nəkukua Ikinan mā Kumwesən rini mā, ‘Iou takousi iərmama sə ramətui ti sipsip, sipsip me tuhāiu kirkiri.’

²⁸ Mətə in tro iakətui mwi ia nemhəien səiou. Takətui raka, mevən fwe ia tənə Kalili. Iou takukupwən kīmiaha tihəkurirə.”

²⁹ Mətə Pita rini pen ti Iesu i mā, “Irəha pam tuhap raka ia nīram, mətə rīpko mhə iou.”

³⁰ Mīregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Iakani nīpārhiēnien tukw ik i ipwet ia nəpīn, kurirə rəiə rakaka səro kəru irə, ik tikini m kahar mā ikreirei iou.”

³¹ Mətə Pita rəgkiari asori mā, “Trini mīnuə hāni mā takaməkeikei memhə krau mik, mətə ko iakəpwəh nīnīien mā iakreirei ik.” Nənə irəha pam hāni nəgkiariien kuatia.

Iesu revən fwe ia Ketsemane, maməfwaki fwe ikīn

³² Irəha həuvən ia kwopun riti nəghīn nə Ketsemane. Iesu rini pen ti səvənhi me nərmama me i mā, “Kīmiaha tihaməkure ia kwopun i. Pwəh iou iakəvən məfwaki.” ³³ Nənə in riri Pita, Jemes, mīne Jon harevən irəha mīn. Ia nəpīn nəha in rīnamregi rərəha, rerin rəpou pīk. ³⁴ Nənə rini pen ti nīrəhar i mā, “Rerik rəpou pīk ipaka iakemhə tukwe. Tiamharo i mharəpwəh napriien.”

³⁵ Nənə Iesu revən ouihī a mwi, mīmwei ia tīprənə, məfwaki, maməres suatuk riti mwi mā nəpīn nəha trukurau irə. ³⁶ In rini mā, “Tata keikei, narīmīnari me pam rīmərū tukw ik. Tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənīmwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhen sə iakokeikei.”

³⁷ Nənə Iesu rəfwaki pam, mīrərīg pehe mətōni Pita mīne Jemes mīne Jon kamharapri. Nənə in rini pen ti Pita i mā, “Eh, Saemon, rəfo ikamapri, ko ipkətui mhə nəpīn ouihī a uə? ³⁸ Tiharətui mharəfwaki mā tiharəpwəh nīmweiien ia nərəhāien. Nīpārhiēnien, rerimīaha ragien mā tihəfwaki, mətə nīpwrāmīaha rəpou.”

³⁹ Nənə Iesu rīrərīg mevən məfwaki mwi, mīni a nəgkiariien sə rīmāni kupwən. ⁴⁰ Nənə mīrərīg pehe mwi mətə irəhar kamharapri mwi, ti nəri nə mā napriien ruvəuvehi irəhar. Nənə harfi nəmīnrahār, mətə harreirei mā tuharni pen nəfe tukwe in.

⁴¹ Nənə Iesu revən səro kahar irə muvehe mīni pen ti nīrəhar i mā, “Hīamarapri, mamharuvehi ihī napwīsien səkīmīahar? Nəmwhen. Nəpīn nəha ruvəuvehe. Iərmama riti truvei pen iou, Iəmətī Iərmama, ia rəgi nəmə ərəha me. ⁴² Tiharō mharərər. Pwəh saməuvən. Hətə ro, iərmama nəha trīni pui iou ruvəuvehe ipaka.”

Nərmama səməme kamhəmwəki Iesu həuvehe mhəkwətəmhiri in

⁴³ Nəpīn Iesu raməgkiari ihī, Jutas, in riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ruvehe irəha nərmama me həpīk. Pris asori me mīne nahatən me səvəi Loa

mīne nāmā asori me sāvai nākur Isrel hānārhi pen irāha. Nepwīn kamhāuvehi nau. Nepwīn kamhāuvehi nīpəri nei.

⁴⁴ Jutas rināgkiari raka minraha mā, “Iārmama sē takakei min, iāmā nā in nā. Kīmīaha tihākwātāmhiri, mhāiri raka mhāuvān, mhātui amasan mā trāpwāh nāpien.” ⁴⁵ Nānā nāpīn Jutas ruvehe ia kwopun nāha, revan atukwatukw ti Iesu, mīni mā, “Iahatān!” Nānā makei min. ⁴⁶ Jutas rakei min, nānā nārmama me hāuvehe mhākwātāmhiri. ⁴⁷ Mētā iārmama riti sē ramārer ipaka ti Iesu reivi raka nau sāvānhi, mārāi iārmama riti sē ramo tukwini nāri m pris asori anan, mārāi raka nīkare nīfregin.

⁴⁸ Nānā Iesu rīni pen ti nīrāha i mā, “Rāfo hīāuvehi nau me mīne nīpārāri nei me mhāuvehe mā tihākwātāmhiri iou iamīnhi irā? Nātārigien sākīmīaha rīnuā iou rakres riti uā? ⁴⁹ Ia nārineiv m neis mīne iakamarā kitaha m kīmīaha fwe ia nīmwā sāvai Kumwesān, mamahatān nārmama. Rāfo hīāpwāh nākwātāmhirīen iou ia nāpīn nāha? Mētā hīamo iamīnhi irā mā nāgkiariien sē Nākukua Ikinan rīmāni truvehe mukua.” ⁵⁰ Irāha hākwātāmhiri Iesu. Nānā nārmama me pam sāvānhi hāpwāh in mhap.

⁵¹ Tamaruā riti rakurirā Iesu. Rauvegi a nīpwrān ia ravaravar. Nārmama me hāuvehe mhākwātāmhiri. ⁵² Mētā resi raka ravaravar ia nīpwrān maiu auēr a map.

Iesu rārer ia nāmri nāmā asori me sāvai nākur Isrel

⁵³ Nārmama me hāiri Iesu mhāuvān ti pris asori anan. Pris asori me mīne nāmā asori me sāvai nākur Isrel, mīne nahatān me sāvai Loa, hānousāsīmwin pen pam raka irāha me tukwe. ⁵⁴ Nāpīn hāiri pen Iesu mamhāuvān, Pita rakurirā ia Iesu mamāvān isipwīn tukwe meste nāri fwe ia nīkare nīmwā sāvai pris asori anan. Nānā mūvnīmwā mamākure irāha iotukwīnīnari me, mamārhiāpw ia nāpw.

⁵⁵ Nānā pris asori me mīne nāmā asori me sāvai nākur Isrel kamhātui nārmama nepwīn mā tuhāni irāpw nāri arāha riti sē Iesu rīno uā rīmāni. Nāmā asori me hokeikei mā tuhāregi pwāh housi āpune Iesu tukwe. Mētā irāha hāpkātā mhā nāri riti. ⁵⁶ Rāknekīn ti nīrāha ti nāri nā mā nārmama hāpīk hāskāmter mamheikuā ia nāfe hānātōni Iesu rīno uā hāmāregi in rīmāni, mētā nāgkiariien sāvānraha rīpkuvehe mhā mo kuatia.

⁵⁷ Nānā nārmama nepwīn hāskāmter mamheikuā ia Iesu mamhāni mā, ⁵⁸ “Kīmāha iahāregi iāmā i rīmāni mā, ‘Iou takouraha nīmwā i sāvai Kumwesān sē nārmama hāno ia rāginraha. Nāpīn kahar rukurau takuvrhākin riti mwi nārmama tuhāpwāh noien ia rāginraha.’ ” ⁵⁹ Hāni iamīnhi irā, mētā nāgkiariien mwi sāvānraha rīpko mhā kuatia.

⁶⁰ Nānā pris asori anan rārer ia kurkwan ia nīrāha māres pen Iesu i mā, “Nāgkiariien riti rīwān tikīni? Rāfo ia nāgkiariien nāha irāha kamhāni mamhousi ik irā?” ⁶¹ Mētā Iesu rānapen, māpwāh nāgkiariien.

Nānā pris asori anan rāres pen mwi mā, “Rāfo? Ik Kristo? Kumwesān sē kamīni vivi in tīni nā ik?”

⁶² Mīregi Iesu rīni mā, “Iou i. Tukamevān kīmīaha tihātōni iou, Iāmāti Iārmama, takamākure ia nīkare Kumwesān mwatuk sē in nīskāiien sāvānhi rārori. Tihātōni mwi iou takauvehe ia nāpuā me ia nīmāgouāgou.”

⁶³ Nānā nāpīn pris asori anan rīregi, reitehi karkahu sāvānhi, mīni mā, “Kitaha tsātui iārmama riti mwi tro pui iāmā i ti nāfe? ⁶⁴ Hīāuvāregi raka mā in rīni arāha Kumwesān. Nātārigien sākīmīaha mā tsāfo irā?”

Nənə irəha pam həni mə Iesu traməkeikei memhə. ⁶⁵ Nəpwīn həskəmter mhərgəvəsi pen in. Nəpwīn housəman nənimen, mamhəvəsi in, mamhəni mə, “Ni ro nəgkiariien sə ruku pen ti Nənīmwin mə sin ruəsi ik!” Nənə naruağən me səvəi pris asori anan irəha mwi həuvehi mhəpwī.

Pita rini mə in riveirei Iesu

⁶⁶ Pita in fwe inhəripw ia nıkare nimwə səvəi pris asori anan. Nənə pran riti sə ramo tukwini nari m pris asori anan ruvehe. ⁶⁷ Nəpīn rətoni Pita ramərhiəpw ia napw, rəti əter irə, mīni mə, “Ik mwi ikinamavən pəri kimirau Iesu iamə Nasaret.”

⁶⁸ Miregi Pita rini mə, “Rekəm. Iou iakreirei iamə nəha, mireirei nəfe i ikamini.” Nənə Pita rəpwəh nıkare nimwə səvəi pris asori anan mevən ipaka ti kwəruə asori riti sə nərmama kamhəuvnimwə pehe irə. Nənə rələ riti rakaka.

⁶⁹ Nənə pran sə ramo tukwini nari ruvehe mīnamini mwi ti nərmama səməme kamhərer ipaka ti Pita i mə, “Iəmə i in riti ia nırəha.”

⁷⁰ Mətə Pita rini mwi mə, “Rekəm. Ripko mhə iou riti ia nırəha.”

Nənə hərəer ouihi a mwi. Nərmama səməme kamhərer ipaka tukwe in həni pen mwi mə, “Nipərhiēnien, ik riti ia nırəha ti nəri nə mə ik iamə Kalili.”

⁷¹ Miregi Pita rini mə “Mə iakameikuə pwəh Kumwesən rərpwīn noien ərəha səiou. Iakani pehe tukumiaha i kwəsuahe anan mə iou iakreirei iamə nəha kimiaha hiaməni.”

⁷² Pita rini iamīnhi irə nənə təkwtəkwuni a rələ rakaka səro kəru irə. Nənə Pita rerin rirhi nəgkiariien sə Iesu rīməni pen tukwe in mə, “Kurirə rələ rakaka səro kəru irə, tikini m kahar mə ikreirei iou.” Pita rerin rirhi. Nənə rerin rərkwəpīr, rasək.

15

Iesu rərer ia nəmri Paelat

¹ Ia nəpnəpīn pris asori me mīne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mīne nahatən me səvəi Loa mīne nərmama pam ia nəkureien səvənraha hərəi sun nəgkiariien səvənraha, mhərihi Iesu, mhərii mhəuvən, mhəmri pen in ia rəgi Paelat.

² Nənə Paelat rəres pen Iesu i mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rini mə, “Ik ikani.”

³ Ia nəpīn nəha pris asori me kamhəni ərəha Iesu ia narimnari me rīpik.

⁴ Ro pen Paelat rəres pen mwi ti Iesu i mə, “Nəgkiariien riti riwən tikini pen ti nırəha i? Regi ro narimnari me rīpik kamhəni ərəha ik irə.”

⁵ Mətə Iesu rəpwəh nəgkiariien. Nənə Paelat rərkərinari irə.

⁶ Noien riti nəha ikin Paelat ramo ia nuk me pam ia nəpīn səvəi nəveginien asori nəha Pasova. Raməsəni iərmama riti sə nəkur Isrel həməni rier ia kalapus mamevən. ⁷ Ia nəpīn nəha iərmama riti raməmak fwe ia kalapus nəghin nə Parapas. Kiməuvehi puvnimwə in ia kalapus irəha nərmama me nəpwīn ti nəri nə mə hənəusi əpune iərmama ia nəpīn səvəi naruağəniēn riti. ⁸ Ro iamīnhi irə nərmama həpik həuvehe ti Paelat mənəmərəs pen mə trəsəni iərmama riti rier ia kalapus rəmwhen sə ramo mīnraha ia nuk me.

⁹ Miregi Paelat rini pen ti nırəha i mə, “Kimiaha hiokēikei mə takəsəni kig səvəi nəkur Isrel rier ia kalapus?” ¹⁰ Paelat rəres pen irəha iamīnhi irə ti nəri nə mə in rukurən mə pris asori me həməuvei pen Iesu ia rəgin ti nəmwəkīien səvənraha. ¹¹ Nənə Paelat rəres pen irəha, mətə pris asori me hərəer kukurau

mamhærhiærhi nærmama, mamhæni pen ti niræha i mæ tuhæres pen Paelat i mæ træpwæh narakaïen ia Iesu mætæ traraka ia Parapas.

¹² Ro iaminihî iræ Paelat rægkiari mwi minraha minî mæ, “Trini minua iakæseni Parapas rier ia kalapus, ræfo ia iærmama sæ hiamæni mæ in kig sævæi nækur Isrel?”

¹³ Miregi iræha hækwæin æpwæmwis mwi mæ, “Ærui tæriini pen in ia nei kamarkuau!”

¹⁴ Miregi Paelat rini pen ti niræha i mæ, “Ti næfe? Næfe næha næræhæien in rino?”

Mætæ hæni asori mwi mæ, “Ærui tæriini pen in ia nei kamarkuau!”

¹⁵ Nærmama me hæpik nænæ Paelat rokeikei mæ tro rerinraha ræpwuæn. Ro pen ræseni Parapas rier ia kalapus mamevæn. Nænæ Paelat rini pen ti narua-gæn me mæ tuhærisi Iesu. Hærisi pam nænæ Paelat ræseni pen Iesu ia rægjinraha mæ tuhæruï tæriini pen ia nei kamarkuau.

Naruagæn me hæris ækenhin ia Iesu

¹⁶ Narua-gæn me hæiri Iesu mhæier mhæuvæn ia nækwai nimwæ asori sævæi Paelat. (Nimwæ næha næghin næ Praetorium.) Næpin hæpirapw fwe ikin, hækwæin iræha me næpwîn ia kusen sævænraha hæuvehe, ¹⁷ mharkahu pen karkahu ærueræv riti m Iesu ræmwhen ia karkahu sævæi kig. Hæuvehi ræhi mhæuvnhi kæfæfau iræ sævæi kig, mhæfæfau pen ia kænkarpwæ. ¹⁸ Hænamækweïn pen iræ mæ, “Ik kig sævæi nækur Isrel kimaha ia hæsiæi ik!” ¹⁹ Iræha hæuæsi kænkarpwæ ia rigi nei, mhærgævæsi in, mhænimwi nukurhunraha ia nænimen mamhæuvnhi nisiaïien iræ. ²⁰ Næpin hænaris ækenhin raka iræ, hæuvehi raka karkahu ærueræv iræ, mharkahu pen tinari ihi sævænhi, mhæiri in mhæier mæ tuhæruï tæriini pen ia nei kamarkuau.

Naruagæn me hæruï tæriini pen Iesu ia nei kamarkuau

²¹ Iræha hæiri Iesu, mamhæuvæn. Ia suatuk narua-gæn me hætoni iæmæ Saerin riti. Næghin næ Saemon. In tata sævæi Aleksanta mine Rufas. Ruku pen fwe ia rukwænu mauvehe i ia taon. Narua-gæn me hækeikei min næ trævranî nei kamarkuau sævæi Iesu. ²² Hæiri Iesu mhæuvæn ia kwopun riti næghin næ Kolkota (Nipwrai næhag næha kwopun sævæi kerhæ ia iærmama) ²³ Iræha hæuvehi pen waen min kævti pen nimwai nari riti ræfiæ trasitu muæsi næmisæien. Mætæ Iesu ræpwæh nænimwæien.

²⁴ Iræha hæruï tæriini pen Iesu ia nei kamarkuau, mharæ mhæuæi kirkiri tinari me sævænhi, mhæuini nari riti sæ trahatæn pen mæ sin truvehi næfe tinari sævænhi.

²⁵ Hæruï tæriini pen Iesu ia nei kamarkuau ia naen klok ia næpnæpin.

²⁶ Nækukuæ kimærai mæ Iesu tremhæ ti næfe rini mæ:

IN I KIG SÆVÆI NÆKUR ISREL

²⁷ Næpin hæruï tæriini pen Iesu ia nei kamarkuau, hæruï tæriini pen mwi rakres mi kæru ia nei kamarkuau, riti ia nikare Iesu mwatuk riti ia nikaren mour. ²⁸ a ²⁹ Nænæ nærmama sæmæme hæukurau pehe ia suatuk, kamhæni æræha Iesu, mamhæris ækenhin iræ, mamhounouini kænkarpwænraha me, mamhæni mæ, “Ik næ iæmæ ikimæni mæ tikouraha nimwæ sævæi Kumwesæn maræ muvrhækin mwi ia næpin kahar. ³⁰ Ita, uvehimiru ik, maraka ia nei kamarkuau meiwaiu pehe!”

15:21: Rom 16:13   **15:24:** Sam 22:18   a **15:28:** Niutestamen me næpwîn kimærai ia nægkiariien sævæi nækur Kris kupwan hæni nægkiariien riti mwi ia kwopun i rini mæ, “Ia noien næha nægkiariien sævæi Nækukuæ Ikinan ruvehe mukuæ sæ rani mæ, ‘Iræha hævsini in mæ in riti mwi ramæruï Loa.’”   **15:29:** Sam 22:7, Sam 109:25, Mak 14:58

³¹ Prīs asori me mine nahatən me səvəi Loā, irəha mwi kamhəni ərəha Iesu, mamharis əkenhin irə, mamhəni pen ti nirəha me i mā, “In ruvəuehimiru raka nərmama həpik, mətə ko rīpkuvehimiru atukw mhə in.” ³² Həni mā, “In Kristo. In kig səvəi nəkur Isrəl. Ramasan mē raraka ia nei kamarkuauī meiwaiu pehe p wəh kitaha sətōni mhəni nīpərhienien irə.” Lərman mi nəha kəru kīnərui tərini pen irau ia nei kamarkuauī irəhar Iesu, irau mwi krauni ərəha in.

Iesu remhə

³³ Ia kurkwai nəpin ia ran nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. ³⁴ Nənə ia tri klok ia nərvəv Iesu rasək əpwəmwis mīni mā, “Eloi, Eloi, lama sapaktani?” Nīpwrai nəgkiariien nəha, in i mā, “Kumwesən səiou, Kumwesən səiou, rəfo ikap raka ia nirak iamīnhi?”

³⁵ Nərmama nepwin səməme kamhərer mamhəspau ia Iesu həregi nəgkiariien nəha, mhəni mā, “Həregi ro, iamə i raməkwein Profet Elaeja.”

³⁶ Nənə riti ia nirəha raiu muvehi nīpəri koton, meitesi ia waen sə rəfiə, nīpəri pen ia nusvenhi rəgi nei riti, muvehi pen mā Iesu trənimwi, mīni mā, “Pəpim ro p wəh sətōni mā Profet Elaeja truvehe muvehi raka iamə i ia nei kamarkuauī uə rekəm.”

³⁷ Mətə Iesu rasək əpwəmwis, muvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə.

³⁸ Ia nəpin nəha tinari sə rəgher tukuahag kwopun ikinan anan fwe ia nəkwai nīm wə səvəi Kumwesən reitehi nīpərin kəru fwe irənhə meste nari fwe inhəripw. ³⁹ Iəmə asori riti səvəi naruağən me ramərer maməti pen mətōni Iesu. Nəpin rətōni Iesu ruvehi neiahagien səvənhi sampam, memhə iamīnhi irə, rini mā, “Nīpərhienien iamə i in Tini Kumwesən.”

⁴⁰ Nīpran me nepwin kamhərer isipwin kwopti ti Iesu mamhəspau irə. Meri Maktala, mine Salome, mine Meri mama səvəi Jemes mine Joses, irəha mīnraha. ⁴¹ Nəpin Iesu rinamavən fwe ia tənə Kalili nīpran mirəhar nəha kamhəkurirə i, mamhasitu irə. Nīpran me nepwin mwi həpik, nəpin Iesu ruvehe ia Jerusalem, irəha mwi həkurirə in mhəuvehe.

Josefrinimwi Iesu

⁴² Fraete, nəpin kaməpnəpenə irə ti Sapat, ti nəri nə mā nəruarəv meri rinamivə, ⁴³ Josef iamə Aramatia revən mā trəres Paelat mā ko Paelat rəsəni in ruvehi nīpwrai Iesu. (Josef in mwi raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrəl nəpin housəsīmwin irəha me. Nərmama kamhəsiai in. Josef rameitenhi mə trətōni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə trəves.) Josef rətəgase ia Paelat, mevən mərəs nīpwrai Iesu. ⁴⁴ Nəpin Josef rəres pen Paelat ti nīpwrai Iesu, Paelat rəkərinari, mireirei mā Iesu ruvamhə pərhien uə rekəm. Ro iamīnhi irə rəkwein pen iamə asori səvəi naruağən me mərəs pen tukwe in mā, “Nīpərhienien Iesu ruvamhə raka?”

⁴⁵ Miregi iamə asori səvəi naruağən me rini mā, “Nīpərhienien Iesu ruvamhə raka.”

Nəpin Paelat riregi, rəsəni Josef mā, “Ikukurən nevənien muvehi raka nīpwran.”

⁴⁶ Josef revən muvehi nəmri tinari kani mā linen, muvehi raka nīpwrai Iesu ia nei kamarkuauī, muvegi irə. Muvegi pam, muvehi mevən, məmri pen ia nīpəgi kəruətərei riti kīnərai ərori raka, nənə məsək wusək wu kəruətərei

asori riti mæ̀əpɪnhə pen kwəruə irə. ⁴⁷ Ia nəpɪn nəha Meri Maktala mɪne Meri mama səvəi Joses krouətə kwopun nəha kəmri pen Iesu ikin.

16

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Rɪnaməruarəv, nəpɪn Sapat rɪno sampam, Meri Maktala, mɪne Salome, mɪne Meri mama səvəi Jemes, haruvehi nəmri nɪmwai nari me nəpwin sə nɪpekɪnraha rapein amasan, mə tuharevən mharəmri pen ia nɪpwrai Iesu. ² Ia Sante, ia nəpnəpɪn anan, irəhar hənəmavevən fwe ia nɪpəg. ³ Ia saatuk kamharəres irəhar me i mə, “Sin nəha trasitu ia kɪtahar, məpəkɪr raka kwəuətəri nəha ramo tukuahag kwəruə ia nɪpəg?”

⁴ Mətə nəpɪn harapɪrapw fwe ikin, harəti pen mharətoni kəruətəri asori nəha kɪnəpəkɪr raka raka i. ⁵ Nənə harevən ia nəkwai nɪpəg, mharətoni iərmama riti raməkure ia nɪkarenrahar mwatuk, mamarkahu ia karkahu sə rəpwəmwis məpsan. Irəhar harətoni, nənimenrahar rier.

⁶ Mətə iərmama nəha rɪni pen tɪ nɪrəhar i mə, “Nəmrimirəhar trəpwəh nɪerɪen. Hɪamarətui Iesu, iəmə Nasaret sə kɪnəruɪ tərɪni pen ia nei kamarkuauɪ. In rɪwən i. Rɪnətui raka ia nemhəien səvənhi. Harətoni ro kwopun kɪnəmri pen nɪpwran raməmak ikin. ⁷ Mətə tɪharevən mharni pen tɪ nərmama me səvənhi mɪne Pita mə Iesu trukupwən ia kɪmɪaha mamevən fwe ia tənə Kalili. Kɪmɪaha tɪhətoni in fwe ikin rəmwhen rɪməni tukumɪaha i.”

⁸ Nənə nɪprən mɪrəhar nəha harhekɪr pɪk, mharətəmnɪmwɪn, mharier, mharap ia nɪpəg. Mətə harəpwəh nəvisauɪen nəfe kɪməni pen tɪ nɪrəhar i, tɪ nəri nə mə harhekɪr.

Meri Maktala rətoni Iesu

⁹ Sante ia nəpnəpɪn Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mukupwən mɪer irapw tɪ Meri Maktala, pran sə fwe kupwən Iesu rɪnəkouɪ irapw nəremhə me irə irəha pam sefen. ¹⁰ Meri revən mətə nərmama me səməme kamharə pəri irəha Iesu kupwən. Kamhəkure tɪ Iesu, mamhasək tukwe. Meri ruvehe mɪni pen tɪ nɪrəha i mə “Iakinətə Iesu.” ¹¹ Nəpɪn hərəgi mə Iesu rɪnətui mwi ia nemhəien səvənhi, mhərəgi mwi mə Meri rətoni, nənə həkɪni mha nɪpərhiɪen irə.

¹² Kurirə irə kəru ia nɪrəha krouɪer ia taon rouavən ia saatuk. Nənə Iesu rier irapw tɪ nɪrau. Krouətə nɪpwran ropə iti. ¹³ Iərman mɪ nəha krouərɪg rouevən tɪ nərmama me səvəi Iesu, rouəvisau mɪnraha, mətə irəha həpwəh nɪniɪen nɪpərhiɪen ia nəgkɪariɪen səvənrau.

¹⁴ Kurirə irə nərmama me nəha səvəi Iesu irəha eleven kamhəkure mamhani pəri nari. Ia nəpɪn nəha Iesu rier irapw tɪ nɪrəha, maməski irəha tɪ nəri nə mə kənkapwənraha riskai. Nahatətəien səvənraha rɪwən. Hənəpwəh nɪniɪen nɪpərhiɪen ia nəgkɪariɪen səvəi Meri, mhəpwəh mwi nɪniɪen nɪpərhiɪen ia iərmama səməni nəha krɪnouətəni Iesu mə rɪnətui pərhiɪen mwi ia nemhəien səvənhi.

¹⁵ Iesu rɪni pen tɪ nɪrəha me i mə, “Həuvən ia kwopun me pam ia tɪprənə i, mhəvisau irapw nəgkɪariɪen amasan səiou m nərmama me pam.

¹⁶ Iərmama sə tɪrɪni nɪpərhiɪen ia nəgkɪariɪen amasan səiou, ko paptəes irə, Kumwesən truvehimɪru in. Mətə iərmama sə trəpwəh nɪniɪen nɪpərhiɪen ia nəgkɪariɪen amasan səiou, Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me səvənhi.

¹⁷ Nərmama səməme kamhahatətə ia nirak tuho nımtətien me i. Irəha tuhəkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nəghik. Irəha tuhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur əpə. ¹⁸ Irəha tuhəuvehi snek me səməme kamhahi əpune nərmama. Trini minuə irəha hənimwi nari riti kəvti pen nımwai nari sə ramousi əpune iərmama, ko ripkuəsi mhə irəha. Irəha tuhərapı nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha mho irəha həuvehe mhəsənin.”

¹⁹ Nəpın İesu İərimənu rınəgkiari pen pam mınraha, kuvəhi utə in revən fwe ia neiai, məkure ia nıkare Kumwesən mwatuk. ²⁰ Nənə nərmama me səvənhi həuvən mhəvisau ia kwopun me pam. Nəpın kamhəvisau irə, İərimənu ramarə ti nirəha, mamo nımtətien me mə nərmama tuhətoni, mhəni nıpərhienien ia nəgkiariien amasan səvənhi.

Luk

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Matiu, Mak, Luk, Jon irəha pam haməgkiari ia nimiruien səvəi Iesu Kristo, mətə Luk nəkukuə səvənhi rəpwəmwis. In mwi rīmərāi nəkukuə nəha kani mə Wok Me. Luk in tokta riti kinahatən amasan in rukurən pik nari. In rīmərāi nəkukuə i rerin ramrhi nəkur Kris mine nətəien səvənraha. Luk rokeikei mə nərmama tuhəukurən amasan nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo ro nīpərhiēnien. Fwe nukune nəkukuə səvənhi Luk raməgkiari ia nətuiien səvəi Iesu Kristo. In rini raka sə nəha marə mīni mwi nimiruien səvəi Iesu meste nemhəien səvənhi. Luk rokeikei mə kitaha tsəukurən mə Iesu Kristo rokeikei nərmama me pam. Luk raməgkiari pik ia nīpran me səməme hənətoni Iesu. In mwi raməgkiari ia nəkwərəkəwərha me səməme hənətoni Iesu. Ia nusipekinien me səvənhi in rirai məgkiari pik ia nərmama nautə səvənraha riwən kamometə irəha. Luk 19:10 ramini mə, Iesu Kristo in iarmama pərhiēn riti sə rīməuvehe fwe kupwən mə trətui nərmama me səməme hənəruei muvei pen nimiruien vi mīnraha. Luk raməgkiari pik ia nagienien. Tikətoni nagienien nəha ia nīpu səvəi Meri, mətōni mwi ia nagelo me səməme hanaməgien ia nəpīn Iesu rīnamətui irə. Tikətoni mwi nagienien nəha ia nərmama me səvəi Kristo səməme hənəmrərig pen fwe Jerusalem mamhəgien asori ti nəri nə mə Kristo rīnətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro nukurənien i mə Luk rokeikei mə trini irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mahatən mə Kristo ruvehe ia təkure tīprənə i nəkur ərəha kamharə irə. In ruvehe mo irəha hāgien, mamheitenhi nəri amasan riti truvehe nəpīn kurirə, in truvehimiru irəha.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Nərmama həpik hənousari raka ti nīrai penien ia nəkukuə narimnari me nəha Iesu rino fwe kupwən nəpīn raməvən kimaha min. ² Irəha hēmərāi pen nəgkiariien me nəha nərmama həukurən amasan irə hēməni pehe tukumaha i. Fwe ia nukune wok səvənhi, nərmama me nəha həukurən amasan irə hənətoni Iesu ia nənimenraha, nənə mamhəvisau irapw nəgkiariien səvənhi. ³ Iou mwi iakinəskun pam raka narimnari me i mukurən amasan kinəfo irə fwe ia nukunen muvehe. Nənə təkwtəkwuni, iəmə asori Teofilas, iakregi ramasan mə pwəh iakrai pen ia nəkukuə riti mik. ⁴ Iakamo iamīnhi irə mīnuə tikukurən amasan nəgkiariien sə kinahatən ik irə. In ro nīpərhiēnien.

Agelo riti rini irapw mə Jon Paptas trətui

⁵ Ia nəpīn nəha Herot ramərimənu ia tənə Jutia pris riti nəghin nə Sekarəea. In pris riti ia təmwen səvənraha kani mə Pris me səvəi Apia. Səvənhi iərmama in pran riti sə ruku pen ia kwənəkwus səvəi Eron. Nəghin nə Elisapet. ⁶ Irau pəri noien səvənrau ratukwatukw ia nəmri Kumwesən. Ia nəpīn me krauesi pen atukwatukw pam nəfe nəghin Loa səvəi Iərimənu rani. ⁷ Mətə tinīnrau riwən. Elisapet rīpkəkəwəhakwen mhə. In nīprənemə. Sekarəea nərgharə.

⁸ Nəpīn riti Sekarəea irəha təmwen səvənhi kamhowok səvəi pris me ia nəmri Kumwesən ia nimwə səvənhi. ⁹ Nənə irəha hesi pen noien səvəi pris me mhəuini nari riti sə ramahatən nari. Trahatən pen mə sin trəvən fwe ia nəkwai nimwə səvəi Iərimənu muvāni nīmwəkmwəki nari nīpekīn

rapein amasan ia tåkure nifata. Hæuini pen næri naha nænə rahatən pen Sekaraea. ¹⁰ Ia næpin atukwatukw sə kauvani nimwækmwæki nari nipekin rapein amasan irə nærmama me kambahfwaki fwe irua.

¹¹ Nænə agelo riti səvai Kumwesən rier pehe mamærer ia nikare nifata mwatuk ia næri kauvani nimwækmwæki nari nipekin rapein amasan irə. ¹² Næpin Sekaraea rætoni agelo naha, rehekir pik mætæmmwin. ¹³ Mætə agelo rini pen tukwe in mə, “Sekaraea tikəpwəh nehekirien. Kumwesən ruværegi raka næfwakiien səim. Səim iærmama Elisapet trærəhi tinimiraui riti iærman. Nænə tikisegi pen næghin nə mə Jon. ¹⁴ Tikregi ramasan mamağien tukwe. Næpin trətui, nærmama hæpik mwi rerinraha tragien tukwe. ¹⁵ In truvehe mo iæmə asori ia næmri Kumwesən. In tripkənimwi mhə waen uə nənimwiien skai. Næpin in ramarə ihi ia tipwi mama səvənhi rerin ruvækuær raka ia Nənimwin Ikinan. ¹⁶ In tro nækur Isrel me hæpik hæærəg mhəuvehe ti Iærimənu Kumwesən səvənraha. ¹⁷ In trakupwən ia Iærimənu. Nætərigien səvənhi mine niskaiien səvənhi trəmwhen ia nətərigien mine niskaiien səvai Profet Elæja. In tro tata me hæærəg ia rerinraha mə rerinraha trirhi mwi nipwnətinraha me. Nærmama səmæme hamæruui nækwai Kumwesən in tro irəha hæærəg mhəuvehe mhesi pen nətərigien səvai nærmama hatukwatukw. Ro iamınhi irə in tro nærmama hæpnəpənə ti nuveheien səvai Iærimənu.”

¹⁸ Miregi Sekaraea rini pen ti agelo i mə, “Takəfo mukurən mə næri naha tro iamınhi irə? Kwa iou iakinərgharə səiou iærmama niprənemə.”

¹⁹ Miregi agelo rini pen tukwe in mə, “Iou i Kapriel. Iakamærer ia næmri Kumwesən. In rærhi pehe iou mə takuvehe mægkiari pehe mik məvisau næri amasan mik. ²⁰ Mætə ti næri nə mə ipkini mhə nipərhiien ia nægkiariien səiou, ætə ro, rerim triwən. Tipkægkiari mhə mesite næri iakiməni pehe tukw ik i trier pehe. Trukua ia næpin atukwatukw səvənhi.”

²¹ Ia næpin naha, fwe irua, nærmama kamheitenhi Sekaraea. Hærkərinari mə in rəmak tui ia nækwai nimwə səvai Kumwesən. ²² Næpin rier irapw irua, ko ripkægkiari mhə minraha, mætə ramægkiari a ia rəgin. Hənətə hæuvækurən minua in rinətə nari riti rəmwhen ia nəmækrəhaien fwe nækwai nimwəfwaki.

²³ Næpin naha Sekaraea ramowok pris irə fwe ia nimwə səvai Kumwesən ruvehe mukurau, nænə in rirærig mevən fwe imwəni. ²⁴ Kurirə irə ripko mhə tui, nænə səvənhi iærmama Elisapet ro tipwin. Næpin rino tipwin, raməmak afafa ia nækwai nimwə səvənhi mesite pen mækwə krirum səvənhi, mamini mə, ²⁵ “Iærimənu rino næri miou. Næpin rəti irapw mætə iakamauris ia næmri nærmama ti næri nə mə səiou iækunouih i riwən, rerin ragien ruvehi raka naurisien naha ia nirak.”

Agelo riti rini irapw minua Iesu trətui

²⁶ Elisapet rino tipwin marə mækwə sikis. Ia næpin naha Kumwesən rærhi pen agelo riti næghin nə Kapriel revən mə trətoni prənvi riti fwe ia taon riti ia tənə Kalili næghin nə Nasaret. ²⁷ Prənvi naha ramreirei ihi iærman. Kinəsīsəg raka in minua tresi pen iærman riti næghin nə Josef. Josef in kwənəkwus riti səvai Kig Tevit. Prənvi naha næghin nə Meri. ²⁸ Agelo naha rier pen tukwe in, mini mə, “Meri. Tiko mağien. Iærimənu ramasan tukw ik mamarə tukw ik.”

²⁹ Mætə Meri nətərigien səvənhi rəvsausini pik ti nægkiariien naha mamətərig mə rəfo agelo rini pen tukwe in iamınhi. ³⁰ Nænə agelo naha

rini pen tukwe in mə, “Meri tikəpwəh nehekirien. Kumwesən ramasan tukw ik. ³¹ Regi ro! Tiko tipwim, mərəhi nərım riti iərman. Tikisegi pen nəghin nə mə Iesu. ³² In truvehe mo in iamə asori. Tukəkwein in mə tini Kumwesən, Kumwesən sə rasori anan. Iərımənu Kumwesən səkimiaha truvehi pen nitətə səvəi ripwini Kig Tevit min. ³³ In trərımənu ia nuk nuk me ia nərmana me səməme həuku pen ia kwənəkwus səvəi Jekop. Nitətə səvənhi tripkwən mhə.”

³⁴ Miregi Meri rini pen ti agelo i mə, “Trəfo mo iamınhi. Iou prənvi. Iakreirei iərman?”

³⁵ Miregi agelo rini pen tukwe in mə, “Nənımwin İkinan truvehe ia niram. Kumwesən sə rasori anan nıskaiien səvənhi trəuiui ik. Ro iamınhi irə tukəkwein pen iəkunouihı ikinan nəha tikərəhi mınuə in Tini Kumwesən. ³⁶ Nənə regi ro. İk riti fwe Elisapet nıprənemə, mətə in mwi rino tipwin trərəhi tini riti iərman. Kani in mə pran sə ripkəkwhakwen mhə, mətə ruvəuvehe mıpəmpəm marə məkwə sikis. ³⁷ Narımınari me pam rıməru ti Kumwesən.”

Meri revən mətoni Elisapet

³⁸ Miregi Meri rini mə, “Iou pran sə iakamo tukwini nari m İərımənu səiou. Pwəh rukua ia nırak rəmwhen ia sə ikiməni.” Nənə agelo nəha rəpwəh in mamevən.

³⁹ İa nəpin nəha, ripko mhə tui, Meri rier mevən akwauakw fwe ia rukwənu riti ia təkure tənə ia İutia, ⁴⁰ mevən ia nəkwai nımwə səvəi Sekarəea, maməgkiari pen m Elisapet. ⁴¹ Nəpin Elisapet rıregi Meri raməgkiari, tini rakurisei asori ia tipwin. Nənə Elisapet rerin ruvehe mukuər ia Nənımwin İkinan. ⁴² Nənə in rəkwein əpwəmwis mını mə, “Meri Kumwesən ramasan tukw ik məpi raka pam nıpran me. Ramasan mwi ti nərım sə tikərəhi. ⁴³ Mama səvəi İərımənu səiou ruvehe mətə iou. Rəfo ko nəri amasan ia nırak iamınhi? ⁴⁴ Regi ro, nəpin ikapırapw məkwein iou, iakregi rerım, iəkunouihı ia tipwik rakurisei asori ia nagienien. ⁴⁵ Rerım tragien ti nəri nə mə ikiməni mə nıpərhienien trukua irə ia nəfe İərımənu rıməni pehe tukw ik i.”

Meri rəgnəgini Kumwesən

⁴⁶ Miregi Meri rini mə,

“İa nımıruien pam səiou iakauvehi utə nəghi İərımənu səiou.

⁴⁷ Rerik ragien pik ti Kumwesən səiou sə rauvehimıru iou.

⁴⁸ İou pran auər a sə iakamo tukwini nari min, mətə rerin ramrhi iou.

Təkwtəkwiini mine mamevən nərmana pam tuhəni iou mə iou pran sə rerik ramagien,

⁴⁹ ti nəri nə mə Kumwesən i sə riskai pik rino narımınari asori me miou. Nəghin ro ikinan.

⁵⁰ Napıien səvənhi ramarə ti nərmana me pam səməme kamhəsiai in, mamarə mwi ti nıpwntınraha me mine nımwpınraha me mamevən.

⁵¹ In ramo nımtətien me ia rəgin əsanin, maməkoui irapw nərmana səməme kamhəfiutə ia rerınraha.

⁵² In rauvehi irapw kig asori me ia kwopun kamhəkure ikın mamhərımənu, marə mauvehi utə mwi nəmə auər a me.

53 In rauvei pen næveginien amasan m nærmama sëmæme nukumhæ ramahi iræha.

Hani tipwînraha ræsis.

Mætæ sëmæme nautæ sævænraha rasori in ramærhi irapw iræha, mîpkuvei pen mhæ nari riti minraha.

54 In ramasitu ia kitaha nækur Isrel.

Kitaha nærmama me sævænhi samo tukwini nari min.

In ramo iamînhi iræ ti næri næ mæ rerin ramrhi napîien sævænhi

55 rosi in rimæni pen ti kaha kupwæn me sækitaha.

In rimæni pen ti Epraham mæ in trapi Epraham mine nærmama me ia kwænækwus sævænhi ia nuk nuk me."

56 Meri raræ irau Elisapet meste mækwæ kahar rukurau, nænæ kuriræ iræ rîrærig mevæn fwe imwæni.

Jon Paptaes rætui

57 Rineste næpin sævæi Elisapet træræhi tîni iræ. Ræræhi tîni iærman.

58 Nærmama me ipaka tukwe mine nîpærin me hæregi mæ Kumwesæn rînapî asori in. Hæuvehe mhætæ in mamhagien pæri.

59 Næpin iækunouihî sævænhi reste næpin eit, hæuvehi mhæuvehe mæ tukuvehi ninhum min. Nætærigien sævænraha mæ tuhæsegi pen næghin næ Sekaræa, næpwînhi tata sævænhi. 60 Mætæ sævænhi mama rini mæ, "Rekam. Tsæsegi pen næghin næ mæ Jon"

61 Mîregi iræha hæni pen tukwe in mæ, "Mætæ ræfo? Nahag næha riwæn ia kwænækwus sæim."

62 Nænæ iræha hægkiari pen m tata sævænhi ia ræginraha, mhæres næfe nahag in rokeikei mæ tuhæsegi pen ia iækunouihî. 63 Sekaræa ræres næri kamraî pen nari iræ. Kuvehi pen min. Nænæ rîrai pen ianhi mæ, "Næghin næ Jon." Nænæ iræha pam hærkærinari iræ. 64 Ia næpin næha Sekaræa rerin rînaræ mwi. Nænæ in rînamægnægini Kumwesæn. 65 Nærmama me ia nikarkare rukwænu hæregi hæhekîr. Nægkiariien næha ruviris ia kwopun me pam ia tækure tæne ia Jutia. 66 Nærmama me pam sëmæme hæregi nægkiariien næha hamætærig iræ mæ, "Iækunouihî næha træfo iræ? Mætæ in næ nîskaiien sævæi Iærîmænu ramaræ iræ."

Sekaræa rîni irapw nægkiariien sæ ruku pen ti Nænîmwîn Ikinan

67 Ia næpin næha Nænîmwîn Ikinan ruvehe mukuær ia reri Sekaræa, tata sævæi Jon, muvei pen nægkiariien min. Nænæ Sekaræa rini mæ,

68 "Pwæh sægnægini Iærîmænu Kumwesæn sækitaha nækur Isrel.

In ruvehe masitu ia kitaha nærmama me sævænhi meivinari ia kitaha.

69 In ruvehi utæ iæmæ skai riti sæ truvehimîru kitaha.

Iæmæ skai næha in kwænækwus riti sævæi Kig Tevit sæ rînamo tukwini nari m Kumwesæn fwe kupwæn.

70 Næri næha ramesi pen nægkiariien me sëmæme Kumwesæn rimæni pehe tukutaha i ia tærhui profet ikinan me sævænhi fwe kupwæn.

71 In rimæni mæ truvehimîru kitaha,

muvehi raka kitaha ia rægi nærmama me pam sëmæme kamhometæ kitaha, mamhæmwæki kitaha.

72 In rimæni mæ trapi kaha kupwæn me sækitaha,

mæpwæh nenouenouien nægkiariien ikinan sævænhi.

- 73 Promes naha in riməuvei pen m kaha kupwən səkitaha Epraham, mauvehi kwəsuahi tukwe.
- 74 In riməni mə nəp̄in truvehi raka kitaha ia rəgi nər̄mama səməme haməmwəki kitaha, in trəsəni kitaha tso tukwini nari min, mhəpwəh nehekirien.
- 75 Kitaha tsəmher mhatukwatukw ia nənimen ia nəp̄in me pam ia n̄im̄iruien səkitaha.
- 76 Nənə ik, nər̄ik, tukini mə Kumwesən sə rasori anan, profet riti səvənhi nə ik, ti nəri nə mə tikukupwən məpər̄hi suatuk me səvəi Iərimənu səkitaha, nənə in trukurirə.
- 77 Tikini irapw ti nər̄mama me səvənhi mə Kumwesən truvehimiru irəha, məpwəh nər̄pwinien noien ərəha me səvənraha.
- 78 Kumwesən səkitaha in ramasan pik, mamapi kitaha.
- Ia napien naha səvənhi in trər̄hi pehe Kristo ruku pen fwe ia neiai, muvehe tukutaha rəmwhen ia meri rautə ia nəpnəp̄in.
- 79 In truvei pen nukuraanien m nər̄mama səməme kamhəkure ia nəp̄itəvien m̄ine təm̄wkəm̄wi nēm̄həien.
In triri nisutaha ia suatuk səvəi nəm̄ərinuien.”
- 80 Nənə iəkunouihi naha rapwinari, mauvehe miskai ia nən̄im̄win. Ia nəp̄in me ramarə fwe ia kwopun akwesakwes ikin meste nəp̄in naha in rier irapw ia nəm̄ri nəkur Isrel.

2

Iesu rətui

- ¹ Nəp̄in Jon rinətui raka, Kig Sisa Okastas, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənəmtənə me, r̄ini nəkwən m̄inuə nər̄mama me ia kwopun me tuhaməkēikei mhər̄ərig pen fwe imwənraha atukwatukw m̄inuə tukəvsini irəha. ² Noien naha kiməkupwən ko ia nəp̄in naha Kwaeriniyas ramərimənu ia tənə Siria. ³ Nər̄mama me pam hər̄ərig mamhəuvən imwənraha me m̄inuə tuhəuvehi pen nəghinraha. ⁴ Josef rier ia taon naha Nasaret ia tənə Kalili, mevən ia tənə Jutia ia taon səvəi Kig Tevit fwe kupwən kani mə Petlehem, mamevən fwe ikin ti nəri nə mə ruku pen ia kwənək̄wus səvəi Kig Tevit. ⁵ Krauevən irau Meri m̄inuə tukuvehi nəghinrau. Josef rinəsīsəg raka Meri. Meri r̄ino tipwin. ⁶ Nəp̄in irau krouarə ikin, Meri rineste nəp̄in atukwatukw səvənhi mə trər̄əhi iəkunouihi irə. ⁷ Rər̄əhi tini iər̄man, nəm̄ritaik. Rər̄əhi, muvegi ia tinari, məm̄ri pen ia n̄itətə kamək̄wməni nər̄im̄iru me irə. In ro iam̄in̄hi irə ti nəri nə mə n̄im̄wə naha nər̄mama kamhər̄əku pen mamhapri ikin ruvəukuər.
- ⁸ Ia kwopun naha nər̄mama nepwin sə kamhətui ti sipsip kamhamak ia n̄ikare taon naha iruə, mamhətui ti sipsip me səvənraha ia nəp̄in. ⁹ Agelo riti səvəi Iərimənu reiwaiu pehe mər̄er ia n̄ikarenraha. Nukuraanien səvəi Iərimənu rəhiəpwin irəha. Nənə irəha həhekir pik. ¹⁰ Mətə agelo naha r̄ini pen ti n̄irəha i mə, “Kimiaha tihəpwəh nehekirien. Həregi ro! Iou takəvisau nəgkariien amasan anan m̄ kimiaha. Nər̄mama pam tuhagien asori tukwe. ¹¹ Ipwet ia taon səvəi Kig Tevit kupwən kwət̄i iəkunouihi riti rinətui. In Kristo, Iərimənu səkitaha. Kumwesən ruvər̄fi raka in mə truvehe tukumiaha muvehimiru kimiaha. ¹² Nəri tro n̄imtətien m̄ kimiaha. Tihəuvən mhətōni

kwæti iækunouihi kuvegi ia tinari raməmak ia nitətə kaməkwəməni nərimiru me irə.”

¹³ Agelo nəha rəgkiari pam, nənə təkwtəkwuni a mwi irə nagelo me həpik həuku pen fwe ia neiai mhərer irəha min, mamhəgnəgini Kumwesən mamhani nipu mə,

¹⁴ “Kaməgnəgini Kumwesən fwe irənhə anan.

    Ia tiprənə i nəməriniuen trarə ti nərmana me səməme Kumwesən rerin ragien ti nirəha.”

¹⁵ Nəpin nagelo me həpwəh irəha mhərərig pen fwe ia neiai, nərmana me nəha səməme kamhətui ti sipsip me həni pen ti nirəha me i mə, “Pwəh səuvən fwe Petlehem mhətə ro nəri Iərimənu rime ni pehe tukutaha i.”

¹⁶ Nənə irəha havən akwauakw mhəuvən mhətoni Meri mine Josef mine kwæti iækunouihi sə ramapri ia nitətə kaməkwəməni nərimiru me irə. ¹⁷ Nəpin hətoni iækunouihi nəha, həni irapw nəfe agelo rime ni pen ti nirəha i. ¹⁸ Nənə nərmana me pam səməme hamregi həkərinari ia nəgkiariien səvənraha. ¹⁹ Mətə Meri rəkwtəmhiri pam narimnari me nəha ia rerin mamətərig tukwe. ²⁰ Nənə nərmana me nəha səməme kamhətui ti sipsip hamərərig mamhəgnəgini Kumwesən mamhəuvehi utə nəghin ti narimnari me nəha hanətoni mhəregi rosi kiməni pen ti nirəha i.

Kuvehi ninhum m Iesu

²¹ Nəpin sə ro eit irə kuvehi ninhum m iækunouihi nəha, ksegi pen nəghin nə mə Iesu, nəhag sə agelo rimekupwən muvei pen m Meri nəpin ripko mhə ihi tipwin.

²² Nənə rino nəpin sə Josef mine Meri tro narimnari me nəha Loa səvəi Moses rini mə tro irau krouvehe rouəmher mwi ti nəfwakiien. Ia nəpin nəha krouərəhi Iesu, rouevən fwe ia Jerusalem mə trouvei pen m Iərimənu. ²³ Noien nəha ramesi pen nəgkiariien i kimərai pen ia Loa səvəi Iərimənu. Rini mə, “Nəmritaik me pam nərman me tukəkwein irəha mə nəkwərəkəwərha ikinan me səvəi Iərimənu.” ²⁴ Irau krouevən mwi mə trouvei pen nərimiru riti tukousi əpune kuvei pen m Iərimənu. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien i sə raməmak ia Loa səvənhi. Rini mə, “Nərmana me iamənhi tuhəuvei pen mak kəru uə kwæti menu kəru.”

Simeon rətoni Iesu məgnəgini Kumwesən tukwe

²⁵ Iərmama riti ia Jerusalem nəghin nə Simeon. In iəmfwaki riti. Noien səvənhi ratukwatukw. In rameitenhi nəpin nəha iəmə nəha kani mə Kristo truvehe irə, nənə muvehimiru nəkur Isrel. Nənimwin Ikinan rarə ia Simeon.

²⁶ Nənimwin Ikinan nəha rinahatən raka in mə ko in ripkəmhə mhə meste trətoni Kristo nəha Kumwesən rime ni mə trərhi pehe i. ²⁷ Nənimwin Ikinan riri pen Simeon revən ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Nəpin Josef mine Meri krouərəhi iækunouihi nəha Iesu, rouuvnimwə pehe mə tro narimnari me nəha Loa səvəi Iərimənu rini, ²⁸ Simeon rərəhi pehe Iesu ia rəgin mi, məgnəgini Kumwesən tukwe, mini mə,

²⁹ “Iərimənu. Ikinə nəgkiariien səim ruvəuvehe muvəukua.

    Iou iərmama sə iakamo tukwini nari mik.

Təkwtəkwuni nəha iakukurən nemhəien,
    mətə nəməriniuen trarə tukw iou.

³⁰ Nənimək rinətoni suatuk səim sə tikuvehimiru nərmama me irə.

³¹ İkinəpnəpenə raka suatuk i ia nəmri nərmama ia kwopun me pam.

³² İəkunouihi i truvei pen nukuraanien mine nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsrəl.

İrəha tuhətə nari, mhəgnəgini səim nərmama me nəkur İsrəl tukwe.”

³³ Nəpin Josef mine Meri krouregi nəgkiariien nəha Simeon rani ia iəkunouihi səvənrau, krouərkərinari irə. ³⁴ Nənə Simeon rəkwein amasan mwi ia nırau, mini pen ti Meri mama səvəi iəkunouihi nəha mə, “Regi ro! Kumwesən ruvərfi raka iəkunouihi i mə tro nəkur İsrəl həpik həmwei, nənə marə mo mwi həpik hərer. In trəmwhen ia nımtətien riti. Nərmama həpik tuhəni ərəha in, ³⁵ nənə mho nərmama hətoni nətərigien me səvənraha sə kamhərkwafə ia rerınraha. Nənə ik mwi tikregi nəmisəien fwe ia rerim rəmwhen kəpi ik ia nau.”

Ana rətoni İesu məgnəgini Kumwesən tukwe

³⁶⁻³⁷ Pran riti nəha ikin nəghin nə Ana. In profet riti. Tata səvənhi nəghin nə Fanuel. In kwənəkwus riti səvəi Aser fwe kupwən.^a Nəpin Ana rınaməprən vi ihi, in rerə, mamarə irau səvənhi iərman nuk sefen. Kurirə irə iərman səvənhi remhə məpwəh in. Nənə prən nəha rarə iamınhi muvehe meste in rınəprənəmə. Nuk səvənhi eiti foa. Ia nəpin me Ana rıpkier mhə ia nəkwai nımwə səvəi Kumwesən. Mətə ia nəpin mine ia ran ramsiai Kumwesən, maməpwəh nəveginien, maməfwaki. ³⁸ Nəpin Simeon raməgkiari ia iəkunouihi nəha, təkwtəkwi a mwi Ana rier pehe, minani tanak ti Kumwesən, minaməgkiari ia iəkunouihi nəha m nərmama səməme kamheitenhi Kristo mə truvehe meivnari ia Jerusalem.

Josef mine Meri krouərig rouevən fwe Nasaret

³⁹ Nəpin Josef mine Meri krino pam narımnari me nəha Loa səvəi İərimənu rini, krouərig rouevən fwe tənə Kalili ia taon səvənrau Nasaret. ⁴⁰ Nənə iəkunouihi nəha rapwinari. Nıpwran ruvehe mamskai. Nukurənien səvənhi rautə pehe. Ia nəpin me Kumwesən raməkwein amasan irə.

İesu rımətəmaruə mevən fwe Jerusalem

⁴¹ Ia nuk me pam tata mine mama səvəi İesu krauesi pen narəien səvəi nəkur İsrəl, rauevən fwe Jerusalem nəpin kamho nəveginien asori nəha Pasova. ⁴² Nəpin İesu səvənhi nuk twelef, həutə pen fwe ikin rəmwhen kamho ia nuk me pam. ⁴³ Nəpin həno pam nəveginien asori nəha, nərmama me kamhərig mənəhəvən fwe imwənraha me, mətə təmaruə nəha İesu ramo a fwe Jerusalem. Səvənhi tata mine mama kroureirei. ⁴⁴ Rerınrau ramrhi mə ramavən irəha nərmama səməme kamhərig mənəhəvən fwe imwənraha. Ia nəpin pekin kamhəvən iamınhi, nənə irau krınautu in ia kwənəkwus səvənrau mine nərmama səməme krouukurən amasan irəha. ⁴⁵ Nəpin krouəpwəh nətəien İesu, krouərig, rouevən fwe Jerusalem, rouətu in. ⁴⁶ Nəpin kahar rukurau, nənə krouətə in fwe ia nəkwai nımwə səvəi Kumwesən. Raməkure ia kurkwai nahatən me səvəi nəkur İsrəl, mamətərig irəha, maməres irəha nəresien me nepwin. ⁴⁷ Nərmama me pam səməme kamhətərig in, nənimənraha rier ti nəri nə mə İesu ramərai pen amasan nıpwrai nəgkiariien mınraha, mukurən amasan nari. ⁴⁸ Nəpin tata mine

2:30: Aes 52:10, Luk 3:6, Taet 2:11   **2:32:** Aes 42:6, 49:6, Aes 52:10   **2:34:** Aes 8:14, Mat 21:42, 1Kor 1:23, 1Tes 2:8   **2:36-37:** 1Tim 5:5   **a 2:36-37:** Aser in kwənəkwus riti səvəi nəkur İsrəl.
2:38: Aes 52:9   **2:39:** Mat 2:23   **2:40:** Luk 1:80, 2:52   **2:41:** Eks 12:24-27, Eks 23:14-17, Dut 16:1-8   **2:43:** Eks 12:18

mama sɔvɛnhi krouɛtɛ in, irau mwi nɛnimenrau rier. Nɛnɛ mama sɔvɛnhi rini pen tukwe in mɛ, “Nɛrik, rɛfo iko iamɛnhi irɛ ia kimrau? Ɖtɛ ro! Kimrau tata sɛim iarouɛtɛi ɛmisɛ ik, rouhekir pik.”

⁴⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirau i mɛ, “Rɛfo kimirau irouɛtɛi iou? Rosi iroureirei mɛ takamɛkeikei marɛ ia nɛkwai nimwɛ sɔvɛi Tata sɛiou?”^b ⁵⁰ Mɛtɛ irau kroureirei nɛpwrai nɛgkiariien nɛha Iesu rani pen ti nirau i.

⁵¹ Kurirɛ irɛ Iesu reiwaiu mevɛn fwe ia Nasaret irɛhar mɛnrau, mamsiai irau. Ia nɛpin me mama sɔvɛnhi rerin ramrhi narimnari me nɛha, mamɛtɛrig tukwe. ⁵² Nɛnɛ Iesu nɛpwrɛn mine nukurɛnien sɔvɛnhi krouvehe rouasori. Kumwesɛn mine nɛrmama kamhɛkwein amasan irɛ.

3

Jon Paptas ramɛvisau fwe ia kwopun akwesakwes ikin

¹ Taepirias Sisa, kig sɔvɛi nɛkur Rom, rinɛrimɛnu raka nuk fiftin. Ia nɛpin nɛha Ponjes Paelat in iɛmɛ Rom sɛ ramɛrimɛnu ia tɛnɛ Jutia. Herot in iɛmɛ Rom sɛ ramɛrimɛnu ia tɛnɛ Kalili. Piɛvi Herot nɛghin nɛ Filip in iɛmɛ Rom sɛ ramɛrimɛnu ia kwopun mi nɛha kɛru Ituria mine Trakonaetas. Lisanius in iɛmɛ Rom sɛ ramɛrimɛnu ia Apilin. ² Anas mine Kaeafas irau iɛmɛ Isrel mi sɛ krauvehi wok sɔvɛi pris asori anan ia Jerusalem. Nɛpin irau krouvehi wok nɛha, Kumwesɛn rɛgkiari m Jon tini Sekaraea ia kwopun akwesakwes ikin. ³ Nɛnɛ Jon revɛn ia kwopun me pam ipaka ti nui aris Jotan, mamini irapw ti nɛrmama mɛ, “Kimiaha tihamɛkeikei mhɛrɛrig ia noien ɛrɛha me sɛkimiaha, mho paptas, nɛnɛ Kumwesɛn trɛpwɛh nɛrɛpwɛnien noien ɛrɛha me sɛkimiaha.” ⁴ Nɛri nɛha ramesi pen nɛgkiariien i kimɛrai pen ia nɛkukuɛ sɔvɛi Profet Aesea. Rini mɛ,

“Iɛrmama riti ramɛkwein ɛpwɛmwɛs ia kwopun akwesakwes ikin mamini mɛ,
‘Kimiaha tihamɛkeikei mhɛpɛrhi suatuk sɔvɛi Iɛrimɛnu sɛkitaha,
mhɛmri atukwatukw suatuk ouihi me sɔvɛnhi.

⁵ Nɛkwɛtɛnɛ me pam tukɛrhavɛn irɛha.

Takɛr me mine nahakw me tukuvehi irapw pam irɛha.
Suatuk ikou me tuko irɛha hɛuvehe mhatukwatukw.

Suatuk me kamhɛpɛtiapɛti tukeipeni irɛha pwɛh hɛuvehe mhɛpwɛ,

⁶ nɛnɛ nɛrmama me pam tuhɛtɛ suatuk sɛ Kumwesɛn truvehimiru nɛrmama me irɛ.’”

⁷ Nɛrmama hɛpik hɛuvɛn ti Jon mɛ tro paptas ia nirɛha. In rani pen ti nirɛha i mɛ, “Kimiaha hiɛmwɛn ia snek me kamhahi ɛpune nɛrmama. Kumwesɛn niemaha rɛpi. Ripko mhɛ tui in trɛrɛpwɛn noien ɛrɛha me sɛkimiaha. Sin rini pehe tukumiaha i mɛ tihap raka irɛ? ⁸ Kimiaha tihamɛkeikei mho noien amasan me trahatɛn pen mɛ kimiaha hiɛnɛpwɛh pɛrhien noien ɛrɛha me sɛkimiaha. Rɛrɛha kimiaha tihɛni pen tukumiaha me i mɛ Epraham in kaha sɛkimiaha. Iakani pehe tukumiaha i mɛ Kumwesɛn rukurɛn nuvehien kɛrustere me i, mo nɛpwnɛti Epraham me ia nirɛha. ⁹ In rinɛrɛpwɛ pen raka paha sɔvɛnhi ia nuai nei me na trɛrai. Nei me pam sɛmɛme hɛpkukuɛ mhɛ nukwai nei amasan in trɛrai ɛmwɛsi, mousɛ pen irɛha ia napw.”

¹⁰ Nɛrmama me nɛha hɛres pen Jon i mɛ, “Nɛfe nɛha kimaha taho?”

2:49: Jon 2:16 **b** **2:49:** Suatuk riti mwi ti ninien nɛgkiariien i in i mɛ “Rosi kimirau iroureirei mɛ takamɛkeikei mamɛ wok sɔvɛi Tata sɛiou.” **2:51:** Luk 2:19 **2:52:** 1Saml 2:26, Prov 3:4, Luk 1:80 **3:2:** Luk 1:80 **3:3:** Wok Me 13:24, 19:4 **3:7:** Mat 12:34, 23:33 **3:8:** Jon 8:33,39 **3:9:** Mat 7:19

¹¹ Miregi Jon rini pen ti niraha i ma, "Iarmama karkahu savanhi karu tramakeikei muvehi pen riti m iarmama karkahu savanhi riwan. Iarmama naveginien sanani rasori tramakeikei mo mwi iaminhi masitu ia iarmama naveginien sanani riwan."

¹² Ia napin naha narmama nepwin samame kamaraku pen takis minraha iraha mwi hovuvehe ma Jon tro paptaes ia niraha. Iraha hani pen tukwe in ma, "Iahaten, nafe naha kimaha taho?"

¹³ Miregi Jon rini pen ti niraha i ma, "Kimiaha tihapwah nuvehien mane rapa raka sa kimani ma tihovuvehi." ¹⁴ Naruagen me nepwin iraha mwi hares pen Jon i ma, "Nana kimaha, kimaha taho nafe?"

Miregi Jon rini pen ti niraha i ma, "Kimiaha tihapwah nakeikeien m narmama mheiku sa ia niraha ma tiho namisaien minraha trini minua hapkuvei pehe mh mane m kimiaha. Rerimiaha tramakeikei magien ti narakuin sakimiaha."

¹⁵ Ia napin naha narmama me kamheitenhi ma Jon tro nari riti. Narmama me pam rerinraha rari ma rosi Jon in Kristo, iama naha Kumwesan rimani ma trarhi pehe i. ¹⁶ Mat ma Jon rini pen ti niraha i ma, "Iou iakamo paptaes ia kimiaha ia nui, mat ma iarmama savanhi niskaiien rasori mapa raka iou, in na rauvehe kurira ia nirak. Iou iapkamwhen mh ma takifi raka nakwus ia savanhi put. In tro paptaes ia kimiaha ia Nanimwin Ikinan mine ia napw."

¹⁷ Fok savanhi, in rarukwi ut nuni nari me ira rinamak raka ia ragin, na trirukwi ut nuni nari me savanhi ira ti nuaiien nunin mine tekin. In tripeki nuni nari me sa ramasan mev an ia nimwa savanhi sa ramoeite naveginien ikin, mat tekin sa rarah in trihia i pen napw ira, napw sa tripkifwa mh."

¹⁸ Ia nagkiariien me ripik mwi Jon ramavisau irapw nagkiariien amasan m narmama, mamousari ma tro iraha hararig ia noien araha me savanraha.

¹⁹ Mat ma ia napin naha Herot, iama Rom sa ramarimanu ia tana Kalili, rakres pran savai pivni. Pran naha naghin na Herotias. Jon ragkiari m Herot, mini ma noien naha mine noien me ripik mwi Herot rino haraha. ²⁰ Nana Herot rar ma makutan pen mwi narahaien riti mwi ia narahaien me naha savanhi, muvehi puvnimwa Jon ia kalapus.

Jon ro paptaes ia Iesu

²¹ Napin Jon ramo paptaes ihi ia narmama, ro paptaes mwi Iesu. Ia napin naha Iesu ramafwaki, matoni kapuapen rakwag, ²² Nanimwin Ikinan rosi mak inhari pw reiwaiu pehe makure ira, nana reri Kumwesan ruku pen ia neiai, mini ma, "Ik narik keikei. Rerik ragien tukw ik."

Kaha me savai Iesu Kristo

²³ Napin Iesu rinamostat wok savanhi, wok savai navisauien, nuk savanhi ramwhen ia toti. Narmama me rerinraha ramrhi ma in tini Josef.

Josef in tini Heli.^a

²⁴ Heli in tini Matat. Matat in tini Livae.

3:12: Luk 7:29   **3:16:** Wok Me 13:25   **3:19:** Mat 14:3-4, Mak 6:17-18   **3:22:** Jon 1:32, Mat 17:5, Luk 9:35   **3:23:** Luk 4:22, Jon 6:42   ^a **3:23:** Sotoni ma Matiu in mwi rimarai pen kwanakwus savai Iesu ia nakukua savanhi (Mat 1:1-17), mat kwanakwus naha Matiu rimarai rop sa kwanakwus i Luk rimarai. Kwanakwus mi naha kroupkamwhen mh ti nari na ma Matiu rostat ia Epraham mauvehe mamesi pen kwanakwus savai Kig Tavit mine tini naghin na Solomon, mat Luk rostat ia Iesu mamrarig mamesi pen kwanakwus savai Kig Tavit mine tini naghin na Nathan. Rosi Luk in rani kwanakwus savai Meri, mat Matiu in rani kwanakwus savai Josef. Ma niparhienien Luk rani kwanakwus savai Meri, suatuk riti mwi ti ninien kwati nagkiariien ia vas 23 in i ma: "Narmama me rerinraha ramrhi ma in tini Josef, mat rekam. In tini Meri. Tata savai Meri in Heli."

Livae in t̄ini Melki. Melki in t̄ini Janae.
 Janae in t̄ini Josef. ²⁵ Josef in t̄ini Matatias.
 Matatias in t̄ini Amos. Amos in t̄ini Neham.
 Neham in t̄ini Esli. Esli in t̄ini Nangae.
²⁶ Nangae in t̄ini Mahat. Mahat in t̄ini Matatias.
 Matatias in t̄ini Semein. Semein in t̄ini Josek.
 Josek in t̄ini Jota. ²⁷ Jota in t̄ini Joanan.
 Joanan in t̄ini Resa. Resa in t̄ini Serupapel.
 Serupapel in t̄ini Sealtiel. Sealtiel in t̄ini Neri.
²⁸ Neri in t̄ini Melki. Melki in t̄ini Ati.
 Ati in t̄ini Kosam. Kosam in t̄ini Elmatam.
 Elmatam in t̄ini Ere. ²⁹ Ere in t̄ini Josua.
 Josua in t̄ini Elieser. Elieser in t̄ini Jorim.
 Jorim in t̄ini Matat. Matat in t̄ini Livae.
³⁰ Livae in t̄ini Simeon. Simeon in t̄ini Juta.
 Juta in t̄ini Josef. Josef in t̄ini Jonam.
 Jonam in t̄ini Eliakim. ³¹ Eliakim in t̄ini Melea.
 Melea in t̄ini Mena. Mena in t̄ini Matataha.
 Matataha in t̄ini Natan. Natan in t̄ini Kig Tevit.
³² Kig Tevit in t̄ini Jese. Jese in t̄ini Opet.
 Opet in t̄ini Poas. Poas in t̄ini Salmon.
 Salmon in t̄ini Nason. ³³ Nason in t̄ini Aminatap.
 Aminatap in t̄ini Atmin. Atmin in t̄ini Arni.
 Arni in t̄ini Hesron. Hesron in t̄ini Peres.
 Peres in t̄ini Juta. ³⁴ Juta in t̄ini Jekop.
 Jekop in t̄ini Aesak. Aesak in t̄ini Epraham.
 Epraham in t̄ini Tera. Tera in t̄ini Nehor.
³⁵ Nehor in t̄ini Serug. Serug in t̄ini Rehu.
 Rehu in t̄ini Pelek. Pelek in t̄ini Epar.
 Epar in t̄ini Sela. ³⁶ Sela in t̄ini Kaenan.
 Kaenan in t̄ini Apaksat. Apaksat in t̄ini Sem.
 Sem in t̄ini Noa. Noa in t̄ini Lamek.
³⁷ Lamek in t̄ini Metusela. Metusela in t̄ini Inok.
 Inok in t̄ini Jaret. Jaret in t̄ini Mahalalel.
 Mahalalel in t̄ini Kenan. ³⁸ Kenan in t̄ini Enos.
 Enos in t̄ini Set. Set in t̄ini Atam.
 Atam in t̄ini Kumwesən.

4

Setan rəmwur mə tro Iesu r̄imwei ia n̄ərhaien

¹ Nəp̄in Iesu r̄əpwəh nui aris Jotan mə tr̄ir̄ərig mevən ia tənə Kalili, r̄er̄in rukuər ia Nən̄imw̄in Ikinan. Nən̄imw̄in n̄əha riri pen in revən fwe ia kwopun akwesakwes ik̄in. ² Ia kwopun n̄əha Setan r̄əmwur nəp̄in foti mə tro Iesu r̄imwei ia n̄ərhaien. Ia nəp̄in n̄əha Iesu r̄əpwəh n̄ən̄ien nari. Nəp̄in foti mə n̄əha həuvehe mh̄əukurau pam, n̄ən̄ə in r̄iregi nukumh̄ə r̄inahi.

³ Nən̄ə Setan r̄ini pen tukwe in mə, “Tr̄ini m̄inua ik̄ Tini Kumwesən p̄ərhien, ni pen ti k̄əpwier i mə truvehe mo nəveginien ir̄ə.”

⁴ Miregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Kim̄ərai pen ia Nəkukuə Ikinan mə, ‘Iərmama tr̄əpwəh n̄im̄iruien ia nəveginien əpa.’ ”

⁵ Ia nāpīn nāha Setan ruvehi Iesu mutə mahatən nītətə me pam kig me kamhərimənu ia nīrəha ia təkure tīprənə i, ⁶ nənə mīni pen tukwe in mə, “Takuvei pehe nasorien mik ikərimənu ia nītətə me pam nāha. Nautə amasan me pam ia nīrəha tuho səim ia nīrəha. Nautə me nāha hənəmāk raka ia rəgik. Iakukurən nuvei penien m sin nəghin iakokeikei mə takuvei pen min. ⁷ Ro iamīnhi irə trīni mīnuə ikīsiai iou, mīnimwi nukurhum mi ia nənimek, narimnari me pam nāha tuhəuvehe mho səim irə.”

⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimərai pen ia Nəkukua Ikinan mə, ‘Tikīsiai Iərimənu Kumwesən səim, mīnimwi nukurhum mi ia nənimen. In əpa nə tiko nəkwan.’”

⁹ Ia nāpīn nāha Setan ruvehi Iesu mevən fwe ia Jerusalem, mukurei pen in ia kwopun riti irənhə anan ia təkure nimwə səvəi Kumwesən, nənə mīni pen tukwe in mə, “Trīni mīnuə ik Tini Kumwesən pərhien, ivə irapw ia kwopun i.

¹⁰ Kimərai pen ia Nəkukua Ikinan mə, ‘Kumwesən trīni pen ti nagelo me səvənhi

mə irəha tuhaməkeikei mhətui amasan tukw ik,

¹¹ mhəuvehi utə ik ia rəginraha,

kamo ikouini nisum ia kəruətəri riti.’”

¹² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəkukua Ikinan rani mə, ‘Tikəpwəh neipweipwīien Iərimənu Kumwesən səim.’”

¹³ Setan ramousari iamīnhi irə mə tro Iesu rīpwei ia nərəhaien me nāha. Nəpīn ro sampam, rəpwəh Iesu mamevən mə ti nāpīn riti ruvehe mwī tukwe.

Iesu rīnaməvisau ia tənə Kalili

¹⁴ Kurirə irə Iesu rīrərig, mevən ia tənə Kalili, niskaiien səvəi Nənīmwin Ikinan rarə irə. Nəgkiariien sə raməvisau in ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə nāha. ¹⁵ Nənə in ramahatən nərmama ia nəkwaī nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Nərmama me pam kamhəuvehi utə nəghin.

Nəkur Nasaret həpkīsiai mhə Iesu

¹⁶ Nənə Iesu ruvehe ia Nasaret, kwopun nāha in rīməpwīnari ikīn. Ia Sapat in ruvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel rəmwhen ramo ia Sapat me pam, mərər mə trəvsini irapw Nəkukua Ikinan. ¹⁷ Nənə iərmama riti ruvehi nīmwaī nəkukua nāha kīnərfe kīrai pen nəgkiariien səvəi Profet Aesea irə, muvei muvei pen m Iesu. Nənə Iesu ruvehi mīvi itukw i, mətui mətoni kwopun kimərai pen nəgkiariien i rini iamīnhi irə mīnuə:

¹⁸ “Nənīmwin səvəi Iərimənu ramarə ia nīrak, ti nəri nə mə in ruvərfi raka iou mə takaməkeikei mīni irapw nəgkiariien amasan ti nərmama nautə səvənraha riwən.

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takīni irapw iamīnhi irə mə, ‘Kimiaha səməme hiamarə ia kalapus takeivinari ia kimiaha,

nənə səməme nənīmemiaha rīfwə tako kimiaha hiətui mhətə nari.’

In rərhi pehe iou iakuvehe mə takeivinari ia nərmama səməme kamometə irəha,

¹⁹ nənə mīni irapw

mə nuk nāha Iərimənu truvehimīru nərmama me səvənhi irə ruvəuvehe.”

²⁰ Nəpīn Iesu rəvsini irapw pam nəgkiariien nāha, rəsīsəg nəkukua, muvei pen mīne iərmama sə ramətui ti nəkukua me, nənə məkure. Nərmama me pam ia nəkwaī nimwəfwaki nāha səvəi nəkur Isrel nənīmenraha revən

tukwe. ²¹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan kimiaha hiamregi ipwet i ruvəuvehe muvəukuə.”

²² Nərmama me pam nəha haməni amasan Iesu. Irəha hamərkərinari ia nəgkiariien amasan me səməme kamhəuku pen ia tərhun. Mətə kurirə həni mə, “Rosi a mə tini Josef nəha uə?”

²³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakregi kimiaha hiokēikei mə tihəni pehe tukw iou i nəgkiariien i kani rerin mə: ‘Tokta. Tikukupwən muvehimiru atukw a ik pwəh kimaha iahəni nīpərhiēnien ia niram.’ Rosi nəgkiariien riti mwi kimiaha tihəni pehe tukw iou i in i mə, ‘Nimtatien me nəha kimaha iahamregi ikino fwe ia taon nəha Kapaneam, ramanan mə iko mwi ia kwopun i imwam.’”

²⁴ Iesu rarə mini mwi mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiaha i profet riti nəkur imwəni me ko həkisiai mhə in. ²⁵ Mətə pərhiēn iakani pehe tukumiaha i fwe kupwən ia nəpīn səvəi Profet Elaeja nīpran me həpik səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha kamharə ia tənə Isrel. Nesən rīpkauər mhə nuk kahar məkwə sikis nukumhə asori ruvehe mahi nərmama pam ia tənə nəha ²⁶ mətə Kumwesən rīpkərhi pen mhə Elaeja mə trasitu ia nirəha riti. In rərhi pen in revən əpa fwe ia rukwənu nəha Jerefət ia tənə Saeton mə trasitu ia pran riti sə iərman səvənhi remhə məpwəh in. ²⁷ Kurirə irə ia nəpīn səvəi Profet Elisa nərmama həpik səməme nemhəien skai ro tekinraha kamharə ia tənə Isrel. Mətə Elisa rīpko mhə irəha riti ruvehe məmher. In ro Neman əpa iəmə Siria ruvehe məmher.”

²⁸ Nəpīn nərmama me ia nəkwai nimwəfwaki həregi nəgkiariien me nəha, irəha pam niemaha rəpi irəha. ²⁹ Həskəmter, mhəkwtəmhirī Iesu, mhəsua in, mhəier ia taon səvənraha, mhəuvən ia nīpəsēgi təkuaər sə həno taon səvənraha ikin mə tuhəsua irapw i. ³⁰ Mətə Iesu ravən amasan a ia kurkwənraha, mamevən.

Iesu rəkoui irapw nənimwin ərəha ia iərmama riti

³¹ Iesu reiwaiu mevən ia Kapaneam taon riti ia tənə Kalili, nənə ia Sapət ramahatən nərmama. ³² Irəha həkəri asori nari ia nahatənien səvənhi, ti nəri nə mə nəgkiariien səvənhi niskaiien səvəi Kumwesən ramarə irə.

³³ Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha səvəi nəkur Isrel nənimwin ərəha ramarə irə. Iərmama nəha rəkwein əpwəmwis mini mə, ³⁴ “Iesu iəmə Nasaret! Ikuvehe mə tiko nəfe ia kimaha? Ikuvehe mə tikouraha kimaha uə? Iakukurən ik. Ik iəmə ikinan səvəi Kumwesən.”

³⁵ Mətə Iesu rinise nənimwin ərəha nəha, mini mə, “Əpwəh nəgkiariien, mier ia iərmama i.” Iəremhə ro iərmama nəha rimwei ia kurkwənraha, mier irə, məpwəh nourahaiēn in.

³⁶ Nərmama me nənimenraha rier. Həni pen ti nirəha me i mə, “Nəfe i nəgkiariien? Iəmə i rauvehi nasoriēn mine niskaiien sə ruku pen ti Kumwesən, məgkiari m nənimwin ərəha me mə tuhəier ia iərmama, nənə irəha həier.” ³⁷ Kurirə nəgkiariien kani ia Iesu rier mevən ia kwopun me pam ia tənə nəha.

Iesu romasan nərmama həpik səməme kamhemhə

³⁸ Iesu rərər, mier ia nimwəfwaki nəha səvəi nəkur Isrel, mevən muvnimwə ia nimwə səvəi Saemon. Kaka pran səvəi Saemon ramemhə, maməkwiēi fifa.

Nənə irəha hægkiari pen m Iesu tukwe. ³⁹ Iesu revən mærer pen ipaka ti prən nəha ia kwopun ramapri ikin, minise nemhæien, nənə nemhæien raraka irə. Təkwtəkwni a prən nəha riskæmter, minasui raka nəveginien sənənraha.

⁴⁰ Nəpin meri ruvəivə, nərmama pam kamhəuvehi irəha me nepwin səmæme nemhæien me səpəmsəpə kamharə ia nirəha, həuvehi irəha, mhəuvehe ti Iesu. Nənə Iesu rəmrutə rəgin mi ia nirəha kuation kuation, mo irəha pam həuvehe mhəsanin. ⁴¹ Nəremhə me mwi hæier ia nərmama həpik, mamhəkwein əpwəmwis mə, “Ik Tini Kumwesən!” Mətə Iesu rinise irəha mə tuhəpwəh nəgkiariien, ti nəri nə mə irəha həkurən in mə in Kristo.

Iesu raməvisau fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel

⁴² Nəpin rinamran, Iesu rier mevən ia kwopun riti sə nərmama həiwən ikin. Nənə nərmama kamhətui in. Nəpin hətuni, hokeikei mə tuhənise in mə trəpwəh nəpwəhien irəha. ⁴³ Mətə in rini pen ti nirəha i mə, “Takaməkeikei mevən ia faon me nepwin mwi, məvisau irapw nəgkiariien amasan sə raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. In i wok Kumwesən rinərhi pehe iou tukwe.” ⁴⁴ Ro pen Iesu revən maməvisau ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel ia tənə Jutia.

5

Iesu rəkwein nərmama nepwin mə tuhəkuriə in

¹ Nəpin riti, nəpin Iesu ramərer ia nikare nui asori nəha Kenesaret, nərmama həpik housəsəmwīn pen irəha ipaka tukwe mə tuhətərig nəgkiariien səvəi Kumwesən. ² Nənə Iesu rətuni nitətə ouihi kəru krouəmak ia nikare nui. Nərmama səvəi nivīien nəmu me hənəpwəh irau, mamhaikuas ia net me səvənraha. ³ Nitətə ouihi mi nəha riti səvəi Saemon. Iesu rəputə irə, mæres pen Saemon mə trarhir i pwəh ruveraha ouihi kwopti. Nənə Iesu rəkure ia nəkwai nitətə ouihi nəha, minamahətən nərmama.

⁴ Nəpin rəgkiari pam, mīni pen ti Saemon i mə, “Kimiaha tihəsua mhəuvən ia kwopun əmwhenimw, merukw irapw net me səkimiaha, mhəvi nəmu me nepwin.”

⁵ Miregi Saemon rini mə, “Iərimənu. Kimaha iahəmwur meste riran mhəpkuvi mhə nəmu riti. Mətə ti nəri nə mə ikani pwəh iakevən mwi mhərukwi irapw net me səkimaha.”

⁶ Nəpin irəha həuvən mho iamīnha irə, nəmu me həuvən pik ia net me səvənraha. Ti nəri nə mə nəmu me həpik anan net me səvənraha hənəməkəw əmsəmwəris. ⁷ Irəha həkwein nərmama səmæme kamhəvi pəri nəmu me irəha mīnraha fwe ia nitətə ouihi əpə mə tuhəuvehe mhasitu. Irəha həuvehe, harki pen nəmu me ia nitətə ouihi mi səvənraha rukuə. Ipaka nitətə ouihi mi krouəmwhenimw.

⁸ Nəpin Saemon Pita rətuni, rinimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, mīni mə, “Iərimənu. Evən isipwīn tukw iou. Iou iəmə ərəha i.” ⁹ Pita rəgkiari iamīnhi irə ti nəri nə mə in mīne nərmama me ia nəkwai nitətə ouihi səvənhi hətə nəmu me nəha həvi, mhətuni həpik anan. Nənimenraha rier. ¹⁰ Nənə Jemes mīne Jon, tini Sepeti mi sə kamharəvi pəri nəmu irəhar Saemon, nəmriinrau mwi rier.

Mətə Iesu rini pen ti Saemon i mə, “Tikəpwəh nəhekīrien. Ik iərmama səvəi nivīien nəmu, mətə təkwtəkwni nəha mamevən tikuvi nərmama.”

¹¹ Nənə irəha həvi parei nitətə ouihi mi nəha, mhəpwəh pam narimnari me səvənraha, mhəkuriə Iesu.

Iesu ro iərmama riti nemhəien skai ro tekīn ruvehe məsanin

¹² Nəpīn riti Iesu revən ia taon riti. Iərmama riti ruvehe nemhəien skai ramo tekīn mamouraha nipwran me pam. Nəpīn rətoni Iesu, rīmwei mīnīmwi irapw nənimen ia tīprənə, mamase in mə, “Iərimənu. Mə rerim ragien, ko iko iou ikəmher?”

¹³ Nənə Iesu rosə pen rəgīn, mīrapi in, mīni mə, “Rerik ragien. Tiko məmher.” Təkwətəkwuni a nəmhien raraka ia iərmama nəha.

¹⁴ Nənə Iesu rinise in, mīni mə, “Tikəpwəh nīnien nəfe iakino mik ti iərmama riti, mətə tikevən atukwatukw ti pris pwəh in rətoni nipwram mə rəmher. Tikuvei pen nəfe m Kumwesən sə Moses rīməni. Nərmama me tuhətoni həkuriən mə nemhəien i ruvəiwən ia nipwram.”

¹⁵ Mətə nəgkiariien sə raməvisau Iesu rier mevən mwi ia kwopun me. Nənə nərmama həpik anan həuvehe ia kwopun kuatia mə tuhətərig in, mhəuvehe mwi mə truvehi raka nemhəien me səvənraha, mo irəha həuvehe mhəsanin.

¹⁶ Mətə ia nəpīn me Iesu ramier mamevən ia kwopun me nərmama həiwən ikīn maməfwaki.

Iesu ro iərmama riti nisun mi krouemhə ruvehe məsanin

¹⁷ Nəpīn riti Iesu ramahatən nərmama me. Farisi me mīne nahatən me səvəi Loa kamhəkure mamhətərig in. Irəha həməier ia Jerusalem mīne rukwənu me ia tənə Kalili mīne tənə Jutia mhəuvehe. Niskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia Iesu, nənə in ramo nərmama səməme nemhəien ramarə ia nīrəha həuvehe mhəsanin. ¹⁸ Ia nəpīn nəha nərmama nepwīn həuvehi iərmama riti ramapri ia nīməhan səvənhi nisun mi krouemhə. Hokeikei mə tuhəuvehi, mhəuvnīmwə, mhəmri pen in ia nəmri Iesu, ¹⁹ mətə həpkətə mhə suatuk riti ti nəri nə mə nərmama həpik anan. Ro pen irəha həputə ia təkure nimwə, mhə ruei nimwə riti, mhəuvehi irapw iərmama nəha irau nīməhan sə in ramapri irə, kroueiwaiu rouəmak ia nəmri Iesu ia kurkwanraha.

²⁰ Nəpīn Iesu rətə nahatətəien səvənraha, in rini mə, “Iərman. Iakīnenouenou raka noien ərəha me səim.”

²¹ Nəpīn nahatən me səvəi Loa mīne Farisi me həregi nəgkiariien nəha, hənaməres irəha me i mə, “Sin i iərmama i rani ərəha Kumwesən iamīnhi? Kumwesən əpa rukurən nenouenouien noien ərəha me. Sin mwi rukurən noien?”

²² Mətə Iesu ruvəkuriən raka nətərigien səvənraha, mīni pen ti nīrəha i mə, “Rəfo rerimīaha ramrhi iamīnhi? ²³ Nəgkiariien mi sə pəku nəha rīməru tukw iou ti nīnien ti iərmama i nisun mi krouemhə: nəgkiariien i mə, ‘Iakīnenouenou raka noien ərəha me səim,’ uə nəgkiariien i mə, ‘Ərer mavən?’ ²⁴ Mətə iakokeikei mə kimīaha tihəkuriən mə iou, Iəməti Iərmama, iakəuvehi nasorīien ia tīprənə i. Iakukuriən nenouenouien noien ərəha me.” Nənə Iesu rini pen ti iərmama sə nisun mi krouemhə mə, “Iakani pehe tukw ik i mə ərer, muvehi nīməhan səim, mavən mamevən fwe imwam.” ²⁵ Təkwətəkwuni a iərmama nəha rərer ia nəmriəraha, muvehi nīməhan səvənhi, mamevən fwe imwəni, maməgnəgīni Kumwesən. ²⁶ Nərmama me pam hətoni, həhekir. Nənimenraha rier. Həuvehi utə nəghi Kumwesən, mamhəni mə, “Kwa kitaha i sənətoni narimnari me nepwīn ipwet rusəpə.”

Iesu rəkweīn Livae mə trukuriə in

²⁷ Kurirə irə Iesu rier mətoni iərmama riti sə kamərəku pen takis min. Nəghin nə Livae. Raməkure ia nimwə kamərəku pen takis ikin. Iesu rini pen tukwe in mə, “Kurirə iou.” ²⁸ Nənə in rəpwəh narimnari me pam səvənhi, miskəmter, mukurirə in.

²⁹ Kurirə irə Livae ro nəveginien asori ia nəkwai nimwə səvənhi sənəi Iesu. Nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama nepwin mwi həpik kamhani pəri nari irəha minrau. ³⁰ Nənə Farisi me mine nepwin mwi ia nirəha nahatən me səvəi Loa rerinraha ripkəgien mhə. Həni pen ti nərmama me səvəi Iesu i mə, “Rəfo kımiaha hiamani nari kımiaha nərmama kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwin mwi?”

³¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama həsanin tuhətui tokta ti nəfe? Mətə nərmama kamhəmhə kamhətui tokta. ³² Iou iapkuvehe mhə mə takəkwein nərmama atukwatukw me, mətə iakuvehe mə takəkwein nərmama ərəha me, mə irəha tuhərərig ia noien ərəha me səvənraha.”

Noien vi ko ripkuvehe mhə mo kuatia irau noien ivis

³³ Nənə irəha həni pen ti Iesu i mə, “Nəpin ripik nərmama me səvəi Jon Paptaes həpwəh naniien nari ti nəfwakiiien. Nərmama me səvəi Farisi me irəha mwi kamho iamınhi. Mətə rəfo səim me nərmama me kamhəvegin mamhənimwi?”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmama ia nəveginien kamo ti narə viien səvəi iərman mine pran tuhaməkeikei mhani nari, mamhəgien, ti nəri nə mə iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi ramarə irəha minraha. Ripkatukwatukw mhə mə tihəkeikei minraha mə tuhəpwəh naniien nari ia nəpin nəha. ³⁵ Mətə tripkuvehe ia nəpin sə tukuvehi raka iərman sə ripkarə vi a irau pran səvənhi tripkarə mhə mwi irəha minraha. Ia nəpin nəha irəha tuhəpwəh naniien nari.”

³⁶ Iesu rini mwi nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Iərmama riti riwən ko reitehi raka nipəri tinari vi mıtiri tukuahag ia rui tinari ivis. Trini minuə ro iamınhi irə, trouaha tinari vi səvənhi, nənə nipəri tinari vi ko ripkripin amasan mhə ia tinari ivis səvənhi. ³⁷ Iərmama riti riwən ko rətəgi pen waen vi ia tiki waen tui me sə kino ia teki nəni. Trini minuə ro iamınhi irə, waen vi trəse tiki waen tui me həsisi mhəpəruə. Nənə tiki waen tui me mine waen vi irau pəri trouərəha. ³⁸ Mətə waen vi tukətəgi pen ia tiki waen vi me. ³⁹ Nənə iərmama riti mwi riwən nəpin rinənimwi raka waen tui rokeikei mə trənimwi waen vi, ti nəri nə mə in rini mə, ‘Sə tui ramasan pik.’”

6

Iesu in Iərimənu səvəi Sapat

¹ Nəpin riti ia Sapat Iesu ravən maməpi simwin ia nime wit me nepwin, nənə nərmama me səvənhi kamhesi raka tipwe wit me, mamhəveri raka tekinraha ia rəginraha, mamhani kwənunin me. ² Mətə Farisi me nepwin həni mə, “Rəfo kımiaha hiame noien riti ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə tuko ia Sapat?”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rosi kımiaha hiəpkəvsini raka mhə ia Nəkuə İkinan nəfe Kig Təvit rino fwe kupwən uə? Nəpin nukumhə ramahi in mine nərmama me səvənhi, ⁴ ruvnimwə ia nimwə səvəi Kumwesən, muvehi bred ikinan sə raməmak ia nifətə. Ripkatukwatukw mhə ia Loa səkitaha mə in trəni bred nəha, pris me əpa həukurən naniien. Mətə Kig Təvit

rəni, muvei pen mwi m nərmama me səvənhi hani”⁵ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou, Iəməti Iərmama, iakamərimənu ia Sapat.”

Iərmama riti rəgin rərfe

⁶ Ia Sapat riti mwi Iesu ruvniwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mamahatən nərmama. Iərmama riti ia nəkwai nimwəfwaki nəha rəgin rərfe. ⁷ Nahatən me səvəi Loa mine Farisi me kamhətə amasan Iesu mə tuhətəni mə trəfo irə mine. Trini minuə romasan iərmama nəha ia Sapat, tuhəni ərəha in tukwe. ⁸ Mətə Iesu ruvəukurən raka nətərigien səvənraha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Uvehe, mərəer ia kurkwai nərmama.” Iərmama nəha ruvehe, mərəer ia kurkwanraha.

⁹ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakuə takəres kimiaha nari riti. Ratukwatukw ia Loa səkitaha mə ia Sapat tuko noien amasan uə tuko noien ərəha? Ratukwatukw mwi mə tukuvehimiru iərmama uə tukousi əpune in?”

¹⁰ Nəpin Iesu rəti ərari mətə pam raka irəha, mini pen ti iərmama sə rəgin rərfe mə, “Tiko mivi atukw rəgin.” Nənə in rivi atukw rəgin. Rəgin ruvehe mamasan mwi. ¹¹ Mətə nərmama me nəha niemaha rəpi pik irəha. Hənaməgkiari minraha me, mamhəres mə tuhəfo ia Iesu.

Aposol me səvəi Iesu Kristo

¹² Ia nəpin nəha Iesu rier mutə ia təkuər riti mə trəfwaki. In rəfwaki m Kumwesən nəpin pekin ia nəpin. ¹³ Nəpin rinamran, rəkwein nərmama me səvənhi, nənə mərəpwi rəgin ia nepwīn irəha pam twelef, misegi pen nəghinraha mə aposol me. ¹⁴ Nəghinraha me i: Saemon (iəmə sə Iesu risegi pen nəghin sə vi mə Pita), mine Antru pləvi Saemon, mine Jemes mine Jon, mine Filip, mine Patolomiu, ¹⁵ mine Matiu, mine Tomas, mine Jemes tini Alfeas, mine Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), ¹⁶ mine Jutas tini Jemes, mine Jutas Iskariot (iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in).

Iesu ramahatən nərmama, mamomasan səməme kamhemhə

¹⁷ Nənə Iesu mine nərmama me nəha səvənhi heiwaiu pehe ia təkuər, mamhərəer ia kwopun rətəni ikin irəha nərmama həpik mwi səvənhi mine nərmama həpik mwi səməme haməuku pen ia tənə Jutia mine Jerusalem mine ia nikare təsi ipaka ti taon mi nəha Taea mine Saeton. ¹⁸ Irəha nəha həuvehe mə tuhətərig Iesu, mhəuvehe mwi mə in tro irəha səməme nemhəien rərə ia nirəha həuvehe mhəsənin. Nənə səməme nənimwīn ərəha me kamhouraha irəha, Iesu romasan irəha. ¹⁹ Nərmama me pam hamousari mə tuhərapi in ti nəri nə mə nəgsen raku pen irə, mamə irəha pam həuvehe mhəsənin.

Iesu rəkwein amasan ia nərmama nepwīn, məkwein ərəha mwi ia nepwīn

²⁰ Nənə Iesu rəti pen mamətə nərmama me səvənhi, mini mə, “Kimiaha səməme nautə səkimiaha riwən rerimiaha tragien, ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səkimiaha. ²¹ Kimiaha səməme nukumhə ramahi kimiaha ipwet mine rerimiaha tragien, ti nəri nə mə tipwimiaha trəsis. Kimiaha səməme hiamasək ipwet mine rerimiaha tragien, ti nəri nə mə kimiaha tiharis. ²² Rerimiaha tragien nəpin nərmama tuhaməmwəki kimiaha,

uə tuhəpkəsəni mhə kīmiaha mə kīmiaha tihəuvehe mho kuantia kīmiaha mīnraha,

uə tuhəni ərəha kīmiaha, mhəni nəghīmīahā mə kīmiaha nəremhə me, tī nəri nə mə kīmiaha nərmama me səiou, Iou Iəməti Iərmama.

²³ Ia nəpīn nəha kīmiaha tihagien, mho tanis. Nəəkuien səkīmiaha rasori fwe ia nəiai. Kaha kupwən me səvənraha həno iamīnha irə ia profet me.

²⁴ Mətə kīmiaha səməme nautə səkīmiaha rasori trərəha anan tukumīahā, tī nəri nə mə kīmiaha hiəuvəuvehi raka nīmīruien səkīmiaha sə rīməru.

²⁵ Kīmiaha səməme tīpwīmīahā raməsisī ipwet mīne trərəha anan tukumīahā,

tī nəri nə mə nukumhə trahi kīmiaha.

Kīmiaha səməme hīaməris ipwet mīne trərəha anan tukumīahā,

tī nəri nə mə kīmiaha tihəregi rərəha mhəsək.

²⁶ Trərəha anan tukumīahā nəpīn nərmama me pam kamhəni amasan kīmiaha.

Kaha kupwən me səvənraha həno iamīnha irə ia profet eikuə me.”

Iesu rīni mə nərmama səvənhi tuhaməkeikei mhokeikei nərməpə me

²⁷ “Mətə iou iakani pehe tukumīahā i səməme hīamətərig ia nīrak mə kīmiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmwəki kīmiaha, nənə mho noien amasan m nərmama səməme kamho noien ərəha m kīmiaha. ²⁸ Kīmiaha tihaməkeikei mhəkwein amasan ia nərmama səməme kamhəkwein ərəha ia kīmiaha, nənə mhəfwaki tī nərmama səməme kamhometə kīmiaha. ²⁹ Trīni mīnuə iərmama riti rəpwī nīkare nīkapwīm, tikuvei pen mwi nīkare mīn. Trīni mīnuə iərmama riti ruvehi raka səim kot, ramasan mə ikuvei pen mwi karkahu səim mīn. ³⁰ Trīni mīnuə iərmama riti rəres ik nari riti, ikuvei pen mīn. Trīni mīnuə iərmama riti rīpeki raka narīmīnari me səim, tīkəpwəh nəresien in mə trīpeki pehe mwi. ³¹ Nəfe noien kīmiaha hīokeikei mə nərmama tuho ia kīmiaha, kīmiaha mwi tīho ia nīrəha.

³² Trīni mīnuə kīmiaha hīokeikei a nərmama me səməme hokeikei kīmiaha, Kumwesən trəgnəgīni kīmiaha tī nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi hokeikei nərmama me səməme hokeikei irəha! ³³ Trīni mīnuə kīmiaha hīo noien amasan mīne nərmama səməme ho noien amasan m kīmiaha, Kumwesən trəgnəgīni kīmiaha tī nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi kamho iamīnha irə. ³⁴ Trīni mīnuə kīmiaha hiəuvei pen mane m iərmama riti sə hīətīgite irə mə trərpwīn pehe mwi m kīmiaha, Kumwesən trəgnəgīni kīmiaha tī nəfe? Nəkur ərəha me irəha mwi kamhəuvei pen mane me mīnraha me mə tukərpwīn pen tai mane atukwatukw mīnraha me. ³⁵ Mətə kīmiaha tihaməkeikei mhokeikei nərmama səməme haməmwəki kīmiaha, mho noien amasan mīnraha, mhəuvei pen mane mīnraha, mhəpwəh nətərigien mə tihəuvehi nari riti rəmwhen ia tain. Kīmiaha tīho iamīnhi irə nənə nəəkuien səkīmiaha trasori. Tukīni mə Kumwesən sə rasori anan nīpwənətīn me nə kīmiaha tī nəri nə mə in ramo noien amasan m nərmama səməme həpkīni mhə tanak tukwe mīne nərmama ərəha me. ³⁶ Kīmiaha tihaməkeikei mhapi nərmama rəmwhen ia Tata səkīmiaha ramapi irəha.”

Nəkirīien nərmama tī noien ərəha me səvənraha

³⁷ “Kīmiaha tihəpwəh nəkirīien nərmama tī noien ərəha me səvənraha, nənə Kumwesən trəpwəh nəkirīien kīmiaha tī noien ərəha me səkīmiaha. Tihəpwəh nəripwīnīen noien ərəha me səvəi nərmama, nənə Kumwesən trəpwəh nəripwīnīen noien ərəha me səkīmiaha. Tīhenouenou noien ərəha

me sǝvǝi nǝrmama, nǝnǝ Kumwesǝn trenouenou noien ǝrǝha me sǝkimiaha. ³⁸ Kimiaha tihamǝkeikei mhǝriari pen narimnari me m nǝrmama, nǝnǝ Kumwesǝn trǝriari pehe narimnari me m kimiaha. In truvei pehe rasori pik ia rǝgimiaha rǝmwhen ia iǝrmama rarigin pen ia tǝnǝripw, mikiukiui irǝ neste ruvehe mukuar mǝsas. Trini minuǝ kimiaha hiǝriari pen asori, Kumwesǝn trǝriari pehe rasori m kimiaha. Mǝtǝ mǝ kimiaha hiǝriari pen ouih, in trǝriari pehe m kimiaha rouih.

Noien atukwatukw

³⁹ Iesu rini mwi nusipekinien riti ti nirǝha i mǝ, “Rǝfo, ko iǝrmama riti sǝ nǝnimen rifwǝ ramiri pen iǝrmama riti mwi nǝnimen rifwǝ ia suatuk sǝ trouesi? Tuko ro iaminih irǝ irau pǝri krouivǝ irapw ia ruei tǝnǝ. ⁴⁰ Iǝrmama sǝ kamahatǝn in ripkasori mhǝ ia iahatǝn sǝvǝnhi. Mǝtǝ mǝ kamahatǝn in keste rukurǝn pam nari, in trǝmwhen ia iahatǝn sǝvǝnhi.

⁴¹ Rǝfo ikamǝtǝ nimwǝkmwǝki nei sǝ ramǝmak ia nǝmri piam, mǝtǝ ipkǝtǝ mhǝ nipǝri nei asori sǝ ramǝmak ia nǝnimem? ⁴² Trini minuǝ nipǝri nei asori ramǝmak ia nǝnimem, rǝfo iakamini pen ti piam mǝ, ‘Piak, ǝseni iou pwǝh iakiskǝri raka nimwǝkmwǝki nei sǝ ramǝmak ia nǝnimem?’ Ik iǝrmama sǝ ikamo kǝuǝtkǝsuǝ tikamǝkeikei mukupwǝn muvehi raka nipǝri nei asori sǝ ramǝmak ia nǝnimem, kurirǝ irǝ ikǝtǝ amasan nari mǝ tikiskǝri raka nimwǝkmwǝki nei sǝ ramǝmak ia nǝmri piam.

⁴³ Nei amasan riti riwǝn rukuǝ kwǝnkwai nei ǝrǝha. Rǝmwhen a mwi nei ǝrǝha rǝpwǝh nukuǝien kwǝnkwai nei amasan. ⁴⁴ Nǝrmama hǝtǝ sas ia nei me ia kwǝnkwanraha. Kipkesi raka mhǝ kwǝnkwai niemis ia rǝhi, uǝ kwǝnkwai krep ia nakwus ǝrǝha. ⁴⁵ Rǝmwhen a mwi iǝrmama amasan rani irapw nǝgkiariien amasan ti nǝri nǝ mǝ rerin rukuǝr ia nǝtǝrigien amasan. Iǝrmama ǝrǝha rani irapw nǝgkiariien ǝrǝha ti nǝri nǝ mǝ rerin rukuǝr ia nǝtǝrigien ǝrǝha. Iakani iaminih irǝ ti nǝri nǝ mǝ iǝrmama ramǝgkiari, ramini irapw a nǝfe nǝtǝrigien rerin rukuǝr irǝ.”

Iǝrmama kǝru sǝ krauvrhǝkin nimwǝ

⁴⁶ “Rǝfo kimiaha hiamǝkwein iou mǝ ‘Iǝrimǝnu, Iǝrimǝnu,’ mǝtǝ hiǝpwǝh noien nǝfe iakini pehe tukumiaha i? ⁴⁷ Iǝrmama sǝ ruvehe tukw iou, miregi nǝgkiariien me sǝiou, mamǝ nǝfe iakimǝni, pwǝh iakini irapw noien sǝvǝnhi tukumiaha. ⁴⁸ In rǝmwhen ia iǝrmama sǝ rauvrhǝkin nimwǝ sǝvǝnhi. In reri ruǝ rǝmwhenimw, mǝmri nǝri sǝ nimwǝ trǝrer pen irǝ ia kǝruǝterei. Nǝpin nesǝn asori rauǝr, iapiwǝn raiu muvehe meri nimwǝ nǝha mǝtǝ ko ripkikiukiui mhǝ irǝ, ti nǝri nǝ mǝ iǝrmama nǝha rimǝuvrhǝkin amasan nimwǝ nǝha. ⁴⁹ Mǝtǝ iǝrmama sǝ riregi nǝgkiariien sǝiou, mǝpwǝh noien narimnari me iakimǝni, rǝmwhen iǝrmama sǝ ruvrhǝkin nimwǝ sǝvǝnhi ia tǝkure tiprǝnǝ, mǝtǝ ripkǝmri pen mhǝ nari sǝ ramǝkwǝtmhiri ǝknekin nisui nimwǝ. Nǝpin iapiwǝn raiu muvehe meri nimwǝ nǝha, tǝkwǝtkwuni a nimwǝ nǝha rimwei. Nǝnǝ nǝpin rimwei irǝ, ruvehe mǝrǝha pam.”

7

Iaruagǝn riti sǝvǝi nǝkur Rom rahatǝtǝ pǝrhien ia Iesu

¹ Nǝpin Iesu rini pam nǝgkiariien me nǝha ti nǝrmama, revǝn mapirapw ia taon nǝha Kapaneam. ² Iaruagǝn riti sǝvǝi nǝkur Rom nǝha ikin in rasori ia naruagǝn me irǝha pam hantret. Sǝvǝnhi fwe iǝrmama sǝ ramo tukwini nari min. In rokeikei pik iǝrmama nǝha, mǝtǝ ramemhǝ na tremhǝ. ³ Nǝpin

iaruagən nəha riregi kani mə Iesu ruvəuvehe, rərhi pen nəmə asori me nepwīn səvəi nəkur Isrel həuvən mə tuhəres in mə ko ruvehe mo iərmama sə ramo tukwini nari min rəsənīn. ⁴ Nəpīn irəha həuvehe ti Iesu, kamhase in, mamhəni mə, “Ramasan mə tikasitu ia iəmə nəha ⁵ ti nəri nə mə in rokeikei pik kitaha nəkur Isrel. Iəmə nəha in nəha rīməuvei pehe mane masitu ia kimaha iəhəuvrhəkin nimwəfwaki səkimaha ia kwopun i.” ⁶ Nənə Iesu rukurirə irəha.

Nəpīn ruvehe ipaka ti nimwə nəha, iaruagən nəha sə in rasori ia naruagən me irəha pam hantret rərhi pen in me nepwīn həuvən, mhəni pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Tikəpwəh nəmwurien iamīnhi. Ripko mhə iou iəmə amasan riti. Iapkamwhen mhə mə tikuvehe, muvniwə ia nimwə səiou. ⁷ Ro iamīnhi irə iou iakregi mə ko iou iapkuvehe mhə tukw ik. Mətə tikini a nəkwam pwəh səiou iotukwininari ruvehe məsanīn. ⁸ Iou mwi iərmama riti iakamarə tegin nəmə asori me. Naruagən me nepwīn mwi kamharə tegin iou. Nəpīn iakini pen ti riti mə ‘Evən,’ in trevən. Nəpīn iakini pen ti riti mwi mə ‘Uvehe,’ in truvehe. Nəpīn iakini pen ti iərmama sə ramo tukwini nari miou mə ‘O nəri,’ in tro.”

⁹ Nəpīn Iesu riregi nəgkiariien nəha, rərkərinari ia iəmə nəha, muvsini mətoni nərmama səməme kamhəkuriə in, mini mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i mə iou iapkətə raka mhə iəmə Isrel riti nahatətəien səvənhi riskai rəmwhen ia nahatətəien səvəi iəmə Rom i.” ¹⁰ Nənə nəpīn nərmama me nəha iaruagən nəha rərhi pen irəha hərərig mhəpirapw ia nimwə səvənhi, hətoni iərmama sə ramo tukwini nari min rīnəsənīn.

Iesu rəsəpwiri iəkunouihi riti sə ruvəmhə

¹¹ Kurirə irə nəpīn ouihi a rukurau Iesu revən fwe ia taon riti nəghin nə Naen. Nərmama səvənhi me mine nərmama nepwīn mwi həpik həkurirə in. ¹² Nəpīn Iesu ruvehe ipaka ti kwəruə asori səvəi taon nəha, rətoni nərmama kamhəier irə, mamhəuvehi iəkunouihi riti sə remhə, mamhəuvən mə tuhənīmwī. Mama səvəi iəkunouihi nəha tini riti mwi riwən. Səvənhi iərmam ruvəmhə raka, məpwəh in. Nərmama həpik ia taon nəha kamhəkuriə prən nəha. ¹³ Nəpīn Iərimənu səkitaha rətə prən nəha, rerin rərkwəpir tukwe. Nənə in rini mə, “Prən i, tikəpwəh nasəkien.”

¹⁴ Nənə Iesu revən ipaka, mīrapī nīkəukəu səvəi iəkunouihi nəha. Nərmama səməme kamhəuvehi hərə. Nənə Iesu rini mə, “Iəkunouihi i! Iakini pehe tukw ik i mə tiko mərer!” ¹⁵ Nənə iəkunouihi nəha sə remhə riskəmter, məkure, mīnaməgkiari. Nənə Iesu ruvehi in, muvei pen m mama səvənhi.

¹⁶ Nərmama me pam hətoni həhekir, mhəgnəgini Kumwesən, mhəni mə, “Profet asori riti ruvəier pehe tukutaha.” Nənə irəha həni mwi mə, “Kumwesən ruvəuvehe raka mə truvehimīru nərmama me səvənhi.” ¹⁷ Nənə nəgkiariien sə raməvisau nəri nəha Iesu rino ruviris mevən ia kwopun me pam ia tənə Jutia mine kwopun me nepwīn mwi ipaka ti tənə nəha.

Jon Paptəes rərhi pen nərmama nepwīn həuvən mhətoni Iesu

¹⁸ Nərmama me səvəi Jon Paptəes həvisau pen narimnari me pam i min. Nəpīn Jon riregi, ¹⁹ rəkwein səvənhi iərmama kəru krouvehe tukwe. Nənə in rərhi pen irau krouevən ti Iərimənu səkitaha mə trouəres in mə, “Ik i in i profet kupwən me kamhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə ripko mhə ik i rosi kimaha təhətui səpə iti uə?”

²⁰ Nəpɪn iəmə mi nəha krouvehe ti Iesu, krouni mə, “Jon Paptaes rərhi pehe kimrau iarouvehe mə trouares ik mə, ‘Ik i in i profet kupwən me kəmhəni ik mə tikuvehe uə rekəm? Mə rɪpko mhə ik i rosi kimaha təhətui səpə iti uə?’ ”

²¹ Ia nəpɪn nəha Iesu raməkoui irapw nemhəien me səpəmsəpə mine nənimwɪn ərəha me ia nərmama həpik, mamə irəha həuvehe mhasanin. Nərmama həpik nənimenraha rɪfwə in ro irəha hətui mhətə nari. ²² Nənə in rɪni pen ti iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau mə, “Kimirau tirouevən rouni pen ti Jon i nəfe irouregi rouətoni. Nərmama me nəmrɪnraha rɪfwə hətui mhətə nari, səməme nisunraha rərfe həvi atukw i mhəvən. Nərmama nemhəien skai ro tekɪnraha həuvehe mhəmher, səməme nəkwəregɪnraha ruvisimw rəkwaɔ həregi nari. Nərmama me nepwɪn səməme kupwən həuvamha, təkwətəkwuni nəha həuvəmɪru mwi. Nənə nərmama nautə səvənraha rɪwən kəməvisəu nəɔkiarɪien amasan mɪnraha. ²³ Iərmama sə ramətə iou trɪni mɪnuə in rɪpkimwei mhə ia nahatətəien səvənhi ti nari riti iakamo rerɪn tragien.”

²⁴ Nəpɪn iəmə mi nəha Jon rərhi pen irau krouərɪg rouevən, Iesu rɪnaməɔkiari ia Jon, mɪnamɪni pen ti nərmama me i mə, “Fwe kupwən kimiaha hiəier ia taon me mine rukwənu me mhəuvən ia kwopun akwesakwes ikɪn mə təhətə nəfe? Iərmama riti sə ramwheɪn ia kwənkwaɪ nɪg rɪpkərər atukwatukw mhə nəpɪn mətəɔi rauini? Rekəm. ²⁵ Kimiaha hiəier mhəuvən mə təhətə nəfe? Iərmama riti sə rauvei pen tɪnari amasan me? Rekəm. Nərmama səməme kəmhəuvei pen tɪnari amasan me, mamharə ia narəien sə rɪmərɪu, irəha fwe ia nimwə me səvəi kɪg me. ²⁶ Kimiaha hiəier mhəuvən mə təhətə nəfe? Profet riti? Ouəh, nɪpərhiɪenien. Kimiaha hiəier mhəuvən mə təhətə profet riti. Mətə iakani pehe tukumiaha i iəmə i in rasori məpɪ raka profet. ²⁷ In iərmama sə Nəkukuə Ikinan raməɔkiari irə nəpɪn rɪni mə, ‘Ətə ro, takərhi pen iərmama sə trəɔkiari tukwini səiou, in trupwən ia niram mevən, məpərhi səim suatuk.’

²⁸ Iakani nɪpərhiɪenien tukumiaha i mə nərmama me sə nɪpran me hərəhi irəha ia tɪprənə i riti rɪwən rasori məpɪ raka Jon. Mətə nərmama me pam ia nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənɪu irə sə in reiwaiu anan ia nɪrəha in rasori məpɪ raka Jon.”

²⁹ Nəpɪn nərmama əpnəpen me mine nərmama səməme kəməəkəu pen takis mɪnraha həregi nəɔkiarɪien i, həni mə Kumwesən in ratukwatukw. Irəha həni iamɪnhi irə ti nəri nə mə Jon rɪno raka paptaes ia nɪrəha. ³⁰ Mətə Farisi me mine nahatən me səvəi Loə hənəpwəh nəseniɪen mə Jon tro paptaes ia nɪrəha. Ro iamɪnhi irə irəha hənəpwəh suatuk sə Kumwesən rɪməni mə irəha tuhesi pen.

³¹ Iesu rarə mɪni mwi mə, “Takɪni nəfe nəɔkiarɪien mahatən pen noien səvəi nərmama ipwet mine? Noien səvənraha rəfo? ³² Irəha həmwheɪn ia nəkwərəkəwərəha kəmhəkure ia kwopun kəməpɪr ikɪn, mamhəkweɪn pen ia irəha me nepwɪn mə, ‘Kimaha iahani nɪpu səvəi nəɔgiɪenien tukumiaha, mətə kimiaha hiəpko mhə tanis. Iahani nɪpu səvəi nemhəien, mətə kimiaha hiəpkəsək mhə.’

³³ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə Jon Paptaes rɪməuvehe, mɪpkəni mhə nari, məpwəh nənimwɪien waen, nənə kimiaha hiəməni mə, ‘Iəremhə rarə irə.’

³⁴ Iou, Iəmətɪ Iərmama, iakiməuvehe, məməni nari, məmənimwi rəmwhen

a ia kimiaha, nənə kimiaha hiaməni mə, ‘Hətə ro iəmə nəha, in raməni pik nari, mamənimwi mamakonə i, mamavən pəri irəha nərmama səməme kamərəku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nəpwin mwil!’ ³⁵ Mətə nərmama səməme kamhesi pen nukurəniən səvəi Kumwesən kamho noien amasan me. Noien amasan me nəha kamhahatən pen mə nukurəniən nəha ro nīpərhiēniēn.”

Prən ərəha riti

³⁶ Nəpin riti Farisi riti rəres Iesu mə truvehe məni nari irau min. Ro pen Iesu revən muvniwə ia nimwə səvəi Farisi nəha, məkure mə trəni nari. ³⁷ Ia taon nəha pran riti sə ramo noien ərəha. Nəpin riregi mə Iesu raməni nari fwe nəkwai nimwə səvəi Farisi nəha, ruvehi senta mevən fwe ikin. Senta nəha raməmak ia nəkwai potel riti kino ia kəruətərei nəghin nə alapasta. ³⁸ Prən nəha revən mərəer ia təkutai Iesu ipaka ti nisun mi, mamasək. Nise nənimen rətəg pen ia nisui Iesu mi krouəpwtig. Nənə reiwaiu muvei pen nimwai nukwənen, mirai raka i, makei m nisun mi, mahakwi nisun mi ia senta.

³⁹ Nəpin Farisi nəha sə rəkwein Iesu mə trəni pəri nari irau min rətə prən nəha, rerin ramrhi mə, “Kamo iəmə nəha in profet pərhiēn, ko rukurən mə nəfe nəha pran ramrapi in. Kwa pran sə ramo noien ərəha.”

⁴⁰ Nənə Iesu rini pen tukwe in mə, “Saemon, iou iakuə takini nari riti tukw ik i.”

Miregi Saemon rini mə, “Ni pehe ro iahatən.”

⁴¹ Miregi Iesu rini mə, “Iəmə asori riti ruvei pen mane m iərmama kəru mə ti nəpin riti krouəpwin pen min. Kaon səvəi riti silin kino ia silva irəha pam faef hantret. Nənə kaon səvəi riti silin kino ia silva irəha pam fifti. ⁴² Iərmama mi nəha riskai ti nirau ti nəpwin penien min. Ro pen iəmə asori rərari raka kaon səvənrau mini mə irau trouəpwəh nəpwinien. Tuko ro iaminha irə sin nəha ia iərmama mi nəha trokeikei pik iəmə asori nəha?”

⁴³ Miregi Saemon rini mə, “Rosi sə nəha sə kaon səvənhi rasori nənə iəmə asori rərari raka.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nəkiriēn səim ratukwatukw.”

⁴⁴ Nənə in ruvsini, mətə pen mətə prən nəha, mini pen ti Saemon i mə, “Ikətə prən i? Nəpin iakiməuvnimwə pehe ia nimwə səim, ipkaikwas mhə ia nisuk mi ia nui, mətə prən i raikwas ia nisuk mi ia nise nənimen, mirai raka ia nimwai nukwənen. ⁴⁵ Ik ipkakei mhə miou, mətə nəpin iakuvnimwə pehe, prən i rinamakei m nisuk mi, məpwəh napwisien. ⁴⁶ Ik ipkahakwi mhə nukwənek ia oel, mətə prən i rahakwi nisuk mi ia senta. ⁴⁷ Ro iamihni irə iakani pehe tukw ik i mə noien ərəha me ripik prən i rino iou iakinenouenou raka. Ro pen in rokeikei pik iou. Mətə iərmama sə ripko pik mhə noien ərəha trini minuə iakenouenou noien ərəha me nəha səvənhi iərmama nəha ko in ripkokeikei pik mhə iou tukwe.”

⁴⁸ Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Iakinenouenou raka noien ərəha me səim.”

⁴⁹ Nənə nərmama me nəha səməme kamhani pəri nari irəha min, kənamhəni pen ti nirəha me i mə, “Sin i iərmama i rukurən nenouenouien noien ərəha me iamihni?”

⁵⁰ Mətə Iesu rini pen ti prən i mə, “Nahatətəien səim ruvəvehimiru ik. Evən. Nəmərinuēn trarə tukw ik.”

8

Nipran sɔmɔme kamhasitu ia Iesu

¹ Kurirɛ irɛ nɛpin ouihi a rukurau, Iesu ramevɛn ia taon me mine rukwɛnu me, mamini irapw nɛgkiariien amasan sɔ ramɔvisau nitɛtɛ sɔ Kumwesɛn ramɔrimɛnu irɛ. Nɛrmama sɔvɛnhi twelef ² mine nipran me nepwin mwi kamhɛkurirɛ in. Fwe kupwɛn Iesu rinomasan nipran me nɛha, mɛkoui irapw nɛnimwin ɛrɛha me ia nepwin, muvehi raka nɛmhɛien me ia nepwin. Nɛghinraha me i: Meri sɔ kamɛkwein mwi nɛghin nɛ mɔ Maktala, pran nɛha Iesu rinɛkoui irapw nɛremhɛ sɛfen irɛ; ³ nɛnɛ Joana, pran sɔvɛi Jusa, iɛmɛ asori riti sɔ ramowok ipaka ti Herot; nɛnɛ Susana, mine nipran me hɛpik mwi sɔmɔme kamhɛuvehi nɛmri narimnari me ia mane me sɔvɛnraha, mamhɛuvei pen m Iesu mine nɛrmama me sɔvɛnhi mɔ trasiu ia nirɛha.

Iɛrmama sɔ ruini nuni nari me ia nɛmhien sɔvɛnhi

⁴ Nɛrmama hɛpik anan hɛier ia taon me pam ia kwopun nɛha, mhɛuvehe ti Iesu. Nɛpin hɛnɔusɛsimwin raka irɛha me, in rini nusipekinien riti ti nirɛha i minua, ⁵ "Iɛrmama riti revɛn mɔ truini nuni nari me ia nɛmhien sɔvɛnhi. Nɛpin rauini pen nuni nari me, nuni nari me nepwin hɛsas pen ia suatuk, nɛnɛ nɛrmama havɛn ia nirɛha, menu me ia nimagouagou hɛuvehe mhɛni pam. ⁶ Nɛnɛ nuni nari me nepwin hɛsas pen ia tɛkure kɛpwier tiprɛnɛ rouihi ikin. Hɛuverɛ mɛtɛ ti nɛri nɛ mɔ nui riwɛn haukei pam. ⁷ Nɛnɛ nuni nari me nepwin hɛsas pen ia tiprɛnɛ nɛkwus ɛrɛha rauviris ikin. Nɛnɛ nɛkwus ɛrɛha me hɛuviris mhɛuvehe mhɔusɛman pam irɛha. ⁸ Nɛnɛ nuni nari me nepwin hɛsas pen ia tiprɛnɛ amasan, mhɛutɛ, mhɛukuɛ kwɛnkwan hantret."

Nɛpin Iesu rini pam nɛgkiariien me nɛha, tɛkwein ɛpwɛmwis, mini mɔ, "Iɛrmama sɔ nɛkwɛregin rarɛ ti niregiiɛn nari tramɛkeikei mɛtɛrig amasan."

Iesu rini irapw nipwrai nusipekinien nɛha

⁹ Nɛpin nɛrmama me sɔvɛi Iesu hɛres pen in mɔ nɛfe nipwrai nusipekinien nɛha, ¹⁰ in rini mɔ, "Kimiaha nɛrmama me sɔiou kinɛsevɛr ia suatuk tuku-miaha hiɛukurɛn narimnari me i ia nitɛtɛ sɔ Kumwesɛn ramɔrimɛnu irɛ hanamɛrkwafɛ fwe kupwɛn. Mɛtɛ nɛrmɛpɛ me kamhɛregi iakamɛgkiari ia narimnari me nɛha iakausipekin a irɛ. Iakamo iamihni irɛ mɔ 'irɛha tuhɛtɛ, mɛtɛ tuhɛpwɛh nɛtɛien mhɛukurɛn.

Irɛha tuhɛregi, mɛtɛ tuhɛpkregi mhɛ mhɛukurɛn.'

¹¹ Nɛnɛ nipwrai nusipekinien i iakimɛni ro iamihni irɛ. Nuni nari in nɛ nɛgkiariien sɔvɛi Kumwesɛn. ¹² Sɔmɔme hɛsas pen ia suatuk hɛmwhɛn ia nɛrmama sɔmɔme hɛregi nɛgkiariien sɔvɛi Kumwesɛn. Nɛpin hɛuvɛregi raka Setan ruvehe, muvehi raka nɛgkiariien nɛha ia nɛtɛrigien sɔvɛnraha, kamo irɛha hɛni nipɛrhienien irɛ nɛnɛ Kumwesɛn ruvehimiru irɛha. ¹³ Nɛnɛ sɔmɔme hɛsas pen ia tɛkure kɛpwier tiprɛnɛ rouihi ikin hɛmwhɛn ia nɛrmama sɔmɔme hɛregi nɛgkiariien sɔvɛi Kumwesɛn, nɛnɛ mhɛuvehi, mhɛgjen tukwe. Mɛtɛ nɛgkiariien nɛha ripkeiwaiu amasan mhɛ ia rerinraha rɛmwhɛn ia nuai nei me. Irɛha tuhɛni nipɛrhienien irɛ nɛpin ouihi a. Nɛpin narimnari me tuhɛuvehe mhɔ nɛmisɛien minraha mɔ tro mɛtɛ sas ia nahatɛtɛien sɔvɛnraha, irɛha hɛmwei. ¹⁴ Nɛnɛ sɔmɔme hɛsas pen ia tiprɛnɛ nɛkwus ɛrɛha rauviris ikin hɛmwhɛn ia nɛrmama sɔmɔme hɛregi nɛgkiariien nɛha, mɛtɛ nɛpin irɛha kamhesi pen suatuk sɔvɛnraha mamhɛuvɛn, kamhɛtɛrig pik ti narimnari me sɔvɛi tiprɛnɛ i rɛmwhɛn ia mane mine nɛfe m nɛfe mwi irɛha hokeikei mɔ tuhɛuvehi mhɛregi ramasan

irə ia nimiruien səvənraha. Nətərigien me nəha həuviris ia rerinraha, həuvehe, mhousəman nəgkiariien səvai Kumwesən. Nənə nəgkiariien nəha rəpwəh nukuaien. ¹⁵ Mətə səməme həsas pen ia tīprənə amasan irəha nəha həmwhen ia nərmana səməme hərəgi nəgkiariien səvai Kumwesən, nənə mhəkwtəmhiri ia rerinraha sə ratukwatukw mamasan. Irəha həkwtəmhiri əknekīn mamhəuvən nənə mhəukuə.”

Iesu rəgkiari ia laet sə kousəman

¹⁶ “Iərmama riti riwən ko rihiai pen napw ia laet məuiui ia nari riti uə rukurei pen kwopun afafa ikin. Mətə traməkeikei mukurei utə i ia nari sə kakurei utə laet irə mə nərmana tuhətoni raməhiapw nəpīn həuvnimwə pehe. ¹⁷ Rəmwhen a mwi narimnari me pam səməme haməkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme haməmak afafa tukaməkeikei kətoni kuvehi irapw ia nukuraanien. ¹⁸ Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhətərig amasan ia nəfe hiamregi ti nari nə mə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.”

Mama səvai Iesu mine piəvi Iesu me

¹⁹ Ia nəpīn nəha piəvi Iesu me mine mama səvənhi həuvehe mə tuhətə in, mətə ko həkəuvən mhə ipaka tukwe ti nəri nə mə nərmana me həkik. ²⁰ Ro pen nərmana me hənī pen ti Iesu i mə, “Səim mama mine piəm me kamhərer fwe iruə. Irəha hokeikei mə tuhətə ik.”

²¹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nərmana səməme kamhəregi nəgkiariien səvai Kumwesən, nənə mamho nəfe rani irəha nə səiou mama mine piak me.”

Iesu rinise nimətagi asori

²² Nəpīn riti Iesu rəputə ia nitətə ouihi irəha nərmana me səvənhi, rini pen ti nirəha i mə, “Pwəh səuvən mhəpi simwīn pen fwe ia nəkare nui asori.” Ro pen həvi nivən, mənəmhəuvən. ²³ Nəpīn kamhaiu ia nitətə ouihi mamhəuvən, Iesu revən mapri. Nimətagi asori reiwaiu ia nəkwai nui asori nəha, nitətə ouihi səvənraha rinakuər ia nui, na tuhəmwhenimw.

²⁴ Nərmana me səvai Iesu həuvən, mhəsəwpwiri in, mhəni mə, “Iərimənu. Iərimənu. Na tsəmwhenimw!”

Iesu rəer minise nimətagi mine peiau peiau asori me, nənə heiwaiu mhəiwən. Narimnari me həuvehe mhəmərinu. ²⁵ Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nahətətəien pəku səkimiaha?”

Mətə irəha həhekir. Nənimenraha rier. Kamhəni pen ti nirəha me i mə, “Nəfe nəha iərmama? Raməgkiari m nimətagi mine nui krauo nəkwān!”

Iesu rəkoui irapw iəremhə ia iəmə Karasa riti

²⁶ Irəha həier ia tənə Kalili, mhaiu ia nitətə ouihi nəha, mhəpi simwīn ia nui asori, mhəuvən ia tənə səvai nəmə Karasa. ²⁷ Nəpīn Iesu ruvare, iərmama riti ia taon riti fwe ikin ruvehe tukwe. Iərmama nəha nərəmhə me kamhərə irə. Nəpīn ripik ripkarkahu mhə tinari, mipkapri mhə mwi ia nəkwai nimwə səvənhi, mətə ramarə ia kwopun kanimwi nərmana ikin. ²⁸ Nəpīn iərmama nəha ratə Iesu, rasək əpwəmwis, muvehe minimwi nukurhun mi ia nənimen, məkkiari asori minī mə, “Iesu, Kumwesən sə rasori anan tini nə ik. Ikuvehe mə tikəfo iou irə? Iakase ik tikəpwəh noien nəmisəien miou.” ²⁹ Nənimwīn

eraha naha ramægkiari iamini irä, ti näri nä mä Iesu ruväni pen raka tukwe in minua trier ia iärmama naha. (Näpin me ripik nänimwin eraha naha rinäkwätämhiri iärmama naha. Närmama hänärihi rägin mi mine nisun mi ia jen me, mhärer tukuahag in, mätä in rävi ämwesi jen me, iäremhä räkoui pen in revän ia kwopun akwesakwes ikin.)

³⁰ Nänä Iesu räs in mä, “Nəghim sin?”

Miregi rini mä, “Iou nəghik Nəkuər.” In rini iamini irä ti näri nä mä näremhä me häpik hämävnmwä ia reri iärmama naha. ³¹ Nänä näremhä me naha hase Iesu mä trəpwäh nähi penien iraha hävün ia nipäg sä rameiwaiu nukunen riwän.

³² Mätä toue pikä me häpik kamhärku ia kwopun naha. Näremhä me hase Iesu mä träsäni iraha hävnmwä ia rerinraha. Ro pen Iesu räsäni iraha. ³³ Nänä näremhä me häier ia iärmama naha, mhävnmwä ia reri pikä me. Pikä me haiu, mheiwaiu ia näpatu, mhäsas pen ia tämwei nui asori, mhämwhänmw.

³⁴ Näpin närmama sämäme kamhätui ti pikä me hätoni, hap, mhäni irapw ia taon sävänraha mine rukwänu me. ³⁵ Nänä närmama me häier mhävün mä tuhäspau i mä räfo. Näpin häuvehe ti Iesu häti pen mhätoni iärmama naha näremhä me hämäier irä, rarkahu, mamäkure irapw ia nisui Iesu, näträrgien sävänhi rinämak amasan. Iraha hätoni hähekir. ³⁶ Nänä sämäme hänätoni näri naha, häni irapw ti närmama me i mä iärmama naha rinäfo muvehe mäsanin. ³⁷ Nänä näkur Karasa sämäme kamharä ipaka ti kwopun naha häres Iesu mä trəpwäh iraha mamevän ti näri nä mä hähekir pik anan. Ro iamini irä in räputä ia nitätä ouih i mä trirärig.

³⁸ Iärmama sä näremhä me hämäier irä rase in mä träsäni in pwäh revän irau min. Mätä Iesu rähi pen i ramevän, mini mä, ³⁹ “Tikrärg mevän fwe imwam, mini irapw narimnari me i Kumwesän rino mik.” Nänä närmama naha revän ia kwopun me pam fwe ia taon sävänhi, mamini irapw narimnari me naha Iesu rino min.

Pran sä riräpi tinari sävni Iesu mine präni ouih sävni Jaeras

⁴⁰ Näpin Iesu rirärig pehe mwi ia nikare nui asori, närmama me hävün tukwe. Rerinraha rägin ti näri nä mä kamheitenhi in. ⁴¹ Iärmama riti fwe ikin nəghin nä Jaeras. In iamä asori riti sävni nimwäfwaki sävni näkur Isrel. Ruvehe minimwi nukurhun mi ia nämri Iesu, mamase in mä truvehe ia nimwä sävnihi, ⁴² ti näri nä mä präni ouih sävnihi ramemhä nä trēmhä. Präniouih naha sävnihi in äpa kuatia. Nuk sävnihi ipaka reste twelef.

Näpin Iesu ravän mamevän, närmama häpik häukuraukurau irä. ⁴³ Pran riti naha ikin ruvehe ramemhä ia nemhäien sävni nipran. Nemhäien naha rinärä rerin irä muvehi nuk twelef. In rinouraha pam mane sävnihi ia tokta me, mätä iärmama riti riwän ko ro in räsänin. ⁴⁴ Präni naha rukurirä Iesu, muvehe, miräpi nusvenhi tinari sävnihi. Täkwätkwuni a mwi nimwapw rama, nemhäien sävnihi ro sampam.

⁴⁵ Nänä Iesu rini mä, “Sin naha riräpi iou?”

Miregi närmama pam häni mä ripko mhä iraha. Nänä Pita rini mä, “Iärimänu. Närmama häpik kamhärer kurkurau ik, mamhäsigisigi ik.”

⁴⁶ Mätä Iesu rini mä, “Räkäm. Iakurän mä iärmama riti riräpi iou. Iakregi nägsek rier ia nirak, mevän mö näri riti.”

⁴⁷ Nänä näpin präni naha rätoni mä ko in ripkäkwafä mhä, ruvehe mamätämnimwin, minimwi nukurhun mi ia nämri Iesu, mini irapw ia nämri närmama me pam mä in riräpi Iesu ti näfe mine rinäfo mäsanin akwaukw.

⁴⁸ Nənə Iesu rini pen ti prən i mə, “Nərik, nahatətəien səim rino raka ik ikuvehe məsanin. Evən. Nəməriniuen trarə tukw ik.”

⁴⁹ Nəpin Iesu raməgkiari ihi, iərmama riti ruku pen ia nimwə səvəi iəmə asori nəha Jaeras, muvehe mini mə, “Səim prən ouihi ruvamhə raka. Ramasan mə ikini pen ti iahatən i mə in trəpwəh pehe.”

⁵⁰ Mətə nəpin Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini pen ti Jaeras i mə, “Tikəpwəh nehekiriien, mini a niperhienien ia nirak, nənə prən ouihi səim trəsanin.”

⁵¹ Nəpin Iesu rapirapw ia nimwə səvəi Jaeras, ripkəsəni mhə nərmama me pam mə tuhəuvnimwə irəha min, mətə rəsəni əpa Pita mine Jon mine Jemes mine tata mine mama səvəi prən ouihi nəha. ⁵² Nərmama me pam kamhasək mamhəkwein əpwəmwis ti prən ouihi nəha, mətə Iesu rini mə, “Rəfo kimiaha hiamasək? Prənouihi nəha ripkemhə mhə, mətə ramapri a.”

⁵³ Irəha hərəgi haris ia Iesu. Irəha həkuran mə prən ouihi nəha ruvamhə raka. ⁵⁴ Mətə Iesu ruvehi rəgi prən ouihi nəha, mini mə, “Prənouihi, ərer.”

⁵⁵ Nənə nimiruien səvənhi ruvehe. Təkwtəkwuni a mwi riskəmter. Nənə Iesu rini mə tukuvei pen nəveginien min pwəh rəni. ⁵⁶ Tata mine mama səvəi prən ouihi nəha nənimenrau rier, mətə Iesu rinise pen ti nirau i mə trouəpwəh ninien ti iərmama riti nəfe in rino.

9

Iesu rərhi pen nərmama səvənhi twelef mə tuhəuvən mhəvisau

¹ Iesu rəkwein nərmama səvənhi twelef həuvehe mhəusəsəmwən irəha me. Nənə in ruvei pen niskaiien minraha. Ia niskaiien nəha irəha həkuran nifi rakaiien nemhəien me ia nərmama. Nənə in ruvei pen mwi nasoriien minraha. Ia nasoriien nəha irəha həkuran nəkoui irəpwien nəremhə me pam. ² Nəpin Iesu ruvei pen pam, rərhi pen irəha mə tuhəuvən mhəvisau irəpw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nənə mho nərmama səməme kamhemhə həuvehe mhəsanin. ³ In rini pen ti nərəha i mə, “Kimiaha tihəpwəh nuvehien narimnari me səvəi suatuk səkimiaha rəmwhen ia kaskin, uə tənəripw, uə nəveginien, uə mane. Kimiaha tiharkahu ia karkahu kuatia a. ⁴ Nəpin tihəuvən ia kwopun riti, nənə mhəuvnimwə ia nimwə riti, nimwə nə in nə tihərə irə meste hiəier ia kwopun nəha. ⁵ Trini minuə hiəuvən ia taon riti, mətə nərmama me ikin həkəsəvər mhə ia rerinraha tukumiaha, nəpin hiəier ia taon səvənraha, tihounouini raka niməkwrur ia nisumiaha ti nahatən penien mə irəha həno noien ərəha.” ⁶ Nənə nərmama me twelef səvəi Iesu həier, mhəuvən ia rukwənu me, mamhəvisau irəpw nəgkiariien amasan, mamho nərmama səməme kamhemhə ia kwopun me pam həuvehe mhəsanin.

Herot raməgkiari ia Iesu

⁷ Herot, iəmə Rom sə ramərimənu ia tənə Kalili, riregi narimnari me nəha Iesu ramo. Ia nəpin nəha nətərigien səvənhi rəvsausini ti nəri nə mə nərmama me nepwən kamhəni mə Jon Paptas rinetui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁸ Nənə nərmama me nepwən kamhəni mə Profet Elaeja ruvəier pehe mwi. Nənə nərmama me nepwən mwi kamhəni mə profet kupwən riti rinetui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁹ Nənə Herot rini mə, “Jon iakinərai raka kəkəpwə. Mətə sin mwi iərmama i iakəmregi nəvisaiuen irə?” Ro iamnhi raməmwur mə trətə Iesu.

Iesu rækwmæni nærmama me hæþik kævsini nærman me æpa iræha pam faef-taosen

¹⁰ Næþin aposol me hæærig mhæuvehe mwi ti Iesu, hæni pen tukwe in narimnari me pam sëmæme hæno. Nænæ in riri raka æpa iræha, mharaka ia nærmama mhæuvæn ia taon riti næghin næ Petsæta. ¹¹ Næþin nærmama me hæregi mæ Iesu ramevæn fwe ikin, kamhækuriræ pen in. Næþin Iesu rætoni iræha, rerin ragien. In rækwein iræha hæuvehe, nænæ rægkiari minraha ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ, mo sëmæme nemhæien ramaræ ia niræha hæuvehe mhæsanin.

¹² Rinamæruaræv meri na trivæ. Nærmama sævænhi twelef hæuvehe, mhæni pen tukwe in mæ, “Ramasan mæ tikærhi pen nærmama me i hæuvæn ia rukwænu me mine næmhien me kwærha ipaka pwæh hætui kwopun me sævai napriien mine næveginien ti næri næ mæ kwopun i narimnari me hæiwæn ikin.”

¹³ Mætæ Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Kimiæha næ tihæuvei pen næveginien minraha.”

Miregi hæni mæ, “Kimæha iahæuvehi a bred krirum mine næmu kæru. Ræfo? Ikokeikei mæ kimæha tahæuvæn mhæuvehi næmri næveginien sænæi nærmama me pam i?” ¹⁴ (Iræha hæni iamænhit ti næri næ mæ næþin hævsini a nærman me ia niræha mætæ ipaka faef-taosen.)

Nænæ Iesu rini pen ti sævænhi nærmama me i mæ, “Kimiæha tihæuvæn mho iræha hæuai iræha me mhækure æpæmæpæ me fifti ia tæmwæn kuatia.” ¹⁵ Nænæ iræha hæuvæn mho nærmama me hækure ræmwæn Iesu rimæni. ¹⁶ Nænæ Iesu ruvehi bred me næha krirum mine næmu i kæru, mækwætæ ia nimægouagou, mæfwaki mini vivi Kumwesæn tukwe, mækwæsen, mauvei pen m sævænhi nærmama me mæ iræha tuhæpeki pen m nærmama me. ¹⁷ Nærmama me pam hani nari tipwænræha ræsis. Nænæ nærmama me sævai Iesu hævai pen niþærþæri næveginien me næha sæ hænani mhæpwæh rukuær ia tænræipw iræha pam twelef.

Pita rini irapw mæ Iesu in Kristo

¹⁸ Næþin riti Iesu in æpa ramæfwaki iræha sævænhi me nærmama. Nænæ rini pen ti niræha i mæ, “Nærmama kamhæni iou mæ iou sin?”

¹⁹ Miregi hæni mæ, “Nærmama næpwin kamhæni ik mæ Jon Paptaes. Mætæ næpwin kamhæni ik mæ Profet Elæja. Næpwin mwi kamhæni ik mæ profet kupwæn riti sæ rinætui mwi ia nemhæien sævænhi.”

²⁰ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Mætæ kimiæha hiamæni mæ iou sin?”

Miregi Pita rini mæ, “Ik Kristo sæ Kumwesæn rimæni mæ trærhi pehe ik ikuvehe.”

²¹ Nænæ Iesu rinise pen æknekin ti niræha i mæ, “Kimiæha tihæpwæh niniiien nægkiariien i ti iærmama riti.” ²² Nænæ in riripin nægkiariien sævænhi mini mæ, “Iou Iæmati Iærmama takamæikei miregi næmisæien me riþik. Næmæ asori me mine pris asori me mine nahatæn me sævai Loa tuhæuvei pehe tæktanraha miou. Tukousi æpune iou, nænæ næþin sæ ro kahar iræ iakætui mwi.”

Iærmama sæ trukuriræ Iesu tramækeikei mævrani nei kamarkuau

²³ Nænæ Iesu rini pen ti nærmama me pam mæ, “Iærmama sæ rokeikei mæ truvehe mo iærmama riti sæiou tramækeikei mæpwæh nætærigien sævænhi, muvehi utæ nei kamarkuau sævænhi ia næþin me, mævrani mukuriræ iou.

²⁴ Iærmama sæ rokeikei mæ trækwtæmhiri nimæruien sævænhi trarfai iræ. Mætæ iærmama sæ traraka ia nimæruien sævænhi tukw iou truvehi nimæruien rerin.

²⁵ Trini minuæ iærmama riti riþeki pam narimnari me ia tiprænæ i mo sævænhi

i, nənə kurirə ikin remhə, mətə rīpkuvehi mhə nīmīruvien rerin, noien nəha trəfasitu irə? ²⁶ Iərmama sə trauris ia nəmri nərmama ti nīniiien mə in iərmama riti səioui, mauris mwī ti nəvisaiuien nəgkiariien me səioui mīnraha, Iou mwī Iəməti Iərmama, ia nəpīn nəha takuvehe ia nīskaiien səioui mīne ia nīskaiien səvəi tata səioui mīne nagelo ikinan me, takauris ti nīniiien mə iərmama nəha in iərmama riti səioui. ²⁷ Mətə iakani nīpərhienien tukumiaha i nərmama nēpwīn kamhərer ia kwopun i tuhəpkemhə mhə meste tuhətoni nītətə sə Kumwesən ramərimənu irə rier pehe.”

Nīpwrai Iesu ruvehe mopə

²⁸ Nəpīn Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, ipaka nəpīn eit ruvehe mukurau, nənə in riri Pita mīne Jemes mīne Jon mutə parei ia təkuear riti mə trəfwaki. ²⁹ Nəpīn raməfwaki, nənimen ruvehe mopə. Tīnari səvənhi ruvehe məpsan mamser. ³⁰ Təkwtəkwuni a iərmama kəru krauəgkiari irəhar mīn. Irau nə Moses mīne Profet Elaeja. ³¹ Krouier pehe ia nukuraanien asori, rauni narimnari me ia nīkaren səvəi nemhəien səvənhi sə trīpko mhə tui in revən mo sampam irə fwe ia Jerusalem. ³² Ia nəpīn nəha Pita mīne James mīne Jon haremhə napriien. Mətə nəpīn harətui, harətoni nīpwrai Iesu ramser iərmama kəru nəha krouərer irəhar mīn. ³³ Nənə nəpīn irau krinouəpwəh Iesu rauevən, Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ramasan mə kimrahar iaharuvehe i. Pwəh kimrahar iaharo tənīmwə kahar, riti səim, riti səvəi Moses, riti səvəi Profet Elaeja.” (Mətə Pita raməgkiari əpnəpen, mīpkukurən amasan mhə nəfe rani.)

³⁴ Nəpīn in raməgkiari ihi, nəpuə riti rinauvehe mīnamousəman irəhar. Irəhar harətoni mə nəpuə nəha truvegi irəhar. Harətoni harhekīr. ³⁵ Nənə reri Kumwesən ruku pen ia nəpuə nəha, mīni mə, “In nəha nərik sə iakuvərfi raka in. Kimiaha tihətərig in.” ³⁶ Nəpīn Kumwesən rəgkiari pam, harəti pen mharətoni Iesu əpa ramərer. Kurirə ia nəpīn nəha irəhar harəpnəpen, mharəpwəh nīniiien ti iərmama riti nəfe harənətoni.

Iesu rəkoui irapw nənīmwin ərəha ia iəkunouihi riti

³⁷ Kīni rakwakwi irə, nəpīn irəha hənəiwaiu raka ia təkuear nəha, nərmama həpik həuvehe ti Iesu. ³⁸ Nənə iərmama riti sə ramərer ia reri nərmama me nəha rəkweīn əpwəmwis, mīni mə, “Iahatən. Iakase ik. Tiko muvehe mətə ro nərik. In kwənkwan kuatia. ³⁹ Ia nəpīn me nənīmwin ərəha riti raməkwtəmhiri in, mamō in ramərkərinari mamasək əpwəmwis, mamərkəkəkər, nīskəwan ramaiu. Nənīmwin ərəha nəha ro pīk nəmīsəien mīn, ko rīpkaraka akwauakw mhə irə. ⁴⁰ Iakinəres raka səim nərmama me mə irəha tuhəkoui irapw i, mətə ko həpko mhə.”

⁴¹ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha nəkur ipwet mīne nahatətəien səkimiaha riwən. Noien səkimiaha rikou. Tsarə kitaha miou meste nəfe nəpīn? Tīneisən mīne iakəpwis kimiaha? Tiko miri nərim muvehe i.”

⁴² Nəpīn iəkunouihi nəha ramavən ihi mauvehe, iəremhə ruvehi in mouini irapw ia tīpənə, mamō in ramərkəkəkər. Mətə Iesu rini pen ti nənīmwin ərəha, mo iəmə ouihī nəha ruvehe məsanin. Nəpīn rīnəsanin raka Iesu ruvehi in muvei pen m səvənhi tata. ⁴³ Nənə nərmama pam səməme hətōni nəri asori nəha Iesu rino ia nīskaiien səvəi Kumwesən nənimenraha rier.

Mətə nəpīn irəha pam kamhəkəri ihi nəri ia narimnari me nəha in ramo, Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, ⁴⁴ “Pwəh nəgkiariien me

i hauvnmwə amasan ia nəkwaregimiahā. Triḡko mhə tui kuvei pen iou, Iəməti Iərmama, ia rəgi nərmama.”⁴⁵ Mətə irəha həregi nəgkariien i həreirei nḡpwrān. Kumwesən rərkwafā i mə ko irəha həpkətoni mhə. Nənə həhekḡr tḡ nəsien Iesu mə nəfe nḡpwrāi nəgkariien i.

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəuvehi irapw irəha

⁴⁶ Ia nəḡin nəha nərmama me səvəi Iesu hənəməvisə mḡnrāha me mə sin ia nḡrəha in rasori. ⁴⁷ Mətə Iesu rukurən nətərigien səvənraha. Ro pen in ruvehi iəkunouihī riti, mərpwi ia nḡkaren, ⁴⁸ nənə mḡni pen tḡ nḡrəha i mə, “Iərmama sə trəsəvər ia rerin tḡ iəkunouihī i ia nəghḡk, raməsəvər mwī ia rerin tukw iou. Iərmama sə raməsəvər ia rerin tukwe iou rəmwhen mə raməsəvər mwī ia rerin tḡ Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe. Iakani iamḡnhī irə tḡ nəri nə mə iərmama sə truvehi irapw in ia kimiahā in nə iərmama sə rasori ia kimiahā.”

⁴⁹ Mḡregi Jon rini mə, “Iahatən, kimaha iahətoni iərmama riti raməkoui irapw nəremhə me ia nəghḡm. Iahaməmwur mə tahənise in tḡ nəri nə mə rḡpko mhə in kimaha riti.”

⁵⁰ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimiahā tḡhəpwəh nḡniseien in. Iərmama sə rḡpkḡni ərəha mhə kimiahā in kimiahā riti.”

Nəkur Sameria həpwəh nokeikeien Iesu mə truvehe imwənraha

⁵¹ Rinauvehe ipaka tḡ nəḡin nəha Kumwesən truvehi Iesu mutə mevən ia neiai. Iesu nətərigien səvənhi ruvehe miskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵² Nənə in rərhi pen nərmama nḡpwin mə tuhəkupwən irə. Irəha hauvən mhəier pen ia rukwənu riti səvəi nəkur Sameria mə tuhəpnəpənə ia narimnari me kurirə Iesu ruvehe. ⁵³ Mətə nərmama ia kwopun nəha həpkəsəni mhə Iesu mə truvehe imwənraha tḡ nəri nə mə irəha hauvəkurən raka nətərigien səvənhi riskai mə traməkeikei mevən fwe Jerusalem. ⁵⁴ Nəḡin iərmama mi kəru səvənhi mi Jemes mḡne Jon krouətə noien nəha, krouni mə, “Iərimənu. Ikokeikei mə kimrau trouəkwein napw pwəh ruku pen fwe ia neiai meiwaiu pehe mahi əmwesi irəha?”^a ⁵⁵ Mətə Iesu ruvsini in mḡnise pen əknekḡn tḡ nirau i. ⁵⁶ Nənə irəha hauvən mwī ia rukwənu əpə riti.

Nərmama nḡpwin hokeikei mə tuhəkurirə Iesu

⁵⁷ Nəḡin riti Iesu mḡne nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk mamhəuvən. Nənə iərmama riti rini pen tukwe in mə, “Takukurirə ik kwopun pəku tikevən ikḡn.”

⁵⁸ Mḡregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kuri əprmin me səvənraha nḡpəg rarə. Menu me ia nḡmagouagou təpwagenraha rarə. Mətə iou, Iəməti Iərmama, kwopun səiou riwən mə takapri ikḡn.”

⁵⁹ Nənə Iesu rini pen tḡ iərmama riti mwī mə, “Kurirə iou.”

Mətə iərmama nəha rini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakukupwən mevən mḡnimwi raka səiou tata.”

⁶⁰ Mḡregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Nərmama səməme həpkukurirə mhə iou rəmwhen mə həuvamhə raka. Pwəh irəha hənḡmwī nərmama me səvənraha səməme həuvamhə. Mətə ik tiko muvehe, mevən məvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

⁶¹ Nənə iərmama riti mwī rini mə, “Iərimənu. Takukurirə ik, mətə pwəh iakevən məsəkḡr raka m nəkur imwak me.”

9:45: Luk 18:34   **9:46:** Luk 22:24   **9:48:** Mat 10:40   **9:50:** Mat 12:30, Luk 11:23   **9:51:** Mak 10:32   **9:53:** Jon 4:9   **9:54:** 2King 1:9-16   ^a **9:54:** Nəkur Isrel mine nəkur Sameria həmḡki irəha me. Əvsini mwī Jon 4:9.   **9:61:** 1King 19:20

62 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini minuə iərmama rauvehi kəkur i kau ravi, minamostat minamarar, maməti kurirə, ripko mhə in iəmə amasan riti sə truvehi wok ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.”

10

Iesu rərhi pen nərmama me sefenti-tu mə tuhəuvən mhəvisau

1 Kurirə irə İərimənu səkitaha rərpwi rəgin ia nərmama me nepwın mwi irəha pam sefenti-tu, mərhi pen irəha mə tuhəkupwən irə, mhəuvən kəru kəru ia taon me mine rukwənu me pam sə in mwi trukurirə pen irəha mevən ikin. 2 In rini pen ti nirəha i mə, “Nəveginien sə ruvəmruə raka fwe ia nəmhien rasori pik, mətə nərmama səməme kamhəpeki pehe houihi a. Ro iamınhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən sə ramərimənu ia nəmhien, mhəres in mə trərhi pen nərmama nepwın mwi həuvən fwe ia nəmhien səvənhi mhəpeki nəveginien sə ruvəmruə, mhəpeki mhəuvehe. 3 Kimiaha tihəuvən, mətə tihaməkeikei mhəukurən nəri i. İakamərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhəmwhen ia kwəti sipsip me sə kamhərer ia kurkwai kuri əprmin me. 4 Tihəpwəh nuvehiien tənəripw sə kawai pen mane irə, uə tənəripw sə kawai pen nəveginien irə, uə put səkimiaha. Tihəpwəh napwisien ia suatuk, mhəgkiari kimiaha iərmama riti.

5 Nəfe nimwə tihəuvnimwə irə, tihəkupwən mhəni mə, ‘Nəmərinuuien ramarə ia nimwə i.’ 6 Trini minuə iərmama səvəl nimwə nəha rokeikei nəmərinuuien nəha, nəmərinuuien səkimiaha trəuii in. Mətə mə rekəm, trərərīg mwi tukumiaha. 7 Kimiaha tihamarə rerin ia nimwə kuation, mhəpwəh nevən əpnəpenien ia nimwə me. Nəfe nari irəha tuhəuvei pehe m kimaha, tihəuvehi mhəni mhənimwi. Tiho iamınha irə ti nəri nə mə kimiaha hiamwhen ia nərmama kamhəwok. Ratukwatukw mə irəha tuhərəku pehe narimnari me nəha m kimiaha.

8 Trini minuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikin həuvehi puvinimwə kimiaha ia nimwə me səvənraha, tihəni nəfe nəveginien sə tuhəuvei pehe m kimiaha. 9 Nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, tiho irəha həuvehe mhəsənin. Tihəni pen ti nirəha i mə, ‘Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha.’ 10 Mətə trini minuə kimiaha hiəuvən ia taon riti, nənə nərmama me ikin həpwəh nəsevərien ia rerinraha tukumiaha, tihəuvən, mhərer ia kurkwai suatuk me, mhəni irəpw iamınhi irə mə, 11 ‘Niməkwrur ia taon i səkimiaha i raməmak ia nisumaha, kimaha tahahakwi raka ti nəri nə mə kimiaha hiəno noien ərəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka tukumiaha, mətə kimiaha hiənpwəh.’ 12 İou iakani pehe tukumiaha i ia nəpin nəha Kumwesən trərpwın noien ərəha me irə nərpwınien səvəl nərmama ia taon nəha triskai məpi raka nərpwınien səvəl nəkur Sotom.”

Iesu raməgkiari skai m nərmama nepwın

13 “Trərəha anan tukumiaha nəkur Korasin! Trərəha anan tukumiaha nəkur Petsaeta! İakino raka nimtətien asori me ia taon mi səkimiaha, mətə kimiaha hiəpkəpwəh mhə noien ərəha me səkimiaha. Ripini minuə iakino nimtətien me nəha ia taon mi nəha Taea mine Saeton, tui raka ko nərmama me ikin hənarkahu raka tinari ivis, mhəkure ia nimwəkrak, mhəpwəh noien ərəha me səvənraha. 14 Mətə ia nəpin nəha Kumwesən trərpwın noien ərəha

me irə nərɸwɪnien səkimiaha triskai məpi raka nərɸwɪnien səvəi nəkur Taea mine Saeton. ¹⁵ Nənə kimiaha nəkur Kapaneam. Tukəfo ia kimiaha? Ko kuvehi utə kimiaha hiəuvən ia neiai? Rekəm! Tukuvehi irapw kimiaha hiəuvən inhərɪpw Imwei Nəkur Həuvamhə.”

¹⁶ Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Iərmama sə ramətərig ia nəgkiariien səkimiaha rəmwhen mə ramətərig mwi ia nəgkiariien səiou. Iərmama sə rauvei pen təkutan m kimiaha rəmwhen mə rauvei pehe mwi təkutan miou. Nənə iərmama sə rauvei pehe təkutan miou rəmwhen mə rauvei pen mwi təkutan m Kumwesən sə rɪnərhi pehe iou iakuvehe.”

Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mhəuvehe mwi ti Iesu

¹⁷ Nərmama me nəha irəha pam sefenti-tu hərərig mwi mhəuvehe ti Iesu, mamhagien, mamhəni mə, “Iərimənu. Nəremhə me irəha mwi ho nəkwamaha nəpɪn iahəgkiari minraha ia nəghim.”

¹⁸ Miregi Iesu rini pen ti nərəha i mə, “Iakinətoni kərarki irapw Setan rier ia neiai meiwaiu pehe rəmwhen ia nouapirien. ¹⁹ Həregi ro. Iakuvəuvei pehe raka nasorien m kimiaha. Kimiaha hiəukurən neivəien ia snek me mine mimi me sə kamhəpi mamho nəmisəien m nərmama. Iakiməuvehi utə kimiaha hiasori ia niskaiien me pam səvəi Setan. Nari riti riwən tro nəmisəien m kimiaha. ²⁰ Nəri nəha ro niɸərhiennien. Mətə rərəha kimiaha hiamagien ti nəri nə mə nəremhə me kamho nəkwamiaha. Kimiaha tihaməkeikei mhagien ti nəri nə mə Kumwesən ruvərai pen raka nəghimiaha fwe ia neiai.”

Iesu rerin ragien

²¹ Ia nəpɪn a mwi nəha Iesu rerin ruvehe mukuər ia nəgienien səvəi Nənimwɪn Ikinan, nənə in rini mə, “Tata səiou Iərimənu ia neiai mine tɪrənə iakani tanak tukw ik ti nəri nə mə ikinərkwafə narimnari me i. Nərmama səməme həukurən nari mine səməme kinahatən amasan irəha həkətəni mhə. Mətə iko pui pen m nərmama səməme həmwhen ia niɸwnətɪ nəkwərhakwərha me hətəni. Ouəh, Tata. Nəri nəha ikino ramesi pen a nətərigien amasan səim.

²² Tata səiou rɪnəmri pehe raka narimnari me pam ia tɪpage rəgik, iou tini. Nənə iərmama riti riwən rukurən səiou Tata. Iou əpa mine nərmama me nəha səməme rerik ragien mə tako pui pen in minraha.”

²³ Iesu ruvsini in, məgkiari pen əpa m səvənhi nərmama me, mini mə, “Rerimiaha tragien ti nəri nə mə kimiaha hiamətə narimnari me i ia nəmrimiaha. ²⁴ Iakani pehe tukumiaha i mə fwe kupwən profet me həpik mine kig me həpik hokeikei mə tuhətə narimnari me i hiamətə, mətə həkətə mhə. Hokeikei mə tuhəregi nəgkiariien me i hiamregi, mətə həkregi mhə.”

Iesu rusipekin ia iəmə Sameria rasitu ia iəmə Isrel

²⁵ Ia nəpɪn nəha, iahatən riti səvəi Loa rokeikei mə triregi atukwatukw ro Iesu mə trəfni irə. Ro pen riskəmter, mini mə, “Iahatən. Takəfo irə muvehi nimiruien rerin?”

²⁶ Miregi Iesu rini mə, “Nəkukuə Ikinan rani nəfe? Nəpɪn ikəvsini Loa nəha miregi riməfni irə?”

²⁷ Miregi iahatən səvəi Loa rini mə, “Tikaməkeikei mokeikei İərimənu Kumwesən səim ia rerim me pam, mokeikei in ia nimiruien me pam səim, mokeikei in ia niskaiien me pam səim, mokeikei in ia nətərigien me pam səim, nənə tikaməkeikei mokeikei piəm rəmwhen ikokeikei atukw a ik.”

²⁸ Miregi İesu rini pen tukwe in mə, “Nəgkiariien səim ratukwatukw. Trini minuə iko narimnari me i Nəkukuə İkinan rani, tikuvehi nimiruien irə.”

²⁹ Mətə iahatən səvəi Loa rokeikei mə treikuə irə mə in iəmə atukwatukw. Ro pen rini pen ti İesu i mə, “Sin nə piak?”

³⁰ Miregi İesu rini mə, “İərmama riti rier ia Jerusalem mameiwaiu mamevən ia Jeriko. Nərmama nəpwin sə kamhakres həkwətəmhiri, mhəpeki raka mane mine tinari səvənhi, mhousi in, mhap raka irə, mhəpwəh raməmak ipaka remhə. ³¹ Ia nəpin nəha pris riti ramesi pen suatuk nəha, mətoni iəmə nəha, rukurau irə ia nıkare suatuk mamevən. ³² Kurirə irə kwənəkwus riti səvəi Livae sə ramasitu ia pris me ro mwi iamınhi, muvehe ia kwopun nəha, mətoni iəmə nəha, mukurau mwi irə ia nıkare suatuk mamevən. ³³ Mətə iəmə Sameria riti in mwi ramesi pen suatuk nəha, ruvehe ia kwopun nəha iəmə nəha raməmak ikin. Nəpin rətoni iəmə nəha, rerin rərkwəpir tukwe. ³⁴ In revən ipaka tukwe maikuas ia nımwapw me səvənhi ia oel mine waen, nənə muvegi tərini nımwapw me, mərəhi utə iəmə nəha mukurei pen in ia təkure togki səvənhi, nənə muvehi mevən ia nımwə sə kamərəku pen kamapri ikin, mamətui amasan tukwe. ³⁵ Kini rakwakwi irə, ruvehi irapw silin kəru kino ia silva, muvei pen m iərmama nəha sə kamərəku pen min kamapri ia nımwə səvənhi, mini mə, ‘Tikətui amasan ti iəmə i. Trini minuə ikouraha mane me nəpwin səim məpi raka səməmi iakauvei pehe mik, nəpin takrərig muvehe, takərpwin pehe mik.’”

³⁶ Nənə İesu rəres mə, “İkaməfətərig irə? Sin ia nırəhar i ro rəmwhen ia in piəvi iəmə nəha nərmama səməme kamhakres həkwətəmhiri?”

³⁷ Miregi iahatən səvəi Loa rini mə, “Sə nəha rınapi tukwe masitu irə.”
Miregi İesu rini pen tukwe in mə, “Ik tikevən mo mwi iamınhi.”

İesu ruvnimwə ia nımwə səvəi Marta mine Meri

³⁸ Nəpin İesu mine nərmama me səvənhi kamhesi pen suatuk səvənraha mamhəuvən, həier pen ia rukwənu riti. Pran riti fwe ikin nəghin nə Marta rəsevər ia nımwə səvənhi mə İesu truvnimwə irə. ³⁹ Prən nəha piəvni riti nəghin nə Meri. Nəpin İərimənu səkitaha ruvnimwə pehe, Meri revən məkure ipaka tukwe, mamətərig nəgkiariien səvənhi sə ramahatən nərmama me irə. ⁴⁰ Mətə Marta ko rıpkəure mhə mhətərig i ti nəri nə mə rasui raka pik nəveginien sənəi nərmama. Nənə in revən ti İesu, mini mə, “İərimənu. Rəfo? Ratukwatukw mə piak rəpwəh iou, iou əpa iakasui raka nəveginien sənəi nərmama me? Ni pen tukwe in mə traməkeikei masitu ia nırak.”

⁴¹ Mətə İərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Marta, Marta! İkamətərig ti narimnari me rıpiik. Rerim ko rıpkapwis mhə. ⁴² Mətə nari kuatia a kımiaha tihaməkeikei mhə. Tihətərig ia nəgkiariien səiou. In nə ramasan pik, Meri ramo. Ro pen iou takəpwəh nıniseien in.”

11

İesu rahatən nərmama səvənhi mə tuhəfəfwaki irə

¹ Nəpɪn riti Iesu raməfwaki ia kwopun riti, məfwaki pam, nənə iərmama riti səvənhi rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Tikahatən ro kimaha tahəfwaki irə rəmwhen ia Jon rinahatən nərmama me səvənhi irə.”

² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəpɪn kimiaha tihəfwaki, tihəni iamɪnhi irə mə,

“Tata, pwəh nərmama həsiai nəghim ro ikinan i.

Pwəh nitətə sə ikamərimənu irə ruvehe.

³ Tikuvei pehe nəveginien sənəmaha rəmwhen səvəi nəpɪn ipwet.

⁴ Tikenouenou noien ərəha me səkimaha

ti nəri nə mə kimaha mwi iahamenouenou noien ərəha me səməme nərmama hamo ia kimaha.

Tikəpwəh niri penien kimaha ia kwopun tahəmwei ia nəərəhaien ikɪn. ”

⁵ Nənə Iesu rarə mɪni pen mwi ti nirəha i mə, “Sin ia kimiaha trevən ti in riti ia kurkwai nəpɪn ia nəpɪn, nənə mɪni pen tukwe in mə, ‘Iou riti. Uvei pehe ro bred kahar. ⁶ Piak riti ruku pen isipwɪn muvehe təkwəkwuni, mətə nəveginien sənək riwən mə takuvei pen mɪn’?

⁷ Iəmə nəha ia nəkwai nimwə trəgkiari mə, “Tikəpwəh nomətəien iou. Iakɪnərəpɪnhə raka. Kimaha nəkwərəkəwərha me səiou iahənəpri raka. Ko iakəpwəh niskəmterien muvei pehe nari riti mik.”

⁸ Nənə Iesu rini mə, “Nipərhiennien iəmə nəha rini mɪnuə ko in rɪpkiskəmter mhə muvei pen nari riti mɪn. Mətə iakani pehe tukumiaha i in triskəmter muvei pen nəfe nari iərmama nəha ramərəs i. In trɪpkə mhə iamɪnhi irə ti nəri nə mə raməkwein iərmama nəha mə in riti, mətə in tro ti nəri nə mə iərmama nəha rərəs in, məpwəh naurisien.

⁹ Iakani pehe tukumiaha i trɪni mɪnuə kimiaha hiokəikei nari riti, ramasan mə tihərəs, nənə tukuvei pehe m kimiaha. Tihətui əmisə i, nənə tihətəni. Tihəkunkun ia təpɪnhə, nənə tukəsevər tukumiaha. ¹⁰ Iərmama sə ramərəs nari truvehi nari. Iərmama sə ramətui əmisə nari trətəni. Iərmama sə rakunkun ia təpɪnhə tukəsevər tukwe.

¹¹ Sin ia kimiaha tata me nəpɪn iəkunouihi səvənhi rərəs nəmu, trəpwəh nuvei penien nəmu, mətə truvei pen snek mɪn? ¹²⁻¹³ Uə trɪni mɪnuə rərəs kwənərə menu, truvei pen mimi sə trəpi mo nəmisəien mɪn? Rekəm! Kimiaha tihəməkəikei mhəuvei pen narimnari amasan me m nəkwərəkəwərha me səkimiaha. Mə kimiaha nəkur ərəha hiəkurən noien iamɪnhi irə, hiaməfətərig ia Tata səkimiaha ia neiai? In truvei pen Nənimwɪn Ikinan rasori mwi m nərmama səməme kamhərəs in tukwe.”

Iesu mine Pielsepul

¹⁴ Nəpɪn riti Iesu raməkoui irapw iəremhə riti sə ramarə ia iərmama riti. Iərmama nəha ko rɪpkəgkiari mhə, mətə nəpɪn iəremhə ruvəier irə, rinaməgkiari. Nənə nərmama me hətəni hərkərinari irə. ¹⁵ Mətə irəha me nəpwɪn həni mə, “Iəmə nəha raməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Pielsepul, iəremhə sə in rasori ia nəremhə me.” ¹⁶ Nərmama nəpwɪn mwi kamhərəs pen Iesu i mə, “Ko iko ro nimtətien riti sə ruku pen ia neiai pwəh iahətəni mhəkurən mə ik pərhiən Kumwesən rəhi pehe ik?”

¹⁷ Mətə Iesu ruvəkurən raka nətərigien səvənraha, nənə rini pen ti nirəha i mə, “Trɪni mɪnuə ieni riti ruai narəien səvənhi ro kəru irə, nərmama me səvənhi kamhousi irəha me, nitətə sə ieni nəha ramərimənu irə truvehe mərəha. Trɪni mɪnuə nərmama səməme kamharə ia nəkwai nimwə riti həuai narəien səvənraha ro kəru irə, kamhousi irəha me, irəha ko həpkərə

amasan mhə. ¹⁸ Trini minuə Setan ruai narəien səvənhi ro kəru irə, raməkoui irapw nəremhə me səvənhi ia nərmama, nitətə sə in ramərimənu irə trəfərəer əpwəmwis? Trəsas miwən. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə kımiaha hiaməni iou mə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Pielsepul. ¹⁹ Trini minuə nəgkiariien nəha səkimiaha ro nipərhiienien, rəfo ia nərmama me səkimiaha? Irəha kamhəkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi sin? Səvəi Setan? Rekəm! Ro pen ramasan mə irəha həkiri nəgkiariien i səkimiaha. ²⁰ Mətə iou iakaməkoui irapw nəremhə me ia niskaiien səvəi Kumwesən. Noien nəha ramahatən pen mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe raka tukumiaha.

²¹ Nəpın iəmə skai riti rauvehi narimnari me səvəi naruagənien ia rəgin, mamərer tukuahag ia nimwə səvənhi, nautə me səvənhi iərmama riti ko ripkuvehe mhə makres i. ²² Mətə trini minuə iəmə riti niskaiien səvənhi rasori mwi irə ruvehe, in traruagən irau min ruvehi irapw in, mipeki raka narimnari me səvənhi sə ramərer irə mamaruagən. Nənə kurirə irə, in truai narimnari me sə in riməpeki raka ia rəgi iəmə skai nəha, mipeki pen mine in me nepwin.

²³ Iərmama sə ripkukurirə mhə iou in raman əpə ia nirak. Nənə iərmama sə ripkasitu mhə ia nirak, mipeki nərmama mhəuvehe tukw iou, in raməkoui kirkiri irəha.”

Iesu raməgkiari ia nənimwin ərəha

²⁴ “Nəpın kinəkoui irapw nənimwin ərəha riti ia iərmama, nənimwin ərəha nəha trəfo irə? Trevən mavən ia kwopun me sə nui riwən ikin, mamətui kwopun trapwis ikin. Nəpın ripkətoni mhə, trəgkiari iamınhi irə mə, “Takrərig mwi mevən ti nimwə fwe səiou sə iakiməier irə.” ²⁵ Nənə nəpın rirərig muvehe, trətoni mə nimwə nəha kinaies amasan irə, narimnari me pam kamhəmrimə a ia təmwhekınraha. ²⁶ Nənə in trevən miri mwi nənimwin ərəha me sefen səməme hərəha mhəpi raka in, miri irəha mhəuvehe, mhəuvnimwə mwi, nənə mharə ia reri iərmama nəha. Nənə nimiruien səvəi iərmama nəha truvehe mərəha anan məpi raka sə kupwən.”

Iərmama sə ramo nəkwai Kumwesən triregi ramasan

²⁷ Nəpın Iesu rani irapw narimnari me nəha, pran riti ia reri nərmama rəkwein əpwəmwis, mini pen ti Iesu i mə, “Pran sə rərəhi ik, muvei pen kənunu mik, rukurən nagienien.”

²⁸ Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Mətə nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien səvəi Kumwesən, nənə mamho nəkwan həukurən nagienien mwi mhəpi raka.”

Nərmama hokeikei mə Iesu tro nımtətien riti

²⁹ Nəpın nərmama me həuvehe mənəmhpik, Iesu rini mə, “Nərmama ipwet mine irəha nəkur ərəha. Kamhətui a nımtətien. Kumwesən trəpwəh nuvei penien nımtətien riti mwi mınraha, mətə nımtətien əpa səvəi Profet Jona. ³⁰ Fwe kupwən Profet Jona ruvehe mo nımtətien irə mine nəkur Nıneve. Rəmwhen a mwi iou, iəməti Iərmama, takuvehe mo nımtətien ia nirak mine nərmama ipwet mine. ³¹ Ia nəpın nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, prən asori sə rinamərimənu ia tənə Sipa fwe kupwən trərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mini mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə prən nəha ruku pen ia nıkare tənə fwe isipwin anan muvehe

mə triregi nukurənien səvəi Solomon. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Solomon in i ia kwopun i. ³² Ia nəpin nəha Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə, nəmə Nineve tuhərer irəha nərmama ipwet mine, nənə mhəni mə irəha nəkur ərəha me. Iakani iamihni irə ti nəri nə mə nəpin nəmə Nineve hərəgi Jona raməvisau, irəha hərərig ia noien ərəha me səvənraha. Mətə hətə ro! Iərmama riti in rasori ia Profet Jona in i ia kwopun i.”

Iesu raməgkiari ia nənime iərmama

³³ “Iərmama riti riwən ko rihai pen napw ia laet mukurei pen ia kwopun afafa ikin uə rəuiui ia nari riti, mətə trukurei utə i ia nəri kakurei utə laet irə mə nərmama səməme həuvnimwə pehe tuhətoni raməhiəpwin nari.

³⁴ Nənimem nə rauvei pehe nukuraanien m nipwram. Nəpin nənimem rəsanin, nipwram pam rukuər ia nukuraanien. Mətə nəpin nənimem rərəha, nipwram pam rukuər ia nəpitəvien. ³⁵ Ro iamihni irə tikaməkeikei mhəskun amasan nukuraanien nəha ia rerim mə ripko mhə nəpitəvien irə. ³⁶ Mə nipwram pam rukuər ia nukuraanien sə nəpitəvien riti riwən irə, trəhiəpw amasan rəmwhen ia laet sə raməhiəpw mauvei pehe nukuraanien mik.”

Iesu rəgkiari ia Farisi me mine nahatən me səvəi Loa

³⁷ Nəpin Iesu raməgkiari ihi, Farisi riti rəres pen in mə trevən ia nimwə səvənhi, məni pəri nari irau min. Ro pen Iesu revən muvnimwə məkure mə trəni nari. ³⁸ Nənə Farisi nəha rərəkərinari nəpin rətoni mə Iesu ripkukupwən mhə məkwerig kurirə rəni nari.

³⁹ Nənə Iərimənu səkitaha rini pen tukwe in mə, “Kimiəha Farisi me noien səkimiaha rəmwhen ia tikikap mine tikinari kamaikuas irə iruə rəmher mətə nəkwan rəmkekik. Fwe imwə reriməha rukuər ia nakresien mine nərəhaien. ⁴⁰ Kimiaha me i hieirei nari. Hiaməfətərig irə mə Kumwesən sə rino nəri iruə ripko mhə mwi sə fwe imwə? ⁴¹ Mətə ramasan mə kimiaha hieuvehi nəveginien mine nui sə krouəmak ia nəkwai tikikap me mine tikinari me səkimiaha, mhəuvehi mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə tihətoni narimnari me pam tuhəmher tukumiaha.

⁴² Mətə trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə kimiaha hiaməuui narimnari me pam səkimiaha ia kusen ten, mamhəuvei pen riti m Kumwesən. Hiamo iamihni irə ia nəri ouihni rəmwhen ia nimwai nei me səməme kavi rərəgi pen ia nəveginien. Mətə hienənouenou noien atukwatuk səvəi nəkiriien iərmama, mhənənouenou mwi noien səvəi nokeikeien Kumwesən. Ramasan mə kimiaha hio noien mi nəha, mhəpwəh nənənouenou mwi sə nəha hiamo ia nəri ouihni.

⁴³ Trərəha anan tukumiaha Farisi me ti nəri nə mə ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hiokeikei mə tihəkure ia kwopun amasan me. Ia kwopun kamomaket me ikin hiokeikei mə nərmama tuhəkwein kimiaha ia nisaiien.

⁴⁴ Trərəha anan tukumaha ti nəri nə mə kimiaha hiamwhen ia kref me kipko mhə mak ia nirəha, nənə nərmama hieirei mamhəvən utə ia nirəha.”^a

⁴⁵ Ia nəpin nəha iahatən riti səvəi Loa rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Nəpin ikani nəgkiariien me nəha, ikani irəha mwi kimaha.”

⁴⁶ Miregi Iesu rini mə, “Trərəha anan mwi tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə hiaməkeikei m nərmama me mə tuhesi pen loa skai me səməme

11:32: Jon 3:5-10   **11:33:** Mak 4:21, Luk 8:16   **11:37:** Luk 7:36, 14:1   **11:39:** Mat 15:2

^a **11:44:** Ia narəien səvəi nəkur Isrel, trini minua iərmama riti riripi nipwrai iərmama sə rəmhe in truvehe məmkemik ia nikaren səvəi nəfwakien səvənraha. Ro pen irəha tuhaməkeikei mheri amasan təmwheki kref me mə nərmama tuhəpwəh navən pəkinien ia nirəha.” Əvsini mwi Nam 19:16.

həmwhən ia katipə sə rīpam. Mətə kīmiaha ko hiəpkuvei pen mhə nukwai rəgīmiaha riti mhasitu ia nīrəha ti natipəien. ⁴⁷ Trərəha anan tukumiaha ti nəri nə mə kīmiaha hiəvrhəkin kref me səvəi profet me səməme kaha kupwən me səkīmiaha hənousi əpune irəha. ⁴⁸ Ia noien nəha kīmiaha hiamo pui atukwə sə kīmiaha mə rerimīaha ragien ia narimnari me nəha kaha kupwən me səkīmiaha hənō. Irəha hənousi əpune profet me, nənə kīmiaha hiəvrhəkin kref me səvənraha. ⁴⁹ Ro iamīnhi irə Kumwesən sə rukurən pam nari rīni mə, 'Iou takərhi pen profet me mīne aposol me həuvən ti nīrəha. Irəha tuhousi əpune nepwīn, mhometə nepwīn.' ⁵⁰ In tro iamīnhi irə mīne mə nərmmama ipwet mīne tuhəuvehi nərpwīnien ti nīte profet me pam sə rīnostat maiu ia nukue narəien muvehe. ⁵¹ Nīte Epel muvehe meste nīte Sekarəea sə kīnousi əpune in ia nīmwə səvəi Kumwesən ia nīmwrhənhi nīfatə mīne kwopun sə ro ikinan, iakani nīpərhiēnien tukumiaha i nərmmama ipwet mīne tuhəuvehi nərpwīnien ti nītenraha pam.

⁵² Trərəha anan tukumiaha nahatən me səvəi Loa ti nəri nə mə kīmiaha hiərkwafə ki sə raməsəvər ia təpīnhə ia nīmwə nəha nukurənien raməmāk ia nəkwan. Kīmiaha hiəpkuvnīmwə mhə, nənə mamhənise mwī səməme hokeikei mə tuhəuvnīmwə."

⁵³ Nəpīn Iesu rier ia kwopun nəha mamevən, nahatən me səvəi Loa mīne Farisi me həregi niemaha rīnaməpi pīk irəha. Hənamərəs Iesu nəresien me ia narimnari me rīpīk. ⁵⁴ Irəha hamərər mwatuk mə tuhəkwtəmhirī in trīni mīnuə rəfwəkour ia nəgkiariēn səvənhi.

12

Nərmmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəsīari ti noien səvəi Farisi me

¹ Ia nəpīn nəha nərmmama həpīk həmwhən ia taosen m taosen həuvehe mhousəsīmwin irəha me. Kwopun rouihi. Hameivə pen ia nisunraha me. Nənə Iesu rukupwən məgkiari pen m nərmmama me səvənhi, mīni mə, "Kīmiaha tihaməsīari ti yīs səvəi Farisi me. Yīs nəha in nə noien səvəi kəuətksuə. ² Narimnari me pam səməme kamhərkwafə tuhaməkeikei mhəier irapw. Narimnari me pam səməme kamhəmāk afafa tukaməkeikei kətoni kuvəhi irapw ia nukuraanien. ³ Ro pen nəfə nəgkiariēn kīmiaha hiəni ia nəpītəvien nərmmama tuhəregi ia nukuraanien. Nəfə nəgkiariēn kīmiaha hiəsivən irə ia kwopun afafa tukīni irapw ia təkure nīmwə me."

Nərmmama tuhaməkeikei mhehekīr Kumwesən

⁴ "Iou me nepwīn, iakani pehe tukumiaha i mə kīmiaha tihəpwəh nehekīren nərmmama səməme həukurən nousi əpuneien nīpwrāmīaha mətə kurirə irə ko həpko mhə nari riti mwī. ⁵ Mətə takīni pehe tukumiaha i sin nəha tihaməkeikei mhehekīr i. Tihaməkeikei mhehekīr Kumwesən ti nəri nə mə nəpīn in rīnousi əpune raka iərmama, rauvəhi nasorīien ti nosə penien in ia kwopun napw asorī rauək ikin. Ouəh, nīpərhiēnien, iakani pehe tukumiaha i mə kīmiaha tihaməkeikei mhehekīr in. ⁶ Rerimīaha rīrhi ro kwəti menu me. Nənimenraha reiwaiu. Kauvəhi krirum ia silin sə rouihi anan kəru, mətə kwəti menu me nəha Kumwesən ko rīpkenouenou mhə riti. ⁷ Hətə ro nīmwai nukwənemīaha, mətə Kumwesən rīnəvsini pam raka irəha. Ro iamīnhi irə kīmiaha tihəpwəh nehekīren. Ia nənimen kīmiaha hīamasan mwī mhəpi raka kwəti menu me nəha həpīk."

Iesu rəgkiari ia naurīsien mīne nehekīren

8 “Iakani pehe tukumiaha i. Iarmama sə trini irapw ia nəmri nərmama me mə in iarmama riti səiou, Iou mwi Iəməti Iarmama takini irapw ia nəmri nagelo me səvai Kumwesən mə in iarmama riti səiou. 9 Mətə iarmama sə trini irapw ia nəmri nərmama me mə in rireirei iou, iou mwi takini irapw ia nəmri nagelo me səvai Kumwesən mə iakreirei in. 10 Iarmama sə trini nəgkiariien ərəha riti, muəsi Iou Iəməti Iarmama irə, Kumwesən rukurən ne-nouenouien nərəhaien səvənhi, məpwəh nərpwinien. Mətə iarmama sə trini nəgkiariien ərəha riti, muəsi Nənimwın Ikinan irə, Kumwesən tripkenuouenu mhə nərəhaien səvənhi ia nəpin riti. Nərpwinien səvənhi trarə rerin.

11 Nərmama tuhəuvehi kimiaha, mhərpwi irapw kimiaha ia nəmri nəmə asori me səvai nimwəfwaki me səvai nəkur Isrel mine ia nəmri nərmama səməme kəmhərimənu mine səməme kəmhəuvehi nasorien mə irəha tuhəkiri nəgkiariien me səkimiaha. Ia nəpin nəha kimiaha tihəpwəh nətərig pikien mə tihəfo mhəsəripin nəgkiariien səvənraha uə tihəni nəfe nəgkiariien ti nərəha i. 12 Tihəpwəh nətərig pikien irə, ti nəri nə mə nəpin atukwatukw nəha səkimiaha sə tihəgkiari irə, Nənimwın Ikinan trahətən kimiaha ia nəfe nəgkiariien tihəni.”

Iesu raməgkiari ia nautə səvai tivrənə i

13 Iarmama riti ia reri nərmama me nəha rini pen ti Iesu i mə, “Iahatən. Tata səiou ruvamhə raka. Ni pen ti piak i mə pwəh kimrau iarouwai pəri narimnari me nəha tata rinəmri mə səkimrau.”

14 Mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Iərman. Sin mə takəmri amasan nəvisəien səkimirau? Ripko mhə wok səiou nə.” 15 Nənə Iesu rini pen ti nərəha i mə, “Kimiaha tihətui amasan, mhəpwəh nəsenien noien i kimiaha hiokēiki mə tihəuvehi nautə me ripik. Nukune nimiruien səvai iarmama ripko mhə in nə nautə asori səvənhi.”

16 Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nərəha i mə, “Iarmama riti nautə səvənhi rasori. Nəveginien rasori pik ia nəmhien səvənhi. 17 Rerin rirhi minuə “Takəfo i? Kwopun riti mwi səiou takəmri amasan nəveginien sənak ikin riwən.”

18 Iarmama nəha ramətərig tukwe, nənə mini mə, ‘Ah, iakukurən nəfe tako. Takeitehi nimwə me səiou, nənə muvrhəkin tain me rasori mwi. Ia nimwə me nəha takəmri pen nəveginien me sənak mine narimnari amasan me pam səiou.’ 19 Nəpin iarmama nəha rino pam, in rəgkiari iamini irə mini mə, ‘Səiou narimnari amasan me sə iakiməfate i ruvəpik. Takimiru irə nuk ripik. Ramasan mə takapwis, məvegin, mənimwi, magien.’

20 Mətə Kumwesən rini pen tukwe in mə, ‘Ik iarmama ikreirei nari. Ipwet ia nəpin tako ik ikemhə. Nənə tukəfo ia narimnari me nəha ikinəpnəpənə irə? Sin truvehi?’

21 Noien nəha rəmwhen mwi iarmama sə ramoeite nautə me səvənhi mə səvənhi əpa, mətə ia nəmri Kumwesən in iəmə auər a.”

22 Nənə Iesu rini pen ti səvənhi nərmama me i mə, “Ro iamini irə iakani pehe tukumiaha i kimiaha tihəpwəh nətərig pikien ti nimiruien səkimiaha mamhəres nəfe tihani. Tihəpwəh nətərig pikien ia nipwraia mamhəres nəfe tiharkahu i. 23 Nimiruien ripko mhə səvai nəveginien əpa. Nipwrai iarmama ripko mhə səvai tinari əpa. 24 Hətoni ro menu me ia niməgouəgou. Həpwəh nəpweien nari, mhəpwəh nesien nukwan. Nimwə səvənraha sə kəmhəite nəveginien ikin riwən. Mətə Kumwesən raməkwməni irəha. Nənə

ia nənimen kimiaha hiamasan pik mhəpi raka menu me. ²⁵ Sin ia kimiaha ko ro nimiruien səvənhi rəpəwəmwis mwi səvəi nəpən ouih i a trini minuə ramətərig pik tukwe? ²⁶ Mə rīskai tukumiaha ti noien nəri nəha rouih i, rəfo hiamətərig pik ti narimnari me nepwən mwi?

²⁷ Hətoni ro tihinari me mə kamhəfəutə irə. Irəha həpəwəh noien wok, mhəpəwəh nitriien tinari. Mətə ikani pehe tukumiaha i Kig Solomon fwe kupwən nautə səvənhi rasori pik, mətə tinari səvənhi ripkamasan mhə rəmwhen ia tihinari me i. ²⁸ Kimiaha nahatətəien səkimiaha ripkiskai mhə. Kumwesən rauvei pen tinari amasan me m tihinari me, nəri auər a tihinari me kamhəmīru ipwet mətə trawakwi haukei, mhəsas, kuvani ia napw. Mə Kumwesən ramo iamihə irə, in truvei pehe mwi tinari m kimiaha məpi raka. ²⁹ Kimiaha tihəpəwəh nətūi əmisəien nəfe tihani uə nəfe tihənimwi. Kimiaha tihəpəwəh nətərig pikien tukwe, ³⁰ ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtəna me ia təkure tiprənə i kamhətūi əmisə narimnari me nəha, nənə Tata səkimiaha ruvəukurən raka narimnari me nəha mə kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi. ³¹ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhətūi əmisə nitətə sə in ramərimənu irə, nənə in trəriari pehe mwi narimnari me nəha m kimiaha.

³² Kimiaha i sipsip me səiou hiəpkəpik mhə. Tihəpəwəh nehekiriien. Tata səkimiaha rerin ragien ti nuvei peheien nitətə sə in ramərimənu irə m kimiaha. ³³ Tihəmri pen nəmri nari ia narimnari me səkimiaha, mhəuvehi mane ia nirəha, nənə mhəuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwəh. Tihəkusi tənəripw me sə tuhəpkimərir mhə ia nəpən riti mhəvai pen nautə səkimiaha ia nirəha. Tihəfate pen nautə səkimiaha fwe ia neiai. Ia kwopun nəha nautə səkimiaha ko ripkiwən mhə ia nəpən riti ti nəri nə mə iərmama səvəi nakresien riwən uvne me həpkouraha mhə narimnari. ³⁴ Ikani iamihə irə ti nəri nə mə kwopun nautə səkimiaha raməmak ikin, nətərigien səkimiaha traməmak mwi ikin.”

Iesu raməgkiari ia nuveheien səvənhi

³⁵ “Kimiaha tihaməkeikei mharkahu tinari səvəi wok, nənə mhəhiai pen napw ia laet me səkimiaha pwəh rauək rerin. ³⁶ Ho rəmwhen ia nərmama səməme kamheitenhi iəmə asori səvənraha mə trier ia nəveginien asori səvəi iəрман sə kiri pen vi a pran səvənhi, muvehe ia rukwənu səvənhi. Nəpən in ruvehe, mikunkun təpinhə, təkwtəkwni a irəha tuhəsevər ia təpinhə tukwe. ³⁷ Trini minuə iəmə asori nəha ruvehe mətoni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari min kamhətūi mhəpkapri mhə, rerinraha tragien. Ikani nīpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha trarkahu tinari səvənhi səvəi wok, nənə mini pen ti nirəha mə tuhəkure mhani nari. Nənə in trisui raka nəveginien, muvei pen minraha. ³⁸ Trini minuə iəmə asori nəha ruvehe ia kurkwai nəpən, uə ia nəpən rəiə rakaka irə, mətoni nərmama me nəha səməme kamho tukwini nari min kamhətūi mhəpkapri mhə, rerinraha tragien. ³⁹ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri i. Trini minuə iərmama riti rukurən mə ipwet ia nəpən iərmama riti truvehe, muvnimwə ia nəkwai nimwə səvənhi, makres, in tramətūi a məpəwəh napriien. Ko in rəpəwəh nəsənien iərmama riti reitehi nimwə səvənhi, muvnimwə, makres. ⁴⁰ Rəmwhen a mwi kimiaha mwi tihaməkeikei mhəpnəpenə ti nəri nə mə iou, iəməti iərmama, takuvehe ia nəpən riti tihakiraka iou.”

⁴¹ Miregi Pita rini mə, “Iərimənu. Ikani nusipekinien nəha maməgkiari pehe m kimaha əpa uə ikaməgkiari pen mine nərmama me pam?”

⁴² Miregi Iarimənu səkitaha rini mə, “Iotukwininari sə rukurən nari, mamə nəkwai iəmə asori səvənhi ia nəpin me, iəmə asori səvənhi truvehi utə in ruvehe masori ia səvənhi iotukwininari me pam mə trəkwməni irəha ia nəpin atukwatukw kamhani nari irə. ⁴³ Trini minuə iəmə asori səvəi iotukwininari nəha ruvehe, mətoni mə ramo wok me iamihə irə, iotukwininari nəha rerin tragien. ⁴⁴ Iakani nīpərhienien tukumiaha i iəmə asori nəha truvehi utə iotukwininari nəha ruvehe masori ia narimnari me pam səvənhi. ⁴⁵ Mətə mə iotukwininari nəha rerin rinamrhi mə iəmə asori səvənhi ramo tanpen, məpwəh nuvehe akwauakwien, nənə rinamouisi nərman mine nīpran səməmə kamho tukwini pəri nari irəha min, maməvegin, mamənīmwi, mamakonə, ⁴⁶ iəmə asori səvənhi truvehe ia nəpin riti in trakiraka in, uə ia aəa riti sə in rīreirei. Iəmə asori səvənhi trərpwin noien ərəha me səvənhi, məmri pen in ramarə irəha nərmana səməmə həkini mhə nīpərhienien ia nəgkariien səvənhi.

⁴⁷ Iotukwininari sə ruvəukurən raka nəkwai iəmə asori səvənhi, mətə rīpkəpnəpənə mhə, uə rīpkəsi pen mhə nəkwən, tukərīsi pik in. ⁴⁸ Mətə iotukwininari sə rīreirei nəkwai iəmə asori səvənhi, nənə mo nari riti ratukwatukw mə tukərīsi in tukwe, tukərīsi mərə u a in. Iərmana sə Kumwesən ruvei pen narimnari me rīpik min traməkeikei mo narimnari me rīpik. Nənə iərmana sə nərmana həmri pen narimnari me rīpik ia rəgin, tuhəres pen in narimnari me rīpik mwi.”

Nəgkariien səvəi Iesu tro nərmana həuai irəha me

⁴⁹ Nənə Iesu rini mə, “Iou iakuvehe mə takərarki pehe napw ia tīprənə i. Iakuə ko napw nəha ruvəuək raka, mətə rīpkuək mhə ihi. ⁵⁰ Səiou riti nəha raptaes tukaməkeikei kakiətənimw iou irə. Nənə təkwtəkwuni iakamregi rərəha pik anan meste tuko sampam irə. ⁵¹ Nətərigien səkimiaha rəfo? Hianuə iakuvehe mə tako nərmana ia tīprənə i harə ia nəmərīnuien? Iakani pehe tukumiaha i mə iapkuvehe mhə mə tako nərmana harə ia nəmərīnuien, mətə iakuvehe mə tako nərmana həuai irəha me. ⁵² Təkwtəkwuni mamevən trini minuə nərmana krirum kamharə ia nəkwai nimwə kuation, irəha tuhəuai irəha me. Kahar tuharəmwəki kəru. Kəru trouəmwəki kahar. ⁵³ Irəha tuhəuai irəha me. Tata trəmwəki tīni iərman, tīni iərman trəmwəki tata səvənhi. Mama trəmwəki tīni pran, tīni pran trəmwəki mama səvənhi. Kaka pran trəmwəki prīsini pran, prīsini pran trəmwəki kaka pran səvənhi.”

Nimtətien me nəha Iesu ramo

⁵⁴ Iesu rini nəgkariien riti mwi ti nərmana me mə, “Nəpin kimiaha hiətəni nəpuə rati rutə ia nukunhi təsi, təkwtəkwuni a hiəni mə, ‘Kwa nesən trauar.’ Nənə nesən rauar. ⁵⁵ Nənə nəpin kimiaha hiətəni nimətəgi natogə riskəmter, hiəni mə, ‘Kwa nukwəsikər travən.’ Nənə nukwəsikər ravən. ⁵⁶ Kimiaha kəuətəsuə me! Hiəukurən natəien tīprənə mine nīməgouəgou, nənə mhəukurən nəfe nari irau krouahatən pen. Mətə rəfo hiəreirei nīpwrai nīmətətien me i kamo ipwet mine?”

Iesu rəgkiari ia nəvisəien

⁵⁷ “Kimiaha tihaməkeikei mhəkiri suatuk me, mhəni mə sə pəku nəha ratukwatukw. ⁵⁸ Trini minuə iko noien ərəha riti ia iərmana, nənə in rokeikei mə kimirau min tirouərer ia nəmri nəmə asori me pwəh həkiri noien səim, ramasan mə tikevən akwauakw, rouəmri atukwatukw nəri nəha nəpin ipkevən mhə ihi ia kwopun kaməkiri nəgkariien ikin. Rərəha iərmana

nəha ikino noien ərəha irə trəmri pen ik ia rəgi iəmə sə raməkiri nəgkiariien, nənə iəmə sə raməkiri nəgkiariien trəmri pen ik ia rəgi polis, nənə tukuvehi puvnimwə ik ia kalapus. ⁵⁹ Iakani nīpərhiēnien tukw ik i tikəpwəh nieriēn meste ikəraku pen pam faen me səim.”

13

Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səvənraha

¹ Ia nəpīn a mwi nəha, nərmama nəpwīn həuvehē mhəvisau pen m Iesu mə Paelat rīnoui əpune nəmə Kalili me nəpwīn nəpīn irəha kamhəvi nite nərimiru me ia nifatə səvəi Kumwesən. ² Nənə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Kimiāha hiāməfətərig ia nəmə Kalili me nəha? Irəha hərəha anan mhəpi raka nəmə Kalili me nəpwīn ti nəri nə mə irəha hemhə iamīnha irə? ³ Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiāha i kimiāha tihāməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səkimīāha. Mə hiəpwəh noien, kimiāha pam tihēmhə rəmwhēn ia nīrəha. ⁴ Uə kimiāha hiāməfətərig ia nərmama me nəha eitīn nīmwə riti rəpwəmwiś mutə rīmwei, məkure tərīni irəha, hemhə? Irəha hərəha anan mhəpi raka irəha me nəpwīn səməmə kamharə fwe Jerusalem? ⁵ Rekəm! Mətə iakani pehe tukumiāha i kimiāha tihāməkeikei mhəpwəh noien ərəha me səkimīāha. Mə hiəpwəh noien, kimiāha pam tihēmhə rəmwhēn ia nīrəha.”

Iesu rusipekīn ia niemis riti rīpkukūə mhə

⁶ Nənə Iesu rīni nusipekīnien riti ti nīrəha i mə, “Iərmama riti rəpwei niemis riti ia nəmhīēn səvənhi. Nənə ia nəpīn riti ruvehē mamətui nukwan, mətə rīpkətə mhə riti. ⁷ Ro pen rīni pen ti iərmama sə raməmhu səvənhi mə, ‘Ətə ro. Nuk kahar nəha təkwtəkwuni iakuvehē mamətui kwənkwai niemis i, mətə iapkətə mhə riti. Ərai əmwesi! Ramərəer auər a ia tīprənə i.’

⁸ Mīregi iərmama sə raməmhu səvənhi rīni mə, ‘Iəmə asori. Əpwəh rərəer nuk riti mwi. Pwəh iakeri nukunen mukuraukurau, nənə mərki pen nīmwinahak sə trasitu irə mutə amasan. ⁹ Trīni mīnuə rərəer nuk riti mwi mukūə, ramasan. Mətə mə rīpkukūə mhə, ikukurən nərai əmwesīēn.’”

Iesu ro pran riti təkutan rikou ruvehē məsanīn ia Sapat

¹⁰ Nəpīn riti ia Sapat Iesu ramahātən nərmama ia nəkwai nīmwfəwaki səvəi nəkur Isrel. ¹¹ Pran riti nəha ikīn nənimwīn ərəha rīnarə raka irə ia nuk eitīn mamō təkutan rikou. Prən nəha rəmakəmāk a, ko rīpkərəer atukwatukw mhə. ¹² Nəpīn Iesu rətōni, rəkwein pen prən nəha, mīni pen tukwe in mə, ‘Prən i. Takifi raka nēmhəiēn səim ia nīram.’” ¹³ Nənə Iesu rəmri pen rəgīn mī irə, nənə təkwtəkwuni a təkutai prən nəha ruvehē matukwatukw. Nənə in rəgnəgīni Kumwesən.

¹⁴ Mətə iəmə asori səvəi nīmwfəwaki niemaha rəpi ti nəri nə mə Iesu romasan prən nəha ia Sapat. In rīni pen ti nərmama i mə, “Nəpīn sikis nəha ratukwatukw mə tuko wək irə. Həuvehē ia nəpīn me nəha pwəh in romasan nīpwramīāha. Mətə ia Sapat kimiāha tihəpwəh nuvehēiēn.”

¹⁵ Mīregi Iərimənu səkitaha rīni pen tukwe in mə, “Kimiāha kəuətəkəsūə me. Sin ia kimiāha rəpwəh nīfīēn səvənhi kau uə togi ia Sapat, mīsīgi, mevən ti nui? Kimiāha pam hiāmō nəri i! ¹⁶ Nənə rəfo ia prən i Setan rīrukwi nuk eitīn? In kwənəkwus riti səvəi Epraham. Ko iapki fi mhə nēmhəiēn i irə ia Sapat?”

¹⁷ Nəpɪn Iesu rɪni nəgkiariien nəha, nərmama pam səməme kamhətə ərəha in həregi hauris. Mətə səməme həpkətə ərəha mhə in rerinraha ragien ti narimnari asori me sə in ramo.

Nusipekinien səvəi kwənuni nei nəha mastat

¹⁸ Nənə Iesu rɪni mə, “Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rəmwhen ia nəfe nari? Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen irə? ¹⁹ Rəmwhen ia nuni nei mastat sə rouihi anan ia nuni nei me. Iərmama riti ruvehi, məpwei ia nəmhien səvənhi, nənə rutə, muvehe mo nei irə, nənə menu me ia nimagouagou ho pen kwətəpag me səvənraha ia rəgin me.”

Nusipekinien səvəi yis

²⁰ Nənə Iesu rarə mɪni mwi mə, “Takini nəfe nəgkiariien mahatən pen nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə? ²¹ Rəmwhen ia yis sə pran riti ruvehi, muvehi mərapı irau floa me rɪpik, nənə məpwəh meste yis rəse floa me pam rəsisi.”

Iesu rəgkiari ia kwəruə sə rouihi

²² Iesu ravən makurau ia taon me mɪne rukwənu me, mamahatən nərmama, mamesi pen suatuk səvənhi mamevən mə treste nari fwe Jerusalem. ²³ Nənə iərmama riti rɪni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Nərmama me nəha Kumwesən truvehimiru irəha tuhəpik uə tuhouihi a?”

Miregi Iesu rɪni pen ti nirəha i mɪnuə, ²⁴ “Kimiaha tihaməkeikei mhousari mhəuvnimwə ia kwəruə ouihi. Iakani pehe tukumiaha i nərmama həpik tuhousari ti nuvnmwəien, mətə tuhəpwəh nuvnmwəien. ²⁵ Iəmə asori səvəi nimwə nəha triskəmtər, məsisəg ia təpinhə ia nimwə səvənhi.

Ia nəpɪn nəha kimiaha tihərəer iruə, mamhəruı təpinhə, mamhəni mə, ‘Iərimənu, əsevər ia təpinhə tukumaha.’

Miregi in trini pehe tukumiaha i mə, ‘Kimiaha hiəuku pəku? Iakreirei kimiaha.’

²⁶ Miregi kimiaha tihəni mə, ‘Kimaha i səməme sənəvegɪn, mhənənimwi pəri kitaha mik. Ikinərəer ia suatuk me səkimaha, mamahatən nərmama.’

²⁷ Mətə in trini iamɪnhi mə, ‘Iakani pehe tukumiaha i iakreirei kimiaha mə hiəuku pəku. Kimiaha pam i nərmama hiamo noien ərəha, həuvən isipwɪn tukw iou.’

²⁸ Ia kwopun nəha kimiaha tihəsək mhahi tərini revimiaha nəpɪn tihətoni Epraham mɪne Aesak mɪne Jekop mɪne profet kupwən me kamhəuvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mətə kinərəarki irapw kimiaha iruə.

²⁹ Nənə nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel tuhəuku pesu, mhəuku prehi, mhəuku peraha, mhəuku parei, mhəuvehe mhəkure mhani pəri nari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ³⁰ Nənə həregi ro. Nərmama nepwɪn kamhəkurirə tuhəuvehe mhəkupwən, nənə nepwɪn haməkupwən tuhəuvehe mhəkurirə.”

Iesu ramasək ti Jerusalem

³¹ Ia nəpɪn a mwi nəha Farisi me nepwɪn həuvehe mhəni pen ti Iesu i mə, “Araka ia kwopun i mamevən. Herot rokeikei mə trousi əpune ik.”

³² Miregi Iesu rɪni pen ti nirəha i mə, “Həuvən mhəni pen ti kuri əpɪmɪn nəha Herot mə iakani ianhi mə, ‘Regi ro! Iakaməkoui irapw nəremhə me ia nərmama, mafi raka nemhəien me ia nirəha. Tako iamɪnhi irə ipwet mɪne trakwakwi. Nənə tɪneis iako sampam ia wok səiou. ³³ Takaməkeikei mesi pen suatuk səiou mamevən ipwet, trakwakwi, mɪne tɪneis, ti nəri nə mə ko

kɪpkousi əpune mhə profet riti ia kwopun əpə iti, mətə traməkeikei memhə fwe ia Jerusalem əpa.'

³⁴ Jerusalem, Jerusalem! Ik taon i ikamousi əpune profet me maməkwi əpune nərmama səməme Kumwesən ramərhi pehe irəha tukw ik! Nəpɪn rɪpɪk iakokeikei mə takoussɪmwɪn nɪpwnətɪm me rəmwhen ia rɪnhi menu ramo ia tini me mauui irəha ia tərəgɪn mɪ. Mətə kɪmɪaħa hɪəpwəh nokeikeien. ³⁵ Hətə ro. Təkwtəkwi nəħa Kumwesən trəpwəh nɪmwə səkɪmɪaħa. Nənə iakani pehe tukumiaħa i mə kɪmɪaħa tɪhəpwəh mwɪ nətɔnɪen iou meste tɪhəni mə, 'Səgnəgɪni iərmama i rauvehe ia nəgħi Iərimənu səkɪtaha.'

14

Iesu romasan iərmama riti rəgɪn mɪ mɪne nisun mɪ krouəsisi

¹ Ia Sapat riti Iesu revən mə trəni nari ia nəkwai nɪmwə səvəi iəmə asori riti səvəi Farisi me. Irəha kamhətə amasan in mə trəfo irə. ² Iərmama riti nəħa ikɪn nemhəien ramarə irə, mamə rəgɪn mɪ mɪne nisun mɪ krouəsisi. ³ Nəpɪn Iesu rətɔni, rəres pen nahatən me səvəi Loa mɪne Farisi me i mə, "Rəfo? Ratukwatukw ia loa səkɪtaha mə ia Sapat tuko iərmama sə nemhəien rərə irə ruvehe məsanɪn uə rekəm?" ⁴ Mətə irəha həpwəh nɪnɪen nəgkɪariien riti. Ia nəpɪn nəħa Iesu ruvehi iərmama nəħa, mə nɪpwən ruvehe məsanɪn, rərhi pen in ramevən.

⁵ Kurirə irə Iesu rɪni pen tɪ nɪrəħa i mə, "Sin ia kɪmɪaħa trɪni mɪnuə ia Sapat səvənhi iəkunouɪhi uə kau rɪmwei pen ia ruei tənə trɪpkəvən akwauakw mhə mɪvi utə in?" ⁶ Mətə riskai tɪ nɪrəħa ko irəha həpwəh nɪnɪen nəgkɪariien riti tɪ nərəsien nəħa.

Iərmama trəpwəh nəfɪəutəien in

⁷ Ia nəpɪn nəħa, Iesu rətə nərmama nɪpwɪn səməme iəmə asori səvəi nɪmwə nəħa rəkwein irəha mə tuhani pəri nari həuvən mhəkure ia kwopun nəħa kamsɪai nərmama ikɪn. Nənə Iesu rɪni nusɪpekɪnɪen riti tɪ nɪrəħa i mə, ⁸ "Trɪni mɪnuə iərmama riti rəkwein ik mə tɪkəvən məni nari ia nəvəgɪnɪen asori sə kamo tɪ iərman sə kiri pen vi a pran səvənhi, tɪkəpwəh nəkureien ia kwopun kamsɪai nərmama me ikɪn. Rərəħa iərmama riti sə rasori ia nɪram ruvehe, ⁹ nənə iərmama sə rɪnəkwein kɪmirau pəri truvehe, mɪni pehe tukw ik i mə, 'Araka, pwəh iərmama i rəkure ia kwopun i.' Nənə ik tɪkaurɪs tɪ nəri nə mə tɪkaməkeikei mevən məkure ia kwopun i inhəripw anan. ¹⁰ Mətə trɪni mɪnuə iərmama riti rəkwein ik iəminhi, tɪkəvən məkure ia kwopun sə inhəripw anan. Nənə iərmama sə rɪnəkwein ik truvehe mɪni pehe tukw ik i mə, 'Iou riti. Uvehe məkure ia kwopun i irənhə.' Ia noien nəħa in truvehi utə ik ia nəmri nərmama me pam səməme kamhəni pəri nari kɪmɪaħa mɪnrəħa. ¹¹ Iakani iəminhi irə tɪ nəri nə mə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irəpw in, nənə iərmama sə rauvehi irəpw in, Kumwesən truvehi utə in."

¹² Nənə Iesu rɪni pen tɪ iərmama i rɪnəkwein in mə trəni nari ia nəkwai nɪmwə səvənhi mə, "Trɪni mɪnuə iko nəvəgɪnɪen asori riti ia rukwəsɪkər uə ia nəpɪn, tɪkəpwəh nəkweinɪen ik me nɪpwɪn uə pɪam me uə nərmama ia kwənəkws səim uə nərmama səməme kamharə ipaka tukw ik nautə səvənraħa rasori mə irəha tuħəuvehe mhəni nari. Mə iko iəminhi irə irəha tuħəkwein mwɪ ik mə tɪkəvən məni pəri nari kɪmɪaħa mɪnrəħa. Nənə ia noien nəħa irəha tuħərpwɪn tai noien ikɪno mɪnrəħa. ¹³ Mətə nəpɪn tɪko nəvəgɪnɪen asori, tɪkəkwein nərmama nautə səvənraħa rɪwən, mɪne nərmama səməme

nipæri nipwranraha remhæ, mine sëmæme nisunraha ræfe, mine sëmæme nænimenraha rifwæ mæ iræha tuhæuvehe mhani pæri nari. ¹⁴ Nænæ Kumwesæn trækwein amasan ia niram ti næri næ mæ iræha ko hæpkærpwin pehe mhæ tai noien sæ ikino minraha. Mætæ ia næpin sampam, næpin nækur atukwatukw tuhætui mwi ia nemhæien, Kumwesæn trærpwin pehe mik."

Nusipekinien sævai næveginien asori

¹⁵ Iærmama riti sæ ramæni pæri nari iræha Iesu riregi nægkiariien næha, mini pen tukwe in mæ, "Iærmama sæ truvnimwæ ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ mæni nari rerin tragien."

¹⁶ Mætæ Iesu rini pen tukwe in mæ, "Næpin riti iærmama riti rokeikei mæ tro næveginien asori riti, nænæ mukupwæn mækwein nærmama hæpik mæ tuhæuvehe tukwe. ¹⁷ Ia næpin sævai næveginien asori næha, in rærhî me iærmama riti sæ ramo tukwini nari min revæn ti niræha sëmæme in rinækwein iræha mæ tuhæuvehe, mini pen ti niræha mæ, 'Hæuvehe, iakinæpnæpenæ pam narimnari.'

¹⁸ Mætæ iræha pam hæni mæ ko hæpkuvehe mhæ. Iærmama sæ rukupwæn nægkiari rini pen tukwe in mæ, 'Sore. Ko iapkuvehe mhæ. Iapkuvehi a næmri tiprænæ riti. Takamækeikei mevæn mætoni.'

¹⁹ Riti mwi rini mæ, 'Sore. Mætæ iou iapkuvehi a næmri kau me iræha pam ten. Takamækeikei mevæn mæskun iræha. Ko iou iapkuvehe mhæ.'

²⁰ Riti mwi rini mæ, 'Kiri pehe a pran sæiou i. Ro iamînhi iræ ko iapkuvehe mhæ.'

²¹ Ia næpin næha iærmama sæ ramo tukwini nari rirærig, mevæn ti iæmæ asori sævænhi, mævisau pen nægkiariien me næha min. Nænæ iæmæ asori niemaha ræpi. In rini pen ti iærmama næha ramo tukwini nari min mæ, 'Evæn akwauakw ia suatuk me mine kwopun me ia taon i, miri nærmama nautæ sævænraha riwæn, mine nærmama sëmæme nipæri nipwranraha remhæ, mine sëmæme nænimenraha rifwæ, mine sëmæme nisunraha ræfe, miri iræha mhæuvehe.'

²² Ro pen iotukwininari næha revæn, mirærig, mini mæ, 'Iæmæ asori. Næfe ikimæni iakino, mætæ nimwæ sæim ripkukuær mhæ.'

²³ Miregi iæmæ asori sævai iotukwini nari næha rini pen tukwe in mæ, 'Evæn ia suatuk me mine kwopun me iruæ ia taon, mækeikei m nærmama mæ tuhæuvnimæ pehe pwæh nimwæ sæiou rukuær amasan. ²⁴ Iakani pehe tukw ik i nærmama me næha sëmæme iakinækwein iræha fwe kupwæn iræha riti ko ripkæni mhæ næveginien sæiou.'"

Noien sævai nukuriræien Iesu

²⁵ Næpin riti nærmama hæpik kamhækuriræ Iesu. Nænæ in ruvsini mini pen ti niræha i minuæ, ²⁶ "Trini minuæ iærmama riti ruvehe tukw iou in tramækeikei mokeikei iou næpi raka tata sævænhi mine mama sævænhi, mine pran sævænhi, mine nipwnætîn me, mine piævni me, mine kîtirimæni me, mine nimîruien atukw sævænhi. Trini minuæ in ripkokeikei mhæ iou iamînhi, ko ripkuvehe mhæ mo in iærmama riti sæiou. ²⁷ Iærmama sæ ripkævrani mhæ nei kamarakuaui sævænhi muvehe mukuriræ iou, ko in ripkuvehe mhæ mo in iærmama riti sæiou.

²⁸ Sin ia kîmiaha rokeikei mæ tro nimwæ riti ræpwæmwis mutæ, mætæ ripkukupwæn mhæ mækure, mævsini næmri narimnari me sæ tro nimwæ iræ mæ mane sævænhi ræmwhen uæ rekæm? ²⁹ Trini minuæ iærmama ripko mhæ iamînhi iræ, næpin ro sampam ia nisui nimwæ næha, ko ripko pam mhæ

nimwə, nənə nərmama me pam tuhətə haris əkenhin irə,³⁰ mhəni mə, 'Hətə ro iərmama nəha. Rino pam nisui nimwə, mətə ko ripko pam mhə.'

³¹ Uə nəfe kig rokeikei mə trevən maruagən irau kig riti, mətə ripkukupwən mhə məkure, mətərig tukwe mə in rəmwhen ko riri pen səvənhi naruagən me irəha pam ten taosen həuvən mharuagən irəha kig sə ramiri pehe səvənhi me irəha pam twenti taosen? ³² Trini minuə kig nəha rətoni mə in rəpwəh nəmwhenien, nəpin kig nəha səvənhi naruagən me irəha pam twenti taosen rauvehe ihi fwe isipwīn, in trərhi pen nərmama nepwīn səvənhi həuvən mə tuhəres mə trəfo nəha məmri nəmarinuēn. ³³ Ia noien nəha rəmwhen a mwi kīmiaha tihəməkeikei mhəkupwən mhətərig tukwe. Trini minuə kīmiaha riti rerin ripkagien mhə mə traraka ia narimnari me pam səvənhi, ko in ripkuvehe mhə mo in iərmama riti səiou."

Iesu rəgkiari ia sol sə nəsienien səvənhi ruvəiwən

³⁴ "Sol nəri ramasan. Mətə trini minuə sol nəsienien səvənhi ruvəiwən, tukəfo mwi rəsien mwi? ³⁵ Ripkamasan mhə ti tīprənə uə ti nihi kau sə tukarapi ia tīprənə kəmhu irə. Ramasan a mə tukararki a i. Iərmama sə nəkwəregin rarə ti niregiien nari traməkeikei mətərig amasan."

15

Iesu rusipekin ia iərmama sə rətə wau ia səvənhi sipsip

¹ Ia nəpin nəha nərmama səməmə kaməraku pen takis minraha mine nərmama ərəha me nepwīn mwi həuvehe mə tuhətərig ia Iesu. ² Nəpin Farisi me mine nahatən me səvəi Loa hətoni, həni ərəha Iesu, mhəni mə, "Iəmə i raməsəni nəkur ərəha me həuvehe tukwe in. Raməni pəri nari irəha minraha."

³ Ro pen Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, ⁴ "Trini minuə kīmiaha riti səvənhi sipsip me irəha pam hantret, mətə rətə wau ia riti, trəfo pen irə? In trəpwəh naenti-naen fwe ia kwopun kamhani nurhi ikin, mevən mətui sipsip sə rinəruei meste trətoni. ⁵ Nənə nəpin rətoni, truvehi utə məmri pen ia nuran mi, mamagien, ⁶ mevən fwe imwəni, moeite in me nepwīn mine nərmama səməmə kamharə ipaka tukwe, mini pen ti nirəha i mə, 'Pwəh sagien pəri ti nəri nə mə iakinətoni sipsip səiou sə rinəruei.' ⁷ Rəmwhen ia noien nəha iakani pehe tukumiaha i trini minuə iərmama ərəha riti rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi, nagienien fwe ia neiai trasori məpi raka nagienien sə kamregi ti nərmama atukwatukw me nəha irəha pam neanti-naen səməmə tuhəpkrərig mhə ia nətərigien səvənraha ti nəri nə mə noien ərəha me səvənraha riwən."

Iesu rusipekin ia pran sə rətə wau silin səvənhi

⁸ Nənə Iesu rini mə, "Uə trini minuə pran səvənhi silin irəha pam ten, rətə wau ia riti, trəfo pen irə? Trihai pen napw ia laet, maies ia nəkwai nimwə, məmətui silin nəha meste trətoni. ⁹ Nənə nəpin rətoni, trəkwein in me nepwīn mine nərmama səməmə kamharə ipaka tukwe, mini mə, 'Pwəh sagien pəri ti nəri nə mə iakinətoni silin sə iakinətə wau irə.' ¹⁰ Rəmwhen ia noien nəha iakani pehe tukumiaha i nagelo me səvəi Kumwesən kamhagien nəpin iərmama ərəha riti rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh noien ərəha me səvənhi."

Iesu rusipekin ia təmaruə sə rəruei

11 Nənə İesu rini mə, “İərmama riti tini kəru iərmən mi. 12 Nəpən riti tini sə rouihi rini pen ti səvənhi tata i mə, ‘Tata. Uai narimnari me səim muvei pehe səiou nəha təkwətəkwuni.’ Nənə tata səvənhi ruai narimnari me səvənhi ia nənimen kəru riti səvəi tini sə rasori riti səvəi tini sə rouihi.

13 Ripko mhə tui tini sə rouihi roueite səvənhi narimnari me, ruvehi mane irə, mier, məpwəh imwəni, mevən marə ia tənə riti isipwın. Nənə ia kwopun nəha in rouraha mane səvənhi ia noien ərəha me 14 meste mane səvənhi riwən. Nəpən səvənhi mane ruvəiwən pam, nukumhə rınamavən ia tənə nəha. Nukumhə rınamahi. Sənəni nəveginien riwən. 15 Ro pen in revən mamowok səvəi iərmama riti ia tənə nəha. Nənə iərmama nəha rərhi pen in revən mə trəkwəmənı pikə me səvənhi. 16 Nəpən in raməkwmənı pikə me nəha, nukumhə rahi pik anan, mətə iərmama riti ripkuvei pen mhə nari riti min. Nənə rerin rirhi mə, ‘Rosi ko iakəni nıpəri nəveginien riti sənəi pikə me i takregi ramasan.’

17 Mətə nəpən nətərigien amasan səvənhi rirərig muvehe, in rini mə, ‘Nərmama me nəha tata səiou ramərəku pen mınraha ti no tukwiniien nari min irəha pam nəveginien sənənraha rasori məpi raka irəha, mətə iou iakamarə ia kwopun i nukumhə ramahi iou na takemhə. 18 Takier ia kwopun i, mirərig, mevən ti səiou tata, mini pen tukwe in minuə, Tata. İakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimen. 19 Təkwətəkwuni nəha iapkəmwəhen mhə mə tikəkweın nərim ia nırak. Tiko iou iakəmwəhen iərmama riti sə ikamərəku pen min ti no tukwiniien nari mik.’ 20 Ro iamınhi irə tamaruə nəha riskəmter, mirərig, minamevən ti tata səvənhi. Mətə nəpən rauvehe ihi fwe isipwın, tata səvənhi rətoni, nənə rerin rərkwəpır tukwe. Raiu, mevən, mərəhi pehe, makei min.

21 Nənə tini rini pen tukwe in mə, ‘Tata. İakino nari riti rərəha rəpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən mine ia nənimem. Təkwətəkwuni nəha iapkəmwəhen mhə mə tikəkweın nərim ia nırak.’

22 Mətə tata səvənhi rəkweın nərmama səməme kamho tukwini nari min mini mə, ‘Həuvən akwauakw, mhəuvehi karkahu əpwəmwis riti sə ramasan pik məpi raka karkahu əpwəmwis me nepwın, nənə mharkahu pen i min, mhəuvei pen rig ia nukwai rəgin, mhəuvei pen put ia nisun mi, 23 nənə mhəuvən mhəuvehi kau nəha nıpwran rəsisi amasan mhəuvehe, mhousi əpune. Pwəh sani mhagien pəri 24 ti nəri nə mə iəkunouihı i səiou rəmwhen mə ruvamhə raka, mətə təkwətəkwuni ruvəmıru mwi. In rınəruəi, mətə təkwətəkwuni nəha iakinətəni mwi.’ Nənə irəha kənamhagien pəri.

25 İa nəpən nəha tini sə rasori in fwe ia nəmhien. Nəpən rirərig mauvehe ia rukwənu, muvehe ipaka ti nimwə, rıregi nərmama kamhəni nıpu, mamho tanis. 26 Nənə rəkweın iərmama riti sə ramo tukwini nari m tata səvənhi, mərəs mə, ‘Nəfe i hiəmo?’

27 Mıregi iərmama nəha rini pen tukwe in mə, ‘Piam ruvəuvehe. Nənə tata səim ruəsı kau nəha nıpwran rəsisi amasan ti nəri nə mə piam rirərig muvehe məsanın a.’

28 Ro iamınhi irə tini sə rasori niemaha rəpi, rəpwəh nuvnimwəien ia nəkwai nimwə. Tata səvənhi rier, mərəs in mə truvnimwə, 29 mətə in rini pen ti səvənhi tata i mə, ‘Ətə ro! Nuk me rıpik iakəmo tukwini pehe nari mik ia kwopun i, mıpkərui mhə nəkwam. Mətə ipkuvei pehe mhə nari riti miou rəmwhen ia kwəti nəni mə tako nəveginien irə mhagien pəri kimaha iou me nepwın. 30 Mətə nəpən nərim nəha sə rınouraha narimnari me səim

ti nərəkuien nīpran ia suatuk rirərig muvehe ia rukwənu, ikousi əpune kau nəha nīpwrən rəsisi amasan mamə nəveginien irə səvənhi.’

³¹ Miregi tata səvənhi rini pen tukwe in mə, ‘Nərik. Nəpin me pam krau mik krauarə. Narimmari me pam səiou səim. ³² Mətə ratukwatukw mə tso nəveginien i, mhagian, ti nəri nə mə piam in rəmwhen mə ruvamhə raka, mətə təkwtəkwuni ruvəmīru mwī. Rīnəruei, mətə təkwtəkwuni nəha sənətoni mwī.’”

16

Iesu rəgkiari ia iərmama sə ramətui ərəha ti nautə səvəi iəmə asori səvənhi

¹ Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori. Səvənhi riti fwe iotukwininari ramətui ti nautə səvənhi, mətə kamini ərəha in mə ramouraha nautə nəha. ² Ro iamīnhi irə iərmama sə nautə səvənhi rasori rəkwein iəmə nəha ruvehe, rəres pen in mə, ‘Nəfe nəgkiariien me i iakamregi kamini ia niram? Uvei pehe nəkukuə sə ikimərai pen səim wok irə. Təkwtəkwuni nəha tiko sampam ia wok.’

³ Miregi iotukwininari sə ramətui ti nautə səvəi iəmə asori nəha rerin rirhi mə, ‘Səiou iəmə asori trərarki irapw iou ia wok səiou. Mətə niskaiien səiou rəpwəh nəmwhenien mə takeri tīprənə muvehi mane irə. Iakamauris ti naseien mane ti nərmama. Tako nəfe nəha təkwtəkwuni? ⁴ Ah, iakukurən nəfe tako! Nərmama me nəha səməme həpkərpwin pehe mhə ihi kaon me səvənraha sə iəmə asori səiou rīməuvei pen mīnraha, tako rerinraha ragien. Trini mīnuə iako iamīnhi irə, nəpin iəmə asori səiou trərarki iou, irəha tuhəuvehi puvnimwə iou ia nəkwai nimwə me səvənraha.’ ⁵ Ia nəpin nəha in rəkwein nərmama me nəha səməme həpkərpwin pehe mhə ihi kaon səvənraha həuvehe kuatia kuatia tukwe in. Sə rukupwən mevən, rəres in mə, ‘Ikiməuvehi nəfe narimmari me səvəi iəmə asori səiou, mətə ipkuvehi mhə ihi nənimen?’

⁶ Miregi iərmama nəha rini mə, ‘Tram me irəha pam hantret həukuər ia oel kaməvənari irə.’

Miregi iəmə nəha rini mə, ‘In i nimwai nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuvehi, məkure akwauakw, mīrai pen mə fifti tram a.’ ⁷ Iəmə nəha rarə mīni pen ti riti mwī mə, ‘Nənə ik ikiməuvehi nəfe mətə ipkuvehi mhə ihi nənimen?’

Miregi iərmama nəha rini mə, ‘Pak flaoa irəha pam wan taosen.’

Miregi iəmə nəha rini mə, ‘In i nimwai nəkukuə səvəi kaon səim. Tikuvehi mīrai pen mə pak me irəha pam eit hantret a.’

⁸ Iotukwininari sə ramətui ti nautə səvəi iəmə asori nəha ramo noien riti sə rīpkatukwatukw mhə. Mətə kurirə irə iəmə asori səvənhi ruvehe mīni vivi in ti nəri nə mə in rukurən nari. Nəri nəha ramahatən pen mə nərmama ia tīprənə i həukurən amasan nari ti noien pisnes irəha nərmama səvənraha. Irəha həukurən amasan mhəpi raka nīpwnəti nukuraanien me. ⁹ Nənə iakani pehe tukumiaha i kimiaha tūhaməkeikei mhasitu amasan ia nərmama ia nautə me səvəi tīprənə i mə irəha tuhəuvehe mhə kimiaha me nepwin ia nīrəha. Nənə nəpin nautə me nəha tuhəiwən, Kumwesən truvehi puvnimwə kimiaha ia nimwə me səməme tuhəpkiwən mhə ia nəpin riti.

¹⁰ Iərmama sə ramətui amasan ti nəri ouihī a trətui amasan mwī ti nəri asori. Nənə iərmama sə rīpkətui amasan mhə ti nəri ouihī trīpkətui amasan mhə mwī ti nəri asori. ¹¹ Trini mīnuə kimiaha hiəpkətui amasan mhə ti nautə səvəi tīprənə i, sin trəmri pehe nautə sə ro nīpərhiēnien irə ia rəgimīaha mə

tihətui amasan tukwe? ¹² Nənə trini minuə kيمياha hiəpkətui amasan mhə ti narimnari me səvai iərməpə, sin truvei pehe narimnari me m kيمياha mə tihəuvehi mhə səkimiaha irə?

¹³ Iərmama riti riwən ramo tukwini nari ko ro nəkwai iəmə asori kəru. Trini minuə ro iamihhi irə, trokeikei riti məmwəki riti, uə trisiai riti miəpkisiai mhə riti. Kيمياha ko hiəpkuvehi pəri mhə Kumwesən mine mane mhə iəmə asori mi irə səkimiaha mə tiho pəri nəkwanrau.”

Nəgkiariien me nepwin səvai Iesu

¹⁴ Nəpin Farisi me həregi nəgkiariien me nəha haris ia Iesu ti nəri nə mə irəha hokeikei pik mane. ¹⁵ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kيمياha Farisi me hiameikuə ia nəmri nərmama mə kيمياha nəmə atukwatukw, mətə Kumwesən rukurən rerimiaha. Nəfe nari nərmama kəmhəfiəutə irəha me tukwe, mətə ia nəmri Kumwesən rərəha anan.

¹⁶ Kinaəvisau irapw Loa səvai Moses mine nəgkiariien me səvai profet kupwən me meste pehe Jon Paptas. Kurirə irə kinaməvisau irapw nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Nənə nərmama me pam kəmhəmwur mə tuhəuvnimwə ia nitətə nəha. ¹⁷ Rəknekin mə neiai mine tiprənə krouvehe rouiwən. Mətə rəknekin pik mə nukwai nəkukuə ouihhi riti sə kinərai pen ia Loa ruvehe miwən.

¹⁸ Iərman sə rəpwəh pran səvənhi miri pran əpə riti mwi ramo noien ərəha. Pran nəha in ramiri ripko mhə səvənhi atukwatukw pran. Nənə iərman sə riri pran sə iərman səvənhi rinəpwəh ramo noien ərəha. Pran nəha in ramiri səvai iərməpə.”

Iərmama kəru riti nautə səvənhi rasori riti nautə səvənhi riwən

¹⁹ Nənə Iesu rini mə, “Iərmama riti nautə səvənhi rasori ramarkahu tinari me nənimnraha rəknekin.^a Ia nəpin me raməni amasan nari, maməgien.

²⁰ Ia kwəruə ia rukwənu səvənhi nərmama kəmhəkure pen iərmama riti nəghin nə Lasaros. Nautə səvənhi riwən. Nimwapw me həpik ia nipwran.

²¹ Iəmə nə rokeikei pik mə traməni nimwəkmwəki nəveginien sə raməsas irapw ia ruei tepol səvai iərmama nəha nautə səvənhi rasori. Kuri me mwi kəmhəuvehe, mamhəpwasi nimwapw me səvənhi.

²² Nəpin iərmama nəha nautə səvənhi riwən remhə, nagelo me həuvehi nənimwin, mhəuvehi mhəuvən, mhəmri pen ia nəkare Epraham. Iərmama nəha nautə səvənhi rasori in mwi remhə, kinimwi in. ²³ Fwe Imwei Nəkur Həuvamhə in ramregi nəmisəien asori, məkwətə, mətoni Epraham fwe isipwin kwopti Lasaros ia nəkaren. ²⁴ Nənə in rəkwein əpwəmwis mini mə, ‘Tata Epraham. Tikapi iou, mərhi pen Lasaros pwəh revən meitesi nukwai rəgin ia nui, nənə muvehe mirapi nəramik irə mə trəkwiei. Iakamregi nəmisəien asori ia napw i.’

²⁵ Mətə Epraham rini mə, ‘Nərik. Rerim tramrhi narəien səim nəpin ikamiru ihi. Ik ikiməuvehi narimnari amasan me, mətə Lasaros riməuvehi narimnari ərəha me. Nənə təkwtəkwni nəha in ramregi ramasan ia kwopun i, mətə ik ikamregi nəmisəien asori. ²⁶ Nari riti mwi ko iapkasitu mhə ia niram ti nəri nə mə Kumwesən rinəmri təpuapəg asori riti ro tukuahag kitaha m kيمياha. Kimaha riti ko ripkier mhə ia kwopun i muvehe mətə kيمياha. Kيمياha riti ko ripkier mhə ia kwopun nə muvehe mətə kimaha.’

16:13: Mat 6:24   **16:14:** Mat 23:14   **16:15:** Mat 23:28, Luk 18:9-14, Prov 6:16-17   **16:16:** Mat 11:12-13   **16:17:** Mat 5:18   ^a **16:19:** Tinari me nəha nənimnraha rəknekin kino ia linen. Nepwin haruerəv rəmwhen ia tinari səvai kig.   **16:21:** Mat 15:27

²⁷ Miregi iarmama naha nautə səvənhi rasori rini mə, 'Ro iamınhi irə iakamase ik tata mə tikərhi pen Lasaros revən fwe ia nimwə səvəi tata səiou.

²⁸ Piak me fwe ikın irəha pam krirum, pwəh rini pen ti nirəha i minuə tuhaməkeikei mhəsiari, kamo irəha mwi həuvehe ia kwopun i, kwopun səvəi nəmisəien asori.'

²⁹ Mətə Epraham rini mə, 'Moses mine profet kupwən me həuvəni raka mə nərmama tuhaməkeikei mhəsiari ti kwopun naha. Ramasan mə pwəh piam me hətərig ia nəgkiariien me səvənraha.'

³⁰ Miregi iarmama naha nautə səvənhi rasori rini mə, 'Rekəm, Tata Epraham, sə naha rıpkəmwhen mhə. Mətə mə iarmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mevən ti nirəha, irəha tuhəpwəh noien ərəha me səvənraha.'

³¹ Miregi Epraham rini pen tukwe in mə, 'Trini minuə irəha həpwəh nətərigien ia nəgkiariien səvəi Moses mine profet kupwən me, tuko iarmama riti rətui mwi ia nemhəien səvənhi, mətə ko həkini mhə nıpərhiien ia nəgkiariien səvənhi.'

17

Narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmama həmwei ia nərəhəien

¹ Nənə Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi mə, "Nıpərhiienien narimnari me tuhəuvehe mhəvi nərmama həmwei ia nərəhəien, mətə trərəha anan ti iarmama sə truvehi narimnari me naha mier pehe. ² Trini minuə in ro nəkwərhakwərha me i riti rımwei ia nərəhəien, Kumwesən trərpwin noien ərəha səvənhi. Iarmama naha triregi rərəha anan məpi raka kərihi pen kəruətəri asori ia nıpətəkinuan, kosə irəpw i ia təmwei təsi. ³ Kimiaha tihaməkeikei mhətuakəm amasan tukumiaha. Trini minuə piam ro noien ərəha ia niram, tikinise pen tukwe in mə rəpwəh. Mə rirərig ia nətərigien səvənhi, məpwəh, tikenouenou i. ⁴ Trini minuə ia nəpin kuation ro noien ərəha ia niram m sefen mətə ia noien me naha ramo rirərig mwi irə mını pehe tukw ik i mə, 'Noien i iakamo rərəha. Pwəh iakəpwəh,' nənə tikaməkeikei mekouenou noien ərəha səvənhi."

Nahatətəien

⁵ Nənə aposol me səvəi İərimənu səkitaha həni mə, "İərimənu. Tiko mwi nahatətəien səkimaha ruvehe miskai mwi."

⁶ Miregi İərimənu səkitaha rini mə, "Trini minuə nahatətəien səkimiaha rouihi a rəmwhen ia nuni nei naha mastat sə rouihi anan ia nuni nei me, hiəukurən niniien ti nei asori i mə 'Tiko meivi utə atukw a nuam me, mevən mərer ia təmwei təsi,' nənə tro nəkwamiaha."

Noien səvəi iarmama sə ramo tukwini pen nari m iəmə asori səvənhi

⁷ Nənə Iesu rini mə, "Kimiaha hiaməfətərig irə? Trini minuə iəmə asori riti rərhi pen iarmama riti sə ramo tukwini nari min revən mə trərar ia nəmhien uə ramətui ti sipisip me, nəpin iarmama naha ruku pen fwe ia nəmhien muvehe, ko səvənhi iəmə asori rini pen tukwe in mə, 'Itə. Təkwtəkwuni tikuvehe krauəni pəri nari?' ⁸ Rekəm! Mətə iəmə asori səvənhi trəgkari pen min mını mə, 'Itə. Evən məpnəpenə sənək riti nəveginien, nənə mevan markahu amasan səim muvehe. Nəpin iakaməvegin, mamənimwi, tikamo tukwini pehe nari miou. Nəpin ikino pam, nənə ikukurən nəniien nəveginien sənəm.'

⁹ ?Nəpin iarmama iamınhi ro nəkwai iəmə asori səvənhi, kimiaha hiəukurən mə iəmə asori naha rini pen tanak tukwe in uə rekəm? Rekəm! ¹⁰ Kimiaha nə hiamwhen ia nərmama səməme hiamo tukwini nari m Kumwesən. Nəpin

tiho pam narimnari me naha in rimani ma tiho, tihamaekeiki mhani ma, 'Kwa kimaha i narmama me samame iahamo tukwini nari. Kimaha iahano a nafe ratukwatukw ma taho.' "

Narmama ten nemhaien skai ramo tekiraha hauvehe Iesu romasan iraha

11 Iesu ramevan fwe ia Jerusalem, makurau ia nimwrhenhi tana mi naha Sameria mine Kalili. 12 Napin rier pen ia rukwanu riti, narmama ten nemhaien skai ro tekiraha hauvehe tukwe, mharer isipwin kwopti, 13 manamhakein apwamwis ma, "Iesu Iarimanu! Api tukumaha!"

14 Napin Iesu rata iraha, rini pen ti niraha i ma, "Kimiaha tiho mhauvan ti pris me pwah iraha hata nipwramiaha." Napin iraha kamhauvan ia suatuk, nipwranraha ruvehe mamher.

15 Nana iraha riti rata ma nipwran rinasanin, rirarig mwi, mamakein apwamwis, mamagnagini Kumwesan. 16 Iama naha in iama Sameria. Ruvehe minimwi nukurhun mi ia namri Iesu, mini tanak tukwe.

17 Nana Iesu rini ma, "Kimiaha naha nipwramiaha ruvehe minamher rosi kimiaha pam ten ua? Mata narmama naen mwi paku? 18 Refo iama i ripko mha in iama Isrel in apa rirarig magnagini Kumwesan?" 19 Nana Iesu rini pen ti iama i ma, "Tiko marer mamevan. Nahatataien sam rino raka ik ikuvehe masanin."

Tinesan nitata sa Kumwesan ramarimanu ira ruvehe?

20 Farisi me nepwin hares pen Iesu i ma, "Tinesan nitata sa Kumwesan ramarimanu ira ruvehe?" Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Napin nitata sa Kumwesan ramarimanu ira ruvehe ira, narmama tuhapktoni mha nintatien me. 21 Iraha tuhapktoni mha ma, 'Hata ro, in i!' ua 'In naha!' Iraha tuhapwah ninien iaminha ira ti nari na ma haregi ro nitata sa Kumwesan ramarimanu ira rinaraka ia kurkwamiaha."

22 Nana Iesu rini pen ti narmama me savanhi ma, "Napin naha ruvehe kimiaha tihoekeiki pik ma tihatonu iou, Iamati Iarmama, ia napin riti saiou, mata tihapktoni mha. 23 Narmama nepwin tuhani pehe tukumiaha i ma, 'Hata ro in naha' ua 'Hata ro in i.' Mata kimiaha tihapwah nierien, mhapwah nukuriraien iraha. 24 Napin rouapir ira narmama hatoni nahiapwien savanhi ia nimagouagou fwe pesu meste nari fwe prehi. Iou, Iamati Iarmama, napin saiou sa takuvehe ira tro mwi iaminhi. 25 Mata takamaekeiki mukupwan miregi namisaien me ripik. Narmama ipwet mine tuhani araha iou, mhauvei pehe takutanraha miou.

26 Napin iou, Iamati Iarmama, takuvehe ira tramwhen ia napin savai Noa. 27 Narmama me kamhovegin, mamhanimwi. Narmam me kamhairsi nipran. Nipran me kamhesi pen narmam. Iraha kamho noien me naha mamhauvan meste Noa ruvniwma ia nitata asori savanhi, nana nui asori ruvehe, mauui iraha, iraha pam hamwhenimwi.

28 Tramwhen mwi napin savai Lot. Narmama kamhovegin, mamhanimwi, mamhamri pen namri nari ia narimnari me, mamhauvehi namimenraha, mamhamhu, mamho nimwa me. 29 Mata napin naha Lot rier ia Sotom ira, napw mine tapisu kroukruta fwe ia nimagouagou, roueiwau pehe rouahi amwesi iraha pam.

³⁰ Nəpɪn nəha iou, Iəməti iərmama, takuvehe irə trəmwhen a mwi.
³¹ Ia nəpɪn nəha, trɪni mɪnuə iərmama riti ramapwis ia təkure nimwə səvənhi traməkeikei meiwaiu map akwauakw, məpwəh nuvnimwəien mə truvehi nari riti ia nəkwai nimwə. Trɪni mɪnuə iərmama riti raməmhu ia nəmhien səvənhi traməkeikei mo rəmwhen a mwi, map akwauakw, məpwəh nɪrərigien mevən fwe imwəni. ³² Rerimiahā tramrhi pran səvəi Lot.
³³ Iərmama sə rəmwur mə trəkwtəmhirɪ nɪmɪruien səvənhi trarfai irə. Mətə iərmama sə raraka ia nɪmɪruien səvənhi truvehi nɪmɪruien rerin. ³⁴ Iakani pehe tukumiaha i ia nəpɪn nəha ia nəpɪn iərmama kəru trouapri pəri ia nɪmənhan kuatia, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti. ³⁵ Pran kəru trouənarɪ pəri, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.” ³⁶ a ³⁷ Miregi nərmama me səvəi Iesu hənɪ pen tukwe in mə, “Pəku, Iərimənu?”

Miregi in rini pen ti nɪrəha i mə, “Ia kwopun pəku nɪpwrai nəri remhə ikɪn menu me nəha kamhāni nɪpwrai nəri sə remhə tuhəuvehe mhousəsɪmwin irəha me, mhāni.”

18

Pran riti rəres pen iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien mə trasitu irə

¹ Nəpɪn riti Iesu rokeikei mə trahātən nərmama me səvənhi mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki ia nəpɪn me, mhəpwəh nəpouien i. Ro pen in rini nusipekinien riti ti nɪrəha i ² mə, “Ia rukwənu riti iəmə asori riti sə raməkiri nəgkiariien. In rəpwəh nehekɪrien Kumwesən, məpwəh mwi nisaiien nərmama. ³ Ia rukwənu nəha pran riti iərmān səvənhi remhə məpwəh in. Ia nəpɪn me rauvehe ti iəmə asori sə raməkiri nəgkiariien, mamɪni pen tukwe in mə, ‘Asitu ia nɪrak, mɪnise iərmama i ramɪni ərəha iou.’

⁴ Tui kwopti iəmə asori nəha rɪpkə mhə nari riti, mətə kurirə irə ramətərig mə, ‘Nɪpərhienien iapkihekɪr mhə Kumwesən, məpwəh mwi nisaiien nərmama, ⁵ mətə ti nəri nə mə prən i ramometə iou iamɪnhi irə, takasitu irə, mɪnise iərmama nəha ramɪni ərəha in. Mə iapko mhə prən i trauvehe ia nəpɪn me, takəpou i.’”

⁶ Nənə Iərimənu səkitaha rini mə, “Kɪmiaha tihətərig ro nəgkiariien səvəi iəmə asori nəha. In iəmə rərəha, mətə rini mə trasitu ia prən nəha. ⁷ Nənə kɪmiaha hiaməfətərig ia Kumwesən? Trəfo ia nərmama me nəha in ruvərɪ raka irəha mə səvənhi səməme kamhasək pen tukwe in ia ran mɪne ia nəpɪn? Ko in ro tanpen ia nɪrəha, məpwəh nəmri atukwatukwien nəfe kamhasək pen in tukwe? ⁸ Iakani pehe tukumiaha i mə in trasitu akwauakw ia nɪrəha, məmri atukwatukw nəfe kamhasək pen in tukwe. Nəgkiariien i iakani ro nɪpərhienien. Mətə rəfo? Nəpɪn iou, Iəməti Iərmama, takrərig pehe mwi ia tɪprənə i, takətəni nərmama həpɪk kamhahātətə ia nɪrak uə rekəm?”

Iesu rusipekin ia Farisi riti mɪne iərmama riti sə kamərəku pen takis mɪn

⁹ Ia nəpɪn nəha Iesu rini mwi nusipekinien riti mwi ti nərmama nepwin səməme rerɪnrəha ramrhi mɪnuə irəha hatukwatukw, mamhətə ərəha nərməpə. ¹⁰ In rini mə, “Iərmama kəru krouətə pen fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mə trouəfwaki. Riti Farisi. Riti iərmama sə kamərəku pen takis mɪn. ¹¹ Nənə Farisi rərər əpə məfwaki iamɪnhi irə mə, ‘Kumwesən. Iakini

17:31: Jen 19:17,26, Mat 24:17-18   **17:33:** Luk 9:24   **a** **17:36:** Nəkukwə me rɪpɪk kɪmərəi pen Niutestamen irə ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwan kwopi nəgkiariien ia vas 36 riwən. Mətə nepwin hənɪ iamɪnhi irə mə, “Iərmān kəru trouəmhu fwe ia nəmhien, tukuvehi raka riti, kəpwəh riti.

17:37: Job 39:30   **18:1:** Rom 12:12, Kol 4:2, 1Tes 5:17   **18:5:** Luk 11:7-8   **18:11:** Luk 16:15

tanak tukw ik ti nəri nə mə iou iapkəmwwhen mhə ia nərmama nepwın. Irəha kamhakres, mamho noien ikou, mamhəiri nipran səvəi nərməpə. Iakini tanak tukw ik ti nəri nə mə iapkəmwwhen mhə ia iərmama nəha kaməəku pen takis min. ¹² Ia nəfwakiien kuatia iakəpwəh nəniien nari m kəru ti nəfwakiien. Iakuai narimnari me pam sə iakapeki irəha pam ten sə ro kuatia irə səim.'

¹³ Mətə iərmama nəha kaməəku pen takis min, ramərer isipwın kwopti. Ko ripkəkwtə mhə ia nimagouagou, mətə rerin rəpou. In ramərpwərpwi a kwənpwenhin tukwe, mamini mə, 'Kumwesən, tikapi iou. Iou iəmə ərəha.'

¹⁴ Nənə Iesu rini mə, "Iakani pehe tukumiaha i nəpin irau kroueiwau rouevən fwe rukwənu, iərmama sə kaməəku pen takis min in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə Farisi ripkatukwatukw mhə, ti nəri nə mə iərmama sə rauvehi utə in, Kumwesən truvehi irapw in, mətə iərmama sə rauvehi irapw in, Kumwesən truvehi utə in."

Iesu rəkwein amasan ia nəkwərhakwərha

¹⁵ Nəpin riti nərmama nepwın kamhəəhi kwəti nəkwərhakwərha me mamhəuvehe ti Iesu mə in trirapi irəha, məkwein amasan ia nirəha. Nəpin nərmama me səvənhi hətoni, hənise irəha. ¹⁶ Mətə Iesu rəkwein irəha həuvehe tukwe, mini mə, "Pwəh nipwnəti nəkwərhakwərha me həuvehe tukw iou. Tihəpwəh niniəien irəha ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə səvəi nərmama səməme həmwwhen ia nəkwərhakwərha me i. ¹⁷ Iakani nipərhiəien tukumiaha i mə iərmama traməkeikei mo rəmwwhen ia iəkunouhi, muvehi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Mə ripko mhə tripkuvnimwə mhə ia nitətə nəha."

Iərmama nautə səvənhi rasori rokeikei mə truvehi nimiruien rerin

¹⁸ Iəmə asori riti səvəi nəkur Isrel rəres Iesu i mə, "Iahatən, ik iəmə amasan. Nəfe noien takaməkeikei mo mə takuvehi nimiruien rerin?"

¹⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, "Rəfo ikini mə iou iəmə amasan? Iərmama amasan riti riwən. Kumwesən əpa in ramasan. ²⁰ Ik ikuvəkurən raka loa me səvəi Kumwesən. In rini mə, "Tikəpwəh nakresien pran, məpwəh nousi əpuneien iərmama, məpwəh nakresien, məpwəh neikuəien. Tikaməkeikei misiai səim tata mine mama.'

²¹ Miregi iərmama nəha rini mə, "Loa me pam i iakamesi pen fwe ia nouihien səiou muvehe meste pehe ipwet mine."

²² Nəpin Iesu riregi nəgkariien i, rini pen tukwe in mə, "Nari kuatia rarə ikəpwəh ihi noien. Evən, məmri pen nəmri nari ia səim narimnari me. Nəpin kuvehi nənimen, tikuvehi manə, muvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən. Nənə səim nautə tripiik fwe ia neiai. Nəpin ikino pam, ikuvehe mukurirə iou."

²³ Mətə nəpin iərmama nəha riregi nəgkariien nəha, rerin ruvehe məpou pik, ti nəri nə mə nautə səvənhi rasori anan. ²⁴ Nəpin Iesu rətoni mə rerin rəpou pik iamınhi, rini mə, "Rəknekın ti nərmama nautə səvənraha rasori mə tuhavnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²⁵ Iərmama nautə səvənhi rasori rəknekın tukwe in mə truvnimwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. Rəknekın məpi raka nərimiru nəha kamel rasu pen ia rui nitel mier." ²⁶ Nəpin Iesu rini irapw nəgkariien nəha, nərmama səməme kamhəregi həni mə, "Mə rəknekın iamınhi, nisimə nəha ko həuvehi nimiruien?"

²⁷ Mətə Iesu rini mə, "Nəfe nari rəknekın nərmama ko həpko mhə mətə

rimaru ti Kumwesən.”

²⁸ Nənə Pita rini mə, “Ətə ro. Kimaha iahənpwəh narimmari me səkimaha mamhəkurirə ik.”

²⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Takani nipərhiendien tukumiaha i mə nərmama me pam səməme həpwəh narimmari me səvənraha ti nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə tuhəuvehi tain. Trini minuə iərmama riti rəpwəh nimwə səvənhi, uə pran səvənhi, uə piəvni me, uə tata mine mama səvənhi, uə nəkwərəkwrəha me səvənhi,³⁰ ia nitətə ipwet mine in truvehi tain rasori mwi, nənə ia nitətə sə rauvehe in truvehi nimiruien rerin.”

Iesu rini irapw ti nərmama me səvənhi mə in traməkeikei memhə

³¹ Ia nəpin nəha Iesu riri raka əpa nərmama səvənhi twelef, mini pen ti nirəha i mə, “Həregi ro. Kitaha saməutə mamhəuvən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha nəgkiariien me pam səməme kamhəgkiari ia nirak İəməti İərmama ia nəkukuə me səvəi profet kupwən me tuhəuvehe mhəkuə.

³² Tukuvei pen iou ia rəgi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə irəha tuharis əkenhin ia nirak, mho naurisien miou, mhərgəvəsi iou,³³ mhərisi iou, nənə mhousi əpune iou. Ia nəpin sə ro kahar irə takətui mwi ia nemhəien səiou.”

³⁴ Mətə nərmama me səvənhi həreirei narimmari me i. Nəgkiariien i rərkwafə ti nirəha. Həpkuvehi amasan mhə nipwran.

Iesu ro iərmama riti nənimen rifwə rətui mətə nari

³⁵ Nəpin Iesu rinamevən ipaka ti taon nəha Jeriko, iərmama riti nənimen rifwə raməkure ia nıkare suatuk, mamase mane. ³⁶ Nəpin riregi nərmama me həpik kamhəuvehe mamhəukurau ia suatuk, rəres mə, “Nəfe i?” ³⁷ Miregi həni pen tukwe in mə, “Iesu iəmə Nasaret i ruvehe makurau.”

³⁸ Ia nəpin nəha iərmama nəha rinaməkwein əpwəmwis mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

³⁹ Nənə nərmama səməme kamhərer kupwən hənise in, mamhəni mə, “Afafa a, məpwəh nəgkiariien!” Mətə in raripin maməkwein əpwəmwis mwi mamini mə, “Iesu, kwənəkwus səvəi Kig Tevit! Api tukw iou!”

⁴⁰ Nənə Iesu rərer, mini pen ti nərmama me mə irəha tuhəiri iərmama nəha mhəuvehe tukwe in. Nənə nəpin iərmama nəha ruvehe ipaka, Iesu rəres pen in minuə,⁴¹ “İkokeikei mə tako nəfe mik?”

Miregi rini mə, “İərimənu. İakokeikei mə takətui mətə nari.”

⁴² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “İtə. Tikətui mətə nari. Nahatətəien səim rinomasan raka nənimem.” ⁴³ Nənə təkwətəkwuni nəha rətui minamətə nari, nənə mukurirə ia Iesu, muvehi utə nəghi Kumwesən. Nərmama me pam hətoni həgnəgini Kumwesən.

19

Iesu mine Sakias

¹ Iesu rier pen ia taon nəha Jeriko, mamevən mə trəpi simwin. ² Ia taon nəha iərmama riti nəghin nə Sakias. In iəmə asori riti ia nirəha nərmama kamərəku pen takis minraha. Nautə səvənhi rasori. ³ In ramarkut mə trətə Iesu mə in nəfe iərmama. Mətə nərmama həpik kamhərer tukuahag in. Ko ripkətoni mhə ti nəri nə mə in rukwakwa. ⁴ Ro pen raiu mukupwən ia nirəha, məputə ia nei riti kani mə sikamo mə trətə Iesu ia kwopun nəha trukurau ikin.

⁵ Nəpɪn Iesu ruvehe muvehi teɡɪn kwopun nəha, rəkʷətə, mɪni pen tukwe in mə, “Sakias. Eiwaiu akwauakw. Takaməkeikei muvnimwə ia nimwə səim ipwet.” ⁶ Nənə Sakias reiwaiu akwauakw a miri Iesu rouevən fwe ia nimwə səvənhi. Rerɪn ramagien.

⁷ Mətə nəpɪn nərmama hətoni, kamhəni ərəha Iesu mhəni mə, “In revən mamapwɪs ia nəkwai nimwə səvəi iəmə rərəha riti.”

⁸ Fwe ia nəkwai nimwə Sakias riskəmter, mɪni pen tɪ Iərɪmənʉ səkɪtaha mə, “Iərɪmənʉ. Regi ro! Takuai nautə səiου ia nənimen kəru, muvei pen riti m nərmama nautə səvənraha riwən. Trɪni mɪnuə iakinakres m iərmama riti, takərpwɪn pen mɪn m kefə.”

⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ipwet nɪmɪruien vi ruvəuvehe tɪ nərmama ia nəkwai nimwə i tɪ nəri nə mə iəmə i in mwi kʷənəkʷus riti səvəi Epraham. ¹⁰ In nə iου, Iəmətɪ Iərmama, iakiməuvehe tukwe mə takətui nərmama səməme hənəruei, nənə muvei pen nɪmɪruien vi mɪnraha.”

Iesu rusipekin ia silin me kɪno ia kol

¹¹ Nəpɪn nərmama kamhətərig ia nəɡkiariien me nəha, Iesu rarə mɪni mwi nusipekinien riti tɪ nɪrəha i tɪ nəri nə mə in ruvəuvehe ipaka tɪ Jerusalem rerɪnraha ramrhi mə rosi in truvehe mo kɪɡ irə mɪnamərɪmənʉ ia nɪtətə səvəi Kumwesən təkwtəkʷuni. ¹² Ro iamɪnhi irə Iesu rini mə, “Iəmə asori riti revən ia tənə riti isipwɪn mə kɪɡ riti fwe ikɪn truvei pen nasoriien mɪn. Nənə in trɪrətɪɡ mərɪmənʉ ia nəkur imwəni. ¹³ Kurirə iəmə asori nəha rier, rəkʷein nərmama səməme kamho tukwini nari mɪn irəha pam ten, muvei pen silin kɪno ia kol kʷatɪa kʷatɪa mɪnraha, nənə mɪni pen tɪ nɪrəha i mə, ‘Kɪmiaha tɪhəuvehi mane me i mhowok irə meste takrətɪɡ pehe mwi.’

¹⁴ Mətə nəkur imwəni me həmwəkɪ iəmə asori nəha, mhərhi pen nərmama nepwɪn həkurirə in, mhəuvən mhəni pen tɪ kɪɡ sə truvei pen nasoriien mɪn mə, ‘Kɪmaha iahəpwəh nokeikeiien mə iəmə i trərɪmənʉ ia kɪmaha.’

¹⁵ Mətə kɪɡ nəha rəpwəh nɪnɪpehɪen irəha, muvei pen nasoriien m iəmə asori nəha. Nənə nəpɪn iəmə asori nəha rɪrətɪɡ pehe imwəni, rini nəkwən mɪnuə tukəkʷein nərmama me nəha kamho tukwini nari mɪn səməme in rɪməuvei pen mane me mɪnraha mə tuhəuvehe tukwe. In rokeikei mə trukurən mane me in rɪməuvei pen mɪnraha hənowok irə mhəuvehi nəfe mane mwi rasori mwi.

¹⁶ Sə rukupwən muvehe mərer ia nənimen mɪni mə, ‘Iəmə Asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kɪno ia kol rukwəhi mwi silin me kɪno ia kol irəha pam ten.’

¹⁷ Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Səim wok ramasan. Ik iərmama sə ikamo tukwini amasan nari miou. Ikɪnətui amasan tɪ nəri ouihi. Ro pen takuvei pehe nasoriien mik ikərɪmənʉ ia taon me irəha pam ten.’

¹⁸ Nənə sə resi pen ruvehe, mɪni mə, ‘Iəmə asori. Silin i ikiməuvehi pehe miou kɪno ia kol rukwəhi mwi silin me kɪno ia kol irəha pam krɪrum.’

¹⁹ Miregi iəmə asori rini pen tukwe in mə, ‘Ik tikərɪmənʉ ia taon me irəha pam krɪrum.’

²⁰ Nənə riti mwi ruvehe, mɪni mə, ‘Iəmə Asori. Silin i in i ikiməuvehi pehe miou kɪno ia kol. Iakehekɪr ik, mərkʷafə i ia kʷətɪ tɪnari, ²¹ tɪ nəri nə mə ik iərmama riti noien səim riskai. Ikauvehi raka narɪmnari me sə iərməpə rɪnəmri, nənə məpeki raka mwi nəveɡɪnien ia nəmhien sə ipkərpwei mhə.’

²² Mətə iəmə asori rini pen tukwe in mə, 'Ik iəmə ərəha. Ikamo tukwini ərəha nari miou. Nəgkiariien atukw səim ro pui ik. Ik ikuvəukurən raka mə iou iərmama riti noien səiou riskai. Iakauvehi raka narimnari me sə iərməpə rinəmri, nənə mapeki raka mwi nəveginien ia nəmhiən sə iəpkəpwei mhə.

²³ Mətə rəfo ikəpwəh nəmri penien səiou mane fwe ia pag? Kamo ipkəmri pen ko iəpkuvehe mīpkuvehi ihi mane səiou mine sə rəkwaku pag rukwəhi.'

²⁴ Nənə iəmə asori rini pen ti səməme kamhərer ia kwopun nəha mə, 'Həuvehi raka silin nəha kino ia kol ia rəgin mhəuvei pen m iərmama sə rauvehi silin me kino ia kol irəha pam ten.'

²⁵ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, 'Iəmə Asori! Mətə in ruvəuvehi raka ten.'

²⁶ Miregi iəmə asori rini mə, 'Iakani pehe tukumiəha i iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro wok irə, tukuvei pen sə rəkwaku min. Mətə iərmama sə kuvei pen nari riti min, ro nəri auər a irə, tukuvehi raka pam tukwe.

²⁷ Mətə nərmama me nəha səməme həmwəki iou, mhəpwəh nokeikeiien mə takərimənu ia nirəha, həuvehi irəha mhəuvehe ia nənimek, nənə mhousi əpune irəha.'

Iesu revən ia Jerusalem

²⁸ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mərari, mautə mamevən fwe ia Jerusalem. In rakupwən nərmama me kamhəkuriə. ²⁹ Nəpin rier pen ia təkuər nəha nəghin nə Təkuər Olif ipaka ti rukwənu mi nəha Petfas mine Petani, rərhi pen iərmama kəru səvənhi, ³⁰ mini mə, "Kimirau tirouevən ia rukwənu nəha samarəti pen i. Nəpin tirouəpirəpw fwe ikin, tirouətə kwəti togki riti kinəkwi tərini, iərmama rīpkəkure raka mhə irə. Tiroufi raka nari irə, rouəsigi rouvehe ia kwopun i. ³¹ Trini minuə iərmama riti rəres kimirau mə, 'Rəfo iroufi raka nari irə?' tirouni pen tukwe in mə, 'Iərimənu səkitaha raməres i.'"

³² Ro iamīnhi irə, iərmama mi nəha Iesu rərhi pen irau, krouevən rouətoni narimnari me pam rosi in rīməni pen ti nirau i. ³³ Nəpin kroufi raka nari ia kwəti togki nəha, iərmama səvənhi nəha kwəti togki rini pen ti nirau i mə, "Rəfo iroufi raka nari irə?"

³⁴ Miregi krouni mə, "Iərimənu səkitaha raməres i."

³⁵ Nənə krouəsigi kwəti togki nəha rouvehe ti Iesu, rouəpənə pen kot mi səvənrau ia təkuren, nənə rouasitu ia Iesu rəputə məkure irə. ³⁶ Nəpin in rəkure ia kwəti togki nəha mamevən, nərmama həpənə pen kot me səvənraha ia suatuk. ³⁷ Nəpin Iesu rameiwaiu ia Təkuər Olif, minamevən ipaka ti Jesrusalem, nərmama me pam səvənhi həpik anan, hənəmagien, mamhəkwein əpwəmwis, mamhəgnəgini Kumwesən ti nīmətien asori me hənətoni, ³⁸ mamhəni mə,

"Səgnəgini kig i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!

Nəməriniuen fwe ia neiai.

Kauvehi utə nəghi Kumwesən fwe irənhə anan!"

³⁹ Ia nəpin nəha Farisi me nəpwīn ia reri nərmama həni pen ti Iesu i mə, "Iahatan. Nise əknekin səim me nərmama mə tuhafafa."

⁴⁰ Miregi Iesu rini mə, "Iakani pehe tukumiəha i. Trini minuə irəha hafafa, kəruətəri me i tuhəkwein əpwəmwis."

Iesu ramapi ti Jerusalem

⁴¹ Nəpin Iesu ruvehe ipaka ti taon nəha Jerusalem mətoni, ramapi ti nərmama me ikin, ⁴² mini mə, “Rosi ko ramo kimiaha hiəukurən ipwet i narimnari me sə trəmri nəməriniuen, mətə təkwtəkəwuni mine kamhərkəwfə ko kimiaha hiəpkətoni mhə. ⁴³ Mətə nəpin nəha rauvehe nərmama səməme haməmwəki kimiaha tuhəuvehe mheikurkurai ia kimiaha. Naruagən me səvənraha tuheri tiprənə mhərkurai ia taon səkimiaha mhəkure tukuahag ia kimiaha. ⁴⁴ Irəha tuhousi testesi nimwə me səkimiaha, mharə mhousi əpune pam mwi kimiaha ia kwopun i. Ko irəha həpkəpwəh mhə kəpwier riti raməkure əknekən ia riti, ti nəri nə mə Kumwesən ruvəuvehe raka mə truheimiri kimiaha, mətə kimiaha hiəpkətə sas mhə ia nəpin nəha.”

Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən

⁴⁵ Nənə Iesu revən ia nimwə səvəi Kumwesən, minaməkoui irapw nərmama səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me mə tukuvehi nənimen, ⁴⁶ mini pen ti nirəha i mə, “Kimərai pen ia Nəkukuə İkinan minuə ‘Nimwə səiou tro nimwəfwaki irə.’ Mətə kimiaha hiəno ruvəuvehe kwopun rakres me kamhərkəwfə ikin.”

⁴⁷ Ia nəpin me Iesu ramevən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamahatən nərmama me. Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me nepwın mwi səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhousi əpune in. ⁴⁸ Mətə riskai ti nirəha. Ko həpkətoni mhə suatuk riti ti noien ti nəri nə mə nərmama me pam hokeikei pik mə tuhətərig ia nəgkiariien me səvənhi.

20

Nəmə asori me həres Iesu mə sin rıməuvei pen nasoricien min

¹ Nəpin riti, Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, maməvisau nəgkiariien amasan minraha, nənə pris asori me mine nahatən me səvəi Loa mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həuvehe, ² mhəni pen tukwe in mə, “Ni pehe tukumaha i. Ikamo narimnari me i ia nəkwai sin, uə sin rəsəni ik mə tiko narimnari me i?”

³ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi takəres kimiaha nəresien riti. Həni pehe tukw iou i. ⁴ Fwe kupwən sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama, Kumwesən uə iərmama riti?”

⁵ Nənə irəha həgkiari pəri, mamhəni mə, “Tsəfni irə i? Tuko səni mə Kumwesən rərhi pehe Jon Iesu trini pehe tukutaha i mə ‘Ro iamınhi irə rəfo kimiaha hiəpwəh niniien nipərhiēnien ia nəgkiariien səvəi Jon?’ ⁶ Mətə tuko səni mə iərmama riti rərhi pehe Jon, nərmama me pam i tuhəkwi əpune kitaha ia kəruətərei me, ti nəri nə mə irəha kamhəni nipərhiēnien ia Jon mə in profet riti.”

⁷ Ro pen irəha həni pen ti Iesu i mə, “Kimaha iahəreirei mə sin rərhi pehe Jon mə tro paptəes ia nərmama.”

⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou mwi ko iəkəpwəh niniien tukumiaha i mə iakamo narimnari me i ia nəkwai sin.”

Iesu rusipekin ia iəmə asori riti mine nimei krep səvənhi

⁹ Iesu rınaməgkiari m nərmama mini irapw nusipekinien riti ti nirəha i, mini mə, “Iəmə asori riti rəpwei nəkwus nəha krep ia nəmhien səvənhi, məpwei pam, nənə məsəni nərmama nepwın həuvehe mhətui ti nimei krep səvənhi. Irəha tuhəmhū ikin, mhəsi kwənkwai krep, mhəuai, mhəuvei pen nipərın m iəmə asori. Iəmə asori rəmri nimei krep səvənhi ia rəginraha,

mier mevæn ia tənə əpə iti marə kīni tui fwe ikin. ¹⁰ Nəpīn kwənkwai krep rīmrūə, iəmā asori rərhi pen iərmama riti sə ramo tukwini nari min revən mətə nəmā hamətui ti nīmei krep sāvənhi mə tuhəuvei pen nukwai krep me nepwīn min. Mətə nəmā kamhətui ti krep həuəsi iəmā nəha, mhərhi pen i ramevən, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹¹ Nənə iəmā asori rərhi pen mwi iərmama riti mwi sə ramo tukwini nari min revən. Mətə ho rəmwhen a mwi irə, mhəuəsi in, mho naurisien min, mhərhi pen in rīrərig, mhəpwəh nuvei penien nari riti min. ¹² Nənə iəmā asori rərari mərhi pen sə ro kahar irə revən. Sə nəha mwi həuəsi in nīpwrān me rəpəruəpəruə, mhərarki irapw i.

¹³ Ia nəpīn nəha iəmā asori sāvəi nīmei krep rīni mə, ‘Takəfo i? Ramasan mə pwəh iakarhi pen nərīk keikei. Irəha tuhətōni, mhəsiai in.’

¹⁴ Mətə nəpīn nəmā me nəha hətōni tīni iəmā asori rauvehe, həni pen ti nīrəha me i mə, ‘Kwa tīni iəmā asori nəha. Nəpīn tata sāvənhi tremhə, nəmhiēn i ruvehe mo sāvənhi. Pwəh sousi əpune nənə nəmhiēn sāvənhi truvehe mo səkītaha i.’ ¹⁵ Nənə irəha həkwtəmhiiri, mhousi əpune, mhərarki irapw ia tanirua.

Ro iamīnhi irə iəmā asori sāvəi nīmei krep trəfo ia nəmā me nəha? ¹⁶ In truvehe, mousi əpune irəha, nənə məseni pen nīmei krep sāvənhi ia rəgi nərmpəpə.”

Nəpīn nərmmama me həregi nəgkiariēn nəha, həni mə, “Rekəm. Ko rīpko mhə iamīnhi.”

¹⁷ Mətə Iesu rəti pen mətə irəha mīni mə, “Mə trīpko mhə iamīnhi nəfe nīpwrāi nəgkiariēn i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan?

‘Kəruətērei nəha nəmā kamhəuvrhəkin nīmwə hənūə rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwwuni nəha ruvəuvehe mīno kəruətērei sə rəpi raka pam kəruətērei me, məkwtəmhiiri əknekīn pam nīmwə.

¹⁸ Iərmama sə trīmwei pen ia kəruətērei nəha, nīkəkriin me trərkwəpīrərkwəpīr.

Trīni mīnūə kəruətērei nəha rīmwei pen ia iərmama riti, iərmama nəha trīpwarispwaris.”

Nəresien ia nīkaren sāvəi nəmri takis

¹⁹ Nahatən me sāvəi Loa mīne pris asori me hənūə tuhəkwtəmhiiri a Iesu ia nəpīn nəha ti nəri nə mə həregi mə in rīni nusipekinien nəha muəsi irəha i, mətə hənhekīr a nərmmama.

²⁰ Ro pen irəha kamhətə amasan in, mhərhi pen nərmmama nepwīn sə kamhətə afafa nari həuvən mə tuheikuə ia Iesu mhəres pen nəresien me nepwīn min. Nəmā asori me hokeikei mə Iesu trəfwəkour ia nəgkiariēn sāvənhi, nənə irəha həukurən nəkwtəmhiiriēn in tukwe, nənə mhəuvei pen in ia rəgi iəmā Rom sə rauvehi nasoriēn mamərimənu ia kwopun nəha. ²¹ Nəmā me nəha sə kamhətə afafa nari həuvən mhəres pen Iesu i mə, ‘Iahatən. Kimaha iahəukurən mə nəgkiariēn me səim sə ikamahatən nərmmama me irə ratukwatukw. Ipkopəiti mhə ia nərmmama me nepwīn, mətə ikamahatən pərhiēn suatuk sə Kumwesən rokeikei mə nərmmama tuhesi pen. ²² Ro iamīnhi irə tiko mīni pehe ro tukumaha i nətərigiēn səim. Ratukwatukw ia Loa səkītaha mə tsərəku pen nəmri takis m Kig Sisa uə rekəm?”

²³ Mətə Iesu ruvəukurən raka mə irəha kamheikuə a, mamhəres nəresien nəha mə in trəfwəkour ia nəgkiariēn sāvənhi. Ro pen in rīni pen ti nīrəha i

minuə, ²⁴ “Həuvei pehe silin riti pwəh iakətə ro. Nənəmwi iərmama sin i ia silin? Nənə nəghi sin i?”

Miregi irəha həni mə, “Nənəmwi Kig Sisa mine nəghi Kig Sisa.”

²⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ianhi irə, narimnari me səvəi Kig Sisa hiəuvei pen m Kig Sisa. Narimnari me səvəi Kumwesən hiəuvei pen m Kumwesən.”

²⁶ Nənə irəha ko həpkəkwtəmhiri mhə Iesu ia nəmri nərmama ti nəri nə mə ripkəfwəkour mhə ia nəgkiariien səvənhi. Mətə hərkərinari ia nəgkiariien səvənhi, nənə mhəuvehe mhəpnapen.

Nəresien ia nikaren səvəi nərmama səməme həuvamhə

²⁷ Satusi me nepwin həuvehe ti Iesu. (Satusi me irəha kamhəni mə iərmama sə ruvəmhə ko ripkətui mhə mwi.) ²⁸ Irəha həuvehe mhəres in nəresien riti, mhəni mə, “Iahatən. Moses rimərai pen ia Loa səkitaha mə trini minuə iərman riti remhə, məpwəh səvənhi pran, mətə tininrau riwən, piəvi iərman nəha traməkeikei miri pran nəha rouərəhi nəkwərəkəwərha me, rouəsihəgin piəvi iəmə nəha. ²⁹ Mətə nərman sefen, irəha piəvnraha me. Sə rasori riri pran riti, rouəpwəh nərhəiiien iəkunouih i riti, remhə, məpwəh səvənhi pran. ³⁰ Piəvni sə resi pen in mwi ro mwi iamini irə. ³¹ Nənə piəvni sə ro kahar, mamevən meste irəha pam sefen həiri prən nəha, mhemhə pam. ³² Nənə prən nəha rəpwəh nərhəiiien iəkunouih i riti, memhə mwi. ³³ Ni pehe ro tukumaha i. Ia nəpin nəha Kumwesən tro nərmama hatui mwi ia nemhəien, prən nəha səvəi sin ia nərman me nəha sefen, ti nəri nə mə irəha pam həməiri in?”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Ia nitətə ipwet mine nərman kamhəiri nipran, nipran kamhesi pen nərman. ³⁵ Mətə ia nitətə vi sə truvehe, nərman mine nipran me tuhəpwəh noien iamini irə. Nərman mine nipran səməme Kumwesən trətə irəha mə hatukwatukw tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mharə ia nitətə vi nəha. ³⁶ Irəha tuhəpwəh nemhəien mwi ti nəri nə mə irəha həmwəhen ia nagelo me. Irəha nipwnət i Kumwesən me ti nəri nə mə in ro irəha hatui mwi ia nemhəien. ³⁷ Mətə Moses in mwi rinahatən mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. Ia kwopi nəgkiariien sə raməgkiari ia nei nəha napw rauək irə mətə ripkahi əmwesi mhə, Moses rinəkwein Iərimənu mimi mə in Kumwesən səvəi Epraham mine Kumwesən səvəi Aesak mine Kumwesən səvəi Jekop. ³⁸ Nəgkiariien nəha ramahatən pen mə Kumwesən ripko mhə in Kumwesən səvəi nərmama me səməme həuvamhə, mətə in Kumwesən səvəi nərmama me səməme kamhəmīru. Ro iamini irə ti nəri nə mə ia nənimen nərmama me pam kamhəmīru.”

³⁹ Ia nəpin nəha nahatən me nepwin səvəi Loa həni mə, “Iahatən. Nəgkiariien səim ratukwatukw.” ⁴⁰ Irəha həni iamini irə ti nəri nə mə Satusi me hənauris, ko həpwəh nəresien nari riti mwi min.

Kristo in tini sin?

⁴¹ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kamini mə Kristo in tini Kig Tevit?”

⁴² Kig Tevit atukwatukw riməni ia Nəkukuə Ol Sam mə, ‘Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkure ia nikarek mwatuk,

⁴³ meste tako nərmama səməme haməm wəki ik həuvehe, tikərpwi utə ti page nisum mi ia nirəha.’

⁴⁴ Ia nəgkiariien nəha Kig Tevit rinəkwein Kristo mə Iərimənu səvənhi. Mə ro iamini irə rəfo kamini mə in tini Kig Tevit?”

Nərmama səvəi Iesu tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa

⁴⁵ Nəpən nərmama me pam kamhətərig irə, Iesu rini pen ti nərmama me səvənhi minua, ⁴⁶ “Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nahatən me səvəi Loa. Irəha hokeikei mə tuharkahu ia karkahu əpwəmwis me, mamhan. Ia kwopun kamomaket me ikin hokeikei mə nərmama tuhəkwein irəha ia nisaiien. Ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel hokeikei mə tuhəkure ia kwopun amasan me. Ia nəveginien asori me hokeikei mə tuhəkure ia kwopun kamsiai nəmə asori me ikin. ⁴⁷ Irəha kamheikuə ia nıpran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə, mamhakres narimnari me səvənraha, nənə mamho mwi nəfwakiien əpwəmwis me mə nərmama tuhətəni həsiai irəha tukwe. Kumwesən trərpwın noien ərəha me səvənraha rasori mwi.”

21

Pran riti ruvei pen səvənhi mane sampam m Kumwesən

¹ Iesu rəti pen mətoni nərmama nautə səvənraha rasori kamherukw pen mane me səvənraha ia kwopun kamerukw pen mane m Kumwesən ikin. ² Ia nəpən nəha pran riti ruvehe. Prən nəha iərman səvənhi remhə məpwəh in. Nautə səvənhi riwən. Ruvehe merukw pen silin ouihi mi kəru.

Iesu rətoni, ³ mını mə, “Iakani nıpərhienien tukumiaha ia prən i nautə səvənhi riwən iərman səvənhi remhə məpwəh in rerukw pen mane rasori məpi raka nərmama me pam nəha. ⁴ Iakani iamınhi irə ti nəri nəmə nərmama me nəha nautə səvənraha rasori. Həuvehi raka nıpərin a mhəuvei pen m Kumwesən. Mətə prən i nautə səvənhi riwən ruvei pen mane me pam səvənhi sə ruvehi nəveginien irə.”

Iesu rəgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən

⁵ Nərmama nepwın səvəi Iesu kamhəgkiari ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəni mə ramasan pik ti nəri nəmə kino ia kəruətərei amasan me mıne narimnari amasan me kiməuvei pen m Kumwesən. Nənə Iesu rini mə, ⁶ “Narimnari me i kimiaha hiamətəni, tukamevən tukousi testesi pam, kəruətərei riti ko rəpwəh nərer əknekınien ia riti.”

⁷ Miregi irəha həres pen in mə, “Iahatən. Narimnari me i tuhəuvehe tinesən? Nəfe nımtətien truvehe mahatən pen mə nəpən səvəi narimnari me i ruvəuvehe ipaka?”

⁸ Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha tihaməsiari kamo iərmama riti reikuə ia kimiaha. Nərmama həpik tuhəuvehe ia nəghik, mhəni mə irəha Kristo, mhəni mwi mə nəpən səvəi narimnari me i ruvəuvehe ipaka. Mətə kimiaha tihəpwəh nukurirəien ia nırəha. ⁹ Kimiaha tihəregi nərmama tuhəvisau ia naruagənien me səməme nərmama kamho ia nırəha me, mamho mwi ia nərmama səməme kamhərimənu. Nəpən tihəregi, tihəpwəh nehekırin, ti nəri nəmə nəri nəha traməkeikei mukupwən muvehe, mətə rıpkə mhə ihi nəpən sampam.”

¹⁰ Iesu rarə mını pen mwi ti nırəha i mə, “Nərmama ia kwənəkwus riti tuhəskənter mharuagən irəha nərmama ia kwənəkwus əpə. Nərmama səvəi kig riti tuhəskənter mharuagən irəha nərmama səvəi kig əpə.

¹¹ Nımwınmwien asori me tuhəkiu. Ia kwopun me nepwın nukumhə trahi nərmama. Nemhəien skai me tuhəuvehe mhəuraha nərmama. Nənə narimnari me nərmama tuhətəni həhekır i mıne nımtətien asori me tuhəuku pen ia nımagouagou.

¹² Mətə nəpɪn narimnari me nəha həpkuvehe mhə ihi, nərmama tuhəkwtəmhirɪ kɪmiaha ia rəɟɪnrəha, mhometə kɪmiaha. Irəha tuhəuvei pen kɪmiaha ia rəɟɪ nəmə asori me ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Ti nəri nə mə kɪmiaha nərmama me səiου, nəmə asori me nəha tuhəuvehi puvnimwə kɪmiaha ia kalapus, nənə mhərpwi irəpw kɪmiaha ia nəmri kig me mine nəmri nərmama səməme kamhərɪmənu. ¹³ In i nəpɪn səkɪmiaha tihəni irəpw nəɟkiariien amasan səiου irə. ¹⁴ Ro iamɪnhi irə mine kɪmiaha tihəpwəh nətərɪg pikien ia nəfe nəɟkiariien səkɪmiaha tihəni pen ti nɪrəha i. ¹⁵ Iou takuvei pehe nəɟkiariien mine nukurənien m kɪmiaha. Nərmama me nəha səməme kamhəmwəki kɪmiaha tuhəregi nəɟkiariien me səkɪmiaha, irəha riti ko rɪpkousi raka mhə, uə trɪni neikuəien irə. ¹⁶ Tata me mine mama me səkɪmiaha me, mine piəvmiaha me, mine nərmama ia kwənəkwus me səkɪmiaha me, mine kɪmiaha me nepwɪn tuhəuvei pen kɪmiaha ia rəɟɪ nərmama səməme haməmwəki kɪmiaha. Nənə irəha tuhousi əpune kɪmiaha nepwɪn. ¹⁷ Nərmama me pam tuhəmwəki kɪmiaha ti nəri nə mə kɪmiaha nərmama me səiου. ¹⁸ Mətə nimwai nukwənemiaha nə ia kəmkapwəmiaha kuatia ia nɪrəha trɪpkɪwən mhə. ¹⁹ Kɪmiaha tihəməkeikei mhərər əknekɪn ia nahatətəien səkɪmiaha. Ia noien i tuhəuvehi nɪmɪruien.”

Naruagən me səvəi nəkur Rom tuhəuvehe mhouraha Jerusalem

²⁰ “Mətə nəpɪn kɪmiaha tihətɔni naruagən me həpɪk həuvehe mheikurku-rau ia Jerusalem, tihəməkeikei mhəukurən mə trɪpkɔ mhə tui nənə irəha tuhouraha pam kwopun i. ²¹ Ia nəpɪn nəha, nərmama ia tənə Jutia tuhaməkeikei mhap mhəuvən ia təkuer me. Səməme kamharə ia nəkwai taon i tuhaməkeikei mhəier. Nənə səməme kamharə iruə tuhəpwəh puvnimwə peheien mwi irə. ²² Nəpɪn nəha in nəpɪn sə Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me irə, mo nəɟkiariien me pam səməme kɪmərɪi pen ia Nəkukuə Ikinan həuvehe mhəukuə. ²³ Trərəha anan ti nɪpran me səməme tuhəpəmpəm mine səməme tuhaməuvei pen kənunu m nəkwərəkəwərəha əmtəmetə me ia nəpɪn nəha, ti nəri nə mə nəmɪsəien asori treste tɪprənə i. Niemaha səvəi Kumwesən trəuiui nərmama me ia kwopun i. ²⁴ Tukəpi əpune nepwɪn ia nau, nənə kəkwtəmhirɪ nepwɪn kuvehi irəha həuvən mhə slef me ia nɪrəha ia tənəmtənə me. Nənə nərmama rɪpkɔ mhə irəha nəkur Isrel tuhəvən testesi Jerusalem, mhərɪmənu ia nəkur me ikɪn meste nəpɪn səvəi nərmama rɪpkɔ mhə irəha nəkur Isrel tro sampam.”

Iəməti Iərmama truvehe mwi

²⁵ “Nənə nɪmtətien me tuhəuku pen ia meri, məkwə, mine kəməhau me. Ia təkure tɪprənə i nərmama ia tənəmtənə me tuhəhekɪr, mhəreirei ti nəri nə mə təsi raməkwəpəhar pɪk, mamə peiau peiau asori me. ²⁶ Nərmama tuhətɔni nəfe truvehe meste tɪprənə i, nənə həhekɪr pɪk, mhemhə rasi tukwe. Narimnari me ia nɪmagouagou həskai pɪk, Kumwesən trɪkiukiu ia nɪrəha. ²⁷ Ia nəpɪn nəha irəha tuhətɔni iou, Iəməti Iərmama, ia reri nəpuə riti, iakəuvehe ia nɪskaiien mine nukuraanien asori. ²⁸ Nəpɪn kɪmiaha tihətɔni narimnari me nəha hənəməier pehe, tihərər atukwatukw, mhəkwətə, ti nəri nə mə nəpɪn səkɪmiaha sə takeivɪnari nari ia kɪmiaha ruvəuvehe ipaka.”

Iesu rusipekɪn ia nei niemɪs

21:14: Luk 12:11-12   **21:15:** Wok Me 6:10   **21:16:** Mat 10:21-22   **21:18:** 1Saml 14:45, Luk 12:7   **21:19:** Hip 10:36   **21:22:** Dut 32:35, Jer 5:29, 46:10, Hos 9:7   **21:23:** 1Kor 7:26   **21:24:** Esra 9:7, Sam 79:1, Aes 63:18, Rom 11:25, Rev 11:2   **21:25:** Sam 46:2-3, Sam 65:7-8   **21:27:** Dan 7:13, Mat 26:64, Rev 1:7   **21:28:** Rom 13:11

²⁹ Nənə Iesu rini nusipekinien riti ti nirəha i mə, “Hətə ro nei niemis mine nei me pam. ³⁰ Nəpin hənaməpirpir kimiaha hiətəni mhəukurən mə nəpin səvəi nəpnəpanien ruvəuvehe ipaka. ³¹ Rəmwhen a mwi, nəpin kimiaha tihətəni narimnari me i hənaməler pehe, tihəukurən mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvəuvehe ipaka.

³² Iakani nipərhiēnien tukumiaha i mə nərmama səməme kamhəmiru təkwtəkwwuni mine tuhəpwəh nemhə pamien meste narimnari me pam i həier pehe. ³³ Neiai mine tīprənə trouiwən, mətə nəgkiariēn me səiou tuhəpkiwən mhə.”

Nərmama tuhaməkeikei mhətui amasan mhəpwəh napriēn

³⁴ Nənə Iesu rini mə, “Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəsiari, mhəpwəh nourahaiēn nəpin səkimiaha ia noien lafet me, uə ia nənimwiēn nənimwiēn skai mhakonə irə, uə ia nətərig pikien ia narəien səkimiaha ia tīprənə i. Rəhəha nəpin nəha səiou truevehe məsgatukw ia kimiaha rəmwhen kwənkru ruəsi kimiaha. ³⁵ Iakani iamini irə ti nəri nə mə nəpin nəha treste nərmama pam ia təkure tīprənə i. ³⁶ Mətə ia nəpin me kimiaha tihaməkeikei mhətui amasan, mhəpwəh napriēn. Tihəfwaki mə nəpin narimnari me nəha truevehe irə niskaiēn səkimiaha trəmwhen ti narakaiēn irə, nənə mhərer ia nənimek, Iou Iəməti Iərmama.”

³⁷ Ia nəpin me pam Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, mətə ia nəpin rier ia taon, mevən mapri ia Təkuər Olif. ³⁸ Nənə ia nəpnəpin anan nərmama me həuvehe mwi tukwe fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mə tuhatərig in.

22

Nəmə asori me hərai sun mə tuhəkwətmhiri Iesu

¹ Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe ipaka. Nəveginien asori nəha nəghin nə Pasova. ² Pris asori me mine nahatən me səvəi Loa kamhətui suatuk riti mə tuhəuvən afafa mhousi əpune Iesu ti nəri nə mə kamhhekir nərmama. ³ Ia nəpin nəha Setan ruvniwə ia reri Jutas, iəmə nəha kani mwi in mə Iskariot, in riti ia nərmama me twelef səvəi Iesu. ⁴ Nənə Jutas rəpwəh irəha mevən ti pris asori me mine nəmə asori me səvəi naruagən me sə kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən, məgkiari minraha mini mə rukurən nətuēn suatuk riti ti nuvei penien Iesu ia rəginraha. ⁵ Nəpin irəha həregi, rerinraha ragien. Həni simwin mə tuhəuvei pen mane min. ⁶ Ro pen Jutas rəsəni, nənə minamətui nəpin riti nərmama həiwən irə mə truevei pen Iesu ia rəginraha.

Iesu raməpnəpənə mə trəni nəveginien səvəi Pasova

⁷ Nəveginien asori nəha nəkur Isrel kamhani bred sə yis riwən irə ruvəuvehe. Ia nəpin nəha kamhousi əpune kwəti sipsip me səvəi Pasova. ⁸ Ro pen Iesu rəhi pen Pita mine jon, mini mə, “Rouevən, rouəpnəpənə ia nəveginien səvəi Pasova sənətaha, pwəh sani.”

⁹ Miregi krouni pen tukwe in mə, “Ikəkeikei mə kimrau trouəpnəpənə irə pəku?”

¹⁰ Miregi in rini pen ti nirau i mə, “Rouregi ro. Nəpin kimirau tirouier pen fwe ia taon, iərman riti trəpi raka kimirau ia suatuk, mauvehi tikinari riti

nui rukuær iræ. Iroukuriræ pen in rouuvnimwæ ia nimwæ naha in truvnimwæ iræ, ¹¹ nənæ rouni pen ti iəmæ asori səvæi nimwæ naha mæ, 'Iahatən səkītaha rani pehe tukw ik i mæ nimwæ əfo naha tahani pari nəveginien səvæi Pasova kimaha səiou me nərmama me ikin?' ¹² Nənæ in triri kimirau mevæn fwe irənhæ ia nimwæ naha mahatən rum asori riti. Narimnari me pam hənəmæk raka fwe ikin. Ia rum naha kimirau tironəpnəpənə tukutaha."

¹³ Nənæ irau krouevən rouətə narimnari me pam rosi Iesu rīmāni pen ti nirau i. Nənæ krouəpnəpənə ia nəveginien səvæi Pasova.

Iesu raməni nari irəha nərmama me səvənhī

¹⁴ Nəpin səvæi nəniien nari ruvəuvehe. Iesu rəkure ia kwopun kaməni nari ikin irəha aposol me səvənhī. ¹⁵ Ia nəpin naha in rini pen ti nirəha i mæ, "Iakinokeikei pik mæ kuriræ ko nəmisəien miou, takukupwən məni nəveginien i səvæi Pasova kitaha m kimiaha. ¹⁶ Iakani pehe tukumiaha i iou tapkani mhæ mwi nəveginien səvæi Pasova meste niṗwrai nəveginien i truvehē mukuæ ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu iræ."

¹⁷ Nənæ Iesu ruvehi kap waen, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, nənæ mīni mæ, "Kimiaha pam tuhəuvehi nəri, mhənimwi. ¹⁸ Iakani pehe tukumiaha i ipwet mīne mamevən tapkənimwi mhæ mwi waen meste nitətə sə Kumwesən ramərimənu iræ truvehē."

¹⁹ Kuriræ iræ in ruvehi bred, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, nənæ məkwsen, muvei pen mīnraha, mīni mæ, "In i niṗwrak sə takuvei pen tukumiaha. Kimiaha tihəmækeikei mamho iamīnhi iræ mæ rerimīaha ramrhi iou."

²⁰ Rəmwhen a mwi nəpin irəha hənani raka nari, Iesu ruvehi kap waen, mīni mæ, "Kap i in i nəgkiariien vi səvæi Kumwesən. Nitek sə traiu tukumiaha trərihi tərini əknekīn nəgkiariien naha. ²¹ Mətə hərəgi ro. Iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kəmhəmwəki iou raməkure kimrau mīn. ²² Iou, Iəməti Iərmama, takaməkeikei memhə rəmwhen kimərfi mæ tuko ia nīrak, mətə trərəha anan ti iərmama sə truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kəmhəmwəki iou." ²³ Nəpin Iesu rini nəgkiariien naha, irəha hənəmərəs irəha me i mæ sin naha ia nirəha tro iamīnha irə mīne.

Nərmama me səvæi Iesu hərəs irəha me mæ sin ia nirəha in rasori

²⁴ Ia nəpin naha nərmama me səvæi Iesu hənəməvisə mīnraha me, mamhərəs irəha me i mæ sin ia nirəha in rasori. ²⁵ Nənæ Iesu rini pen ti nirəha i mæ, "Kig me səvæi nərmama me ripko mhæ irəha nəkur Isrel kəmhərimənu ia nirəha. Səməme hasori ia nirəha kani irəha mæ Nərmama səvæi Nasituien. ²⁶ Mətə kimiaha tihəpwəh noien iamīnha iræ ia kimiaha me, rekəm. Iərmama naha ia kimiaha in rasori traməkeikei muvehe məmwhen iərmama naha ia kimiaha nuk səvənhī rouīhi. Nənæ iərmama naha ia kimiaha in ramiri pen kimiaha ia suatuk sə tihesi, traməkeikei muvehe məmwhen iərmama sə ramo tukwini nari m kimiaha. ²⁷ Sin naha in rasori, iəmæ asori sə raməkure maməni nari uə səvənhī iotukwininari sə rasui raka nəveginien sənəni? Kimiaha hiəukurən mæ iəmæ asori sə raməkure maməni nari in rasori. Mətə ia rerimīaha iou iakamo rəmwhen iotukwininari sə rasui raka nəveginien sənəmīaha.

²⁸ Kimiaha i hiəpkap raka mhæ ia nīrak nəpin iakinərə ia nəsəsaiuen me səiou. ²⁹ Ro pen rəmwhen ia Tata səiou rīməuvei pehe nasorīien miou mæ

takərimənu, iou mwi takuvei pehe nasorijen m kīmiaha mə tihərimənu. ³⁰ Ia nitətə səiou sə takərimənu irə, kīmiaha tihəkure ia tepol səiou, mhəvegin, mhənimwi, nənə mhəkure ia jea me, mhərimənu ia kwənəkwus me twelef səvai nəkur Isrel.”

Iesu rini mə Saemon Pita trini m kahar mə in rireirei Iesu

³¹ “Saemon, Saemon. Reği ro! Setan rinəres raka Kumwesən i mə trəsəni pen kīmiaha ia rəgin. In rokeikei mə truai kīmiaha rəmwhən iərmama ruai nuni wit mine tekīn. ³² Mətə iakinəfwaki raka tukw ik mə nahatətəien səim trəpwəh nīmweiiən. Nənə nəpin tikrərig muvehe mwi tukw iou, tikaməkeikei mo nahatətəien səvai piam me ruvehe mīskai.”

³³ Mireği Pita rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Iakamərer mwatuk mə takuvnīmwə ia kalapus krau mik, uə takemhə krau mik.”

³⁴ Mireği Iesu rini mə, “Pita. Iakani pehe tukw ik i ia nəpin a i rəiə trəpwəh nakakaien meste tikini m kahar mə ikreirei iou.”

Nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə

³⁵ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Fwe kupwən, nəpin iakinərhi pen kīmiaha mə tihəuvən mhəvisau, hio rəmwhən iakiməni, hiəpwəh nuvehien tənəripw sə hiaməvai pen mane uə tinari irə mine put me səkīmiaha. Nənə rəfo? Nari riti rīməiwən tani kīmiaha?”

Mireği irəha həni mə, “Rekəm. Nari riti riwən.”

³⁶ Mireği Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Mətə təkwtəkwuni trini minuə iərmama riti səvənhi fwe tənəripw sə ravai pen mane uə tinari irə, pwəh ruvehi. Nənə trini minuə iərmama riti səvənhi nau səvai naruaganien riwən, pwəh rəmri pen nəmri nari ia kot səvənhi, muvehi riti irə. ³⁷ Takani pehe tukumiaha i nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə ia nirak. Rini minuə ‘Kəvsini pen in irəha nərmama səməme kamhəruui loa.’ Nəgkiariien i kimarai pen ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari ia nirak, rinakuə nəha təkwtəkwuni.”

³⁸ Mireği irəha həni mə, “Iərimənu. Ətə ro! Nau kəru i səvai naruaganien.”

Mireği Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəmwhən.”

Iesu raməfwaki ia Təkuər Olif

³⁹ Iesu rier ia taon, mevən ia Təkuər Olif rəmwhən ramo ia nəruarəv me pam. Nərmama me səvənhi kamhəkuriə in. ⁴⁰ Nəpin in rapirapw ia kwopun nəha, rini pen ti nirəha i mə, “Kīmiaha tihəfwaki mə tihəpwəh nīmweiiən ia nərhəhien.” ⁴¹ Nənə in rəpwəh irəha mevən isipwin kwopti, minimwi nukurhun mi, məfwaki, ⁴² mīni mə, “Tata. Trini minuə ratukwatukw ia nətərigien səim, tikuvehi raka kap i pwəh iakəpwəh nənimwiien. Mətə tikəpwəh noien rəmwhən sə iakokeikei, tiko rəmwhən sə ikokeikei.” ⁴³ Ia nəpin nəha agelo riti ruku pen ia neiai mier irapw ti Iesu mo in rīskai mwi. ⁴⁴ Nənə ti nəri nə mə Iesu rireği rərəha anan, rəfwaki əmisə mwi. Niseseien səvənhi ruvehe məmwhən ia netə sə rəmərəməri pen ia tiprənə.

⁴⁵ Nəpin in rəfwaki pam, mīskəmtər, mevən mwi ti nərmama me səvənhi, mətoni mə hənəpri ti nari nə mə rerinraha rəpou. ⁴⁶ In rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo kīmiaha hiaməpri? Hətui, mhəfwaki mə tihəpwəh nīmweiiən ia nərhəhien.”

Nərmama həkwtəmhiri Iesu

⁴⁷ Nəpɪn Iesu raməgkiari ihi, nərmama həpik həuvehe. Iəmə nəha, nəghin nə Jutas, riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu, ramiri irəha. In ruvehe ipaka ti Iesu mə trakei min, ⁴⁸ mətə Iesu rini pen tukwe in mə, “Jutas. Rəfo? Ikuə tiko pui iou, Iəməti Iərmama, ia nakeien?”

⁴⁹ Nəpɪn nərmama səməme kamhərer ipaka ti Iesu hətoni nəfe trukurirə mier pehe, həni mə, “Iərimənu. Kimaha tahəfo? Tahərai irəha ia nau me səkimaha me uə rekəm?” ⁵⁰ Nənə irəha riti rərai iərmama sə ramo tukwini nari m pris asori anan mərəi raka nəkare nifregin mwatuk.

⁵¹ Mətə Iesu rini mə, “Nəmwhen nə!” Nənə mırapi nifregin, momasan.

⁵² Iesu rəgkiari m pris asori me, mine naruagən me nəha kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən, mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel səməme həuvehe mə tuhəkwətəmhiri in. In rini mə, “Rəfo hiəməuvehi nau me mine nıpərpəri nei me mamhəuvehe mə tihəkwətəmhiri iou iamınhi irə? Nətərigien səkimiaha rinuə iou rakres riti uə? ⁵³ Nərineiv m neis mine kitaha miou samarə ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən. Rəfo hiəpwəh nəkwətəmhiriien iou ia rəgimiaha ia nəpɪn nəha? Mətə in i nəpɪn səkimiaha, nəpɪn niskaiien səvəi nəpətəvɪn trərimənu ia kimiaha.”

Pita rini mə in rıreirei Iesu

⁵⁴ Ia nəpɪn nəha nərmama me nəha həkwətəmhiri Iesu, mhəiri mhəuvən ia nimwə səvəi pris asori anan. Pita rakurirə, mətə rəpwəh nəvənien ipaka.

⁵⁵ Nəpɪn irəha hərkwumen pam nəpw riti ia nəkare nimwə nəha, mhəkure pəri, Pita raməkure irəha mınraha. ⁵⁶ Nənə pran riti sə ramo tukwini nari rətoni in raməkure ipaka ti nəpw. Ramətə amasan in, nənə mını mə, “Iəmə i in mwi rınamavən pəri irau Iesu.”

⁵⁷ Mətə Pita rini mə, “Rekəm, prən i. Iakreirei iəmə nəha.”

⁵⁸ Nəpɪn ouihi a rukurau, nənə iərmama riti mwi rətoni in mını mə, “Ik riti mwi ia nırəha.”

Mətə Pita rini mə, “Iəmə i, rıpkə mhə iou.”

⁵⁹ Nəpɪn ouihi a rəmwhen ia aoa riti rukurau, nənə iərmama riti mwi rəgkiari skai, mını mə, “Nıpərhienien i. Iəmə i in mwi rınamavən pəri irau Iesu. Kwa in mwi iəmə Kalili nəha.”

⁶⁰ Mətə Pita rini mə, “Iəmə i, iakreirei nəfe i iakaməgkiari irə.” Təkwətəkwuni a mwi, nəpɪn raməgkiari ihi, rəiə rakaka. ⁶¹ Nənə Iərimənu səkitaha ruvsini, məti pen mətə Pita. Nənə Pita rerin rırhi nəgkiariien i səvəi Iərimənu səkitaha. Rıməni pen tukwe in mə, “Ia nəpɪn a i kurirə rəiə rakaka, tikini m kahar mə ikreirei iou.” ⁶² Nənə Pita rier mevən iruə mırapi nasəkien.

Iesu rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel

⁶³ Ia nəpɪn nəha nəmə me nəha səməme kamhərer tukuahag Iesu, kamhəuəsi in, mamharis əkenhın irə. ⁶⁴ Irəha housəman mwi nənimen, nənə mamhəres in mə, “Ni rə nəgkiariien sə ruku pen ti Nənımwın mə sin ruəsi ik!”

⁶⁵ Nənə həni mwi nəgkiariien me rıpik mwi, mamhəni ərəha in irə.

⁶⁶ Nəpɪn ruvəran nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mine pris asori me mine nahatən me səvəi Loə housəsımwın irəha me. Nənə nərmama me həiri Iesu, mhəuvən, mhərpwi irapw in ia nəmırnraha. Nənə nəmə asori me i həni mə,

⁶⁷ “Trini mınuə ik Kristo, ni pehe tukumaha i.”

Mətə Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Ko iakini pehe tukumiaha i, ko kimiaha hiəpkini mhə nıpərhienien irə. ⁶⁸ Ko iakəres nəresien riti m kimiaha, ko

hiəpkosəripin pehe mhə miou. ⁶⁹ Mətə nəha təkwətəkwuni mine mamevən iou, Iəməti Iərmama, takəkure ia nikare Kumwesən mwatuk sə in niskaiien səvənhi rasori.”

⁷⁰ Miregi irəha pam həni mə, “Ro iamihhi irə ik Tini Kumwesən?”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Hiaməni mə iou i in i.”

⁷¹ Miregi həni mə, “Kitaha tsatui mwi iərmama riti mwi mə trini pui in ti nəfe? Səuvəregi raka mə in rini ərəha Kumwesən. Ruku pen atukwatukw ia tərhun.”

23

Iesu rərer ia nəmri Paelat

¹ Ia nəpin nəha nərmama pam ia kusen nəha həskəmter, mhəiri Iesu, mhəuvən, mhəer ia nəmri Paelat. ² Nəpin kamhəer ia nəmri Paelat, həni ərəha Iesu i mə, “Kimaha iahətoni iəmə i ramiri əpə iti kimaha nəkur Isrel, maminise kimaha mə tahəpwəh nərəku penien nəmri takis m Kig Sisa. In rani mwi mə in Kristo, iərmama sə trərimənu ia kimaha.”

³ Miregi Paelat rəres Iesu i mə, “Ik kig səvəi nəkur Isrel?”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ik ikani.”

⁴ Nənə Paelat rini pen ti pris asori me mine nərmama me pam nəha mə, “Iakətə iamihhi irə mə nərəhəien riwən ia iəmə i.”

⁵ Mətə irəha həgkiari skai, mhəni mə, “Mətə iəmə i ramahətən nərmama me pam ia tənə Jutia, mamə irəha haməvisə minraha me. In rino stat fwe ia tənə Kalili muvehe meste nari ia kwopun i.”

Iesu rərer ia nəmri Herot

⁶ Nəpin Paelat riregi nəgkiariien nəha, rəres mə, “Iəmə i in iəmə Kalili uə rekəm?” ⁷ Nənə nəpin Paelat riregi mə Iesu ruku pen ia kwopun nəha Herot ramərimənu ikin, rərhi pen in revən tukwe, ti nəri nə mə ia nəpin nəha Herot mwi fwe Jerusalem.

⁸ Nəpin Herot rətə Iesu, rerin ragien pik. Tui kwopti rokeikei mə trətoni, ti nəri nə mə ramregi kani nəghin, nənə mokeikei mwi mə trətoni Iesu ro nimtətien riti. ⁹ Ro pen Herot rəres Iesu nəresien me ripik, mətə Iesu ripkini mhə nəgkiariien riti. ¹⁰ Ia nəpin nəha pris asori me mine nahatən me səvəi Loa həskəmter, mamhəgkiari skai, mamhəni ərəha Iesu. ¹¹ Herot mine naruagən me səvənhi kamhətə ərəha in, mamharis əkenhin irə. Nənə Herot rini nəkwən mə irəha tuharkahu pen karkahu amasan riti min. Nəpin hənarkahu pen raka min, Herot rərhi pen in rirərig mevən ti Paelat. ¹² Ia nəpin nəha Herot mine Paelat krouvehe rouəkwein irau me mə iou riti. Mətə kupwən krouəmwəki irau me.

Paelat rəsəni pen Iesu ia rəgi naruagən me

¹³ Paelat rousəsinwin pris asori me mine nəmə asori me səvəi nəkur Isrel ¹⁴ mini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəməuvehi iəmə i, mhəuvehe, mhərpwi ia nənimək, mamhəni mə ramiri raka nərmama ia suatuk atukwatukw. Iakinəkiri raka noien səvənhi ia nəmrimiaha, mətə iəpkətoni mhə nari riti ro rərəha rəmwhen nəgkiariien me nəha kimiaha hiaməni, mamhəuəsi in irə. ¹⁵ Herot mwi ripkətoni mhə nari riti ro rərəha. Ro pen rərhi pehe in rirərig mwi muvehe tukutaha. Hətə ro! Iəmə i ripko mhə nari riti sə rəmwhen mə

tukousi əpune in tukwe. ¹⁶ Ro iamihni irə takərisi in, nənə məseni in rier ia kalapus mamevən.” ^{17 a}

¹⁸ Mətə nərmama me nəha irəha pam həkwein əpwəmwis mə, “Uvehi irapw iamə nə məseni Parapas rier ia kalapus tukumaha.” ¹⁹ (Iamə nəha Parapas raməmak ia kalapus ti nəri nə mə rīmərkwumen naruagənien riti ia taon nəha Jerusalem, nənə mousi əpune mwi iərmama.)

²⁰ Paelat rarə mægkiari mwi mīnraha ti nəri nə mə rokeikei mə trəsəni Iesu rier ia kalapus mamevən. ²¹ Mətə irəha kamhəkwein əpwəmwis mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuau!”

²² Nənə Paelat rarə mægkiari sə ro kahar irə, mīni pen ti nīrəha i mə, “Ti nəfe? Nəfe nərəhaien in rino? İakinətə raka in mə rīpkə mhə noien ərəha riti sə rəmwhen mə tukousi əpune in tukwe. Ro iamihni irə takərisi in, nənə, məseni in rier ia kalapus mamevən.”

²³ Mətə irəha haməmwur, mamhəkwein əpwəmwis, mamhəni mə tukaməkeikei kərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau. Irəha həkwein əpwəmwis iamihna irə mamhəvən meste ²⁴ Paelat rini mə tro nəkwanraha. ²⁵ İamə nəha Parapas sə kiməuvehi puvnimwə in ia kalapus ti naruagənien mīne nousi əpuneien iərmama Paelat rəsəni in rier ia kalapus mamevən, mətə ruvei pen Iesu ia rəgi naruagən me səvənhi mə irəha tuho irə rəmwhen ia nəmə asori me səvəl nəkur İsrel hokeikei.

Naruagən me hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

²⁶ Naruagən me nəha həiri Iesu, mhəier ia taon, mhətəni iamə Saerin riti nəghin nə Saemon. Ruku pen ia kwopun riti iruə mauvehe ia taon. Irəha həkwtəmhirin in, mhəmri pen nei kamarkuau səvəl Iesu ia nuran, nənə mhəkeikei min mə trəvrani mukurirə Iesu. ²⁷ Nərmama me həpik kamhəkurirə Iesu. Nīpran me həpik irəha mīnraha kamhəpi, mamhasək asori tukwe. ²⁸ Mətə Iesu ruvsini, məti pen mətə irəha, mīni mə, “Nīprən Jerusalem me. Kimiaha tihəpwəh nasəkien tukw iou, mətə tihəsək tuku-miaha me mīne nīpwnətīmiaha me. ²⁹ Nəpīn riti sə rauvehe trərhə anan. Tukini iamihni irə mə nīpran me səməme həpkəkwhəkwen mhə, mhəpkuvei pen raka mhə kənunu m iəkunouhi, irəha həukurən nagienien. ³⁰ İa nəpīn nəha nərmama tuhəni pen ti təkua me mə ‘Həkure tərini kimaha’ mīne nəpatu me ‘Housəman kimaha.’ ³¹ Mə nərmama kamho narimnari me i nəpīn nei ramərə ihi tukəfo irə nəpīn nei ruvehe mīmhiə?”

³² Nənə naruagən me kamhəiri iamə ərəha mi kəru, mhəier mə tuhousi əpune irau irəhar Iesu. ³³ İrəha həuvehe ia kwopun nəha kani mə Kerhə səvəl İərmama. İa kwopun nəha hərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau, mhərui tərini pen mwi iamə ərəha mi nəha ia nei kamarkuau, riti ia nīkare Iesu mwatuk, riti ia nīkaren mour. ³⁴ Nənə Iesu rini mə, “Tata. Tikəpwəh nərpwīnien tai noien ərəha səvənraha ti nəri nə mə həreirei nəfe i kamho.” Nənə irəha həuai kirkiri tinari me səvənhi, mhəuini nari riti sə trahətən pen sin truvehi nəfe tinari səvənhi.

³⁵ Nərmama ia kwopun nəha kamhərəer mamhəspau ia Iesu, mətə nəmə asori me səvəl nəkur İsrel kamharis əkenhīn irə, mamhəni mhənua, “In rīməuvehimirū nərmama me həpik. Trini mīnuə in Kristo pərhien sə Kumwesən ruvərfi raka in, ramanan mə ruvehimiri atukw a in.”

³⁶ Naruagən me irəha mwi kamharis əkenhīn irə, mamhəuvehe ipaka

a **23:17:** Nəkukua me rīpik kimərai pen Nīutestamen irə ia nəgkiariien səvəl nəkur Kris kupwən kwopi nəgkiariien ia vas 17 riwən. **23:29:** Luk 21:23, Rev 6:16 **23:31:** 1Tes 4:17 **23:34:** Aes 53:12, Mat 5:44, Wok Me 7:60, Sam 22:18 **23:35:** Sam 22:7-8 **23:36:** Sam 69:21

tukwe, mamhəmwur mə tuhəuvei pen waen sə rəfiə min, ³⁷ mamhəni mə, “Trini minua ik kig səvəi nəkur Isrel pərhien, uvehimiru atukw ik!”

³⁸ Ia kənkəpwə irənhə irə nəkukuə riti kimərai mə Iesu tremhə ti nəfe. Rini mə: *In I KiG SəvəI Nəkur Isrel*

³⁹ Iəmə ərəha mi nəha sə krouəgher ia kwopun nəha riti rini ərəha Iesu i, mini mə, “Ik Kristo uə rekəm? Uvehimiru atukw ik mine kimrau!” ⁴⁰ Mətə in riti rinise in, mini mə, “Rosi ipkehekir mhə Kumwesən uə? Kwa kiməuvei pehe nərpwinien mik rəmwhen a mwi irə. ⁴¹ Ratukwatukw a mə kamousi əpune krau iaməhi. In i tai noien ərəha səkrau. Mətə iəmə i ripko mhə nari riti rərəha.”

⁴² Nənə iəmə nəha rarə mini mwi mə, “Iesu. Rerim tramrhi iou nəpin tikərimənu ia nitətə səim.”

⁴³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iakani nipərhienien tukw ik i. Ipwet tikarə krau mik ia kwopun amasan nəha Parataes.”

Iesu remhə

⁴⁴⁻⁴⁵ Ipaka ti kurkwai nəpin ia ran nukuraanien səvəi meri riwən. Nəpitəvien ruvehe mousəman kwopun me pam ia tənə nəha meste aoa kahar rukurau. Ia nəpin nəha tinari sə rəgher tukuahag rum sə ro ikinan anan fwe ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən reitehi nipərin kəru. ⁴⁶ Nənə Iesu rəkwein əpwəmwis mini mə, “Tata. Iakəmri pehe nənimwik ia rəgin.” Rini nəgkiariien nəha, nənə muvehi neiahəgien səvənhi sampam, memhə.

⁴⁷ Iaruagən riti səvəi nəkur Rom nəha in rasori ia naruagən me irəha pam hantret. Nəpin rətoni Iesu mə rinəfemhə irə, rəgnəgini Kumwesən, mini mə, “Nipərhienien. Iəmə i in iəmə atukwatukw.” ⁴⁸ Nənə nərmama me pam səməme hənousəsəmwən irəha me fwe ikin ti nəspauien ia nəri nəha kino ia Iesu, nəpin hətoni, hərərig pen imwənraha, mhəregi rərəha, mamhərui kwənpwenhinraha tukwe. ⁴⁹ Nərmama me pam səməme həkuran Iesu, mine nipran me nəha səməme hənəməkurirə in fwe ia tənə Kalili, kamhərer isipwin, mamhəspau ia narimnari me nəha.

Josef rərkwafə nipwrai Iesu ia nipəgi kəruətəri

⁵⁰⁻⁵¹ Iərmama riti nəghin nə Josef. Imwəni nə Aramatia taon riti səvəi nəkur Isrel. Josef in raməkure irəha nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nəpin housəsəmwən irəha me. Noien səvənhi ramasan matukwatukw. Nəpin nəmə asori me hənərai simwin mə tukousi əpune Iesu, Josef ripkəseni mhə. Ia nəpin me in rameitenhi mə trətoni nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ruvehe. ⁵² Josef revən ti Paelat, mərəs mə ko rəsəni in ruvehi nipwrai Iesu. ⁵³ Nəpin Paelat rəsəni, Josef revən, muvehi raka nipwrai Iesu ia nei kamarkuau, nənə muvegi ia tinari kani mə linen, mevən məmri pen ia nipəgi kəruətəri sə kinərai ərori raka, kipkəmri pen raka mhə nipwrai iərmama riti ikin. ⁵⁴ In i nəpin kaməpnəpənə irə ti Sapat, Sapat ruvəuvehe ipaka.

⁵⁵ Nipran me nəha səməme həməier ia tənə Kalili, mhəkurirə Iesu mhəuvehe, irəha həkurirə Josef i, nənə mhətoni nipəgi kəruətəri nəha mine Josef rəfəmri pen nipwrai Iesu irə. ⁵⁶ Nəpin hətoni pam, hərərig, mhəpnəpənə nimwai nari me nepwin sə nipəkinraha rapəin amasan, mhəpnəpənə mwi senta me nepwin. Nənə ia Sapat hapwis rəmwhen sə Loa riməni.

24

Iesu rätui mwi ia nemhāien sāvānhi

¹ Ia Sante, nāpnāpin anan, nīpran me nāha hāuvehi nīmwai nari me sāmame hānāpnāpenā raka ia nīrāha nīpekinraha rapein amasan, mhāuvehi mhāuvān ia nīpāgi kārūātereī nāha kinārkwafā nīpwrai Iesu ikīn, ² nānā mhātoni kārūātereī asori nāha kinārāpinhā pen ia tārhi nīpāg kināsākwasākwa raka i. ³ Mātā nāpin hasu puvnimwā ia nīpāg, hāpkātoni mhā nīpwrai Iesu Iārimānu sākītaha. ⁴ Nārī nāha ro nātārīgīen sāvānraha rāvsausini pik. Nāpin kamhārer mamhātārīg tukwe, tākwtākwuni a mwi iārmama kārū krouier irapw ti nīrāha. Tinari sāvānrau ramāhiapw. ⁵ Irāha hātoni hāhekīr mhānīmwi irapw nānimenraha ia tīprānā. Nānā iārmama mi nāha krouni pen ti nīrāha i mā, “Rāfo kīmīaha hīamātui iārmama sā rīmīru ia kwopun i kamārkwafā nīpwrai nārmama sā hemhā ikīn?” ⁶ In rīwān i, mātā in rīnātui mwi. Rerīmīaha tramrhi nāgkiārīien i in rīmāni pehe tukumīaha i nāpin rīnamarā ihī fwe ia tānā Kalīli. ⁷ In rīmāni mā, ‘Irāha tuhamākeikei mhāuvei pen iou, Iāmāti Iārmama, ia rāgi nāmā ārāha me. Nānā nāmā ārāha me nāha tuhārui tārini pen iou ia nei kamarkuauī. Takemhā, mātā nāpin sā ro kahar irā takātui mwi.’” ⁸ Nānā nīpran me nāha rerīnraha rīrhi mwi nāgkiārīien nāha sāvānhi.

⁹ Hārārīg ia nīpāg, mhāuvān, mhātoni eleven nārmama me sāvāi Iesu mīne nepwīn mwi, hāni pen narīmāni me i ti nīrāha. ¹⁰ Nīpran me nāha sāmame hāni irapw narīmāni me i ti aposol me sāvāi Iesu irāha nāha Meri Maktala, mīne Joāna, mīne Meri māma sāvāi Jemes, mīne nīpran me nepwīn mwi irāha mīnrahar. ¹¹ Mātā aposol me rerīnraha rīrhi mā rosi nāgkiārīien nāha sāvānraha ro nārī auār a irā. Irāha hāpkīni mhā nīpārhiēnien irā. ¹² Mātā Pīta rīskāmter, māiu, mevān ia nīpāgi kārūātereī nāha kinārkwafā nīpwrai Iesu ikīn, mārpāsuk, māti puvnimwā, mātoni tinari me nāha linen sā kīmāvegi nīpwrai Iesu irā ramrīmār, mātā nari riti mwi rīwān. Nānā in rāpwāh kwopun nāha mamevān mārkarīnari ia nāfe rīnātōni.

Iārmama kārū sāvāi Iesu krauesi pen suatuk rauevān fwe Emeas

¹³ Ia nāpin a mwi nāha iārmama kārū sāvāi Iesu krauevān ia rukwānu riti nāghīn nā Emeas. Rukwānu nāha ipaka ti Jerusalem kavān rāmwhēn ia kilōmeta irāha pam eleven. ¹⁴ Irau krauegkiārī pārī ia narīmāni me nāha kīno. ¹⁵ Nāpin nāha krauegkiārī pārī irā, Iesu ruvehe ipaka, māmvān irāhar mīnrau, ¹⁶ mātā nari riti ruvegi nātārīgīen sāvānrau, kroureirei mā Iesu nāha.

¹⁷ Nānā Iesu rīni pen ti nīrau i mā, “Nāfe i irāuavān rauni pen tukumīrau me i?”

Nānā krouārer, nānimenrau rīpkāgīen mhā. ¹⁸ Irau riti, nāghīn nā Kleopas, rīni pen tukwe in mā, “Rōsi ik āpā ia nārmama me sāmame kamhāvān fwe ia Jerusalem ikreirei narīmāni me nāha kīno nārīneiv m neis mīne?”

¹⁹ Mīregi Iesu rīni pen ti nīrau i mā, “Nāfe narīmāni?”

Mīregi krouni pen tukwe in mā, “Narīmāni me nāha kīno ia Iesu, iāmā Nāret. Iāmā nāha in profet riti. Ia nāmri Kumwesān mīne ia nāmri nārmama narīmāni me sā in rīno mīne nāgkiārīien sāvānhi ro nānīmwīn mīskai. ²⁰ Prīs asori me mīne nāmā asori me sākītaha hāmāuvei pen in ia rāgi nākūr Rōm mā irāha tuhāni mā in tramākeikei memhā. Nānā irāha hārui tārini pen in ia nei kamarkuauī. ²¹ Mātā kīmāha iahānāmri pen āknekīn nātārīgīen

səkimaha irə mə in iərmama sə treivinari ia kitaha nəkur Isrel. Narimnari me nəha kino, mətə nari riti mwi, ipwet i nəpın sə ro kahar irə. ²² Riti mwi, nıpran nepwın ia təmwen səkimaha ho nəmrımaha rier. Ia nəpnəpın anan həuvən fwe ia nıpəg sə kınərkwafə iəmə nəha ikin, ²³ mətə həpkətəni mhə nıpwran. Nəpın irəha hərərig pehe, həni mwi mə hənətəni agelo mi kəru krouier pehe ti nırəha, krouni mınua in rınətui mwi ia nemhəien səvənhi. ²⁴ Nərmama nepwın ia təmwen səkimaha həuvən fwe ia nıpəgi kəruətəri nəha, nənə mhətəni rəmwhen atukwatukw mə nıpran me nəha həməni, mətə həpkətəni mhə nıpwrai iəmə nəha.”

²⁵ Miregi Iesu rini pen ti nırau i mə, “Kwa rosi kımiaha hiəreirei nəgkiariien me pam sə profet kupwən me həməni. Rəfo kımiaha hıamo tanpen ia rerımiaha, mhəpwəh nini akwauakwien nıpərhienien irə? ²⁶ Kumwesən ruvəni raka mə iəmə nəha kani mə Kristo traməkeikei miregi nəmisəien me nəha kurirə revən muvehi nasoriien səvənhi.” ²⁷ Nənə Iesu rəusiəre pui pen amasan ti nırau i nıpwrai nəgkiariien me pam sə kımərai pen ia Nəkukuə Ikinan səməme haməgkiari ia in. Ia nəgkiariien səvənhi rəgkiari ia nəkukuə səvəi Moses muvehe meste nəkukuə me səvəi profet me. ²⁸ Nəpın irəhar haruvehe ipaka ti rukwənu nəha irau krauevən ikin, Iesu ramo rəmwhen mə in trəpwəh irau mavən mamevən. ²⁹ Mətə irau krouəkeikei min, rouni mə, “Samaro pəpım kitahar mik. Rınaməruarəv. Rıpkə mhə tui meri rivə.” Ro pen Iesu ruvniwə irəhar mınrau mə tuamharo pəpım.”

³⁰ Nəpın in rəkure mə trəni pəri nari irəhar mınrau, ruvehi bred, məfwaki mını vivi Kumwesən tukwe, məkwsen, muvei pen mınrau. ³¹ Ia nəpın nəha nətərigien səvanrau rəsevər, krınauətə rınaukurən mə Iesu nəha. Nənə təkwtəkwuni a mwi in riwən ia nəmrınrau. ³² Nənə irau krouni pen tukunrau me i mə, “Pərhiən. Nəpın raməgkiari pehe m krau ia suatuk, maməusiəre pui pehe nıpwrai nəgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, nəgkiariien səvənhi ramasan pik, mamə rerırau raməgien.”

³³ Nənə ia nəpın nəha krouəskəmter, rouərərig rouevən fwe ia Jerusalem. Ia kwopun nəha krouətə nərmama me eleven səvəi Iesu mıne nərmama nepwın mwi irəha mınraha hənousəsimwın raka irəha me, ³⁴ mamhəni mə, “Nıpərhienien. Iərimənu səkitaha rınətui mwi. In ruvəier irapw raka ti Saemon.” ³⁵ Nənə iəmə mi nəha krouni irapw nəfe krınouətəni ia suatuk, rouni mwi krınəfo rouətəni sas ia Iesu nəpın in raməkwsen bred.

Iesu rier irapw ti nərmama səvənhi

³⁶ Nəpın irau krauegkiari ihi ia nari m nari me nəha, təkwtəkwuni a mwi hətəni Iesu ramərər ia kurkwanraha, mını pen ti nırəha i mə, “Nəmərınuen trarə tukumiaha.”

³⁷ Mətə irəha hərəkərinari irə, mhehekır. Rerınraha rırhi mə kamhətəni nənimwi iərmama riti. ³⁸ Ro pen Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Rəfo hıamhekır iamınhi irə? Rəfo nəresien me kamhətəni ia rerımiaha mamho kımiaha hiəpwəh nınıien nıpərhienien ia nırak? ³⁹ Hətəni ro rəgik mi mıne nisuk mi. Kwa iou i. Hərapi iou, mhəregi, mhəukurən mə nusak i mıne nıkəkrik i. Mətə nənimwi iərmama nusan mıne nıkəkrin riwən.”

⁴⁰ Iesu rini nəgkiariien nəha, mısəni irapw rəgin mi mıne nisun mi ti nırəha hətəni. ⁴¹ Nəpın hətəni nəmrınraha rier. Rerınraha rəgien. Mətə nahatətəien səvanraha ramərməru ihi. Iesu rini pen ti nırəha i mə, “Sənəmiaha

i nāveginien uə rekəm?" ⁴² Nənə irəha hāuvei pen nīpəri nəmu afə riti min. ⁴³ In ruvehi māni ia nāmriŋraha.

⁴⁴ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, "Narimnari me i kamhesi pen nāgkiariien me səiou sə iakimāni pehe tukumiaha i fwe kupwən nāpīn iakinamarə pəri ihi kitaha m kimiaha. Iakimāni minuə nāgkiariien me pam nāha kimārai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me mine Ol Sam səməme kamhāgkiari ia nirak tuhaməkeikei mhāuvehe mhəukuə."

⁴⁵ Nənə in rəsevər ia nətəriġien səvənraha mə irəha tuhəukurən nīpwrai nāgkiariien me ia Nəkukuə Ikinan, ⁴⁶ rini pen ti nirəha i mə, "Nāgkiariien me nāha kimārai pen ia Nəkukuə Ikinan hāni iamīnhi mə iou Kristo takaməkeikei mukupwən mīregi nāmisiēien, memhə, nənə ia nāpīn sə ro kahar irə iakətui mwi. ⁴⁷ Tukəvisau irapw mə nārmama tuhaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me, mhahatətə ia nirak, nənə Kumwesən trəpwəh nārpwīnien noien ərəha me səvənraha. Tukukupwən kəvisau irapw nāgkiariien i ia Jerusalem kurirə revən ti nārmama ia tənəmtənə me pam. ⁴⁸ Kimiaha nāha hianətoni narimnari me i ia nānimemiaha. ⁴⁹ Həregi ro! Iou takərhi pehe Nānimwīn Ikinan reiwaiu pehe tukumiaha rəmwhen ia Tata səiou rino raka promes irə. Mətə kimiaha tihəpwəh nierien ia taon i meste niskaiien nāha trukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Kumwesən trarkahu pehe m kimiaha."

Iesu rutə mevən fwe ia neiai

⁵⁰ Nənə Iesu riri irəha mhāier mhəuvən mheste nari fwe rukwənu nāha Petani. Ia kwopun nāha in ruvehi utə rəġin mi, məkwein amasan ia nirəha. ⁵¹ Nāpīn raməkwein amasan ia nirəha, raraka ia nirəha, nənə kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ⁵² Irəha hānimwi nukurhunraha, mhāuvei pen nisaiien səvənraha min. Nāpīn hərəriġ mhəuvən fwe ia Jerusalem, rerinraha rāġien pik. ⁵³ Ia nāpīn me kamhəuvən ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəġnəġin in.

Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rımərai nəkukuə sə ro kefə irə raməgkiari ia nægkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Jon in iərmama riti ia twelef nərmama me səvəi Iesu. Iesu rokeikei pik in. Jon rımərai nəkukuə i ia nuk 90-100. In rokeikei mə kitaha nərmama tsəvsini nəkukuə i pwəh ro nukurənien i tukutaha mə Iesu in Kristo, Tini Kumwesən. Jon rokeikei mə kitaha tsəni nıpərhienien irə, nənə mhəuvehi nımıruien ia nəghi Iesu (Jon 20:31). Jon raməgkiari ia nımıruien mine wok səvəi Iesu Kristo. Mətə nəkukuə səvənhi ropə ia nəkukuə səvəi Matiu, Mak, mine Luk. Ia nəkukuə səvənhi Jon rini irapw nımtətien krirum səməme Matiu, Mak, mine Luk həpwəh nægkiariien irə. Mətə ia nəkukuə Matiu, Mak, mine Luk haməgkiari ia nımtətien kəru a səməmi Jon raməgkiari mwi irə. Nəkukuə i nusipekinien me səvəi Iesu riwən irə, mətə raməgkiari pik ia nəvənien səvəi Iesu irəha in me nepwın. Jon rımərai nəkukuə i mə kitaha tsaməkeikei mhəukurən nımtətien me səməme Iesu Kristo nəho. Nımtətien me nəha hamo pui mə Iesu Kristo in Kumwesən in rauvehi nıskaiien asori me. Nıpərhienien Jon ramahatən mə Iesu Kristo in Tini Kumwesən, mətə in ramahatən mwi mə Iesu in iərmama rəmwhen ia kitaha nəpın nepwın rerin rəpou, nəpın nepwın tipwın rəpou, mamə mwi nokeikeiien.

Nægkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mo iərmama i nıpwran rəmwhen ia nıpwrataha

¹ Fwe tui, nəpın tıprənə ramiwən ihi, Nægkiariien səvəi Kumwesən rinarə raka.^a Nægkiariien nəha ramarə irau Kumwesən. Nægkiariien nəha in Kumwesən. ² In rinarə raka irau Kumwesən fwe tui nəpın tıprənə ramiwən ihi. ³ Narımmari me pam həuku pen irə mharə. Narımmari me pam səməme kamharə riti riwən rıpkuku pen mhə irə marə. ⁴ Nægkiariien nəha in nukune nımıruien. Nımıruien nəha in nukuraanien sə raməhiəpwın nərmama. ⁵ Nukuraanien nəha raməhiəpw ia nəpıtəvien, nəpıtəvien ko rıpkousəman mhə.

⁶ Iərman riti Kumwesən rərhi pehe i nəghın nə Jon. ⁷ In ruvehe mə trərer irapw mægkiari ia nukuraanien nəha pwəh nərmama həregi nægkiariien səvənhi, nənə mhəni nıpərhienien irə. ⁸ Rıpkə mhə Jon in nukuraanien nəha, mətə ruvehe mə trərer irapw mægkiari irə, ⁹ mını mə nukuraanien pərhien sə raməhiəpwın nərmama me pam na truvehe ia tıprənə i.

¹⁰ Nıpərhienien nukuraanien nəha ruvehe ia tıprənə i. In nəha Nægkiariien nəha tıprənə i mine nərmama me pam həuku pen irə mharə, mətə nəpın rier pehe irə irəha həreirei mə in sin. ¹¹ In ruvehe imwəni atukwatukw, mətə nəkur imwəni me həpkəsevər mhə ia rerınraha tukwe. ¹² Mətə nərmama me səməme həsevər ia rerınraha tukwe, in ruvei pen nasoriien mınraha mə irəha nıpwınəti Kumwesən me. In ruvei pen nasoriien nəha m nərmama me pam səməme kamhəni nıpərhienien ia nəghın. ¹³ Mətə nəpın həuvehe mhə nıpwınəti Kumwesən me ia nırəha, irəha həpkətui pehe mhə ia nıte tata mine mama, uə ia nokeikeiien səvəi nıpwranrau, uə ia nətərigien səvəi iərman riti,

1:1: Jon 17:5, 1Jon 1:1-2, Rev 19:13 ^a **1:1:** Uə "Nægkiariien rinarə raka." **1:3:** 1Kor 8:6, Kol 1:16-17, Hip 1:2 **1:4:** Jon 5:26 **1:5:** Jon 3:19 **1:6:** Mat 3:1, Luk 1:13-17,76 **1:8:** Jon 1:20 **1:9:** Jon 8:12, 1Jon 2:8 **1:10:** Jon 1:3, 17:25 **1:12:** Kal 3:26 **1:13:** Jon 3:3-6, Jem 1:18, 1Pit 1:23

rekəm. Kumwesən əpa ruvei pen nimiruien vi minraha ro irəha həuvehe nipwnətin me.

¹⁴ Nəgkiariien səvəi Kumwesən^b ruvehe mo iərmama i nipwran rəmwhen ia nipwrataha rarə ouihi a kimaha min. Kimaha iahənətoni nasorriien səvənhi, nasorriien sə in rauvehi ti nəri nə mə in Tini Kumwesən anan kuatia. Iahənətoni mə rerin rukuər ia namasanien mine nipərhiien.

¹⁵ Jon rərer irapw məgkiari irə, məkwein əpwəmwis, mini mə, “Iəmə i in i iəmə sə iakinəgkiari irə nəpin iakini mə, ‘Iəmə sə trukurirə pehe iou, in rasori ia nirak, ti nəri nə mə nəpin iapkətui pehe mhə ihi, mətə in rinarə raka.’ ” ¹⁶ Nənə ti nəri nə mə rerin rukuər ia namasanien mine nipərhiien, nəpin me kitaha pam səməuvehi narimnari amasan me raku pen tukwe.

¹⁷ Loa sə Kumwesən ruvei pehe ruku pen ti Moses, mətə namasanien mine nipərhiien ruku pen ti Iesu Kristo. ¹⁸ Iərmama riti ripkətoni raka mhə Kumwesən, mətə Tini Kumwesən anan kuatia in Kumwesən. Ia nəpin me in ipaka ti Tata səvənhi. In rino pui pehe Tata səvənhi m kitaha.

Nəgkiariien səvəi Jon Paptas

¹⁹ Nəgkiariien səvəi Jon ro iamnhi irə. Nəpin riti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hərhi pen pris me nepwin mine Livaet me nepwin həier ia Jerusalem mhəuvan mə tuhəres pen in mə, “Ik sin?” ²⁰ Nənə Jon ripkənapen mhə, mətə rəgkiari, mə nukurəni i, mini mə, “Ripko mhə iou Kristo.”^c

²¹ Miregi irəha həres pen in mə, “Ik Elaeja?”

Miregi in rini mə, “Rekəm. Ripko mhə iou Elaeja.”

Miregi irəha həni mə, “Ik profet nəha kiməni mə truvehe?”

Miregi in rini mə, “Rekəm.”

²² Ro iamnhi irə irəha həni pen tukwe in mə, “Ik sin? Kimaha tahaməkeikei mhəuvei pen nəgkiariien m səməme hənərhi pehe kimaha. Ikəfni irə ia niram?”

²³ Miregi Jon rini mə, “Iou iəmə i kamregi rerik ia kwopun akwesakwes ikin. Iakaməkwein əpwəmwis mə, ‘Kimiaha tihaməkeikei mhəpərhi^d suatuk səvəi Iərimənu səkitaha.’ Noien i iakamo ramesi pen nəgkiariien səvəi Profet Aesea kupwən.”

²⁴ Nərmama me i səməme kinərhi pehe irəha nepwin Farisi me. ²⁵ Irəha həres pen Jon i mə, “Rəfo ikamo paptas ia nərmama, mətə ripko mhə ik Kristo uə Elaeja uə profet nəha Nəkukuə İkinan rani mə truvehe?”

²⁶ Miregi Jon rini pen ti nirəha i mə, “Iakamo paptas ia kimiaha ia nui, mətə iərmama riti ramərer kurkwən ia kimiaha hiəreirei. ²⁷ Iou iakiməkupwən muvehe, iəmə nəha in trukurirə. Iapkəmwhen mhə mə takifi raka nəkwus ia put səvənhi.”

²⁸ Narimnari me i həier pehe ia rukwənu Petani fwe nıkare nui aris Jotan pen, kwopun Jon ramo paptas ikin.

Kwəti sipsip səvəi Kumwesən

1:14: Aes 60:1-2, Kal 4:4, Fil 2:7, Hip 2:14, Luk 9:32, Jon 2:11 ^b **1:14:** Uə “Nəgkiariien ruvehe mo iərmama i nipwran rəmwhen ia nipwrataha.” **1:15:** Jon 1:27,30, Mat 3:11 **1:16:** Kol 2:10
1:17: Eks 34:28, Rom 6:14, 10:4 **1:18:** Eks 33:20, Jon 6:46, 1Tim 6:16, 1Jon 4:12, Mat 11:27 **1:20:** Jon 3:28 ^c **1:20:** Nəhag nəha “Kristo” raməgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həməni mə truvehe muvehimiru nərmama. **1:21:** Dut 18:15,18, Mat 11:14, Jon 6:14, 7:40 **1:23:** Aes 40:3 ^d **1:23:** Uə “Kimiaha tihaməkeikei mhəmri atukwatukw suatuk səvəi Iərimənu səkitaha.” **1:25:** Mat 21:25, Jon 1:33 **1:27:** Jon 1:15, Wok Me 13:25 **1:28:** Mat 3:6, Jon 10:40

²⁹ Kĩni rakwakwi irə Jon rətoni Iesu ravən mauvehe. Nəpĩn rətoni, rĩni mə, “Hətə ro in i kwəti sipsip səvəi Kumwesən. In truvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama me ia tĩprənə i. ³⁰ Iəmə i in i iakaməgkiari irə nəpĩn iakiməni mə, ‘Iəmə sə trukurirə pehe iou, in rasori ia nirak, ti nəri nə mə nəpĩn iapktui pehe mhə ihi, mətə in rĩnarə raka.’ ³¹ Fwe kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə iakiməuvehe, mamə paptaes ia nui mə takətə sas in, nənə mahatən nəkur Isrel irə pwəh irəha hətəni mhəukurən.”

³² Nənə Jon rarə mĩni irapw mwĩ mə, “Iou iakinətəni Nənĩmwĩn Ikinan ruku pen fwe ia neiai meiwaiu rəmwhen ia mak inhəripw muvehe məkure irə. ³³ Fwe kupwən iou iakreirei iəmə i, mətə Iəmə sə rĩnərhi pehe iou mə tako paptaes ia nui rĩni pehe tukw iou i mə, ‘Ik tikətəni Nənĩmwĩn Ikinan reiwaiu məkure ia iərmama riti. Iərmama nəha in nəha tro paptaes ia Nənĩmwĩn Ikinan.’ ³⁴ Iou Jon iakinətəni nəri i, nənə mani mĩnuə iəmə i in Tĩni Kumwesən.”

Iesu rĩnaməkweĩn nərmama me səvənhĩ

³⁵ Kĩni rakwakwi irə, Jon ramərer ia kwopun a mwĩ nə irəhar iərmama kəru səvənhĩ. ³⁶ Nəpĩn rəti pen mətəni Iesu ramavən makurau, rĩni mə, “Hətə ro in i kwəti sipsip səvəi Kumwesən.”

³⁷ Iərmama mi nəha səvəi Jon krouregi in rĩni nəgkiariien nəha, nənə kraukurirə ia Iesu. ³⁸ Iesu ruvsini mətəni irau kraukurirə in, nənə rĩni pen ti nirau i mə, “Kĩmirau irouətui nəfe?”

Mĩregi krouni pen tukwe in mə, “Rapai, ikamarə pəku?” (Nəgkiariien nəha “Rapai” nĩpwrən mə lahatən.)

³⁹ Mĩregi in rĩni pen ti nirau i mə, “Rouvehe rouətəni.” Ro pen irau krouevən, rouətəni kwopun in ramarə ikĩn. Nənə irau krouarə irəhar min ia nəpĩn nəha ti nəri nə mə rĩnaməruarəv ipaka meri rivə.

⁴⁰ Irau riti rĩregi Jon rəgkiari nənə rukurirə ia Iesu in nə Antru, piəvi Saemon Pita. ⁴¹ Nəri sə rukupwən mə in revən mətəni piəvni Saemon, nənə mĩni pen tukwe in mə, “Kĩmaha iahətəni Mesaea.” (Mesaea nĩpwrən mə Kristo.)^e ⁴² Nənə in riri Saemon mevən ti Iesu. Iesu rəti pen mətəni Saemon, mĩni mə, “Ik Saemon, tĩni Jon. Tukəkweĩn ik mə Kefas.” (Kefas nĩpwrən mə Pita.)

Iesu rəkweĩn Filip mine Nataniel

⁴³ Kĩni rakwakwi irə, Iesu rokeikei mə trevən ia tənə Kalili. In rətui Filip, mətəni, mĩni pen tukwe in mə, “Kurirə iou.”

⁴⁴ Filip nəha in iəmə Petsaeta, imwei Antru mine Pita. ⁴⁵ Nənə Filip rətui Nataniel, mətəni, mĩni pen tukwe in mə, “Kĩmaha iahətəni iəmə i Moses rĩmərari ia nəkukuə səvəi Loa mine profet me mwĩ həmərari mamhəgkiari irə. In iəmə Nasaret, tĩni Josef. Nəghĩn nə Iesu.”

⁴⁶ Mĩregi Nataniel rĩni pen tukwe in mə, “Ko nari amasan riti ruku pen ia Nasaret uə?”

Mĩregi Filip rĩni pen tukwe in mə, “Uvehe mətəni.”

1:29: Aes 53:6-7, Jon 1:40, 1Pit 1:18-19   **1:30:** Jon 1:15   **1:32:** Mat 3:16   **1:33:** Luk 3:2-3
1:34: Mat 3:17, 17:5, Mat 27:54   **1:36:** Jon 1:29   **1:40:** Mat 4:18-20   **1:41:** 1Saml 2:10, Sam 2:2, Jon 4:25   ^e **1:41:** Nəgkiariien mi nəha “Mesaea” mine “Kristo” krouəmnəmwhen a. Mesaea nəgkiariien Hipru. Kristo nəgkiariien Krik. Nəhag mi nəha krouəgkiari ia iəmə nəha profet kupwən me həmənə mə Kumwesən trərhi pehe i ruvehe muvehimuru nərmama.   **1:42:** Mat 16:18, Mak 3:16
1:43: Mat 8:22, Mak 2:14   **1:45:** Dut 18:18, Aes 7:14, 9:6, Jer 23:5, Esik 34:23   **1:46:** Jon 7:41,52

⁴⁷ Nəpɪn Iesu rətoni Nataniel ravən muvehe, in rəgkiari irə, mɪni mə, “Hətə ro. Iəmə Isrel pərhiən i. Neikuəien riwən irə.”

⁴⁸ Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Ikəfukurən iou?”

Miregi Iesu rini mə, “Nəpɪn ikaməkure tegin niemis, Filip rəpwəh ihi nəkweiniən ik, iakinətə raka ik.”

⁴⁹ Miregi Nataniel rini pen tukwe in mə, “Iahatən. Ik Tini Kumwesən pərhiən. Ik pərhiən kig səvəi nəkur Isrel.”

⁵⁰ Miregi Iesu rini mə, “Rəfo? İkini nɪpərhiənien ia nirak tɪ nəri nə mə iakini nəgkiariien i mə ‘Iakinətə raka ik ikaməkure tegin niemis’? Ik tikətəni narimmari me nepwɪn mwi hasori ia səməmə nəha.” ⁵¹ Iesu rarə mɪni pen mwi tukwe in mə, “Iakani nɪpərhiənien tukumiaha i kimiaha tihətəni kapuapən trəkwaɡ nənə nagelo me səvəi Kumwesən tuhamətə mamheiwaiu ia İəməti İərmama.”

2

Nəkur Kena həiri pen vi a pran riti m İərman səvənhi mhagian irəha mınrau

¹ Kɪni neis irə nərmama nepwɪn ia rukwənu Kena ia tənə Kalili həiri pen vi a pran riti m İərman səvənhi, mharə mho mwi nəveginien asori riti mamhagian pəri irəha mınrau. Mama səvəi Iesu irəha mınraha. ² Kınəkwein Iesu mɪne nərmama me səvənhi mə irəha mwi tuhəuvən mhani pəri nari irəha mınraha. ³ Nəpɪn waen ruvəiwən, mama səvəi Iesu rini pen tukwe in mə, “Sənmwınraha waen ruvəiwən.”

⁴ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i. İkəfo mani pehe nəri i tukw iou? Nəpɪn səiou rɪpkuvehe mhə ihi.”

⁵ Miregi mama səvənhi rini pen tɪ nərmama səməmə kamho tukwini nari mə, “Kımiaha tihəməkeikei mho nəfe nəghɪn in trini pehe tukumiaha i.”

⁶ İa kwopun nəha nəri kamərəmɪn pen nui irə irəha pam sikis kɪno ia kəruətərei. İrəha kuatia kuatia rukurən nuvehien eiti uə hantret twenti lita. Nui nəha səvəi nəkur Isrel kamhərkwərig irə.)

⁷ Iesu rini pen tɪ nərmama me nəha kamho tukwini nari mə, “Kımiaha tihərəmɪn pen nui ia nəri kamərəmɪn pen nui ia nirəha.” İrəha hərəmɪn meste pehe rukuər.

⁸ Nənə Iesu rini pen tɪ nirəha i mə, “Nəha təkwtəkɪwuni kimiaha tihəkɪwəhi raka nepwɪn, mhəuvehi mhəuvən mhəuvei pen m İəmə asori səvəi nəveginien asori.” Ro pen irəha həuvehi mhəuvən. ⁹ Nəpɪn İəmə asori səvəi nəveginien asori rənɪmwi əghan nui nəha, nui sə Iesu rino ruvehe mo waen i, in rıreirei mə waen ruku pəku. (Mətə İotukwininari me səməmə həkɪwəhi raka nui irəha həukurən.) Ro İamɪnhi irə İəmə asori səvəi nəveginien nəha rakweın İərman sə rɪpkarə vi a İrau pran səvənhi ruvehe, ¹⁰ rini pen tukwe in mə, “Samarə kamo nəveginien asori İamɪnhi kukupwən kukɪwəhi raka waen sə ramasan pɪk kauvei pen m nərmama. Nənə nəpɪn nərmama me hənənɪmwi asori kwopti, kukɪwəhi raka sə rɪpkamasan pɪk mhə kauvei pen mınraha hənɪmwi. Mətə İk İkəpwəh nukɪwəhi rakaien waen sə ramasan pɪk meste nəha təkwtəkɪwuni.”

¹¹ İn i nɪmtətien sə Iesu rukupwən mo ia rukwənu Kena ia tənə Kalili. İa nɪmtətien nəha in rahatən pen nasoriien səvənhi. Nənə nərmama me səvənhi hənɪ nɪpərhiənien irə.

Iesu rækoui irapw nærmama sëmæme kamho maket ia nimwæ sævæi Kumwesæn

¹² Kuriræ iræ Iesu rewaiu pen fwe taon Kapaneam iræha mama sævænhi mîne piävni me mîne nærmama me sævænhi. Nænæ iræha haræ næpin ouihî a fwe ikin.

¹³ Næveginien asori sævæi nækur Isrel kani mæ Pasova rinauvehe ipaka. Iesu rutæ pen fwe Jerusalem, ¹⁴ mætoni nærmama nepwin ia nækwai nimwæ sævæi Kumwesæn kabhæmri pen næmri nari ia kau me mîne sipsip me mîne menu me. Nepwin kabhækure mamhævriwei mane. In rætoni iræha, ¹⁵ ruvehi nækwus me, mo kwænkiirkir iræ, mækoui irapw iræha pam mîne sipsip me mîne kau me hæler irapw ia nimwæ næha. In rætægi irapw mane sævæi nærmama kabhævriwei i, muvsini tepol me sævænraha. ¹⁶ Nænæ sëmæme kabhæmri pen næmri nari ia menu me, in rini pen ti niræha i mæ, “Kimiaha tihæuvehi næri me i mharaka, mhæpwæh noien nimwæ sævæi Tata sæiou ro kwopun kauvehi næmri nari ikin.”

¹⁷ Ia næpin næha nærmama me sævænhi rerinraha rirhi nægkiariien i kimærai pen ia Nækukuæ Ikinan rini mæ, “Iakokeikei pik nimwæ sæim. Nokeikeiien næha rauæk ræmwhen ia napw ia rerik.”

¹⁸ Ro pen næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæni pen tukwe in mæ, “Sin rimæuvei pehe nasorïien mik mæ tiko narimnari me i? Næfe næha nîmtætien tiko m kimaha pwæh iahætoni mhæukuræn?”

¹⁹ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Housi testesi nimwæ i sævæi Kumwesæn, nænæ ia næpin særo kahar iræ takuvehi utæ mwi.”

²⁰ Miregi næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæni mæ, “Kwa nimwæ i sævæi Kumwesæn kuvrhækin nuk iræha pam foti-sikis. Tikæfo muvehi utæ mwi ia næpin kahar?” ²¹ Mætæ nimwæ næha sævæi Kumwesæn Iesu ramægkiari iræ in næ nipwran. ²² Ro iamînhi iræ næpin Iesu rætui mwi ia nemhæien sævænhi, nærmama me sævænhi rerinraha rirhi mæ in rimæni nægkiariien i, nænæ iræha hæni nipærhienien ia Nækukuæ Ikinan mîne nægkiariien næha Iesu rimæni.

²³ Næpin Iesu in fwe Jerusalem ti næveginien asori næha kani mæ Pasova, nærmama hæpik hætoni nîmtætien me næha in ramo, mhæni nipærhienien ia næghin. ²⁴ Mætæ Iesu ripkini mhæ nipærhienien ia niræha, mhæpwæh nini pamien rerin ti niræha i, ti næri næ mæ in ruvæukuræn raka nærmama me pam.

²⁵ In ripkatui mhæ iærmama riti tro pui pen nætærigien sævæi iærmama min, ti næri næ mæ in ruvæukuræn raka næfe ramaræ ia reri iærmama.

3

Nikotimas revæn ia næpin mamægkiari m Iesu

¹ Iæmæ asori riti sævæi nækur Isrel næghin næ Nikotimas. In Farisi riti. ² Iæmæ i ruvehe ti Iesu ia næpin, mîni pen tukwe in mæ, “Iahatæn. Kimaha iahæukuræn mæ ik iahatæn riti sæ Kumwesæn rærhî pehe ik. Iærmama riti riwæn ko ro nîmtætien me i sëmæme ikamo trini minuæ Kumwesæn ripkaræ mhæ tukwe.”

³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mæ, “Iakani nipærhienien tukw ik i trini minuæ iærmama kipkukwæhi mhæ mwi in, ko in ripkætæ mhæ nîtætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ.”

⁴ Miregi Nikotimas rini pen tukwe in mā, “Tukəfa kukwəhi mwi iərmama sə ruvəpwinari raka? Ko in revən mwi ia tipwi mama səvənhi mā tukukwəhi mwi in uə rekəm?”

⁵ Miregi Iesu rini mā, “Iakani nipərhiēnien tukw ik i trīni minuə iərmama kəpwəh nukwəhiēn in ia nui mine Nənimwin, ko in ripkuvnimwə mhə ia nitətə sə Kumwesən ramərīmənu ira. ⁶ Nəri sə iərmama rukwəhi in iərmama. Nəri sə Nənimwin rukwəhi in nənimwin. ⁷ Tikəpwəh nəkəriēn nari mā iakini pehe tukw ik i mā “Tukaməkeikei kukwəhi mwi ik.” ⁸ Nimətagi ravən mamevən ia kwopun paku rokeikei mā trevən ikin. Kimiaha hi-avregi rameikweikwi nimwai nari, mətə hiəreirei mā ruku paku mauvəku. Nərmama me pam səməme Nənimwin rukwəhi irəha ho mwi iamīnhi.”

⁹ Miregi Nikotimas rini pen tukwe in mā, “Tukəfo narimnari me i ruvehe mo iamīnha irə?”

¹⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Ik iahtən səvəi nəkur Isrel. Rəfo ikreirei narimnari me i? ¹¹ Iakani nipərhiēnien tukw ik i kimaha iahaməni nəfe iaħəkurən, mamhəgiari ia nəfe iaħənətōni ia nəmrimaha, mətə kimiaha hiəpkini mhə nipərhiēnien ia nəgkiariēn səkimaha. ¹² Iakinəgkiari raka ia narimnari me ia tiprənə i, mətə kimiaha hiəpkini mhə nipərhiēnien ia nəgkiariēn səiou. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nipərhiēnien ia nəgkiariēn səiou trīni minuə iakəgkiari ia narimnari me ia neiai? ¹³ Iərmama riti riwən ruvətə raka mevən ia neiai. Iəməti Iərmama in əpa ruku pen ia neiai meiwaiu. ¹⁴ Fwe kupwən Moses ruvehi utə snek riti kino ia aən nə pras ia kwopun akwesakwes ikin. Ramwhen a mwi tukaməkeikei kuvəhi utə Iəməti Iərmama ¹⁵ mā iərmama sə rani nipərhiēnien irə truvehi nimiruien rerin.

¹⁶ Kumwesən rokeikei pik nərmama ia tiprənə i, məriari pehe Tini anan kuatia mā nərmama me pam səməme tuhəni nipərhiēnien irə tuhəpkemhə mhə, mətə tuhəvəhi nimiruien rerin. ¹⁷ Kumwesən ripkərhi pehe mhə Tini ruvehe ia tiprənə i mā trərpwin noien ərəha me səvəi nərmama, mətə in rərhi pehe Tini mā truvehimiru irəha. ¹⁸ Iərmama sə rani nipərhiēnien ia Tini Kumwesən, Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səvənhi. Mətə iərmama sə ripkini mhə nipərhiēnien irə, Kumwesən ruvəni raka mā in trərpwin noien ərəha me səvənhi ti nəri nə mā iərmama nəha ripkini mhə nipərhiēnien ia Tini anan kuatia. ¹⁹ Kumwesən ruvəni raka mā in truvei pen nərpwinien m nərmama ti noien i iakani. Nukuraanien ruvəvehe raka ia tiprənə i, mətə nərmama həkokeikei mhə nukuraanien, mhokeikei a nəpitəvien, ti nəri nə mə noien me səvənraha hərəha. ²⁰ Iərmama sə ramo noien ərəha me rəmwəki nukuraanien. Ko in ripkəvehe mhə irə kamo nukuraanien nəha rəhiərpwin noien me səvənhi. ²¹ Mətə iərmama sə ramo nipərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mā tro nukurəniēn i mā noien me səvənhi in ramo ti nəri nə mā ramsiai Kumwesən.”^a

Jon Paptas rəgkiari mwi ia Iesu

²² Kurirə ia nəri nəha, Iesu mine nərmama me səvənhi həvən ia tənə Jutia. In ramarə ikin irəha minraha, mamə paptas ia nərmama. ²³ Jon mwi ramo

3:5: Esik 36:25-27, Taet 3:5   **3:6:** Sam 51:5, Jon 1:13   **3:8:** Pri 11:5   **3:11:** Jon 3:32, 8:26
3:12: Luk 22:67   **3:13:** Prov 30:4, Rom 10:6   **3:14:** Nam 21:9, Jon 8:28, 12:32   **3:15:** Jon 20:31
3:16: Jon 3:36, 10:28, Rom 5:8, 8:32, 1Jon 4:9-10   **3:17:** Luk 19:10, Jon 5:22, 12:47, Wok Me 17:31
3:18: Jon 3:36, 5:24   **3:19:** Jon 1:5,9, 8:12   **3:20:** Efes 5:11-13   **a 3:21:** Suatuk riti mwi ti
niniēn nəgkiariēn ia vas 21 in i mā: “Mətə iərmama sə ramo nipərhiēnien ruvehe ia nukuraanien mā
nukuraanien trəhiərpwin kətōni mə noien me sə in ramo, mətə Kumwesən rinasitu irə mə tro.”   **3:22:**
Jon 4:1-2

paptaes ia nǝrmama fwe Aenon kwopun riti ipaka ti Salim, ti nǝri nǝ mǝ nui me hǝpik fwe ikin. Nǝrmama me kamhǝuvehe tukwe, nǝnǝ in ramo paptaes ia nirǝha. ²⁴ (Ia nǝpin nǝha kipkuvehi puwnimwǝ mhǝ ihi Jon ia kalapus.)

²⁵ Nǝpin riti nǝrmama nepwin sǝvǝi Jon mine iǝmǝ Isrel riti hǝnamǝvisǝ minraha me ti nǝresien riti mǝ tuhǝfarkwerig irǝ. ²⁶ Nǝnǝ irǝha hǝuvehe ti Jon, mhǝni pen tukwe in mǝ, “Iahatǝn. Rerim ramrhi iǝmǝ nǝha fwe kupwǝn kimirau min ia nikare nui aris Jotan pen, iǝmǝ sǝ ikinǝrer irapw mǝgkiari irǝ? Ǫtǝ ro. In ramo paptaes ia nǝrmama. Nǝrmama pam kamhǝuvǝn tukwe.”

²⁷ Miregi Jon rini mǝ, “Iǝrmama ko ripkuvehi atukw mhǝ nari riti, mǝtǝ nǝfe nari in ruvehi Kumwesǝn tramǝkeikei muvei pen min. ²⁸ Kimiaha i hiǝuvǝregi raka iou iakimǝni iaminihi irǝ mǝ, ‘Ripko mhǝ iou Kristo, mǝtǝ Kumwesǝn rǝrhi pehe iou mǝ takukupwǝn ia Kristo muvehe.’ ²⁹ Nǝpin kiri pen vi a pran riti m iǝrman sǝvǝnhi, prǝn nǝha sǝvǝi sin? Kwa sǝvǝi iǝrman nǝha! Mǝtǝ nǝpin kamo nǝveginien asori sǝvǝi narǝ viien sǝvǝnrau, in riti ramǝrer ipaka, mamregi iǝrman nǝha ramǝgkiari, rerin ragien pik tukwe. Ro iaminihi irǝ tǝkwtǝkwuni iakamregi rerik ramagien pik. ³⁰ Iǝrman nǝha tramǝkeikei mutǝ masori, mǝtǝ iou takamǝkeikei meiwaiu mouihi.

³¹ Iǝmǝ sǝ ruku pen fwe irǝnhǝ rasori ia nǝrmama me pam. Iǝmǝ sǝ ruku pen ia tiprǝnǝ in sǝvǝi tiprǝnǝ, nǝnǝ ramǝgkiari ia narimnari me sǝvǝi tiprǝnǝ. Mǝtǝ iǝmǝ sǝ ruku pen ia neiari rasori ia nǝrmama me pam. ³² In rani irapw nǝfe rinǝtoni miregi, mǝtǝ iǝrmama riti riwǝn rini niǝrǝhienien ia nǝgkiariien sǝvǝnhi. ³³ Mǝtǝ iǝrmama sǝ rini niǝrǝhienien ia nǝgkiariien sǝvǝnhi ramahatǝn pen mǝ nǝgkiariien nǝha Kumwesǝn rini ro niǝrǝhienien. ³⁴ Iǝmǝ sǝ Kumwesǝn rinǝrhi pehe i rani irapw nǝgkiariien me sǝvǝi Kumwesǝn, ti nǝri nǝ mǝ Kumwesǝn rauvei pen Nǝnimwin Ikinan min rasori pik. ³⁵ Tata Kumwesǝn in rokeikei Tini, minǝmri pen raka narimnari me pam ia rǝgin. ³⁶ Iǝrmama sǝ rani niǝrǝhienien ia Tini Kumwesǝn nimiruien rerin rinarǝ raka irǝ. Mǝtǝ iǝrmama sǝ ripko mhǝ nǝkwai Tini Kumwesǝn, in tripkǝtǝ mhǝ nimiruien ia nǝpin riti, mǝtǝ niemaha sǝvǝi Kumwesǝn ramǝmak rerin irǝ.”

4

Iesu ramǝgkiari m pran Sameria

¹ Kǝvisau pen m Farisi me mǝ Iesu ravi nǝrmama hǝpik hǝuvehe mhǝ nǝrmama me sǝvǝnhi, nǝnǝ in ramo paptaes ia nirǝha. Nǝrmama me nǝha hǝpik mhǝpi raka sǝmǝme Jon ravi irǝha, mamǝ paptaes ia nirǝha. ² (Mǝtǝ niǝrǝhienien ripko mhǝ Iesu atukwatukw ramo paptaes ia nirǝha, mǝtǝ nǝrmama sǝvǝnhi me a kamho.) ³ Nǝpin Iesu rukurǝn mǝ Farisi me hǝuvǝregi raka nǝgkiariien nǝha, in rǝpwǝh tǝnǝ Jutia, minamevǝn mwi ia tǝnǝ Kalili.

⁴ Ia suatuk sǝvǝnhi Iesu riregi mǝ tramǝkeikei mǝpi simwin ia tǝnǝ Sameria. ⁵ Ro iaminihi irǝ in ruvehe ia taon riti ia Sameria nǝghin nǝ Saeka. Taon nǝha ipaka ti kwopwi tiprǝnǝ Jekop rimǝuvei pen m tini nǝghin nǝ Josef. ⁶ Wel sǝ Jekop rineri fwe kupwǝn in nǝha ia kwopun nǝha. Nǝnǝ Iesu riregi rǝpou pik ti navǝnien sǝvǝnhi, revǝn, mamǝkure ia nikare wel nǝha. Ipaka ti kurkwai nǝpin ia ran.

3:24: Mat 4:12   **3:26:** Jon 1:26-34   **3:27:** Jon 19:11, 1Kor 4:7, Hip 5:4   **3:28:** Jon 1:20,23, Mat 11:10   **3:29:** Mat 9:15   **3:31:** Jon 8:23, 1Jon 4:5   **3:32:** Jon 3:11   **3:34:** Jon 1:32   **3:35:** Mat 11:27, Jon 5:20, 10:17   **3:36:** Jon 3:16-18, 1Jon 5:12, Luk 3:7   **4:1:** Jon 3:22,26   **4:5:** Luk 9:52, Jen 33:19, Jos 24:32

⁷ Nənə prən Sameria riti ruvehe mə trukwəhi nui. Iesu rini pen tukwe in mə, “Vei pehe nui riti miou iakənimwi.” ⁸ (Nərmama me səvəi Iesu həuvavən fwe taon mə tuhəuvehi nəmri nəveginien.)

⁹ Miregi prən Sameria i rini pen tukwe in mə, “Ik iəmə Isrel. Iou prən Sameria. Rəfo ikaməres pehe nui miou?” (Prən i rini iamınhi irə ti nəri nə mə nəkur Isrel mine nəkur Sameria ko həpkənimwi mhə nui ia kap kuatia.)

¹⁰ Iesu rini pen ti prən i mə, “Ikreirei nəfe nari Kumwesən rokeikei mə truvei pehe mik. Ikreirei mwi iou sə iakani pehe tukw ik i minuə ‘Vei pehe nui riti miou iakənimwi.’ Kamo ikukurən ko ikares iou nənə iakuvei pehe nuimiru mik.”

¹¹ Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Teki nəri tikukwəhi nui irə riwən. Wel i rəmwhenimw. Nənə tikuvehi pəku nuimiru nəha? ¹² Rəfo? Ik iəmə asori məpi raka kaha kupwən səkitaha Jekop? In riməuvei pehe wel i m kitaha, minamənimwi nui irə. Nipwnətin me mine kau me səvəhi irəha mwi hənəmənimwi.”

¹³ Miregi Iesu rini pen ti prən i mə, “Iərmama sə rənimwi nui i trəkwakwa mwi, ¹⁴ mətə iərmama sə trənimwi nui takuvei pen min trəpkəkwakwa mhə mwi ia nəpin riti. Nui sə takuvei pen min trəkwərkwər ia reri iərmama nəha rəmwhen ia nəmri nui riti mauvei pen nimiruien rerin min.”

¹⁵ Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Uvei pehe nui nəha miou pwəh iapkakwakwa mhə mwi, məpwəh nuveheien ia kwopun i mukwəhi nui!”

¹⁶ Miregi Iesu rini pen ti prən i mə, “Evən, məkwein səim iərman, rouvehe mwi ia kwopun i.”

¹⁷ Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Səiou iərman riwən.”

Miregi Iesu rini mə, “Ikani atukwatukw mə səim iərman riwən. ¹⁸ Ikines i pen raka nərmən irəha pam krirum, nənə sə nəha ikamesi pen ipwet mine ripko mhə iərman atukwatukw səim. Nəri i ikini ro nipərhiēnien.”

¹⁹ Prən i rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Iakətə ik mə ik profet riti. ²⁰ Kaha kupwən me səkimaha nəkur Sameria kamhəfwaki pen m Kumwesən ia təkuər i, mətə kimiaha nəkur Isrel hiaməni mə Jerusalem kwopun atukwatukw nərmama tuhaməkeikei mhəfwaki pen m Kumwesən ikin.”

²¹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Prən i. Ni nipərhiēnien ia nəgkiariēn səiou. Nəpin nəha rauvehe kimiaha tihəpwəh nəfwakiēn m Tata Kumwesən ia təkuər i mine fwe Jerusalem. ²² Kimiaha hiaməfwaki mhəreirei Kumwesən, mətə kimaha iahaməfwaki mhəukurən amasan in, ti nəri nə mə suatuk Kumwesən rauvehimiru nərmama irə ruku pen ia kimaha nəkur Isrel. ²³ Nəpin riti nəha rauvehe, mətə ruvəuvehe raka. Ia nəpin nəha nərmama səməme kamhəfwaki pərhiēn tuhəfwaki m Tata Kumwesən ia nənimwın mine nipərhiēnien, ti nəri nə mə Tata Kumwesən ramətui nərmama səməme kamho iamınhi mə irəha tuhəfwaki pen min. ²⁴ Kumwesən in nənimwın, nənə nərmama me səməme kamhəfwaki pen min tuhaməkeikei mhəfwaki ia nənimwın mine nipərhiēnien.”

²⁵ Miregi prən i rini pen tukwe in mə, “Iakukurən mə Mesaea truvehe (iəmə sə kaməkwein in mə Kristo). Nəpin in truvehe, in trini pehe narimnari me pam tukutaha.”

²⁶ Miregi Iesu rini pen ti prən i mə, “Kwa iou i iou iakaməgkiari mik.”

Nərmama me səvəi Iesu hərərig pehe mwī mhətoni in

²⁷ Təkwtəkwni a mwī nərmama me səvəi Iesu hərərig mwī, mhətoni Iesu raməgkiari m pran riti. Hətoni həkərinarī irə, mətə irəha riti rīpkini mhə mə, “Ikamətui nəfə?” uə “Ikaməgkiari kimirau prən i ti nəfə?”

²⁸ Ro iamīnhi irə prən nəha rəpwəh teki nəri rakwəhi nui irə, mevən ia taon, mīni pen ti nərmama me fwe ikīn mīnuə, ²⁹ “Həuvehe, mhətoni iərmama riti sə rīni pehe tukw iou i narimnari me pam sə iakīno. Rosi iəmə i in Kristo uə?”

³⁰ Nənə irəha həier ia taon, mamhəuvehe ti Iesu. ³¹ Ia nəpīn nəha nərmama me səvəi Iesu kamhəni pen tukwe in mə, “Iahatən, əni nari.”

³² Mətə in rīni pen ti nīrəha i mə, “Sənək nəveginien sə takəni kimiaha hiəirei.”

³³ Ro iamīnhi irə nərmama me səvənhi həni pen ti nīrəha me i mə, “Rəfo? Iərmama riti ruvəuvei pen raka nəveginien mīn uə?”

³⁴ Miregi Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Sənək nəveginien in i. Takaməkeikei mo nəkwai iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe, mo sampam ia wok səvənhi.

³⁵ Kimiaha hiəukurən nəgkiariien i kamīni rerin mə, ‘Məkwə kefə mwī nəha ikīn kesi raka nukwai wit sə rīmrəuə ia nəmhien.’ Mətə iakani pehe tukumiaha i həti pen ro wit ia nəmhien me. Nīmwanraha me həuvəmhiə. Rīno nəpīn sə tukei nukwanraha. ³⁶ Iərmama sə ramesi nukwai wit, in ruvəuvehi raka nərakuien səvənhi, mamousəsīmwin nukwai wit me mə tuhəuvehi nīmīruien rerin. Ia noien nəha iərmama sə raməpweī wit mīne iərmama sə ramesi nukwan irau trouagien pəri. ³⁷ Nəgkiariien i kamīni ro nīpərhiēnien irə mə, ‘Iərmama əpə rəpweī wit, nənə iərməpə ramesi nukwan.’ ³⁸ Iou iakərhi pen kimiaha mə tihəuvən mhesi nukwai wit me. Rīpko mhə kimiaha hiənəpweī wit me nəha. Nərməpə hənəpweī, nənə təkwtəkwni kimiaha tihəkurirə ia nīrəha, mhə pam nəfə irəha hənostat mhə.”

Nəkur Sameria həpik həni nīpərhiēnien ia Iesu

³⁹ Nəkur Sameria həpik həni nīpərhiēnien ia Iesu ti nəri nə mə həregi prən i rīni ianhi irə mə, “In rīni pehe tukw iou i narimnari me pam sə iakīno.” ⁴⁰ Ro iamīnhi irə, nəpīn nəkur Sameria me nəha həuvehe tukwe, həres pen Iesu mə trarə irəha mīnraha. Nənə in rarə ikīn nəpīn kəru. ⁴¹ Kurirə irə nəkur Sameria həpik mwī həni nīpərhiēnien ia Iesu ti nəri nə mə həregi nəgkiariien səvənhi.

⁴² Irəha həni pen ti prən nəha mə, “Kupwən kimaha iahaməni nīpərhiēnien ia iəmə i ti nəri nə mə iahəregi nəgkiariien səim. Mətə təkwtəkwni kimaha iahaməni nīpərhiēnien irə ti nəri nə mə iahəregi atukwatukw nəgkiariien səvənhi, nənə kimaha iahəukurən mə nīpərhiēnien in iərmama sə rauvehimīru nərmama ia tənəmtənə me.”

Iesu ro iakunouihī riti səvəi iəmə asori riti ruvehe məsanin

⁴³ Kīni neis irə Iesu rəpwəh kwopun nəha, mamevən ia tənə Kalili, ⁴⁴ ti nəri nə mə fwe kupwən in atukwatukw rīməni mə, “Profet riti nəkur imwani me ko həpkisīai mhə in.” ⁴⁵ Ro iamīnhi irə, nəpīn in rapirapw ia tənə Kalili, nəkur Kalili me həsevər ia rerinraha tukwe ti nəri nə mə irəha mwī həmavən fwe Jerusalem ia nəpīn səvəi nəveginien asori Pasova. Irəha hənətoni narimnari me pam in rīno ia kwopun nəha.

⁴⁶ Ro iamīnhi irə Iesu rapirapw ia tənə Kalili, mevən mwī ia rukwənu Kena, kwopun nəha in rīno nui ruvehe mo waen irə. Iəmə asori riti tīni ramemhə mamapri fwe taon Kapaneam. ⁴⁷ Nəpīn iəmə i rīregi mə Iesu ruku

pen ia tənə Jutia muvəuvehe raka ia tənə Kalili, revən tukwe mīni mə, “Səiou iəkunouihī ramemhə na tremhə. Ko ikeiwaiu pehe ia Kapaneam mo in ruvehe məsanin?”

⁴⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kimiāha hiokeikei mə tako nīmətāien me mine narimnari me tihərkərinari irə. Mə hiəpkətoni mhə tihəpwəh niniien nīpərhienien ia nirak.”

⁴⁹ Miregi iəmə asori nəha rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Tikuvehe akwauakw. Tripkə mhə tui nərik remhə.”

⁵⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Tiko mevən. Nərim tripkemhə mhə.”

Iəmə nəha rini nīpərhienien ia nəgkariien nəha Iesu rīməni pen tukwe in, nənə mīrərig mamevən. ⁵¹ Nəpin rameiwaiu pen imwəni, iotukwininari me səvənhi həuvehe, mhəvisau pen min mə tīni ramīru. ⁵² Ro iamīnhi irə in rəres pen irəha i nəfe təem tīni rīnəsanin irə.

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Nərineiv ia wan klok ia nəruarəv nemhəien raraka irə.”

⁵³ Tata səvəi iəkunouihī nəha rukurən mə ia nəpin atukwatukw nəha Iesu rīməni pen tukwe in mə, “Nərim tripkemhə mhə.” Ro iamīnhi irə in mine nərmama pam səməme kamharə ia nəkwai nīmwə səvənhi həni nīpərhienien ia Iesu.

⁵⁴ In i nīmətāien sə ro kəru irə Iesu rino nəpin rier ia tənə Jutia muvehe ia tənə Kalili.

5

Fwe nui Petsata Iesu ro iərmama riti sə ramemhə ruvehe məsanin.

¹ Kurirə irə nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel ruvehe nənə Iesu rutə pen fwe Jerusalem. ² Nui riti fwe ia Jerusalem rametimw rerin ipaka ti kwəruə nəha kani mə Kwəruə Səvəi Sipsip Me. Ia nəgkariien Hipru kani nui nəha mə Petsata. Ia nīkarkare nui nəha kīno nari krirum ia kəpwier həmwhen ia tənīmwə me. ³ Nərmama kamhemhə həpik kamhəmak tegin tənīmwə me nəha. Nəpwīn nənimenraha rīfwə. Nəpwīn nisunraha rərfə. Nəpwīn nīpəri nīpwrānraha remhə. Irəha kamheitenhi nui nəha trīkiu. ⁴ Nəpin nəpwīn agelo riti səvəi Iərimənu reiwaiu ia reri nui nəha mo rīkiu. Nənə iərmama sə rukupwən meiwaiu ia reri nui nəfe nemhəien ro in raraka irə. Nənə in ruvehe məsanin.

⁵ Iərmama riti nəha ikīn nemhəien səvənhi narə irə nuk toti-eit. ⁶ Nəpin Iesu rətoni iəmə nəha raməmak ia kwopun nəha, mukurən mə rīnəmak tui, in rini pen tukwe in mə, “Ikokeikei mə tikuvehe məsanin?”

⁷ Iəmə sə ramemhə rini pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Sin truvehi iou meiwaiu ia nui nəpin nui rīkiukiū irə? Iərmama riti rīwən. Nənə nəpin iakuə takevən, mətə iərməpə iti rukupwən ia nirak meiwaiu ia nui.”

⁸ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ərer, muvehi səim nīməhan, mavən.”

⁹ Nənə təkwtəkwunī a mwī iəmə nəha ruvehe məsanin, muvehi nīməhan səvənhi, mavən. Nəpin nəha ia Sapat. ¹⁰ Ro iamīnhi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen ti iəmə i Iesu rino in rəsanin mə, “Ipwet i Sapat. Rəpwəh natukwatukwien ia Loa səkitaha mə tikuvehi səim nīməhan.”

¹¹ Miregi in rini pen ti nīrəha i mə, “Mətə iəmə sə rino iou iakəsanin, in rini pehe tukw iou i mə takuvehi nīməhan səiou mavən.”

¹² Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Sin nə iəmə rini pehe tukw ik i mə tikuvehi nīməhan səim mavən?”

¹³ Mətə iəmə nəha rireirei mə sin nəha rino in ruvehe məsanin. In rireirei ti nəri nə mə Iesu rukurau akwauakw a, nərmama həpik anan ia kwopun nəha.

¹⁴ Kurirə irə Iesu rətui iəmə nəha mətoni ia nimwə səvəi Kumwesən, mini pen tuwe in mə, “Ətə ro, ikinəsanin! Tikevən maraka ia noien ərəha, kəmo nərahəien riti rasori məpi raka sə kupwən ruvehi ik.” ¹⁵ Iəmə nəha rier məvən mini pen ti nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mə Iesu nəha rino in ruvehe məsanin.

Nimiriuien kauvehi ruku pen ia Tini Kumwesən

¹⁶ Nənə ti nəri nə mə Iesu ramo narimnari me nəha ia Sapat, nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kənamhəni ərəha in. ¹⁷ Mətə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Səiou Tata ramowok ia nəpin me. Ro pen iou mwi takaməkeikei mowok.”

¹⁸ Nəgkiariien nəha ro nəmə asori me səvəi nəkur Isrel kənamhəmwur pik mə tuhousi əpune Iesu, ti nəri nə mə in rīpkərui mhə Loa səvəi Sapat əpa, mətə rini mwi Kumwesən mə Tata səvənhi, mamō in rəmwhen a mwi Kumwesən.

¹⁹ Ro iamīnhi irə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhiēnien tukumiāha i Tini Kumwesən ko rəpwəh no atukwien nari riti, mətə rukurən noien əpa nəfe nari rətə Tata səvənhi ramo. Nəfe nəghin Tata Kumwesən ramo, nəri nəha Tini mwi ramo. ²⁰ Iakini iamīnhi irə ti nəri nə mə Tata Kumwesən rokeikei pik Tini, maməsēni Tini rətōni narimnari me pam sə in ramo. Nənə in trəsēni Tini rətōni narimnari me nepwīn hasori mwi mə kimiaha tihətōni mhərkərinari irə. ²¹ Tata Kumwesən ramo nərmama səməme həuvamhə hətui mwi. In rauvei pen nimiriuien mīnraha. Rəmwhen a mwi Tini rukurən nuvei penien nimiriuien m nərmama səməme rerin ragien mə truevei pen mīnraha. ²² Tata Kumwesən rəpwəh nəkiriien noien səvəi iərmama riti, mətə wok səvəi nəkiriien noien səvəi iərmama, in rīnəmri pen pam ia rəgi Tini ²³ mə nərmama me pam tuhəsiai Tini rəmwhen kəmhəsiai Tata səvənhi. Iərmama sə rīpkīsiai mhə Tini Kumwesən, rīpkīsiai mhə Tata səvənhi sə rīnərhi pehe in ruvehe.

²⁴ Iakani nīpərhiēnien tukumiāha i. Iərmama sə ramregi nəgkiariien səiou, mamīni nīpərhiēnien ia iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe, nīmīriuien rerin rīnarə raka irə. Ia nəpin nəha tukərpwīn noien ərəha me irə, tīpkīni mhə mə iərmama nəha traməkeikei memhə. Mətə in rīnaraka raka ia nemhəien muvəuvehe ti nīmīriuien. ²⁵ Iakani nīpərhiēnien tukumiāha i. Nəpin riti nəha rauvehe, ruvəuvehe, nəpin sə nərmama həuvamhə tuhəregi reri Tini Kumwesən irə, nənə səməme kəmhəregi tuhəmīru mwi. ²⁶ Tata Kumwesən in nukune nīmīriuien. Ro pen in rīnəsēni Tini mə Tini mwi in nukune nīmīriuien. ²⁷ Tata Kumwesən rīməuvei pen nasoriien m Tini mīni mə trəkiri noien səvəi nərmama, mərpwīn pen mīnraha. In rauvehi nasoriien iamīnha irə ti nəri nə mə Tini nə in nə iəməti iərmama.

²⁸ Nənīmēmīaha trəpwəh nieriēn ia nəgkiariien i. Nəpin riti nəha rauvehe nəpin sə nərmama həuvamhə tuhəregi reri Tini Kumwesən, ²⁹ nənə mharaka ia kwopun kīmənīmwi irəha ikīn. Səməme kənamho noien amasan tuhətui mwi mhəuvehi nīmīriuien. Səməme kənamho noien ərəha tuhətui mwi tukərpwīn noien ərəha me səvənraha. ³⁰ Iou ko iakəpwəh no atukwien nari riti. Iakaməkiri noien səvəi nərmama mamesi pen a nəfe iakəmregi. Nənə nəkiriien səiou ratukwatukw ti nəri nə mə iapkwur mhə ti nəfe iakəkeikei,

²⁷ Tata Kumwesən rīməuvei pen nasoriien m Tini mīni mə trəkiri noien səvəi nərmama, mərpwīn pen mīnraha. In rauvehi nasoriien iamīnha irə ti nəri nə mə Tini nə in nə iəməti iərmama.

²⁸ Nənīmēmīaha trəpwəh nieriēn ia nəgkiariien i. Nəpin riti nəha rauvehe nəpin sə nərmama həuvamhə tuhəregi reri Tini Kumwesən, ²⁹ nənə mharaka ia kwopun kīmənīmwi irəha ikīn. Səməme kənamho noien amasan tuhətui mwi mhəuvehi nīmīriuien. Səməme kənamho noien ərəha tuhətui mwi tukərpwīn noien ərəha me səvənraha. ³⁰ Iou ko iakəpwəh no atukwien nari riti. Iakaməkiri noien səvəi nərmama mamesi pen a nəfe iakəmregi. Nənə nəkiriien səiou ratukwatukw ti nəri nə mə iapkwur mhə ti nəfe iakəkeikei,

5:14: Jon 8:11   **5:16:** Mat 12:14   **5:17:** Jon 9:4   **5:18:** Mat 26:4, Jon 7:1,30, Jon 10:30,33
5:19: Jon 5:30, 8:28   **5:20:** Jon 3:35   **5:21:** Rom 4:17, Efes 2:5, Jon 11:25   **5:22:** Jon 3:17,
5:27, Jon 9:39, Wok Me 10:42   **5:23:** Fil 2:10-11, 1Jon 2:23   **5:24:** Jon 3:15-18, Jon 8:51, 1Jon 3:14
5:25: Mat 8:22, Efes 2:5-6   **5:27:** Jon 1:4, 5:22   **5:29:** Dan 12:2, Mat 16:27, Jon 6:40, Wok Me
24:15   **5:30:** Jon 5:19, 6:38

mætə iakaməmwur ti nəfe Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe rokeikei. ³¹ Trini minua iakərer irapw nəgkiari atukw ia nirak nəgkiariien səiou ko kipiini mhə nīpərhiēnien irə.”

Nəri sə ramahatən pen mə Iesu in nəfe iərmama

³² “Mətə riti nəha ramərer irapw nəgkiari ia nirak. Iakukurən mə nəgkiariien səvənhi ro nīpərhiēnien.

³³ Fwe kupwən kimiaha hiərhi pen nərmama nepwin həuvən ti Jon. In rərer irapw nəgkiari ia nirak mə nīpərhiēnien i iou nəfe iərmama. ³⁴ Iapəkəgiari mhə iamīnhi irə mīne ti nəri nə mə iakamətigite ia iərmama riti mə trini irapw mə iou sin, rekəm. Mətə iakamini Jon mə kimiaha tihəni nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi nəhə mhəuvehi nimiruien. ³⁵ Jon nəha rəmwhen ia nari riti rauək, mukuraan. Rerimiaha rinagien ti nukuraanien səvənhi nəpīn ouihī a.

³⁶ Mətə nari riti nəha ikin ramini irapw iou mə iou sin riskai mwi məpi raka nəgkiariien səvəi Jon. In nə wok me sə Tata Kumwesən rinəsēni iou mə tako. Wok me i iakamo kamhəni irapw iou mə nīpərhiēnien Tata Kumwesən rinərhi pehe iou iakuvehe.

³⁷ Nəhə Tata Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe, in mwi ramərer irapw, maməgkiari ia nirak mə iou sin. Mətə kimiaha hiəpkregi raka mhə rerin, mhəpkətə raka mhə mwi nənimen. ³⁸ Nəgkiariien səvənhi rīpkarə mhə ia rerimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia iərmama sə in rinərhi pehe i. ³⁹ Kimiaha hiaməvsini pik Nəkukua Ikinan. Rerimiaha ramrhi mə ia nəgkiariien me nəha tihəuvehi nimiruien rerin. Mətə nəgkiariien me nəha kwa həkkiari ia nirak, ⁴⁰ mətə kimiaha hiəpwəh nokeikeien mə tihəuvehe tukw iou mhəuvehi nimiruien.

⁴¹ Iakəpwəh noien nəri anan ia nəgnəginien səvəi nərmama, ⁴² mətə iakukurən kimiaha. Nokeikeien səvəi Kumwesən riwən ia rerimiaha. ⁴³ Iou iakiməuvehe ia nəghi Tata səiou, mətə kimiaha hiəpkəsəvər mhə ia rerimiaha tukw iou. Mətə mə iərməpə riti truvehe ia nəghin əpa kimiaha tihəsəvər ia rerimiaha tukwe. ⁴⁴ Kimiaha tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nirak? Rəknekīn ti nəri nə mə kimiaha hiəkeikei mə tihəuvehi nəgnəginien səkimiaha me, mətə hiəpkəmwur mhə mho nari riti mə Kumwesən i Kumwesən pərhiēn trəgnəgini kimiaha tukwe.

⁴⁵ Rerimiaha trəpwəh nīrhien mə iou takini irapw noien ərəha me səkimiaha ia nəmri Tata Kumwesən. Iərmama riti nəha ikin in trini irapw noien ərəha me səkimiaha. In nəha Moses sə hiaməmri pen əknekīn nətərigien səkimiaha irə. ⁴⁶ Rīpīnuə kimiaha hiəməni nīpərhiēnien ia Moses, tihəni mwi nīpərhiēnien ia nirak, ti nəri nə mə in rīmərāi nəgkiariien me kamhəkkiari ia nirak. ⁴⁷ Mətə kimiaha hiəpkini mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariien me səvənhi sə in rīmərāi. Ro iamīnhi irə tihəfo mhəni nīpərhiēnien ia nəgkiariien me səiou?”

6

Iesu rəkwməni nərmān me irəha pam faef-taosen

5:31: Jon 8:13-14   **5:32:** Jon 5:36-37, 1Jon 5:9   **5:34:** Jon 1:19-34, Jon 3:27-30   **5:36:** Jon 3:2, Jon 10:25,38, Jon 14:11   **5:37:** Mat 3:17, Jon 5:32, 8:18   **5:38:** Jon 6:29   **5:39:** Luk 24:27,44, Wok Me 13:27, 2Tim 3:15-17, 1Pit 1:10-11   **5:43:** Mat 24:5   **5:44:** Jon 12:43   **5:45:** Dut 31:26-27
5:46: Dut 18:15, Wok Me 3:22   **5:47:** Luk 16:31

¹ Kuriræ ia narimnari me naha, Iesu ræpi simwin ia nui asori fwe Kalili, muvarei ia nikaren pen. Nui naha naghin riti mwi mæ Nui Asori Sævai Taepirias. ² Narmama hæpik kamhækuriræ in ti nari næ mæ iræha hænætoni nimtætien me naha ramo ia narmama kamhemhæ. ³ Nænæ Iesu rutæ ia tækuær riti mamakure ikin iræha narmama me sævæhi. ⁴ (Ia næpin naha, næveginien asori riti sævæi nækur Isrel naghin næ Pasova ruvæuvehe ipaka.)

⁵ Iesu ræti pen mamætæ mæ narmama hæpik kamhæuvehe mæ tuhætæ in. Ro pen rini pen ti Filip i mæ, "Tsæuvehi næmri næveginien pæku pwæh narmama me i hani?" ⁶ (Iesu ruvæukuræn raka næfe in tro, mætæ rini nægkiariien naha mæ trætoni mæ Filip træfni iræ.)

⁷ Miregi Filip rini pen tukwe in mæ, "Trini minuæ kuvehi næmri næveginien ia silin kino ia silva iræha pam tu-hantret, mætæ ræpwæh ihi næmwhenien. Iræha kuatia kuatia tuhani ouihi a."

⁸ Iærmama riti sævæi Iesu naghin næ Antru piævi Saemon Pita. In rini pen ti Iesu i mæ, ⁹ "Tæmaruæ riti ia kwopun i sænæni bred krirum kino ia pale mine næmu kæru. Mætæ sæ naha ripkæmwhen mhæ ti narmama me i. Iræha hæpik anan."

¹⁰ Miregi Iesu rini mæ, "Kimiaha tiho narmama me hækure." Ia kwopun naha nurhi ripik ikin. Narmama hækure. Næpin kævsini narman æpa iræha pam ipaka faef-taosen. ¹¹ Nænæ Iesu ruvehi bred me naha krirum næfwaki mini vivi Kumwesæn tukwe, muvei pen m narmama me naha sæmæme kamhækure. Ro mwi iamînhi iræ ia næmu mi naha kæru. Iræha hani reste iræha.

¹² Næpin hænani raka nari tipwinraha ræsis, Iesu rini pen ti narmama me sævæhi mæ, "Kimiaha tihæuvæn mhæuvehi nîpærpæri næveginien sæ hænani mhæpwæh. Ræraha souraha nîpærin." ¹³ Ro iamînhi iræ iræha hæuvæn mhæuvehi nîpærpæri bred krirum kino ia pale narmama hænani mhæpwæh, mhævai pen ia tænarîpw me iræha pam twelef.

¹⁴ Næpin narmama me hætoni nimtætien naha Iesu rino, hani mæ, "Nîpærhienien iæmæ i in i profet naha kimæni mæ truvehe ia tîpærænæ i." ¹⁵ Iesu rukuræn mæ iræha hokeikei mæ tuhæuvehe mhækwtæmhiri in, mho in mæ iæmæ asori sæ træimænu ia nîræha. Ro iamînhi iræ in ræpwæh iræha, mevæn in æpa fwe ia tækuær.

Iesu ravæn ia tækure nui asori

¹⁶ Næpin rinamæruæræv, narmama me sævæhi heiwaiu mhæuvæn ia nui asori Kalili, ¹⁷ mhæputæ ia nitætæ ouihi, mhæier, mænamhæpi simwin ia nui asori, mamhæuvæn fwe taon naha Kapaneam. Rinæpitæv, mætæ Iesu ræpwæh ihi nuveheien ti nîræha. ¹⁸ Nui asori ruvehe minamæsæsau ti nari næ mæ nîmætægi asori riti riskæmter. ¹⁹ Næpin iræha hæsuæ mhæuvæn isipwin kwopti ræmwhen ia kilometa krirum uæ sikis, hætoni Iesu ravæn ia tækure nui, mauvehe ipaka ti nitætæ ouihi sæværaha. Iræha hætoni hæhekir. ²⁰ Mætæ in rini pen ti nîræha i mæ, "Kimiaha tihæpwæh nehekirien. Iou a i." ²¹ Ro iamînhi iræ rerinraha ragien hæuvehi in mhæuvehi utæ ia nækwai nitætæ ouihi sæværaha. Nænæ tæktwtækwuni a mwi nitætæ ouihi sæværaha ruvarei ia tæna naha kamhæuvæn ikin.

²² Kini rakwakwi iræ, narmama nepwin kamharæ ihi ia nikare nui asori ipaka ti kwopun naha narmama me sævæi Iesu hæmæier ikin. Narmama me naha hætoni mæ nærineiv nitætæ ouihi kuatia a ramærer ia kwopun naha. Iræha hæukuræn mæ Iesu rinapkaputæ mhæ iræ iræha narmama me sævæhi, mætæ narmama me sævæhi iræha æpa hænæsuæ mamhæuvæn. ²³ Nitætæ ouihi me nepwin hæier ia taon Tiperias, mhæuvehe ipaka ti kwopun naha Iærimænu

sakitaha rimani vivi Kumwesən ti bred, nənə nərmama hani. ²⁴ Ro iam̄nhi irə nəp̄in nərmama hətōni mə Iesu mine nərmama me səvənhi həiwən ia kwopun naha, həputə ia nitətə ouihi me naha, mhəuvən fwe Kapaneam, mamhətui Iesu.

Iesu in nəveginien kauvehi nimiruien irə

²⁵ Nəp̄in irəha hətōni in ia nikare nui asori, həni pen tukwe in mə, “Iahatən. İkiməuvehe nesən ia kwopun i?”

²⁶ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiamətui iou ti nəfe? Ti nəri nə mə hianətə nımtətien me nepwin? Rekəm! Mətə iakani nıpərhiēnien tuku-miaha i mə kimiaha hiamətui iou ti nəri nə mə hianani bred tıpwimiahā rəsisı. ²⁷ Tihəpwəh nəmwurien mə tihəuvehi nəveginien sə ramərır mətə tihəmwur mə tihəuvehi nəveginien sə raməmāk rerin mauvei pehe nimiruien rerin. Nəveginien nəha İəmətı İərmama truvei pehe m kimiaha. İəmətı İərmama in nəha Tata Kumwesən rinəmri pen raka mak səvənhi irə.”

²⁸ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Kimaha tahaməkeikei mhəfo irə, mho narimnari me nəha Kumwesən rokeikei?”

²⁹ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “In i nəri Kumwesən rokeikei. Kimiaha tihani nıpərhiēnien ia İəmə sə in rinərhi pehe i.”

³⁰ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Ro iam̄nhi irə tiko nəfe nımtətien pwəh kimaha iahətōni, nənə mhəni nıpərhiēnien ia niram? Nəfe nari tiko?”

³¹ Kaha kupwən me sakitaha hənani nəveginien nəha mana fwe kwopun akwesakwes ikin. Nəgkiariien riti kimərari pen ia Nəkukua İkinan ramini iam̄nhi irə mə, “In ruvei pen minraha nəveginien sə ruku pen ia neiai mə tuhani.”

³² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “İakani nıpərhiēnien tukumiaha i. Ripko mhə Moses ruvei pehe m kimiaha nəveginien sə ruku pen ia neiai, mətə Tata səiou rauvei pehe m kimiaha nəveginien pərhiēn sə ruku pen ia neiai.

³³ Nəveginien i Kumwesən rauvei pehe m kimiaha in i İəmə rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. In rauvei pehe nimiruien m nərmama ia tıprənə i.”

³⁴ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “İəmə asori. Tikuvei pehe nəveginien nəha m kimaha ia nəp̄in me.”

³⁵ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “İou nəveginien sə kauvehi nimiruien irə. İərmama sə rauvehe tukw iou nukumhə tıpkahi mhə in, nənə İərmama sə rani nıpərhiēnien ia nırak tıpkəkkwakwa mhə mwi ia nəp̄in riti. ³⁶ Mətə İakuvəni pehe raka tukumiaha i mə kimiaha hianətə raka iou, mətə hiəpkini mhə nıpərhiēnien ia nırak. ³⁷ Nərmama me pam səməme Tata Kumwesən rauvei pehe miou tuhəuvehe tukw iou. Nənə İərmama sə ruvehe tukw iou tapkəkoui irapw mhə in ia nəp̄in riti. ³⁸ İakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə iou İapkukrutə mhə ia neiai meiwaiu pehe mə tako narimnari me sə iou əpa İakokeikei, mətə İakukrutə ia neiai meiwaiu pehe mə tako narimnari me İəmə sə rinərhi pehe iou rokeikei. ³⁹ Nənə in i nəri İəmə sə rinərhi pehe iou rokeikei. Nərmama me pam səməme in ruvei pehe miou takəpwəh nətə waiien ia nirəha riti, mətə ia nəp̄in sampam tako irəha pam hətui mwi ia nemhəien. ⁴⁰ Nıpərhiēnien nəri i in i Tata səiou rokeikei. Nərmama me pam səməme hətə Tini, mhəni nıpərhiēnien irə, tuhəuvehi nimiruien rerin. İa nəp̄in sampam tako irəha hətui mwi ia nemhəien.”

6:26: Jon 6:11-12   **6:27:** Jon 4:14, Jon 6:48-58   **6:29:** 1Jon 3:23   **6:30:** Mat 16:1, Jon 2:18
6:31: Eks 16:14-15, Nam 11:7-9, Sam 78:24   **6:34:** Jon 4:15   **6:35:** Jon 4:14, Jon 6:48-58   **6:36:**
Jon 20:29   **6:37:** Jon 17:6-8, Mat 11:28   **6:38:** Mat 26:39, Jon 4:34   **6:39:** Jon 10:28-29, Jon
17:12   **6:40:** Jon 11:24

⁴¹ Miregi nækur Isrel kamhægkiari afafa minraha me, mamhæni æræha Iesu ti næri næ mæ in rægkiari minni iamînhi iræ mæ, “Iou næveginien sæ rukrutæ ia neiai meiwaiu pehe.” ⁴² Iræha hæni mæ, “Rosi Iesu æpa næha tini Josef uæ? Kitaha sæukuræn tata mine mama sævænhi. Ro iamînhi iræ ræfo in ramîni tæktwækwuni minuæ ‘Iou iakimæukruutæ ia neiai meiwaiu pehe?’ ”

⁴³ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Tihæpwæh nægkiari afafaien m kimiaha me iamînhi iræ. ⁴⁴ Iærmama riti riwæn ko ruvehe atukw tukw iou, mætæ Tata Kumwesæn sæ rinærhi pehe iou tramækeikei mivi in ruvehe tukw iou, nænæ ia næpîn sampam tako in rætui mwi ia nemhæien. ⁴⁵ Kimærai pen ia nækukuæ me sævæi profet kupwæn me mæ, ‘Iræha pam næ Kumwesæn trahatæn iræha.’ Ro iamînhi iræ nærmama me sæmame kamhætærig ia Tata Kumwesæn mamhæuvehi nukurænien tuhæuvehe tukw iou. ⁴⁶ Nægkiariien næha niþwran riþko mhæ mæ iærmama riti rinætæ raka Tata Kumwesæn, rekæm. Iærmama æpa sæ ruku pen ia Kumwesæn, in næ rinætæ Tata Kumwesæn. ⁴⁷ Iakani niþærhienien tukumiaha i. Iærmama sæ rani niþærhienien ia nirak nimîruuien rerin rinæræ raka iræ. ⁴⁸ Iou næveginien kauvehi nimîruuien iræ. ⁴⁹ Kaha me sækimiaha hænani næveginien næha mana fwe ia kwopun akwesakwes ikin, nænæ mhemhæ. ⁵⁰ In i næveginien sæ rukrutæ ia neiai meiwaiu pehe mæ iærmama ko ræni nænæ mæpwæh nemhæien. ⁵¹ Iou næveginien sæ ramîru rukrutæ ia neiai meiwaiu pehe. Trini minuæ iærmama riti ræni næveginien i in trimîru rerin. Nænæ næveginien sæ takuvei pen mæ nærmama ia tîprænæ i tuhæuvehi nimîruuien in i niþwrak.”

⁵² Iesu rini nægkiariien næha, nænæ nækur Isrel me hænamævisæ minraha me, mhæni mæ, “Iæmæ næha træfo muvei pehe niþwran m kitaha sani?”

⁵³ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Iakani niþærhienien tukumiaha i. Kimiaha tihamækeikei mhæni niþwrai Iæmæti Iærmama, mhænîmwî nîten. Mæ kimiaha hiæpwæh, nimîruuien riwæn ia kimiaha. ⁵⁴ Iærmama sæ ramæni niþwrak mamænîmwî nîtek, nimîruuien rerin rinæræ raka iræ, nænæ ia næpîn sampam iou tako in rætui mwi ia nemhæien. ⁵⁵ Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ niþwrak in næveginien pærhien mine nîtek in nænimwien pærhien. ⁵⁶ Iærmama sæ ramæni niþwrak, mamænîmwî nîtek, ræpwit æknekîn ia nirak iakæpwit æknekîn iræ. ⁵⁷ Tata Kumwesæn sæ rinærhi pehe iou iakuvehe in ramîru. Iou iakauvehi nimîruuien ruku pen iræ. Ia noien næha ræmwæn a mwi iærmama sæ kækwmæni in ia niþwrak mine nîtek truvehi nimîruuien ruku pen ia nirak. ⁵⁸ In i næveginien sæ rukrutæ ia neiai meiwaiu pehe. Ropæ ia mana næha kaha kupwæn me hænani, mhemhæ. Iærmama sæ ramæni næveginien i trimîru rerin.” ⁵⁹ Iesu rini nægkiariien me næha ia nækwai nimwæfwaki sævæi nækur Isrel næpîn ramahatæn nærmama me fwe Kapaneam.

Nærmama hæþik hæpwæh Iesu mhævæn kirkiri

⁶⁰ Nærmama kamhækuriræ ia Iesu hæþik hæregi nægkiariien næha hæni mæ, “Nægkiariien næha riskai. Sin ko rætærig iræ?”

⁶¹ Mætæ Iesu ruvæukuran atukw raka ia rerin mæ nærmama me sævænhi rerinraha riþkagien mhæ ti nægkiariien næha, kamhæsiwænæsiwæn tukwe. Ro pen in rini pen ti niræha i mæ, “Ræfo? Rosi nægkiariien i ro kimiaha hiæmwei ia nahatætæien sækimiaha? ⁶² Mæ nægkiariien næha riskai tukumiaha, tihæfatærig iræ mæ hiættoni Iæmæti Iærmama rutæ mwi ia kwopun rinamaræ ikin kupwæn?”

63 Nənimwɪn İkinan əpa rauvei pehe nimiruien. Nipwrai iərmama ko ripko mhə nəri nəha. Nəgkiariien me i iakiməni pehe tukumiaha i ho nənimwɪn mhəuvei pehe nimiruien. 64 Mətə kimiaha nepwɪn hiəpkini mhə nipərhiienien ia nırak.” (İesu rini ianhi ti nəri nə mə ruvəukurən raka fwe kupwən nisimə nəha ia nırəha tuhəpwəh niniien nipərhiienien irə mine sin nəha truvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in.) 65 Nənə İesu rarə mini mwi mə, “Kimiaha nepwɪn hiəpkini mhə nipərhiienien ia nırak. Ro pen iakiməni pehe tukumiaha i mə iərmama riti riwən ko ruvehe atukw tukw iou trini minuə Tata Kumwesən ripkəsəni mhə in.”

66 Nəpin İesu rini pam nəgkiariien nəha nərmama me səvənhi həpik həpwəh in mhərərīg, mhəpwəh mwi nukurirəien in. 67 Ro pen İesu rini pen ti səvənhi nərmama me twelef mə, “Kimiaha mwi hiokeikei mə tihəpwəh iou mamhəuvən?”

68 Miregi Saemon Pita rini pen tukwe in mə, “İərimənu. Kimaha tihəuvən ti sin? İk əpa ikauvehi nəgkiariien sə rauvei pehe nimiruien rerin. 69 Kimaha iahəuvəuvehe raka mhəni nipərhiienien ia nıram, mhəuvəukurən raka mə ik nə İəmə İkinan səvəi Kumwesən.”

70 Miregi İesu rini pen ti nırəha i mə, “Kimiaha i twelef nərmama me səiου, iakinərpwi rəgik ia kimiaha, mətə kimiaha riti in iəremhə.” 71 In raməgkiari ia Jutas tini Saemon İskariot, ti nəri nə mə Jutas riti ia twelef nərmama səvəi İesu truvei pen İesu ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in.

7

İesu revən ia nəveginien asori nəha nəkur İsrəl kamho tənımwə me irə

1 Kurirə irə İesu ramavən mamərkurau ia tənə Kalili, məpwəh nokeikeiien mə trevən ia tənə Jutia, ti nəri nə mə nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl kamhətui in mə tuhousi əpune. 2 İpaka ti nəveginien asori nəha səvəi nəkur İsrəl nəghin nə Nəveginien səvəi Tənımwə Me. 3 Ro pen piəvi İesu me həni pen tukwe in mə, “Tikier ia kwopun i, mevən ia tənə Jutia, mə səim me nərmama me irəha mwi tuhətoni narimnari me i sə ikamo. 4 Trini minuə iərmama riti rokeikei mə nərmama tuhəukurən in, ko in ripkərkwafə mhə narimnari me sə in ramo. İkamo narimnari me i, ramasan mə iko ia nəmri nərmama pam ia tiprənə i pwəh hətə ik.” 5 (Piəvi İesu me həni iamınhi irə ti nəri nə mə irəha mwi həpkini mhə nipərhiienien irə.)

6 Ro pen İesu rini pen ti nırəha i mə, “Nəpin səiου ripkuvehe mhə ihi, mətə nəpin səkimiaha rauvehe ia nəpin me. 7 Nərmama ia tiprənə i ko həpkəmwəki mhə kimiaha, mətə irəha kamhəmwəki iou, ti nəri nə mə iakaməgkiari ia nırəha, mamini mə noien me səvənraha hərəha. 8 Ramasan mə kimiaha hiəutə mhəuvən ia nəveginien asori. Mətə iou tapkevən mhə ia nəveginien asori nəha, ti nəri nə mə nəpin səiου ripkuvehe mhə ihi.” 9 İesu rini pam nəgkiariien i, nənə mamə a ia tənə Kalili.

10 Mətə nəpin piəvni me həuvəutə raka mhəuvəvən ia nəveginien asori, in mwi rutə mevən, mipkavən hapwəh mhə mətə ravən afafa. 11 Nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl kamhətui in ia nəveginien asori, mamhəni mə, “In pəku?”

12 Nənə nərmama kamhəsivən mamhəgkiari pik ia İesu. Nepwɪn həni mə, “In İəmə amasan.” Nepwɪn mwi həni mə, “Rekam. In rameikuə ia nərmama.”

13 Mætə iərmama riti riwən rini irapw Iesu ia nəmri nərmama, ti nəri nə mə irəha həhekir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

Iesu fwe ia nəveginien asori ramahatən nərmama me

14 Nəpən nəha kamo nəveginien asori irə ruvehi nəfwakiien riti. Ia kurkwai nəfwakiien nəha Iesu rutə mevən ia nimwə səvəi Kumwesən, minamahatən nərmama me. 15 Ro iaminih i irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həkərinari, mhəni mə, “Rəfo iəmə i rukurən amasan narimnari me i ia Nəkukuə Ikinan mətə kipkhatən raka mhə in?”

16 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə ripko mhə nəgkiariien səiou, mətə nəgkiariien səvəi iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe. 17 Trini minuə iərmama riti rokeikei mə tro nəkwai Kumwesən, in trətə sas nəgkiariien i iakamahatən nərmama me irə mə ruku pen ti Kumwesən uə iakani irapw nəgkiariien atukw səiou. 18 Iərmama sə rani irapw nəgkiariien atukw səvənhi raməmwur mə nərmama tuhəuvehi utə nəghin. Mətə iərmama sə raməmwur mə nərmama tuhəuvehi utə nəghi iəmə sə rinərhi pehe in, in nəha iərmama sə rani nīpərhiienien. Ia reri iərmama nəha neikuəien riwən. 19 Moses riməuvei pehe Loa m kimiaha uə rekəm? Ouəh nīpərhiienien, mətə kimiaha riti riwən ramesi pen Loa nəha. Rəfo hiaməmwur mə tihousi əpune iou?”

20 Miregi nərmama me həni mə, “Iəremhə riti ramarə ia niram! Sin raməmwur mə trousi əpune ik?”

21 Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakino nīmətəien kuatia a kimiaha pam hiaməkərinari irə. 22 Moses riməni pen tukumiaha mə nəpən iəkunouih i riti iərman səkimiaha ruvehi nəpən səvənhi eit kuvehi ninhum min. Nənə ti loa nəha nəri auər a mə nəpən eit rəmāk pen ia Sapat kimiaha tihaməuvehi ninhum m nəkwərhakwərha me səkimiaha. (Nīpərhiienien ripko mhə Moses riməkupwən mo noien nəha, mətə kaha kupwən me haməkupwən mho.) 23 Mə kimiaha hiaməuvehi ninhum m iəkunouih i ia Sapat kamo hiarui loa səvəi Moses, rəfo niemaha raməpi kimiaha ti nəri nə mə ia Sapat iakino iərman riti nīpwrən me pam ruvehe məsanin? 24 Kimiaha tihəpwəh nəkiriiien nari ia noien i sə hiamətəni əpa, mətə tihəməkeikei mhəkiri nari ia noien sə ratukwatukw.”

Iesu in Kristo sə Kumwesən riməni mə trərhi pehe i uə rekəm?

25 Ro iaminih i irə nəkur Jerusalem me nepwən həni mə, “Rosi iəmə i in i nəmə asori me kāməmwur mə tuhousi əpune uə? 26 Hətəni ro in raməgkiari ia nəmri nərmama me pam, mətə irəha həkkinise mhə in. Rosi nəmə asori me həkukurən pərhiien mə iəmə i in Kristo uə? 27 Mətə kitaha səukurən kwopun sə iəmə i ruku pen ikin. Nəpən iəmə nəha Kristo trier pehe, iərmama riti tripkukurən mhə kwopun ruku pen ikin.”

28 Ro iaminih i irə nəpən Iesu ramahatən nərmama ia nimwə səvəi Kumwesən, in rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Reriməiaha ramrhi mə hiəkukurən iou, mhəkukurən mwi kwopun iakuku pen ikin, mətə kimiaha hiəreirei. Iou iapkuvehe mhə ia nətərigien atukw səiou. Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe in pərhiien. Kimiaha hiəreirei in. 29 Iou iakukurən in, ti nəri nə mə iakuku pen irə, nənə in rərhi pehe iou iakuvehe.”

7:13: Jon 9:22, 12:42, Jon 19:38, 20:19

7:15: Mat 13:54, Luk 2:47

7:16: Jon 12:49, 14:10

7:18: Jon 5:44, 8:50

7:19: Wok Me 7:53, Rom 2:21-24

7:20: Jon 8:48,52, Jon 10:20

7:21:

Jon 5:16 7:22: Lev 12:3, Jen 17:9-13

7:23: Jon 5:8-10,16

7:24: Lev 19:15, Aes 11:3-4, Jon

8:15 7:25: Jon 5:18

7:27: Jon 7:41, 9:29

7:28: Mat 11:27, Jon 8:55

³⁰ Ro iaminihi irā nāmā asori me kamhāmwur mā tuhākwtāmhiri Iesu, mātā iārmama riti riwān rākwtāmhiri in ti nāri nā mā nāpin sāvānhi ripkuvehe mhā ihi. ³¹ Mātā nārmama hāpik ia kwopun nāha hāni nīpārhiēnien ia Iesu, mamhāni mā, “Nāpin iāmā nāha Kristo trier pehe, in trāpwāh noien nāmētāien me ripik mwi māpi raka sāmāme iāmā i rino.”

³² Farisi me hāregi nārmama me kamhāsiwān mamhāni narimnari me i ia Iesu. Ro pen irāha mīne pris asori me hārhi pen iotukwininari me nepwīn hāuvān mā tuhākwtāmhiri in.

³³ Ia nāpin nāha Iesu rini mā, “Takarā nāpin ouihi a kitaha m kīmiaha nānā mevān ti Iāmā sā rinārhi pehe iou iakuvehe. ³⁴ Kīmiaha tihātui iou, mhāpwāh nātoniēn iou, ti nāri nā mā kwopun takarā ikin ko kīmiaha hiāpkāvān mhā ikin.”

³⁵ Ro iaminihi irā nāmā asori me sāvāi nākur Isrel hāgkiari mīnraha me, mamhāni mā, “In nāha tākwtākuni iāmā i trēvān pāku sāpwāh nātoniēn in? Rosi trēvān ia tānāmātānā me ia kwopun me nāha nākur Isrel kamhārā ikin irāha nākur Kris, mahātān nākur Kris uā? ³⁶ In rini iaminihi irā mā, ‘Kīmiaha tihātui iou, mhāpwāh nātoniēn iou. Kwopun takarā ikin ko kīmiaha hiāpkāvān mhā ikin.’ ?Nāgkiariēn nāha nīpwran rāfo irā?”

³⁷ Nāpin sampam sāvāi nāveginien asori nāha, in nā nāpin sā rasori ia nāpin me nepwīn, Iesu riskāmter, mākwēin āpwāmwis, mīni mā, “Trīni mīnuā kīmiaha riti rākwakwa, uvehe tukw iou, mānīmwi. ³⁸ Iārmama sā rāni nīpārhiēnien ia nīrak, Nākukua Ikinan ruvāni raka iaminihi irā mīnuā nui sā rauvei pen nīmīruēn trier fwe ia rerin māiu rāmwhēn ia nui aris me.”

³⁹ Iesu rini nāgkiariēn i māmagkiari ia Nānīmwin Ikinan. In i Nānīmwin sā nārmama sāmāme kamhāni nīpārhiēnien ia Iesu tuhāuvehi. Mātā ia nāpin nāha kāpwāh ihi nuvei peniēn Nānīmwin nāha mīnraha, ti nāri nā mā kīpkuvehi utā mhā ihi Iesu rirārīg pen fwe ia neiai.

⁴⁰ Nāpin irāha hāregi nāgkiariēn me nāha, nārmama nepwīn hāni mā, “Nīpārhiēnien iāmā i in profet nāha kīmāni mā truvehe.”

⁴¹ Nepwīn hāni mā, “In i Kristo.” Mātā nepwīn hāni mā, “Rekām. Iāmā nāha Kristo trīpkuku pen mhā ia tānā Kalili. ⁴² Nākukua Ikinan rini mā Kristo truku pen ia kwānākwus sāvāi Kīg Tevit. In trātui ia Petlehem, rukwānu sāvāi Kīg Tevit ia tānā Jutia.” ⁴³ Ro iaminihi irā nārmama me nāha hāuai irāha me ti Iesu. ⁴⁴ Nepwīn hokeikei mā tuhākwtāmhiri in, mātā iārmama riti riwān rākwtāmhiri.

Nāmā asori me sāvāi nākur Isrel hāpkiāni mhā nīpārhiēnien ia Iesu

⁴⁵ Ia nāpin nāha iotukwininari me nāha hāregi mhāuvehe ti pris asori me mīne Farisi me, nānā nāmā asori me i hāres pen irāha i mā, “Rāfo kīmiaha hiāpwāh nuvehien Iesu mhāuvehi mhāuvehe?”

⁴⁶ Mīregi iotukwininari me hāni mā, “Kīmaha iahāpkreği raka mhā iārmama riti ramāgkiari rāmwhēn ia iāmā nāha.”

⁴⁷ Mīregi Farisi me hāni pen ti nīrāha i mā, “Rosi in reikua ia kīmiaha, mo kīmiaha mwi hiāruēi uā? ⁴⁸ Rāfo? Kīmiaha hiātōni iāmā asori riti sākītaha uā Farisi riti rini nīpārhiēnien irā? Rekām! ⁴⁹ Mātā nārmama me nāha sāmāme

---

7:30: Jon 7:44, 8:20, Jon 13:1   **7:31:** Jon 2:23, 8:30, Jon 10:42, 11:45, Jon 12:11,42   **7:33:** Jon 13:33   **7:34:** Jon 8:21, 13:36, Jon 17:24   **7:37:** Lev 23:36, Aes 55:1, Jon 4:10,14   **7:38:** Aes 58:11, Sek 14:8   **7:39:** Jon 16:7, 20:22, Wok Me 2:4   **7:40:** Jon 6:14   **7:41:** Jon 1:46, 4:29   **7:42:** Sam 89:3-4, Maeka 5:2, Mat 2:5-6   **7:43:** Jon 9:16   **7:44:** Jon 7:30   **7:45:** Jon 7:32   **7:46:** Mak 1:22   **7:48:** Jon 12:42

kamhækuriræ in hæreirei Loa sævai Moses. Ro pen Kumwesæn ramækwein æræha ia niræha.”

⁵⁰ Nikotimas, iæmæ sæ rimavæn mætæ Iesu fwe kupwæn, in riti ia Farisi me i. In rini pen ti niræha i mæ, ⁵¹ “Loa sækitaha ramæfni iræ? Ko kitaha sækiri iærmama riti mæ noien sævænhî rærha mætæ sæpkukupwæn mhæ mhæregi nægkiariien sævænhî, mhætui næfe noien in ramo?”

⁵² Miregi iræha hæni mæ, “Rosi ik mwi ik iæmæ Kalili uæ? Øvsini Nækukua Ikinan mætoni ro mæ profet riti tripkutæ mhæ fwe tæna Kalili.”

⁵³ Nærmama havæn kirkiri, mamhæuvæn fwe imwænraha me.

8

¹ Mætæ Iesu revæn ia Tækuær Olif.

Pran sæ ramo æpnæpen nari irau iærman riti ripko mhæ iærman sævænhî

² Kini rakwakwi iræ, ia næpnæpin in rirærig mevæn ia nimwæ sævai Kumwesæn. Nærmama me pam hæuvehe tukwe, nænæ in rækure, minamahatæn iræha. ³ Ia næpin næha nahatæn me sævai Loa mine Farisi me hæuvehi pran riti sæ kætæ pui in ramo æpnæpen nari irau iærman riti ripko mhæ sævænhî. Iræha hæuvehi mhæuvehe mhærpwi irapw in ia næmri nærmama me pam, ⁴ nænæ mhæni pen ti Iesu i mæ, “Iahatæn. Kætæ pui præn i ramo æpnæpen nari irau iærman riti ripko mhæ sævænhî. ⁵ Ia Loa sækitaha Moses rimæni minuæ kitaha tsamækeikei mhækwi æpune niþran me sæmæme kamho iamænhî iræ. Mætæ ik mæ tso næfe ia pran i?” ⁶ Iræha hæni nægkiariien næha mæ tuhæregi mæ Iesu træfni iræ. Hokeikei mæ in træfwækour ia nægkiariien sævænhî, nænæ iræha hæukuræn nini æræhæien in tukwe.

Mætæ Iesu rærpæsuk minamrai pen nækukua ia tiþrænæ ia nukwai rægin. ⁷ Mætæ iræha kamhæmwur a mamhæres in. Ro iamænhî iræ in riskæmter, mini pen ti niræha i mæ, “Sin ia kimiæha næræhæien sævænhî riwæn? Pwæh in rukupwæn mæarki pen kærætereie ia præn i.” ⁸ Nænæ in rærpæsuk mwi minamrai nækukua ia tiþrænæ ia nækwai rægin.

⁹ Nænæ næpin iræha hæregi nægkiariien næha, havæn mamhæuvæn kuatia kuatia. Nærgæræ me hækupwæn ntæmaruæ me hækuriræ, mhæpwæh Iesu æpa mine præn næha ramærer. ¹⁰ Iesu riskæmter, mini pen ti præn i mæ, “Præn i. Iræha isæ? Riti ripkini mhæ mæ tikemhæ?”

¹¹ Miregi præn i rini mæ, “Rekam, iæmæ asori. Riti ripkini mhæ.”

Miregi Iesu rini mæ, “Iou mwi iækæpwæh niniien mæ tikemhæ, mætæ tiko mamevæn mæpwæh næræhæien.”

Iesu in nukuraanien sæ ramæhiæpwæn nærmama ia tiþrænæ

¹² Iesu rægkiari mwi m Farisi me mini mæ, “Iou nukuraanien sæ ramæhiæpwæn nærmama ia tiþrænæ i. Iærmama sæ rakuriræ iou træpwæh navænien ia næpitævien, mætæ trætoni nukuraanien sæ kauvehi nimiruien iræ.”

¹³ Miregi Farisi me hæni pen ti Iesu i mæ, “Ikamærer irapw mamægkiari atukw ia niram iamænhî iræ, mætæ niþari nægkiariien sæim riwæn tukw ik, ro pen nægkiariien sæim ko kirkini mhæ niþærhienien iræ!”

¹⁴ Miregi Iesu rini pen ti niræha i mæ, “Pærhien iakamærer irapw mamægkiari atukw ia nirak, mætæ nægkiariien sæiou ko kini niþærhienien iræ, ti næri næ mæ iakukuræn kwopun iakuku pen ikin mine kwopun iakamevæn ikin. Mætæ

kimiaha hiäreirei kwopun iakuku pen ikin uə kwopun iakamevən ikin. ¹⁵ Kimiaha hiaməkiri nari ia nətərigien səvəi iərmama a, mətə iou iapəkiri mhə iərmama riti. ¹⁶ Mətə trini minuə iakəkiri iərmama riti, nəkirien səiou ro nīpərhienien ti nəri nə mə rīpko mhə iou əpa iakaməkiri in, mətə iou mine Tata sə rīnərhi pehe iou iakuvehe. ¹⁷ Hiəukurən nəgkariien i kimərari pen ia Loa səkimiaha rini iamihhi irə mə, 'Iərmama kəru krouəger irapw rouni nəgkariien kuatia tukini nīpərhienien irə.' ¹⁸ Təkwtəkwuni nəha iou mine Tata Kumwesən sə rīnərhi pehe iou iakuvehe kimrau iarouərer irapw rouəgkiari ia nīrak rouni nəgkariien kuatia."

¹⁹ Miregi irəha həni pen ti Iesu i mə, "Səim isə Tata?"

Miregi Iesu rini mə, "Kimiaha hiəuvəreirei iou, mhəuvəreirei mwi Tata səiou. Kamo hiəpkurən iou, ko hiəukurən mwi Tata səiou." ²⁰ Iesu rīməni nəgkariien me i nəpīn in ramahatən nərmama fwe ia nimwə səvəi Kumwesən ia kwopun kamerukw pen mane səvəi nəfwakien ikin, mətə iərmama riti rəpwəh nəkwətmhiriien in ti nəri nə mə nəpīn səvənhhi tukəkwətmhiri in irə rīpkuvehe mhə ihi.

²¹ Ro iamihhi irə Iesu rini pen mwi ti nīrəha i mə, "Iou takəpwəh kimiaha mamevən. Kimiaha tihətui iou mhemhə kimiaha noien ərəha me səkimiaha. Kimiaha tihəpkəuvən mhə ia kwopun nəha iakamevən ikin."

²² Ro iamihhi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni mə, "Nəgkariien nəha in rani mə kwopun nəha ramevən ikin, kitaha tsəpkəuvən mhə ikin, nīpwrən rəfo irə? Rosi in trousi əpune atukw a in uə?"

²³ Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, "Kimiaha imwəmiaha inhəripw. Iou imwak irənhə. Kimiaha nərmama səvəi tīprənə i. Iou rīpko mhə iou iərmama səvəi tīprənə i. ²⁴ Iakuvəni raka tukumiaha i mə kimiaha tihemhə kimiaha noien ərəha me səkimiaha. Iakiməni iamihha irə ti nəri nə kimiaha tihaməkəikei mhəni nīpərhienien ia nīrak mə iou i in i. Mə hiəpwəh tihemhə kimiaha noien ərəha me səkimiaha."

²⁵ Miregi irəha həres pen in mə, "Ik sin nə?"

Miregi Iesu rini pen ti nīrəha i mə, "Iou iərmama i iakani pehe tukumiaha i fwe kupwən meste pehe ipwet. ²⁶ Səiou me nəgkariien me rīpik iakukurən nīnīien ia kimiaha. Narimnari me rīpik hiəno iakukurən nəkirien mə hərəha. Mətə Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe nəgkariien səvənhhi ro nīpərhienien, nənə iou iakani irapw ti nərmama ia tīprənə i nəfe nəgkariien iakregi in rīməni pehe tukw iou i."

²⁷ Mətə irəha hərəirei mə Iesu raməgkiari ia Tata Kumwesən. ²⁸ Ro iamihhi irə Iesu rini pen ti nīrəha i mə, "Nəpīn kimiaha tihəuvehi utə raka iou, Iəməti Iərmama, tihəukurən mə iou i in i. Kimiaha tihəukurən mwi mə iapko əpa raka mhə nari riti, mətə iakəgkiari mamesi pen a nəfe Tata Kumwesən rahatan iou irə. ²⁹ Iəmə sə rīnərhi pehe iou iakuvehe in ramarə kimrau min. In rīpəkəpwəh mhə iou iakamavən əpa, ti nəri nə mə nəpīn me pam iakamo narimnari me səməme rerin ramagien tukwe." ³⁰ Nəpīn Iesu rani nəgkariien me nəha nərmama həpik həni nīpərhienien irə.

Nīpwnəti Epraham me

³¹ Ro iamihhi irə Iesu rini pen ti nəkur Isrel me i səməme həni nīpərhienien irə mə, "Trini minuə kimiaha hiamrīpīn mamho nəgkariien səiou, kimiaha

atukwatukw nā nārmama me səiου. ³² Nənə kīmiaha tihəukurən nəgkiariien sə ro nīpərhienien, nəgkiariien pərhien i trifi nari ia kīmiaha.”

³³ Miregi irəha hāni pen ti Iesu i mā, “Kīmaha kwənəkwus me səvəi Epraham. Iərmama riti rīpko raka mhə slef ia kīmaha. Rəfo ikini nəgkiariien i mā nəgkiariien pərhien trifi nari ia kīmaha?”

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Takani nīpərhienien tukumiaha i iərmama sə ramo noien ərəha, noien ərəha səvənhi ramərimənu irə mamoslef irə. ³⁵ Slef riti in ko rəpwəh narə rerinien ia nəkwai nimwə səvəi iəmə asori səvənhi, mətə tini əpa rukurən narə rerinien ikin. ³⁶ Ro iamənhi irə trini minuə Tini Kumwesən rifi nari ia kīmiaha, in trifi pərhien nari ia kīmiaha.

³⁷ Iakukurən mā kīmiaha kwənəkwus me səvəi Epraham, mətə hiaməmwur mā tihousi əpune iou ti nəri nə mā kīmiaha hiəpwəh nokeikeien mā tihəregi nəgkiariien səiου. ³⁸ Iou iakaməgkiari ia nəfe iakinətoni kīmrəu Tata səiου, mətə kīmiaha hiamo nəfe hiamregi tata səkīmiaha rīməni pehe tukumiaha.”

³⁹ Miregi irəha hāni pen ti Iesu i mā, “Səkīmaha tata Epraham.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Trini minuə kīmiaha nīpwnəti Epraham pərhien me, tihamo nəfe noien in rīnamo fwe kupwən. ⁴⁰ Iou i iəmə sə iakani irəpw tukumiaha nəgkiariien pərhien sə iakregi ruku pen ti Kumwesən. Mətə təkwətəkwuni kīmiaha hiaməmwur mā tihousi əpune iou. Epraham rīpko mhə noien i. ⁴¹ Kīmiaha hiamo a nəfe noien tata səkīmiaha rino.”

Miregi irəha hāni pen ti Iesu i mā, “Rīpko mhə kīmaha iəkun iərmwīn me. Kumwesən in əpa tata səkīmaha.”

Nīpwnəti Setan me

⁴² Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Trini minuə Kumwesən in tata pərhien səkīmiaha, kīmiaha tihokeikei iou ti nəri nə mā iou iakuku pen irə muvehe ia kwopun i. Iapkuvehe mhə ia nətərigien atukw səiου, mətə in rīnərhi pehe iou iakuvehe. ⁴³ Rəfo kīmiaha hiəreirei nīpwrai nəgkiariien i iakani? Hiəreirei ti nəri nə mā kīmiaha hiəpkokeikei anan mhə mā tihətərig ia nəgkiariien səiου. ⁴⁴ Kīmiaha nīpwnəti Setan me. Hiokeikei mā tihamo a nəkwai tata səkīmiaha. Fwe kupwən muvehe meste pehe ipwet mīne in iərmama sə ramousi əpune nārmama. In raməmwəki nīpərhienien ti nəri nə mā nīpərhienien rīwən irə. Nəpīn in rameikuə, in ramesi pen a noien səvənhi, ti nəri nə mā in iərmama səvəi neikuəien, in nukune neikuəien me pam. ⁴⁵ Mətə iou iakani a nəgkiariien pərhien ro pen kīmiaha hiəpkini mhə nīpərhienien ia nirak. ⁴⁶ Sin ia kīmiaha rukurən no puīien noien ərəha riti iakino? Trini minuə iakani a nəgkiariien pərhien me rəfo kīmiaha hiəpkini mhə nīpərhienien ia nirak? ⁴⁷ Iərmama sə ruku pen ia Kumwesən, in ramətərig ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. Mətə kīmiaha hiəpkuku pen mhə ia Kumwesən ro pen hiəpkətərig mhə nəgkiariien səvənhi.”

Epraham rīpkətui pehe mhə ihi mətə Iesu rīnarə raka

⁴⁸ Miregi nəkur Isrel hāni pen tukwe in mā, “Kīmaha iahaməni atukwatukw ik iəmə Sameria iəremhə ramarə ia niram uə rekəm?”

⁴⁹ Miregi Iesu rini mā, “Iəremhə rīwən ia nirak. Iou iakamsiai tata səiου, mətə kīmiaha hiəpkisai mhə iou. ⁵⁰ Iou iapkwəmwur mhə mā nārmama tuhəuvehi utə nəghīk. Riti nəha ikin in raməmwur tukwe. In iəmə sə raməkiri

nərmama. ⁵¹ Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Iərmama sə ramo nəgkiariien səiou tripkemhə mhə ia nəpīn riti.”

⁵² Miregi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Təkwtəkwni nəha kimaha iahəukurən mə iəremhə riti ramarə ia niram! Epraham ruvamhə, profet me həuvamhə mwi, mətə ik ikani mə iərmama sə ramo nəgkiariien səim tripkemhə mhə ia nəpīn riti. ⁵³ Rəfo? Ik ikasori məpi raka tata səkītaha Epraham fwe ruvamhə raka? Profet kupwən me irəha mwi həuvamhə raka! Ikuə ik nəfe iərmama?”

⁵⁴ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Trini minua iakuvehi utə atukw a iou nisaiien sə kuvei pehe miou ro nəri auər a i. Mətə Tata səiou in nə Iəmə sə rauvehi utə iou. Kimiaha hiaməkwein in mə Kumwesən səkimiāha, ⁵⁵ mətə kimiaha hiəuvəirei in. Iou iakukurən in. Trini minua iakini mə iakreirei in, iou iəmə iakameikuə rəmwhen ia kimiaha. Mətə iou iakukurən in, mamō nəgkiariien səvənhi. ⁵⁶ Tata səkimiāha Epraham rinagien pik nəpīn rīməregi mə trətoni nəpīn sə takuvehe irə. In rətoni nənə rerin ragien.”

⁵⁷ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həni pen tukwe in mə, “Nuk səim ripkste mhə ihi fifti! Ikəfo mətōni Epraham?”

⁵⁸ Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i nəpīn Epraham ripkətui pehe mhə ihi, iou iakinārə raka.” ⁵⁹ Iesu rini nəgkiariien nəha ro pen irəha həpeki kəruətərei me mə tuhəkwi in irə, mətə Iesu rərkwafə mier ia nimwə səvəi Kumwesən mamevən.

9

Iesu romasan iərmama riti nənimen rifwə

¹ Nəpīn riti Iesu rukurau mətōni iərmama riti nəpīn rinətui pehe irə nənimen rifwə. ² Nənə nərmama me səvəi Iesu həres pen Iesu i mə, “Iahatən. Sin rino nərəhaien ro iəmə i rinətui pehe nənimen rifwə, in uə səvənhi tata mine mama?”

³ Miregi Iesu rini mə, “Ripko mhə nərəhaien səvəi iəmə i uə nərəhaien səvəi tata mine mama səvənhi, mətə in rinətui pehe nənimen rifwə mə Kumwesən rukurən noien nərmama hətoni niskaiien səvənhi nəpīn tromasan in. ⁴ Nəpīn ia ran kitaha tsaməkeikei mho wok me səvəi Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe. Nəpitəvien rauvehe. Iərmama riti ko ripko mhə wok ia nəpīn nəha. ⁵ Nəpīn iakamarə ia tiprənə, iou nukuraanien sə raməhiəpwīn nərmama ia tiprənə.”

⁶ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mərgəvəsi tiprənə, mo nəmtigei ia nisəkwan, nənə muvehi nəmtigei nəha, mahəkwi pen ia nəmri iəmə nəha, ⁷ mīni pen tukwe in mə, “Evən ia nui Saeloam, maikwas raka nəmtigei ia nənimem.” Nəhag nəha Saeloam nīpwran mə “Kərhi pen.” Ro pen iəmə nəha revən, maikwas raka nəmtigei ia nənimen, mīrərig muvehe mamətə nari.

⁸ Nənə nəkur imwəni me mine səməme hənətōni in ramase mane fwe kupwən kəmhəni mə, “Rosi iəmə nəha in nəha fwe kupwən raməkure mase mane uə rekəm?”

⁹ Irəha nepwīn kəmhəni mə, “Kwa in nə!”

Mətə nepwīn həni mə, “Rekəm. Ripko mhə in, mətə iərmama riti rəmwhen irə.”

Mətə iəmə nəha rini mə, “Kwa iou i iəmə nəha hiaməni!”

¹⁰ Ro pen irəha həni pen tukwe in mə, “Kinəfo irə nənimmem rətui?”

¹¹ Miregi iəmə nəha rini mə, “Iəmə nəha nəghin nə Iesu ro nəmtigei, mahakwi pehe ia nənimek, mini pehe tukw iou i mə, ‘Evən ia nui Saeloam, maikuas raka nəmtigei ia nənimmem.’ Ro pen iakevən maikuas raka, nənə matə nari.”

¹² Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “Iəmə nəha in pəku?”

Miregi iəmə nəha rini mə, “Iakreirei.”

Farisi me həres iəmə nəha mə kinəfo irə nənimmem rinamasan

¹³ Irəha həiri iəmə nəha fwe kupwən nənimmem rifwə mhəuvən ti Farisi me.

¹⁴ (Sapat riti nəha Iesu rino nəmtigei mo nəmri iərmama nəha rətui.) ¹⁵ Ro iamihni irə Farisi me kənamhəres pen mwi iəmə nəha mə, “Ikinəfo matə nari?”

Miregi in rini pen ti nirəha i mə, “In rahakwi pehe nəmtigei ia nənimek, iakaikuas raka irə, nənə təkwətəkwuni iakətə nari.”

¹⁶ Miregi Farisi me nəpwın kamhəgkiari ia Iesu, mamhəni mə, “Iəmə i ripko mhə Kumwesən rərhi pehe in ti nəri nə mə in ripkisiai mhə Sapat.” Mətə Farisi me nəpwın mwi kamhəni mə, “Rəfo? Ko iəmə ərəha riti ro nīmətien me iamihni? Rekəm!” Nənə irəha həuui irəha me ti nəgkiariien nəha.

¹⁷ Ro iamihni irə irəha həni pen mwi ti iəmə nəha nənimmem rifwə fwe kupwən mə, “Ikaməfni irə ia iəmə nəha rino nənimmem rətui? In nəfe iərmama?”

Miregi iəmə nəha rini mə, “In profet riti.”

¹⁸ Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həpwəh nəkəikeien mə tuhəni nīpərhiēnien ia iəmə nəha mə fwe kupwən nənimmem rifwə, matə təkwətəkwuni nəha ramətə nari. Ro pen həkwein tata mine mama səvənhi, ¹⁹ mhəres pen irau i mə, “Rəfo? In i tinimiraui? Ko kimiraui irouni mə nīpərhiēnien nəpın rinətui pehe irə nənimmem rifwə? Nənə mə ro nīpərhiēnien rəfo in ramətə nari təkwətəkwuni?”

²⁰ Miregi tata mine mama səvənhi krouni mə, “Kimraui iaroukurən mə tinimraui i. Iaroukurən mwi mə nəpın rinətui pehe irə nənimmem rifwə. ²¹ Mətə təkwətəkwuni in ramətə nari kimraui iaroureirei mə rəfo irə. Iaroureirei mwi mə sin rino nənimmem rətui. Ramasan mə kimiaha hiəres pen in i. In ruvəpwınari raka. Pwəh in rini nəgkiariien səvənhi.” ²² (Tata mine mama səvənhi krouni nəgkiariien me nəha ti nəri nə mə krouhekir nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Irəha hənərai sun raka minuə iərmama sə trini irapw mə Iesu in Kristo, tuhəkoui irapw in, mhəpwəh nasenien mwi in ruvnimwə pehe ia nimwəfwaki səvənraha.) ²³ Nəri nəha ro irau krouni ianhi mə, “In ruvəpwınari raka. Ramasan mə kimiaha hiəres pen in i.”

²⁴ Ro iamihni irə irəha həkwein pen mwi iəmə nəha fwe kupwən nənimmem rifwə nənə mhəni pen tukwe in mə, “Tikuvehi utə nəghi Kumwesən, mini nīpərhiēnien. Kimaha iahəukurən mə iəmə i in iəmə ərəha.”

²⁵ Miregi in rini mə, “Iou iakreirei mə iəmə nəha in iəmə ərəha uə rekəm. Mətə nəri kuatia iou iakukurən. Kupwən nənimek rifwə, matə təkwətəkwuni nəha iakamətə nari.”

²⁶ Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “In rino nəfe ia niram? Məfo irə mo nənimmem rətui?”

²⁷ Miregi in rini mā, “Iakuvāni pehe raka tukumiaha i, mātə kimiaha hiāpkregi mhə. Rəfo hiokēikei mā tihāregi mwī? Rosi kimiaha mwī hiokēikei mā tihāuvehe mho kimiaha nārmama me sāvānhi uə?”

²⁸ Miregi irāha hāni ərāha iāmə nāha, mhāni mā, “Ik iārmama riti sāvānhi, mātə kimaha nārmama me sāvāi Moses. ²⁹ Kimaha iahəukurən mā Kumwesən rinəgkiari m Moses, mātə iāmə i kimaha iahəreirei mā in ruku paku.”

³⁰ Miregi iāmə nāha rini mā, “Kwa nəri i ro nari riti. Kimiaha hiəreirei mā iāmə i ruku paku, mātə in rino nənimek rətui. ³¹ Kitaha səukurən mā Kumwesən ripkregi mhə nāfwakiiēn me sāvāi nəkur ərāha me, mātə trini minuə iārmama riti ramsiai Kumwesən, mamō nəkwan, Kumwesən ramregi nāfwakiiēn me sāvānhi. ³² Fwe kupwən kīno tiprənə meste pehe ipwet kipkregi raka mhə mā iārmama riti ro nəmri iārmama sə nānimen rifwə rətui. ³³ Mə iāmə i ripkuku pen mhə ti Kumwesən in ko ripko mhə nari riti.”

³⁴ Miregi irāha hāni pen tukwe in mā, “Kwa ik iāmə ərāha fwe nāpin ikinətui pehe irə meste pehe ipwet. Ikuə tikəfo? Tikahātən kimaha uə?” Nənə irāha həkoui irapw in ia nimwəfwaki, mhəpwəh nāsēniēn mwī in ruvniwə pehe.

Iesu ruvehe ia tiprənə i mā truai nārmama

³⁵ Kini pen ti Iesu i mā irāha həkoui irapw iāmə nāha iamānhi. Ro pen in revān mətui iāmə nāha, mətōni, mīni pen tukwe in mā, “Ikini nīpərhiēniēn ia Iāməti Iārmama uə rekəm?”

³⁶ Miregi iāmə nāha rini mā, “Iāmə asori. Ni pehe ro tukw iou i mā sin nə Iāməti Iārmama pwəh iakini nīpərhiēniēn irə.”

³⁷ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Ikinətə raka in. Iou i sə iakaməgkiari mik, iou Iāməti Iārmama.”

³⁸ Miregi iāmə nāha rini mā, “Iərīmənu. Iakini nīpərhiēniēn ia niram.” Nənə in rinimwi nukurhun mi ia nəmri Iesu, misiai in.

³⁹ Iesu rini mā, “Iou iakuvehe ia tiprənə i mā takəkiri nārmama. Səməme nānimenraha rifwə tuhətui mhətə nari, mātə səməme hamətə nari nānimenraha truvehe mifwə.”

⁴⁰ Farisi me nēpwīn ipaka ti Iesu hāregi nəgkiariēn nāha, nənə mhāni pen tukwe in mā, “Kimaha mwī nānimemaha rifwə uə rekəm?”

⁴¹ Miregi Iesu rini pen ti nīrāha i mā, “Ko nəmriimāha rifwə ko nərəhāien səkimiāha riwən. Mātə ti nəri nə mā təkwtəkwni kimiaha hiaməni mā hiamətə nari nərəhāien səkimiāha raməmak ihi ia kimiaha.”

10

Iāmə sə ramətui ti sipsip me sāvānhi

¹ “Iakani nīpərhiēniēn tukumiaha i. Iārmama sə ripkukurau mhə ia kwərūə muvniwə ia koupə sāvāi sipsip me, mātə rəputə ia kwopun əpə iti mati pen ia nəkwai koupə nāha, iārmama nāha in iārmama sə ramakres, mamōusi iārmama. ² Mātə iārmama sə rukurau ia kwərūə muvniwə ia koupə, in iārmama sə ramətui ti sipsip me. ³ Iārmama sə ramərer ia kwərūə raməsevər ia təpinhə ti iārmama nāha. Sipsip me kamhāregi rerin. In raməkwein nəghi sipsip me sāvānhi kuatia kuatia, nənə miri irāha mhāier. ⁴ Nāpin in riri sāvānhi sipsip me pam mhāier, makupwən ia nīrāha, nənə sipsip me kamhəkurirə in, ti nəri nə mā həkukurən rerin. ⁵ Iārməpə riti sipsip me

tuhəpwəh nukurirəien in, mətə tuhap raka irə ti nəri nə mə həreirei rerin.”

⁶ Iesu rini nusipekinien i ti nirəha, mətə irəha həreirei nəfe nəha rani.

⁷ Ro pen Iesu rini pen mwi ti nirəha i mə, “Iakani nīpərhienien tukumiaha i. Iou kwərūə səvai sipsip me. ⁸ Irəha pam səməme haməkupwən ia nirak mhəuvehe irəha nərmama səməme kənamhakres, mamhousi iərmama, mətə sipsip me həkətərig mhə irəha. ⁹ Iou kwərūə. Trini minus iərmama riti ruvniwə pehe ia nirak, in trarə amasan, mukurən nuvniwə peheien, mitei irapw, mətui nəveginien sənəni. ¹⁰ Iərmama nəha ramakres rauvehe a mə trakres, mousi əpune sipsip me, mouraha irəha. Mətə iou iakuvehe mə irəha tuhəuvehi nīmīruien nənə mhəuvehi asori.

¹¹ Iou iərmama sə iakamətui amasan ti sipsip me. Iərmama sə ramətui amasan ti sipsip me rerin ragien a mə tremhə ti sipsip me səvənhi. ¹² Mətə iərmama sə kamərəku pen min mə trətui ti sipsip me ripko mhə in iərmama pərhien sə ramətui ti sipsip me ti nəri nə mə sipsip me nəha səvai iərməpə. Nəpin iərmama nəha rətə kuri ərmīn riti rauvehe, rəpwəh sipsip me maiu map. Nənə kuri ərmīn nəha ruvehe muvehi nepwīn, mīripwi kirkiri nepwīn. ¹³ Iərmama nəha raiu map ti nəri nə mə in iərmama riti kamərəku a in. In ro nəri auər a ia sipsip me nəha.

¹⁴ Iou iərmama sə ramətui amasan ti sipsip me. Iou iakukurən sipsip me səiou, sipsip me səiou həukurən mwi iou. ¹⁵ Ia noien nəha rəmwhen a mwi Tata Kumwesən rukurən iou, iou mwi iakukurən Tata Kumwesən, nənə iou rerik ragien a mə takemhə ti sipsip me səiou. ¹⁶ Səiou me nepwīn sipsip me həiwən ia koupə i. Takaməkeikei mīpeki pehe mwi irəha, nənə irəha tuhəregi rerik. Ro iamīnhi irə sipsip me nəha tuhəuvehe mho touen kuatia. Iərmama kuatia tramətui ti nirəha. ¹⁷ Tata Kumwesən rokeikei pik iou ti nəri nə mə rerik ragien a mə takemhə ti nirəha. Takemhə ti nirəha, nənə marə muvehi mwi nīmīruien səiou rirərig. ¹⁸ Ripko mhə iərmama riti truvehi raka nīmīruien səiou, mətə iou atukw takəsəni pen nīmīruien səiou rəmwhen sə iakokeikei. Iakauvehi nasorīien ti nəsenīien nīmīruien səiou, mauvehi mwi nasorīien ti nuvehīien mwi nīmīruien səiou rirərig. In i nəri Tata səiou rīməni tukw iou i mə takaməkeikei mo.”

¹⁹ Iesu rini pam nəgkiariien me nəha nənə nəmə asori me səvai nəkur Isrel həuai mwi irəha me tukwe. ²⁰ Irəha həpik həni mə, “Iəmə nəha iəremhə ramarə irə. In ramarməri. Rəfo kimiaha hiamətərig in?”

²¹ Mətə irəha nepwīn həni mə, “Rəkəm. Iərmama sə iəremhə riti ramarə irə ko ripkəgkiari mhə iamīnhi. Ko iəremhə riti ro iərmama nənimen rifwə rətui mətə nari?”

Nəmə asori me səvai nəkur Isrel hənūə tuhəkwi əpune Iesu ia kərūətəri

²² Nəpin nəha ruvəuvehe nəkur Isrel kamho nəveginien asori nəha kani mə Nəveginien səvai Tetekesen. Kamho nəveginien nəha fwe Jerusalem ia nəpin səvai nəkwieien. ²³ Iesu ramavən ia kwopun riti ia nimwə səvai Kumwesən kani mə Vranda səvai Solomon. ²⁴ Nənə nəmə asori me səvai nəkur Isrel həuvehe mheikurkurau irə, mhəni pen tukwe in mə, “Kīmaha tahameitenhi ik minesən? Trini minus ik Kristo sə Kumwesən rīməni mə trərhi pehe i, ni pehe tukumaha i, məpwəh nəkwafəien.”

10:6: Jon 16:25   **10:8:** Jer 23:1-2, Esik 34:2-3   **10:9:** Sam 118:20, Jon 14:6   **10:11:** Sam 23:1, Rev 7:17   **10:12:** Wok Me 20:29   **10:14:** Jon 10:27, 2Tim 2:19   **10:15:** Mat 11:27, Jon 15:13, 1Jon 3:16   **10:16:** Aes 56:8, Jon 11:52, 1Pit 2:25, Esik 34:23, Esik 37:24   **10:17:** Fil 2:8-9   **10:18:** Jon 5:26, 14:31, Jon 19:11   **10:19:** Jon 7:43   **10:20:** Jon 7:20, 8:48   **10:24:** Wok Me 3:11, 5:12, Luk 22:67

²⁵ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakuvani raka tukumiaha i, mata kimiaha hiapkini mha niparhienien ia nirak. Narimnari me naha samame iakamo ia noghi Tata saiou kamhahaten pen ma iou sin. ²⁶ Mata kimiaha hiapkini mha niparhienien ia nirak ti nari na ma ripko mha kimiaha sipsip me saiou. ²⁷ Sipsip me saiou kamharegi rerik. Iou iakukuran iraha, nana iraha kamhakurira iou. ²⁸ Iakauvei pen nimiruien rerin minraha. Iraha tuhapkemha mha ia napin riti. Iarmama riti riwæn truvehi raka iraha ia ragik. ²⁹ Tata saiou sa ruvei pehe iraha miou, niskaiien savænhî rapî raka narmama me pam. Iarmama riti riwæn ko ruvehi raka iraha ia ragin. ³⁰ Iou mine Tata saiou kimrau kuatia."

³¹ Ia napin naha namæ asori me savai nakur Isrel hapeki mwi karuateri me ma tuhakwi apune in. ³² Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Iakino raka noien amasan me ripik ia namrimiaha Tata Kumwesæn ruvei pehe ma tako. Sa ræfo naha ma tihakwi apune iou tukwe?"

³³ Miregi namæ asori me savai nakur Isrel hani pen tukwe in ma, "Kimaha tahapkekwi apune mha ik ti noien amasan riti sa ikino, mata kimaha tahakwi apune ik ti nari na ma ikani araha Kumwesæn. Ik iarmama a, mata ikani ma ik Kumwesæn."

³⁴ Miregi Iesu rini pen ti niraha i ma, "Rosi kimiaha hiapkovsini raka mha nagkiariien i kimarai pen ia Loa sakimiaha ua? Rini iamihî ira minua 'Iakini minua kimiaha na kumwesæn me.' ³⁵⁻³⁶ Kitaha saukuræn ma næfe Nakukuæ Ikinan rani ko kipkætefi mha. Ro iamihî ira ma Kumwesæn rinakwein narmama me naha samame in rimæuvei pen nagkiariien savænhî minraha minua 'kumwesæn me,' ræfo kimiaha hiamani araha iou? Iou iarmama i Kumwesæn ruvarfi raka iou, marhi pehe iou iakuvehe ia tiprænæ i, mata kimiaha hiamani ma iakani araha in, ti nari na ma iakini ma, 'Iou Tini Kumwesæn.' ³⁷ Ma iou iapko mha narimnari me saiou Tata rokeikei ma tako raraha ma kimiaha hani niparhienien ia nirak. ³⁸ Mata ma iakamo narimnari me naha, parhien hiapkini mha niparhienien ia nirak, mata tihamækeikei mhani niparhienien ia narimnari me naha sa iakamo. Ia noien i kimiaha tihakuræn, mhakuræn amasan ma Tata Kumwesæn in i ia nirak iou na ira."

³⁹ Iraha hamæmwur mwi ma tuhakwtæmhiri Iesu, mata in ramkeies raka ia raginraha, ⁴⁰ mavæn mæpi simwin mwi ia nui aris Jotan, mevæn ia kwopun naha Jon ramo paptæes ikin fwe kupwæn, mamaræ ia kwopun naha. ⁴¹ Narmama hapik hæuvehe tukwe, mhani ma, "Jon ripko nimtætien riti, mata nagkiariien me pam samame in rimani ia iæma i ho niparhienien." ⁴² Ro pen narmama hapik ia kwopun naha hani niparhienien ia Iesu.

11

Iesu ro Lasaros ratui mwi ia nemhæien savænhî

¹ Iarmama riti ramemhæ naghin na Lasaros. Imwæni fwe Petani. Petani in rukwænu savai Meri mine piavi Meri naghin na Marta. ² Meri naha in pran sa rinatægi pen senta ia nisui Iærimænu sækitaha, mahakwi raka ia nimwai nukwænæn. Lasaros naha in kitirimæni. ³ Lasaros ramemhæ iamihî ira ro pen kitirimani mi naha krouarhi pen nagkiariien riti revæn ti Iesu, rouni ma, "Iærimænu. Ik riti sa ikokeikei pik ramemhæ."

10:25: Jon 4:26, 5:36, Jon 10:38   **10:26:** Jon 6:64, 8:45   **10:27:** Jon 8:47, 10:3   **10:28:** Jon 3:16, 6:39, Jon 18:9   **10:31:** Jon 8:59   **10:33:** Lev 24:16, Mat 26:65, Jon 5:18   **10:34:** Sam 82:6   **10:35-36:** Mat 5:18   **10:38:** Jon 14:10-11   **10:39:** Luk 4:30, Jon 8:59   **10:40:** Jon 1:28
10:42: Jon 7:31   **11:1:** Luk 10:38-39   **11:2:** Jon 12:3   **11:3:** Jon 11:36

4 Mətə nəpɪn Iesu riregi nəgkiariien nəha, rini mə, “Nemhəien i ko rɪpko mhə Lasaros remhə anan. Ramarə irə mə nərmama tuhətoni nasorieren səvəi Kumwesən. Nemhəien i in suatuk sə Kumwesən truvehi utə nəghi Trini irə.”

5 Iesu rokeikei pɪk Marta mine piəvni Meri mine kitirimənrəu Lasaros. 6 Ro iamɪnhi irə nəpɪn in riregi mə Lasaros ramemhə, in rarə mwi nəpɪn kəru mwi ia kwopun nəha in ramarə ikin.

7 Nəpɪn nəha kəru rukurəu nənə in rini pen ti nərmama me səvənhi mə, “Pwəh səuvən mwi fwe tənə Jutia.”

8 Miregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Tahatən. Təkwtəkwi a kwərha nəmə asori me ia Jutia hokeikei mə tuhəkwi əpune ik ia kəruətərei me. Mətə ikokeikei mə tikrərig mevən mwi fwe ikin?”

9 Miregi Iesu rini mə, “Kimiaha hiəukurən mə aoa twełəf ia ran. Trini minuə iərmama riti ramavən ia ran, tripkarəti mhə ti nəri nə mə in ramətə nukuraanien sə raməhiəpwin nərmama ia iəprənə i. 10 Mətə trini minuə iərmama riti ramavən ia nəpɪn in trapəti ti nəri nə mə nukuraanien nəha riwən irə.”

11 Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, maripin mani pen ti nirəha i mə, “Kitaha riti Lasaros ramapri, mətə iakinamevən takəsüəpwiri in.”

12 Miregi nərmama me səvənhi həni pen tukwe in mə, “Iərimənu. Trini minuə in ramapri in truvehe məsanin.” 13 (Iesu rəgkiari ia Lasaros mə ruvamhə, mətə rerinraha ramrhi mə nipwrai nəgkiariien səvənhi mə in ramapri a.)

14 Ro pen Iesu rini pen atukwatukw ti nirəha i mə, “Lasaros ruvamhə. 15 Nənə nəpɪn rerik rirhi kimiaha, iakagien mə iou iəpkarə mhə ia kwopun nəha nəpɪn remhə irə. Nəri nəha trasitu ia kimiaha mo kimiaha hiəni nipərhiəien ia nirak. Mətə pwəh səuvən tukwe.”

16 Ro iamɪnhi irə Tomas nəha kani in mə “Mwirmwir,” rini pen ti nərmama me nəha irəha min kamhəkuriə ia Iesu mə, “Ramasan. Pwəh kitaha pam səuvən mhemhə kitaha min.”

Iesu rəgkiari vivi m Marta mine Meri

17 Nənə Iesu rapirəpw ia Petani mətoni Lasaros rinəmak nəpɪn kefə raka ia nipəgi kəruətərei. 18 Rukwənu nəha Petani ipaka ti Jerusalem, kavən rəmwhen ia kilometa kahar. 19 Nəkur Isrel me həpik həməuvehe ti Marta mine Meri mə tuhəgkiari vivi minrau ti nəri nə mə kitirimənrəu ruvamhə. 20 Ro iamɪnhi irə nəpɪn Marta riregi mə Iesu rauvehe, in revən mətə in. Mətə Meri raməkure a ia nəkwai nimwə.

21 Marta rini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kitirimak rəpwəh nemhəien. 22 Mətə iou iakukurən mə təkwtəkwi nəfə nəghin tikərəs Kumwesən tukwe, in truvei pehe mik.”

23 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Kitirimam trətui mwi ia nemhəien səvənhi.”

24 Miregi Marta rini pen tukwe in mə, “Iou iakukurən mə in trətui mwi ia nəpɪn sampam, nəpɪn nərmama tuhətui mwi ia nemhəien.”

25 Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou iərmama i iakamo nərmama səməme həuvamhə hətui mwi ia nemhəien. Iou nimiruien. Iərmama sə rani nipərhiəien ia nirak nəri auər a mə remhə mətə trimiru. 26 Nənə iərmama

sə ramiru, mani nīpərhienien ia nirak, trīpkemhə mhə ia nəpīn riti. İkini nīpərhienien ia nəgkiariien i?”

²⁷ Miregi Marta rini pen tukwe in mə, “Ouah, İərimənu. İakani nīpərhienien mə ik iəmə i kani mə Kristo. İk Tini Kumwesən. İk iəmə i profet kupwən me həməni mə tikuvehe ia tīpənə i.”

²⁸ Marta rini nəgkiariien nəha, nənə mərari mevən mə trəkwein piəvni Meri. In revən mægkiari afafa min, mini mə, “İahatən səkrau in i ruvəuvehe, maməres ik.” ²⁹ Nənə nəpīn Meri riregi nəgkiariien nəha, riskəmter akwauakw, mevən ti İesu. ³⁰ İesu rīpkuvehe mhə ihi ia rukwənu nəha, mətə ramərer ihi ia kwopun nəha Marta rinətoni in ikin. ³¹ Nəkur İsel me nəha səməme kamhəkure irəha Meri ia nəkwai nimwə mamhægkiari vivi min, hatoni Meri riskəmter akwauakw mier irapw irua. Ro pen irəha həkuriə in. Rerīnraha ramrhi mə rosi in ramevən mə trasək ia kwopun kinərkwafə nīpwrai kitiriməni ikin.

³² Nəpīn Meri ruvehe ia kwopun nəha İesu ramərer ikin, mətəni, in rinimwi nukurhun mi ia nənimen, mini pen tukwe in mə, “İərimənu. Ko ramo ik ia kwopun i ko kitirimak rəpwəh nemhəien.”

³³ İa nəpīn nəha Meri ramasək. Nəkur İsel me nəha səməme həuvehe irəha min irəha mwi kamhasək. İesu rətoni rerin rərkwəpīr, meiahag əfi tukwe, ³⁴ mini mə, “Kimiaha hiənrəkwwafə nīpwran pəku?”

Miregi irəha həni pen tukwe in mə, “İərimənu. Uvehe mətəni.”

³⁵ İesu rasək.

³⁶ Ro pen nəkur İsel me həni mə, “Hətəni ro. Rosi in rokeikei pīk anan Lasaros.”

³⁷ Mətə irəha nəpwīn həni mə, “İəmə i rinomasan raka iərmama riti nənimen rīfwə. Rəfo in rīpkomasan mhə mwi Lasaros mə trəpwəh nemhəien?”

İesu ro Lasaros rətui mwi ia nemhəien

³⁸ Ro iamīnhi irə İesu riregi mwi rərəha anan. In ruvehe ia kwopun kinərkwwafə nīpwrai Lasaros ikin. Kinərkwwafə nīpwran ia nīpəgi kəruətəri riti. Nənə kəruətəri riti mwi ramərer tukuahag tərhuī nīpəg nəha. ³⁹ İesu rini mə, “Həuvehi raka kəruətəri nəha.”

Mətə Marta, kitiriməi iəmə nəha sə ruvamhə, rini pen tukwe in mə, “İərimənu. In ruvəpein raka. In i nəpīn sə ro kefə səvənhi.”

⁴⁰ Miregi İesu rini pen tukwe in mə, “Rosi ikinenouenou nəfe iakiməni pehe tukw ik uə? Trini minuə ikini nīpərhienien ia nirak, tikətə nasoriien səvai Kumwesən.”

⁴¹ Ro iamīnhi irə irəha həuvehi raka kəruətəri nəha. Nənə İesu rəkwətə, mini mə, “Tata. İakani tanak tukw ik ti nəri nə mə ikuvəregi raka iou. ⁴² İakukurən mə ikamregi iou ia nəpīn me pam, mətə iakani nəgkiariien i mə trasitu ia nərmama me i kamhərer kurakurau. İakuə irəha tuhəni nīpərhienien mə ikinərhi pehe iou.”

⁴³ Nəpīn İesu rini pam nəgkiariien me nəha, rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Lasaros! İer irapw!” ⁴⁴ Nənə iəmə nəha sə ruvamhə rier irapw. Tinari me nəha sə kinərkwi rəgin mi mine nisun mi irə mine sə nəha kinərkwi nənimen irə kamhəmak ihi ia nīpwran. Nənə İesu rini pen ti nīrəha i mə, “Həfi raka tinari irə, pwəh ravən.”

Nəmә asori me hərəi sun mә tuhousi әpune Iesu

⁴⁵ Nəkur Isrel me nəha sәmәme hәmәuvehe mhәti pehe Meri irәha hәpik hәtoni nəfe Iesu rino, nәnә mhәni nipәrhienien ia Iesu. ⁴⁶ Mәtә irәha nepwin hәuvәn ti Farisi me, mhәni pen nəfe Iesu rino. ⁴⁷ Ro iamnhi irә pris asori me mine Farisi me housәsimwin nәmә asori me sәvәi nəkur Isrel, mhәni mә, “Kitaha tsәfo i? Kwa iәmә i ramo nimtәtien me ripik. ⁴⁸ Trini minuә kitaha sәseni in ramo iamnhi irә maripin, nәrmama me pam tuhәni nipәrhienien irә. Nәnә nəkur Rom tuhәuvehe mhouraha nimwәfwaki sәkitaha mine nәrmama me sәkitaha.”

⁴⁹ Mәtә irәha riti nәghin nә Kaeafas in rauvehi wok sәvәi pris asori anan ia nuk nəha. In rini pen ti nirәha i mә, “Kimiaha hiәreirei nari. ⁵⁰ Rәfo kimiaha hiәpkәtә mhә mhәukurәn? Ko iәrmama kuatia remhә ti nəkur Isrel ramasan mәpi raka kousi әpune kitaha nəkur Isrel me pam.”

⁵¹ Kaeafas ripkini atukw mhә nәgkiariien i, mәtә in rauvehi wok sәvәi pris asori anan ia nuk nəha, mani irapw nәgkiariien sә ruku pen ti Nәnimwin Ikinan. Nәri nəha ripkier pehe mhә lhi, mәtә in rukupwәn mini irapw mә Iesu tremhә ti nəkur Isrel. ⁵² Mәtә in tripkemhә mhә ti nirәha әpa nəkur Isrel, in tremhә mwi ti nipwnәti Kumwesәn me sәmәme kamharә kirkiri ia tәnәmtәnә me, nәnә mousәsimwin irәha ia kusen kuatia. ⁵³ Ia nәpin nəha nәmә asori me nəha hәnamrai sun mә tuhousi әpune Iesu.

⁵⁴ Ro iamnhi irә Iesu rәpwәh nәvәn irapwien ia nәmri nəkur Isrel ia tәnә Jutia, mәtә in rәpwәh tәnә sәvәnraha mevәn ia taon riti nәghin nә Efrem. Taon nəha ipaka ti kwopun akwesakwes ikin. Iesu ramarә ikin irәha nәrmama me sәvәnhi.

⁵⁵ Nәveginien asori nəha sәvәi nəkur Isrel nәghin nә Pasova ruvәuvehe ipaka. Ro pen nәrmama hәpik hәier ia kwopun me mhәutә pen fwe Jerusalem mә tuho irәha hәmher ia nәmri Kumwesәn kurirә Pasova ruvehe.

⁵⁶ Irәha kamhәrer ia nimwә sәvәi Kumwesәn, mamhәtui Iesu, mamhәgkiari minraha me, mamhәni mә, “Kimiaha hiamәfatәrig irә? Rosi ko in ripkuvehe mhә ia nәveginien asori uә?” ⁵⁷ Irәha hәni ianhi ti nәri nә mә pris asori me mine Farisi me hәuvәni raka nəkwanraha mә trini minuә iәrmama riti rukurәn kwopun Iesu ramarә ikin tramәkeikei mini pen ti nirәha i nәnә irәha tuhәuvәn mhәkwtәmhiri in.

12

Meri rәtәgi pen senta ia nisui Iesu

¹ Nәpin sikis a mwi nәveginien asori nəha Pasova ruvehe. Ro pen Iesu revәn ia Petani, imwei Lasaros. Lasaros nә iәmә sә Iesu rinәsuәpwiri in ia nemhәien. ² Irәha hәpnәpenә nәveginien riti sәnәi Iesu fwe ikin. Marta rasui raka nәveginien. Lasaros in mwi riti ia nәrmama me nəha sәmәme kamhani pәri nari irәha min. ³ Ia nәpin nəha Meri ruvehi nipәri senta kino ia nat atukwatukw nәnimen rutә pik. In ruvehi mәtәgi pen ia nisui Iesu mi, nәnә minamrai nisun mi ia nimwai nukwәnen. Nәkwai nimwә ruvehe mukuәr ia nipeki senta.

⁴ Mәtә iәrmama riti sәvәi Iesu, nәghin nә Jutas Iskariot, iәmә nəha ripko mhә tui truvei pen Iesu ia rәgi nәrmama sәmәme hәmәmwәki in, in rini mә, ⁵ “Rәfo

kirkəmri pen mhə nəmri nari ia senta nəha? Kukurən nuvehien silin me kīno ia silva irəha pam tri hantret, kuvei pen m nərmama nautə səvənraha riwən.”⁶ Jutas ripkini mhə nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rokeikei mə trasitu ia nərmama nautə səvənraha riwən. Mətə in rini nəgkiariien nəha ti nəri nə mə in rauvehi tənəripw irəha kamhəvai pen mane irə, nənə nəpin nēpwīn ramakres afafa nīpərin səvənhi.

⁷ Mətə Iesu rini mə, “Əpwəh nəskiiēn prən i. In rino nəri i rerin ramrhi nəpin tukinimwi iou irə.”⁸ Nərmama nautə səvənraha riwən tiharə kimiaha minraha nəpin me, mətə iou tapkarə pəri mhə kitaha m kimiaha nəpin me.”

⁹ Nəkur Isrel me həpik həregi mə Iesu in ia kwopun nəha, həregi həuvən tukwe. Irəha həpkəuvən mhə mə tuhətoni Iesu əpa, mətə həuvən mə tuhətoni mwi Lasaros. Lasaros nə in iəmə sə Iesu rinəsəwpwiri in ia nemhəien.¹⁰ Pris asori me hərai sun mə tuhousi əpune Lasaros mwi,¹¹ ti nəri nə mə nəkur Isrel me həpik, nəpin hətoni mə in ruvəmīru mwi, həni nīpərhienien ia Iesu, nənə mhəpwəh nukurirəien nəmə asori me səvənraha.

Iesu revən mapirapw fwe ia Jerusalem nərmama həgnəgini in

¹² Kīni rakwakwi irə, nərmama me nəha səməme həuvən ti nəveginien asori nəha Pasova həregi mə Iesu rauvehe ia Jerusalem. Nərmama me nəha həpik.¹³ Həuvehi nīmwai nəmwiw mhəuvehi mhəier ia taon mhəuvən mhətə in rauvehe ia suatuk, kamhəkwein əpwəmwis mə, “Səgnəgini Kumwesən!

Səkwein amasan ia iəmə i rauvehe ia nəghi Iərimənu səkitaha!
Səkwein amasan irə, in kig səvəi nəkur Isrel!”

¹⁴ Iesu rətə kwətī togki riti nənə rəkure irə. Nəri nəha ramesi pen nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan. Rini iamīnhi irə minua,
¹⁵ “Nəkur Saeon^a tihəpwəh nehekīrien.

Hətə ro kig səkimiaha rauvehe,
maməkure ia kwətī togki riti.”

¹⁶ Ia nəpin nəha nərmama me səvəi Iesu həreirei nīpwrai narimnari me i. Mətə kurirə irə, kuvehi utə raka Iesu revən fwe ia neiai, rerinraha rirhi mə kīmərāi pen narimnari me i ia Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə. Rerinraha rirhi mwi mə nərmama me həno narimnari me i irə.

¹⁷ Iesu rino Lasaros rətui mwi ia nemhəien rəvənhi. Nərmama me nəha səməme kamhərer irəha min ia nəpin nəha in rīnəkwein Lasaros irə mə trier ia nīpəgi kəruətəri irəha kamhəripin mamhəni irapw nafe irəha hənətoni.

¹⁸ Nərmama həpik hənuə tuhətoni Iesu ti nəri nə mə irəha kamhəregi mə in rino nīmətien nəha.¹⁹ Ro iamīnhi irə Farisi me kamhəni pen ti nīrəha me i mə, “Hətoni ro, kitaha ko səpko anan mhə nari riti! Təkwtəkwni nəha nərmama me pam kamhəkurirə in!”

Iesu rini irapw mə traməkeikei memhə

²⁰ Nəkur Kris me nēpwīn nəha ikin kamhəfwaki irəha nərmama me nəha səməme həməutə pen fwe Jerusalem ti nəveginien asori.²¹ Nəkur Kris me nəha həuvehe ti Filip. (Filip imwəni fwe Petsaeta ia tənə Kalili.) Həuvehe mhəni pen tukwe in mə, “Iəmə asori. Kimaha iahokeikei mə tahətoni Iesu.”

²² Ro iamīnhi irə Filip revən mīni pen ti Antru, nənə rouevən rouni pen ti Iesu.

²³ Nənə Iesu rini pen ti nīrəha i mə, “Təkwtəkwni nəha nəpin sə Kumwesən

truvehi utə nəghi Iəməti Iərmama irə ruvəuvehe. ²⁴ Iakani nīpərhienien tuku-miaha i. Nuni nari riti ko rīpkukua mhə kwənkwan trīni mīnuə rīpkukupwən mhə mīmwei irapw ia tīprənə memhə. Mətə mə remhə trukua kwənkwan rīpik. ²⁵ Iərmama sə rokeikei pik nīmīruien səvənhi trarfai irə, mətə iərmama sə ramwəki nīmīruien səvənhi ia tīprənə i in trəkwətəmhiri nīmīruien səvənhi mamevən muvehi nīmīruien rerin. ²⁶ Iərmama sə ramo tukwini nari miou traməkeikei mukurirə iou. Nənə kwopun pəku iakamarə ikīn iərmama sə ramo tukwini nari miou in mwī trarə ikīn. Iərmama sə ramo tukwini nari miou Tata Kumwesən trīsiai in.

²⁷ Təkwətəkwuni nəha iakregi rərəha anan. Nənə takəfni mwī irə? Ko iakini mə “Tata uvehi raka nəmisəien sə rauvehe tukw iou”? Rekəm, kwa in nə iakiməuvehe tukwe mə nəpīn i treste iou iamīnhi irə. ²⁸ Tata uvehi utə nəghim!”

Təkwətəkwuni a mwī kregi nəgkiariien riti ruku pen ia neiai muvehe. Nəgkiariien nəha rini mə, “Iou iakuvəuvehi utə raka nəghik, nənə təkwətəkwuni nəha takuvehi utə mwī.” ²⁹ Nərmama səməmə kamhərer ipaka tukwe həregi həni mə, “Kwa karuəruə!” Nəpwīn həni mə, “Agelo riti rəgkiari pen min.”

³⁰ Miregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “nəgkiariien nəha rīpkuvehe mhə mə iou takregi. Mətə ruvehe mə kimiaha tihəregi. ³¹ Təkwətəkwuni nəha rino nəpīn sə Kumwesən trərpwīn noien ərəha me kamo ia tīprənə i. Təkwətəkwuni nəha in trəkoui irapw Setan sə ramərimənu ia tīprənə i. ³² Nənə iou, nəpīn kuvehi utə iou iakaraka ia tīprənə, takvi pehe nərmama pam həuvehe tukw iou.” ³³ Iesu rīni nəgkiariien i mani əuenhīn mə trəfemhə irə.

³⁴ Ro pen nərmama həni pen tukwe in mə, “Kimaha iahəuvəregi raka ia Loa səkitaha mə nəpīn Kristo truvehe in tramarə rerin. Rəfo ikani mə tukuvehi utə Iəməti Iərmama? Sin nəha Iəməti Iərmama nəha?”

³⁵ Miregi Iesu rīni pen tī nīrəha i mə, “Nukuraanien sə raməhīərpwīn kimiaha trarə nəpīn ouīhi a mwī kimiaha min. Həvən nəpīn nukuraanien i ramarə ihi kimiaha min, kamo nəpītəvien ruvehe mousəman kimiaha. Iərmama sə ramavən ia nəpītəvien rīreirei kwopun ramevən ikīn. ³⁶ Nəpīn nukuraanien i ramarə ihi kimiaha min, tihəni nīpərhienien irə. Ia saatuk nəha kimiaha tihəuvehe mho nīpwnəti nukuraanien ia kimiaha.” Nəpīn Iesu rīni pam nəgkiariien me i, in rəpwəh irəha, mevən məkəwafə.

Nəkur Isrel həpwəh nīnīien nīpərhienien ia Iesu

³⁷ Iesu rino əuə a nāmətəien me rīpik ia nəmri nəkur Isrel mətə irəha həpkini mhə nīpərhienien irə. ³⁸ Noien i rier pehe iamīnhi mə nəgkiariien i Profet Aesea rīməni fwe kupwən truvehe mukuə irə. In rīməni iamīnhi irə mīnuə,

“Iərimənu. Sin rīni nīpərhienien ia nəgkiariien səkimaha?

Iərimənu ro pui nīskaiien səvənhi m sin?”

³⁹ Ro iamīnhi irə irəha ko həpkini mhə nīpərhienien ia Iesu tī nəri nə mə Profet Aesea rīməni mwī mīnuə,

⁴⁰ “Kumwesən rino nənimenraha rīfwə,
nənə məsisəg ia nətərigien səvənraha.

In rino iamīnhi kamo irəha hətə nari ia nənimenraha,

mhəukurən nari ia rerinraha,
mhərərig,
nənə tako irəha həuvehe mhəsanin.”

⁴¹ Profet Aesea riməni nəgkiariien me i ti nəri nə mə in rinəttoni nasoriien səvəi Iesu, nənə məgkiari irə.

⁴² Mətə pərhien nəmə asori me həpik kwopti irəha mwi həni nīpərhiennien ia Iesu. Mətə ti nəri nə mə kamhəhekər Farisi me, həpwəh nini irapwien. Irəha həpwəh nokeikeien mə Farisi me tuhərhi irapw irəha ia nimwəfwaki səvənraha. ⁴³ Nəmə asori me i hokeikei mə nərmmama tuhaməmwwur ia nəgnəginien irəha. Irəha hokeikei sə nəha məpi raka mə Kumwesən trəgnəgini irəha.

⁴⁴ Ia nəpin nəha Iesu rəkwein əpwəmwis, mini mə, “Iərmama sə rani nīpərhiennien ia nirak, rīpkini əpa mhə nīpərhiennien ia nirak, mətə rani nīpərhiennien ia Iəmə sə rinərhi pehe iou. ⁴⁵ Nənə iərmama sə ramətə iou, ramətə mwi Iəmə sə rinərhi pehe iou. ⁴⁶ Iou iakiməuvehe ia tīprənə i iakəmwhen ia nukuraanien. Ro iamihhi irə, iərmama sə rani nīpərhiennien ia nirak tīpkarə mhə ia nəpitəvien.

⁴⁷ Iərmama sə ramregi nəgkiariien me səiou, məpwəh noien nəfe iakani, tapkərpwīn mhə noien ərəha səvənhi. Iou iapkuvehe mhə ia tīprənə i mə takərpwīn noien ərəha səvəi nərmmama, mətə iakuvehe mə takuvehimiru irəha. ⁴⁸ Mətə iərmama sə rauvei pehe təkutan səiou, məpwəh mwi niniien nīpərhiennien ia nəgkiariien me səiou, nari riti nəha ikin tukərpwīn pen min tukwe. Ia nəpin sampam tukərpwīn pen min ti nəri nə mə rini nəri auər a ia nəgkiariien səiou sə iakiməni. ⁴⁹ Tro iamihhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien me i səiou rīpkuku pehe mhə ia nirak a. Mətə Tata Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe, in nə riməni pehe nəkwan tukw iou i mə nəfe noien səvəi nəgkiariien takesi pen mine nəfe nəgkiariien takini. ⁵⁰ Nənə iakukurən mə nəgkiariien i səvənhi in nə nukune nimiruien rerin. Ro iamihhi irə nəfe iakani, mani makurirə a nəfe nəgkiariien Tata Kumwesən riməni pehe tukw iou i.”

13

Iesu raikuas ia nisui nərmmama me səvənhi

¹ Trakwakwi tuko nəveginien asori nəha Pasova. Iesu rukurən mə nəpin səvənhi ruvəuvehe ipaka na trəpwəh tīprənə i mevən ti Tata Kumwesən. Nəpin me in ramokeikei nərmmama me səvənhi səməme kamharə ia tīprənə i, mamokeikei irəha nəpin me meste pehe nəpin in tremhə irə.

² Ia nəruarəv Iesu mine nərmmama me səvənhi kamhani pəri nari. Setan rinəmri pen raka nətərigien riti ia reri Jutas Iskariot, tini Saemon, mə truvei pen Iesu ia rəgi nərmmama səməme haməmwəki in. ³ Iesu rukurən mə Tata Kumwesən ruvəuvei pen raka narimnari me pam ia rəgin. In rukurən mwi mə fwe kupwən in rəpwəh Kumwesən muvehe, nənə təkwtəkwuni in trīrərig mevən mwi ti Kumwesən. ⁴ Ro iamihhi irə in rīskəmter ia kwopun nəha kamhani pəri nari ikin, muvehi raka karkahu səvənhi, nənə muvehi tinari riti mwi kamərai raka nəpwtigien irə, mətoti. ⁵ Mətoti pam, mivi pen nui ia nari kamaikuas ia nisui iərmama irə, nənə minamaikuas ia nisui nərmmama me səvənhi, nənə mamrai raka nəpwtigien ia tinari sə in rinətoti irə.

12:41: Aes 6:1   **12:42:** Jon 7:48, 9:22   **12:43:** Jon 5:44   **12:44:** Mat 10:40   **12:45:** Jon 14:9   **12:46:** Jon 8:12, 12:35   **12:47:** Jon 3:17, 8:15   **12:48:** Hip 4:12   **12:50:** Jon 8:26,28
13:1: Jon 7:30, 12:23, Jon 15:13, 1Jon 3:16, Fil 2:8   **13:2:** Luk 22:3, Jon 13:27   **13:3:** Jon 3:35, 16:28

⁶ Nəp̄in in ruvehe ti Saemon Pita, Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ikuə tikaikuas mwi ia nisuk mi?”

⁷ Miregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Nəri i iakamo ikreirei təkwtəkwuni, mətə kurirə ik̄in tikukurən.”

⁸ Miregi Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Rekəm. Ko iakəpwəh nəseniien ik̄ikaikuas ia nisuk mi ia nəp̄in riti.”

Miregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Mə iapkaikuas mhə ia niram, tukəpwəh n̄iniien mwi mə ik̄ iərmama riti səiəu.”

⁹ Miregi Saemon Pita r̄ini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Mə ro iam̄inhi irə, tikəpwəh naukas əpaien ia nisuk mi, mətə tikaikuas mwi ia t̄ipage rəgik mi mine nukwənek.”

¹⁰ Miregi Iesu r̄ini pen tukwe in mə, “Iərmama sə r̄inaru raka traru mwi ti nəfe? N̄ipwran r̄inəmher pam raka, mətə nisun mi əpa traməkeikei maikuas mwi ia nirau. Kimiaha hiənəmher raka, mətə r̄ipko mhə kimiaha pam.”

¹¹ Iesu ruvəukurən raka sin ia nirəha truvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in. Ro pen in r̄ini ianhi mə, “R̄ipko mhə kimiaha pam hiəmher.”

¹² Nəp̄in Iesu raikuas pam ia nisunraha, rarkahu mwi karkahu səvənh̄i, mevən mwi məkure ia təmwhək̄in, nənə mini pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiəukurən n̄ipwrai nəri i iako m̄ kimiaha? ¹³ Kimiaha hiāməkwein iou mə ‘Iahatən’ mine ‘Iərimənu.’ Nənə hiāməni atukwatukw a, ti nəri nə mə n̄ipərhiēnien iou Iahatən səkimiaha mine Iərimənu səkimiaha. ¹⁴ Ro iam̄inhi irə mə iou iakinaikuas ia nisumiaha iam̄inhi, ramasan mə kimiaha mwi tihaikuas ia nisumiaha me. ¹⁵ Iou iako noien i mahatən kimiaha irə mə kimiaha tiho rəmwhen iou iakino m̄ kimiaha. ¹⁶ Iakani n̄ipərhiēnien tukumiaha i. Iərmama sə ramo tukwini nari r̄ipkasori mhə ia iəmə asori səvənh̄i. Iərmama sə kamarhi in ti nuvhiēn nəgkiariēn in r̄ipkasori mhə ia iərmama sə ramərhi in. ¹⁷ Təkwtəkwuni nəha kimiaha hiəukurən amasan narimnari me i, ro iam̄inhi irə tr̄ini minuə hio iam̄inhi irə, kimiaha reriēmiaha tragien.”

Iesu r̄ini irapw mə tukuvei pen in ia rəgi nərmama səməme haməmwəki in

¹⁸ “Iou iap̄kəgkiari mhə ia kimiaha pam. Iakukurən amasan səməme iak̄inərpwi rəgik ia nirəha. Mətə nəgkiariēn i ia Nəkukuə Ikinan traməkeikei muvehe mukuə. Rini mə, ‘Iərmama sə kupwən iərouəni nari kimrau min, mətə təkwtəkwuni nəha in ruvəuvehe minəmwəki iou.’

¹⁹ Iou iakani irapw nəri i tukumiaha təkwtəkwuni, nəp̄in rəpwəh ihi nier peheien. Mətə nəp̄in trier pehe irə, nənə kimiaha tihəni n̄ipərhiēnien ia nirak mə iou i in i. ²⁰ Iakani n̄ipərhiēnien tukumiaha i. Iərmama sə raməsəvər ia rerin ti iərmama riti səiəu sə takərhi pen i rəmwhen mə raməsəvər mwi ia rerin tukw iou. Nənə iərmama sə raməsəvər ia rerin tukw iou rəmwhen mə raməsəvər mwi ia rerin ti Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe.”

²¹ Nəp̄in Iesu r̄ini pam nəgkiariēn me nəha, r̄iregi rərəha fwe ia rerin, mini irapw mə, “Iakani n̄ipərhiēnien tukumiaha i mə kimiaha riti truvei pen iou ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki iou.”

²² Nənə nərmama me səvənh̄i həti pen mhətoni irəha me, mhəreirei mə Iesu rani sin. ²³ Irəha riti Iesu rokeikei p̄ik, in raməkure ipaka ti Iesu. ²⁴ Ro pen Saemon Pita ruini pen kənkəpwə min mə trəres ro Iesu mə iərmama sin nəha in rani.

13:10: Jon 15:3, Jon 6:64,70-71   **13:13:** Mat 23:8,10   **13:14:** Mat 20:28, Luk 22:27   **13:15:** Fil 2:5, Kol 3:13, 1Pit 2:21   **13:16:** Mat 10:24   **13:17:** Mat 7:24, Jem 1:25   **13:18:** Sam 41:9
13:19: Jon 14:29, 16:4   **13:20:** Mat 10:40   **13:21:** Jon 12:27   **13:23:** Jon 19:26, 20:2, Jon 21:7,20

²⁵ Ro iam̄nhi ir̄a īarmama n̄aha r̄akure p̄ap̄an ipaka ti Iesu, m̄ares in m̄a, “Īarim̄anu, sin n̄aha ikani?”

²⁶ M̄iregi Iesu r̄ini m̄a, “Īarmama s̄a tak̄akwsen bred meitesi ia n̄ise nari muvei pen min, īarmama n̄aha i n̄aha.” N̄an̄a in ruvehi n̄ip̄ari bred riti, meitesi ia n̄ise nari, muvei pen m̄ Jutas tini Saemon Iskariot. ²⁷ N̄an̄a Jutas ruvehi bred, t̄akwt̄akwuni a m̄wi Setan ruv̄nimw̄a ia rer̄in.

N̄an̄a Iesu r̄ini pen tukwe in m̄a, “N̄afe n̄aha ikūa tiko, iko akwauakw.”
²⁸ Iesu r̄ini n̄aḡkariien n̄aha ti Jutas, m̄at̄a n̄armama me n̄aha kamh̄ani p̄ari nari ir̄aha min h̄areirei m̄a r̄ini pen ti n̄afe. ²⁹ Nep̄win rer̄inraha r̄ir̄hi m̄a rosi Iesu r̄im̄ani pen tukwe in m̄a trev̄an muvehi n̄am̄ri n̄aveginien riti ūa trev̄an muvei pen mane nep̄win m̄ n̄armama naut̄a s̄av̄nraha riw̄an. Rer̄inraha r̄ir̄hi iam̄nhi ti n̄ari n̄a m̄a Jutas ram̄atui ti t̄an̄aripw̄ s̄a ir̄aha kamh̄avai pen mane me s̄av̄nraha ir̄a. ³⁰ Ro iam̄nhi ir̄a n̄ap̄in Jutas ruvehi raka bred, r̄arer, mier akwauakw a. Ia n̄ap̄in n̄aha ruv̄ap̄it̄av̄.

Saemon Pita tr̄ini m̄a r̄ireirei Iesu

³¹ N̄ap̄in Jutas ruv̄aler raka, Iesu r̄ini m̄a, “T̄akwt̄akwuni n̄aha r̄ino n̄ap̄in s̄a tukuvehi ut̄a n̄aḡhi Īam̄ati Īarmama ir̄a, n̄an̄a na in truvehi ut̄a n̄aḡhi Kumwes̄an. ³² Tr̄ini min̄ūa in ruvehi ut̄a n̄aḡhi Kumwes̄an, Kumwes̄an in m̄wi truvehi ut̄a in rev̄an mar̄a irau min. In tro t̄akwt̄akwuni a m̄wi.

³³ N̄ip̄wn̄atik me. Ko iapkar̄a ap̄w̄m̄wis mh̄a kitaha m̄ kimiaha. Kimiaha t̄ih̄p̄k̄atui iou, m̄at̄a tak̄ini pehe m̄wi n̄aḡkariien kuatia a m̄ kimiaha n̄aha t̄akwt̄akwuni s̄a iak̄im̄ani pen m̄ n̄am̄a asori me s̄av̄ai n̄akur Isrel fwe kupw̄an. Iak̄im̄ani pen ti nir̄aha i m̄a, ‘Kimiaha ko hīp̄k̄auv̄an mh̄a n̄aha kwopun iakamev̄an ikin.’

³⁴ N̄aḡkariien vi riti takuvei pehe m̄ kimiaha t̄akwt̄akwuni m̄a tiho. Kimiaha t̄ih̄am̄akeikei mh̄okeikei kimiaha me. R̄am̄wh̄en iou iakokeikei kimiaha ia noien a m̄wi n̄aha kimiaha t̄ih̄am̄akeikei mh̄okeikei kimiaha me. ³⁵ Tr̄ini min̄ūa kimiaha hīokeikei kimiaha me iam̄nhi ir̄a, n̄armama me pam tuh̄akur̄an m̄a kimiaha n̄armama me s̄aiou.”

³⁶ N̄an̄a Saemon Pita r̄ares pen in m̄a, “Īarim̄anu, tikev̄an p̄aku?”

M̄iregi Iesu r̄ini m̄a, “Kwopun p̄aku iakamev̄an ikin n̄aha t̄akwt̄akwuni, ko ipkukurir̄a mh̄a iou m̄at̄a kurir̄a ir̄a tipkukurir̄a iou.”

³⁷ M̄iregi Pita r̄ini m̄a, “Īarim̄anu tak̄ap̄w̄h̄ nukurir̄aien ik n̄aha t̄akwt̄akwuni ti n̄afe? Iou rer̄ik ragien a m̄a takemh̄a tukw ik.”

³⁸ M̄iregi Iesu r̄ini pen tukwe in m̄a, “Ikin m̄a rer̄im̄ ragien a m̄a tikemh̄a tukw iou? Iakani n̄ip̄ar̄hienien tukw ik i kurir̄a r̄eia r̄akaka tikini m̄ kahar m̄a ikreirei iou.”

14

Iesu ram̄aḡkari vivi m̄ n̄armama me s̄av̄nhi

¹ N̄an̄a Iesu r̄ini pen ti nir̄aha i min̄ūa, “Rer̄im̄iaha r̄ap̄w̄h̄ n̄apouien. Kimiaha t̄ih̄am̄akeikei mh̄ani n̄ip̄ar̄hienien ia Kumwes̄an, mh̄ani m̄wi n̄ip̄ar̄hienien ia nirak. ² Ia n̄akwai nimw̄a s̄av̄ai Tata s̄aiou n̄akwan rip̄ik. Iak̄inam̄ev̄an tak̄ap̄n̄ap̄en̄a ia kwopun riti s̄akimiaha. N̄aḡkariien i ro n̄ip̄ar̄hienien. M̄a neikūaien ko iak̄ap̄w̄h̄ n̄iniien tukumiaha. ³ Takev̄an m̄ap̄n̄ap̄en̄a ia kwopun riti s̄akimiaha, m̄ap̄n̄ap̄en̄a pam n̄an̄a mir̄ar̄iḡ pehe m̄wi m̄ipeki pehe kimiaha ia nirak m̄a kimiaha t̄ihar̄a ia kwopun iakamar̄a

ikin. ⁴ Kwopun naha iakamevən ikin kimiaha hiəuvəukurən raka suatuk səvənhi.”

Iesu in suatuk ti nevənien ti Tata Kumwesən

⁵ Miregi Tomas rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Kimaha iahəreirei kwopun naha ikamevən ikin. Tahəfukurən suatuk ramevən ia kwopun naha?”

⁶ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Iou suatuk. Iou nīpərhienien. Iou nīmīruien. Iərmama riti ko rīpkəvən atukw mhə ti Tata Kumwesən trīni mīnuə iou iapkuvehi mhə in mevən. ⁷ Trīni mīnuə kimiaha hiəukurən iou, tihəukurən mwi səiου Tata. Təkwtəkwni mamevən hiəuvəukurən raka in, mhənətoni raka in.”

⁸ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Iərimənu. Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimaha iahətoni. Nəri nə in nə kimaha iahokeikei.”

⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Filip, iakinərə tui kitaha m kimiaha, mətə ikamreirei ihi iou? Iərmama sə ramətoni iou, ramətoni Tata səiου. Rəfo ikini mə ‘Ahatən ro Tata Kumwesən pwəh kimaha iahətoni?’ ¹⁰ Kwa iou nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia nīrak. Ipkini mhə nīpərhienien irə uə? Nəgkiariien me i səməme iakani pehe tukumiaha i rīpko mhə nəgkiariien atukw səiου, mətə Tata Kumwesən ia nīrak ramo wok me səvənhi. ¹¹ Ro iamīnhi irə kimiaha tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia nīrak nəpīn iakini iamīnhi irə mīnuə ‘Iou nə ia Tata Kumwesən, Tata Kumwesən in i ia nīrak.’ Mə rekəm tihaməkeikei mhəni nīpərhienien ia nīrak ti nəri nə mə hiamətoni wok me i iakamo. ¹² Iakani nīpərhienien tukumiaha i iərmama sə rani nīpərhienien ia nīrak, in mwi trō wok me i iakamo. Ouəh pərhien in trō wok asori me məpī raka wok me i iakamo ti nəri nə mə iakamevən ti Tata Kumwesən. ¹³ Nəfe nari kimiaha tihəres ia nəghik, iou tako mə wok me i Trīni Kumwesən ramo truvehi utə nəghi Tata səvənhi. ¹⁴ Trīni mīnuə hiəres nari riti miou ia nəghik, iou tako.”

Iesu rini mə traməkeikei mərhi pehe Nənimwīn Ikinə

¹⁵ “Trīni mīnuə kimiaha hiəkeikei iou, tihaməkeikei mhə nəgkiariien me səiου. ¹⁶ Nənə takəres Tata Kumwesən, nənə in truvei pehe Iasitu riti mwi m kimiaha in trarə rerin kimiaha mīn. ¹⁷ Iasitu nə in nə Nənimwīn nə nukune nīpərhienien. Nərmama səvəi tīprənə i ko həpkuvehi mhə Nənimwīn nə ti nəri nə mə irəha həpkətoni mhə, mhəreirei in. Mətə kimiaha hiəukurən in, ti nəri nə mə in ramarə kimiaha mīn nənə tīpkarə ia rerimīaha. ¹⁸ Iou tapkəpwəh mhə kimiaha rəmwhen ia nəkwərəkəwərha kəmhə təni irəha. Takrərig mwi tukumiaha. ¹⁹ Tīpko mhə tui nərmama səvəi tīprənə i tuhəpkətoni mhə iou, mətə kimiaha tihətoni iou. Nənə ti nəri nə mə iou iakamīru, kimiaha mwi tihamīru. ²⁰ Trō nəpīn səvəi narimnari me i, nənə kimiaha tihəukurən mə iou nə ia Tata səiου, kimiaha i ia nīrak, nənə iou nə ia kimiaha. ²¹ Iərmama sə ruvəregi raka nəgkiariien me səiου, trīni mīnuə ramo nəgkiariien me naha, in naha iərmama sə rokeikei pərhien iou. Iərmama sə rokeikei pərhien iou iamīnhi irə, səiου Tata trəkeikei in, nənə iou mwi takokeikei in, mo pui pen iou mīn.”

14:6: Jon 11:25, Rom 5:1-2, Hip 10:20   **14:7:** Jon 8:19   **14:9:** Jon 12:45, Kol 1:15, Hip 1:3
14:10: Jon 12:49, 14:24   **14:11:** Jon 10:38, 14:20   **14:12:** Mak 16:19-20   **14:13:** Mat 7:7,
Jon 15:16   **14:15:** Jon 15:10, 1Jn 5:3   **14:16:** Jon 14:26, 15:26, 16:7   **14:17:** Mat 10:20,
Jon 16:13, Rom 8:26   **14:18:** Jon 14:3   **14:19:** Jon 16:16   **14:20:** Jon 17:21-23   **14:21:** Jon
15:10, 16:27

²² Miregi Jutas (ripko mhə Jutas Iskariot) rəres pen Iesu i mə, “Iərimənu. Tikəfo mo pui ik m kimaha əpa, mətə tikəpwəh no puien ik m nərmama səvəi tivrənə?”

²³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Trini minuə iərmama riti rokeikei iou, in tro nəgkiariien səiou, nənə səiou Tata trokeikei in, kimrau Tata səiou tarouvehe tukwe, iarauo rukwənu səkimrau mhararə kimrahar min. ²⁴ Iərmama sə rəpwəh nokeikeien iou, in trəpwəh noien nəgkiariien me səiou. Nəgkiariien i sə hiamregi ripko mhə nəgkiariien atukw səiou, mətə in i nəgkiariien səvəi Tata Kumwesən sə rinərhi pehe iou iakuvehe.

²⁵ Narimnari me i iakani irapw tukumiaha i nəpən iakamarə ihi kitaha m kimiaha. ²⁶ Mətə Nənimwən Ikinan i in Iasitu sə Tata Kumwesən trərhi pehe i ia nəghik, in trahatan kimiaha ia narimnari me pam. In tro rerimiahā ramrhi narimnari me i iakani pehe tukumiaha mə kimiaha tihəpwəh nenouenouien irə. ²⁷ Na takəpwəh kimiaha, mətə iakəmri nəmərinuuien tramarə tukumiaha. Nəmərinuuien i səiou sə iakauvei pehe ripkəmwhen mhə ia nəmərinuuien sə nərmama səvəi tivrənə i tuhəuvei pehe. Rerimiahā rəpwəh nəpouien, məpwəh nehəkieren.

²⁸ Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien səiou. Iakiməni pehe tukumiaha i mə, ‘Iou tapkəpwəh kimiaha, mətə kurirə takrərig pehe tukumiaha.’ Trini minuə hiokeikei pərhiēn iou, nənə rerimiahā tragien a mə tihətoni iou iakamevən ti Tata Kumwesən, ti nəri nə mə in rasori məpi raka iou. ²⁹ Iou iakani pehe raka narimnari me i tukumiaha nəha təkwtəkwni kurirə həier pehe, ro iamihki nəpən həier pehe tihəni nīpərhiēnien ia nirak. ³⁰ Ko iapəkəkiari əpwəmwis mhə m kimiaha nəha təkwtəkwni ti nəri nə mə Setan i iərimənu səvəi tivrənə i rinəuvehe. In ripkasori mhə ia nirak, ³¹ mətə nərmama səvəi tivrənə i tuhaməkeikei mhəukurən mə iakokeikei Tata Kumwesən ro pen iakamesi pen atukwatukw nəfe nəgkiariien sə in riməni pehe tukw iou i mə tako. Həuvehe pwəh saraka ia kwopun i.”

15

Nukune nei pərhiēn mine rəgrəgin me

¹ “Iou iakəmwhen ia nukune nei nəha krep sə ro nīpərhiēnien i. Səiou Tata in rəmwhen ia iərmama sə raməpərhi nei nəha. ² Rəgi nei me pam səməme həpkukuə mhə in ramərāi raka irəha. Rəgi nei me pam səməme kamhəukuə in raməpərhi amasan mə trukua kwənkwan ripik mwī. ³ Kimiaha hiəmwhen ia rigi nei nəha, nənə iakinəpərhi raka kimiaha ia nəgkiariien me səməme iakani pehe tukumiaha. ⁴ Tihəpwit əknekīn ia nirak, nənə iou takəpwit əknekīn ia kimiaha. Rigi nei ko rəpwəh nukuəien trini minua ripkərəer əknekīn mhə ia nīpren. Ia noien nəha rəmwhen a mwī nīmīruuien səkimiaha ko ripkukuə mhə kwənkwan trini minuə hiəpwəh nəpwit əknekīnien ia nirak.

⁵ Iou i, iou nukune nei nəha krep. Kimiaha nə rəgrəgin me. Iərmama sə rəpwit əknekīn ia nirak, nənə iakəpwit əknekīn irə, iərmama i in trukua kwənkwan me ripik. Mətə kimiaha ko hiəpko mhə nari riti trini minuə hiəpkəpwit əknekīn mhə ia nirak. ⁶ Iərmama sə ripkəpwit əknekīn mhə ia nirak in rəmwhen ia rigi nei riti sə kinərāi raka ruvīmhiə. Rigi nei

me sɔmɔme hɔuvɔmhiɔ iamɪnhi, tukipeki irɔha kɔrki pen irɔha ia napw.
 7 Trini minuɔ hiɔpwit ɔknekɪn ia nirak, nɔnɔ nɔgkiariien me sɔiou ramarɔ
 ia rerimiahɔ, nɔfe hiokɔkei, hiɔukurɔn nɔresien, nɔnɔ tuko m kimiahɔ.
 8 Nimiruien sɔkimiahɔ tramɔkei mukuɔ kwɔnkwan me ripik. Nɔrmama
 me tuhɔtoni mhɔukurɔn mɔ pɔrhien kimiahɔ i nɔrmama me sɔiou. Ia noien
 nɔha tihɔuvehi utɔ nɔghi Tata sɔiou.

9 Iakokɔkei kimiahɔ rɔmwhɔn Tata Kumwesɔn rokei iou. Hɔpwit
 ɔknekɪn ia nokeiɔkeien sɔiou. 10 Trini minuɔ hiamɔ nɔgkiariien me sɔiou,
 nɔnɔ tihɔpwit ɔknekɪn ia nokeiɔkeien sɔiou, rɔmwhɔn iou iakino nɔgkiariien
 me sɔvɔi Tata sɔiou mamɔpwit ɔknekɪn ia nokeiɔkeien sɔvɔnhi. 11 Iakani
 irapw narimnari me i tukumiahɔ mɔ rerimiahɔ mɔ ramagien rɔmwhɔn iou
 rerik ramagien, nɔnɔ nagienien i sɔkimiahɔ trasori pik. 12 Nɔgkiariien sɔiou
 sɔ iakani pehe tukumiahɔ i mɔ tiho ro iamɪnhi irɔ: Hokei kimiahɔ me
 rɔmwhɔn iou iakokɔkei kimiahɔ. 13 Samarɔ iɔrmama riti rɔseni kousi
 ɔpune in mɔ nemhɔien sɔvɔnhi truvehimiru in me nepwɪn hiɔukurɔn mɔ
 nokeiɔkeien riti mwi riwɔn rasori mɔpi raka nokeiɔkeien nɔha. 14 Trini
 minuɔ hiamɔ narimnari me i iakani pehe tukumiahɔ, ramahatɔn mɔ iou me
 nepwɪn nɔ kimiahɔ. 15 Iou tapkɔkweɪn mhɔ mwi kimiahɔ mɔ iotukwininari
 me sɔiou ti nari nɔ mɔ iotukwininari riɔreirei narimnari me sɔmɔme iɔmɔ
 asori sɔvɔnhi ramo. Mɔtɔ tɔkwɔkwuni nɔha takɔkweɪn kimiahɔ mɔ iou me
 nepwɪn ti nari nɔ mɔ narimnari me pam sɔmɔme iakimɔregi sɔiou Tata ramini
 iakuvɔni pehe raka tukumiahɔ. 16 Kimiahɔ hiɔpkukupwɔn mhɔ mhɔrpwi
 rɔgimiahɔ ia nirak, mɔtɔ iou iakukupwɔn mɔrpwi rɔgik ia kimiahɔ, muvehi
 utɔ kimiahɔ mɔ tihɔuvɔn nimiruien sɔkimiahɔ trukɔ rɔmwhɔn ia nei, nɔnɔ
 kwɔnkwaniahɔ trarɔ. Ro iamɪnhi irɔ trini minuɔ hiɔres nari riti m Tata
 Kumwesɔn ia nɔghik, nɔnɔ in truvei pehe m kimiahɔ. 17 Nɔgkiariien sɔiou
 sɔ iakani pehe tukumiahɔ i mɔ tiho ro iamɪnhi irɔ: Hokei kimiahɔ me.”

Nɔrmama sɔvɔi tiprɔnɔ tuhɔmwɔki nɔrmama me sɔvɔi Iesu

18 “Trini minuɔ nɔrmama sɔvɔi tiprɔnɔ i kamhɔmwɔki kimiahɔ, rerimiahɔ
 trirhi mɔ fwe kupwɔn irɔha hɔnamɔmwɔki mwi iou. 19 Trini minuɔ kimiahɔ
 nɔrmama sɔvɔi tiprɔnɔ i, irɔha tuhokɔkei kimiahɔ ti nari nɔ mɔ kimiahɔ
 nɔrmama me sɔvɔnraha. Mɔtɔ ripko mhɔ kimiahɔ nɔrmama sɔvɔi tiprɔnɔ
 i. Iou iakɪnɔrpwi rɔgik ia kimiahɔ mɔ kimiahɔ tiharaka ia nɔrmama sɔvɔi
 tiprɔnɔ i. Ro iamɪnhi irɔ nɔrmama sɔvɔi tiprɔnɔ i kamhɔmwɔki kimiahɔ.
 20 Rerimiahɔ trirhi nɔgkiariien i iakuvɔni raka tukumiahɔ i mɔ, ‘Iɔrmama sɔ
 ramo tukwini nari ripkasori mhɔ ia iɔmɔ asori sɔvɔnhi.’ Irɔha hɔnomɔtɔ iou,
 ro iamɪnhi irɔ hiɔukurɔn mɔ tuhomɔtɔ mwi kimiahɔ. Irɔha hɔnɔpwɔh noien
 nɔgkiariien me sɔiou, ro iamɪnhi irɔ hiɔukurɔn mɔ tuhɔpwɔh mwi noien
 nɔgkiariien me sɔkimiahɔ. 21 Nɔrmama me sɔvɔi tiprɔnɔ i tuho narimnari
 me i ia kimiahɔ ti nari nɔ mɔ kimiahɔ i nɔrmama me sɔiou. Irɔha tuhomɔtɔ
 kimiahɔ ti nari nɔ mɔ hɔreirei Iɔmɔ sɔ rinɔrhi pehe iou iakuvehe. 22 Trini
 minuɔ iakɔpwɔh nuveheien nɔgkiari minraha, nɔrhɔien sɔvɔnraha triwɔn.
 Mɔtɔ tɔkwɔkwuni nɔha iakuvɔvehe raka, ko hɔpkɔrkwafɔ mhɔ noien ɔrɔha
 sɔvɔnraha. 23 Iɔrmama sɔ ramɔmwɔki iou, in ramɔmwɔki mwi sɔiou Tata.
 24 Iakino narimnari me i ia nɔnimɔnraha, narimnari me sɔ iɔrɔpɔ riti ko
 ripko mhɔ. Trini minuɔ iapko mhɔ iamɪnhi nɔrhɔien sɔvɔnraha triwɔn. Mɔtɔ

15:7: Mat 7:7   15:8: Mat 5:16   15:10: Jon 14:15, 1Jon 2:5   15:11: Jon 17:13   15:12:
 Jon 13:34   15:13: Jon 10:11, 1Jon 3:16   15:14: Mat 12:50   15:17: Jon 13:34   15:18: Mat
 10:22, 1Jon 3:13   15:19: 1Jon 4:5, Jon 17:14   15:20: Jon 13:16   15:21: Mat 5:11, Mak 13:13
 15:23: Luk 10:16   15:24: Jon 9:41, 14:11

təkwtəkwni irəha hənətə raka iou, mamhəmwəki kimrau Tata səiou. ²⁵ Mətə nəgkiariien i kimarai pen ia Loa səvənraha traməkeikei muvehe mukuə. Rini iamihni irə mə, 'Iou iapko mhə nari riti ia nirəha, mətə irəha həmwəki iou.'

²⁶ Iasitu riti nəha ikin Tata Kumwesən truvei pehe iou takərhi pehe i tukumiaha. Iasitu nəha in nə Nənimwin nə nukune nīpərhiienien sə ramier ia Tata Kumwesən. Nəpin truvehe, trərer irapw mægkiari ia nirak. ²⁷ Nənə kimiaha mwi tihəməkeikei mhərer irapw mhægkiari ia nirak, ti nəri nə kitaha miou sənarə fwe ia nukune wok səiou muvehe meste pehe təkwtəkwni."

16

¹ "Iakani pehe narimnari me i tukumiaha mə nahatətəien səkimiaha trəpwəh nīmweijen. ² Irəha tuhəpkərhi irapw kimiaha ia nīmwfəwaki me səvənraha. Pərhiien nəpin nəha ikin rauvehe, nəpin nərmama tuhousi əpune kimiaha rerinraha rirhi mə kamho wok amasan riti səvəi Kumwesən. ³ Irəha tuho noien me nəha ti nəri nə mə hərəirei Tata səiou mhərəirei mwi iou. ⁴ Mətə iou iakukupwən mīni pehe narimnari me i tukumiaha mə nəpin tuko narimnari me i ia kimiaha nənə rerimiaha trirhi mə iakuvəni pehe raka tukumiaha. Iou iapkini pehe mhə narimnari me i tukumiaha fwe kupwən ti nəri nə mə iakinamarə kitaha m kimiaha."

Narimnari me Nənimwin Ikinan truvehe mo

⁵ "Təkwtəkwni nəha iakinamevən ti Iəmə sə rinərhi pehe iou iakuvehe, mətə kimiaha riti rīpkares mhə iou mə, 'Ikamevən pəku?' ⁶ Ti nəri nə mə iakani pehe narimnari me i tukumiaha, rerimiaha rəmīsə pik. ⁷ Mətə iakani nīpərhiienien tukumiaha i ramasan pik tukumiaha mə takevən. Trini mīnuə iapkevən mhə, nənə Iasitu trīpkuvehe mhə tukumiaha. Mətə trini mīnuə iakevən, nənə takərhi pehe in ruvehe tukumiaha. ⁸ Nənə nəpin in truvehe, tro pui nərmama səvəi tīprənə i hətə sas narimnari me ia nikaren səvəi noien ərəha, noien atukwatukw, mīne nərpwīnien noien ərəha. ⁹ In tro pui irəha hətə sas narimnari ia nikaren səvəi noien ərəha ti nəri nə mə irəha həpwəh nīnīien nīpərhiienien ia nirak. ¹⁰ In tro pui irəha hətə sas narimnari ia nikaren səvəi noien atukwatukw, ti nəri nə mə iakamevən ti Tata Kumwesən, nənə kimiaha tihəpkətə mhə mwi iou. ¹¹ In tro pui irəha hətə sas narimnari me ia nikaren səvəi nərpwīnien noien ərəha ti nəri nə mə Setan sə ramərīmənu ia tīprənə i, Kumwesən ruvəni raka mə trərpwīn noien ərəha səvənhi.

¹² Narimnari me rīpik mwi nəha ikin takini pehe tukumiaha. Mətə ko hiəpkregi pam mhə nəha təkwtəkwni. ¹³ Nəpin Nənimwin i in nukune nīpərhiienien truvehe, in triri pen kimiaha ia nīpərhiienien me pam. In ko rīpkini atukw a mhə nəgkiariien səvənhi, mətə nəfə nəgkiariien in rīregi in trini. Nənə in trini irapw tukumiaha narimnari me səməme tuhəpkuvehe. ¹⁴ In truvehi nəfə səiou iakuvei pen min, nənə mīni irapw tukumiaha i. Ia noien nəha in truvehi utə nəghik. ¹⁵ Narimnari me pam səvəi Tata Kumwesən, irəha narimnari me səiou. Ro pen iakani nəgkiariien i mə, 'In truvehi nəfə səiou iakuvei pen min, nənə mani irapw tukumiaha i.' ¹⁶ Trīpko mhə tui hiəpwəh nətoniien iou, kurirə irə trīpko mhə tui nənə hiətoni mwi iou."

¹⁷ Iesu rini nəgkiariien nəha nənə nərmama nərpwīn səvənhi kamhəres irəha me i mə, "Nəgkiariien nəha nīpwrən rəfo irə? In rini pehe tukutaha i

mə ʈɪpko mhə tui səpwəh nətoniien in, kurirə irə ʈɪpko mhə tui nənə sətoni mwi in. In rini mwi mə, ‘ti nəri nə mə iakamevən ti Tata Kumwesən.’ ” 18 Ro iamnhi irə irəha kamhəni mə, “Nəgkiariien i ‘ʈɪpko mhə tui,’ nɪpwran rəfo irə? Kitaha səreirei nəfe nəha in raməgkiari irə.”

19 Iesu ruvəukurən raka mə irəha hokeikei mə tuhəres in nari riti, ro pen in rini pen ti nirəha i mə, “Rəfo? Iou iakiməni mə, ‘ʈɪpko mhə tui hiəpwəh nətoniien iou, kurirə irə ʈɪpko mhə tui nənə hiətoni mwi iou.’ ?Hiaməres kimiaha me ti nɪpwrai nəgkiariien i? 20 Iakani nɪpərhienien tukumiaha i mə kimiaha tihəregi rərəha mhasək, mətə nərmama səvəi tɪprənə i tuhəgien. Kimiaha tihəregi rərəha anan, mətə nəmisəien səkimiaha truvsini pehe ia nagienien. 21 Nəpin pran sə rɪpəmpəm nəpin səvənhi rukwakwa mə trərhi tini, in tɪregi rərəha ti nəri nə mə rino nəpin səvənhi mə tɪregi nəmisəien ia nɪpwran. Mətə kurirə nəpin tini rɪnətui, nənə in renouenou ia nəmisəien nəha. In rerin raməgien pik, ti nəri nə mə tini rɪnətui pehe ia tɪprənə i. 22 Noien nəha rəmwhen a ia kimiaha. Təkwtəkwuni nəha reriməiaha rəmīsə, mətə kurirə irə iou takətoni mwi kimiaha, nənə reriməiaha tragien. Iərmama riti ko rɪpko mhə mwi reriməiaha rəpou. 23 Ia nəpin nəha sə truvehe, tihəpkəres mhə mwi nari riti miou. Iakani nɪpərhienien tukumiaha i trini minuə hiəres Tata Kumwesən nari riti ia nəghik, in truvei pehe m kimiaha. 24 Meste pehe təkwtəkwuni hiəpkəres mhə Tata Kumwesən nari riti ia nəghik. Ramasan mə hiəres. In truvei pehe nəfe nari hiaməres i mə reriməiaha tragien.

25 Iou iakani narimnari me i tukumiaha ia nusipekinien me. Mətə nəpin nəha ikin sə truvehe iou takəpwəh mwi nəgkiariien m kimiaha ia nusipekinien me, mətə takəgkiari ia Tata Kumwesən m kimiaha ia noien riti sə kimiaha tihəukurən amasan in. 26 Ia nəpin nəha kimiaha tihəres ia nəghik. Həregi ro nəgkiariien i sə iakani pehe tukumiaha. Iapkini mhə iamnhi irə mə iou takəgkiari m Tata Kumwesən mares tukwini səkimiaha. 27 Rekəm. Kwa Tata Kumwesən in rokeikei kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiokeikei iou, nənə mamhəni nɪpərhienien mə iakuku pen tukwe in. 28 Pərhien iakuku pen ti Tata Kumwesən muvehe ia tɪprənə i. Nənə təkwtəkwuni takəpwəh tɪprənə i mɪrərig mevən ti Tata Kumwesən.”

29 Miregi nərmama me səvənhi həni mə, “Təkwtəkwuni ipkusipekin mhə. Ikanı atukwatukw a tukumaha. 30 Təkwtəkwuni kimaha iahəukurən mə ik ikukurən pam narimnari me. Iərmama riti trəres pehe nəresien riti tukw ik ti nəfe? Kurirə in rəres ik i, mətə ikuvəukurən raka nətərigien səvənhi. Nəri i ro kimaha iahəni nɪpərhienien mə ikuku pen ti Kumwesən.”

31 Miregi Iesu rini pen ti nirəha mə, “Kimiaha hian i nɪpərhienien ia nirak nəha təkwtəkwuni? 32 Həregi ro, nəpin nəha rauvehe, ruvəuvehe raka, nəpin sə nərmama tuhərpwi kimiaha irə, hiaiu kɪrkiri pam, mhəuvən kuatia kuatia imwəmiaha me, mhəpwəh əpa iou. Mətə ko iapkvən əpa mhə ti nəri nə mə kimrau səiou Tata.

33 Iakuvəni raka narimnari me i tukumiaha mə in i ia nirak tihəuvehi nəməriniuen. Ia tɪprənə i tuko nəmisəien m kimiaha, mətə tihəpwəh nekərien, iou iakuvəuvehi irapw raka nɪskaiien səvəi tɪprənə i.”

17

Iesu raməfwaki ti in atukw

16:21: Aes 26:17

16:22: Aes 66:14

16:23: Mat 7:7

16:24: Jon 15:11

16:25: Jon 10:6

16:27: Jon 14:21,23

16:30: Jon 2:25

16:32: Mat 26:31,56, Jon 8:29

16:33: Jon 14:27, Rom

5:1, 2Tim 3:12, 1Jon 5:4

¹ Iesu rini pam nægkiariien me i, mækwætə ia nimagouagou, mini mæ, “Tata, nəpɪn səiou ruvəuvehe raka. Uvehi utə nəghi nərim mæ in mwi truvehi utə nəghim. ² Ikiməuvehi pen nasoriien min mæ trərimənu ia nərmama me pam, nənə muvei pen nimiruien rerin m səməme ik ikiməuvehi pen irəha min. ³ Nənə nimiruien rerin i nɪpwrən mæ nərmama tuhəukurən ik Kumwesən əpa pərhiən, mhəukurən mwi Iesu Kristo sə ikinərhi pehe i. ⁴ Iou iakuvəuvehi utə raka nəghim ia tɪprənə i, mo pam wok sə ikuvei pehe miou mæ tako. ⁵ Nənə təkwtəkwni, Tata, uvehi utə iou iakuvehe marə krau mik. Uvei pehe nasoriien miou rəmwhen ia sə iakinauvehi kupwən krau mik nəpɪn tɪprənə ramiwən ihi.

Iesu raməfwaki ti nərmama me səvənhi

⁶ Nərmama me i səməme hənaraka ia nərmama səvəi tɪprənə, ikuvei pehe irəha miou, iou iakinə pui pen raka nəghim minraha. Kupwən irəha səim. Ikuvei pehe irəha miou, nənə irəha hənə nægkiariien səim. ⁷ Təkwtəkwni nəha, irəha həukurən mæ narimnari me pam səməme ikuvei pehe miou kamhəuku pehe tukw ik. ⁸ Nægkiariien me səməme ikiməni pehe tukw iou i, iou iakuvəni pen raka ti nɪrəha, nənə irəha həuvehi. Irəha həukurən mæ iakiməuku pehe pərhiən tukw ik, nənə hənə nɪpərhiənien mæ ik ikinərhi pehe iou. ⁹ Iou iakaməfwaki ti nɪrəha. Iapkwəwaki mhə ti nərmama me səvəi tɪprənə, mətə iakaməfwaki ti nərmama me nəha səməme ikiməuvehi pehe irəha miou, ti nəri nə mæ irəha nərmama me səim. ¹⁰ Nərmama me səiou irəha pam nə səim. Nərmama me səim irəha pam nə səiou. Nənə irəha həuvəuvehe raka mamhəuvehi utə nəghik. ¹¹ Tɪpko mhə tui iakəpwəh narəien ia tɪprənə i, mauvehe tukw ik, mətə nərmama me i tuhamarə ia tɪprənə i. Tata Ikinan, tikatui amasan ti nɪrəha ia nəghim, nəhag sə ikiməsegi pehe miou. Tiko iamɪnhi irə mæ irəha tuhəuvehe mhə kuatia rəmwhen krau krauo kuatia. ¹² Nəpɪn iakinamarə kimaha minraha iakamətui amasan ti nɪrəha ia nəghim, nəhag sə ikiməsegi pehe miou. Iou iakinərər tukuahag ti nɪrəha, nənə irəha riti rəpwəh nəruəien. Iərmama kuatia a ia nɪrəha rəruei, in nəha iərmama sə təkuraha in mæ nægkiariien ia Nəkukə Ikinan truvehe mukua.

¹³ Təkwtəkwni iakinauvehe tukw ik, mətə iakaməni nægkiariien me i nəpɪn iakamarə ihi ia tɪprənə mæ irəha mwi rerinraha tragien rəmwhen ia iou rerik ramagien. ¹⁴ Iou iakuvəuvei pen raka nægkiariien səim minraha. Ro iamɪnhi irə nərmama səvəi tɪprənə kamhəmwəki irəha, ti nəri nə mæ rɪpko mhə irəha nərmama səvəi tɪprənə rəmwhen a ia iou rɪpko mhə iou iərmama səvəi tɪprənə. ¹⁵ Iapkwəs mhə ik mæ tikuvehi raka irəha ia tɪprənə i, mətə iakokeikei mæ tikərəpinhə iəremhə ərəha nəha Setan mæ in trəpwəh nəvəniən mouraha irəha. ¹⁶ Rɪpko mhə irəha nərmama səvəi tɪprənə rəmwhen a ia iou rɪpko mhə iou iərmama səvəi tɪprənə. ¹⁷ Tiko nægkiariien səim kani mæ nɪpərhiənien rəpərhi irəha pwəh həuvehe mhəmher, mhə nərmama ikinan səim. ¹⁸ Ik ikinərhi pehe iou iakuvehe ia tɪprənə i. Ia noien nəha iakərhi pen irəha həuvən ia tənəmtənə me. ¹⁹ Iakuvei pehe nimiruien pam səiou mik mæ takasitu ia nərmama me i. Iakuə irəha mwi tuhəuvehe mhəmher, mhə nərmama ikinan pərhiən səim.”

Iesu raməfwaki ti nərmama me səməme tuhəni nɪpərhiənien irə

17:1: Jon 11:41, 12:23   **17:2:** Mat 11:27   **17:3:** 1Jon 5:20   **17:4:** Jon 4:34   **17:5:** Jon 1:1, 17:24   **17:8:** Jon 16:30   **17:9:** Jon 6:37,44   **17:10:** Jon 16:15   **17:11:** Jon 10:30, 17:21
17:12: Jon 6:39, 13:18, Jon 18:9   **17:13:** Jon 15:11   **17:14:** Jon 15:19   **17:15:** Mat 6:13, 2Tes 3:3, 1Jon 5:18   **17:18:** Jon 20:21   **17:19:** Hip 10:10

20 “Iapkəfwaki əpa mhə ti nərmama me i, mətə iakaməfwaki mwi ti nərmama səməme tuhəregi nəvisaiuen səvənraha, nənə həregi həni nīpərhienien ia nirak tukwe. 21 Tata iakəfwaki mə irəha pam tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen a ia krau, ik ia nirak iou ia niram. Iakəfwaki mə irəha tuhəuvehe mho kuatia a kitaha mik mə nərmama səvəi tīprənə tuhəni nīpərhienien mə ik ikinərhi pehe iou. 22 Nasorien i sə ikiməuvehi pehe miou iakauvei pen mīnraha mə irəha tuhəuvehe mho kuatia rəmwhen krau kuatia 23 iou ia nirəha ik ia nirak. Iakuə irəha tuhəuvehe mho kuatia ia narimnari me pam mə nərmama me səvəi tīprənə tuhətoni mhəukurən mə ik ikinərhi pehe iou, mhəukurən mwi mə ikokeikei nərmama me i səiou rəmwhen ikokeikei iou.

24 Tata iakokeikei mə nərmama me i səməme ikiməuvehi pehe miou irəha mwi tuharə kimaha mīnraha ia kwopun iakamevən ikin. Iakokeikei mə irəha tuhətoni nasorien səiou sə ikiməuvehi pehe miou ti nəri nə mə ikinokeikei iou nəpīn tīprənə ramiwən ihi.

25 Tata noien səim ratukwatukw. Nīpərhienien nərmama səvəi tīprənə i hərəirei ik, mətə iou iakukurən ik. Nənə nərmama me i səiou həukurən mə ik ikinərhi pehe iou. 26 Iou iakino pui pen nəghim mīnraha, nənə takaripīn mamō pui pen nəghim iamīnhi irə mə nokeikeien i sə ikinokeikei iou irə tramarə ia nirəha, nənə iou mwi ia nirəha.”

18

Kəkwətəmhiri Iesu

1 Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, mier irəha nərmama me səvənhi, mhəuvən mhəpi simwīn ia nəkwətənə nəha nəghin nə Ketron. Nəkwai nīmai riti nəha ikin. Iesu mine nərmama me səvənhi həuvən pen fwe ia rerin.

2 Jutas, iəmə nəha ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama səməme kamhəmwəki in, in mwi rukurən kwopun nəha, ti nəri nə mə nəpīn me rīpik Iesu mine nərmama me səvənhi hənamousəsīmwīn irəha me ikin. 3 Ro iamīnhi irə Jutas riri naruagən me nepwīn səvəi nəkur Rom mine nərmama me nepwīn səməme pris asori me mine Farisi me hərhi pen irəha. In riri irəha həuvən ia nəkwai nīmai nəha, mhəuvehi kwənhiə me mine nuksepək mine narimnari me səvəi naruagənien.

4 Iesu ruvəukurən raka narimnari me pam sə tuko irə. Ro pen raraka ia nərmama me səvənhi mevən, mīni pen ti nirəha i mə, “Kimiaha hiamətui sin?”

5 Miregi irəha həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

Miregi Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i.” (Jutas iəmə sə ruvei pen Iesu ia rəgi nərmama me i kamhəmwəki in kamhərer irəha mīnraha.) 6 Nəpīn Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Iou i in i,” irəha havən təkutanraha mhəmwēi irapw ia tīprənə.

7 Nənə Iesu rəres mwi irəha mə, “Kimiaha hiamətui sin?”

Miregi həni mə, “Iesu iəmə Nasaret.”

8 Miregi Iesu rini mə, “Iakuvəni raka tukumiaha i mə iou i in i. Mətə mə hiamətui iou, ramasan mə hiəpwəh nərmama me i səiou me pwəh hərərig mhəuvən imwənraha me.” 9 In rini iamīnhi irə mə nəgkiariien i sə in rīməni kupwən truvehē mukuə. “Tata. Iapkətə wau mhə ia nirəha riti sə ikiməuvehi pehe miou.”

¹⁰ Saemon Pita sɔvɔnhi riti nau sɔvɔi naruagɔnien. In reivi nau nɔha, mɔrai iɔrmama riti sɔ ramo tukwini nari m pris asori anan, mɔrai raka nifregin mwatuk. (Iotukwininari nɔha nɔghin nɔ Malkas.)

¹¹ Mɔtɔ Iesu rini pen ti Pita i mɔ, “Ɖrɔpwi pen nau sɔim ia tɔmwhekin. Iou takamɔkeikei miregi nɔmisɔien i rɔmwhen ia kap riti sɔ Tata Kumwesɔn ruvei pehe miou mɔ takɔnimwi.”

Iesu rɔrer ia nɔmri pris asori anan nɔghin nɔ Anas

¹² Nɔnɔ naruagɔn me sɔvɔi nɔkur Rom mine nɔmɔ asori me sɔvɔnraha mine iotukwininari me sɔvɔi nɔmɔ asori me sɔvɔi nɔkur Isrel hɔkwɔtɔmhiri Iesu, mhɔrihi tɔrini, ¹³ mhɔkupwɔn mhɔiri in mhɔuvɔn ti Anas. Irɔha hɔiri pen in ti Anas ti nɔri nɔ mɔ Anas in kaka sɔvɔi Kaeafas, iɔmɔ sɔ rauvehi wok sɔvɔi pris asori anan ia nuk nɔha. ¹⁴ Kaeafas in iɔmɔ nɔha rimɔni pen ti nɔmɔ asori me sɔvɔi nɔkur Isrel minuɔ ko iɔrmama kuatia remhɔ ti nɔkur Isrel ramasan mɔpi raka kousi ɔpune nɔrmama hɔpik.

Saemon Pita rini mɔ in rirɔrei Iesu

¹⁵ Saemon Pita rukurirɔ Iesu. Iɔrmama riti mwi sɔvɔi Iesu rukurirɔ mwi. Pris asori anan rukurɔn iɔmɔ nɔha mo pen kɔseni in rukurirɔ ia Iesu rouuvnimwɔ pehe ia nɔkare nimwɔ sɔvɔi pris asori anan. ¹⁶ Mɔtɔ Pita ramɔrer a fwe iruɔ ia kwɔruɔ. Ro iamɔnhi irɔ iɔrmama nɔha sɔvɔi Iesu pris asori anan rukurɔn in rier mwi mevɔn i ruɔ, mɔgkiari m pran sɔ ramɔrer tukuahag ia kwɔruɔ mɔ trɔseni Pita pwɔh ruvnimwɔ pehe.

¹⁷ Pran sɔ ramɔrer tukuahag ia kwɔruɔ rini pen ti Pita i mɔ, “Ik mwi iɔrmama riti sɔvɔi iɔmɔ nɔha uɔ rekɔm?”

Miregi Pita rini mɔ, “Rekɔm. Ripko mhɔ iou iɔrmama riti sɔvɔnhi.”

¹⁸ Nɔpin nɔ nɔpin sɔvɔi nɔkwieiiien. Ro pen slef me mine iotukwininari me harkwumen napw, mamhɔrer kuraukurau irɔ, mamhɔrhiɔpw. Pita revɔn mɔrer irɔha minraha, mamɔrhiɔpw mwi.

Pris asori rɔres Iesu nɔresien me nepwin

¹⁹ Nɔnɔ pris asori anan ramɔres Iesu nɔresien me nepwin ia nɔkaren sɔvɔi nɔrmama me sɔvɔnhi mine nɔgkiariien sɔ in ramahatɔn irɔha irɔ.

²⁰ Miregi Iesu rini pen tukwe in mɔ, “Iou iakimɔni irapw nɔgkiariien me sɔiou ia nɔmri nɔrmama me pam. Ia nɔpin me iakamahatɔn irɔha ia nɔkwai nimwɔfwaki me mine ia nimwɔ sɔvɔi Kumwesɔn, kwopun mi nɔha nɔkur Isrel me kamhousɔsimwin irɔha me ikin. Iapkini mhɔ nɔgkiariien sɔiou ia kwopun afafa. ²¹ Rɔfo ikamɔres pehe miou? Ramasam mɔ tikɔres pen sɔmɔme nɔha sɔ hɔuvɔregi raka iou mɔ nɔfe iakimɔni pen ti nirɔha i. Irɔha hɔukurɔn nɔfe iakimɔni.”

²² Nɔpin Iesu rini nɔgkiariien me i, iotukwininari riti sɔvɔi pris asori anan ramɔrer ipaka tukwe rɔpwi nɔnimen, mini mɔ, “Rɔfo ikamɔgkiari skai mine pris asori anan iamɔnhi?”

²³ Miregi Iesu rini pen tukwe in mɔ, “Mɔ nɔgkiariien i iakini ripkatukwatukw mhɔ, ni irapw kwopun nɔha iakɔfwɔkour ikin. Mɔtɔ mɔ nɔgkiariien i iakini ratukwatukw a ikɔpwi iou ti nɔfe?” ²⁴ Nɔnɔ Anas rɔrhi pen Iesu revɔn ti pris asori anan Kaeafas. Kipkifi raka mhɔ nɔkwus sɔ kinɔrihi tɔrini rɔgin mi irɔ.

Pita rini mwi mɔ in rirɔrei Iesu

²⁵ Saemon Pita ramærer ihi ia nikare napw mamærhiæpw. Ro iamînhi iræ iræha hæni pen tukwe in mæ, “Ik mwi iærmama riti sævæi iæmæ næha uæ rekæm?” Miregi in rini mæ, “Rekæm. Ripko mhæ iou iærmama riti sævænhi.”

²⁶ Nærmama me næha sæmæme kamho tukwini nari m pris asori anan iræha anan riti ia kwænækwus sæ Pita rærai raka nifregin ræres mæ, “Iakinætoni ik kimirau iæmæ næha ia nimeî næmhien uæ rekæm?”

²⁷ Miregi Pita rini mwi mæ, “Rekæm. Ripko mhæ iou.” Tækwækwuni a mwi ræa rakaka.

Iesu rærer ia næmri Paelat

²⁸ Ia næpnæpin anan, næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæiri Iesu, mhæier ia nimwæ sævæi Kaeafas, mhæuvæn ia nimwæ sævæi Paelat. (Paelat in iæmæ Rom sæ ramærimænu ia tææ Jutia. Nimwæ sævænhi næghin næ mæ Praetoream.) Iræha atukwatukw hæpkuvnimwæ mhæ kamo hæuvehe mhæmkemik ia nikaren sævæi næfwækien sævænraha, nænæ mhæpwæh naniiæn næveginien næha Pasova. ²⁹ Ro iamînhi iræ Paelat rier irapw iruæ mæ trætæ iræha, mîni mæ, “Næfe i noien æræha iæmæ i ro kimiaha hiæmærpwi tukwe?”

³⁰ Miregi iræha hæni pen tukwe in mæ, “Ripkamo iæmæ i ripko mhæ noien æræha riti, ko kimiaha iahæpkuvehi mhæ in mhæuvehe tukw ik.”

³¹ Miregi Paelat rini pen ti niræha i mæ, “Ramasam mæ kimiaha atukwatukw a hiæuvehi iæmæ i, mhækiri noien sævænhi pwæh resi pen loa sækimiaha.”

Miregi næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæni pen tukwe in mæ, “Mætæ kinise kimaha ko iahæpkousi æpune iærmama riti.” ³² Næri i rier pehe iamînhi mæ nægkiariien Iesu ruvæni raka truevehe mukuæ, nægkiariien sæ ramægkiari ia nemhæien sævænhi mæ træfemhæ iræ.

³³ Ro iamînhi iræ Paelat rirærig muvnimwæ mwi ia nimwæ sævænhi, mækwæin Iesu, mîni pen tukwe in mæ, “Ik kig sævæi nækur Isrel?”

³⁴ Miregi Iesu rini mæ, “Ik atukw ikani ianhi uæ nærmæpæ kamhæni iou mamhæni pehe tukw ik i?”

³⁵ Miregi Paelat rini mæ, “Ripko mhæ iou iæmæ Isrel riti. Nækur imwam me a mîne pris asori me hæuvei pehe ik ia rægik. Næfe noien æræha ikino?”

³⁶ Miregi Iesu rini mæ, “Nitætæ sæiou iakamærimænu iræ ripkæmwhen mhæ ia nitætæ me sævæi kig me ia tiprænæ i. Ko nitætæ sæ iakamærimænu iræ ræmwhen ia nitætæ me sævæi kig me ia tiprænæ i, iotukwininari me sæiou ko hænaruaægæn raka mhæpwæh næsenien iou mæ takevæn ia rægi næmæ asori me sævæi nækur Isrel. Mætæ nitætæ sæiou iakamærimænu iræ ripkæmwhen mhæ ia nitætæ me sævæi kig me ia tiprænæ i.”

³⁷ Miregi Paelat rini pen tukwe in mæ, “Ro ianhi ik kig riti?”

Miregi Iesu rini mæ, “Ik ikani mæ iou kig riti. Iakinætui pehe ia tiprænæ i ti næri kuatia, mæ takîni irapw nægkiariien sæ ro nîpærhienien. Iærmama sæ ramærer ia nîpærhienien ramætærig nægkiariien sæiou.”

³⁸ Miregi Paelat rini pen tukwe in mæ, “Næfe næ nîpærhienien?” Nænæ næpin Paelat rini pam nægkiariien i, rirærig mevæn mwi mætæ næmæ asori me sævæi nækur Isrel fwe iruæ, mîni pen ti niræha i mæ, “Iæpkætæ mhæ nari riti in ro ræræha. ³⁹ Mætæ noien riti sækimiaha hiæmo ia Pasova me pam. Hiæmæni pehe tukw iou i næghi iærmama riti sæ ramæmak ia kalapus, nænæ iakæseni in rier irapw mæmævæn. Ro iamînhi iræ kimiaha hiøkeikei mæ takæseni iæmæ i in kig sækimiaha nækur Isrel rier mæmævæn?”

⁴⁰ Miregi irəha həkweın əpwəmwis mwi mə, “Rekəm! Kimaha iahəpwəh nokeikeien iəmə nəha! Kimaha iahokeikei Parapas!” (Parapas in iəmə ramakres, mamousi iərmama.)

19

¹ Ia nəpın nəha Paelat ruvehi İesu mını nəkwən mə naruagən me səvənhi tuhərisi in. ² Ro pen irəha həuvehi in mhərısi, nənə mhəuvehi rəhi mhəuvnhi kəfəfau səvəi kig irə, mhəfəfau pen ia kənkəpwə, nənə mhəuvehi mwi karkahu riti rərueəv məpwəmwis məmwhen ia karkahu səvəi kig, mharkahu pen mın, ³ mhəuvehe ipaka tukwe, mamhəni mə, “Ik kig səvəi nəkur İsel kimaha iahəsiai ik!” İrəha həni ianhi, nənə mhəpwı in.

⁴ Paelat rırərig revən mwi iruə, mını pen ti nırəha i mə, “Hətə ro. İakauvehi in mauvehe təkwtəkwuni mə tihətoni in mhəukurən mə iəpkətə mhə nari riti ro rərəha.” ⁵ Ro iamınhi irə İesu rier irəpw pehe iruə, məfəfau ia rəhi nəha kuvnhi kəfəfau səvəi kig irə, markahu karkahu nəha rəpwəmwis kala səvənhi rəmwhen ia tihinatis. Nənə Paelat rini pen ti nırəha i mə, “Hətə ro! İəmə i in i!”

⁶ Nəpın pris asori me mıne iotukwininari me səvənraha hətoni İesu, həkweın əpwəmwis mə, “Ərui tərini pen in ia nei kamarkuauı! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuauı!”

Miregi Paelat rini pen ti nırəha i mə, “Kimiaha əpa tihəuvehi in mhərui tərini pen ia nei kamarkuauı. Kwa iou iəpkətə mhə nari riti ro rərəha.”

⁷ Miregi nəmə asori me səvəi nəkur İsel həni pen tukwe in mə, “Səkimaha riti loa. Loa nəha rani mə iəmə i traməkeikei memhə ti nəri nə mə rini mə in Tini Kumwesən.”

⁸ Nəpın Paelat rıregi nəgkiariien i, rıregi rehekır pik mwi. ⁹ Ro pen rırərig muvnmwə mwi ia nımwə səvənhi, mını pen ti İesu i mə, “Ik iəmə pəku?” Mətə İesu rəpnəpen. ¹⁰ Ro pen Paelat rini pen tukwe in mə, “Rəfo ipkəgkiari mhə miou? Rosi ikreirei mə iakauvehi nasoriien iakukurən nəseniien ikier mamevən, nənə iakauvehi mwi nasoriien iakukurən niniien mə tukərui tərini pen ik ia nei kamarkuauı?”

¹¹ Miregi İesu rini pen tukwe in mə, “Ko ipkasori mhə ia nırak iamınhi trini mınuə Kumwesən rıpkuvei pehe mhə nasoriien nəha mik. Ro iamınhi irə iəmə nəha rıməuvei pehe iou ia rəgım nərəhaien sə in rino rərəha məpi raka nərəhaien i ikəmə.”

¹² Ia nəpın nəha mamevən Paelat raməmwur mə trəsəni İesu rier mamevən, mətə nəmə asori me səvəi nəkur İsel kamhəkweın əpwəmwis mə, “Trini mınuə ikəsəni iəmə i rier mamevən, Kig Sisa^a ko rıpkını mhə mə in riti nə ik. İərmama sə rini mə in kig riti ramərui nəkwai Kig Sisa.”

¹³ Ro iamınhi irə nəpın Paelat rıregi nəgkiariien me nəha, riri İesu mier irəpw iruə, məkure ia kwopun raməkiri nəgkiariien ikın. Kani kwopun nəha mə Kwopun keipeni kəruətərei me ikın. Nənə nəgkiariien Hipru rani mə Kapata. ¹⁴ Ro kurkwai nəpın ia ran ia nəpın nəha kaməpnəpənə narımmari me irə səvəi nəveginien asori nəha Pasovə. Paelat rini pen ti nəmə asori me səvəi nəkur İsel mə, “Hətə ro in i kig səkimiaha.”

¹⁵ Miregi irəha həkweın əpwəmwis mə, “Uvehi raka iəmə i! Uvehi raka iəmə i! Ərui tərini pen in ia nei kamarkuauı!”

Miregi Paelat rini pen ti niraha i ma, “Kimiaha hiokeikei ma takarui tarini pen kig sakimiaha ia nei kamarkuau?”

Miregi pris asori me hani ma, “Sisa opa in kig sakimaha. Kig riti mwi riwan.”

¹⁶ Ro pen Paelat ruvei pen Iesu ia ragi narugan me savanhi ma tuhari tarini pen in ia nei kamarkuau.

Karui tarini pen Iesu ia nei kamarkuau

¹⁷ Nanah iraha hauvehi Iesu, mhajer ia taon, ramavrani nei kamarkuau savanhi, mamevan meste kwopun naha kani ma Kerha ia Iarmama. Ia nagkiariien Hipru rani ma Kolkota. ¹⁸ Ia kwopun naha iraha harui tarini pen Iesu ia nei kamarkuau, mhari tarini pen mwi iarmama karu ia nei kamarkuau irahar min, riti ia nikaren mwatuk, riti ia nikaren mour, Iesu ia kurkwanrau.

¹⁹ Paelat rirai nagkiariien riti, mini nakwan ma tuhari pen ia nei kamarkuau savai Iesu. Nagkiariien naha rini iamihni irə ma:

IESU, IOMƏ NASARET, KIG SƏVƏI NƏKUR ISREL.

²⁰ Nakur Isrel me hapik havsini nagkiariien naha ti nari na ma kwopun naha harui tarini pen Iesu ia nei kamarkuau ikin ipaka ti taon. Kimarai pen nagkiariien naha ia nagkiariien mirahar i Hipru mine Latin mine Krik.^b ²¹ Ro iamihni irə pris asori me savai nakur Isrel hani pen ti Paelat i ma, “Tikəpwəh nirai penien ma ‘Kig savai Nakur Isrel.’ Mətə tikaməkeikei mirai pen ma, ‘Iamə i rini ma in Kig savai Nakur Isrel.’ ”

²² Miregi Paelat rini ma, “Rekam. Nəfə iakimərai pen iakimərai pen.”

²³ Napin narugan me hanərai tarini pen raka Iesu ia nei kamarkuau, hauvehi tinari me savanhi, mhəuai ia kusen kefə. Kusen riti savai iaruagan riti. Iraha hauvehi mwi karkahu əpwəmwis savanhi, mətə iarmama sə rimətiri karkahu naha ripkripin mhə tinari me. Rimətiri fwe irənhə meiwaiu meste inhəripw ia tinari kuatia.

²⁴ Ro iamihni irə narugan me hani pen ti niraha me i ma, “Pwəh səpwəh neitehien, mətə pwəh səuini pen kəpwier me pwəh rahatən ma sin truvehi savanhi.” Noien naha rier pehe ma nagkiariien ia Nəkuuə Ikinan truvehe mukuə, nagkiariien sə rini iamihni irə minuə,

“Irəha hauai tinari me səiou ia niraha me,
nanə mhəuini pen kəpwier me ti karkahu səiou.”

In i narimnari me naha narugan me naha hano.

²⁵ Mama savai Iesu, mine piavi mama savanhi, mine Meri pran savai Klopas, mine Meri Maktala, iraha kamhərer ipaka ti nei kamarkuau savai Iesu.

²⁶ Iarmama riti savai Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, in mwi ramərer ipaka. Napin Iesu rətoni iamə naha mine mama savanhi, rini pen ti mama savanhi ma, “Prən i. Iamə i in i narim.” ²⁷ Nanah rini pen ti iarmama savanhi ma, “Prən i in i mama səim.” Ro iamihni irə ia napin atukwatuk naha mamevan iarmama naha savai Iesu ramətui amasan ti prən naha rəmwhen ia in mama savanhi.

Iesu remhə

²⁸ Iesu rini pam nagkiariien i, mukurən ma narimnari me pam səməme in ruvehe ma tro, rino pam. Nanə ma tro nagkiariien ia Nəkuuə Ikinan ruvehe mukuə, in rini ma, “Iakinəkwakwa.” ²⁹ Nari riti raməkure ikin rukuə ia waen sə rəfə. Ro pen iraha heitesi pen koten riti ia waen naha, mhəpiri pen ia ragi nei riti kani ma hisop, nanə mhəuivehi utə pen ia tərhuu Iesu. ³⁰ Napin Iesu

b 19:20: Hipru nagkiariien savai nakur Isrel. Latin nagkiariien savai nakur Rom. Krik nagkiariien savai nakur Kris. 19:25: Mat 27:55-56 19:26: Jon 13:23 19:28: Sam 22:15 19:29: Sam 69:21

ruvætímwí raka waen nàha, ríni mæ, “Narimnari me pam iakino pam.” Nənə in rərpəsuk, məsəni pen nímíruíen səvənhi, memhə.

³¹ Nəpín nàha kaməpnəpenə irə narimnari me səvəi nəveginien asori nàha Pasova. Trakwakwi irə Sapat riti sə rasori musəpə ia Sapat me nepwín. Nənə asori me səvəi nəkur Ísrel həpwəh nokeikeien mə nípwráí nəmə me nàha kahar tuamharəgher ia nei kamarkuauí ia nəpín nàha. Ro pen həuvən mhəres Paelat mə trətəfi nísunraha mə irəhar tuharemhə akwauakw nənə irəha həukurən nuvehi rakaien nípwránraha. ³² Ro iamínhi irə naruagən me nepwín həuvən mhətəfi nísui íəmə mi nàha kəru kəruí tərini pen irau ia nei kamarkuauí irəhar Iesu. Hətəfi sə rukupwən məgher, nənə mhətəfi mwí sə rukurirə í. ³³ Mətə nəpín irəha həuvehe tí Iesu, mhətoni mə ruvamhə raka, həpwəh nətəfiien nísun mi. ³⁴ Mətə iaruağən riti ia nírəha rəpi níkau irə ia nitei, nənə təkwtəkwuni a mwí netə míne nui krouier. ³⁵ Íərmama riti nàha íkin rínətə narimnari me nàha ia nənimen. In rínəğkiari raka irə, mə kímiaha mwí híukurən níniiien nípərhiienien irə. Nəğkiariien səvənhi ro nípərhiienien. Nənə in rukurən mə in rani nəğkiariien sə ro nípərhiienien. ³⁶ Kíno narimnari me nàha mə nəğkiariien í ia Nəkukua Íkinan tuvehe mukuə. Ríni mə, “Tukəpwəh nətəfiien níkəkrin riti.” ³⁷ Nənə nəğkiariien riti mwí ia Nəkukua Íkinan ríni mə, “Írəha tuhəti pen mhətoni íəmə nàha hənəpi in ia nitei.”

Kərkwafə nípwráí Iesu

³⁸ Kíno pam narimnari me nàha nənə íəmə Aramatia riti nəğhin nə Josef revən mərəs Paelat mə trəsəni in ruvehi raka nípwráí Iesu. Josef in íərmama riti səvəi Iesu, mətə ramərkwafə in tí nəri nə mə ramhəkir nəmə asori me səvəi nəkur Ísrel. Paelat rəsəni, ro pen Josef revən muvehi raka nípwráí Iesu. ³⁹ Nikotimas, íəmə sə rímavən mətə Iesu ia nəpín, in mwí revən irau Josef, mauvehi kuse nari penpen mi nàha mír míne alos.^C Kuse nəri nàha in rauvehi nípamiēn səvənhi ípaka tí toti kilo. ⁴⁰ Írau krouvehi nípwráí Iesu rouvegi ia tinarí kani mə línen irəhar nari penpen mi nàha mír míne alos. Noien nàha ramesi pen nəfe nəkur Ísrel kamho ia íərmama remhə. ⁴¹ Nənə nəmhiēn riti ípaka tí kwopun nàha kínrəuí tərini pen Iesu ia nei kamarkuauí íkin. Ia reri nəmhiēn nàha nípəgi kəruətərei riti sə ví kípəkərkwafə raka mhə nípwráí íərmama remhə irə. ⁴² Nəpín nàha nəpín nəkur Ísrel kamhəpnəpenə tí Sapat irə. Nənə tí nəri nə mə nípəgi kəruətərei nàha ípaka, irau krouəmri pen nípwráí Iesu irə.

20

Iesu rətui mwí ia nemhaiēn səvənhi

¹ Sante ia nəpnəpín anan rapitpitəv íhi, Meri Maktala revən ia nípəgi kəruətərei kínrəkwafə nípwráí Iesu íkin, mətəni mə kəruətərei sə ramərer tukuahag tərhuí nípəğ nàha kínrəpəkir raka raka í. ² Ro pen Meri raiu mevən tí Saemon Pita míne íərmama riti mwí səvəi Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, nənə míni pen tí nírəu í mə, “Írəha həuvehi raka nípwráí Íərimənu səkítaha ia nípəgi kəruətərei, nənə kímaha íahəreirei mə həmri pen in pəku.”

³ Ro iamínhi irə Pita rier irau in riti nàha in mwí íərmama riti səvəi Iesu, krauaiu rauevən fwe ia nípəğ. ⁴ Írau krauaiu pərpəri rauevən, mətə

iāmə nəha in mwi iərmama riti səvəi Iesu rəvtənhi Pita, mukupwən mier pen fwe ia nīpəg, ⁵ mərpəsuk, məti puvnimwə, mətoni tinari me nəha linen kāmhamak, mətə in rīpkuvnimwə mhə. ⁶ Nənə Saemon Pita rukurirə in muvehe, muvnimwə ia nīpəg, mətoni tinari me nəha linen kāmhamak. ⁷ In rətoni mwi tinari nəha kīməvegi kənkəpwə Iesu irə rīpkəmak pəri mhə irəha tinari me nəha linen, mətə kīnərfə kəmri ia kwopun əpə. ⁸ Nənə iərmama nəha səvəi Iesu, sə rukupwən mier pen fwe ia nīpəg, in mwi ruvnimwə mətoni narimnari me nəha, nənə mīni nīpərhienien irə. ⁹ (Mətə meste pehe nəpīn nəha irau kroureirei ihi nīpwrai nəgkiariien me nəha ia Nəkukua Ikinan səməme kāmhəni mə Iesu traməkeikei mətūi mwi ia nemhəien səvənhi.)

Meri Maktala rətoni Iesu

¹⁰ Nənə iərmama mi nəha səvəi Iesu krouərəig rauevən fwe imwənrəu. ¹¹ Mətə Meri ramərəer irəu ia nīpəgi kəruətəri maməsək. In raməsək ihi, mərpəwəsuk, məti puvnimwə ia nīpəg, ¹² mətoni agelo mi kəru tinari səvənrəu rəpsan krauəkure ia kwopun nīpwrai Iesu rīnaməmək ikīn, riti ia kənkəpwə riti ia nisun.

¹³ Nənə irau krouni pen tukwe in mə, “Prən i. Ikamasək ti nəfe?”

Miregi Meri rīni pen ti nirau i mə, “Irəha həuvehi raka nīpwrai Iərimənu səiou, nənə iakreirei mə hənəmri pen in pəku.” ¹⁴ Meri rīni pam nəgkiariien i, muvsini in, mətoni Iesu ramərəer ia kwopun nəha, mətə rīreirei mə Iesu nəha.

¹⁵ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Prən i. Ikamasək ti nəfe? Ikamətūi sin?”

Mətə Meri rərīn rīrhi mə iāmə nə iāmə sə ramətūi ti nəmhien nəha. Ro pen rīni pen tukwe in mə, “Iāmə asori. Trīni mīnuə ik ikiməuvehi raka nīpwran, ni pehe tukw iou i kwopun nəha ikīnəmri pen ikīn, nənə iou takevən muvehi raka.”

¹⁶ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Meri.”

Meri ruvsini in, nəgkiari pen mīn ia nəgkiariien Hipru, mīni mə, “Raponi.” (Raponi nīpwran mə lahatən.)

¹⁷ Miregi Iesu rīni pen tukwe in mə, “Tikəpwəh nəgherien ia nirak. Iapkutə mhə ihi mevən ti Tata Kumwesən. Mətə tikevən mətə piak me, mīni pen ti nīrəha i mə iakani iamīnhi irə mə, ‘Iakautə mamevən ti Tata səiou mīne Tata səkīmiaha. Iakamevən ti Kumwesən səiou mīne Kumwesən səkīmiaha.’”

¹⁸ Ro pen Meri Maktala rəvən, mīni irəpw ti nərmama me səvəi Iesu mə, “Iakīnətə Iərimənu səkitaha,” marə mīni mwi narimnari me i Iesu rīməni pen tukwe.

Nərmama me səvəi Iesu hətoni in

¹⁹ Nəpīn nəha Sante. Ia nəruarəv nərmama me səvəi Iesu housəsīmwin irəha me ia nəkwai nīmwə riti, mhərəpīnhə əknekin ia təpīnhə me ti nəri nə mə həhekīr nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl. Ia nəpīn nəha Iesu ruvehe mərəer ia kurkwanraha, mīni pen ti nīrəha i mə, “Nəmərīnuien tramarə tukumiaha.”

²⁰ In rīni pam nəgkiariien i, nənə mahatən təmwiki nil ia rəgīn mi mīne təmwiki nitei ia nīkau irə. Nəpīn nərmama me səvənhi hətoni Iərimənu səvənrəha, rərīnrəha raglen.

²¹ Nənə Iesu rīni pen mwi ti nīrəha i mə, “Nəmərīnuien tramarə tukumiaha. Tata Kumwesən rərhi pehe iou iakuvehe. Ia noien nəha iou mwi iakamərhi pen kīmiaha tihəuvən.” ²² Nəpīn in rīni pam nəgkiariien i, reiahəg pen ia nīrəha, mīni pen ti nīrəha i mə, “Həuvehi Nənīmwin Ikinan. ²³ Trīni mīnuə

kimiaha hiāni pen ti iārmama riti mā ‘Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien. Rəmwhen a mwi trini minuə kimiaha hiāni pen ti iārmama riti mā, ‘Kumwesən trərpwin noien ərəha me səim,’ nənə Kumwesən trərpwin pen min.”

Iesu mine Tomas

²⁴ Ia nəpin naha Tomas, riti ia nərmama me twelef səvəi Iesu, kani mwi in mā “Mwirmwir” riwən irəha minraha nəpin Iesu riməuvehe irə. ²⁵ Ro pen nərmama me səvəi Iesu səməme hənətoni in hāni pen ti Tomas i mā, “Kimaaha iahənətə Iərimənu səkitaha.”

Mətə Tomas rini pen ti nirəha i mā, “Takaməkeikei mətoni təmwki nil ia rəgin mi, mirapi ruei nil mi naha ia nəkwai rəgik. Təmwki nitei ia nīkau irə takaməkeikei mirapi ia rəgik. Mə iapko mhə iamīnhi ko iapki ni mhə nīpərhienien irə.”

²⁶ Nəfwakien riti ruvehe mukurau, nərmama me səvəi Iesu həuvnimwə mwi ia nimwə naha, Tomas irəha minraha. Nəri auər a hərəpinhə əknekīn ia təpinhə me, mətə Iesu ruvehe mərer ia kurkwanraha, mini mā, “Nəməriniuen tramarə tukumiaha.” ²⁷ Marə mini pen ti Tomas i mā, “Osə pehe nəkwai rəgin, mirapi rəgik mi. Osə pehe rəgin, mirapi nīkau ia nīrak. Tikaməkeikei mini nīpərhienien, məpwəh niniien mwi mā neikuəien.”

²⁸ Miregi Tomas rini mā, “Iərimənu səiou mine Kumwesən səiou.”

²⁹ Miregi Iesu rini pen tukwe in mā, “Ikani nīpərhienien ia nīrak ti nəri nə mā ikətə iou. Nərmama me naha səməme həpkətə mhə iou, mətə kamhəni nīpərhienien ia nīrak, rerinraha tragien.”

Rəfo Jon rimərai nəkukuə i?

³⁰ Iesu rino nīmətəien me ripik mwi ia nəmri nərmama me səvənhi iapkrāi pen mhə irəha ia nəkukuə i. ³¹ Mətə səməme i iakimərai pen ia nəkukuə i iakrai pen mā kimiaha tihəni nīpərhienien ia Iesu mā in nə Kristo, Tini Kumwesən. Iakuə kimiaha tihəni nīpərhienien irə, nənə mhəuvehi nīmiriuen ia nəghin.

21

Iesu rier irapw mwi ia nəmri nərmama nepwin səvənhi

¹ Kurirə ikīn Iesu rier irapw mwi ia nəmri nərmama me səvənhi ia nīkare nui asori Taepirias. In rier irapw ia nəmrinraha iamīnhi irə: ² Nəpin riti Saemon Pita, mine Tomas sə kani in mā “Mwirmwir,” mine Nataniel sə ruku pen ia Kena ia tənə Kallili, mine tini Sepeti mi, mine iārmama kəru mwi səvəi Iesu housəsīmwin irəha me ia kwopun kuatia. ³ Nənə Saemon Pita rini pen ti nirəha i mā, “Iakamevən takvi nəmu me.”

Miregi irəha hāni pen tukwe in mā, “Itə. Pwəh kitaha pam səuvən.” Ro pen irəha heiwaiu mhəputə ia nītətə oulhi riti, mhəuvən mhəvi net meste riran, mətə həpkuvi mhə nəmu riti.

⁴ Nəpin rinamran Iesu ramərer ia nīkare nui asori, mətə nərmama me səvənhi hərəirei mā Iesu naha.

⁵ Iesu rini pen ti nirəha i mā, “Nəkwerhakwərha me, nəmu riti nə hiəvi uə?” Miregi hāni mā, “Rekam.”

⁶ Miregi in rini pen ti nirəha i mā, “Herukw ro net səkimiaha ia nīkare nītətə oulhi mwatuk, nənə tihətoni nepwin.” Ro iamīnhi irə irəha herukw

irapw net, mhəuvəreirei nivi utəien mwi ti nəri nə mə nəmu me həuvəukuə r ia nəkwaï net.

⁷ Nənə iərmama səvai Iesu, sə nəha Iesu rokeikei pik in, rini pen ti Pita i mə, “Kwa Iərimənu nəha səkitaha.” Ia nəpin nəha Saemon Pita riməpeki raka tinari me səvənhi maməvi nəmu me, mətə nəpin riregi mə Iərimənu nəha, in ruvei pen mwi tinari me səvənhi, məruərau irapw ia nui, meiai muvarei.

⁸ Nərmama səvai Iesu ia nəkwaï nitətə ouïhi həsuə a mhəuvarei, mhəvkəkini net sə nəmu me həukuə r irə. Ripko mhə irəha isipw in ti nikare nui, mətə həsuə a rəmwhen ia hantret meta. ⁹ Nəpin həuvarei irə hətəni bred mine nəmu me ramrimər pen ia nukumhəv ia napw.

¹⁰ Nənə Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həpeki nəmu me nepw in sə hiəpkuvi a i, mhəpeki mhəuvehe.”

¹¹ Ro iam inhi irə Saemon Pita rəputə ia nitətə ouïhi, muvi parei net rukuə r ia nəmu asori me irəha pam wan hantret fifti tri. Nəri auə r a mə nəmu me həpik iam inhi, mətə net ripkəpəruəpəruə mhə. ¹² Iesu rini pen ti nirəha i mə, “Həuvehe mhani nari.” Ia nəpin nəha nərmama me səvənhi həhekir. Irəha riti riwən rəres in mə, “Ik sin i?” Irəha həuvəukurən raka mə in nə Iərimənu səvənraha. ¹³ Nənə Iesu ruvehe, muvehi bred, muvei pen minraha, marə mo mwi iam inhi ia nəmu me. ¹⁴ In i nəpin sə ro kahar irə Iesu rier irapw ia nəmri nərmama me səvənhi nəpin rinətui mwi ia nemhəien səvənhi.

Iesu mine Saemon Pita

¹⁵ Nəpin irəha hənani raka nari, Iesu rini pen ti Saemon Pita i mə, “Saemon, tini Jon, ikokeikei pərhien iou məpi raka irəha i uə rekəm?”

Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Ouəh, Iərimənu, ikukurən mə iakokeikei pərhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Əkwəni kwəti sipsip me səiou.”

¹⁶ Nənə Iesu rəres mwi sə ro kəru irə, mini mə, “Saemon, tini Jon, ikokeikei pərhien iou uə rekəm?”

Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Ouəh, Iərimənu, ikukurən mə iakokeikei pərhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Ətui amasan ti sipsip me səiou.”

¹⁷ Nənə Iesu rəres mwi sə ro kahar irə, mini mə, “Saemon, tini Jon, ikokeikei pərhien iou uə rekəm?”

Pita riregi rərhəha ti nəri nə mə Iesu rəres sə ro kahar irə minuə “Ikokeikei pərhien iou uə rekəm?” Ro pen rini pen tukwe in mə, “Iərimənu, ikukurən narimnari me pam, mukurən mwi mə iakokeikei pərhien ik.”

Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Əkwəni sipsip me səiou. ¹⁸ Iakani nıpərhienien tukw ik i fwe kupwən nəpin ikinamouïhi irə ikinamarkahu atukw səim, mamavən ia kwopun pəku ikokeikei, mətə nəpin tikərgarə, tikus atukw rəgim mi, nənə iərmama əpə iti trarkahu pehe mik, muvehi ik ikevən ia kwopun sə ipkokeikei mhə mə tikevən ikin.” ¹⁹ (Iesu rini nəgkiariien i mahatən nəfe nemhəien Pita tremhə irə muvehi utə nəghi Kumwesən.) Nəpin rini pam, mini pen ti Pita i mə, “Kurirə iou.”

²⁰ Ia nəpin nəha Pita rəti kurirə, mətəni iərmama riti səvai Iesu, sə Iesu rokeikei pik in, rakurirə ia nirau. Iərmama nə in nə iərmama sə fwe kupwən raməkure ipaka ti Iesu nəpin kamhani pəri nari irə, nənə mərəs pen in mə, “Iərimənu, sin nə truvei pen ik ia rəgi nərmama səməme haməmwəki ik?”

²¹ Nəp̄in Pita rətoni iəmə nəha rakurirə ia nirau, rini pen ti Iesu i mə, “Iərimənu mətə rəfo ia iəmə nəha?”

²² Miregi Iesu rini pen tukwe in mə, “Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trini minuə iakokeikei mə in trimiru mamevən meste nəp̄in sə takuvehe irə, səkimrau min əpa. Mətə ik tikukurirə iou.” ²³ Ro iam̄inhi irə nəgkiariien riti rauviris ia piəvtaha me mə iərmama nəha səvəi Iesu tripkemhə mhə. Mətə Iesu ripk̄ini pen mhə ti Pita i minuə “Iəmə nəha tripkemhə mhə.” In rini mə, “Rəfo ikəres iəmə nəha miou? Trini minuə iakokeikei mə in trimiru mamevən meste nəp̄in sə takuvehe irə, səkimrau min əpa.”

²⁴ Iərmama nəha səvəi Iesu in a mwi nəha rani irapw narimnari me i, mamrai nəgkiariien me i. Nənə kitaha səukurən mə nəgkiariien səvənhi ro nipərhiēnien.

²⁵ Nənə narimnari me ripik mwi nəha ikin Iesu rino. Tuko kirai pen pam irəha ia nəkukuə, rosi ko təkure tiprənə i ripkəmwhen mhə mə trəkwtəmhiri nəkukuə me pam.

Wok Me Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Wok me in nəkukuə səro kəru irə sə Luk rīmərai. Luk rīmərai nəkukuə i revən ti in riti nəghin nə Teofilas. Ia nəkukuə i kitaha sətoni nukune nəfwakiiē səvəi Iesu Kristo mine rīnəfuvehe mevən ia tənəmtənə me. Nəkukuə i raməgkiari ia wok səvəi Pita mine Pol, irau aposol mi səvəi Iesu Kristo. Pita in aposol riti sə ramətui amasan ti nakalasia me fwe Jerusalem nəpīn nəfwakiiē rīməuvehe vi a. Pol in aposol riti sə Kumwesən rərhi pen i revən ia tənəmtənə me. Wok me nəghin riti mwī mə Wok Me Səvəi Nənīmwin Ikinan. Kani nəhag nəha ti nəri nə mə nəkukuə i raməgkiari ia nuveheien mine wok səvəi Nənīmwin Ikinan. Wok me rani irapw nəgkiariien sə nakalasia me fwe kupwən hənəməvisau irə. Wok me raməgkiari ia nəkur Isrel mine həfo mhəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo. Rani mwī mə Kumwesən rəfo mərhi pen aposol me həuvən ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, nənə irəha hənī nīpərhiēnien ia nəgkiariien amasan səvənhi. Wok me raməgkiari mwī ia nəkur Rom səməme hənəmərīmənu ia kwopun me fwe kupwən. Rani mə irəha həfo mhəmwəki nakalasia me səvəi Iesu.

Iesu revən fwe ia neiai

¹ Iou riti Teofilas:

Ia nəkukuə kupwən səiou sə iakuvərai raka mik iakuvəni raka narimnari me pam Iesu ramo mine nəgkiariien me pam ramahatən nərmama me irə fwe kupwən. Iakiməni fwe ia nukune wok səvənhi muvehe ² meste nəpīn nəha in raməvhag m aposol me səvənhi səməme in rīnərpwi rəgin ia nīrəha. In raməvhag mīnraha, mauvei pen nəgkiariien riti rauku pen ti Nənīmwin Ikinan. Nəpīn ruvei pen pam, kuvehi utə in revən fwe ia neiai. ³ Nəpīn Iesu ruvəregi raka nəmisəien səvənhi, rarə mwī nəpīn foti. Ia nəpīn me nəha ramier irapw ti aposol me nəha. Nəpīn rīpik ramərer ia nəmīnraha, mamə irəha hamətoni mə ruvəmīru pərhiēn. Irəha kamhətə in, nənə in rani narimnari me ia nikaren səvəi nītətə sə Kumwesən ramərīmənu irə.

⁴ Nəpīn riti raməni pəri nari irəha mīnraha, nənə mīni pen ti nīrəha i mə, “Tihəpwəh nīerīen ia Jerusalem, mətə tihameitenhi Nənīmwin Ikinan sə Tata səiou rīno raka promes mə truvei pehe m kīmīaha. Hīəuvəregi raka iou iakaməgkiari irə fwe kupwən, mamīni mə, ⁵ “Jon rīno paptəes ia nui, mətə rīpko mhə tui Kumwesən tro paptəes ia kīmīaha ia Nənīmwin Ikinan.”

⁶ Nənə nəpīn riti mwī, nəpīn aposol me housəsimwin irəha me, kamhəres pen Iesu i mə, “Iərīmənu, tikərīmənu ia nəkur Isrel nəha təkwtəkwuni rəmwhen ia kīg kupwən me səvənraha uə rekəm?”

⁷ Mətə Iesu rīni pen ti nīrəha i mə, “Tata səiou rauvehi nasorīen mīnəmri raka nəpīn me pam. Rīpko mhə səkīmīaha tihəukurən mətīēn nəpīn me nəha tuhəier irapw. ⁸ Mətə nəpīn Nənīmwin Ikinan truvehe ia kīmīaha, tihəuvehi nīskaiien. Nənə tihaməkeikei mhəuvən, mhəvisau irapw iou fwe Jerusalem, mine ia kwopun me pam fwe ia tənə Jutia mine Sameria, mhəuvən mhəste tənəmtənə me pam.”

⁹ Nəpɪn Iesu rini pam nəgkiariien me nəha, kuvehi utə in rautə. Nərmama me səvənhi kamhəti pen mamhətoni in meste nəpuə riti rousəman. Kurirə irə həkətoni mhə mwi in.

¹⁰ Nəpɪn Iesu rautə mamevən, irəha kamhəkwtə ihi ia nimagouagou, nənə təkwətəkwuni a iəmə mi kəru səvənrau tinari rəpsan krouier irapw ti nərəha, rouarer ia nikarenraha, ¹¹ rouni mə, “Nəmə Kalili! Rəfo hiamərəer ia kwopun i, mamhəti utə ia nimagouagou? Iesu i sə kuvehi raka tukumiaha, kuvehi utə revən fwe ia neiai, in truvehe rəmwhen a mwi hiənətoni rautə ia nimagouagou mamevən.”

Matias truvehi təmwki Jutas

¹² Kurirə ikin aposol me həier ia təkuər nəha kani mə Təkuər Olif mhərərig mamhəuvən fwe Jerusalem. (Təkuər nəha Olif raməkure ipaka ti Jerusalem rəmwhen ia wan kilometə.) ¹³ Nəpɪn irəha həier pen fwe taon, mhəutə pen fwe ia rum nəha irənhə kwopun kamharə ikin. Nəghinraha me i: Pita, Jon, Jemes, Antru, Filip, Tomas, Patolomiu, Matiu, Jemes tini Alfeas, Saemon (iəmə sə kupwən rakurirə ia səməme haməmwur mə tuhəkoui irapw nəkur Rom), mine Jutas tini Jemes. ¹⁴ Ia nəpɪn me nərmama me nəha nətərigien səvənraha kuatia. Kamhousəsimwin irəha me, mamhəfwaki. Meri, mama səvai Iesu, mine piəvi Iesu me, mine nɪpran səməme kamhəni nɪpərhiēnien ia Iesu irəha minraha.

¹⁵ Nəpɪn me nəpwin həukurau, nənə piəvtaha me housəsimwin irəha me ia kwopun kuatia. (Irəha pam ipaka ti wan hantret twenti.) Nənə Pita riskəmter ia rerinraha mini mə, ¹⁶ “Nərman, piak me, fwe kupwən Nənimwin Ikin ruvei pen nəgkiariien səvənhi m Kig Tevit mə trukupwən mini irapw Jutas, iəmə sə riməiri nərmama me həuvən mhəkwtəmhiri Iesu. Nəgkiariien nəha ruvəuvehe muvəukuə raka, ti nəri nə mə nəgkiariien me pam kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan tuhaməkeikei mhəuvehe mhəukuə. ¹⁷ Jutas nəha fwe kupwən Iesu rinərpwi rəgin irə mə truvehe mo aposol riti səvənhi kimaha min.”

¹⁸ (Iəmə nəha rino noien ərəha, muvehi mane irə, muvehi mevən muvehi nəmri tiprənə i. Fwe ia tiprənə nəha in rimwei irapw, tipwin rəpəruə, nəninhə irə rier. ¹⁹ Nərmama səməme kamharə fwe Jerusalem həregi nəvisaiuen səvənhi, nənə həuvei pen nəghi kwopun nəha ia nəgkiariien səvənraha mə Akeltama. Nɪpwrai nəgkiariien nəha in i mə Tiprənə sə Netə Rinaiu Ikin.)

²⁰ Pita riripin nəgkiariien mini mə, “Nəgkiariien i sə kimərai pen ia nəkukuə nəha Ol Sam raməgkiari ia Jutas. Rini mə, ‘Pwəh səvənhi rukwənu ruvehe məkun.

Iərmama trəpwəh narəien ikin.’

Kimərai pen mwi mə,

‘Pwəh iərmama riti mwi ruvehi təmwhekɪn,

mo səvənhi wok.’

²¹⁻²² Ro iaməni irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi utə iərmama riti truvehi təmwki Jutas. Kimaha min təhəvisau irapw mə iahənətoni ia nəmrimaha mə Iesu rinətui mwi pərhiēn ia nēmhəien səvənhi. Pwəh səuvehi utə iərman riti sə rinakurirə ia kimaha ia nəpɪn me pam nəha Iesu Iərimənu səkɪtaha rinaməvən kimaha min. Rinostat mukurirə ia kimaha ia nəpɪn nəha Jon rinamo paptəes ia nərmama muvehe meste nəpɪn nəha kuvehi utə Iesu revən fwe ia neiai.”

²³ Pita rini pen pam, nənə irəha həni irapw nəghi iərmama kəru. Nəghinrau Josef mine Matias (Josef nəha kaməkwein mwi in mə Pasapas mine Jastas.) ²⁴ Nənə irəha həfwaki, mhəni mə, “Iərimənu, ikukurən nətərigien səvəi nərmama me pam. Tiko mahatən ro m kimaha i mə iərman mi sə pəku nəha ikokeikei mə ²⁵ truvehe mo in aposol, muvehi təmwki Jutas, iəmə sə rinəpwəh wok nəha mə trevən ia kwopun atukwatukw səvənhi.” ²⁶ Nənə irəha həuini nəri sə ramahatən pen nəri mə sin nəha truvehi wok nəha. Nənə nəri nəha rahatən pen mə Matias. Nənə həvsini pen in irəha aposol me eleven.

2

Nəpin asori nəha Pentekos

¹ Nəpin asori nəha Pentekos^a ruvəuvehe. Ia nəpin nəha nərmama pam səvəi Iesu housəsımwin irəha me ia kwopun kuatia. ² Təktwəkwuni a həregi nəri riti rəmwhen ia nimətagi asori ruku pen ia nimagouagou muvni mwə masori ia nimwə nəha kamhəkure ikin. ³ Hətə nərami napw me həivə kirkiri, mhəuvən, mhərer ia kənkəpwənraha kuatia kuatia. ⁴ Irəha pam rerinraha ruvehe mukuər ia Nənımwin Ikinan. Nənə Nənımwin nəha ruvei pen nəgkiariien minraha hənəməgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə.

⁵ Ia nəpin nəha nəkur İsrel me həpik kamharə fwe Jerusalem. Irəha nəha nəməfwaki me həməuku pen fwe ia tənəmtənə me mhəuvehe. ⁶ Nəpin həregi narimnari me nəha, housəsımwin pen irəha me ipaka tukwe. Irəha haməkərinari ti nəri nə mə nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə sə hənətui pen irə, irəha kamhəregi nərmama me səvəi Iesu kamhəgkiari ia nəgkiariien me nəha. ⁷ Nənimenraha rier. Həreirei, mamhəni pen ti niriəha me i mə, “Hətə ro. Nərmama me nəha kamhəgkiari irəha pam nəkur Kalili. ⁸ Mətə rəfo kitaha saməregi kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkitaha me səpəmsəpə sə sənətui pehe irə? ⁹ Kitaha i nəmə Patia, mine nəmə Metia, mine nəmə Elam. Kitaha nepwin samarə ia Mesopotemia, mine Jutia, mine Kapatasia, mine Pontas, mine Esia, ¹⁰⁻¹¹ mine Frijia, mine Pamfilia, mine Ijip, mine Krit, mine Arepia, mine tənə nəha Lipia ipaka ti Saerin. Kitaha nepwin həuku pen fwe ia Rom. Kitaha nepwin nəkur İsrel atukwatukw, nənə kitaha nepwin ripko mhə kitaha nəkur İsrel, mətə samarə ia narəien səvənraha. Mətə kitaha pam saməregi nərmama me nəha kamhəgkiari ia nəgkiariien me səkitaha me, mamhəni irapw wok asori me Kumwesən rino.” ¹² Nənə irəha nənimenraha rier. Həreirei, mamhəres pen irəha me i mə, “Nəri nəha nipwran rəfo irə?”

¹³ Mətə irəha me nepwin haris, mhəni mə, “Nərmama me nəha kamhənımwı waen, mamhakonə irə!”

Nəvisauien səvəi Pita

¹⁴ Mətə Pita riskəmter irəha Eleven Aposol me, məgkiari asori, mını pen ti niriəha i minuə, “Nəmə Jutia mine kimiaha pam nərmama hiamarə ia Jerusalem, tiho mhətərig ro iou, pwəh iakini pehe nipwrai nəri nəha tuku-miaha i. ¹⁵ Hiaməni mə nərmama me i hakonə ia waen, mətə rekəm. Irəha həpwəh nakonəien. Kwa naen klək a i ia nəpnəpin. ¹⁶ Nəri nəha hiamətoni ramesi pen nəgkiariien i Joel Profet rıməni fwe kupwən:

¹⁷ Kumwesən rini mə, “Tramevən ipaka ti nəpin sampam, iou takərhi irapw nənimwin səiou trevən ti nərmama me pam.

1:24: Jon 2:25   **2:1:** Lev 23:15-21, Dut 16:9-11   **a 2:1:** Wok Me 2:1; 20:16, Fas Korin 16:8, Lev 23:15-21, Dut 16:9-12, Nam 28:26-31.   **2:3:** Mat 3:11   **2:4:** Wok Me 4:31, Wok Me 10:44-46, Wok Me 19:6, Mak 16:17   **2:7:** Wok Me 1:11   **2:9:** 2Tim 1:15

Nipwnətimiaha me nərman mine nipran tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku
pen ti Nənimwin səiou.

Nəmaruə me səkimiaha me tuhətə vison me.

Nərgarə me səkimiaha me tuhəməkrəha.

¹⁸ Ia nəpin nəha nərmana me səiou kani irəha mə iotukwininari me,
nəri auər a mə irəha nərman uə nipran,

mətə takarhi irapw Nənimwin səiou trevən ti nirəha,

nənə irəha tuhəni irapw nəgkiariien sə ruku pen ti Nənimwin səiou.

¹⁹ Tako narimnari me fwe irənhə ia nimagouagou.

Nərmama tuhətoni, mhərkərinari irə.

Ia təkure tənə tako nimtətien me:

netə, mine napw, mine nise napw.

²⁰ Meri truvehe mipitəv.

Məkwə truvehe məruerəv məmwhen ia netə.

Kurirə irə nəpin səvəi Iərimənu truvehe.

Nəpin nəha trasori mopə ia nəpin me pam.

²¹ Ia nəpin nəha nərmana me pam səməme tuhəkwein ia Iərimənu
in truvehimiru irəha.'

²² Nəmə Isrel tiho ro mhəregi nəgkiariien me i. Iesu nəha iəmə Nasaret
Kumwesən rinahatən atukwatukw m kīmiaha i mə in pərhien rərhi pehe
i ruvehe tukumiaha. Nəpin Iesu rinamavən ia rerimīaha fwe kupwən,
Kumwesən rauvei pen niskaiien min, ramo nimtətien me mine narim-
nari asori me hiamətoni hiamərkərinari irə rəmwhen hiəuvəukurən raka.

²³ Nəpin Kumwesən ruvei pen Iesu ia rəgimīaha, in ro iamīnhi irə mamesi pen
a nətərigien səvənhi mine nəfe in ruvəukurən raka fwe kupwən mə tro. Nənə
kīmiaha hiouisi əpune Iesu ia noien nəha hiəno irə. Hiəmri pen in ia rəgi nəmə
ərəha me, nənə hərui tərini pen in ia nei kamarkuau. ²⁴ Mətə Kumwesən rifi
Iesu ia nəmisəien səvəi nemhəien, mo in rətui mwi. In rino iamīnhi irə ti nəri
nə mə nemhəien ko ripkəkwətəmhirī mhə Iesu. ²⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien i
Kig Tevit rīməni irə minuə:

'Iakamətə ik krau mik Iərimənu səiou ia nəpin me.

Ikamarə ipaka tukw iou.

Nari riti riwən tro iou iakətəmnimwin.

²⁶ Ro iamīnhi irə rerik ragien pik.

Tərhuک raməgnəgini ik Iərimənu səiou.

Nipwrak mwi trarə amasan, məpwəh nehekiriien,

²⁷ ti nəri nə mə nəpin takemhə

tikəpwəh nəpwəhien iou iakarə Imwei Nəkur Həuvamhə.

Tikəpwəh nəseniien nipwrai iəmə ikinan səim rīməri:

²⁸ Ikinahatən raka iou ia suatuk me səvəi nimiruien.

Tiko iou krau mik krauarə rerik ramagien.'

²⁹ Piak me, iakuə takini pehe tukumiaha i mə Kig Tevit, kaha kupwən
səkitaha, in ripkəgkiari atukw a mhə irə. In ruvamhə. Kuvənimwi raka.
Səvənhi kref raməmak ihi. Fwe tui meste pehe ipwet mine samətoni. ³⁰ Mətə
in profet riti. Rukurən amasan mə Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi mini pen
tukwe in minuə ti nəpin riti in ro kwənəkwus riti səvənhi ruvehi təmwhekin

mərimənu. ³¹ Kig Tevit riməkupwən mətoni Kristo^b nəha mə trətui mwi ia nemhəien səvənhi. In nəha Kig Tevit rəgkiari irə ia Ol Sam nəpin rini minuə 'Kumwesən trəpwəh nəpwəhien in ramarə Imwei Nəkur Həuvamhə. Nipwran tripkimərir mhə.' ³² Iesu nəha, Kumwesən rinəsuepwiri in ia nemhəien səvənhi. Kimaha i iahənətoni, mamhəni irapw mə ro nipərhiénien. ³³ Kumwesən, tata səvəi Iesu, ruvehi utə in mukurei pen in ia nikaren mwatuk. In ruvei pen Nənimwīn Ikinan min rəmwhen rino raka promes fwe kupwən mə tro. Iesu ruvehi Nənimwīn nəha, mərhi pehe i. Nəri nəha hiamətə, mamhəregi Nənimwīn Ikinan nəha. ³⁴ Kig Tevit rəpwəh nutəien fwe ia neiai, mətə in atukwatukw nəha rəgkiari ia Kristo, mini mə, 'Kumwesən rini pen ti Iərimənu səiou mə,

Əkure ia nikarek mwatuk

³⁵ meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe, tikərpwi utə tipage nisum mi ia nirəha.'

³⁶ Ro iamīnhi irə kimiaha pam nəkur Isrel tihaməkeikei mhəukurən mə Iesu nəha hiənəruī tərini pen ia nei kamarkuauī, in nəha təkwtəkwuni Kumwesən ro in ruvehe mo Iərimənu mine Kristo."

³⁷ Nəpin nərmama me nəha həregi nəgkiarién səvəi Pita, rerinraha rəpou pik. Həres pen Pita mine aposol me i mə, "Piak me, təkwtəkwuni nəha tahəfo nəha?"

³⁸ Miregi Pita rini pen ti nirəha i mə, "Kimiaha tihaməkeikei mhəerərig ia noien ərəha me səkimiaha mhəuvehe pwəh iaho paptəes ia kimiaha ia nəghi Iesu Kristo. Tiho iamīnhi irə mine nənə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien ərəha me səkimiaha. Kimiaha tihəuvehi Nənimwīn Ikinan. ³⁹ Promes nəha raməmək tukumiaha, maməmək mwi ti nərimiaha me, mine nərmama səməme kamharə isipwīn. Raməmək ti nərmama me pam səməme Iərimənu Kumwesən səkitaha trəkwein ia nirəha."

⁴⁰ Pita rini irapw nəgkiarién me ripik mwi ti nirəha i, maməkeikei mīnraha, mamīni mə, "Nərmama ipwet mine hamo noien ikou. Tiharaka ia nirəha ti nəri nə mə Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvənraha."

⁴¹ Ia nəpin nəha nərmama me həpik həmwhen ia 3000 həni nipərhiénien ia nəgkiarién səvəi Pita, mhəuvehe, ko paptəes ia nirəha.

Narəien səvəi nərmama me səməme kamhəni nipərhiénien ia Iesu

⁴² Ia nəpin me irəha kamhousəsīmwin irəha me, mamhətərig nəgkiarién sə aposol me kamhəhatən irəha irə. Kamhəkwsen bred, mamhəni pəri nari, mamhəfwaki pəri. ⁴³ Nərmama me pam kamhəhekir, ti nəri nə mə Kumwesən rauvei pen niskaién me aposol me səvəi Iesu. Ia niskaién nəha irəha kamho nīmətəien me ripik mine narimnari me nərmama kamhətoni hamərkərinari irə. ⁴⁴ Nərmama me pam səməme kamhəni nipərhiénien ia Iesu, kamharə pəri ia kwopun kuatia, mamhəuai narimnari me səvənraha mīnraha me. ⁴⁵ Irəha kamhəmri pen nəmri nari ia səvənraha tiprənə mine nautə me mamhəuvehi mane irə. Nəpin nari riti riwən ti nirəha riti, kamhəuai

2:31: Sam 16:10 **b** **2:31:** Nəgkiarién i 'Kristo' nəgkiarién riti səvəi nəkur Kris kupwən. Nipwran mə iəmə kətəgi pen oel ia nukwənen. Fwe kupwən nəpin tuhənter kig riti, hətəgi pen oel ia nukwənen. Ətoni ro Fas Samuel 10:1 mine Fas Samuel 16:13. Nənə profet kupwən me haməni mə iərmama riti truku pen ia kwənəkws səvəi Kig Tevit, nənə in truvehe mo kig irə. Nəkur Isrel kamhəitenhi iəmə nəha truvehe. Kani nəghin nə mə 'Kristo.' Ətoni ro ikin Seken Samuel 7:12. **2:32:** Wok Me 1:8 **2:33:** Wok Me 1:4, 7:55-56 **2:36:** Wok Me 5:30-31 **2:37:** Luk 3:10,12, Wok Me 16:30 **2:38:** Luk 24:47, Wok Me 3:19 **2:39:** Aes 57:19 **2:40:** Dut 32:5, Fil 2:15 **2:41:** Wok Me 2:47, 4:4, Wok Me 5:14 **2:42:** Wok Me 20:7 **2:43:** Wok Me 5:11 **2:44:** Wok Me 5:12, 6:8, Wok Me 4:32-35

mane naha, mamhauvei pen m iarmama naha. ⁴⁶ Ia nepin me kamhavan pari, mamhauvan fwe ia nimwa savai Kumwesan. Fwe ia nakwai nimwa me savanraha, kamhakwsen bred, mamhani pari nari. Rerindraha ragien. ⁴⁷ Kamhagnagini Kumwesan. Nepin narmama me hatoni iraha, kamhasiai iraha. Ia nepin me Iarimanu rauvehimiru narmama me nepwin mwi, nane hauvehe mho kuatia iraha minraha.

3

Pita romasan iarmama riti nisun mi krouemha

¹ Ia nepin riti, tri klok ia naruarav, nepin savai nafwakiien ruvauvehe. Pita mine Jon krouutə pen fwe ia nimwa savai Kumwesan. ² Iarmama riti fwe ikin. Nepin rinətui pehe nisun mi krouemha ko ripkavan mhə. Ia nepin me in me nepwin hauvehi mhəkure pen i ia nikare nimwa savai Kumwesan ipaka ti təpinhə naha kani mə Təpinhə sə Ramasan. Nepin narmama me kamhauvehe mə tuhəuvnimwə, iarmama naha ramase mane minraha. ³ Pita mine Jon krouvehe ipaka mə trouuvnimwə ia nimwa savai Kumwesan. Nepin iarmama naha rətoni, rase mane minrau. ⁴ Pita mine Jon krouəti pen rouətə in. Pita rini mə, “Tiko məti pehe mətə kimrau.” ⁵ Iarmama naha rəti pen mətə irau. Rerin ramrhi mə rosi trouvei pen nari riti min.

⁶ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Səiou silva mine kol riwə, mətə nefe iakauvehi takuvei pehe mik. Ia nəghi Iesu Kristo, iəmə Nasaret, tiko mərer mavən.” ⁷ Pita ruvehi rəgin mwatuk miwi utə. Təkwətəkwuni a iarmama naha nisun mi krouvehe rouskai. ⁸ Riskəmter mavən, mukurirə ia Pita mine Jon, mharuvnimwə ia nimwa savai Kumwesan. Ramavən, maməruarəu utə, maməgnəgini Kumwesan. ⁹ Narmama me pam həti pen mhətə iarmama naha ramavən maməgnəgini Kumwesan. ¹⁰ Hətə həkurən mə iarmama naha in naha raməkure rerin mamase mane fwe ia nikare nimwa savai Kumwesan ipaka ti Təpinhə sə Ramasan. Iraha həkərinari irə. Nənimenraha rier ti nəfe kino irə.

Pita raməvisau fwe ia nimwa savai Kumwesan

¹¹ Iarmama naha raməgher pen ia Pita mine Jon. Narmama pam haiu mhəuvehe ti nirəhar fwe ia kwopun naha kani mə Vranda savai Solomon. Nənimenraha rier. ¹² Nepin Pita rətə narmama me naha, rini pen ti nirəha i mə, “Nəmə Isrel. Rəfo hiamərkərinari ia iarmama i? Hiaməti pehe mamhətə kimrau ti nəfe? Hiaməfətərig irə? Ko kimrau iaromasan iarmama i ia səkimrau atukw niskaiien uə ti nəri nə mə kimrau iəmə ikinan mi? Rekəm! ¹³ Kumwesan savai Epraham mine Aesak mine Jekop, Kumwesan savai kaha kupwən me səkitaha, in ruvehi utə nəghi Iesu, iəmə sə ramo tukwini nari min. Iesu naha hiəuvei pen ia rəgi nəkur Rom. Nepin Paelat rini mə trəsəni Iesu rier irapw ia kalapus, hiərer ia nəime Paelat, mamhəni mə hiəpwəh nokeikeiien mə tro iamini irə. ¹⁴ Iesu naha in iəmə atukwatukw mine iəmə ikinan, mətə kimiaha hiənpwəh in, mhəres pen Paelat i mə tripkəsəni mhə in rier irapw ia kalapus mətə trəsəni a iarmama sə rinousi əpune iarmama rier irapw. ¹⁵ Ia noien naha hiənousi əpune Iəmə sə in Nukune Nimiruien. Mətə Kumwesan rino in rətui mwi ia nemhəien. Kimaha iahənətoni nəri naha, mamhəni irapw mə ro nipərhienien. ¹⁶ Nəgse nəghi Iesu naha in naha rino nisui iəmə

2:46: Luk 24:53   **2:47:** Wok Me 2:41, 6:7, Wok Me 11:21,24   **3:1:** Wok Me 10:3,9,30   **3:2:** Jon 9:1, Wok Me 14:8   **3:4:** Wok Me 14:9   **3:6:** Wok Me 3:16, 4:10, Wok Me 16:18   **3:8:** Jon 5:14, Wok Me 14:10   **3:13:** Eks 3:6,15, Mat 22:32, Luk 23:13-25, Wok Me 2:23, 7:32   **3:15:** Wok Me 1:8, 2:36, Wok Me 4:10

i krouvehe rouskai. Hiamətoni iəmə i, mhəukurən in. In rini nīpərhienien ia nəghi Iesu, mo pen ramərer ia nəmriəiaha nīpwrən rīnəsənīn pam.

¹⁷ Piak me iakukurən mə ia nəpīn nəha hiənousi əpune Iesu, kīmiaha mīne nəmə asori me səkīmiaha hiəreirei nəfe nəha hiamo. ¹⁸ Mətə ia noien nəha hiəno irə Kumwesən rīno nəgkiariien me səvənhi sə in rīməuvei pen m profet kupwən me səvənhi həuvəvehe mhəuvəukua. Profet me nəha haməkupwən mhəni irapw mə Kristo səvənhi traməkeikei mīregi nəmisəien.

¹⁹ Ro iamīnhi irə kīmiaha tihaməkeikei mhərərig ia noien ərəha me səkīmiaha pwəh Kumwesən raikuas raka nərəhaien me səkīmiaha. ²⁰ Trīni mīnuə hio iamīnha irə, nəpīn səvəi napwīsen truku pen ia nəmri Kumwesən. In trərhi pehe Kristo sə kīməni irapw fwe kupwən mə truvehe tukumiaha. Kristo nəha iakani in Iesu. ²¹ In traməkeikei marə fwe ia neiāi meste Kumwesən tro narimnari me həuvehe mhə sə vī rəmwhen ia profet ikinan me səvənhi fwe kupwən hāmāni. ²² Moses rīmāni mə, ‘Iərimənu Kumwesən səkīmiaha truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet nəha truku pen ia kīmiaha in piəvīmiaha riti. Tihaməkeikei mhətərig ia narimnari me pam profet nəha trīni pehe tukumiaha i. ²³ Trīni mīnuə iərmama riti rəpwəh nətərigien ia profet nəha, Kumwesən truvehi raka in, məpwəh nəvsini penien in ia nərmama me səvənhi.’

²⁴ Samuel mīne profet me pam səməme hənəkurirə pen i mhəuvehe hāmāni narimnari me i kamo ipwet mīne. ²⁵ Nəkur Isrel, kīmiaha nə nīpwnəti profet kupwən me. Kīmiaha nə nīpwnəti kaha kupwən me. Promes nəha Kumwesən rīməuvei pen mīnrāha in nə promes səkīmiaha. In rīmāni pen ti Epraham i mə, ‘Iərmama riti truku pen ia kwənəkwas səim. Namasanien səiou truku pen irə, mevān ti nərmama me pam ia tənəmtənə me.’ ²⁶ Nəpīn Kumwesən ruvehi utə Tini, in rukupwən mərhi pehe i tukumiaha nəkur Isrel mə trəkwein amasan m kīmiaha, mo hiəpwəh nərəhaien me səkīmiaha.”

4

Pita mīne Jon krouərer ia nəmri nəmə asori me

¹ Nəpīn Pita mīne Jon krauəgkiari ihi m nərmama, pris me mīne Satusi me^a həuvehe irəha iəmə asori səvəi naruəgən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən. ² Niemaha rəpi irəha ti nəri nə mə Pita mīne Jon krauahatən nərmama me, rauni mə Iesu rīnətui mwī ia nemhəien səvənhi. Ia nəgkiariien nəha krauahatən pen mə nərmama səməme həuvəmhə tuhətui mwī. ³ Nəmə asori me nəha həkwtəmhirī irau, mətə ti nəri nə mə rīnaməruarəv, hosə pen irau ia kalapus mə trouəmak fwe ikin roueste trakwakwi. ⁴ Mətə nərmama me səməme hāməregi nəgkiariien səvənrau, həpik ia nīrəha hənī nīpərhienien ia Iesu. Kəvsini nərmān me əpa səməme hənī nīpərhienien ia Iesu, irəha pam ipaka faef-taosen.

⁵ Kīni rakwakwi irə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel mīne elta me mīne nahatən me səvəi Loa housəsimwīn irəha me fwe Jerusalem. ⁶ Irəha housəsimwīn irəha me irəha pris asori anan nəghīn nə Anas, mīne Kaeafas, mīne Jon, mīne Aleksanta, mīne sin sin mwī irəha kwənəkwas səvəi pris asori anan. ⁷ Irəha həuvehi Pita mīne Jon, mhərpwī irapw irau ia kurkwānrāha,

3:17: Luk 23:34, 1Tim 1:13   **3:18:** Luk 24:27   **3:19:** Wok Me 2:38   **3:22:** Dut 18:15,18-19, Wok Me 7:37   **3:25:** Jen 22:18, Kal 3:8   **3:26:** Wok Me 13:46   **4:1:** Luk 22:4,52   ^a **4:1:** Əvsini mwī Mak 12:18. Satusi me hənī mə iərmama sə ruvəmhə ko ripkətui mhə mwī ia nemhəien səvənhi. **4:2:** Wok Me 23:8   **4:3:** Wok Me 3:1   **4:4:** Wok Me 2:41   **4:7:** Mat 21:23

mhæres pen irau i mæ, “Sin ruvei pehe niskaiien m kimirau uæ irauo næri i ia næghi sin?”

⁸ Ia næpin naha Pita rerin ruvehe mukuær ia Nænimwin Ikinan, rini pen ti niræha i mæ, “Kimiaha næmæ asori me sævæi nækur Isrel mine elta me.

⁹ Tækwækwuni hiamæres pehe kimrau i ia namasanien sæ iarouo m nærmama i nisun mi krouemhæ. Hiamæres mæ iarouæfo iræ ro in ruvehe mæsanin.

¹⁰ Ramasan. Kimiaha pam i tihamækeikei mhæukuræn. Nækur Isrel me pam mwi tuhamækeikei mhæukuræn. Iæmæ i ramærer ia næmrimiaha nisun mi krouskai, ti næri næ mæ iaromasan in ia næghi Iesu Kristo, iæmæ Nasaret. Hianærui tærini pen in ia nei kamarkuau, remhæ, mætæ Kumwesæn rino in rætui mwi ia nemhæien sævænhi. ¹¹ Iesu in iæmæ naha Nækukuæ Ikinan ramægkiari iræ, mamini mæ,

‘Kæruætere i naha kimiaha næmæ hiamuvrhækin nimwæ hianuæ ræræha, mhæpwæh, tækwækwuni naha ruvæuvehe mino kæruætere i sæ ræpi raka pam kæruætere i me, mækwæmhiiri æknekin pam nimwæ.’ ”

¹² Pita riripin nægkiariien mæni mæ, “Iesu æpa rauvehi niskaiien ti nuvehimiruuen kitaha. Ia tænæmtænæ me pam, iærmama riti mwi riwæn Kumwesæn rærhi pehe i mæni mæ tsamækeikei mhahatætæ ia næghin mæ in truvehimiru kitaha.”

¹³ Næpin næmæ asori me hætoni mæ Pita mine Jon krouæpwæh nehækiriien ia næmrinraha, hærkærinari iræ. Hænætæ sas mæ irau iæmæ auær a mi. Krouæpwæh nævænien ia kwopun sæ kaukuræn nari ikin. Iræha hamætærig tukwe, mhæukuræn mæ irau naha krinamavæn pæri iræha Iesu fwe kupwæn.

¹⁴ Mætæ ko hæpwæh niniiien nægkiariien riti, ti næri næ mæ hætoni iæmæ naha krinomasan nisun mi ramærer ia nikarenrau. ¹⁵ Ia næpin naha næmæ asori me hæni mæ iræhar tuharevæn fwe iruæ. Næpin harier iræ, kamhægkiari minraha me mæ, ¹⁶ “Tso næfe ia iæmænmi naha? Nækur Jerusalem me pam hæukuræn mæ krino nimtætien asori næha. Ko kitaha sæpwæh niniiien mæ neikuæien. ¹⁷ Mætæ ræræha mæ nægkiariien naha truviris mevæn mwi ti nærmama me. Pwæh sænise pen æknekin ti nirau i mæ trouæpwæh mwi niniiien næghi Iesu i ti iærmama riti mwi.”

¹⁸ Iræha hækwæin iræhar haruvnimwæ pehe mwi. Hæni pen ti Pita mine Jon mæ trouæpwæh mwi niniiien uæ nahatænien nærmama me ia næghi Iesu.

¹⁹ Miregi Pita mine Jon krouni mæ, “Kimiaha æpa tihamækeikei mhækiri mæ ratukwatukw ia næmri Kumwesæn mæ kimrau taro nækwæn uæ nækwamiahæ.

²⁰ Mætæ kimaha ko iahæpwæh nækwumwi tæriniien tærhumaha. Tahamækeikei mhævisau irapw næfe iahænætæ mhæregi.”

²¹ Nænæ næmæ asori me hænisse æknekin pen ti nirau i, mhærhi pen irau kraevæn, mhæpkætæ mhæ suatuk riti ti nousiiien irau. Ræknekin ti niræha ti næri næ mæ nærmama me hamægnægini Kumwesæn ti næfe irau krino ia iæmæ naha nisun mi krouemhæ. ²² Iæmæ naha krinomasan in ia næghi Iesu nuk sævænhi ræpi raka foti.

Nærmama me sævæi Iesu hæfwaki

²³ Næpin Pita mine Jon krouier, krouevæn rouætæ nærmama me sævæi Iesu, nænæ rouævisau narimnari me pris asori me mine næmæ asori me sævæi nækur Isrel hæmæni pen ti nirau i. ²⁴ Næpin iræha hæregi, housæsismwin iræha me

mhəfwaki pəri m Kumwesən, mhəni mə, “Iərimənu Asori ikino neiai mine tiprənə mine tasi mine narimnari me pam ia nirəhar. ²⁵ Fwe kupwən, nəgkiariien səim sə ruku pen ia Nənimwīn Ikinan, rier ia nīpəgi nəkwai iərmama səim sə ro tukwini nari mik, kaha səkimaha Kig Tevit, mīni mə, ‘Rəfo nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel niemaha raməpi irəha?

Rəfo nərmama me ia tiprənə i haməkure ti nətərigien səvənraha, mətə hamo teki nari?

²⁶ Kig me ia tiprənə i həpnəpenə ti naruagənien.

Nəmā asori me pam housəsīmwin irəha me, mamhəni ərəha Iərimənu,

mamhəni ərəha mwi Kristo səvənhi.’

²⁷ Kumwesən, nəgkiariien nəha ro nīpərhienien. Ia taon i Jerusalem, Kig Herot mine Ponjes Paelat hənousəsīmwin pəri irəha nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel mine nəkur Isrel. Irəha hənousəsīmwin irəha me, mhəmwəki Iesu iəmə ikinan səim sə ramo tukwini nari mik. ²⁸ Irəha hənə narimnari me nəha mamhesi pen atukwatukw nəfe ikiməni mə tuko ia nətərigien səim. ²⁹ Mətə Iərimənu, təkwtəkwni tikregi ro nəgkiariien skai me nəha nəmə asori me həməni pehe tukumaha i. Kimaha iahase ik mə tikasitu ia kimaha. Kimaha i nərmama iahamo tukwini nari mik. Pwəh iahəvisau irapw nəgkiariien səim, mhəpwəh nehekīrien. ³⁰ Osə pehe rəgim əsanī, momasan nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha. Ia nəghi Iesu, iəmə ikinan sə ramo tukwini nari mik, pwəh kimaha iaho nīmətien me mine narimnari me nərmama tuhətoni, həkərinari irə.”

³¹ Nəpīn həfwaki pam, Kumwesən rikiukiū ia kwopun nəha kamhəkure ikīn. Rerīnraha ruvehe mukuər ia Nənimwīn Ikinan. Nənə həuvən mhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən, mhəpwəh nehekīrien.

Nərmama me səvəi Iesu hasitu ia nirəha me

³² Ia nəpīn nəha nərmama səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu, rerīnraha mine nətərigien səvənraha ro a kuatia. Riti ia nirəha riwən raməpwitig ti nautə me səvənhi, mīni mə səvənhi əpa. Mətə həuui narimnari me mhəuvehi rəmwhen ia nirəha me. ³³ Aposol me kamhəvisau irapw skai mə Iesu Iərimənu rīnətui pərhiēn mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə Kumwesən ramasitu asori ia nirəha ia namasanien səvənhi. ³⁴ Nərmama me səvəi Iesu riti ia nirəha riwən rīni mə nari riwən tani tukwe, ti nəri nə mə sin sin ia nirəha səvənraha tiprənə uə nīmwə rarə həmri pen nəmri nari irə. Nəpīn kuvehi nənimen, həuvehi mane, ³⁵ mhəuvən, mhəfate pen ia nisui aposol me. Nənə aposol me həuui, mhəuvei pen m nərmama səməme nari riwən ti nirəha.

³⁶ Iərmama riti nəha ikīn nəghīn nə Josef. In iəmə Isrel sə ruku pen ia kwənəkws səvəi Livae. Rīnətui ia tənə əmweris nəha Saepras. Aposol me həsegi pen nəghīn sə vi mə Panapas. Nīpwrai nəgkiariien nəha in i mə iəmə sə Ramərpwi Əknekin Nərmama. ³⁷ Josef i rəmri pen nəmri nari ia tiprənə səvənhi. Nəpīn kuvehi nənimen, ruvehi mane, mevən, mifate pen ia nisui aposol me.

5

Ananaeas mine pran səvənhi Safaera

¹ Mətə iərmama riti nəghin nə Ananaeas mine pran səvənhi Safaera krouəmri pen nəmri nari ia səvənrau tiprənə. ² Nəp̄in kuvehi nənimen, krouvehi mane, rouni pəri mə trouvehi raka n̄ip̄ərin səvənrau. Kurirə irə Ananaeas ruvehi n̄ip̄ərin a, mevən, mifate pen ia nisui aposol me, mameikuə mə mane me pam naha rauvei pen.

³ Pita rini mə, “Ananaeas, rəfo ikəsəni Setan ruvehe mukuər ia rerim, mamō ikameikuə ia Nən̄imw̄in Ikinan? Nəmri tiprənə sə kuvei pehe mik, rəfo ikəkwtəmhir̄i n̄ip̄ərin səim? ⁴ Nəp̄in ikəpwəh nəmri penien ihi nəmri nari irə, tiprənə ramo ihi səim irə. Nəp̄in ikuvehi mane, ia nəp̄in naha mwi mane naha ramo ihi səim irə. Mətə rəfo rerim rir̄hi mə tiko noien i? Ikəpwəh neikuəien ia nirak, mətə ikeikuə ia Kumwesən.”

⁵⁻⁶ Nəp̄in Ananaeas r̄iregi nəgkiariien naha, təkwtəkwni a mwi rimwei memhə. Ntamaruə me nepw̄in həkəmter, mhəvegi n̄ipwran, mhəuvehi mhəier, mhəuvən mhən̄imwi. Nərmama me həregi həhek̄ir.

⁷ Nəp̄in aoa kahar rukurau, pran səvəi Ananaeas ruv̄nimwə pehe, mətə rəpwəh nukurənien mə səvənhi iərman ruv̄amhə. ⁸ Pita rini pen tukwe in mə, “Tiko m̄ini pehe ro tukw iou i mə nəmri tiprənə sə kuvei pehe m̄ kimirau, in pam i?”

Miregi Safaera rini mə, “Ouəh, nəmri tiprənə ihi naha?”

⁹ Mətə Pita rini pen tukwe in mə, “Rəfo kimirau iərman səim irouni pəri mə tirouni mə mane me pam i? Ikukurən mə ko ikeikuə ia Nən̄imw̄in səvəi Iər̄imənu? Ətə ro! Nərmama səməme hamən̄imwi səim iərman, irəha fwe ia kwəruə. Tuhəuvehi mwi ik, mhəuvən fwe iruə.”

¹⁰ Təkwtəkwni a Safaera rimwei ia nisui Pita memhə. Nəp̄in ntamaruə me həuv̄nimwə pehe, hətə raməm̄ak muv̄amhə. Nənə həuvehi, mhəier, mhən̄imwi ia nikare səvənhi iərman. ¹¹ Nakalasia me mine nərmama səməme həregi nəri naha, irəha pam həhek̄ir asori.

Aposol me kamho n̄imtətien me

¹² Ia nəp̄in naha aposol me kamhavən ia reri nərmama me, mamho n̄imtətien me r̄ip̄ik mine narimnari me r̄ip̄ik nərmama hətōni mhərkərinari irə. Ia nəp̄in me nərmama səməme kamhəni n̄ip̄ərhienien ia Iesu kamhousəsimw̄in irəha me ia vranda səvəi Solomon ia nimwə səvəi Kumwesən. ¹³ Nəp̄in nərmama əpnəpen a hətōni irəha, həgnəḡini irəha, mətə həpwəh nevənien ipaka, ti nəri nə mə həhek̄ir. ¹⁴ Mətə nərman me həp̄ik mine n̄ipran me həp̄ik kamhəuvehe ti Iesu Iər̄imənu, mamhəni n̄ip̄ərhienien irə. ¹⁵ Aposol me kamho n̄imtətien me r̄ip̄ik ia Jerusalem. Ro pen nərmama me kamhəuvehi nərmama səməme nemhəien rarə ia nirəha, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia suatuk, mhəmri pen irəha ia təkure nikoukəu me mine kafete me. Irəha kamho iam̄inhi irə minuə Pita ruvehe mukurau mətə nən̄imw̄in a trukurau pen ia nirəha, nənə irəha həuvehe mhəsən̄in. ¹⁶ Nərmama me fwe ia rukwənu me ipaka ti Jerusalem, irəha mwi kamhəuvehi nərmama me səvənraha səməme nemhəien rarə ia nirəha mine səməme nən̄imw̄in ərəha me kamharə ia nirəha, kamhəuvehi irəha, mhəuvehe, nənə aposol me ho irəha pam həuvehe mhəsən̄in.

Nəm̄ə asori me kamhometə aposol me

¹⁷ Ia nəp̄in naha pris asori anan mine Satusi me nepw̄in housəsimw̄in pəri irəha me. Rer̄inraha ram̄r̄hi ərəha aposol me səvəi Iesu. ¹⁸ Mo pen həkwtəmhir̄i irəha, mhəuvehi puvnimwə irəha ia kalapus. ¹⁹ Mətə ia nəp̄in

irə agelo riti səvəi Iərimənu ruvehe məsevər ia təpinhə me səvəi nimwə nəha, miri irapw aposol me, mini pen ti nirəha i mə,²⁰ “Tihəuvən mhərer ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəni irapw ti nərmama me nəgkiariien me pam ia nīkaren səvəi nimiruien vi i.”

²¹ Ia nəpin rinamran həuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən mamhəhatən nərmama rosi agelo rīməni pen tukunraha i.

Nəpin pris asori anan mine in me nepwin həuvehe, housəsimwin nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. Nəmə asori me nəha hərhi pen nərmama nepwin mə tuhəuvən fwe kalapus, mhəuvehi aposol me, mhəuvehi mhəuvehe.

²² Mətə nəpin nərmama me nəha kərhi pen irəha həuvən ia kalapus, həpwəh nətoniien aposol me. Nənə hərərig, mhəni pen ti nəmə asori me i mə,

²³ “Kimaha iahəuvən mhətoni kalapus rəsisəg əknekīn. Nərmama səməme kamhətui ti kwəpun nəha kamhərer tukuahag pam ia kwəruə me. Mətə nəpin həsevər ia təpinhə, kimaha iahəuvnimwə, mətə nərmama me nəha həiwən.”

²⁴ Nəpin pris asori me mine iəmə asori səvəi naruağən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən həregi nəgkiariien nəha, nətərigien səvənraha rəvsausini pik ti aposol me. Həreirei mə nəfe ro irəha.

²⁵ Ia nəpin nəha iərmama riti ruvnimwə pehe, mini pen ti nirəha i mə “Nəmə me nəha hiənəsisəg tukuahag ia nirəha, irəha fwe ia nimwə səvəi Kumwesən kamhəhatən nərmama me.” ²⁶ Nənə iəmə asori səvəi naruağən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kumwesən riskəmter, miri naruağən me nepwin səvənhi, mhəuvən, mhəkwtəmhiri aposol me, mhəiri irəha mhəuvehe. Mətə həpwəh nousiien irəha, ti nəri nə mə həhekir nərmama me. Kamo nərmama me həkwi irəha ia kəruətəri.

²⁷ Irəha həuvehi aposol me mhəuvehe, mhərpwi irapw irəha ia nəmri nəmə asori me. Nənə pris asori anan rəgkiari minraha,²⁸ mini mə, “Iahəuvəni pehe raka nəgkiariien skai tukumiaha i mə tihəpwəh rə nahatəniien nərmama ia nəghi iəmə nəha. Mətə hiənəru i nəkwamaha. Hətə ro. Təkwətəkwuni nəha nərmama me pam ia Jerusalem həuvəregi raka nəgkiariien səkimiaha. Rəfo mə tihərukwi pehe nemhəien səvəi iəmə nəha ia kimaha.”

²⁹ Mətə Pita mine aposol me həni pen ti nəmə asori me i mə, “Kimaha tahaməkeikei mho nəkwai Kumwesən, ripko mhə nəkwai nərmama.

³⁰ Kimiaha hiənənsi əpune Iesu ia noien nəha hiəno irə, mhərukwi utə ia nei kamarkuau. Mətə Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkitaha rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ³¹ Kumwesən i ruvəuvehi utə raka in mukurei pen in ia nīkaren mwatuk mə in iəmə sə triri nərmama mine iəmə sə truvehimiru nərmama. Kumwesən ro iamīnha irə mə truvei pehe nəpin m kitaha nəkur Isrel. Trini minuə sərərig ia noien ərəha me səkitaha, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səkitaha, məpwəh nəripwinien. ³² Kimaha iahənətə narimnari me nəha, mamhəvisau irapw mə ro nīpərhienien. Nənəmwīn Ikinan sə Kumwesən rauvei pen m nərmama səməme hamo nəkwən in mwi ramərer kimaha min.”

³³ Nəpin nəmə asori me həregi nəgkiariien səvəi aposol me niemaha rəpi irəha. Hənuə tuhənsi əpune irəha. ³⁴ Mətə iəmə asori riti nəha ikīn ia rerīnraha nəghīn nə Kamaliel. In Farisi riti. In iahətən riti sə ramahətən Loa səvəi Moses. Nərmama pam kamhəsiat in. In riskəmter, mini pen ti naruağən me mə, “Tiho mhəuvehi nəmə i mhəier. Pwəh kimaha iahəgkiari ouhi a.”

³⁵ Nəpin aposol me həier irə, Kamaliel rəgkiari pen m nəmə asori me i mə,

5:26: Mat 14:5   5:28: Wok Me 4:18, Mat 27:25   5:29: Wok Me 4:19   5:30: Wok Me 3:15

5:31: Wok Me 2:33-34, Efes 1:20, Hip 2:10, 12:2   5:32: Wok Me 1:8   5:33: Wok Me 7:54   5:34:

“Nāmə Isrel, tihətərig amasan ti nəfe hiamō ia nāmə me i. ³⁶ Rerimīahā trīrhi Teutas fwe kupwən.^a Rini mē in iərmama riti. Nərmama həpik, ipaka ti 400, həuvən mhəkuriṛə i. Mətə kousi əpune iāmə nəha. Nərmama sāməme kamho nəkwān havən kirkiri. Kusen səvənraha rəsas miwən. ³⁷ Kurirə ikin, ia nəpin sə kaməvsini nərmama me irə, Jutas iāmə Kalili^b rərer mivi nərmama həpik həuvən mhəkuriṛə i. Mətə in mwi kousi əpune. Nərmama sāməme kamho nəkwān havən kirkiri. ³⁸ Ro iamīnhi irə iakuə takini pehe tukumīahā i mā, nāmə me i hamərer ia nəmrītaha ipwet, ramasan mē tihəpwəh irəha, mhəfi raka rəgimīahā ia nīrəha. Trīni mīnuə nəri nəha hamo ruku pen ti iərmama, trəsas miwən. ³⁹ Mətə trīni mīnuə Kumwesən ramərer kurirə ia nīrəha, ko hiəpwəh nīniseien irəha. Tihətərig amasan ti nəfe hiamō ia nāmə me i. Kitaha sərəirei, mətə rəṛəha mē tihətə sas kurirə mē hiamousari m Kumwesən.”

⁴⁰ Ro iamīnhi irə nāmə asori me ho rosi Kamaliel rīmāni pen ti nīrəha i. Həkwein mwi aposol me həuvnimwə pehe, mhərisi irəha, mhənise pen əknekīn ti nīrəha mē tuhəpwəh nəvisaiuen mwi m nərmama ia nəghi Iesu, nənə mhəfi raka rəgīnraha ia nīrəha.

⁴¹ Aposol me hāier ia nəmri nāmə asori me səvəi nəkur Isrel, mamhəgīen, ti nəri nə mē Kumwesən rətə irəha mē hāmwhen ko naurisīen mīnraha ti nəghi Iesu. ⁴² Nənə ia nəpin me kamhəuvən fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamhəuvən mwi ia nimwə me, mamhəripin, mamhahatən nərmama me, mamhəvisau mīnraha mē Iesu in Kristo.

6

Nasituien me irəha pam sefen

¹ Nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhəpik mwi. Ia nəpin nəha nəkur Isrel sāməme kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris həvisə irəha nəkur Isrel sāməme kamhəgkiari ia nəgkiariien Hipru. Nəkur Isrel sāməme kamhəgkiari ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris hāni mē ia nəpin me, nəpin kauvei pen mane mīne nəveginien m nərmama me trasitu ia nīrəha, kīpkuvei pen mhə m nīpran me səvənraha sāməme nərman me səvənraha həuvamhə. ² Ro iamīnhi irə, aposol me twelef həkwein pen nərmama me səvəi Iesu mē irəha pam tuhəuvehe. Nəpin həuvehe, aposol me hāni pen ti nīrəha i mā, “Kīmaha iahaməvisau irəpw nəgkiariien səvəi Kumwesən. Ripkatukwatukw mhə mē tahəpwəh wok nəha mhəuvehe mhəsui raka nəveginien. ³ Ro pen piəvmaha me, kīmīahā tihərpwi rəgimīahā ia nərman me sefen ia kīmīahā nəghīnraha ramasan, rərīnraha rukuər ia Nənīmwin Ikinan, nukurənien səvənraha rəpwəmwis. Kīmaha tahəuvehi utə irəha mē tuhəsui raka nəveginien. ⁴ Mətə wok səkīmaha tahaməfwaki, mamhəvisau irəpw nəgkiariien səvəi Kumwesən ia nəpin me.”

⁵ Nərmama me pam səvəi Iesu rərīnraha rəgīen ti nəgkiariien nəha səvəi aposol me. Hərpwi rəgīnraha ia Stifen, iərman riti nahatətəien səvənhi riskai, rərīn rukuər ia Nənīmwin Ikinan. Hərpwi mwi rəgīnraha ia Filip, mīne Prokoras, mīne Nikanor, mīne Timon, mīne Pamenas, mīne Nikolas, iāmə Antiok. Ripko mhə in iāmə Isrel, mətə ramarə ia narəien səvənraha. ⁶ Irəha

5:36: Wok Me 21:38 ^a **5:36:** Teutas in iərmama riti rīmāri nərmama me səvənhi mē tuhəuvən mharuagən irəha nəkur Rom. Rəpwəh nokeikeien mē nəkur Rom tuhərimənu ia nəkur Isrel. **5:37:**

Luk 2:1-2 ^b **5:37:** Jutas in iāmə Kalili riti. Fwe kupwən rīmāri nərmama me səvənhi həuvən mharuagən irəha nəkur Rom. **5:40:** Wok Me 4:18 **5:41:** Mat 5:10-12, 1Tes 4:13 **5:42:** Wok Me 9:22, 17:3 **6:1:** Wok Me 4:35 **6:3:** 1Tim 3:7 **6:5:** Wok Me 8:5 **6:6:** Wok Me 13:3, 14:23

həiri nərman me nəha sefen, mhəuvehe, mhərer ia nəmri aposol me. Aposol me həmrutə rəgɪnraha ia nirəha, məfwaki mɪnraha.

⁷ Ia nəpɪn nəha nəgkiariien səvəi Kumwesən rauviris mamevən. Nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem həuvehe mhəpik mwi. Pris me nepwɪn həuvehi nahatənien səvəi Iesu, mhahatətə irə. Pris me nəha həpik kwopti.

Nəkur Isrel həkwətəmhiri Stifen

⁸ Stifen in iərmama riti Kumwesən rauvei pen niskaiien min, mamasitu irə ia namasanien səvəhi. Nəpɪn riti Stifen ramavən ia reri nərmama, mamə nɪmtətien asori me mɪne narɪmnari me nərmama hətoni, hamərkəri asori nari irə. ⁹ Mətə nərmama me nepwɪn nəha ikɪn. Irəha nərmama səvəi nɪmwəfwaki riti səvəi nəkur Isrel kani mə Nɪmwəfwaki səvəi Nərmama Me Kɪnɪfi Raka Nari ia Nirəha.^a Nepwɪn həuku pen fwe Saerin mɪne Aleksantria. Nepwɪn mwi həuku pen fwe Silisia mɪne Esia. Irəha həskənter mamhousari m Stifen. ¹⁰ Mətə rəknekɪn tɪ nirəha. Ko həpkousi tərini mhə nəgkiariien səvəhi, tɪ nəri nə mə Nənɪmwɪn Ikinan rauvei pen nukurənien min.

¹¹ Ro iamɪnhi irə hərəku pen nərmama nepwɪn mə tuheikuə irə. Nərmama me nəha həskənter, mhəni mə, “Kɪmaha ia həregi iəmə i raməgkiari ərəha ia Moses mɪne Kumwesən.”

¹² Nəpɪn nərmama me mɪne nəmə asori me səvənraha mɪne nahatən me səvəi Loa həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. Həuvən tɪ Stifen, mhəkwətəmhiri, mhəuvehi mhəuvən, mhərpwi irapw in ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel. ¹³ Irəha hərpwi irapw nərmama nepwɪn mə tuheikuə ia Stifen. Nərmama me nəha həni mə, “Ia nəpɪn me iəmə i ramɪni ərəha kwopun ikɪnan i mɪne Loa səvəi Moses. ¹⁴ Ia həregi rini mə Iesu nəha iəmə Nasaret in trousi testesi nɪmwə səvəi Kumwesən, mərarki narəien sə Moses rɪməuvei pehe m kitaha, məmri səpə riti.”

¹⁵ Nəmə asori me pam səvəi nəkur Isrel haməkure ia nousəsɪmwɪnien səvənraha, mamhəti pen mamhətə Stifen, mhətəni mə nənimen rəmwhen ia nəmri aɣelo riti.

7

Nəvisauien səvəi Stifen

¹ Ia nəpɪn nəha pris asori anan rini pen tɪ Stifen i mə, “Rəfo irə? Nəgkiariien i ro nɪpərhienien?”

² Miregi Stifen rini mə, “Piak me mɪne tata me, həregi ro. Fwe kupwən, nəpɪn kaha kupwən səkitaha Epraham rɪpkevən mhə ihi fwe Haran, Kumwesən asori rier irapw tukwe fwe Mesopotemia, ³ mɪni pen tukwe in mə, ‘Tikier ia tənə imwam mɪne nəkur imwam, mier mevən fwe ia tɪprənə takahatən ik irə.’

⁴ Epraham rier ia tənə Koltia,^a mevən marə fwe ia taon nəha Haran. Nəpɪn səvəhi tata remhə, Kumwesən rəruɪ irapw mwi in ruvehe marə ia tɪprənə i səhiamarə irə ipwet mɪne. ⁵ Mətə ia nəpɪn nəha Kumwesən rɪpkuvei pen mhə tɪprənə riti ia kwopun i mə tro səvəhi irə. Rɪpkuvei pen anan mhə kwənpərɪn riti min. Mətə rino promes a mə tɪrɪpkuvei pen min mɪne nɪmwɪpwɪni me səməme tuhətui kurirə. Nəpɪn Kumwesən rɪməni promes nəha, tɪni Epraham

6:7: Wok Me 2:41, 16:5   **6:8:** Wok Me 2:43   **6:9:** 2Tim 1:15   **a 6:9:** Nərmama me nəha səməme kamhəfwaki ia nɪmwəfwaki nəha irəha nəkur Isrel. Fwe kupwən kamoslef ia nirəha, nənə kɪnɪfi raka nari ia nirəha. Həpko mhə mwi slef ia nirəha.   **6:10:** Luk 21:15   **6:11:** Mat 26:59-61   **6:13:** Jer 26:11   **7:2:** Jen 11:31   **7:3:** Jen 12:1   **7:4:** Jen 11:31-12:5   **a 7:4:** Koltia nəghɪn riti mwi Papilon.   **7:5:** Jen 12:7, 15:18, Jen 17:8, Dut 2:5

ramiwən ihi. ⁶ Nəgkiariien sə Kumwesən rıməni pen ti Epraham i ro iamihni irə: 'Nimwipwim me tuhəuvən mharə ia tiprənə səvəi nərmpə. Nəkur ia kwopun nəha tuhəuvehi pen wok skai minraha, mhometə irəha meste nuk fo hantret.' ⁷ Kumwesən rarə mini mwi mə, 'Mətə iou takərpwin noien ərəha səvəi nəkur me nəha nimwipwim me tuhowok skai minraha. Kurirə irə nimwipwim me tuhəier ia tənə nəha, mhəuvehe, mhəfwaki pehe miou ia kwopun i.' ⁸ Ia nəpin nəha Kumwesən rini mə Epraham mine kwənəkwus me səvənhi tukaməkeikei ruvehi ninhum minraha. Noien nəha rahatən pen promes nəha Kumwesən rıməuvei pen m Epraham. Kurirə irə tni Epraham rətui, nəghin nə Aesak. Nəpin ruvehi nəpin eit səvənhi, səvənhi tata ruvehi ninhum min. Nənə Aesak rərəhi Jekop. Nənə Jekop rərəhi nərman me irəha pam twelef. Irəha me nəha kaha kupwən me səkitaha.

⁹ Kaha kupwən me nəha səkitaha, rerinraha ramrhi ərəha piəvnrəha Josef. Həuvehi pen in ia rəgi nərmmama me nepwin, mhəuvehi mane irə. Nərmmama me nəha həuvehi Josef, mhəuvən fwe Ijip. Ia kwopun nəha Josef ramowok slef, mətə Kumwesən ramarə tukwe, ¹⁰ mauvehi raka in ia nipəmpəmien me pam səvənhi. Nəpin Josef revən mərəer ia nəmri Fero, kig səvəi nəkur Ijip, Kumwesən ruvei pen namasanien mine nukurənien min. Ro pen Fero ruvei pen nasoriien m Josef. Nənə Josef ruvehe mo in iəmə asori ramətui amasan ti nəkur Ijip, nənə mamətui amasan mwi ti narimnari me sə kamo ia nəkwai nimwə səvəi Kig Fero.

¹¹ Kurirə ikin nəpin səvəi nukumhə ruvehe muvehi pam nəkur Ijip mine nəkur Kenan, mamə nərmmama həmisə pik. Kaha kupwən me səkitaha hanamətui sanənrəha nəveginien, mətə ruvaivan. ¹² Nəpin Jekop riregi nəvisauien mə nəveginien fwe Ijip, rərhi pen kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvən fwe ikin. Ro səvi ti nirəha ti nevənien ia kwopun nəha. ¹³ Nəpin irəha həuvən sərə kəru irə, nənə Josef rini pui in ti piavnii me, nənə Kig Fero ruvehe mukurən nərmmama ia kwənəkwus səvəi Josef. ¹⁴ Kurirə irə Josef rərhi pen nəgkiariien revən ti səvənhi tata Jekop irəha nərmmama me pam ia kwənəkwus səvənhi mə tuhəuvehe fwe Ijip. Irəha pam sefenti-faef nərmmama. ¹⁵ Nəpin Jekop riregi nəgkiariien nəha, reiwaiu mevən fwe Ijip. Kurirə ikin in mine kaha kupwən me səkitaha hemhə fwe ikin. ¹⁶ Nənə həuvehi nipwranraha mhərərīg mhəuvən fwe taon nəha Sekem, mhənimwi irəha fwe ikin ia nipəg riti sə Epraham rıməuvehi nənimen ti nipwnəti iəmə asori riti nəghin nə Hamor.

¹⁷ Ruvəuvehe ipaka ti nəpin nəha Kumwesən truvei pen tiprənə m kaha kupwən me səkitaha rəmwhen rino promes m Epraham fwe kupwən. Ia nəpin nəha nərmmama me səkitaha fwe Ijip həuvehe mhasori mhəpik. ¹⁸ Nənə kig əpə ruvehe mərīmənu ia nəkur Ijip, mətə rinəpkukurən mhə Josef. ¹⁹ In reikua ia kaha kupwən me səkitaha, mamərhiərhi irəha mə tuhərui irəpw nəkwərəkəwərha me sə həpkətui a i mə tuhemhə.

²⁰ Ia nəpin atukwatukw nəha Moses rətui. In ramasan pik ia nəmri Kumwesən. Səvənhi tata mine mama krouətui amasan tukwe ia nəkwai nimwə səvənrau meste in ruvehi məkwə kahar. ²¹ Nəpin irəu krouəmri irəpw irəu, prən ouih səvəi Kig Fero rətoni, mərəhi səvənhi, mətui amasan tukwe

7:6: Jen 15:13-14, Eks 12:40   **7:7:** Eks 3:12   **7:8:** Jen 17:9-14, Jen 21:4   **7:9:** Jen 37:11,28, Jen 39:1-3, Jen 39:21-23   **7:10:** Jen 41:37-44, Sam 105:21   **7:11:** Jen 41:54   **7:12:** Jen 42:1-5
7:13: Jen 45:1-4,16   **7:14:** Jen 45:9-11, Jen 46:27   **7:15:** Jen 46:1-7, Jen 49:33   **7:16:** Jen 23:2-20, Jen 33:19, Jos 24:32   **7:17:** Eks 1:7   **7:18:** Eks 1:8   **7:19:** Eks 1:10-22   **7:20:** Eks 2:2, Hip 11:23   **7:21:** Eks 2:3-10

rəmwhen mə in tini anan. ²² Kinahatən Moses ia nukurənien me pam səvəi nəkur Ijip. Səvənhi nəgkiariien mine wok krouəsənin.

²³ Nəpin Moses reste nuk foti, rerin rirhi mə trevən mətoni piəvni me nəkur Isrel. ²⁴ In revən mətoni iəmə Ijip riti ramousi piəvni riti, mətə rīpkatukwatukw mə tro irə iamīnha irə. Ro pen Moses revən mə trasitu ia piəvni, mərpwīn pen noien səvəi iəmə Ijip ramo. Rousi iəmə Ijip nəha, mousi əpune. ²⁵ Moses rerin rirhi mə piəvni me tuhətoni mhəukurən mə Kumwesən ramərhi pen in mə truvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Mətə irəha həpkətə sas mhə irə. ²⁶ Kīni rakwakwi irə Moses revən mwi mətoni iəmə Isrel kəru krouousi irau me. In revən mə trəmri nəmərinuīen ti nīrau i, mīni mə, 'Təmənmi kīmirau piəvmīrau me a. Rəfo irouousi kīmirau me?'

²⁷ Mətə iəmə sə ramousi ərəha anan piəvni rəsua raka Moses, mīni mə, 'Sin rīməuvehi utə ik mə tikərīmənu ia kīmaha məkiri noien səkīmaha? ²⁸ Rosi ikua tikousi əpune iou rəmwhen ikinousi əpune iəmə Ijip nərineiv?' ²⁹ Nəpin Moses riregi nəgkiariien nəha, rap fwe Ijip, mevən mo in iərmama pwīspwīs ia tənə Mitia. Ia kwopun nəha riri kəru krouətui, iərmān mi.

³⁰ Kurirə irə nuk foti rukurau, nənə agelo riti səvəi Kumwesən rier pen ti Moses i fwe ia kwopun akwesakwes ikin, ipaka ti təkuaer Sinae, mamərer ia nei riti nəpw rauak irə, mətə rīpkahi əmwesi mhə. ³¹ Moses rətoni nei nəha rəkərīnari irə. Nənə nəpin revən ipaka tukwe mə trəspau irə, reri Iərimənu ruvehe, mīni mə, ³² 'Iou Kumwesən səvəi kaha kupwən me səim. Kumwesən səvəi Epraham mine Aesak mine Jekop.' Moses riregi, mətə rehekir mətəmniwīn, məpwəh nəti penien mətoni.

³³ Nənə Iərimənu rini pen tukwe in mə, 'Uvehi raka səim put, ti nəri nə mə tīrənə nə iakamərer ikin ro ikinan i. ³⁴ Iou iakinətə raka nərmama me səiou fwe Ijip. Kamometə irəha. Iakuvəregi raka nasəkien səvənraha. Nənə iou iakeiwaiu irapw pehe i mə takuvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. Tiko muvehe, təkwtəkwiun takərhi pen ik ikevən fwe Ijip.'

³⁵ In nəha Moses sə kupwən nəkur Isrel həpwəh nokeikeiien in, mhəni pen tukwe in mə, 'Sin rīməuvehi utə ik mə tikərīmənu ia kīmaha məkiri noien səkīmaha?' Mətə Moses nəha in nəha Kumwesən rərhi pen agelo riti səvənhi rier pen tukwe ia kwəti nei, mərhi pen in revən mə trərimənu ia nəkur Isrel, muvehi raka irəha ia rəgi nəkur Ijip. ³⁶ Moses nəha riri irəha mhəier ia Ijip, mhəuvən fwe ia Təsi Əruverəv, mhəuvən mharə nuk foti fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Nənə ia kwopun me nəha ramo nīmətien me mine narimnari me nərmama hətoni hamərkərīnari irə.

³⁷ Moses nəha in nəha rīmāni pen ti nəkur Isrel i mə, 'Kumwesən truvehi utə profet riti rəmwhen ruvehi utə iou. Profet nəha truku pen ia kīmīaha in piəvīmīaha riti.'^b ³⁸ Moses nəha in nəha ramarə irəha nəkur Isrel nəpin kamhəvən fwe ia kwopun akwesakwes ikin. In ramarə irəha kaha kupwən me səkitaha nəpin agelo nəha rəgkiari min ia Təkuaer Sinae. Kumwesən ruvei pen nəgkiariien sə ramīru m Moses mə truvei pehe m kitaha.

³⁹ Mətə kaha kupwən me səkitaha həpwəh nokeikeiien mə tuho nəkwai Moses. Həsua karen in. Nənə rerinraha rīnamrhi Ijip. Hokeikei mə tuhərərig mhəuvən fwe ikin. ⁴⁰ Ro pen həni pen ti Eron i mə, 'Tiko kumwesən me nepwīn, pwəh hāiri kitaha, ti nəri nə mə səirei mə Moses nəha rīmāiri raka

7:24: Eks 2:11-15   **7:29:** Eks 2:21-22, Eks 18:3-4   **7:30:** Eks 3:1-10   **7:36:** Eks 7:3, 14:21,

Nam 14:33   **7:37:** Wok Me 3:22   ^b **7:37:** Profet nəha Moses rīmāni mə tripkuvehe in nəha Iesu. Əvsini mwi Dut 18:15.   **7:38:** Eks 19:3, Dut 5:5, 9:10, Wok Me 7:53   **7:39:** Nam 14:3   **7:40:** Eks 32:1,23

kitaha ia tənə Ijip ruvəwəku.’ ⁴¹ Ia nəpɪn nəha irəha ho nənimwi kau riti. Nəpɪn həno pam, həpeki pehe nərimiru me mə tuhousi əpune irəha mhəuvei pen m nənimwi kau nəha. Irəha haməgnəgini nəri nəha həno ia rəginraha.

⁴² Ro iamɪnhi irə Kumwesən ruvehi pen təkutan mɪnraha, məpwəh irəha həuvən mhəfwaki pen m meri, məkwə, mɪne kəməhau me. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia nəkukuə səvəi profet me rani:

‘Nəkur Isrel. Ia nəpɪn nəha hiənərə nuk foti fwe kwopun akwesakwes ikin, nərimiru me səməme hiamousi əpune, mamhəmri utə ia təkure nifatə, hiəuvei pehe miou uə rekəm?’

Rekəm. Hiəpwəh nuvei peheien miou.

⁴³ Mətə hiaməuvehi nimwə tapolen səvəi kumwesən nəha Molek,

mɪne kəmāhau səvəi kumwesən nəha səkimiaha Refan.

Irau mi nəha kumwesən eikuə mi sə hiəno ia rəgimiaha mə tihaməfwaki pen mɪnrau.

Kimiaha hiamo iamɪnhi ro pen takuvehi raka kimiaha ia tɪprənə səkimiaha hiəuvən ia nikare Papilon.’

⁴⁴ Fwe ia kwopun akwesakwes ikin, Kumwesən riməni pen ti Moses i mə traməkəikei mo nimwə tapolen riti. Moses ro, mesi pen atukwatukw rəmwhen ia Kumwesən rino rətoni. Kurirə ikin kaha kupwən me səkitaha həuvehi nimwə tapolen nəha mamhəuvən. ⁴⁵ Nəpɪn Josua riri kaha kupwən me səkitaha mə tuhəuvehe mhəuvehi raka tɪprənə ia rəgi nəmə Kenan, həuvehi nimwə tapolen nəha, mhəuvehi mhəuvehe. Irəha kənamhəuvehe ia Kenan, Kumwesən raməkoui irapw nəmə ikin. Nimwə Tapolen nəha ramamak iamɪnhi meste nəpɪn səvəi Kig Tevit. ⁴⁶ Kig Tevit nəha Kumwesən rerin ragien tukwe. In rini pen ti Kumwesən i mə, ‘Ik Kumwesən səvəi Jekop. Ko ikəsəni iou iako nimwə riti sə tikamarə irə?’ ⁴⁷ Mətə Kumwesən rəpwəh nəsenien. Kig Tevit rɪpkə mhə nimwə riti səvəi Kumwesən. Solomon ro.

⁴⁸ Mətə kitaha səukurən mə Kum wesən sə rasori anan, in rɪpkərə mhə ia nəkwai nimwə me səməme nərmama həno ia rəginraha. Rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea riməni mə,

⁴⁹ ‘Neiai in jea səiou sə iakaməkure irə mamərimənu.

Tɪprənə in nəri sə iakamərpwi utə tɪpage nisuk mi irə.

Kimiaha ko hio nimwə riti mə takarə irə?

Kimiaha ko hio kwopun riti mə takapwis ikin?

⁵⁰ Həni ro, sin rino narimnari me pam i?

Iou əpa Kumwesən iakino.’ ”

⁵¹ Stifen rini pen ti nəmə asori me i mə, “Kimiaha i kəmkapwəmiaha riskai. Nətərigien səkimiaha rɪpitəv hiəmwhen ia nərmama səməme həreirei lərimənu. Hiəpkregi mhə nəgkiariien səvənhi. Hiamo rəmwhen kaha kupwən me səkimiaha. Ia nəpɪn me hiamənise nəfe nari Nənimwɪn Ikinan rani pehe tukumiaha i. ⁵² Rəfo? Profet riti nəha ikin kaha kupwən me səkimiaha həpkometə mhə in? Rekəm! Həmwəki pam irəha, mhousi əpune səməme haməkupwən mhəni irapw mə Iəmə Atukwatukw riti truvehe. Nənə nəpɪn Iəmə Atukwatukw nəha ruvehe, kimiaha hiəuvei pen in ia rəgi nəmə Rom. Ia noien nəha hiouisi əpune in. ⁵³ Kimiaha hiəuvəuvehi raka Loa səvəi Kumwesən sə nagelo me həuvei pehe fwe kupwən, mətə hiamərui Loa nəha ia nəpɪn me.”

Kəkwi əpune Stifen ia kəruətərei

⁵⁴ Nəp̄in nəmə asori me səvəi nəkur Isrel həregi Stifen raməgkiari, niemaha rəpi pik irəha. Kamhahi tərini rev̄inraha tukwe. ⁵⁵ Mətə Stifen rer̄in ruvehe mukuər ia Nən̄inw̄in Ikinan. Rək̄wətə ia n̄imagouagou, mət̄oni nukuraanien asori ruku pen ia kwopun Kumwəsən ramarə ikin, mət̄oni mwi Iesu ramər̄er ia n̄ikare Kumwəsən mwatuk. ⁵⁶ Stifen r̄ini mə, “Hət̄oni ro. Kəpuapen reitehi. Iakamətə Iəm̄əti Iərmama fwe ia neiai ramər̄er ia n̄ikare Kumwəsən mwatuk.”

⁵⁷ Mətə nəmə asori me səvəi nəkur Isrel hasək əpwəm̄wis, mho tukuahag nəkwəreḡinraha. Irəha pam haiu, mhəuvən mə tuhək̄wtəm̄hiri Stifen. ⁵⁸ Irəha hək̄wtəm̄hiri Stifen, mhəuvehi, mhəier ia Jerusalem, mən̄amhək̄wi in ia kəruətərei mə tremhə. Nərmama səməme haməuəsi Stifen həpeki raka karkahu əpwəm̄wis me səvənraha, mhəfate pen ia nisui iərmama riti nəgh̄in nə Sol.

⁵⁹ Nəp̄in kamhək̄wi Stifen, raməfwaki m̄ini mə, “Iesu Iərimənu, tikuvehi nənim̄wik.” ⁶⁰ Kurirə irə r̄in̄im̄wi nukurhun mi, mək̄wein əpwəm̄wis, m̄ini mə, “Iərimənu, tikəpwəh nərp̄winien noien ərəha i irəha kamho ia n̄irak.” Nəp̄in r̄ini iam̄inhi irə, in remhə.

8

¹⁻² Sol rer̄in ragien a mə irəha housi əpune Stifen iam̄inhi. Nəp̄in Stifen ruvamhə raka, nəmə əfwaki me nep̄win hən̄im̄wi n̄ip̄wran mhasək asori tukwe.

Kinamometə nərmama me səvəi Iesu fwe Jerusalem

İa nəp̄in nəha nərmama me nep̄win hək̄m̄ter, mən̄amhometə asori nakalasia me fwe Jerusalem. Ro pen nakalasia me pam hap k̄irk̄iri mhəuvən fwe ia kwopun me ia tənə Jutia m̄ine Sameria. Aposol me əpa kamharə fwe Jerusalem. ³ Sol mwi ramousari mə trouraha nakalasia me, mauv̄nim̄wə ia nim̄wə me kuatia kuatia, mamək̄wtəm̄hiri nərm̄an m̄ine n̄ip̄ran, mauvehi puvnim̄wə irəha ia kalapus.

Filip raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu fwe Sameria

⁴ Mətə irəha nəha hən̄ap k̄irk̄iri, mamhəuvən ia kwopun me, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu. ⁵ Filip reiwaiu pehe ia taon riti fwe Sameria, maməvisau irapw Iesu Kristo m̄ nərmama me fwe ikin. ⁶ Nərmama pam kamhətərig amasan ti nəfe Filip rani, ti nəri nə mə raməgkiari mamo n̄imt̄atien me. ⁷ Nərmama həpik nənim̄win ərəha me həier ia n̄irəha, mamhasək əpwəm̄wis. Nərmama həpik mwi nisunraha me hemhə, ko həpkavən mhə, həuvehe mhəs̄an̄in. ⁸ Ro pen nəkur ia taon nəha rer̄inraha ragien asori.

⁹ Mətə iərmama riti nəgh̄in nə Saemon, r̄inarə tui kwopti ia taon nəha, mamo n̄imt̄atien me ia n̄iskaiien səvəi nəremhə me, mamo nəkur Sameria nənim̄enraha ramier. Saemon rani mə in iəm̄ə asori. ¹⁰ Nəkur Sameria me pam kamhətərig ia nəgkiariien səvənhi. Nəkwər̄hakwər̄ha me men meste nəmə asori me kamhəni mə, “Iəm̄ə i rauvehi n̄iskaiien səvəi kumwəsən nəha kani mə kumwəsən asori.” ¹¹ Irəha kamhətərig ia nəgkiariien səvəi Saemon, ti nəri nə mə nəp̄in r̄ipik ramo n̄imt̄atien me ia n̄iskaiien səvəi nəremhə me,

mamo nənimenraha ramier. ¹² Mətə nəpɪn Filip raməvisau irapw Iesu Kristo mine nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nərman me mine nɪpran me həni nɪpərhiɛnien ia nəgkiariien amasan səvənhɪ. Nənə ko paptəes ia nɪrəha. ¹³ Saemon in mwi rini nɪpərhiɛnien ia nəgkiariien səvəi Filip. Nəpɪn kɪno raka paptəes irə, Saemon rukurirə ia Filip, mamətɔni nɪmtətien me mine narimnari asori me Filip ramo ia niskaiien səvəi Kumwesən. Nəpɪn rətɔni, nənimen rier.

¹⁴ Kurirə irə, nəpɪn aposol me fwe Jerusalem həregi mə nəkur Sameria həuvəni raka nɪpərhiɛnien ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, hərhi pen Pita mine Jon mə trouevən rouətə irəha. ¹⁵ Irau kroueiwau pen fwe Sameria, rouəfwaki ti nɪrəha mə irəha tuhəuvehi Nənɪmwɪn Ikinan, ti nəri nə mə ¹⁶ Nənɪmwɪn Ikinan ripkeiwau mhə ihi ia nɪrəha. Mətə kɪno paptəes əpa ia nɪrəha ia nəghi Iesu lərimənu. ¹⁷ Nəpɪn Pita mine Jon krouəmruətə rəginrau ia nukwənenraha, həuvehi Nənɪmwɪn Ikinan.

¹⁸ Saemon rətɔni mə aposol mi nəha krouəmruətə rəginrau ia nukwənenraha, nənə Kumwesən ruvei pen Nənɪmwɪn Ikinan minraha. Ia nəpɪn nəha rətɔni, Saemon ruvehi mane mə truvei pen minrau, ¹⁹ mɪni mə, “Rouvei pehe mwi nasoriien nəha miou. Iakokeikei mə takəmruətə rəgik ia nukwəne nərmana pwəh irəha həuvehi Nənɪmwɪn Ikinan.”

²⁰ Miregi Pita rini pen tukwe in mə, “Pwəh kimirau mane səim irouen ia narw, ti nəri nə mə ikuə tikuvehi nəmri nəri sə Kumwesən rauvei pen auər a m nərmana. ²¹ Ikiwən ia wok i səkimaha, ti nəri nə mə nətərigien səim ripkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən. ²² Tikəpwəh noien ərəha i ikamo, məfwaki m lərimənu, məres mə ko in renouenou nərəhaien səim, məpwəh nərwinien nətərigien ərəha i ikuə tiko. ²³ Iakini iamɪnhi irə, ti nəri nə mə iakətə mə rerim ramakres pik. Nərəhaien rɪnərkwi ik.”

²⁴ Miregi Saemon rini mə, “Kimirau tirouəfwaki miou, rouəres lərimənu mə narimnari me i irauni tuhəpwəh nesteien iou.”

²⁵ Kurirə ikin Pita mine Jon krouni irapw nəgkiariien səvəi lərimənu ia taon nəha, rouni mə ro nɪpərhiɛnien i. Nəpɪn krouni sampam, krouərəg rauvən fwe Jerusalem. Ia suatuk krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmana me ia rukwənu me ia tənə Sameria.

Filip mine iamə Itiopia riti

²⁶ Ia nəpɪn nəha agelo riti səvəi lərimənu rini pen ti Filip i mə, “Tikərər, mevən fwe prehi^a neste suatuk sə raku pen ia Jerusalem meiwau pen fwe Kasa.” (Suatuk nəha rukurau ia kwopun akwesakwes ikin.) ²⁷ Filip rərər mamevən, mətɔni iamə Itiopia^b riti. Iəmə nəha in Yunik^c riti. In iamə asori. Ramətui amasan ti mane səvəi Kantis, prən asori sə ramərimənu ia nəkur Itiopia. Iəmə nəha ruvavən raka fwe Jerusalem məfwaki m Kumwesən, ²⁸ nənə mirəg mamevən fwe imwəni. In raməkure ia kat riti hos ravi, maməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rımərai. ²⁹ Nənə Nənɪmwɪn Ikinan rini pen ti Filip i mə, “Tiko mevən ipaka ti kat nəha hos ravi.”

³⁰ Ro pen Filip raiu mevən ipaka tukwe, miregi iamə nəha raməvsini nəkukuə nəha Profet Aesea rımərai. Nənə rəres pen in i mə, “Ikaməvsini nəkukuə nəha, mukurən nɪpwrən uə rekəm?”

8:17: Wok Me 19:6   **8:21:** Sam 78:37   **8:23:** Hip 12:15   **a 8:26:** Uə “mevən fwe ia saot.”

8:27: Aes 56:3-7   **b 8:27:** Itiopia tənə riti fwe Afrika.   **c 8:27:** Nɪpwrari nəgkiariien nəha “Yunik,” in i mə “Iəmə sə kinərai raka nərən.” Fwe kupwən kamo noien nəha ia nərman me səməme hamowok ipaka ti pran asori riti sə ramərimənu ia nərmana.

³¹ Miregi iamə nəha rini mə, “Iou takəfukurən nipwran? Iərmama riti riwən mə trəusiəre pui pehe miou.” Rini pen ti Filip i mə trəputə məkure irau min.

³² Nəgkiariien ia Nəkukuə Ikinan iamə Itiopia nəha raməvsini in i mə:

“Ho irə rəmwhen ia in sipsip riti, mhəiri, mhəuvən mə tuhousi əpune.

Rəmwhen ia kwəti sipsip sə kaməkihi raka nīmwherīn ramərer mamətərig a,

in mwi rəpwəh nəgkiariien.

³³ Ho naurisien min, mhəuvei pen nərpwīnien riti sə ripkatukwatukw mhə.

Iərmama riti riwən trəgkiari ia tīni me,

ti nəri nə mə housi əpune in, nīmīruien səvənhi rukwakwa a ia tīprənə i.”

³⁴ Iamə Itiopia nəha rini pen ti Filip i mə, “Ni pehe ro tukw iou i mə sin nəha profet i raməgkiari irə? In raməgkiari atukw a irə uə raməgkiari ia iərməpə?”

³⁵ Nənə Filip rīnaməgkiari. Ro stat ia nəgkiariien nəha iamə Itiopia raməvsini ia Nəkukuə Ikinan, Filip raməvisau nəgkiariien amasan səvəi Iesu min.

³⁶ Irau krauesi suatuk nəha, rauvən, roueste kwopun riti nui ikin. Iamə Itiopia rini mə, “Ətə ro, nui nəha. Ko iako paptəes uə nari riti nəha ro tukuahag iou?”

³⁷ Miregi Filip rini pen tukwe in mə, “Trīni mīnuə ikahətətə pərhiēn ia Iesu, ikukurən noien paptəes.”

Miregi iamə nəha rini mə, “Iakani nipərhiēnien ia Iesu mə in Tīni Kumwesən.”^d

³⁸ Ia nəpīn nəha iamə Itiopia rini mə kat səvənhi sə hos ravi trərer. Irau Filip kroueiwau irapw ia nui. Filip ro paptəes irə. ³⁹ Nəpīn irau krouutə pehe ia nui, Nənīmwin səvəi Iərimənu ruvehi raka Filip. Iamə Itiopia rəpwəh mwi nətoniēn, mətə ramesi pen suatuk səvənhi mamevən mamagien. ⁴⁰ Mətə Filip rətoni mə in ramərer fwe taon nəha Astot. Kurirə ikin in revən ia rukwənu me, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu meste nari fwe taon nəha Sisaria.

9

Sol rini nipərhiēnien ia Iesu

¹ Ia nəpīn nəha Sol raməgkiari skai ihi, mamīni mə trousi əpune nərmama me səvəi Iərimənu. Riskəmter, mevən ti pris asori anan, ² mərəs pen in mə trīrai nəkukuə me nepwin həuvən ti nīmwfəwaki me səvəi nəkur Isrel fwe Tamaskes. Trīni mīnuə Sol rətoni nərmama me nepwin fwe ikin kamhesi pen Suatuk səvəi Iesu, nərman uə nipran, nəkukuə me nəha tuhəni sas pen mə Sol rauvehi nasoriēn ti nəkwətəmhiriēn irəha, mīpeki pen irəha fwe Jerusalem.

³ Sol rauvehe ipaka ti Tamaskes. Ia nəpīn nəha nukuraanien riti ruku pen ia nīmāgouagou, məhiəpwin kurau kurau irə. ⁴ Sol rīmwei irapw ia tīprənə, mīregi reri iərmama riti raməgkiari mamīni mə, “Sol, Sol, rəfo ikamometə Iou?”

⁵ Miregi Sol rərəs mə, “Iamə asori, ik sin i?”

Miregi rini mə, “Iou i Iesu sə ikamometə. ⁶ Mətə tikərer, mevən fwe Tamaskes. Iərmama riti fwe ikin trīni pehe tukw ik i nəfe nari tikaməkeikei mo.”

⁷ Nərmama səməme kamhəkurirə ia Sol kamhərer kwənamrig. Irəha hamregi reri iərmama riti, mətə həpwəh nətoniēn nipwran. ⁸ Sol riskəmter,

8:31: Jon 16:13   **8:36:** Wok Me 10:47   **d 8:37:** Ia Niutestamen me nepwin səməme kimərai tui ia nəgkiariēn səvəi nəkur Kris nəgkiariēn me nəha ia vas 37 riwən.   **8:39:** 1King 18:12   **8:40:** Wok Me 21:8   **9:1:** Wok Me 8:3   **9:5:** Wok Me 5:39, 1Kor 15:8

mətui, mətə rəpwəh nətoniiēn nari. Ro pen irəha həuvehi rəgin, mhəiri, mhəuvən fwe Tamaskes. ⁹ Sol rəpwəh nətoniiēn nari meste nəpīn kahar, mīpkəni mhə nari, mīpkənimwi mhə nari riti.

¹⁰ Iərmama riti səvəi Iesu ramarə ia Tamaskes nəghin nə Ananaeas. Iərimənu rini pen tukwe in ia vison riti mə, “Ananaeas.”

Miregi rini mə, “Iou fa, Iərimənu.”

¹¹ Miregi Iərimənu rini pen tukwe in mə, “Tikərəer mevən fwe ia nimwə səvəi Jutas. Nimwə nəha ramərer ia suatuk nəha kani mə Suatuk Atukwatukw. Tikevən fwe ikin mərəs iəmə Tasas riti nəghin nə Sol. In raməfwaki, ¹² minətə vison riti. Ia vison nəha rətoni iərmama riti nəghin nə Ananaeas ruvniwə pehe, məmruətə rəgin mi irə mə trətə mwi nari.”

¹³ Miregi Ananaeas rini mə, “Mətə Iərimənu, nərmama həpik hənəvisau raka iərmama nəha miou, mhəni irapw noien ərəha me ramo ia nərmama me səim fwe Jerusalem. ¹⁴ Pris asori me həuvei pen nasoriiēn min mə truvehe ia kwopun i məkwətəmhiri nərmama səməme kamhəfwaki pehe mik.”

¹⁵ Mətə Iərimənu rini pen tukwe in mə, “Tiko mevən, iakinərpwi raka rəgik irə. In trini irapw nəghik ti nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel, mine kig me, mine nəkur Isrel mwi. ¹⁶ Iou tako in rətoni mə traməkeikei miregi nəmisəien asori ti nəghik.”

¹⁷ Ia nəpīn nəha Ananaeas revən, muvniwə ia nimwə nəha, məmri pen rəgin mi ia Sol, mini mə, “Sol, piak, Iesu Iərimənu sə rīməier pehe tukw ik ia suatuk nəha ikesi pen mauvehe, in i rərhi pehe iou mə takomasan nənimmem. Nənə rerim truvehe mukuə ia Nənimwin Ikinan.” ¹⁸ Ananaeas rini iaminih irə, nənə təkwətəkwuni a nari riti rəmwhen ia rivi vi nəmu raraka fwe ia nənimm Sol mi. Sol rətə mwi nari, mīskəmter, ko paptas irə. ¹⁹ Nənə rəni nari, miregi nīskaiien səvənhi ruvehe mwi, nənə mamarə nəpīn me nepwin fwe Tamaskes irəha nərmama me səvəi Iesu.

Sol fwe Tamaskes mine Jerusalem

²⁰ Sol revən atukwatukw muvniwə ia nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel, maməvisau irapw Iesu, mamini mə, “In Tini Kumwesən.” ²¹ Nəpīn nərmama me həregi, irəha pam həkərinari ia Sol, mhəni mə, “Kwa iəmə i ramouraha nərmama me fwe Jerusalem səməme kamhəkwein nəghi Iesu i. Nənə ruvehe ia kwopun i mə trəkwtəmhiri irəha muvi irəha həuvən ti pris asori me. Mətə təkwətəkwuni rinəfo nəha?”

²² Mətə Sol ruvehe mīskai pik, mamə nərmama me hətoni mə nīpərhiēnien Iesu in Kristo. Ro pen nəkur Isrel me fwe Tamaskes səməme həpkini mhə nīpərhiēnien ia Iesu ko həpkini mhə nəgkiariien riti.

²³ Nəpīn rīpik rukurau, nənə nəkur Isrel hərai sun mə tuhousi əpune Sol. ²⁴ Mətə Sol riregi nətərigien səvənraha. Ia nəpīn mine ia ran, irəha kamhərer mwatuk ia kwəruə me səvəi taon, mamheitenhi in mə tuhousi əpune. ²⁵ Mətə nəpīn riti ia nəpīn, nərmama nepwin səməme kamhəkuriə ia Sol, həvai pen Sol ia tənəripw, mhəuvehi irapw ia nīkare nəpai sə rukurau kurau ia Tamaskes.

²⁶ Sol revən fwe Jerusalem. Nəpīn rapirapw fwe ikin, raməmwur mə tuhousəimwin pəri irəha nərmama me səvəi Iesu. Mətə irəha pam kamhəhekiri i, mhəpwəh niniēn nīpərhiēnien irə mə in iərmama riti səvəi Iesu. ²⁷ Mətə

Panapas ruvehe, miri in rouen rouətə aposol me. Nənə Panapas rini pen ti nirəha i mə, “Sol i rinətə İərimənu ia suatuk, rinəgkiari min. Fwe Tamaskes, Sol raməvisau irapw nəghi İesu, məpwəh nehekiriən.”

²⁸ Ro pen Sol ramarə irəha mınraha, mamavən fwe ia Jerusalem, maməvisau ia nəghi İərimənu səkitaha, məpwəh nehekiriən. ²⁹ Nəpin riti Sol raməgkiari irəha nəkur İsrəl səməme kamhəni nəgkiariən Kris, mamhousari mınraha me. Mətə hənuə tuhousi əpune in. ³⁰ Nəpin piəvtaha me həregi, həuvehi Sol, mheiwaiu mhəuvən fwe ia təsi ia taon nəha Sisaria, mhərhi pen i ramevən fwe taon nəha Tasas.

³¹ Ia nəpin nəha nakalasia me pam fwe tənə Jutia, mine tənə Kalili, mine tənə Sameria hamarə ia nəmərinuien. İərmama riti riwən ramometə irəha. Nənimwın İkinan ramasitu ia nirəha, mamərpwi əknekin irəha. Nəpin irəha kamhavən, mamhəsiə İərimənu səvənraha, in ramo irəha kamhəpik mwi.

Aeneas mine Tokas

³² Pita ramevən ia kwopun me maməti pen nakalasia me. Ia nəpin nəha reiwaiu pehe mwi fwe ia taon nəha Lita mə trəti pen nərmama me səvəi Kumwesən fwe ikin. ³³ İərmama riti ia taon nəha nəghin nə Aeneas. Nuk eit ramapri a ia kafete. Nisun mi krouemhə ko ripkavən mhə. ³⁴ Pita rini pen tukwe in mə, “Aeneas, İesu Kristo tro amasan nipwram. Ərer, mərfe səim kafete.” Təkwətəkwuni a Aeneas rərer. ³⁵ Nərmama me pam fwe Lita mine Saron hətoni iəmə nəha hərərig mhəuvehe ti İərimənu.

³⁶ Ia taon nəha Jopa, pran riti ramahatətə ia İesu. Nəghin nə Tapita. Nipwrai nəhag nəha ia nəgkiariən Kris in i mə Tokas. Ia nəpin me prən nəha ramo wok amasan, mamasitu ia nərmama səməme nautə səvənraha riwən. ³⁷ Ia nəpin riti, in ruvehi nemhəien riti, memhə. Irəha haikuas ia nipwran, mhəmri pen ia nəkwai nimwə səvənhi ia rum riti fwe irənhə. ³⁸ Taon nəha Jopa ipaka ti taon nəha Lita. Nəpin nərmama me səvəi İesu fwe Jopa həregi Pita mə in fwe Lita, hərhi pen İərmama kəru mə trouevən rouni pen tukwe in mə tiruvehe akwauakw, mətoni ro irəha.

³⁹ Ro iamınhi irə Pita rərer, mukurirə ia nirau i. Nəpin harapirapw fwe imwei Tokas, həiri in mhəuvən fwe ia rum nəha irənhə. Nipran səməme nərman me səvənraha həuvamhə kamhərer kuraukurau Pita mamhasək, mamhasansani karkahu me mine tinari me Tokas rımətiri ia nəpin ramarə ihi irəha mınraha.

⁴⁰ Pita rini pen ti nirəha i mə tuhəuvən fwe iruə. Nəpin həier irə, in rinimwi nukurhun mi nəfwaki, muvsini, məti pen mətoni nipwrai pran nəha, mni mə, “Tapita, tiko mərəer!” Tapita riti nənimen. Nəpin rətoni Pita, riskənter, məkure. ⁴¹ Pita ruvehi rəgin, mivi utə rərer. Kurirə irə Pita rəkwein pen nərmama me səvəi Kumwesən mine nipran me səməme nərman me səvənraha həuvamhə həuvehe. Irəha hətoni mə Tapita ruvəmiru. ⁴² Kurirə irə kaməvisau nəri nəha ia kwopun me pam ia Jopa. Nərmama həpik həni nipərhiənien ia İərimənu. ⁴³ Nənə Pita rarə əpwəmwis ia Jopa irau İərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. İərmama nəha nəghin nə Saemon.

10

Kumwesən rəgkiari m Konilias

¹ İərmama riti, nəghin nə Konilias, ramarə fwe Sisaria. In iaruağən riti səvəi Rom. In rasori ia naruağən me irəha pam hantret. Kani irəha mə Naruağən

me səvəi Itali. ² Konilias in iəmfəwaki riti. In mine nərmama pam ia nəkwai nimwə səvənhi kamhəsiəi Kumwesən. Konilias rauvei pen mane asori m nəkur Isrel trasitu ia nirəha. Ia nəpin me raməfwaki m Kumwesən səvənraha. ³ Nəpin riti, ipaka ti tri klok ia nəruarəv, Konilias rətoni vison riti. Ia vison nəha agelo riti səvəi Kumwesən ruvnimwə pehe, mīni mə, “Konilias.”

⁴ Konilias rəti pen mətoni agelo nəha, mehekir, mīni mə, “Iəmə asori, rəfo?”

Miregi agelo rini mə, “Kumwesən ruvəregi raka nəfwakiien me səim, mətoni narimnari me səim sə ikauvei pen m nərmama səməme nautə səvənraha riwən. Rerin ramrhi ik. ⁵ Təkwətəkwuni tikərhi pen nərmama me nepwin həuvən fwe taon nəha Jopa pweh həiri iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mə Pita mhəiri mhəuvehe. ⁶ In ramarə ia nimwə səvəi iərmama riti sə ramo narimnari me ia teki kau. Nəghin nə Saemon. Nimwə səvənhi ipaka ti təsi.”

⁷ Nəpin agelo rəpwəh in mamevən, Konilias rəkwein iərmama kəru sə krauo tukwini nari min, məkwein mwi iaruagən riti ia nirəha səməme kamho nəkwən. Iaruagən nəha in mwi iəmfəwaki riti. Irəhar haruvehe ⁸ nənə Konilias rini irapw narimnari me pam mīnrahar, mərhi pen irəhar, hərəvən fwe Jopa.

Pita rətoni vison riti

⁹ Kini rakwakwi irə, ia kurkwai nəpin ia ran, nəpin irəhar haruvehe ipaka ti taon nəha Jopa, Pita rutə pen fwe təkure nimwə mə trəfwaki. ¹⁰ Riregi nukumhə rinahi, mokeikei mə trəni nari. Nəpin irəha kamhəuvani ihi nəveginiien sənəni, in rətoni vison riti. ¹¹ Ia vison nəha rətoni kəpuapen reitehi, nənə, nari riti rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi rameiwaiu irapw pehe ia tīprənə. ¹² Ia nəkwai tapolen nəha, nərimiru me səpəmsəpə mine snek me mine menu me i kamhəivə ia nimagouagou. ¹³ Pita riregi reri iərmama riti rini mə, “Pita, tiko mərer, mousi əpune nəri nə riti, məni.”

¹⁴ Mətə Pita rini mə, “Rəkəm, Iərimənu! Iou iəpkəni mhə ihi nari riti ikiməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənimem.”

¹⁵ Miregi reri iərmama nəha rəgkiari mwi min mə, “Nəfe Kumwesən riməni mə rəmher, tikəpwəh niniien mə rəmkemik.”

¹⁶ Nəgkiariien nəha ruvehe ti Pita m kahar, nənə tapolen nəha kuvehi utə revən fwe ia neiai.

¹⁷ Kurirə ikin Pita ramətərig mə trəfukurən nipwrai vison nəha in rinətoni. Iərmama kahar Konilias rərhi pen irəhar, harətui, mharənətə raka nimwə səvəi Saemon, mamharərer ia kwəruə səvənhi fwe iruə. ¹⁸ Irəhar harəkwein pen, mharəres mə, “Iərmama riti nəghin nə Saemon kani mwi in mə Pita ramarə ia kwopun i uə rəkəm?”

¹⁹ Pita rerin ramrhi ihi vison nəha rinətoni mamətərig tukwe. Ia nəpin nəha Nənimwin Ikinan rini pen tukwe in mə, “Ətə ro. Iərmama kahar fwe kamharətui ik. ²⁰ Tikərə, meiwaiu, mevən kimiaha mīnrahar. Tikəpwəh nehekərien, ti nəri nə mə iou iəkərhi pehe irəhar haruvehe.”

²¹ Ro iaminihə irə Pita reiwaiu, mevən ti iəmənmirəhar nəha, mīni mə, “Iou i iərmama nə hiamarətui. Hiaruvehe ti nəfe?”

²² Miregi harni pen tukwe in mə, “Konilias, iəmə asori riti səvəi naruagən me, rərhi pehe kimrahar. In iəmə atukwatukw sə ramsiəi Kumwesən. Nəkur

Isrel me pam hægnægini in mæ in iæmæ amasan riti. Agelo ikinan riti sævæi Kumwesæn rini pen ti Konilias i mæ trækwein pehe ik mæ tikevæn fwe nimwæ sævænhi pwæh in riregi nægkiariien sæim.”

²³ Miregi Pita rini pen ti niræhar i mæ “Kimiræhar tiharuvmimwæ pehe pwæh sapri. Trakwakwi a samæuvæn.”

Pita revæn mætoni Konilias mævisau nægkiariien amasan min

Kini rakwakwi iræ, Pita rætui ia næpnæpin, mhæier iræha minrahar. Piævtaha me nepwîn sæmæme kamharæ fwe Jopa hækuriræ in. ²⁴ Nænæ rakwakwi mwi iræ, hæuvæn mhapirapw fwe ia Sisaria. Konilias rameitenhi iræha. In rinoeite raka nærmama ia kwænækwus sævænhi mine in me nepwîn fwe ia nækwai nimwæ sævænhi. ²⁵ Næpin Pita ruvehe ipaka ti nimwæ sævæi Konilias, Konilias ruvehe, minimwi nukurhun mi ia nænimen, mamsiai in. ²⁶ Mætæ Pita rivi utæ, mini mæ, “Ðrer, iou iakæmwæn a ia niram.”

²⁷ Irau krouægkiari, rouuvnimwæ. Næpin Pita ræti pen mætoni nærmama hæpik hænousæsimwîn raka iræha me, ²⁸ in rini pen ti niræha i mæ, “Kimiæha i hiæuvæukuræn raka mæ Loa sækimaha nækur Isrel ramæsisæg æknekin kimaha. Ko iahæpkuvnimwæ mhæ ia nækwai nimwæ me sævæi nærmama me ripko mhæ iræha nækur Isrel uæ mamhavæn pæri kimaha minraha. Mætæ Kumwesæn ro iakætoni mæ ko iakæpwæh niniiæn mæ iærmama riti in ræmkemik ia nænimen. ²⁹ Ro pen næpin hiækwein iou mæ takuvehe, iakuvehe a, mæpwæh niniiæn nari riti. Nænæ tækwækwuni iakuæ takares kimiæha i mæ hiækwein pehe iou ti næfe?”

³⁰ Miregi Konilias rini mæ, “Irækahar ia næruaræv, ræmwæn tækwækwuni, iakamæfwaki ia nækwai nimwæ sæiou. Nænæ iakætæ iærmama riti ramærer ia nænimek. Tinari sævænhi ræpsan. ³¹ Rini pehe tukw iou i mæ, ‘Konilias, Kumwesæn ruværegi raka næfwakiien me sæim. Rerîn ramrhi narimnari me sæim sæ ikauvei pen m nærmama sæmæme nautæ sævænraha riwæn. ³² Tikærhi pen nærmama nepwîn hæuvæn fwe taon næha Jopa mæ tuhæres iærmama riti næghin næ Saemon Pita. Ramaræ ia nimwæ sævæi iærmama riti næghin mwi næ Saemon. In iæmæ sæ ramo narimnari me ia teki kau. Nimwæ sævænhi ipaka ti tæsi.’ ³³ Agelo næha rini iamînhi, ro pen tækwækwuni a iræ iakærhi pehe nærmama me nepwîn tukw ik. Ik iko noien amasan muvehe tukumaha i. Tækwækwuni kimaha pam iahamækure ia kwopun i ia næmri Kumwesæn, mamheitenhi mæ tahæregi næfe nægkiariien in ruvei pehe mik mæ tikini pehe tukumaha i.”

³⁴ Ia næpin næha Pita rinamægkiari mini minuæ, “Iakætæ pærhien mæ Kumwesæn ramo ræmnæmwæn ia nærmama me pam. ³⁵ Trini minuæ iærmama riti ramsiai in, mammo noien amasan, Kumwesæn trækwein amasan iræ. Næri auær a mæ iæmæ næha in iæmæ Isrel uæ in iærmæpæ. ³⁶⁻³⁷ Kimiæha hiæukuræn nægkiariien næha Kumwesæn rinærhi pen ti nækur Isrel. Ramævisau nægkiariien amasan sævæi næmærinuiæn kauvehi raku pen ti Iesu Kristo sæ in Iærimænu sævæi narimnari me pam. Kinostat kini irapw nægkiariien amasan næha ia tæne Kalili fwe kupwæn næpin Jon rinævisau raka mæ nærmama tuhamækeikei mho paptaes. Kini irapw fwe ia kwopun me pam ia tæne Jutia. ³⁸ Kimiæha hiæukuræn mwi navænien sævæi Iesu, iæmæ Nasaret. Fwe kupwæn, Kumwesæn ruvei pen Nænimwîn Ikinan mine niskaiien min. Nænæ ti næri næ mæ Kumwesæn ramaræ tukwe, Iesu ramevæn ia kwopun me, mammo noien

10:23: Wok Me 10:45, 11:12   **10:26:** Wok Me 14:13-15, Rev 19:10   **10:30:** Wok Me 3:1, 1:10

10:34: 1Saml 16:7, Rom 2:11, Kal 2:6   **10:35:** Jon 9:31   **10:36-37:** Sam 107:20, Aes 52:7, Rev

17:14, Mat 4:12-17   **10:38:** Mat 3:16, Luk 4:17-20

amasan. Nærmama sëmæme kamharə ia rəgi Setan, in rapeki raka irəha, mamomasan irəha.

³⁹ Kimaha i iahənətoni narimnari me nəha Iesu rino fwe tənə səvəi nəkur Isrel mine ia Jerusalem. Irəha həru i tərini pen in ia nei kamarkuau, remhə.

⁴⁰ Mətə ia nəpin səro kahar irə, Kumwesən ro in ratui mwi ia nemhəien səvənhi. Kurirə irə Iesu rier irapw ti nærmama. ⁴¹ In ripkier irapw mhə ti nærmama me pam, mətə rier irapw tukumaha i sëmæme Kumwesən rinərpwi rəgin ia kimaha mini mə tahətoni. Nəpin Iesu rinətui mwi ia nemhəien səvənhi, kimaha iahani pəri nari, mhənimwi pəri kimaha min. ⁴² In rini pehe tukumaha i mə tahaməkeikei mhəvisau m nærmama, mhəni irapw mə Kumwesən ruvəuvehi utə raka in. Iesu nəha in nəha iərmama sə trəkiri noien me səvəi nærmama me pam, nærmama kamhəmīru mine sëmæme həuvamhə.

⁴³ Profet kupwən me pam hægkiari ia Iesu nəha, mamhəni mə nærmama sëmæme kamhəhatətə irə, ti nəri nə mə kamhəni nīpərhienien ia nəghin, Kumwesən trenouenou noien ərəha me səvənraha, məpwəh nərpwinien.”

⁴⁴ Nəpin Pita raməgkiari ihi, Nənimwin Ikinan reiwaui ia nærmama me pam nəha kamhətərig ia nəgkiariien səvənhi. ⁴⁵ Nəkur Isrel me nəha kamhəni nīpərhienien ia Iesu haməuku pen fwe Jopa irəha Pita hamərkərinari ti nəri nə mə Kumwesən rərhi irapw Nənimwin Ikinan, muvei pen mwi m nærmama me nəha ripko mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁶ Hamərkəri asori nari ia nīrəha ti nəri nə mə kamhəregi irəha kamhəgkiari ia nəgkiariien me səpəmsəpə, mamhəgnəgini Kumwesən ti narimnari amasan me sə rino.

Ia nəpin nəha Pita rini mə, ⁴⁷ “Ko iərmama riti rəsisəg nærmama me nəha mini mə tuhəpwəh noien paptəes ia nui? Irəha həuvəuvehi raka Nənimwin Ikinan rəmwhen mwi ia kitaha.” ⁴⁸ Ro iamnhi irə Pita rini nəkwən mə tukaməkeikei ko paptəes ia nīrəha ia nəghi Iesu Kristo. Nəpin kīno raka paptəes ia nīrəha, həres pen Pita mə trarə pəpim irəha minraha.

11

Pita raməgkiari m nakalasia me fwe Jerusalem

¹ Aposol me mine piəvtaha me fwe ia tənə Jutia həregi mə nærmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi həuvəni nīpərhienien ia nəgkiariien səvəi Kumwesən. ² Ia nəpin nəha Pita rutə pen fwe Jerusalem. Nəkur Isrel me nəpwīn fwe ikin kamhəni nīpərhienien ia Iesu, mamhəni mwi mə nærmama me i ripko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha ti Loa səvəi Moses. Nəkur Isrel me i həski Pita, ³ mhəni pen tukwe mə, “Rəfo ikuvnimwə məni pəri nari kimiaha nærmama me nəha kəpwəh nuvehien ninhum minraha?”

⁴ Pita riskəmtər, mini pen ti nīrəha i narimnari me sə kīno. In rini fwe nukunen muvehe, mini mə, ⁵ “Kupwən, iakaməfwaki fwe taon nəha Jopa. Nənə iakətoni vison riti. Nari rīfi rəmwhen ia tapolen asori kauvehi ia kona kefə səvənhi ruku pen ia neiai meiwaiu irapw pehe ipaka tukw iou.

⁶ Iakəti pen mətə amasan ia nəkwən mətoni nərimīru me sə həpou mine sə kamhəhekīr mine snek me mine menu me sə kamhəivə ia nīmagouagou.

⁷ Nənə iakregi reri iərmama riti rini pehe tukw iou i mə, ‘Pita, tikərer, mousi əpune nəri nə riti, məni.’

⁸ Mætə iakini mə, 'Rekəm, Iərimənu! Iou iapkəni mhə ihi nari riti ikiməni mə tukəpwəh nəniien, uə nari riti sə rəmkemik ia nənimem.'

⁹ Miregi reri iarmama nəha ruku pen fwe ia neiai, mini mwi mə, 'Nəfe nari Kumwesən rīməni mə rəmher, tikəpwəh mwi niniiien mə rəmkemik.'

¹⁰ Nəgkiariien nəha ruvehe tukw iou m kahar. Nənə kuvehi utə tapolen nəha revan mwi fwe ia neiai.

¹¹ Təkwətəkwuni a irə, iərmama kahar haruvehe mharapirapw ia nimwə nəha iakamarə irə. Iərmama riti fwe Sisaria rinərhi pehe irəhar haruvehe tukw iou. ¹² Nənə Nənimwīn Ikinan rini pehe tukw iou i mə, 'Tikevən kimiaha mīnrahār, məpwəh nehekiriien.' Ro pen iakevən. Pivtaha me i sikis irəha mwi həkuriə ia nirak. Iahəuvən, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi iərmama riti fwe Sisaria. Nəghin nə Konilias. ¹³ Nənə in rini pehe tukumaha i mə rinətə agelo riti ramərer ia nəkwai nimwə səvənhi, mani pen tukwe in mə, 'Tikərhi pen nərmama nepwīn həuvən fwe taon nəha Jopa mhəri iərmama riti nəghin nə Saemon Pita mhəri mhəuvehe. ¹⁴ In trini pehe nəgkiariien riti tukw ik. Nəgkiariien nəha truvehimiru ik mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.'

¹⁵ Nənə ia nəpīn nəha iakinaməgkiari irə, Nənimwīn Ikinan reiwaiu ia nirəha, mo rəmwhen rino ia kitaha fwe kupwən. ¹⁶ Ia nəpīn nəha rerik rirhi nəgkiariien səvəi Iərimənu. In rīməni mə 'Jon rino paptəes ia nui, mətə Kumwesən tro paptəes ia kimiaha ia Nənimwīn Ikinan.' ¹⁷ Fwe kupwən, nəpīn kitaha i nəkur Isrel səni nipərhiien ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, Kumwesən ruvei pehe Nənimwīn Ikinan m kitaha. Nənə sətoni ruvei pen rəmwhen a mwi m nərmama me nəha ripko mhə irəha nəkur Isrel. Ro iamīnhi irə iou nəfe iərmama mə takərer məsisəg Kumwesən?'

¹⁸ Pita rəgkiari pam. Nənə nəpīn həregi nəgkiariien nəha, həpwəh mwi nəgkiariien, səvəi kamhəgnəgini Kumwesən mə, "Nəri nəha Kumwesən rino raka suatuk məvəi nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, irəha mwi ko hərərig ia noien ərəha me səvənraha, nənə mhəuvehi nimiruien."

Nakalasia me fwe Antiok

¹⁹ Nərmama me səvəi Iesu səməme hənəp kirkiri fwe kupwən, ti nəri nə mə kousi əpune Stifen nənə kənamometə mwi irəha, hap mhəuvən isipwīn mheste nari fwe Fonisia, mine Saepiras, mine Antiok, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nəkur Isrel əpa. ²⁰ Mətə nepwīn, nəkur Saepiras mine Saerin, həuvehe ia Antiok, mamhəvisau irapw Iesu Iərimənu m nəkur Kris mwi. ²¹ Niskaiien səvəi Iərimənu ramarə mwi ti nirəha. Ro iamīnhi irə nərmama həpik həni nipərhiien ia nəgkiariien səvənraha, mhərari, mhəuvehe ti Iərimənu.

²² Nəpīn kəvisau pen m nakalasia me fwe Jerusalem mə nərmama me nepwīn fwe Antiok həuvəni nipərhiien ia Iərimənu, hərhi pen Panapas rəmevən fwe ikīn. ²³ Nəpīn Panapas rier pen fwe Antiok, mətoni namasanien səvəi Kumwesən ramarə pərhiien ti nirəha, rerin ragien. In rərpwi əknekīn irəha mamīni mə, "Kimiaha pam tihaməkeikei mhəkwətəmhiri əknekīn Iərimənu. Nətərigien səkimiaha trəpwəh nimweiiien." ²⁴ Panapas in iəmə amasan riti. Rerin rukur ia Nənimwīn Ikinan. Nahatətəien səvənhi riskai. In rivi nərmama həpik həuvehe ti Iərimənu.

²⁵ Kurirə irə rier mevən fwe Tasas mə trətui Sol. ²⁶ Nəp̄in rətoni, riri Sol rourərig rouvehe mwi ia Antiok. Meste nuk kuatia irau krouarə irəha nakalasia me fwe ikin, rouahatən nərmama me həp̄ik. Fwe ia Antiok kiməkupwən kisegi pen nəhag nəha “Kristin me” m nərmama me səvəi Iesu.

²⁷ Ia nəp̄in nəha profet me nepw̄in həuku pen fwe Jerusalem, mheiwaiu pehe Antiok. ²⁸ Irəha riti nəghin nə Akapus riskəmter. Nən̄imw̄in Ikinan ruvei pen nəgkiariien min mə trukupwən mini irapw mə r̄ipko mhə tui nukumhə asori riti trahi nərmama pam ia t̄iprənə i. (Nukumhə nəha ruvehe ia nəp̄in nəha Klotias ramərimənu ia nitətə səvəi nəkur Rom.) ²⁹ Akapus rini irapw nəgkiariien nəha ro pen piəvtaha me fwe Antiok rer̄inraha ramrhi mə tuhəuvei pen mane me nepw̄in rəmwhen ti nirəha kuatia kuatia, mhərhi pen i revəhən trasitu ia nərmama me səvəi Iesu səməme kamharə fwe ia tənə Julia. ³⁰ Nənə ho. Həuvei pen mane ia rəgi Sol mine Panapas mə irau trouvehi, rouevən rouvei pen m elta me səvəi nəfwakiien fwe Jerusalem.

12

Kig Herot rousi əpune Jemes

¹ Ia nəp̄in nəha Kig Herot^a rinamometə nakalasia me nepw̄in, ² mini pen ti nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhiri Jemes piəvi Jon. Irəha həuvən mhəkwtəmhiri, mhərari əpune in ia nau. ³ Nəp̄in Herot rətoni mə nəkur Isrel^b rer̄inraha ragien ti noien nəha, in revən, mərhi pen nərmama me səvənhi mə tuhəuvən mhəkwtəmhiri mwi Pita. Nometəien nəha kino ia nəp̄in atukwatukw səvəi Pasova mine nəveginien asori nəha nəkur Isrel hani bred sə yis riwən irə. ⁴ Nəp̄in həkwtəmhiri Pita, həuvehi puwnimwə ia kalapus. Herot ruvehi pen in ia rəgi naruağən me kusen kefə. Naruağən me kefə ia kusen kuatia. Rer̄in rirhi mə nəveginien asori tro sampam, nənə in rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. ⁵ Pita raməmak ia kalapus, mətə nakalasia me kamhəfwaki m Kumwesən tukwe, mhəpkapwis mhə.

Agelo riti riri raka Pita ia kalapus

⁶ Herot rer̄in ramrhi mə trakwakwi rivi irapw Pita ia nəmri nərmama. Ia nəp̄in nəha, ia nəp̄in, Pita ramapri ia kurkwai iaruağən mi kəru. Kərihi tərini in ia jen kəru. Iaruağən mi kəru krouærə ia təpinhə səvəi kalapus rouətui ti nərmama me fwe imwə mə riti trəpwəh napien. ⁷ Təkwtəkwuni a agelo riti səvəi Iərimənu rier irapw. Nipwran rəhiarpw məhiəpw̄in rum nəha Pita ramapri ikin. Agelo nəha rousi nikare Pita, masuəpwiri in, mini mə, “Əskəmter akwauakw!” Ia nəp̄in nəha jen rier raka ia rəgi Pita.

⁸ Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Ətoti, muvehi pen səim put.” Pita rətoti, muvehi pen səvənhi put. Nənə agelo rini pen tukwe in mə, “Arkahu ia səim karkahu əpwəmwis, mukurirə iou.” ⁹ Pita rier irapw ia rum səvənhi mukurirə agelo nəha, mipkukurən mhə mə nəfe nəha agelo ramo irə ro nipərhiənen, mətə rer̄in rirhi mə raməməkrəha. ¹⁰ Irau krouəpi raka iaruağən sə ramərər kupwən mamətui ti nərmama me mə riti trəpwəh napien, rouəpi raka mwi iaruağən sə resi pen, roueste təpinhə sampam kino

11:25: Wok Me 9:30   **11:26:** 1Tes 4:16   **11:27:** Wok Me 13:1, 15:32   **11:28:** Wok Me 21:10

11:30: Wok Me 12:25   ^a **12:1:** Herot i mwipwi Herot nəha rinousi əpune nəkwərhakwərha me nəp̄in Iesu ratui irə.   **12:3:** Wok Me 4:3   ^b **12:3:** Ro stat ia Wok Me sa rasori twelef mamevan nəp̄in r̄ipik nəgkiariien i “nəkur Isrel” raməgkiari ia nəkur Isrel səməme həpkini mhə nipərhiənen ia Iesu.   **12:5:** Jem 5:16   **12:6:** Wok Me 5:23   **12:10:** Wok Me 5:19

ia aean. Nərmama me kəmhəukurau irə məmħəuvən fwe taon. Təpinhə nəha rəsevər atukw a ti nirau i, nənə irau krouier irapw, rouevən roueste suatuk riti. Təkwtəkwni a agelo rəpwəh Pita mamevən.

¹¹ Ia nəpin nəha Pita rətə mukurən nəfe kino min, mini mə, “Təkwtəkwni nəha iakukurən mə nīpərħienien. Iərimənu rərħi irapw pəhe agelo səvənhi, muvehi raka iou ia rəgi Herot mine ia narimnari me sə nəkur Isrel rerinraha ramrħi mə tuko ia nirak.”

¹² Nəpin Pita rukurən, revən ia nimwə səvəi Meri, mama səvəi Jon sə nəghin riti mwi nə Mak. Nərmama həpik hənousəsimwīn raka irəha me fwe ikin, mamhəfwaki. ¹³ Pita revən mikunkun ia təpinhə ia kwəruə fwe iruə. Rota, pran riti sə ramasitu, mamo tukwini nari fwe ia nəkwai nimwə səvəi Meri, in riregi, mevən ipaka ti təpinhə mamətərig. ¹⁴ Nəpin riregi reri Pita, rukurən mə Pita nəha. Nənə rerin raġien pik. Rota rəpwəh nəsevərien ia təpinhə, mətə raiu a, mīrərig, mevən fwe nəkwai nimwə, mini pen ti nirəha i mə, “Pita i ramərer iruə.”

¹⁵ Miregi irəha hənī pen tukwe in mə, “Ikamenin.” Mətə Rota rini mə, “Rekəm, iakani pərħien.” Miregi hənī mə, “Rosi agelo nəha səvənhi uə?”

¹⁶ Mətə Pita rakunkun ihi ia təpinhə. Nənə irəha həuvən, mhəsevər ia təpinhə. Nəpin hətoni Pita, nənimenraha rier. ¹⁷ Ia nəpin nəha Pita ruvehi utə rəġin mīripwi tete irəha mə tuhafafa. Kurirə irə rini irapw Iərimənu rinəfuvehi raka in ia kalapus, marə mini mwi mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəvisau pen narimnari me i m Jemes^C mine piəvtaha me.” Nənə Pita rier, mevən ia kwopun əpə riti.

¹⁸ Kini rakwakwi irə, ia nəpnəpin, naruagən me fwe ia kalapus kəmhəhekir, mhəreirei mə Pita ruvəku. ¹⁹ Nəpin Herot ramətui amasan Pita, mətōni mə riwən, rəres pen naruagən me səməme kəmhərer tukuahag nərmama me fwe ia kalapus mə Pita ruvəwəku, mətə irəha həreirei. Ro pen Herot rini nəkwən mə tukousi əpune irəha. Kurirə ikin in rier ia tənə Jutia, meiwaiu pen fwe taon nəha Sisaria, mamarə fwe ikin.

Herot remhə

²⁰ Ia nəpin nəha Herot niemaha raməpi pik ti nəkur Taea mine Saeton. Ro pen nəkur asori me səvəi taon mi nəha housəsimwīn irəha me ia kwopun kuatia. Irəha həkupwən mhətōni Plastus, iərmama riti sə ramətui ti nimwə asori səvəi Kig Herot. Irəha hərəs pen in i mə trasitu ia nirəha. Nəpin hənəres raka nasituien səvənhi, irəha min həuvən mhətōni Herot, mhərəs pen in mə trəmri nəmərinuien, ti nəri nə mə nəkur Taea mine Saeton haməkwməni nərmama me fwe ia tənə səvənraha ia nəveġinien sə rautə ia tənə səvəi Herot i.

²¹ Nənə Herot rəmri nəpin riti səvənhi trəġkiari irə. Ia nəpin nəha rarkahu tinari səvəi kig, məkure ia kwopun raməkiri nəġkiariien ikin, maməġkiari minraha. ²² Miregi irəha həkwein əpwəmwis mə, “Reri kumwesən riti nəha. Ripko mhə reri iərmama.” ²³ Təkwtəkwni a agelo riti səvəi Kumwesən rousi Herot, ti nəri nə mə Herot ripkuvehi utə mhə nəġhi Kumwesən. Nənə irə me hani nəninhə irə, remhə.

²⁴ Ia nəpin nəha nəġkiariien səvəi Kumwesən rauviris mamevən. Nərmama həpik mwi hənī nīpərħienien irə.

²⁵ Panapas mine Sol krino sampam ia wok sə kinərhi pen irau tukwe. Kurirə irə krouier ia Jerusalem, rourərig, rouevən fwe Antiok. Jon sə nəghin riti mwi nə Mak irəhar minrau.

13

Kumwesən rərpwi rəgin ia Panapas mine Sol mə irau trouwok səvəhi

¹ Nakalasia me fwe Antiok, nepwin profet me mine nepwin nahatən me: Panapas, mine Sol, mine Simeon (Simeon in iəmə pitəv), mine Lusias (iəmə Saerin), mine Manaen (in riməpwinari pəri irau Herot Antipas, iəmə asori sə ramərimənu ia tənə Kalili). ² Ia nəpin riti, irəha həkani mhə nari, mamhəfwaki m Iərimənu. Nənə Nənimwin Ikinan rini pen ti nərəha i mə, “Tihəmri əpə Panapas mine Sol. Iakinəkwein irau mə trouwok riti səiou.”

³ Ro iamınhi irə irəha həpwəh mwi naniien nari, mhəmrutə rəginraha ia nırau, mhəfwaki minrau, mhərhi pen irau mə trouevən rouowok.

Panapas mine Sol fwe Saepras

⁴ Nəpin Nənimwin Ikinan rınərhi pen raka Panapas mine Sol, irau krouei-waiu pen fwe taon nəha Selusia. Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti rouevən fwe ia tənə əmweris nəha Saepras. ⁵ Nəpin krouapirapw fwe taon nəha Salamis, krouevən rouni irapw nəgkiariien amasan səvə Kumwesən fwe ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Jonmak ramarə irəhar minrau, mamasitu ia nırau.

⁶ Irəhar harevən mharəpi simwin ia tənə əmweris nəha, mharier pen ia taon nəha Pafos. Ia kwopun nəha harətəni kleva riti nəghin nə Parjisas. In iəmə Isrel riti. Ramini mə in profet, mətə neikuəien. ⁷ Kleva nəha ramowok irau Sejas Polas, iəmə Rom riti sə ramərimənu ia tənə əmweris nəha Saepras, mukurən mwi nari. Nəpin riti Sejas Polas rəkwein Panapas mine Sol, in rokeikei mə triregi nəgkiariien səvəi Kumwesən. ⁸ Mətə Parjisas sə nəghin riti mwi mə Elimas (nipwrai nəhag nəha kleva) in ramərai raka nəgkiariien səvənrau, mamousari mə truvsi nətərigien səvəi iəmə asori nəha mə trəpwəh niiniien nipərhiien ia Iesu. ⁹ Mətə Sol (kani mwi in mə Pol) rerin ruvehe mukuər ia Nənimwin Ikinan. In rəti pen mətəni kleva nəha, ¹⁰ mini mə, “Ik tini Setan. Ik iəmə ikəmwəki narimnari amasan me pam. Rerim rukuər ia neikuəien mine nifeifeiien ərəha me. Nəpin me pam ikamo suatuk atukwatukw səvəi Iərimənu, ramikou. ¹¹ Ətə ro! Təkwtəkwuni nəha rəgi Iərimənu raməmak ia nıram. Nənimem trifwə. Tikəpwəh mwi nətoniien nıranien rəpwəmwis kwopti.” Təkwtəkwuni a nari riti rəmwhen nise napw rıpitəv muvehe muvegi nənimen. Parjisas raman, mamətui iərmama riti truvehi rəgin miri in. ¹² Nəpin iəmə asori nəha Sejas rətəni, nənimen rier ti nəgkiariien səvəi Iərimənu sə krinouahatən in irə. Nənə in rini nipərhiien irə.

Pol mine in me nepwin həuvən fwe Antiok ia Pisitia

¹³ Ia nəpin nəha Pol mine in me nepwin həputə ia nitətə riti fwe Pafos, mhəier, mhəuvən fwe Peka, taon riti ia profens nəha Pamfilia. Ia kwopun nəha Jonmak rəpwəh irəha mirərig mevən fwe Jerusalem. ¹⁴ Irəha həier fwe Peka, mhəvən, mhəuvən fwe taon nəha Antiok ia profens nəha Pisitia. Ia Sapat həuvnimwə ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, mhəkure.

¹⁵ Iærmama riti rævsini irapw nægkiariien me nepwɪn ia Loa sævai Moses mine nægkiariien me nepwɪn ia nækukuæ me sævai profet kupwæn me. Næpin iærmama naha rævsini pam, namæ asori me sævai nimwæfwaki naha hærihi pen nægkiariien revæn ti Pol mine in me nepwɪn mini mæ, “Piævmaha me, trini minuæ nægkiariien riti ihænuæ tihæni irapw mhasitu ia nærmama, hæni irapw.”

¹⁶ Ro iaminihi iræ Pol riskæmter, muvehi utæ rægin, mini mæ: “Kimiaha nækur Isrel mine kimiaha ripko mhæ kimiaha nækur Isrel mætæ hiamæsiai Kumwesæn sækimaha. Kimiaha pam tihætærig iou. ¹⁷ Fwe kupwæn Kumwesæn sækimaha nækur Isrel rinærpwi rægin ia kaha kupwæn me sækimaha. Næpin nækwærhakwæra me sævænraha hæuvæn mamharæ fwe ia tææ Ijip, ro iræha hæuvehe mhæpik. Ia niskaiien sævænhi, in riri raka iræha. ¹⁸ Ia nuk foti, in ramaræ iræha minraha fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Iræha kamho noien æraha, mætæ in ripkæpwæh mhæ iræha ¹⁹ Kuriræ iræ in rousi æpune nærmama me naha kamharæ ia tææ Kenan. Nærmama me naha hamæuku pen ia kwænækwus me iræha pam sefen. Næpin Kumwesæn rousi æpune iræha mo sampam, in ruvei pen tææ sævænraha m kaha kupwæn me sækimaha. Nænæ ro sævænraha i. ²⁰ Narimnari me naha ruvehi nuk me iræha pam ipaka ti fo hantret fifti mine.

Kuriræ ikin Kumwesæn ruvehi utæ nærmama me naha kani iræha mæ ‘Jaj me.’ Iræha hærihi kaha kupwæn me sækimaha, mhæuvehe mhestæ næpin sævai Samuel Profet. ²¹ Ia næpin naha kaha kupwæn me sækimaha hæres pen Kumwesæn mæ ko ræseni kig riti rærimænu ia niræha. Nænæ Kumwesæn ruvei pen Sol, tini Kis, minraha. Sol næ ruku pen ia kwænækwus sævai Penjamin. In ramærimænu ia niræha meste nuk foti. ²² Kuriræ ikin Kumwesæn ruvehi raka Sol naha, nænæ muvehi utæ Tevit mæ truvehe mo kig sævænraha. Kumwesæn rægkiari iræ, mini mæ, ‘Iakinætæ raka mæ Tevit, tini Jese, in iærmama riti sæ rerik rokeikei. In tro pam næfe iakini pen tukwe.’

²³ Ræmwhen mæ Kumwesæn rino raka promes kupwæn mæ tro, in rærihi pehe iærmama riti ia kwænækwus sævai Kig Tevit mæ truvehe muvehimiru nækur Isrel. Iærmama naha Iesu. ²⁴ Ia næpin naha Iesu ræpwæh ihi noien wok sævænhi, Jon ramævisau irapw m nækur Isrel me pam mæ iræha tuhamækeikei mhærærig ia noien æraha me sævænraha, nænæ mho paptæes. ²⁵ Næpin Jon ruvehe ipaka ti noien sampam ia wok sævænhi, ramini mæ, ‘Rerimiahæ ramrhi iou mæ iou sin? Ripko mhæ iou iærmama sæ hiameitenhi. Mætæ tihætærig iou. Iærmama riti naha rauvehe kuriræ ia nirak. Iapkæmwhen mhæ mæ takifi raka put ia nisun.’

²⁶ Næрман, piak me, kitaha sæmæme sæmæuku pen ia kwænækwus sævai Epraham, mine kimiaha iesa ripko mhæ kimiaha nækur Isrel, mætæ hiamæsiai Kumwesæn sækimaha, tukutaha i, Kumwesæn rærihi pehe nægkiariien i sæ rauvehimiru nærmama. ²⁷ Næpin Iesu ruvehe, nærmama sæmæme kamharæ fwe Jerusalem mine næmæ asori me sævænraha hæpkætæ sas mhæ in, mhæreirei mwɪ nipwrai nægkiariien sævai profet kupwæn me kamævisau irapw ia Sapat me pam. Ro iaminihi iræ iræha ho nægkiariien me naha hæuvehe mhæukuæ. Hækiri Iesu mæ tramækeikei memhæ. ²⁸ Iræha hæpkætæ mhæ noien æraha riti rino ræmwhen mæ tukousi æpune in tukwe, mætæ kamhæmwur ihi a, mhæres pen Paelat mæ træseni pen Iesu ia rægi nærmama me sævænhi mæ tuhæs

13:15: Wok Me 15:21   **13:16:** Wok Me 12:17   **13:17:** Eks 1:7, 6:6, Eks 12:51   **13:18:** Eks 16:35, Nam 14:34, Dut 1:31   **13:19:** Dut 7:1, Jos 14:1   **13:20:** Jaj 2:16, 1Saml 3:20   **13:21:** 1Saml 8:5,19, 1Saml 10:20-24   **13:22:** 1Saml 13:14, 1Saml 16:13, Sam 89:20   **13:23:** 2Saml 7:12-16, Aes 11:1   **13:24:** Mat 3:1-2   **13:25:** Jon 1:20,27   **13:26:** Wok Me 13:16   **13:27:** Jon 16:3, Wok Me 3:17   **13:28:** Mat 27:22-23

əpune. ²⁹ Nəpɪn ho pam nəfe Nəkukua Ikinan rɪmənɪ mə tuko irə, həuvehi raka nɪpwran ia nei kamarkuauɪ, mhəmri pen ia nɪpəgi kəruətərei riti. ³⁰ Mətə Kumwesən rɪno in rətui mwɪ ia nemhəien. ³¹ Nəpɪn Iesu rətui mwɪ, rier irapw tɪ nərɪmama səməme hənəməkurirə in fwe ia tənə Kalili meste Jerusalem. Irəha hətə in ia nəpɪn rɪpɪk. Təkwtəkɪwuni irəha kamhəvisau irapw Iesu m nəkur Isrel.

³² Kɪmaha iahəuvehe ia kwopun i, mamhəvisau irapw nəgkiariien amasan i m kɪmiaha. Nəfe Kumwesən rɪno raka promes tɪ səkitaha kaha kupwən me mə in tro, ³³ rɪno m kɪtaha i nɪpwnətɪ kaha kupwən me. In rɪno Iesu rətui mwɪ ia nemhəien. Rəmwhen mwɪ nəgkiariien i kɪmərəi pen ia Ol Sam sə rasori karu rani: 'Ik nərik.

Ipwet iakuvehe mo iou tata səim.'

³⁴ Kumwesən ruvni raka ia Nəkukua Ikinan mə tro Iesu rətui mwɪ ia nemhəien. Nənə in tɪpɪkəmhə mhə mwɪ. Nɪpwran tɪpɪkɪmərɪr mhə. Kumwesən rɪni iamɪnhi irə mɪnuə: 'Nɪpərhiɪnien takuvei pehe nari amasan anan me mik səməme iakɪno raka promes m Kɪg Təvɪt kupwən.'

³⁵ Nənə Kɪg Təvɪt rɪmərəi pen nəgkiariien riti mwɪ ia Nəkukua Ikinan. Rɪmənɪ mə, 'Tɪkəpwəh nəseniien nɪpwrai iamə ikinan səim rɪmərɪr.'

³⁶ Nəpɪn Kɪg Təvɪt ramɪru ihi, ramo nəkwai Kumwesən. Kurirə irə remhə. Kɪnimwɪ ia kwopun kanɪmwɪ kaha me səvənhi ikɪn. Nɪpwran rɪmərɪr. ³⁷ Mətə Iesu, iamə nəha Kumwesən rɪnəsəupwiri in ia nemhəien, nɪpwran rɪpɪkɪmərɪr mhə.

³⁸ Ro iamɪnhi irə, piak me, tɪhaməkeikei mhəukurən nəfe i iakamɪni irapw tukumiaha i. Iesu i rukurən nuvehi rakaien nərəhaien me səkɪmiaha, mo Kumwesən trəpwəh nərpwɪniɪn. Loa səvəi Moses ko rɪpɪkɪfi raka mhə nərəhaien me pam səkɪmiaha. ³⁹ Mətə nərɪmama me pam səməme kamhəni nɪpərhiɪnien ia Iesu, in tɪrɪfi raka nərəhaien me pam səvənraha. ⁴⁰ Kɪmiaha tɪhaməkeikei mhəsiari, mamhətərig amasan ia nəgkiariien i, kamo nəgkiariien i profet me həmənɪ treste kɪmiaha.

⁴¹ 'Hətə amasan kɪmiaha nəmə hiamarɪs əkenhɪn ia nɪrak.

Ia nəpɪn səkɪmiaha tako nari riti.

Trɪni mɪnuə iərmama riti rɪni amasan nəri tukumiaha,

kɪmiaha tɪhəpwəh nɪniɪn nɪpərhiɪnien irə.

Tɪhəkərɪnari irə, mhəmhə.'

Nərɪmama me rərɪnraha ragien mə tuhəregi nəgkiariien amasan

⁴²⁻⁴³ Nəkur Isrel həfwaki pam fwe ia nəkwai nɪmwəfwaki səvənraha. Nəpɪn Pol mɪne Panapas krouier irapw, həres pen irau i mə ko krouvehe mwɪ ia nɪkare Sapat, rouni irapw mwɪ nəgkiariien nəha tɪ nɪrəha. Nəkur Isrel həpɪk mɪne nərɪmama me həpɪk səməme rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel, irəha kamhəkurirə ia Pol mɪne Panapas. Nənə irau krouəgkiari mɪnraha rauni mə, 'Kɪmiaha tɪhaməkeikei mhəuvehi namasanien səvəi Kumwesən, mharə irə, mamhəuvən.'

⁴⁴ Ia nɪkare Sapat irə ipaka nərɪmama me pam ia taon nəha housəsɪmwɪn irəha me mə tuhəregi nəgkiariien səvəi lərimənu. ⁴⁵ Nərɪmama me nəha həpɪk.

Nəpin nəkur Isrel hətoni, rerinraha rirhi ərəha Pol. Nəpin in rəgkiari, irəha kamhəni səpə, mamhəni ərəha in.

⁴⁶ Mətə Pol mine Panapas krouəpwəh nehekiriən. Irau krouni mə, “Kimrau iarouəkeikei roukupwəh rouni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumi-aha i nəkur Isrel. Mətə rəfo? Hiəpkokeikei mhə mə tihəuvehi nimiruien rerin? Hətə ro! Ti nəri nə mə hiamərarki karen nəgkiariien səkimrau iamihni, kimrau trouəpwəh kimiaha, rouevən rouni irapw nəgkiariien i ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ⁴⁷ İərimənu ruvəni pehe raka tukumaha i mə tahaməkeikei mhə iamihni. In rīməni mīnuə:

‘Tako ik ikəmwhen ia nukuraanien,

məhiəpwīn nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel.

Tikini pen ti nərmama me ia tənəmtənə me mə takuvehimiru irəha.’ ”

⁴⁸ Nəpin nərmama me nəha rīpko mhə irəha nəkur Isrel həregi nəgkiariien nəha, rerinraha ragien. Həni mə nəgkiariien səvəi İərimənu ramsan pik. Nənə sin sin ia nırəha Kumwesən rīnərpwi raka rəgin ia nırəha mə tuhəuvehi nimiruien rerin, irəha həni nīpərhiənien ia İesu.

⁴⁹ İa nəpin nəha nəgkiariien səvəi İərimənu rauviris mamevən ia kwopun me ipaka ti taon nəha. ⁵⁰ Mətə nəkur Isrel həuvən ti nīpran asori me nepwīn səməmə kamharə ia narəien səvəi nəkur Isrel mine nəmə asori me səvəi taon nəha, mhəvi irəha mə tuhometə Pol mine Panapas. Nəkur asori me nəha hərhi irapw irau ia tənə səvənraha. ⁵¹ Mətə irau krounouini raka nīməkwrur ia nisunrau, rouahatən pen mə nərmama me ia taon nəha həno noien ərəha. Kurirə ikin krauevən fwe taon nəha İkoniam. ⁵² Nənə nərmama me səvəi İesu fwe Antiok rerinraha ragien mukuər ia Nənimwīn İkinan.

14

Pol mine Panapas fwe İkoniam

¹ Fwe taon nəha İkoniam Pol mine Panapas irau pəri krouuvnimwə ia nīmwfəwaki səvəi nəkur Isrel rouəvisau. Nəvisaiuen səvənrau ramsan pik. Ro pen nərmama həpik, nəkur Isrel mine nəkur Kris mwī, həni nīpərhiənien ia İesu. ² Mətə nəkur Isrel səməmə həpkini mhə nīpərhiənien ia nəgkiariien səvənrau ho nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel niemaha rəpi irəha ti piəvtaha me. ³ Ro pen Pol mine Panapas krouarə əpwəmwis fwe ikin, rouəvisau irapw İesu İərimənu rouəpwəh nehekiriən. İa nəpin nəha İesu İərimənu rauvei pen niskaiien mīnrau, krauo nīmətəien me mine narimnari me nərmama me hətoni mhərkərinari irə. Nəpin nərmama me hətoni, mhətə sas ia nəgkiariien səvənrau sə raməvisau irapw namasanien səvəi İesu mə ro nīpərhiənien. ⁴ Nərmama ia taon nəha həuai irəha ia kusen kəru. Nepwīn hərer irəha nəkur Isrel səməmə həpwəh nīniien nīpərhiənien ia İesu. Nepwīn hərer irəha aposol mi nəha.

⁵ İa nəpin nəha nəkur Isrel nepwīn mine nərmama nepwīn rīpko mhə irəha nəkur Isrel mine nəmə asori me səvənraha kamhəni mə tuhouraha irau, mhəkwi əpune irau. ⁶⁻⁷ Mətə irau krouregi, rouap, rouevən fwe Listra mine Tepe, taon mi kəru fwe ia profens nəha Likaonia. Fwe ia taon mi nəha mine ia rukwənu me ipaka ti nırəu, Pol mine Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi İesu.

Pol mine Panapas fwe Listra

⁸ Fwe Listra, iarmama riti ramækure. Nəpin rinətui irə, nisun mi krouemhə. Ko ripkavən mhə. ⁹ Iarmama nəha ramətərig ia nəgkiariien səvəi Pol. Nənə Pol rəti pen mamətə in, mukurən mə iarmama nəha ramahatətə ia Iesu mə Iesu niskaiien səvənhi rəmwhen mə tromasan nisun mi. ¹⁰ Ro pen Pol rəgkiari asori mini mə, “Tiko miskəmter, mərəer ia nisun mi.” Təkwtəkwni a iarmama nəha riskəmter, mavən.

¹¹ Nəpin nərmama me hənətəni nəfe Pol rino, həkwein əpwəmwis ia nəgkiariien səvəi nəkur Likaonia, mhəni mə, “Kwa, kumwesən me hənəiwaiu irapw pehe tukutaha, mhəmwhen ia nərmama me.” ¹² Irəha həkwein Panapas mə Sus, kumwesən riti səvənraha. Nənə ti nəri nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien, həkwein pen in mə Heremes, kumwesən riti mwi səvənraha. ¹³ Nimwəfwaki səvəi kumwesən nəha Sus, ramərəer iruə ia taon nəha. Pris riti sə ramowok fwe ikin, ruvehi kau me nepwin mine tih nei me nepwin, muvehi muvehe ti kwəruə səvəi taon nəha. Rokeikei mə in mine nərmama me tuhousi əpune kau me nəha mho pen nisaien mhəfwaki pen m Panapas mine Pol.

¹⁴ Mətə nəpin aposol mi nəha krouregi nəgkiariien nəha, kroueitehi tinari səvənrau, rouaiu, rouevən fwe ia kurkwai nərmama, rouəkwein əpwəmwis, rouni mə, ¹⁵ “Nərman me, rəfo hiamo iamənh i rə? Kimrau iarouəmwhen a ia kimiaha. Iarouvehe mə trouəvisau irapw nəgkiariien amasan m kimiaha mə kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh kumwesən eikuə me, mhərərig mhəuvehe ti Kumwesən sə ramiru. In əpa rino neiai, mine tigrənə, mine təsi, mine narimnari me pam səməme kamharə ia nirəhar. ¹⁶ Fwe kupwən, in rinəsəni nərmama me ia tənəmtənə me mə hamesi pen a suatuk me səvənraha mamhəuvən. ¹⁷ Mətə ia nəpin me in ramo hiamətəni noien amasan səvənhi. In ramərhi irapw pehe nesən, mamə nəmhien ro nipwran ia nəpin atuk-watukw səvənhi. In rauvei pehe nəveginien m kimiaha, mamə rərimitiaha ramagien.” ¹⁸ Pol mine Panapas krouni nəgkiariien nəha, mətə ipaka ko kroupkinise mhə nərmama me mə tuhəpwəh nousi əpuneien kau me nəha ti nəfwakiien minrau.

¹⁹ Mətə nəkur Isrel me nepwin həuku pen fwe Ikoniam mine Antiok ia profens nəha Pisitia, mhəuvehe ti Listra, mhəvi nərmama həpik həuvən mhəkwtəmhiri Pol, mhəkwi ia kəruətərei, mhəvkəkini, mhəuvən fwe iruə ia taon, mhəpwəh. Rerənraha rirhi mə ruvamhə. ²⁰ Mətə nəpin nərmama me səvəi Iesu həuvehe mhərəer kurakurau irə, Pol riskəmter, mevən mwi ia taon. Kini rakwakwi irə, irau Panapas krouer, rouevən fwe taon nəha Tepe.

Pol mine Panapas krouərig rouevən fwe Antiok ia profens nəha Siria

²¹ Pol mine Panapas krouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe ia Tepe, ravi nərmama həpik həuvehe mho irəha nərmama me səvəi Iesu. Kurirə ikin krouərig rouevən fwe Listra, mine Ikoniam, mine Antiok ia profens nəha Pisitia. ²² Ia kwopun me nəha irau krauo nətərigien səvəi nərmama me səvəi Iesu ruvehe miskai mwi. Krouəvəhag minraha mə tuhərəer əknekien ia nahatətəien səvənraha, rauni mə, “Saməkeikei mhəkukurau ia nəmisəien me ripik kurirə səvniwə ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə.” ²³ Ia kwopun me pam krouvehi utə elta me mə tuhətui amasan ti nakalasia me. Nəpin krouvehi utə irəha, krouəpwəh nəniien nari, rouəfwaki, rouəmri pen irəha

ia rāgi Iarimānu sāvənraha sə kamhahatətə irə. ²⁴ Irau krouəpi simwin ia profens nəha Pisitia, roueiwaiu pehe ia profens nəha Pamfilia, ²⁵ rouevən ia taon nəha Peka, rouəvisau irapw nəgkiariien amasan fwe ikin. Nəpin krouəvisau irapw pam, kroueiwaiu rouevən fwe taon nəha Atalia.

²⁶ Ia kwopun nəha krouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Antiok ia profens Siria. Kwopun nəha kupwən nərmama me hənəfwaki ti nirau, mhāmri pen irau ia rāgi Kumwesən, mamhase in mə namasanien sāvənhi tramarə ti nirau, marə mwi ti wok sə krino pam. ²⁷ Irau krouəpirapw fwe ikin, rouoeite nakalasia me, rouni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino irəhar minrau, rouni mə in rinəsevər ia təpinhə mə nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel həuvehe mhahatətə ia Iesu. ²⁸ Nənə krouarə əpwəmwis mwi kwopti ia kwopun nəha irəha nərmama me sāvəi Iesu.

15

Nəmə asori me sāvəi nəfwakien housəsimwin irəha me fwe ia Jerusalem

¹ Mətə nəkur Isrel me nəpwīn həier fwe tənə Jutia mheiwaiu pehe ia Antiok. Irəha kamhahatən nərmama me sāvəi Iesu səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə, “Kimiāha tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kimiāha rəmwhen ia Loa sāvəi Moses rani. Mə hiəpwəh, Kumwesən trīpkuvehimiru mhə kimiāha.” ² Pol mine Panapas krauousari irəha minraha mamhəgkiari pik ti nəgkiariien nəha. Kurirə ikin, nakalasia me fwe Antiok hərpwi rəginraha ia Pol mine Panapas mine nərmama me nəpwīn mwi, mhəni mə irəha tuhəutə pen fwe ia Jerusalem mhətoni aposol me mine elta me sāvəi nəfwakien ti nəgkiariien nəha. ³ Nəpin nakalasia me hərhi pen irəha, irəha hənəməuvən fwe Jerusalem. Ia rukwənu me ia nīkare suatuk fwe ia tənə Fonisia mine tənə Sameria kamhəni sas pen mə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel irəha mwi həuvəni nīpərhiēnien ia Iesu. Nəgkiariien nəha ro piəvtaha me rerinraha rāgien. ⁴ Kurirə irə, nəpin irəha həier pen fwe Jerusalem, aposol me mine elta me sāvəi nəfwakien mine nakalasia me hətōni irəha rerinraha rāgien. Nənə Pol mine Panapas mine səməme hənəkurirə ia nirau həni pen ti nirəha i narimnari me Kumwesən rino minraha.

⁵ Mətə Farisi me nəpwīn səməme kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu həkəmter, mhəni mə, “Nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel səməme kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha. Kimiāha tihaməkeikei mhəni pen ti nirəha i mə tuhəkurirə ia Loa sāvəi Moses.”

⁶ Aposol me mine elta me sāvəi nəfwakien housəsimwin irəha me, mamhəgkiari ti nəresien nəha. ⁷ Nəpin həgkiari əpwəmwis, Pita riskəmter, mīni pen ti nirəha i mə, “Piak me, kimiāha hiəuvəukurən raka mə fwe kupwən Kumwesən rərpwi rəgin ia nirak ia kusen səkītaha, muvei pehe nəpin miou iakevən minəvisau raka m nərmama me nəpwīn rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nəpin irəha hərəgi nəgkiariien amasan sāvəi Iesu ruku pen ia tərhu, həni nīpərhiēnien irə. ⁸ Nənə Kumwesən sə rukuran amasan nətərīgien sāvəi nərmama rahatən amasan tukutaha i minuə rerin rāgien ti nuvehiiēn irəha, mo irəha nərmama me sāvənhi. In ruvei pen Nənimwin Ikinan minraha rəmwhen a mwi rīməuvei pehe m kitaha i fwe kupwən. ⁹ In rīpkopəiti mhə

14:26: Wok Me 13:1-2, Wok Me 15:40

14:27: Wok Me 15:4,12, Wok Me 11:18

15:1: Kal 5:2

15:2: Wok Me 11:30, Kal 2:1

15:4: Wok Me 14:27

15:7: Wok Me 10:1-43

15:8: Wok Me

10:44, 11:15

15:9: Wok Me 10:34-35

ia niraha, mətə raikuas ia rerinraha, ti nəri nə mə irəha həni niperhienien ia Iesu rəmwhen rino m kitaha i. ¹⁰ Rəfo hiənuə tiho Kumwesən niemaha rəpi? Hiokeikei mə tsəmri pen Loa səvəi Moses ia nurai nərmmama me səvəi Iesu səməme ripko mhə irəha nəkur Isrel, mətə Loa nəha rəmwhen ia katipə sə ripam. Kitaha i nəkur Isrel mine kaha kupwən me səkitaha ko səpkəvrani mhə. ¹¹ Mətə kitaha saməni niperhienien ia nəgkiariien i. Iesu Iərimənu səkitaha truvehimiru kitaha ia namasanien səvənhi rəmwhen a mwi in tro ia niraha.”

¹² Pita rəgkiari pam. Kurirə irə nərmmama me ia nəkureien nəha həkure afafa, mamhətərig Pol mine Panapas. Irau krauni amasan ti niraha i nəfe Kumwesən rino nəpin irau krauəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel. Krouni mə in riməuvei pen niskaiien minrau, krauo nimtətien me mine narimnari me nərmmama me hətoni, mhərkərinari irə.

¹³ Nəpin irau krouəgkiari pam, Jemes rərer mini mə, “Piak me, tihətərig iou.

¹⁴ Saemon ruvəni amasan raka tukutaha i mə rəfo fwe kupwən Kumwesən revən ti nərmmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel mə tripeki raka nepwin mə irəha nərmmama me səvənhi. ¹⁵ Profet kupwən me həməni mə in tro iaminha irə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan, rani mə,

¹⁶ ‘Kurirə ia nəri, iou takrərig

muvehi utə nitətə səvəi Kig Tevit sə riməmwei.

Nitətə sə in rinamərimənu irə kineitehi rəmwhen ia nimwə,
iou takuvrhəkin mwi, momasan.

¹⁷⁻¹⁸ Tako iamınhi minuə nərmmama ia tənəmtənə me tuhəuvehe tukw iou.

Nərmmama ripko mhə irəha nəkur Isrel,
irəha pam səməme iakinəkwein raka irəha, tuhəuvehe.

In i nəgkiariien səiou. Iou Iərimənu. Iako nərmmama həuvəukurən raka narimnari me i fwe kupwən.’ ”

¹⁹ Nənə Jemes rini mə, “Ro iamınhi irə nəkiriien səiou mə nərmmama me nəha ripko mhə irəha nəkur Isrel, mətə kamhəərərig mamhəuvehe ti Kumwesən, rərəha mə kitaha tso rəknekin ti nirəha. ²⁰ Mətə pwəh sərai nəkukuə riti revən ti nirəha. Ia nəkukuə nəha tsəni pen ti nirəha i mə irəha tuhəpwəh naniien nəveginien i rəmkemik sə kiməuvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. Nərman me tuhəpwəh niri ənpənenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen ənpənenien nərman. Irəha tuhəpwəh naniien nərimiru riti sə kətiri nīpətəkinuan remhə mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nənə irəha tuhəpwəh naniien netə.

²¹ Natuakəmien me nəha rinəmwhen, ti nəri nə mə fwe tui muvehe meste pehe ipwet mine, ia Sapat me pam nərmmama me kamhəvsini Loa səvəi Moses ia nəkwai nimwəfwaki me səvəi nəkur Isrel. Ia taon me pam kamhəvisau irapw nəgkiariien səvənhi.”

Nəkukuə sə revən ti nərmmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel

²² Aposol me, mine elta me səvəi nəfwakiiien, mine nakalasia me pam fwe Jerusalem həni simwin mə tuhərpwi rəginraha ia nərmmama nepwin ia nirəha, mhərhi pen irəha həuvən irəha Pol mine Panapas fwe Antiok. Hərpwi rəginraha ia Saelas mine Jutas (nəghin riti mwi nə Pasapas). Iəmənmi nəha, piəvtaha me kamhəsiai pik irau. ²³ Irəha həuvei pen nəkukuə nəha minrau mə trouvehi rouevən. Nəkukuə nəha rini mə:

Aposol me mine elta me sɔvɔi nɛfwakiien, piɔvmiaha me fwe Jerusalem. Iahərhi pehe nɛkukuɔ i tukumiaha piɔvmaha me sɔmɔme riꝑko mhɔ kimiaha nɛkur Isrel, hiamarɔ fwe Antiok mine Siria, mine Silisia.

Iahaməni ramasan tukumiaha.

²⁴ Kimaha iahəregi mɔ nɛrmama nepwin hɔmɔier ia kimaha, mhəuvehe tukumiaha, mho kimiaha hiəregi rɔrɔha ti nɛgkiariien sɔvɔnraha.

Irəha ho nɛtərigien sɔkimiaha rɔvsausini ꝑik, mɔtɔ kimaha iahəꝑkuvei pen mhɔ nɛgkiariien riti mɔ tuhəuvehe mhəni pehe tukumiaha i.

²⁵ Ro pen kimaha iahousəsimmwin kimaha me mhəni simwin mɔ tahərpwi rəgimaha ia iərmama kəru, mhərhi pehe i tukumiaha.

Irau trouvehe tukumiaha irəha Panapas mine Pol, iəmmi nəha sokeikei ꝑik irau. ²⁶ Ipaka krouemhɔ ti wok sɔvɔi Iesu Kristo, Iərimənu sɔkitaha.

²⁷ Iəmmi nəha iahamərhi pehe irau tukumiaha irau i Jutas mine Saelas.

Irau trouvehe rouni nɛgkiariien kuatia rəmwhen ia nɛgkiariien i iahamrai.

²⁸ Rerimaha ragien ti nesi penien nɛtərigien i Nənimwin Ikinan rinahatən kimaha irə.

In rini mɔ kimaha tahəpwəh nəmrutəien nəri sɔ riꝑam ia nuramiaha, mɔtɔ natuakəmien me a i:

²⁹ Kimiaha tihəpwəh naniien nəveginien sɔ kiməuvei pen m nənimwi nari me sɔmɔme kaməfwaki pen minraha.

Kimiaha nərman tihəpwəh niri ənnapenien niꝑran.

Kimiaha niꝑran tihəpwəh nesi pen ənnapenien nərman.

Kimiaha tihəpwəh naniien nərimiru riti sɔ kətiri niꝑətəkinuan remhɔ mɔtɔ netɔ raməmak ihi ia nusan.

Tihəpwəh naniien netɔ.

Trini minuɔ hiətui amasan tukumiaha, mhəpwəh nəruiien natuakəmien me i, tihəregi ramasan.

In i nɛgkiariien sɔkimaha sampam.

³⁰ Nəmɔ asori me i hərhi pen irau heiwaiu irəha Pol mine Panapas mhəuvən fwe Antiok. Nəꝑin hapirapw fwe ikin, hoeite nakalasia me, mhəuvei pen nɛkukuɔ minraha. ³¹ Irəha həvsini nɛkukuɔ nəha, rerinraha ragien ti nasituien sɔvənhi. ³² Jutas mine Saelas irau profet mi. Krouəvhag m piəvtaha me ia nɛgkiariien me riꝑik, rouərpwi əknekin irəha. ³³ Irau krouarɔ əpwəmwis kwopti ia kwopun sɔhə. Kurirə ikin piəvtaha me fwe Antiok hase Kumwesən mɔ nəməruien sɔvənhi tramarɔ ti nirau. Nənə həsəkir minrau, mhərhi pen irau krouərɔig rouevən fwe Jerusalem rouətɔ nərmana me sɔmɔme hənərhi irau. ³⁴ a ³⁵ Mɔtɔ Pol mine Panapas irau krouarɔ ꝑəꝑim fwe Antiok. Irəha nərmana me nepwin mwi kamhahatən nərmana me, mamhəvisau irapw nɛgkiariien sɔvɔi Iərimənu.

Pol mine Panapas krouəpwəh irau me

³⁶ Nəꝑin nepwin rukurau, Pol rini pen ti Panapas i mɔ, “Pwəh krau krouərɔig pen mwi, rouətɔ piəvtaha me fwe ia taon me pam nəha krouəvisau raka nɛgkiariien sɔvɔi Iərimənu minraha, rouətəni ro irəha mɔ kamhəfarə irə.” ³⁷ Nənə Panapas rokeikei mɔ Jon sɔ nəghin riti mwi nɔ Mak trukurirə ia nirau, ³⁸ mɔtɔ Pol rəpwəh nokeikeien, ti nəri nɔ mɔ fwe kupwən Jonmak riꝑkarɔ mhɔ irəhar minrau meste wok sɔvɔnraha rino sampam.

15:24: Wok Me 15:1   **15:28:** Mat 23:4   **15:29:** Wok Me 15:20   **15:32:** Wok Me 11:27, 13:1, Wok Me 14:22   **15:34:** Niutestamen me nepwin sɔ kupwən kimarai ia nɛgkiariien sɔvɔi nɛkur Kris rani iamini ia vas toti-fo mɔ, “Mɔtɔ Saelas rɔtɔ mɔ ramasan mɔ pwəh ramo ꝑəꝑim ia kwopun nəha Antiok.”   **15:37:** Wok Me 12:12,25   **15:38:** Wok Me 13:13, Kol 4:10

Mætə fwe Pamfilia rəpwəh irau mīrərig. ³⁹ Nənə Pol mīne Panapas krouousari mīnrau me, rouəpwəh irau me. Panapas ruvehi Mak, rouəputə ia nitətə riti, rouier, rouevən fwe Saepras. ⁴⁰ Mætə Pol rərpwi rəgin ia Saelas mə trukurirə in. Kurirə irə piəvtaha me hāmri pen irau ia rəgi Iərimənu, mhase in mə namasanien səvənhi tramarə ti nirau i. Nənə Pol rier irau Saelas, ⁴¹ mevən ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mīne Silisia, mamərpwi əknekin nakalasia me.

16

Timoti rukurirə Pol mīne Saelas

¹ Ia nəpin nəha Pol revən fwe taon mi nəha Tepe mīne Listra. Ia Listra iərmama riti səvəi Iesu nəghin nə Timoti. Mama səvənhi in prən Isrel. In mwī rani nīpərhienien ia Iesu. Mætə tata səvəi Timoti in iəmə Kris. ² Piəvtaha me fwe Listra mīne Ikoniam kāmhəni Timoti mə in iəmə amasan riti. ³ Pol rokeikei mə Timoti trukurirə in rouier rauevən. Ro pen in ruvehi ninhum m Timoti ti nəri nə mə nəkur Isrel fwe ikin həkurən mə tata səvəi Timoti in iəmə Kris riti. ⁴ Nəpin Pol mīne in me nəpwin həier pen fwe ia taon me, hāməvisau irapw m nərmama me səvəi Iesu natuakəmien me nəha aposol me mīne elta me səvəi nəfwakien fwe Jerusalem həməni. Kāmhatən nakalasia me mə irəha tuhaməkeikei mhəsi pen. ⁵ Ia noien nəha nakalasia me pam ia kwopun me fwe ikin nahatətəien səvənraha ruvehe miskai. Ia nəpin me irəha həuvehe mhəpik mwī.

Pol rətoni nəməkrəhaien riti

⁶ Pol mīne in me nəpwin həuvən mhəpi sīmwin ia profens mi nəha Frijia mīne Kalesia, ti nəri nə mə Nənimwin Ikinan rinise irəha mə tuhəpwəh nevənien mhəvisau nəgkiariien amasan fwe ia profens nəha Esia. ⁷ Nəpin irəha həuvehe ipaka ti profens nəha Misia, hāmwur mə tuhəuvən fwe ia profens nəha Pitinia. Mætə Nənimwin səvəi Iesu ripkəsəni mhə irəha. ⁸ Ro pen həkurau ia profens nəha Misia, mheiwaiu mhəuvehe ia taon nəha Troas. ⁹ Ia nəpin Pol rətə nəməkrəhaien riti. Iəmə Masetonia riti ramərəer, mamase in mə, “Tikuvehe ro i ia Masetonia, masitu ia kimaha.” ¹⁰ Nəpin Pol rinətə pam nəməkrəhaien nəha, təkwtəkwuni a mwī kimaha iahənaməpnəpənə mə tahəier, mhəuvən fwe Masetonia, ti nəri nə mə iahəregi mə Kumwesən raməkwein kimaha mə tahəvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m nərmama me fwe ikin.

Litia rini nīpərhienien ia Iesu

¹¹ Kimaha iahəputə ia nitətə riti, mhəier ia Troas, mhaiu atukwatukw mhəuvən fwe tənə əmweris nəha Samotres. Kini rakwakwi irə iahaiu mhəuvən fwe ia taon nəha Neapolis. ¹² Iahəier ia kwopun nəha mhəvən mhəuvən fwe Filipae, taon asori riti ia tīprənə səvəi Masetonia profens. Nərmama me ia taon nəha irəha sitisin me səvəi Rom. Kimaha iahəpirapw fwe Filipae, mharə ikin nəpin ripik.

¹³ Nəpin riti ia Sapat iahəier irapw ia kwəruə asori səvəi taon nəha, mhəuvən ia nīkare nui aris ia kwopun riti iahəkurən mə nərmama kāmhfəwaki ikin. Iahəuvən, mhəkure, mamhəvisau pen Iesu m nīpran me səməme hənousəsimwin raka irəha me fwe ikin. ¹⁴ Pran riti sə ramətərig ia kimaha nəghin nə Litia. Ruku pen ia taon nəha Tuatira. Səvənhi fwe stoa

15:40: Wok Me 4:36, 13:4, Wok Me 14:26

16:1: Wok Me 14:6, 2Tim 1:5

16:2: Fil 2:19-22

16:3: Kal 2:3-5

16:4: Wok Me 15:23-29

16:5: Wok Me 2:47

16:6: Wok Me 18:23

16:7:

kauvehi nəmri tınari sə kala səvənhi tihinatis. Ia nəpın me Litia raməfwaki m Kumwesən. İarımənu rəsevər ia nətərigien səvəi prən i, rini nıpərhiēnien ia nəfe Pol rani. ¹⁵ Nəpın kino raka paptaes ia Litia irəha nərmmama me pam ia nəkwai nımwə səvənhi, Litia rini pehe tukumaha i mə, “Mə hiəukurən mə iakamahatə pərhiēn ia İarımənu, ramasan pwəh hiəuvehe mharə ia nəkwai nımwə səiου.” In raməkeikei pehe m kimaha, nənə iahəvən.

Kuvehi puvnimwə Pol mine Saelas ia kalapus fwe Filipae.

¹⁶ Nəpın riti iahaməvən fwe kwopun nəha kaməfwaki ikin, mhəpi raka pran riti kamo slef irə. Nənimwın ərəha ramarə irə, mamə prən nəha ramətoni narimnari me səməme kamhərkwafə. Prən nəha rauvehi mane asori səvəi nəmə asori me səvənhi, ti nəri nə mə nərmmama kamhəraku in ti niniēn narimnari me səməme tuhəpkuvehe. ¹⁷ Kimaha Pol iahaməvən. Prən nəha rakurirə kimaha, maməkweın əpwəmwis, mamini mə, “Nərmmama me i kamho tukwini nari m Kumwesən Asori, mamhəni irapw tukumiaha i mə tihəfo in ruvehimiru kimiaha.” ¹⁸ Ia nəpın me rıpik prən nəha ramo iaminhi. Pol rıregi rınəpou irə, ruvsini, mægkiari pen m nənimwın ərəha mə, “Ia nəghi İesu Kristo iakani pehe tukw ik i mə tikier ia prən i.” Təkwətəkwuni a nənimwın ərəha rier.

¹⁹ Nəpın nəmə asori me səvəi prən nəha hənəmətoni mə tuhəpwəh nuvehien mwi mane ia prən nəha, həkwtəmhiri Pol mine Saelas, mhəvi irau, mhəvən ti nəmə asori me fwe ia kurkwai taon nəha. ²⁰ Irəha həvi irapw irau ia nəmri iəmə asori mi səvəi Rom, mhəni pen ti iəmə asori mi nəha mə, “İəmənmi irau iəmə İsrəl mi. Kraurukwumen nərəhəien ia taon i səkitaha, ²¹ rauni irapw nərəien me nepwın rıpkatukwatukw mhə tukutaha i nəkur Rom mə tsəuvehi uə tsarə irə, ti nəri nə mə kamhərui loa səkitaha.”

²² Nərmmama me ia kwopun nəha irəha mwi həkəmter, mamhəni ərəha irau. Ro iaminhi irə iəmə asori mi nəha səvəi Rom krouni pen ti naruağən me nepwın mə tuhəuvehi raka tınari səvənrau, mhousi irau. ²³ Nənə housi pik irau. Kurirə irə həuvehi puvnimwə irau ia kalapus, mhəni pen ti iərmmama sə ramətui ti kalapus mə, “Tikətui amasan ti iəmənmi.” ²⁴ Nəpın iərmmama sə ramətui ti kalapus rıregi nəgkiariēn nəha, ruvehi irau, mevən fwe ia rum riti fwe imwə ia nəkwai kalapus, muvehi pen nisunrau nei asori rəkure tərini.

Kumwesən ruvehi raka Pol mine Saelas ia kalapus

²⁵ Ia kurkwai nəpın, Pol mine Saelas krouəfwaki, rouəni nıpu me, rouəgnəgini Kumwesən. Nərmmama me fwe ia kalapus kamhətərig ia nırau. ²⁶ Təkwətəkwuni a nımwınmwien asori ruvehe. Kalapus rikiuki pu pik. Təpinhə me pam həuvehe mhəkəwag. Jen me pam səməme kamhəkwtəmhiri nərmmama me hasas. ²⁷ Ia nəpın nəha nımwınmwien rikiu irə, iərmmama sə ramətui ti kalapus rətui, mətə təpinhə me pam həkəwag. Rerın rırhi mə nərmmama me ia kalapus hənəp. Ro pen reivi raka nau səvənhi mə trəpi əpune atukw a in. ²⁸ Mətə Pol rəkweın asori, mını mə, “Tikəpwəh nousi əpune atukwien ik. Kimaha pam a i.”

²⁹ İərmmama sə ramətui ti kalapus rəres laet me nepwın, maiu, mevən, mınımwı nukurhən mi ia nəmri Pol mine Saelas, mehekır mətəmnmwın. ³⁰ Kurirə irə riskəmter, miri raka irau mhərevən fwe irua, mərəs pen irau i mə, “İəmə asori mi, takaməkeikei məfo irə mə Kumwesən ruvehimiru iou?”

16:15: Wok Me 16:33, 18:8   **16:16:** Wok Me 19:24   **16:17:** Mak 1:24,34   **16:18:** Mak 16:17

16:20: Mak 13:9, Wok Me 17:6, Mat 5:11   **16:22:** 2Kor 11:25, Fil 1:30, 1Tes 2:2   **16:27:** Wok Me

12:18-19   **16:30:** Wok Me 2:37

³¹ Miregi krouni mā, “Tikamakeikei mini nipərhienien ia Iesu Iərimənu, nənə Kumwesən truvehimiru ik mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səim.” ³² Nənə irau krouni irapw nəgkiariien səvəi Iərimənu revən tukwe mine nərmama me pam fwe ia nəkwai nimwə səvənhi. ³³ Ia nəpən nəha nəpən anan, mətə iərmama nəha ruvehi irau, maikuas ia təmwki nousiiien ia nipwranrau. Kurirə irə in mine nərmama me ia nəkwai nimwə səvənhi ko paptas ia nirəha. ³⁴ Nəpən kino pam paptas ia nirəha, iərmama nəha riri Pol mine Saelas, harutə pen ia nimwə səvənhi. In ruvei pen nəveginien minrau. In mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi rerinraha ragien pik, ti nəri nə mə təkwtəkwuni nəha hənahatətə ia Kumwesən.

³⁵ Nəpən nəha ruvəran iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi polis me nepwin, rouni mā, “Pwəh iəmənmī nə krouier ia kalapus.” ³⁶ Iərmama sə ramətui ti kalapus rəvisau pen nəgkiariien səvənrau m Pol, mini mā, “Iəmə asori mi səvəi Rom krouərhi nəgkiariien riti mā takaseni kimirau irouier. Ro pen tirouie rauvən. Pwəh nəmərinuien ramarə tukumirau.”

³⁷ Mətə Pol rini pen ti polis me i mā, “Nəfe nəha? Kimrau sitisin mi səvəi Rom. Iəmə asori mi səvəi Rom kroupkətə mhə nari riti iarouo rərəha. Mətə hənousi raka kimrau ia nəmri nərmama me, mhəuvehi puvnimwə kimrau ia kalapus. Mətə təkwtəkwuni irau krouokeikei mā trouvehi raka kimrau iarouevən afafa. Rekəm! Pwəh irau əpa krouvehe, rouvehi raka kimrau.”

³⁸ Polis me nəha həuvən mhəni pen ti iəmə asori mi nəha səvəi Rom nəfe Pol rīməni. Nəpən irau krouregi mā Pol mine Saelas irau sitisin mi səvəi Rom, krouhekir.

³⁹ Irau krouevən rouni pen sore ti Pol mine Saelas. Kurirə irə krouiri irapw irau fwe ia kalapus, rouni pen ti nirau i mā trouəpwəh taon səvənraha rauvən. ⁴⁰ Ro iaminih irə Pol mine Saelas krouier irapw ia kalapus, rouevən fwe ia nimwə səvəi Litia. Nəpən krouətə piəvtaha me fwe ikin, krouəvhag minraha. Kurirə irə krouier.

17

Pol mine Saelas krouevən fwe Tesalonaeka

¹ Ia nəpən nəha Pol mine Saelas krouəpi simwin ia taon kəru nəha Amfipolis mine Apolonia, rouevən fwe taon nəha Tesalonaeka. Ia kwopun nəha nimwəfwaki riti səvəi nəkur Isrel ramərer. ² Pol ruvnimwə rəmwən ramo ia nəpən me. Ia Sapat kahar raməgkiari irəha minraha. In ramahatən vas me ia Nəkukuə Ikinan, maməusiəre pui pen nipwran, ³ mamini amasan ti nirəha i minuə Nəkukuə Ikinan rani pərthien mā Kristo traməkeikei miregi nəmisəien ia nipwran, memhə, marə mətui mwi. Pol rini mā, “Iesu nəha iakani pehe tukumiaha i in nə Kristo.” ⁴ Nəkur Isrel me nepwin mine nipran asori me həpik mine nəkur Kris həpik səməme kamhəfwaki m Kumwesən irəha həregi mā nəgkiariien nəha ro nipərthienien. Nənə həuvehe mhəkuriə Pol mine Saelas.

⁵ Mətə nəkur Isrel me nepwin rerinraha ramrhi ərəha irau. Həuvən fwe ia maket mhəri nərmama nepwin kənkəpwənraha riskai. Irəha həuvehe mhəpik, mhousəsimwin irəha me, mamhə nurigrigien asori ia taon nəha. Həuvən mheitehi raka təpinhə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin nə Jeson, mamhətui Pol mine Saelas mā tuhəvi irapw irau ia nəmri nərmama. ⁶ Nəpən həpkətə mhə irau, həkwtəmhiri Jeson mine piəvtaha me nepwin mwi, mhəvi

irapw irəha, mhəuvən mhərer ia nəmri nəmə asori me səvəi taon nəha. Irəha həkwein asori, mhəni mə, “Iəmənmi nəha Pol mine Saelas krauo pik nərəhəien ia kwopun me, rouvəuvehe mwi ia taon i səkitaha. ⁷ Jeson i riməuvehi irau krəuveən ia nimwə səvənhi. Mətə irau krouarui loa me səvəi Kig Sisa, rauni mə kig riti mwi nəha ikin nəghin nə Iesu.” ⁸ Nəpin nəmə asori me mine nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi irəha. ⁹ Nəmə asori me həni mə Jeson mine in me nepwīn tuhaməkeikei mhəuvei pen mane minraha. Nənə nəpin həuvei pen pam mane, nəmə asori me həfi raka rəginraha ia nirəha.

Pol mine Saelas krouevən fwe Perea

¹⁰ Ia nəpin nəha ruvəpitəv, piəvtaha me hərhi pen Pol mine Saelas krouevən fwe taon nəha Perea. Nəpin krouevən rouapirapw fwe ikin, krouuvnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ¹¹ Nəkur Isrel fwe Perea irəha hamasan mhəpi raka nəkur Isrel fwe Tesalonaeka, ti nəri nə mə rerinraha ragien ti niregiiien nəgkiariien səvəi Pol mine Saelas. Ia nəpin me kamhəvsini amasan Nəkukuə Ikinan mə tuhətoni mə nəgkiariien səvənrau ro nīpərhienien uə rekəm. ¹² Ro pen həpik ia nirəha həni nīpərhienien ia Iesu. Nīpran Kris me i irəha nīprən asori me həpik həni nīpərhienien. Nəmə Kris mwī həpik.

¹³ Mətə nəpin nəkur Isrel fwe Tesalonaeka həregi mə Pol revən mwi fwe Perea, mamīni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən fwe ikin, həuvən mwi fwe Perea, mamhərhiərhi nərmama me mə tuhəni ərəha Pol mine Saelas. ¹⁴ Ro pen piəvtaha me ia Perea hərhi irapw akwauakw Pol ramevən fwe ia təsi. Mətə Saelas mine Timoti krauarə a fwe ia Perea. ¹⁵ Nənə nərmama nepwīn həkurirə Pol, mhəuvən irəha min meste nari fwe taon nəha Atens. Nəpin nəha hənəmərəg irə, Pol rini pen ti nirəha i mə, “Kimihaa tihəuvən mhəni pen ti Saelas mine Timoti mə trouvehe akwauakw rouətə iou.”

Pol fwe Atens

¹⁶ Nəpin Pol rameitenhi ihi Saelas mine Timoti fwe Atens, rerin rəpou, ti nəri nə mə ramətə taon nəha rukuər ia nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha. ¹⁷ Ro pen ia Sapat me in raumnimwə ia nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, maməgkiari m nəkur Isrel mine nəməfwaki me nepwīn mwī, məmousari mə truvi irəha həuvehe ti Iesu. Ia nəpin me ramevən fwe kwopun kamo maket ikin, maməgkiari irəha nərmama əpnəpen me, məmousari mə truvi mwi irəha. ¹⁸ Nəpin riti Pol raməgkiari m nahatən me nepwīn kani irəha mə Epikurien me mine Stoik me. Nəpin irəha həregi nəgkiariien səvənhi, kamhousari irəha min. Nepwīn kamhəni mə, “Nəfe i iarməri i ramini?” Nepwīn mwī kamhəni mə, “Rosi raməgkiari ia kumwesən me kitaha səreirei.” Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə Pol raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu, mamīni mə in rinətui mwī ia nemhəien səvənhi. ¹⁹ Irəha həri Pol, mhəuvən ti nəmə asori me nəha kamhəkiri nəgkiariien kani nousəsīmwinien səvənraha mə Areopakus. Nəmə asori me nəha həni pen ti Pol i mə, “Kimaha iahokeikei mə tahəukurən nəfe nəha nəgkiariien vi ikamahatən. ²⁰ Narimnari me nepwīn ikamini kimaha iahəregi ropəiti. Ro pen iahokeikei mə tahəukurən nīpwrai nəgkiariien me nəha səim.” ²¹ Irəha həni nəgkiariien nəha ti nəri nə mə nəpin me nəmə Atens mine nərməpə səməme kamharə fwe ikin, hokeikei mə tuhaməkure a, mamhətərig ia nəgkiariien vi, mamhəgkiari ti nīpwrən.

²² Ia nāpīn nāha Pol rārer ia nāmri nāmā asori me nāha kani nousāsīmwinien sāvānraha mā Areopakus, mīni mā, “Nāmā Atens, iakinātā raka mā kimiaha hiamāskai pik ti nāfwakiiēn m kumwesān me sāvāmsāpā. ²³ Nāpīn iakamāvān ia taon i sākīmiaha, mamāspau ia nānimwi nari me sāmāme hiamāfwaki pen minraha, iakātā mwi nīfatā riti. Kimārai pen nāgkiariien riti ia nikāren rani mā:

NĪFATĀ I SĀVĀI KUMWESĀN NĀHA IAHĀREIREI IN

Kumwesān nāha hiamāfwaki pen min mātā hāreirei, tākwākūwūni nāha tākwāvisau pehe m kimiaha i.

²⁴ Kumwesān sā rino tīprānā i mīne narimnari me pam irā, in ramārimānu ia neiāi mīne tīprānā, mīpkarā mhā ia nimwāfwaki me sāmāme nārmama ho ia rāginraha. ²⁵ Nārmama me hāpko tukwini pen mhā nari min ia rāginraha rāmwhēn kamo ia iārmama sā ramāres nari. Rekām! In āpa rauvei pen nīmīruien mīne neiāhāgien mīne narimnari me pam m nārmama me.

²⁶ Fwe ia nukune narāien, in rino iārmama kuatia a mā nārmama me pam tuhāuku pen irā, mhāuvān, mhārā ia tānāmtānā me ia tākure tīprānā i. In āpa rīmākupwān māmri mak sāvāi tīprānā sāvānraha, mīni mwi mā tuhārā ikīn meste tīnesān. ²⁷ Kumwesān rino iamīnhi irā mā irāha tuho rāmwhēn iārmama nānimēn rīfwā. Tuhāmārāpārāp nari, nānā mhārāpi in. Mātā pārhiēn, Kumwesān rīpkarā mhā isipwīn tukutaha. ²⁸ Rāmwhēn ia iārmama riti kupwān rīmāni mā, ‘In nukune nīmīruien sākītaha, mīne nukune nāvāniēn sākītaha, mīne nukune narimnari me pam samo.’ Rāmwhēn mwi ia nāgkiariien i nārmama me nepwīn sākīmiaha sāmāme kamhārāi nīpu me hāmāni mā, ‘Kītaha mwi nīpwnātīn me.’

²⁹ Trīni mīnuā nīpārhiēn i kītaha i nīpwnātī Kumwesān me, ratukwātukw mā ko sōni Kumwesān in rāmwhēn ia nānimwi nari sā reri iārmama ramrhi, nānā ro ia nukurāniēn sāvānhi ia kol mīne silva mīne kāruātērei? Rekām! ³⁰ Fwe kupwān, nāpīn nārmama hāreirei Kumwesān, Kumwesān ramāti karen. Mātā tākwākūwūni, in ramīni pen ti nārmama ia kwopun me pam mā irāha tuhamākeikei mhārārig ia noiēn ārāha me sāvānraha.

³¹ Irāha tuhamākeikei mho iamīnhi irā, ti nāri nā mā in rīnāmri raka nāpīn riti. Ia nāpīn nāha iārmama riti sā in rīnārpwi raka rāgin irā trākiri ia natukwātukwīēn nārmama me pam ia tīprānā i ti noiēn me sāvānraha. Kumwesān rīnahātān raka nārmama me pam sin nāha iārmama nāha, ti nāri nā mā rino rātui mwi ia nemhāien sāvānhi.”

³² Nāpīn nāmā Atens hāregi nāgkiariien nāha mā iārmama riti rātui mwi ia nemhāien, nepwīn haris irā. Mātā nepwīn hāni pen ti Pol i mā, “Kīmaha iahokeikei mā tahāregi mwi nāgkiariien sām.” ³³ Nānā Pol rāpwāh irāha mamevān. ³⁴ Mātā nārman me nepwīn hākuriā i, mamhāni nīpārhiēn ia Iesu. Nārman me nāha riti nāghīn nā Tāionūsios. In iāmā asori riti sā ramākure irāha nāmā asori me ia nousāsīmwinien nāha kani mā Areopakus. Pran riti nāghīn nā Tamaris mīne nārmama me nepwīn mwi hākuriā ia Pol, mamhāni nīpārhiēn ia Iesu.

18

Pol revān fwe Korin

¹ Pol rāgkiari pam fwe Atens, mier, mevān fwe taon nāha Korin. ² Ia kwopun nāha revān mātoni iāmā Isrel riti nāghīn nā Akwila. Akwila rīnātui

17:24: 1King 8:27, Wok Me 7:48   **17:25:** Sam 50:12, Aes 42:5   **17:27:** Dut 32:8, Aes 55:6, Sam 145:18, Jer 23:23   **17:29:** Aes 40:18-20, Aes 44:10-17, Wok Me 19:26   **17:30:** Wok Me 14:16
17:31: Sam 9:8, 96:13, Wok Me 10:42   **18:2:** Rom 16:3

fwe profens naha Pontas. Fwe kupwən, in mine pran səvənhi Prisila krauarə fwe ia tənə Itali ia taon naha Rom, mətə ti nəri nə mə Klotias, iəmə asori səvəi nəkur Rom, rini mə nəkur Isrel me pam tuhaməkeikei mhəier ia Rom, irau krouier, nənə rouvehe ia Korin. Irau krouarə nəpin ouihi a ia Korin, nənə Pol ruvehe mətə irau. ³ Nənə ti nəri nə mə wok səvənhi sə rauvehi mane irə rəmwhen a mwi wok səvənrau, ramarə irəhar minrau, mamharo pəri wok. Irəhar haro nimwə tapolen me. ⁴ Nənə ia Sapat me pam fwe ia nəkwai nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel, Pol raməgkiari pik, mamousari mə trivi nəkur Isrel mine nəkur Kris mə tuhəuvehe mhəni nīpərhienien ia Iesu.

⁵ Saelas mine Timoti krouier ia Masetonia, roueiwaiu pehe ia Korin. Ia nəpin naha Pol rəpwəh noien nimwə tapolen me, maməvisau irapw a nəgkiariien amasan ia nəpin me pam, mamini irapw ti nəkur Isrel mə Iesu in Kristo. ⁶ Mətə irəha həni ərəha Pol, mhəpkini mhə nīpərhienien ia nəgkiariien səvənhi. Nəpin ho iaminihi, Pol rounouini raka niməkwur ia səvənhi karkahu, mini pen ti nirəha i mə, “Trini minuə Kumwesən rərpwin noien ərəha səkimiaha, ramarə ia kimiaha əpa. Iou iakiwən ia kimiaha. Təkwətəkwuni naha mamevən takevən ti nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel.”

⁷ Ro pen Pol rəpwəh irəha, mevən muvnimwə ia nimwə səvəi iərmama riti nəghin nə Titias Jastas. Ripko mhə Titias in iəmə Isrel, mətə raməfwaki m Kumwesən. Nimwə səvənhi ipaka ti nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. ⁸ Iəmə asori səvəi nimwəfwaki naha nəghin nə Krispas. In mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvənhi həni nīpərhienien ia Iərimənu. Nəkur Korin həpik kamhətərig ia nəgkiariien səvəi Pol, mhəni nīpərhienien ia Iesu, nənə ko paptəes ia nirəha.

⁹⁻¹⁰ Ia nəpin riti ia nəpin, Iərimənu rəgkiari pen m Pol ia nəməkrəhəien riti, mini mə, “Takamarə tukw ik. Tikəpwəh nehekieren, mətə tikaməmwur, mamini irapw nəgkiariien səiou, məpwəh napwisien. Iərmama riti riwən trouraha ik, ti nəri nə mə səiou me nərmama həpik ia taon i.” ¹¹ Ro pen Pol rarə ia kwopun naha meste nuk kwatia məkwə sikis, mamahatən nərmama ia nəgkiariien səvəi Kumwesən.

Pol rərer ia nəmri Kalio

¹² Nəpin Kalio ramərimənu ia tənə Akaea, nəkur Isrel housəsimmwin irəha me, mhəkwətəmhiri Pol, mhəuvehi, mhəuvən fwe ia kwopun Kalio raməkiri nəgkiariien ikin. ¹³ Irəha həni mə, “Iəmə i ramousari mə truvi nərmama həuvehe mhəfwaki pen m Kumwesən ia noien riti sə raməru i loa səkimiaha.”

¹⁴ Mətə nəpin Pol rinaməkwag mə trəgkiari, Kalio rini pen ti nəkur Isrel i mə, “Kimiaha nəkur Isrel, trini minuə iərmama riti ro nari riti ripkatukwatukw mhə, məru i loa səvəi nəkur Rom, takaməkeikei mamətərig ia kimiaha. ¹⁵ Mətə ti nəri nə mə hiamousari ti nəgkiariien me mine nahag me ia loa səkimiaha, ramarə a ia kimiaha. Tihəmri amasan. Iakəpwəh nokeikeien mə takəkiri narimmari me sə ro iaminiha irə.” ¹⁶ Nənə Kalio rəkoui irapw irəha həier ia kwopun naha in raməkiri nəgkiariien ikin. ¹⁷ Nəpin həuvən fwe iruə, nərmama me fwe iruə həkwtəmhiri Sostenes, iəmə asori səvəi nimwəfwaki səvəi nəkur Isrel. Irəha hənəmousi in ipaka ti kwopun naha Kalio raməkiri nəgkiariien ikin, mətə Kalio ro nəri aua a ia narimmari me naha kamho.

Pol rirærig pen fwe Antiok ia profens naha Siria

¹⁸ Pol raræ næpin ripik fwe Korin iræha piævtaha me, nænæ ræpwæh iræha, meiwaiu pehe ia taon naha Kegkria. Ia kwopun naha in rarai nukwænen, mahatæn pen mæ natuakæmien riti sævænhi sæ rimæuvehi kwæsuahi tukwe ia næmri Kumwesæn rino sampam. Kuriræ iræ in ræputæ ia nitætæ riti iræhar Akwila mine Prisila, mharier, mharevæn fwe Siria. ¹⁹⁻²¹ Næpin iræhar harapirapw fwe Efesas, Pol revæn ia nækwai nimwæfwaki sævæi nækur Isrel, mamægkiari minraha, mamousari mæ truvi iræha hæuvehe ti Iesu. Iræha hæres pen in mæ tuharæ kwopti iræha min, mætæ Pol ripkæseni mhæ. Næpin naha rinamæpwæh iræha iræ, rini pen ti niræha i mæ, “Mæ ratukwatukw ia nætærigien sævæi Kumwesæn, iou takrærig pehe mwai tukumiaha.” Nænæ ræputæ ia nitætæ riti mier fwe Efesas, mæpwæh Akwila mine Prisila irau krouaræ fwe ikin.

²² Pol rier fwe Efesas meiwaiu pehe ia taon naha Sisaria, muvarei mutæ pen fwe Jerusalem. Næpin rinætæ raka nakalasia me fwe ikin, reiwaiu pen fwe Antiok. ²³ Pol raræ næpin nepwîn fwe ikin, nænæ mier mevæn ia kwopun me fwe ia profens mi naha Kalesia mine Frijia, mamærpwi æknekîn nærmama me sævæi Iesu.

Apolos fwe Efesas mine Korin

²⁴ Ia næpin naha iæmæ Isrel riti ruvehe ia Efesas næghin næ Apolos. Rinætui fwe taon riti kani mæ Aleksantria. In iærmama riti sævæi nægkiariien, mukuræn amasan næfe Nækukuæ Ikinan rani. ²⁵ Nærmama nepwîn hænahatæn raka in ia Suatuk sævæi Iesu Iærimænu. Ia næpin me in riregi ræsanin ti nævisauien. Nænæ næpin ramahatæn nærmama me, nægkiariien sævænhi ia nîkaren sævæi Iesu ratukwatukw a, mætæ in rukuræn a paptæ naha Jon rino fwe kupwæn. ²⁶ Næpin Apolos ruvehe ia Efesas, rinamævisau ia nækwai nimwæfwaki sævæi nækur Isrel mæpwæh nehekirien. Mætæ næpin Prisila mine Akwila krouregi nægkiariien sævænhi, krouiri in, rouevæn fwe nimwæ sævænrau. Nænæ krouni pen amasan Suatuk sævæi Kumwesæn tukwe mæ in trukuræn amasan mwai.

²⁷ Kuriræ ikin Apolos rokeikei mæ trevæn fwe profens Akæa. Ia næpin naha piævtaha me fwe Efesas hasitu iræ, mhærai nækukuæ riti, mhæri pen i revæn ti nærmama me sævæi Iesu fwe Akæa. Hæni pen ti niræha i mæ tuhæuvehi Apolos revæn fwe rukwænu me sævænraha. Næpin Apolos rapirapw fwe ikin, ramasitu asori ia nærmama sæmæme namasanien sævæi Kumwesæn rino iræha hæni nîpærhienien ia Iesu. ²⁸ Apolos ramasitu asori ia niræha, ti næri næ mæ ia næmri nærmama me in ramousi tærinu nægkiariien sævæi nækur Isrel, mamahatæn ia Nækukuæ Ikinan mæ Iesu in Kristo.

19

Pol revæn fwe Efesas

¹ Næpin Apolos ramaræ ihi ia Korin, Pol rukurau parei meiwaiu pehe ia Efesas, mætæ nærmama me nepwîn sævæi Iesu fwe ikin. ² In rares pen iræha i mæ, “Ræfo? Fwe kupwæn, næpin hiæni nîpærhienien ia Iesu, hiæuvehi Nænîmwîn Ikinan uæ rekæm?”

Miregi hæni mæ, “Rekæm. Kimaha iahæpkregi raka mhæ mæ Nænîmwîn Ikinan raræ.”

³ Miregi Pol rini mæ, “Ro iamînhi næfe naha paptæes kimiaha hiæuvehi?”

Miregi hæni mæ, “Kimaha iahæuvehi paptæes sævæi Jon.”

4 Miregi Pol rini mā, “Paptaes naha Jon rino sāvai narmama sāmame hāvērārig ia noien araha me sāvānraha. Mātə Jon rini irapw mā narmama me tuhaməkeikei mhāni nīpārhiēnien ia iarmama sə trīpkukurirə i muvehe. Iarmama naha Jon rəgkiari irə in naha Iesu.” 5 Narmama me naha hāregi nəgkiariēn naha, ko paptaes ia nīrəha ia nəghi Iesu Iərimānu. 6 Nəpīn Pol rəmruṭə rəgīn mi ia nīrəha, Nənimwīn Ikinan ruvehe ia nīrəha, nənə kənamhəgkiari ia nəgkiariēn me səpəmsəpə, mənāmhāni irapw nəgkiariēn sə raku pen ti Nənimwīn Ikinan. 7 Narmama me naha rosi irəha pam twelef.

8 Ia taon naha Efesas, Pol rauvniwə ia nəkwai nimwəfwaki sāvai nəkur Isrel. Ia məkṵə kahar, ia Sapat me pam, rani irapw nəgkiariēn amasan fwe ikīn, məpṵəh nehekīrien. In raməvisau, mamousari mā trivī irəha hāuvehe mhāni nīpārhiēnien ia nitətə sə Kumwesən ramərimānu irə. 9 Mātə narmama nēpwīn kənkəpṵənrəha riskai. Həpṵəh nīnīien nīpārhiēnien ia nəgkiariēn sāvānhi, mamhāni araha suatuk sāvai Iesu ia nəmri narmama me fwe nəkwai nimwəfwaki. Ro pen Pol rəpṵəh irəha, muvehi narmama me sāvai Iesu, mamhāvən irəha min. Ia nəpīn me pam ramahatən narmama me fwe ia nəkwai skur riti kani mā Skur sāvai Tiranas. 10 Pol ramahatən narmama me iamīnhi irə meste nuk kəru. Ro pen narmama me pam fwe profens Esia, nəkur Isrel mīne nəkur Kris, hāregi nəgkiariēn sāvai Iərimānu.

11 Ia nəpīn me rīpik Kumwesən rauvei pen niskaiēn m Pol, nənə Pol ramo nīmṵətien me nēpwīn ropəiti. 12 Narmama me hāpeki raka nīpəri tinari me sə Pol rirai raka niseseien irə uə tinari me sə rīnarkahu raka i, hāuvehi, mhāvən mhāmri pen ia narmama sāmame nemhāien rarə ia nīrəha. Nənə nemhāien me sāvānraha haraka ia nīrəha. Nənimwīn arəha me hāier ia nīrəha.

Tini Skeva me

13-14 Nəmə Isrel me nēpwīn irəha pam sefen. Irəha nīpwnəti pris asori anan riti sāvai nəkur Isrel nəghin nə Skeva. Ia nəpīn me kamhāvən ia kwopun me, mamhəkoui irapw nənimwīn arəha me ia narmama. Nəpīn riti hənua tuhəkoui irapw irəha ia nəghi Iesu Iərimānu. Ro iamīnhi irə hāvən mhārer ia nəmri iarmama riti nənimwīn arəha rarə irə, hāni pen ti nənimwīn arəha i mā, “Kimaha iahāni pehe tukw ik i ia nəghi Iesu, iəmə naha Pol raməvisau i, tikier ia iarmama i.”

15 Mātə nənimwīn arəha rini pen ti nīrəha i mā, “Iakukurən Iesu, mukurən mwi Pol. Mātə kimiaha nisiməme i?” 16 Nənə iəmə naha nənimwīn arəha ramarə irə rivə pen ia nīrəha. Nəgsen rasori məpi raka nəgsenraha pam. Ramousi irəha. Nənə irəha hap raka ia nimwə naha. Tinari sāvānraha ruvāiwən. Nīpwrānraha rəpəruəpəruə.

17 Nəkur Isrel me pam mīne nəkur Kris me pam sāmame kamharə ia Efesas hāregi nəvisauēn sāvai noien naha. Nəpīn hāregi, hāhekīr asori. Nənə narmama me hāuvehi utə nəghi Iesu Iərimānu rutə mwi. 18 Narmama sāmame hāni nīpārhiēnien ia Iesu hāpik hāuvehe mamhāni pui noien arəha me sāvānraha ia nəmri narmama me. 19 Nēpwīn ia nīrəha sāmame hānamo nahak fwe kupwən hāpeki nəkukūə me sāvānraha sāvai nahak, mhāpeki mhāuvehe, mhāvəni ia nəmri narmama me pam. Nənə narmama me hāvsi nī nəmri nəkukūə me naha, mhətə mā rutə pik. 20 Ro iamīnhi irə nəgkiariēn sāvai Iərimānu riskai pik muviris mamevən.

Nurigrigien asori fwe Efesas

²¹ Kurirə ia narimnari me nəha, Pol rerin ramrhi mə trəpi simwin ia profens mi nəha Masetonia mine Akaea, mevən fwe Jerusalem. In rini mə, “Nəpin takevən raka fwe Jerusalem, takaməkeikei matoni mwi Rom.”

²² In rərhi pen Timoti mine Erastas, iəmə mi sə krouasitu irə, krouevən fwe Masetonia. Mətə in rarə ouih i a mwi fwe ia Esia.

²³ Ia nəpin nəha krakwumen naruağanien riti fwe Efesas ti Suatuk səvai Iesu. ²⁴ Iərmama riti nəghin nə Temetrius. In iərmama sə ramo narimnari me ia silva. Ia nəpin me ramo nimwə ouih i me ia silva, mauvnh i nimwəfwaki səvai kumwesən eikuə riti. In pran kani mə Atemis. Temetrius mine nərmama me səməme kamhowok irəha min kamhəmri pen nəmri nari ia nimwə ouih i me nəha, mamhəuvehi mane asori me irə. ²⁵ Nəpin riti Temetrius roeite nərmama me pam səməme kamho narimnari me ia silva. In rini pen ti nirəha i mə, “Nərmən, hiəuvəukurən raka mə kitaha saməuvehi mane asori ia wok i səkitaha. ²⁶ Kimiaha hiəuvəregi raka nəgkiariien səvai iəmə nəha Pol, mhənətə raka narimnari me nəha in ramo. Ripko mhə ia taon əpa i Efesas, mətə ipaka rukurau pam ia profens i Esia, in ravi nərmama me həpik həpwəh nətərigien səvənraha, mhəkuriə in. In rani mə nənimwi kumwesən me i nərmama kamho ia rəginraha ripko mhə irəha kumwesən pərhiən me. ²⁷ Kitaha tsaməkeikei mhəsiari kamo Pol ro nərmama həni ərəha wok i səkitaha. Rukurən noien mwi nərmama hətə ərəha nimwəfwaki səvai kumwesən asori səkitaha Atemis. Nənə pəpin nəpin riti rukurən nuvehi rakaien nəhag nəha Atemis, mo ruvehe mo nəri auər a i. Mətə nərmama me pam ia Esia mine ia kwopun me pam ia tiprənə i kamhəfwaki m prən i.”

²⁸ Nəpin nərmama me həregi nəgkiariien nəha, niemaha rəpi pik irəha. Həskəmter, mənamhəkwein asori, mə, “Səgnəgini Atemis, kumwesən səvai nəkur Efesas.” ²⁹ Nərahaiən nəha raiu mevən meste kwopun pam ia taon nəha. Nərmama me haiu, mhəuvən, mhəkwtəmhiri Kaius mine Aristakas, iəmə Masetonia mi nəha kamharavən pəri irəhar Pol. Həkwtəmhiri irau, mhəvi irau, mhəuvən fwe kwopun asori riti kamrai sun nəgkiariien ikin. ³⁰ Pol rokeikei mə trevən ia reri nərmama məgkiari, mətə nərmama me səvai Iesu həpkəsəni mhə. ³¹ Nəmə asori me nepwin mwi səvai Esia, səməme həukurən amasan Pol, hərhi pen nəgkiariien min, mamhase in mə trəpwəh nevanien fwe kwopun nəha kamrai sun ikin.

³² Fwe nəkwai kwopun nəha kamrai sun ikin, nurigrigien asori. Nərmama kamhəkwein əpwəmwis. Nepwin kamhəni nəgkiariien riti, nepwin kamhəni əpə. Irəha həpik həreirei mə hənousəsimwin irəha me ti nəfe. ³³ Ia nəpin nəha nəkur Isrel hərui irapw iərmama riti nəghin nə Aleksanta. Nərmama nepwin hətoni, həni pen tukve in mə trəgkiari. Nəpin Aleksanta riskəmter ia nəmri nərmama me pam, ruvehi utə rəgin, mokeikei mə trini irapw nəgkiariien səvai nəkur Isrel. ³⁴ Mətə nəpin nərmama me hətə sas Aleksanta mə in iəmə Isrel, irəha pam kamhəkwein əpwəmwis, rerinraha kuation a, mamhəni mə, “Səgnəgini Atemis, kumwesən səvai nəkur Efesas. Səgnəgini Atemis, kumwesən səvai nəkur Efesas.” Irəha kamhəkwein əpwəmwis iamih i mhəuvehi aoa kəru.

³⁵ Kurirə irə iəmə asori riti səvai Efesas riskəmter minise irəha. Nəpin həuvehe mhafafa, in rini mə, “Nəmə Efesas, nərmama me pam həukurən mə nimwəfwaki səvai kumwesən asori nəha Atemis ramərer ia taon i

səkıtaha. Kıtaha i nəkur Efesas samətui amasan tukwe. Samətui amasan mwi ti kəpwier ikinan naha rıməukrutə ia nımagouagou meiwaiu pehe. ³⁶ İarmama riti riwən ko rıpkini mhə mə iakameiku. Ro iamınhi irə kımıaha tıhaməkeıkeı mhafafa, mhəpwəh noien nari riti kurırə tıhəmısə irə. ³⁷ Kımıaha hıəməuvehi iəmənmi naha, mhəuvehe ia kwopun i. Mətə irau kroupkakes mhə nari riti ia nımwəfwaki riti səkıtaha, rouəpwəh nıni ərhəhien Atemis, prən naha in kumwesən səkıtaha. ³⁸ Trını mınuə Temetrius mıne nərmama səməme kamhowok irəha mın hənətə nəri ərhəha riti iərmama riti rıno, pwəh həuəvən fwe nımwə me naha kaməkiri nəgkiariien ikın. Nımwə me naha kamhəkweg a. Nəmə asori me səməme kamhəkiri nəgkiariien irəha fwe ikın. ³⁹ Mətə trını mınuə hıokeıkeı nari riti mwi, tıhaməkeıkeı mheitenhi nəpın naha nəmə asori me kamhousəsımwın irəha me irə. Ia nəpın naha tıhəmri amasan. ⁴⁰ Kıtaha tsaməsiari, kamo tukini mə samərui loa ipwet, mamharukwumen nərhəhien asori. Nənə tsəfni ia nəmri nəmə asori me? Nəgkiariien səkıtaha riwən tsəni mə səfo mamho nurıgrıgıen asori i.” ⁴¹ Nəpın iəmə asori naha rını pam nəgkiariien naha, rərhi pen nərmama me kamhəuəvən.

20

Pol revən fwe profens mi naha Masetonia mine Akaea

¹ Nəpın nurıgrıgıen asori naha rıneiəwıu, Pol rəkwein nərmama me səvəi İesu həuvehe rəvəhag mınraha. Nəpın rəvəhag pam mınraha, rəsəkır mınraha, mier, mamevən fwe Masetonia. ² In ramevən ia kwopun me ia profens naha, mamıni nəgkiariien me rıpık, maməvəhag m nərmama me səvəi İesu fwe ikın. Kurırə irə in ruvehe ia profens naha Akaea. ³ Pol ruvehi məkwə kahar fwe ikın. Nəpın rınaməpnəpənə mə trəputə ia nıtətə riti, mevən fwe profens naha Siria, in rıregı mə nəkur İsrəl hənərai sun mə tuhousı əpune in ia nəkwai nıtətə naha. Ro pen in rəpwəh, mını mə in travən a məpi sımwın ia profens naha Masetonia ti nıərəgıen mevən fwe Siria. ⁴ Nərmama nepwın mwi həkurırə in: Sopata, tını Piras iəmə Perea; mıne Aristakas irau Sekantas, iəmə Tesalonaeka mı; mıne Kaius iəmə Tepe, irau Timoti; mıne iəmə Esia kəru naha Tikikas mıne Trofımas. ⁵ Irəha naha həkupwən mhəuəvən mamheitenhi kımaha fwe Troas. ⁶ Nəpın nəveginien asori naha nəkur İsrəl kamhani bred sə yis riwən irə rukurau, kımaha iahəputə ia nıtətə riti mhəier ia Filipae. Nəpın kırım rukurau, nənə iahəuəvən mheste irəha fwe Troas, mamharə fwe ikın mhəuvehi nəfwakıien kuatia.

Pol ramo navənien səvənhi sampam fwe Troas

⁷ Ia Sapat riti, ia nəpın, kımaha iahousəsımwın kımaha me mə tahəkwsen bred. Pol ramahatən nərmama me. Ti nəri nə mə trakwakwi rəpwəh irəha, rəgkiari əpwəmwis meste kurkwai nəpın. ⁸ Kımaha iahousəsımwın kımaha me ia nəkwai nımwə ia kwopun riti fwe irənhə. Ia kwopun naha laet me rıpık rauək. ⁹ Təmaruə riti naha ikın. Nəghın nə İutikas. Raməkure utə ia ruei winto. Nəpın Pol raməgkiari pık mamevən, napriien ruvehi təmaruə naha. Ravi kəvıamu, mımwei irapw fwe ia stori kahar, meiwaiu mouini. Nərmama me heiəwıu mə tuhəuvehi utə, mətə ruəvamhə. ¹⁰ Mətə Pol reiəwıu irapw, mınımwi nukurhun mı ia nıkaren, məərəui əmwesi, mını mə, “Tıhəpwəh nıregıien rərəha, in ruvəmıru mwi.” ¹¹ Kurırə ikın, nəpın Pol rutə mevən mwi fwe irənhə, rəkwsen bred, maməni pəri nari irəha mınraha. In rəgkiari mwi

meste rinamran, mæpwæh iræha mamevæn. ¹² Nænæ iræha hæiri tæmaruæ næha Iutikas, mamhæuvæn fwe ia rukwænu. Rerînraha ragien mæ in ruvæmiru mwi.

Iræha hæier ia Troas mhæuvæn fwe Maelitas

¹³ Pol rokeikei mæ travæn a, mukurau parei, mevæn fwe taon næha Asos. Ro iamînhi iræ in rærhi pen kimaha iahæputæ ia nitætæ, mhækupwæn iræ, mhæuvæn, mamheitenhi in fwe ikin. ¹⁴ Næpin in rier pehe tukumaha fwe Asos, ræputæ ia nitætæ kimaha min, nænæ iahæuvæn fwe taon næha Mitulen. ¹⁵ Kîni rakwakwi iræ iahæier ia kwopun næha, mhæuvehe, mhæiu iruæ ia tænæ æmweris næha Kios. Næpin kuatia rukurau, iahæuvehe ia tænæ æmweris næha Samos. Næpin kuatia mwi rukurau, iahæuvehe ia taon næha Maelitas. ¹⁶ Kimaha iahæiu iamînhi iræ ti næri næ mæ Pol rimæni mæ tahæukurau iruæ mhæpwæh nuvareien fwe Efesas. Ræpwæh nokeikeien mæ trouraha næpin sævænhi fwe profens næha Esia, ti næri næ mæ in ramevæn akwauakw mæ trukupwæn mapirapw fwe Jerusalem kuriræ næpin asori næha Pentekos.

Pol rævahag m elta me sævai næfwakïien fwe Efesas

¹⁷ Næpin kimaha iahæuvareie fwe Maelitas, Pol rærhi pen nægkiariien revæn fwe Efesas, mæres elta me sævai næfwakïien mæ tuhæuvehe mhætæ in. ¹⁸ Iræha hæuvehe, nænæ Pol rini pen ti niræha i mæ, “Kimiaha hiæuvæukuræn raka mæ iakînæfaræ iræ kitaha m kimiaha fwe iakimæuvehe ia Esia meste iakæpwæh kimiaha mamevæn. ¹⁹ Iakamo wok sævai Iærimænu, mipkæfiutæ mhæ iou. Ia næpin me nise nænimek ramæiu tukumiaha. Ia næpin me iakamregi ramæraha, ti næri næ mæ nækur Isrel hænuæ tuhousi æpune iou. ²⁰ Kimiaha hiæukuræn mæ iapkærkwafæ mhæ ia nægkiariien me næpwîn sæ tuhasitu ia kimiaha. Mætæ næpin iakamævisau uæ iakamahatæn kimiaha ia næmri nærmama me uæ ia nækwai nimwæ me sækimiaha, iakani irapw pam tukumiaha. ²¹ Iakamævisau pen pæri m nækur Isrel mine nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel mæ iræha tuhamækeikei mhærægig ia noien æræha me sævænraha, mhæuvehe ti Kumwesæn, nænæ mhahatætæ ia Iesu Kristo Iærimænu sækitaha.

²² Nænæ hætæ ro. Tækwætækwuni næha iakamevæn fwe Jerusalem, ti næri næ mæ Nænimwîn Ikinan ramækeikei miou. Iou iakreirei næfe treste iou ia kwopun næha. ²³ Mætæ in a i iakukuræn. Ia taon me pam sæ iakamevæn ikin, Nænimwîn Ikinan ramahatæn amasan iou, mamîni mæ tukousi iou, kuvehi puvnimwæ iou ia kalapus. ²⁴ Mætæ iou iakætoni mæ nimiruien sæiou ro næri auær a tukw iou. Iapkætægig pik mhæ i. Iakoikeikei a mæ takeste nusvenhi suatuk sæiou, mo sampam ia wok næha Iesu Iærimænu ruvei pehe miou. In rini mæ takamækeikei mîni irapw ti nærmama nægkiariien i sæ ramævisau namasanien sævai Kumwesæn.

²⁵ Nænæ hætæ ro. Tækwætækwuni næha iakukuræn mæ kimiaha pam i sæmæme iakuvæukurau raka ia nimwrhenimiaha, mævisau nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ m kimiaha, tihæpkætæ mhæ mwi nænimek ia næpin riti. ²⁶ Ro pen ia næpin i ipwet iakani irapw tukumiaha i mæ trini mînuæ Kumwesæn rærpwîn noien æræha me sækimiaha, ramaræ ia kimiaha. Iou iakiwæn ia kimiaha, ²⁷ ti næri næ mæ iapkærkwafæ mhæ nari riti tukumiaha. Iakuvæni irapw pam narimnari me Kumwesæn rokeikei. ²⁸ Kimiaha tihamækeikei mhætæ amasan kimiaha me, mamhætæ amasan mwi sipsip me pam sæmæme Nænimwîn Ikinan rinæmri pehe ia rægimiaha. Tihamækeikei mhæiri amasan nakalasia me sævai Kumwesæn, ti næri næ mæ in rinæræku raka iræha ia nitæn.

²⁹ Iakuvəukurən raka mə nəpın takaraka ia kımiaha, nərmama me nepwın həmwhen ia kuri əprmin me tuhəuvehe ia rerımiaha, mhəripwi kımiaha nərmama me səvəi Iesu, ramwhen mə kımiaha sipsip me. ³⁰ Nənə kımiaha i nərmama nepwın tuhəskəmter, mheikuə mə tuhəvi raka nərmama me səvəi Iesu, həuvən mhəkuriə ia nırəha. ³¹ Ro iamınhi irə, kımiaha tihəməkeikei mhəsiari. Rerımiaha tramrhi mə nuk kahar iakəpwəh napwisien, mətə ia nəpın mine ia ran iakamahatən kımiaha kuatia kuatia. Nise nənimek ramaiu tukumiaha.

³² Təkwtəkwwuni nəha iakaməmri pen kımiaha ia rəgi Kumwesən. Rerımiaha traməkeikei mamrhi nəgkiariien sə raməvisau namasanien səvənhi. Nəgkiariien nəha riskai, mukurən nərpwi əknekinien kımiaha, muvei pehe narimnari amasan me səməme Kumwesən rıməni mə truvei pen m nərmama me səvənhi. ³³ Rerik ripkakres mhə mane uə tinari səvəi iərmama riti. ³⁴ Kımiaha hiəuvəukurən raka mə iou iakinowok ia rəgik mə takuvehi narimnari me səvəi narəien səiou mine səvəi iou me nepwın. ³⁵ Ia noien me pam səiou, iakamahatən kımiaha mə kitaha tsaməkeikei mhəmwhur iamınhi irə, mamhasitu ia nərmama həkiskai mhə. Reritaha traməkeikei mamrhi nəgkiariien i səvəi Iesu lərimənu. In rıməni mə, 'Nəriariien nari ramasan pik məpi raka nuvehien a nari.' "

³⁶ Nəpın Pol rəgkiari pam, rınimwi nukurhun mi, məfwaki irəha mınraha. ³⁷ Irəha pam hasək, mhəkwtəmhirı Pol, mhakei min. ³⁸ Rerınraha rəpou pik ti nəgkiariien nəha rıməni mə tuhəpkətoni mhə mwi nənimen. Nənə havən pəri irəha min, mhəuvən ramevən ia nitətə.

21

Pol revən fwe Jerusalem

¹ Kımaha iahəsəkir raka mınraha, mhəputə ia nitətə, mhəier, nənə mhəuvən atukwatukw ia tənə əmweris nəha Kos. Kini rakwakwi irə, iahəuvən ia tənə əmweris nəha Roj. Nənə iahəier ia kwopun nəha, mhəuvən ia taon nəha Patara. ² Ia kwopun nəha iahətoni nitətə riti rınamevən fwe tənə Fonisia. Nənə iahəputə irə, mhəier, ³ mhəuvən mheste iahəti pen mhətoni tənə əmweris nəha Saepiras. Nənə iahəukurau ia nıkaren saot, mhəuvən fwe profens nəha Siria, nənə mheiwaiu pehe ia taon nəha Taea. Nitətə səkimaha rərer ia kwopun nəha, ti nəri nə mə tukpeki parei kago səvənhi fwe ikin. ⁴ Kımaha iahəuvarei, mhəuvən mamhətui nərmama me səvəi Iesu. Mhətoni irəha, nənə Nənimwın İkinan ro irəha hətəni nəfe tuko ia Pol fwe Jerusalem. Ro pen irəha həni pen ti Pol i mə trəpwəh nevənien. Iaharə fwe Taea kımaha mınraha meste nəfwakien kuatia. ⁵ Nəpın səkimaha sampam tahəier irə iahəuvehi suatuk səkimaha mamhəuvən, nəрман me pam irəha nıpran me səvənraha mine nəkwərəkəwərha me səvənraha havən kımaha mınraha. Iahəier ia taon, mhəuvən fwe nıpəkır. Nənə ia kwopun nəha, iahənimwi nukurhumaha mhəfwaki. ⁶ Nəpın iahəsəkir raka m kımaha me, iahəputə ia nitətə, mhəier. Nənə irəha hərərig mhəuvən fwe imwənraha.

⁷ Nitətə səkimaha rier ia Taea, maiu, muvehe ia taon nəha Toleme. Nənə iahəuvarei, mhəuvən mhətoni piəvtaha me fwe ikin, mharə kımaha mınraha nəpın pekın. ⁸ Kini rakwakwi irə, iahəputə mwi ia nitətə, mhəier, mhəuvehe ia

taon naha Sisaria. Iahəuvarej, mhəuvnimwə ia nimwə səvəi Filip, iərmama riti sə raməvisau irapw nəgkiariien amasan. In riti ia nərman me naha irəha pam sefen. Fwe kupwən aposol me hənərpwi rəginraha ia nirəha mə tuhasitu ia nirəha.^a Iaharə kimaha min. ⁹ Səvənhi prən ouihi me kefə. Həpkesi pen mhə ihi iərmən. Ia nəpin me kamhəni irapw nəgkiariien sə raku pen ti Nənimwin Ikinan.

¹⁰ Kimaha iaharə mheste nəpin kahar uə kefə ia kwopun naha, profet riti nəghin nə Akapus ruku pen fwe Jutia meiwaiu pehe ¹¹ mətə kimaha. Nənə in ruvehi kətoti səvəi Pol, mərihi atukw a rəgin mi mine nisun mi irə, nənə mini mə, “Nənimwin Ikinan rani mə, ‘Nəkur Isrel fwe Jerusalem tuhərihi iamnhi iərmama sə səvənhi i kətoti, nənə mhəuvehi pen in ia rəgi nərmama rəpko mhə irəha nəkur Isrel.’ ”

¹² Nəpin iahəregi nəgkiariien naha, kimaha mine nərmama ia kwopun naha iahasək, mamhəres Pol mə trəpwəh nutə penien fwe Jerusalem. ¹³ Mətə Pol rini mə, “Rəfo hiamasək iamnhi irə, mamho reriək ramərkwəpir? Iakinəpnəpənə raka mə tukərihi iou iamnhi. Mətə rəpko mhə in əpa naha. Trini minuə kousi əpune iou fwe Jerusalem ti nəghi Iesu Iərimənu səkitaha, iakinəpnəpənə raka.” ¹⁴ Nənə nəpin iahətə mə ko iahəpkinise mhə in, iahəpwəh, nənə mhəni mə, “Pwəh tuko rəmwhen Iərimənu rokeikei.”

¹⁵ Kimaha iaharə rəpwəmwis kwopti ia kwopun naha. Nənə kurirə irə iahəpnəpənə narimnari me səkimaha, nənə mhəier mhəutə pen fwe Jerusalem. ¹⁶ Nərmama nəpwin səvəi Iesu fwe Sisaria həuvən kimaha minraha, mhəiri pen kimaha iahəuvən fwe nimwə səvəi Minason. In iəmə Səpras riti. Riməuvehe mo in iərmama riti səvəi Iesu fwe tui. Kimaha iahapri fwe nəkwai nimwə səvənhi.

¹⁷ Nəpin kimaha iahəuvehe ia Jerusalem, piəvtaha me hətə kimaha. Rerınraha rəgien. ¹⁸ Kini rakwakwi irə, Pol ruvnimwə kimaha min mevən mətə Jemes. Elta me səvəi nəfwakiiien irəha mwi fwe ikin. ¹⁹ Pol rini ramasan ti nirəha i, marə mini mwi narimnari me kuatia kuatia sə Kumwesən rino ia nəpin naha Pol rinamowok fwe kwopun me səvəi nərmama rəpko mhə irəha nəkur Isrel.

²⁰ Nəpin irəha həregi, həgnəgini Kumwesən, nənə mhəni pen ti Pol i mə, “Piəvmaha, ikinətə raka mə nəkur Isrel me taosen m taosen həuvəni raka nīpərhienien ia Iesu. Nənə irəha pam həkai ti Loa səvəi Moses. ²¹ Irəha həuvəregi raka nərmama kamhəni ik mə ikamevən ia kwopun me səvəi nərmama rəpko mhə irəha nəkur Isrel, mamahatən nəkur Isrel me pam ia kwopun me naha mə tuhəpwəh Loa səvəi Moses. Irəha həregi mə ikamini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nuvehiien ninhum m nəkwərhakwərha me səvənraha uə nesi penien narəien səkitaha nəkur Isrel. ²² Irəha tuhəregi mə ikuvəuvehe raka ia kwopun i. Ro iamnhi irə, kitaha tsəfo irəha? ²³ Tiko nari kimaha tahəni pehe tukw ik i. Nərman kefə ia kwopun i. Fwe kupwən həuvehi kwəsuaahi ia nəmri Kumwesən mamhatuakəm tukwe. ²⁴ Tikuvehi nəm me i, mo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien kimiaha minraha hiamher ia nəmri Kumwesən, muvehi tukwini nəmri narimnari me səvənraha, mo pam, nənə irəha tuhərai nukwənenraha rahatən pen mə natuakəmien səvənraha hənə pam. Ia noien naha nərmama me tuhətoni mhəukurən mə nəgkiariien me naha kamini ia niram ro neikuəien i. Ikamesi pen ihi Loa səvəi Moses.

^a **21:8:** Wok Me 6:5   **21:9:** Wok Me 2:17   **21:10:** Wok Me 11:28   **21:11:** Jon 21:18, Wok Me 20:23, 21:33   **21:12:** Mat 16:22   **21:13:** Wok Me 20:24   **21:18:** Wok Me 15:2,13, Kal 1:19
21:19: Wok Me 15:12   **21:20:** Wok Me 15:1,5   **21:21:** Wok Me 16:3, Kal 2:3   **21:24:** Nam 6:1-20, Wok Me 18:18

²⁵ Mətə nərmana me nəha kamhəni nīpərhiēnien ia Iesu, səməme rīpko mhə irəha nəkur Isrel, kīmahā iahənərhi pen raka nəkukuə riti mīnraha, mhəni pen nəkwamaha ti nīrəha i. Iahəni mə irəha tuhəpwəh naniēn nəveginien sə kīməuvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha. Tuhəpwəh naniēn netə. Tuhəpwəh naniēn nərīmuru riti sə kətiri nīpətəkinuan rēmhə, mətə netə raməmak ihi ia nusan. Nərman me tuhəpwəh nīri əpnəpenien nīpran. Nīpran me tuhəpwəh nesi pen əpnəpenien nərman.”

²⁶ Kīni rakwakwi irə, Pol ruvehi nərman me nəha kefə, mevən, mīnamo nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien irəha mīnraha hēmher ia nəmri Kumwesən. In ruvni mwə ia nīm wə səvəi Kumwesən, mīni sas pen ti pris me mə nəpīn sefen trukurau, nənə in mīne nərman me nəha kefə tuhəmher. Ia nəpīn nəha nərman me nəha kefə tuhəuvei pen nərīmuru me səvənraha kuatia kuatia mə tukousi əpune kuvei pen m Kumwesən.

Nərmama me həkwtəmhi Pol

²⁷ Ipaka nəpīn me nəha sefen həkurau pam. Nənə nəkur Isrel me nepwīn səməme həkū pen fwe ia Esia hətōni Pol ia nīm wə səvəi Kumwesən. Nənə nəpīn hətōni, həkwtəmhi in, mamhərhiərhi nərmana me, ²⁸ mamhəkwein əpwəmwis mə, “Nəmə Isrel, hasitu! Iəmə i in i ramahatən nərmana ia kwopun me, māmīni ərəha kitaha nəkur Isrel, māmīni ərəha mwī loa səkīfaha mīne kwopun i. Təkwtəkwi nəha riri nəkur Kris me nepwīn həuvni mwə pehe i ia nəkwai nīm wə səvəi Kumwesən. Ia noien nəha in ramo kwopun ikinan i ruvehe məmkekik ia nəmri Kumwesən.” ²⁹ (Irəha hənī nəgkīariēn nəha ti nəri nə mə fwe kupwən hətōni iəmə Efesas nəha Trofimas ramavən irau Pol fwe ia taon. Rerīnraha rīrhi mə Pol riri in muvni mwə pehe ia nəkwai nīm wə səvəi Kumwesən.)

³⁰ Nəgkīariēn nəha rō nəkur Jerusalem hərə, mhāiu mhəuvehe. Irəha həkwtəmhi Pol, mhəvi, mhəier irapw ia nīm wə səvəi Kumwesən. Təkwtəkwi a pris me hərəpīnhə. ³¹ Nərmana me nəha kamhousi Pol mə tukousi əpune. Ia nəpīn nəha nəgkīariēn rutə mevən ti iarua gən səvəi Rom sə in rasori ia naruagən me irəha taosen. In rīregi mə nərmana me pam ia Jerusalem kamho nurīgrīgīen asori. ³² Təkwtəkwi a riri naruagən me nepwīn səvənhi mīne nəm əsori me səvənraha haiu mheiwaui ti nərmana me. Nəpīn nərmana me hətōni iəmə asori nəha mīne naruagən me səvənhi, irəha həpwəh nousiēn Pol.

³³ Iəmə asori səvəi naruagən me revən ti Pol, mīni pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəkwtəmhi in, mhərihi ia jen kəru. Nənə in rəes pen nərmana me i mə, “Nəfe i iərmana? Rīno nəfe?” ³⁴ Nərmana ia nəkuər nəha nepwīn kamhəni nəgkīariēn riti, nepwīn kamhəni səpə. Mətə rəknekīn ti iəmə asori səvəi naruagən me ko rīpkregi atukwatukw mhə nari riti ti nəri nə mə nurīgrīgīen rasori. Ro iamīnhi irə in rīni pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi, mhəuvni mwə ia nīm wə səvəi naruagən me. ³⁵ Nəpīn Pol reste kwopun nəha kavən kautə ikin, naruagən me həvrani in mamhəutə. Irəha ho iamīnha irə, ti nəri nə mə nərmana me niemaha raməpi pīk irəha. ³⁶ Kamhəkurirə ia Pol mīne naruagən me, mamhəkwein əpwəmwis mə, “Housi əpune iəmə nəha.”

³⁷ Ipaka naruagən me həuvehi Pol mhəuvni mwə ia nīm wə səvənraha, nənə Pol rīni pen ti iəmə asori səvəi naruagən me i mə, “Ko iakgkīari rō mīk?”

Miregi iæmæ asori sævæi naruagæn me rini mæ, “Kwa ikukuræn nægkiariien sævæi nækur Kris. ³⁸ Rosi ik iæmæ Ijip næha fwe kupwæn ikrukwmumen naruagænien riti kimiaha nækur Rom, miri nærman me sæmæme kamhousi æpune iærmama, iræha pam fo-taosen, hiæuvæn fwe kwopun akwesakwes ikin?”

³⁹ Miregi Pol rini mæ, “Rekæm. Iou iæmæ Isrel. Iakinætui fwe profens næha Silisia ia taon næha Tasas. Iou sitisen riti sævæi taon asori næha. Iakase ik mæ ko ikæseni ro iou iakægkiari m nærmama me næha.”

⁴⁰ Iæmæ asori sævæi naruagæn me ræseni Pol. Nænæ Pol rærer næha kavæn kautæ ikin, muvehi utæ rægîn, miripwi tete nærmama me. Næpin iræha hæuvehe mhafafa, rægkiari minraha ia nægkiariien Hipru, mini mæ,

22

Pol rini irapw nægkiariien sævænhi ti nækur Isrel

¹ “Tata me mine piak me, hætærig ro iou, pwæh iakini irapw nægkiariien sæiou tukumiaha i.” ² Næpin iræha hæregi Pol ramægkiari minraha ia Hipru, nægkiariien ihi sævænraha, hæuvehe mhafafa mwi.

Nænæ in rinamini mæ, ³ “Iou iæmæ Isrel. Iakinætui fwe Silisia, ia taon næha Tasas, mætæ iakimæpwinari ia taon i Jerusalem mo skur ia skur sævæi iahatæn næha Kamaliel. In rinahatæn iou ia loa sævæi kaha kupwæn me sækitaha mæ takesi pen atukwatukw. Ia næpin næha iakiskai mæ tako narimnari me sæmæme Kumwesæn rokeikei ræmwhen ia kimiaha i ipwet mine. ⁴ Fwe kupwæn, iakamometæ nærmama me næha sæmæme kamhesi pen Suatuk sævæi Iesu. Iakamækwætmhiri iræha, næri auær a mæ nærman uæ nipran, mauvehi puvnimwæ iræha ia kalapus mæ tukousi æpune iræha. ⁵ Pris asori anan mine namæ asori me sækitaha nækur Isrel tuhæni mæ iakani pærhien. Næpin riti iakimæuvehi nækukuæ me sævænraha hæmærai m piævtaha me fwe Tamaskes. Iakier, mæmævæn ia kwopun næha mæ takækwætmhiri nærmama me sævæi Iesu, mærihi iræha ia jen, miri iræha mirærig, muvehe mwi ia Jerusalem mæ tukousi iræha.

⁶ Ia næpin næha iakinauvehe ipaka ti Tamaskes, ipaka kurkwai næpin ia ran, tækwækwuni a nukuraanien asori ruku pen ia nimagouagou, mæhiæpwin iou.

⁷ Iakimwei irapw ia tiprænæ, miregi reri iærmama riti rini pehe tukw iou i mæ, ‘Sol, Sol, ræfo ikamometæ iou?’

⁸ Miregi iakini mæ, ‘Iæmæ asori, ik sin i?’

Miregi rini pehe tukw iou i mæ, ‘Iou Iesu, iæmæ Nasaret sæ ikamometæ.’

⁹ Nærmama kimaha minraha hætoni nukuraanien næha, mætæ hæpkregei amasan mhæ næfe næha reri iærmama næha rani pehe tukw iou i.

¹⁰ Nænæ iakæres pen in i mæ, ‘Iærimænu, takæfo næha tækwækwuni?’

Miregi Iærimænu rini pehe tukw iou i mæ, ‘Tikærer, mævæn fwe Tamaskes. Iærmama riti fwe ikin trini pehe tukw ik i narimnari me pam i Kumwesæn ruværfi raka mæ tiko.’ ¹¹ Ia næpin næha ko iapkatæ mhæ nari, ti næri næ mæ nukuraanien sæ ramæhiæpwin iou ramæhiæpwi pik. Ro pen nærmama kimaha minraha hæuvehi rægik, mhæiri iou, mhæuvæn fwe Tamaskes.

¹² Ia kwopun næha iærmama riti næghin næ Ananaeas. In iæmæfwaki riti ramsiai Loa sækitaha. Nækur Isrel me pam sæmæme kamharæ fwe Tamaskes kamhæni amasan in. ¹³ In ruvehe mærer ipaka tukw iou, mini pehe tukw iou i mæ, ‘Sol, piak, tiko mætæ nari.’ Tækwækwuni a mwi iræ, iakætæ nari, mæti pen mætoni in.

¹⁴ Nənə in rini mə, ‘Kumwesən i səvəi kaha kupwən me səkitaha rinərpwi raka rəgin ia niram, mīni mə tikaməkeikei mukurən narimnari me sə in rokeikei, mətōni İəmə Atukwatukw nəha səvənhi, nənə mīregi rerin atukwatukw rəgkiari. ¹⁵ Ro iamīnhi irə, ik tikuvehe me nərmmama riti səvənhi. Tikaməkeikei məvisau irapw m nərmmama me pam narimnari me sə ikinətōni mīregi. ¹⁶ Təkwətəkwuni nəha, ikameitenhi nəfe? Əskəmter, mo paptəes. Tikəfwaki m İesu, pwəh in raikuas raka nərəhəien me səim.’

¹⁷ Nəpīn iakrərig muvehe mwi ia Jerusalem, iakevən maməfwaki ia nimwə səvəi Kumwesən. Nənə iakətōni vison riti. ¹⁸ Ia vison nəha iakətə İərimənu raməgkiari pehe miou mə, ‘Tikap akwauakw, mier ia Jerusalem. Nərmmama me i tuhəpkregi mhə nəgkiariien səim nəpīn ikəvisau irapw iou mīnraha.’

¹⁹ Mīregi iakini mə, ‘İərimənu, irəha həkurən amasan iou mə fwe kupwən iakamevən fwe nəkwai nimwəfwaki me pam səvəi nəkur İsrəl, maməkwtəmhirī nərmmama səməmə kamhəni nīpərhiēniēn ia niram. İakamouisi irəha, mauvehi puvnimwə irəha ia kalapus. ²⁰ Stifen, İərmama sə raməvisau irapw ik, nəpīn nīten rīnaiu irə, iou mwi iakamərer ia kwopun nəha, mamətūi ti karkahu me səvəi nərmmama səməmə kamhəkwi əpune in. Rerik ragien a ti nəfe nəha kamho.’

²¹ Mətə İərimənu rini pehe tukw iou i mə, ‘Tiko mier. Takərhi pen ik ikevən ti nərmmama rīpko mhə irəha nəkur İsrəl.’”

²² Nərmmama me kamhətərig amasan ia Pol, mətə nəpīn həregi nəgkiariien nəha, həkkiari asori, mhəni mə, “Həuvehi raka İəmə nə, mhousi əpune! Tihəpwəh nəpwəhien in rīmīru!”

²³ İrəha kamhəkwein əpwəmwis, mamhərarki əpnəpen tīnari me səvənraha mamhərarki utə nīməkwrur. ²⁴ Ro iamīnhi irə İəmə asori səvəi naruagən me rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəuvehi Pol, mhəuvehi mhəuvmimwə ia nimwə səvəi naruagən me. In rini mə tuhaməkeikei mhərisi in pwəh rini irapw mə rəfo nərmmama me kamhəkwein əpwəmwis pen irə iamīnhi irə. ²⁵ Naruagən me hərihi tərini Pol mə tuhəriisi. İaruagən riti sə ramərer ipaka in rasori ia naruagən me irəha hantret. Pol rini pen tukwe in mə, “Noien i hiamo ratukwatukw ia loa səvəi nəkur Rom uə rəkəm? Hīənuə tihəriisi sitisin riti səvəi Rom, mətə kīpkətə raka mhə nari riti rərəha rino.”

²⁶ Nəpīn İaruagən nəha rīregi nəgkiariien nəha, revən ti İəmə asori səvənhi, mīni pen tukwe in mə, “Nəfe nəha ikamo? İəmə nəha in sitisin riti səvəi Rom!”

²⁷ Ro pen İəmə asori səvəi naruagən me revən ipaka ti Pol, mīni pen tukwe in mə, “Ni amasan ro tukw iou i mə pərhiēn ik sitisin riti səvəi Rom?”

Mīregi Pol rini mə, “Ouəh.”

²⁸ Mīregi İəmə asori səvəi naruagən me rini mə, “Rəfo? İou iakinərəku mane asori mə takuvehe mo iou sitisin səvəi Rom.”

Mīregi Pol rini mə, “Mətə nəpīn iakinətūi irə iou sitisin səvəi Rom.”

²⁹ Ia nəpīn a mwi nə naruagən me səməmə hənərer ipaka mə tuhəriisi Pol, irəha həkəkīr, mharaka irə. Nənə İəmə asori səvənraha, in mwi rehekīr, ti nəri nə mə rətə mə Pol in sitisin riti səvəi Rom, mətə rīnərihi tərini in ia jən.

Pol rərer ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur İsrəl

³⁰ Mətə İəmə asori səvəi naruagən me rokeikei mə trīregi atukwatukw nəgkiariien nəha mə nəkur İsrəl kamhəni ərəha Pol ti nəfe. Kīni rakwakwi irə rərhi pen nəgkiariien revən ti pris asori me mīne nəmə asori me səvəi

nəkur Isrel mə tuhaməkeikei mhousəsimwɪn irəha me. Kurirə irə rini pen ti naruagən me səvənhi mə tuhəfi raka rəgɪnrəha ia Pol. Nənə ruvehi Pol, mevən, rərər ia nəmri nəmə asori me səvəi nəkur Isrel.

23

¹ Ia nəpɪn nəha Pol rəti pen mətoni nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, mɪni mə, “Piak me, fwe kupwən meste pehe ipwet mɪne iakamarə, mamousari mə rerik tramasan məmher ia nəmri Kumwesən.” ² Nəpɪn Pol rini iamɪnhi, pris asori anan Ananaeas rini pen ti nərmama səməme kəmhərər ipaka ti Pol mə riti trəpwi tərhun. ³ Riti ia nɪrəha ro, nənə Pol rini pen ti pris asori anan i mə, “Kumwesən trəpwi ik. Ikəmwən ia nɪkare nɪmwə kuvrhəkɪn ia prikis. Kahakwi amasan iruə ia prasta, mətə fwe imwə rɪmərməru. Rəfo ikaməkure mə tikəkiri iou ti nətonien mə iakamesi pen Loa səvəi Moses uə rekəm, mətə ikamərui loa nəha, mamɪni mə riti trəpwi iou?”

⁴ Miregi nərmama ipaka ti Pol həni mə, “Rəfo ikaməski pris asori anan səvəi Kumwesən?”

⁵ Miregi Pol rini mə, “Piak me, sori. Iapkukurən mhə mə in pris asori anan. Kɪmərəi pen ia Nəkukuə Ikinan mə ‘Tikəpwəh nɪni ərəhəien iəmə asori səkimiaha.’”

⁶ Pol ruvəukurən raka mə nərmama ia nousəsimwɪnien nəha səvəi nəmə asori me səvəi nəkur Isrel nepwɪn Satusi me mɪne nepwɪn Farisi me. Ro iamɪnhi irə rəgkiari asori ia kwopun nəha, mɪni mə, “Piak me, iou Farisi riti. Tata səiou mɪne kaha me səiou irəha mwi Farisi me. Iakamərər ia nəmrɪmiaha ipwet mə tihəkiri nəgkiariien səiou, ti nəri nə mə iou iakaməmri pen əknekɪn nətərigien səiou ia nəgkiariien nəha səkitaha ramɪni mə nərmama səməme həuvəmhə tuhətui mwi ia nemhəien.” ⁷ Nəpɪn Pol rini iamɪnhi, nousəsimwɪnien səvənrəha reitehi. Farisi me mɪne Satusi me hənaməski irəha me. ⁸ (Irəha kəmhəski irəha me ti nəri nə mə Satusi me kəmhəni mə nərmama səməme həuvəmhə tuhəpwəh nətuuien mwi. Kəmhəni mwi mə nagelo me mɪne nənimwi nərmama me həiwən. Mətə Farisi me kəmhəni nɪpərhiien ia nɪrəha pam.)

⁹ Nəmə asori me ia nousəsimwɪnien nəha nəgkiariien səvənrəha rutə pik. Nahatən me nepwɪn səvəi Loa, irəha mwi Farisi me, həskəmter, məmhəni irəpw skai mə, “Kɪmaha iahətoni mə noien ərəha riwən ia iəmə i. Rosi nənimwɪn riti uə agelo riti rəgkiari min uə?” ¹⁰ Nəvisəien səvənrəha ruvehe masori. Hənamousi irəha me. Nəpɪn iəmə asori səvəi naruagən me rətoni, rehekɪr mə irəha tuhousi Pol mheitəhi nɪpwrən. Ro pen rərhi pen naruagən me səvənhi heiwaiu irəpw mhəuvehi raka Pol ia rəgɪnrəha, mhəuvehi mhəuvən fwe nəkwai nɪmwə səvəi naruagən me.

¹¹ Nənə ia nəpɪn Iərəimənu rier pen ti Pol, mɪni mə, “Tikəpwəh nehekɪrien. Ik ikuvəni irəpw raka iou ia Jerusalem. Tikaməkeikei mɪni irəpw mwi iou fwe Rom iamɪnhi.”

Nəkur Isrel me nepwɪn hərai sun mə tuhousi əpune Pol

¹² Kɪni rakwakwi irə nəkur Isrel me nepwɪn housəsimwɪn irəha me, məhərai sun mə tuhousi əpune Pol. Həuvehi kwəsuaɪi ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh nəniien nari, mhəpwəh nənimwɪien nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. ¹³ Nərmama me nəha hərai sun iamɪnhi irəha həpi raka foti.

¹⁴ Irəha həuvən ti pris asori me mɪne nəmə asori me səvəi nəkur Isrel, həni

pen ti niraha i mā, “Kimaha iahəuvəvehi raka kwəsuahi ia nəmri Kumwesən mā tahəpwəh naniien nari mheste tahousi əpune raka Pol. ¹⁵ Ro pen kimiaha mine nəmā asori me səmāme kamhəkure ia nousəsimwinien səvəi nəmā asori me səvəi nəkur Isrel tihərhi pen nəgkiariien nevən ti iəmā asori səvəi naruagən me. Tihəres pen in mā triri Pol meiwaiu pehe mwi tukumiaha. Tiheikuə irə mā hiokeikei mā tihəregi mwi Pol rəgkiari. Nənə kimaha tahərer mwatuk tukwe mā tahousi əpune in ia suatuk.”

¹⁶ Mətə kənkwənien Pol riregi nəfe tuho irə. Ro pen revən, muvniwə ia nimwə səvəi naruagən me, mini pui pen ti Pol i.

¹⁷ Pol rəkwein iaruagən riti sə in rasori ia naruagən me irəha hantret, mini pen tukwe in mā, “Ko ikuvehi iəkunouihi i mevən ti iəmā asori səim. Nəgkiariien riti nəha trini pen tukwe in.”

¹⁸ Ro iamini irə ruvehi in mevən ti səvənhi iəmā asori, mini mā, “Pol, iəmā nəha fwe ia kalapus, rəkwein iou, məres iou mā takuvehi iəkunouihi i muvehe tukw ik, nəgkiariien riti nəha trini pehe tukw ik i.”

¹⁹ Nənə iəmā asori səvəi naruagən me ruvehi rəgi iəkunouihi nəha, miri raka, məres pen in əpa mā, “Nəfe nəha ikuə tikini pehe tukw iou i?”

²⁰ Miregi rini mā, “Nəmā asori me səvəi nəkur Isrel həuvərai sun raka mā trakwakwi həres ik mā ko ikiri Pol, meiwaiu, mevən fwe ia nousəsimwinien səvənraha. Irəha tuheikuə ia niram mā irəha hokeikei mā tuhəregi Pol rəgkiari mwi. ²¹ Mətə tikəpwəh nəsenien irəha, ti nəri nə mā nərman me səvənraha həpi raka foti tuhərkwafə ia suatuk mamheitenhi in. Nərman me nəha həuvəvehi raka kwəsuahi ia nəmri Kumwesən mā tuhəpwəh naniien nari, mhəpwəh nənimwiien nari riti mheste tuhousi əpune raka Pol. Nənə təkwtəkwuni nəha hənəpnəpenə raka, mamheitenhi a nəgkiariien səim mā tikəfni irə.”

²² Miregi iəmā asori səvəi naruagən me rini mā, “Tikəpwəh niniien ti iərmama riti mā ikuvəni pehe raka nəgkiariien nəha tukw iou i.” Nənə in rərhi pen kənkwənien Pol ramevən.

Kərhi pen Pol revən ti iəmā asori nəha Filiks

²³ Ia nəpin nəha iəmā asori səvəi naruagən me rəkwein iaruagən mi kəru səvənhi, mini pen ti nirau i mā, “Tirouevən rouni pen ti naruagən me irəha pam fo-hantret-sefenti mā tuhəpnəpenə ti nevənien fwe Sisaria. Tuhəier ia naen klok ia nəpin. Hantret kəru tuhavən. Sefenti tuhəkure ia hos me. Hantret kəru tuhəuvehi nitei. ²⁴ Pwəh həpnəpenə mwi ia hos me nepwin səvəi Pol trəkure ia nirəha. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi in ia namasanien, mhəuvən ti Filiks, iəmā Rom sə ramərimənu ia tənə Jutia.” ²⁵ Nənə iəmā asori səvəi naruagən me rirai nəkukuə riti, mini iamini irə minua:

²⁶ “Filiks, ik iəmā asori pərhiien. Iou, Klotias Lisias, iakrai nəkukuə i ruvehe tukw ik. ²⁷ Kupwən, nəkur Isrel həkwətəmhiri iəmā i, mamhousi in. Ipaka housi əpune, mətə kimaha naruagən me səiou iahəuvehe mhəuvehi raka in ia rəginraha. Kurirə ikin, iakregi mā in sitisin riti səvəi Rom. ²⁸ Nənə iakokeikei mā takukurən amasan həni ərəha in ti nəfe noien. Ro pen iakiri in, mevən ia nəkureien səvəi nəmā asori me səvənraha. ²⁹ Nənə iakətōni mā in rīpko mhə nari riti rərəha mā tukousi əpune in tukwe uə trəmək ia kalapus tukwe. Mətə irəha həni ərəha a in ti nəresien me nepwin ia loa səvənraha. ³⁰ Kurirə ikin, iakregi mā nəkur Isrel hənərai sun mā tuhousi əpune iəmā i. Nəpin iakregi, iakarhi pehe akwauakw in mā truvehe tukw ik. Iakini pen ti nərmana

səməme kambahni ərəha in mə irəha mwi tuhaməkeikei mhəuvehe tukw ik, mhəni irapw ia nənimm nəfe nəha noien iəmə i rino rerinraha ripkagien mhə tukwe. In i nəgkiariien səiou sampam.”

³¹ Kurirə irə naruagən me ho nəkwai iəmə asori səvənraha, mhəuvehi Pol ia nəpin, mhəuvehi mhəuvən mheste nari fwe kwopun nəha Antipatris. ³² Kini rakwakwi irə, irəha sətəme kambahən a, hərərig mamhəuvən fwe nimwə səvəi naruagən me. Naruagən me sətəme kambahəkure ia hos me, irəha əpa həuvehi Pol mamhəuvən. ³³ Nəpin irəha hapirapw fwe Sisaria, mhəuvən ti Filiks, mhəuvei pen nəkukuə nəha iəmə asori səvənraha rimərai, mhəmri pen mwi Pol ia rəgi Filiks. ³⁴ Filiks rəvsini nəkukuə nəha, marə mərəs pen Pol i mə, “Ik iəmə pəku?”

Miregi Pol rini mə, “Imwak fwe profens nəha Silisia.”

Miregi Filiks ³⁵ rini mə, “Nəpin nərmama sətəme kambahni ərəha ik tuhəuvehe, iou takregi ik tikini irapw nəgkiariien səim.” Nənə Filiks rini pen ti səvənhi naruagən me mə tuhəuvehi puvnimwə Pol ia nimwə asori sə Herot rino fwe kupwən,^a nənə mhərer tukuahag.

24

Nəkur Isrel hərer ia nəmri Filiks, mhəni ərəha Pol

¹ Nəpin krirum rukurau, nənə pris asori anan Ananaeas reiwaiu pehe ia Sisaria irəha nəmə asori me nepwin səvəi nəkur Isrel mine iərmama riti səvəi nəgkiariien nəghin nə Tetalas. Irəha həuvehe mə tuhərer ia nəmri Filiks, mhəni irapw nəfe nəha Pol rino rerinraha ripkagien mhə tukwe. ² Kəkwein Pol ruvniwə pehe, nənə Tetalas rani irapw nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ti Filiks i, mamini mə, “Ti nəri nə mə ikamərimənu amasan ia kımaha, iahamarə əpwəmwis ia nəməriniuen. Ikinəmri amasan narimnari me ripik mo narəien səkimaha nəkur Isrel ruvehe mamasan mwi. ³ Iəmə asori Filiks, ia nəpin me rerimaha ragien ti narimnari me nəha ikamo, iahaməni tanak tukw ik. ⁴ Iou iapkokeikei mhə mə takouraha nəpin səim, mətə iakase ik mə tikapi kımaha, mətərig ro ia nəgkiariien kwakwa səkimaha. ⁵ Kımaha iahətoni mə iəmə i, in iəmə ərəha riti. Ia kwopun me pam rarukwumen nərəhaien, mamə nəkur Isrel kambahski irəha me. In iəmə asori riti səvəi nərmama me nəha hənati irapw ia nəfwakiien atukwatukw səkimaha, mamhesi pen iəmə Nasaret nəha. ⁶⁻⁷ Nəpin riti in raməmwur mə trərui loa səkimaha, mo nimwəfwaki səkimaha ruvehe məmkemik ia nəmri Kumwesən, nənə iahəkwətəmhiri in tukwe. ⁸ Trini minuə ikərəs pen iəmə i, ikukurən niregiien raməgkiari ia narimnari me pam i iahaməni irə.” ⁹ Nənə nəkur Isrel hasitu ia Tetalas, mhəni mə narimnari me nəha Tetalas rani ro nipərhiienien.

¹⁰ Ia nəpin nəha Filiks ranuanu pen m Pol mə trəgkiari. Nənə Pol rini mə, “Iou iakukurən amasan mə nuk ripik ik iəmə asori sə iakaməkiri nəgkiariien səvəi nəkur Isrel ia kwopun i. Ro pen rərik ragien mə takini irapw nəgkiariien səiou ia nənimm. ¹¹ Ikukurən nətəien mə ripkəpi raka mhə ihi nəpin twelef iou iakiməutə pen fwe Jerusalem mə takəfwaki. ¹² Ia nəpin nəha nəkur Isrel həpkətoni mhə iou iakamousari m iərmama riti. Həpkətoni mhə iou iakarukwumen nərəhaien riti ia nimwə səvəi Kumwesən uə ia nimwəfwaki me səvənraha uə ia kwopun me fwe ia taon. ¹³ Nəgkiariien

^a **23:35:** Herot sə rousi əpune nəkwərhakwərha me nəpin Iesu rətui irə, ruvamhə raka. Mətə Herot nəha in nəha rino nimwə asori riti fwe Sisaria. Nənə nəpin Pol revan fwe ikin, nimwə nəha rəmwhen ia nimwə səvəi Provens. Kavmen ramowok fwe ikin. Nipəri nimwə nəha rəmwhen mwi ia kalapus.

me i kambahni ia nirak takwtakwuni raknekin ti niraha ma tuho iketoni ma niparhienien. ¹⁴ Mətə nəri takini pehe tukw ik i ro niparhienien. Iou iərmama riti iakamərer pen ia kuse nəfwakiien i kani mə Suatuk səvəi Iesu. Ia suatuk nəha iakaməfwaki pen m Kumwesən səvəi kaha kupwən me səkimaha. Irəha i kambahni mə suatuk nəha suatuk ikou. Mətə iou iakani niparhienien ia nəgkiariien me pam kimərai pen ia Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me. ¹⁵ Iakaməmri pen əknekin nətərigien səiou ia Kumwesən mameitenhi rəmwhen mwī ia nəmə me i mə ti nəpīn riti in ro nərmama səməme həuvamhə hətui mwī, nəkur amasan mine nəkur ərəha. ¹⁶ Mo pen ia nəpīn me iakamousari məpwəh noien nari riti sə tro iakregi fwe ia reri k mə iakino nərəhaien ia nəmri Kumwesən uə ia nəmri nərmama. ¹⁷ Ia nuk me nəpwin iapkevən mhə fwe ia Jerusalem. Kurirə irə iakevən ikin mə takuvei pen narimnari me nəpwin m Kumwesən, nənə muvei pen mwī mane trasitu ia nərmama me səiou nəkur Isrel. ¹⁸ Iakevən fwe nimwə səvəi Kumwesən mə tako narimnari me nəha. Nəpīn iakevən mo pam nəfe Loa səvəi Moses rani ti noien iou iakəmher ia nəmri Kumwesən, nəkur Isrel me nəpwin hətə iou. Nərmama me həpwəh nipikien kimaha minraha, nurigrigien asori riwən. ¹⁹ Mətə nəkur Isrel me nəpwin səməme həuku pen fwe Esia, irəha mwī fwe nəkwai nimwə nəha. Trini minuə irəha hənətə iou iakino noien ərəha rəmasan pwəh həuvehe mhərer ia nənimem, mhəni irapw. ²⁰ Mə rekam pwəh nəmə me i həni irapw tukw ik i nəfe iakino ripkatukwatukw mhə hənətəni ia nəpīn nəha iakamərer ia nəmri nəmə asori me səvənraha. ²¹ Mətə niemaha rəpi irəha ti nəgkiariien kuatia a i iakiməni. Nəpīn iakamərer ia nəmrinraha, iakəgkiari asori, mini mə, 'Ipwet, iakamərer ia nəmrimiaha mə tihəkiri nəgkiariien səiou, ti nəri nə mə iakani pərhiēn mə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwī.' "

²² Filiks rukurən amasan suatuk nəha səvəi Iesu. Ro pen ro sampam ia nəgkiariien, mini mə, "Nəpīn Lisias, iəmə asori səvəi naruəgən me, truku pen fwe Jerusalem meiwaiu pehe i, iakini irapw nətərigien səiou ia nəgkiariien me i səkimiaha." ²³ Nənə Feliks rini pen ti iaruəgən riti səvənhi mə, "Tikatui amasan ti iərmama i, mətə ikukurən nuvehi rakaiēn jen ia rəgīn, məseni in pwəh ravən auə r a kwopti. Trini minuə in me nəpwin həuvehe mə tuhasitu irə, tikəpwəh niniseien irəha."

Pol rəgkiari m Filiks mine Trusila

²⁴ Nəpīn nəpwin rukurau, Filiks ruvehe irau pran səvənhi nəghin nə Trusila. In prən Isrel. Filiks rərhi pen nəgkiariien mə Pol truvehe. Nənə in riregi Pol rəgkiari ia nahatətəien ia Iesu Kristo. ²⁵ Mətə nəpīn Pol raməgkiari ia noien atukwatukw, mine noien sə iərmama rəsīsəg noien ərəha ia nimiruiēn səvənhi, mine nəpīn sə rauvehe Kumwesən trəkiri nərmama ti noien me səvənraha, Filiks rehekir, mini pen ti Pol i mə, "Takwtakwuni nəmwhen. Tiko mevən. Ti nəpīn riti, səiou wok riwən, iakəkwein mwī ik." ²⁶ Ia nəpīn mwī nəha, Filiks ramətərig mə rosi Pol truvei pen mane min mə trəsēni in rier ia kalapus mamevən. Ro pen raməkwein Pol ia nəpīn me, maməgkiari irau min.

²⁷ Nuk kəru rukurau, nənə Filiks rəpwəh wok sə rauvehi, mətə rəpwəh Pol raməmak ia kalapus, ti nəri nə mə rokeikei mə tro nəkur Isrel hərəgi rəmasan tukwe. Nənə Posias Festas ruvehi təmwhēki Filiks.

25

Pol rinua trevæn mærer ia næmri Kig Sisa

¹ Næpin Festas ruvehe ia profens sævænhi, muvehi næpin kahar fwe Sisaria, nænæ mier mutæ pen fwe Jerusalem. ² Ia kwopun næha pris asori me mine nænæ asori me sævæi nækur Isrel kabhæni æræha Pol, mamhæres Festas i mæ ³ trasitu ia niræha mærhoi Pol rutæ pehe ia Jerusalem. Iræha hænærai sun raka mæ tuharkwafæ ia suatuk, mhousi æpune in. ⁴ Mætæ Festas rini mæ, "Pol fwe Sisaria ia kalapus. Ripko mhæ tui, iou iakrærig mevæn fwe ikin. ⁵ Ramasan mæ nænæ asori me ia kîmiaha heiwaiu mhæuvæn fwe Sisaria kîmaha mînraha. Nænæ mæ iamæ næha rino nari riti rææha, pwæh iræha hæni pehe tukw iou i."

⁶ Festas raræ næpin eit uæ ten iræha mînraha. Kuriræ ikin reiwaiu pen fwe Sisaria. Kîni rakwakwi iræ in revæn mækure ia kwopun sæ kamækiri nægkiariien ikin, nænæ mîni pen ti naruagæn me mæ tuhæuvehi Pol mhæuvehe. ⁷ Næpin Pol ruvehe, nækur Isrel sëmæme hæier ia Jerusalem mheiwaiu pehe, mhærer kuraukurau iræ, mænabhæni irapw narimnari me ripik rææha anan Pol rino, mætæ ræknekîn ti niræha mæ tuho Festas rætæ mæ nîpærhienien.

⁸ Ia næpin næha Pol rini irapw nægkiariien sævænhi, mîni mæ, "Iapko mhæ nari riti rææha mæruï loa sævæi nækur Isrel uæ loa sævæi nimwæ sævæi Kumwesæn, uæ loa sævæi Kig Sisa."

⁹ Mætæ Festas rokeikei mæ tro nækur Isrel rerînraha ragien tukwe. Ro pen rini pen ti Pol i mæ, "Ræfo? Rerim ragien mæ tikutæ pen fwe Jerusalem, nænæ ia kwopun næha tikærer ia nænimek mæ takækiri nægkiariien sæim mine nægkiariien me i kabhæni æræha ik iræ?"

¹⁰ Miregi Pol rini mæ, "Kwopun i iakamærer ikin, Kig Sisa rimæni mæ tikækiri nægkiariien sævæi sitisin me sævæi Rom ikin. Ratukwatukw mæ tikækiri nægkiariien sæiou ia kwopun i. Ikuvæukuræn amasan raka mæ iapko mhæ nari æræha riti, mouraha nækur Isrel i. ¹¹ Mæ pærhien iou iamæ æræha riti sæ iakîno narimnari me nepwîn loa sævæi nækur Rom rani mæ takemhæ tukwe, ramasan. Iapkræs mhæ ik mæ tikuvehi raka iou ia nemhæien. Mætæ mæ nægkiariien sævænraha kabhæni ia nirak ro neikuæien i, iærmama riti riwæn ko ruvei pen iou ia ræginraha. Iou iakokeikei mæ takevæn mærer ia næmri Kig Sisa pwæh in rîregi nægkiariien sæiou."

¹² Nænæ Festas rægkiari iræha nærmama me sævænhi. Næpin hægkiari pam, rini pen ti Pol i mæ, "Ikîni mæ ikokeikei mæ tikætøni Kig Sisa ti nægkiariien sæim. Ramasan, takærhi pen ik, tikevæn mætøni Kig Sisa."

Pol rærer ia næmri Akripa

¹³ Næpin nepwîn rukurau, Kig Akripa mîne kitirimæni Pernis krouvehe ia Sisaria rouevæn rouætæ Festas. ¹⁴ Krouaræ ia kwopun næha næpin ripik. Ia næpin næha Festas rini irapw ti Kig Akripa narimnari me kîno ia Pol, mîni mæ, "Iærmama riti ia kwopun i næpin Filiks ramevæn, mæpwæh ræmak ia kalapus. ¹⁵ Næpin iakævæn fwe Jerusalem, pris asori me mine nænæ asori me sævæi nækur Isrel hæuvehe mamhæni æræha in, mamhæres iou mæ takousi æpune. ¹⁶ Mætæ iakîni pen ti niræha i mæ naræien sævæi nækur Rom ropæ. Trini mînua kîni iærmama riti mæ rînæruï loa, ko iapkæseni akwauakw mhæ in mæ tukousi æpune. Takamækeikei mukupwæn mousasimwîn in mîne nærmama sëmæme kabhæni æræha in ia kwopun kuatia. Iærmama næha tramækeikei muvehi næpin sævænhi pwæh in trini irapw nægkiariien sævænhi ia nîkaren sævæi nægkiariien me næha nærmama kabhæni æræha in iræ.

¹⁷ Ro iam̄nhi irā, nāp̄in irāha hāuvehē i, iapko mhā tanpen irā, mātā rakwakwi irā iakevān mākure ia kwopun kamākiri nāgkiariien ikin, nānā m̄ini pen ti naruagān me mā tuhāvān mhāuvehi iāmā nāha mhāuvehi mhāuvehe. ¹⁸ Nāp̄in nārmama sāmāme kamhāni arāha Pol hāskāmter, nātārigien s̄aiou mā irāha tuhāni irapw narimnari me nepw̄in s̄a rārāha anan in r̄ino. Mātā hāpko mhā iam̄nhi. ¹⁹ Irāha hāskāmter, mamhousari irāha m̄in ti nāresien me nepw̄in ia n̄ikaren s̄avāi nāfwakiiien s̄avānrāha, mamhousari mwi ti iārmama riti nāgh̄in nā Iesu. Ruvamhā, mātā Pol r̄ini mā r̄inātui mwi ia nemhāien s̄avānhi. ²⁰ Nāp̄in iakregi nāgkiariien me nāha, iakuvāreirei mā takāfātōni n̄ip̄arhienien irā. Ro pen iakāres pen iāmā i mā ‘Rer̄im ragien mā tikevān fwe Jerusalem, nānā takākiri nāgkiariien s̄aim m̄ine nāgkiariien s̄avānrāha fwe ikin?’ ²¹ Mātā Pol r̄ini mā rekām. In rokeikei mā tramo a ia kalapus pwāh Kig Sisa r̄iregi nāgkiariien s̄avānhi, mākiri. Ro pen iak̄ini pen ti nārmama me s̄aiou mā tuhātui amasan tukwe fwe ia kalapus meste takārhi pen revān ti Kig Sisa.”

²² Nāp̄in Festas r̄ini pen pam, Akripa r̄ini pen tukwe in mā, “Iou mwi iakokeikei mā takregi iāmā nāha rāgkiari.”

M̄iregi Festas r̄ini mā, “Ramasan, pwāh trakwakwi ikregi.”

²³ K̄ini rakwakwi irā, nukupwānien asori r̄iri Akripa m̄ine Pernis m̄ine nāmā asori me s̄avāi naruagān me m̄ine nāmā asori me s̄avāi taon nāha hāuvnimwā ia nākwaī nimwā s̄a kamregi nāgkiariien ikin. Nānā Festas r̄ini pen ti nārmama me s̄avānhi mā tuhāuvehi Pol mhāuvnimwā pehe. ²⁴ Nāp̄in Pol ruvnimwā pehe, Festas r̄ini mā, “Kig Akripa m̄ine k̄itaha pam ia kwopun i. Hiātā iāmā i. Nākur Isrel me pam fwe Jerusalem kamhāni pehe tukw iou i, mamhāni asori mā takamākeikei mousi apune. Nānā kurirā ho mwi iam̄nhi ia kwopun i Sisaria. ²⁵ Mātā iapktā mhā nari riti r̄ino rārāha mā tukousi apune in tukwe. Nānā ti nāri nā mā r̄inokeikei mā trevān fwe Rom pwāh Kig Sisa rākiri nāgkiariien s̄avānhi, iakuā takārhi pen i revān, ²⁶ mātā iou iakreirei mā takrai pen nāfe ia nākukuā ia n̄ikaren s̄avāi iāmā i, mārhi pen i, revān ti Kig Sisa. Ro pen iakuvehi iāmā i, muvehe, mār̄pwi irapw in ia nānimem, Kig Akripa, m̄ine ia nām̄r̄imīaha pam. Iakuā nāp̄in s̄aregi, mhākiri pam nāgkiariien s̄avānhi, tihāuvei pehe nātārigien riti miou pwāh iakrai pen ia nākukuā. ²⁷ Tr̄ini m̄inua iakārhi pen iārmama riti s̄a ramāmak ia kalapus revān ti iāmā asori s̄akitaha, mātā iapkraī pen atukwatukw mhā nāfe nāha loa in r̄inārui, tukw iou iakregi r̄ipkatukwatukw mhā.”

26

Akripa rāsēni Pol mā trāgkiari

¹ Akripa r̄ini pen ti Pol i mā, “Iakāsēni ik, ik̄ini nāgkiariien s̄aim.” Nānā Pol ruvehi utā rāgin m̄inani irapw nāgkiariien s̄avānhi, m̄inam̄ini mā, ² “Kig Akripa. Iakamār̄er ia nānimem ipwet mā tak̄ini irapw nāgkiariien s̄aiou ti nāgkiariien me pam i nākur Isrel kamhāni arāha iou irā. Rer̄ik ragien, ³ ti nāri nā mā ik ikukurān amasan narāien s̄avāi nākur Isrel m̄ine nousariien me s̄avānrāha. Ro pen iakase ik tiko nātārigien s̄aim r̄apwām̄wis, mātārig ia nirak.

⁴ Nākur Isrel me pam hāukurān amasan narāien s̄aiou. Nāp̄in iak̄inamoūihi, iakamarā k̄imaha m̄inrāha fwe imwak ikin. Kurirā ikin iakamavān k̄imaha m̄inrāha fwe ia Jerusalem. ⁵ Irāha hāuvūukurān raka iou fwe kupwān. Mā rer̄inrāha ragien ti n̄iniien, tuhāni iou mā p̄arhien iak̄inarā

ia naräien sävai Farisi me. Farisi me häskai ti Loa sävai Moses mhäpi raka tämwai näfwakiien me nepwän säkimaha näkur Isrel. ⁶ Nänä täkwätkwuni iakamärer ia kwopun i mä tikäkiri nägkiariien säiou, ti näri nä mä iakamämri pen äknekin nätarigien säiou ia promes näha Kumwesän rimäni pen ti kaha kupwän me säkimaha. ⁷ Promes näha kwänäkwus me twelef säkimaha kähämri pen äknekin nätarigien sävänraha irä, mamhäfwaki skai ia näpin mine ia ran, mamheitenhi mä tuhäuvehi. Promes äpa näha, Kig Akripa, ti näri nä mä iakamämri pen äknekin nätarigien säiou irä, näkur Isrel me i kähäni äräha iou. ⁸ Kimiaha i, Kumwesän rukurän noien närmama sämäme häuvamhä hätui mwi. Räfo räknekin tukumiaha ti niinien nipärhienien irä?

⁹ Fwe kupwän, iou mwi rerik ramrhi mä takamäkeikei mo narimnari me nepwän, mouraha näghi Iesu, iämä Nasaret. ¹⁰ In näha noien säiou sä iakinamo fwe ia Jerusalem. Pris asori me hämäuwei pehe nasoriien miou, nänä iakäkwätmhiri närmama sävai Iesu häpik, muvehi puwnimwä iräha ia kalapus. Näpin kähäni mä tukousi äpune iräha, iou mwi iakini mä ratukwatukw, pwäh housi äpune. ¹¹ Näpin ripik iakamousi iräha fwe ia näkwai nimwäfwaki me sävai näkur Isrel, mamousari mä tako iräha häni äräha Iesu. Iakamämwäki pik iräha. Ro pen iakamevän mwi fwe ia taon me isipwän mä takometä iräha.

¹² Näpin riti pris asori me häuwei pehe nasoriien miou, mhärhi pen iou mä takevän fwe Tamaskes. ¹³ Kig Akripa, fwe ia suatuk, ia kurkwai näpin ia ran, iakätä nukuraanien ruku pen ia nimagouagou, mähiäpwän iou mine närmama me sämäme hämäkurirä ia nirak. Ramähiäpw pik mäpi raka meri. ¹⁴ Ia näpin näha kimaha pam iahämwei ia tipränä, nänä iakregi reri iärmama riti rägkiari pehe miou ia nägkiariien Hipru, mini mä, 'Sol, Sol, räfo ikamometä iou? Ikamo a nämisäien mik. Ikämwhen ia kau näha näpin iämä asori sävänhi ramäpi ia nei ähia, ramerukw kurirä nisun, nei ähiä ramäpi.'

¹⁵ Miregi iakini mä, 'Iämä asori, ik sin i?'

Miregi Iärimänu rini mä, 'Iou i Iesu sä ikamometä. ¹⁶ Mätä tiko niskämter, mäer ia nisum mi. Iou iakier pehe tukw ik i iamihhi irä minua takuvehi utä ik, ikuvehe mo iärmama sä ramo tukwini nari miou. Tikamäkeikei mini irapw ti närmama me narimnari me sä iako ikätöni ipwet mine narimnari me sä tako ikätöni. ¹⁷ Takuvehi raka ik ia rägi näkur Isrel mine ia rägi närmama ripko mhä iräha näkur Isrel. Iakamärhi pen ik ti niräha i. ¹⁸ Tikamäkeikei mevän mo nänimenraha rukuraan. Pwäh häpwäh näpitävien, mhärari, mhäuvehe ti nukuraanien. Pwäh häpwäh niskaiien sävai Setan, mhärari, mhäuvehe ti Kumwesän. Nänä Kumwesän trenouenou noien äräha me sävänraha, nänä iräha tuhäuvehi kwopun riti sävänraha iräha närmama me i Kumwesän ramämri äpä iräha mä iräha näkur ikinan me sävänhi, ti näri nä mä kähahatätä ia nirak.'

¹⁹ Ro iamihhi irä, Kig Akripa, iakäpwäh näruvien vison näha ruku pen ia neiai. ²⁰ Mätä iakukupwän fwe Tamaskes, nänä fwe Jerusalem, mine ia kwopun me nepwän mwi fwe ia tänä Jutia, mine ia tänä me sävai närmama ripko mhä iräha näkur Isrel. Iakävisau irapw mä närmama me tuhamäkeikei mhärärig ia noien äräha me sävänraha, mhäuvehe ti Kumwesän, mho noien amasan me sämäme tuhahatän pen mä iräha häuvärärig pärhien ia rerinraha. ²¹ Nänä ti noien näha iakamo, näkur Isrel me i häkwätmhiri iou fwe ia nimwä sävai Kumwesän, mamhousari mä tuhousi äpune iou. ²² Mätä Kumwesän

ramasitu ia nirak ia nāpīn me. Ro pen iakamārer ia kwopun i ia nāmrimiaha ipwet, mamāvisau m nāmā asori me mine nāmā auer a me. Nægkiariien i iakani ripko mhā nægkiariien əpə riti, mətə iakani a narimmari me sāmame profet me mine Moses hāmāni kupwān mē tuko. ²³ Irəha hāmāni mā Kristo tramākeikei mīregi nāmīsāien, memhā, mukupwān ia nārmama me pam mətui mwi ia nemhāien, nānā mēvisau irapw nægkiariien amasan sə trəhiəpwīn nəkur Isrel mine nārmama ripko mhā irəha nəkur Isrel.”

²⁴ Nāpīn Pol rani irapw nægkiariien sāvānhi iamānhi irə, Festas rægkiari asori, mīni mā, “Pol ikamarmāri. Nukurānien me ripik kinahātān ik irə hamo ik ikamarmāri.”

²⁵ Mətə Pol rini mā, “Festas, iāmā asori, iakəpwāh narmāriien. Nægkiariien me i iakani ho nīpərhienien anan. ²⁶ Kīg Akripa, ikukurān narimmari me i. Ro pen iakukurān nægkiariien mīk, məpwāh nehekīrien. Ia nətāien səiou rosi ikinətə pam raka narimmari me i, ti nəri nā mā həkier irapw mhā ia kwopun afafa. ²⁷ Kīg Akripa, rəfo? Ikamāni nīpərhienien ia profet me sāvai nəkur Isrel? Iakukurān mā ikani nīpərhienien ia nīrəha.”

²⁸ Mīregi Akripa rini pen ti Pol i mā, “Ikukurān mā ia nāpīn ouihī kwərha ko ikuvi iou iakuvehe mo iou Kristin?”

²⁹ Mīregi Pol rini mā, “Iakəpwāh nəfwaki penien m Kumwesān tukw ik əpa, mətə tukumiaha pam i hiamətərig ia səiou nægkiariien ipwet. Iakamāres mā nāpīn ouihī uə nāpīn əpwəmwis, kīmīaha pam tihəuvehe mhāmwhen ia nirak. Jen me i a sə kīnərihi iou irə, iakəpwāh nokeikeiien mā tukərihi kīmīaha irə.”

³⁰ Ia nāpīn nāha Kīg Akripa mine Festas mine Pernis mine nārmama sāmame kamhəkure irəha mīnrāha həskāmter, ³¹ mhāier. Nāpīn hāier pam, hāni pen ti nīrəha me i mā, “Iāmā nāha ripko mhā nari riti sə tukousi əpune in tukwe uə tukuvehi puvnimwā in ia kalapus tukwe.” ³² Nānā Akripa rini pen ti Festas i mā, “Ripkəpwāh a nāresien mā Kīg Sisa trəkiri nægkiariien sāvānhi, sāsēni rier irapw ia kalapus mamevān.”

27

Nāmā Asori me hārhi Pol mā trevān fwe Rom

¹ Nāmā asori me hāni mā kīmāha tahəputə ia nītətə riti, mhəuvān fwe Itali. Irəha həuvehi Pol mine nārmama nepwīn sāmame kamhəmak ia kalapus, mhəuvehi mhəuvei pen ia rəgi iaruağān riti nəghīn nā Julias. In rasori ia naruagān me irəha hantret. Kani irəha mā Naruağān me sāvai Kīg Sisa. ² Nītətə riti sə ruku pen fwe Antramitiam muvehe mīnamevān fwe kwopun me fwe Asia. Iahəputə irə mhāier. Iāmā Masetonia riti sə ruku pen ia taon nāha Tesalonaeka ruvehe kīmāha min. Nəghīn nā Aristakas. ³ Kīni rakwakwi irə iahapirapw fwe taon nāha Saeton. Julias rerīn rəpou ti Pol, māsēni in ruvareī mətōni in me nepwīn. Nānā irəha hasitu irə. ⁴ Nāpīn iahəputə mwi ia nītətə səkīmāha mhāier ia kwopun nāha, iahaiu tegin nīkare tənā əmweris nāha Saepiras, ti nəri nā mā nīmətāgi raməpwi nītətə. ⁵ Iahəpī simwīn ia təsi nāha iruə ia profens mī nāha Silisia mine Pamfilia. Kurirə ikīn iaheiwaiu pehe ia taon nāha Maera ia profens nāha Lisia mhəuvareī. ⁶ Ia kwopun nāha iāmā asori sāvai naruagān me rətōni nītətə riti sə ruku pen fwe Aleksantria mīnamevān fwe Itali. Nānā ruvei pen kīmāha irə.

⁷ Nītətə nəha ramaiu məru. Nəpīn rīpik rukurau, nənə iahaməmwur mhāpīrapw iruə ia taon nəha Nitās. Mətə ia kwopun nəha nīmətāgi riskai. Ko nītətə rīpkārēr mhə. Ro pen iahaiu tēgin tənə əmweris nəha Krit, mhəukurau ia poen nəha Salmone. ⁸ Iahəmwur, mhaiu, mhəsi pen nīkare Krit, mhəuvehē ia kwopun riti kani mā Pasis Amasan ipaka ti taon nəha Lasea. ⁹ Ia naiuien səkīmaha iahənouraha raka nəpīn rīpik. Rīpko mhə nəpīn amasan ti nīrīpīn penien naiuien səkīmaha mamhəuvən, ti nəri nə mā nəpīn asori səvəi nəkur Isrel kani mā Nəpīn Kauvehi Raka Nərahāien Irə²ruvəukurau raka. Nəpīn səvəi nīmətāgi ruvəuvehē ipaka. Ro iamīnhi irə Pol rəgkiari pen m nərmama, mīni mā, ¹⁰ “Nərman, trīni mīnuə saməsəuə mamhəuvən, iakətə mā narimnari me rīpik trəmwhēnimw. Rīpko mhə kago əpa mīne nītətə, mətə tukouraha mwī nīmīruuien me səkītaha.” ¹¹ Mətə iəmə asori səvəi naruagən me rīpkətərig mhə ia nəgkiariien səvəi Pol, mətə ramətərig ia kapten səvəi nītətə mīne iəmə i səvənhi nəha nītətə. ¹² Nənə ti nəri nə mā rəknekīn ti nītətə me mā tuhərer ia pāsī nəha ia nəpīn səvəi nəkwīeiien, nərmama me həpik ia nītətə səkīmaha hōkeikei mā tahəier ia kwopun nəha, mharkut mā ko iaheste Finiks, pāsī riti mwī fwe Krit sə ramətī pen saotwes mīne notwes. Həni mā pwəh nītətə səkīmaha rərer afafa fwe ikīn meste nəpīn səvəi nəkwīeiien rukurau.

Nīmətāgi asori rousi nītətə

¹³ Nəpīn mətāgi natogə rərer, mavən ouihī a, kru me səvəi nītətə səkīmaha hərəgi mā rosi ko haiu mheste Finiks. Ro pen həuvehi utə aean sə hənəsə irapw i raməkwtəmhirī nītətə. Nənə iahəier, mhaiu parei a, mamhəsi pen nīkare tənə əmweris nəha Krit. ¹⁴ Mətə rīpko mhə tui, mətāgi asori riti kani mā Nīpərəpu riskəmter muku parei, ¹⁵ muəsī nītətə, məkəkīni nīpəsēgin. Iaharkut mā tahəkəkīni nītətə, raiu atukwatukw, mətə rəknekīn. Ro pen iahəpwəh, mhəmāk pen ia nīmətāgi, mamhəuvən. ¹⁶ Iahəuvən ipaka ti tənə əmweris ouihī nəha Kaota, mhaiu tēgin. Ia kwopun nəha kru me həmwur mhəuvehi utə kwətī bot səvəi nītətə. ¹⁷ Nəpīn həuvəuvehi utə raka kwətī bot nəha mhəmri amasan, hosə irapw nəkwus rukurau irapw ia nītətə mutə pehe ia nīkaren. Həvi tərīni mā trəkwtəmhirī nīpwrai nītətə. Kurirə ikīn hāhekīr mā nīmətāgi trouini ərori pen nītətə ia nīmaha fwe ia kwopun riti kani mā Sirtis. Ro pen həvi əse nīvən, mhəmāk pen ia nīmətāgi mamhəuvən. ¹⁸ Nīmətāgi nəha rasori pīk, mauəsī pīk kīmaha. Ro pen rakwakwī irə kru me hənəmərarki irapw kago me. ¹⁹ Kīni neis irə, həuvehi nore nītətə me ia rəginraha, mhərarki irapw. ²⁰ Ia nəpīn me rīpik, iahəpkətə mhə meri ia ran mīne kəməhau me ia nəpīn. Mətāgi nəha ramavən a, mamousi kīmaha. Ro pen iahəregi mā na tahēmhə pam.

²¹ Ia nəpīn nəha tui kwopti, kīmaha pam iahəpkani mhə nari. Nənə Pol rərer ia nəmri maha mīni mā, “Nərman, hīəpkətərig iou. Səpkəpwəh a nəputəien ia nītətə i, mhəier ia Krit, ko ramasan. Ko narimnari me həpkərəha mhə, mhəmwhēnimw iamīnhi. ²² Mətə təkwtəkwuni iakani pehe tukumiaha i mā tihəpwəh nehekīrien. Kīmīaha riti trīpkouraha mhə nīmīruuien səvənhi, mətə nītətə a trəmwhēnimw. ²³ Kumwesən sə iakaməfwaki mīn in səvənhi iou. Nərineiv ia nəpīn əgelo riti səvənhi rier pehe tukw iou, ²⁴ mīni mā, ‘Pol tikəpwəh nehekīrien. Tikaməkeikei mərəer ia nəmri Kīg Sisa fwe Rom. Ətə ro. Kumwesən ramasan tukw ik. Truvehimīru ik kīmīaha nərmama me pam ia nītətə i.’ ²⁵ Ro iamīnhi irə, nərman, tihəpwəh nehekīrien. Iakahatətə ia

^a 27:9: Əvsini mwī Lev 16:30; 23:27-28, Nam 25:9.

27:10: Wok Me 27:22

27:22: Wok Me

27:10,31 27:24: Wok Me 23:11

Kumwesən səiou. In truvehimiru kitaha pam i rəmwhen atukwatukw agelo nəha səvənhi rīmāni pehe tukw iou i. ²⁶ Mətə tşaməkeikei mhaiu mhəuvehi pekin nīmaha ia tənə əmweris riti.”

²⁷ Nīmətagi asori nəha rousi kimaha, məpwi irapw kimaha ia nəkwai təsi nəha kani mə Təsi Atrias.^b Nəpīn səro fotin irə, ia kurkwai nəpīn, kru me rerīnraha rīrhi mə rosi iahənamuvehe ipaka ti tənə riti. ²⁸ Ro pen irəha hosə irapw kwənəkwus riti let raməgher pen ia nusvenhin, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia toti sefen meta. Həfwini ouihī a, mhosə irapw mwī, mhətoni mə təsi reiwaiu rəmwhen ia twenti eit meta. ²⁹ Irəha həhekīr mə kamo nītətə səkimaha rouini ərori pen ia nīmaha riti. Ro iamīnhi irə həuəvən fwe kurirə ia nītətə, mhosə irapw aean kefə tuhəvi tərini nītətə, mamhəfwaki mə trīran akwauakw. ³⁰ Ia nəpīn nəha kru me hokeikei mə tuhəivə raka ia nītətə mhap. Harhīr irapw kwəti bot ia təsi, mamheikuə mə tuhəuəvən fwe nīpəsegi nītətə, mhosə irapw aean me nepwīn mwī tuhəvi tərini nītətə. ³¹ Mətə Pol rīni pen ti iəmə asori səvəi naruağən me mīne naruağən me səvənhi mə, “Nəmə me nəha tuhamo a ia nəkwai nītətə. Kamo Kumwesən trīpkuvehimīru mhə kīmīaha.” ³² Ro iamīnhi irə naruağən me həuəvən mhərai əmwesi nəkwus me səvəi kwəti bot, mharaka irə ramevən.

³³ Ipaka rīnamran, Pol raməkeikei mīnraha mə tuhani nari, mamīni mə, “Ipwet səneste nəpīn fotin, mətə kīmīaha hīəpkani mhə ihī nari. ³⁴ Ro iamīnhi irə iakani pehe tukumīaha i mə tīhaməkeikei mhani nari, pwəh rasitu ia kīmīaha. Kīmīaha riti trīpkemhə mhə.” ³⁵ Pol rīni iamīnhi irə, nənə mərer ia nəmīnraha, muvehi bred, məfwaki mīni vivi Kumwesən tukwe, məkwən, mīnamāni. ³⁶ Nənə irəha hətōni, hənəməpwəh nehekīrien. Irəha pam mwī hənamani nari. ³⁷ (Kimaha pam tu-hantret-sefenti-sikis nərmama ia nəkwai nītətə nəha.) ³⁸ Nəpīn hani nari nəmwhen, həuvehi pak flaoa me fwe ia nəkwai nītətə, mhərarki irapw fwe ia təmwei təsi mə tuho nītətə rəruvərevə.

³⁹ Nəpīn rīnamran, kru me həti pen mhətoni tənə riti. Həreirei mə nəfe nəha tənə, mətə hətə pasis riti nīpəkīr fwe ikīn. Nənə hənua ko həuvehi nītətə, mhəuəvarei fwe ikīn. ⁴⁰ Ro pen hərai əmwesi raka nəkwus ia aean me səməme kamhəvi tərini nītətə, həmwhenīmw. Həfi raka kwənəkwus ia nivēiə mī sə krouəkəkīni nītətə. Həvi nivən fwe ia nīpəsegi nītətə, rutə mə nīmətagi trəkure irə. Nənə iahənamuvən mə tahəuəvarei. ⁴¹ Mətə iahəuəvən ia kwopun rəkwətə ikīn, mhəuvehi pekin nīmaha. Nīpəsegi nītətə rəkəkīr pen əknekīn ia nīmaha. Kurirə irə təsi rīnaməpwi ərori.

⁴² Ia nəpīn nəha naruağən me kamhərai sun mə tuhousi əpune nərmama me səməme hamarə ia kalapus. Kamo heiai mhəuəvarei mhap. ⁴³ Mətə iəmə asori səvəi naruağən me rokeikei mə truvehimīru Pol. Ro pen rīnise nətərigīen səvəi naruağən me, mərə mīni pen ti nərmama səməme həukurən neiaiiən mə tuhəivə irapw, mheiai, mhəuəvarei. ⁴⁴ Səməme heiai mhəreirei, irəha tuhəkurirə, mheiai pen ia nīpərpəri timpā mīne nore nītətə me nepwīn.

28

Pol fwe Molta

¹ Nəpīn kimaha iahəuəvarei amasan a, iahəregi mə tənə nəha nəghīn nə Molta. ² Nəkur Molta hamasitu asori ia kimaha. Irəha həse napw, mamhəni

^{27:26:} Wok Me 28:1   ^b ^{27:27:} Təsi Atrias nəghīn riti mwī Təsi Metiterenian.   ^{27:31:} Wok Me 27:22   ^{27:34:} Mat 10:30   ^{27:35:} Mat 15:36, 1Tim 4:4-5   ^{27:44:} Wok Me 27:22-25   ^{28:2:} 2Kor 11:27

pehe tukumaha pam i mə tahəuvən mhərhiəpw irə, ti nəri nə mə nesən ramauər, nəkwieien rasori. ³ Ia nəpin nəha Pol ruvehi kuse nei mhiə, mouse pen ia napw. Snek riti sə ramahi əpune iərmama riregi nəpnəpanien, rier irapw fwe ia kuse nei nəha, mahi rəgi Pol. ⁴ Nəpin nəkur Molta hətoni snek nəha raməgher pen ia rəgin, həni pen ti nərəha me i mə, “Hətə ro. Rosi iəmə nəha in iəmə sə ramousi əpune iərmama. Pərhiən in rousari mukurau ia təsi asori, mətə kumwesən me ko həpkəsəni mhə in rimiru.” ⁵ Mətə Pol rouniətukus pen snek nəha ia napw, miregi ramasan a. ⁶ Nəkur Molta kamhərer mamheitenhi mə rəgi Pol trəsisi uə Pol trīmwei memhə təkwtəkwuni. Hərer əpwəmwis mamheitenhi, mətə həpkətə mhə nari riti sə rərəha ro Pol. Ro pen irəha harə mhərari ia nətərigien səvənraha, mhəni mwi mə, “Kumwesən riti nəha!”

⁷ Kwopun nəha iahəuvarei ikin ipaka ti tivrənə səvəi iərmama riti nəghin nə Puplias. In iəmə asori səvəi nərmama me ia tənə əmweris nəha Molta. In ramasan tukumaha, miri kimaha mevən fwe imwəni, mamətui amasan tukumaha meste nəpin kahar. ⁸ Ia nəpin nəha tata səvəi Puplias ramapri a ia niməhan səvənhi, miregi rərəha, maməkwiei fifa, mamaiu netə. Mətə Pol ruvniwəpehe, məmrutə rəgin mi irə, məfwaki, in ruvehe məsanin. ⁹ Kurirə irə nəkur Molta me pam səməme nemhəien rarə ia nərəha, irəha mwi həuvehe ti Pol, nənə in ro irəha həuvehe mhəsanin. ¹⁰ Irəha həsiai kimaha, mhəuvei pehe narimnari me rəipik m kimaha. Nəpin iahənəməpnəpənə irə mə tahəputə ia nitətə riti mhəier ia kwopun nəha, nəfe nəghin riwən təni kimaha, nəkur Molta həuvehi, mhəmri pen ia nəkwai nitətə.

Pol rier ia Molta mevən fwe Rom

¹¹ Kimaha iahəuvehi məkwə kahar fwe Molta. Kurirə irə iahəputə ia nitətə riti sə rinərkwafə fwe ikin meste nəpin səvəi nəkwieien ruvehe mukurau. Nitətə nəha ruku pen fwe Aleksantria. Kiməsegi pen nəghin nə mə Kasto mine Polakis kumwesən kəru irau mwirwir mi. ¹² Iahəputə ia nitətə nəha mhəier mhəuvən mhapirapw fwe taon nəha Saerakus, nənə mhəuvehi nəpin kahar fwe ikin. ¹³ Nənə mhəier mwi, mhəuvən mhapirapw fwe taon nəha Rejam. Kini rakwakwi irə, mətagi uritogə riskəmter, nənə iahəripin mamhəuvən. Nəpin kəru rukurau, nənə iahapirapw ia taon nəha Puteoli. ¹⁴ Ia kwopun nəha kimaha iahətoni piəvitaha me nepwin. Həres pehe kimaha i mə tuharə kimaha minraha səvəi nəfwakiiən kuatia. Kurirə irə iahəvən mənəmhəuvən fwe ia Rom. ¹⁵ Piəvitaha me fwe Rom, nəpin hərəgi mə kimaha iahənəmuvehe, həier, mhəuvehe tukumaha, mheste maket səvəi Apias mine kwopun nəha kino nimwə kahar ikin kamərəku pen kamapri irə. Nəpin Pol rətoni irəha, rini tanak ti Kumwesən. Rerin ragien. ¹⁶ Iahəuvən mhapirapw fwe Rom, nənə kəsəni Pol ramarə in əpa irau iaruağən kuatia sə ramətui tukwe.

¹⁷ Nəpin kahar rukurau, Pol rəkwein nəmə asori me səvəi nəkur Isrel me fwe Rom mə tuhəuvehe. Irəha həuvehe, mhəusəsimwin irəha me, nənə Pol rini pen ti nərəha i mə, “Piak me, iou iapko mhə nari riti, mouraha kitaha nəkur Isrel, uə iapko mhə nari riti, mouraha narəien səkitaha sə kaha kupwən me həməuvei pehe. Mətə irəha fwe Jerusalem həkwətəmhiri iou, mhəuvei pen iou ia rəgi nəkur Rom. ¹⁸ Nəpin nəkur Rom me nəha hənəres raka iou nəresien me rəipik, hənuə tuhəvi raka rəginraha ia nirak, ti nəri nə mə həpkətə mhə nari riti iakino rərəha tuhousi əpune iou tukwe. ¹⁹ Mətə nəkur Isrel həni mə rekəm. Nənə iakregi mə noien nəha səvənraha raməkeikei miou. Iakəres

pen iamə asori səvəi nəkur Rom mə ko in rəsəni iou iakuvehe i pwəh Kig Sisa rəkiri nəgkiariien səiou. Iakəres pen iamīnhi, mətə səiou riti nəgkiariien riwən takini muasi nəkur imwak me i. ²⁰ Kino iamīnhi irə ia nirak. Ro pen iakəres mə takətə kimiaha ipwet, mægkiari m kimiaha. Iakuə takini sas pehe tukumiaha i mə hənərihi iou ia jen i ti Kristo, iamə naha kitaha nəkur Isrel saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə mə truvehe.”

²¹ Pol rini pen pam, nənə irəha həni pen tukwe in mə, “Kimaha iahəpkuvehi mhə nəkukuə me nepwin sə nəkur Jutia həmərari, mhərhi pehe i ti niniien ik. Piəvtaha me nepwin həiwən həuku pen fwe ikin, mhəuvehe, mhəvisau pehe ik uə həməni ərəha ik. ²² Mətə kimaha iahokeikei mə tahəregi nətərigien səim, ti nəri nə mə iahəukurən mə ia kwopun me pam kamhəni ərəha kuse nəfwakiien nəha kamini mə Suatuk səvəi Iesu.” ²³ Ro iamīnhi irə irəha Pol həkwpərin. Nənə ia nəpin nəha nəkur Isrel həpik həuvehe ti Pol ia nimwə nəha ramərə ikin. Nənə in rægkiari minraha nəpin pəkin. In raməvsini Loa səvəi Moses mine nəkukuə me səvəi profet kupwən me, mamægkiari ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamousari mə tro irəha hətəni mə pərhien Iesu in Kristo. ²⁴ Irəha me nepwin həni nīpərhienien ia nəfe Pol rani, mətə nepwin həpkini mhə nīpərhienien irə. ²⁵ Nənə ti nəri nə mə nətərigien səvənraha rīpkuvehe mhə mo kuatia, irəha həpwəh mənəmhuəvən. Nægkiariien sampam Pol rini pen ti nirəha i, in i mə, “Nægkiariien sə Nənimwin Ikinan riməuvei pen m Profet Asea fwe kupwən mə trini irapw ti kaha kupwən me səkimiaha in ratukwatukw a. ²⁶ Kumwesən riməni pen ti profet i minuə:

‘Evən mini irapw ti nərmama me i,
mə iou Kumwesən iakamini mə,

Tihəregi, mhəregi, mhəregi, mətə ti nəpin riti tihəpkregi sas mhə.

Tihətəni, mhətəni, mhətəni, mətə ti nəpin riti tihəpkətə sas mhə.

²⁷ Tro iamīnhi irə, ti nəri nə mə reri nərmama me i ruvəskai raka.

Hənəsisəg raka ia nəkwəreginraha mine nənimenraha.

Mətə trini minuə həpwəh noien iamīnha irə,

nəfe nəghin tuhəukurən nətoniien ia nənimenraha

nənə mhəregi ia nəkwəreginraha,

uə tuhəukurən ia rerinraha,

nənə mhərari mhəuvehe tukw iou, nənə tako irəha həuvehe mhəsənin.’”

²⁸ Pol rarə mini mwi mə, “Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən nəri. Kumwesən rauvehimiru nərmama me səməme kamhəni nīpərhienien ia Iesu. Nægkiariien sə raməvisau irapw i ruvəvən raka ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Irəha tuhətərig irə.”

²⁹⁻³⁰ Pol rarə fwe ikin nuk kəru ia nimwə riti sə ramərəku pen, mamapri irə, maməsevər ia nimwə səvənhi ti nərmama me pam səməme haməuvehe tukwe. ³¹ In raməvisau irapw nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, mamahatən nərmama ia nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha. Nəpin Pol ramægkiari, in rīpkhekir mhə. Iərmama riti riwən rinise in.

Rom

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol ramavən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia kwopun me. Navənien səvənhi səro kahar irə rino sampam nənə in rirai nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Rom ia nuk 56 uə 57. Ia navənien səvəi Pol in rokeikei mə trukupwən mevən fwe Jerusalem nənə mevən mwi fwe taon Rom mine tənə Spen. In rirai nəkukuə i mə irəha tuhəpnəpənə ti nuveheien səvənhi. Nægkiariien asori ia nəkukuə i in i natukwatukwien. Pol ramahatən ia nəkukuə i mə: 1) iərmama riti riwən ratukwatukw; 2) Iesu Kristo əpa in ratukwatukw, məmher; 3) trini minuə səni nīpərhienien ia Iesu Kristo, in truvehi raka kitaha ia niskaiien səvəi nərəhaien, nənə muvei pehe nīmīruien vi m kitaha, nənə mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən; 4) kitaha nakalasia me tsaṁəkeikei mharə ia nərəien sə ro ikinan sə Kumwesən rokeikei.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou Pol. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Kumwesən rinəkwein iou mə aposol, nənə nəmri karen iou mə iou iərmama takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi. ² Nægkiariien amasan i, in ruvəni raka tui ia nəgkiariien me səvəi profet me səvənhi səməme kamharə ia Nəkukuə Ikinan. ³⁻⁴ Nægkiariien amasan nəha raməgkiari ia Tini, in nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. In riməuvehe iərmama riti riməuku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit. In rimamhə nənə Kumwesən rahatən mə in Tini atukwatukw nəpīn ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia niskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan. ⁵ Ia Kristo, Kumwesən ro ramasan m kimaha, muvei pehe wok amasan m kimaha mə kimaha aposol me. Riməuvei pehe wok i m kimaha mə tahəkwein ia nərmama ia tənəmtənə me pam mə tuhəni nīpərhienien irə, mho nəkwān. Nənə nəpīn irəha kamho iamīnha irə, mamhəuvehi utə nəghi Iesu.

⁶ Wok i rineste kimiaha mwi. Kimiaha nərmama Kumwesən rinəkwein ia kimiaha mə kimiaha səvəi Iesu Kristo. ⁷ Nəkukuə i rauvehe tukumi-aha pam fwe taon nəha Rom. Kumwesən rokeikei kimiaha, məkwein kimiaha mə kimiaha nərmama ikinan me səvənhi. Pwəh Kumwesən tata səkitaha, mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmīruien m kimiaha.

Pol rokeikei mə trevən mətoni nərmama me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha Rom

⁸ Kurirə iakəgkiari iakuə ia nəghi Iesu Kristo takini vivi Kumwesən səiou tukumiha pam ti nəri nə mə nərmama ia tənəmtənə me pam kamhəregi nəvisaiien ia nahatətəien səkimiaha. ⁹ Kumwesən sə iakamo tukwini nari min ia rərik pam ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Tini, in rinətə raka noien səiou mukurən mə ia nəpīn me pam iakani kimiaha ¹⁰ ia nəfwakiiien me səiou. Iakaməres mə trini minuə nətərigien pərhien səvəi Kumwesən, in trəsevər ia suatuk riti pwəh iakuvehe mətoni kimiaha rəmwhen iakīneitenhi tui mə tako.

1:1: Wok Me 9:15, 13:2, Kal 1:15   **1:2:** Rom 16:25-26   **1:3-4:** Mat 22:42, Wok Me 13:33, Rom 9:5, 2Tim 2:8   **1:5:** Wok Me 26:16-18, Rom 15:18, Kal 2:7-9   **1:7:** Nam 6:25-26, 1Kor 1:2, 2Kor 1:1, Efes 1:2   **1:8:** 1Tes 1:8   **1:9:** Efes 1:16, Fil 1:8, 1Tes 2:5,10   **1:10:** Wok Me 19:21, Rom 15:23,32

¹¹ Iakokeikei pik mə takuvehe mətoni kimiaha muvehi pehe nasituien riti səvəi Nənimwɪn Ikinan pwəh rərpwi əknekɪn mwi kimiaha. ¹² Nɪpwrai nəgkiariien i mə nahatətəien səkimiaha rukuran nasituien ia nirak nənə səiou mwi rukurən nasituien ia kimiaha. ¹³ Piak me ramasan mə tihəukurən mə nəpɪn rɪpɪk rɛrɪk ramrhi mə takuvehe məti pehe ia kimiaha, mətə nəpɪn me pam narimnari me rɪpɪk raməsisəg iou ti nuveheien. Iakokeikei mə wok səiou trukua mo kwənkwan ia nɪmɪruien səkimiaha rəmwhen ia nɪmɪruien səvəi nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel ia kwopun me.

¹⁴ Iou iərmama riti sə takaməkeikei məvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m nərmama me pam, nərmama səməme həukurən nəgkiariien səvəi nəkur Kris mine noien səvənraha, mine nərmama səməme irəha həreirei, mine səməme irəha həukurən amasan nari, mine səməme həpwəh nukurən amasanien nari. ¹⁵ Ro iamɪnhi irə iakokeikei pik mə takəvisau irapw mwi nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m kimiaha fwe taon nəha Rom.

¹⁶ Iakaməgkiari iamɪnhi irə iou iapkauris anan mhə ti nəgkiariien amasan nəha ti nəri nə mə nəgkiariien amasan nəha in nɪskaiien səvəi Kumwesən ti nuvehimɪruien nərmama me pam səməme kamhəni nɪpərhiɪnien irə, rɪməkupwən muvehe ti nəkur Isrel, kurirə revən ti nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁷ Ia nəgkiariien amasan səvənhi, Kumwesən ramo nərmama kamhətəni suatuk sə in rɪnəmri irəha tuhesi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha in nahatətəien fwe nukunen mamevən meste nəkrəkwerɪn sampam.^a Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə,

“Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi, in truvehi nɪmɪruien.”

Kumwesən niemaha raməpi ti noien ərəha me səvəi nərmama

¹⁸ Kumwesən fwe ia neiai ramo nərmama kamhətəni mə niemaha raməpi pik in. In ramərpwɪn noien ərəha me pam səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwən mamhərer tukuahag ia nɪpərhiɪnien səvənhi ia noien ərəha me səvənraha. ¹⁹ In ramərpwɪn noien ərəha me səvənraha ti nəri nə mə irəha həukurən nətoni atukwatukwien narimnari me pam səməme nərmama həukurən nətoniien Kumwesən irə. Kamho iamɪnha irə ti nəri nə mə Kumwesən atukw rɪnahatan atukwatukw irəha irə. ²⁰ Fwe nukune narəien muvehe meste pehe ipwet mine nərmama me pam həukurən nətoniien ia nənimenraha narimnari me səməme Kumwesən rino ia neiai mine tɪprənə, nənə ro iamɪnhi irə nəri auər a mə irəha ko həpkətəni mhə Kumwesən ia nənimenraha, mətə həukurən nətoniien ia narimnari me nəha mə nɪskaiien səvənhi ramevən a mɪpko mhə sampam mine nɪpərhiɪnien mə in Kumwesən. Ro iamɪnhi irə nəgkiariien riti rɪwən ko irəha həni.

²¹ Irəha həuvəukurən raka Kumwesən, mətə həpwəh nuvehi utəien nəghɪn mə in Kumwesən, nənə mhəpwəh nɪniien tanak tukwe in. Mətə rɛrɪnraha ruvehe mɪpkrhi amasan mhə nari, nənə nətərigien səvənraha ruvehe mɪreirei nari rəmwhen mə kamharə ia nəpɪtəvien. ²² Irəha kamhəni mə həukurən nari, mətə irəha həreirei nari, ²³ mhənəpwəh nəfwakiien m Kumwesən asori

1:13: Wok Me 19:21, Jon 15:16   **1:16:** Sam 119:46, Mak 8:38, 1Kor 1:18-24, Wok Me 13:46

1:17: Rom 3:21-22, Hab 2:4   **a 1:17:** Suatuk riti mwi ti nɪniien nəgkiariien i ia vas 17 in i mə,

“Ia nəgkiariien amasan səvənhi Kumwesən ramo nərmama kamhətəni natukwatukwien səvənhi sə raku pen ti nahatətəien mamevən ia nahatətəien.”   **1:18:** Efes 5:6, Kol 3:6, 2Tes 2:12   **1:19:** Wok Me 14:15-17, Wok Me 17:24-28   **1:20:** Job 12:7-9, Sam 19:1, Hip 11:3   **1:21:** Efes 4:17-18   **1:22:**

Jer 10:14, 1Kor 1:20   **1:23:** Dut 4:15-19, Sam 106:20

sə ɾɪpkməhə mhə ia nəpɪn riti, nənə mhəuvən mhəfwaki pen m nənimwi nari me səməme həmwhen ia iərmama sə tremhə, uə menu me, uə nərimiru me səməme kəmhəvən uə kəmhərkou.

²⁴ Ro iamɪnhi irə Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rərɪnrəha rokeikei pik mə tuho. Ro pen irəha kəmhə ia nɪrəha me noien me ia nɪpwɾanrəha sə ro a naurisien.

²⁵ Irəha hənəpwəh nɪpərhienien səvəi Kumwesən, mhəkwtəmhiriri neikuəien, nənə mamhəfwaki pen m nərimnari me səməme Kumwesən rino ia neiai mine tɪprənə, mamho tukwini nari mɪnrəha, mətə həpwəh nəfwakiien m Kumwesən sə rino neiai mine tɪprənə, mhəpwəh no tukwiniien nari min. In nə Kumwesən sə kəməgnəgini rerin in. Ouəh, pwəh ro iamɪnhi.

²⁶ Ti noien nəha irəha kəmhə, Kumwesən rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a noien ərəha me səməme rərɪnrəha rokeikei pik mə tuho sə ro a naurisien. Ro iamɪnhi irə nɪpran me nəpwɪn səvənraha kəmhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə pran ramesi pen iərman səvənhi, nənə mhəuvən mamho noien i ɾɪpkatukwatukw mhə, noien sə pran ramiri pran. ²⁷ Ia noien a mwi nəha, nərman me nəpwɪn səvənraha kəmhəpwəh noien i ratukwatukw, noien sə iərman ramiri pran səvənhi, nənə mhəuvən rərɪnrəha ramevən pik ia nɪrəha me. Nərman kəmhə noien me nəpwɪn ia nɪrəha me sə ro a naurisien. Mətə Kumwesən ruvəuvei pen raka nərpwɪnien mɪnrəha resi pen atukwatukw noien ərəha me səvənraha.

²⁸ Ti nəri nə mə nərmama həpkokeikei mhə mə tuhəukurən Kumwesən, in rəpwəh irəha, məseni irəha mə irəha tuhamesi pen a nətərigien ikou me səvənraha, mamho noien me həpwəh nəmwhenien. ²⁹ Rərɪnrəha rukuər ia noien ərəha mine noien ourour me pam. Irəha kəmhəpwɪtig ti nautə səvənraha, mamhəmwwaki nərmama. Rərɪnrəha rukuər ia nakresien, nousi əpuneien iərman, nəvisəien, neikuəien, mine nətuuien suatuk ti nourahaien iərman. Irəha kəmhəni nɪkare nərmama, ³⁰ mamhouraha nəghi nərmama ia neikuəien me. Irəha kəmhəmwwaki Kumwesən. Irəha kəmhəkwwag raka ia nəgkiariien, mamhəfiəutə ia nɪrəha, mamhərpwi irəha ia nəpɪn me. Irəha kəmhətui suatuk ti noien noien ərəha me səməme nərmama həpwəh ihi nukurəien. Irəha kəmhərui nəkwai tata mine mama. ³¹ Ia rərɪnrəha irəha hərəirei nari. Irəha kəmhətəfi nəgkiariien me səvənraha. Nokeikeien səvənraha riwən ti iərman. Irəha həpwəh nətərigien nasəkien səvəi nərmama ti nasituien ia nɪrəha. ³² Irəha həuvəukurən raka mə nəgkiariien atukwatukw səvəi Kumwesən rani mə nərmama səməme kəmhə noien me i iamɪnha irə tuhaməkeikei mhəmhə, mətə irəha kəmhəmwwur pen ia noien me nəha. ɾɪpko mhə noien əpa nəha irəha kəmhə, mətə kəmhəsəni mwi nərmama me səməme kəmhə noien me nəha mə ramasan a.

2

Kumwesən ramərpwɪn noien ərəha səvəi nərmama ia noien atukwatukw

¹ Ro pen nəri auər a mə ik nəfe iərman, ikamo noien riti rəpwəh nəmwhenien nəpɪn ikaməkiri noien səvəi iərməpə. ɾɪni minuə ikini pen ti iərman riti mə səvənhi noien rərəha, mətə ia nəgkiariien nəha ikani ikaməsi atukw a ik. Ik nə iərman sə ikaməkiri noien səvənhi, mətə ik mwi ikamo noien ərəha rəmwhen irə. ² Kitaha səukurən mə Kumwesən ramo noien sə ratukwatukw a nəpɪn ramərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama sə ro me iamɪnha irə. ³ Ik sə ikaməkiri noien səvəi nərməpə, nətərigien səim rəfo?

Mə ik mwi ikamo noien ərəha me nəha irəha kamho, nəpɪn Kumwesən trəkiri noien ərəha me səim ko ikap raka irə? Rekəm! ⁴Uə rosi ikamətə ərəha noien i sə Kumwesən ramo ia niram uə? In ramo ramasan pik tukw ik, nənə məpwəh nəmwəki akwauakwien ik, nətərigien səvənhi rəpwəmwis tukw ik. Ikukurən uə rekəm mə ramo noien amasan me mik mə noien nəha triri pen ik ikevən məpwəh noien ərəha me səim mīrərig ia rerim?

⁵Mətə ti nəri nə mə kəmkapwə riskai, ikəpwəh narakaien ia noien ərəha me səim mīrərig ia rerim. Nənə ro iamɪnhi irə ikamoeite niemaha sə tukuvei pehe mik ia nəpɪn səvəi niemaha. Ia nəpɪn nəha Kumwesən tro nərmama hətoni nəkiriiən səvənhi sə ratukwatukw, ⁶ti nəri nə mə in trərəku nərmama kuation kuation resi pen nəfe noien me həno. ⁷Nərmama me səməme kamhərəer əknekin ti noien noien amasan ia nəpɪn me mə tuhauvehi nəgnəginiiən, mīne nisiiəiən, mīne nimiruien i nemhəien riwən irə, Kumwesən truvei pen nimiruien rerin mīnraha. ⁸Mətə nərmama me səməme kamho a nari rerinraha rokeikei, nənə, mamhəuvei pen təkutanraha m nīpərhienien, mamhesi pen a noien ərəha me, Kumwesən truvei pen niemaha asori səvənhi mīnraha. ⁹Nərmama me pam səməme kamho noien ərəha, Kumwesən tro nəmīsəiən mīnraha, mo nəknekinien mīnraha, trukupwən ia nəkur Isrel kurirə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ¹⁰Mətə nərmama me pam səməme kamho noien amasan, Kumwesən truvei pen nəgnəginiiən, mīne nisiiəiən, mīne nəməriniuien mīnraha, trukupwən ia nəkur Isrel, kurirə nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ¹¹Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən tro rəmnəmwhen pam ia nərmama me pam.

¹²In trərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama me rīpko mhə irəha nəkur Isrel nəri auər a həpkuvehi mhə Loa səvəi Moses. Nənə nəkur Isrel me kamhəuvehi Loa nəha, Kumwesən trəkiri noien me səvənraha ia nəgkiariien səvəi Loa nəha, nənə mərpwɪn noien ərəha me səvənraha irə. ¹³Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə rīpko mhə nərmama səməme kamhəregi Loa nəha irəha nə hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə nərmama me səməme kamho nəri Loa nəha rani, irəha nəha Kumwesən trini irəpw mə irəha hatukwatukw. ¹⁴Nīpərhienien nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel irəha həpwəh nuvehiien Loa səvəi Moses, mətə nəpɪn me nepwɪn irəha kamhesi pen a nətərigien səvənraha, mamho nəri sə ratukwatukw rəmwhen a ia Loa nəha rani. Irəha həmwhen ia loa riti ramiri atukw a irəha, nəri auər a irəha həpkuvehi mhə Loa nəha. ¹⁵Noien səvənraha ramahatən pen mə nīpwrai Loa nəha ikin kimərai pen raməmak ia rerinraha ti nəri nə mə nəpɪn nepwɪn irəha həregi pen fwe ia rerinraha mə həno noien ərəha, nəpɪn nepwɪn mwi mə həno noien amasan. ¹⁶Irəha tuhəregi pen nəri me i iamɪnha irə fwe ia rerinraha ia nəpɪn nəha Kumwesən trəsni Iesu Kristo irə mə trəkiri nətərigien me səvəi nərmama, nətərigien me səməme kamhərkwafə. Nəgkiariien i ramesi pen nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irəpw i.

Nəkur Isrel mīne Loa səvəi Moses

¹⁷Mətə mə ik iərmama riti nə ikani mə ik iəmə Isrel rəfo ia niram? Ik ikətigite ia Loa səvəi Moses, maməfiəutə ik mə ik ikukurən Kumwesən, nənə in rukurən ik. ¹⁸Ik ikani mə ikuvəukurən raka nəfe Kumwesən rokeikei mə tiko, nənə, mukurən suatuk sə ratukwatukw amasan ti nəri nə mə Loa nəha rinahatən ik irə. ¹⁹Ikani mə ik iərmama ikamiri nərmama me səməme nənimenraha rīfwə, nənə maməhiərpwɪn suatuk səvəi nərmama səməme

kamhavən ia kwopun ripitəv ikin, ²⁰ nənə mamahatən nərmama me səməme hərəirei nari mine nəkwərəkəwərha me. Ik ikani iamīnhi irə ti nəri nə mə ikauvehi Loa sə nukurənien mine nīpərhiēnien me pam kamharə irə. ²¹ Ik ikamahatən nərmama əpə me, mətə rəfo ipkahatən atukw a mhə ik? Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien, mətə ikamakres uə rekəm? ²² Ikamahatən nərmama me mə irəha tuhəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ikamakres pran səvəi iərməpə uə rekəm? Ikaməmwəki nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha, mətə ikamakres ia narimnari me ia nīmwfəwaki me səvəi nənīmwi nari me nəha uə rekəm? ²³ Ikaməfiəutə ik ia Loa səvəi Moses, mətə ikamərui Loa nəha mamouraha nəghi Kumwesən uə rekəm? ²⁴ Ouəh, ikamo noien ərəha me pam nəha. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien i kīmərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə, “Nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel kamhəni ərəha nəghi Kumwesən ti noien ərəha me səkimiaha.”

²⁵ Ik iəmə Isrel, trini minua ikamesi pen Loa səvəi Moses, noien nəha kino ia niram kuvehi ninhum mik ti Loa nəha rukurən nasituēn ia niram. Mətə mə ikamərui Loa nəha, nənə rəmwhen a mə kəpwəh nuvehiiēn ninhum mik. ²⁶ Ia noien a mwi nəha, iərmama riti ripko mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehiiēn ninhum min, mətə ramesi pen narimnari me səməme Loa nəha rani, Kumwesən trətoni mə kuvəvehi raka ninhum min, nənə in iərmama səvənhi. ²⁷ Iərmama sə ripko mhə in iəmə Isrel, kəpwəh nuvehiiēn ninhum min, mətə ramesi pen Loa nəha, in trəkiri ik mə noien səim rərəha. Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nəri auər a mə ik ikauvehi Loa sə kīmərai, nənə kuvehi ninhum mik, mətə ikamərui Loa nəha. ²⁸ Iərmama i in iəmə Isrel ia nīpwran irua ripko mhə in iəmə Isrel pərhiēn, nənə, noien pərhiēn səvəi nuvehiiēn ninhum m iərmama ripko mhə in nari riti sə kamo ia nīpwrai iərmama irua. ²⁹ Mətə iərmama i in iəmə Isrel pərhiēn ia rerin in iəmə Isrel. Nənə noien pərhiēn səvəi nuvehiiēn ninhum m iərmama, in nari riti raməmak ia reri iərmama Nənīmwin Ikinan ramo, mətə ripko mhə Loa ramo. Nənə ripko mhə nərmama kamhəgnəgini iərmama nəha, mətə Kumwesən əpa raməgnəgini in.

3

Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəpīn me

¹ Mə ro iamīnhi irə, rəfo noien nəha ramasan mə iərmama riti in iəmə Isrel? Uə rəfo noien nəha ramasan mə kuvehi ninhum min? ² Trini minua iərmama riti in iəmə Isrel ramasan pik anan. Nəri sə ramasan mukupwən, nəkur Isrel irəha nə nərmama Kumwesən rinəmri pen nəgkiariien səvənhi ia rəginraha mə tuhatui amasan tukwe.

³ Nīpərhiēnien irəha me nepwin həpwəh niniēn nīpərhiēnien ia nəgkiariien nəha, mətə noien nəha irəha hənə, mhəpwəh niniēn nīpərhiēnien ia nəgkiariien səvənhi, ko ripkinise mhə ia Kumwesən mə trəpwəh noien nəgkiariien səvənhi. ⁴ Rekəm! Nəri auər a nərmama me pam ia tīprənə kamheikuə, mətə Kumwesən ripkeikuə mhə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərai pen ia Nəkukua Ikinan raməgkiari ia Kumwesən mani minua:

“Nəpīn ikaməgkiari, nəgkiariien səim trahatən mə ik ikatukwatukw.

Nəpīn nərmama tuhəkiri noien me səim, mhəni mə ikino noien ərəha me, mətə ik tikəsisəg ia tərhunraha.”

5 Mətə mə noien ərəha səkitaha ramahatən pen mə Kumwesən ramo noien atukwatukw ia nəpın me nənə kitaha tsəfni irə? Ripkatukwatukw mhə trini minuə Kumwesən ruvei pehe niemaha m kitaha? Iakaməres iamınha irə mamesi pen nətərigien səvəi nərmama nepwın. 6 Mətə nətərigien nəha ripkatukwatukw mhə. Trini minuə nətərigien nəha ro nıpərhiendien, nənə Kumwesən trəfəkiri nərmama ia tıprənə ti noien me səvənraha? 7 Mətə rəfo iərmama riti rini mə, “Trini minuə iakeikuə, nənə neikuəien səiou rahatən pen mə Kumwesən rani a nıpərhiendien, nənə nərmama kamhəuvehi utə nəghin tukwe, rəfo Kumwesən raməkiri ihi mə iou səiou noien rərəha?” 8 Nənə rəfo iərmama riti rini mə, “Ramasan mə kitaha tsamo a noien ərəha pwəh rukuə ia namasanien.” Nıpərhiendien, nərmama nepwın kamhəni ərəha nəghimaha, mamheikuə mə kimaha iahaməgkiari iamınha irə. Kumwesən trərpwın noien ərəha səvənraha, nənə, ratukwatukw a mə in tro.

Iərmama riti riwən ratukwatukw

9 Ro pen, rəfo? Kimaha nəkur Isrel iahatukwatukw ia nəmri Kumwesən mhəpi raka nərmama nepwın? Rekəm! Iakuvəni raka mə niskaiien səvəi noien ərəha ramərimənu ia nərmama me pam, nəkur Isrel mīne nərmama me ripko mhə irəha nəkur Isrel. 10 Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,
“Iərmama riti riwən ratukwatukw, kwatia anan riwən.

11 Iərmama riti riwən rukurən nari.

Iərmama riti riwən ramətui ia Kumwesən.

12 Nərmama me pam anan kamhəuvei pen təkutanraha m Kumwesən, irəha pam həpkamasan mhə ti nari riti.

Iərmama riti riwən anan ramo noien amasan,
kwatia anan riwən.”

13 “Rukwinau ia nırəha rəmwhen ia nıpəgi kəruətərei raməkweg sə kinərkwafə pen nıpwrəi iərmama remhə ikin,
ia nəpın me kamhəni nəgkiariien ia nəramınraha, mamheikuə ia nərmama.”

“Ia tərhunraha pirapw nisəkwaı snek, snek sə ramahi əpune iərmama”

14 “Nıpəgi nəkwanraha rukuər ia nəkunanien iərmama mīne nəgkiariien əfiə.”

15 “Nisunraha me kamhəi akwauakw ti nousi əpuneien iərmama.

16 Ia kwopun me pam kamhəuvən ikin, irəha kamhouraha narimnari, mamho nərmama kamhəregi rərəha.

17 Irəha həreirei anan suatuk səvəi nəməriniuen.”

18 “Irəha həpwəh nehekiriien Kumwesən.”

19 Kitaha səukurən mə narimnari me pam səməme Loa səvəi Moses rani narimnari me nəha səvəi nərmama me nəha Kumwesən riməuvei pen Loa nəha mınraha. Loa nəha raməgkiari mınraha, maməsisəg ia tərhunraha pam, mamo nərmama pam ia təkure tıprənə hətoni mə noien səvənraha rərəha ia nəmri Kumwesən. 20 Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərmama riti sə tratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa riwən, mətə ia Loa kitaha pam səukurən mə kitaha samo noien ərəha.

Nərmama səməme kamhəhatə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən

²¹ Mətə təkwtəkwuni Kumwesən rino raka nərmama kamhətōni suatuk sə in rīnəmri tuhəsi pen tro irəha hatukwatukw ia nənimen. Suatuk nəha rīpko mhə in i tuhəsi pen Loa səvəi Moses. Mətə nəgkiariien me ia Loa nəha mine nəgkiariien me səvəi profet me fwe kupwən kamhəgkiari ia suatuk nəha mə ro nīpərhiēnien. ²² Suatuk nəha in i nərmama tuhahatətə ia Iesu Kristo. Nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhiēnien irə Kumwesən ramo irəha hatukwatukw ia nənimen. Nəri auər a mə irəha nəfe nərmama ti nəri nə mə irəha pam həmnəmwhen a. ²³ Nərmama me pam həno noien ərəha nənə mharfai ia suatuk atukwatukw səvəi Kumwesən sə ramasan mamser, ²⁴ mətə ia namasanien səvənhi Kumwesən ramasitu ia nīrəha, mamō irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə Iesu Kristo rīnərəku suatuk səvənraha, meivi nari ia nīrəha ia nemhəien səvənhi. ²⁵ Kumwesən rərhi pehe Kristo ruvehe niten raiu ti nuvehi rakaiēn noien ərəha me səvəi nərmama. Nənə Kumwesən ruvehi raka noien ərəha me səvəi nərmama nəpīn irəha hahatətə ia Kristo mə in rīmamhə ti nīrəha. Kumwesən rino suatuk nəha mə trahatan mə noien səvənhi ratukwatukw ti nəri nə mə nətərīgīēn səvənhi rəpwəmwis in rəpwəh nərpwīnien noien ərəha me səvəi nərmama səməme həno fwe kupwən. ²⁶ Kumwesən ro iamīnha irə ipwet mine mə trahatan mə in ratukwatukw, nənə in ramīni nərmatə me pam səməme kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw ia nənimen.

²⁷ Ro iamīnhi irə nəfe mwi nəha ikin kitaha səukurən nəfiəutəien kitaha tukwe? Nəri riti mwi rīwən! Ti nəfe? Ti nəri nə mə kitaha səpkatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səkitaha, mətə kitaha satukwatukw ia nənimen ia nahatətəien səkitaha. ²⁸ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha saməni nīpərhiēnien ia nəgkiariien i mə iərmama sə ramahatətə ia Iesu in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə rīpko mhə ia nesi penien Loa. ²⁹ Uə rəfo? Kumwesən in Kumwesən səvəi nəkur Isrel əpa? Rosi in mwi Kumwesən səvəi nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel uə? Ouəh, in mwi Kumwesən səvənraha, ³⁰ ti nəri nə mə Kumwesən kuatia a. Nənə in trīni irapw mə nərmama me i kamhahatətə ia Iesu Kristo irəha hatukwatukw ia nənimen. Noien nəha tro rəmwhen a mwi ia nəkur Isrel mine nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ³¹ Rəfo nəha təkwtəkwuni ia Loa nəha? Nahatətəien nəha ramo Loa nəha in nəri auər a? Rekəm! Mətə nəpīn samahatətə ia Kumwesən, samesi pen atukwatukw suatuk pərhiēn səvəi Loa.

4

Epraham ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi

¹ Epraham kaha kupwən səkimaha nəkur Isrel, kitaha tsəgkiari irə mhəfni irə? In rīnətōni nəfe nari ia nīmīruēn səvənhi? ² In rətōni mə Kumwesən rīməni mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə rīpko mhə ia noien me səvəi Epraham. Trīni mīnuə Epraham ratukwatukw ia noien me səvənhi, nənə in rukurən nəfiəutəien in tukwe. Mətə ia nəmri Kumwesən Epraham ko rīpkafəutə mhə in tukwe. ³ Nəkukuə Ikinan rani nəfe? “Epraham rīni nīpərhiēnien ia Kumwesən, nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.”

⁴ Iərmama sə ramo wok ti nərəkuiēn, nərəkuiēn nəha səvənhi rīpko mhə nari riti sə kuvei pen auər a min, mətə nərəkuiēn nəha sə kuvei pen min in rino wok tukwe. ⁵ Mətə iərmama sə rəpwəh noien wok ti nərəkuiēn,

mətə ramətīgite ia Kumwesən sə rani nəkur ərəha mə irəha hatukwatukw ia nənimen, rəmwhen mə Kumwesən ruvei pen auər a nari riti min. Ti nəri nə mə iərmama nəha ramahatətə iamīnhi, Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen. ⁶ Kig Tevit fwe kupwən, in mwi rīnəgkiari ia noien nəha nəpīn rīnəkwein amasan ia iərmama sə Kumwesən ramətə in mə in ratukwatukw ia nənimen, mətə rīpko mhə ia noien me sə iərmama nəha ramo. ⁷ In rīmāni mə,

“Nərmama me i səməme Kumwesən rinenouenou noien ərəha me səvənraha, nənə mīnūsəman nərəhaien me səvənraha irəha rerīnraha tragien.”

⁸ Iərmama i sə Kumwesən rīpkəvsini mhə noien ərəha me səvənhi, in rerīn tragien.”

⁹ Nəgkiariien nəha Kig Tevit rīnəkwein amasan m nərmama irə, in səvəi nəkur Isrel me a, uə nəgkiariien nəha səvəi nərmama me mwi i rīpko mhə irəha nəkur Isrel? Ouəh, səvəi nərmama me mwi rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Kitaha saməni nəgkiariien səvəi Nəkukuə Ikinan sə rani mə, “Eraham rini nīpərhiēnien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ¹⁰ Mətə Kumwesən rīmāni nēsən mə Eraham in ratukwatukw, nəpīn kuvəuvehi raka ninhum min, uə ia nəpīn kəpwəh ihi nuvehien ninhum min? Kumwesən rīməkupwən mīni raka iamīnha irə kurirə kuvehi ninhum min. ¹¹ Nənə kuvehi ninhum m Eraham ti nəfe? Ro iamīnha irə rahatən pen mə Eraham rīnatukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi nəpīn kəpwəh ihi nuvehien ninhum min. Ro iamīnhi irə in tata səvəi nərmama me pam səməme kəpwəh ihi nuvehien ninhum mīnraha mətə kamhəni nīpərhiēnien ia Kristo, nənə ia suatuk nəha həuvehe nərmama Kumwesən ramətə irəha mə hatukwatukw ia nənimen. ¹² Nənə in tata səvəi nərmama nəpwīn mwi səməme kuvəuvehi raka ninhum mīnraha, nərmama me nəha irəha nəkur Isrel. Mətə rīpko mhə səvənraha tata ti nəri nə mə kīməuvehi ninhum mīnraha, mətə ti nəri nə mə irəha kamhesi pen suatuk səvəi nahatətəien. Fwe kupwən tata səvənraha Eraham ramesi pen suatuk nəha nəpīn kəpwəh ihi nuvehien ninhum min.

¹³ Kumwesən rīno promes m Eraham mīne kwənəkwus me səvənhi mə ti nəpīn riti tīpənə i truvehe mo səvənraha irə. Promes nəha rīpkuvehe mhə ti Eraham ti nəri nə mə Eraham ramesi pen Loa, mətə ruvehe tukwe ti nəri nə mə in rahatətə nənə Kumwesən rini mə in ratukwatukw ia nənimen.

¹⁴ Trini mīnuə promes nəha ruvehe mo nīpərhiēnien irə ti nərmama səməme kamhesi pen Loa, nərmama tuhahatətə ti nəfe? Nahatətəien in nari riti ro a tekīn a, nənə promes nəha ruvehe mo nəri auər a irə. ¹⁵ Loa ravi pehe niemaha səvəi Kumwesən, mətə mə loa rīwən ko iərmama rəpwəh nətefiēn loa.

¹⁶ Ro iamīnhi irə promes nəha ruvehe ti Eraham ia suatuk səvəi nahatətəien mə promes nəha truvehe ia namasanien sə Kumwesən raməriari pehe irə m kitaha nənə mo nari riti sə nīpwnətī Eraham me pam tuhəuvehi səvənraha, rīpko mhə nīpwnətī Eraham əpa i Kumwesən rīməuvei pen Loa mīnraha, mətə nīpwnətī Eraham me i səməme kamhesi pen suatuk səvəi nahatətəien səvəi Eraham ti nəri nə mə in tata səkitaha pam. ¹⁷ Rəmwhen ia nəgkiariien i kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iakīno ik tata səvəi kwənəkwus me həpīk.” In tata səkitaha ia nəmri Kumwesən i Eraham

rimæni nipærhienien iræ, Kumwesæn sæ rauvei pen nimiruuien m nærmama sæmæme hæuvamhæ, nænæ in rukuræn noien narimnari me sæmæme hæiwæn hæuvehe mhara.

¹⁸ Kumwesæn rino promes m Epraham mæ in truvehe tata sævai kwænækwus me hæpik, nænæ nimwipwini me tuhæpik mhæpi raka kæmæhau me. Nænæ Epraham ræmri pen æknekin nætærigien sævænhi ia Kumwesæn mahatætæ æknekin iræ mæ nægkiariien sævænhi ro nipærhienien. Næri auær a ræknekin mæ promes næha truvehe mo nipærhienien iræ, ¹⁹ mætæ nahatætæien sævai Epraham ræpwæh neiwaiuiien næpin in rætoni nipwran mæ rinærgharæ minæmwhen mæ tremhæ ti næri næ mæ nuk sævænhi wan hantret, uæ næpin in rætoni Sera mukuræn mæ rinæprænemæ ko ripkæræhi mhæ iækunouihi. ²⁰ Epraham ræpwæh næmkiamkiiien ti promes næha Kumwesæn rimæuvei pen min, mætæ ruvehe miskai ia nahatætæien sævænhi nænæ mamægnægini Kumwesæn. ²¹ In rukuræn amasan ia rerin mæ Kumwesæn rauvehi niskaiien ti noien promes sævænhi ruvehe mo nipærhienien. ²² Nænæ ti næri næ mæ Epraham rahatætæ ia Kumwesæn iamînhi, Nækukua Ikinan rani mæ, “Kumwesæn rætæ in mæ in ratukwatukw ia nænimen.” ²³ Nægkiariien i sæ rani mæ, “Kumwesæn rætæ in mæ in ratukwatukw ia nænimen,” kinapkra i mhæ sævai Epraham æpa, ²⁴ mætæ kimarai mwi mæ sækitaha nærmama sæmæme Kumwesæn ramætæ kitaha mæ kitaha satukwatukw ia nænimen. Kitaha nærmama samæni nipærhienien ia Kumwesæn sæ rino Iesu Iærimænu sækitaha rætui mwi ia nemhæien sævænhi. ²⁵ Kinæseni pehe Iesu ruvehe memhæ ti noien æræha me sækitaha, nænæ Kumwesæn ro in rætui mwi ia nemhæien mæ in tro suatuk mæ kitaha satukwatukw ia nænimen.

5

Næmarinuuien mine nagienien

¹ Nænæ ti næri næ mæ kitaha sæuvæuvehe mhænaturukwatukw raka ia næmri Kumwesæn ia nahatætæien sækitaha, ro pen tækwtækwuni kitaha min samaræ ia næmarinuuien, næmarinuuien i Iærimænu sækitaha Iesu Kristo rinæmri. ² Ti næri næ mæ kitaha samahatætæ ia Iesu Kristo, in ripeki puwnimwæ pehe kitaha ia namasanien i kitaha samærer iræ tækwtækwuni mine. Nænæ ia næpin me kitaha samægien, mamhæmri pen æknekin nætærigien sækitaha ia Kumwesæn, mamheitenthi mæ nasoriiien sævænhi trier pehe tukutaha. ³ Nænæ nari riti mwi, kitaha samæreri næmisæien me, reritaha ramægien a tukwe, ti næri næ mæ kitaha sæukuræn mæ næmisæien ramo kitaha samærer æknekin. ⁴ Nænæ nærer æknekinien iamînha iræ ramo Kumwesæn rerin ramægien tukutaha. Nænæ mæ rerin ramægien tukutaha, noien næha ramo kitaha samæmri pen æknekin nætærigien sækitaha iræ. ⁵ Nænæ mæ nætærigien sækitaha ramæmak æknekin ia Kumwesæn, reritaha ko ripkærou mhæ, ti næri næ mæ Nænimwin Ikinan sæ Kumwesæn rimæuvei pehe m kitaha ræramin pehe nokeikeiien sævai Kumwesæn ia reritaha.

⁶ Fwe kupwæn, næpin niskaiien sækitaha ramiwæn ihi, nænæ ia næpin atukwatukw sævænhi Kristo remhæ ti nækur æræha me. ⁷ Ræknekin anan mæ iærmama riti træseni nimiruuien sævænhi memhæ ti iærmama riti mwi næri auær a mæ iærmama næha in tremhæ tukwe in iærmama atukwatukw. Mætæ rosi iærmama riti rukuræn næseni penien nimiruuien sævænhi memhæ ti iærmama riti mwi sæ noien sævænhi ramasan anan ti nærmama. ⁸ Mætæ Kumwesæn

rahatən nokeikeiien asori səvənhi m kitaha ia Kristo. Nəpin kitaha samo ihi noien ərəha, nənə in ruvehe memhə tukutaha.

⁹ Nənə ti nəri nə mə təkwtəkwuni mine kitaha sənətukwatukw raka ia nəmri Kumwesən ia nite Kristo, ro a nukurənien irə mə Kumwesən niemaha tripkəpi mhə mwi tukutaha, mətə Iesu Kristo truvehimiru kitaha. ¹⁰ Fwe kupwən nəpin kitaha saməmwəki ihi Kumwesən, in ro suatuk ia nemhəien səvəi Tini mə kitaha tsəuvehe in me nepwīn. Ro pen təkwtəkwuni səuvəuvehe in me nepwīn ro a nukurənien irə mə in truvehimiru kitaha ia nimiruien səvəi Tini. ¹¹ Nənə riško mhə nəri əpa nəha, mətə nari riti mwi, ia nəpin me kitaha saməgien ti nəfe Kumwesən rino. In rinəriari pehe namasanien i saməuvehi rauku pen ti İərimənu səkkitaha Iesu Kristo. Namasanien nəha ramo mə in me nepwīn i kitaha.

Atam ruvei pehe nemhəien, mətə Kristo ruvei pehe nimiruien

¹² Fwe tui anan, noien ərəha rıməuvehe ia tiṗrənə i rıməuku pen ti İərmama kuatia nə Atam. Nənə ti nəri nə mə İərmama nəha rino noien ərəha, in remhə. Nənə ro pen kwənkwai noien nəha nərmama me pam tuhaməkeikei memhə ti nəri nə mə irəha pam kamho noien ərəha. ¹³ Nipərhiēnien nərmama ia tiṗrənə i kamho noien ərəha kurirə Kumwesən riṗkuvei pehe Loa səvəi Moses, mətə Kumwesən rəpwəh nəvsini penien noien ərəha me səvənrəha ti nəri nə mə Loa ramiwən ihi. ¹⁴ Mətə nemhəien ramərimənu ihi ia nəpin nəha. Fwe Atam meste pehe Moses nərmama me pam hemhə, nəri auər a mə irəha nepwīn noien ərəha me səvənrəha həpkəmwhen mhə ia noien ərəha səvəi Atam. Atam in İərmama riti kamətə pen Iesu Kristo irə sə truvehe kurirə irə.

¹⁵ Mətə nəri sə Kumwesən rinəriari pehe auər a i m nərmama ropə iti ia noien ərəha səvəi Atam. Noien ərəha səvəi İərmama kuatia i Atam ruvei pehe nemhəien ti nərmama həpiṗ, nənə nəri i ro nari asori. Mətə nəri asori sə rəpi raka, in i namasanien səvəi Kumwesən mine nəri sə rinəriari pehe auər a i m nərmama həpiṗ, nənə nəri nəha rıməuvehe ia namasanien səvəi İərmama kuatia a in i Iesu Kristo. ¹⁶ Nənə nəri sə Kumwesən rinəriari pehe auər a i m nərmama in ropə iti ia kwənkwai noien ərəha səvəi İərmama kuatia a nəha Atam. İakani İamīnhi irə ti nəri nə mə Atam rino noien ərəha kuatia, nənə Kumwesən rəkiri in ti noien səvənhi, mini mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhəmhə. Mətə kurirə, nəpin nərmama həpiṗ ho noien ərəha riṗiṗ nənə Kumwesən rəriari pehe auər a nəri amasan m kitaha, mo mə kitaha tsatukwatukw ia nənimen nənə mhəuvehi nimiruien. ¹⁷ Nipərhiēnien mə noien ərəha səvəi İərmama kuatia a Atam rino nemhəien ramərimənu ia nərmama me pam, nənə nəri i ro nari asori. Mətə Iesu Kristo rino nari riti rasori məpi raka. Nərmama me pam səməme kamhəuvehi namasanien asori səvəi Kumwesən sə rinəriari pehe auər a i m nərmama, in i namasanien sə ramo irəha hatukwatukw ia nənimen, irəha tuhəuvehi nimiruien mharə irə mamhərimənu ti nəri i Iesu Kristo rino.

¹⁸ Ro İamīnhi irə sətōni mə noien ərəha kuatia a səvəi Atam rino mə nərmama me pam tuhaməkeikei mhəmhə. Rəmwhen a mwi noien atukwatukw kuatia a səvəi Kristo rino suatuk mə nərmama tuhəukurən mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə natukwatukwien nəha ramo mə nərmama pam həukurən nuvehien nimiruien. ¹⁹ İərmama kuatia rinərui nəkwai Kumwesən, nənə noien nəha ro nərmama həpiṗ həuvehe nəkur ərəha. Rəmwhen a mwi İərmama kuatia rino nəkwai

Kumwesən nənə noien nəha tro nərmama həpik həuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

²⁰ Kumwesən rıməuvei pehe Loa səvəi Moses mə noien ərəha truvehe masori, nənə mə nərmama tuhəukurən noien ərəha me səvənraha. Mətə nəpın noien ərəha rıməuvehe masori, nənə namasanien səvəi Kumwesən ruvehe masori məpi raka mwi, ²¹ mə rəmwhen ia noien ərəha rınamərimənu ia nərmama me pam mavi pehe nemhəien ia nırəha fwe kupwən, ipwet mine namasanien səvəi Kumwesən rukurən nərımənuien, mamə nərmama hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, nənə irəha həuvehi nımıruien rerin ruku pen ti Iesu Kristo lərimənu səkitaha.

6

Ia nıkaren səvəi noien ərəha nərmama me səvəi Iesu Kristo həuvamhə raka

¹ Ro pen kitaha tsəfni irə? Ramasan mə kitaha tsaməmwur pen a ia noien ərəha pwəh namasanien səvəi Kumwesən ruvehe masori mwi ia kitaha?

² Rekəm! Ia nıkaren səvəi noien ərəha kitaha səuvamhə raka. Tsəfo mhəuvən mharə mwi irə? ³ Hiəukurən uə rekəm? Kitaha pam səməme kınə paptaes ia kitaha ti nuveheien mho kuation ia Iesu Kristo, ia paptaes nəha səuvehe mho kuation kitaha min ia nemhəien səvənhi. ⁴ Ro pen ia nəpın nəha kınə paptaes ia kitaha, rəmwhen mə kitaha səuvamhə kitaha Kristo, nənə kınə mwi kitaha min, mə rəmwhen Kristo rınətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nıskaiien səvəi Tata səvənhi, kitaha mwi səukurən nuvehiien nımıruien vi, mharə irə, mamhavən.

⁵ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə səməuvehe mho kuation kitaha min ia nemhəien səvənhi, nənə tsəuvehe mwi mho kuation kitaha min ia noien sə Kumwesən rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. ⁶ Kitaha səukurən mə nəpın kınərui tərini pen Kristo ia nei kamarkuauı, kərui tərini pen irəha nımıruien akuas me səkitaha mə trouraha noien akuas ia nıpwrataha sə rokeikei pik noien ərəha. Nənə rino mə noien ərəha trəpwəh mwi nərımənuien ia kitaha, ⁷ ti nəri nə mə lərmama sə remhə, nıskaiien səvəi noien ərəha rıpkərımənu mhə mwi irə.

⁸ Mətə mə kitaha səmamhə kitaha Kristo, saməni nıpərhiienien irə mə tsəmıru mwi kitaha min. ⁹ Kitaha səukurən mə Kumwesən rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Ro pen Kristo trıpkemhə mhə mwi ia nəpın riti. Nemhəien ko rıpkərımənu mhə mwi irə. ¹⁰ In remhə m kuation a mə trətəfi nıskaiien səvəi noien ərəha, mətə ipwet mine in ramıru irau Kumwesən.

¹¹ Ia noien a mwi nəha rerımıaha traməkeikei mamrhi mə ia nıkaren səvəi noien ərəha kımıaha hiəuvamhə raka, mətə ia nıkaren səvəi Kumwesən kımıaha hıaməmıru ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuation kımıaha Iesu Kristo. ¹² Ro pen noien ərəha trəpwəh nərımənuien ia nıpwrımıaha me səməme tuhemhə. Kımıaha tıhəpwəh noien noien ərəha me nəha nıpwrımıaha me hokeikei pik. ¹³ Tıhəpwəh nəsenı penıen nıpwrımıaha me həuvən ia rəgi noien ərəha mə noien ərəha truvehi mo nərəhaien me ia nıpwrımıaha, mətə tıhəsenı pen kımıaha m Kumwesən rəmwhen ia nərmama səməme kıməpeki raka irəha ia nemhəien mhəpeki pen ia nımıruien. Tıhəsenı pen nıpwrımıaha me ia rəgin mə in truvehi mo noien atukwatukw ia nıpwrımıaha. ¹⁴ Noien ərəha trəpwəh nərımənuien ia

5:20: Rom 4:15, Kal 3:19   **5:21:** Rom 6:23   **6:1:** Rom 3:5-8   **6:2:** 1Tes 4:1   **6:3:** Kal 3:27
6:4: Kol 2:12   **6:5:** Fil 3:10-11   **6:6:** Kal 5:24   **6:7:** 1Tes 4:1   **6:10:** Hip 9:26-28,
 1Pit 3:18   **6:11:** 2Kor 5:15, Kal 2:19, 1Pit 2:24   **6:12:** Jen 4:7   **6:13:** Rom 12:1, Efes 2:5, 5:14
6:14: 1Jon 3:6

kimiaha ti nəri nə mə hiəpkarə tegin mhə Loa səvəi Moses mətə hiamarə tegin namasanien səvəi Kumwesən.

Noien atukwatukw ramərimənu ia nərmama me səvəi Iesu Kristo

¹⁵ Nənə rafo? Ramasan mə kitaha tsamo a noien ərəha ti nəri nə mə səpkarə tegin mhə Loa səvəi Moses mətə samarə tegin namasanien səvəi Kumwesən? Rekəm! ¹⁶ Hiəukurən uə rekəm? Trini minuə hiəsəni pen kimiaha kərkwi tərini kimiaha mə tihamo nəkwai iərmama riti, nənə, kimiaha nə iotukwininari me səvəi iərmama nəha hiamo nəkwən. Suatuk kəru ti nesi penien. Ia suatuk riti kimiaha iotukwininari me səvəi noien ərəha, nənə suatuk nəha ramevən ti nemhəien. Nənə ia suatuk riti mwi kimiaha iotukwininari me hiamo nəkwai Kumwesən, nənə suatuk nəha ramevən ti natukwatukwien ia nəmri Kumwesən. ¹⁷ Mətə kitaha səni tanak ti Kumwesən mə nəri auər a fwe kupwən noien ərəha rinərkwi tərini kimiaha hiamo nəkwən, mətə kurirə hiə nəgkiariien pərhiən sə kinahatən kimiaha irə ia rerimiahā pam. ¹⁸ Kiməfi raka noien ərəha ia kimiaha, hiəuvəuvehe raka mhəno kimiaha iotukwininari me səvəi noien atukwatukw.

¹⁹ Iakaməgkiari ia noien riti sə nərmama həukurən, in i noien səvəi iotukwininari mine iəmə asori, ti nəri nə mə nətərigien səkimaha ripkəmwhen mhə ti nukurəniən narinməri me səvəi Kumwesən. Fwe kupwən hiənəsəni pen nīpwramiahā me kərkwi tərini irəha kamho nəkwai noien əmkemik mine noien ərəha sə rautə mamasori. Mətə ipwet mine tihəsəni pen nīpwramiahā me pwəh kərkwi tərini irəha kamho a noien sə ratukwatukw, nənə kimiaha tihəuvehe mhəmher mhə nərmama ikinan me səvəi Kumwesən. ²⁰ Fwe kupwən, noien ərəha rinərkwi tərini kimiaha hiamo nəkwən. Ia nəpən nəha noien atukwatukw ripkərimənu mhə ia kimiaha. ²¹ Namasanien riti riwən hiaməuvehi riməuku pen ti noien ərəha me səməme hiamauris tukwe nəha təkwtəkwuni. Kwənkwai noien ərəha me nəha, in nə nemhəien a. ²² Mətə təkwtəkwuni, kiməfi raka noien ərəha ia kimiaha. Kimiaha hiəuvəuvehe mhəno raka iotukwininari me səvəi Kumwesən. Namasanien sə hiaməuvehi ruku pen tukwe in nə kimiaha tihəuvehe mhəmher mhə nəkur ikinan me səvənhi. Nənə kwənkwai namasanien nəha in nə nīmīruien rerin. ²³ Ro iaminhā irə ti nəri nə mə nərəkuien səvəi noien ərəha in nə nemhəien, mətə nəri sə Kumwesən raməriari pehe auər a i, in nə nīmīruien rerin saməuvehi raku pen ti Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

7

Loa ko ripkəwtəmhiri mhə iərmama sə ruvəmhə raka

¹ Piak me, iakaməgkiari m kimiaha səməme hiəukurən noien səvəi loa. Kimiaha hiəukurən uə rekəm? Loa rərkwi tərini iərmama riti nəpən in ramiru ihi. ² Rəmwhen ia nəri i. Pran riti sə rinerə raka loa rərkwi tərini irau səvənhi iərman nəpən iərman səvənhi ramiru, mətə trini minuə iərman səvənhi remhə, nənə kifi raka loa nəha irə sə rinərkwi tərini irau səvənhi iərman. ³ Mətə trini minuə in ramesi pen iərman əpə riti nəpən səvənhi iərman ramiru ihi, kani in mə pran sə rinerə raka kamakres i. Mətə trini minuə iərman səvənhi remhə, kifi raka loa nəha ia prən nəha. Nənə trini minuə in ramesi pen iərman əpə, kəpwəh niniien in mə pran sə rinerə raka kamakres i.

⁴ Piak me, kimiaha mwi hiəmwhen ia prən nəha nemhəien rifi nari irə. Fwe kupwən iərman səkimiahā in nə Loa səvəi Moses, mətə ti nəri nə mə

kimiaha hiəuvamhə raka ia nɪpwrai Kristo, təkwtəkwni kimiaha hiəukurən nesi penien iərman əpə, iərman əpə nə in nə Kristo sə Kumwesən rino rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Kitaha samesi pen in mə rəmwhen ia nei rukua kwənkwan kitaha mwi səukurən nukuaien noien amasan me səvai Kumwesən. ⁵ Fwe kupwən nəpɪn kitaha samarə, mamhesi pen a noien ərəha səvai nɪpwrataha, noien ərəha me nəha kitaha sokeikei pɪk Loa nəha raməsəwpwiri irəha kamhərimənu ia nɪpwrataha, mamhəukuə kwənkwan nə nemhəien. ⁶ Ia nəpɪn nəha, Loa nəha raməkwtəmhiri kitaha rəmwhen samarə ia kalapus, mətə ipwet mine nəpwəh nəkwətəmhirien kitaha, ti nəri nə mə rəmwhen mə kitaha səuvamhə raka. Təkwtəkwni kitaha samo tukwini nari m Kumwesən, mhəpwəh nesi penien suatuk akuas səvai Loa nəha kimərai, mətə kitaha samesi pen suatuk vi səvai Nənɪmwɪn Ikinan.

Loa in ramasan mətə nərmana nɪskaiien səvənraha riwən

⁷ Ro pen kitaha tsəfni irə? Tsəni mə Loa səvai Moses rərəha? Rekəm! Kwa Loa nəha ramahatən iou mə noien ərəha rəfo irə. Mə Loa nəha riwən ko iapkkurən mhə. Trini minua Loa nəha rɪpkɪni mhə mə, “Rerim trəpwəh nəkresien narimnari me səvai iərmpə,” nənə ko iapkkurən mhə mə noien nəha rəfo irə. ⁸ Mətə noien ərəha rɪnətɔni suatuk ia nəgkiariien nəha səvai Loa, mə rerik fwe imwə ramakres narimnari me səpəmsəpə səvai iərmpə. Mətə trini minua Loa riwən, noien ərəha ro nəri emhə irə. ⁹ Fwe kupwən, iakamreirei ihi Loa nəha, iakamiru a. Mətə nəpɪn nəgkiariien səvai Loa nəha ruvehe, noien ərəha ruvehe mɪmɪru nənə iou iakemhə. ¹⁰ Nəgkiariien nəha səvai Loa rɪməuvehe mə tro iərmana rɪmɪru, mətə iou iakətɔni mə ro iou iakemhə.

¹¹ Noien ərəha rɪnətɔni suatuk ia nəgkiariien nəha səvai Loa reikuə ia nɪrak, nənə ia noien nəha rousi əpune iou. ¹² Ro pen Loa in ro ikinan, nənə, nəgkiariien səvənhi ro ikinan, matukwatukw, mamasan. ¹³ Nənə rəfo iərmana riti rini mə, “Rəfo mə Loa in nəri amasan riti, mətə ro iou iakemhə?” Mətə rekəm, nəgkiariien nəha rɪpkatukwatukw mhə! Nəpɪn iakukurən nəgkiariien səvai Loa sə ramasan, noien ərəha sə rerik rokeikei ro iou iakemhə. Nənə təkwtəkwni iakukurən mə noien ərəha me səiou irəha noien ərəha pərhiən. Nənə nəpɪn iakətɔni nəgkiariien səvai Loa, iakukurən mə noien ərəha rərəha anan.

¹⁴ Kitaha səukurən mə Loa rɪməuku pen ti Kumwesən, mətə iou iərmana a, nɪskaiien səiou riwən. Iou iakəmwhen a ia iərmana riti sə noien ərəha rɪnərki tərini mamərimənu ia nɪrak. ¹⁵ Iou iapkkurən mhə narimnari me səməmə iakamo. Nəri amasan me səməmə iakokeikei mə tako ipko mhə, mətə iakamo a nəri sə iapkoikei mhə. ¹⁶ Nənə mə iakamo nəfe iapkoikei mhə, iakaməsəni a mə Loa nəha ramasan. ¹⁷ Ro iamɪnhi irə rɪpko mhə iou pərhiən i sə iakamo noien ərəha, mətə noien ərəha sə ramarə ia nɪrak ramo. ¹⁸ Iakukurən mə iou iərmana a, nəri amasan riti riwən ramarə ia nɪrak. Nəri auər a mə nəpɪn nəpwɪn iakokeikei mə tako nəri amasan riti, mətə ko iapko mhə. ¹⁹ Nəfe nəghɪn iakamo rɪpko mhə nəri amasan sə iakokeikei mə tako, mətə iakamo a noien ərəha sə iapkoikei mhə mə tako. ²⁰ Nənə trini minua iako nəfe nəghɪn sə iapkoikei mhə mə tako, rɪpko mhə iou pərhiən i iakamo, mətə noien ərəha sə ramarə ia nɪrak ramo.

²¹ Ro pen iakamətɔni mə ramo iamɪnhi irə ia nəpɪn me pam. Nəpɪn iakokeikei mə tako nəri amasan, mətə iakamo a noien ərəha. ²² Iou iakokeikei

pik Loa sɔvɛi Kumwesɛn fwe imwɛ ia rerik. ²³ Mɛtɛ iakamɛtoni ia nipwrak noien riti mwi sɛ ramaruagɛn irau noien sɔvɛi nɛtɛrigien sɛiou. Nɛnɛ noien nɛha rarkwi iou, mamɔ iou iakamo a nɛfɛ noien ɛrɛha sɔvɛi nipwrak rokeikei. ²⁴ Eh, iou iɛmɛ iapkregi mhɛ ramasan! Sin trasitu ia nirak mɛ nipwrak i sɛ tro iou iakemhɛ tripkɛrimɛnu mhɛ ia nirak? ²⁵ Iakini tanak ti Kumwesɛn. Iesu Kristo Iɛrimɛnu sɛkitaha in tro!

Ro pen noien sɛiou ro iamɛnhi irɛ: Ia nɛtɛrigien sɛiou iakamo nɛfɛ Loa sɔvɛi Kumwesɛn rani, mɛtɛ ia nipwrak iakamo nɛkwai noien ɛrɛha.

8

Nimɛruien vi sɔvɛi Nɛnimwin Ikinan

¹ Mɛtɛ tɛkwɛkwuni nɛha, nɛrmama sɛmɛme hɛmɛuvehe mhɔ kuatia irɛha Iesu Kristo nɛrpwinien riwɛn sɛ Kumwesɛn tro mɛnraha ti noien ɛrɛha, ² ti nɛri nɛ mɛ ia nɛpin me Nɛnimwin Ikinan rauvei pen nimɛruien mɛnraha kamhɛuvehi raku pen ti Iesu Kristo. Noien nɛha Nɛnimwin Ikinan ramo rineivinari ia nirak iakinaraka raka ia niskaiien sɔvɛi noien ɛrɛha mɛne nemhɛien. ³ Loa sɔvɛi Moses rirɛirei neiviiien nari ia nɛrmama iamɛnha irɛ ti nɛri nɛ mɛ noien ɛrɛha sɔvɛi nipwranraha ramouraha nɛgse Loa nɛha. Mɛtɛ nɛri sɛ Loa nɛha rirɛirei noien Kumwesɛn rino. In i rinɛrhi pehe Tini atukwatukw mɛ tremhɛ ti noien ɛrɛha. Nɛnɛ Tini ruvehe iɛrmama nipwran rɛmwhen ia nipwrai nɛrmama ɛrɛha me, nɛnɛ, Kumwesɛn rɛrpwin noien ɛrɛha me sɔvɛnraha ia nipwrai Tini. ⁴ In ro iamɛnha irɛ mɛ nɛgkiariien atukwatukw me ia Loa nɛha tuhɛuvehe mhɔ nipɛrhienien ia kitaha, kitaha nɛrmama me i samarɛ mhɛpkesi pen mhɛ noien ɛrɛha sɔvɛi nipwrataha mɛtɛ samarɛ mamhesi pen Nɛnimwin Ikinan.

⁵ Nɛrmama sɛmɛme kamharɛ mamhesi pen noien ɛrɛha sɔvɛi nipwranraha, narimnari me nɛha noien ɛrɛha sɔvɛi nipwranraha rokeikei kamhɛrimɛnu ia nɛtɛrigien sɔvɛnraha, mɛtɛ nɛrmama sɛmɛme kamharɛ mamhesi pen Nɛnimwin Ikinan, narimnari me nɛha Nɛnimwin Ikinan rokeikei kamhɛrimɛnu ia nɛtɛrigien sɔvɛnraha. ⁶ Trini minuɛ iɛrmama riti noien ɛrɛha sɔvɛi nipwran ramɛrimɛnu ia nɛtɛrigien sɔvɛnhi, noien nɛha trukɛ kwɛnkwan, in nɛ iɛrmama nɛha tremhɛ. Mɛtɛ trini minuɛ Nɛnimwin Ikinan ramɛrimɛnu ia nɛtɛrigien sɔvɛnhi, noien nɛha trukɛ kwɛnkwan in nɛ nimɛruien mɛne nɛmɛrinuien. ⁷ Trini minuɛ noien ɛrɛha sɔvɛi nipwrai iɛrmama ramɛrimɛnu ia nɛtɛrigien sɔvɛi iɛrmama, nɛtɛrigien sɔvɛi iɛrmama ripkeiwaiu mhɛ misiai Loa sɔvɛi Kumwesɛn. Nipɛrhienien mɛ in rirɛirei anan noien. ⁸ Nɛnɛ nɛrmama me sɛmɛme noien ɛrɛha sɔvɛi nipwranraha ramɛrimɛnu ia nirɛha ko hɛpkɔ mhɛ reri Kumwesɛn ragien.

⁹ Mɛtɛ kimiaha i, noien ɛrɛha sɔvɛi nipwramiaha ripkɛrimɛnu mhɛ ia kimiaha iamɛnha irɛ, rekɛm. Kimiaha nɛrmama Nɛnimwin sɔvɛi Kumwesɛn ramarɛ ia rerimiaha, ro pen hiamarɛ mamhɔ nɛkwɛn. Trini minuɛ iɛrmama riti Nɛnimwin sɔvɛi Kristo ripkarɛ mhɛ ia rerin, iɛrmama nɛha ripkɔ mhɛ in iɛrmama riti sɔvɛi Kristo. ¹⁰ Mɛtɛ mɛ Kristo ramarɛ ia rerimiaha, nɛri auɛ a nipwramiaha tramɛkeikei memhɛ ti noien ɛrɛha, mɛtɛ nɛnimwimiaha ramɛru ti noien atukwatukw. ¹¹ Kumwesɛn rino Iesu rɛtui mwi ia nemhɛien sɔvɛnhi. Nɛnɛ trini minuɛ Nɛnimwin sɔvɛnhi ramarɛ ia rerimiaha, Kumwesɛn sɛ rino Kristo rɛtui mwi ia nemhɛien sɔvɛnhi, in truvei pehe mwi nimɛruien m nipwramiaha me sɛmɛme tuhɛmhɛ.

¹² Ro pen piak me, nari riti naha ikin kitaha tsamakeikei mho. Nari naha in i tsamarə mamhesi pen a Nənimwin Ikinan. Rərəha mə tsamarə mamhesi pen noien ərəha səvai nipwrataha. ¹³ Trini minuə hiamarə mamhesi pen noien ərəha səvai nipwramiaha, tihamakeikei mhemhə. Mətə trini minuə ia niskaiien səvai Nənimwin Ikinan hiamousi əpune noien ərəha me səməme hiamo ia nipwramiaha, nənə tihəmīru. ¹⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmmama me pam səməme Nənimwin Ikinan ramiri irəha, irəha nipwnəti Kumwesən me. ¹⁵ Nənə Nənimwin Ikinan i Kumwesən ruvəuvei pehe raka m kimiaha in ripko mhə kimiaha hiəhekir Kumwesən rəmwhen ia nərmmama me i kinərkwī tərini irəha kamho nəkwai nəmə asori me səvənraha, mamhəhekir irəha. Mətə Nənimwin naha ro kimiaha hiəuvehe nipwnəti Kumwesən me. Ia niskaiien səvai Nənimwin naha, kitaha samasək Kumwesən mə, “Rimimaha, Tata!” ¹⁶ Nənimwin naha in rani pehe ti nənimwitaha mə nipərhiēnien kitaha nipwnəti Kumwesən me. ¹⁷ Nənə mə kitaha nipwnəti tata riti, tsamakeikei mhəuvehi nautə səvai tata. Nipərhiēnien, Kumwesən truvei pehe nautə səvənhi m kitaha, nənə kitaha tsəuvehi pəri nautə naha kitaha Kristo. Mətə mə kitaha tsəuvehi pəri nautə kitaha Kristo, tsamakeikei mhəuvehi pəri mwi nāmisiēn kitaha min, nənə ro iamīnhi irə Kumwesən truvehi utə kitaha, kitaha mwi tsəuvehi nasoriēn kitaha Kristo.

Nasoriēn sə trier pehe tukətoni ia nərmmama me səvai Iesu Kristo

¹⁸ Ia nətəriēn səiou, nəpīn reritaha ramrhi nasoriēn sə trier pehe tukəta ia kitaha, nənə nāmisiēn me i kitaha saməuvehi ipwet mine ho nəri auər a ia nirəha. ¹⁹ Təkwtəkwni neiai mine tīprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino kamhəti pen min mamheitēnhi nəpīn sə tuhətoni nipwnəti Kumwesən me tuhəier pehe irə. ²⁰ Iakani iamīnha irə ti nəri nə mə neiai mine tīprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino həuvəuvehe mhəuvəreirei mə Kumwesən rinəmri irəha ti nəfe. Nənə ro iamīnha irə ti nəri nə mə ripko mhə narimnari me naha hokeikei mə tuho iamīnha irə, mətə ti nəri nə mə Kumwesən in rokeikei iamīnha irə. In ro irəha həuvehe mhəreirei mə in rinəmri irəha ti nəfe mə irəha tuhəti pen min mamheitēnhi ²¹ nəpīn sə in trifi nari ia nirəha. Ia nəpīn naha irəha tuharaka ia noien i rərkwī tərini irəha, noien sə ro mə irəha kamhəmərīr auər a. Nənə nəpīn Kumwesən trifi raka nari ia nirəha, tuhagiēn asori irəha nipwnəti Kumwesən me səməme kiməfi mwi nari ia nirəha.

²² Kitaha səukurən mə fwe kupwən anan meste pehe naha təkwtəkwni, neiai mine tīprənə mine narimnari me pam səməme Kumwesən rino kamhasək rəmwhen ia pran riti sə ramregi nāmisiēn mə trərəhi tīni. ²³ Nənə ripko mhə narimnari me əpa naha səməme Kumwesən rino irəha kamhasək iamīnha irə. Kitaha i Nənimwin Ikinan riməkupwən mə səvənhi wok ia kitaha, kitaha mwi saməregi nāmisiēn naha reritaha fwe imwə ramasək, sameitēnhi Kumwesən mə tresi kitaha səuvehe nipwnətin me. Ia nəpīn naha in trifi nari ia nipwrataha. ²⁴ Fwe kupwən, ia nəpīn naha Kumwesən riməuvehimīru kitaha irə, kitaha saməti pen narimnari me naha mamheitēnhi. Trini minuə iarmama riti ruvehi nari riti sə in rameitēnhi, nənə treitēnhi mwi ti nəfe? ²⁵ Mətə kitaha saməti pen nari riti sə səpkətoni mhə ihī, nənə mho nətəriēn səkitaha rəpwəmwis mameitēnhi mə trier pehe.

²⁶ Ia noien a mwi naha, Nənimwin Ikinan mwi ramasitu ia kitaha nərmmama me i niskaiēn səkitaha riwən, ti nəri nə mə kitaha səreirei mə nəfe noien

ratukwatukw mə kitaha tsesi pen mhəfwaki, mətə Nənımwın Ikinan nəha in əpa raməgkiari m Kumwesən ia nəpın me tukutaha, mamasək ia nasəkien me ko kɪpkregi mhə. ²⁷ Nənə Kumwesən sə ramətə pui reri nərmmama, in rukurən nətərigien səvəi Nənımwın Ikinan, ti nəri nə mə Nənımwın nəha raməgkiari m Kumwesən ti nərmmama me səvənhi, mamesi pen nəkwai Kumwesən.

Nari riti riwən truvehi raka kitaha ia nokeikeien səvəi Iesu Kristo

²⁸ Kitaha səukurən mə narımmari me pam səməme kamhəuvehe, Kumwesən ramo kamhəuvehe mə tuho nəri amasan m nərmmama hokeikei in, səməme in rınəkwein ia nırəha mesi pen nətərigien səvənhi. ²⁹ Takani iamınha irə ti nəri nə mə nərmmama səməme Kumwesən ruvəukurən raka irəha fwe tui anan, in rəmri əpə irəha mə irəha tuhəuvehe mhəmwhen ia Tini. Kumwesən ro iamınha irə mə Tini truvehe mo nəmritaik ia piəvni me həpik. ³⁰ Nənə səməme in rəmri əpə irəha, in rəkwein irəha. Nənə səməme in rəkwein irəha, in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen. Nənə səməme in rini mə irəha hatukwatukw ia nənimen, in ruvehi utə irəha həuvehi nasorien.

³¹ Ro pen kitaha tsəfni ia narımmari me i? Kumwesən ramarə tukutaha, nənə iərmama riti riwən rıskai məpi raka sə trəmwəki kitaha. ³² In rıpkhekır mhə ti Tini atukwatukw mə tremhə tukutaha pam, mətə in rınəsəni a irə. Nənə in rıməuvei pehe Tini m kitaha, nənə in trıpkəkwtəmhiri əknekın mhə mwi narımmari me nepwın mwi səvənhi, in truvei pehe a m kitaha. ³³ Kitaha nərmmama me i Kumwesən rımərfi kitaha mə səvənhi, iərmama riti riwən rukurən niniien nəgkiariien me nepwın ia kitaha mə kitaha səno noien ərəha, ti nəri nə mə Kumwesən əpa in ruvəni raka mə kitaha satukwatukw ia nənimen. ³⁴ Iərmama riti riwən rukurən niniien mə kitaha səno noien ərəha tsəməkeikei mhəmhə tukwe. Iesu Kristo trıpkini mhə iamınha irə, kwa in remhə tukutaha, nənə kurirə irə Kumwesən ro in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə təkwtəkwni Kristo in fwe ia nıkare Kumwesən mwatuk, raməgkiari tukwini səkitaha m Kumwesən. ³⁵ Nənə iərmama riti riwən rukurən nuvehi rakaian kitaha ti nokeikeien səvəi Kristo. Nəri auar a mə səregi nəmisəien, uə sarə ia nəpın əknekın, uə nərmmama hometə kitaha, uə nukumhə rahi, uə nautə səkitaha riwən, uə ipaka səmhə, uə nərmmama housi əpune kitaha, mətə narımmari me i ko həpkuvehi raka mhə kitaha ti nokeikeien səvənhi. ³⁶ Rəmwhen ia nəgkiariien i kımərəi pen ia Nəkukua Ikinan rani mə,

“Ti nəghim, Kumwesən, kamousi əpune kımaha ia nəpın me pam.

Kamətə kımaha iahəmwhen ia sipsip me səməme tukousi əpune irəha.”

³⁷ Nıpərhiəniəni, ia narımmari me pam nəha Kristo sə rokeikei pik kitaha ramo kitaha saməskai mhəpi raka. ³⁸ Iou iakukurən amasan mə nemhəien uə nımıruıen, uə nagelo me uə nəremhə me, uə narımmari me səməme haməuvehe nəha təkwtəkwni uə narımmari me səməme tuhəpkuvehe, uə nıskaiien me, ³⁹ uə narımmari me fwe irənhə uə narımmari me fwe inhəıpw Imwei Nəkur Həuvamhə, uə narımmari me səməme Kumwesən rino kamharə ia neiai mine tıprənə, ko irəha pam həpkuvehi raka mhə kitaha ti nokeikeien sə Kumwesən ramo m kitaha ti nəri nə mə səməuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha.

9

Noien sà Kumwesən rarfi narmama me səvənhi irə

¹ Iakani pərhiien ia nəmri Kristo iapkeikuə mhə. Iakamreḡi Nənimwin Ikinan fwe ia rerik mə nəḡkiariien i iakamini ro nṗərhiienien. ² Rerik rərkwəpṗir məmisə pṗik ia nəpṗin me pam ³ ti səiou me narmama me nəkur Isrel, ti nəri nə mə irəha həpkiini mhə nṗərhiienien ia Iesu Kristo. Irəha həmwhen ia piak me ti nəri nə mə ia nṗwramaha kimaha kwənəkws kuatia. Trini minuə ko Kumwesən ruvehi raka iou ia rəḡi Kristo, mo suatuk minraha həuvehe mho kuatia irəha min, mətə iou rerik ragien a mə tuko iamṗnha irə ia nirak. ⁴ Nəkur Isrel me nəha, Kumwesən rinəkwein irəha mə nṗwnətin me, mo pui pen nasorien səvənhi minraha, muvei pen nəḡkiariien me səvənhi sə rinərihi tərini əknekṗin irəha, nənə muvei pen Loa səvənhi minraha, mine nəfwakiien fwe ia nimwə tapolen, mine promes me səvənhi. ⁵ Kaha kupwən me səvənraha irəha nəha Epraham, Aesak, mine Jekop. Nənə ia nṗwran Kristo ruku pen ia kwənəkws səvənraha. In Kumwesən sə rasori ia narṗmari me pam. Pwəh nəḡnəḡiniien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pəwṗ ro iamṗnhi.

⁶ Nṗərhiienien nəkur Isrel me həpṗik həpkiini mhə nṗərhiienien ia Iesu Kristo, mətə ia noien nəha rṗko mhə mə nəḡkiariien səvəi Kumwesən ruvəmwēi. Iakani iamṗnhi irə ti nəri nə mə narmama me nəha ia kwənəkws səvəi Isrel rṗko mhə irəha pam nəha Isrel pərhiien. ⁷ Nənə narmama me nəha ia kwənəkws səvəi Epraham, rṗko mhə irəha pam nəha nṗwnəti Epraham me. Mətə Kumwesən rṗməni pen ti Epraham i mə, “Kwənəkws me səim tuhəuku pen ia Aesak.” ⁸ Nṗwrai nəḡkiariien nəha in i mə nəkwərṗhakwərha me səməme hətui pehe ia nəḡse nṗwrai iərmama rṗko mhə irəha nəha nṗwnəti Kumwesən me, mətə nəkwərṗhakwərha me səməme hətui pehe ia nəḡse promes səvəi Kumwesən kaməvsini irəha mə kwənəkws me səvəi Epraham. ⁹ Ro iamṗnha irə ti nəri nə mə in i nəfe Kumwesən rṗməni: “Ia nəpṗin atukwatukw nəha takrəḡig pehe mwī irə nənə Sera rinərəhi raka nərim riti iərmən.”

¹⁰ Mətə rṗko mhə in əpa nəha. Takəḡkiari mwī ia Repeka. In rərəhi mwṗrmwṗr Jekop mine Isau. Tata səvənrau nə Aesak, kaha kupwən səkṗmaha. ¹¹⁻¹² Mətə nəpṗin mwṗrmwṗr mi nəha krouəpṗwəh ihi nətuiien, nənə rouəpṗwəh ihi noien nari riti ramasan uə rərəha, Kumwesən ruvəni pen raka ti Repeka i mə, “Nərim sə rasori tro tukwini nari m nərim sə rouihi.” Nənə nəḡkiariien nəha ramahatən amasan mə Kumwesən rarfi narmama mamesi pen a nətəḡigien səvənhi maməkwein irəha, mətə rṗko mhə ti noien me irəha kamho. ¹³ Rəmwhen ia nəḡkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Jekop iakokeikei, mətə Isau iakəmwəki.”

¹⁴ Ro pen kitaha tsəfni irə? Tsəni mə noien səvəi Kumwesən rṗkatukwatukw mhə? Rekəm! Kitaha ko səpkiini mhə iamṗnha irə. ¹⁵ Mətə fwe kupwən Kumwesən rəḡkiari m Moses, mini mə, “Trini minuə iakokeikei mə takapi iərmama riti, takapi in, trini minuə iakokeikei mə tako ramasan m iərmama riti, nənə tako ramasan min.”

¹⁶ Ro pen sətəni mə noien sə Kumwesən rarfi iərmama irə rəpṗwəh nesi penien nokeikeiien uə niseseien səvəi iərmama, mətə ramesi pen a napiien səvəi

Kumwesən. ¹⁷ Ia Nəkukuə Ikinan, Kumwesən rini pen ti Fero, kig səvəi nəkur Ijip mə,

“Iakiməuvehi utə ik ti nari kuatia a,

mə nərmama tuhətəni niskaiien səiou ia niram, nənə mhəni irapw nəghik ia tənəmtənə me pam.”

¹⁸ Ro pen sətoni mə Kumwesən ramesi pen a nətərigien səvənhi. Trini minuə rokeikei mə trapi iərmama riti, in trapi. Trini minuə rokeikei mə tro iərmama riti kənkəpwə ruvehe miskai, in tro kənkəpwə ruvehe miskai.

¹⁹ Mətə kīmiaha riti trini pehe tukw iou i mə: “Mə ro iamīnhi irə, rəfo Kumwesən rani ihi mə noien səkitaha rərəha? Iərmama riti riwən ko rinise nəkwən.” ²⁰ Mətə ik sin i? Ik iərmama a. Rəfo ikaməkwaq raka ia nəgkiariien səvəi Kumwesən iamīnhi? Rerim trirhi ro tekinari kīno ia nise tīprənə rərpwu muvehe miskai. Ko rini pen ti iərmama rino mə, “Ikinəfo mo iou iamīnhi irə?” Rekəm! ²¹ Iərmama sə ramo tekinari me ia nise tīprənə iamīnhi, in rasori ia nise tīprənə, mukurən nuvehiiien nise tīprənə riti mo tekinari kəru irə, riti səvəi nəpīn amasan, nənə riti mwi səvəi wok auər a me.

²² Mətə Kumwesən in mwi rino rəmwhen ia iərmama sə ramo tekinari ia nise tīprənə. In rino nərmama nepwin mə trouraha irəha. Nənə ia nəpīn me in ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwhəs mameitenhi nəpīn trərpwin noien arəha me səvənraha mə nərmama tuhətəni niemaha səvənhi. ²³ In tro iamīnha irə mo nərmama hətəni nasoriien səvənhi rasori pīk anan, in truvei pen m nərmama me i rīnapi irəha, səməme in rīməkupwən məpnəpənə ia nīrəha mə tuhəuvehi nasoriien. ²⁴ Iakaməgkiari ia kitaha i nərmama səməme in rīnəkwein ia kitaha, rīpko mhə nəkur Isrel əpa mətə nərmama mwi rīpko mhə irəha nəkur Isrel. ²⁵ Rəmwhen ia nəgkiariien sə Kumwesən rīmāni ia nəkukuə səvəi Profet Hosea, rani mə,

“Nərmama me i rīpko mhə irəha nərmama me səiou, takəkwein irəha mə, ‘Səiou me nərmama.’

Nənə nərmama me i iakinəpwəh nokeikeiien irəha fwe kupwən, takəkwein irəha mə, ‘Nərmama keikei me səiou.’ ”^a

²⁶ Nənə rani mə:

“Ia kwopun atukwatukw nəha kīmāni pen ti nīrəha i mə,

‘Rīpko mhə kīmiaha nərmama me səiou,’

tukəkwein irəha mə, ‘Kumwesən sə ramīru nīpwnətīn me nə kīmiaha.’ ”

²⁷ Nənə Profet Aesea rəgkiari ia nəkur Isrel ia nəgkiariien i rani mə,

“Nəri auər a mə nəkur Isrel tuhəpīk rəmwhen ia nīpəkīr ia nīkare təsi,

mətə tukuvehimīru a kwənkwan nepwin,

²⁸ ti nəri nə mə Iərimənu tro pam akwauakw a

nəfe nəghin rīmāni mə tro ia təkure tīprənə i.”

²⁹ Nənə rəmwhen ia nəgkiariien i Profet Aesea rīmāni fwe kupwən mə:

“Iərimənu sə rauvehi niskaiien me pam rīməuvehimīru kitaha me nepwin nəkur Isrel.

Mə in rīnapko mhə iamīnhi,

ko kitaha səmwhen ia nəkur Sotom

kitaha səuvevehe raka mhənəmwhen ia nəkur Komora.”

Nəkur Isrel me həpīk həpkīni mhə nīpərhienien ia Iesu Kristo

³⁰ Ro pen kitaha tsəfni irə? Nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel həpkousari mhə mə tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə ti nəri nə mə

9:17: Eks 9:16 9:18: Eks 4:21, 9:12, Eks 14:4 9:20: Aes 29:16, 45:9 9:21: Jer 18:6 9:23: Rom 8:29, Efes 1:3-12 ^a 9:25: Uə “Pran i kəpwəh nokeikeiien in fwe kupwən, takəkwein in mə, ‘Pran keikei səiou.’ ” Hos 1:6; 2:23 9:30: Rom 10:20

irəha həni nīpərhienien ia Iesu Kristo nənə Kumwesən ro irəha hatukwatukw ia nənimen. ³¹ Mətə nəkur Isrel housari pik ia suatuk səvəi nesi penien Loa mə irəha tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən, mətə irəha həpwəh natukwatukwien. ³² Ti nəfe? Ti nəri nə mə irəha kamhousari pik mə tuhatukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənraha, mətə həpkəsi pen mhə suatuk səvəi nahatətəien. Irəha hənəpəti raka ia kəruətərei sə nərmama kamhəpəti irə. ³³ Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukua Ikinan rani mə, “Hətoni ro! Iakaməmri kəruətərei riti fwe Saeon sə nərmama tuhapəti irə, kəpwier sə tro irəha həmwēi, nənə iərmama sə rani nīpərhienien irə, in trīpkauris mhə.”

10

¹ Piak me, ia rerik iakokeikei pik mə Kumwesən truvehimiru nəkur Isrel, nənə ia nəpīn me pam iakaməfwaki tukwe. ² Iakəsəni mə pərhien irəha kamhəgīen pik ti Kumwesən, mətə noien səvənraha rīpkəsi pen mhə nukurənien. ³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə irəha həpkukurən amasan mhə mə tuhəfo mhəuwehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. Nənə suatuk səvəi natukwatukwien Kumwesən rīnəmri, in i nahatətəien ia Iesu Kristo, irəha həpkisīai mhə irə, mətə irəha kamhousari mə tuhəmri atukw səvənraha riti, in i nesi penien Loa. ⁴ Mətə Kristo in rino sampam ia noien səvəi nesi penien Loa mə nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien irə həkurən nuveheien mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən.

⁵ Moses raməgkiari ia natukwatukwien sə raku pen ti Loa ia nəgkiariien i sə in rīmərai mə, “Iərmama sə ramo nəgkiariien me səvəi Loa, in truvehi nīmīruīen ia nəgkiariien me nəha.” ⁶ Mətə natukwatukwien sə raku pen ti nahatətəien rani mə, “Rerīmīaha trəpwəh nīrhīien nəgkiariien i mə, ‘Sin trevən fwe irənhə ia neiai’ ” muvehi Kristo meiwaiu pehe? ⁷ “uə ‘Sin trevən fwe inhəripw ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən’ ” muvehi raka Kristo ia reri nəkur həuvamhə muvehi mutə pehe? ⁸ Natukwatukwien sə raku pen ti nahatətəien rīpkīni mhə iamīnha irə, mətə rani mə, “Nəgkiariien nəha ipaka tukw ik. In fwe ia tərhum mīne ia rerim.” In i nəgkiariien i səvəi nahatətəien kimaha iahaməvisau irapw i. ⁹ Trīni mīnuə ikīni irapw ia tərhum mə “Iesu in Iərimənu,” nənə mīni nīpərhienien irə fwe imwə ia rerim mə Kumwesən rīno in rətui mwi ia nemhəien səvənhi, nənə Kumwesən truvehimīru ik. ¹⁰ Nəpīn iərmama riti ruvehi Iesu ia rerin mīni nīpərhienien irə, Kumwesən trīni irapw in mə in ratukwatukw ia nənimen. Nənə in truvehimīru mwi iərmama sə rani irapw ia tərhum mə Iesu in Iərimənu səvənhi. ¹¹ Rəmwhen ia Nəkukua Ikinan rani mə, “Nərmama me pam səməme kamhəni nīpərhienien ia iərmama nəha, irəha tuhəpkauris mhə.” ¹² Nəgkiariien nəha səvəi nərmama pam nəri auər a mə ik iəmə Isrel uə rīpko mhə ik iəmə Isrel. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Iərimənu kuatia a i ramərimənu ia nərmama me pam, maməriari pen ia namasanien səvənhi m nərmama səməme kamhəkweīn in. ¹³ Rəmwhen ia nəgkiariien i Nəkukua Ikinan rani mə, “Nərmama me pam səməme kamhəkweīn ia nəghi Iərimənu, in truvehimīru irəha.”

¹⁴ Mətə nərmama tuhəfo mhəkweīn ia Iərimənu trīni mīnuə həpkīni mhə nīpərhienien irə? Nənə tuhəfo mhəni nīpərhienien irə trīni mīnuə həpwəh

niregiien nāvisaiuen sə raməgkiari irə? Nənə tuhəfo mhəregi trini minuə iərmama riti səvəi nāvisaiuen riwən? ¹⁵ Nənə nərmama tuhəfo mhəvisau trini minuə Kumwesən rəpwəh nərhi penien irəha? Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə İkinan rani mə, “Ramasan pik anan nəpin nərmama kamhəuvehe mə tuhəvisau nəgkiariien amasan!”

¹⁶ Mətə ripko mhə nəkur Isrel me pam həməni nīpərhiienien ia nəgkiariien amasan nəha. Rəmwhen ia nəgkiariien səvəi Profet Aesea rani mə, “İərimənu, nərmama houihī a həni nīpərhiienien ia nəgkiariien səkimaha.” ¹⁷ Ro pen nahatətəien raku pen ia nəri kamregi, nənə nəri kamregi raku pen ia nəgkiariien sə kaməvisau ia Kristo. ¹⁸ Mətə iakaməres mə nəkur Isrel həuvəregi raka nəgkiariien nəha uə rekəm? Ouəh, həuvəregi. Rəmwhen ia Nəkukuə İkinan rani mə,

“Nərmama me pam həuvəregi raka rerinraha,
nəgkiariien me səvənraha həuvavən mhəneste tənəmtənə me pam.”

¹⁹ Nənə iakaməres nəresien riti mwi mə nəkur Isrel həuvəukurən raka uə rekəm? Ouəh, həuvəukurən. Moses rīməkupwən mīni irəpw nəgkiariien i səvəi Kumwesən mə,

“Iou tako ramasan m nərmama nəpwīn ia tənə əpə iti,
kimiaha tihətoni mhəmwəki irəha.

Tako ramasan m nərmama nəpwīn həreirei nari,
kimiaha tihətoni niemaha rəpi kimiaha.”

²⁰ Nənə Profet Aesea rini amasan mwi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə,

“Nərmama səməme həpwəh nətuiien iou, hənətoni iou.

Iakino pui pen iou m nərmama səməme həpwəh nəresien iou.”

²¹ Mətə ia nəkur Isrel Kumwesən rani mə,

“Ia nəpin mə pam iakavi atukw rəgik mə takasitu ia nərmama me i səməme kamhərui nəkwak, mamhəni ərəha iou.”

11

Nəkur Isrel kwənkwan nəpwīn nəha ikīn Kumwesən rīmərifi irəha

¹ Ro iamīnhi irə iakaməres mə pərhiien Kumwesən rīməuvei pen təkutan m nərmama me səvənhi? Rekəm! Hətoni ro iou. Iou iəmə Isrel. Iou iakuku pen ia kwənəkwus səvəi Epraham mīne kwənəkwus səvəi Penjamin.

² Kumwesən rīnəpwəh nuvei penien təkutan m nərmama me səvənhi səməme in ruvəukurən raka irəha fwe tui anan. Hiəukurən uə rekəm nəfe Nəkukuə İkinan rani ia Profet Elaeja ia nəpin nəha raməgkiari m Kumwesən ti noien ərəha me səməme nəkur Isrel kamho? ³ In rini mə,

“İərimənu, irəha hənəusi əpune profet me səim,
mhəusi testesi nifətə me səim.

Iou əpa iakamarə,
nənə irəha haməmwur mwi mə tuhəusi əpune iou.”

⁴ Mətə Kumwesən rīməni pen nəfe ti Profet Elaeja? In rīməni mə,

“Iakaməkwətəmhiri əknekīn nərman me sefen taosen irəha nərmama me səiou.

Irəha həpkīnimwi mhə nukurhunraha mhəsiəi kumwesən eikuə i Paal.”

⁵ Nənə rəmwhen a mwi ipwet mīne nəkur Isrel kwənkwan nəpwīn nəha ikīn səməme Kumwesən rīmərifi irəha ia namasanien səvənhi. ⁶ In rīmərifi irəha

ia namasanien sɔvənhi, mətə rɪpko mhə mə rɪrfi irəha ti noien me sɔməme irəha kamho. Trɪni minuə rɪrfi irəha ti noien me sɔməme irəha kamho, nənə namasanien sɔ trəriari irə minraha riwən rəmwhen mə ramərəku irəha ti wok sɔvənraha.

⁷ Ro pen, rəfo? Nəri nəha nəkur Isrel kamhətui, irəha həpwəh nətoniien. Mətə nərmama sɔməme Kumwesən rɪmərɪfɪ irəha, irəha hətɔni mhəuvehi. Sɔməme nəha nepwɪn sɔməme həpwəh nətoniien, Kumwesən ro irəha kənkəpwənrəha ruvehe mɪskai. ⁸ Rəmwhen ia nəgkiariien i kɪmərəi pen ia Nəkukə Ikinan rani mə, “Kumwesən ro nətəriɡien sɔvənraha rapri meste pehe ipwet, irəha ko həpkətɔni mhə mwi nari riti ia nənimenraha, mhəpwəh mwi nɪregiien nari riti ia nəkwəreginraha.”

⁹ Nənə Kig Tevit rani mə,

“Pwəh tepol sɔ irəha kamhani nari irə ruvehe mo kwənkru sɔ trɔusi tərini irəha

mine net sɔ tuhəvsausini pen irəha irə.

Pwəh ruvehe mo nəri sɔ tro irəha həmwei,

mine nari sɔ tro irəha həuvehi nərpwɪniien ti noien ərəha me sɔvənraha.

¹⁰ Pwəh nənimenraha rɪfwə həpwəh mwi nətoniien nari.

Pwəh irəha həregi rərəha ia nəpɪn me rəmwhen ia iərmama ramikou ti təkutan.”

Rigi nei Kumwesən rɪrɪpɪn pen ia nɪpwren

¹¹ Ro pen iakaməres mə nəkur Isrel hənəpətɪ mhəmwei ko həpkərəer mhə mwi? Rekam, irəha həkukərən nərerien mwi. Mətə ti nəri nə mə irəha ho noien ərəha, Kumwesən rauvehimɪru nərmama me rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mə tro nəkur Isrel rerinraha revən ia namasanien nəha mə tuhəuvehi sɔvənraha.

¹² Noien ərəha sɔ nəkur Isrel hənə ro namasanien revən ia tənəmtənə me. Nɪmweiiien sɔvənraha ro namasanien revən ti nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel. Mə ro iamɪnhi irə tukəfo nəpɪn nəkur Isrel me pam tuhərərig mwi ti Kumwesən? Kumwesən tro minraha namasanien rasori mwi.

¹³ Təkwtəkwiini iakaməgkiari m kɪmiaha nərmama rɪpko mhə kɪmiaha nəkur Isrel. Iou əposol sɔvəi nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel, ro pen iakəgnəɡini wok i sɔ Kumwesən rɪməuvei pehe miou. ¹⁴ Iakamo iamɪnhi irə mə tako iou me nepwɪn nəkur Isrel rerinraha revən ia namasanien i kamo m kɪmiaha nənə mhokeikei mə tuhəuvehi sɔvənraha, nənə ia noien nəha takuvehimɪru irəha nepwɪn. ¹⁵ Mə noien i Kumwesən rino mərəarki nəkur Isrel ro nərmama ia tənəmtənə me həuvehe mho in me nepwɪn, tukəfo nəpɪn in rɪpeki pehe mwi nəkur Isrel? Noien nəha trukue noien i nərmama tuhətui mwi ia nemhəien. ¹⁶ Trini minuə nərmama həmri karen nɪkare bred sɔvəi nəveɡiniien vi mə sɔvəi Kumwesən, nənə bred pəpwɪə sɔvəi Kumwesən. Nənə ia nəgkiariien sɔvəi nei, trini minuə nukune nei sɔvəi Kumwesən, rəɡrəɡin me mwi sɔvəi Kumwesən.^a

¹⁷ Mətə kətəftəfi raka rəɡrəɡi nei nəha nepwɪn, nənə kuvehi kɪmiaha, kɪmiaha rəɡrəɡi nei olif sɔ rəpɪrmin, kɪrɪpɪn pen kɪmiaha ia təmwhəkɪnrəha mə tihəuvehi pəri namasanien sɔvəi nukune olif nəha. ¹⁸ Nənə ro iamɪnhi irə rərəha mə kɪmiaha hiaməfləutə ia kɪmiaha mamhətə ərəha rəɡrəɡi olif

11:7: Rom 9:31   **11:9:** Sam 35:8   **11:11:** Wok Me 13:46, Rom 10:19   **11:16:** Nam 15:17-21, Esik 44:30   ^a **11:16:** Nəgkiariien i, nɪpwran mə trini minuə Epraham mine kaha kupwan me sɔvəi nəkur Isrel irəha nərmama me sɔvəi Kumwesən, nənə nərmama ia kwənəkws sɔvənraha irəha mwi nərmama me sɔvəi Kumwesən.   **11:17:** Efes 2:11-19   **11:18:** Jon 4:22

nəha. Mə hiaməfiəutə ia kímiaha iamínhi, rerímiaha tramrhi mə nukune nei raməkwməni kímiaha, mətə rípko mhə kímiaha rəgrəgi nei tihəkwməni nukune nei. ¹⁹ Rosi kímiaha riti trəfiəutə in mə, “Kinəteftefi raka rígi nei me nepwín kuvehi iou krípín iou ia təmwhekinraha.” ²⁰ Nípərhienien kinəteftefi raka irəha, ti nəri nə mə irəha həpwəh nahatətəien ia Kumwesən, mətə ik ikamərer ia təmwhekinraha ti nəri nə mə iakamahatətə irə. Ro iamínhi irə tikəpwəh nəfiəutəien ik, mətə tikaməkeikei mehekír. ²¹ Trini mínua Kumwesən rínəteftefi raka rəgrəgi nei atukwatukw ti nəri nə mə hənəpwəh nahatətəien, in trətefi raka mwi ik mə ik ikəpwəh nahatətəien.

²² Ro pen sətóni mə Kumwesən rukurən noien ramasan m nərmama, mətə rukurən noien mwi rəknekin mínraha. In ramo rəknekin m nərmama səməme haməmwei raka, mətə in ramo ramasan tukumiaha. Nənə trini mínua kímiaha hiaməsi pen noien amasan səvənhí, in trípín mamó ramasan tukumiaha. Mətə trini mínua kímiaha hiəpwəh noien iamínha irə, nənə in trətefi raka mwi kímiaha. ²³ Nənə trini mínua nəkur Isrel hərərig pehe mwi mhəni nípərhienien ia Iesu Kristo, nənə Kumwesən trípín mwi irəha ia nukunen, ti nəri nə mə in rauvehi nískaiien ti noien iamínha irə. ²⁴ Nípwrari nəgkiariien i mə kímiaha nərmama rípko mhə kímiaha nəkur Isrel hámwheh ia rígi nei əprmin i olif sə Kumwesən rínərai raka, nənə mípín pen ia nei nəha olif fwe ia nəmhien səvənhí. Noien nəha rípko mhə noien atukwatukw riti səvəi nei ti nuvehien rígi nei əpə riti mípín pen ia nei əpə riti. Mətə nəkur Isrel hámwheh ia rígi nei nəha olif fwe ia nəmhien. Nənə təkwtəkwuni ríməru mə Kumwesən trípín mwi irəha ia nukunenraha atukwatukw.

Kumwesən truvehimíru nəkur Isrel me pam

²⁵ Piak me, nəgkiariien pərhien riti Kumwesən rínərkwafə i fwe kupwən iakokeikei mə kímiaha tihəukurən, ti nəri nə mə rərəha kímiaha hiaməfiəutə ia kímiaha mə hiəukurən nari. Kumwesən ríno nəkur Isrel me nepwín kənkəpwənrəha ruvehe mískai, mətə noien nəha trəpwəh nəmkaiien ia nəpín me. Nərmama me rípko mhə irəha nəkur Isrel səməme tuhəuvehe ti Kumwesən tuhaməkeikei mhəuvehe pam, nənə, noien nəha ramo nəkur Isrel kənkəpwənrəha riskai tro sampam. ²⁶ Nənə kurirə irə, Kumwesən truvehimíru pam nəkur Isrel. Rəmwhen ia nəgkiariien i kímərai pen ia Nəkuə Ikinan rani mə, “Iərmama sə truvehimíru nərmama truku pen fwe Saəon.

In truvehi raka noien ərəha səvəi kwənəkwas me səvəi Jekop.”

²⁷ “Nənə in i promes səiəu tako mínraha

ia nəpín nəha takuvehi raka noien ərəha me səvənrəha.”

²⁸ Nəkur Isrel hənəpwəh nəgkiariien amasan səvəi Iesu Kristo, nənə ro iamínhi irə irəha hámwheh ia nərmama kəmhəmwəki Kumwesən. Nəri nəha ro iamínhi irə trasitu ia kímiaha nərmama rípko mhə kímiaha nəkur Isrel. Mətə ti nəri nə mə Kumwesən rímərfi kaha kupwən me səvənrəha, ro pen in ramokeikei ihí irəha. ²⁹ Ro iamínhi irə ti nəri nə mə nəpín Kumwesən ruvərfi raka nərmama, məriari auə a narimnari me mínraha, ko rípkerari mhə mwi ia nətərhien səvənhí. ³⁰ Kímiaha i nərmama rípko mhə kímiaha nəkur Isrel fwe kupwən hiaməruí nəkwai Kumwesən, mətə təkwtəkwuni Kumwesən rapi kímiaha ti nəri nə mə nəkur Isrel hənəruí nəkwan. ³¹ Ia noien a mwi nəha, ti nəri nə mə Kumwesən rínapi kímiaha ipwet mine nənə nəkur Isrel kəmhəruí nəkwai Kumwesən, ro pen Kumwesən trapí mwi irəha.

³² Nərmama me pam kamhərui nəkwai Kumwesən. Rəmwhen mə Kumwesən rərihi irəha kamharə ia kalapus. In ro iamınha irə mə in rukurən napiien irəha pam.

Nəgkiariien sampam kəgnəgini Kumwesən irə

³³ Hətoni ro, nautə mine nukurənien mine nətərigien səvəi Kumwesən harəmwhenimw pik!

Samətui nəkiriien me səvənhi mine suatuk me səvənhi ko səpkətə pam mhə!

³⁴ “Sin rukurən nətə puuien nətərigien səvəi Kumwesən, uə sin rukurən nəvəhagien min?”

³⁵ “Uə sin ruvəuvei pen raka nari riti min ia nəpın riti mə Kumwesən traməkeikei mərpwın pen min?” İərmama riti riwən!

³⁶ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me pam, nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien səvənhi raməkwtəmhiri irəha, narimnari me pam in rino mə səvənhi.

Pwəh nəgnəginiien revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamınhi.

12

Pwəh səuvei pen nimiruien səkitaha m Kumwesən

¹ Piak me, ti nəri nə mə Kumwesən rino narimnari me i ia napiien səvənhi ro pen iakaməres skai m kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvei pen nıpwramiaha me min rəmwhen ia nari riti sə ramıru mo ikinan i kauvei pen m Kumwesən ia təkure nıfatə rerin ramagien tukwe. In i suatuk atukwatukw sə tihəfwaki m Kumwesən irə. ² Tihəpwəh nuvehiien noien səvəi nərmama ia tıprənə i, mətə pwəh Kumwesən ro nətərigien səkimiaha ruvehe mərməvi hiəsehu ro ia noien akuas səkimiaha. Mə hio iamınha irə hiəukurən nəkiriien noien me, mhətoni mə sə pəku nəha nəkwai Kumwesən, noien sə ramasan, rerin ragien tukwe, matukwatukw pam.

³ Nənə ti nəri nə mə Kumwesən rasitu ia nırak ia namasanien səvənhi, iou iakani pehe tukumiaha pam mə rerimiaha trəpwəh nırhiien mə kimiaha iərmama riti. Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha, mhəkiri mə ik nəfe iərmama pwəh resi pen atukwatukw nahatətəien sə Kumwesən rıməuvei pehe mik rasori uə rouihi. ⁴ Nıpwrai iərmama nıpərpərin me həpik, nənə nıpərpərin me nəha səvənraha wok səpəmsəpə.

⁵ Rəmwhen a mwı kitaha səpik, mətə kitaha səmwhen ia nıpwrai iərmama kuatia, ti nəri nə mə kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha Kristo. Kitaha kuatia kuatia saməripın pen ia kitaha me rəmwhen ia nıpərpəri nıpwrai iərmama, ⁶ mamhəuvehi niskaiien me səpəmsəpə resi pen namasanien sə Kumwesən rınəriari irə m kitaha. Ro iamınhi irə kitaha tsaməkeikei mhəuvehi niskaiien me nəha mhasitu ia kitaha me irə. Trini mınua iərmama riti rauvehi niskaiien ti nini irapwien nəgkiariien sə raku pen ti Kumwesən, pwəh in rini irapw nəgkiariien nəha mesi pen nahatətəien səvənhi. ⁷ Trini mınua iərmama riti rauvehi niskaiien ti no tukwiniien nari, pwəh in ro tukwini nari. Trini mınua iərmama riti rauvehi niskaiien ti nahatənien, pwəh in rahatən. ⁸ Trini mınua iərmama riti rauvehi niskaiien ti nuvehi utəien nətərigien səvəi iərmama, pwəh in ruvehi utə. Trini mınua iərmama

riti rauvehi niskaiien ti nəriariien nautə, pwəh in rəriari rasori. Trini minua iərmama riti rauvehi niskaiien ti niriien nakalasia me, pwəh in riri irəha misese tukwe. Trini minua iərmama riti rauvehi niskaiien ti nasituien ia nərmama, pwəh in rasitu ia nirəha ia rerin agien.

Nokeikeien

⁹ Pwəh nokeikeien səkimiaha hiamokeikei nərmama irə ro nokeikeien pərhien. Tihaməkeikei mhəmwəki noien sə rərəha, mhəkwətmhiri əknekīn noien sə ramasan. ¹⁰ Tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me rəmwəhen mə kimiaha piəvmiaha me, mhəsiai kimiaha me. ¹¹ Tihaməkeikei mho wok səvəi lərimənu səkitala ia nəpin me pam rəmwəhen ia napw rauək ia rerimiaha mhəpwəh nəpouiēn. ¹² Rerimiaha traməkeikei magien ia nəpin me ti nəri nə mə hiaməmri pen əknekīn nətərigien səkimiaha ia Kumwesən. Trini minua hiəuvehi nəmisəien, tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, nənə mhəfwaki ia nəpin me. ¹³ Trini minua nərmama nəpwin səvəi Kumwesən səvənraha narimnari riwən, tihaməkeikei masitu ia nirəha, mhətə amasan iəpwispwis me səməme kamhəuwehe imwəmiaha.

¹⁴ Tihəkwein amasan ia nərmama səməme kamhometə kimiaha. Tihəkwein amasan ia nirəha, mhəpwəh nəkwein ərəhəien ia nirəha. ¹⁵ Nəpin nərmama kamhəgien, kimiaha mwī tihəgien kimiaha minraha. Nənə nəpin nərmama rerinraha rəpou, kimiaha mwī tihəsək kimiaha minraha. ¹⁶ Ramasan mə hiamarə nətərigien səkimiaha truvehe mo kuation. Tihəpwəh nəfiəutəien ia kimiaha, mətə tihəuvehi nətərigien sə reiwaiu. Rerimiaha trəpwəh nirihiēn mə kimiaha hiəukurən pik nari.

¹⁷ Trini minua iərmama riti ramo rərəha ia kimiaha, tihəpwəh nərpwinien noien səvənhi. Tihousari mə tiho noien sə nərmama pam tuhətoni mə ramasan. ¹⁸ Kimiaha tihousari mho narimnari me pam səməme hiəukurən noien mə tiharə ia nəmərinuiēn ia nəpin me kimiaha nərmama pam. ¹⁹ Nərmama keikei me, tihəpwəh nərpwinien noien ərəha səvəi iərmama riti, mətə tihəpwəh a pwəh Kumwesən ruvei pen niemaha səvənhi min. Iakani iamnhi irə ti nəri nə mə kimərai pen nəgkiriēn i ia Nəkukua Ikinan rani mə, “Iou takərpwin noien ərəha səvəi nərmama, nipiərhienien iou tako.” ²⁰ Mətə tiho iamnhi irə: “Trini minua iərmama riti sə raməmwəki ik nukumhə rahi, tikaməkeikei məkwməni.

Trini minua rəkwakwa, tikaməkeikei mhəuvei pen nui min rənimwi. Ia noien nəha tiko in rauris pik anan.”

²¹ Tihəpwəh nəsənien noien ərəha mə truvehi irapw niskaiien səkimiaha, mətə ia noien amasan tihəuvehi irapw niskaiien səvəi noien ərəha.

13

Pwəh nərmama pam həsiai nərmama asori me səməme kamhərimənu

¹ Pwəh nərmama pam həsiai nərmama asori me səməme kamhərimənu. Iakani iamnhi irə ti nəri nə mə nərimənuēn ruku pen əpa ti Kumwesən, nənə, nərmama me pam səməme kamhərimənu Kumwesən rinəmri irəha. ² Ro iamnhi irə trini minua iərmama riti rərui nəkwai nərmama kamhərimənu, in rinərui nəri sə Kumwesən rīməuvehi utə. Nənə nərmama səməme kamho

12:9: 1Tim 1:5, 1Pit 1:22, Amos 5:15   **12:10:** 2Tes 1:7, Fil 2:3   **12:11:** Wok Me 18:25, Rev 3:15
12:12: 1Tes 5:17   **12:13:** Hip 13:2   **12:14:** Mat 5:44, Wok Me 7:60, 1Kor 4:12   **12:15:** Sam 35:13
12:16: Rom 15:5, 11:20, Prov 3:7, Aes 5:21   **12:17:** 1Tes 5:15   **12:18:** Mak 9:50, Hip 12:14
12:19: Dut 32:35, Mat 5:39, Rom 13:4, 1Tes 1:6-7, Hip 10:30   **12:20:** Prov 25:21-22, Mat 5:44
13:1: Taet 3:1, Prov 8:15, Jon 19:11

iaminha irə tukərpwɪn noien ərəha səvənraha. ³ Nərmama səməmə kamho noien amasan tuhəhekɪr nərmama kamhərimənu ti nəfe? Mətə nərmama səməmə kamho noien ərəha irəha nəha tuhekɪr. Ikoikeikei mə tikəpwəh nəhekɪrien ia iərmama sə ramərimənu? Tikaməkeikei mo noien amasan, nənə in trəgnəgini ik tukwe. ⁴ Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə iərmama sə ramərimənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamə nari amasan ramasitu ia niram. Mətə trini minuə ikamo noien ərəha, tikaməkeikei mehekɪr ti nəri nə mə niskaiien sə in rauvehi ti nərpwɪnien noien ərəha ro nɪpərhiienien. Iərmama sə ramərimənu in ramo tukwini nari m Kumwesən, mamərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama. Nənə noien nəha ramahatən pen niemaha səvəi Kumwesən. ⁵ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəsiai nərmama səməmə kamhərimənu. Tihəpko mhə ti nəri nə mə hiamhekɪr əpa niemaha səvəi Kumwesən, mətə tiho mwi ti nəri nə mə hiəukurən mə in noien atukwatukw. ⁶ Ro iaminhi irə kimiaha hiaməroku pen mwi takis me, ti nəri nə mə nərmama səməmə kamhərimənu irəha nərmama kamho tukwini nari m Kumwesən mamho wok səvənhi. ⁷ Kimiaha tihaməkeikei mhəuvei pen m nərmama me pam nəfe səvənraha. Iərmama sə rauvehi mane səvəi takis me səpəmsəpə, tihaməkeikei mhəroku pen takis me nəha min. Iərmama sə kamsiai, tihaməkeikei mhəsiai. Nənə iərmama sə kamo nəkwan, tihaməkeikei mho nəkwan.

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me

⁸ Ripkamasan mhə mə tiho kaon m nərmama nepwɪn. Mətə nari riti nəha ikin sə rəmwhen ia kaon səkimiaha tihaməkeikei mho. In i kimiaha tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə iərmama sə ramokeikei piəvni in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani. ⁹ Loa nəha rani mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə,” “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama,” “Tikəpwəh nakresien,” “Rerim trəpwəh nakresien narimnari səvəi iərmama riti,” nənə Loa me nepwɪn mwi nəha ikin. Mətə nəgkiariien riti nəha in rəuiui pam irəha, rani mə, “Tikaməkeikei moikeikei piam rəmwhen ikoikeikei atukw a ik.” ¹⁰ Trini minuə iərmama riti rokeikei piəvni, ko ripko mhə nərəhaien min. Ro pen iərmama sə ramokeikei nərmama in ramo narimnari me pam Loa səvəi Kumwesən rani.

¹¹ Kimiaha tihaməkeikei mho iaminha irə ti nəri nə mə hiəukurən nəpɪn i samarə irə nəha təkwtəkwuni mə rino raka nəpɪn atukwatukw sə tihətui mhəpwəh mwi napriien. Iakani iaminhi irə ti nəri nə mə nəpɪn sə Kumwesən truvehimiru kitaha irə ruvəuvehe ipaka, in ipaka mwi məpi raka fwe kupwən nəpɪn səpkuvehe vi a mhəni nɪpərhiienien ia Iesu Kristo. ¹² Tripko mhə tui nəpitəvien ro sampam nənə nukuraanien ruvehe. Ro pen pwəh saraka ia noien me səvəi nəpitəvien nənə mho noien me səvəi nukuraanien. Noien me nəha həmwhen ia karkahu iərmama rarkahu irə mo tukuahag nɪpwran ti naruagənien. ¹³ Pwəh kitaha so noien amasan me rəmwhen ia nərmama səməmə kamhavən ia nukuraanien. Tsəpwəh noien lafet ərəha me, mhəpwəh nənimwiien nənimwiien skai mhakonə irə, mhəpwəh nakresien nɪpran, mhəpwəh noien nəfe nəghin nətərigien ərəha səkitaha rokeikei, mhəpwəh nəvisəien, nənə reritaha trəpwəh nɪrhi ərəhaien kitaha me. ¹⁴ Mətə tiharkahu Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rəmwhen karkahu səkimiaha, nənə rerimiahə trəpwəh mwi nɪrhiien suatuk me nepwɪn səvəi noien ərəha səvəi nɪpwrāmiahə mə tiho nəfe rokeikei.

14

Tukəfo ia iərmama nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə

¹ Trini minuə iərmama riti nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə ruvehe tukumiaha, nənə kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiahaha tukwe, mətə tihəpwəh nəvisəien kimiaha min ti nətərigien me səvənhi. ² Iərmama riti rini nīpərhiēnien mə in rukurən nənien nəveginien me pam, mətə iərmama riti mwi nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə in raməni a nəveginien ia nəmhiēn. ³ Pwəh iərmama sə raməni nəveginien me pam rəpwəh nətəni ərhəien iərmama sə rīpkəni mhə nəveginien me pam. Nənə pwəh iərmama sə in rīpkəni mhə nəveginien me pam rəpwəh niniēn mə iərmama sə raməni nəveginien me pam ramo noien ərhə. In trəpwəh niniēn iamīnha irə ti nəri nə mə Kumwesən rinəsevər raka ia rerin ti iərmama nəha, minəsəni raka in ruvehe tukwe in. ⁴ Ik nəfe iərmama mə tikini mə iərmama sə ramo tukwini nari səvəi iərmama əpə riti mwi rino noien ərhə? Ia nəmri Iərimənu a səvənhi in trərer uə trimwei. Nənə in trərer ti nəri nə mə Iərimənu səvənhi rukurən noien mə in trərer.

⁵ Iərmama riti raməkiri mə nəpīn kuatia ropə ia nəpīn me nepwīn, mətə iərmama riti mwi raməkiri mə nəpīn me pam həmnəmwhen a. Pwəh nərmama kuatia kuatia hətərig ia nətərigien me səvənraha mə sə pəku nəha ro nīpərhiēnien. ⁶ Iərmama sə rerin ramrhi mə nəpīn kuatia ropə ia nəpīn nepwīn, in ramo noien nəha mə trisiai Iərimənu səkitaha. Nənə iərmama sə raməni nəveginien me pam raməni mə trisiai Iərimənu səkitaha, ti nəri nə mə in rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni. Nənə iərmama sə rīpkəni mhə nəveginien me pam in mwi raməpwəh nənien ti nisaiēn Iərimənu səkitaha, nənə in mwi rani tanak m Kumwesən ti nəveginien sənəni. ⁷ Iərmama riti rīpkərimənu atukw mhə ia nīmīruien səvənhi, nəri auər a mə in ramīru uə in remhə. ⁸ Trini minuə kitaha saməmīru, nīmīruien səkitaha in səvəi Iərimənu səkitaha. Nənə trini minuə kitaha semhə, nemhəien səkitaha in səvəi Iərimənu səkitaha. Ro iamīnhi irə trini minuə saməmīru uə səuvamhə, kitaha səvəi Iərimənu səkitaha. ⁹ Kristo rīmamhə marə mətui mwi ti nəri, mə in trəvehe Iərimənu səvəi nərmama səməme kamhəmīru mine səməme həuvamhə raka. ¹⁰ Ro pen rəfo ikaməkiri noien səvəi piam mə rərəha? Uə ik, rəfo ikamətə ərhə piam? Kitaha pam tsərer ia nəmri Kumwesən, in trəkiri kitaha ti noien me səkitaha. ¹¹ Iakani iamīnhi irə ti nəri mə nə nəgkiariēn in kīmərāi pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, "Iou Iərimənu iakamīru, iakani nīpərhiēnien mə nərmama me pam tuhənīmwi nukurhunraha ia nənimek, nənə nərmama me pam tuhəni irapw mə iou, iou Kumwesən."

¹² Nəgkiariēn nəha nīpwran mə kitaha pam tsaməkeikei mhəni irapw noien me səkitaha ia nəmri Kumwesən.

¹³ Ro iamīnhi irə pwəh kitaha səpwəh mwi nəkiriēn noien me səkitaha me mə rərəha mətə pwəh səuvehi nətərigien riti sə rani mə tsəpwəh noien nari riti ia nəpīn riti sə tro piəvtaha riti rapəti mīmwei. ¹⁴ Iou iakukurən amasan mə nəveginien me pam hamasan a ti nənien həkko mhə iərmama riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən. Iesu Iərimənu səkitaha rasitu ia nīrak mo iakuvehe mīni nīpərhiēnien ia nəri nəha. Mətə trini minuə iərmama riti rerin rīrhi mə nari riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən, nəri nəha rəmkemik atukw a tukwe in. ¹⁵ Nəpīn iko piam riti rīregi rərəha ti nəveginien me səməme ikaməni

ramahatən pen mə ikinəpwəh narəien i sə ikamarə irə mamə nokeikeien. Tikəpwəh noien mə nəri ikəmāni trouraha piam riti sə Kristo rīmamhə tukwe.

¹⁶ Nənə tikəpwəh noien mə nəri ikətoni mə ramasan a tukini ərəha. ¹⁷ Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rīpko mhə in nə nəniien nari mine nənīmwiien nari, mətə nitətə nəha in nə natukwatukwien, mine nəməriniuen, mine nāgienien sə Nənīmwin Ikinan rauvei pehe. ¹⁸ İərmama sə ramo tukwini nari m Kristo ia suatuk iamīnha irə Kumwesən rerin ramāgien tukwe, nənə nərmama mwi həkurən niniien mə noien səvənhi ratukwatukw.

¹⁹ Ro pen pwəh sousari ti noien sə raməmri nəməriniuen mine narimnari me səməme tuhasitu ia kitaha ti nuvrhəkinien kitaha me səuvehe mhəutə.

²⁰ Tikəpwəh nəseniien nəveginien sənam rouraha wok səvəi Kumwesən. Nəveginien me pam hamasan a həkpo mhə iərmama riti rəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə rīpkatukwatukw mhə mə tiko piam rīmwei ti nəniien nari.

²¹ Ro iamīnha irə ramasan mə tikəpwəh nəniien nusai nari uə ikəpwəh nənīmwiien nənīmwiien skai rəmwhen ia waen uə noien nari riti mwi sə tro piam rapəti mīmwei.

²² Nahatətəien səim ti narimnari me nəha ramasan mə tikəkwtəmhiri ramərə a tukw ik mine Kumwesən. Trini minuə iərmama riti ramesi pen noien sə in rukurən mə ramasan a, mīpkregi mhə rərəha tukwe, in rerin tragien. ²³ Mətə trini minuə iərmama riti nətərigien səvənhi ramo kəru ti nəveginien riti, nənə in raməni, ramo noien ərəha ia nəmri Kumwesən, ti nəri nə mə in raməni nəveginien nəha, mətə rəpwəh niniien nīpərhienien irə mə ratukwatukw a mə tro iamīnhi irə. Nəfe nəghin iərmama rəpwəh niniien nīpərhienien irə mə ratukwatukw a mə tro, trini minuə ramo, ramo noien ərəha ia nəmri Kumwesən.

15

¹ Kitaha nərmama nahatətəien səkitaha riskai tşaməkeikei mhasitu ia nərmama nahatətəien səvənraha rəpwəh niskaiien, mhəvrani nari pəmpəm me səvənraha, nənə mhəpwəh nəvraniien mə reritaha tragien tukwe. ² Mətə pwəh kitaha sousari mə tso piəvtaha me rerinraha ragien, mhə ramasan mīnraha, mhənuvrhəkin irəha həuvehe mhəutə. ³ İakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Kristo rīpkousari mhə mə tro rerin əpa ragien. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Nini ərəhaien me nərmama səpəmsəpə kamhəni ia niram, həuvehe mhəmək ia nīrak.”

⁴ Kitaha səukurən mə nəgkiariien me pam səməme kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan fwe kupwən kimərai pen irəha mə tuhəvəhag m kitaha mə tsəmri pen əknekin nətərigien səkitaha ia Kumwesən. Kitaha səukurən noien noien nəha ti nəri nə mə samərer əknekin ia nəpīn me nənə nəgkiariien me səvəi Nəkukuə Ikinan kamhəuvehi utə nətərigien səkitaha.

⁵ Kumwesən əpa ramasitu ia kitaha mə tsərer əknekin ia nəpīn me, nənə in əpa rauvehi utə nətərigien səkitaha. Nənə təkwətkwuni iakaməres in mə trasitu ia kimiaha ia nətərigien səkimiaha mə truvehe mo kuatia rəmwhen ia noien səvəi İesu Kristo. ⁶ Nənə iakaməres iamīnha irə mə kimiaha pam rerimīaha rukurən nuveheien məmwhen ia reri iərmama kuatia a ti nuvehi utəien nəghi Kumwesən i in Kumwesən mine Tata səvəi İesu Kristo İərimənu səkitaha.

⁷ Ro pen mə piəvtaha riti ruvehe tukumiaha tihəsevər ia rerimiahaha tukwe rəmwhen ia Kristo rinəsevər ia rerin tukumiaha nəpin hiəvən tukwe in. Tiho iamihna irə pwəh nərmama həuvehi utə nəghi Kumwesən. ⁸ Iakani pehe tukumiaha i mə Kristo riməuvehe iərmama sə ro tukwini nari m nəkur Isrel^a mə trahatan mə Kumwesən in nipərhiəniən, nənə mə tro promes me səməme Kumwesən rino m kaha kupwən me səvai nəkur Isrel həuvehe mho nipərhiəniən. ⁹ Nənə in riməuvehe mə tro nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel həuvehi utə nəghi Kumwesən ti napiien səvənhi. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Ro iamihni irə takəgnəgini ik ia reri nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel, takani nipu muvehi utə nəghim.”

¹⁰ Nənə in rani mwi mə:

“Kimiahaha nərmama me ripo mhə kimiahaha nəkur Isrel tihagien kimiahaha nərmama me səvənhi.”

¹¹ Nənə rani mwi mə:

“Kimiahaha nərmama me pam i ripo mhə kimiahaha nəkur Isrel tihəgnəgini Kumwesən,^b kimiahaha pam ia kwənəkwus me pam tihəuvei pen nəgnəginiien min.”

¹² Nənə Profet Aesea rani mwi mə:

“Nuai nei riti trukwesər ia Jese muvehe, mutə, mərimənu ia nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel.

Nərmama me nəha tuhəmri pen əknekin nətərigien səvənraha irə.”

¹³ Kumwesən əpa ramasitu ia kitaha mə tsəmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. Nənə təkwətəkwuni iakaməres in mə tro rerimiahaha ragien məpwuəuən nəpin kimiahaha hiəni nipərhiəniən ia Iesu Kristo. Iakaməres mə in tro iamihna irə mə ia niskaiien səvai Nənimwin Ikinan kimiahaha hiəukurən nuveheien mhəskai mwi ti nəmri pen əknekinien nətərigien səkimiahaha irə.

Pol in aposol riti səvai Iesu Kristo

¹⁴ Piak me, iou iakukurən amasan mə nimiruien səkimiahaha rukuər ia namasanien, nənə hiaməuvehi nukurəniən me pam, nənə hiəmwhen ti nəvəhagien m kimiahaha me. ¹⁵ Nəgkiariien me nepwin ia nəkukuə i həknekin kwopti, mətə iakətigase mirai pen m kimiahaha mə tako a pwəh rerimiahaha ramrhi. Raturkwatukw a mə takəgkiari iamihna irə ti nəri nə mə Kumwesən riməuvei pehe namasanien səvənhi miou, ¹⁶ muvehi utə iou irə mə iou aposol riti səvai Iesu Kristo^c kərhi pen iou iakamevən ti nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel. Iou iakamowok rəmwhen ia pris riti, maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvai Kumwesən. Rəmwhen ia pris rauvei pen narimmari me m Kumwesən ia təkure nifatə, iou mwi iakauvei pen nari riti min. Nəri nəha iakauvei pen m Kumwesən in i nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel. Nənə iakokeikei mə Nənimwin Ikinan tro irəha həuvehe mhəmher, mho ikinan i, nənə Kumwesən rerin tragien ti nuvehiiən irəha.

¹⁷ Ti nəri nə mə iou aposol riti səvai Iesu Kristo, ro pen iakukurən nəfiəutəiən iou ti wok səvai Kumwesən. ¹⁸ Mətə rəknekin mə takəgkiari ia nari riti iou atukw iakino. Takini a nəfe Kristo rino ia nirak ti nuviien nərmama ripo mhə irəha nəkur Isrel həuvehe mho nəkwai Kumwesən. Kristo rino wok ia nəgkiariien səiou mine noien me səiou. ¹⁹ Nənə in rino wok

15:7: Rom 14:1   **15:8:** Mat 15:24   **a 15:8:** Uə nərmama kuvehi ninhum minraha   **15:9:** Wok Me 3:25, Rom 11:30, 2Saml 22:50   **b 15:11:** Uə Iərimənu   **15:12:** Rev 5:5   **15:16:** Rom 1:5, 12:3, Rom 11:13, Fil 2:17   **c 15:16:** Uə iərmama sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo   **15:18:** 2Kor 3:5

ia niskaiien sɔvɔi nɪmtɔtɪen me mɪne narɪmnari me kamɔtoni kamɔrkɔrɪnari irɔ. In rɪno irɔha pam ia niskaiien sɔvɔi Nɔnɪmwɪn Ikinan. Ro pen iakɪni irapw pam nɔgkiarɪen amasan sɔvɔi Kristo, iakɪmɔkupwɔn fwe Jerusalem mevɔn ia kwɔpun me pam meste pen tɔnɔ nɔha Ilirikam. ²⁰ Nɔnɔ ia nɔpɪn me iakokeikɛi mɔ takɔvisau irapw nɔgkiarɪen amasan sɔvɔi Kumwesɔn ia kwɔpun me nepwɪn sɔmɔme kɪpkregi raka mhɔ nɔghi Kristo ikɪn. Iakɔpwɔh nokeikeiien mɔ takuvrhɔkɪn nari ia tɔkure nɔri sɔ iɔrmɔpɔ rɪnɔmri irapw. ²¹ Mɔtɔ rɔmwhɔn ia nɔgkiarɪien i kɪmɔrai pen ia Nɔkukuɔ Ikinan rani mɔ, “Nɔrmama sɔmɔme kɪpkɪni irapw mhɔ iɔrmama nɔha mɪnraha, irɔha tuhɔtoni in

nɔnɔ nɔrmama sɔmɔme hɔpkregi raka mhɔ, irɔha tuhɔkurɔn.”

²² Noien i iakamo mamevɔn ia kwɔpun me sɔpɔmsɔpɔ nɔpɪn rɪpɪk ramɔsɪsɔg iou tɪ nuveheien mɔtoni kɪmiaha.

Pol rokeikɛi mɔ trɔtoni nakalasia me fwe taon nɔha Rom

²³ Mɔtɔ tɔkwɔkwuni wok sɔiou ia kwɔpun i rɪno sampam. Ia nuk me rɪpɪk iakokeikɛi mɔ takuvehe mɔtoni kɪmiaha. ²⁴ Ro iamɪnhi irɔ rerɪk rɪrhi mɔ takuvehe mɔtoni kɪmiaha nɔpɪn takevɔn ia tɔnɔ i Spen. Nɔpɪn takuvehe tsarɔ nɔpɪn kwakwa a, nɔnɔ iakokeikɛi mɔ tɪhasitu ia nɪrak ia navɔnien sɔiou. ²⁵ Mɔtɔ tɔkwɔkwuni iakamevɔn fwe Jerusalem mɔ takasitu ia nɔrmama me sɔvɔi Kumwesɔn fwe ikɪn. ²⁶ Nakalasia me fwe ia profens mi nɔha Masetonia mɪne Akaea rerɪnraha ragɪen hɔuvei pehe mane me nepwɪn trasitu ia nɔrmama me sɔvɔi Kumwesɔn fwe Jerusalem sɔmɔme nautɔ sɔvɔnraha rɪwɔn. ²⁷ Rerɪnraha ragɪen a tɪ noien nɔha. Nɔnɔ nɪpɔrhɪenien sɔvɔnraha kaon rarɔ tɪ nɔkur Isrel tɪ nɔri nɔ mɔ irɔha hɔuvehe mamhɔuvehi pɔri narɪmnari amasan me sɔvɔi nɔkur Isrel ramasitu ia nɔnɪmwɪnraha. Ro iamɪnhi irɔ ratukwatukw mɔ nɔrmama rɪpko mhɔ irɔha nɔkur Isrel irɔha mwi tuhasitu ia nɔkur Isrel, mhɔuvei pen narɪmnari amasan me sɔvɔnraha trasitu ia nɪpwrnraha. ²⁸ Takuvehi mane i hɔmɔuvei pehe miou mevɔn muvei pen mɪnraha. Nɔnɔ nɔpɪn iako sampam ia nɔri i, iakɪer mevɔn ia tɔnɔ i Spen, nɔnɔ ia navɔnien sɔiou takuvehe mɔtoni kɪmiaha. ²⁹ Nɔnɔ iakukurɔn mɔ nuveheien sɔiou sɔ takuvehe tukumiaha irɔ, trukuar ia narɪmnari amasan me sɔvɔi Kristo mɔ kɪmiaha tɪhɔregi ramasan.

³⁰ Pɪak me, tɪ nɔri nɔ mɔ kitaha samahatɔtɔ ia Iesu Kristo Iɔrɪmɔnu sɔkitaha, nɔnɔ Nɔnɪmwɪn Ikinan ramo kitaha samokeikɛi kitaha me, iakamɔres kɪmiaha mɔ tɪhɔfwaki ɔknekɪn m Kumwesɔn tukw iou rɔmwhɔn iou mwi iakamɔfwaki tukwe. ³¹ Tɪhɔfwaki mɔ Kumwesɔn truvehi raka iou ia rɔgi nɔkur Jutia sɔmɔme hɔpkɪni mhɔ nɪpɔrhɪenien ia Iesu. Nɔnɔ tɪhɔfwaki mwi mɔ nɔpɪn takevɔn mɪer pen fwe Jerusalem, nɔrmama me sɔvɔi Kumwesɔn fwe ikɪn rerɪnraha ragɪen tɪ nasituɪen sɔiou. ³² Nɔnɔ ia noien nɔha, trɪni mɪnuɔ nɔkwai Kumwesɔn pɔrhɪen, takuvehe mɔtoni kɪmiaha ia nagɪenien, nɔnɔ kitaha pam rerɪtaha ragɪen. ³³ Pwɔh Kumwesɔn i in nukune nɔmɔrɪnuɪen tramarɔ tukumiaha. Ouɔh, pwɔh ro iamɪnhi.

16

Pol rani ramasan revɔn tɪ nɔrmama me sɔpɔmsɔpɔ fwe taon nɔha Rom

¹ Iou iakani pehe tukumiaha i mɔ kitɪrɪmɔtaha Fɪpi, ramasitu ia wok sɔvɔi nɔfwakiien fwe Kegkria, in pɔrɔn amasan riti. ² Ramasan mɔ tɪhɔuvehi

in ruvehe mo kuation kimiaha min ia nãghi Iarimãnu sãkitaha, noien nãha ratukwatukw mã nãrmama me sãvãi Kumwesã tuho. Trini minua nari riti sãvãnhi riwãn, rãmasan mã tãhasitu irã, ti nãri nã mã in rãnasitu ia nãrmama hãpik, masitu mwi ia nirak.

³ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Prisila mine Akwila, kimrahar minrau iamharo pãri wok sãvãi Iesu Kristo. ⁴ Irau kriuouãrer irapw mã trouemhã ti nasituien ia nirak. Ripko mhã iou ãpa, mãtã iou mine nakalasia me pam sãmãme ripko mhã irãha nãkur Isrel kimaha iahãmãni tanak ti nirau. ⁵ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn mwi ti nakalasia me sãmãme kamhousãimwin irãha me fwe ia nimwã sãvãnrau.

Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti iãrmama keikei sãiou Epainetas, in rimãkupwãn mini nãpãrhienien ia Kristo fwe ia profens nãha Esia.

⁶ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Meri, in ramãmwur pik ti nasituien ia kimiaha.

⁷ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Antronikas mine Junias kimrahar nãkur Isrel kimrahar minrau iamharevãn ia kalapus. Aposol me kamhãsiai irau, irau krimãkupwãn ia nirak rouni nãpãrhienien ia Kristo.

⁸ Tihãni tukwini rãmasan sãiou ia nãghi Iarimãnu sãkitaha revãn ti Ampliatas keikei sãiou.

⁹ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Urpanas, kitaha min samo pãri wok sãvãi Kristo. Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn mwi ti Stakis keikei sãiou.

¹⁰ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Apeles, in rãnahatãn pen raka mã in iãrmama pãrhien sãvãi Kristo.

Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Aristopolas mine nãrmama me ia nãkwai nimwã sãvãnhi.

¹¹ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Herotion iãmã Isrel riti mwi.

Tihãni tukwini rãmasan sãiou ia nãghi Iarimãnu sãkitaha revãn ti Narkisos mine nãrmama me ia nãkwai nimwã sãvãnhi. ¹² Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Trifaena mine Trifosa, prãn mi nãha krauo wok sãvãi Iarimãnu sãkitaha.

Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Persis keikei, pran riti sã ramo pik wok sãvãi Iarimãnu sãkitaha.

¹³ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Rufas, iãrmama riti sã ramãmwur pik ti noien wok sãvãi Iarimãnu sãkitaha.

Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn mwi ti mama sãvãnhi. In rino rãmasan miou rãmwhen ia mama atukwatukw sãiou.

¹⁴ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Asukritas mine Flekon, mine Heremes mine Patropas mine Heremas mine piãvtaha me nepwin sãmãme kamharã irãha minraha. ¹⁵ Tihãni tukwini rãmasan sãiou revãn ti Filolokas, mine Julia mine Nereas irau kitirimãni, mine Olimpas, mine nãrmama me nepwin sãvãi Kumwesãn sãmãme kamharã irãha minraha.

¹⁶ Tihãni rãmasan tukumiaha me, mhakei m kimiaha me ia nãkeien sã rãmher. Nakalasia me pam sãvãi Kristo kamhãni rãmasan tukumiaha.

¹⁷ Piak me, iakamãgkiari skai m kimiaha mã tãhamãsiari ti nãrmama nepãn nãha ikin. Irãha kamhãrukwomen nãvisãien me, mamhouraha nahãtãtãien sãvãi nãrmama, mamhãhatãn nãgkiariien sã ropã ia nãgkiariien i kinãhatãn raka kimiaha irã. Tihãpwãh nevãnien ipaka ti nirãha, ¹⁸ ti nãri nã mã nãrmama sãmãme kamho iamãnha irã, irãha hãpko tukwini mhã nari m Kristo Iarimãnu sãkitaha, mãtã irãha kamho tukwini nari m tipwinraha. Nãnã ia nãgkiariien ãsien me mine nãgkiariien me hãpwãh nãmwhenien,

irəha kamheikuə ia nərmama me səməme həpkukurən amasan mhə nari. ¹⁹ Nərmama həuvəregi raka nəvisaiuen mə kimiaha hiəmo nəkwai Kristo, ro pen rerik ragien pik tukumiaha. Mətə iakokeikei pik mə tihəukurən amasan nari ti noien atukwatukw me, nənə mhəpwəh nevēnien ia noien ərəha me.

²⁰ Kumwesən in nukune nəmərinuien tripkə mhə tui in trəsəni kimiaha hieivə tesi Setan ia nisumiaha. Pwəh namasanien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha.

²¹ Timoti iərmama sə iarəuo pəri wok kimrau min rani ramasan tukumi-aha.

Nənə Lusias mine Jeson mine Sosipata, irəhar nəkur imwak mirəhar, harni mwi ramasan tukumiaha.

²² Iou Tertius i iakmərai tukwini nəgkiariien səvəi Pol ia nəkukuə i iakani ramasan tukumiaha ia nəghi Iərimənu səkitaha.

²³ Iəmə i Kaius rani ramasan tukumiaha. Iou Pol, iakamarə ia nimwə səvənhi, nənə nakalasia me kamhousəsimwin irəha me ia nimwə səvənhi irəha pam kamhəni ramasan tukumiaha. Erastas i ramərimənu ia mane me səvəi taon nəha mine piəvtaha Kwotas, irəu mwi krauni ramasan tukumiaha.

²⁴ a

²⁵ Pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən revən fwe irənhə ia nəpin me. In əpa rukurən noien kimiaha hiərəer əknekən ia nahatətəien səkimiaha. Noien nəha ramesi pen nəgkiariien amasan səiou mine nəvisaiuen ia Iesu Kristo. Ramesi pen mwi nəgkiariien səvəi Kumwesən sə nipwran rinərkwafə fwe tui, ²⁶ mətə təkwtəkwuni mine Kumwesən rino pui nərmama hətoni. In Kumwesən sə ramarə rerin. Profet me səvənhi me fwe kupwən həmərai pen nəgkiariien nəha səvənhi ia nəkukuə me səvənraha. In rini mə nəgkiariien nəha traməkeikei mevən ti nərmama ia tənəmtənə me pam mə irəha tuha-hatətə irə mho nəkwan. ²⁷ Kumwesən əpa in Kumwesən, in əpa rukurən nari. Pwəh nəgnəginiiien revən tukwe in ia nuk nuk me ti nəri i Iesu Kristo rino. Ouəh, pwəh ro iamnhi.

16:19: Rom 1:8, Mat 10:16, 1Kor 14:20   **16:20:** Rom 15:33, Jen 3:15   **16:21:** Wok Me 16:1-2, Wok Me 19:22, 20:4   **16:23:** 1Kor 1:14   **a** **16:24:** Niutestamen me nepwin kimərai pen ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nəgkiariien riti ia vas 24 rani iamnhi irə minua: "Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam."   **16:25:** Efes 1:9, 3:5,9, Kol 1:26, Rom 1:5
16:27: 1Tim 1:17, Jut 25

Fas Korin

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə i kani mə Fas Korin Pol rımərai revən ti nakalasia me fwe Korin ia nuk 55. Pol ramarə fwe Efesas mərhi pen nəkukuə i revən ti nakalasia me fwe Korin ti niriḡwenien nəkukuə səvənraha. Korin raməmak ia nikare tasi Metiterenian. In taon asori riti. Səvənhi nautə rasori. Mətə noien səvəi nəkur Korin rərəha. Ia tənəmtənə me pam nərmama həukurən mə Korin in taon ərəha riti. Ti nəri nə mə nakalasia me fwe Korin həuvehe vi a mhahatətə ia Iesu Kristo, rəknekın ti nırəha ti noien noien amasan. Irəha kamho ihi noien ərəha. Nakalasia me fwe Korin haməvisə mınraha me. Irəha nepwın kamho noien ərəha anan. Pol rırai nəkukuə i mægkiari skai mınraha mamahatən irəha mə irəha tuhəfarə irə. In rırai nəgkiariien me nepwın ia nəkukuə i mə trahatən irəha ia narsien səvənraha. Trini minuə irəha hesi pen nəgkiariien me nəha nənə tuhəukurən noien amasan mine noien ərəha.

¹ Iou Pol, iou aposol riti səvəi Iesu Kristo, ti nəri nə mə Kumwesən rino rəmwhen ia sə in rokeikei, məkwein iou mə tako wok i, mine piəvtaha Sostenes.

² Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Korin, kimiaha nərmama me i Iesu Kristo rinəpərhi kimiaha hiamher, nənə Kumwesən rinəkwein kimiaha mə nəkur ikinan me səvənhi, kimiaha mine nərmama ia kwopun me pam səməme hiaməfwaki m Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə in Iərimənu səkitaha pam.

³ Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərinuuien m kimiaha.

Pol rani vivi Kumwesən ti nakalasia me fwe Korin

⁴ Ia nəpın me iakani vivi Kumwesən tukumiaha, ti nəri nə mə rinəriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha ia Iesu Kristo, ⁵ mo hiəuvehe mhəmwhen ia iərmama riti nautə səvənhi rasori. Nautə nəha in nəha niniien me pam mine nukurənien me pam hiaməuvehi raku pen ti Iesu Kristo. ⁶ Kumwesən rinəriari namasanien nəha m kimiaha iamınha irə ti nəri nə mə kimiaha hiaməni mə nəgkiariien sə raməvisau Kristo ro nıpərhiien. ⁷ Ro pen kimiaha hiəuəuvehi raka niskaiien me pam səməme Nənimwın Ikinan rauvehi pehe, hiaməuvehi mamheitənhi nəpın nəha tukətoni Iərimənu səkitaha Iesu Kristo trier pehe. ⁸ In tro kimiaha hiərer əknekın meste nəpın sampam mə tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti ia kimiaha ia nəpın nəha Iesu Kristo Iərimənu səkitaha truvehe mwı irə. ⁹ Kumwesən ramo nəgkiariien səvənhi ia nəpın me. In rinəkwein kimiaha, mo kimiaha hiəuvehe mho kuatia kimiaha tını, Iesu Kristo, sə in Iərimənu səkitaha.

Nakalasia me fwe Korin kamheiteheitehi kusen səvənraha

¹⁰ Piak me, ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha iakaməres skai tukumiaha mə kimiaha pam tihəni a nari kuatia, mhəpwəh noien mə nətərigien riti truvehe meitehi kimiaha. Mətə nəpın me nətərigien səkimiaha mine rerimiaha truvehe rouo kuatia. ¹¹ Iakani iamınhi irə, piak me, ti nəri nə mə nəkur imwei Kloe nepwın haməni pehe tukw iou i mə kimiaha hiaməvisə. ¹² Nıpwrai nəgkiariien sə iakani ro iamınhi irə. Kimiaha kuatia kuatia

hiamægkiari. Riti rani mæ, “Iou iærmama sævai Pol.” Riti rani mæ, “Iou iærmama sævai Apolos.” Riti rani mæ, “Iou iærmama sævai Pita.” Riti rani mæ, “Iou iærmama sævai Kristo.”

¹³ Hiænuæ ko hieitehieitehi Kristo iamínha iræ? Ræfo? Kinæruí tæriní pen iou Pol ia nei kamarkuauí tukumiaha? Uæ kíno baptaes ia kímiaha ia næghí Pol? ¹⁴ Iou iakamíni tanak tí Kumwesæn mæ iapko mhæ paptaes ia kímiaha riti, mætæ iakíno a paptaes ia Krispas míne Kaius. ¹⁵ Rerík ragien iamínha iræ tí nærí næ mæ iærmama riti ko rípkíni mhæ mæ kíno baptaes iræ ia næghík. ¹⁶ (Níþærhienien iakíno mwí paptaes ia Stefanas míne nærmama me fwe ia nækwai nímwæ sævænhi. Kuríræ ía ín, iakenouenou mæ iakíno mwí baptaes ia iærmama riti uæ rekæm.) ¹⁷ Kímiaha híæukuræn mæ Kristo rípkærhi pehe mhæ iou mæ tako paptaes ia nærmama, mætæ rærhi pehe iou mæ takævisau irapw nægkiariien amasan sævænhi. Iakamævisau irapw nægkiariien amasan næha mípkési pen mhæ nukurænien sævai iærmama kamo nei kamarkuauí sævai Kristo ruvehe nískaiien sævænhi ríwæn.

Kristo in nukurænien míne nískaiien sævai Kumwesæn

¹⁸ Iakani iamínhi iræ tí nærí næ mæ nævisaiuen Kristo ia nei kamarkuauí ro narísien í tí nærmama sæmæme kámhæuvæn mæ tuhemhæ, mætæ tukutaha í nærmama sæmæme Kumwesæn rauvehímíru kíthaha, nævisaiuen næha in nískaiien sævai Kumwesæn. ¹⁹ Iakani iamínhi iræ tí nærí næ mæ Nækukuæ Ikinan rani mæ,

“Iou takouraha nukurænien sævai nærmama sæmæme hæukuræn amasan nari, nænæ mo nærí auær a ía nukurænien sævai nahatæn me.”

²⁰ Iærmama sæ rukuræn amasan nari ín pæku? Iahatæn pæku sævai Loa? Iærmama sæ rarípwæn næresien me ía típrænæ í ín pæku? Hæíwæn! Kumwesæn ríno nukurænien sævai nærmama ía típrænæ í ruvehe mo narísien iræ. ²¹ Ro iamínhi iræ tí nærí næ mæ ía nukurænien sævai Kumwesæn ín ríno mæ nærmama sævai típrænæ í tuhæpwæh nukurænien ín ía nukurænien sævænraha. Mætæ Kumwesæn rerín ragien mæ truvehímíru nærmama sæmæme kámhæni níþærhienien ía nægkiariien í kíthaha samævisau iræ, nægkiariien sæ nærmama hamæni mæ ro narísien iræ. ²² Nækur Isrel hokeikei mæ tuhætoni nímtætien me. Nærmama rípkó mhæ iræha nækur Isrel kámhætúi nukurænien, ²³ mætæ kíthaha samævisau Kristo kíneruí tæriní pen ín ía nei kamarkuauí. Nægkiariien næha nækur Isrel kámhæpæti iræ mamhæmwei, nænæ nærmama rípkó mhæ iræha nækur Isrel kámhæni mæ nægkiariien næha ro narísien í. ²⁴ Mætæ nærmama sæmæme Kumwesæn rínækwein iræha, nækur Isrel nepwín míne nærmama nepwín rípkó mhæ iræha nækur Isrel, iræha hænætoni mæ Kristo ín nískaiien sævai Kumwesæn míne nukurænien sævai Kumwesæn. ²⁵ Noien næha sævai Kumwesæn sæ nærmama kámhæni mæ ro narísien í rukuræn nari mæpi raka nukurænien sævai nærmama pam. Nænæ noien næha sævai Kumwesæn sæ nærmama kámhæni mæ nískaiien sævænhi ríwæn rískai mæpi raka noien sævai nærmama pam.

²⁶ Piak me, rerímiaha tramrhi næþín Kumwesæn rínækwein kímiaha iræ fwe kupwæn. Ía næþín næha kímiaha híæpík híæpkukuræn mhæ nari ía næmri nærmama. Kímiaha híæpík híæpkuvehi mhæ nískaiien, rípkó mhæ kímiaha híæpík nípwænæti næmæ asori me nepwín. ²⁷ Mætæ Kumwesæn rímarfi narímmari me sæmæme nærmama ía tækure típrænæ í hamæni mæ ro narísien í, mæ ía

1:14: Wok Me 18:8, Rom 16:23   **1:16:** 1Kor 16:15   **1:17:** Mat 28:19, Jon 4:2   **1:18:** 2Kor 4:3, Rom 1:16   **1:20:** Aes 19:12, Aes 33:18, Aes 44:25, Job 12:17   **1:21:** Mat 11:25   **1:22:** Mat 12:38, Wok Me 17:28,32   **1:23:** Rom 9:32, 1Kor 2:14   **1:24:** Kol 2:3   **1:25:** 2Kor 13:4   **1:26:** Mat 11:25, Jon 7:48, Jem 2:1-5

noien naha in tro naurisien m narmama samame hukuran nari. In rimarfi narimnari me samame narmama ia takure tprane i hamani ma niskaiien savanraha riwan, ma ia noien naha in tro naurisien m narmama samame niskaiien savanraha rarə. ²⁸ In rimarfi narimnari auer a me, mine narimnari me kaməta ərəha irəha, ma ia noien naha in tro narmama me kaməta irəha ma irəha narmama anan me nepwin tuhəuvehe mho narmama auer a ia nirəha. ²⁹ Kumwesən rino iamihhi irə ma iarmama riti riwan trəgkiari ərpwi ia nanimen. ³⁰ Məta in rino kimiaha hiəuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo. Nənə Kristo in nukuranien səkitaha ruku pen ti Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. In rino kitaha səuvehe mho nəkur ikinan me savanhhi. In rinərəku suatuk mifi raka nari ia kitaha. ³¹ Ro iamihhi irə, rəmwhen ia nəgkiariien i kimərari pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Pwəh iarmama sə raməgkiari ərpwi, trəgkiari ərpwi a ia narimnari me samame Iərimənu səkitaha rino.”

2

¹ Piak me, nəpin iakiməuvehe tukumiaha, iakuvehe mini irapw tukumiaha nəgkiariien i Kumwesən rinərkwafə irə fwe kupwən, məta iapkini irapw mhə nəgkiariien uə nukuranien sə rutə pik, rekəm. ² Nəpin iakinamarə kitaha m kimiaha, rerik riskai mə tapkini irapw mhə mwi nari riti, məta Iesu Kristo a mine nemhəien savanhhi ia nei kamarkuau. ³ Nəpin iakiməuvehe mətoni kimiaha, niskaiien səiou riwan anan, mamhekir ia nəpin me, mamətmnwin. ⁴ Nənə nəgkiariien səiou mine nəvisaiien səiou, iapkini irapw mhə mesi pen nukuranien səvai narmama ti nuvi peheien kimiaha. Məta nəpin iakinəgkiari, hiətoni niskaiien səvai Kumwesən mine wok səvai Nənimwin Ikinan. ⁵ Iakino iamihha irə mə nahatətaien səkimiaha trəpwəh nərer penien ia nukuranien səvai narmama, məta trərer pen ia niskaiien səvai Kumwesən.

Nukuranien sə rauku pen ti Nənimwin səvai Kumwesən

⁶ Məta nipərhiienien, narmama me i həuvəskai raka ia nimiruien savanraha, kimaha iahaməvhag minraha ia nukuranien. Məta nukuranien naha ripkuku pehe mhə ti tprane i uə ia nəmə asori me samame kamhərimənu ia tprane i. Nəmə asori me naha tuhəuvehe mho nəmə auer a ia nirəha. ⁷ Məta kimaha iahaməgkiari ia nukuranien səvai Kumwesən sə rinamarkwafə fwe kupwən narmama me həpkətoni mhə. Nukuranien naha Kumwesən rinəmri raka fwe tui anan mə truvehi utə kitaha irə tsəuvehi nasoriien. ⁸ Narmama samame kamhərimənu ia tprane i irəha pam həpkukuran mhə nəgkiariien naha. Ko həpkukuran həpkəruvi tərini pen mhə Iərimənu asori səkitaha ia nei kamarkuau. ⁹ Məta rəmwhen ia nəgkiariien i kimərari pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama riti riwan rinətə raka ia nanimen,

uə ruvəregi raka ia nəkwəregin,

uə rerin ruvərhi raka

nəfe Kumwesən rinəpnəpenə irə mə truvei pen m narmama samame hokeikei in.”

¹⁰ Məta Kumwesən rino pui pehe narimnari me naha m kitaha ia Nənimwin savanhhi.

Nənimwin səvənhi rukurən noien iamınha irə ti nəri nə mə in ramətə pui narimnari me pam, mamətə pui mwi nətərigien səvəi Kumwesən sə rəmwhenimw. ¹¹ Narimnari me səməme iərmama rerin ramrhi, nənimwin əpa səvənhi fwe imwə rukurən. Ia noien a mwi nəha, narimnari me nəha səməme Kumwesən rerin ramrhi, Nənimwin əpa səvənhi rukurən. ¹² Nənimwin i kiməuvei pehe m kitaha ripko mhə Nənimwin səvəi tiprənə i, mətə Nənimwin sə raku pen ti Kumwesən. Kiməuvei pehe m kitaha mə tsəukurən nəfe Kumwesən rauvei pehe auər a m kitaha. ¹³ In i nəgkiariien i kimaha iahaməni irapw. Nənə nukurənien səvəi nərmama ripkahatən mhə kimaha ia nəgkiariien me nəha, mətə Nənimwin nəha rinahatən kimaha irə. Nənə iahaməni irapw nəgkiariien pərhiien me səvənhi ia nəgkiariien me səməme in rauvei pehe. ¹⁴ Iərmama sə Nənimwin səvəi Kumwesən riwən irə ko ripkuvehi mhə narimnari me Nənimwin nəha raməriari pehe i. In rətoni narimnari me nəha ho a narisien irə. Ko ripkukurən mhə irəha ti nəri nə mə kaururən narimnari me nəha ia Nənimwin səvəi Kumwesən. ¹⁵ Iərmama Nənimwin səvəi Kumwesən ramarə irə raməkiri mamətə sas narimnari me pam, mətə iərmama riti riwən ko rəkiri noien səvəi iərmama nəha. ¹⁶ Ro iamınhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə İkinan rani mə, “Sin rukurən nətərigien səvəi İərimənu səkitaha mə trahatən in?”
Mətə kitaha saməuvehi nətərigien səvəi Kristo.

3

Kumwesən əpa trəkiri wok səvəi nərmama me səvənhi

¹ Piak me, fwe kupwən, nəpin iakinamarə kitaha m kimiaha, ko iapəkəkiari mhə m kimiaha rəmwhen iakaməkiari m nərmama Nənimwin səvəi Kumwesən rinarə raka ia nirəha, mətə iakinəkiari m kimiaha rəmwhen mə kimiaha nərmama me a səvəi tiprənə, uə kimiaha nəkwərəkəwərha me a ia nimiruien vi səkimiaha ia Kristo. ² Nəpin iakinamahatən kimiaha rəmwhen iakəuvei pehe a nəveginien mərməru m kimiaha. Iapkuvei pehe mhə nəveginien sikai m kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəpkəmwhen mhə ti nəniien nəveginien sikai. Nənə nıpərhiien təkwtəkwni hiəpwəh ihi nəmwhenien ti nəniien nəveginien sikai. ³ Noien səkimiaha rəmwhen a ia noien səvəi nərmama səvəi tiprənə i. Kimiaha hiamətərig ərəha ia kimiaha me, mamhəvisə m kimiaha me. Noien nəha hiamo ramahatən pen mə kimiaha nərmama me a, noien səkimiaha rəmwhen a ia nərmama nepwin səvəi tiprənə i. ⁴ Nəpin iərmama riti rini mə, “İou iərmama səvəi Pol,” nənə riti mwi rini mə, “İou iərmama səvəi Apolos,” noien nəha ramahatən pen mə kimiaha nərmama me a səvəi tiprənə.

⁵ Hətoni ro. Apolos in nəfe iərmama? Pol in nəfe iərmama? Kimrau iotukwininari mi a iarınouasitu ia kimiaha mə tihəni nıpərhiien ia İesu. Kimrau iarəu wok sə İərimənu səkitaha rıməuvei pehe m kimrau kuatia kuatia mə trouo. ⁶ Rəmwhen mə iou iakinəpwei nuni nari, nənə Apolos in rınəfwı ia nui, mətə Kumwesən rino rutə. ⁷ Ro iamınhi irə iərmama sə raməpwei nuni nari, uə iərmama sə raməfwı ia nui, in nəri auər a, mətə Kumwesən in nukune wok nəha, ti nəri nə mə in ramo narimnari haməmıru mamhəutə. ⁸ Iərmama sə raməpwei nuni nari mine iərmama sə raməfwı ia nui irəu krouəmnəmwhen a. Kumwesən trərəku irəu mesi pen atukwatukw

2:11: Prov 20:27   **2:12:** Jon 16:13-14   **2:13:** 1Kor 2:4   **2:14:** Jon 8:47, 14:17, 1Kor 1:23
2:15: 1Jon 2:20   **2:16:** Rom 11:34   **3:1:** Jon 16:12   **3:2:** Hip 5:12-13, 1Tes 2:2   **3:3:** 1Kor 1:10-11, 1Kor 11:18   **3:4:** 1Kor 1:12

wok sə irau kro. ⁹ Iakani iamihni irə ti nəri nə mə kimrau iotukwininari mi səvəi Kumwesən iarauo pəri wok. Nənə kimiaha hiəmwhen ia nəmhiən səvəi Kumwesən uə nimwə səvəi Kumwesən.

¹⁰ Ia namasaniən səvəi Kumwesən sə rinəriari pehe irə miou, iako rəmwhen ia iərmama sə rukurən amasan nuvrhəkiniən nimwə, məmri irapw nəri skai riti tukuvrhəkin pen nimwə ia təkuren, nənə təkwtəkwuni iərməpə rauvrhəkin pen nimwə ia təkure nəri skai nəha iakinəmri irapw. Pwəh nərmama hətu i amasan mə kamhəfo mamhəuvrhəkin pen nimwə irə.

¹¹ Iakani iamihni irə ti nəri nə mə iərmama riti ko ripkəmri irapw mhə nəri skai riti sə tukuvrhəkin pen nimwə irə ropə ia nəri skai nəha kinəmri irapw raka. Nəri skai nəha in nəha Iesu Kristo. ¹² Nərmama nepwin haməuvehi narimnari me səməme tuhəuvrhəkin nimwə irə rərer kini tui rəmwhen ia aən mi nəha kol mine silva mine kəpwier amasan me səməme nənimenraha rəknekin. Nərmama me nepwin mwi haməuvehi narimnari me səməme ko həkərer əpwəmwis mhə rəmwhen ia nei mine nig mine nimwai nari.

¹³ Tukətoni wok səvəi nərmama kuatia kuatia ti nəri nə mə nəpin səvəi Kristo tro pui irəha. Ia nəpin nəha napw trahi wok səvəi nərmama kuatia kuatia mahatən pen wok səvənraha mə ramasan uə rərəha. ¹⁴ Trini minuə napw rəpwəh nəhi əmwesiən wok sə iərmama riti ruvrhəkin pen ia təkure nəri skai kinəmri irapw, iərmama nəha truvehi nəəkuien riti. ¹⁵ Mətə trini minuə napw rahi əmwesi wok səvəi iərmama riti, iərmama nəha trarfai ia nəəkuien səvənhi. Mətə Kumwesən truvehimiru in rəmwhen ia iərmama riti sə napw rinəhi nimwə səvənhi mine narimnari me səvənhi nənə in əpa ramiru.

¹⁶ Hiəkuren uə rekəm? Nimwə səvəi Kumwesən in nə kimiaha. Nənimwin İkinan ramarə ia kimiaha. ¹⁷ Trini minuə iərmama riti rouraha nimwə səvəi Kumwesən, Kumwesən trouraha in. Iakani iamihni irə ti nəri nə mə nimwə səvəi Kumwesən ro ikinan i, nənə nimwə nəha in nə kimiaha.

¹⁸ Rərəha mə iərmama riti treikuə atukw a irə. Trini minuə kimiaha riti rerin ramrhi mə in rukurən nari nəha təkwtəkwuni ia nəmri nərmama, ramasan mə pwəh ruvehe iərmama riti nərmama haris irə. Ia suatuk nəha in truvehe nukurən nari. ¹⁹ Ro iamihni irə ti nəri nə mə nukurəniən səvəi nərmama ia tiprənə i ro narisien i ia nəmri Kumwesən. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə İkinan rani mə,

“Kumwesən ramo mə nərmama səməme həukurən nari

noien ikou me səvənraha trousi tərini irəha rəmwhen ia kwənkru.”

²⁰ Nəkukuə İkinan rani mwi mə,

“Iərimənu rukurən mə nətərigiən səvəi nərmama səməme həukurən nari ho a nəri auər a ia nirəha.”

²¹ Ro iamihni irə tihəpwəh ninien mə kimiaha nərmama səvəi iərmama i uə kimiaha nərmama səvəi iərmama nəha mə tihəuvehi utə atukw a kimiaha tukwe. Kumwesən rauvei pehe narimnari me pam mə trasitu ia kimiaha.

²² Pol uə Apolos uə Pita uə təkure tiprənə uə nimiruien uə nemhəien uə nəpin ipwet mine uə nəpin sə tripkuvehe, mətə irəha pam səkimiaha, ²³ kimiaha nəha səvəi Kristo, nənə Kristo in səvəi Kumwesən.

4

Aposol me səvəi Kristo

¹ Ro iamihni iərmama riti trəfətə kimaha irə? In trətə kimaha rəmwhen ia kimaha iotukwininari me səvəi Kristo. Nəgkiariien me i səvəi Kumwesən

hənamərkafə fwe kupwən, Kumwesən rinəmri pehe nəgkiariien me nəha ia rəgimaha mə tahətui amasan tukwe. ² Nənə kimiaha hiəukurən nərmama me səməme iəmā asori riti rəmri pen narimnari me səvənhi ia rəginraha hamətui tukwe, irəha tuhaməkeikei mho wok səvənraha ramanan mə nəpin iəmā asori rətōni wok səvənraha nənə rini nīpərhiēnien ia nīrəha. ³ Mətə tukw iou, ro a nəri ouihī riti trīni mīnuə kimiaha uə nərmama əpə me nəpwīn hənūə tuhəkiri noien səiou. Iou mwī ko iapkəkiri atukw mhə noien səiou iamīnhi irə. ⁴ Ia nətərigien səiou, iou iakino a sə ramanan, mətə rīpko mhə iakani mə iakatukwatukw. Iərimənu səkitaha in əpa ratukwatukw ti nəkiriien noien səiou. ⁵ Ro iamīnhi irə tihəpwəh nəkiri akwauakwien noien səvəi nərmama ia nəpin sə rīpkatukwatukw mhə mə tukəkiri noien səvəi nərmama irə. Tihəfwini meste nəpin Iərimənu səkitaha truvehe irə. In truvehe mīpeki irapw narimnari səməme hamərkwafə ia nəpitəvien, mīpeki pehe ia nukuraanien, nənə mīni irapw nətərigien afafa me səvəi nərmama ia nukuraanien. Ia nəpin nəha Kumwesən trəgnəgini nərmama kuatia kuatia mesi pen atukwatukw noien amasan me səməme hənō.

⁶ Piak me, iakiməni nəgkiariien me i ia kīmrā Apolos mə trasitu ia kimiaha. Iakokeikei mə tihəuvehi nukurənien ia kīmrāu nənə mhəukurən nīpwrai nəgkiariien i sə rani mə, “Tikamevən məpwəh nəpi rakaien nəfe kīmərai pen ia Nəkukua Ikinan.” Rərəha mə tihərpwī kimiaha ti iərmama riti mamhəni ərəha riti. ⁷ Rəfo? Kimiaha hiasori mhəpi raka nərmama me pam? Rəkəm! Kimiaha hiəpkuvehi mhə nari riti sə ruku pehe atukw tukumiaha. Narimnari me pam səməme hiaməuvehi, Kumwesən rauvei pehe əuə a m kimiaha. Ro pen rīpkəmwhen mhə mə tihaməgkiari ərpwī.

⁸ Rəfo nəha? Rosi kimiaha hiəuvəkuə raka uə? Rosi nautə səkimiaha ruvəuvehe mīnasori raka uə? Rosi kimiaha hiənəvtənhi raka kīmaha mhəuvehe mho kig me ia kimiaha uə? Kamo hiamərimənu pərhiēn kīmaha iahokeikei pwəh sərimənu pəri kitaha m kimiaha. ⁹ Kīmaha aposol me, mətə iakamətōni mə Kumwesən ruvehi irapw kīmaha inhəripw anan. Kīmaha iahəmwhen ia nərmama səməme kīnəkiri raka irəha mə tuhaməkeikei mhēmhə. Rəmwhen mə iahamərər ia nəmri nagelo me mīne nərmama me pam səvəi tīprənə mə irəha tuhəspau ia noien səvəi nemhəien səkimaha.

¹⁰ Kīmaha nərmama səvəi Kristo ro pen nərmama kamharis ia kīmaha mə kīmaha iahəreirei nari. Mətə rəfo? Rosi kimiaha hiəukurən nari ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhənō kuatia kimiaha Kristo uə? Kīmaha nīskaiien səkimaha riwən. Mətə rəfo? Rosi nīskaiien səkimiaha rarə uə? Nərmama kamhəni ərəha kīmaha. Mətə rəfo? Rosi irəha kamhəsiai kīmaha uə? ¹¹ Meste pehe ipwet mīne nukumhə ramahi kīmaha, kīmaha iahaməkwa kwa, mamharkahu ia tīnari eitehi mə, nərmama hamousi kīmaha, nīmwə səkimaha riwən.

¹² Kīmaha iahaməsese mamhowok ia rəgimiaha ti nuvehiien nəveginien sənəmahā. Nəpin nərmama hənī ərəha kīmaha, kīmaha iahəkwein amasan ia nīrəha. Nəpin nərmama hometə kīmaha, kīmaha iahəsēni a mhərər əknekīn.

¹³ Nəpin nərmama houraha nəghimaha ia neikuəien, mətə kīmaha iahəgkiari pen amasan a mīnraha. Meste pehe ipwet mīne ia nəmri nərmama kamətə kīmaha rəmwhen ia nəri əmkemik me səməme kamərarki mīne nīpware narimnari me pam ia təkure tīprənə i.

¹⁴ Iapkra i mhə nəgkiariien me i mə tako kimiaha hīauris, rəkəm. Kimiaha hīəmwhen ia nīpwnətik keikei me səiou ro pen iakaməvəhag m kimiaha.

¹⁵ Nahatən me səkimiaha həpik səməme tuhatən kimiaha ia Kristo. Rosi irəha həmwhen ia tata karen i səkimiaha irəha pam ten taosen, mətə tata atukwatukw səkimiaha kuatia a, in i iou, ti nəri nə mə iou iakiməuvehe mo tata səkimiaha ia Iesu Kristo nəpin iakinəməvisau pehe nəgkiariien amasan səvənhi m kimiaha fwe kupwən. ¹⁶ Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə ramasan mə tihəuvnhi iou. ¹⁷ Ro iamınhi irə iakərhi pehe Timoti ruvehe tukumiaha. In nərik keikei riti ia Iərimənu səkitaha. Iou iakukurən nətigiteien irə. In trahatən mwi kimiaha ia suatuk me səiou ia Iesu Kristo, suatuk me nəha iakamahatən nakalasia me irə ia kwopun me pam.

¹⁸ Kimiaha me nepwın hiamərpwi kimiaha ti nəri nə mə rerimiaha ramrhi mə tapkuvehe mhə mətəni kimiaha. ¹⁹ Mətə tripkə mhə tui iakuvehe mətəni kimiaha trini minuə Iərimənu səkitaha rəsəni iou. Nənə iou tapkregi mhə nəgkiariien me səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha, mətə takuvehe mətə sas ia niskaiien səvənraha. ²⁰ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ripkə mhə nitətə səvəi nəgkiariien, mətə nitətə səvəi niskaiien. ²¹ Nənə hiokeikei nəfe? Takuvehe mətəni kimiaha mərisi kimiaha uə takuvehe masitu ia kimiaha ia noien məru ti nəri nə mə iakokeikei kimiaha?

5

Kimiaha tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nımwrhenimiah

¹ Kiməni pehe tukw iou i mə kimiaha riti ramo noien riti rərəha anan. Kipkətoni mhə nərmama səməme həreirei Kumwesən kamho noien ərəha nəha. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə iərman riti rıməiri pran kurirə səvəi tata səvənhi krauarə pəri nəha təkwtəkwwi. ² Nənə kimiaha hiamərpwi kimiaha tukwe mə ramasan a! Mətə rəfo kimiaha hiəpkregi mhə rərəha mhasək tukwe? Iəmə sə rino noien nəha, kimiaha tihəməkeikei mhərhi irapw in ia nımwrhenimiah. ³ Təkwtəkwwi iəpkarə mhə kitaha m kimiaha ia nıpwrak, mətə ia nənımwik iakamarə kitaha m kimiaha. Trini minuə iakamarə kitaha m kimiaha, iakuvəni raka ia nəghi Iesu Iərimənu səkitaha nəfe tso ia iəmə nəha. ⁴ Nəpin hiəusəsimwın kimiaha me, nənə ia nənımwik iou mwi iakamarə kitaha m kimiaha, nənə ia niskaiien səvəi Iesu Iərimənu səkitaha, ⁵ kimiaha tihəmri pen iəmə nəha ia rəgi Setan mə tukouraha nıpwran. Tiho iamınha irə mə tukuvehimiru nənımwi iəmə nəha ia nəpin nəha Iərimənu səkitaha Iesu truvehe irə.

⁶ Noien sə hiaməgkiari mamhərpwi kimiaha irə ripkamasan mhə. Hiəukurən uə rekəm? Yis ouihı raməse bred pəpwıə. ⁷ Tihəuvehi raka yis akuas mə kimiaha tihəmwhen ia bred vi sə yis riwən irə. Nıpərhiien kimiaha hımwhen ia bred nəha ti nəri nə mə Kristo, kwəti sipsip səkitaha səvəi nəveginien asori nəha Pasova, kinousi əpune niten ruvehimiru kitaha. ⁸ Ro pen pwəh kitaha tso nəveginien asori nəha, mhəpwəh nəmwəkiien kitaha me, mhəpwəh noien ərəha. Noien me nəha həmwhen ia yis akuas. Mətə pwəh so nəveginien asori nəha mho noien sə rəmher matukwatukw rəmwhen ia bred sə yis riwən irə.

⁹ Iakuvərai raka nəkukuə riti m kimiaha, mini mə tihəpwəh navən pərıien kimiaha nərman mine nıpran səməme kamhəiri əpnəpən irəha me, ¹⁰ mamhəpwıtig ti nautə səvənraha, mamhakres, mamhəfwaki m nənımwi

nari me. Ripko mhə nɪpwrai nəgkiariien nəha səiou mə kimiaha tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərmama me səvai tɪprənə i səməme kamho noien ərəha me nəha. Rəknekin ko hiəpkaraka mhə ia nɪrəha ti nəri nə mə kitaha mɪnraha samarə ko səpkaraka mhə ia təkure tɪprənə i. ¹¹ Mətə nəkukuə sə iakimərai m kimiaha, nɪpwrən ro iamɪnhi irə mə tihəpwəh navən pəriien kimiaha nərman mine nɪpran səməme kamhəni mə irəha nəkur əfwaki me, mətə kamhəiri əpnapen irəha me, mamhəpwɪtɪg ti nautə səvənraha, mamhəfwaki m nənɪmwɪ nari me, mamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, mamhənɪmwɪ pik nənɪmwɪien skai mamhakonə irə, mamhakres. Kimiaha tihəpwəh nəkure pəriien kimiaha nərmama me nəha mhani nari kimiaha mɪnraha.

¹²⁻¹³ Ripko mhə səiou nəha wok mə takəkiri noien səvai nərmama iruə me. Kumwesən əpa trəkiri noien səvənraha. Mətə kimiaha nakalasia me kimiaha nərmama me i nəkwai nɪmwə nənə tihaməkeikei mhəkiri noien me səkimiaha me. Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tihərhi irapw iərmama sə ramo noien ərəha ia nɪmwɪrhenimiaha.”

6

Nakalasia me mine nəvisəien me səvənraha

¹ Nəpɪn kimiaha mi kəru krouəski irau me, nənə ro naurisien mə irau trouevhi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səməme hərəirei Kumwesən mə tuhəkiri nəgkiariien səvənrau. Irau trouəkeikei rouevhi nəvisəien səvənrau rouevən ti nərmama səvai Kumwesən pwəh irəha həkiri. ² Hiəukurən uə rekəm? Ia nəpɪn sə tɪpkuvehe nərmama me səvai Kumwesən tuhəkiri nərmama ia təkure tɪprənə i ti noien me səvənraha. Trɪni mɪnuə kimiaha tihəkiri nərmama ia təkure tɪprənə i rəfo, ko hiəpkəkiri atukw mhə noien kwərəkəwərha me səkimiaha? ³ Hiəukurən uə rekəm? Kitaha tsəkiri nagelo me ti noien me səvənraha. Mə ro iamɪnhi irə, noien me səvai tɪprənə i haməru a ti nəkiriien. ⁴ Ro pen rəfo kimiaha hiaməuvən ti nərmama me nəha səməme nakalasia me həkisai mhə irəha mə irəha tuhəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha sə ro me iamɪnha irə? ⁵ Iakani nəgkiariien nəha ramo naurisien m kimiaha. Rəfo, kimiaha riti riwən sə nukurənien səvənhi rəmwhen mə trəmri amasan nəvisəien səvai piəvtaha mi kəru? ⁶ Mətə piəvtaha mi krouəvisə mɪnrəu me rouevhi rouevən ti nərmama səməme həkini mhə nɪpərhiennien ia Kristo mə irəha tuhəkiri nəgkiariien səvənrau.

⁷ Noien nəha hiaməuvən ti iərmama riti mə trəkiri kimiaha ti nəvisəien me səkimiaha ramahətən pen me hiənarfaɪ raka ia suatuk səvai Kumwesən ia nɪmɪruien səkimiaha. Rəfo, trɪni mɪnuə iərmama riti ramo rərəha ia niram, ramasan mə tikenouenou a irə. Trɪni mɪnuə rameikuə ia niram, mamakres mik, ikenouenou a mwɪ irə. ⁸ Mətə rekəm. Kimiaha piəvmiaha me a, mətə hiamə rərəha ia kimiaha me, mamheikuə ia kimiaha me, mamhakres m kimiaha me.

⁹ Kimiaha tihaməkeikei mhəukurən. Nərmama səməme həkpatukwatukw mhə irəha ko həkpuvɪmwə mhə ia nɪtətə sə Kumwesən ramərɪmənə irə. Tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Nərman mine nɪpran səməme kamhəiri əpnapen irəha me, mine nərmama səməme kamhəfwaki m nənɪmwɪ nari me, mine nərman mine nɪpran səməme kamhakres ia nɪrəha me, mine nərman səməme kamhəiri atukw a irəha me, ¹⁰ mine rakres me, mine nərmama səməme kamhəpwɪtɪg ti nautə səvənraha, mine

nærmama sëmæme kamhænimwi pik nænimwiiën skai mamhakonæ, mine nærmama sëmæme kamhæni neikuæien mamhouraha næghi iærmama iræ, mine nærmama sëmæme kamheikuæ mamhakres, iræha ko hæpkuvnimwæ mhæ ia nitætæ sæ Kumwesæn ramærimænu iræ. ¹¹ Fwe kupwæn kimiaha me nepwin hianamo iamînha iræ. Mætæ tækwækwuni næha, ia næghi Iærimænu sækitaha Iesu Kristo mine ia niskaiien sævæi Nænimwin Ikinan, Kumwesæn rinæpærhi raka kimiaha hiæmher. In rino hiæuvehe nækur ikinan me sævænhi, muvæni raka mæ kimiaha hiatukwatukw ia nænimen.

Nærman mine nipran kamhæiri æpnapen iræha me rææha ia næmri Kumwesæn

¹² Kamîni mæ, “Narimnari me pam ramasan a iou iakukuræn noien,” nipærhienien, mætæ ripko mhæ iræha pam tuhasitu. “Narimnari me pam ramasan a iou iakukuræn noien,” mætæ iou ko iapkæseni mhæ mæ nari riti trærkwi iou, mamærimænu ia nirak. ¹³ Kamîni mæ, “Næveginien kîno sævæi tîpwi iærmama, nænæ tîpwi iærmama kîno sævæi næveginien.” Nipærhienien, mætæ Kumwesæn trouraha irau pæri. Nipwrai iærmama komhæ kîno mæ iærman triri æpnapen nipran iræ, mætæ kîno nipwrai iærmama mæ trægnægini Iærimænu iræ, nænæ Iærimænu ramaræ ti nipwrai iærmama. ¹⁴ Kumwesæn rino Iærimænu sækitaha rætui mwi ia nemhæien, nænæ ia niskaiien sævænhi in tro mwi kitaha sætui mwi. ¹⁵ Hiæukuræn uæ rekæm? Nipwrataha iræha nipæri nipwrai Kristo. Nænæ rerimiahæ rirhi mæ ko iakuvehi nipwrak i sæ in nipæri nipwrai Kristo nevæn mæ kuatia iræ irau pran ia suatuk? Rekæm! Ko ripko mhæ iamînhi iræ mine. ¹⁶ Hiæukuræn uæ rekæm? Iærmama sæ ramiri pran ia suatuk, irau krouvehe rouæmwhen ia nipwrai iærmama kuatia. Ræmwhen ia nægkiariien i kîmærai pen ia Nækukuæ Ikinan rani mæ, “Irau trouvehe rouæmwhen ia nipwrai iærmama kuatia.” ¹⁷ Mætæ iærmama sæ rauvehe mamæ kuatia irau Iærimænu sækitaha, in ruvehe mæ kuatia irau min ia nænimwin.

¹⁸ Tiharaka mhæpwæh nevænien ipaka ti noien i sæ iærman ramiri æpnapen nipran. Noien æræha me nepwin sëmæme iærmama ramo, iræha fwe iruæ ko hæpkuvnimwæ mhæ ia nipwrai iærmama. Mætæ iærman sæ ramiri æpnapen nipran ramo noien æræha riti ia nipwran atukw. ¹⁹ Hiæukuræn uæ rekæm? Nipwramiahæ ræmwhen ia nimwæ riti sævæi Nænimwin Ikinan fwe ia rerimiahæ. Kumwesæn ruvei pehe Nænimwin næha m kimiaha. Nænæ ripko mhæ sækimiahæ atukw a næ nipwramiahæ. ²⁰ Kumwesæn rinææku raka kimiaha ia næækuien riti ræknekîn. Ro pen tihamækeikei mhæuvehi utæ næghi Kumwesæn ia næfe hiamo ia nipwramiahæ.

7

Næræien

¹ Ia nikaren sævæi næresien me næha hiæmærai mhærhi pehe miou. Ramasan mæ iærman riti træpwæh nirriien pran. ² Mætæ nærman mine nipran kamhæiri æpnapen pik iræha me ro pen ramasan mæ iærman riti tramækeikei miri pran riti sævænhi, nænæ pran riti tramækeikei mesi pen iærman riti sævænhi. ³ Iærman tramækeikei mapri irau pran sævænhi trîni minuæ pran rokeikei, nænæ pran tramækeikei mapri irau iærman sævænhi trîni minuæ iærman rokeikei. ⁴ Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ pran ræpwæh nærimænu atukwien ia nipwran, mætæ iærman sævænhi ramærimænu iræ. Ræmwhen a mwi iærman in ræpwæh nærimænu atukwien ia nipwran, mætæ pran sævænhi ramærimænu iræ. ⁵ Ripkamasan mhæ mæ pran uæ iærman rehekir ti nipwran trîni minuæ riti

rokeikei. Mətə trini minuə irau pəri krouəseni mə trouəpwəh napri pəriien nəp̄in ouihi a ti nəfwakiien, nənə ramasan a. Mətə irau trouəkeikei rouvehe rouapri pəri mwi kamo riməru ti Setan mə tro irau kroumwei ia nərəhahien ti nəri nə mə irau kroupkiskai mhə. ⁶ Nəgkiariien nəha iakini mə, “Trouəpwəh napri pəriien nəp̄in ouihi a ti nəfwakiien,” ramarə a ia kimiaha mə tiho uə tihəpwəh noien, ripko mhə loa riti. ⁷ Iakregi mə ko nərmama me pam həmwhen a ia nirak, səiou pran riwən, ramasan, mətə Kumwesən rəpwəh nuvei penien niskaiien m nərmama me pam mə tuharə əpa. Riti raūvehi niskaiien mə tro iam̄inhi irə, riti mwi mə tro iam̄inha irə.

⁸ Nərmama səməme həpkarə pəri mhə mine səməme nərman uə n̄pran me səvənraha həuvamhə raka, iakani mə ramasan mə irəha tuhəpwəh narə pəriien rəmwhen a ia nirak. ⁹ Mətə trini minuə rəknekin ti nərəha mə tuhavən ia suatuk atukwatukw nənə ramasan mə irəha tuhaməkeikei mharə pəri pwəh iərman rerin rəpwəh nevən pikien ia pran, pran rerin rəpwəh nevən pikien ia iərman.

¹⁰ Nərmama me səməme kamharə pəri, iakani pehe tukumiaha i, ripko mhə nəgkiariien səiou mətə səvəi Iərimənu səkitaha, mə pran trəpwəh nəpwəhien iərman səvənhi. ¹¹ Mətə trini minuə pran rəpwəh iərman səvənhi, in trəpwəh mwi narə pəriien irau iərman riti mwi, mətə mə rəfo in trirərig pen a mwi ti iərman səvənhi. Nənə iərman trəpwəh nəpwəhien pran səvənhi.

¹² Trini minuə piəvtaha riti pran səvənhi ripkahatətə mhə ia Kristo, mətə rəsəni mə trouarə irau iərman nəha, iərman trəpwəh nəpwəhien prən nəha. Nəgkiariien i iakani ripko mhə səiou mətə səvəi Iərimənu səkitaha. ¹³ Trini minuə pran riti səvənhi iərman rəpwəh nahatətəien ia Kristo, mətə rəsəni mə trouarə irau prən nəha, prən nəha trəpwəh nəpwəhien in. ¹⁴ Kimiaha hiəukurən. Iərman sə ripkahatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi pran səvənhi rino raka iərman nəha ruvehe məmwhen ia nari riti kinəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Nənə pran sə ripkahatətə mhə ia Kristo, nahatətəien səvəi iərman səvənhi rino raka prən nəha ruvehe məmwhen ia nari riti kinəmri əpə ro ikinan i səvəi Kumwesən. Mə ripko mhə iam̄inhi irə nəkwərhakwərha me səvənrau tuhəmkemik ia nəmri Kumwesən, mətə təkwtəkwiini irəha həuvəuvehe mhəno ikinan i.

¹⁵ Mətə trini minuə sə nəha ripkahatətə mhə ia Kristo rokeikei mə irau trouəpwəh irau me, pwəh ro iam̄inhi irə. Piəvtaha riti uə kitirimətaha riti nari riti mwi riwən rərihi irau pran uə iərman sə rinəpwəh in iam̄inha irə. Mətə Kumwesən rinəkwein kitaha mə tsarə ia nəmərinuien. ¹⁶ Ik pran sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuvehimiru iərman səim uə? Nənə ik iərman sə ikamahatətə ia Kristo, tikəfukurən? Rosi tikuvehimiru pran səim uə?

¹⁷ Mətə nəri kuatia i mə pwəh kimiaha kuatia kuatia tihamarə ia narəien sə Iərimənu səkitaha riməuvei pehe m kimiaha fwe kupwən sə hiənamarə irə ia nəp̄in nəha in rinəkwein ia kimiaha. In i nəvəhagien səiou iakauvei pen m nakalasia me pam. ¹⁸ Kimiaha səməme kuvəuvehi raka ninhum m kimiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein ia kimiaha, rərəha mə ipwet mine hiaməmwur mə tihamərkwafə noien nəha kino m kimiaha. Kimiaha səməme kəpwəh nuvehien ninhum m kimiaha fwe kupwən, kurirə Kumwesən rəkwein kimiaha, rərəha mə ipwet mine tihəuvən mə tukuvehi ninhum m kimiaha. ¹⁹ Iakani iam̄inhi irə ti nəri nə mə ro nəri auər a irə mə kuvehi ninhum m iərmama uə kəpwəh nuvehien, mətə nəri anan riti in i

tsamækeikei mho nægkiariien me sǝvǝi Kumwesǝn. ²⁰ Kimiaha kuatia kuatia tihamækeikei mharǝ a ia narǝien sǝ hiǝnamarǝ irǝ fwe kupwǝn ia nǝpǝn nǝha Kumwesǝn rinǝkwe in ia kimiaha. ²¹ Trini minuǝ ik slef riti nǝpǝn Kumwesǝn rǝkwe in ik, tikǝpwǝh nǝtǝrig pikien. Mǝtǝ trini minuǝ ikukurǝn suatuk sǝ tukifi nari ia niram, ikesi pen. ²² Kimiaha hiǝukurǝn. Trini minuǝ Iǝrimǝnu rǝkwe in ia iǝrmama riti sǝ in slef, iǝrmama nǝha rǝmwhen ia iǝrmama riti kuvǝfi raka raka nari irǝ in sǝvǝi Iǝrimǝnu. Ia noien a mwi nǝha, trini minuǝ Iǝrimǝnu rǝkwe in ia iǝrmama riti sǝ rǝpko mhǝ in slef, iǝrmama nǝha in slef riti sǝvǝi Kristo. ²³ Kumwesǝn rinǝrǝku raka kimiaha ia nǝrǝkuuien riti nǝnimen rǝknekin. Ro pen tihǝpwǝh nuveheien mho kimiaha slef me sǝvǝi nǝrmama. ²⁴ Piak me, nǝfe narǝien kimiaha kuatia kuatia hiǝnamarǝ irǝ fwe kupwǝn ia nǝpǝn nǝha Kumwesǝn rinǝkwe in ia kimiaha, ramasan mǝ tihamarǝ a irǝ kimiaha Kumwesǝn.

²⁵ Ia nikaren sǝvǝi nǝresien nǝha mǝ rǝfo ia nǝkur vi me sǝmǝme hǝpkarǝ pǝri mhǝ ihi, iou iǝpkuvehi atukwatukw mhǝ nægkiariien riti ti Iǝrimǝnu sǝkitaha. Mǝtǝ takini nǝtǝrigien sǝiou, nǝnǝ ti nǝri nǝ mǝ Iǝrimǝnu sǝkitaha rinapi pik tukw iou, ro pen hiǝukurǝn nǝniien nǝpǝrhienien ia nǝfe takini.

²⁶ Ia nǝtǝien sǝiou, ti nǝri nǝ mǝ kitaha samarǝ ia nǝpǝn ǝknekin ipwet mine, ramasan mǝ iǝrmama riti tramarǝ a iamǝnhi irǝ mamevǝn. ²⁷ Ik iǝrmama sǝ ikinarǝ pǝri raka kimirau pran, tikǝpwǝh neitehien narǝien sǝim. Nǝnǝ ik iǝrmama sǝ ikǝpwǝh ihi narǝ pǝriien kimirau pran, tikǝpwǝh nǝtuiien pran riti sǝim. ²⁸ Mǝtǝ trini minuǝ ikuǝ tika rǝ pǝri kimirau pran, ipko mhǝ noien ǝrǝha. Nǝnǝ trini minuǝ pran vi riti rinuǝ trarǝ pǝri irau iǝrman, in rǝpko mhǝ noien ǝrǝha. Mǝtǝ nǝrmama sǝmǝme kamho iamǝnha irǝ tuhǝregi nǝmisǝien ia tǝkure tiprǝnǝ i, nǝnǝ iǝkǝpwǝh nokeikeien mǝ tihǝregi nǝmisǝien me nǝha.

²⁹ Piak me, in i nǝpwrai nægkiariien sǝiou. Nǝpǝn sǝvǝi tiprǝnǝ i ruvǝuvehe muvǝkwakwa. Ro pen ipwet mine muvehe mamevǝn nǝrman me sǝvǝnraha me fwe nǝpran me tuhamarǝ rǝmwhen mǝ nǝpran me sǝvǝnraha me hǝiwǝn. ³⁰ Nǝrmama sǝmǝme rerinraha rǝpou, irǝha tuhamarǝ rǝmwhen mǝ rerinraha rǝpwǝh nǝpouien. Nǝrmama sǝmǝme rerinraha ragien, irǝha tuhamarǝ rǝmwhen mǝ rerinraha rǝpwǝh nagienien. Nǝrmama sǝmǝme kamhǝuvehi nǝmri narimnari me, irǝha tuhamarǝ rǝmwhen mǝ rǝpko mhǝ sǝvǝnraha. ³¹ Nǝrmama sǝmǝme kamho narimnari me sǝvǝi tiprǝnǝ i, irǝha tuhamarǝ rǝmwhen mǝ narimnari me nǝha rǝpko mhǝ nimiruien ihi sǝvǝnraha. Iakani iamǝnhi irǝ ti nǝri nǝ mǝ tiprǝnǝ i sǝvǝi tǝkwtǝkwuni mine rinauvehe triwǝn.

³² Nǝnǝ iakokeikei mǝ tihǝpwǝh nǝtǝrig pikien ti nari riti sǝvǝi tiprǝnǝ i. Iǝrman sǝvǝnhi pran riwǝn, in ramǝtǝrig pik ti narimnari me sǝvǝi Iǝrimǝnu mǝ trǝfo mo reri Iǝrimǝnu ragien. ³³ Mǝtǝ iǝrman sǝvǝnhi fwe pran in ramǝtǝrig pik ti narimnari me sǝvǝi tiprǝnǝ mǝ trǝfo mo reri pran sǝvǝnhi ragien. ³⁴ Nǝnǝ nǝtǝrigien sǝvǝnhi ro kǝru. Rǝmwhen a mwi pran sǝvǝnhi iǝrman riwǝn, uǝ pran vi, in ramǝtǝrig pik ti narimnari me sǝvǝi Iǝrimǝnu mǝ in trǝfo marei ti Iǝrimǝnu sǝkitaha ia nǝpwran mine nǝnimwǝn. Mǝtǝ pran sǝvǝnhi fwe iǝrman, in ramǝtǝrig pik ti narimnari me sǝvǝi tiprǝnǝ mǝ trǝfo mo reri iǝrman sǝvǝnhi ragien. ³⁵ Iǝpkini pehe mhǝ nægkiariien me i mǝ takǝkouani pehe nǝkwus ia kimiaha, mǝtǝ iakani ti namasanien sǝkimiaha. Iakokeikei mǝ tiharǝ ia noien atukwatukw, mamho tukwini nari mǝ Iǝrimǝnu sǝkitaha, mho a nǝtǝrigien sǝkimiaha irǝ kuatia.

³⁶ Mətə trini minuə iərman riti mine pran vi riti kimərifi irau mə trouarə pəri, nənə iərman rini mə trouəpwəh pəpim, mətə rerin rirhi mə ripko mhə noien atukwatukw ia prən nəha, nənə trini minuə prən nəha rarə amasan a meste nuk me nepwin, nənə iərman rerin rirhi mə traməkeikei miri prən nəha, nənə ramasan a, in rukurən niriiien. In ripko mhə noien ərəha. Ramasan mə irau trouarə pəri.^a ³⁷ Mətə mə iərman nəha rəpwəh nokeikeiien mə trarə pəri irau prən vi nəha kimərifi mə səvənhi, iərmama riti riwən sə raməkeikei min mə trəpwəh niriiien prən nəha, mətə in nə nətərigien atukw a səvənhi, iərman nəha in mwī ro noien amasan. ³⁸ Ro iamīnhi irə iərman sə riri pran vi səvənhi, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə ripkiri mhə pran in ramo noien amasan məpi raka.

³⁹ Pran sə rinerə raka kinərkwī tərini irau iərman səvənhi nəpin iərman səvənhi ramiru. Mətə trini minuə iərman səvənhi ruvamhə, kifi nari irə rukurən nesi penien iərman riti mwī sə in rokeikei, mətə nari kwatia in traməkeikei mesi pen iərman riti sə ramahatətə ia Iərimənu səkitaha. ⁴⁰ Mətə ia nətərigien səiou trini minuə in ramarə a iamīnhi irə mine məpwəh nesi penien iərman riti mwī rerin tragien. Rerik rirhi mə Nənimwin səvəi Kumwesən ruvei pehe nətərigien nəha miou.

8

Nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha

¹ Ia nikaren səvəi nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha, kitaha səukurən mə kitaha pam saməuvehi nukurənien. Nukurənien in nari riti sə iərmama raməfiəutə in tukwe, mətə nokeikeiien rauvrhəkin iərmama ruvehe mautə. ² Trini minuə iərmama riti rerin ramrhi mə rukurən pik nari, in ripkukurən anan mhə narimnari me səməme in traməkeikei mukurən. ³ Mətə trini minuə iərmama riti rokeikei Kumwesən, Kumwesən rukurən in.

⁴ Rəfo ia nəveginien i kauvei pen m nənimwi nari me səməme kaməfwaki pen minraha? Kə sani nəveginien me nəha uə rəkəm? Kitaha səukurən mə nənimwi nari sə kaməfwaki pen min ramahatən pen nipwrai nari riti sə ripkimiru mhə. Səukurən mwī mə Kumwesən riti mwī riwən mətə kwatia a. ⁵ Mətə kumwesən eikuə me i kamīni mə kamharə ia neiai mine ia təkure tiprənə i ko kamharə pərhiən kə rəfo? Nipərhienien i mə kamīni mə “kumwesən me” mine “iərimənu me” irəha həpik, ⁶ mətə tukutaha i, səkitaha Kumwesən kwatia a, Tata Kumwesən. In nukune narimnari me pam. Ro iamīnhi irə nimiruien səkitaha səvənhi. Iərimənu səkitaha kwatia a, Iesu Kristo. Narimnari me pam həuku pen irə mharə. Ro iamīnhi irə nimiruien səkitaha ruku pen tukwe.

^a **7:36:** Suatuk riti mwī ti nuvsiniien nəgkiariien i ia vas 36-38 ro iamīnhi irə: “Trini minuə iərman riti ia nətərigien səvənhi rətə mə ripkatukwatukw mhə mə trəkwtəmhirī əknekin prən ouihī vi səvənhi, nənə mətə mə nuk səvəi prən ouihī vi nəha rinəmwhen raka, nənə iərman nəha riregi rəmwhen mə in trevən merə, ramasan mə tro rəmwhen sə rokeikei, maraka irə pwəh revən merə. Mə ro ianha irə ripko mhə noien ərəha. Mətə iərman sə nətərigien səvənhi riskai, nari riti ripkəkeikei mhə min, rinətərig raka irə fwe ia rerin mə trəkwtəmhirī əknekin prən ouihī vi nəha səvənhi məpwəh nəsenien mə trevən merə, iərmama nəha in mwī ramo noien amasan. Ro iamīnhi irə, iərman sə ruvei pen prən ouihī vi səvənhi mə trevən merə, in ramo noien amasan. Nənə iərman sə rəkwtəmhirī əknekin prən ouihī vi səvənhi mə trəpwəh nəvənien merə, in ramo noien amasan məpi raka. **7:39:** Rom 7:2-3 **8:1:** Wok Me 15:29 **8:2:** Kal 6:3 **8:3:** Kal 4:9 **8:4:** 1Kor 10:19, Kal 4:8, Dut 4:35,39, Dut 6:4 **8:6:** Mal 2:10, 1Kor 12:5,6, Efes 4:5,6, Jon 1:3

⁷ Mətə nərmama pam həpkukurən amasan mhə nəri nəha. Nərmama nepwīn nəha ikin irəha hənəməfwaki pik m nənīmwi nari me fwe kupwən. Ro pen ipwet mine nəpīn hani nəveginien i kauvei pen m nənīmwi nari me səməme kaməfwaki pen mīnraha, rerīnraha rīrhi mə haməsiai ihi nənīmwi nari me nəha. Irəha hərəgi pen ia nīrəha mə hənə noien ərəha ti nəri nə mə nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə. ⁸ Mətə nəveginien ko rīpkuvehi mhə kitaha səuvehe ipaka ti Kumwesən. Sani uə səpkani mhə ro nəri auər a irə.

⁹ Kuvəfi raka nari ia kimiaha hiəukurən nənīien nəveginien me nəha, mətə tihaməkeikei a mhətui amasan tukwe. Rərəha mə noien səkimiaha tro nərmama səməme nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə həmwei ia noien ərəha. ¹⁰ Ik sə ikukurən mə ikukurən nənīien nəveginien i kauvei pen m nənīmwi nari sə kaməfwaki pen min. Trini minua iərmama riti nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə rətōni ikaməni nəveginien me nəha, truvi mwi in rəni rino noien ərəha. ¹¹ Trini minua iko iamīnha irə, nukurənien nəha səim trouaha iərmama i nahatətəien səvənhi rīpkiskai mhə, in piəvtaha riti sə Kristo rīmamhə tukwe. ¹² Ia suatuk nəha kimiaha hīamo noien ərəha ia Kristo ti nəri nə hīamo noien ərəha ia piəvtaha me. Rəmwhen hīamo noien riti mamhəuəsi irəha irə nəpīn nahatətəien səvənraha rīpkiskai mhə. ¹³ Ro iamīnhi irə trini minua nəveginien riti sə iakaməni ramo piak mə trīmwei ia nərəhāien, ramasan mə takəpwəh nənien mwi nəveginien nəha nəpīn riti mə in trəpwəh nīmweien.

9

Pol raməgkiari m nərmama me səməme kamhəkiri noien səvənhi mə rəpwəh nəmwhenien

¹ Iou iərmama riti sə iakukurən noien nəfe iakokeikei uə rekəm? Ouəh! Iou aposol riti uə rekəm? Ouəh! Iou iakinətōni Iesu Iərimənu səkitaha ia nənimek uə rekəm? Ouəh! Kimiaha nə kwənkwai wok me səiou uə iakamo tukwini m Iərimənu səkitaha uə rekəm? Ouəh! ² Rosi nərmama nepwīn kamhətōni iou mə ko mhə iou aposol, mətə kimiaha ko hiəpkətə mhə iamīnha irə. Nīmīruien səkimiaha sə hīaməuvehe mho kuatia kimiaha Iərimənu səkitaha ramahatən pen mə iou aposol pərhiēn riti.

³ In i nəgkiariēn səiou takīn pen ti nərmama me i səməme kamhəkiri noien səiou mə rəpwəh nəmwhenien. ⁴ Kimiaha hīaməni mə rīpkatukwatukw mhə mə tihəuvei pehe nəveginien mine nəri kamənīmwi m kimaha ti wok səkimaha, mətə ratukwatukw a mə tihəuvei pehe narīmni me nəha. ⁵ Kimiaha hīaməni mə rīpkatukwatukw mhə mə ia navənien səkimaha tahəiri nīpran me səkimaha həkurirə ia kimaha rəmwhen ia aposol me nepwīn mwi mine piəvi Iərimənu səkitaha me mine Pita kamho, mətə ratukwatukw a mə kimaha taho iamīnha irə. ⁶ Uə rəfo, rosi rerīmiaha rīrhi mə iou mine Panapas kimrau əpa trouəkeikei rauo atukw wok ti narəien səkimrau? Nətərigien nəha rīpkatukwatukw mhə.

⁷ Sin ramo iaruaḡən in mətə rəpwəh nokeikeiēn mə tukərəku in irə? Uə sin raməmhu mətə rīpkuvehi mhə nəveginien riti sənəni ia nəmhiēn nəha? Uə sin raməkwməni nərīmīru me mətə rəpwəh ihi nənien riti? ⁸ Rerīmiaha rīrhi mə narīmni me səməme iakaməgkiari irə haməuku pen a ia nətərigien səvəi iərmama? Rekəm! Loa rani a nari kuatia. ⁹ Kimərəai pen nəgkiariēn i ia

Loa səvəi Moses rani mə, “Tihəpwəh nərihi təriniien tərhuī kau nəp̄in rameivə testesi kwənuni wit mə tekin trier raka.” Rəfo, Kumwesən rerin ramrhi a kau me, ¹⁰ uə in rini nəgkiariien nəha rerin ramrhi mwi kitaha? Ouah, kimərai nəgkiariien nəha tukutaha. Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə nərmama səməme haməkupwən mhəmhu ia nəmhien, nənə səməme həkurirə mhavən ia nəmhien nəha, nətəriɡien səvənraha kuatia a mə tuhəuvehi nəveɡinien ia nəmhien nəha. ¹¹ Ia wok səkimaha kimaha iahəmwhen ia iərmama riti rinəpwei nuni nari ia nəmhien. Nəmhien nəha in nə kimiaha. Nəri sə iahənəpwei in nə narimnari me səməme tuhasitu ia nənimw̄imiaha. Ro iam̄nhi irə ratukwatukw mə kimiaha tihəuvei pehe narimnari me tuhasitu ia nipwramaha. Noien nəha rəmwhen ia iərmama sə ramesi kwənkwaī nari ia nəmhien sə riməsese tukwe. ¹² Rosi nərmama əpə me nepw̄in həukurən nəresien nəveɡinien tukumiaha nənə ratukwatukw a ti nəri nə mə irəha kamhasitu ia kimiaha, mamho wok səvəi Kumwesən. Mətə rəfo ia kimaha? Nəresien səkimaha ratukwatukw anan məpi raka irəha.

Mətə kimaha iahəpko mhə ia kimiaha rəmwhen mə kimaha iahəukurən noien. Kimaha iahəpwəh nokeikeien mə taho nari riti rəsīsəɡ ia nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ro pen nəfe nari sə ripam rauvehe tukumaha mətə iahaməvrani. ¹³ Hiəukurən uə rekəm? Nərmama səməme kamho wok ia nimwə səvəi Kumwesən haməuvehi nəveɡinien sənənraha ia nimwə nəha. Nənə səməme kamhəvi netə ia nifatə, irəha kamhani nipərpəri nərimiru me i səməme kamhousi əpune irəha mamhəuvei pen m Kumwesən. ¹⁴ Ia suatuk kuatia lərimənu səkitaha riməni nəkwən mə nərmama səməme kamhəni irapw nəgkiariien amasan səvənhi, nərmama me nəha səməme kamhəregi irəha tuhaməkeikei mhəuvei pen narimnari me səvəi narəien səvənraha.

¹⁵ Mətə iou iapko anan mhə narimnari me nəha ratukwatukw a mə tako. Nənə nəkukuə i iakamrai təkwətəkwuni iapkraī mhə mə takəres nərəkuien sə ro iam̄nha irə. Iakaməgkiari ərpwi kwopti mə iakani irapw nəgkiariien amasan kipkərəku mhə iou irə. Nənə iakəpwəh nokeikei ananien mə takəsi pen suatuk əpə. Nəmhəien ramanan məpi raka suatuk əpə. ¹⁶ Trini minuə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, takəgkiari ərpwi ti nəfe? Kinəmri pehe wok nəha ia rəɡik takaməkeikei mo. Aueh nəmisəien asori truvehe tukw iou trini minuə iakəpwəh nəvisau irapwien nəgkiariien amasan nəha! ¹⁷ Trini minuə iou iakimərfi wok i mə tako, nənə ratukwatukw a mə takuvehi nərəkuien irə. Mətə in Kumwesən sə rimərfi iou məmri wok i ia rəɡik, nənə ro pen takaməkeikei mo. ¹⁸ Nənə nəfe nəha nərəkuien səiou? In i mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo mauvei pen auər a m nərmama irəha həpwəh nərəkuien iou irə. Ratukwatukw a mə takuvehi nərəkuien irə, mətə iou iakəpwəh.

¹⁹ Nipərhiendien iərmama riti ripkərimənu mhə ia nirak, mətə iou iakiməuvehi irapw atukw iou mə iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m nərmama me pam mə takuvi pehe nərmama həpik həuvehe ti Kristo. ²⁰ Nəp̄in iakavən kimaha nəkur Isrel, iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Irəha kamharə tegin Loa səvəi Moses, ro pen nəp̄in iakavən kimaha minraha iakuvehe məmwhen ia nirəha. Nipərhiendien i iou iapkarə tegin mhə Loa səvəi Moses, mətə iakuvehe məmwhen ia nirəha mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. ²¹ Nəp̄in iakavən kimaha nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, həpkuvehi mhə Loa nəha, iakuvehe məmwhen

ia niraha. Mətə iakəpwəh nərarkiien Loa səvəi Kumwesən, rekəm. Iakamarə tegin Loa səvəi Kristo. Iakamo iaminih i rə mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. ²² Nəpin iakavən kimaha nərmmama nahatətəien səvənraha rəpwəh niskaiien, iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə takuvi pehe irəha həuvehe ti Kristo. Nərmmama me pam noien səvənraha səpəmsəpə, mətə nəpin iakavən kimaha minraha iakuvehe məmwhen ia nirəha, mə ia suatuk me pam takuvi pehe nepwin həuvehe ti Kristo. ²³ Iakamo iaminih i rə ti nəgkiariien amasan səvəi Kristo, mə iou mwī takuvehi namasanien me səməme həuku pen ia nəgkiariien amasan nəha.

²⁴ Hiəukurən uə rekəm? Ia nauuien, nərmmama me pam hamaiu, mətə kuation a trəvtənhi nərmmama me pam kuvei pen nərəkuien min. Nənə ramasan mə tihaiu ia noien səvəi nauuien mə tihəuvehi nərəkuien nəha.

²⁵ Nərmmama me pam səməme kamhau, ia narimnari me pam kamho tuhaməkeikei mharəi tukwe. Irəha kamho mə tuhəuvehi nərəkuien sə triwən, mətə kitaha samo mə tsəuvehi nərəkuien sə ramarə rerin. ²⁶ Ro iaminih i rə, rəmwhen ia nauuien, iou iapkau əpnəpən mhə. Nənə rəmwhen ia iərmama sə raməru iərmama, iou iapkarquai mhə rəmwhen ia iərmama sə raməru i kwənmahan. ²⁷ Mətə iakamo nəmisəien m nipwrak mə nipwrak truvehe miskai mo rəmwhen sə iakokeikei. Iakamo iaminih i rə kamo nəpin iakinəvisau raka m nərmmama mə tuhəuvehe mhaiu ia nauuien nəha, mətə kurirə irə iakəru natuakəmien me səvəi nauuien nəha nənə kərarki iou ia nauuien.

10

Noien səvəi nəkur Isrel fwe kupwən trəsəupwiri kitaha

¹ Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə nəpin kaha kupwən me səkimaha həməier fwe Ijip, irəha pam havən tegin nəpuə riti. Irəha pam həpi simwin ia təsi əruerəv. ² Ia nəpuə nəha mine təsi Kumwesən ro paptəes ia nirəha pam mə irəha nərmmama me səvəi Moses. ³ Irəha pam hani nəveginien kuation a sə Kumwesən ruvei pen minraha. ⁴ Irəha pam hənimwi nui kuation a sə Kumwesən ruvei pen minraha. Irəha hamənimwi nui ia kəpwier səvənhi sə rakurirə ia nirəha, nənə kəpwier nəha in Kristo. ⁵ Irəha pam hənəo iaminha irə, mətə Kumwesən rerin ripkagien mhə ti nirəha həpik, ro pen irəha hemhə əpnəpən a fwe ia kwopun akwesakwes.

⁶ Narimnari me nəha həmwhen ia nimitəien me səməme tuhəsəupwiri kitaha. Rərəha mə kitaha tsokəikei noien ərəha me rəmwhen irəha hənəmo fwe kupwən. ⁷ Rərəha mə kitaha tsəfwaki m nənimwi nari me rəmwhen irəha nepwin hənəmo fwe kupwən. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmmama me nəha irəha həkure mhani nari, mhənimwi, kurirə irə həkəmter mamhotanis.” ⁸ Rərəha mə kitaha tsəiri əpnəpən nipran rəmwhen irəha nepwin hənəmo fwe kupwən, nənə irəha pam twenti-tri-təosen həmamhə ia nəpin kuation a. ⁹ Rərəha mə kitaha tsəipweipwi Iərimənu səkitaha^a rəmwhen irəha me nepwin hənəmo fwe kupwən, nənə snek me hahi əpune irəha. ¹⁰ Rərəha mə kitaha tsəgkiari əgkiari mhəni ərəha Kumwesən rəmwhen irəha me nepwin hənəmo fwe kupwən, nənə əgəlo sə ramousi əpune iərmama rousi əpune irəha.

9:22: 2Kor 11:29, Rom 11:14 **9:25:** Fil 3:14, 2Tim 4:7-8, 2Tim 2:4-5, Jem 1:12, 1Tes 5:4 **9:27:** Rom 8:13, 13:14 **10:1:** Eks 13:21-22, Eks 14:22-29 **10:1:** Eks 13:20-21, Sam 105:39 **10:3:** Eks 16:35 **10:4:** Eks 17:6, Nam 20:11 **10:4:** Nam 20:2-17 **10:5:** Nam 14:26-30, Hip 3:17, Jul 5 **10:6:** 1Kor 10:11, Nam 11:4,34 **10:7:** Eks 32:6 **10:8:** Nam 25:1-9 **10:9:** Nam 21:5-6
^a **10:9:** Uə “Rərəha mə kitaha tsəipweipwi Kristo.” **10:10:** Nam 16:41-49, Hip 3:11,17

¹¹ Narimnari me naha hœier pehe ia nœrmama me naha fwe kupwœn mhœmwœhen ia nimtœtien riti tukunraha, mœtœ kimœrai pen ia nœkukuœ mœ trœvœhag m kitaha nœrmama me i sœmœme samarœ tœkwœtœkwuni nœpin sam-pœm rinauvehe ipaka. ¹² Ro iamœnhi irœ iœrmama sœ rerœn ramrhi mœ ramœrer œknekin tramœkeikei mamœsiari kamo in mwi rimwee ia noien œrœha me naha. ¹³ Narimnari me naha sœmœme kamhœuvehe ia nimœruœen sœkimiaha mœ tuhœtœ sas ia nahatœtœien sœkimiaha kamhœuœvœn ti nœrmama me pam. Mœtœ nœpin me pam Kumwesœn ramo nœgkiariœen sœvœnhi, nœnœ in tripkœseni mhœ narimnari me naha hœuvehe mhœskai ia nimœruœen sœkimiaha mhœpi raka nœskaiœen sœkimiaha. Mœtœ nœpin narimnari me naha tuhœuvehe ia nimœruœen sœkimiaha, Kumwesœn tro suatuk riti mœ hiœukurœn nuvehiœen nœrerœen sœkimiaha mœ narimnari me naha tuhœpwœh noien kimiaha hiœmwee ia noien œrœha.

Nakalasia me tuhœpwœh nuveheien mhœ kuatia irœha nœremhœ me

¹⁴ Ro iamœnhi irœ nœrmama keikei me sœiou, tiharaka mhœpwœh nevœnien ipaka mœ tihœfwaki m nœnimwi nari me. ¹⁵ Kimiaha nœrmama sœmœme hiœukurœn nari, tihœkiri ro nœgkiariœen sœiou mœ ramasan uœ rœrœha. ¹⁶ Kap amasan naha samœgnœgœni Kumwesœn tukwe, nœpin kitaha sœnimwi irœ, sœuvehe mhœ kuatia kitaha Kristo ia nœten. Bred naha samœkwsœn, nœpin sani, sœuvehe mhœ kuatia kitaha Kristo ia nœpwœran. ¹⁷ Kitaha sœpiœ, mœtœ samwœhen a ia nœpwœrai iœrmama kuatia, ti nœri nœ mœ bred kuatia a, nœnœ kitaha pam sani bred naha.

¹⁸ Rerœmiaha tramrhi ro nœkur Isrel. Irœha kamhœni nusai nœrimœru me naha sœmœme kinousi œpune irœha kauvei pen m Kumwesœn ia tœkure nœfatœ. Ro pen irœha hœuvehe mhœ kuatia ia noien naha ho ia nœfatœ. ¹⁹ Nœpwœrai nœgkiariœen sœiou rœfo irœ? Rœpko mhœ nœpwœran i mœ nœvegiœen i kauvei pen m nœnimwi nari me sœmœme kamœfwaki pen minraha in nari riti uœ nœnimwi nari sœ kamœfwaki pen min in nari riti, rekœm. ²⁰ Mœtœ nœgkiariœen sœiou nœpwœran in i mœ nœpin nœrmama kamhœusi œpune nœrimœru me mamhœuvei pen m nœnimwi nari me sœmœme kamœfwaki pen minraha, irœha kamhœuvei pen m nœremhœ me mhœpkœuvei pen mhœ m Kumwesœn. Nœnœ iakœpwœh nokeikeien mœ tihœuvehe mhœ kuatia kimiaha nœremhœ me. ²¹ Kimiaha ko hiœpkœnimwi mhœ ia kap sœvœi Iœrimœnu sœkitaha irœu kap sœvœi nœremhœ me. Kimiaha ko hiœpkœkure mhœ mhœni nari ia tepol sœvœi Iœrimœnu sœkitaha irœu tepol sœvœi nœremhœ me. ²² Rœrœha mœ kitaha tsœkurirœ nœremhœ me mhœ Iœrimœnu sœkitaha niemaha rœpi rœmwœhen ia iœrman pran sœvœnhi revœn ti iœrmœpœ. Rœrœha mœ reritaha rœrhi mœ kitaha sœskai mhœpi raka in.

Tiho narimnari me pam mhœuvehi utœ nœghi Kumwesœn

²³ Kamœni mœ, “Nœrimnari me pam ramasan a kitaha sœukurœn noien,” nœpœrhœnien, mœtœ rœpko mhœ irœha pam tuhasitu. “Nœrimnari me pam ramasan a kitaha sœukurœn noien,” mœtœ rœpko mhœ irœha pam tuhœuœvrhœkin iœrmama ruvehe mutœ. ²⁴ Rœrœha mœ kimiaha riti trœtui suatuk ti nasitœien ia in œpa, mœtœ tramœkeikei mœtui mwi suatuk ti nasitœien ia nœrmama nepwœn mwi.

²⁵ Nusai nœrimœru me pam sœmœme kauvehi nœnimœn ia kwœpun kauvehi nœmri nusai nœrimœru me ikœn kimiaha hiœukurœn nanœen. Tihœni mhœpwœh nœresœen tukwe ia nœtœrigœen sœkimiaha mœ hiœmo noien œrœha uœ rekœm.

²⁶ Tihəpwəh nəresien tukwe ti nəri nə mə Nəkukua İkinan rani mə, “Tıprənə i mine narimnari me pam irə səvəi İərimənu səkitaha.”

²⁷ Trini minua İərmama riti sə rıpkahatətə mhə ia Kristo rəres ik mə tikevən mənı nari kımırau min fwe ia nimwə səvənhi, nənə rerim ragien mə tikevən, ikevən mənı a nəfe nəveginien truvei pehe mik, məpwəh nəresien tukwe ia nətərigien səim mə ikamo noien ərəha uə rekəm. ²⁸ Mətə tikəfo trini minua kımırau İərmama nəha İrauəni pəri nari, nənə in ruvei pehe nusai nərimıru riti mik, mını pehe tukw ik i İanhi mə, “Nusai nərimıru i kıməuvei pen m nənımwı nari riti sə kaməfwaki pen min?” Trini minua İərmama nəha rini pui pehe nəri nəha mik İamınhi irə, ramasan mə rerim tramrhi İərmama nəha, mamrhi mwı nətərigien səvənhi. ²⁹ Trini minua nətərigien səvənhi rətə mə İkaməni nusai nərimıru nəha mamsıai nənımwı nari sə kaməfwaki pen min, nənə tikəpwəh nənıien, mətə rerim a trukurən mə ramasan a. Rosi İərmama riti trəres İamınhi irə mə, “Kuvəfi raka raka nari ia nırak, mətə rəfo nətərigien səvəi İərməpə rəsisəg İou mə takəpwəh noien rəmwhen sə İakokeikei? ³⁰ Trini minua İakani tanak m Kumwesən ti nəveginien, rəfo kani ərəha İou ti nari riti sə İakuvəni raka tanak m Kumwesən tukwe?”

³¹ Nukune nəgkiariien me pam nəha ro İamınhi irə. Nəfe tiho, uə nəfe nəveginien tihani, uə nəfe nari tihənımwı, tihaməkeikei mho ia noien sə rauvehi utə nəgħi Kumwesən. ³² Tihəpwəh noien mə nəkur İsrəl, uə nərmama rıpkə mhə irəha nəkur İsrəl, uə nakalasia me səvəi Kumwesən ho rəmwhen ia İərmama riti sə rapəti mımwei. ³³ Tiho noien nəha rəmwhen ia noien səİou sə İakaməmwur mə tako reri nərmama me pam ragien ia noien me pam səməme İakamo. İakamo İamınhi irə ti nəri nə mə İapktui atukw mhə namasanien səİou, mətə İakamətui namasanien səvəi nərmama həpik mə Kumwesən truvehimıru irəha.

11

¹ Kımıaha tihaməkeikei mhəuvnhi İou rəmwhen ia İou İakauvnhi Kristo.

Nıpran me tuhəfo irə nəpın nakalasia me housəsimwın irəha me ti nəfwakiien

² İakaməgnəgini kımıaha ti nəri nə mə hıəpkenouenou mhə İou ia nəpın me, nənə mamhəkwtəmhiri noien me səməme İakınahatən kımıaha irə.

³ Mətə İakokeikei mə kımıaha tihəkurən mə kənkəpwə nərmən me pam nə in nə Kristo, kənkəpwə pran nə in nə İərman səvənhi, nənə kənkəpwə Kristo nə in nə Kumwesən. ⁴ Trini minua İərman riti ruvegi kənkəpwə maməfwaki uə manı İrapw nəgkiariien sə Kumwesən rıməuvei pen min, ramo auris Kristo. ⁵ Mətə pran sə rəpwəh nuvegiien kənkəpwə maməfwaki uə rani İrapw nəgkiariien sə Kumwesən rıməuvei pen min, in ramo auris İərman səvənhi. Noien nəha rəmwhen mə kınəkihi nukwəne pran nəha rıpwıə. ⁶ Trini minua pran riti rəpwəh nokeikeiien mə truvegi kənkəpwə İamınha irə ramasan mə trərai a nukwənen. Mətə ti nəri nə mə ro a naurisien mə pran trəkihi nımwai nukwənen uə tro kıpwıə ia kənkəpwə, nənə ramasan mə trauvegi a kənkəpwə. ⁷ Rərəha mə İərman riti truvegi kənkəpwə ti nəri nə mə İərman in rəmwhen ia nənımwı nari riti kamətə pen Kumwesən irə mine noien amasan səvəi Kumwesən irə. Mətə pran kamətə pen noien amasan səvəi İərman irə.

⁸ Ro İamınhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən rıpkuvehi mhə pran mo İərman irə, mətə in ruvehi İərman mo pran irə. ⁹ Nənə Kumwesən rəpwəh

10:26: Sam 24:1   **10:27:** Luk 10:8   **10:28:** 1Kor 8:7   **10:30:** 1Tim 4:4   **10:31:** Kol 3:17

10:32: Rom 14:13   **10:33:** 1Kor 9:20-22   **11:1:** 1Kor 4:16   **11:3:** Jen 3:16, Efes 5:23, 1Kor

3:23   **11:7:** Jen 1:26-27, Jem 3:9   **11:8:** Jen 2:21-23, 1Tim 2:13   **11:9:** Jen 2:18

noien iærman mæ in iasitu sǽvǽi pran mætǽ rino pran mæ in iasitu sǽvǽi iærman. ¹⁰ Ro pen pran tramækeikei muvegi kǽnkapwǽ mæ nagelo me tuhǽtoni mæ in ramsiai iærman sǽvǽnhi.

¹¹ Mætǽ tukutaha i sǽmǽuvehe mho kuatia kitaha Iærimǽnu sǽkitaha, pran ko rǽpko ǽpa mhǽ narimnari, nǽnǽ iærman mwi ko rǽpko ǽpa mhǽ narimnari, irau trouo pǽri wok. ¹² Ro iamǽnhi irǽ ti nǽri nǽ mǽ fwe kupwǽn Kumwesǽn ruvehi iærman mo pran irǽ, mætǽ tǽkwǽkwuni iærman rǽtúi pehe ia pran. Nǽnǽ narimnari me pam hamǽuku pen ti Kumwesǽn. ¹³ Hǽkiri ro nǽri i mǽ pran sǽ ramǽfwaki m Kumwesǽn, mǽpwǽh nuvegiien kǽnkapwǽ, noien nǽha ratukwatukw uǽ rekǽm? ¹⁴ Noien sǽkitaha nǽrmama ramahatǽn kimiaha ia nǽri i takini uǽ rekǽm? Iærman sǽ nukwǽnen rǽpwǽmwis ramo auris in, ¹⁵ mætǽ trini minuǽ pran riti nukwǽnen rǽpwǽmwis, rerin tragien tukwe, ti nǽri nǽ mǽ Kumwesǽn rimǽuvei pen nimwai nukwǽnen min mǽ trauvegi kǽnkapwǽ. ¹⁶ Mætǽ trini minuǽ iærmana riti rokeikei mǽ travisǽ ia noien nǽha iakani, nǽnǽ iou takini iamǽnhi irǽ mǽ noien riti mwi riwǽn nakalasia me sǽvǽi Kumwesǽn ia kwopun me hamo, mætǽ hǽmnǽmwhen a.

Nǽveginien ikinan

¹⁷ Ia nǽgkariien me i takini pehe tukumiaha nǽha tǽkwǽkwuni, tapkǽgnǽgini mhǽ kimiaha ti nǽri nǽ mǽ nousǽsimwinien sǽkimiaha rǽpkasitu mhǽ ia kimiaha mætǽ ramouraha a kimiaha. ¹⁸ Nǽri kimǽkupwǽn kini pehe tukw iou i iakregi mǽ nǽpin kimiaha nakalasia me hiamousǽsimwin kimiaha me, nǽnǽ mamheitehiehtehi kimiaha me. Nǽnǽ rerik rirhi mǽ nǽgkariien me nǽha nepwin ho nipǽrhienien, ¹⁹ ti nǽri nǽ mǽ tihamǽkeikei meitehiehtehi kimiaha me nǽnǽ tukǽtǽ mǽ nisimǽ nǽha ia kimiaha kamho noien atukwatukw. ²⁰ Nǽpin hiamousǽsimwin kimiaha me mǽ tihani nǽveginien ikinan sǽvǽi Iærimǽnu sǽkitaha, rǽpko mhǽ nǽveginien nǽha hiamani. ²¹ Iakani iamǽnhi irǽ ti nǽri nǽ mǽ kimiaha kuatia kuatia hiamǽmwur ia nǽnien nari. Kimiaha nepwin nukumhǽ ramahi irǽha. Nepwin kamhǽnimwi nǽnimwiien skai mamhakonǽ. ²² Rǽfo, rosi nimwǽ me sǽkimiaha riwǽn mǽ tihǽkupwǽn mhǽuvǽn mhǽvegin mhǽnimwi fwe ikin uǽ? Uǽ rǽfo, rosi hiamǽtǽ ǽrǽha a nakalasia me sǽvǽi Kumwesǽn, nǽnǽ hiokeikei mǽ tiho auris nǽrmama nautǽ sǽvǽnraha riwǽn uǽ? Takǽfni pehe m kimiaha? Takǽgnǽgini kimiaha ti noien nǽha? Rekǽm, ko iapkǽgnǽgini mhǽ kimiaha!

²³ Iou iakinahatǽn raka kimiaha ia nǽgkariien sǽ Iærimǽnu sǽkitaha rimǽuvei pehe miou. Iakini mǽ ia nǽpin kurirǽ kǽseni pen Iesu Iærimǽnu sǽkitaha ia rǽgi nǽrmama sǽmǽme hamǽmwǽki in, in ruvehi bred, ²⁴ mǽfwaki mini vivi Kumwesǽn tukwe, nǽnǽ mǽkwsen, mini mǽ, "In i nipwrak sǽ takuvei pen tukumiaha. Kimiaha tihamǽkeikei mamho iamǽnhi irǽ mǽ rerimiahā ramrhi iou." ²⁵ Rǽmwhen a mwi nǽpin irǽha hani raka nari, in ruvehi kap waen, mini mǽ, "Kap i in i nǽgkariien vi sǽvǽi Kumwesǽn nitǽk trǽrhi tǽrini ǽknek in nǽgkariien nǽha. Tihamarǽ mamhǽuvǽn nǽpin tihamǽnimwi ia kap i tihamǽkeikei mamho iamǽnhi irǽ rerimiahā tramrhi iou." ²⁶ Ro iamǽnhi irǽ nǽpin hiani bred i, uǽ hiamǽnimwi kap waen i, hiamǽni irapw nemhǽien sǽvǽi Iærimǽnu sǽkitaha. Tihamo iamǽnhi irǽ mamhǽuvǽn mhǽste in truvehe mwi.

²⁷ Ro iamǽnhi irǽ iærmana sǽ ramǽni bred uǽ ramǽnimwi kap waen i sǽvǽi Iærimǽnu sǽkitaha ia noien riti sǽ rǽpwǽh natukwatukwien, in ramo noien ǽrǽha, mamho nǽri auǽr a ia nipwrai Iærimǽnu sǽkitaha sǽ ro ikinan i, mamho mwi nǽri auǽr a ia nitǽn sǽ ro ikinan i. ²⁸ Ro pen iærmana riti tramǽkeikei

mukupwən məkiri atukw a noien səvənhi kurirə rəni bred nəha, mənəmwi kap waen nəha. ²⁹ In traməkeikei mo iamınha irə ti nəri nə mə iərmama sə raməni bred nəha, mamənımwi kap waen nəha, mətə rıpkətə sas mhə nıpwrai İərimənu səkitaha, in ravi pehe atukw a nərpwiniən sə Kumwesən tro min ti noien ərəha səvənhi. ³⁰ Nəri nəha rino mə təkwətəkwuni nəha kimiaha hiəpik hiaməpou mamhəmhə irə, nənə kimiaha nepwin həuvamhə raka. ³¹ Mətə trini minua kitaha səkupwən mhəkiri atukw a noien səkitaha kurirə sani nəveginien ikinan, İərimənu səkitaha ko rəpwəh nərpwiniən noien ərəha səkitaha. ³² Nəpın İərimənu səkitaha rəpwın noien ərəha səkitaha, in ramo mə trəkouı atukwatukw kitaha irə, mə nəpın trərpwin noien ərəha me səvəi nərmmama ia tıprənə i, nənə kitaha tsəpkuvehi mhə nərpwiniən nəha kitaha mınraha.

³³ Ro pen piak me, nəpın hiəsəsimın kimiaha me mə tihani nəveginien ikinan, tiheitenhi kimiaha me. ³⁴ Trini minua kimiaha riti nukumhə rahi, ramasan mə trəni nari fwe imwəni, mə nəpın hiəsəsimwin kimiaha me, Kumwesən trəpwəh nərpwiniən noien ərəha səkimiaha.

Narımınari me nepwin mwi nəha ikin ia noien nəha, mətə takuvei pehe nəgkiariien tukwe nəpın takuvehe.

12

Niskaiien me səməme Nənımwin səvəi Kumwesən rauvei pehe

¹ İa nıkaren səvəi niskaiien me səməme Nənımwin səvəi Kumwesən rauvei pehe, piak me, iakokeikei mə kimiaha tihaməkeikei mhəukurən. ² Kimiaha hiəukurən mə fwe kupwən, nəpın hiəpkahatətə mhə ihi ia Kristo, nari riti ruvi pen kimiaha mə tihəfwaki m nənımwi nari me səməme həpkəgkiari mhə, mətə hiaməuvən a. ³ Ro pen iakokeikei mə kimiaha tihəukurən. İərmama sə Nənımwin səvəi Kumwesən ramiri in ko rıpkini mhə mə “İesu in rərəha.” Nənə iərmama sə Nənımwin İkinan rəpwəh niriien in, ko in rəpwəh niniien mə “İesu in İərimənu.”

⁴ Kitaha saməuvehi niskaiien me səpəmsəpə, mətə Nənımwin i səvəi Kumwesən sə rauvei pehe niskaiien me nəha in kuatia a. ⁵ Kitaha samo tukwini nari ia suatuk me səpəmsəpə, mətə İərimənu i samo tukwini nari min in kuatia a. ⁶ Kitaha samo wok me rıpik səpəmsəpə, mətə Kumwesən kuatia a ramo wok ia nımıruien səvəi nərmmama me pam mə irəha tuho pam wok me nəha.

⁷ Nənımwin səvəi Kumwesən rauvei pehe niskaiien me səvənhi m kitaha kuatia kuatia, mauvei pehe mə niskaiien me nəha tuhasitu ia kitaha pam. ⁸ İərmama riti, Nənımwin rauvei pen niskaiien min mə trini irapw nəgkiariien sə nukurənien rarə irə. Riti mwi, Nənımwin kuatia a rauvei pen niskaiien min mə trini irapw nətərigien amasan. ⁹ Riti mwi, Nənımwin kuatia a rauvei pen niskaiien min mə trahatətə əknəkın ia Kumwesən. Riti mwi, Nənımwin kuatia a rauvei pen niskaiien min ti noien nərmmama səməme haməmhə həuvehe mhəsanın. ¹⁰ Riti mwi, Nənımwin rauvei pen niskaiien min ti noien nımətətien me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənımwin rauvei pen niskaiien min ti nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən ruvei pehe. Riti mwi, Nənımwin rauvei pen niskaiien min ti nəkiriien nənımwin me səpəmsəpə. Riti mwi, Nənımwin rauvei pen niskaiien min ti nəgkiariien ia nəgkiariien me səpəmsəpə, nənə mauvei pen m iərmama riti mwi niskaiien ti niniien nıpwrai nəgkiariien me nəha. ¹¹ Niskaiien me nəha, irəha pam haməuku pen a ia

Nənımwın kuatia a, nənə in rauvei pehe m kitaha kuatia kuatia mamesi pen a nəfe in rokeikei.

¹² Nipwrai iərmama kuatia a, mətə nourenouren me ripik. Nənə nəri auər a nourenouren me səpəmsəpə, mətə haməripin ia nipwrai iərmama kuatia a. Nənə ro iamınhi irə rəmwhen a ia Kristo. ¹³ Takani iamınhi irə ti nəri nə mə Nənımwın kuatia a rino paptaes ia kitaha pam ia nipwrai Kristo kuatia, nəkur Isrel uə nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel, slef me uə nərmama komhə irəha slef me. Kumwesən rino mə kitaha pam səuvehi Nənımwın kuatia a rarə ia kitaha rəmwhen ia nui kamənimwi.

¹⁴ Nipwrai iərmama komhə nouren kuatia a, mətə nourenouren me ripik. ¹⁵ Trini minuə nisun rini mə, “Ripko mhə iou rəgin nənə ro pen ripko mhə iou nipəri nipwrai iərmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nisun komhə in nipəri nipwrai iərmama. ¹⁶ Nənə trini minuə nifregin rini mə, “Ripko mhə iou nənimen nənə ro pen ripko mhə iou nipəri nipwrai iərmama riti,” nəgkiariien nəha ko rəpwəh noien mə nifregin komhə in nipəri nipwrai iərmama. ¹⁷ Trini minuə nipwrai iərmama riti in nənimen me pam, nənə trəfo miregi nari? Nənə trini minuə nipwrai iərmama riti in nifregin me pam, in trəfo miregi nari? ¹⁸ Mətə rekəm, Kumwesən rino nipwrai iərmama nourenouren me rarə rəmwhen in rokeikei. ¹⁹ Trini minuə nourenoure nipwrai iərmama nə kuatia a, nənə nipwran pəku? In riwən. ²⁰ Mətə nipərhiendien nourenouren me ripik, mətə nipwran kuatia a.

²¹ Nənimen ko ripkini pen mhə ti rəgin mə, “Iou iakəpwəh ik, iou iakinəmwhen raka.” Nənə kənkəpwə ko ripkini pen mhə ti nisun mi mə, “Iou iakəpwəh kimirau, iou iakinəmwhen raka.” ²² Ripko mhə iamınhi irə. Nourenoure nipwrataha me səməme reritaha ramrhi mə həpou anan, mətə irəha tuhaməkeikei mharə. ²³ Nənə nourenoure nipwrataha me səməme reritaha ramrhi mə irəha nəri auər a me, samasan pen minraha. Nənə nourenoure nipwrataha me samauris tukwe, səuvən ia tinari tukwe. ²⁴ Mətə nourenoure nipwrataha me səməme həpko mhə naurisien, səpwəh a iamınhi irə. Mətə Kumwesən rinousəsimwın nourenoure nipwrataha me, nənə mauvehi utə səməme samo pen a irəha hasori mhəpi raka nourenoure nipwrataha nerpwin. ²⁵ Nənə ia noien nəha, nourenoure nipwrataha me ko həpwəh neitehieitehien irəha me, mətə irəha tuhətoni amasan pam irəha me. ²⁶ Trini minuə nouren riti ramregi nəmisəien, nənə nouren me pam tuhəregi nəmisəien irəha min. Nənə trini minuə kauvei pen nisaiien m nouren riti nouren me pam tuhagien irəha min.

²⁷ Nipwrai nəgkiariien i mə kimiaha pam nipwrai Kristo, nənə kimiaha kuatia kuatia kimiaha nourenoure nipwran me. ²⁸ Nənə ia nousəsimwınien səvəi nakalasia me Kumwesən rinəmri pen nərmama me ia kwopun me səvənraha. In rinəmri kupwən aposol me, profet me kamhəkuriə pen irəha, nənə nahatən me kamhəkuriə pen mwi irəha. Irəha raka nənə nərmama kamho nımtətien me, nənə nərmama kamhomasan nərmama kamhemhə, nənə nərmama kamhasitu ia nərmama, nənə nərmama kamhəkəkinı nakalasia me ia nəfe wok kamho, nənə nərmama kamhəgkiari ia nəgkiariien əpə me. ²⁹ Ripko mhə irəha pam aposol me, uə profet me, uə nahatən me. Ripko mhə irəha pam nərmama səvəi noien nımtətien me, ³⁰ uə kamhəuvehi nıskaiien ti noien nərmama kamhemhə həuvehe mhəsanin. Irəha pam həpkuvehi mhə nıskaiien ti nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə nıskaiien ti nini irapwien nipwrai nəgkiariien əpə me nəha. ³¹ Mətə tihousari əknekın mə

tihəuvehi niskaiien me nəha Nənimwin rauvei pehe səməme hasori mhəpi raka niskaiien me nepwin.

Mətə təkwətəkwuni takini pehe suatuk sə ramasan məpi raka.

13

Noien səvai nokeikeiien

¹ Trini minuə iakaməgkiari ia nəgkiariien əpə me səvai nərmama mine nagelo me, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou iakəmwhen a ia təmtəm riti kauəsi ramierig asori, uə bel kauəsi ramasək. ² Trini minuə iakauvehi niskaiien ti nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə iakukurən pam niṗwrai narimnari me səməme kamhərkwafə mine nukurənien me pam, uə nahatətəien sə iakauvehi riskai məmwhen mə takuvehi raka təkuə me irə, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, iou iakəmwhen a ia nəri auər a. ³ Trini minuə iakipeki pen pam narimnari me səiou m nərmama me səməme nautə səvənraha riwən, uə iakəsəni niṗwrak mə napw trahi, mətə nokeikeiien riwən ia nirak, noien nəha iakino ko ripkasitu mhə ia nirak.

⁴ Noien səvai nokeikeiien ikamo nətərigien səim raməpwəmwis, nənə mamə ramasan m nərmama, ik rerim rəpwəh nirhi ərhəhien nərmama, uə ipkəgkiari ərpwi mhə, nənə məpwəh nuvehi utəien ik. ⁵ Noien səvai nokeikeiien ikəpwəh no penien nərmama, niṗkəmwur mhə ti tipwim, niṗko akwauakw mhə niemaha, uə ikəpwəh nəkwətəmhiri əknekinien nərhəhien sə iərmama riti riho mik ia rerim. ⁶ Rerim riṗkagien mhə ti noien sə riṗkatukwatukw mhə, mətə rerim ramagien a ti niṗərhienien. ⁷ Noien səvai nokeikeiien ikəvrani nəfə nəghin kamo mik, ia nəpin me ikani niṗərhienien ia Kumwesən, maməmri pen əknekin nətərigien səim irə. Nəpin nərhəhien reste ik, mətə ikamərər əknekin.

⁸ Noien səvai nokeikeiien ko riṗkiwən mhə ia nəpin riti. Mətə noien səvai nini irapwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, uə noien səvai nəgkiariien ia nəgkiariien əpə me, uə noien səvai nukurənien nari, noien mirəhar nəha tuhariwən. ⁹ Ro iamini irə ti nəri nə mə ipwet mine nukurənien səkitaha ro niṗərpərin, nənə nəgkiariien me i Kumwesən rauvei pehe saməni irapw ro niṗərpərin. ¹⁰ Mətə nəpin sə pekin trier pehe, sə ro niṗərpərin triwən. ¹¹ Nəpin iakinamouihi, iakaməgkiari rəmwhen ia iəkunouihi, nukurənien səiou rəmwhen səvai iəkunouihi, nənə noien səvai nətərigien səiou rəmwhen səvai iəkunouihi. Mətə nəpin iakuvehe masori, iakəmri noien me səvai iəkunouihi ia təkutak. ¹² Ipwet mine kitaha samətəni rəmwhen saməti pen ia klas sə rakwhakw, mətə ia nəpin nəha tsətəni rəmwhen saməti pen ia nəmrītaha atukwatukw. Ipwet mine iakukurən a niṗərin, mətə ia nəpin nəha takukurən amasan pam rəmwhen ia Kumwesən rukurən amasan pam iou nəha təkwətəkwuni. ¹³ Nənə təkwətəkwuni noien mirəhar i kahar hamərərər: noien səvai nahatətəien, noien səvai neitenhiien nəri amasan mə truvehe, mine noien səvai nokeikeiien. Mətə noien sə ramasan pik anan ia nirəhar in i noien səvai nokeikeiien.

14

Nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe mine nəgkiariien əpə me

1 Pwəh nokeikeien nəri hiamousari tukwe ia nimiruien səkimiaha. Niskaiien me səməme Nənimwin Ikinan rauvei pehe, ramasan mə rerimiaha tramevən ia nirəha, mətə sə ramasan pik anan rerimiaha tramevən irə in i nini irapwien nəgkariien sə Kumwesən rauvei pehe. 2 Takani iamihhi irə ti nəri nə mə iərmama sə raməgkiari ia nəgkariien əpə riti, in ripkəgkiari mhə m nərmama, mətə raməgkiari m Kumwesən. Pərhiən iərmama riti riwən sə rukurən nəgkariien sə in rani, mətə ia niskaiien səvəi Nənimwin Ikinan, in rani irapw nəgkariien me nepwin nipwran rərkwafə. 3 Mətə iərmama sə raməni irapw nəgkariien sə Kumwesən rauvei pehe, in raməgkiari m nərmama, nənə mauvrhəkin irəha, mamərpwi əknekin irəha, mauvehi utə nətərigien səvənraha. 4 Iərmama sə raməgkiari ia nəgkariien əpə riti, in ramasitu atukw a ira. Mətə iərmama sə rani irapw nəgkariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu ia nakalasia me. 5 Takokeikei mə kimiaha pam anan tihəgkiari ia nəgkariien əpə me, mətə ramasan pik mə tihəni irapw nəgkariien sə Kumwesən rauvei pehe. Iərmama sə rani irapw nəgkariien sə Kumwesən rauvei pehe, in ramasitu pik ia nakalasia me məpi raka iərmama sə raməgkiari ia nəgkariien əpə me. Mətə nipərhiənien trini minuə iərmama riti rini irapw nipwrai nəgkariien əpə nəha, noien nəha trasitu mwi ia nakalasia me.

6 Piak me, trini minuə iakuvehe mətoni kimiaha, nənə maməgkiari m kimiaha ia nəgkariien əpə me iamihhi irə, takəfo masitu ia kimiaha? Hiəukurən mə takaməkeikei muvehe mini pui pehe nari vi riti m kimiaha, uə nukurənien riti, uə nəgkariien riti Kumwesən ruvei pehe, uə nahatənien riti. Mə rekəm, ko iapkasitu anan mhə ia kimiaha. 7 Rerimiaha tramrhi ro narimnari me i həkimiru mhə mətə rerinraha fwe ikən rəmwhen ia tarhe nau uə kitar. Trini minuə rerinraha ripkatukwatukw mhə, nənə iərmama riti trəfo mukurən nəfe nipu kamhani? 8 Uə kisipw i kaməse ti nəsuəpwirien nərmama ti naruəgəniən trini minuə rerin rəpwəh nasək amasanien mo nukurənien i m nərmama, nənə sin trəpnəpenə ti naruəgəniən? 9 Rəmwhen a ia kimiaha. Trini minuə hiaməgkiari ia nəgkariien sə nərmama hərəirei, tuhəfo mhəukurən nipwrai nəgkariien sə hiaməni? Kimiaha hiaməgkiari a m kwənmahan, nərmama həkukurən mhə nipwran. 10 Pərhiən, nəgkariien me ripik ia təkure tiprənə i, nənə irəha pam nipwranraha fwe ikən. 11 Mətə trini minuə iapukurən mhə nipwrai nəgkariien sə iərmama riti rani pehe tukwe iou, iou iəpwispwis tukwe in, nənə in iəpwispwis tukw iou. 12 Rəmwhen a ia kimiaha. Rerimiaha ramevən pik ia niskaiien me səməme Nənimwin Ikinan rauvei pehe, nənə ro pen tihousari mə tihəvrhəkin nakalasia me ia niskaiien me səməme tuhasitu pik ia nirəha.

13 Ro iamihhi irə iərmama sə raməgkiari ia nəgkariien əpə riti, in traməkeikei məfwaki məres niskaiien ti nini irapwien nipwran. 14 Trini minuə iakaməfwaki mani irapw nəgkariien əpə me, nənimwik fwe imwə raməfwaki, mətə ia nətərigien səiou iapukurən mhə nipwrai nəgkariien me i iakani. 15 Ro iamihhi takəfo irə? Takəfwaki ia nənimwin, məfwaki mwi ia nətərigien səiou. Takani nipu ia nənimwin, məni mwi nipu ia nətərigien səiou. 16 Mə rekəm, trini minuə ikəfwaki ia nənimwin ia nəgkariien əpə məgnəgini Kumwesən, iərmama auər a riti ia kwopun nəha, in trəfo mini “Ouəh” ia nəfwakiien səim? Rəknekin ti nəri nə mə in rireirei nəri ikani. 17 Nipərhiənien nəfwakiien səim səvəi niniiən tanak m Kumwesən ramasan pik, mətə ko ripkasitu anan mhə ia iərmama nəha.

¹⁸ Iakani tanak m Kumwesən mə iakaməgkiari ia nəgkiariien əpə me məpi raka kimiaha pam. ¹⁹ Mətə ia nousəsımwınien səvəi nakalasia me, trini minuə iakahatan nərmama ia kwopi nəgkiariien me krirum a səməme həukuran ramasan məpi raka mə iakini kwopi nəgkiariien me ten-taosen ia nəgkiariien əpə sə həreirei.

²⁰ Piak me, rərəha mə tihəmwhen ia nəkwərəkəkərha ia nətərigien səkimiaha. Ramasan mə tihəreirei noien ərəha rəmwhen ia nəkwərəkəkərha me, mətə ia nətərigien səkimiaha tihəməkəkəkəi məhəmwhen ia nərmama həuəpwinari raka. ²¹ Kimərai pen nəgkiariien riti ia nəkukua səvəi Loa rani mə, “Iou takəgkiari m nərmama me i.

Nəgkiariien səiou trier ia nərmama səməme kamhəni nəgkiariien əpə me, mier mwi ia tərhuı iəpwıspwıspwı me.

Nəri auər a mə takəgkiari minraha iamınhi irə, mətə irəha tuhəpkətərig məhə iou.

Iou İərimənu iakani iamınhi irə.”

²² Ro iamınhi irə sətoni mə nıskaiien ti niniien nəgkiariien əpə me ro nımtətien riti ramevən ti nərmama səməme həpkini məhə nıpərhiienien ia Kristo. Ripkevən məhə ti nərmama səməme haməni nıpərhiienien irə. Mətə nıskaiien ti nini irəpwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe ro nımtətien riti ramevən ti nərmama səməme haməni nıpərhiienien ia Kristo. Ripkevən məhə ti nərmama səməme həpkini məhə nıpərhiienien irə. ²³ Ro iamınhi irə, trini minuə nərmama iruə me uə səməme həpkini məhə nıpərhiienien ia Kristo həuəvnımwə pehe ia kwopun kimiaha nakalasia me hıamousəsımwın ikin, nənə məhətoni kimiaha pam hıaməgkiari ia nəgkiariien əpə me, rəfo? İrəha tuhəni mə kimiaha hıamərməri. ²⁴ Mətə trini minuə kimiaha pam hıaməni irəpw nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, nənə İərmama riti sə rıpkini məhə nıpərhiienien ia Kristo uə İərmama iruə riti ruvnımwə pehe, nəgkiariien səkimiaha pam tro in rukuran mə in İərmama riti sə ramo noien ərəha, nənə in trəkiri noien səvənhi. ²⁵ Nəgkiariien me nəha səkimiaha trini pui nətərigien səvənhi in raməkəwafə irə fwe ia rerin, nənə ro iamınha irə İərmama nəha treıwauı nənımen trırapı tıprənə, in truveı pen nısiıaiien səvənhi m Kumwesən, mani irəpw mə Kumwesən ramarə pərhiien tukumiaha.

Tıhousəsımwın kimiaha me ti nəfwakıien, məhəfwakı, məhesı pen suatuk tukwe

²⁶ Ro iamınhi irə, piak me, rəfo? Nəpın hıamousəsımwın kimiaha me ti nəfwakıien, kimiaha kuatia kuatia, riti rəni nıpu, riti ramahatan, riti rani irəpw narı riti Kumwesən rıno pui pen min, riti raməgkiari ia nəgkiariien əpə riti, riti mwi rani irəpw nıpwrai nəgkiariien nəha. Tıhaməkəkəkəkəi mə narımmarı me nəha məhasıtu ia kimiaha me irə. ²⁷ Trini minuə nərmama me nepwın haməgkiari ia nəgkiariien əpə me, ramasan mə İərmama kəru a uə kəhar həgkiari. Nəpın İərmama riti rəgkiari, in əpa rəgkiari meste ro səmpam, kurırə riti rəgkiari. Nənə İərmama riti traməkəkəkəkəi mını irəpw nıpwrai nəgkiariien me nəha. ²⁸ Mətə trini minuə İərmama rıwən ti nini irəpwien nıpwrai nəgkiariien me nəha, İərmama sə raməgkiari ia nəgkiariien əpə, in trəpwəh nəgkiari asorıien ia nəmri nakalasia me, in trəgkiari afafa a pwəh İrau əpa Kumwesən krouregı.

²⁹ Nərmama səməme kamhəuəvehi nıskaiien ti nini irəpwien nəgkiariien

sə Kumwesən rauvei pehe, ramasan mə kəru a uə kahar həgkiari, nənə nərmmama nerpwin həkiri amasan nəgkiariien sə haməni. ³⁰ Mətə trini minuə iərmama riti sə raməkure kimiāha min riregi mə Kumwesən ro pui nəgkiariien riti min, nənə iərmama sə raməgkiari trəpwəh nəgkiariien. ³¹ Ro iamınhi irə, kimiāha pam hiəukurən nini irəpwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, riti rukupwən məgkiari raka nənə riti. Tiho iamınhi irə mə nərmmama me pam tuhəuwehi nukurəniēn, nənə trasitu ia nərmmama me pam. ³² Kimiāha hiəukurən. Nərmmama səməme kamhəuwehi niskaiien ti nini irəpwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe, irəha hamərimənu atukw a ia nənimwinraha me, mhəukurən nəgkiariien, mhəukurən mwi nafafaiēn. ³³ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rəpko mhə in Kumwesən səvəi noien nireireiēn ia nari, mətə in Kumwesən səvəi nəməriniēn.

Rəmwhēn ia nakalasia me pam, nəpin kamhousəsımwin irəha me, ³⁴ nıpran tuhəpwəh nəgkiariien ia nousəsımwinien me nəha. Rəpwəh natukwatukwien mə tuhəgkiari, mətə tuhaməkeikei mheiwaiu mho nisaiiēn rəmwhēn Loa səvəi Moses rani. ³⁵ Trini minuə hokeikei mə tuhəukurən nari riti, tuhaməkeikei mhəres ti səvənrəha me nərmmama me rukwənu. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə ro nauisriēn mə pran trəgkiari ia nousəsımwinien səvəi nakalasia me.

³⁶ Rəfo? Rerimiāha rirhi mə nəgkiariien səvəi Kumwesən rıməkupwən ia kimiāha muvehe? Uə rerimiāha rirhi mə nəgkiariien səvəi Kumwesən rıməuwehe a tukumiāha? ³⁷ Trini minuə kimiāha riti rerin rirhi mə in profet riti, uə Nənımwin Ikinan rıməuvei pen niskaiien riti min, ramasan. Mətə in traməkeikei mukurən mə nəgkiariien i iakamrai m kimiāha in nəkwai lərimənu səkitaha. ³⁸ Trini minuə rəpwəh niniēn nıpərhiēniēn ia nəgkiariien i, tukəpwəh mwi niniēn nıpərhiēniēn ia nəgkiariien səvənhi.

³⁹ Ro iamınhi irə, piak me, niskaiien sə tihokeikei pik, in i nini irəpwien nəgkiariien sə Kumwesən rauvei pehe. Mətə tihəpwəh niniēniēn niskaiien i sə nərmmama haməgkiari ia nəgkiariien əpə me. ⁴⁰ Narimnari me pam səməme hiāmo, tihaməkeikei mho ia noien sə ratukwatukw mhəsi pen suatuk tukwe.

15

Kristo rınətui mwi ia nemhəien səvənhi

¹ Piak me, iakokeikei mə tako kimiāha hiəukurən nəgkiariien amasan sə iakinəvisau irə m kimiāha fwe kupwən. Nəgkiariien amasan i kimiāha hiəuvəni raka nıpərhiēniēn irə mamhərer irə. ² Trini minuə hiaməkwtəmhiri əknekin nəgkiariien amasan i iakinəvisau raka m kimiāha, Kumwesən truvehimiru kimiāha irə. Mətə trini minuə hiaraka ia nəgkiariien amasan i, nənə hiəuvəni auər a nıpərhiēniēn irə.

³ Narimnari me səməme iakiməregi, iou iakuvəni raka tukumiāha. Iakiməni mə nəri sə tihaməkeikei mhəkupwən mhəukurən in i mə Kristo rımamhə ti noien ərəha me səkitaha ramesi pen nəgkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁴ Kimənımwi nənə rətui mwi ia nemhəien səvənhi ia nəpin sə ro kahar irə ramesi pen nəgkiariien me kimərai pen ia Nəkukuə Ikinan. ⁵ Nənə in rıməkupwən mier irəpw ti Pita, marə mier irəpw mwi ti nərmmama səvənhi twelef. ⁶ Kurirə irə in rier irəpw mwi ti piəvtaha me həpik həpi raka faef hantret ia nəpin kuatia a. Irəha həpik haməmiru ihi, mətə nerpwin

həuvamhə raka. ⁷ Nəp̄in in rier irapw raka ti n̄irəha, marə mier irapw mwi ti Jemes, nənə mier irapw mwi ti aposol me pam. ⁸ Kurirə ia n̄irəha pam, in rier irapw mwi tukw iou, mətə iou iakəmwhen ia iəkunouihi əmtəmetə riti r̄ipkətui mhə ia nəp̄in atukwatukw səvənhi.

⁹ Iakani iam̄inhi irə ti n̄əri nə mə iou inhəripw anan ia aposol me pam, nənə iakəpwəh nəmwhenien mə nər̄mama tuhəkwein iou mə iou aposol riti, ti n̄əri nə mə iakinamometə nakalasia me səvəi Kumwesən fwe kupwən.

¹⁰ Mətə Kumwesən rinasitu ia n̄irak ia namasanien səvənhi, mo iakuvehe mo iam̄inhi irə nəha təkwtəkwwi. Nənə namasanien səvənhi sə rino miou rəpwəh nuvehe əpnəpenien, mətə rukuə kwənkwan. N̄ipər̄hienien, iakino wok məpi raka aposol me pam, mətə r̄ipko mhə ia n̄iskaiien atukw səiou, mətə ia namasanien sə Kumwesən rauvei pehe miou. ¹¹ Ro iam̄inhi irə n̄əri auər a mə iou iakani irapw nəgkiariien amasan i m̄ kimiaha, uə irəha haməni irapw m̄ kimiaha, mətə nəgkiariien kuatia a i səkimaha pam iahaməni irapw tukumiaha nənə hiəuvəni raka n̄ipər̄hienien irə.

Nər̄mama səməme həuvamhə tuhətui mwi ia nemhəien

¹² Kimiaha hiəukurən mə ia nəgkiariien səkimaha, kimaha iahaməni irapw mə Kristo r̄inətui mwi ia nemhəien. Mə iahaməvisau iam̄inhi irə, rəfo kimiaha nepw̄in hiəməni mə nər̄mama səməme həuvamhə ko həp̄kətui mhə mwi? ¹³ Tr̄ini m̄inuə nər̄mama səməme həuvamhə ko həp̄kətui mhə mwi, nənə ko Kristo mwi rəpwəh nətuiien ia nemhəien. ¹⁴ Nənə tr̄ini m̄inuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, wok i səkimaha sə iahaməni irapw nəgkiariien amasan ro n̄əri auər a irə rəmwhen a mwi ia nahatətəien səkimiaha. ¹⁵ Nari riti mwi, tr̄ini m̄inuə Kristo rəpwəh nətuiien ia nemhəien, kimaha iahəneikuə ia Kumwesən, ti n̄əri nə mə iahaməni irapw mə Kumwesən rino Kristo rətui mwi ia nemhəien. Tr̄ini m̄inuə nəgkiariien naha ro n̄ipər̄hienien mə nər̄mama səməme həuvamhə ko həp̄kətui mhə mwi ia nemhəien, nənə Kumwesən ko rəpwəh noien mwi Kristo rətui ia nemhəien. ¹⁶ Tr̄ini m̄inuə nər̄mama səməme həuvamhə raka ko həp̄kətui mhə mwi ia nemhəien, nənə ko Kristo r̄ipkətui mhə mwi ia nemhəien. ¹⁷ Tr̄ini m̄inuə Kristo r̄ipkətui mhə mwi ia nemhəien, nənə nahatətəien səkimiaha n̄ipwran riwən, kimiaha hiamarə ihi ia noien ərəha me səkimiaha. ¹⁸ Nənə tr̄ini m̄inuə nəgkiariien naha ro n̄ipər̄hienien, nər̄mama səməme haməni n̄ipər̄hienien ia Kristo fwe kupwən həuvamhə raka, irəha həuvəiwən ko həp̄kətui mhə mwi. ¹⁹ Kitaha saməmri pen əknek̄in nətəriḡien səkitaha ia Kristo, mətə mə noien nəha səvəi n̄im̄iruien a i səvəi tiprənə, rərəha anan tukutaha məpi raka nər̄mama me nepw̄in.

²⁰ Mətə nəgkiariien sə ro n̄ipər̄hienien ro iam̄inhi irə. Kristo r̄inətui mwi ia nemhəien səvənhi. In rukupwən mətui mwi rəmwhen ia nukwai nei kukupwən kes̄i. Nər̄mama səməme həuvamhə raka irəha tuhətui mwi ia nemhəien kurirə. ²¹ Iakani iam̄inhi irə ti n̄əri nə mə nemhəien r̄iməuvehe ia iərmama riti, nənə ia suatuk kuatia a, nətuiien mwi ia nemhəien r̄iməuvehe ia iərmama riti. ²² Nər̄mama me pam tuhəmhə ti n̄əri nə mə haməuku pen ia Atam. Ia noien a mwi nəha, nər̄mama me pam səməme haməuvehe mho kuatia irəha Kristo tuhətui mwi ia nemhəien. ²³ Mətə irəha nəha tuhətui mwi ia nəp̄in atukwatukw səvənraha. Kristo in r̄iməkupwən mətui mwi. Nəp̄in in truvehe mwi irə, nər̄mama me səvənhi tuhətui mwi. ²⁴ Nənə nəp̄in

sampam truvehe, Kristo trou raha nānimwin me pam sēmame kamhəuvehi nārimənuien mine nasorien. In trou raha niskaiien me pam. Kurirə irə in raraka ia nitətə sə in ramərimənu irə revən ia rəgi Tata Kumwesən. ²⁵ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Kristo traməkeikei mamərimənu meste Kumwesən trəmri narimnari me pam sēmame in raməmwəki irəha kamharə inhəripw ia tipage nisui Kristo mi. ²⁶ Sə trou raha sampam ia nirəha nemhəien. Nənə nemhəien triwən mwi. ²⁷ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukua Ikinan rani mə, “Kumwesən rinəmri narimnari me pam kamharə inhəripw ia tipage nisun mi.” Mətə ro nukurənien i mə nəgkiariien nəha sə rani mə “narimnari me pam,” kīpkəvsini pen mhə Kumwesən ia narimnari me nəha. In rinəmri pen narimnari me nəha kamharə inhəripw ia tipage nisui Kristo mi. ²⁸ Narimnari me pam tuheiwaiu Kristo trərimənu ia nirəha. Irəha pam tuheiwaiu raka, nənə Tini Kumwesən truvehi irapw atukw a in, meiwaiu marə tegin nārimənuien səvəi Tata səvənhi sə rinəmri irapw narimnari me pam ia tipage nisun mi. Ro iamīnhi irə mine Kumwesən trərimənu ia narimnari me pam.

²⁹ Rəfo ia nərmama sēmame kamo paptas ia nirəha ti nərmama sēmame həuvamhə raka? Trini minua nərmama sēmame həuvamhə raka tuhəpkətui mhə mwi ia nəpīn riti, nənə rəfo kamo paptas ia nərmama ti nirəha? ³⁰ Rəmwhen a ia kīmaha. Rəfo iahaməuvehi pekīn nəpīn sikai me ia nīmīruien səkīmaha ia nəpīn me pam? ³¹ Iakani kwəsuaahi piak me mə nəpīn rīpik nərmama haməmwur mə tuhousi əpune iou! Rerik ragien pik tuku-miaha ti nəri nə mə hiəməuvehe mhə kuatia kīmīaha Iesu Kristo Iərimənu səkītaha. Nənə mo pen nəgkiariien i iakani ro nīpərhiēnien. ³² Ia kwopun i Efesas, rəmwhen mə iakaruagən kīmaha nəri əprmin me. Mətə rəfo? Trini minua nərmama sēmame həuvamhə ko həkətui mhə mwi, iakinaruagən ti nəfe? Trini minua nərmama sēmame həuvamhə ko həkətui mhə mwi, ramasan mə tihesi pen a nəgkiariien i sə rani mə, “Pwəh sani nari mhənimwi,

ti nəri nə mə trakwakwi semhə.”

³³ Tihəpwəh neikuə atukwien ia kīmīaha. Nəgkiariien i kamīni ro nīpərhiēnien. “Nəpīn nərmama səvənraha noien ramasan havən pəri irəha nərmama sēmame noien səvənraha rərəha, sēmame noien səvənraha rərəha houraha noien amasan səvənraha.” ³⁴ Hərərig pəhe mwi mhəuvehi atuk-watukw nətərigien səkīmīaha sə ratukwatukw, nənə mharaka ia noien ərəha me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kīmīaha nepwin hiəmreirei ihi Kumwesən, nənə ro naurisien asori m kīmīaha.

Nərmama tuhətui mwi ia nemhəien mətə nīpwrانراھا trəfo irə?

³⁵ Mətə iərmama riti trəres nəresien i mə, “Nərmama sēmame həuvamhə tuhəfo mhətui mwi? Nīpwrانراھا trəfo irə?” ³⁶ Ik iərmama ikreirei nari, nuni nari sə ikəpwei traməkeikei memhə kurirə ruverə mutə. ³⁷ Nənə nəri sə ikəpwei ropə ia nīpwrان sə trutə. Sə ikəpwei in nə nuni nari, rosi nuni wit uə nuni nari riti mwi. ³⁸ Mətə Kumwesən rauvei pen nīpwrان rəmwhen sə in rokeikei. Nənə nuni nari me kuatia kuatia, in rauvei pen nīpwrانraha me. ³⁹ Rəmwhen a mwi nusai nari rəpwəh nəmnəmwhenien, mətə nusai nari səpəmsəpə. Nusai iərmama ropə ia səi nārimiru me, uə menu me, uə nəmu me. ⁴⁰ Narimnari me ia nīmagouagou ho nīpwrانraha. Rəmwhen a mwi narimnari me ia təkure tīpənə i ho nīpwrانraha. Mətə narimnari

me naha kamətə fwe ia nimagouagou kamhəser ropə ia nipwrai narimnari me naha kamətə ia təkure tīprənə. ⁴¹ Nukuraanien səvəi meri ropə ia nukuraanien səvəi məkwə minə nahiapwien səvəi kəməhau me. Nəhiapwien səvəi kəməhau me nepwīn hopə ia səvəi nepwīn mwi.

⁴² Tro mwi iamīnhi irə ia nəpin naha narmama səməme həuvamhə tuhətui mwi. Iərmama sə kimənīmwi nipwran trīmərīr; mətə nəpin in trətui mwi nipwran trīpkīmərīr mhə mwi. ⁴³ Iərmama sə kimənīmwi nipwran rīpkamasan mhə, mətə nəpin in trətui mwi nipwran tramasan. Iərmama sə kimənīmwi nipwran nīskaiien səvənhi rīwən, mətə nəpin in trətui mwi nipwran trīskai. ⁴⁴ Nəpin kimənīmwi iərmama nipwran ro nusan, mətə nəpin in trətui mwi nipwran tro nənimwīn.

Trīni minuə nipwrai iərmama sə ro nusan, nənə nipwrai iərmama sə ro nənimwīn in mwi fwe ikīn. ⁴⁵ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kimərāi pen nəgkiariien i ia Nəkukūə Ikinan rani mə, “Iərmama sə rīməkupwən, Atam, in rīməuvehe iərmama riti sə ramīru.” Atam sampam, in i Kristo, rīməuvehe mo in nənimwīn i rauvei pehe nīmīruien. ⁴⁶ Mətə rīpko mhə nipwrataha i sə ro nənimwīn trukupwən, mətə nipwrataha sə ro nusan, nənə kurirə irə nipwrataha sə ro nənimwīn. ⁴⁷ Iərmama sə rīməkupwən in səvəi tīprənə i. Kumwesən rīno in ia tīprənə. Mətə iərmama sə rīməkurirə rīməuku pen ia neiāi. ⁴⁸ Nərmama me pam səvəi tīprənə, nipwranraha rəmwhen ia nipwrai iərmama naha Kumwesən rīno ia tīprənə. Nərmama səməme tuhəuvən ia neiāi, nipwranraha trəmwhen ia nipwrai iərmama sə rīməuku pen ia neiāi. ⁴⁹ Təkwtəkwni kitaha səmwhen ia iərmama naha sə Kumwesən rīno ia tīprənə. Ia noien a mwi naha kitaha tsəmwhen a mwi ia iərmama naha sə rīməuku pen fwe ia neiāi muvehe.

⁵⁰ Iakani irapw tukumiaha, piak me, nipwrai iərmama sə ro nusan mo niten ko rīpkuvnīmwə mhə ia nītətə sə Kumwesən ramərīmənu irə. Rəmwhen a mwi nəri mərīr ko rīpkuvehi mhə nəri sə ramarə rerin. ⁵¹⁻⁵² Həregi ro. Nəgkiariien i iakani pehe tukumiaha i naha təkwtəkwni in nəgkiariien riti sə rīnamərkwafə fwe kupwən. Rīpko mhə kitaha pam tsemhə, mətə nəpin kīspw sampam trasək kitaha pam tsəuvehe mhərməvi. Kurirə iərmama riti rapri m kuatia ia nənimen, mətə nəri naha rīno sampam akwauakw a. Nəpin kīspw sampam trasək, nənə nərmama səməme həuvamhə tuhətui mwi mhəpwəh mwi nemhəien, nənə kitaha tsəuvehe mhərməvi. ⁵³ Nipwrataha sə ro nəri mərīr i traməkeikei muvehe mo nəri sə ko rīpkīmərīr mhə. Nipwrataha i səvəi nemhəien traməkeikei muvehe mo nəri sə ramarə rerin. ⁵⁴ Nipərhiēnien, nipwrataha sə ro nəri mərīr i traməkeikei muvehe mo nəri sə ko rīpkīmərīr mhə. Nipwrataha i səvəi nemhəien traməkeikei muvehe mo nəri sə ramarə rerin. Nəpin nəri naha ruvehe mo sampam, nənə nəgkiariien sə kimərāi pen ia Nəkukūə Ikinan ruvehe mo nipərhiēnien, rani mə, “Nemhəien ruvəiwən. Kuvəuvehi irapw in ia naruagənien.”

⁵⁵ “Eh, nemhəien, tikəfo masori ia kimaha?”

Eh, nemhəien, tikəfo mo nəmisəien m kimaha?”

⁵⁶ Nəri sə nemhəien rauvehi nīskaiien səvənhi irə ti noien nəmisəien m iərmama in nə noien ərəha, nənə nəri sə noien ərəha rauvehi nīskaiien səvənhi irə in nə Loa. ⁵⁷ Mətə pwəh səni tanak m Kumwesən sə rauvei pehe m kitaha noien i saməuvehi raku pen ti Iərimənu səkitaha Iesu Kristo, noien sə ramo kitaha səskai mhəpi raka nemhəien.

⁵⁸ Ro pen piak keikei me, kimiaha tihaməkeikei mhərər əknekin, mhəpwəh

15:43: Fil 3:20-21 15:45: Jen 2:7, Jon 6:63, 2Kor 3:6,17 15:47: Jen 2:7 15:50: 1Kor 6:13

15:51-52: Mat 24:31, 1Tes 4:15-17 15:53: 2Kor 5:4 15:54: Aes 25:8 15:56: Rom 6:14, 7:13

15:58: 2Kron 15:7, Rev 14:13

näseniien nari riti rikiukiua ia kimiaha. Näpin me tihamo wok sävai Iärimänu säkitaha ia rerimäiaha pam, ti näri nä mä hiäukurän mä wok sävai Iärimänu säkitaha sä hiämo hiäpko auär a mhä.

16

Mane sävai nasituien ia närmama me sävai Kumwesän

¹ Ia näkaren sävai mane sävai nasituien ia närmama me sävai Kumwesän fwe Jerusalem, tihamäkeikei mho rämwhen sä iakimäni pen ti nakalasia me fwe ia profens näha Kalesia. ² Ia Sante me pam, kimiaha pam kuatia kuatia tihamäkeikei mhämri karen mane me nepwin. Iärmama sä rauvehi mane asori trämri karen ripik. Iärmama sä rauvehi mane ouihi trämri karen ouihi a. Ro iamäni irä näpin iakuvehe ko hiäpkämwur mhä mwi mä tiho pam näri näha ia näpin kuatia. ³ Tihäru i rapw kimiaha me nepwin mä tuhäuvehi mane mhäuven. Nänä näpin iakuvehe, iakrai näkukuä min i rapw iräha ti näkur Jerusalem nänä märihi pen iräha häpeki mane mhäuven fwe ikin. ⁴ Trini minuä iakätoni mä ramsan mä iou mwi takevän, nänä iräha tuhäkurirä iou.

Pol ramäres narimnari me nepwin mä näkur Korin tuhamäkeikei mho

⁵ Kurirä iakuvehe mäti pehe kimiaha, takevän raka fwe profens näha Masetonia, ti näri nä mä takamäkeikei mukupwän mevän fwe Masetonia. ⁶ Rosi takarä kwopti kitaha m kimiaha mä räfo sarä a meste näpin sävai näkwieien tro sampam. Nänä hiäukurän nasituien ia nirak ia navänien säiou sä iakamevän pen me ikin. ⁷ Iapkoikeikei mhä mä takevehe mätoni kimiaha nänä mier mwi, mäta iakokeikei mä takevehe sarä kwopti trini minuä Iärimänu säkitaha räseni iou. ⁸ Mäta takarä a ia kwopun i ia Efesas meste näpin sävai Pentekos, ⁹ ti näri nä mä Kumwesän rinäsevär ia suatuk tukw iou mä tako wok amasan sä trukua kwänkwän ripik, näri auär a mä närmama häpik hamämwur mä tuhäsäsäg iou ti noien wok.

¹⁰ Trini minuä Timoti ruvehe mätoni kimiaha, hio ramsan min, mhäuvei pen nisaiien min, ti näri nä mä in ramo wok sävai Iärimänu säkitaha rämwhen a ia nirak. ¹¹ Räräha mä tihamätoni in rämwhen mä in iärmama auär a riti. Mäta tihamäkeikei mhasitu irä ia navänien sävänhi näpin in riräräg muvehe mätoni iou. Iou iakameitenhi piävtaha me iräha Timoti mä tuhäuvehe mhätoni iou.

¹² Ia näkaren sävai piävtaha Apolos, iakimäni pen tukwe in mä in tramäkeikei mukurirä piävtaha me muvehe mätoni kimiaha. Mäta in räpweh nokeikeien mä truvehe näha täkwätkwuni, mäta in truvehe ia näpin sä ratukwatukw tukwe.

¹³ Hätui mhäpweh napriien, nänä mhärer äknekin ia nahatätäien säkimiaha, mhäpweh nehäkriien, mho mä hiäskai. ¹⁴ Narimnari me pam sämäme hiämo, tiho ia nokeikeien.

¹⁵ Kimiaha hiäukurän mä Stefanas mine närmama ia näkwai nimwä sävänhi, iräha hamäkupwän mhäni nipärhienien ia Iesu fwe profens näha Akäea, nänä iräha hämwur pik ti nasituien ia närmama me sävai Kumwesän. Piak me, iakuä takini pehe tukumiaha i mä ¹⁶ tihäuvei pen nisaiien m närmama sä ro me iamäni irä, mine närmama me pam sämäme kamhowok mamhäsehä päri iräha minraha. ¹⁷ Näpin Stefanas, Fotunatas, mine Akäekas harier pehe rerik rägien, ti näri nä mä nari auär a mä kimiaha hiäiwän,

16:1: Rom 15:25-26, 2Kor 8:1-9, Kal 2:10

16:5: Wok Me 19:21

16:6: Rom 15:24, Taet 3:12

16:7: Wok Me 18:21

16:9: Wok Me 19:8-10, 2Kor 2:12, Kol 4:3, Rev 3:8

16:10: 1Kor 4:17

16:11: 1Tim 4:12

16:12: 1Kor 1:12, 3:6

16:13: Sam 31:24, Efes 6:10

16:15: Rom 16:5,

1Kor 1:16 **16:16:** 1Tes 5:12

mætə nəpɪn iakətɔni irəhar rəmwhən mə iakɪnətɔni kɪmɪaɦa. ¹⁸ Irəhar haro iou iakuvehi napwɪsien ia rərɪk rəmwhən irəhar haro mwɪ ia kɪmɪaɦa. Nərmama me iamɪnɦa irə, ramasan mə tihəgnəgɪni irəɦa pɔwəɦ nərmama hətɔni mhəukurən irəɦa.

Nəgkiariien sampam

¹⁹ Nakalasia me ia profens fwe Esia haməni ramasan tukumiaɦa. Akwila mɪne Prɪsɪla krouokeikei pik mə trouni ramasan tukumiaɦa ia nəgɦi Iərɪmənɔ səkɪtaha irəɦa nakalasia me səməme hamousəsɪmwɪn irəɦa me ia nɪmwə səvənrau. ²⁰ Piəvtaha me pam ia kwopun i haməni ramasan tukumiaɦa. Tihəni ramasan tukumiaɦa me mhakei m kɪmɪaɦa me ia nakeiien sə rəmher.

²¹ Iou Pol, iakamrai nəgkiariien i səvəi nɪniien ramasan tukumiaɦa, mamrai ia rəgɪk atukwatukw.

²² Trɪni mɪnuə iərmama riti rəpɔwəɦ nokeikeiien Iərɪmənɔ səkɪtaha, pɔwəɦ Kumwesən rəkwein ərəɦa irə. Iərɪmənɔ səkɪtaha, uvehe rə!

²³ Pɔwəɦ namasanien səvəi Iesu Iərɪmənɔ səkɪtaha ramarə tukumiaɦa.

²⁴ Pɔwəɦ nokeikeiien səiou ramarə tukumiaɦa pam səməme hɪəuvəuvehe mhəno kuatia kɪmɪaɦa Iesu Kristo. Ouəɦ, pɔwəɦ ro iamɪnɦi.

Seken Korin

Nægkiariien sã rani mã nãfe i nækukua

Pol rimarai nækukua i kani mã Seken Korin. In ruvarai raka Fas Korin mãkwã nepwin hæukurau nãnã in rirai mwi sã i mãrhi pen i revãn. Nakalasia me fwe Korin kamheitehieitehi ihi kusen sãvãnraha, mamho ihi noien arãha me. Pol revãn fwe Korin mãtã rarã ouihi a ti nãri nã mã irãha hæprãrig mhã ia noien arãha me sãvãnraha. Nãnã nækur afwaki me nepwin hæpkini mhã nãpãrhienien ia Pol mã in aposol pãrhien riti sãvãi Kumwesãn. Nãpin Pol rãpwãh irãha mevãn fwe profens Masetonia, in rerin ragien pik nãpin Taetas ruvehi nægkiariien amasan muvehe mã nakalasia me fwe Korin hãnãtã sas ia noien arãha me sãvãnraha nãnã mhãrãrig ia noien arãha me sãvãnraha. Nãpin Pol rãregi nægkiariien nãha, in rirai nækukua sã ro kãru irã revãn ti nækur Korin. Ia nãpãri nækukua i sã rakupwãn Pol rini pen ti nækur Korin mã rerin ragien ti nãri nã mã irãha hãnãpwãh noien arãha me sãvãnraha mamho noien amasan sã Kumwesãn rokeikei. Ia nãpãri nækukua sã rakurirã Pol ramægkiari atukw a ia in mine nãrmama sãmãme kamhãmwãki in mamhãni arãha in.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti sãvãi Iesu Kristo, ti nãri nã mã Kumwesãn rimãni nækwan mã tako, mine piãvtaha Timoti.

Nækukua i rauvehe tukumiaha nakalasia me sãvãi Kumwesãn fwe taon nãha Korin, mine nãrmama me pam sãvãi Kumwesãn fwe profens nãha Akaea.

² Pwãh Kumwesãn Tata sãkitaha, mine Iesu Kristo Iãrimãnu sãkitaha, krouãriari pehe namasanien mine nãmãrinuien m kimiaha.

Kumwesãn sã in nukune noien sãvãi nasituien

³ Pwãh sãgnãgini Kumwesãn i in Kumwesãn mine Tata sãvãi Iãrimãnu sãkitaha Iesu Kristo, in Tata sã in nukune nãpien, nãnã in Kumwesãn sã in nukune noien sãvãi nasituien me pam. ⁴ In ramasitu ia kimaha ia nãmisiãien me pam sãkimaha, mã kimaha iahækurãn nasituien ia nãrmama ia nãmisiãien me sãpãmsãpã sãmãme irãha hamãregi. Nãnã kimaha tahasitu ia nirãha ia noien sãvãi nasituien sã Kumwesãn rino m kimaha. ⁵ Ramwhen a ia nãmisiãien sã Kristo rimãuvehi, nãmisiãien nãha rauvehe pik mwi ia nimãriuian sãkimaha. Ia noien a mwi nãha, ti nãri nã mã kimaha iahãmãuvehe mhõ kuatia kimaha Kristo, Kumwesãn ramasitu pik ia kimaha, nãnã noien nãha ramevãn mwi ti nãrmama nepwin. ⁶ Trini minua kimaha iahãmãregi nãmisiãien, mãtã in nã trasitu ia kimiaha muvehimãru kimiaha. Trini minua Kumwesãn rasitu ia kimaha ramõ mã kimaha iahækurãn nasituien ia kimiaha. Nãnã kwãnkwai nasituien nãha raukua ia nimãriuian sãkimiaha, nãnã nãpin hiarã ia nãmisiãien kuatia a tsarã irã trasitu ia kimiaha mã tihãrer ãknekĩn ia nãpin me. ⁷ Kimaha iahãnãmri pen ãknekĩn nãtãrigien sãkimaha ia Kumwesãn tukumiaha mã tihãrer ãknekĩn. Ro iamãnhĩ irã ti nãri nã mã kitaha pam samarã ia narãien kuatia a mã kimiaha tihãregi nãmisiãien sã iahamarã irã, nãnã ia noien a mwi nãha Kumwesãn trasitu ia kimiaha ramwhen ramasitu ia kimaha.

⁸ Piak me, kimaha iahokeikei mã tihækurãn amasan nãpin sikai sã iahãnãrã irã ia profens nãha Esia. Nãpin nãha riskai pik tukumaha, mo rerimaha rirhi mã ko iahãpkimãru mhã mamhãuvãn. ⁹ Kimaha iahãmãregi

rəmwhen kinəkiri raka kimaha mə tahemhə. Mətə narimnari me nəha haməuvehe mə kimaha tahəpwəh nətigiteien ia niskaiien atukw səkimaha, mətə tahətigite ia Kumwesən sə ramo nərmama hemhə hətui mwi. ¹⁰ Ia nəpin nəha ipaka kimaha iahemhə, mətə in riməuvehimiru kimaha. Nənə in trauvehimiru kimaha iamihni irə mamevən. Iahənəmri pen əknekin nətərigien səkimaha irə mə in truehimiru mwi kimaha. ¹¹ Mətə kimiaha tihaməkeikei mhasitu ia kimaha mhəfwaki tukumaha. Tiho iamihna irə mə nərmama həpik tuhəni tanak m Kumwesən ti narimnari amasan me səməme in tro m kimaha ti nəri nə mə nərmama həpik hənəfwaki tukumaha.

Pol rərari ia nətərigien səvənhi mine nəfe tro

¹² Nari riti kimaha iahaməgkiari ərpwi irə. Kimaha iahamreği fwe ia rerimaha mə ro nıpərhiēnien. In i mə noien səkimaha ia təkure tıprənə iahəno m nərmama nepwin, mhəno mwi m kimiaha rəpi raka, in noien sə raməmak irapw ia kwopun ukuraan. Iahaməni a nəgkiariēn pərhiēn rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Iahəpkəgkiari mhə ia nukurəniēn səkimaha səvai tıprənə, mətə iahaməgkiari ia namasanien səvai Kumwesən. ¹³⁻¹⁴ Iakani iamihni irə ti nəri nə mə iahəpkrai mhə nəgkiariēn riti sə riskai tukumiaha ti nəvsiniēn, uə ti nukurəniēn nıpwrən. Təkwtəkwni hiəuəukurən nətərigien səkimaha kwopti, mətə iakokeikei pik mə nəpin riti tihəukurən pam. Nənə ia noien nəha, nəpin Iesu Iərimənu səkitaha truvehe mwi, kimiaha tihəgien tukumaha rəmwhen a mwi mə kimaha iahaməgien tukumiaha.

¹⁵⁻¹⁶ Ti nəri nə mə iakukurən mə hiaməgien tukumaha, nətərigien kupwən səiou mə takevən fwe profens nəha Masetonia, mukupwən muvehe mətoni kimiaha, nənə nəpin takrərig takuvehe mwi mətoni kimiaha. Ro pen tihəuvehi namasanien m kəru, nənə kurirə irə tihəsitu ia nırak ia suatuk səiou ti nəvəniēn fwe ia tənə Jutia. ¹⁷ Mətə iakınəpwəh. Ro pen rosi rerimiaha rirhi mə nəpin iakamətərig mə tako iamihna irə nətərigien səiou ramaiuaiu? Uə rosi iakəmwhen a ia nərmama nepwin səvai tıprənə kamhəni nəgkiariēn mi nəha “Ouəh” mine “Rekəm” ia nəgkiariēn kuatia a?

¹⁸ Kimiaha hiəukurən mə Kumwesən ramo nəgkiariēn səvənhi ia nəpin me. Nənə kimaha mwi nəgkiariēn səkimaha tukumiaha rıpkə mhə “Ouəh” mine “Rekəm.” ¹⁹ Iakani iamihni irə ti nəri nə mə Tini Kumwesən i Iesu Kristo sə iahamarəvisau irapw tukumiaha kimrahar Saelas mine Timoti, rıpkə mhə “Ouəh” mine “Rekəm,” mətə ia Kristo, nəpin me pam nəgkiariēn səkimaha in nə “Ouəh.” ²⁰ Iakani iamihni irə ti nəri nə mə promes me pam səvai Kumwesən həuvehe mhə nıpərhiēnien i ia Iesu Kristo. Kitaha səuəuvehe mhəno kuatia kitaha min, rə pen səukurən niniēn “Ouəh” ti nuvehi utiēn nəghi Kumwesən. ²¹ Kumwesən a ramo kimaha iahamərer əknekin ia Kristo kitaha m kimiaha. In rimərfi kitaha, ²² məmri Nənimwin səvənhi ia reritaha rahatən pen mə kitaha nərmama me səvənhi. Ti nəri nə mə Nənimwin nəha ramarə ia reritaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimnari amasan me səməme rinəmri karen mə səkitaha.

²³ Təkwtəkwni iakaməkwein Kumwesən mə tıreği nəgkiariēn i səiou. Trini minuə iapkinə mhə nıpərhiēnien, pwəh in rərpwin noien ərəha səiou. Iou iakınəpkuvehe mhə fwe Korin ti nəri nə mə iapkeikei mhə mə takini nəgkiariēn sikai riti tukumiaha. ²⁴ Kimaha iahəpwəh nokeikeiēn mə

tahərımənu ia nahatətəien səkimiaha, rekəm. Mətə taho wok kitaha m kimiaha ti nağienien səkimiaha, ti nəri nə mə hiənərər əknekın raka ia nahatətəien səkimiaha.

2

¹ Ro pen iakuvəni raka ia rerik mə ko iapkuvehe mhə mwi mətoni kimiaha mo rerimiaha rəmisə. ² İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimiaha a hıamo rerik ramagien, mətə trini minuə iako rerimiaha rəmisə, nənə iərmama riti riwəən sə tro rerik rağien. ³ Nənə iakimərai nəkukuə nəha mə nəpın iakuvehe mətoni kimiaha tapkreği mhə rerik rəmisə. İakəpwəh nokeikeien mə nərmama səməme tuhaməkeikei mho rerik rağien, tuho rerik rəmisə. İou iakuvəukurən raka mə kitaha kuatia a, nənə nəpın rerik rağien, kimiaha mwi rerimiaha tragien. ⁴ Ro pen nəpın iakimərai nəkukuə nəha m kimiaha rerik rəmisə pik tukumiaha, mərkwəpır, nise nənimək raiu tukumiaha. İapkraı mhə nəkukuə nəha mə tro rerimiaha rəmisə, mətə iakimərai mə tihəukurən nokeikeien i səiου rasori tukumiaha.

Nakalasia me fwe Korin tuhaməkeikei mhenouenou noien ərəha sə iərmama nəha rino

⁵ Mətə iərmama nəha rino noien ərəha, in rıpkə mhə rerik rəmisə, mətə rino mə kimiaha pam rerimiaha rəmisə kwopti. İakani nəğkiariien i məpwəh nokeikeien mə triskai pik ti iərmama nəha, ⁶ ti nəri nə mə nərpwinien nəha kimiaha hiəpik hiəno min ti noien ərəha səvənhi rınəmwhen raka. ⁷ Təkwtəkwuni nəha tihaməkeikei mhenouenou noien ərəha səvənhi nənə mhomasan rerin, mə rerin trəpwəh nəmisə pikien muvehi irapw nətəriğien səvənhi. ⁸ İakaməres kimiaha mə tiho pwəh in rukurən nokeikeien səkimiaha tukwe. ⁹ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə in nə nəri iakimərai nəkukuə nəha tukwe, mə takətoni ro kimiaha mə tiho nəkwak ia narimnari me pam uə rekəm. ¹⁰ Trini minuə hiənenouenou noien ərəha səvəi iərmama riti, iou mwi takenouenou irə. Trini minuə iərmama nəha rino nəri ərəha me nəpwın mə iou takaməkeikei menouenou noien səvənhi, mətə iou iakinenouenou raka noien səvənhi ia nəmri Kristo ti nasituien ia kimiaha. ¹¹ İakamo noien nəri kamo Setan rouraha kitaha ia neikuəien me səvənhi. İakani iamınhi ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka nətəriğien me səvənhi səməme in ramesi pen.

Kumwesən ramo nərmama kamhəukurən Kristo ia aposol me səvənhi

¹² Nəpın iakevən fwe ia taon nəha Troas mə takəvisau irapw nəğkiariien amasan səvəi Kristo, iakətoni mə İərimənu səkitaha rinəsevər ia təpınhə miou mə tako wok fwe ikın. ¹³ Mətə iakamətəriğ pik mıpkapwis mhə, ti nəri nə mə iapkətoni mhə piak Taetas ia kwopun nəha. Nənə iakəsəkir minraha mier mevən fwe ia profens nəha Masetonia.

¹⁴ Mətə iakaməğnəğini Kumwesən ti nəri nə mə ia nəpın me in ramiri kimaha ia Kristo, mamə kimaha iahəmwhen ia nərmama me i kamhəkurirə ia kig riti sə rınaruagən pam, mamrəriğ pen fwe imwəni. İa nəpın me Kumwesən ramo nukurənien ia Kristo rauku pen ia kimaha mamevən ia kwopun me. Nərmama kamhəreği nukurənien nəha rəmwhen ia nari riti kamreği nıpekin. ¹⁵ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kimaha iahəmwhen ia nımwəkmwəki nari nıpekin rapen amasan Kristo rauvani ti nəğnəğiniien

Kumwesən nise napw irə ramevən ti nərmama səməme Kumwesən rauvehimiru irəha, mamevən mwi ti səməme kamhəuvən mə tuhemhə. ¹⁶ Səməme kamhəuvən mə tuhemhə həregi kimaha iahəmwhen ia nipeki nise napw nəha sə rauku pen ia nemhəien mamevən ti nemhəien. Səməme Kumwesən rauvehimiru irəha həregi kimaha iahəmwhen ia nise napw nəha sə rauku pen ia nimiruien mamevən ti nimiruien. Wok nəha wok asori. Sin rukurən noien? ¹⁷ Kimaha iahəpkəmwhen mhə ia nərmama me nəha həpik kamhəni irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən ti nuvehiiən a mane, rekəm. Mətə Kumwesən rinərhi pehe kimaha. Ia Kristo kimaha iahəmənī irapw nəgkiariien amasan səvənhi ia nəmri Kumwesən, nənə nəgkiariien səkimaha rauku pen a ia rerimaha sə ratukwatukw.

3

Nəkukua riti kimərai rani sas ia Pol mine in me nepwin

¹ Rosi rerimaha rirhi mə iahənəmfiəutə mwi kimaha ia nəmrimiaha, mətə ripko mhə iamini irə. Nəpin nərmama pwispwis me həuvehe imwəmiaha, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukua riti kimiaha me nepwin həmərai ti nini irapwien irəha tukumiaha, ti nəri nə mə hiəreirei irəha. Nənə nəpin həier mhəpwəh kimiaha, tuhaməkeikei mhəuvehi nəkukua səkimiaha ti noien kimiaha me nepwin həukurən irəha. Kimiaha hiənuə tiho iamini irə ia kimaha? Rekəm! ² Kimiaha atukwatukw hiəmwhen ia nəkukua səkimaha rani sas ia kimaha. Nəkukua nəha kimərai pen ia rerimaha, nərmama pam tuhəvsini mhəukurən. ³ Ro nukurənien i tukunraha hətoni mə Kristo əpa rimerai nəkukua nəha, məmri pehe ia rəgimaha mə təhərhi pen i ramevən. In ripkrai mhə nəkukua nəha ia nəri kamrai nari irə, mətə rimerai nəkukua nəha ia Nənimwin i in səvəi Kumwesən sə ramiru. Nənə ripkrai pen mhə ia kəruətərei sə ripwəpwia, mətə rimerai pen ia reri nərmama.

⁴ Kimaha iahəpkehekir mhə mə təhəni iamini irə, ti nəri nə mə kimaha iahəuvəuvehe mhəno kuatia kimaha Kristo, nənə mamhəhatətə əknekīn ia Kumwesən. ⁵ Kimaha iahəmwhen ti noien wok i, mətə ko iahəpkini mhə mə nari riti rauku pehe atukw a tukumaha. Kimaha iahəmwhen ti nəri nə mə Kumwesən ramasitu ia kimaha. ⁶ In rino kimaha iahənəmwhen ti noien wok kimaha iotukwininari me səvəi nəgkiariien vi səvənhi sə in rinərhi tərini əknekīn. Nəgkiariien vi nəha ripkuku pen mhə ia Loa sə kimərai, mətə rīməku pen ia Nənimwin səvəi Kumwesən. Iakani iamini irə ti nəri nə mə Loa sə kimərai ramousi əpune iərmama, mətə Nənimwin səvəi Kumwesən rauvei pehe nimiruien.

Nəgkiariien vi kinərihi tərini əknekīn ramser pik anan rinəpi raka Loa

⁷ Fwe kupwən, nəpin Loa sə kimərai pen ia kəruətərei kəru rīməuvehe vi a, rīməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. Nukuraanien nəha rəhiəpwin nənime Moses ramser pik. Nəkur Isrel ko həpkətī əter pen mhə ia nənime Moses, nəri auər a mə nukuraanien nəha ia nənimen rinəmeiwaiu. Noien səvəi Loa nəha ramo mə iərmama rəmħə, mətə rīməuvehe irau nukuraanien səvəi Kumwesən. ⁸ Mə ro iamini irə rəfo ia noien səvəi Nənimwin Ikinan? Tukətōni nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser pik məpi raka. ⁹ Nəgkiariien akuas səvəi Loa sə raməkiri nərmama mə tuhaməkeikei mhəmhə kamətə nukuraanien səvəi Kumwesən irə ramser, mətə mə ro iamini irə nəgkiariien vi kinərihi tərini əknekīn sə ramo

2:16: Luk 2:34, 2Kor 3:5-6   2:17: 2Kor 1:12, 1Tes 4:11   3:1: 2Kor 5:12, Wok Me 18:27, Rom 16:1
 3:2: 1Kor 9:2   3:3: Eks 24:12, Jer 31:33, Esik 36:26-27   3:4: 2Kor 2:16   3:6: Jer 31:31, 1Kor 11:25, Jon 6:63, Rom 7:6   3:7: Eks 34:30   3:8: Kal 3:2,5   3:9: Dut 27:26, Rom 1:17, 3:21

nærmama hatukwatukw ia næmri Kumwesæn, tukætoni mwi nukuraanien sævæi Kumwesæn iræ ramser pik næpi raka. ¹⁰ Nipærhienien, nægkiariien akuas sævæi Loa sæ kamætoni nukuraanien sævæi Kumwesæn iræ, tækwætkwuni næha kæpwæh nætonien nukuraanien næha iræ, ti næri næ næ nægkiariien vi kinærihi tæriini æknekien ramser pik anan rinæpi raka Loa næha. ¹¹ Nægkiariien akuas sævæi Loa rimæuvehe irau nukuraanien sævæi Kumwesæn, mætæ triwæn mwi ræmwhen ia nukuraanien sæ rimæser ia næmri Moses. Mætæ nægkiariien vi Kumwesæn rinærihi tæriini æknekin traræ rerin, miser pik næpi raka.

¹² Ti næri næ næ kimaha iahæukuræn amasan næri næha mæ ro iamînhi iræ, ro pen kimaha iahamætigæse, ¹³ mhæpkæmwhen mhæ ia Moses. In rinousæman nænimen ia tinari ægeigei mæ nækur Isrel tuhæpwæh nætonien mæ nukuraanien sæ ramæhiæpwîn nænimen rinamiwæn. ¹⁴ Mætæ nætærigien sævæi nækur Isrel me næha fwe kupwæn kinærapinhæ i. Nænæ meste pehe næha ipwet mine næpin iræha hævsini nægkiariien akuas sævæi Loa, iræha hæpkregi sas mhæ næfe rani, ti næri næ næ nari riti ramærapinhæ nætærigien sævænraha ræmwhen ia tinari ægeigei sæ rinousæman nænime Moses. Mætæ Kristo æpa rukuræn nuvehi rakaien næri næha ia nætærigien sævæi iærmama næpin iærmama ruvehe mo kuatia irau min. ¹⁵ Ouæh meste pehe næha ipwet mine, næpin hævsini Loa sævæi Moses, nari riti ramæsisæg ia nætærigien sævænraha ræmwhen ia tinari ægeigei næha sæ rinousæman nænime Moses fwe kupwæn. ¹⁶ Mætæ trîni minuæ iærmama riti ruvsini in muvehe ti Iærimænu sækitaha, tinari næha trier raka. ¹⁷ Iærimænu næha sækitaha in Nænimwin Ikinan. Nænæ kwopun Nænimwin Ikinan ramaræ ikin, in rafi nari ia nærmama. ¹⁸ Kitaha pam i sæpkuvegi mhæ næmritaha ræmwhen ia Moses, mætæ næmritaha ramser kamætæ nukuraanien sævæi Iærimænu ia kitaha. Ia næpin me in rauvsini nimiruuien sækitaha mæ tsæuvehe mhæmwhen iræ saræ ia nukuraanien riti mharæ mhæuvæn mwi ia riti. Noien i rauku pen ti Iærimænu sækitaha in næ Nænimwin Ikinan.

4

Kumwesæn ruvei pen wok m aposol me

¹ Kumwesæn rapi tukumaha nænæ muvei pehe wok i m kimaha rø pen tahæpwæh næpouien i. ² Kimaha iahæuvæuvei pen raka tækutamaha ia noien afafa me mine noien me sæmæme ho naurisien. Iahæpkavæn mhæ ia noien sævæi neikuæien, uæ iahæpkuvsini mhæ nægkiariien sævæi Kumwesæn, rekæm. Mætæ kimaha iahamæni irapw nægkiariien pærhien ia næmri nærmama me pam mæ iræha tuhækiri noien sækimaha mhæukuræn ia rerinraha mæ kimaha iahamo noien atukwatukw ia næmri Kumwesæn. ³ Rosi nægkiariien amasan sæ iahamæni irapw ramærkwafæ ti nærmama nepwîn, mætæ ramærkwafæ a ti nærmama sæmæme kamhæuvæn mæ tuhemhæ. ⁴ Iræha ko hæpkîni mhæ nipærhienien ia nægkiariien amasan næha, ti næri næ næ Setan i, iæremhæ sæ ramærimænu ia tiprænæ i, rinousæman nætærigien sævænraha, mammo iræha hæpwæh nætonien nukuraanien sæ ramæhiæpwîn iræha. Nukuraanien næha rauku pen ia nægkiariien amasan sæ ramævisau nasorîien sævæi Kristo. Kristo næha in ræmwhen atukwatukw ia Kumwesæn. ⁵ Kimaha iahæpkævisau atukw mhæ kimaha, mætæ iahamævisau Iesu Kristo mæ in Iærimænu, nænæ kimaha nærmama iahamo tukwini nari m kimiaha ia næghi Iesu. ⁶ Ro iamînhi iræ ti næri næ næ Kumwesæn næha rimæni mæ, “Pwæh nukuraanien ruæk mæhiæpwîn

3:10: Eks 34:29   **3:13:** Eks 34:33-35   **3:14:** Rom 11:25   **3:16:** Rom 11:23,26   **3:17:** Jon 8:32,36, Rom 8:2, Kal 5:1   **3:18:** Eks 16:7, 24:17   **4:1:** 2Kor 3:6   **4:2:** 2Kor 2:17, 1Tes 2:5, 1Kor 1:18   **4:4:** Efes 2:2, Kol 1:15, Hip 1:3   **4:5:** 2Kor 1:24   **4:6:** Jen 1:3, Aes 9:2, 2Kor 3:18

kwopun ripitəv ikin,” in raməhiapw ia rerimaha, mə kimaha iahəukurən nətoniien nukuraanien səvəi Kumwesən, nənə iahətoni nukuraanien nəha ramser ia nənime Kristo.

Aposol me həpkiskai mhə ia niskaiien atukw səvənraha

⁷ Mətə kimaha iahaməuvehi nəri amasan nəha ia nipwramaha me i kino ia tiprənə həpkiskai mhə. Ro iamini irə mə trahətən pen mə niskaiien amasan nəha rəpi raka riməuku pen ti Kumwesən, ripkuku pehe mhə tukumaha. ⁸ Ia nəpin me kimaha iahamregi rərəha ia narimnari me ripik, mətə iahəpkimwei mhə. Nəpin me nepwin iahəreirei suatuk, mətə iahaməmwur mhəpwəh nəpwəhiən. ⁹ Nərmama hamo nərəhaien m kimaha, mətə Kumwesən ripkəpwəh mhə kimaha. Hamousi kimaha, mətə həpkouraha mhə kimaha. ¹⁰ Ia nəpin me rəmwhen mə kimaha iahaməuvehi nemhəien səvəi Iesu ia nipwramaha, ro iamini irə mə nərmama həukurən nətoniien mwi nimiruien səvəi Iesu ia nipwramaha. ¹¹ Iakani iamini irə ti nəri nə mə kimaha iahamarə, nəpin me pam kauvei pen kimaha mə tahemhə ti nəghi Iesu. Ro iamini irə mə nərmama tuhətoni nimiruien səvənhi ia nipwramaha sə tripkemhə ia nəpin riti. ¹² Noien nəha nipwran mə nemhəien ramowok ia kimaha, mətə nimiruien ramowok ia kimaha.

¹³ Nəkukuə Ikinan rani mə, “Iakinahatətə ro pen iakani.” Ia noien kuatia a səvəi nahatətəien kimaha mwi iahənahatətə ro pen iahaməni. ¹⁴ Kimaha iahəukurən amasan mə Kumwesən sə rino Iərimənu səkitaha rətui mwi ia nemhəien, in tro kimaha mine kimaha, kitaha pam sətui mwi ia nemhəien kitaha Iesu, nənə mərpwi irəpw kitaha ia nənimen. ¹⁵ Narimnari me i, kimaha iahamo ramasitu ia kimaha mə nəpin namasanien səvəi Kumwesən rivi pehe nərmama həpik mwi həuvehe ti Kristo, nənə nərmama həpik mwi tuhəni tanak ti Kumwesən, mhəuvehi utə nəghin irənhə anan.

¹⁶ Narimnari me nəha ho kimaha iahəpwəh nəpouien i. Nəri auər a mə nipwramaha iruə ramevən mə trərəha, mətə rerimaha fwe imwə Kumwesən ramo mə ramərməvi ia nəpin me. ¹⁷ Ro iamini irə ti nəri nə mə nəmisəien me i saməregi ia təkure tiprənə i irəha nəri auər a, həpkarə əpwəmwis mhə, mətə haməpnəpenə ia kitaha ti narəien rerin sə raməhiapw mamasan pik məpi raka. ¹⁸ Nənə ro iamini irə, nənimemaha həpkərer pen mhə ia narimnari me kamətoni, mətə hamərer pen ia narimnari me kipkətoni mhə. Iakani iamini irə ti nəri nə mə narimnari me kamətoni irəha narimnari me səvəi təkwtəkwuni a, tuhəpkwən, mətə narimnari me kipkətoni mhə irəha tuharə rerin.

5

Nipwrataha sə vi fwe ia neiai

¹ Iakani iamini irə ti nəri nə mə nipwrataha rəmwhen ia nimwə tapolen samarə irə səvəi nəpin ouhi a ia tiprənə i. Nənə kitaha səukurən mə trini minuə nipwrataha i ruvehe memhə mərəha, mətə fwe ia neiai nipwrataha vi fwe ikin sə rəmwhen ia nimwə riti ripko mhə iərmama rino mətə Kumwesən a rino nənə in trarə rerin. ² Nəpin samarə ia nipwrataha i, saməregi rərəha, mamhəvi kwakwa neiahagien tukwe, mamhokeikei anan mə tsəuvən mharə ia nimwə vi nəha fwe ia neiai. ³ Kitaha tsarkahu nipwrataha vi nəha rəmwhen ia karkahu, tipkətə mhə mə saməvən auər a. ⁴ Nəpin samarə

4:7: 2Kor 5:1   4:8: 2Kor 1:8, 7:5   4:10: 1Kor 15:31   4:11: Rom 8:36   4:13: Sam 116:10
 4:14: 1Kor 6:14   4:15: 2Kor 1:3-6   4:16: Efes 3:16   4:17: Rom 8:17-18   4:18: Kol 1:16,
 Hip 11:1-3   5:1: 2Kor 4:7, 2Pit 1:13-14   5:2: Rom 8:23   5:4: 1Kor 15:53-54

ihl ia nimwə tapolen i səkitaha ia tiprənə i, saməregi rərəha pik, mamhəvi neiahəgien tukwe, mhəpwəh nokeikeien mə tukuvehi raka nipwrataha i rəmwhen ia karkahu. Mətə sokeikei mə tukarkahu pehe nipwrataha sə fwe ia neiai mə nipwrataha i sə ko ripkarə rerin mhə truvehe mərməvi marə rerin. ⁵ Kumwesən əpa rino kitaha ti narimmari me nəha. In rīməuvei pehe Nənimwin İkinan m kitaha. Ti nəri nə mə Nənimwin nəha ramarə ia kitaha, nənə, kitaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narimmari amasan me səməme rīnəmri karen mə səkitaha. ⁶ Ro iamīnhi irə kitaha samətīgase ia nəpīn me, mamhəukurən mə nəpīn samo imwətaha ia nipwrataha i, səpkarə mhə fwe imwei İərimənu. ⁷ İakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha samarə ia nahatətəien, səpkarə mhə ia nəfe samətōni. ⁸ Kitaha samətīgase mamhəregi mə ko səpwəh nipwrataha i mhəuvən mho imwətaha fwe ia neiai kitaha İərimənu səkitaha sə nəha ramasan pik məpi raka. ⁹ Ro iamīnhi irə mīne nəri auər a mə samarə kitaha mīn uə səpkarə mhə kitaha mīn, mətə saməmwur mə rerin tragien tukutaha. ¹⁰ İakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha pam tsaməkeikei mhərer kupwən ia nəmri Kristo mə in trākiri noien me səkitaha. Kitaha kuatia kuatia tsəuvehi nəəkuien resi pen noien me səno ia narəien i samarə irə ia nipwrataha i, noien amasan uə noien ərəha.

Kumwesən rino suatuk ia Kristo mə kitaha səukurən nuveheien mho in me nepwin

¹¹ Nənə təkwtəkwni kimaha iahəuvəukurən amasan mamhəhekir İərimənu səkitaha. Ro pen iahaməmwur mə tahəvi pehe nərmama. Kumwesən rukurən amasan kimaha. Rerik rirhi mə kimiaha mwi hiəukurən amasan kimaha. ¹² Kimaha iahəpwəh nokeikeien mə tahəuvehi utə kimaha ia nənimemīaha, mətə tahəuvei pehe nətərigien səkimaha mə rəfo rerimīaha tragien tukumaha. Nənə təkwtəkwni hiəukurən nīripwenien nəgkiariien səvəi nərmama səməme hamərpwi irəha ti noien sə nərmama kamhətōni, mətə rerinraha ripkrhi mhə nəri sə ramarə ia reri İərimənu. ¹³ Trini mīnuə rerimīaha rirhi mə iahamərməri, mətə kwa iahamo wok səvəi Kumwesən. Nənə trini mīnuə rerimīaha rirhi mə iahəukurən nari, mətə kwa iahamasitu ia kimiaha. ¹⁴ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nokeikeien səvəi Kristo ramərimənu ia kimaha. Kimaha iahəukurən amasan mə İərmama kuatia a rīmamhə ti nərmama pam, nənə ro pen rəmwhen mə nərmama me pam həuvamhə. ¹⁵ Nənə rīmamhə ti nərmama pam mə səməme kamhəmīru tuhəpwəh noien narimmari me səməme irəha a hokeikei, mətə irəha tuhaməkeikei mho noien me səməme İesu rokeikei. In rīmamhə ti nīrəha, nənə mətui mwi ia nēmhaien.

¹⁶ Ro pen ipwet mīne kimaha iahəpkəkiri mhə nərmama ia noien sə nərmama səvəi tiprənə haməkiri nərmama irə. Nīparhienien kimaha iahənəkiri Kristo ia noien nəha ia nəpīn riti, mətə təkwtəkwni iahəpko mhə mwi. ¹⁷ Ro iamīnhi irə trini mīnuə İərmama riti ruvehe mo kuatia irau Kristo, in rīməuvehe mo in İərmama vi. Noien akuas səvənhi ruvəiwən, nənə noien vi ruvəuvehe. ¹⁸ Narimmari me pam nəha haməuku pen ti Kumwesən. In rino suatuk ia Kristo mə kimaha tahəpwəh mwi nəmwəkien in mhəuvehe in me nepwin. Nənə in rīnəmri pehe wok i ia rəgimīaha, mə kimaha tahəvi pehe mwi nərmama səməme haməmwəki in həuvehe in me nepwin. ¹⁹ Nəgkiariien sə iahaməvisau i mamhəni mə Kumwesən rino

5:5: Rom 8:16,23   **5:6:** Hip 11:13-16   **5:7:** 1Kor 13:12   **5:8:** Fil 1:23   **5:9:** Kol 1:10, 1Tes 4:1   **5:10:** Pri 12:14, Rom 2:16, 14:10   **5:11:** 2Kor 4:2   **5:12:** 2Kor 3:1, 1:14   **5:15:** 1Tim 2:6, Rom 14:7-8   **5:17:** Rom 8:1,10, Kal 6:15, Aes 43:18, Rev 21:5   **5:18:** Rom 5:10   **5:19:** Rom 3:23-25, Kol 1:19-20

suatuk ia Kristo mə tro nərmama səməme haməmwəki in ia tiprənə i həuvehe in me nepwin, nənə məpwəh nəvsiniien noien ərəha me səvənraha. Nənə muvei pehe nəgkiariien i m kimaha mə tahəni irapw mə Kumwesən rino raka suatuk ti nərmama haməmwəki in mə tuhəuvehe in me nepwin. ²⁰ Ro pen kimaha nərmama səməme iahaməgkiari tukwini səvəi Kristo. Rəmwhen mə Kumwesən raməkwein nərmama ia nəgkiariien səkimaha. Nənə iahaməres kimiaha ia nəghi Kristo mə tihəpwəh nəmwəkiien Kumwesən nənə mhəuvehe in me nepwin. ²¹ Kristo noien ərəha səvənhi riwən. Mətə ti nasituien ia kitaha, Kumwesən ro in ruvehe məmwhen ia noien ərəha. In ro iamnhi irə mə ia Kristo kitaha tsəukurən nuveheien mhəmwhen ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən.

6

¹ Kimaha iahamo wok pəri kimaha Kumwesən. Ro pen iahaməres kimiaha mə nəpın Kumwesən raməriari pehe namasanien səvənhi m kimiaha, tihəpwəh nuvehiien rəmwhen ia nəri auər a, ² ti nəri nə mə Kumwesən rani mə,

“Ia nəpın səvəi nasituien ia iərmama, iakregi kimiaha.

Ia nəpın səvəi nuvehimiruien iərmama, iakasitu ia kimiaha.”

Hətə ro. Təkwtəkwni rino nəpın səvəi Kumwesən ti nasituien ia iərmama. Təkwtəkwni rino nəpın səvəi nuvehimiruien iərmama.

Pol mine in me nepwin kamhəregi rərəha ia narimnari me rəpik

³ Kimaha iahəpko mhə nari riti mə iərmama riti trımwei irə, ti nəri nə mə iahəpwəh nokeikeiien mə tukini ərəha wok səkimaha. ⁴ Mətə ia narimnari me pam səməme kimaha iahamo iahamahatan pen mə kimaha iotukwininari me pərhiien səvəi Kumwesən, mamhərer əknekin ia nəpın səvəi nəmisəien, mine nəpın skai me, mine nəpın iahamregi rərəha. ⁵ Nərmama hənousi kimaha, nənə kuvei pen kimaha ia kalapus, nənə karipwi kimaha mə tukousi kimaha. Iahəno pik wok, mhəpwəh napriien ia nəpın, nukumhə rahi kimaha.

⁶ Ro nukurənien i mə kimaha iotukwininari me pərhiien səvəi Kumwesən ti nəri nə mə iahamo wok noien səkimaha rəmher, kimaha iahəukurən nari, nətərigien səkimaha rəpwəmwis, iahamo ramasan m nərmama, Nənimwin İkinan rukuər ia rerimaha, kimaha iahokeikei nərmama ia nokeikeiien pərhiien, ⁷ mamhəni a nipərhiienien, nənə niskaiien səvəi Kumwesən ramarə ia kimaha. Kimaha iahamo noien atukwatukw rəmwhen ia narimnari me səvəi naruagənien iahaməuvehi ia rəgimaha mwatuk mine mour.

⁸ Nərmama nepwin haməsiəi kimaha, nepwin hamo auris kimaha. Nepwin haməni ərəha kimaha, nepwin haməni amasan kimaha. Nepwin haməni mə kimaha iekuə me, mətə kimaha iahaməni a nəgkiariien pərhiien. ⁹ Kamo m kimaha rəmwhen mə kimaha nərmama kreirei kimaha, mətə kimaha kukurən amasan kimaha. Kamo m kimaha rəmwhen mə iahəuvamhə raka, mətə hətə ro iahaməmiru ihi. Kamousi kimaha, mətə kəpkousi əpune mhə ihi kimaha. ¹⁰ Kimaha iahamregi rərəha, mətə ia nəpın me rerimaha ramagien. Nautə səkimaha riwən, mətə iahə nərmama həpik nautə səvənraha rəpik. Nari riti səkimaha riwən, mətə iahaməuvehi narimnari me pam.

¹¹ Nəkur Korin, kimaha iahaməni pehe pam nəgkiariien me m kimiaha mhəpkəpwəh mhə riti. Nənə iahaməkeikei kimiaha ia rerimaha pam.

¹² Kimaha iahəpkəsisəg mhə nokeikeiien səkimaha tukumiaha, mətə kimiaha

hiaməsisəg səkimiaha tukumaha. ¹³ Təkwətəkwuni nəha iakaməgkiari m kimiaha rəmwhen mə nīpwnətik atukwatukw me nə kimiaha. Ratukwatukw a mə kimiaha mwi tihokeikei kimaha ia rerimiaha pam.

Kumwesən sə ramīru nimwə səvənhi nə kitaha

¹⁴ Kimiaha tihəpwəh nuvehien rəgimiaha me kimiaha nərmama səməme həpkini mhə nīpərhienien ia Kristo mho pəri wok. Iakani iamīnha irə ti nəri nə mə kimiaha hiəukurən. Noien amasan mine noien ərəha trouəfo rouo pəri nari riti? Uə nukuraanien mine nəpitəvien trouəfo rouavən pəri?

¹⁵ Kristo mine Setan trouəfo rouni nəgkiariien kuatia? Uə iərmama sə rani nīpərhienien ia Kristo mine iərmama sə rīpkini mhə nīpərhienien irə trouəfo ro nari ia nətərigien kuatia? ¹⁶ Nimwə səvəi Kumwesən tukəfo kəfwaki m nənīmwi nari me ikin? Kumwesən sə ramīru nimwə səvənhi nə kitaha. Rəmwhen Kumwesən rīməni mə,

“Takarə kimaha nərmama me səiou,
nənə mavən kimaha minraha,
iou takuvehe Kumwesən səvənraha,
irəha tuhəuvehe nərmama me səiou.”

¹⁷ Nənə lərimənu səkitaha rīməni mə,
“Ro iamīnhi irə, tiharaka ia nīrəha,
mhavən isipwīn ti nīrəha,
mhəpwəh nīrapīien nəri sə rəmkekik ia nənimek,
rerik ragien mə takuvehi kimiaha,

¹⁸ iou takuvehe tata səkimiaha,
nənə kimiaha tihəuvehe nīpwnətik me.
Iou lərimənu sə iakauvehi nīskaiien me pam,
iakani nəgkiariien nəha.”

7

¹ Nərmama keikei me səiou, promes me i səkitaha. Ro pen pwəh səpərhi atukw a kitaha, mhəpeki raka narimnari me pam səməme hamo nīpwrətaha mine nənīmwitaha həmkemik ia nəmri Kumwesən. Pwəh so mə noien səkitaha ratukwatukw pam, mo ikinan i, ti nəri nə mə kitaha samhekik Kumwesən.

Nagienien səvəi Pol

² Tihəsevər ia rerimiaha tukumaha. Kimaha iahəpko mhə rərəha ia iərmama riti. Iahəpkivi pen mhə iərmama riti ia kwopun ərəha ikin. Iahəpkəmwur mhə mə tahəuvehi nari riti səvəi iərmama riti ia noien ikou.

³ Iou iapkini mhə nəgkiariien i, mīni mə hiəno noien ərəha, rekam. Iakuvani raka tukumiaha i mə nəri auər a mə tsəmīru pəri uə tsemhə pəri, mətə kimiaha hiamarə ia nətərigien səkimaha ia nəpin me. ⁴ Iou iakamahatətə əknekīn ia kimiaha. Ia nəpin me rerik ramagien tukumiaha. Ia nəmīsəien me pam səkimaha, kimiaha hiamo rerik raməpwīuən, mamagien pik.

⁵ Nəpin iahaməuvehe ia profens Masetonia iahəpkapwīs mhə, mətə ia nəpin me nərəhaien rauvehi kimaha, nərmama hənūə tuhəvisə m kimaha, nənə kimaha iahekik. ⁶ Mətə Kumwesən sə rauvehi utə nətərigien səvəi iərmama sə rerin rəpou, ruvehi utə nətərigien səkimaha ia nuveheien səvəi Taetas. ⁷ Ripko mhə nuveheien a səvənhi ruvehi utə nətərigien səkimaha, mətə rerimaha ragien mwi ti nəgkiariien səkimiaha sə hiəməni pen tukwe

6:13: 1Kor 4:14   **6:14:** Efes 5:7,11   **6:16:** 1Kor 3:16, Lev 26:12, Esik 37:27   **6:17:** Rev 18:4
6:18: 2Saml 7:14, Aes 43:6, Jer 31:9, Rev 1:8   **7:2:** Wok Me 20:33, 2Kor 12:17   **7:3:** 2Kor 6:11-12
7:5: 2Kor 2:13   **7:6:** 2Kor 1:3-4

in riməuvehi utə mwi nətərigien səvənhi. In riməni pehe tukumaha mə hiokeikei pik mə tihətəni iou, nənə mini mə rerimiahā rəpou pik, hiamərer mwatuk mə tihənise nəgkiariien ərəha me kamini ia nirak. Nəpin iakregi narimnari me nəha rerik ragien pik.

⁸ Rosi nəkukuə kupwən səiou ro kimiahā hiəregi rərəha, mətə iou iapkreği mhə rərəha tukwe. Mətə kupwən iakregi rərəha tukwe, ti nəri nə mə iakətəni mə nəkukuə nəha rino kimiahā hiəregi rərəha, mətə səvəi nəpin ouihī a.

⁹ Mətə təkwtəkwuni rerik ramagien, mətə ripko mhə rerik ramagien mə iakino kimiahā hiəregi rərəha, mətə ti nəri nə mə nəpin hiəregi rərəha, hiərərig ia noien ərəha səkimiahā. Kimiahā hiəpkouraha mhə kimiahā, ti nəri nə mə nəpin hiəregi rərəha, mətə hiaməti pen ia Kumwesən. ¹⁰ Nəpin səregi rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei trukua kwənkwan in i kitaha tsəpwəh noien ərəha me səkitaha mhəuvehe Kumwesən ruvehimiru kitaha. Nənə reritaha trəpwəh nəpouien ti noien nəha. Mətə nəpin səregi rərəha rəmwhen nərmama səvəi tiprənə kamhəregi trukua kwənkwan in i kitaha tsemhə. ¹¹ Kimiahā hiəuvəregi raka rərəha rəmwhen sə Kumwesən rokeikei. Nənə hətə ro nəfe raukuə ia kimiahā. Hiamo akwauakw mə tukətəni kimiahā mə nərəhaien riwən ia kimiahā, niemaha raməpi kimiahā ti noien ərəha səvəi iərmama nəha, kimiahā hiaməhekir, mamhokeikei pik mə tihətə iou, rerimiahā raməreuən, mamhərer mwatuk ti nəkoui atukwatukwien iərmama sə ramo noien ərəha. Ia noien me pam səkimiahā hiənahatən mə hiəpko mhə nari riti rərəha ia narimnari me i. ¹² Iakimərai nəkukuə nəha m kimiahā, mətə iapkraī mhə m iərmama i sə rino noien ərəha. Nənə iapkraī mhə mwi m iərmama sə iərmama nəha rino noien ərəha irə, rekəm. Iakimərai mə tihətə sas ia nəmri Kumwesən mə hiamokeikei pərhien kimaha. ¹³ Ro iaminhī irə narimnari me pam nəha haməuvehi utə nətərigien səkimaha. Ouəh, nəgkiariien səvəi Taetas ruvehi utə nətərigien səkimaha.

Nari riti mwi, rerimaha ragien pik nəpin iahətəni nagienien səvənhi, ti nəri nə mə kimiahā hio nətərigien səvənhi rapwis. ¹⁴ Fwe kupwən iakiməni pen tukwe in mə iakamərpwi iou tukumiahā, nənə kimiahā hiəpko mhə iou iakauris. Narimnari me pam səməme iahəməni tukumiahā ho nīpərhienien. Ia noien a mwi nəha, narimnari me pam ia kimiahā iahəməni pen ti Taetas i, mamhərpwi kimaha tukwe, ho nīpərhienien. ¹⁵ Taetas rerin ramrhi ihī mə kimiahā pam anan hiəno nəkwən, nənə mhehekir mhətəmmimwin nəpin hiəsəni in mə truvehe mətəni kimiahā. Nəpin rerin rirhi narimnari me nəha, nokeikeien səvənhi ramasori pik anan mwi tukumiahā. ¹⁶ Rerik ramagien pik tukumiahā ti nəri nə mə iakani nīpərhienien ia kimiahā mə kimiahā hiamo noien atukwatukw.

8

Nakalasia me fwe Korin tuho sampam ia wok sə hənə vi a ia nuk kurirə

¹ Piak me, kimaha iahokeikei mə tihəukurən namasanien səvəi Kumwesən sə raməriari pen irə m nakalasia me fwe profens Masetonia mə irəha həukurən nasituien ia nərmama nəpwīn mwi. ² Irəha hənərə ia nəpin sikai riti rəknekin ti nīrəha, mətə rerinraha ramagien a ia nəpin me. Nautə səvənraha riwən, mətə housəsimmwin mane asori mhəuvei pen m nakalasia me ia kwopun me. ³ Iakani nīpərhienien tukumiahā i mə irəha həuvei pen mane səvənraha sə raməmak rəmwhen a, harə mhəuvei pen asori anan mwi. Rerinraha ragien a mə pwəh ho. ⁴ Irəha hənərəs kimaha nəpin

ripik mā tahāsēni p̄wāh irāha hasitu ia wok s̄v̄ai nuvei penien mane m n̄armama me s̄v̄ai Kumwesān fwe Jerusalem. ⁵ Rerimaha ripkrhi mh̄a mā irāha tuho rasori iamīnha ir̄a, m̄at̄a h̄ano. Irāha hamākupwān mh̄auvei pen nīmīruien s̄v̄anraha m Īrimānu s̄akitaha, kurir̄a h̄auvei pehe mwi nīmīruien s̄v̄anraha m kīmahā ia noien s̄ Kumwesān rokeikei. ⁶ N̄āp̄in h̄iāno vi a wok n̄aha ti nous̄s̄imw̄inien mane n̄aha, rerimīahā ragien a tukwe. Ti n̄ari n̄a mā Taetas ramiri kīmīahā ir̄a, iahamāni pen tukwe in mā tro wok kīmīahā min meste wok n̄aha ro sampam. ⁷ Ia narimnari me pam kīmīahā hīam̄auvehi ram̄api raka anan. Ia noien s̄v̄ai nahat̄at̄ēien, noien s̄v̄ai n̄āgkiariien, mine noien s̄v̄ai nukur̄ānien, kīmīahā hīauvehi r̄api raka. Kīmīahā hīaskai mwi ti nasituien, n̄an̄a mh̄okeikei pik mwi kīmahā. Ro iamīnhi ir̄a kīmahā iahokeikei mā ia nokeikeien s̄kīmīahā tīhasitu asori mwi ia wok i.

⁸ Iap̄kīni mh̄a mā tīham̄okeikei mh̄o. M̄at̄a iakamahat̄an m kīmīahā mā n̄armama ̄p̄a me rerinraha ragien ti nasituien ia wok n̄aha. N̄an̄a t̄akwt̄akwuni n̄aha iakūa t̄ak̄at̄a sas ia nokeikeien s̄kīmīahā mā ro n̄ip̄ar̄hienien r̄amw̄hen ia nokeikeien s̄v̄anraha ūa rek̄am. ⁹ Kīmīahā hīakur̄an amasan namasanien s̄v̄ai Iesu Kristo Īrimānu s̄akitaha s̄ r̄in̄ariari pehe ir̄a m kīmīahā. Naut̄a s̄v̄anhi rasori, m̄at̄a r̄ino tukumīahā mā naut̄a s̄v̄anhi riw̄an. N̄an̄a ti n̄ari n̄a mā in r̄ino mā naut̄a s̄v̄anhi riw̄an, n̄an̄a mo kīmīahā naut̄a s̄kīmīahā rasori.

¹⁰ In i n̄at̄ar̄igien s̄aiou s̄a trasitu ia kīmīahā ia narimnari me i. Ramasan mā tīho sampam ia wok s̄ h̄iāno vi a ia nuk kurir̄a. Rerimīahā r̄imākupwān m̄ir̄hi mā tīho wok n̄aha, n̄an̄a kīmīahā hīamākupwān mh̄o. ¹¹ Ramasan mā t̄akwt̄akwuni tīham̄mwur ia noien wok n̄aha mh̄o sampam ir̄a. Ramasan mā tīh̄askai mwi ti noien sampam ir̄a r̄amw̄hen ia n̄at̄ar̄igien s̄kīmīahā r̄im̄askai fwe kupwān ti noien. N̄an̄a ramasan mā tīho ia mane me s̄kīmīahā. ¹² Trini m̄in̄ūa rerimīahā ragien ti nuvei penien, Kumwesān rerin tragien ti nuvehien a narimnari me s̄m̄ame hīam̄auvehi mam̄h̄auvei pen min. In rip̄k̄ares mh̄a narimnari me s̄m̄ame h̄aiw̄an tukumīahā.

¹³ Tak̄p̄wāh nokeikeien mā nīmīruien s̄v̄ai n̄armama nepw̄in tr̄im̄aru ti n̄ari n̄a mā ham̄auvehi mane me s̄kīmīahā, m̄at̄a nīmīruien s̄kīmīahā tr̄iskai ti n̄ari n̄a mā hīanasitu ia n̄ir̄aha, rek̄am. Iakokeikei mā tr̄amn̄m̄w̄hen a tukumīahā pam. ¹⁴ T̄akwt̄akwuni, ti n̄ari n̄a mā narimnari me s̄kīmīahā ruv̄āp̄ik, ramasan mā tīhasitu ia n̄armama nepw̄in s̄m̄ame narimnari me s̄v̄anraha riw̄an. N̄an̄a trini m̄in̄ūa n̄āp̄in nepw̄in s̄kīmīahā riw̄an n̄an̄a s̄v̄anraha rasori, ir̄aha tuhasitu mwi ia kīmīahā. In i suatuk n̄armama tuh̄auvehi r̄amn̄m̄w̄hen a. ¹⁵ R̄amw̄hen ia n̄āgkiariien i kīm̄arai pen ia N̄akukūa Ikinan rani mā,

“Īarmama s̄a rous̄s̄imw̄in n̄aveginien ripik, m̄at̄a r̄amw̄hen a rip̄k̄āpi raka mh̄a.

N̄an̄a īarmama s̄a rous̄s̄imw̄in n̄aveginien rouihi, m̄at̄a r̄amw̄hen a rip̄kiw̄an mh̄a.”

K̄arhi pen Taetas rev̄an fwe Korin

¹⁶ Iakani tanak m Kumwesān ti Taetas, ti n̄ari n̄a mā Kumwesān r̄ino in rerin rokeikei pik mā trasitu ia kīmīahā r̄amw̄hen iakokeikei. ¹⁷ N̄an̄a Taetas rerin ragien mā tro narimnari me n̄aha s̄m̄ame iahamāni pen tukwe, m̄at̄a nari rit̄i mwi, rerin ragien pik mā trasitu ia kīmīahā. N̄an̄a n̄at̄ar̄igien a s̄v̄anhi mā truvehe m̄at̄oni kīmīahā. ¹⁸ N̄an̄a tah̄arhi pehe mwi pīv̄ntaha riti m̄wi ruvehe irau min. Īarmama n̄aha ram̄avisau irapw̄ n̄āgkiariien amasan s̄v̄ai Kristo,

nakalasia me pam haməgnəgini in tukwe. ¹⁹ Ripko mhə nəri əpa nəha, mətə nakalasia me hənərpwi rəgɪnraha ia iərmama nəha mə truvehe kimaha min iahəuvehi mane sə rerimiahā ragien hiəuvei pehe. Kimaha tahəuvehi mane nəha, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m nakalasia me fwe Jerusalem, mhəuvehi utə nəghi İərimənu səkitaha irə, nənə mamhahatən mə rerimaha ragien pik ti nasituien. ²⁰ Kimaha iahamətui amasan ti mane asori i kamo iərmama riti rini ərəha kimaha mə iahənəfo irə ia mane. ²¹ Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə kimaha iahaməmwur mə taho nəri atukwatukw, mətə ripko mhə ia nəmri İərimənu a səkitaha, mətə ia nəmri nərmama me mwi.

²² Nənə tahərhi pehe piəvtaha riti mwi ruvehe irəhar iəmənni i. İərmama nəha, kimaha iahaməmwur mə tahətə sas irə nəpin ripik. Nənə ia nəpin me kimaha iahətoni mə rerin ragien pik mə trasitu. Nənə təkwətəkwuni nəha rerin ragien pik mwi mə trasitu ia nirau, ti nəri nə mə in rini niərhienien ia kimiahā. ²³ Kimiahā hiəuvəukurən raka Taetas. In ramo wok pəri kimrau min ti nasituien ia kimiahā. Nənə piəvtaha mi səməmi kroukurirə in, irau iəmə mi sə nakalasia me hənərhi irəpw irau, nənə irau krauvehi utə nəghi Kristo. ²⁴ Ramasan mə tiho ramasan ia nirəhar pwəh irəhar mine nakalasia me pam hətoni nokeikeiien səkimiahā mə ro nəri pərhien riti. Pwəh irəha hətoni mə nəgkiariien səkimaha iahaməni mamhəuvehi utə nəghimiahā irə ro niərhienien.

9

¹ Trini minuə iapkraimə mhə nəkukuə i m kimiahā, ramasan a ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka wok i səvəi nasituien ia nakalasia me fwe Jerusalem. ² İou iakukurən mə hiokeikei mə tihasitu. İakuvehi utə noien amasan səkimiahā ia nəmri nəkur Masetonia, manı pen ti nirəha mə ia nuk kirirə kimiahā fwe Akaea hiənərer mwatuk ti nasituien. Nəpin hətoni rerimiahā ragien pik ti nasituien, ro mwi irəha həpik hokeikei mə tuhasitu mwi. ³ Mətə təkwətəkwuni nəha iakərhi pehe piəvtaha me i mə irəhar tuharuvehe mharətoni kimiahā mə kimiahā tihəuvei pen mane me nəha minraha rəmwən iakuvəni raka tukumiahā. Ro iamɪnhi irə nəgkiariien səkimaha səvəi nuvehi utəien noien amasan səkimiahā ripko mhə nəri auər. ⁴ Mətə trini minuə hiəpko mhə, nəpin iakuvehe kimaha nəkur Masetonia nepwin, tuhətoni mə hiəpko mhə İhi. Noien nəha tro kimaha iahauris ti nəri nə mə iahəuvəuvehi utə raka kimiahā. Tro kimiahā hiauris mwi məpi raka. ⁵ Ro pen rerik rirhi mə takaməkeikei məres piəvtaha mirəhar mə irəhar tuharukupwən mharuvehe mharətoni kimiahā nənə mharo sampam ia wok ti nuvei peheien mane sə hiəuvəni raka mə tihəuvei pen. Mətə iakokeikei mə mane nəha sə tihəuvei pen ruku pen a ia rerimiahā mə tihəuvei pen ripko mhə iərmama riti raməkeikei m kimiahā mə tihəuvei pen.

Kumwesən ramokeikei iərmama sə rauvei pen nasituien m nərmama ia rerin agien

⁶ Tihəpwəh nenouenouien nəri i. İərmama sə rəpwei ouihı nuni nari tresi ouihı. İərmama sə rəpwei ripik tresi ripik. ⁷ Kimiahā kuatia kuatia tihaməkeikei mhəuvei pen nəfe hiaməni ia rerimiahā mə tihəuvei pen. Trini minuə rerim ripkagien mhə tukwe, rəpwəh namasanien mə tikuvei pen. Trini minuə İkuvei pen ti nəri nə mə iərmama riti raməkeikei mik mə tikuvei pen, ripkamasan mhə mwi. İakini iamɪnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei iərmama i rauvei pen ia rerin agien. ⁸ Kumwesən rukurən nəriari

peheien namasanien me pam anan m kimiaha mā ia nāpīn me ia narimnari me pam tihāuvehi narimnari me pam sāmame hatukwatukw mā tihāmākeikei mhāuvehi, nānā mhāuvehi rīpik mwi mā tihauai m nārmama.

⁹ Rāmwhen ia nāgkiariien i kimārai pen ia Nākukuā Ikinan rani mā, “In ruai narimnari me sāvānhi rīpik m nārmama nautā sāvānraha riwān, nānā noien amasan sāvānhi ramarā rerin.”

¹⁰ Kumwesān in rauvei pen nuni nari m iārmama sā ramāmhu, mauvei pen nāveginien ti nāniien. Ia suatuk kuatia a in truvei pehe narimnari rīpik m kimiaha mo rasori mwi mā kimiaha hiāukurān nasituien ia nārmama nepwīn mwi. In tro kwānkwan rīpik sā ruku pen ia noien atukwatukw sākimiaha. ¹¹ Ia narimnari me pam ia nīmīruuien sākimiaha, Kumwesān truvei pehe namasanien sāvānhi m kimiaha mā kimiaha hiāukuran nāriariien ia nāpīn me. Nāpīn kimaha tahāuvehi nasituien sākimiaha, mhāuai, mhāuvei pen m nārmama, irāha tuhāni tanak m Kumwesān tukwe.

¹² Wok amasan i sā hiamo tīpikasitu āpa mhā ia nakalasia me sāmame narimnari me sāvānraha riwān, mātā tro nārmama hāpik rerinraha ragien, nānā hāni tanak m Kumwesān tukwe. ¹³ Ti nāri nā mā kimiaha hiamo wok amasan i, ro pen hiamo pui noien sākimiaha m nārmama hāpik. Irāha tuhāuvehi utā nāghi Kumwesān tukwe ti nāri nā mā kimiaha hiamo pārhien noien sāvāi nārmama sāmame hamāni nīpārhienien ia nāgkiariien amasan sāvāi Kristo, rerimīaha ragien hiāuvei pen mane asori sākimiaha mīnraha mīne nārmama me. ¹⁴ Irāha tuhāfwaki tukumīaha, nānā mhōkeikei kimiaha, ti nāri nā mā hātoni mā Kumwesān rīnāriari pehe namasanien sāvānhi m kimiaha rāpi raka anan mā tihāsitu ia nīrāha. ¹⁵ Pwāh sāni tanak m Kumwesān ti nāfe in rīmāuvei pehe m kitaha ramasan pik māpi raka.

10

Pol ramāgkiari m nārmama nepwīn kamhāni ārāha in

¹ Nārmama nepwīn hamāni mā nāpīn kitaha m kimiaha nātārigien sāiou reiwaiu, mātā nāpīn iakier māpwāh kimiaha, noien sā iakamo m kimiaha riskai pik. Mātā iou Pol, iakokeikei mā takini nari riti tukumīaha i. Kristo, in nātārigien sāvānhi reiwaiu. In iārmama riti noien sāvānhi ramasan mīmāru. Ia noien a mwi nāha ² iakamāres kimiaha mā tiho noien sākimiaha ratukwatukw mā nāpīn iakuvehe, iakāpwāh nāgkiari skaiien m kimiaha. Mātā iakukurān amasan mā takāgkiari skai m nārmama me nepwīn sāmame hamāni mā iahamesi pen noien sāvāi tīpīrānā i. ³ Nīpārhienien, kimaha iahamarā ia tīpīrānā i, mātā iahamaruagān, mhāpkesi pen mhā noien kamāruagān irā sāvāi tīpīrānā i. ⁴ Iakani iamānhi irā ti nāri nā mā narimnari me sākīmaha iahamārer irā mamharuagān rīpko mhā narimnari me sāvāi tīpīrānā i, mātā hāskai ia nīskaiien sāvāi Kumwesān. Ia narimnari me nāha kimaha iahamāuvehi irapw kwopun skai me kamārkwafā ikin. Iahamāuvehi irapw mwi nāgkiariien eikuā me ⁵ mīne nāgkiariien ārpwi me sāmame hamānise nārmama ti nukurānien Kumwesān. Iahamaruagān ia nātārigien me pam sāvāi nārmama, mamho irāha hāuvehe mho nākwaī Kristo. ⁶ Nāpīn kimiaha tihamo nākwaī Kristo ia narimnari me pam, kimaha tahamārer mwatuk ti nākoui atukwatukwien kimiaha trīni mīnuā hio mwi noien ārāha me.

⁷ Kimiaha hiamākiri nari mamhesi pen a nāfe hiamātoni iruā, mātā tihāmākeikei mhāukurān nāri i. Trīni mīnuā iārmama riti rukurān pārhien

mə in iərmama səvəi Kristo, nənə in trətərig amasan mwī mə kīmaha mwī nərmama səvəi Kristo iahəmwhen irə. ⁸ Nəri auər a mə iakaməgkiari mamərpwi iou kwopti ti nasorijen sə Iərimənu səkitaha rīməuvei pehe miou, mətə ko iapkauris mhə tukwe. Rīməuvei pehe nasorijen nəha miou mə takuvrhəkin kīmīaha hiəuvehe mhəutə, mətə rīpkuvei pehe mhə nasorijen nəha miou mə takuvehi irapw kīmīaha. ⁹ Iakəpwəh nokeikeien mə kīmīaha tihətə mə iakamrai nəkukuə me i mə kīmīaha tihəhekir. ¹⁰ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə nərmama nēpwin haməni iou mə, “Nəkukuə səvənhi rīskai mīpam, mətə nəpīn ramavən kitaha min, rīpko mhə in iəmə sikai riti, nənə nəgkiariien səvənhi ro nəri auər a irə.” ¹¹ Pwəh nərmama sə ro me iamīnha irə həkurən nəri i. Nəfe kīmaha iahamərai ia nəkukuə nəpīn iahamarə isīpwin, tahamo rəmwhen nəpīn samarə pəri.

¹² Rəknekin tukumaha ko iahəpkərer mhə kīmaha nərmama me nəha səməme haməgnəgini atukw a irəha. Rəknekin mwī tukumaha ko iahəpkətə əmwhen mhə kīmaha mīnraha. Nərmama me nəha hamətə əmwhen irəha me mamhəkiri irəha me mə sin in iəmə asori mīne sin rīpko mhə in iəmə asori. Mətə nəpīn kamho iamīnha irə ramahatən pen mə həpkukurən mhə nəri. ¹³ Mətə kīmaha tahəpkəgkiari ərpwi mhə məri raka nəri. Kīmaha tahəgkiari ərpwi əpa ti wok sə Kumwesən rīməuvei pehe m kīmaha. Wok i kīmaha iahamo rineste raka mwī kīmīaha. ¹⁴ Ro pen kīmaha iahəkurən nəgkiari ərpwiien. Nəpīn iahamo iamīnhi irə, iahəpwəh nəri rakaien wok səkīmaha, ti nəri nə mə kīmaha nə nərmama iahaməkupwən mhəuvehi nəgkiariien amasan səvəi Kristo mhəuvehe tukumīaha. ¹⁵ Kīmaha iahəpkəgkiari ərpwi mhə ti wok sə iərməpə rino, mətə iahaməgkiari ərpwi a ia wok sə Kumwesən rīnəmri pehe m kīmaha. Kīmaha iahokeikei mə nahatətəien səkīmīaha truvehe masori, ro pen wok səkīmaha ia rērimīaha truvehe masori mwī, ¹⁶ mo kīmaha iahəkurən nəvisauien nəgkiariien amasan səvəi Kristo ia tənə me ia kwopun səkīmīaha mevən evən mwī. Ia noien nəha kīmaha iahəpko mhə wok ia kwopun riti sə iərmama riti rino raka wok ikin, nənə mhəpkəgkiari ərpwi mhə ti wok səvəi iərməpə. ¹⁷ Mətə Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Pwəh iərmama sə raməgkiari ərpwi,
trəgkiari ərpwi a ia narimnari me səməme Iərimənu səkitaha rino.”

¹⁸ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kīpkəsēni mhə iərmama sə raməgnəgini atukw a in, mətə kaməsēni iərmama sə Iərimənu səkitaha raməgnəgini in.

11

Pol raməgkiari ia nərmama nēpwin komhə irəha aposol pərhiēn me səvəi Kristo

¹ Iakokeikei mə tihəpwəh nəpouien iou pwəh iakīni narməriien səiou kwopti m kīmīaha. Hətərig iou mhəpwəh nəpouien. ² Rerik ramevən pik ia kīmīaha məpwəh nokeikeien mə tihəkurirə iərməpə. Noien nəha səiou raku pen ti Kumwesən. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə iakimərfi kīmīaha mə tihəsi pen iərman kuatia a in nə Kristo. Iakīno iamīnha irə mə takuvei pen kīmīaha min hiəmwhen ia prən vi riti rəmher ramreirei ihē iərman. ³ Mətə iakamhekir kīmīaha kamo hiəmwhen ia If, prən nəha sə snek rīneikuə irə ia nəgkiariien əsien səvənhi. Iakamhekir mə kamo iərmama riti rivi

pen nətərigien səkimiāha ia kwopun əpə nənə hiəpwəh nokeikeien i ratuk-watukw məmher sə hiamō m Kristo. ⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə rerimiāha ragien a hiaməsēni nərmama nepwin kamhəuvehe mamhəvisau m kimiāha Iesu riti sə ropə ia Iesu i kīmahā iahaməni irapw. Rerimiāha ragien a hiaməsēni irəha kamhəuvei pehe m kimiāha nənīmwin riti uə nəgkiariien amasan riti sə ropə ia Nənīmwin i mīne nəgkiariien amasan i kimiāha hiəuvəuvehi raka tukumaha. ⁵ Nərmama me nəha kamhəuvehe tukumiāha, kimiāha hiaməni mə irəha “apōsol asori me,” mətə ia nətərigien səiou iapkətoni mhə mə irəha hasori mhəpi raka iou. ⁶ Rosi kīpkahatən amasan mhə iou ia nəgkiariien, mətə iakukurən amasan nukune nəgkiariien amasan. Kīmahā iahənahatən kimiāha ia nəri nəha ia noien me pam nəpin rīpik.

⁷ Nəpin iakinani irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən m kimiāha, iapko mhə mə tihərəku iou tukwe. Iou iakuvehi irapw atukw a iou ti nuvehi utəien kimiāha. Nənə rəfo? Noien nəha in noien ərəha riti? Rekəm! ⁸ Nəpin iakinamo wok kitaha m kimiāha, nakalasia me ia kwopun əpə me kamhərəku iou. Ipaka rəmwhen mə iakamakres mīnraha ti nasituien ia kimiāha. ⁹ Nənə nəpin iakamarə kitaha m kimiāha, nari riti səiou riwən, iapkəres mhə iərmama riti ti nasituien ti nəri nə mə piəvtaha me səməme haməku pen ia Masetonia haməpeki pehe səiou me narimnari səməme hāiwən. Rō pen iapkəres mhə nari riti tukumiāha, nənə mīpkuvei pehe mhə wok sikai m kimiāha ti nətōnien iou, nənə takamo iamīnha irə ia nəpin me. ¹⁰ Iou iakamərpwi iou ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien amasan kīpkərəku mhə iou irə. Rəmwhen ia nīpərhiēnien səvəi Kristo ramarə ia nīrak, iakani pərhiēn mə iou tapko əpəiti mhə mwi ia kwopun riti ia profens Akaea. ¹¹ Rəfo iakəpwəh nəresien nari riti tukumiāha? Ti nəri nə mə iapkokeikei mhə kimiāha? Rekəm! Kumwesən rukurən mə iakokeikei kimiāha. ¹² Ia noien i sə iakamo takaripin mamō nəha təkwtəkwuni mə trinise nəgkiariien səvəi nərmama me nəha səməme haməfiūtə ia nīrəha mə irəha apōsol me. Iakokeikei mə tako rəknekīn ti nīrəha ti nīnien mə kamho wok ia noien i kīmahā iahamo wok irə. ¹³ Nərmama me iamīnha irə, irəha apōsol eikuə me. Hameikuə ia nərmama ia wok səvənraha, mamhəvsini noien səvənraha ti noien mə nərmama tuhətoni mə irəha həmwhen ia apōsol me səvəi Kristo. ¹⁴ Mətə nənīmetaha trəpwəh nīerīen ia noien nəha. Nəri auər a mə Setan, mətə rukurən nuvsiniēn noien səvənhi ti noien mə nərmama tuhətoni mə in rəmwhen ia aġelo riti səvəi nukuraanien. ¹⁵ Rō pen rīpko mhə nari riti sə nənīmetaha trier tukwe trīni mīnuə iotukwininari me səvəi Setan həuvsini noien səvənraha mə tuho nərmama hətoni irəha rəmwhen mə irəha iotukwininari me səvəi noien atukwatukw. Nəpin sampam səvənraha tuhəuvehi nərpwinien tresi pen a noien me səvənraha.

Pol raməgkiari ərpwi ti nāmīsəien me səvənhi

¹⁶ Iaksmwatuk mwi. Pwəh iərmama riti riwən rerin rīrhi mə iou iakamarməri. Mətə trīni mīnuə rerimiāha rīrhi iamīnha irə, nənə hiəsēni iou pwəh iako noien səvəi narməriēn kwopti, nənə məgkiari ərpwi kwopti. ¹⁷ Nəgkiariien i səiou, Iərīmənu səkītaha rīpkini pehe mhə miou mə takini. Mətə iakaməgkiari a rəmwhen ia iarməri riti. ¹⁸ Nərmama həpik haməfiūtə ia nīrəha ti noien me səvəi tīprənə, nənə rō iamīnhi irə, iou mwi takəgkiari ərpwi. ¹⁹ Rerimiāha rīrhi mə hiəukurən amasan nari, nənə rō pen hiaməsēni

a nǝrmama me sǝmǝme hamarmǝri. ²⁰ Nǝri auǝr a mǝ nǝrmama me nǝha hǝrkwi kimiaha mǝ tiho nǝkwanraha, uǝ hamakres m kimiaha, uǝ hamǝuasi kimiaha rǝmwhen ia kwǝnkru, uǝ hamǝuvehi utǝ irǝha ia nǝnimemiaha, uǝ hamǝpwi nǝnimemiaha, mǝtǝ rǝrimiaha ragien a ti nǝseniiien irǝha ho iaminha irǝ. ²¹ Iou iakamauris ti niiniien mǝ kimaha niskaiien sǝkimaha riwǝn ko iahǝpko mhǝ noien me nǝha ia kimiaha.

Iakamǝgkiari rǝmwhen ia iarmǝri riti, mǝtǝ nǝfe nǝghin sǝ nǝrmama me nǝha hokeikei mǝ tuhǝflautǝ irǝha tukwe, iou mwi takǝgkiari ǝrpwi tukwe. ²² Irǝha nǝkur Hipru? Iou mwi. Irǝha nǝkur Isrel? Iou mwi. Irǝha kwǝnǝkwus me sǝvǝi Epraham? Iou mwi. ²³ Irǝha iotukwininari me sǝvǝi Kristo? Iou mwi, mǝtǝ iou iakǝpi raka irǝha. Rosi iakamǝgkiari rǝmwhen ia iarmǝri riti, mǝtǝ iakino pik wok mǝpi raka irǝha. Nǝnǝ kuvei pen iou ia kalapus nǝpin ri pik rǝpi raka irǝha. Kǝrisi iou rǝpi raka irǝha. Nǝnǝ ipaka iakemhǝ nǝpin ri pik. ²⁴ Nǝpin krirum nǝkur Isrel hǝrisi iou m toti-naen. ²⁵ Nǝpin kahar nǝkur Rom hǝuasi iou ia kwǝrgi nei. Nǝpin riti kǝkwi iou ia kǝruǝtere. Nǝpin kahar iakevǝn ia nitǝtǝ nǝnǝ nitǝtǝ rǝmwheni mw. Nǝpin riti iakeiai fwe ia tǝmwei tǝsi nǝpin pekini riti ia nǝpin mine ia ran. ²⁶ Nǝpin me pam iakamavǝn ti noien wok sǝiou, mamǝsiari ti iapiwǝn asori me ia nǝkwǝtǝnǝ me, nǝnǝ mamarǝ ia kwopun ǝrǝha ikin imwei rakres me, mine ia kwopun ǝrǝha ikin imwei nǝkur imwak me nǝkur Isrel, mine ia kwopun ǝrǝha ikin imwei nǝrmama ri pko mhǝ irǝha nǝkur Isrel, mine ia kwopun ǝrǝha ikin ia taon asori, mine ia kwopun ǝrǝha ikin ia kwopun akwesakwes ikin, mine ia kwopun ǝrǝha ikin fwe ia tǝsi, mine ia kwopun ǝrǝha ikin imwei nǝrmama sǝmǝme hamǝni mǝ iou me nepwin nǝha irǝha, mǝtǝ hameikuǝ. ²⁷ Iakinowok pik misese, nǝnǝ nǝpin ri pik iapkapri mhǝ ia nǝpin. Nǝpin me nepwin nukumhǝ rahi iou, nǝnǝ iakǝkwakwa. Nǝpin ri pik nǝveginien sǝnak riwǝn. Nǝnǝ nǝpin ri pik iakamǝkure tinari me sǝiou ri p kǝmwhen mhǝ ti nǝkwieiiien. ²⁸ Narimnari nepwin mwi sǝmǝme iapkini mhǝ, mǝtǝ riti ia nirǝha in ia nǝpin me rerik ramrhi pik nakalasia me ia kwopun me, iakamregi rǝmwhen ia nǝri pam riti iakamǝvrani. ²⁹ Nǝpin iarmama riti ri pikskai mhǝ, nǝnǝ iou mwi iakamregi mǝ iapkiskai mhǝ. Nǝpin ko iarmama riti rimwei ia nǝrǝhaien, nǝnǝ rerik ramǝmisǝ pik tukwe.

³⁰ Iou takamǝkeikei mǝgkiari ǝrpwi, mǝtǝ takǝgkiari ǝrpwi a ti narimnari me sǝmǝme kamhahatǝn pen mǝ niskaiien sǝiou riwǝn. ³¹ Kumwesǝn i in Kumwesǝn mine Tata sǝvǝi Iesu Iǝrimǝnu sǝkitaha sǝ kamǝgnǝgini in ia nǝpin me ia nuk nuk me, in rukurǝn mǝ iou iapkeikuǝ mhǝ. ³² Fwe taon nǝha Tamaskes iǝmǝ asori sǝ ramarǝ tegin Kig ǝretas rokeikei mǝ trǝkwǝtmhiri iou. Rǝmri naruagǝn me sǝvǝnhi ia kwǝruǝ asori sǝvǝi taon mǝ tuhǝkwǝtmhiri iou mhǝuvehi puvnimwǝ iou ia kalapus. ³³ Mǝtǝ kimǝvai pen iou ia tǝnǝripw asori riti krukwi pen nǝkwus irǝ kuvei pen ia rui nǝpai riti, nǝpai sǝ ramǝrer kuraukurau ia taon nǝha, karaka mǝrmǝru ia nǝkwus reiwaiu, nǝnǝ iakap iǝmǝ asori nǝha ǝrpwǝh nǝkwǝtmhiriien iou.

12

Pol ramǝgkiari ia vison me sǝmǝme Kumwesǝn rinǝriari pen min

¹ Takamǝkeikei mǝgkiari ǝrpwi nǝri auǝr a mǝ noien nǝha ko ri pko mhǝ nari riti rasan. Mǝtǝ takamǝkeikei mevǝn mini vison me nepwin mine

narimnari me nepwin Iarimānu sākītaha rino pui miou. ² Iakukurān iārman riti sē rimāni nīpārhiēnien ia Kristo.^a Nuk fotin rukurau raka, Kumwesān rimāuvehi in mevān fwe irānhā ia neiāi nāha sē ro kahar irā. Iakreirei mā revān ia nīpwrān uē nānimwin rier ia nīpwrān mevān, Kumwesān āpa rukurān. ³ Iakini mwi mā iakreirei mā revān ia nīpwrān uē nānimwin rier ia nīpwrān mevān, Kumwesān āpa rukurān. Mētā iakukurān mā iāmē nāha, ⁴ Kumwesān rimāuvehi utā revān fwe kwopun nāha Parataes, nānē in rimāregi nāgkiariēn afafa me sāmāme iārmama rīreirei nīniēn. ⁵ Iou takāgkiari ārpwi tī sē ro iamīnha irā, mētā tapkāgkiari ārpwi mhā tukw iou atukw. Narimnari me sāmāme kamhahātēn pen mā nīskaiēn sōiou riwān, irāha āpa nē takāgkiari ārpwi tukwe. ⁶ Mētā rāfo? Trīni mīnuē iakokeikei mā takāgkiari ārpwi, komhā iou iārmama riti iakamarmāri, tī nāri nē mā nāgkiariēn sē iakani ro nīpārhiēnien. Mētā iapkāgkiari ārpwi mhā iamīnha irā tī nāri nē mā iakāpwāh nokeikeiēn mā iārmama riti truvehi utā iou irānhā māpi raka nāri sē ratukwatukw. Iakokeikei mā trātōni iou rāmwhēn ia nāfe tako uē takini.

⁷ Vison me nāha Iarimānu rino pui miou rīpik.^b Tī nīniseiēn iou mā takāpwāh nāfiātūēn iou ia vison me nāha iakinātōni, kuvei pehe nari riti miou rāmwhēn ia tāsī nīmīrhi riti ramāpi nīpwrak, māmwhēn mwi ia iāremhā riti ruku pen tī Setan mamō nāmīsāiēn miou. Kuvei pehe nāri nāha miou mā takāpwāh nāfiātūēn iou ia narimnari me nāha Iarimānu sākītaha rino pui miou. ⁸ Iakināres Iarimānu sākītaha m kahar mā truvehi raka nāri nāha pwāh rāpwāh noien nāmīsāiēn miou. ⁹ Mētā Iarimānu rini pehe tukw iou i mā, “Namasaniēn sōiou rīnāmwhēn raka trasitu ia nīram. Nāpīn nīskaiēn sām riwān, nīskaiēn sōiou truvehe masori ia nīram.” Ro pen rerik ramāgiēn mā takāgkiari ārpwi ia nīmīruēn sōiou sē nīskaiēn riwān irā, mā nīskaiēn sāvāi Kristo trarā ia nīmīruēn sōiou. ¹⁰ Ro pen iou rerik ramāgiēn a ia nāpouiēn me, nīni ērāhāiēn me, nāpīn skai me, nomētāiēn me, mīne nārāhāiēn me nepwin mwi sāmāme kamō ia nīrak tī nāri nē mā iou iārmama riti sāvāi Kristo. Rerik ramāgiēn a tī nāri nē mā nāpīn nīskaiēn sōiou riwān, nānē nāpīn nāha in nāha iakauvehi nīskaiēn.

Pol ramāgkiari skai m nākur Korin

¹¹ Tākwātākwuni iakamāgkiari iakāmwhēn ia iārmama riti ramarmāri, mētā kīmīaha hīnākeikei miou tī noien iamīnhi irā tī nāri nē mā ratukwatukw mā tihāgnāgīni iou, mētā hīnāpwāh noien. Rosi iou iāmē auēr a, mētā aposol me nāha sāmāme hīamāni mā irāha hasori, iou iapkātōni anan mhā mā irāha hasori anan ia nīrak. ¹² Nāpīn iakinamarā kītaha m kīmīaha, iakamo nīmtātēn me, sāmāme kamhahātēn mā iou aposol pārhiēn riti. Iakinamo nīmtātēn me, mīne narimnari me sāmāme nārmmama hātōni nānīmenraha rier. Iakinamo narimnari me nepwin mwi ia nīskaiēn sāvāi Kumwesān ia rerimīaha, nānē mō nātārīgiēn sōiou rāpwāmwis. ¹³ Noien amasan sē iakino m kīmīaha rāmwhēn a iakino m nakalasia me pam, mētā nari kuatīa ropē in nē iapkāres mhā mane tukumīaha. Mā noien nāha rārāha enouēnou ia nārāhāiēn sōiou.

¹⁴ Tākwātākwuni iakamārer mwtuk mā takuvehe māti pehe kīmīaha sēro kahar irā. Nānē tapkāres mhā mane tukumīaha, tī nāri nē mā iakāpwāh

^a **12:2:** Ia kwopun i Pol ramāgkiari ia iārman riti, mētā iārman nē in nē Pol. **12:5:** 2Kor 11:30

12:6: 1Kor 10:8, 1Kor 11:16 **12:7:** Job 2:6 ^b **12:7:** Narimnari me i Pol ramāgkiari irā Kumwesān rino pui pen mīn ia vison me rātōni fwe ia neiāi sē ro kahar irā. **12:9:** Fil 4:11-13 **12:11:** 2Kor 11:5 **12:12:** Rom 15:19 **12:13:** 2Kor 11:9 **12:14:** 2Kor 13:1

nokeikeien nautə səkimiaha, mətə iakokeikei a kimiaha. Həregi ro. Ripko mhə wok səvəi nəkwərhakwərha me mə tuhəmri karen mane sə trasitu ia tata mine mama səvənraha kurirə. Mətə wok səvəi tata mine mama irau tro iaminha irə rasitu ia nəkwərhakwərha me səvənrau. ¹⁵ Ro pen rerik ramagien mə takuvei pehe pam narimnari me səiou m kimiaha, nənə muvei pen mwi nimiruien səiou tukumiaha. Nokeikeien səiou rasori tukumiaha, mətə səkimiaha rouihi a tukw iou. Noien nəha rəpwəh natukwatukwien!

¹⁶ Kimiaha hiəukurən mə nīpərhiēnien iou iapkrəs mhə mane m kimiaha, mətə rosi kimiaha nepwīn hiaməni mə iakino noien ikou me, muvehi kimiaha ia neikuəien me rəmwhen ia kwənkru. ¹⁷ Rəfo? Iakakres m kimiaha ia nərmama me nəha iakinərhi pehe irəha həuvehe tukumiaha? Rekəm!

¹⁸ Iakinəres Taetas mə truvehe mətōni kimiaha, nənə mərhi pehe piəvtaha riti irau min. Mətə Taetas nəha in ripkakres mhə m kimiaha. Kimiaha hiəukurən mə kimrau min irauavən pəri nətərigien səkimrau mine noien kuatia.

¹⁹ Rosi rerimiaha rirhi mə ia nəgkiariien me pam nəha kimaha ia haməgkiari m kimiaha, mamhənise nəgkiariien ərəha me nepwīn səməme kamini ia kimaha, mətə rekəm. Ia nəmri Kumwesən kimaha iahaməgkiari, mamhəni rəmwhen sə Kristo rokeikei. Nərmama keikei me, narimnari me pam səməme iahamo, mətə iahamo mə tahəuvrhəkin kimiaha hiəuvehe mhəutə. ²⁰ Iakani iaminhī irə ti nəri nə mə iakamhekīr mə kamo nəpīn takuvehe, takətōni mə hiopə, hiəpko mhə noien sə iakokeikei. Nənə kimiaha mwi tihətōni mə iakopə, iapko mhə noien sə hiokeikei. Iakamhekīr mə takətōni kimiaha nepwīn hiaməvisə, nepwīn rerinraha ramrhi ərəha irəha me, nepwīn niemaha raməpi irəha, nepwīn kamhətərig əpa ti nīrəha, nepwīn kamhəni neikuəien mamhouraha nəghi iərmama irə, nepwīn kamhəni nīkare iərmama, nepwīn kamhərpwi irəha, mamho əpnəpen noien me.

²¹ Iakamhekīr mə kamo nəpīn takuvehe mwi Kumwesən səiou ro iou iakauris ia nəmrimiaha. Nənə rerik trərkwəpīr iakasək tukumiaha me nepwīn səməme hənamo noien ərəha fwe kupwən, nənə mhəpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha səməme kamho ia nəpīn me. Irəha kamho noien me səməme həkemik, irəha nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me, mamho mwi noien ərəha nepwīn mwi.

13

Nəgkiariien sə Pol rani ti nəsuəpwirīien nakalasia me fwe Korin

¹ In i nəvənien səiou səro kahar irə takuvehe mətōni kimiaha. Nəkukua İkinan rani mə, “Nəpīn iərmama riti rarukwi pen nəgkiariien ia iərmama riti, iərmama kəru uə kahar tuhaməkeikei mhəni nəgkiariien kuatia, nənə nərmama tuhəukurən mə nəgkiariien nəha karukwi pen ia iərmama nəha ro nīpərhiēnien.”

² Iakokeikei mə takini nəgkiariien riti tukumiaha səməme fwe kupwən hiamo noien ərəha, iakokeikei mə takini mwi tukumiaha pam. Iakuvəni raka nəgkiariien i tukumiaha kupwən nəpīn iakiməuvehe tukumiaha sə ro kəru irə, nənə təkwtəkwuni iakamarə isipwīn tukumiaha, mətə iakokeikei mə takini mwi. Trini minuə iakuvehe mətōni mwi kimiaha, mətə kimiaha nepwīn hiamo ihi noien ərəha, tako riskai minraha məkoui atukwatukw irəha irə. ³ Tako iaminhī irə ti nəri nə mə hiamətui nari riti sə tako trahatan pen mə nīpərhiēnien i Kristo raməgkiari ramier ia nəgkiariien səiou. Nəfe Kristo ramo m kimiaha rīpkəpou mhə tukwe, mətə in ramo kamətə niskaiien

səvə̃nhi ia kimiaha. ⁴ Nipər̃hienien, nə̃p̃in kinərui tərini pen in ia nei kamarkuau, niskaiien səvə̃nhi riwən. Mətə ipwet mine in ramiru ia niskaiien səvə̃i Kumwesən. Kimaha niskaiien səkimaha riwən rəmwhen mwi ia Kristo fwe kupwən. Mətə nə̃p̃in tahə̃uvehe mhətə̃ni kimiaha, tihətə̃ni mə kimaha iahamə̃miru ia niskaiien səvə̃i Kumwesən rəmwhen a ia Kristo ipwet mine.

⁵ Ramasan mə kimiaha atukw tihətə̃ amasan kimiaha me, mhəkiri noien səkimiaha, mhətə̃ sas mə hiāməkwtə̃mhiru pər̃hien noien səvə̃i nahatətə̃ien uə rekəm. Tihamə̃keikei mhəkurən mə Iesu Kristo in fwe ia rerimaha, mətə̃ mə nahatətə̃ien səkimiaha ro neikuə̃ien i, Kristo in riwən fwe ia rerimaha. ⁶ Nənə̃ rerik ramrhi mə tihətə̃ sas ia kimaha mə nahatətə̃ien səkimaha ripko mhə̃ neikuə̃ien i. ⁷ Mətə̃ kimaha iahamə̃fwaki m Kumwesən mə kimiaha riti tripko mhə̃ nari riti rərə̃ha. Kimaha iahə̃pkə̃fwaki mhə̃ iam̃nhi irə̃ mə tuko kə̃gnə̃gini kimaha mə wok səkimaha ramasan, rekəm. Mətə̃ iahokeikei mə kimiaha tiho noien sə̃ ratukwatukw nə̃ri auər a mə ia nətə̃ien səvə̃i nə̃rmama nepw̃in hə̃ni mə wok səkimaha rərə̃ha. ⁸ Ro iam̃nhi irə̃ ti nə̃ri nə̃ mə ko iahə̃pkə̃ mhə̃ nari riti sə̃ rə̃sisə̃g nipər̃hienien, mətə̃ iahəkurən a noien nə̃ri sə̃ rauvehi utə̃ nipər̃hienien. ⁹ Nə̃ri auər a mə kamətə̃ kimaha mə niskaiien səkimaha riwən, mətə̃ mə kimiaha hiə̃skai rerimaha ragien. Ro iam̃nhi irə̃ iahamə̃fwaki mə tihə̃uvehe matukwatukw amasan. ¹⁰ Iakamarə̃ isipw̃in tukumiaha m̃irai nə̃kukuə̃ i mər̃hi pehe i tukumiaha. Iako iam̃nha irə̃ mə nə̃p̃in takuvehe tapko mhə̃ riskai m kimiaha. Iou aposol riti, Kumwesən ruvei pehe nasoriien nə̃ha miou mə takuvrhək̃in kimiaha hiə̃uvehe mhətə̃, mətə̃ in ripkuvei pehe nasoriien nə̃ha miou mə takouraha kimiaha hiewaiu.

Nə̃gkiariien sampam

¹¹ Piak me, in i nə̃gkiariien sampam sə̃iou iakini mə̃sək̃ir m kimiaha. Kimiaha tihamə̃keikei mheipeni suatuk me sə̃kimiaha, mhə̃regi nə̃gkiariien sə̃iou, mhə̃ nətə̃rigien sə̃kimiaha pwə̃h ruvehe mo kuatia, mharə̃ ia nə̃mər̃inuien, nə̃nə̃ Kumwesən səvə̃i nokeikeiien mine nə̃mər̃inuien tramarə̃ tukumiaha.

¹² Hə̃ni ramasan tukumiaha me mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə̃ rəmher. ¹³ Nə̃rmama me pam səvə̃i Kumwesən kamhə̃ni pehe ramasan tukumiaha.

¹⁴ Pwə̃h namasanien səvə̃i Iesu Kristo Iə̃rimə̃nu sə̃kitaha mine nokeikeiien səvə̃i Kumwesən mine no pəriien nari səvə̃i Nə̃nimw̃in Ikinan tramarə̃ tukumiaha pam.

Kalesia

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Pol rimərai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia profens riti səvəi Rom kani mə Kalesia. Nakalasia me ia Kalesia nətərigien səvənraha raməvsausini pik ti nahatən eikuə me nəghinraha mə Juteiaisa me. Nahatən eikuə me nəha həni pen ti nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə Kumwesən trəp wəh nuvehimīruien irəha. Irəha həni mə nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel tuhaməikei mhesi pen loa səvəi nəkur Isrel rəmwhen ia kuvehi ninhum mīnraha, mīne nənien nari, mīne nousasimwīnien ia nəpīn səvəi nəveginien asori me səvəi nəkur Isrel. Nahatən eikuə me nəha həni mwī mə Pol rīpkuvehi mhə nasoriien səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə tuhəp wəh nətərigien in. Ia nukune nəkukuə i Pol riməni pen ti nəkur Kalesia mə nəfe nəgkiariien amasan in raməvisau. In rani mwī mə Kumwesən ruvei pen nasoriien min. Ko kīpkuvehimīru mhə kītaha trīni mīnuə samesi pen Loa səvəi Moses. Mətə tukuvehimīru kītaha nəpīn səni nīpərhienien ia Iesu Kristo. Nahatətəien in nəha suatuk ti nuvehien nīmīruien vi. Pol rīni mə tsahatətə ia Iesu Kristo, mhə nokeikeien, nənə mharə ia Nənimwīn Ikinan.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti. Nərmama me həpkəkwein mhə iou mə takowok i. Iərmama riti rəp wəh nuvehi utəien iou, mətə Iesu Kristo mīne səvənhi Tata Kumwesən sə rīno rətui mwī ia nemhəien səvənhi, irau nəha krouvehi utə iou. ² Iou mīne piəvmīaha me nepwīn kīmaha mīnraha ia kwopun i iahamrai nəkukuə i rauvehe tukumīaha nakalasia me fwe profens nəha Kalesia. ³ Nəfwakīien səiou mə Kumwesən tata səkītaha mīne Iesu Kristo Iərimənu səkītaha trouariari pehe namasanien mīne nəmərīnuien m kīmīaha. ⁴ Iesu rīnəsəni nīmīruien səvənhi memhə ti noien ərəha me səkītaha. In rīno iamīnha irə mə truvehi raka kītaha ia nītətə ərəha i samarə irə ipwet mīne. In remhə mesi pen nəkwai Kumwesən Tata səkītaha. ⁵ Pwəh nəgnəginien revən tukwe ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Nægkiariien amasan sə ro nīpərhienien kuatia a

⁶ Iou iakərkərinari ia kīmīaha ti nəri nə mə Kumwesən rīnəkwein kīmīaha mə tihəuvehe mharə tegin namasanien səvəi Kristo, mətə nəpīn ouihī a ruku-rau, nənə kīmīaha hiəuvei pen təkutamīaha mīn, mamhəuvən ti nəgkiariien amasan riti mwī. ⁷ Iakīni iamīnhi irə mətə nəgkiariien amasan riti mwī riwən. Nægkiariien amasan sə ro nīpərhienien kuatia a. Mətə nərmama nepwīn nəha ikīn kamho kīmīaha hiamhekīr pik. Irəha hokeikei mə tuhəuvsini nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruvehe nəgkiariien əpə riti. ⁸ Mətə iakani pehe tukumīaha i trīni mīnuə kīmaha riti uə agelo riti sə ruku pen ia neiai trəvisau pehe m kīmīaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha iahənəvisau raka m kīmīaha i, pwəh iərmama nəha revən ia napw. ⁹ Kīmaha iahəuvəni raka nəgkiariien i tukumīaha fwe kupwən, nənə təkwtək wuni takīni mwī. Trīni mīnuə iərmama riti raməvisau m kīmīaha nəgkiariien amasan riti ropə ia nəgkiariien amasan nəha hiəuəvəhi raka, pwəh iərmama nəha revən ia napw. ¹⁰ Kīmīaha hiaməfətərig irə? Ipwet mīne iakaməmwur mə sin trəkwein amasan ia nīrak, iərmama uə Kumwesən? Rerimīaha ramrhi mə iakaməmwur ti nəfe, mə tako nərmama rerīnraha

ragien tukw iou uə? Trini minuə iakaməmwur ihi mə tako nərmama rerinraha ragien tukw iou riṗko mhə iou pərhien iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo.

Pol ramini irapw mə kinəfo irə ruvehe mo aposol riti

¹¹ Piak me, iakokeikei mə kimiaha tihəukurən nəri. Nəgkiariien amasan i iakinəvisau m kimiaha riṗko mhə nəvisauien səvəi iərmama. ¹² Iapkuvehi mhə ruku pen ti iərmama riti. Iərmama riti riṗkahatən mhə iou irə. Mətə iakiməuvehi ia nəṗin nəha Iesu Kristo rier pehe tukw iou. ¹³ Kimiaha hiəuvəregi raka noien səiou sə iakinəfo irə kupwən ia nəṗin nəha iakinaməfwaki ihi ia nəfwakiien səvəi nəkur Isrel. Iakinamometə ṗik nakalasia me səvəi Kumwesən, mamousari mə takouraha irəha. ¹⁴ Ia nəṗin nəha iakinəuvehe mamskai ia nəfwakiien səvəi nəkur Isrel məṗi raka iou me nepwīn ti nəri nə mə iakamousari ṗik mamesi pen narəien nəha kaha kupwən me səiou həməuvei pehe. ¹⁵ Mətə Kumwesən sə ruvərṗi raka iou fwe ia tiṗwi mama səiou, in rəkwein iou, ti nəri nə mə rerin ramanan tukw iou. ¹⁶ Nəṗin rəkwein iou irə, rerin ragien ti nəseniien iou iakətə Tini mə takəvisau irapw nəgkiariien amasan səvənhi m nərmama me riṗko mhə irəha nəkur Isrel. Nənə nəṗin iakətəni Tini, təkwtəkwuni a iapkevən mhə ti iərmama riti mə trahatən iou. ¹⁷ Iapkevən mhə fwe Jerusalem mə takətəni nərmama me nəha haməkupwən ia nirak mho irəha aposol me. Mətə iakier mevən fwe tənə nəha Arepia. Kurirə irə iakrərig mwi mevən fwe Tamaskes. ¹⁸ Nəṗin nuk kahar rukurau, nənə iakutə pen fwe Jerusalem mə takətəni Pita. Iakuvehi nəfwakiien kəru fwe ikin kimrau min. ¹⁹ Mətə iapkətəni mhə aposol me nepwīn mwi, Jemes əpa, ṗiəvi Iərimənu səkitaha. ²⁰ (Nəgkiariien i iakamrai rauvehe tukumiəha ia nəmri Kumwesən iakəṗwəh neikuəien irə.) ²¹ Nəṗin iakier ia Jerusalem, iakevən fwe ia kwopun me ia profens mi nəha Siria mine Silisia. ²² Ia nəṗin nəha, nakalasia me səvəi Kristo ia tənə Jutia həkətə raka mhə iou, mhəreirei ihi iou. ²³ Kamhəregi a nərmama me kamhəvisau iaminihi mə, “Iəmə i kupwən ramometə kitaha, təkwtəkwuni raməvisau irapw nahatətəien səkitaha sə kupwən ramousari mə trouraha.” ²⁴ Nənə irəha həgnəgini Kumwesən tukwe iou.

2

Pol revən məgkiari irəha aposol me nepwīn fwe Jerusalem

¹ Nəṗin nuk fotin rukurau, iakutə pen fwe Jerusalem kimrau Panapas. Iakiri mwi Taetas ruvehe kimrahar min. ² Iakutə pen iaminihi ti nəri nə mə Kumwesən rinahatən raka iou iakinətəni mə takaməkeikei mevən. Nənə iakevən mətəni nəmə asori me səvəi nakalasia me. Nəṗin kimaha əpa, iakini pen amasan ti nirəha i nəgkiariien amasan səiou sə iakamini irapw ti nərmama me riṗko mhə irəha nəkur Isrel. Iakamo iaminihi irə ti nəri nə mə iakəṗwəh nokeikeien mə narimnari me səməme iakamo mine iakino raka, iakamo auər a. ³ Ia nəṗin nəha Taetas kimrau min. Nəṗarhienien in iəmə Kris, mətə irəha həkəṗwəh niniiien mə tukaməkeikei kuvehi ninhum min. ⁴ Mətə noien səvəi nuvehiiien ninhum m iərmama kimaha iahəgkiari irə ti nəri nə mə nərmama me nepwīn kamhəkurirə afafa kitaha, mamheikuə mə irəha

piävtaha me. Iräha häuvehe mamhätə afafa kitaha, ti näri nä mä Iesu Kristo rineivinari ia kitaha. Nənə hokeikei mä tuhətoni mä saməfarə irə. Iräha hänuə tuhəsisəg mwi kitaha ia natuakamien me səvənraha. ⁵ Mətə kimaha iahəpwəh nəngeni ananien iräha mä tuhasori ia kimaha, ti näri nä mä iahokeikei mä nəgkiariien amasan i sə ro nipərhiēnien trarə amasan tukumiaha mamevən.

⁶ Ia nəpən nəha, nərmama nəpwin fwe ikin kani iräha mä nəmə asori me. (Mə iräha hasori mhəfo pen irə, mətə iakəpwəh nətərig penien irə. Iou iakukurən mä Kumwesən ramo rəmnəmwhen a ia nərmama me pam.) Nəmə asori me nəha həpwəh niniien nəgkiariien riti mhəripin pen ia nəgkiariien amasan sə iakaməvisau irapw i. ⁷ Iräha həpko mhə iamini irə, mətə hətə sas mä Kumwesən rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia tipage ragik mä takəvisau irapw irə ramevən ti nərmama me ripko mhə iräha nəkur Isrel. Noien nəha Kumwesən ro miou rəmwhen a mwi sə rino raka m Pita. Pita nəha raməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən ramevən ti nəkur Isrel. ⁸ Nəmə asori me nəha hətə sas mä Kumwesən ramasitu ia kimrau pəri ia wok mi nəha iarauo. Ramasitu ia Pita ia wok səvənhi sə in ramo in aposol riti səvəi nəkur Isrel, mamasitu mwi ia nirak ia wok səiou sə iakamo iou aposol riti səvəi nərmama me ripko mhə iräha nəkur Isrel. ⁹ Nənə Jemes, mine Pita, mine Jon, iəmə mirəhar nəha kani irəhar mä pos me səvəi nimwəfwaki, nəpən irəhar harənətə Kumwesən ramasitu ia nirak ia namasanien səvənhi, harosə pehe rəginrahar mwatuk m kimrau Panapas rəmwhen mä kimaha kusen kuatia. Nənə kimaha pam iahəsəni mä tahəuai kimaha me. Kimrau Panapas tarouevən rouəvisau m nərmama ripko mhə iräha nəkur Isrel, nənə iräha tuhəuvən mhəvisau m nəkur Isrel. ¹⁰ Mətə nəgkiariien kuatia a həməni pehe tukumrau i mä rerimrau tramrhi nərmama me nautə səvənraha riwən, iarouasitu ia nirəha. Mətə näri nəha iakinətə raka takaməkeikei mo. Rerik ragien tukwe.

Pol rəgkiari skai m Pita

¹¹ Mətə nəpən Pita ruvehe ia Antiok, iakərər ia nənimen, məgkiari skai min, ti näri nä mä ramo noien riti rəpwəh nəmwhenien. ¹² Nəpən riməuvehe vi a ia Antiok, raməni pəri nari iräha piävtaha me səməme ripko mhə iräha nəkur Isrel. Mətə kurirə irə Jemes rərhi nərmama nəpwin häuvehe. Nəpən hapirapw, Pita rinaməpwəh nəni pəriien nari iräha nərmama me ripko mhə iräha nəkur Isrel, nənə minamərər əpə ia nirəha. In ro iamini irə ti näri nə mərehəkir nəkur Isrel me nəha səməme kamhəni mä nərmama ripko mhə iräha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum minraha ti Loa səvəi Moses. ¹³ Nənə piävtaha me nəpwin səməme iräha nəkur Isrel həhəkir mwi, mhəkurirə ia Pita ia noien nəha ramo. Panapas mwi in rehəkir, mukurirə iräha. ¹⁴ Mətə nəpən iakətoni mä iräha həpkesi pen mhə nəgkiariien amasan sə ro nipərhiēnien, iakəgkiari skai m Pita ia nəmrinraha pam. Iakini pen tukwe in mə, “Pita. Ik iəmə Isrel, mətə ikinəpwəh raka narəien səvəi nəkur Isrel, mamərə ia narəien səvəi nərmama ripko mhə iräha nəkur Isrel. Ro iamini irə rəfo təkwtəkwni ikamərhiərhi nərmama me i ripko mhə iräha nəkur Isrel mä tuharə ia narəien səvəi nəkur Isrel? ¹⁵ Ia nətūiien səkrau krinoustui pehe iəmə Isrel mi. Ripko mhə krau iərmama mi səvəi kwənəkwas əpə riti sə nəkur Isrel kamhəni mä kwənəkwas səvəi nəkur ərəha me. ¹⁶ Mətə krau krouukurən mä iərmama sə ramesi pen Loa səvəi nəkur Isrel ripkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən, mətə iərmama

sə ramahatətə ia Iesu Kristo, in əpa nə ratukwatukw ia nənimen.^a Nətərigien naha rino mə kitaha mwi nəkur Isrel səni nīpərhienien ia Iesu Kristo. Kitaha samahatətə ia Kristo ti nəri nə mə noien iamīnha irə tro kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən. Mətə səpkətigitə mhə ia nesi penien Loa, ti nəri nə mə iarmama riti riwən ko ruvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən nəpin ramesi pen Loa. ¹⁷ Kitaha i nəkur Isrel səuvəuvehe raka ti Iesu mə in tro kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən. Mətə mə kitaha sətōni mə kitaha nəkur ərəha rəmwhen ia nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel, rəfo irə? Kristo ro kitaha səuvehe nərmama kamho noien ərəha? Rekəm! ¹⁸ Mətə trini minuə iakuvrhəkin mwi Loa naha sə fwe kupwən iakineitehi, noien naha iakamo ramahatən pen mə pərhien iou iarmama sə iakamərui Loa. ¹⁹ Ia nīkaren səvəi Loa, iakuvamhə raka. Loa naha rousi əpune iou. Nənə ti nəri nə mə iakuvamhə raka ia nīkaren səvəi Loa, iakukurən nīmīruien ia nīkaren səvəi Kumwesən. Rəmwhen mə kīnərui tərini pen iou ia nei kamarkuauī kimrau Kristo. ²⁰ Rīpko mhə iou iakamīru təkwtəkwi, mətə Kristo ramīru ia nīrak. Nīmīruien sə iakamarə irə təkwtəkwi ia tīprənə i, iakamarə irə, mamahatətə ia Tini Kumwesən. In rōkeikei iou memhə tukw iou. ²¹ Ko iapkerarki mhə namasanien i səvəi Kumwesən sə ruvei pehe miou. Trini minuə Loa in suatuk iarmama tresi pen ti nuveheien matukwatukw ia nəmri Kumwesən, ro iamīnhi irə Kristo remhə auər a.”

3

Sin ro nifeifeien ro nəkur Kalesia hətə wau ia nəgkiariien pərhien?

¹ Nəkur Kalesia, kimiaha hiamarməri! Kīnəvisau raka Iesu Kristo m kimiaha rəmwhen hiənətōni ia nəmriimīaha mə remhə ia nei kamarkuauī. Mətə nīsīmə naha hənə nifeifeien mhəuvehi raka kimiaha? ² Iakuə takəres nəresien riti tukumīaha i. Fwe kupwən, nəpin hiəuvehe vi a mhəuvehi Nənimwīn Ikinan, hiamə nəfe noien ro Kumwesən ruvei pehe Nənimwīn naha m kimiaha? Rosi hiamesi pen Loa səvənhi uə? Kimiaha hiəukurən mə rīpko mhə iamīnhi. Mətə kimiaha hiəregi nəgkiariien amasan səvənhi, mhənī nīpərhienien irə, ro pen Kumwesən ruvei pehe Nənimwīn səvənhi m kimiaha. ³ Rəfo kimiaha hiamarməri iamīnhi irə? Fwe kupwən, nəpin hiəuvehe vi a mhahatətə ia Iesu, hiamətigitə ia nīskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan. Mətə rəfo naha təkwtəkwi, ko hiəuvehe mhatukwatukw ia nīskaiien atukw səkimiaha? ⁴ Mətə rəfo ia nəmisəien me həpik hiəuvəregi raka ti Iesu? Hiaməregi auər a uə? ⁵ Kumwesən sə rauvei pehe Nənimwīn Ikinan m kimiaha, nənə mamə nīmətəien me ia nəmriimīaha, in ramo noien me naha ti nəfe? Ti nəri nə mə hiamesi pen Loa? Rekəm! Mətə in ramo noien me naha ti nəri nə mə nəpin hiəregi nəgkiariien amasan səvəi Iesu, hiənī nīpərhienien irə. ⁶ Rerimīaha tramrhi Epraham fwe kupwən. Nəkukuə Ikinan rani mə Epraham “rini nīpərhienien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” ⁷ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəukurən mə nərmama səməme kamahatətə, irəha naha nīpwnətī Epraham me. ⁸ Nəkukuə Ikinan ruvəni raka fwe kupwən mə Kumwesən trini nərmama i rīpko mhə irəha nəkur Isrel mə irəha hatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə kamahatətə irə. Nəpin noien naha rīpkuvehe mhə ihi, Nəkukuə Ikinan rīnəvisau pen nəgkiariien amasan i m Epraham. Rini mə, “Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehi

^a **2:16:** Suatuk riti mwi ti ninien nəgkiariien naha ia vas 16 in i mə “Mətə krau kroukurən mə iarmama rīpkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia nesi penien Loa, mətə nahatətəien ia Iesu Kristo ramo in ratukwatukw ia nənimen.” **2:19:** Rom 7:6 **2:20:** Jon 13:1, Kal 1:4 **3:6:** Rom 4:3

namasanien səiou truku pen ia kwənəkwas saim.”⁹ Ro iam̄nhi irə sətoni mə Kumwesən raməkwein amasan ia nərmmama səməme kamhahatətə irə rəmwhen raməkwein amasan ia Epraham ti nəri nə mə Epraham ramahatətə irə.¹⁰ Mətə nərmmama me pam səməme kamhətigite ia nesi penien Loa mə tro irəha hatukwatukw ia nəmri Kumwesən, Kumwesən raməkwein ərəha ia nərəha. Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien i sə kimərai pen ia Nəkukua İkinan rəuiui irəha. Rini mə, “Kumwesən trəkwein ərəha ia nərmmama me pam həpko mhə narimnari me pam kimərai pen ia nəkukua səvəi Loa.”¹¹ Nənə ruvehe mīno nukurənien i ti nərmmama mə iərmama riti riwən ko resi pen Loa nənə muvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən. Rino nukurənien i ti nəri nə mə Nəkukua İkinan rani mə, “Iərmama sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia nahatətəien səvənhi, in truvehi nimiruien.”¹² Mətə Loa in ropə ia nahatətəien. Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə Loa rani mə, “Iərmama sə ramo narimnari me pam nəha Loa rani truvehi nimiruien irə.”¹³ Mətə Kristo ruvəfi raka nari ia kitaha. Loa nəha ko ripkəkwein ərəha mhə mwi ia kitaha, ti nəri nə mə İesu rīməuvehi təmwkitaha, muvehe mo in iərmama sə Kumwesən raməkwein ərəha irə. Rəmwhen ia nəgkiariien i kimərai pen ia Nəkukua İkinan rani mə, “Trini mīnuə kousi əpune iərmama riti nīpwrən rəgher ia nei, ramahatən pen mə Kumwesən raməkwein ərəha irə.”¹⁴ Mətə təkwətəkwuni, ti nəri nə mə İesu Kristo remhə iam̄nhi, namasanien sə Kumwesən rīməuvei pen m Epraham ko ruvehe ti nərmmama ripko mhə irəha nəkur İsrəl. Ti nəri nə mə kitaha samahatətə ia İesu, səukurən nuvehiien Nənimwin nəha Kumwesən ruvəni raka mə truvei pehe m kitaha.

Promes mine Loa

¹⁵ Piak me, iakuə takini noien riti səkitaha nərmmama, mahatən nəri nəha iakaməgkiari irə. Nəpin iərmama kəru krourai sun nəgkiariien riti nənə rouərihi nipekə tukwe, rəknekin ti iərmama riti mə trifi nipekə səvənrau, mərihi atukw a səvənhi riti.¹⁶ Fwe kupwən, Kumwesən rino promes me səvənhi m Epraham mine mwipwini. Kumwesən rəpwəh niniien mə ramo promes me səvənhi m Epraham mine “nimmwipwini me.” Nəgkiariien i mə “Nimmwipwini me” ramini nərmmama həpik. Mətə Kumwesən rini mə ramo promes me səvənhi m Epraham “mine mwipwini.” Nəgkiariien i “mwipwini” ramini iərmama kuatia. Mwipwi Epraham nəha Kumwesən rəgkiari irə in nə Kristo.¹⁷ Nīpwrari nəgkiariien səiou ro iam̄nhi: Fwe kupwən, Kumwesən rino promes riti səvənhi m Epraham, marə mīni mwi mə nəgkiariien nəha səvənhi traməkeikei mukuə. Nəpin nuk fo-hantret-toti rukurau, nənə Loa ruvehe. Mətə Loa nəha ko ripkousi ərəgrəgi mhə promes nəha Kumwesən rinəmri raka m Epraham fwe kupwən.¹⁸ Trini mīnuə kitaha saməuvehi narimnari me sə Kumwesən rauvei pehe ti nəri nə mə samesi pen Loa, noien nəha ramahatən pen mə promes nəha səvəi Kumwesən ruvehe muvəiwən. Nənə ko səpkuvehi mhə narimnari me nəha ruku pen ti promes nəha. Mətə Epraham ruvehi narimnari me nəha Kumwesən rīməuvei pen min ti nəri nə mə Kumwesən rino promes mə tro iam̄nhi.

Kumwesən rīməuvei pehe Loa ti nəfe?

¹⁹ Ro iam̄nhi irə Kumwesən rīməuvei pehe Loa ti nəfe? Ti nəri nə mə nərmmama kamho noien ərəha me, ro pen in riripin pen Loa ia promes səvənhi, mə Loa traməmak meste mwipwi Epraham sə promes səvənhi rinəgkiari irə truvehe. Nəpin Loa ruvehe irə, nagelo me həuvei pen m

Moses, nənə kımaha iahəuvehi ia rəgi Moses, iəmə sə ramərer ia nımwrhenhi Kumwesən mine kımaha. ²⁰ Mətə iərmama sə ramərer ia nımwrhenhi iərmama kəru iamınhi irə mə truvi simwın irau, rıpkə mhə səvəi iərmama kuatia nə in, mətə Kumwesən in kuatia a.

²¹ Ro iamınhi irə kitaha tsəgkiari ia narimnari me i mhəfni irə? Loə səvai Kumwesən rərəha mətə promes me səvəi Kumwesən hamasan? Rekəm, kitaha ko səpkini mhə iamınhi irə. Trini minuə Kumwesən rıməuvei pehe loə riti sə rukurən nuvei peheien nımıruıen, kitaha tsesi pen loə nəha nənə mhəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²² Mətə rıpkə mhə iamınhi irə. Nəkukuə İkinan rani mə noien ərəha rəuiui nərmana me pam, mərihi tərini irəha. Ro iamınhi irə narimnari me pam Kumwesən rino promes mə truvei pehe m kitaha, kitaha səukurən nuvehiien ti nəri nə mə səni nıpərhiien ia İesu Kristo. ²³ Fwe kupwən, nəpin Kristo rıpkuvehe mhə ihi mə tsahatətə irə, kitaha samarə tegin Loə səvəi Moses. Loə nəha raməkwtəmhirı kitaha. Rəmwhen mə samarə ia kalapus mamheitenhi mheste Kristo trıpkier pehe tukutaha mə tsahatətə irə. ²⁴ Fwe kupwən, Loə nəha rasori ia kitaha, mamətui tukutaha. Sənamarə tegin Loə nəha meste Kristo ruvehe. Nənə nəpin Kristo ruvehe, kitaha sahatətə irə mə tsəuvehe mhatukwatukw ia nəmri Kumwesən. ²⁵ Mətə təkwtəkwni nəha, ti nəri nə mə Kristo ruvəuvehe raka, nənə samahatətə irə, səpkarə tegin mhə Loə. ²⁶ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kımiaha pam nə nıpwənəti Kumwesən me ti nəri nə mə hıamahatətə ia İesu Kristo. ²⁷ Kımiaha pam sə hıəno raka raptaes mə tıhəuvehe mho kuatia kımiaha Kristo, hıəuvəuvehi raka Kristo rəmwhen hıamarkahu karkahu. ²⁸ Nənə təkwtəkwni rıpkə mhə kımiaha nepwın nəkur İsel mine nepwın rıpkə mhə nəkur İsel. Rıpkə mhə kımiaha nepwın nərmana səməme hıamo slef mine nepwın hıəpkə mhə slef. Rıpkə mhə kımiaha nepwın nıpran mine nepwın nərman. İakini iamınhi irə ti nəri nə mə kımiaha pam kuatia a ia İesu Kristo. ²⁹ Trini minuə səvəi Kristo nə kımiaha, nıpwənəti Epraham me nə kımiaha. Kımiaha nə nəkwərhakwərha me tıhəuvehi narimnari amasan me nəha Kumwesən rino raka promes mə truvei pen m Epraham.

4

Kımiaha nə nıpwənəti Kumwesən me

¹ Nıpwrai nəgkiariien səıou ro iamınhi irə. Nəpin iərmama remhə, nautə me pam səvənhi səvəi tını. Mətə trini minuə tını ramouıhi ihi, ko in rıpkasori mhə ia nautə me nəha, mətə in rəmwhen a ia slef. ² Nəpin ramouıhi ihi trarə tegin nəmə asori me nepwın. Irəha tuhətui amasan ti nautə səvənhi meste nəpin nəha tata səvənhi rıməni. ³ Rəmwhen a mwı ia kitaha. Nəpin sənaməkwrhakwərha ihi samarə tegin nənımwın me i irəha nukune noien me səvəi tıprənə i. Irəha kamhərımənu ia kitaha səmwhen ia slef me. ⁴ Mətə nəpin atukwatukw nəha Kumwesən rıməni ruvehe, nənə in rərhi pehe Tini. Pran riti rərəhi. Rətui pehe, marə tegin Loə səvəi Moses, ⁵ mə in trərəku raka səməme kamharə tegin Loə nəha. Kumwesən ro iamınhi irə mə tresi kitaha səuvehe mho nıpwənətin me. ⁶ Ti nəri nə mə nıpwənətin me i kitaha, rərhi pehe Nənımwın səvəi Tini ruvehe mamarə ia rerıtaha. Ia Nənımwın nəha kitaha saməkwein Kumwesən mə, “Rımımaha, Tata!” ⁷ Ro iamınhi irə rıpkə mhə

kimiaha hiamo ihi slef ia kimiaha, mətə kimiaha nɪpwnəti Kumwesən me. Ti nəri nə mə kimiaha nɪpwnəti Kumwesən me, ro pen Kumwesən truvei pehe m kimiaha narimnari me nəha rıməni mə truvei pen m nɪpwnətin me.

Pol rerin rəpou ti nəkur Kalesia

⁸ Fwe kupwən, nəpɪn kimiaha hiamreirei Kumwesən, hiəmwhen ia slef me səvəi kumwesən eikuə me. ⁹ Mətə təkwtəkwwuni nəha hiəuvəuvehe mhəuvəkurən raka Kumwesən, uə ramasan mwɪ iakɪni mə təkwtəkwwuni Kumwesən ruvəkurən raka kimiaha. Mətə rəfo hiamrərig mwɪ ti nənimwin me i irəha nukune narəien kupwən səkimiaha. Irəha nəgsenraha riwən. Hə nəri auər a. Hiəokeikei mə tihəmwhen mwɪ ia slef me səvənraha uə? ¹⁰ Hiaməsiai nəpɪn ikinan me, mine məkwə me, mine nuk me. ¹¹ Iakamhekɪr tukumiaha. Rosi iakɪnəmwur auər a ia kimiaha uə? ¹²⁻¹³ Piak me, iakase kimiaha mə tihaməkeikei mhəuvehi noien səiou. Hətə ro. Iakuvəuvehi raka noien səkimiaha. Kimiaha hiəuvəkurən raka mə fwe kupwən iakiməuvehe tukumiaha ti nəri nə mə nemhəien riti rarə ia nɪpwrak. Ia nəpɪn nəha iakiməkupwən məvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Iesu m kimiaha. Mətə kimiaha hiəpko mhə nəmisəien miou. ¹⁴ Nɪpərhiien nemhəien səiou riskai, hiamarkut pik irə, mətə hiəpəwəh nəmwəkiiien iou tukwe, uə hiəpkərhi irapw mhə iou, rekəm. Hiəuvehi puvnimwə pehe iou rəmwhen ia iou əgelo riti səvəi Kumwesən, uə iou nəha Iesu Kristo. ¹⁵ Ia nəpɪn nəha rerimiaha ragien pik. Mətə nagienien nəha səkimiaha ruvəwəku? Iakani pehe tukumiaha i mə pərhiien fwe kupwən trini minuə rıməru tukumiaha, hiəpkukumwiri raka a nənimemiaha mhəuvei pehe miou iakomasan səiou irə. ¹⁶ Mətə rəfo nəha təkwtəkwwuni? Rosi ti nəri nə mə iakamini pehe tukumiaha i nəgkiariien pərhiien hiaməmwəki iou tukwe uə? ¹⁷ Nərmama me nəha kamhəmwur pik tukumiaha, mətə həpko mhə ti nəri amasan riti. Irəha hokeikei mə tuhəvi raka kimiaha mə tihaməmwur əpa ti nɪrəha. ¹⁸ Ramasan mə hiaməmwur ti noien narimnari me, mətə tihaməkeikei mhəmwur ti noien amasan. Nəgkiariien nəha ro nɪpərhiienien ia nəpɪn me, nəri auər a mə samarə kitaha miou uə səpkarə mhə kitaha miou. ¹⁹ Nəkwərhakwərha me səiou. Iakregi iakaməmisə pik mwɪ tukumiaha rəmwhen ia pran təkutan raməmisə mə trərəhi iəkunouihɪ. Takregi iamɪnhɪ meste kimiaha tihəuvehi noien atukwatuk səvəi Kristo ia nɪmɪruien səkimiaha. ²⁰ Ko ramo kitaha m kimiaha nəha təkwtəkwwuni, nənə ko iəpkəgkiari skai mhə m kimiaha. Mətə iou iakamarə isipwin, iakreirei mə takəfo masitu ia kimiaha.

Pol rusipekin ia Heka mine Sera

²¹ Kimiaha səməme hiəokeikei mə tiharə tegin Loa səvəi Moses, tiho mhəni pehe ro tukw iou i. Hiəuvəregi raka nəfe Loa nəha rani uə rekəm? ²² Kimərai pen iamɪnhɪ mə Epraham tini kəru iərman. Pran sə in slef rərəhi riti, nənə pran sə rɪpko mhə in slef rərəhi riti. ²³ Tini slef rətui rəmwhen ia nəkwərhakwərha me nɪpwin a. Mətə tini prən nəha rɪpko mhə in slef rətui ti nəri nə mə Kumwesən rino promes iamɪnhə irə ia prən nəha. ²⁴ Nəgkiariien nəha ro nɪpərhiienien irə, mətə ramasan mə iakusipekin irə. Pran mi nəha kəru krouəmwhen ia nəgkiariien kəru Kumwesən rɪnrəhi tərini əknekɪn. Prən nəha Heka rəmwhen ia Loa səvəi Moses sə Kumwesən rıməuvei pen fwe təkuar Sinae. Loa nəha ramərəhi nəkwərhakwərha, mətə irəha slef me. ²⁵ Heka rəmwhen ia təkuar Sinae fwe Arepia, məmwhen mwɪ ia

taon naha Jerusalem ipwet mine, ti nari na ma taon naha ro slef ira, nana nakwarhakwarha me savanhi iraha mwi slef me. ²⁶ Matə Jerusalem naha fwe ia neiai ramwhen ia pran naha ripko mhə in slef. Nana in na mama sakitaha. ²⁷ Ramwhen ia negkiariien i kimarai pen ia Nakukuə Ikinan rani ma, "Agien, pran sa ipkəkwəhakwen mhə! Əkwein əpwəmwis, magien, pran sa ipkəmisə raka mhə ti nərəhien iakunouih! Nəkwərhakwarha me səvai pran naha kinəpwəh in, tuhəpik mhəpi raka nəkwərhakwarha me səvai pran sa savanhi fwe iərman." ²⁸ Piak me, kimiaha na nipwnəti Kumwesən me. Hiəmwhen ia Aesak, iakunouih sə rinətui ti nari na ma Kumwesən rino promes ma tro iamihni. ²⁹ Matə fwe kupwən, iakunouih naha Ismael sə rinətui ramwhen ia nəkwərhakwarha me nəpwin, ramometə iakunouih naha Aesak sə rinətui ia niskaiien səvai Nənimwin səvai Kumwesən. Ramwhen a mwi ipwet mine. ³⁰ Matə Nakukuə Ikinan raməfni ira? Rani ma, "Ərhi irapw pran naha in slef irau tini, ti nari na ma tini slef naha ko ripkipeki pəri mhə nautə səvai tata savanhi irau tini pran naha ripko mhə in slef." ³¹ Ro pen, piak me, ripko mhə kitaha nipwnəti pran naha in slef, matə kitaha nipwnəti pran naha ripko mhə in slef.

5

¹ Kristo rineivi raka nari ia kitaha. In rino noien naha ma nari riti trəpwəh nəsisəgien mwi kitaha. Ro iamihni ira kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekən, mhəpwəh nəsenien Loa naha rəkwətəmhiri kimiaha hiəuvehe mwi mho slef ia kimiaha.

² Həregi ro, iou Pol iakani pehe tukumiaha i, trini minuə hiəsəni kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa naha, nemhəien səvai Kristo tripkasitu anan mhə ia kimiaha. ³ Iakuə takini irapw mwi tukumiaha i. Trini minuə iərman riti rəsəni kuvehi ninhum min ti Loa naha, in traməkeikei mesi pen pam nəfe Loa naha rani. ⁴ Ik sə ikuə tikesi pen Loa naha ma tikuvehe matukwatukw ia nəmri Kumwesən, kinərai raka ik. Ikinəpwəh noien kuatia kimirau Kristo, minəpwəh namasanien səvai Kumwesən. ⁵ Matə kitaha i saməmri pen əknekən nətərigien sakitaha ia Kumwesən ma in tro kitaha satukwatukw ia nənimen ti nari na ma samahatətə ia Kristo. Nənimwin Ikinan ramo kitaha samaskai ma tsameitenhi meste nari naha trier irapw. ⁶ Nəpin səuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo, nari auər a ma iərmama riti kuvehi ninhum min uə kəpkuvehi mhə ninhum min. Matə nari asori kitaha tsaməkeikei mhahatətə ia Iesu, nana mhokeikei Kumwesən mine nərmama me. ⁷ Fwe kupwən, kimiaha hiamaui amasan. Sin rərer tukuahag kimiaha minise kimiaha ma tihəpwəh nesi penien negkiariien sə ro nipərhienə? ⁸ Noien naha ripkuku pen mhə ti Kumwesən sə raməkwein kimiaha. ⁹ Kimiaha tihaməsiari. "Yis ouih trəsə bred asori rəsisi." ¹⁰ Matə iou iakətəgite ia Iərimənu sakitaha ma nətərigien səkimiaha tripkuvehe mhə mopə ia nətərigien səiou. Iərmama naha rameikuə ia kimiaha, iou iakreirei ma in sin, matə Kumwesən trəpwən noien ərəha savanhi. ¹¹ Piak me, hətərig ro, trini minuə iakaməvisau ih ma nərmama ripko mhə iraha nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuəvən kuvehi ninhum minraha, rəfo nəkur Isrel kamhometə ih iou? Trini minuə iakaməvisau ih negkiariien naha, ko niemaha ripkəpi mhə iraha. Matə niemaha raməpi iraha ti nari na ma iakaməvisau irapw nemhəien səvai Iesu

4:26: Hip 12:22, Rev 3:12, Rev 21:2,10   4:28: Rom 9:7, Kal 3:29   4:30: Jen 21:10, Jon 8:35
 4:31: Kal 3:29   5:1: Jon 8:32,36, Kal 2:4, 5:13, Wok Me 15:10   5:6: 1Kor 7:19, Kal 6:15   5:7:
 Kal 1:6   5:9: 1Kor 5:6   5:10: Kal 1:7, 2Kor 11:15   5:11: 1Kor 1:23

ia nei kamarkuau. ¹² Nərmama me nəha səməme kamhəni mə tihaməkeikei mhəuvən kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa, iakregi mə ko irəha hərai raka mwatuk səvənraha, rerik ragien!

¹³ Piak me, Kumwesən rinəkwein raka kimiaha, mineivi raka nari ia kimiaha. Mətə tihəpwəh niniien iamihni irə mə, “Loa nəha rəpwəh nəkwətəmhiriien iou, ro pen iakukurən noien narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwrak rokeikei.” Kimiaha tihəpwəh niniien iamihni irə, mətə tihaməkeikei mho tukwini nari m kimiaha me, ti nəri nə mə hiokeikei kimiaha me. ¹⁴ Nəgkariien riti nəha ia Loa səvəi Moses rəuiui loa me pam. In i nəgkariien i rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piam rəmwən ikokeikei atukw a ik.” ¹⁵ Mətə trini minuə hiamahiahi kimiaha me rəmwən ia kuri me, tihaməsiari kamo hiouraha pam kimiaha me.

Nənimwīn Ikinan mine noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama

¹⁶ Mətə ikani pehe tukumiaha i mə tihaməkeikei mhəuvehi niskaiien səvəi Nənimwīn Ikinan mharə irə. Nəpīn hiamo iamihni irə tihəpko mhə narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwramiaha rokeikei. ¹⁷ Iakani iamihni irə ti nəri nə mə noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama rokeikei narimnari me səməme Nənimwīn Ikinan rəpwəh nokeikeiien. Rəmwən a mwī Nənimwīn Ikinan rokeikei narimnari me i noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama rəpwəh nokeikeiien. Noien ərəha səvəi nīpwrai iərmama mine Nənimwīn Ikinan irau krouəmwəki irau me. Ro pen rəknekīn tukumiaha mə tiho narimnari me hiokeikei mə tiho. ¹⁸ Mətə trini minuə Nənimwīn Ikinan ramiri kimiaha, Loa nəha ko nīpkəkwətəmhiri mhə mwī kimiaha. ¹⁹ Nərmama me i noien ərəha səvəi nīpwrənraha ramiri irəha rīməru a ti nətoniien. Irəha nərmən mine nīpwrən kamhəiri əpnəpən irəha me. Irəha kamho noien me nēpwīn həkemik mine nəfe nari nətərigien ərəha səvənraha rokeikei. ²⁰ Irəha kamhəfwaki m nənimwi nari me, mamho nahak, mamhəmwəki irəha me, mamhəvisə. Rerīnraha ramrhi ərəha irəha me. Niemaha raməpi irəha. Irəha kamhəfiətə ia nīrəha me, mamho nərmama həmwəki irəha me mharai narsien səvənraha. ²¹ Rerīnraha ramakres. Irəha kamhənimwi nənimwīien skai mamhakonə irə, mamho lafet ərəha me, mamho mwī narimnari me nēpwīn iamihni. Iou takīni pehe tukumiaha i nəgkariien i iakuvəni raka fwe kupwən. Nərmama səməme kamho noien iamihna irə tuhəpwəh nūvnimwəien ia nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə. ²² Mətə nərmama səməme Nənimwīn Ikinan ramiri irəha həukuə kwənkwanraha sə ramasan me i. Irəha hokeikei nərmama. Rerīnraha ragien. Irəha kamharə ia nəmərīnuien, mamho nətərigien səvənraha rəpwəmwis. Rerīnraha ramasan ti nərmama. Irəha kamho noien amasan. Ia nəpīn me irəha kamhəkwtəmhiri əknekīn nəgkariien səvənraha mine nəfe hani mə tuho. ²³ Noien səvənraha ramasan məpou. Irəha kamhəkoui atukw a irəha mə tuhəpko mhə noien ərəha. Loa riti riwən raməsisəg kimiaha mə tihəpwəh noien iamihna irə. ²⁴ Nərmama me səvəi Iesu Kristo rəmwən mə hənəruī tərini pen raka noien ərəha səvəi nīpwrənraha mine narimnari me nəha noien ərəha nəha rokeikei pik ia nei kamarkuau. ²⁵ Nənimwīn Ikinan rauvei pehe nīmīruien vi m kitaha. Ro iamihni irə pwəh səkurirə Nənimwīn nəha. ²⁶ Rərəha mə saməfiətə ia kitaha me, uə samo niemaha m kitaha me, uə reritaha ramakres narimnari me səkitaha me.

6

Kimiaha tihasitu ia kimiaha me

¹ Piak me, trini minuə kimiaha riti rimwei ia nərəhainen, kimiaha səməme hiəuvaskai ia Nənimwin Ikinan tihaməkeikei mhəiri mərū in, pwəh rirərīg mwi ti suatuk amasan. Mətə tihaməsiari kamo kimiaha mwi tihəregi noien ərəha ruvi nətərīgien səkimiaha mo kimiaha hiəmwei. ² Tihasitu ia kimiaha me mhəvrani nari pəmpəm me səkimiaha me. Noien nəha tiho nənə mhesi pen nəkwai Kristo. ³ Rərəha mə iərmama auər a riti rerin tramrhi atukw a in, mamini iaminih i rə mə, “Eh, iou iərmama riti.” Iərmama sə ramo noien nəha rameikuə atukw a irə. ⁴ Iərmama riti traməkeikei mətə sas əpa ia wok səvənhi mə rəmwhen. Mə wok səvənhi ramasan, rukurən nəfiəutə atukwien in ti səvənhi əpa wok. Mətə rərəha raməfiəutə atukw a in ti wok səvəi iərməpə. ⁵ Iakini iaminih ti nəri nə mə nərmama kuatia kuatia tuhaməkeikei mhətui amasan ti səvənraha wok. ⁶ Iərmama sə kamahatən in ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, nəpin ruvehi nari amasan riti, ramasan mə ruvehi pen nipərin m iahatən səvənhi.

Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan

⁷ Kimiaha tihəpwəh neikuə atukwien ia kimiaha. Hiəukurən mə ko hiaris ia Kumwesən? Rekəm! Nəfe nuni nari iərmama trəpwei tresi əpa mwi nukwan. ⁸ Trini minuə iərmama rəpwei noien ərəha sə nipwran rokeikei, noien nəha səvənhi truvei pen nukwan min, in nə iərmama nəha tremhə. Mətə trini minuə iərmama rəpwei noien amasan sə Nənimwin Ikinan rokeikei, Nənimwin Ikinan truvei pen nukwan min, in nə nimiruien rerin. ⁹ Kitaha tsaməkeikei mho noien amasan, mhəpwəh nəpouien irə, ti nəri nə mə tsesi nukwai noien nəha samo ia nəpin atukwatukw səvənhi. ¹⁰ Ro iaminih i rə, rino nəpin səvənhi pwəh so noien amasan, mhasitu ia nərmama me pam. Irənhə irə, tsaməkeikei mho iaminih i rə ia nərmama me nəha irəha piəvtaha me mine kitirimətaha me ti nəri nə mə irəha mwi kamhahatətə ia Iesu.

Nəgkiariien sampam

¹¹ Hətəni ro nukwai nəkukuə me i həpwinari. Iakrai atukw ia rəgik ia nəkukuə səkimiaha. ¹² Nərmama me nəha səməme kamhərhiərhi kimiaha mə tihəuvən kuvehi ninhum m kimiaha ti Loa səvəi Moses, irəha kamho noien nəha mə nəkur Isrel tuhəgnəgini irəha. Irəha həpwəh nokeikeien mə nəkur Isrel tuhomətə irəha, ro pen həpwəh nəvisaiuen nemhəien səvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹³ Nərmama me nəha səməme kuvəuvehi raka ninhum minraha ti Loa səvəi Moses, irəha mwi həpwəh nesi penien Loa nəha. Mətə hokeikei mə tuhəuvehi ninhum m kimiaha, nənə kurirə irə tuhəfiəutə ia nirəha ia nəmri nəkur Isrel ti noien nəha kino ia nipwramiaha. ¹⁴ Mətə iou takəpwəh nəfiəutəien ia nirak. Takəfiəutə a ia nei kamarkuau səvəi Iesu Kristo, Iərimənu səkitaha. Ia nei kamarkuau nəha iakuvamhə raka minəpwəh raka noien me səvəi tiprənə i. ¹⁵ Ro nəri auər a mə iərman kuvehi ninhum min uə kipkuvehi mhə ninhum min, mətə nari pərhiən in i mə Kumwesən ro nimiruien səvəi iərmama ruvehe mo sə vi irə. ¹⁶ Nərmama me pam səməme kamhəkurirə nəgkiariien nəha pwəh nəməriniuen mine napien trouarə ti nirəha, pwəh trouarə mwi ti Isrel səvəi Kumwesən.

¹⁷ Iakəpwəh nokeikeien mə iərmama tro iou iakəmwur mwi. Iakuvəuvehi raka təmwki nousien ia nipwrak ti nəri nə mə iou iərmama riti səvəi Iesu.

¹⁸ Piak me, pwəh namasanien səvəi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha. Ouəh, pwəh ro iaminihi.

Efasas

Nægkiariien sà rani mæ næfe i nækukuæ

Ja nuk 60 Pol ramaræ ia kalapus fwe taon naha Rom nuk kæru, nænæ mirai nækukuæ i revæn ti nakalasia me rukurau ia taon naha Efasas. Efasas in taon asori riti. Nægkiariien asori sævæi Pol ia nækukuæ i in i mæ nækur Isrel mine nærmama rîpko mhæ iræha nækur Isrel tuhæuvehe mhæmwhen nîpwrai iærmama kuatia ia Kristo. Noien naha ramesi pen nætærigien sà Kumwesæn rinamærkwafæ iræ fwe kupwæn. Pol rini mæ sæuvehe mhø kuatia ia Iesu Kristo, ro pen tsamækeikei mhøkeikei kitaha me. Pol ramahatæn kitaha mæ tsamækeikei mharæ ia nokeikeien ræmwhen ia iærman rokeikei sævænhi pran, mine tata mine mama krouokeikei sævænrau iækunouihî, mine slef trokeikei sævænhi iamæ asori. Pol ramægkiari mwi ia nakalasia me. Rîpko mhæ nousæsîmwînien æpa sævænraha fwe Efasas, mætæ nærmama sëmæme hahatætæ ia Iesu Kristo rukurau ia tîprænæ i. Pol rini mæ Iesu rokeikei kitaha ræmwhen kitaha sokeikei nîpwrataha mine ræmwhen ia iærman rokeikei pran sævænhi. Ia nækukuæ i rusîpekîn ia nakalasia me mîni mæ iræha hæmwhen ia nîpwrai Kristo, mhæmwhen ia nimwæ riti sà Kumwesæn rauvrhækin, mhæmwhen mwi ia pran sævæi Kristo.

Nægkiariien sà rakupwæn

¹ Iou Pol. Iou aposol riti sævæi Iesu Kristo ti næri næ mæ Kumwesæn rino ræmwhen ia sà in rokeikei muvehi utæ iou mæ tako.

Nækukuæ i rauvehe tukumiaha nærmama me sævænhi ia taon naha Efasas kimiaha hiamahtætæ pærhien ia Iesu Kristo.

² Næfwakiien sæiou mæ Kumwesæn tata sækitaha mine Iesu Kristo Iærimænu sækitaha, trouæriari pehe namasanien mine næmærinuïen m kimiaha.

Kumwesæn rækwein amasan ia kitaha sëmæme sëmæuvehe mhø kuatia kitaha Kristo

³ Pwæh sægnægini Kumwesæn i in Kumwesæn mine Tata sævæi Iærimænu sækitaha Iesu Kristo. In rinækwein amasan ia kitaha nærmama sëmæme sëmæuvehe mhø kuatia kitaha Kristo, mæriari pehe ia nænimwitaha mine narimnari amasan me pam sëmæme kamhæuku pen ia nitætæ ia neiai. ⁴ In ruværfi raka kitaha fwe tui næpîn tîprænæ ramiwæn ihî, mæ tsæuvehe mhø kuatia kitaha Kristo, nænæ mhæuvehe mhø nækur ikinan me sævænhi, tsatuk-watukw pam ia nænimen. Ti næri næ mæ in rokeikei kitaha, ⁵ in rînmæri æpæ raka kitaha fwe tui anan, mæ kitaha tsæuvehe mhø nîpwnætîn me ia Iesu Kristo. Noien naha ramesi pen nætærigien amasan sævænhi mine næfe in rokeikei mæ tro. ⁶ Kumwesæn ro iamînhi iræ mæ tsamægnægini in ti namasanien sævænhi sà ramasan mæpi raka. In ræriari pehe auær a namasanien naha m kitaha sëmæuvehi raku pen ti Tîni keikei. ⁷ Ti næri næ mæ kitaha sëmæuvehe mhø kuatia kitaha min, nîten rîfi nari ia kitaha, mo Kumwesæn træpwæh nærpwînien noien æræha me sækitaha. Noien naha ramesi pen namasanien sævænhi sà rasori pik anan. ⁸ In rætægi irapw namasanien naha m kitaha ræpi raka, mo kitaha sæukuræn mhætæ sas ia narimnari me pam. ⁹ In ro pui pehe m kitaha næfe in rinamærkwafæ i fwe kupwæn mokeikei mæ tro. Næri naha ramesi

1:1: Rom 1:1,7, 1Kor 1:1, Kol 1:1, Wok Me 18:19-21, Wok Me 19:1   **1:2:** 2Kor 1:2, Kol 1:2   **1:3:** Efes 2:6   **1:4:** Jon 15:16, 17:24, 2Tes 2:13, Efes 5:27, Kol 1:22   **1:5:** Jon 1:12   **1:6:** Mat 3:17, Kol 1:13   **1:7:** Efes 2:7, Kol 1:14,20   **1:9:** Rom 16:25

pen nətərigien amasan səvənhi sə in tro kini nəghi Kristo irə. ¹⁰ Kumwesən tro nəri nəha ia nəpın atukwatukw səvənhi, mousəsımwın narımmari me pam ia neiai mine ia tıprənə həuvehe Kristo trasori ia nırəha.

¹¹ Kumwesən rımərfi kımaha mwı mə kımaha tahəuvehe nərmmama səvənhi, mho kuatia kımaha Kristo. In ro iamınha irə mesi pen nətərigien səvənhi sə in ruvəukurən raka fwe tui anan. In Kumwesən sə ramo narımmari me pam mamesi pen nətərigien səvənhi mine nəfe rokeikei mə tro. ¹² Nənə in rokeikei mə kımaha səməme iahəməukupwən mhəmri pen əknekın nətərigien səkımaha ia Kristo tahəməkeikei mhəgnəgini in ti nasorıien səvənhi. ¹³ Nənə kımıaha mwı hıəməuvehe mho kuatia kımıaha min nəpın hıəregi nəgkiarıien pərhiən, nəgkiarıien amasan sə Kumwesən ruvəhımıru kımıaha irə. Tı nəri nə mə kımıaha hıəni nıpərhienien ia Kristo, Kumwesən rəmri pen mak səvənhi ia kımıaha rahatən pen mə kımıaha nərmmama me səvənhi. Mak nə in nə Nənımwın İkinan sə Kumwesən rıməni mə truvei pehe. ¹⁴ Tı nəri nə mə Nənımwın İkinan ramarə ia kıtaha, nənə, kıtaha səukurən amasan mə Kumwesən truvei pehe pam narımmari amasan me nəha in rınəmri karen mə səkıtaha. Kıtaha tsəuvehi narımmari amasan me nəha nəpın Kumwesən trıfi anan nari ia kıtaha. Pwəh səgnəgini in ti nasorıien səvənhi!

Nəfwakıien mine nıni vivıien

¹⁵⁻¹⁶ Ro pen, ia nəpın me pam iakani vivi Kumwesən tukumıaha, məpwəh nəpwəhıen, tı nəri nə mə iakuvəregi raka kamını nahatətəien səkımıaha ia İərımənu səkıtaha İesu, mine nokeikeıien səkımıaha sə ramevən ti nərmmama me pam səvənhi. Ia nəpın me pam iakani kımıaha ia nəfwakıien me səıou, ¹⁷ maməres Kumwesən səvəi İərımənu səkıtaha İesu Kristo, Tata sə ramasan pık, mə in truvei pehe Nənımwın səvənhi m kımıaha. Nənımwın nəha tro kımıaha hıəukurən nari, mo pui Kumwesən m kımıaha mə tıhəukurən amasan in. ¹⁸ İakaməres mə fwe imwə ia rerımıaha nəmrımıaha trukuraan mə tıhətə sas nəri nəha Kumwesən rınəkwein kımıaha tukwe mını mə tıhəmri pen əknekın nətərigien səkımıaha irə. Tıhətə sas mwı ia narımmari amasan me rıpık səməme in truvei pen m nərmmama me səvənhi, ¹⁹ mine nıskalıien səvənhi sə rasori anan ia kıtaha nərmmama saməni nıpərhienien ia Kristo. Nıskalıien nəha rəmwhen ia nıskalıien asori səvənhi ²⁰ sə in rino Kristo irə rətui mwı ia nemhəien səvənhi, marə mo mwı in rəkure ia nıkaren mwatuk ia nıtətə ia neiai. ²¹ Kwopun Kristo raməkure ikın in fwe irənhə anan məpi raka pam nənımwın me səməme kamhəuvehi nasorıien mine nərımmənıen, məpi raka pam nəmə skai me mine nərımmənu me. Rəmwhen a mwı nəhag sə Kumwesən rıməuvei pen min in irənhə anan məpi raka nəhag me pam səməme kamını. Rıpkə mhə nəhag me əpa i səməme kamını ia nəpın i ipwet mine mətə nəhag me nəha mwı səməme tukını ia nəpın sə trıpkuvehe. ²² Kumwesən rınəmri narımmari me pam kamharə inhərıpw ia tıpage nısuı Kristo nənə mo in ruvehe masori ia narımmari me pam. Ro iamınhi irə mə trasıtu ia nakalasia me səvənhi. ²³ Nakalasia me nəha irəha nə nıpwrai Kristo, Kristo rukuər ia nırəha, nənə ia noien a mwı nəha in rukuər ia narımmari me pam.

1:10: Kal 4:4, Kol 1:16,20

1:11: Rom 8:28-29

1:13: Kol 1:4-6, Efes 4:30

1:14: 2Kor 1:22

1:15-16: Kol 1:3-4, 1Tes 1:2

1:17: Kol 1:9

1:18: Efes 4:4, Kol 1:12

1:19: Kol 1:11

1:20:

2Kor 13:4, Kol 2:12, Hip 1:3, Kol 1:16, 2:10

1:22: Sam 8:6, Mat 28:18

1:23: Efes 4:10,15, Rom

12:5, Kol 1:18

2

Kumwesən riməuvehimiru kitaha ia namasanien səvənhi

¹ Fwe kupwən kimiaha hiəmwhen mə hiəuvamhə raka ti nəri nə mə hiəmərui nəkwai Kumwesən, nənə mamho noien ərəha me. ² Fwe kupwən hiəmavən mamho noien ərəha me nəha, mamhesi pen suatuk səvəi ti prənə i, mamhəkuriə iəremhə asori sə ramərimənu ia nənimwin ərəha me ia niməgouagou. In nəha nənimwin sə ramowok nəha təkwətəkwuni ia reri nərmama səməme kamhərui nəkwai Kumwesən. ³ Fwe kupwən kitaha pam səmwhen a ia nərəha. Noien ərəha me reritaha rokeikei pik kamhəri kitaha samo nəfe nəghin nipwrataha mine nətərigien səkitaha krouokeikei. Ro pen ia noien səkitaha kitaha səmwhen a ia nərmama me pam səməme hamo niemaha raməpi pik Kumwesən. ⁴ Mətə Kumwesən napiien səvənhi rasori. Nokeikeien rokeikei kitaha irə rasori pik anan, ⁵ mo in ruvei pehe nimiruien m kitaha nəpin səmwhen ia nərmama həuvamhə raka ia noien ərəha me, sətui mwi ia nemhəien kitaha Kristo. (Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi nənə muvehimiru kimiaha.) ⁶ Nənə ia noien nəha sə Kumwesən ro kitaha səməuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo, in ruvehi utə kitaha min, səkure kitaha min ia nitətə ia neiai. ⁷ In rokeikei mə ia nəpin me səməme kamhəuvehe in trukurən noien nərmama hətoni namasanien i səvənhi rasori pik anan irau nokeikeien krauvehe tukutaha ia Iesu Kristo. ⁸ Kumwesən rinasitu ia kimiaha ia namasanien səvənhi, nənə muvehimiru kimiaha, ti nəri nə mə hiəməni nipərhiien ia Kristo. Narimnari me nəha ripko mhə kimiaha atukw hiəno, mətə rəmwhen ia nari riti sə Kumwesən riməuvei pehe aʷə a m kimiaha. ⁹ Ro pen ko iərmama riti ripkəfiəutə atukw mhə in tukwe, ti nəri nə mə ripko mhə kimiaha hiəno narimnari me nəha. ¹⁰ Ro iamnhi irə ti nəri nə mə kitaha nərmama Kumwesən rino wok ia nimiruien səkitaha, mo kitaha səuvehe mho kuatia kitaha Iesu Kristo mə kitaha tsamo noien amasan me. Kumwesən rinəpnəpenə raka ia noien amasan me nəha fwe kupwən mə kitaha tsamarə mamho.

Nəkur Isrel mine nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel

¹¹ Ro iamnhi irə kimiaha nərmama ripko mhə kimiaha nəkur Isrel ia nipwrəmiaha reriməiaha tramrhi narəien kupwən səkimiaha. Nəkur Isrel kamini irəha mə nərmama kauvehi ninhum minraha irəha kamhəni ərəha kimiaha ti nəri nə mə kipkuvehi mhə ninhum m kimiaha. Nuvehiien ninhum nəha iakani kamo ia nipwrai iərmama, nərmama kamho ia rəginraha. ¹² Kimiaha reriməiaha tramrhi mə fwe kupwən kimiaha hiəmarə Kristo riwən tukumiaha, kimiaha nəkur irəw me, ripko mhə kimiaha nəkur Isrel, kimiaha nəkur pwispwis me, ko hiəpkuvehi mhə narimnari me səməme Kumwesən rino promes fwe kupwən mə truvei pen m nərmama me səvənhi. Fwe kupwən narəien səkimiaha ia təkure ti prənə i nari amasan riti riwən irə sə tihəmeitenhi mə truvehe, nənə hiəreirei anan Kumwesən. ¹³ Fwe kupwən kimiaha hiəməuəvən isipwin ti Kumwesən, mətə təkwətəkwuni hiəməuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo, nənə mhəuvehe ipaka ti Kumwesən ia nite Kristo.

¹⁴ Ro iamnhi irə ti nəri nə mə Kristo in nə nəmərinuien səkitaha in rino kitaha nəkur Isrel mine səməme ripko mhə kitaha nəkur Isrel səuvehe mho kuatia. Nəpai kino ia kəruətərei sə fwe kupwən ro kitaha saməmwəki kitaha

me, ræpfi kitaha sæpkuvehe mhæ mho kuation, Kristo rinousi etestesi næpai næha rimwei ia nemhæien sævænhi. ¹⁵ In ruvehi raka Loa sævai nækur Isrel iræha natuakæmien me iræ, mæ in rukuran nuvi simwinien ia nipwran nækur Isrel mine nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel krouvehe iærmama vi riti ia nirau. Ia noien næha in ræmri næmærinuien. ¹⁶ Ia nei kamarkuau i rousæsimwin kitaha pæri ia nipwran kuation, miþeki kitaha sæuvehe ti Kumwesæn, mousi æpune noien i samæmwæki kitaha me. ¹⁷ In rimæuvehe nævisau nægkiariien amasan sævai næmærinuien revæn ti nærmama isipwin ti Kumwesæn, nænæ nævisau mwi nægkiariien næha revæn ti nærmama ipaka tukwe. ¹⁸ Nænæ ti næri næ mæ kitaha sæmæuvehe mho kuation kitaha min, kitaha nækur Isrel mine sæmæme ripko mhæ kitaha nækur Isrel kitaha pam sæukuræn nuvniwæien ia Nænimwin kuation mhæuvæn ti Tata Kumwesæn.

¹⁹ Ro iamînhi iræ ripko mhæ kimiaha nækur iruæ me ræmwhen sæ fwe kupwæn, ripko mhæ kimiaha nærmama pwiþpwiþ me, mætæ kimiaha hiæuvæuvehe mhæno kuation kimiaha nærmama ikinan me sævai Kumwesæn, kimiaha nærmama ia nækwai nimwæ sævænhi. ²⁰ Kuvrhækin nimwæ næha ia takure næri sæ aposol me mine profet me hænæmri irapw. Iesu Kristo in ræmwhen ia kæruterei næha kukupwæn kukurei pen ia kona kostat kuvrhækin nimwæ iræ. ²¹ In ramækwætæmhiri pam nimwæ næha, mamæ nimwæ næha rautæ muvehe mo nimwæ ikinan iræ sævai Iærimænu. ²² Ti næri næ mæ kimiaha hiæmæuvehe mho kuation kimiaha min, in rauvehi mwi kimiaha, mauvrhækin pen kimiaha ia nimwæ næha, mæ tihæuvehe mhæmwhen ia nimwæ sæ Kumwesæn ramaræ iræ ia Nænimwin.

3

Pol in iærmama sæ ramævisau m nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel

¹ Ro iamînhi iræ, iou Pol, iærmama sævai Iesu Kristo sæ iakamaræ ia kalapus tukumiaha nærmama ripko mhæ kimiaha nækur Isrel, iakamæfwaki tukumi-aha.

² Rosi kimiaha hiæuværegi raka mæ Kumwesæn rino ramasan miou, muvei pehe wok i miou mæ takasitu ia kimiaha. ³ Ræmwhen ia nægkiariien sæ iakuvrai raka, mægiari ouihi a iræ, iakani mæ Kumwesæn rino pui pehe næri riti miou næri sæ fwe kupwæn ramærkwafæ. ⁴ Næpin hiasvini nægkiariien næha, nænæ tihæukuræn nipwrai nægkiariien sæiou ia nægkiariien i ramægiari ia Kristo, nægkiariien sæ ramærkwafæ ⁵ kîpkini irapw mhæ ti nipwnæti nærmama me fwe kupwæn, mætæ tækwækwuni Kumwesæn rino pui nægkiariien næha mæ aposol ikinan me mine profet me sævænhi. In rino pui pen minraha ia Nænimwin sævænhi. ⁶ Nægiariien næha ro iamînhi iræ. Nærmama ripko mhæ iræha nækur Isrel hæuvæuvehe mhæno kuation iræha nækur Isrel nænæ tuhæuvehi pæri nautæ amasan me sæmæme Kumwesæn rinæmri karen mæ sævai nærmama me sævænhi. Iræha tuhæuvehi pæri næfe Kumwesæn rino promes iræ ia nægkiariien amasan sævænhi truku pen ia Iesu Kristo.

⁷ Iou iasitu riti sæ iakamævisau irapw nægiariien amasan næha. Noien næha ramesi pen namasanien i Kumwesæn ruvei pehe auar a miou ia niskaiien sævænhi. ⁸ Næri auar a mæ iou inhæripw anan ia nærmama me pam sævai Kumwesæn, mætæ in ruvei pehe namasanien næha miou mæ takævisau m

2:15: 2Kor 5:17, Kol 1:20,22   **2:16:** Sek 9:10   **2:17:** Aes 57:19   **2:18:** Efes 3:12   **2:19:** Efes 3:6, Hip 12:22-23   **2:20:** Mat 16:18, 1Kor 3:11   **2:21:** Efes 4:15-16, Kol 2:19, 1Kor 3:16   **2:22:** 1Tes 2:5   **3:1:** Efes 4:1, Fil 1:7,13, Flm 1,9   **3:2:** Kol 1:25   **3:3:** Efes 1:9-10, Kol 1:26   **3:6:** Efes 2:13,16-19   **3:7:** Kol 1:23,25   **3:8:** 1Kor 15:9-10, Kal 1:16, Efes 1:7

nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel nautə me səvəi Kristo ko səpkətə pam mhə. ⁹ Takaməkeikei mamō nərmama me pam hətə mhəukurən mə Kumwesən rəfo mo nətərigien səvənhi sə fwe kupwən ramərkwafə rier pehe. Ia nuk nuk me fwe kupwən Kumwesən sə rino narimnari me pam rinərkwafə nətərigien nəha. ¹⁰ Kumwesən ro iamīnhi irə ti nəri nə mə təkwtəkwni rokeikei mətro nənimwin me səməme kamhəuvehi nasorijen mine nərimənuien ia nimagouagou hətōni nukurənien səvənhi. Nukurənien nəha səvənhi suatuk me səvənhi səpəmsəpə. Nənə irəha tuhətōni nukurənien səvənhi nəpīn irəha tuhətōni nakalasia me səvənhi. ¹¹ In i ramesi pen nətərigien səvənhi sə rinarə raka fwe tui nəpīn tiprənə ramiwən ihi, nənə riməuvehe mo nipərhiēnien irə ia Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. ¹² Ti nəri nə mə kitaha samahatətə irə, kitaha səməuvehe mo kuantia kitaha min, nənə ro iamīnhi irə kitaha səukurən nuveheien mhərər ia nəmri Kumwesən mhəpwəh nehekiriēn. ¹³ Ro pen iakaməres kimiaha mə tihəpwəh noien nətərigien səkimiaha rimwei ia nəmisəien sə iakamarə irə ia kwopun i. Iakamregi nəmisəien tukumiaha, nənə nəmisəien sə iakamarə irə truvehi utə kimiaha.

Pol raməfwaki ti nərmama me səvəi Iesu fwe Efesas

¹⁴ Mətə ia narimnari me nəha səməme iakuvəni raka, iakinimwi nukurhuk mi ia nəmri Tata Kumwesən, ¹⁵ sə in əpa in nukune nahag me səvəi nərmama me pam ia neiai mine təkure tiprənə. ¹⁶ In rauvehi nasorijen sə rasori pik. Iakaməres in mə truvei pehe niskaiēn m kimiaha tihəuvehi ruku pen ti Nənimwin səvənhi, nənə tro rerimiahā riskai tihərər əknekin. ¹⁷ Iakaməres in mə Kristo tramarə ia rerimiahā ti nəri nə mə kimiaha hiamahatətə irə. Iakaməres in mə tro nimiruiēn səkimiaha rərər pen ia noien i səvəi Kristo sə ramokeikei nərmama, rəmwhēn mə nuai nei raməkwtəmhirī tiprənə, rəmwhēn mə nimwə rəpwit pen əknekin ia tiprənə sə ramərər ikin. ¹⁸ Ro iamīnhi irə kimiaha nərmama me pam səvəi Kumwesən tihəukurən amasan nokeikeiēn səvəi Kristo, rəmwhēnimw pik, məpwəmwis pik, masori pik, mutə pik. ¹⁹ Nokeikeiēn nəha səvəi Kristo iərmama ko ripkukurən pam mhə ti nəri nə mə rəpi raka nukurənien səvəi iərmama. Mətə iakaməfwaki mə tihəukurən amasan nokeikeiēn nəha mə Kumwesən rukuər ia rerimiahā ia noien amasan me pam səvənhi.

²⁰ Təkwtəkwni pwəh səuvehi utə nəghi Kumwesən! Ia niskaiēn səvənhi sə ramo wok ia reritaha, in rukurən noien narimnari rəpi raka anan narimnari me pam səməme reritaha ramrhi uə saməres in tukwe. ²¹ Pwəh nəgnəginiiēn revən tukwe in ia nuk nuk me mipko mhə sampam ti namasanien səvənhi kamətə ia nakalasia me mine Iesu Kristo. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

4

Nərmama me səvəi Iesu Kristo həuvəuvehe mhəno kuantia

¹ Ro pen iou iərmama sə iakamarə ia kalapus ti Iərimənu səkitaha, iakaməse kimiaha mə tihaməkeikei mharə ia narəien sə ratukwatukw rəmwhēn sə Kumwesən rinəkwein kimiaha mə tiho. ² Tihamarə mamhəuvehi irapw nətərigien səkimiaha ia nəpīn me, mhəpwəh nəfiutəien kimiaha. Ia nəpīn me pam tiho nətərigien səkimiaha rəpwəmwis, mhokeikei kimiaha me, nənə, mhəpwəh nəseniēn niemaha rəpi akwauakw kimiaha. ³ Nənimwin

Ikinan rino kimiaha hiäuvehe mho kuatia, ro pen tihæmwur mharæ ia næmærinuinen naha sæ rukuræn noien kimiaha hiäuvehe mho kuatia ia næþin me. ⁴ Iakani iaminih i ræ ti næri næ mæ niþwrai Kristo kuatia a, Nænimwin kuatia a, ræmwhen a mwi næri kuatia a ramasan hiameitenhi mæ truvehe sæ Kumwesæn rinækwein kimiaha tukwe. ⁵ Nænæ Iærimænu kuatia a, nahatætæien kuatia a, paptæes kuatia a, ⁶ Kumwesæn sækitaha pam kuatia a, in Tata sækitaha pam. In ramærimænu ia kitaha pam, mammo wok ia nimiruinen sækitaha pam, nænæ mamaræ ia reritaha pam. ⁷ Mætæ kitaha kuatia kuatia samæuveh i niskaiien me sæpæmsæpæ ræmesi pen namasanien sæ Kristo rinæriari iræ m kitaha. ⁸ Ræmwhen ia Nækukuæ Ikinan rani mæ, "Næþin in rutæ mevæn fwe irænhæ anan,

nænæ miri nærmama sæmæme ruvehi irapw niskaiien sævænraha ia naruagænien,

miri iræha mevæn kamho kalapus fwe imwæni,
nænæ mæriari pen narimnari amasan me m nærmama."

⁹ Mætæ nægkiariien i sæ rani mæ, "In rutæ," niþwran rani mæ in rineiwaui pehe ia tiprænæ i inhæripw anan. ¹⁰ Iærmama i sæ rineiwaui pehe, in iærmama kuatia sæ rimæutæ mwi fwe irænhæ anan mæpi raka neiai mæ in trukuer ia narimnari me pam. ¹¹ Nænæ in rimæuwei pen niskaiien me sæpæmsæpæ m nærmama mæ nepwin tuhæuvehe mho aposol ia niræha, nepwin tuhæuvehe mho profet ia niræha, nepwin tuhæuvehe mho iræha nærmama sævæi nini irapwien nægkiariien amasan, nepwin tuhæuvehe mho pasta ia niræha mine nahatæn me. ¹² Kuwei pen niskaiien me naha minraha mæ iræha tuhasitu mhæpnæpenæ ia nærmama me sævæi Kumwesæn hæukuræn noien wok sævænhi. Wok naha in naha wok sævæi nuvrhækinien niþwrai Kristo. ¹³ Iræha tuho wok iræ meste kitaha pam sæuvehe mho kuatia ia nahatætæien sækitaha mine nukuranien sækitaha ramo nukurænien ti Tini Kumwesæn, nænæ kitaha sæmwhen ia iærmama sæ ruvæpwinari mhæmwhen a mwi ia Kristo.

¹⁴ Nænæ ro iaminih i ræ kitaha sæpkæmwhen mhæ mwi ia nækwærhakwæra, nahatænien eikuæ me sævæi nærmama sæmæme kamho ikoukou ti niruinen nærmama ia mour ko hæpko mhæ kitaha sæmwhen ia kinu riti sæ tæsi rauvsini-uvsini nænæ nimætagi ramæpwi irapw mamevæn. ¹⁵ Mætæ kitaha tsamækeikei mamhæni irapw nægkiariien pærhien, mamhæni irapw ia nokeikeiien, nænæ mhæuvehe mhæpwinari ia narimnari me pam mhæmwhen ia Kristo. Kristo in kænkapwæ, ¹⁶ nænæ kitaha sæmwhen ia niþwran. In ramo kitaha sæuvehe mho kuatia mhæmwhen ia niþwrai iærmama kuwi tæriini niþærpærin me ia kwopun nikækrin me kamhæripin ikin, nænæ næþin niþærpæri niþwran naha kamho wok me sævænraha kuatia kuatia, niþwran pam ruvehe miþwinari, nænæ mammo in atukw ruvehe mamskai mwi ia nokeikeiien.

Kitia tsamækeikei mharæ mhæmwhen ia niþwnæti nukuraanien me

¹⁷ Ro pen ia næghi Iærimænu sækitaha iakani pehe skai tukumiaha mæ kimiaha tihæpwæh mwi naræien ræmwhen ia nærmama sæmæme hæreirei Kumwesæn. Iræha kamharæ mamhesi pen nætærigien sævænraha sæ ro næri auer a iræ. ¹⁸ Nætærigien sævænraha ramæmak ia næpitævien. Iræha isipwin ti nimiruinen sævæi Kumwesæn ti næri næ mæ kænkapwænraha riskai, hæreirei nari. ¹⁹ Iræha hænæpwæh naurisien, mhæseni pen atukw a iræha ia noien æræha mamho noien æmkemik me sæpæmsæpæ, ko kipkuwi raka mhæ iræha iræ ti næri næ mæ hokeikei pik.

²⁰ Mətə nəpɪn kɪnəhətən kɪmɪaɦa ɦa Kɪsto, nəhətənɪen nəɦa rɔpə anan ɦa sə nəɦa! ²¹ Kɪmɪaɦa ɦɪəuvəreɡɪ raka nəɡkɪarɪɪen səvənɦɪ. Tɪ nəri nə mə kɪmɪaɦa nərmama me səvənɦɪ, nərmama ɦənəhətən raka kɪmɪaɦa ɦa nəɡkɪarɪɪen pərɦɪen sə ruku pen tɪ Iesu, ²² mɦahətən kɪmɪaɦa mə tɦaməkɛɪkɛɪ mɦaraka ɦa noɪen akua me səkɪmɪaɦa səməme ɦɪənəmo ɦa nərənɪen səkɪmɪaɦa fwe kupwən. Noɪen me nəɦa ɦɪəmɔkɛɪkɛɪ pɪk kamɦɛɪkɔə ɦa kɪmɪaɦa mamɦouraha kɪmɪaɦa. ²³ Nɪmɪruɪen mɪne nətərɪɡɪen səkɪmɪaɦa tuɦaməkɛɪkɛɪ mɦəuveɦe mɦərməvi mwɪ. ²⁴ Nənə kɪmɪaɦa tɦaməkɛɪkɛɪ mɦarkahu ɦa nɪmɪruɪen vɪ. Nɪmɪruɪen vɪ nəɦa ɦn nəɦa ɦərmama vɪ sə Kumwesən rɪno mə trəmwhen ɦrə. ɦn rɪno ɦərmama nəɦa mə tratukwatukw pərɦɪen, məmɦer.

²⁵ Kɪmɪaɦa pam tɦaməkɛɪkɛɪ mɦəpwəɦ noɪen səvəɪ neɪkuəɪen, nənə mamɦəni a nɪpərɦɪenɪen m kɪmɪaɦa me, tɪ nəri nə mə kɪtaha pam kuatɪa ɦa nɪpwrai Kɪsto. ²⁶ Trɪni mɪnuə nɪemaha raməpɪ kɪmɪaɦa, rərəɦa mə ɦɪo noɪen ərəɦa rɪtɪ. Tɦəpwəɦ nuveɦɪen nɪemaha meste meri rɪvə, ²⁷ kamo ɦɪəuveɪ pen kwənmahən m Setan. ²⁸ ɦərmama sə ramakres traməkɛɪkɛɪ məpwəɦ noɪen nəɦa. ɦn traməkɛɪkɛɪ mamsese, mamowok sə ramasan ɦa rəɡɪn mə ɦn rukurən nasɪtuɪen ɦa nərmama nautə səvənraɦa rɪwən.

²⁹ Tɦəpwəɦ nɪnɪɪen nəɡkɪarɪɪen ərəɦa ɦa tərɦumɪaɦa, mətə tɦəni a nəɡkɪarɪɪen amasan sə rukurən nasɪtuɪen ɦa nərmama səməme ɦəpou ɦəuveɦe mɦəskai mwɪ. Nəɡkɪarɪɪen nəɦa rukurən nasɪtuɪen ɦa nərmama səməme kamɦəreɡɪ. ³⁰ Tɦəpwəɦ noɪen Nənɪmwɪn ɦkɪnan rɪreɡɪ rərəɦa tukumɪaɦa, tɪ nəri nə mə Nənɪmwɪn nəɦa rəmwhen ɦa mak rɪtɪ sə Kumwesən rɪnəmɪ raka ɦa kɪmɪaɦa ramahətən pen mə ɦa nəpɪn sampam ɦn treɪvɪnari ɦa kɪmɪaɦa. ³¹ Kɪmɪaɦa tɦaməkɛɪkɛɪ mɦəpwəɦ nəɡkɪarɪɪen əfɪə me pam, mɪne nɪemaha, mɪne nətəpaharɪen, mɪne nɪnɪɪen nɪkare ɦərmama ɦrəɦa nəmwəkɪɪen me pam. ³² Kɪmɪaɦa tɦaməkɛɪkɛɪ mɦo ramasan m kɪmɪaɦa me, nənə mɦo rərɪmɪaɦa rɪmərɪ tukumɪaɦa me. Trɪni mɪnuə kɪmɪaɦa rɪtɪ rɔ rərəɦa m kɪmɪaɦa rɪtɪ mwɪ, tɦenouenou ɦrə rəmwhen ɦa Kumwesən rɪnənouenou ɦa noɪen ərəɦa me səkɪmɪaɦa tɪ nəri nə mə ɦɪəuvəuveɦe mɦəno kuatɪa kɪmɪaɦa Kɪsto.

5

¹ Ro pen tɦousari mə tɦərwɪhen ɦa Kumwesən tɪ nəri nə mə kɪmɪaɦa nɪpwɪnətɪn me ɦn rokɛɪkɛɪ pɪk kɪmɪaɦa. ² Tɦaməmə məmɦo nokɛɪkɛɪen rəmwhen ɦa Kɪsto rokɛɪkɛɪ kɪtaha nənə muveɦe memɦə tukutaha. Nəmɦəɪen səvənɦɪ rəmwhen ɦa nəri kauvani ɦa təkure nɪfatə nɪpekɪn rapɛɪn amasan kauveɪ pen m Kumwesən.

³ Tɪ nəri nə mə kɪmɪaɦa nərmama me səvəɪ Kumwesən nənə tɦəpwəɦ anan noɪen nari rɪtɪ mə tukɪni ərəɦa kɪmɪaɦa tukwe. ɦakani noɪen ərəɦa me rəmwhen ɦa nərmən mɪne nɪpran kamɦəɪrɪ ənpəpen ɦrəɦa me, mɪne noɪen ərəɦa me pam səməme rɔ a naurɪsɪen, mɪne noɪen ɦ ɦərmama rərɪn ramakres. ⁴ Rɪpkamasan mɦə mə tɦəni nəɡkɪarɪɪen sə rɔ naurɪsɪen tɪ nɪnɪɪen, uə nəɡkɪarɪɪen ərəɦa, uə nəfkəmanəɪen ərəɦa, uə naien. Nəɡkɪarɪɪen me ɦamɪnɦa ɦrə rɪpkatukwatukw mɦə mə tɦəni. Mətə tɦəni tanak m Kumwesən tɪ narɪmnari səməme ɦn ramo m kɪmɪaɦa. ⁵ Tɦaməkɛɪkɛɪ mɦəukurən nəri ɦ

4:22: Rom 8:13, Kol 3:9   **4:23:** Rom 12:2   **4:24:** Jen 1:26, Kol 3:10   **4:25:** Kol 3:8-9, Sek 8:16
4:26: Sam 4:4, Jem 1:19-20   **4:28:** 1Tes 4:11   **4:29:** Efas 5:4, Kol 3:8, 4:6   **4:30:** Aes 63:10, 1Tes 5:19, Efas 1:13-14   **4:31:** Kol 3:8   **4:32:** Mat 6:14, Mat 18:22-35, Kol 3:12-13   **5:1:** Mat 5:48   **5:2:** Rom 14:15, Kal 2:20, Hip 10:10, Eks 29:18   **5:3:** Kol 3:5   **5:4:** Efas 4:29   **5:5:** 1Kor 6:9-10, Kol 3:5

mə pran uə iərman sə ramo əpnəpen nari, uə iərmama sə ramo noien ərəha sə ro a naurisien, uə iərmama sə rerin ramakres, (iərmama nəha rəmwhen mə raməfwaki pen m nənimwi nari), kwopun riti səvənhi riwən mə trevən muvehi ia nitətə sə Kristo mine Kumwesən krauərimənu irə. ⁶ Tihəpwəh nəsenien mə iərmama riti truvei pen kimiaha ia nəgkiariien eikuə me səvənhi səməme nīpərhiēnien riwən irə. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə noien ərəha me nəha kamho Kumwesən niemaha raməpi, nənə in trərpwin noien ərəha me səvəi nərmmama səməme kamharui nəkwən. ⁷ Ro iamīnhi irə kimiaha tihəpwəh navən pəriēn kimiaha nərmmama me səməme ho iamīnha irə.

⁸ Fwe kupwən kimiaha hiamarə ia nəpitəvien, mətə təkwtəkwuni ti nəri nə mə hiəuvəuvehe ti Iərimənu səkitaha, hiənarə ia nukuraanien. Ro iamīnhi kimiaha tihaməkeikei mharə mhəmwhen ia nīpwənəti nukuraanien me, ⁹ ti nəri nə mə nukwai nukuraanien kamətoni ia noien me pam səməme hamasan, mhatukwatukw, mho nīpərhiēnien. ¹⁰ Nənə tihousari mhatui ia noien me səməme Iərimənu səkitaha rerin ragien tukwe. ¹¹ Tihəpwəh nukurirəien nərmmama me səvəi nəpitəvien mhəpwəh noien noien ərəha kimiaha mīnraha. Nəri amasan riwən ia noien me nəha. Mətə tihəuvehi noien me nəha mhəuvehe ia nukuraanien. ¹² Nīpərhiēnien ro a naurisien mə tikini narimnari me səməme irəha kamho afafa, ¹³ mətə narimnari me pam nukuraanien raməhiərpwin həuvehe mho nīpwran kamətoni. ¹⁴ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpin nukuraanien raməhiərpwin nari riti, nəri nəha ruvehe mo nukuraanien irə. Ro iamīnhi irə kani mə,

“Ik sə ikamapri, ikətui rə,
mətui mwi ia nemhəien səim,
pwəh Kristo rəhiərpwin ik.”

¹⁵ Ro pen tihətui amasan ti narəien səkimiaha mə hiaməfarə irə. Rərəha hiamarə mhəmwhen nərmmama hərəirei nari, mətə tihaməkeikei mharə mhəmwhen ia nərmmama səməme həukurən nari. ¹⁶ Nənə trini minuə hiətoni suatuk səvəi namananien, hiesi pen ti nəri nə mə ipwet mine samarə ia nəpin ərəha. ¹⁷ Həpwəh nīreireien nari, mətə tihəmwwur mhəukurən nəri sə Iərimənu səkitaha rokeikei. ¹⁸ Tihəpwəh nakonəien nənimwiien skai rəmwhen ia waen ti nəri nə mə tro kəmkapwəmiaha rətə wau miri pen kimiaha ia noien ərəha. Mətə pwəh Nənimwin Ikinan rukuə ia kimiaha. ¹⁹ Tihəgkiari m kimiaha me ia nīpu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, mine nīpu me səvəi nəfwakiien, mine nīpu me səməme kamhəuku pen ia Nənimwin Ikinan. Nənə tihani nīpu me ia rerimīaha ti nəgnəginien Iərimənu. ²⁰ Ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, tihaməni tanak m Tata Kumwesən ti narimnari me pam ia nəpin me.

²¹ Kimiaha tihaməkeikei mhəsiai kimiaha me ti nəri nə mə kimiaha hiaməsiai Kristo.

Nīpran me mine nərman me səvənraha

²² Kimiaha nīpran me, tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkimiaha rəmwhen hiaməsiai Iərimənu səkitaha. ²³ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə iərman in kənpəpwə rasori ia pran səvənhi rəmwhen ia Kristo in kənpəpwə rasori ia nakalasia me səvənhi. Nakalasia me nəha irəha həmwhen ia nīpwrai Kristo,

5:6: Kol 2:4,8, Rom 1:18   **5:8:** Efes 2:11,13, Kol 1:13, 1Tes 2:9, Jon 12:36   **5:10:** Rom 12:2
5:11: 2Jon 10-11   **5:13:** Jon 3:20-21   **5:14:** Aes 26:19, 60:1, Rom 13:11   **5:17:** Rom 12:2, Kol 1:9
5:18: Luk 21:34   **5:19:** Kol 3:16, Sam 33:2-3   **5:20:** Kol 3:17   **5:21:** 1Tes 5:5   **5:22:** Kol 3:18, 1Tes 3:1   **5:23:** 1Kor 11:3, Efes 1:22

nənə in rauvehimiru irəha. ²⁴ Rəmwhen ia nakalasia me kamhəsiai Kristo, pwəh nīpran mwi kamhəsiai nərman me səvənraha ia narimnari me pam.

²⁵ Kimiaha nərman me, tihaməkeikei mhokeikei nīpran me səkimiaha rəmwhen ia Kristo rokeikei nakalasia me səvənhi, nənə məseni nīmīruien səvənhi ti nīrəha. ²⁶ In rīmahə ti nīrəha mə trəmri karen irəha mə səvai Kumwesən, məpərhi irəha ia nui irau nəgkiariien səvənhi. ²⁷ In rino iamīnha irə mə in trukurən nərpiwī irapwien nakalasia me səvənhi ia nənimen, irəha tuhəmwhen ia pran riti tinari səvənhi ramasan pik, nəmkemikien uə nəri pitəv uə nari riti iamīnhi riwən, mətə irəha tuhəmher, mhatukwatukw pam. ²⁸ Ia noien a mwi nəha, nərman tuhaməkeikei mhokeikei nīpran me səvənraha rəmwhen mə irəha kamhokeikei atukw a nīpwrənraha. Iərman sə rokeikei pran səvənhi, in rokeikei atukw a in. ²⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmana riti riwən sə raməmwəki atukw ia nīpwrən, mətə in raməni amasan nari mə tro nīpwrən ruvehe miskai, nənə mamətui amasan ti nīpwrən rəmwhen ia Kristo in ramətui amasan ti nakalasia me səvənhi, ³⁰ ti nəri nə mə kitaha səmwhen ia nīpərpəri nīpwrən. ³¹ Rəmwhen ia Nəkukua Ikinan rani mə,

“Ro iamīnhi irə iərman traraka ia tata mine mama səvənhi,
mevən rouarə pəri irau pran səvənhi,
nənə irau trouvehe rouəmwhen ia nīpwrāi iərmana kuatia.”

³² Nəgkiariien nəha rani nari riti rasori nīpwrən rərkwafə, mətə iou iakani mə raməgkiari ia Kristo mine nakalasia me səvənhi. ³³ Mətə raməgkiari mwi ia kimiaha kuatia kuatia. Ro pen iərman traməkeikei mokeikei pran səvənhi rəmwhen ramokeikei atukw a in, nənə pran traməkeikei misiai iərman səvənhi.

6

Nəkwərhakwərha me irəha tata me mine mama me səvənraha

¹ Kimiaha nəkwərhakwərha me səvai Iərīmānu, tihaməkeikei mho nəkwai tata mine mama me səkimiaha ti nəri nə mə noien i ratukwatukw mə kimiaha tiho. ² “Tikisiai səim tata mine mama.” In i loa kiməkupwən kīni irau promes riti. ³ Promes nəha rani mə, “Trini minuə ikamo iamīnha irə, narimnari me ia nīmīruien səim tuhaiu amasan, nənə nīmīruien səim ia tiprənə i trəpwəmwis.” ⁴ Kimiaha tata me, tihəpwəh noien nəkwərhakwərha me səkimiaha niemaha rəpi irəha, mətə tihətōni amasan irəha, mhəkoui amasan irəha, nənə mhahatən irəha ia suatuk səvai Iərīmānu.

Slef me mine nəmə asori me səvənraha

⁵ Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha ia təkure tiprənə i mhehekir mhətəmmīmwīn, nənə tiho ia rerimīaha pam rəmwhen a mə iəmə asori səkimiaha in Kristo. ⁶ Tihəpwəh noien nərīn kamhətōni a kimiaha rəmwhen ia nərmana səməme kamhəmwur mə tuho nərmana rerinraha ragien, mətə tiho nəkwānraha rəmwhen mə kimiaha slef me səvai Kristo, nənə mamho nəkwai Kumwesən ia rerimīaha pam. ⁷ Tiho wok səkimiaha ia nətərigien amasan rəmwhen a mə Iərīmānu in iəmə asori səkimiaha, ripko mhə iərmana a riti in iəmə asori səkimiaha. ⁸ Kimiaha hiəkurən mə Iərīmānu truvei pen nərəkuien m nərmana me pam ti noien amasan me səməme hənō, nəri auər a mə in slef uə ripko mhə in slef.

5:25: Kol 3:19, 1Tes 3:7, Kal 1:4   **5:26:** Taet 3:5, Hip 10:10   **5:27:** 2Kor 11:2, Kol 1:22   **5:30:** 1Kor 6:15, Efes 1:22-23   **5:31:** Mat 19:5   **5:32:** Rev 19:7   **6:1:** Kol 3:20   **6:2:** Mat 15:4
6:3: Dut 5:16   **6:4:** Kol 3:21, Dut 6:7, 20-25, Sam 78:4, Prov 22:6   **6:5:** Kol 3:22-23, Taet 2:9-10, 1Tes 2:18   **6:8:** 2Kor 5:10, Kol 3:24-25

⁹ Nənə kimiaha nəmə asori me, tihəmækeikei mhətoni amasan mwi slef me səkimiaha iamınha irə, mhəpwəh nəgkiari skaiien mınraha mə tuho nəkwamiahaha, ti nəri nə mə hiəukurən mə iamə asori səkimiaha mınraha kuatia a fwe ia neiai, nənə in tro rəmnəmwhen m nərmama me pam.

Narimnari me səvai naruagənien Kumwesən ripekti pehe m kitaha

¹⁰ Səiou nəgkiariien sampam ro iamınhi irə. Tihərer əknekın ia İərimənu səkitaha mine niskaiien asori səvənhi. ¹¹ Tihəmækeikei mharkahu narimnari me pam səvai naruagənien səməme Kumwesən ripekti pehe m kimiaha, mə hiəukurən nərerien mhənise neikuəien me səvai Setan. ¹² İakani iamınhi irə ti nəri nə mə kitaha səpkaruagən mhə kitaha nərmama, mətə samaruagən kitaha nənımwın me səməme kəmhəuvehi nasoriien mine nərimənuien. İrəha i nənımwın skai me səməme kəmhərimənu ia noien me səvai nəpıtəvien ia təkure tıprənə i mine nənımwın ərəha me ia nıməgouagou. ¹³ Ro iamınhi irə kimiaha tihəmækeikei mharkahu ia narimnari me pam səvai naruagənien səməme Kumwesən ripekti pehe m kimiaha, mə nəpın nərəhəien sə Setan ramo ruvehe hiəukurən nərerien mhənise nərəhəien nəha. Nənə nəpın hiənaruagən pam, tihərer əknekın. ¹⁴ Ro pen kimiaha tihəmækeikei mhərer mwatuk ti naruagənien. Tihəkwətəmhiri əknekın nəgkiariien pərhiien rəmwhen kətoti sə hiərihi tərini kurkwamiahaha irə. Tiho noien atukwatukw rəmwhen ia aen sə ramo tukuahag kwənpwenhimiaha. ¹⁵ Tihəvisau irəpw nəgkiariien amasan səvai nəmərınuien rəmwhen ia put skai sə rauvegi nisumiahaha. ¹⁶ Tihəhatətə ia Kumwesən rəmwhen ia nari sə hiaməuvehi mamhərkwafə pen irə. Ia nəri nəha hiəukurən no tukuahagien nukwai nıfəgə me napw rauək ia nırəha səməme İəremhə asori ramerukw ia nırəha. ¹⁷ Tihəni nıpərhiienien ia Kumwesən mə in rauvehimıru kimiaha rəmwhen ia kəfəfau kino ia aen sə ramo tukuahag kəmkəpwəmiahaha. Tihəkwətəmhiri nəgkiariien me səvai Kumwesən rəmwhen ia nau səvai naruagənien sə Nənımwın İkinan rauvei pehe m kimiaha. ¹⁸ Tihəfwaki ia nəpın me ia niskaiien səvai Nənımwın İkinan, mamhəfwaki mamhəres narimnari me səpəmsəpə. Tihamo noien nəha, mamhətui a, mhəpwəh nəpouien, nənə mamhəfwaki ti nərmama me pam səvai Kumwesən.

¹⁹ Tihəfwaki mwi tukw iou mə nəpın iakuə takəgkiari Kumwesən in truvei pehe nəgkiariien miou mə takını irəpw nəgkiariien nəha məpwəh nehekiriien. Nənə takını irəpw nəgkiariien amasan səvai Kristo sə rınamərkwafə fwe kupwən. ²⁰ Təkwətəkwuni ti nəri nə mə iakəməvisau irəpw nəgkiariien amasan nəha ia nəghi Kristo, ro pen iakamərə ia kalapus. Həfwaki ro tukw iou mə takarıpın mamını irəpw nəgkiariien amasan nəha məpwəh nehekiriien rəmwhen sə ratukwatukw mə tako.

Nəgkiariien sampam

²¹ İou iakəkeikei mə kimiaha tihəregi nəgkiariien səiou mine nəfe iakamo ia kwopun i. Ro pen takərhi pehe Tikikas ruvehe. In piəvtaha keikei riti sə kimaha iahəukurən nətigiteien irə, ramasitu mamə tukwini nari m İərimənu səkitaha. In trını pehe tukumiahaha narimnari me pam. ²² Takərhi pehe in tukumiahaha ti noien i, mə in tro kimiaha hiəregi ramasan, mını irəpw tukumiahaha mə kimaha iahəməfarə irə.

6:9: Kol 4:1, Rom 2:11   **6:10:** 1Kor 16:13   **6:11:** Rom 13:12, 2Kor 10:4, Efes 4:14   **6:12:** Jon 14:30, 1Tes 5:8-9   **6:14:** Aes 11:5, 59:17, 1Tes 5:8   **6:15:** Aes 40:9, Neham 1:15, Rom 10:15
6:17: 1Tes 5:8, Aes 49:2, Hip 4:12   **6:18:** Luk 18:1, Kol 4:2, 1Tes 5:17   **6:19:** Wok Me 4:29, Kol 4:3-4, 2Tes 3:1   **6:20:** 2Kor 5:20, Flm 9   **6:21:** Wok Me 20:4, Kol 4:7-8, 2Tim 4:12

²³ Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe nəmərinuien mine nokeikeien m kimiaha, rauo nahatətəien səkimiaha riskai. ²⁴ Pwəh Kumwesən trəriari pen namasanien səvənhi m nərmama me pam səməme hokeikei Iesu Kristo Iərimənu səkitaha ia nokeikeien sə tripkiwən mhə.

Filipae

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

İa nuk i 60, Pol ramarə ia kalapus fwe Rom nənə mirai nəkukuə me i Filipae, Kolosi, Filimon, mine Efesas. Nəkur Filipae hərəhi pen Epaftotaetas ruvehi nari riti mevən muvei pen m Pol. Nəpin Epaftotaetas ramarə fwe Rom, in ramemhə pik. Nənə nakalasia me fwe Filipae rerinraha rəpou tukwe. Nəpin in rəsanin, Pol rərhi pen in ruvehi nəkukuə i mevən fwe Filipae. Pol rokeikei pik nakalasia me fwe Filipae. In raməgkiari minraha rəmwhen mə in tata səvənraha. Pol rini tanak minraha ti nokeikeiien mine nasituien səvənraha. Nəri auər a Pol ramarə fwe ia kalapus, mətə səvənhi nəkukuə raməgkiari pik ia nəgienien. Nəpin rīpik nəkukuə i raməgkiari ia “nəgienien” mine “nəgnəginiiien.” Pol rini irapw nətəien səvənhi ia nīkaren səvəi nīmīruuien səvəi ipwet mine samarə irə ia təkure tīprənə i. In rini mə, “Trini minuə iakimīru, nīmīruuien səiου in səvəi Kristo. Nənə trini minuə iakemhə, ramasan pik anan mwī” (1:21). Rəmwhen ia nəkukuə me pam səvənhi, ia nəkukuə i Pol rauvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me, maməvəhag minraha mə irəha tuhaməkeikei mharə pwəh nətərigien səvənraha kuatia. Irəha tuhaməkeikei mharə mamho nəkwai Kumwesən.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ İou Pol mine Timoti, kimrau iərmama mi səvəi İesu Kristo iarauo tukwini nari min.

Nəkukuə i rauvehe tukumiaha pam nərmama me səvəi İesu Kristo səməme hiamarə ia taon nəha Filipae, mauvehe mwī ti nəmə asori me nəha kamhətui amasan tukumiaha mine tikon me.

² Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine İesu Kristo İərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəmərīnuuien m kimiaha.

Pol raməfwaki m Kumwesən ti nəkur Filipae

³ Nəpin me, nəpin rerik ramrhi kimiaha, iakani tanak m Kumwesən tuku-miaha. ⁴ Nənə nəpin me pam, nəpin iakaməfwaki tukumiaha, iakaməfwaki rerik ramagien ⁵ ti nəri nə mə fwe iakinərer vi a mani irapw nəgkiariien amasan muvehe meste pehe ipwet mine saməuvehi pəri rəgitaha me tukwe.

⁶ Nənə iakukurən amasan mə Kumwesən sə rino stat ia noien amasan ia kimiaha, in traməkeikei mamə noien nəha mamevən meste tro sampam irə ia nəpin sə İesu Kristo truvehe irə.

⁷ Nəpin me rerik ramrhi kimiaha, nənə ratukwatukw a mə iakamo iamīnhi irə, ti nəri nə mə kimiaha pam hiamasitu ia nīrak ia wok i Kumwesən rīməuvei pehe miou ia namasanien səvənhi mə tako. Nənə nəpin iakamarə ia kalapus, mine nəpin iakamərer irapw ia nəmri nərmama, maməvisau mə nəgkiariien amasan ro nīpərhienien i, kimiaha hiamasitu ia nīrak ia wok i. ⁸ Kumwesən rukurən mə nəgkiariien i iakani ro nīpərhienien. İakokeikei mə takətoni kimiaha ti nəri nə mə iakokeikei pik kimiaha rəmwhen a ia İesu Kristo rokeikei kimiaha.

⁹ Nənə in i nəfwakiien səiου mə nokeikeiien səkimiaha truvehe masori mwī irəhar nukurənien mine nəkiri amasanien nari tuharuvehe mharasori ia kimiaha ¹⁰ mə kimiaha hiəukurən nətə sasien nəfe noien ramasan pik

mə tiho. Nənə ia noien nəha kimiaha tihəmher, tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti ia kimiaha ia nəpən sə Kristo truvehe irə, ¹¹ kimiaha tihəkuər ia noien atukwatukw me səməme Iesu Kristo rino həukuə ia kimiaha, nərmama tuhətoni mhəuvehi utə nəghi Kumwesən mhəgnəgini in tukwe.

Pol in fwe ia kalapus

¹² Piak me, iakokeikei mə tihəukurən mə iakamarə ia kalapus, mətə noien i rinasitu pik mo nəgkiariien amasan səvəi Kristo ruviris mwi mamevən.

¹³ Ro pen naruagən me səməme kamhətui ti nimwə səvəi Kig Sisa mine nərmama həpik mwi həuvəukurən raka mə iakamarə ia kalapus ti nəri nə mə iou iarmama riti sə iakamo tukwini nari m Kristo. ¹⁴ Nərəien səiou ia kalapus ramasitu ia piəvtaha me həpik, mamə irəha hahətətə əknekin mwi ia Iərimənu səkitaha, nənə mamə nətərigien səvənraha riskai ti nini irapwien nəgkiariien səvəi Kumwesən mhəpwəh nehekriien.

¹⁵ Nipərhiienien nepwin kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mə irəha kamhəmwəki iou nənə mhokeikei mə irəha tuhasori ia nirak. Mətə nepwin kamhəni irapw Kristo ia nətərigien amasan. ¹⁶ Nərmama me i nətərigien səvənraha ramasan irəha kamhəni irapw Kristo ti nəri nə mə hokeikei iou, nənə mhəukurən mə kinəmri iou iakamarə ia kalapus mə takərer irapw ti nəgkiariien amasan səvəi Kristo mə ro nipərhiienien i. ¹⁷ Mətə nepwin səməme kamhəmwəki iou həpkini irapw mhə Kristo ia rerinraha pərhiien. Irəha kamho iaminihə irə mamhokeikei mə tuhəuvehi utə atukw a irəha, nənə rerinraha ramrhi mə tuho nərəhaien miou nəpən iakamarə ia kalapus.

¹⁸ Mətə nəri auər a mə kamho ia noien atukwatukw uə rekəm, mətə kamhəni irapw Kristo nənə ro iaminihə irə iou rerik ramagien.

Pərhiien, nənə takagien mwi ¹⁹ ti nəri nə mə iakukurən amasan mə nəri i tro Kumwesən ruvehimiru iou ia nəfwakiien me səkimiaha mine nasituien səvəi Nənimwin səvəi Iesu Kristo. ²⁰ Iou iakukurən amasan, maməmri pen əknekin nətərigien səiou ia Kumwesən, mə in trəpwəh nəseniien iou iako nari riti takauris tukwe. Iakokeikei mə ia nəpən me takətigase rəmwhen iakamo təkwtəkwni, nənə nəri auər a mə tukini mə takimiru uə takemhə, mətə noien sə iakamo ia nipwrak truvehi utə nəghi Kristo. ²¹ Trini minuə iakimuru, nimiruien səiou in səvəi Kristo. Nənə trini minuə iakemhə, ramasan pik anan mwi. ²² Trini minuə iakəpwəh nemhəien, iakukurən noien wok me nepwin sə trukua kwənkwan. Mətə iakreirei mə sə pəku nəha iakokeikei.

²³ Təkwtəkwni nəha nətərigien səiou ro kəru. Iakokeikei pik mə takemhə, məpwəh nipwrak, nənə marə kimrau Kristo. Iakregi mə sə nəha ramasan pik məpi raka. ²⁴ Mətə iakətoni mə narimnari me nepwin nəha takaməkeikei mo masitu ia kimiaha, ro pen iakukurən amasan mə tapkemhə mhə. ²⁵ Ti nəri nə mə iakukurən mə nəri i ro nipərhiienien, nənə iakukurən mə takamuru a maripən mamarə kitaha m kimiaha pam, nənə mamasitu ia kimiaha mə tihəuverə mwi, nənə rerimiaha tragien mwi ia nahatətəien səkitaha. ²⁶ Ro iaminihə irə kimiaha tihəukurən nəgnəgini pikien mwi Iesu Kristo tukw iou, ti nəri nə mə takuvehe mwi tukumiaha.

²⁷ Mətə nəri kuatia i mə pwəh narəien səkimiaha hiamarə irə ratukwatukw amasan mesi pen nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Nənə nəri auər a mə takuvehe mətoni kimiaha uə takəpwəh nuveheien, mətə pwəh iakregi mə hiamərer əknekin ia Nənimwin kuatia, nətərigien səkimiaha kuatia, hiamousari pəri mə tihasitu ia nərmama mə tuhahətətə ia nəgkiariien amasan,

²⁸ nənə mhəpwəh nehekiriēn ia nərmama səməme haməmwəki kimiaha. Noien nəha tihō ro nīmətēn i irəha tuhətoni mhəukurən mə tukouraha irəha, mətə tukuvehimīru kimiaha, nənə nəri i ruku pen ti Kumwesən. ²⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə kinəsēni pehe m kimiaha mə kimiaha nərmama hiaməni nīpərhiēnien ia Kristo mamho tukwini nari min, mətə kinəsēni pehe mə kimiaha mwi tihəuvehi nəmisəien tukwe. ³⁰ Kimiaha hi-amregi nəmisəien sə hiənətoni kino miou fwe kupwən, nənə təkwtəkwuni hi-amregi mə kamo ihi nəmisəien nəha miou. Rəmwhēn mə kitaha samaruagan pəri ia naruagəniēn riti.

2

Nətərigiēn səkitahta traməkeikei məmwhēn ia nətərigiēn səvəi Iesu Kristo

¹ Rerimiahā riskai ia Kristo ti nəri nə mə hiəuvəuvehe mhəno kuantia kimiaha min uə rekəm? Ouəh! Hiamregi ramasan ia nokeikeiēn səvənhi uə rekəm? Ouəh! Nənimwīn Ikinan ramarə ia kimiaha uə rekəm? Ouəh! Hiamo ramasan m kimiaha me nənə mamhəpi tukumiahā me uə rekəm? Ouəh! ² Mə ro iamīnhi irə iakokeikei mə tihō rerik pwəh ragiēn mwi. Kimiaha pam tihaməkeikei mhəuvehe mhō kuantia ia nətərigiēn səkimiahā, mhō nokeikeiēn m kimiaha me, mhō pəri nari ia nətərigiēn kuantia rəmwhēn mə kimiaha iərmama kuantia. ³ Tihəpwəh noien nari riti ia nətərigiēn səkimiahā əpa, uə mhō mhəuvehi utə kimiaha irə, mətə tiheiwaiu nənə mhətərig ia kimiaha me nerpwīn rəpi raka kimiaha atukw. ⁴ Nənə tihāsitu ia kimiaha me ti nīmīruēn me səkimiahā. Ripkamasan mhə mə iərmama riti ramətui amasan ti nīmīruēn əpa səvənhi.

⁵ Nətərigiēn səkimiahā traməkeikei məmwhēn ia nətərigiēn səvəi Iesu Kristo:

- ⁶ Nīpərhiēnien in Kumwesən pərhiēn,
mətə in ripkəmwur mhə mə trəkwtəmhiri əknekiēn noien nəha sə in mine
Kumwesən krouəmnəmwhēn a,
- ⁷ in rəmri karen nasoriēn səvənhi,
muvehi noien səvəi iərmama sə ramo tukwini nari,
mətui pehe ia tiprənə i nīpwran rəmwhēn ia nīpwrai nərmama.
- ⁸ Nənə nəpīn kamətə in mə ramarə ia narəiēn səvəi iərmama,
in ruvehi irapw atukw in,
mamo nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam meste memhə,
nīpərhiēnien remhə ia nei kamarkuau.
- ⁹ Ro iamīnhi irə Kumwesən ruvehi utə in revən fwe irənhə anan,
mauvei pen nahag min sə rəpi raka pam nahag me,
- ¹⁰ mə ia nəghi Iesu narimnari me pam səməme kamhəmīru ia kwopun me
pam ia neiāi, mine tiprənə, mine Imwei Nəkur Həuvamhə,
tuhənīmwi nukurhunraha mhəuvei pen nisaiēn min,
- ¹¹ nənə irəha pam tuhəni irapw mə Iesu Kristo in Iərimənu,
nənə noien nəha truvehi utə nəghi Tata Kumwesən.

Nərmama me səvəi Iesu Kristo kamhəsər rəmwhēn ia kaməhau me

¹² Nərmama keikei me səiou. Nəpīn iakamarə ihi kitaha m kimiaha, hiamo nəkwak ia nəpīn me. Nənə təkwtəkwuni nəha iakamarə isipwīn tukumi-aha, kimiaha tihaməkeikei mhousari mhō nəkwak mamhəuvən. Tihəhekir

mhətəmnimwɪn mamho narimnari me nəha Kumwesən rıməuvehimiru kimiaha tukwe. ¹³ Takani iamɪnhi irə ti nəri nə mə in nə Kumwesən fwe ia rerimɪaha ramo kimiaha hiokeikei noien narimnari me kamhesi pen nətərigien amasan səvənhi.

¹⁴ Ia narimnari me pam səməme hiamo, tihəpwəh nəgkiari əgkiariien tukwe mhəpwəh nəvisəien m kimiaha me tukwe. ¹⁵ Ia noien nəha kimiaha nɪpwnəti Kumwesən me tihatukwatukw, mhəmher, tukəpwəh nətoniien noien ərəha riti səkimiaha nəpɪn hiamarə ia kurkwai nərmama ikou me səməme kamho noien ərəha. Ia rerinraha kimiaha hiaməsər mhəmwhen ia kəməhau me ia nımagouagou, ¹⁶ mamhəuvei pen nəgkiariien səvəi nımıruien mınraha. Kimiaha tiho iamɪnhi irə mə nəpɪn sə Kristo truvehə irə iou rerik tragien tukumiaha, nənə iakukurən mə iapkau auər a mhə uə iapkesə auər a mhə. ¹⁷ Nahatətəien səkimiaha rəmwhen ia nari riti hiaməuvei pen m Kumwesən kauvani ia təkure nıfatə. Trini mınuə kousi əpune iou nitek raiu rəmwhen ia waen kətəgi irapw ia nəri nəha, mətə iou iakokeikei a mamagien kitaha m kimiaha. ¹⁸ Nənə ia noien kuatia kimiaha tihaməkeikei mhokeikei a mamhagien kitaha miou.

Timoti mine Epafrotaetas

¹⁹ Trini mınuə Iesu İərimənu səkitaha rəsəni, iakokeikei mə trıpkə mhə tui iakərhi pehe Timoti ruvehə mətoni kimiaha mə nəpɪn in rırərig muvehə məvisau pehe kimiaha miou, nənə iou mwi rerik tragien. ²⁰ İərmama riti mwi riwən ia kwopun i nətərigien səvənhi rəmwhen ia səvəi Timoti, in rerin ramrhi pik kimiaha. ²¹ Nərmama əpə me kamhətərig a ia wok me səvənraha, mhəpwəh nətərigien ia wok səvəi Iesu Kristo. ²² Mətə Timoti noien səvənhi ramasan pik. Kimiaha hiəuvəukurən raka mə in ramasitu ia nırak ia wok səvəi nəgkiariien amasan səvəi Kristo rəmwhen iəkunouhi ramo wok irau tata səvənhi. ²³ Ro iamɪnhi irə rerik ramrhi mə nəpɪn iakukurən mə nari riti tro iou, iakərhi pehe in ruvehə mətoni kimiaha. ²⁴ Nənə iakətigite ia İərimənu səkitaha mə trıpkə mhə tui iou mwi iakuvehe mətoni kimiaha.

²⁵ Mətə rerik ramrhi mə takaməkeikei mərhi pehe Epafrotaetas rırərig muvehə mətoni kimiaha. In piak sə kimrau min iarauo pəri wok nənə rauaruagən pəri. Fwe kupwən hiənərhi pehe in ruvehə muvei pehe narimnari me nepwın masitu ia nırak irə ia nəghimɪaha. ²⁶ In rokeikei pik mə trətəni pam kimiaha. In ramregi rərəha anan ti nəri nə mə hiəregi mə in ramemhə. ²⁷ Pərhiən nemhəien riti rıməuvehi ipaka remhə, mətə Kumwesən rapi in mapi mwi iou nənə momasan in ia nemhəien səvənhi. Mətə trini mınuə rımamhə pərhiən iou takregi rərəha pik anan mwi. ²⁸ Ro iamɪnhi irə iakokeikei pik mə takərhi pehe in nəpɪn hiətəni rerimɪaha tragien mwi, nənə iou mwi nətərigien sə iakamregi rərəha irə tukumiaha truvehə miwən. ²⁹ Ro iamɪnhi irə nəpɪn in truvehə tukumiaha, kimiaha tihaməkeikei mhəsəvər ia rerimɪaha tukwe ia nəghi İərimənu səkitaha mihagien asori. Nənə tihəuvei pen nisaien m nərmama sə ro me iamınha irə, ³⁰ ti nəri nə mə ipaka in remhə ti wok səvəi Kristo. In rıpkhekır mhə ti nımıruien səvənhi ia nəpɪn skai me mə trasitu ia nırak nəpɪn suatuk səkimiaha riwən ti nasituien.

3

Kitaha saməfiəutə kitaha ti Iesu Kristo əpa

¹ Piak me, iakuə takəgkiari ia nari riti mwi. Kimiaha tihaməkeikei mhagien ti Iərimənu səkitaha. Iou iakuvəni raka nəgkiariien me i tukumiaha fwe kupwən, nənə təkwətəkwuni iakamrai pen mwi ia nəkukuə i. Ripkiskai mhə tukw iou ti noien ti nəri nə mə iakukurən mə trasitu ia kimiaha.

² Kimiaha tihaməkeikei mhəsiari ti nərmama me nəha irəha həmwəhen ia kuri me. Tihaməkeikei mhəsiari ti nirəha ti nəri nə mə noien səvənraha rəəha. Irəha kamhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhum m nərmama ti nahatən penien mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən.^a ³ Mətə kitaha i rərəmə pərhiən me səvəi Kumwesən səməmə Nənimwin səvənhi ramərə ia rərətaha mamō kitaha saməfwaki ia nipərhiənien. Kitaha saməfiutə kitaha ti Iesu Kristo əpa, səpwəh nətigite ananien ia noien me kino ia nipwrataha iruə. ⁴ Nipərhiənien iou iakukurən nəfiutəien iou ti narimnari me iamihə irə.

Trini minuə iərmama riti nəha rərin ramrhi mə in rukurən nəfiutəien in ti nipwran, iou iakukurən nəfiutəien iou məpi raka. ⁵ Kaha me səiou irəha nəkur Isrel atukwatukw, nənə iakiməuku pen ia kwənəkwus səvəi Penjamin. Nəpin iakinətui muvehi nəpin eit, nənə kuvehi ninhum miou. Trini minuə kani nəkur Isrel atukwatukw me, kwa iou riti ia nirəha. Kupwən iou Farisi riti, nənə iakamesi pen amasan Loa səvəi Moses. ⁶ Iakinəkeikei pik nəfwakiien səvənraha mamometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo. Ia nikaren səvəi natukwatukwien nəha kauvehi raku pen ti Loa səvəi Moses kipkətə mhə noien ərəha riti səiou.

⁷ Mətə narimnari me pam nəha səməmə iakinamətigite ia nirəha fwe kupwən nənə rərik rirhi mə hamasan pik anan, mətə təkwətəkwuni nəha iakətəni mə ho a nəri auər a me ia nirəha ti nəri nə mə iakukurən narimnari me Kristo rino. ⁸ Mətə ripko mhə sampam ia kwopun nəha. Təkwətəkwuni iakətəni mə narimnari me pam ho a nəri auər a ia nirəha ti nəri nə mə iakətəni nari riti sə in ramasan pik anan in i mə iakukurən Iesu Kristo Iərimənu səiou. Iakinəpwəh narimnari me pam nəha ti Iesu. Iakətəni narimnari me pam nəha həmwəhen ia nəri pein. Iakinaraka ia nirəha mə iou iakukurən nuvehien Kristo,⁹ nənə tukətəni iou mə iou iərmama riti sə iakiməuwehe mo kuatia kimrau min, iapkatukwatukw mhə ia nəmri Kumwesən ia niskaiien atukw səiou ia noien səvəi nesi penien Loa, mətə iakatukwatukw ia nənimen ti nəri nə mə iakamahatətə ia Kristo. Nərmama səməmə kamhahatətə iamihə Kumwesən ramo irəha həuwehe mhatukwatukw ia nənimen. ¹⁰ Iakəkeikei mə takukurən amasan mwi Kristo mine niskaiien sə rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Nənə iakəkeikei mə nəmisəien me səvəi Kristo tuko mwi ia nirak pwəh iakuvehe məmwəhen irə ia nemhəien səvənhi ¹¹ mesi pen suatuk nəha meste Kumwesən tro mwi iou iakətui ia nemhəien.

Naiuien səvəi Pol

¹² Iou iapkini mhə mə iakineste raka noien nəha, uə iakinatukwatukw raka, rekəm. Mətə ti nəri nə mə Iesu Kristo ro iou iakuvehe mo iou iərmama səvənhi, iakaməusari mə tako noien səvənhi ruvehe noien səiou. ¹³ Piak me, tukwe iou, ia nətəien səiou, iapkuvehi raka mhə narimnari me nəha. Mətə nəri kuatia i iakamo. Iakamenouenou ia narimnari me ia təkutak, iakaməmwur pik mauvehi niseseien ti nəri sə raməmak kupwən ia nirak.

3:1: Fil 2:18   **3:2:** Sam 22:16,20, Rev 22:15   **a 3:2:** Nərmama nepwin nəha irəha kamhəuwehi ninhum m nərmama ripko mhə irəha nəkur Isrel mə trahatən pen mə irəha nərmama me səvəi Kumwesən. Mətə aposol me həni me rekəm, nahatətəien ia Iesu Kristo in suatuk ro ik ikuvehe iərmama səvəi Kumwesən.   **3:3:** Rom 2:29   **3:4:** 2Kor 11:18,21   **3:5:** Luk 1:59, Rom 11:1, 2Kor 11:22, Wok Me 23:6   **3:6:** Wok Me 8:3   **3:7:** Mat 13:44,46   **3:9:** Rom 3:21-22   **3:10:** Rom 6:3-5, Rom 8:17, Kal 6:17   **3:11:** Wok Me 4:2, Rev 20:5-6   **3:12:** 1Tim 6:12,19, Wok Me 9:5-6

¹⁴ Iakamaiu pen atukwatukw ti kwopun tako sampam ia naiuien saïou ikin mā takuvehi nəri amasan riti tukuvei pehe miou. Nəri amasan naha in i nimiruien rerin sə Kumwesən rinakwein kitaha tukwe mā tsəuvən fwe irānhə mhəuvehi ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵ Nənə kitaha pam nərmana səməme səuvəskai raka ia nimiruien səkitaha tsaməkeikei mhəuvehi nətərigien me naha. Mətə trini minuə kimiaha nepwin nətərigien səkimiaha ropə, Kumwesən tro pui pehe nəri naha m kimiaha hiətoni. ¹⁶ Mətə nəri kuatia i mā pwəh səkwətmhiri əknekən nəfe səuvəuvehi raka mhəpwəh narakaïen irə.

¹⁷ Piak me, kimiaha tihəuvehe mho kuatia mhəsi pen təmwki nisuk sə iakino raka hiətoni, nənə mhətoni amasan səməme kamhesi pen təmwki nisumaha. ¹⁸ Iakuvəni pehe raka nəgkiariien i tukumiaha nəpin rīpik, nənə təkwəkwuni iakani pehe mwi nise nənimek ramaiu. Nərmana həpik naha irəha həpwəh nokeikeïen mā tuhəregi kaməvisau nemhəïen səvəi Kristo ia nei kamarkuau. ¹⁹ Ia nəpin sampam tukouraha irəha. Kumwesən səvənraha in nə tipwinraha. Irəha kamhəfiəutə irəha ti noien me sə ro a naurisien. Nətərigien səvənraha ramevən a ti narimnari me ia təkure tiprənə i. ²⁰ Mətə kitaha nərmana imwətaha fwe ia neiai. Kitaha sameitenhi iərmama riti truku pen ikin muvehimiru kitaha. Iərmama naha in i Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. ²¹ In truvsihi nipwrataha i sə rəpou, mo rəmwhen ia nipwrən sə riskai mamser. In tro iamihni irə ia niskaiien səvənhi sə in ramo narimnari me pam irə səvəi tiprənə i kamhəsiəi in mamho nəkwən.

4

¹ Ro pen piak keikei me kimiaha tihaməkeikei mhərəg əknekən iamihni irə ia Iərimənu səkitaha. Kimiaha nərmana keikei me saïou iakaməkeikei pik mā takətoni kimiaha. Hiamo rerik ramagien. Iakamregi ramasan tukumiaha rəmwhen ia iərmama sə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiïen irə.

Pol raməvəhag m nəkur Filipae

² Iuotia mine Sintike, iakaməgkiari vivi m kimirau mā tīrouəmwur mā nətərigien səkimirau truvehe mo kuatia ti nəri nə mā kimirau pəri irouahətətə ia Iərimənu səkitaha. ³ Iakaməres ik mwi, iərmama sə ikinə pəri wok krau mik,^a tikasitu ia prən mi i, ti nəri nə mā iakino pik wok kimrahar minrau, krinouasitu ia nirak rouni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo kimaha Klemen mine piak me nepwin mwi səməme hənəsitu ia wok, nəghinraha fwe ia nəkukuə səvəi nimiruien.

⁴ Tihagien ia nəpin me ti Iərimənu səkitaha. Iakini mwi mā tihagien. ⁵ Pwəh nərmana hətoni noien səkimiaha mā ramasan məpou. Tripkə mhə tu Iərimənu səkitaha rīrərig pehe mwi. ⁶ Rerimiahə trapwəh nīrhi pikien narimnari me. Nəri auər a mā nəri ouihni uə nəri asori, mətə narimnari me pam səməme hiəkeikei tihəfwaki tukwe. Tihəfwaki mhəres Kumwesən mhəni tanak tukwe in. ⁷ Nənə Kumwesən truvei pehe m kimiaha nəmərinuïen sə rasori pik məpi raka nukurəniien me pam səvəi nərmana. Nəmərinuïen naha trərimənu amasan ia rerimiahə mine nətərigien səkimiaha ti nəri nə mā hiamahətətə ia Iesu Kristo.

3:14: 1Kor 9:24   **3:15:** 1Kor 2:6   **3:16:** Kal 6:16   **3:17:** 1Kor 4:16, 1Tes 1:7, 1Tes 5:3   **3:18:** 1Kor 1:23, Kal 6:12   **3:19:** Rom 16:18, Rom 8:5-6   **3:20:** Efes 2:6,19   **3:21:** Rom 8:29, 1Kor 15:28, 1Kor 15:43-53   **4:1:** 1Tes 2:19-20   **4:3:** Sam 69:28, Luk 10:20, Rev 20:12   ^a **4:3:** Kipkukuran mhə mā sin naha iərmama naha Pol raməgkiari irə krinouwok irau min fwe taon naha Filipae.   **4:4:** Fil 3:1   **4:5:** Hip 10:25,37, Jem 5:8-9   **4:6:** Mat 6:25-34, Kol 4:2   **4:7:** Aes 26:3, Jon 14:27, Kol 3:15

⁸ Piak me, nāfe nāghin ro nīpārhiēnien, nāfe nāghin ro nisaiēn, nāfe nāghin ratukwatukw, nāfe nāghin rāmher, nāfe nāghin kamini mā ramasan musəpə kamokeikei, trini minuə nari riti nāha ikin ratukwatukw mā tukəgnəgini irə, tihətərig ia narimnari me nāha. ⁹ Nāfe nāghin hiəuvəregi mhətoni iakinahaten kimiaha irə ia nāgkariien mine noien səiou kimiaha tihaməkeikei mho nənə Kumwesən i in nukune nəməriniuen tramarə tukumiaha.

Pol rəgnəgini nəkur Filipae ti nasituien səvənraha

¹⁰ Iərimənu səkitaha ro iou iakamagien pik ti nəri nə mə fwe tui kwopti hiəpkasitu mhə ia nirak, mətə təkwtəkwni nāha rerimiahā ramrhi mwi iou. Ripko mhə nīpwrai nāgkariien səiou mā kimiaha hiənənouenou iou, mətə suatuk riwən mā thiasitu ia nirak. ¹¹ Iapkini mhə iamini irə ti nəri nə mā narimnari me səiou riwən, rekəm. Iou iakuvəukurən raka suatuk rerik ramagien a ia nəpin me pam nəri auər a mā narəien səiou ramasan uə rəgha. ¹² Iou iakinərə raka ia narəien i narimnari me səiou riwən irə mukurən, nənə mukurən raka mwi narəien i narimnari me səiou ripik irə məpi raka iou. Nāfe narəien iakamarə irə, nəri auər a mā nəveginien sənək rasori uə rouihi, uə nautə səiou rasori uə rouihi, mətə iakukurən pam raka narəien tukwe mamagien a. ¹³ Ti nəri nə mā Kristo riməuvei pehe niskaiien səvənhi miou, nənə iakukurən narəien ia narəien me pam.^b

¹⁴ Mətə kimiaha hiəno noien amasan nəpin hiənasitu ia nirak ia nərəhaien sə iakinərə irə. ¹⁵ Nīpārhiēnien, kimiaha nəkur Filipae hiəuvəukurən raka mā nəpin hiənamregi vi a nāgkariien amasan səvəi Kristo, nəpin iakiməier ia profens Masetonia, kimiaha əpa hiənasitu ia nirak ia mane. Nakalasia me nepwin ia kwopun riti mwi həiwən sə hasitu ia nirak. ¹⁶ Nəpin iakamarə ia taon nāha Tesalonaeka ripko mhə nəpin kuatia a hiəmərhi pehe mane miou. ¹⁷ Ripko mhə iakamətui mane mā tihəuvei pehe miou, mətə iakokeikei mā nasituien i səkimiaha trukə kwənkwan, in nə Kumwesən trəgnəgini kimiaha tukwe. ¹⁸ Iakiməuvehi pam narimnari me səməme hiənərhi pehe miou, nənə rəmwhen məpi raka. Nəpin Epafrotaetas riməuvehi narimnari me muvehe muvei pehe miou, təkwtəkwni nāha narimnari me səiou həuvərik. Narimnari me nāha hiəməuvei pehe miou rəmwhen ia nəri kauvani ia təkure nifatə nīpekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən in ruvehi rerin ramagien tukwe. ¹⁹ Nənə Kumwesən səiou sə nautə səvənhi rasori, mauvehi niskaiien fwe ia neiai, in truvehi pehe m kimiaha nāfe nāghin riwən tani kimiaha ti nəri nə mā hiəməuvehe mho kuatia kimiaha Iesu Kristo.

²⁰ Pwəh nāgnəginiien revən ti Kumwesən Tata səkitaha ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamini.

Nəgkariien sampam

²¹ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti nərmama me pam səvəi Iesu Kristo. Piəvtaha me i kimaha minraha, irəha mwi həni ramasan tukumiaha. ²² Nərmama me pam səvəi Kumwesən ia kwopun i kamhəni ramasan tukumiaha, nənə nərmama nepwin mwi səməme kamhəni nīpārhiēnien ia Kristo fwe ia nimwə səvəi Kig Sisa kamhəni ramasan tukumiaha. ²³ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha.

4:8: Rom 12:17   4:9: Rom 16:20, 1Kor 14:33, 1Tes 5:23   4:11: 1Tim 6:6   4:13: 2Kor 12:10, 2Tim 4:17   b 4:13: Uə "Iakukurən noien narimnari me pam."   4:15: 2Kor 11:9   4:18: Fil 2:25, Esik 20:41, Efes 5:2   4:22: Fil 1:13

Kolosi

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Kolosi in nəkukuə sə ro kahar i Pol rımərai nəpin in ramarə ia kalapus fwe Rom ia nəpin riti ipaka ti nuk 59 uə 60. Epafras revən fwe Rom mini pen ti Pol mə nahatən eikuə me nepwin fwe Kolosi kamhahatən nərmama mə nahatətəien səvənraha ia Kristo rıpkəmwhen mhə. Nahatən eikuə me nəha hamahatən irəha mə tuhfəwaki m nagelo me, mhəsi pen natuakəmien me nepwin, mhəsi mwi nəpin ikinan me nepwin. Pol rırai nəkukuə i revən ti nırəha mə tuhaməkeikei mhərər əknekın, mhəpwəh nətərigien ia nahatən eikuə me nəha. Kristo in rasori ia narımnari me pam. Nemhəien səvəi Kristo in əpa ruvehimıru kitaha ti noien ərəha me səkitaha. İesu rıfi nari ia kitaha tsəpwəh mwi nisıaiien natuakəmien me səvəi iərmama.

¹ İou Pol, İou aposol riti səvəi İesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwən mə tako, mıne piəvtaha Timoti. ² Nəkukuə i rauvehe tukumiaha nərmama me səvəi Kumwesən fwe taon nəha Kolosi.

Kımiaha nə piəvmaha me hiəməuvehe mho kuatia kımiaha Kristo, hıama-hatətə pərhien irə.

Pwəh Kumwesən Tata səkitaha trəriari pehe namasanien mıne nəmrınuien m kımiaha.

Nəgnəginiien mıne nəfwakiien

³ Nəpin me pam, nəpin kımaha iahaməfwaki tukumiaha, iahaməni tanak ti Kumwesən i in Tata səvəi İesu Kristo İərimənu səkitaha. ⁴ İahaməni tanak tukwe in ti nəri nə mə iahəuvəregi raka mə kımiaha hıamahatətə əknekın ia İesu Kristo nənə mamhokeikei pik nərmama me səvəi Kumwesən.

⁵ Nahatətəien mıne nokeikeiien səkımiaha ro İamınhi irə ti nəri nə mə hiəukurən amasan ia rerımiaha mə Kumwesən truvei pehe nəfe nari sə rınəpnəpenə irə m kımiaha fwe ia neıai. Hiəuvəregi raka narımnari me nəha ia nəgkiariien pərhien, in i nəgkiariien amasan səvəi İesu Kristo. ⁶ İa kwopun me pam ia təkure tiprənə nərmama kamhəni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo, nənə raukuə mamə kwənkwan mauverə mamə amasan nımıruıen səvəi nərmama me həpik. Rəmwhen a mwi ia kımiaha nəpin hıamregi mhəukurən nıpərhienien nəha ia namasanien səvəi Kumwesən, nənə rauverə mwi mukuə ia nımıruıen səkımiaha. ⁷ Epafras rınahatən kımiaha ia nəgkiariien nəha. In iərmama riti səkımaha İahokeikei pik in, İahamə tukwini pəri nari kımaha mın. Kımaha İahəukurən nətigiteien irə, ramasıtu ia wok səvəi Kristo maməgkiari tukwini səkımaha. ⁸ In rıməni pehe tukumaha i mə nokeikeiien səkımiaha rasori raku pen ti Nənımwin İkinan.

⁹ Ro İamınhi irə nəpin İahəregi nəvisauıen nəha, nənə İahaməfwaki tukumi-aha ia nəpin me pam, mamhəres mə kımiaha tihəuvehe mhəukurən amasan pam nəkwai Kumwesən ia nukurənien sə raku pen ti Nənımwin səvənhi.

¹⁰ Ro İamınhi irə mıne kımiaha tıhamarə ia narəien atukwatukw sə ramə İərimənu səkitaha rerin ramagien, mamhəukuə kwənkwamıaha ia noien amasan me pam, nənə ia nəpin me nukurənien səkımiaha truvehe masori mwi hiəukurən amasan mwi Kumwesən. ¹¹ İahaməfwaki mə nıskaiien asori səvəi Kumwesən tro kımiaha hiəskai nəpin nərəhıen truvehe, pwəh hiərər

əknekɪn ia nəpɪn me pam, nənə mho nətərigien səkimiaha rəpʷəmwis, nənə mamho kimiaha hiamagiɛn ¹² mamhəni tanak ti Tata Kumwesən ti nəri nə mə in rino kimiaha mə hiəukuran nuvehi pəriien nautə kimiaha nərmama ikinan me səvənhi. In rinəmri karen nautə nəha ia kwopun rukuraan ikin. ¹³ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə in ripeci raka kitaha ia niskaiien səvəi nəpitəvien, mipeci pen kitaha ia nitətə sə Tini keikei ramərimənu irə. ¹⁴ Tini rifi nari ia kitaha, mo mə Kumwesən trəpʷəh nərpwinien noien ərəha me səkitaha.

Kristo in rasori ia narimnari me pam

¹⁵ Tini Kumwesən in ramwhen atukwatukw ia Tata səvənhi sə səpkətoni mhə. In nəmritaik sə in rasori ia neiai mine tiprənə mine narimnari me pam. ¹⁶ In rasori ti nəri nə mə in rino pam narimnari me nəha, narimnari me səməme samətoni mine səməme səpkətoni mhə, kig me, uə ieni mə, uə nənimwin me səməme kamhəuvehi nasorijen mine nərimənuien. Narimnari me pam nəha, Tini Kumwesən rino irəha mə səvənhi. ¹⁷ In riməkupwən marə ia narimnari me pam, nənə narimnari me pam kamharə ti nəri nə mə niskaiien səvənhi raməkwtəmhiri irəha. ¹⁸ In rasori ia nakalasia me səvənhi irəha həmwən ia nipwran in kənkəpʷə. In nukunen, iərmama sə riməkupwən mətui mwi ia nemhəien səvənhi, ro pen in ramasan ia narimnari me pam mukupwən. ¹⁹ Kumwesən ramarə pam ia reri Tini mukuər irə. Nənə Kumwesən rerin ragien pʷəh ro iamɪnhi irə. ²⁰ Rerin ragien ripeci narimnari me pam ia təkure tiprənə mine ia neiai hənəvisə irəha min, muvi simwin pehe irəha ia tini, nənə məmri nəmrienuien ia nitən sə rinaiu ia nei kamarkuau.

²¹ Fwe kupwən kimiaha hiamarə isipwin ti Kumwesən. Hiaməmwəki in ti nəri nə mə rerimiaha ramrhi ərəha in, nənə mamho noien ərəha me. ²² Mətə təkwtəkʷuni, ti nəri nə mə Tini ruvehe iərmama məmwhen ia kitaha, memhə, ro pen Kumwesən ro kimiaha hiəuvehe in me nepwin. In ro iamɪnhi irə mə trərpwi irapw kimiaha ia nənimen hiatukwatukw pam,^a mhəmher, kəpʷəh nətonien noien ərəha riti səkimiaha. ²³ Mətə tihaməkeikei mhəmwur pen ia nahatəəien səkimiaha, mamhərer əknekɪn irə, mhəpʷəh nikiukiuien, mhəpʷəh narakaian ia noien sə hiaməmri pen əknekɪn nətərigien səkimiaha ia nəgkiariien amasan nəha hiəuvəregi raka mine nəfe rani. Kənəvisau irapw raka nəgkiariien amasan nəha ia kwopun me ia tiprənə. Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamasitu ia wok nəha.

Pol ramasitu mamsese ti nakalasia me səvəi Iesu Kristo

²⁴ Təkwtəkʷuni rerik ragien a mə kamo nəmisəien miou tukumiaha.^b Ia nəmisəien me i iakəmregi ia nipwrak, iakəmripien pen a mamə sampam ia nəmisəien me səvəi Kristo səməme in riməregi ti nipwran. Nipwran nə in nə nakalasia me səvənhi. ²⁵ Iou iərmama riti sə iakamasitu ia nakalasia me nəha. Kumwesən rinəmri pehe wok i ia rəgik mə takasitu ia kimiaha, məvisau irapw pam nəgkiariien səvənhi m kimiaha. ²⁶ Nəgkiariien nəha in nəgkiariien riti səvəi Kumwesən rinərkwafə ti nərmama fwe kupwən,

1:12: Efes 1:11,18   **1:13:** Luk 22:53, Efes 2:2   **1:14:** Efes 1:6,7   **1:15:** 2Kor 4:4, Jon 1:18
1:16: Jon 1:3,10   **1:17:** Jon 1:1, 8:58   **1:18:** Efes 1:22-23, Wok Me 26:23, Rev 1:5   **1:19:** Jon 1:16, Kol 2:9   **1:20:** Efes 1:10, 2:16, Rom 5:1, Efes 1:7, 2:13, 1Jon 2:2   **1:21:** Rom 5:10, Efes 2:12, 3:17   **1:22:** Efes 2:14-16, Efes 5:27   **a** **1:22:** Uə "kimiaha nəkur ikinan me səvənhi."   **1:23:** Efes 4:17, Hip 3:14, Mak 16:15, 1Tim 3:16   **1:24:** Efes 3:13   **b** **1:24:** Pol raməmak fwe ia kalapus nəpin rirai nəkukua i. Kalapus nəha in nəha nəmisəien sə Pol raməgkiari: irə ia vas 24.   **1:25:** Efes 3:2,7-8
1:26: Rom 16:25-26, Efes 3:3-5,9-10

mətə təkwtəkwni nəha Kumwesən rino pui m nərmama me səvənhi. ²⁷ Kumwesən rokeikei mə tro nərmama me nəha səvənhi hətoni mhəukurən mə nəgkiariien nəha in rınarkwafə i truvei pen nautə amasan m nərmama rīpko mhə irəha nəkur Isrel. Nautə amasan nəha Kristo ia rerimīahā, iəmā sə hiāmātigite irə truvei pehe nasorīien m kīmiāha ia neiai.

²⁸ Kristo nəha, kīmahā iahaməni irapw in, mamhəvhəg m nərmama me pam, mamhahatən nərmama me pam ia nukurənien me pam, mə irəha pam tuhəuvehe mhəmruə ia noien səvəi Kristo, nənə iaharpwi irapw irəha ia nəmri Kumwesən. ²⁹ Ia noien nəha iakaməmwur mamsese tukwe mamesi pen niskaiien asori səvəi Kristo sə ramo wok ia nīmīruien səiou.

2

¹ Iakokeikei mə tihəukurən mə iou iakamsese pik tukumīahā nəkur Kolosi, mīne nəkur Laotisia, mīne nakalasia me pam səməme həpkətōni raka mhə nənimek ia nəpīn riti. ² Iakokeikei mə takasitu ia nīrəha pwh həregi ramanan fwe ia rerinraha, mhəuvehe mhə kuatia mhokeikei irəha me, mhəukurən amasan nīpwrai nəgkiariien pərhiēn nənə mhəuvehi namasanien me pam səvəi noien i. Ro iamīnhi irə irəha tuhəukurən nīpwrai nəgkiariien sə Kumwesən rīnarkwafə i fwe kupwən. Nəgkiariien nəha in Kristo, ³ iəmā sə Kumwesən rīnarkwafə pen nukurənien amasan me pam səvənhi irə. ⁴ Iakaməgkiari iamīnhi irə m kīmiāha ti nəsisəgien ia nəgkiariien eiku me səvəi nərmama sə rəsien mavi raka nətərigien səkīmiāha. ⁵ Nīpərhiēnien, nīpwrak rīpkarə mhə kīmiāha mīn, mətə iakamarə kītaha m kīmiāha ia nənīmīwk. Nənə rerik rəgien pik ti nəri nə mə iakamətōni mə nətərigien səkīmiāha kuatia a, nənə hiāmahatətə əknekīn ia Kristo.

Nərmama me səvəi Kristo nīmīruien səvənraha ruvəuvehe muvəukuər raka

⁶ Ti nəri nə mə kīmiāha hiāməuvehi Iesu Kristo mə in lərimənu səkīmiāha, nənə tihāməkeikei mharə ia narəien kuatia kīmiāha mīn. ⁷ Tihəkwətəmhiiri əknekīn in rəmwhēn ia nuai nei raməkwtəmhiiri əknekīn tīprənə. Nīmīruien səkīmiāha traməkeikei mərər əknekīn irə rəmwhēn ia nīmīwə sə ramərər əknekīn ia tīprənə. Nahatətəien səkīmiāha traməkeikei miskai ia nəpīn me pam rəmwhēn kīnahatən raka kīmiāha irə. Nənə ia nəpīn me pam tihāməkeikei mhəni tanak m Kumwesən.

⁸ Nərmama nēpwīn nəha irəha kamhəni mə hokeikei pik nukurənien. Mətə nəgkiariien səvənraha ro neikuəien i, nīpwrān rīwən, ti nəri nə mə ramesi pen a nahatənien səvəi nərmama mīne nənīmīwīn me i irəha nukue noien me səvəi tīprənə i. Nəgkiariien səvənraha rīpkəsi pen mhə nəvisauie ia Kristo. Tihāmətui amasan mə nərmama me nəha tuhəpwəh nərkwīien kīmiāha ia nəgkiariien me səvənraha.

⁹ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə iərmama nəha Kristo, Kumwesən ramarə pam ia nīpwrān mukuər irə. ¹⁰ Nənə ti nəri nə mə kīmiāha hiāməuvehe mhə kuatia kīmiāha mīn nīmīruien səkīmiāha ruvəukuər raka nari riti mwi rīwən tihāməkeikei mhətui. Kristo in rasori ia nənīmīwīn me pam səməme kamhəuvehi nasorīien mīne nərīmənuien. ¹¹ Nənə ti nəri nə mə hiāməuvehe mhə kuatia kīmiāha mīn, kuvəuvehi raka nīnhum m kīmiāha. Mətə nuvehīien nīnhum nəha iakani rīpko mhə sə nəha iərmama riti ro ia rəgin, rekəm. Iakani nuvehīien nīnhum nəha Kristo rino mərəi raka noien

1:27: Efes 1:18, 1Tim 1:1

1:28: Efes 4:13

1:26 **2:3:** Aes 45:3, 1Kor 1:24,30, Efes 3:19

1:29: Efes 3:7,20, Fil 4:13

2:4: Rom 16:18, Efes 5:6, Kol 2:8

2:2: Efes 3:4,18, Kol

2:5: 1Kor 5:3

2:7: Efes 3:17, Efes 2:20-22

2:8: Kol 2:3

2:9: Jon 1:14,16

2:10: Efes 1:21-22

2:11:

Rom 2:29

ərəha səvəi nīpwramiaha. ¹² Nənə nəpīn kīno paptaes ia kīmiaha, kīnimwi kīmiaha kīmiaha min. Ia paptaes nəha kīməuvehi utə mwi kīmiaha hiətui mwi ia nemhəien kīmiaha min, ti nəri nə mə hiamahatətə ia nīskaiien səvəi Kumwesən. Ia nīskaiien nəha in rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi.

Ia nei kamarkuaui Kumwesən rīfi nari ia nərmama me səvənhi

¹³ Kīmiaha nərmama rīpko mhə kīmiaha nəkur Isrel kəpwəh nuvehien ninhum m kīmiaha ia nīpwramiaha, fwe kupwən rəmwhen mə hiəuvamhə raka ti nəri nə mə hianamo noien ərəha me, mətə Kumwesən ruvei pehe nīmīruien vi m kīmiaha nəpīn rino Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. In rinenouenou raka noien ərəha me pam səkitaha. ¹⁴ Nəkukua nəha rərəha ia kitaha kīmərəi pen noien ərəha me irə səkitaha mə tukərpwīn pehe m kitaha, Kumwesən ruvəuvehi raka raka nəkukua nəha irau nəgkīriien me səvəi Loə səməme kamhəkwi kitaha, məruī tərini pen ia nei kamarkuaui. Ro pen in rīfi nari ia kitaha. ¹⁵ Ia nei kamarkuaui Kumwesən rətəfi nīskaiien səvəi nənīmwin me səməme kamhəuvehi nasorīien mīne nərīmānuien. Rəmwhen mə rərihi tərini rəgīnraha, miri irapw irəha ia nəmri nərmama, mahatən pen mə ruvəuvehi irapw nīskaiien səvənraha ia naruagənien.

¹⁶ Ro pen tihəpwəh nəsenīen iərmama rīti rəkiri noien səkīmiaha ia nīkaren səvəi nəfe hiamani uə hiamənīmwi, uə ia nīkaren səvəi nəfe hiamo ia nəpīn ikinan me, uə nəpīn səvəi məkwə vi, uə sapat. ¹⁷ Narīmari me nəha həmwhen a ia nənīmwi nari sə rəpwəh ihi nier peheien, mətə nīpwrān in Kristo. ¹⁸ Nərmama nēpwīn nəha irəha kamhəni mə nərmama tuhaməkeikei mhəuvehi irapw nətərigien səvənraha nənə mhəfwaki m nagelo me. Irəha kamhəni nəgkīriien nəha mamhəer ia nəməkrahien me səvənraha səməme hənətoni. Kīmiaha tihəpwəh nukurirəien irəha kamo hiarfai ia nəfe nari hiamaiu tukwe. Nərmama me nəha kamhəfiutə ia nīrəha ti nəri nīpwrān rīwən, mamhəni nəfe ruku pen ti nətərigien atukw səvənraha. ¹⁹ Irəha həkəkwtəmhirī əknekīn mhə Kristo, mətə in rəmwhen ia kəkəpwə iərmama. Kitaha səmwhen ia nīpwrāi iərmama nəha kəwənəkwas me həkwi tərini kwopun nīkəkīn me rīrīpīn ikīn. Nəpīn Kristo raməkwməni kitaha nənə kitaha pam səuverə ia nuverəien sə ruku pen ti Kumwesən.

²⁰ Kīmiaha hiəuvamhə raka kīmiaha Kristo. Hīnaraka raka raka ia nənīmwin me i irəha nukune noien me səvəi tīpənə i. Mə ro iamīnhi irə rəfo kīmiaha hiamarə ihi rəmwhen kīmiaha nərmama me səvəi tīpənə? Rəfo kīmiaha hiaməsiai natuakəmīen me i kamhəni iamīnhi irə mə, ²¹ “Tikəpwəh nuvehien, məpwəh nəni əghanien, məpwəh nīrapīien”? ²² Natuakəmīen me nəha kamhəni nəvegīnien mīne narīmari me hīani uə hiəuvehi nənə trīwən mwi. Kamhesi pen nətərigien mīne nahatənien səvəi iərmama. ²³ Nīpərhienien, rosi nərmama me nēpwīn kamhətə mə natuakəmīen me nəha ho nukurənien i ti nəri nə mə ikamesi pen maməmwər mə tikəfwaki skai m Kumwesən, mauvehi irapw nətərigien səim, nīpwrām raməmīsə i. Mətə natuakəmīen me nəha ko həkāsitu mhə mhəsisəg noien ərəha səvəi nīpwrataha.

3

Nərmama me səvəi Iesu Kristo tuhaməkeikei mharkahu ia nīmīruien vi

¹ Ti nəri nə mə Kumwesən rino kímiaha hiətui mwi ia nemhəien kímiaha Kristo, ro pen təkwtəkwuni nəha tihaməkeikei mhətui narimnari me fwe irənhə ia kwopun nəha Iesu raməkure ikin ia nikare Kumwesən mwatuk. ² Nətərigien səkímiaha traməkeikei məmək ia narimnari me fwe irənhə, mətə trəpwəh nəmakien ia narimnari me ia təkure tǐprənə i. ³ Iakani iamínhi irə ti nəri nə mə kímiaha hiəuvamhə raka, nímíruien səkímiaha kínərkwafə pen ia Kumwesən kímiaha Kristo. ⁴ Nímíruien pərhien səkítaha in nə Kristo. Nənə nəpín Kristo trírərig pehe mwi, Kumwesən tro nərmama pam hətóni Kristo míne kítaha, nənə irəha tuhətóni namasanien míne niskaiien səvənhi.

⁵ Ro pen kímiaha tihaməkeikei mhəpwəh anan noien ərəha səvəi tǐprənə me i: nǐpran míne nərman kamhəiri əpnəpen irəha me, irəha kamho noien ərəha sə ro a naurisien, mamhokeikei pik irəha me ti noien ərəha, nətərigien səvənraha rukuar ia noien ərəha, rerínraha ramakres (noien nəha rəmwhen mə kamhəfwaki pen m nənímwi nari me). ⁶ Noien me nəha kamho niemaha raməpi Kumwesən. Tǐpko mhə tui in ruvehe mərpwín noien ərəha me səvəi nərmama me nəha səməme kamhərui nəkwán. ⁷ Fwe kupwən kímiaha mwi hiamarə mamho noien ərəha me nəha nəpín noien ərəha me nəha kamhərimənu ia kímiaha. ⁸ Mətə təkwtəkwuni nəha tihaməkeikei mharaka pam ia nírəha: niemaha, nətəpaharien, nəmwəkiien iərmama, nínien níkare iəramə, míne nəgkiariien əmkemik sə raku pen ia tərhu iəramə. ⁹ Tihəpwəh neikuəien ia kímiaha me, ti nəri nə mə hiənəpwəh raka nímíruien akuas səkímiaha míne noien ərəha me səvənhi, ¹⁰ nənə mharkahu ia nímíruien vi. Nímíruien vi nəha in nəha iərmama vi sə Kumwesən rino, mamərməvi ia nətərigien səvənhi mə truvehe məmwhen irə. ¹¹ Ti nəri nə mə kítaha səuvəvehe mhəno nərmama vi me ia kítaha nəri auar a mə ik iəmə Isrel uə rǐpko mhə ik iəmə Isrel, kuvehi ninhum mik uə kǐpkuvehi mhə ninhum mik, ikukurən amasan nari uə ipkukurən amasan mhə nari, ik slef uə rǐpko mhə ik slef, mətə Kristo in narimnari me pam, mamarə ia reritaha pam.

¹² Kímiaha nərmama Kumwesən rímərfi kímiaha. Kímiaha nərmama ikinan míne nərmama keikei me səvənhi. Ro iamínhi irə kímiaha tihaməkeikei mhəuvehi pen nímíruien vi nəha səkímiaha rəmwhen ia karkahu səkímiaha. Kímiaha tihaməkeikei mhəpi ti nərmama, mhə ramasan mínraha, mhəuvehi irəpw nətərigien səkímiaha, mhəpkəfiəutə mhə ia kímiaha, mhə nətərigien səkímiaha rəpwəmwis, ¹³ mhəpwəh nəsənien niemaha rəpi akwauakw kímiaha. Trini mínua iərmama riti ro rərəha ia kímiaha riti ramasan mə hienouenou i. Iərimənu səkímiaha rinenouenou noien ərəha me səkímiaha. Ro pen kímiaha mwi tihaməkeikei mhenouenou noien ərəha me səkímiaha me. ¹⁴ Nənə irənhə ia noien me pam nəha, tiharkahu nokeikeien sə ravi tərini amasan narimnari me pam həuvehe mhə kuatia.

¹⁵ Nənə pwəh nəmərínuien səvəi Kristo rərimənu ia rerímiaha, ti nəri nə mə Kumwesən rínəkweín ia kímiaha mə tihəuvehe mhəusəsimwín rəmwhen nǐpwrai iərmama kuatia mharə ia nəmərínuien nəha. Nənə ia nəpín me kímiaha tihaməkeikei mhəni tanak m Kumwesən. ¹⁶ Pwəh nəgkiariien səvəi Kristo ramarə pəpwíə ia rerímiaha, hiamahatən mamhəvəhag m kímiaha me ia nukurənién me pam. Tihani nǐpu me ia nəkukuə nəha Ol Sam, míne nǐpu me səvəi nəfwakién, míne nǐpu me səməme kamhəuku pen ti Nənímwín Ikinan, mhəgnəgini Kumwesən mə rerímiaha ragien tukwe. ¹⁷ Narimnari

3:1: Kol 2:12, Mak 12:36, 16:19, Efes 1:20   **3:2:** Mat 6:33   **3:3:** Rom 6:2, 2Kor 5:14   **3:4:** Fil 1:21, 1Kor 15:43, 1Jon 3:2   **3:8:** Efes 4:25-31, 5:4   **3:9:** Efes 4:22,25   **3:10:** Efes 4:24   **3:11:** Kal 3:28   **3:12:** 1Tes 2:9, Efes 4:2,32   **3:13:** Efes 4:32, 5:2   **3:14:** Rom 13:8-10, 1Kor 13:13, Efes 4:3   **3:15:** Fil 4:7, 1Kor 12:13,27, Efes 4:4   **3:16:** Efes 5:19   **3:17:** 1Kor 10:31, Efes 5:20

me pam sɛmɛme hiamo, mɛne nɛgkiariien me pam sɛmɛme hiamɛni, tihamo mamhɛni ia nɛghi Iesu Iɛrimɛnu sɛkitaha, mamhɛni tanak m Tata Kumwesɛn tukwe.

Nɛvɛhagien revɛn ti nakalasia me ia nimwɛ me sɛvɛnraha

¹⁸ Kimiaha nɛpran me, tihamɛkeikei mhɛsiai nɛrman me sɛkimiaha. In nɛ noien atukwatukw nɛpran me kamhahatɛtɛ ia Iɛrimɛnu tuho.

¹⁹ Kimiaha nɛrman me, tihamɛkeikei mhokeikei nɛpran me sɛkimiaha, mhɛpwɛh nometɛien irɛha.

²⁰ Kimiaha nɛkwɛrhakwɛrha me, tihamɛkeikei mho nɛkwai tata mɛne mama me sɛkimiaha ia narimnari me pam, ti nɛri nɛ mɛ noien i ramo Iɛrimɛnu sɛkitaha rerin ramagien.

²¹ Kimiaha tata me, tihɛpwɛh noien nɛkwɛrhakwɛrha me sɛkimiaha niemaha rɛpi irɛha, kamo nɛtɛrigien sɛvɛnraha rimwei.

²² Kimiaha slef me, tihamɛkeikei mho nɛkwai nɛmɛ asori me sɛkimiaha ia tɛprɛnɛ i ia narimnari me pam, mɛtɛ tihɛpwɛh noien nɛpin kamhɛtoni a kimiaha rɛmwhen ia nɛrmama sɛmɛme kamhɛmwur mɛ tuho nɛrmama rerinraha ragien, mɛtɛ tiho ia rerimiaha pam mhehekir Iɛrimɛnu sɛkitaha.

²³ Nɛfe nɛghin hiamo, tiho ia rerimiaha pam rɛmwhen hiamo tukwini nari m Iɛrimɛnu sɛkitaha, ripko mhɛ hiamo tukwini nari m nɛrmama. ²⁴ Kimiaha hiɛukurɛn mɛ Iɛrimɛnu sɛkitaha truvei pehe nɛrɛkuien atukwatukw sɛvɛi narimnari me sɛmɛme hiamo. Nɛrɛkuien nɛha in rinɛmri karen raka mɛ sɛvɛi nɛrmama me sɛvɛnhi. Iɛrimɛnu pɛrhien sɛ hiamo tukwini nari min in nɛ Kristo. ²⁵ Mɛtɛ iɛrmama sɛ ramo rɛrɛha truvehi atukwatukw mwi nɛrɛkuien sɛvɛi noien ɛrɛha sɛvɛnhi, ti nɛri nɛ mɛ Kumwesɛn ramo ramɛmnɛmwhen m nɛrmama me pam.

4

¹ Kimiaha nɛmɛ asori me, tihamɛkeikei mho ratukwatukw m slef me sɛkimiaha pwɛh rɛmnɛmwhen a. Tiho iamɛnhi irɛ ti nɛri nɛ mɛ hiɛukurɛn mɛ kimiaha mwi hiamarɛ tegin iɛmɛ asori riti. Iɛmɛ asori nɛha in fwe ia neiai.

Nɛvɛhagien me nepwin mwi

² Kimiaha tihamɛkeikei mhɛfwaki m Kumwesɛn ia nɛpin me. Nɛpin tihɛfwaki irɛ, tihɛpwɛh napriien, mamhɛni tanak m Kumwesɛn.

³ Tihamɛfwaki mwi tukumaha mɛ Kumwesɛn trɛsevɛr ia tɛpinhɛ tukumaha pwɛh iahɛni irapw nɛvisaiuen ia Kristo sɛ fwe kupwɛn ramɛrkwafɛ. Nɛgkiariien i in i iakinani irapw nɛnɛ kuvehi puvnimwɛ iou ia kalapɛs tukwe. ⁴ Tihɛfwaki mɛ takini irapw nɛgkiariien nɛha trɛmher amasan rɛmwhen a mɛ takamɛkeikei mo iamɛnhi irɛ. ⁵ Kimiaha tihamɛkeikei mho nari ia nukurɛnien ia nɛmri nɛrmama irɛ mɛ mhɛpwɛh nɛtɛ waiuen ia nɛpin riti sɛkimiaha ti nuvi peheien irɛha. ⁶ Pwɛh nɛgkiariien sɛkimiaha ramasan ia nɛpin me mɛsien rɛmwhen ia nɛveginien kuvei pen sol irɛ, nɛnɛ tihamɛkeikei mhɛukurɛn amasan mɛ tihɛfo irɛ mhɛripwen nɛgkiariien sɛvɛnraha kuatia kuatia.

Nɛgkiariien sampam

⁷ Tikikas trɛvisau irapw pam noien me sɛiou ia kwopun i m kimiaha. In piɛvtaha keikei riti sɛ kimaha iahɛukurɛn nɛtigiteien irɛ, ramasitu mamɛ

tukwini nari m Iərimənu səkitaha kimaha min. ⁸ Takərhi pehe in tukumiaha ti noien i, mə in tro kimiaha hiəregi ramasan, mini irapw tukumiaha mə iahaməfarə irə. ⁹ In truvehə irau Onesimas, piəvtaha keikei i kimaha iahəukurən nətigiteien irə, in iərmama riti səkimiaha. Irau trouəvisau narimnari me pam ia kwopun i m kimiaha.

¹⁰ Aristakas in ramarə ia kalapus kimrau min, in rani ramasan tukumiaha. Mak, piəvi Panapas sə karen, in mwi rani ramasan tukumiaha. Mak nəha, kimaha iahəuvəni pehe raka tukumiaha i mə kimiaha tihaməkeikei mhəsevər ia rerimiaha tukwe trini minuə ruvehə tukumiaha. ¹¹ Nənə Josua Jastas in mwi rani ramasan tukumiaha. Ia kwənəkwas me səvəi nəkur Isrel səməmə kamhəni niperhienien ia Iesu, iəmənmirəhar i irəhar əpa kamharowok kimaha minraha ia nikaren səvəi nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə, nənə irəhar harnasitu pik ia nirak. ¹² Epafra, iərmama riti səkimiaha sə ramo tukwini nari m Iesu Kristo, in mwi rani ramasan tukumiaha. Ia nəpin me rerin ramrhi kimiaha ia nəfwakiien me səvənhi, maməres Kumwesən mə kimiaha tihərer əknekən mhəmruə nənə mhəukurən amasan narimnari me pam səməmə Kumwesən rokeikei. ¹³ Iou iakəsəni mə niperhienien in ramo wok skai ti nasituien ia kimiaha, mine nəkur Laotisia, mine nəkur Hierapolis. ¹⁴ Luk, tokta keikei səkitaha, mine Temas, irau krauni ramasan tukumiaha. ¹⁵ Tihəni tukwini ramasan səiou revən ti piəvtaha me fwe Laotisia, mine prən nəha Nimfa, mine nakalasia me səməmə kamhousəsimwin irəha me ia nəkwai nimwə səvənhi.

¹⁶ Nəpin tihəvsini raka nəkukuə i səiou, nənə tihaməkeikei mhərhi pen i revən ti nəkur Laotisia mə irəha tuhəvsini mwi m nakalasia me fwe ikin. Ia noien a mwi nəha, kimiaha tihaməkeikei mhəvsini mwi nəkukuə səvəi nəkur Laotisia.

¹⁷ Nənə tihaməkeikei mhəni pen ti Akipas mə in traməkeikei mo pam wok sə Iərimənu səkitaha riməuvei pen min.

¹⁸ Iou Pol iakauvehi nəri kamrai nari irə mamrai a ia rəgik nəgkiariien səvəi ninien ramasan m kimiaha. Tihəpwəh nenouenouien jen me i kinərihi iou irə. Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

Fas Tesalonaeka

Nægkiariien sè rani mæ næfe i nækukuæ

Pol ramavæn mamævisau irapw nægkiariien amasan sævai Kristo ia kwopun me. Ia navænien sævænhi sè ro kærü iræ rærpwi vi a nousæsimmwinien sævai nakalasia me fwe Tesalonaeka. In raræ fwe ikin næfwakiien kahar nænæ mier ti næri næ mæ nækur Isrel hæmwæki in, mhometæ in. Ia nuk 51 Timoti rærhi pen nækukuæ riti revæn ti Pol mamægkiari ia naræien sævai nakalasia me fwe Tesalonaeka. Pol ramaræ fwe Korin næpin in ruvehi nækukuæ sævai Timoti. In rokeikei mæ truvehi utæ nætærigien sævai nækur Tesalonaeka ro pen rirai nækukuæ i. Pol rinamægnægini nækur Tesalonaeka ti næri næ mæ hamærær æknekin ia nahatætæien sævænraha næpin nærmama hamometæ iræha. In ramahatæn iræha ia naræien sè ratukwatukw ia næmri Kumwesæn, mamahatæn mwi iræha ia nuveheien sævai Iesu. Kitaha særeirei mæ Iesu truvehe ia næfe næpin. Ro pen tsamæmwur ia noien amasan meste nuveheien sævai Iesu Kristo.

¹ Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nækukuæ i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka. Kimiaha nærmama sævai Kumwesæn tata sækitaha mine Iesu Kristo Iærimænu sækitaha. Pwæh namasanien mine næmærinuuien krauaræ tukumiaha.

Kini vivi Kumwesæn ti nahatætæien sævai nækur Tesalonaeka

² Næpin me pam iahamæni kimiaha ia næfwakiien me sækimaha, nænæ mamhæni vivi Kumwesæn tukumiaha pam, ³ ti næri næ mæ ia næmri Kumwesæn Tata sækitaha rerimaha ramrhi noien amasan sækimiaha sè ruku pen ia nahatætæien, mine næmwurien sækimiaha sè ruku pen ia nokeikeien, mine nærerien sækimiaha sè hiamærær æknekin iræ ti næri næ mæ hiamri pen æknekin nætærigien sækimiaha ia Iærimænu sækitaha Iesu Kristo.

⁴ Piak me, Kumwesæn rokeikei kimiaha, nænæ muværfi raka kimiaha mæ kimiaha nærmama me sævænhi. Kimaha iahæukuræn amasan mæ næri næha ro nipærhienien ⁵ ti næri næ mæ næpin nægkiariien amasan sè iahamævisau irapw i rimæuvehe tukumiaha fwe kupwæn, ripkuvehe mhæ ia nægkiariien a, mætæ ruvehe mwi ia nægsen, mine Nænimmwin Ikinan, mine ia suatuk riti sè rahatæn pen mæ hiamahatætæ pærhien iræ. Nænæ næpin iahænaræ kitaha m kimiaha, hiauukuræn mæ iahænaræfaræ iræ. Iahæno a narimmari me rasitu ia kimiaha. ⁶ Nænæ ia næpin næha hiauvehe mhæmwhen a ia kimaha mine Iærimænu sækitaha, ti næri næ mæ næpin kuvei pehe nægkiariien sævai Kumwesæn m kimiaha nænæ hiauvehi nærmama ho næmisæien asori m kimiaha, mætæ Nænimmwin Ikinan ro rerimiaha ragien a. ⁷ Ia noien næha hianahatæn suatuk amasan riti m nærmama me pam sæmæme kamhahatætæ fwe profens mi næha Masetonia mine Akæa mæ tuhæsi pen noien sækimiaha. ⁸ Iakani iamînhi iræ ti næri næ mæ kimiaha hianævisau irapw raka nægkiariien sævai Iærimænu kuværegi ia kwopun me ræmwhen ia kisipw rasæk. Ripko mhæ fwe Masetonia æpa mine Akæa, mætæ nærmama ia kwopun me pam hæuværegi raka kamini mæ hianæfo mhæuvehe mhahatætæ ia Kumwesæn. Ro iamînhi iræ kimaha tahæni nægkiariien riti ti næfe. ⁹ Nærmama me pam næha kamhægkiari ia kitaha, mamhæni mæ næpin iahæuvehe mhætæ kimiaha fwe kupwæn, hiæsevær ia

1:1: Wok Me 17:1-10, 2Tes 1:1

1:2: Fil 1:3-4, Kol 1:3, 2Tes 1:11

1:3: 1Kor 13:13, Kol 1:4-6

1:5: 1Kor 2:4-5, 1Kor 4:20

1:6: 1Kor 4:16, 2Tes 3:9, Wok Me 17:5-9

1:7: 1Tes 5:3

1:8:

Rom 1:8 **1:9:** Wok Me 14:15

rerimaha tukumaha, nənə mharaka ia nənəmwi nari me səkimiaha səməme hiaməfwaki pen minraha, mhəuvehe mhəkuriṛa Kumwesən səkimaha. Irəha kamhəni mə ipwet mine hiamo tukwini nari m Kumwesən pərhiən sə ramirū, ¹⁰ mamheitenhi tini sə in rino rətui mwi ia nemhəien. Tini nəha Iesu sə truku pen ia neiai, muvehe, muvehi raka kitaha ti niemaha səvəi Kumwesən ia nəpən rauvehe.

2

Wok sə Pol rino fwe Tesalonaeka

¹ Piak me, kimiaha hiəukurən mə nəpən iahəuvehe mhətoni kimiaha fwe kupwən, nuveheien səkimaha riṛko mhə nəri auər a irə. ² Hiəukurən mə nəpən iahamarə ihi fwe Filipae, nərmama ho nəmisəien m kimaha, mhəni ərəha kimaha. Mətə Kumwesən səkitaṛa rino nətərigien səkimaha riskai iahəuvehe mhəni irapw nəgkiariien amasan səvənhi tukumiaha ia nəmri nərmama həpik səməme həmwəki nəgkiariien nəha. ³ Nənə hiəukurən mə nəgkiariien səkimaha iahənəvisau irapw m kimiaha rier ia tərhumaha ti nəfe? Ti nəri nə mə iahərkwafə nətərigien ərəha riti ia rerimaha, uə iahəmwwur mə taheikuə ia kimiaha, uə taho nifeifeien m kimiaha? Rekəm! ⁴ Iahəpwəh noien iamənha irə, mətə ia nəpən me iahaməni nəgkiariien sə Kumwesən rokeikei, ti nəri nə mə in rinətə raka kimaha mə iahəmwhen, rəmri pehe nəgkiariien amasan səvənhi ia tṛpage rəgimaha. Ro iamənhi irə iahəpkəmwwur mhə mə nərmama rerinraha traṛien tukumaha, mətə iahaməmwwur mə Kumwesən sə ramətə nətərigien səkimaha rerin traṛien tukumaha. ⁵ Rəmwhen kimiaha hiəuvəukurən raka kimaha iahəpkuvehe mhə mhəni nəgkiariien əsien me tukumiaha, uə nəgkiariien sə tahəvi kimiaha irə hiəuvehe mhəuvei pehe mane m kimaha. Kumwesən mwi rukurən mə nəgkiariien i ro nṛpərhiənien! ⁶ Nənə iahəpkəmwwur mhə mə taho nərmama həgnəgini kimaha. Iahəpwəh noien iamənhi irə ia kimiaha uə ia nərmama nṛpwən mwi.

⁷ Nənə nari riti ti nəri nə mə kimaha aposol me səvəi Kristo iahəukurən ninien mə tihaməkeikei mhəsiai kimaha rəmwhen ia nəmə asori me, mətə iahəpko mhə iamənhi irə. Nəpən iahamarə kitaha m kimiaha fwe kupwən, noien səkimaha riməru rəmwhen ia mama riti sə ramətui amasan ti nṛpwənətin me. ⁸ Iahokeikei pik kimiaha, ro pen ia nəpən me nəha rerimaha ragien ti nini irapwien nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha. Mətə riṛko mhə in əpa i, rerimaha ragien a mwi ti nuvei peheien nimiruien səkimiaha m kimiaha ti nəri nə mə iahokeikei pik kimiaha.

⁹ Piak me, rerimaha ramrhi wok skai sə iahəno uə rekəm? Nəpən iahaməni irapw nəgkiariien amasan səvəi Kumwesən tukumiaha, iahamo wok ia rəgimaha ia nəpən mine ia ran mə tahəpwəh nəres peheien nari riti tukumiaha.

¹⁰ Kimiaha mine Kumwesən mwi hiəukurən mə nəgkiariien i ro nṛpərhiənien! Nəpən iahamarə kitaha m kimiaha nərmama hiamahətə ia Kumwesən, noien səkimaha ro ikinan, matukwatukw, məmher. ¹¹ Hiəukurən mə iahəno m kimiaha rəmwhen ia tata riti ramo m nṛpwənətin me. ¹² Iahamərpwi əknekim kimiaha, mamhəuvehi utə nətərigien səkimiaha, nənə mamhəgkiari skai m kimiaha mə tiharə ia narəien sə ratukwatukw ia

nəmri Kumwesən. In raməkwein kímiaha mə tihəuvehe ia nəkwai nitətə sə in ramərimənu irə mamhəhiapw.

¹³ Nəri riti mwi nəha ikin ia nəpın me pam iahaməni vivi Kumwesən tukwe. Nəpın iahəni pehe nəgkiariien səvəi Kumwesən tukumiaha, kímiaha hiəregi, mhəuvehi nəgkiariien nəha, mhəni nıpərhiien irə. Hiəpkuvehi mhə nəgkiariien nəha rəmwhen ia nəgkiariien səvəi iərmama, mətə hiəuvehi atukwatukw mhəukurən mə nəgkiariien i in pərhiien nəgkiariien səvəi Kumwesən. Nəgkiariien nəha rauverə ia kímiaha səməme hiaməni nıpərhiienien irə. ¹⁴ Piak me, hiəukurən nakalasia me səvəi Kumwesən fwe tənə Jutia kəmhəni nıpərhiienien ia Iesu Kristo. Kímiaha hiəuəuvehe mhənəmwhen raka ia nırəha. Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə nəmisəien me nəha nəkur Isrel həno mınraha nəkur imwəmiaha me həno rəmwhen a mwi ia kímiaha. ¹⁵ Nəkur Isrel me nəha irəha hənəusi əpune Iesu Iərimənu səkitaha, mine profet kupwən me, nənə mhəkoui irapw kımaha iahəier. Kumwesən rerin rıpkagien anan mhə ti nırəha. Irəha kəmhəm wəki nərmmama me pam, ¹⁶ mamhəm wūr mə tuhənise kımaha iahəpwəh nəgkiariien m nərmmama rıpkə mhə irəha nəkur Isrel kamo Kumwesən ruvehimuru irəha. Ia noien nəha kəmhakutan pen noien ərəha səvənraha meste trukue. Mətə təkwək wuni nəha niemaha səvəi Kumwesən ruvəuvehe mıneste irəha.

Pol rokeikei pik mə trətəni mwi nəkur Tesalonaeka

¹⁷ Piak me, fwe kupwən kımaha iahənəpwəh kímiaha ia nıpwramaha mhəuvən isipwın tukumiaha səvəi nəpın ouihı, mətə nətərigien səkimaha raməmak ihı ia kímiaha. Ia nəpın nəha iahaməmwur pik mə təhərərig mhətəni mwi kímiaha ti nəri nə mə iahokeikei pik kímiaha. ¹⁸ Iahənəkeikei mə təhəuvehe mhətəni kímiaha, iou, Pol, iakani pərhiien mə iakinəmwur nəpın rıpkı, mətə Setan rəsisəg kımaha. ¹⁹ Nəfe nəha iahaməmri pen əknekin nətərigien səkimaha irə, uə nəfe nəha nəgienien səkimaha mine kəfəfau səvəi nısiəien sə təhərpwi kımaha tukwe ia nəmri Iərimənu səkitaha Iesu nəpın in truvehe irə? Rosi kímiaha nə uə? ²⁰ Ouəh nıpərhiienien, kímiaha nə nərmmama iahəmər pwi kımaha tukumiaha, nənə rerimaha ramagien tukumiaha.

3

¹ Nəpın kımaha iahəuvəvən isipwın tukumiaha, rerimaha rəpou pik ti nəri nə mə iahəirei mə hiamarə amasan uə rekəm. Ro iamınhi irə iahəni simwın mə iou mine Saelas trauarə kımrau əpa ia taon nəha Atens, ² mətə Timoti truvehe mətoni kímiaha. In pıəvtaha riti sə ramo wok səvəi Kumwesən kımaha mın, iahaməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Kımaha iahərhi pehe in tukumiaha mə trasitu ia kímiaha muvehi utə nətərigien səkimiaha, nənə mər pwi əknekin kímiaha ia nahatətəien səkimiaha, ³ mə nəmisəien me i kamo m kímiaha tuhəpwəh noien kímiaha riti rınwei. Hiəvəukurən raka mə nəri in i kımər fi raka mə tuko m kıtaha iamınhi irə. ⁴ Nəpın iahamarə kıtaha m kímiaha fwe kupwən iahaməni pehe tukumiaha mə tuko nəmisəien m kıtaha. Nənə hiəukurən amasan mə ruvəuvehe mınə nıpərhiienien irə rəmwhen iahəməni tukumiaha i. ⁵ Ro iamınhi irə nəpın rerik rəpou pik ti nəri nə mə iakreirei mə hiamarə amasan uə rekəm nənə iakərhi pehe Timoti mə truvehe mətoni ro nahatətəien səkimiaha mə ramskai ihı uə rekəm. Iakəmhekır mə ia suatuk riti Setan sə raməmwur mə tro nərmmama

hämwei ia nərəhaien rino raka kimiaha hiamwei ia nərəhaien, nənə wok səkimaha tro nəri auər a irə.

Timoti rirəriq pehe məvisau nəgkiariien amasan riti m Pol mine Saelas

⁶ Təkwəkwni nəha Timoti ruvərəriq pehe mwi tukumaha, nənə məvisau pehe m kimaha nəgkiariien amasan i raməgkiari ia nahatətəien mine nokeikeien səkimiaha. In riməni pehe tukumaha i mə rerimiahaha ramrhi ihi kimaha ia nagienien, nənə mhokeikei mə tihətəni kimaha rəmwhen a ia kimaha iahokeikei mə tahətəni kimiaha. ⁷ Ro iamınhi irə, piak me, nəri auər a iahamregi rərəha ia nəmisiəien me i kamo m kimaha, mətə nəgkiariien səvəi nahatətəien səkimiaha riməuvehi utə nətərigien səkimaha tukumiaha. ⁸ Nəpin kimaha iahəregi mə kimiaha hiamərər əknekın ti İərimənu səkıtaha iahəregi mə iahəuvehi mwi nimiruien. ⁹ Ia nəmri Kumwesən səkıtaha rerimaha ramagien tukumiaha. Nagienien nəha rasori pik mamə kimaha iahaməni vivi Kumwesən tukumiaha. ¹⁰ Ia nəpin me pam ia nəpin mine ia ran iahaməfwaki skai mə tahətəni mwi kimiaha, mhahatən kimiaha ia nəfe hiəreirei ihi mə nahatətəien səkimiaha triskai mwi.

¹¹ Nənə pwəh Kumwesən tata səkıtaha, mine İesu İərimənu səkıtaha, trouə suatuk riti səkimaha ti nuveheien mhətəni kimiaha. ¹² Pwəh İərimənu səkıtaha tro nokeikeien i hiamə m kimiaha me mine nərmmama me pam ruvehe masori mwi rəmwhen ia nokeikeien səkimaha rasori tukumiaha. ¹³ Ia noien i in tro rerimiahaha riskai. Nənə ia nəpin nəha İesu İərimənu səkıtaha truvehe irə irəha nərmmama ikinan me səvənhi, tihərər ia nəmri Kumwesən tata səkıtaha, mhatukwatukw, mhəmher.

4

Nəfe nəha noien nəkur əfwaki me tuho Kumwesən rerin ragien ti nirəha

¹ Piak me, takaməkeikei məkari ia narimnari nerpwin. Iahənahatən raka kimiaha ia nəfe noien sə tihə mə Kumwesən rerin ragien tukumiaha. Nipərhnienien i hiəno raka. Nənə təkwəkwni iahaməres kimiaha nənə mamhəres skai ia nəghi İesu İərimənu səkıtaha mə tihamə a iamınhi irə mamhəuvən. ² Hiəuvəkurən raka nəvhəagian me nəha səməme iahəuvei pehe m kimiaha fwe kupwən ia nəghi İesu İərimənu səkıtaha.

³ Nəri in i nəkwai Kumwesən mə kimiaha tihəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi ia kimiaha. Tihəpwəh nesi penien suatuk səvəi nipran mine nərman səməme kamhəiri əpnəpen irəha me. ⁴ Kurirə kimiaha kuatia kuatia hiəiri pran tihəkupwən mhəkurən noien sə rəmher, mo ikinan, mo nisaiien kamiri pran irə. ⁵ Tihəpwəh nirien pran ia suatuk sə hiaməkurirə a nəfe nipwramiaha rokeikei pik rəmwhen ia nərmmama səməme həreirei Kumwesən kamho. ⁶ Ia narimnari me nəha, kimiaha riti trəpwəh noien rərəha ia piəvni makres səvənhi pran uə tini. İərimənu səkıtaha trərpwin noien ərəha səvəi nərmmama me nəha səməme kamho noien nəha rəmwhen iahəuvəni skai raka tukumiaha. ⁷ Kumwesən ripkəkwein mhə kitaha mə tsamesi pen noien sə rəmkemik, mətə noien sə rəmher, mo ikinan i. ⁸ Ro pen iərmmama sə ruvei pen təkutan m nəvhəagian i, ripkə mhə ruvei pen təkutan m iərmmama, mətə ruvei pen təkutan m Kumwesən sə rauvei pehe Nənimwin ikinan səvənhi m kimiaha.

⁹ Mətə ia nɪkaren səvəi nokeikeien sə hiamo m piəvtaha me kimaha tahərai nəkukuə tukumiaha ti nəfe. Kumwesən rinahatən raka kimiaha mə tihaməkeikei mhokeikei kimiaha me. ¹⁰ Nənə pərhiən hiokeikei piəvtaha me pam fwe Masetonia. Mətə piak me iahaməres pehe mə tihamo a iamɪnhi irə mamhəuvən.

¹¹ Tihaməkeikei mamhəmwur mamharə ia narəien afafa, mamhətui atukw a ti narimnari me səkimiaha, nənə mamho wok ia rəgimiahə rəmwhən a iahəvəni raka tukumiaha i. ¹² Ia noien nəha nərmmama iruə me tuhətoni noien sə hiamo ia nəpin me mə ratukwatukw a. Nənə tihəpwəh nətigiteien ia nərmpərə me mə tuhəvəi pehe nəfe riwən təni kimiaha.

Nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha

¹³ Piak me, kimaha iahokeikei mə tihaməkeikei mhəukurən kaməfo ia nərmmama me i səməme həuvamhə mə tihəpwəh nasəkien ti nirəha rəmwhən ia nərmmama səməme nari amasan riti riwən kamheitenhi mə truvehe. ¹⁴ Kitaha saməni nɪpərhiənien mə Iesu rɪmamhə marə mətui mwɪ ia nemhəien səvənhi. Ro pen səukurən mə tuko mwɪ iamɪnhi irə ia nərmmama me i səməme həməni nɪpərhiənien ia Iesu meste hemhə. Kumwesən tripeki irəha hərərig mwɪ irəha Iesu. ¹⁵ Nəgkiariien i iahaməni pehe tukumiaha i təkwtəkwuni in nəgkiariien səvəi Iərimənu səkitaha. Kitaha i nərmmama səməme saməmiru ihi meste nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha, kitaha ko səpkukupwən mhə ia nərmmama səməme həuvamhə raka. ¹⁶ Iərimənu səkitaha truku pen fwe ia neiai mameiwaiu pehe. Ia nəpin nəha in trini nəkwən, agelo sə in rasori ia nagelo me trəkwein, kisipw səvəi Kumwesən trasək, nənə nərmmama səməme həməni nɪpərhiənien ia Kristo meste hemhə irəha tuhəkupwən mhətui mwɪ ia nemhəien səvənraha. ¹⁷ Kurirə irə kitaha i səməme saməmiru ihi tukuvehi kitaha səutə kitaha mɪnraha. Tsəutə i nəpuə me tsətoni Iərimənu səkitaha ia nimagouagou. Nənə tsarə rerin kitaha Iərimənu səkitaha. ¹⁸ Ro pen tihəni nəgkiariien me i tukumiaha me mhəuvehi utə nətərigien səkimiaha me irə.

5

¹ Mətə piak me, ia nɪkaren səvəi nəpin atukwatukw narimnari me nəha tuhəier pehe irə kimaha tahərai nəkukuə tukumiaha ti nəfe. ² Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpin i kani mə Nəpin səvəi Iərimənu truvehe rəmwhən ia rakres sə rauvehe ia nəpin. ³ Nəpin nərmmama kamhəni mə, “Narimnari me pam həmərinu, nari riti tro nehekiriən i riwən,” nənə, nərəhəien truvehe akwauakw ti nirəha rəmwhən ia pran sə təkutan rinaməmisə ti nərəhiien tini. Nənə ko irəha həpkap mhə.

⁴ Mətə piak me, kimiaha hiəpkarə mhə ia nəpitəvien rəmwhən ia nirəha. Ripkatukwatukw mhə mə nəpin nəha tro kimiaha hiəkərinari rəmwhən ia rakres riti. ⁵ Kimiaha nɪpwnəti nukuraanien me mine niranien. Ripko mhə kitaha nɪpwnəti nəpitəvien me mine nəpin. ⁶ Ro iamɪnhi pwəh səpwəh nəmwhənien ia nərmmama me i kamhapri, mətə pwəh samətui a, mhəpwəh noien rəmwhən ia nərmmama me i kamhənimwi nənimwiiən skai mamhakonə irə. ⁷ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nərmmama me i kamhapri, irəha kamhapri ia nəpin. Nənə nərmmama səməme kamhənimwi nənimwiiən skai mamhakonə irə, irəha kamho noien nəha ia nəpin. ⁸ Mətə kitaha i

4:9: Jon 13:34   **4:10:** 2Tes 3:4   **4:11:** Efes 4:28, 2Tes 3:8,12   **4:12:** 1Kor 5:12-13, Kol 4:5
4:13: Efes 2:12   **4:14:** Rom 14:9, 1Kor 15:3-4,12   **4:15:** 1Kor 15:51   **4:16:** 1Tes 1:10, 2Tes 1:7, 1Kor 15:52   **5:1:** Mat 24:36   **5:2:** Mat 24:42-44, 2Tes 3:10, Rev 3:3   **5:3:** Esik 13:10, Mat 24:39, Luk 21:34-35, Jon 16:21-22   **5:5:** Rom 13:12, Efes 5:9

nipwnæti nukuraanien me. Pwæh sætui mhæpwæh nakonsaien nænimwiiien skai. Pwæh sækwtæmhiri noien sævæi nahatætæien mine nokeikeiien. Noien naha ræmwhen ia tinari kino ia aean ramo tukuahag kwænpwenhi iærmama ti naruaçenien. Pwæh sæmri pen æknekin nætærigien sækitaha ia Kumwesæn mamheitenhi in mæ truvehimiru kitaha. Noien naha ræmwhen ia kafæfau kino ia aean ramo tukuahag kænkapwæ iærmama ti naruaçenien. ⁹Kumwesæn ripkrfi mhæ kitaha mæ niemaha sævænhi truvehe tukutaha, mætæ rimærfi kitaha mæ Iesu Kristo Iærimænu sækitaha truvehimiru kitaha. ¹⁰In rimamhæ tukutaha mæ samæmiru uæ sæuvamhæ raka tsæukuræn naræien kitaha min.^a ¹¹Ro iamînhi iræ tihæuvehi utæ nætærigien sækimiaha me, nænæ mhærpwi æknekin kimiaha me ræmwhen sæ hiamo ipwet mine.

Nævahagien me sampam

¹²Piak me, iahamæres pehe m kimiaha mæ tihæsiai nærmama me naha kamhæsese kimiaha minraha, sæmæme Iærimænu sækitaha rimæuvehi utæ iræha hasori ia kimiaha, nænæ mamhævæhag m kimiaha. ¹³Tihæsiai amasan iræha mhokeikei iræha ti wok sæ kamho. Kimiaha tihamækeikei mharæ ia næmærinuien, mhæpwæh nævisæien m kimiaha me. ¹⁴Nænæ piak me iahamæni pehe tukumiaha i mæ tihamækeikei mhægkiari skai m nærmama sæmæme kamharpaha. Nærmama sæmæme rerinraha ræpou tihægkiari vivi minraha mhæuvehi utæ nætærigien sævænraha. Hasitu ia nærmama sæmæme niskaiien sævænraha riwæn. Niemaha træpwæh næpi akwauakwien kimiaha, mætæ tiho nætærigien sækimiaha ræpwæmwis ti niræha pam. ¹⁵Trini minuæ nærmama kamho ræraha ia kimiaha, mætæ tihæpwæh nærpwiniien tai noien sævænraha. Næpin me pam tihamækeikei mhousari mæ tiho ramasan m kimiaha me mine nærmama me pam.

¹⁶Rerimiaha tramækeikei mamagien ia næpin me pam, ¹⁷nænæ, mhægkiari m Kumwesæn ia næfwakiien ia næpin me pam. ¹⁸Næpin me pam tihæni tanak ti Kumwesæn næri auær a mæ hiamaræ ia namasanien uæ næræhæien. Tiho iamînhi ti næri næ mæ in i nækwai Kumwesæn sæ in rokeikei mæ kimiaha nærmama sævæi Iesu Kristo tiho.

¹⁹Tihæpwæh niniseien Nænimwin Ikinan. ²⁰Tihæpwæh nætæ æræhæien nægkiariien sævæi iærmama riti sæ rini mæ Kumwesæn rimæuvei pen nægkiariien naha min. ²¹Hætoni amasan nænæ mhækiri amasan narimnari me pam, nænæ, mhækwtæmhiri æknekin næri amasan, ²²nænæ, mhæpwæh narimnari me pam sæmæme hæræha.

²³Pwæh Kumwesæn æpa i Kumwesæn sævæi næmærinuien ro kimiaha hiæuvehe mhæmher pam. Pwæh in ro nænimwin me pam sækimiaha, mine nimiruien me pam sækimiaha, mine nipwramiaha me pam tuhatukwatukw ia næpin Iærimænu sækitaha Iesu Kristo truvehe iræ. ²⁴Kumwesæn rinækwein raka kimiaha, nænæ, kimiaha hiæukuræn nætigiteien iræ mæ in tro narimnari me naha.

²⁵Piak me, tihæfwaki tukumaha. ²⁶Tihæni ramasan ti piævtaha me, mhakei minraha ia nakeiien sæ ræmher. ²⁷Ia næghi Iærimænu sækitaha iakani skai tukumiaha i mæ tihævsini irapw nækukuæ i m piævtaha me pam.

5:9: 1Tes 1:10, 2Tes 2:14   **5:10:** Rom 14:8-9, 1Tes 4:14   **a 5:10:** Suatuk riti mwi ti minien nægkiariien i ia vas 10 in i mæ: "In rimamhæ tukutaha mæ samapri uæ samætui tsæukuræn naræien kitaha min."   **5:11:** Jud 20   **5:12:** 1Kor 16:18, 1Tim 5:17   **5:14:** 2Tes 3:6,11,15   **5:15:** Prov 20:22, Rom 12:17, 1Tes 3:9   **5:16:** Fil 4:4   **5:17:** Luk 18:1   **5:18:** Efes 5:20   **5:19:** Efes 4:30
5:20: 1Kor 14:1,39   **5:23:** 1Kor 1:9, 2Tes 3:3   **5:25:** Kol 4:3, 2Tes 3:1   **5:26:** Rom 16:16

²⁸ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkɪtaha Iesu Kristo tramarə tukumi-aha.

Seken Tesalonaeka

Nægkiariien sã rani mã nãfe i nãkukuã

Nãkukuã i Seken Tesalonaeka Pol rimãrai. In ramara fwe Korin muvãrai raka Fas Tesalonaeka, mãkwã me nepwin hãukurau, nãnã in rãrhi pen sã i revãn. Nãrmama nepwin hãpkukurãn amasan mhã nãgkiariien sãvai Pol. Rerĩnraha rĩrhi mã Iesu truvehe akwauakw. Nãnã irãha hãpwãh wok sãvãnraha mheitenhi Iesu. Pol rĩrai nãkukuã i mã irãha tuhãukurãn mã nuveheien sãvai Iesu trãfo irã. In rĩni mã tuhamãmwwur ia noien wok meste Iesu truvehe.

Nægkiariien sã rakupwãn

¹ Iou Pol, Saelas, mine Timoti.

Nãkukuã i rauvehe tukumiaha nakalasia me fwe Tesalonaeka.

Kimiaha nãrmama sãvai Kumwesãn Tata sãkitaha mine Iãrimãnu sãkitaha Iesu Kristo.

² Pwãh Kumwesãn Tata sãkitaha mine Iãrimãnu sãkitaha Iesu Kristo trouãriari pehe namasanien mine nãmãrinuien m kimiaha.

Nãgnãginiien mine nãfwakiien

³ Piak me, nãpin me pam kimaha iahamãregi mã tahamãkeikei mhãni vivi Kumwesãn tukumiaha pam. Ratukwatukw mã tahamo iamĩnhi irã ti nãri nã mã nãpin me pam nahatãtãien sãkimiaha ruvehe mamskai mwi, nãnã nãpin me pam nokeikeiien sãkimiaha kuatia kuatia hiamo m kimiaha me ruvehe mamasori mwi. ⁴ Ro pen iahamãni irapw ti nakalasia me sãvai Kumwesãn ia kwopun me pam mã rerimaha ragien pik tukumiaha. Kimaha iahamãni iamĩnhi irã ti nãri nã mã nãpin me pam hiamãrer ãknekin ia nahatãtãien sãkimiaha, nãri auar a mã nãrmama me kamhometã kimiaha, nãnã, mamho nãmisiãien me rĩpik m kimiaha.

⁵ Narimnari me i ramahatãn pen mã nãkiriien sãvai Kumwesãn ratukwatukw a nãnã ro pen tukãtã kimiaha mã hiãmwhen tihãuvnĩmwã ia nitãtã sã Kumwesãn ramãrimãnu irã. Kamo nãmisiãien m kimiaha nãha tãkwtãkwuni ti nitãtã nãha. ⁶ Mãtã Kumwesãn in ratukwatukw. Nãrmama me i kamho nãmisiãien m kimiaha, in trãrpwin pen mwi nãmisiãien minraha, ⁷ nãnã, muvei pehe napwisiien m kitaha m kimiaha sãmãme hiamregi rãrãha. Kitaha tsãuvehi napwisiien nãha nãpin tukãtoni Iesu Kristo rier pehe irã irãha nagelo skai me sãvãnhi ⁸ ia napw sã nãgsen rasori. In trãrpwin noien rãrãha me sãvai nãrmama sãmãme hãreirei Kumwesãn mine nãrmama sãmãme hãpwãh nesi penien nãgkiariien amasan sãvai Iesu Iãrimãnu sãkitaha. ⁹ Irãha tuhãuvehi nãrpwinien riti sã trouaha irãha ia nuk nuk me fwe kwopun riti tipkãtã mhã nãmri Iãrimãnu sãkitaha ikĩn mine nukuraanien ia nãsanĩnien asori sãvãnhi. ¹⁰ Irãha tuhãuvehi nãrpwinien nãha nãpin in truvehe irã. Ia nãpin nãha nãrmama ikinan me sãvãnhi tuhãgnãgini in. Nãrmama me pam sãmãme hãni nĩpãrhienien irã tuhatoni in, nãnã nãnimenraha trier. Kimiaha mwi tiho mwi iamĩnha irã ti nãri nã mã hiãuvãni raka nĩpãrhienien ia nãgkiariien sãkimaha.

¹¹ Nãpin me pam iahamãfwaki tukumiaha mã Kumwesãn sãkitaha trãvsini kimiaha mã kimiaha nãrmama me sãvãnhi. Iahamãres mã nãfe nãtrãgien

amasan uə nəfe noien amasan ruku pen ia nahatətəien hiokēikei mə tiho, in tro irəha pam həuvehe mhəukuə ia niskaiien səvənhi. ¹² Ia noien nəha nərmmama tuhəuvehi utə nəghi Iesu Iərimənu səkitaha tukumiaha, mhəuvehi utə mwi nəghimiaha tukwe resi pen namasanien səvəi Kumwesən səkitaha mine Iərimənu səkitaha Iesu Kristo.

2

Iərmama kani mə Iəmə sə Ramərui Loa

¹ Piak me, ia nikaren səvəi nuveheien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo mine nəpin tukosəsəimwin kitaha irə səuvən mhətōni in, kimaha iahaməres kimiaha ² mə tihəpwəh nehekir akwauakwien, mhəpwəh niregiiēn rərəha trīni minuə hiəregi kani mə nəpin səvəi Iərimənu ruvəuvehe raka. Nəri auər a mə tihəregi nəgkiariien nəha ruku pen ti nənimwin riti uə nəvisaiien riti uə ia nəkukuə riti sə kani mə kimaha iahərhi pehe i tukumiaha. ³ Tihəpwəh nəseniiēn iərmama riti reikuə ia kimiaha ia suatuk riti iamīnha irə ti nəri nə mə nəpin nəha tripkuvehe mhə meste nəpin nəha kamīni trukupwən muvehe nərmmama tuhəskəmter mhəni ərəha Kumwesən, nənə iərmama nəha kani mə Iəmə sə Ramərui Loa tukətōni trier pehe, in nəha iərmama sə tukouraha in. ⁴ Nəpin trier pehe irə, in trīni ərəha pam narimnari me səməme kaməfwaki pen minraha mine narimnari me pam səməme kamīni kumwesən ia nirəha. In truvehi utə atukw a in irənəh ia narimnari me nəha, muvniwə məkure ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən, nənə mīni mə in Kumwesən.

⁵ Rafo? Hiənənouenou mə nəpin iakinamarə kitaha m kimiaha, iakamini pehe narimnari me i tukumiaha? ⁶ Nənə hiəuvəukurən raka nəfe ramo tukuahag iərmama nəha təkwtəkwuni mə ia nəpin atukwatukw səvənhi tukətōni in trier pehe. ⁷ Ipwet mine nərmmama kamhərui afafa raka Loa, mətə iərmama sə ramo tukuahag irəha mə tuhəpwəh noien ia kwopun rukuraan ikin, in tro iamīnhi irə meste Kumwesən ruvehi raka in. ⁸ Ia nəpin nəha tukətōni Iəmə sə Ramərui Loa trier pehe. Mətə Iərimənu səkitaha Iesu trəse əpune in ia nīmətəgi truku pen ia tərhun. Nəpin Iesu trier pehe irə nuveheien səvənhi trouraha iərmama nəha. ⁹ Iəmə sə Ramərui Loa truvehe mo narimnari me ia niskaiien səvəi Setan. In tro nīmətəien eikuə me, mine narimnari me səməme kamərkərinari irə, ¹⁰ mine nifeifeiēn me səpəmsəpə səməme həkətkwatukw mhə. Ia noien nəha in treikuə ia nərmmama səməme kamhesi pen suatuk səvəi nemhəien. Kumwesən trouraha irəha ti nəri nə mə kamhəni mə həpwəh nokeikeiēn nəgkiariien pərhiēn sə rukurən nuvehimiriēn irəha. ¹¹ Ti noien nəha səvənraha, Kumwesən trərhi pen nifeifeiēn skai riti ti nirəha mə tro irəha həni nīpərhiēnien ia neikuəien. ¹² Ro iamīnhi irə nərmmama me pam səməme həkīni mhə nīpərhiēnien ia nəgkiariēn pərhiēn, mətə rerinraha ragien ti noien sə rīpkətkwatukw mhə, Kumwesən trərpwīn noien ərəha me səvənraha.

Nəkur Tesalonaeka tuhaməkeikei mhərər əknekīn

¹³ Mətə piak me, Iərimənu səkitaha rokeikei kimiaha. Ia nəpin me pam kimaha tahaməkeikei mhəni vivi Kumwesən tukumiaha ti nəri nə mə in rīmərfi kimiaha fwe tui mə truvehimīru kimiaha. Nənə in ruvehimīru kimiaha ia niskaiien səvəi Nənimwin səvənhi sə ro hiəuvehe mhəmher, mho nəkur ikinan me səvənhi, nənə muvehimīru kimiaha ti nəri nə mə kimiaha hiəni nīpərhiēnien ia nəgkiariēn pərhiēn səvənhi. ¹⁴ Kumwesən rinəkwein

ia kimiaha ti narimnari me naha ia nægkiariien amasan sə iahaməvisau irapw mə tihəuvehi pəri nasorieren sə İərimənu səkitaha İesu Kristo rauvehi fwe ia neiai. ¹⁵ Ro iaminihı irə, piak me, tihərer əknekin, mhəkwtəmhiiri əknekin nægkiariien me səməme hiəuvəregi raka iahamahatən kimiaha irə ia tərhumaha mine ia nəkuə.

¹⁶ Kumwesən Tata səkitaha rokeikei kitaha, maməriari pehe namasanien səvənhi m kitaha. Ia nəpin me pam in rauvehi utə nətərigien səkitaha, nənə mamə kitaha saməregi ramasan ti nəri nə mə saməmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. İakəfwaki pen min mine İesu Kristo İərimənu səkitaha maməres mə irau ¹⁷ trouvehi utə rerimiaha nənə rauo kimiaha hiəskai ti noien noien amasan mine ninien nægkiariien amasan me pam.

3

Kaməres nəfwaktien

¹ Piak me, in i nægkiariien sampam. Tihəfwaki tukumaha mə nægkiariien səvəi İərimənu səkitaha trevən akwauakw ia kwəpun me pam, nənə, nərmama tuhəsiəi mhəsi pen rəmwhen a ia kimiaha hiəməsiəi mamhesi pen.

² Tihəfwaki tukumaha mə Kumwesən truvehi raka kimaha ti nəkur ərəha me, ti nəri nə mə komhə nərmama pam kamhahətətə ia Kumwesən. ³ Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia İərimənu səkitaha. In tro kimiaha hiəskai, nənə mətui amasan tukumiaha ti Setan mə trəpwəh nourahaien kimiaha. ⁴ Nənə kimaha iahəukurən amasan ia nəmri İərimənu səkitaha mə təkwəkwni nəha kimiaha hiəmo nəfe iahaməni, nənə, tihəmo iaminihı irə mamhəuvən. ⁵ Pwəh İərimənu səkitaha triri rerimiaha ia nokeikeien səvəi Kumwesən, mo hiərer əknekin ia nəerrien səvəi Kristo.

Kinise narpahaien

⁶ Nənə təkwəkwni piak me, iahəni pehe nəkwamaha tukumiaha i ia nəghi İərimənu səkitaha İesu Kristo mə tihəməkeikei mhərer isipwin ti piəvtaha me səməme kamharpaha, mhəpwəh nesi penien nægkiariien sə iahənəvhəg raka m kimiaha irə. ⁷ Kimiaha hiəuvəukurən raka mə tihəmo rəmwhen a ia kimaha. Nəpin iahənamarə kitaha m kimiaha fwe kupwən, iahəpkarpaha mhə. ⁸ Kimaha iahəpkani mhə nəveginien sə iərmama riti ruvei pehe əuər a m kimaha. Mətə ia nəpin mine ia ran iahaməsese mamhowok. İahəpwəh nokeikeien mə tahəuvei pehe wok skai m kimiaha ti nəkwəmənien kimaha.

⁹ Hiəukurən mə ramasan a ko iahəres pehe nasituien iaminihı, mətə iahəpkə mhə. İahəuvei pehe noien səkimaha m kimiaha rəmwhen ia noien riti sə tihəuvnhi. ¹⁰ Nənə nəpin iahənamarə kitaha m kimiaha, iahəuvei pehe nægkiariien i m kimiaha mə, “Trini minua iərmama rəpwəh noien wok, kəpwəh nuvehi penien nəveginien min.”

¹¹ İahaməni iaminihı irə ti nəri nə mə iahəmregi mə nərmama nəpwən nəha irəha kamharə kimiaha minraha mamharpaha, mamhəgkiari pik, mhəpkə mhə wok. ¹² Ro pen nərmama səməme kamho iaminihı irə, kimaha iahaməni pen ti nirəha i, nənə mamhəgkiari skai minraha ia nəghi İərimənu səkitaha İesu Kristo mə tuhaməkeikei mharə afafa, mamho wok ti nuvehiien nəveginien sənənraha. ¹³ Nənə kimiaha piak me tiho noien sə ratukwatukw mhəpwəh nəpouien i.

¹⁴ Trini minua iərmama riti rəpwəh nesi penien nægkiariien səkimaha ia

nəkukuə i, nənə, tihaməkeikei mho pwəh nərmama həukurən mə in sin. Nənə mhəpwəh nevəniēn ipaka tukwe pwəh rauris ti noien səvənhī. ¹⁵ Mətə tihəpwəh nəm wəkūiēn i ti nəri nə mə in piəvmiaha riti, nənə ramasan mə tihərpwi atukwatukw in.

Nəgkiariēn sampam

¹⁶ Pwəh Iərimənu səvəi nəmərinuēn in əpa truvei pehe nəmərinuēn m kimiaha ia nəpīn me pam ia noien me pam. Pwəh Iərimənu səkitaha tramarə tukumiaha pam. ¹⁷ Iou Pol iakamrai nəgkiariēn i ia rəgik mamini ramasan tukumiaha. Ia nəkukuə me pam iakamrai iamīnhi irə mə tihəukurən nīraiēn səiou. In i nīraiēn səiou iakamrai iamīnhi irə. ¹⁸ Pwəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu Kristo tramarə tukumiaha pam.

Fas Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəkukuə me i Pol rimərai, Fas mine Seken Timoti mine Taetas, kani mə nəkukuə me səvəi pasta me, ti nəri nə mə haməgkiari ia wok mine noien səvəi pasta me. Timoti rinətui fwe Listra. Səvənhi tata iəmə Kris, mətə səvənhi mama pran Isrel. Səvənhi mama ramahatən in ia Nəkukuə Ikinan ia nouihien səvənhi. Pol ramevən maməvisau irapw nəgkiariien amasan səvəi Kristo. Ia navənien səvənhi sə ro kəru irə Timoti rukurirə in. In ramasitu ia Pol ia wok səvənhi. Nəpin Pol rimərai nəkukuə i, Timoti ramo wok rəmwhen ia iahatən mine iəmə asori səvəi nakalasia me fwe Efesas. Timoti in təmaruə riti, mətə ruvehi wok səvəi niriiən nakalasia me. Ro pen Pol rirai nəkukuə i revən tukwe. Ia nəkukuə i Pol ramasitu irə maməvəhag min ia wok səvənhi. Pol raməvəhag min mə traməkeikei məsiari ti nahatən eikuə me mine nahatənien me səvənraha səməme həpwəh natukwatukwien. Pol rokeikei pik Timoti, ro pen ruvei pen nəvəhagien me min mə trəfo irə ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kumwesən.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. Kumwesən sə rauvehimiru kitaha mine Iesu Kristo sə saməmri pen əknekən nətərigien səkitaha irə irau krouni nəkwanrau mə tako.

² Iakamrai nəkukuə i mik, Timoti. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərik pərhiən. Pwəh Tata Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine nəpien mine nəmərinuien mik.

Timoti trinise nahatən eikuə me

³ Fwe kupwən, ia nəpin iakinamevən fwe profens Masetonia, nənə, iakini pehe tukw ik i mə tikamarə pəpim ia taon nəha Efesas. Nərmama nəpwın nəha ikin hamarə irəha kamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien atukwatukw. Mətə ik tikinise irəha mə tuhəpwəh noien noien nəha. ⁴ Tikini pen ti nirəha i mə tuhəpwəh nətərig pikien ia kwənagei eikuə me mine nəgkiariien sə rani pik kwənəkwus me səvəi kaha kupwən me. Nəgkiariien me nəha kamhəvi pehe a nəvisien me. Ko həpkasitu mhə ia iərmama riti mə tro wok səvəi Kumwesən. Wok nəha nərmama səməme kamhahatətə a kamho. ⁵ Tikəvəhag m nərmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei irəha me. Pwəh rerinraha rəmher. Pwəh irəha hamo a noien me səməme irəha həukurən mə ramasan. Pwəh irəha hahatətə pərhiən ia Kumwesən. ⁶ Nərmama nəpwın hənəpwəh noien me i, mhənəti karen, mhəuvəvən ti nəgkiariien sə nıpwran riwən. ⁷ Irəha hokeikei pik nahatanien Loa, mətə həreirei nıpwrai nəfe kamhəni, nəri əuər a mə kamhəgkiari skai tukwe mə həukurən.

⁸ Kitaha səukurən mə Loa in ramasan, mətə nərmama tuhaməkeikei mha-hatən nərmama irə ia noien atukwatukw səvənhi. ⁹ Kitaha səukurən mwı mə kıpəmri mhə Loa raməmak ti nəkur atukwatukw me, mətə kəmri Loa raməmak ti nəkur kamhərui loa, mine nəkur kənkəpwənraha riskai, mine nəkur həpkahatətə mhə ia Kumwesən, mine nəkur kamho noien ərəha, mine nəkur həpkə mhə nəkur ikinan me, mine nəkur həpkəmher mhə, mine nəkur kamhousi əpune tata mine mama səvənraha, mine nəkur kamhousi əpune nərmama. ¹⁰ Kəmri Loa raməmak ti nərman mine nıpran səməme kamhəiri

əpnəpen irəha me, mine nərman səməme kamhəiri atukw a irəha me, mine nərmama kamhakres iərmama mə tuhoslef irə, mine ieikuə me, mine nəkur kamheikuə ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikin, mine nəkur kamho noien ərəha me nepwīn mwi. Ouəh, nīpərhienien kəmri Loa raməmak ti nəkur kamho narimnari me pam nəha sə ramərariki nəgkiariien kama-hatən nərmama irə sə ratukwatukw. ¹¹ Kumwesən in rasori mukaraan nərmama kamhəgnəgini in. Nəgkiariien atukwatukw nəha iakani raməmak ia nəgkiariien amasan səvənhi. In rinəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəgik, nənə iakaməvisau irapw i.

Iesu rinapi Pol

¹² Iesu Kristo Iərimənu səkitaha sə ramo iakiskai ti noien wok səvənhi, iakani tanak tukwe in ti nəri nə mə in rinəkiri iou mə iakəmwhen, mətigite ia nīrak, məmri iou iakamo tukwini nari min. ¹³ Fwe kupwən, iou iərmama riti sə iakani ərəha nəghin, nənə mamometə nərmama me səvənhi, mamousi pik irəha. Mətə in rapi iou ti nəri nə mə iapkini mhə ihi nīpərhienien irə, nənə, mireirei mə nəfe nəha iakamo. ¹⁴ Iərimənu səkitaha rətəgi irapw namasanien səvənhi ia nīrak rasori pik irəhar nahatətəien mine nokeikeien sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁵ In i nəgkiariien pərhien, nənə, kitaha pam tsaməkeikei mhəni nīpərhienien irə. Iesu Kristo riməuvehe ia tīprənə i mə truvehimiru nərmama ərəha me. Iou iəmə iakərəha anan məpi raka pam irəha. ¹⁶ Mətə Iesu Kristo rinapi iou mə iou iakərəha anan rəmwhen ia nīmətəien riti sə ramahatən mə nətərigien səvənhi rəpwəmwis nīpko mhə sampam ramevən ti nərmama ərəha me, pwəh nərmama nepwīn hətəni mho rəmwhen sə iakino həni nīpərhienien irə, nənə in truvei pen nīmīruien rerin minraha. ¹⁷ Kumwesən in Iərimənu rerin. In rīpkemhə mhə. Ko səpkətəni mhə. Nənə in əpa in Kumwesən. Pwəh nisaiəien mine nəgnəginiien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

¹⁸ Nəgkiariien i iakani pehe tukw ik i təkwtəkwni, nərīk Timoti, rəmwhen a ia nəgkiariien me nəha profet me nepwīn həməni ia niram fwe kupwən. Tikuvehi nəgkiariien me i pwəh hasitu ia niram ia naruagianien amasan sə ikamaruagən irə. ¹⁹ Tikaməkeikei məkwətəmhirī əknekīn nahatətəien səim, məpwəh noien nari riti sə tɾo ik ikregi fwe ia rerim mə ikino nərəhəien. Nərmama nepwīn ho noien me nepwīn sə həkurən mə rərəha, nənə ia noien nəha hənouraha nahatətəien səvənraha rəmwhen ia nitətə sə rəpɾuə ia nīmaha. ²⁰ Iəmə mi nəha Hameneus mine Aleksanta irau mwi nəha irəha minraha. Iou iakinəsəni raka irau mə krouəmak ia rəgi Setan pwəh krouukurən mə trouəpwəh nini ərəhəien Kumwesən.

2

Nəvəhagien me ia nīkaren səvəi nəfwakiien

¹ Nəri sə iakokeikei mə takukupwən mīni ro iamīnhi irə. Tikəvəhag m nərmama me səkitaha mə irəha tuhaməkeikei mhəfwaki m Kumwesən ti nərmama me pam, nənə mhəres in mə trasitu ia nīrəha, muvei pen nəfe riwən ti nīrəha. Nənə tuhaməkeikei mhəni mwi tanak ramevən ti Kumwesən ti nīrəha. ² Irəha tuhəfwaki ti kig me mine nərmama me pam səməme kamhəuvehi nasoriien mə kitaha tsarə ia nəmərinuien mine narəien

1:11: 1Tim 6:15   **1:12:** Wok Me 9:15, Kal 1:15-16, 1Kor 15:9-10, Kal 1:13   **1:15:** Luk 15:2, 19:10

1:17: Rom 16:27   **1:18:** 1Tim 6:12, Jut 3   **1:19:** 1Tim 3:9   **1:20:** 2Tim 2:17, 2Tim 4:14, 1Kor

5:5   **2:2:** Efes 6:18, Fil 4:6

afafa, mharə irə, mhəsiəi Kumwesən, nənə mhesi pen noien atukwatukw me. ³ Noien i ramasan nənə nəpɪn Kumwesən səkitaha sə rauvehimɪru kitaha trətəni rerin ragien. ⁴ In rokeikei mə truvehimɪru nərmama me pam, nənə mokeikei mə irəha tuhəuvehe mhəukurən nəgkiariien pərhien səvənhi. ⁵ Kumwesən kuatia a ramarə, nənə, Iərmama kuatia a ramərer ia nɪmwɾhenhi Kumwesən mine nərmama məvi sɪmwɪn irəha. Iərmama nəha in nəha Iesu Kristo ⁶ sə rɪməuvei pehe atukw a in ia nəpɪn atukwatukw ti nərəkuien suatuk səvəi nərmama me pam mə trifi irəha ia noien ərəha me səvənraha. Nənə ramahatən mə Kumwesən rokeikei mə truvehimɪru nərmama me pam. ⁷ Nəri in i kuvehi utə iou tukwe aposol mine iahatən səvəi nərmama rɪpko mhə irəha nəkur Isrel mə takəvisau irəpw nəgkiariien amasan mɪnrəha sə raməgkiari ia nahatətəien mine nɪpərhienien. (Iakani pərhien iapkeikuə mhə.)

⁸ Ro iamɪnhi irə iakokeikei mə ia kwopun me pam nərman me tuhəuvehi utə rəgɪnrəha rəmher, mo ikinan i, nənə mhəfwaki m Kumwesən. Irəha tuho iamɪnha irə mhəpwəh niemaha mine nəvisəien.

⁹ Nənə iakokeikei mə nɪpran me tuharkahu ia tɪnari sə ratukwatukw a, rɪpko mhə tɪnari kavi nətərigien səvəi nərman irə, uə tɪnari kamarkahu i kamərpwi tukwe. Rərəha mə ho nɪmwai nukwənenraha mə tuhərpwi tukwe uə həuvehi pen marəmarə me kɪno ia kol mine perel me, uə harkahu tɪnari nənimen rutə pik. ¹⁰ Irəha tuhaməkeikei mharkahu ia noien amasan me rəmwhen ia karkahu səvənraha, ti nəri nə mə in i noien atukwatukw sə nɪpran me səməme kamhəni mə irəha hokeikei Kumwesən tuho.

¹¹ Nəpɪn kamahatən nakalasia me, pwəh nɪpran me hafafa mhəpwəh nəgkiariien, mhəsiəi nahatən me, mhəuvehi nukurənien. ¹² Iou iapkeseni mhə mə nɪpran tuhatətən uə hərəmənəu ia nərman. Irəha tuhaməkeikei mhafafa, ¹³ ti nəri nə mə fwe kupwən Kumwesən rɪməkupwən mo Atam kurirə ro If. ¹⁴ Nənə rɪpko mhə Atam nə Setan rɪməkupwən meikuə irə nənə ro nəkwən, mətə If rɪno nəkwai Setan nənə məruɪ nəgkiariien səvəi Kumwesən. ¹⁵ Mətə mə pran raməmwur pen ia nahatətəien, mine nokeikeien, mine noien sə rəmher mo ikinan i, nənə in prən afafa, nəpɪn raməmɪsə ti tɪni mə trətui, Kumwesən trətui amasan tukwe muvehimɪru in.

3

Noien səvəi elta me mine tikon me

¹ In i nəgkiariien pərhien. Trini mɪnuə iərmama riti rokeikei mə truvehe iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me, nənə, in rɪnokeikei wok riti sə ramasan. ² Iəmə asori sə rauvehi wok nəha noien səvənhi traməkeikei mo iamɪnhi irə. Kəpwəh nətəien noien ərəha riti irə. In səvənhi pran kuatia a. Rɪpko mhə in iərmama sə ramənɪmwi pik, mətə in nətərigien səvənhi raməmak amasan ia nəpɪn me. In iərmama sə kamsiəi in. In iərmama sə raməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmama pwɪspwɪs me. In iahatən amasan riti. ³ Iərmama sə ramənɪmwi pik uə ramousi iərmama ko rɪpkuvehi mhə wok i. Mətə iərmama sə noien səvənhi ramasan məpou, rəpwəh nəvisəien, nɪpkokeikei pik mhə mane, in rukurən nuvehiien wok i. ⁴ In traməkeikei miri amasan nərmama kamharə ia nəkwai nɪmwə səvənhi, nənə mo nɪpwnətɪn me tuhəsiəi in mho nəgkiariien səvənhi. ⁵ Trini mɪnuə iərmama riti rɪreirei niri amasanien

nərmama kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi, nənə, trəfo miri amasan nakalasia me səvai Kumwesən? In rirerei noien. ⁶ Iərmama rahatətə vi a ia Iesu ripkəmwhen mhə mə truvehi wok i kamo rərpwi tukwe mīmwei pen ia nərəhainen sə Setan rino nənə Kumwesən rəpwin noien ərəha səvənhi. ⁷ Rəmwhen a mwi iərmama sə rauvehi wok iamīnhi nərmama me fwe irua tuhaməkeikei mhəni amasan in kamo in rimwei pen ia kwənkru səvai Setan nənə kini ərəha in.

⁸ Ia noien a mwi nəha tikon me noien səvənraha traməkeikei mo iamīnhi irə. Irəha nərmama səməme kamsiai irəha. Nəgkiariien səvənraha ripko mhə kəru. Həpkənīmwi pik mhə nənīmwiien skai rəmwhen ia waen. Irəha həpkokeikei pik mhə mane. ⁹ Irəha tuhaməkeikei mhəkwtəmhiri noien səvai nahatətəien Kumwesən rino pui pehe ia nətərigien səvənraha sə rəmher. ¹⁰ Nərmama səməme hokeikei mə tuhəuvehi wok səvai tikon, nakalasia me tuhaməkeikei mhəkupwən mhətə amasan irəha. Trini minuə həpkətə mhə noien ərəha riti ia nirəha, nənə, irəha həukurən nuvehiiien wok nəha.

¹¹ Ia noien a mwi nəha nīpran me səvai tikon me^a noien səvənraha traməkeikei mo iamīnhi irə. Irəha nīpran me səməme kamsiai irəha. Ripko mhə irəha nīpran me səvai niniien nīkare iərmama uə nīpran me səvai nənīmwiien, mətə irəha nīpran me səməme nərmama həukurən nətigiteien ia nirəha ia narimnari me pam.

¹² Iərmama riti sə rauvehi wok səvai tikon traməkeikei miri pran kua-tia a, nənə, miri amasan nīpwnətīn me mīne nərmama pam kamharə ia nəkwai nimwə səvənhi. ¹³ Nərmama səməme kamho amasan wok səvai tikon nəghinraha tramasan irə, nənə, irəha tuhəpkehekir anan mhə mhəgkiari ia nahatətəien səvənraha sə ruku pen ti Iesu Kristo.

¹⁴ Təkwtəkwuni nəha, nəpīn iakamrai nəkukuə i mik, rərīk ramrhi mə trīpko mhə tui iakuvehe mətōni ik. ¹⁵ Mətə trini minuə iapkuvehe akwauakw mhə, nənə, nəkukuə i tro nukurənien i mik mə nəfe nəha noien ratuk-watukw nərmama me ia nəkwai nimwə səvai Kumwesən tuho. Nərmama ia nəkwai nimwə nəha kani irəha mə nakalasia me səvai Kumwesən sə ramīru, irəha hənwhen ia pos asori mīne nəri skai kavvrhəkin nimwə ia təkuren, mamhīrhan nəgkiariien pərhiēn. ¹⁶ Nənə nīpərhiēnien nəgkiariien i kino pui pehe in nukune nahatətəien səkitaha rani nari riti rasori, mani mə, "In riməier pehe tukutaha nīpwrən rəmwhen ia nīpwrataha.

Nənīmwin Ikinan rahatən amasan mə in iəmə atukwatukw. Nagelo me hətōni in.

Kəvisau irapw nəgkiariien səvənhi ia tənəmtənə me. Nərmama me i ia təkure tīprənə i həni nīpərhiēnien irə.

Kuvehi utə in revən fwe ia neiai."

4

Pol raməvəhag m Timoti

¹ Nənīmwin Ikinan rani irapw amasan mə tramevən ipaka ti nəpīn sam-pam nənə nərmama rəpwin tuharaka ia nahatətəien səvənraha, mhəuvən mhətərig pik ia nənīmwin me səməme kamheikuə mīne nəgkiariien me səməme nəremhə me kamhahatən. ² Nəgkiariien me nəha ieikuə me

3:7: 2Kor 8:21   **3:11:** Taet 2:3   ^a **3:11:** Suatuk riti mwi ti nuvsiniien nəgkiariien i ro iamīnhi irə. "Ia noien a mwi nəha, tikon nīpran me noien səvənraha traməkeikei mo iamīnhi irə. Irəha nīpran me səməme kamsiai irəha. Ripko mhə irəha nīpran me səvai niniien nīkare iərmama uə nīpran me səvai nənīmwiien, mətə irəha nīpran səməme nərmama həukurən nətigiteien ia nirəha ia narimnari me pam."   **3:15:** Efes 2:19-22   **3:16:** Jon 1:14, Mak 16:19   **4:1:** 2Tim 3:1, 2Tes 3:3, 1Jon 2:18, Jul 18

nepwin tuhəni irapw. Nətərigien səvəi ieikuə me nəha rinəərəha anan ro pen həpkregi sas mhə fwe ia rerinraha noien əərəha me səməme irəha kamho. ³ Irəha tuhənise iərman ti niriien pran, nənə, mhənise mwī irəha ti nəniiien nəveginien me nepwin. Mətə Kumwesən rino nəveginien me nəha mə tukəni. Nənə nərmama səməme kamhəukurən nəgkiariien pərhiien, həni nīpərhiienien irə, həukurən nuvehiien, mhəfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe, mhəni. ⁴ Nəveginien me pam Kumwesən rino ramasan a. Nari riti riwən nərmama tuhəpwəh nənien. Nərmama həukurən nənien nəveginien me pam trini minuə həfwaki mhəni vivi Kumwesən tukwe. ⁵ Nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəfwakiien iamihhi krauo nəveginien me pam hamasan a ti nəniiien.

⁶ Trini minuə ikani irapw nəgkiariien i m piəvtaha me, ik iərmama riti sə ikamo tukwini amasan nari m Iesu Kristo. Nənə ramahatən mə ikimruə ia nəgkiariien pərhiien me səvəi nahatətəien səkitaha mine nəgkiariien amasan kamahatən nərmama irə sə ikinesi pen raka. ⁷ Tikəpwəh nətərigien ia kwənagei eikuə me səməme nərmama həpkisiai mhə ia Kumwesən kamhəni. Nəpin me pam tikaməkeikei mamarkut mamō noien me səməme Kumwesən rokeikei. ⁸ Həukurən trini minuə ikamarkut mə nīpwrām triskai, noien nəha ramasan. Mətə trini minuə ikamarkut nəpin me pam mə tiko noien me səməme Kumwesən rokeikei, noien nəha ramasan məpi raka. Trasitu ia niram ia nimiruien səvəi ipwet mine mine nimiruien sə truvehe kurirə.

⁹ In i nəgkiariien pərhiien nənə kitaha pam tsaməkeikei mhəni nīpərhiienien irə. ¹⁰ Kitaha samarkut mamhəsese ti nəgkiariien i mə sənəmri pen əknekīn raka nətərigien səkitaha ia Kumwesən sə ramiru. In rauvehimiru nərmama pam, mətə in rauvehimiru pərhiien irəha səməme kamhəni nīpərhiienien irə.

¹¹ Tikəvəhag m nərmama mahatən narimnari me i. ¹² Pwəh nərmama tuhəpwəh nətə puuien ik ti nəri nə mə ik təmaruə a riti, mətə tikəmwur ia nəpin me mə ik iərmama riti nəkur əfwaki me həukurən nukurirəien təmwki nisum ia nəgkiariien, ia noien, ia nokeikeiien, ia nahatətəien, mine ia noien sə ratukwatukw məmher. ¹³ Tikaməkeikei mo wok i səvəi nəvsiniien Nəkuə Ikinan m nərmama. Tikəvisau mahatən irəha ia nəgkiariien pərhiien. Pwəh ruvehe mo səim wok tramərer kupwən ia nimiruien səim meste takuvehe. ¹⁴ Timoti, Kumwesən riməuvei pehe nasituien səvənhi mik ti noien wok səvənhi. In riməuvei pehe nasituien nəha nəpin elta me səvəi nəfwakiien hənəmri utə rəginraha ia niram. Ia nəpin nəha profet me nepwin irəha mwī hənəni irapw nəgkiariien sə Kumwesən riməni ia niram. Tikəpwəh nəpwəhien nasituien nəha raməmak auər a.

¹⁵ Tikaməkeikei mo narimnari me nəha iakani. Tikaməmə mamō wok me nəha pwəh nərmama pam hətoni nimiruien səim mine wok səim rautə amasan. ¹⁶ Tikətui amasan tukw ik mine nəgkiariien sə ikamahatən nərmama me irə. Nəpin me pam tiko iamihhi irə. Trini minuə iko, nənə, tikuvehimiru ik mine nərmama səməme kamhətərig ik.

5

Nīpran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha

4:3: Jen 9:3, Rom 14:6, 1Kor 10:30-31   **4:4:** Jen 1:31, Wok Me 10:15   **4:7:** 1Tim 1:4, 6:20, 2Tim 2:16   **4:8:** 1Tim 6:6   **4:9:** 1Tim 1:15   **4:10:** 1Tim 2:3-4   **4:12:** Taet 2:15   **4:14:** 2Tim 1:6, Wok Me 6:6, 8:17   **4:15:** 1Tim 5:22

¹ Tikəpwəh nəgkiari skaiien m nərgharə me, mətə tikəgkiari amasan mınraha rəmwhen mə irəha tata me səim. Tikəgkiari m ntəmaruə me rəmwhen mə irəha piam me, ² mægkiari m nıprənemə me rəmwhen mə irəha mama me səim. Tikəgkiari m nıpran vi me rəmwhen mə irəha kıtirimam me. Nəgkiariien sə tikini pen ti nırəha i traməkeikei matukwatukw pam məmher.

³ Nıpran me nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha səməme kamharə əpa, nakalasia me tuhaməkeikei mhasitu ia nırəha. ⁴ Mətə mə nıpwənəti nıpran me nəha fwe uə nımwıpwınraha me, tikahatən irəha i pwəh həukurən mə nəri sə irəha tuhəkupwən mho mhəsiai Kumwesən irə, in i tuhətui amasan ti nərmana səməme kamharə ia nəkwai nımwə me səvənraha. Noien nəha rəmwhen mə kamhərpwin tai nasıtuien m tata me səvənraha mine mama me mine kaha me. (Noien nəha ramasan ia nəmri Kumwesən mamə rerin ragien.) ⁵ Mətə pran sə iərman səvənhi remhə məpwəh in əpa anan ramarə, in raməmri pen əknekin nətərigien səvənhi ia Kumwesən. Ia nəpin me pam ia nəpin mine ia ran raməfwaki m Kumwesən mə trasitu irə. ⁶ Mətə pran sə ro iamınhi, trini minuə ramətərig pik ti narimnari me səvai nıpwran ti niregien ramasan irə, in ramiri, mətə ia nənımwin rəmwhen mə ruvamhə raka. ⁷ Tikuvei pen nəvəhagien me i mınraha mə irəha tuhaməkeikei mamho. Pwəh kəpwəh nətoniien nərəhainen riti ia nırəha. ⁸ Iərmama riti traməkeikei mətui amasan ti nəkur imwəni me, nənə mukupwən mətui amasan ti səməme kamharə ia nəkwai nımwə səvənhi. Mətə trini minuə rıpkə mhə, ramahatən pen mə in rıpkahatətə pərhiien mhə ia Kumwesən. In rərəha məpi raka iərmama sə rıpkahatətə mhə.

⁹ Trini minuə pran riti səvənhi iərman remhə məpwəh in, mətə nuk səvənhi rıpkeste mhə ihı sikisti, tikəpwəh nırai penien nəghin ia nəkukuə səvai nasıtuien. Ikukurən nırai penien nəghin trini minuə fwe kupwən səvənhi iərman kuatia a, ¹⁰ nənə nəghin ramasan ia noien amasan me səvənhi, rəmwhen mə rinətui amasan ti nıpwənətin me mamevən meste hərpwinari, maməsevər ia rukwənu səvənhi ti nərmana pwıspwıs me, mamaikuas ia nisui nərmana me səvai Kumwesən, mamasitu ia iavən ərəha me. Trini minuə ramo noien amasan me pam iamınhi, ikukurən nırai penien nəghin ia nəkukuə nəha.

¹¹ Mətə tikəpwəh nırai penien səməme həkəprənemə mhə. Kurirə trini minuə nətərigien səvai nesi penien mwi iərman ruvehe miskai ia rerınraha məpi raka nətərigien səvənraha ia Kristo, nənə irəha hənə tuhesi pen mwi nərman, ¹² nənə tukəkiri irəha minuə hənə noien ərəha mhərui nəgkiariien səvənraha mine nəfe həmənı fwe kupwən mə tuho. ¹³ Nənə rərəha mwi ti nəri nə mə tuhəuvehe mho irəha rarpaha me, mhəuvən ia nımwə riti mhəier mhəuvən ia riti. Nənə tuhəpkuvehe əpa mhə mho irəha rarpaha me, mətə tuhəuvehe mwi mho irəha nıpran me kamhəni nıkare iərmama, nənə mhəpwəh noien wok, mamhəni nəgkiariien me rıpkatukwatukw mhə mə tuhəni. ¹⁴ Ro iamınhi irə iakani pen ti nıpran me nəha səməme həkəprənemə mhə mə ramasan tuhesi pen mwi nərman, mhərəhi nıpwənətinraha me, mhətui amasan ti nərmana səməme kamharə ia nəkwai nımwə me səvənraha. Nənə trini minuə ho iamınhi irə, nənə nərmana səməme haməmwəki kıtaha ko həkini mhə nəgkiariien ərəha riti mhəuəsi kıtaha irə. ¹⁵ Mətə nıpərhiienien nıpran me nepwin hənəpwəh raka suatuk atukwatukw nənə mamhəkurirə Setan təkwtəkwuni.

¹⁶ Nıpran me i səməme kamhəni nıpərhiienien ia Iesu tuhaməkeikei mhətui amasan ti nıpran me i ia kwənəkwas səvənraha səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha. Irəha tuhəpwəh naraka penien irəha m

nakalasia me mə tuhamətui amasan ti nirəha. Nənə ro iamınhi irə nakalasia me tuhəkurən nasituien ia nıpran me i səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha əpa anan kamharə.

¹⁷ Nəmə asori me səvəi nəfwakiien səməme kamhəiri amasan nakalasia me, nakalasia me tuhaməkeikei mhəsiai irəha, nənə mhərəku irəha. Tuhəkupwən mho iamınhi irə ia elta me səməme kamhəsese mamhəvisau mamhahətən.

¹⁸ İakani iamınhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə İkinan rani mə, “Tihəpwəh nərihi təriniien tərhuı kau nəpın rameivə testesi kwənuni wit mə tekın trier raka.” Nənə Nəkukuə İkinan rani mwi mə, “İərmama sə ramowok ratukwatukw mə tukərəku in.” ¹⁹ Tikəpwəh nətərigien nəgkiariien səvəi iərmama kuation a sə rani mə elta riti səvəi nəfwakiien ramo noien ərəha, mətə mə iərmama kəru uə kahar kamharni, nənə, ikətəriq ia səvənrahar nəgkiariien. ²⁰ Nənə elta me nəha səməme kamho noien ərəha, tikinise irəha ia nəmri nərmana pam mə elta me nepwın mwi tuhəhekır noien noien ərəha.

²¹ İa nəmri Kumwesən, İesu Kristo, nagelo me səməme Kumwesən rımərfi raka irəha, iakani pehe tukw ik i mə tikaməkeikei mamesi pen nəgkiariien me səiου ia noien sə ratukwatukw. Tikəpwəh noien noien əpə iti m iərmama riti, nənə, mo mwi səpə iti m iərmama riti mwi. Mətə tiko rəmnamwhen ia nirəha pam.

²² Tikəpwəh nəmri utə akwauakwien rəgim mi ia iərmama riti məfwaki pen min mə truvehi wok səvəi nəfwakiien. Trini minuə in iərmama riti səvənhi fwe ikın nərəhaien, nənə, səvənhi nərəhaien trarə ia niram rəmwhen mə ik mwi ikiməuvehi nərəhaien səvənhi. Mətə ia nəpın me pam tikəmher.

²³ (Ripkamasan mhə mə tikamanımwı a nuı, mətə ramasan mə tikanımwı ouıhi waen kwopti pwəh rasitu ia tipwım mine nemhəien me sə ramo ik ia nəpın me.) ²⁴ Noien ərəha me səvəi nərmana nepwın həuvəier irapw raka, nəri auər a mə nəpın sə Kumwesən trərpwın noien ərəha irə ripkəuvehe mhə ihi, mətə noien ərəha me səvəi nərmana nepwın tuhəpkier irapw kurirə.

²⁵ Rəmwhen a mwi noien amasan me səvəi nərmana nepwın həuvəier irapw raka nənə səməme kamhərkwafə ihi təkwtəkwni, irəha mwi tuhaməkeikei mhəier irapw.

6

Slef me tuhaməkeikei mhəsiai nəmə asori me səvənraha

¹ Pwəh slef me pam həsiai amasan nəmə asori me səvənraha kamo nərmana nepwın həni ərəha nəghi Kumwesən mine nəgkiariien səkitaha samahətən nərmana irə. ² Slef me səməme nəmə asori me səvənraha kamhəni nıpərhiienien ia İesu irəha tuhəpwəh noien nəha kamhəni mə, “Eh, iəmə asori nəha in piəvtaha a riti,” nənə, irəha tuhəpkisai amasan mhə. Mətə irəha tuhaməkeikei mho pik mwi wok ia rerınraha pərhiien, ti nəri nə mə səvənraha iəmə asori in iərmama riti sə rani nıpərhiienien ia İesu, nənə irəha hokeikei in. Tikahətən narımnari me i, minı pen ti nərmana mə tuhaməkeikei mamho.

Noien səvəi nokeikei pikien mane

³ Trini minuə iərmama riti ramahətən nərmana, nəgkiariien səvənhi traməkeikei mesi pen nəgkiariien atukwatukw səvəi İesu Kristo İərimənu səkitaha mine nəgkiariien kamahətən nərmana irə sə ro ikinan i. Mə in ramahətən nəgkiariien me nepwın ropə ia nəgkiariien nəha, ⁴ in ramərpwi in, nıpkukurən anan mhə nari. Nətərigien səvənhi ramemhə rokeikei

pik nægkiariien ti næresien me sëmæme kamhøvi pehe næmwækien mine nævisøien. Noien naha ro nærmama kamhøni ærøha næghinraha me, nənə, mamhætærig ærøha ia nirøha me, ⁵ ia næpin me pam kamhousari. Noien naha sævai nærmama sëmæme nætærigien sævænraha rærøha. Irøha kamhørueti ia nægkiariien pærhien, mamhøni mæ noien nækwai Kumwesən in suatuk riti sævai nuvehien mane mine nautə.

⁶ Nipærhienien, trini minuə kitaha samo nækwai Kumwesən, noien naha trasitu asori ia kitaha, mætə tsamækeikei mamhagien a, næri auər a mæ sækitaha nautə rouihi a uə rasori. ⁷ Sæukurən mæ næpin sənøtut pehe ia tiprənə i, nənə, mhæpkuvehi mæ nari riti mhæuvehe. Nənə næpin tsemhə irø, kə sæpkuvehi mhə mwi nari riti mhærærig. ⁸ Mætə trini minuə sənøtaha næveginiien mine tinari sækitaha rəmwhen a, nənə kitaha tsagien. ⁹ Nærmama sëmæme hokeikei pik mæ nautə sævænraha trasori, nənə riməru a ti nirøha mæ tuho noien ærøha me ripik. Rəmwhen ia kwänkru riti rækure tæriini irøha ia tæpuapæg sævai nærøhaien, nənə, irøha hokeikei mæ tuho narimnari me ripik sëmæme hæpkamasan mhə ti nirøha mamhouraha irøha. Nənə nokeikeien sævai narimnari ærøha me naha trouraha nimiruuien sævænraha. ¹⁰ Iakani iaminih i irø ti næri nə mæ noien sævai nokeikei pikien mane in nukune noien ærøha me sæpæmsæpə. Noien naha ruvæiri raka raka nærmama næpwin ia nahatøtæien sækitaha, mo irøha ho noien me ripik tækwætəkuni rerinraha ramæmisə tukwe rəmwhen mæ høpi atukw a irøha ia nau.

Pol raməvəhag m Timoti

¹¹ Mætə ik iærmama sævai Kumwesən tika-raka mæpwəh nævænien ipaka ti noien ærøha me naha. Tikamarə mamə natukwatukwien, mamə nækwai Kumwesən, mamahatøtə ia Kristo, mamə nokeikeien, mamærer æknekkin, mamə ik iæmə noien sæim ramasan mæpou. ¹² Naruagønien amasan sævai nahatøtæien, tikaruagøn irə, muvehi æknekkin nimiruuien rerin sə Kumwesən rinækwein ik tukwe fwe kupwən næpin ikiməni irapw amasan nahatøtæien sæim ia næmri nærmama hæpik. ¹³ Kumwesən in nukune nimiruuien. Iesu Kristo in iærmama sə riməni irapw amasan nægkiariien pærhien ia næmri Ponjes Pælat. Ia nænimenrau iakani pehe tukw ik i mæ ¹⁴ tikamækeikei mo nægkiariien i kuvei pehe mik. Tiko ia suatuk sə rəmher. Pwəh nærmama hæpwəh nætoniien nærøhaien riti ia niram. Tiko iaminih i irə mamevən meste Iærimənu sækitaha Iesu Kristo truvehe mwi. ¹⁵ Nuveheien sævænh i Kumwesən tro rier pehe ia næpin atukwatukw sævænh i. In Kumwesən sə kamægnægini in. In əpa ramərimənu ia narimnari me pam. In Kig sə rasori ia kig me. Nənə in Iærimənu sə rasori ia nærimənu me. ¹⁶ In əpa ripkəmhə mhə mamarə rerin ia kwopun riti rukuraan ikin, nənə, iærmama riti kə ripkevən mhə ipaka. Iærmama riti ripkətoni raka mhə in, nənə, tipkətoni mhə mwi. Pwəh nisiatien mine nærimənuuien sə tripkivən mhə krauevən tukwe in. Ouəh, pwəh ro iaminih i.

¹⁷ Tikægkiari m nærmama me nautə sævænraha rasori ia nitøtə sævai ipwet mine, mini pen ti nirøha i mæ tuhæpwəh nuvehi utə pikien irøha, mhæpwəh næmri pen æknekkinien nætærigien sævænraha ia nautə, nautə sævai tækwætəkuni a mætə trakwakwi riwən. Irøha tuhamækeikei mhæmri pen æknekkin nætærigien sævænraha ia Kumwesən sə rauvei pehe narimnari me ripik m kitaha mæ reritaha tragien.

6:5: 2Tim 3:8, 4:4, Taet 1:14   **6:6:** 1Tim 4:8, Fil 4:11-12, Hip 13:5   **6:7:** Job 1:21, Pri 5:15   **6:8:** Prov 30:8   **6:9:** Prov 23:4, 28:22   **6:10:** Efes 5:5   **6:11:** 2Tim 2:22   **6:12:** 1Kor 9:25-26, 1Tim 1:18, 2Tim 4:7   **6:13:** Jon 18:36-37, Jon 19:11   **6:15:** Dut 10:17, Rev 17:14   **6:16:** Eks 33:20   **6:17:** Sam 62:10, Luk 12:20

¹⁸ Tikini pen ti niraha i mə tuhaməkeikei mho noien amasan. Pwəh noien amasan me nəha səvənraha hasori mhəmwhen ia nautə səvənraha. Irəha tuhaməkeikei mhasitu mhəriari m nərmama. ¹⁹ Noien nəha rəmwhen mə hənoeite nautə me rīpik sə trasitu ia niraha kurirə. Nənə irəha həukurən nuvehiiien nimiruien i nimiruien pərhien.

²⁰ Timoti, Kumwesən rinəmri pehe raka nəgkiariien amasan səvənhi ia rəgim. Tikaməkeikei mətui amasan tukwe, məpwəh nətərigien ia nəgkiariien auər a me səvəi tīprənə i uə nəgkiariien me kani mə nəgkiariien sə kauvehi nukurənien irə, mətə rekəm neikuəien. ²¹ Nərmama nepwɨn kamhəkurirə ia nukurənien nəha, nənə, mhənəpwəh nahatətəien səvənraha.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha.

Seken Timoti

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəpın Pol ruvərai raka Fas Timoti mine Taetas kətoni mə kəkwtəmhiru mwi in kuvei puvnimwə ia kalapus. Nənə in rirai Seken Timoti ia kalapus fwe Rom. Pol rukurən mə nəpın səvənhi ruvəkəkwa mə tremhə ro pen rirai nəkukuə i revən ti Timoti. Pol rəpwəh nokeikeiien mə trətoni a Timoti, mətə rokeikei mə trətoni nənə muvehi utə nətərigien səvənhi ti nəri nə mə in rokeikei mə nəpın tremhə Timoti truvehi təmwhekin ia wok səvənhi. Pol ramahatən Timoti ia niriien nakalasia me maməvəhag min mə trərer isipwin ti nahatən eikuə me. Pol raməvəhag m Timoti mə Timoti traməkeikei məkwtəmhiru əknekın nəgkiariien sə ro nıpərhiēnien i kamahatən nakalasia me səvai Kristo irə.

¹ Iou Pol. Iou aposol riti səvai Iesu Kristo ti nəri nə mə Kumwesən rıməni nəkwan mə tako. In rərhi pen iou mə takəvisau irapw nımıruvien sə in rıməni mə truvei pehe m kitaha ruku pen ti Iesu Kristo.

² Nəkukuə i rauvehe tukw ik, Timoti, nərik keikei.

Pwəh Kumwesən Tata səkitaha mine Iesu Kristo İərimənu səkitaha trouəriari pehe namasanien mine napiiēn mine nəmərınuvien mik.

Pol raməvəhag m Timoti

³ Ia nəpın mine ia ran, nəpın iakaməfwaki, rerik ramrhi rerin ik, nənə iakani vıvi Kumwesən tukw ik. Iakamo tukwini nari min, mamə a noien me səməme iakukurən mə hatukwatukw ia nənimen rəmwhen ia kaha kupwən me səiou hənəmo. ⁴ Nəpın rerik ramrhi nıse nənimem sə rinaiu, iakəkeikei pik mə takətoni ik, nənə rərık ragien. ⁵ Rerik ramrhi nahatətəien pərhiēn səim, in nəha nahatətəien sə kaha pran səim Loes mine mama səim İunis kroukupwən rouahatətə irə, nənə təkwtəkwi iakukurən amasan mə ik mwi ikamahatətə irə. ⁶ Ro iamınhi irə iakuə tako pwəh rerim ramrhi nəri fwe ia rerim ramo ikamskai ti noien wok səvai Kumwesən. Kumwesən rəriari nəri nəha mik fwe kupwən nəpın iakəmri utə rəgik mi ia nıram. Tikaməkeikei meireiri nəri nəha pwəh ruək. ⁷ Iakani iamınhi irə ti nəri nə mə Kumwesən rıpkuvei pehe mhə m kitaha nənimwın riti sə ramo kitaha samhekır, mətə in ruvei pehe m kitaha nənimwın riti sə ramo kitaha saməskai, mamhəkeikei kitaha me, mamhəkouı atukw kitaha mə tsəpko mhə noien ərəha.

⁸ Ro iamınhi irə tikəpwəh naurisien ti nini irapwien İərimənu səkitaha, məpwəh naurisien mwi tukw iou, iərmama riti səvənhi sə iakamarə ia kalapus tukwe. Mətə pwəh krau pəri krouregi nəmisəien ti nəgkiariien amasan səvənhi. Kumwesən truvei pehe nıskaiien mik mə tiko iamınhi. ⁹ In rıməuvehimıru kitaha, nənə, məkweın kitaha ia nəkweiniēn sə ro ikinan i. In rıpkə mhə iamınhi irə ia kitaha ti noien me səkitaha, mətə in ro iamınhi irə ti nəri nə mə resi pen a nətərigien atukw səvənhi sə in ruvəkurən raka fwe tui nəpın tıprənə ramiwən ihi. Ia nəpın nəha in ruvəni raka mə truvei pehe namasanien səvənhi m kitaha truku pen ti Iesu Kristo. ¹⁰ Nənə təkwtəkwi sətəni namasanien nəha ro m kitaha, ti nəri nə mə İəmə sə rauvehimıru kitaha rıməier pehe. İəmə nəha in nə Iesu Kristo sə rıno sampam ia noien iərmama remhə, nənə ia nəgkiariien amasan səvənhi ramo nərmama me

hætoni mæ tuhæfo mhæuvehi nimiruien rerin. ¹¹ Kumwesæn rinærpwi rægin ia nirak, mini mæ iou aposol riti sæ takamækeikei mævisau nægkiariien amasan naha, mahatæn nærmama me iræ. ¹² Nænæ ti næri næ mæ iakamo iamînhi iræ, iakamregi ræraha i ia kalapus. Mætæ iapkauris mhæ, ti næri næ mæ iakukuræn iæmæ sæ iakani niþærhienien iræ. In ræmri pehe nægkiariien amasan sævænhi ia ræjik, nænæ iakukuræn amasan mæ trætui amasan tukwe mamevæn meste næpin sævænhi.

¹³ Timoti, tikamækeikei mækwætæmhiri æknekîn nægkiariien me i sæmæme ikuværegi raka iakini pehe tukw ik i. Nægkiariien me naha hatukwatukw, mamhahatæn suatuk sæ tikesi pen. Tikamæmwur pen ia noien mi naha nahatætæien mine nokeikeien sæ krauku pen ti Iesu Kristo. ¹⁴ Ia niskaiien sævæi Nænimwin Ikinan sæ ramaræ ia reritaha tikamækeikei mætui amasan ti næri amasan sæ kæmri pehe ia rægin.

¹⁵ Ikuvæukuræn raka mæ nærmama pam fwe profens Esia hænpwæh iou mhæuvavæn. Iæmæ mi naha Fukelas mine Hemokenes iræha minraha.

¹⁶ Mætæ iakamæfwaki mæ Iærimænu sækitaha trapi nærmama me ia nækwai nimwæ sævæi Onesiforas, ti næri næ mæ næpin riþik in ramomasan iou, nænæ miþkauris mhæ iou mine jen me kinærihi iou iræ. ¹⁷ Mætæ næpin rapirapw ia Rom, ramætui æmisæ iou mamevæn meste mætæ iou. ¹⁸ Iakæfwaki mæ Kumwesæn træseni in rætoni Iærimænu sækitaha trapi in ia næpin sævænhi. Nænæ ikukuræn amasan mæ rasitu pik ia nirak fwe ia Efesas.

2

¹ Ro iamînhi iræ, nærik, ik tikamækeikei muvehi namasanien i raku pen ti Iesu Kristo pwæh ro ikiskai. ² Nænæ nægkiariien sæ ikuværegi raka iakinahatæn kimiaha iræ ia næmri nærmama me hæpik, tikamækeikei næmri pen ia rægi næmæ me nepwin ikukuræn nætigiteien ia niræha mæ tuhahatæn nepwin mwi.

³ Tikæmisæ krau mik ræmwhen ik iaruağan amasan riti sævæi Iesu Kristo.

⁴ Ikukuræn noien sævæi iaruağan. Næpin ramaruağan, ko ræpwæh nuvehien mwi wok me nepwin, ti næri næ mæ ramæmwur mæ iæmæ asori sævænhi rerin tragien. ⁵ Iærmama sævæi naiuien tramækeikei mesi pen natuakæmien me sævæi naiuien. Mæ ræpwæh ko kipkæfæfau pen mhæ kæfæfau sævæi nisaiien iræ. ⁶ Nænæ iærmama sæ ramæmhu pik ratukwatukw mæ in trukupwæn mesi kwænkwai nari sæ rutæ ia næmhien sævænhi. ⁷ Rerim tramrhi næfe iakamini pehe tukw ik i. Iærimænu sækitaha truevei pehe nukurænien mik, nænæ tikukuræn narimnari me pam.

⁸ Rerim tramrhi Iesu Kristo. In iæmæ sæ rinætui mwi ia nemhæien sævænhi. In kwænækwus sævæi Kig Tevit. In i nægkiariien amasan sæ iakamævisau irapw. ⁹ Iou iakamregi næmisæien ti nægkiariien amasan i. Kinærihi iou ia jen ræmwhen ia iou iæmæ iakamæruui loa, mætæ nægkiariien sævæi Kumwesæn ko kipkærihi mhæ ia jen. ¹⁰ Ro iamînhi iræ, næri auær a mæ kamo næmisæien me ia nirak, mætæ takamækeikei mamærer æknekîn ia næpin me ti næri næ mæ rærik ramrhi nærmama me naha sæmæme Kumwesæn ruværfi raka iræha. Ikoikeikei mæ iræha mwi tuhæuvehi nimiruien vi sæ raku pen ti Iesu Kristo, nukæmhanæ rerin iræha min ia nukurænien asori sævænhi.

¹¹ In i nægkiariien pærhien:

Trini minuæ sæmamhæ kitaha Iesu,

nənə tsaṁəkeikei mwi mhəmīru pəri kitaha min.

12 Trīni mīnuə sāmərə ēknekīn ia nahatətəien səkītaha,
nənə tsaṁəkeikei mwi mhəmīṁu pəri kitaha min.

Trīni mīnuə səni mə səreirei in,
nənə in mwi traməkeikei mīni mə in rīreirei kitaha.

13 Trīni mīnuə kitaha səmwei ia nahatətəien səkītaha,
in traməkwtəmhirī ihī kitaha,
tī nəri nə mə in ko rīpkətēfi mhə nəgkiariien me səvənhi.

Iərmama sə ramo tukwīni amasan nari m Kumwesən

14 Tiko nərmama me səim pwəh rērīnraha ramrhi narīmṁari me i ikani. Tikini pen ti nīrəha i ia nəmri Kumwesən mə tuhəpwəh nousariien ti nəgkiariien me. Noien nəha ko rīpko mhə nari amasan riti, mətə ramouraha a nərmama səməme kāmhətərig. 15 Tikəmwur mə ik iərmama riti səvəi wok sə nəpīn Kumwesən ramətə wok səim ko rini mə “Wok səim ramasan.” Nənə tikəpwəh nīregiien ikauris ti wok səim, ti nəri nə mə ikamahatən atukwatukw nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. 16 Mətə nəgkiariien auər a me səvəi tīpṁəh i, ik tikəpwəh nīniien. Nəgkiariien me nəha tuhəiri pen nərmama həuven isipwīn ti Kumwesən. 17 Nəgkiariien səvəi nərmama səməme kāmhəgkiari iamīnhi truviris rəmwhen ia nīmwapw ruvehe masori. Nəgkiariien səvəi iəmə mi nəha Hameneus mīne Faelitas ro iamīnhi. 18 Irau krīnouəpwəh raka nəgkiariien pərhiēn rauni mə nəpīn sə Kumwesən tro nərmama me pam hətūi mwi ia nemhəien ruvəuvehe raka. Ia nəgkiariien nəha səvənrau kraouuraha nahatətəien səvəi nərmama me nepwīn. 19 Mətə nəri ēknekīn Kumwesən rīnəmri kauvrhəkin nīmwə ia təkuren rəpwəh nīkiuiēn. Nənə kīmərāi pen nəgkiariien me i ia nikaren: Riti mə, “Iərimənu ruvəukurən raka mə nərmama əfo me nəha səvənhi.” Nənə riti mwi mə, “Pwəh nərmama pam səməme kāmhəni nīpərhiēnien ia nəghi Iərimənu həpwəh noien ərəha.”

20 Ia nəkwai nīmwə asori riti nəri kāməni pen nari me irə səpəmsəpə. Rīpko mhə səməme nəha əpə kīno ia aean mi nəha kol mīne silva, mətə nepwīn mwi nəha ikin kīnərāi ia nīpəri nei, nepwīn mwi kīno ia nīse tīpṁəh rərpwu muvehe mīskai. Nepwīn kāməni nari irə ia nəpīn ikinan me. Nepwīn kāməni nari irə ia nəpīn auər a me. 21 Ro iamīnhi irə trīni mīnuə iərmama riti rəpwəh noien ərəha me, məpərhi in, in truvehe məmwhen ia nəri kāməni pen nari irə sə kīnəmri əpə mə səvəi nəpīn ikinan me. Kīnəpnəpənə raka irə mə iəmə asori səvəi nīmwə nə rukurən nuvehīen mo noien amasan me pam irə.

22 Mətə noien ərəha me ntəmaruə me hokeikei pik, ik tikaraka məpwəh nevənien ipaka ti nīrəha. Ia nəpīn me pam tikaməkeikei mamō noien atukwatukw, mamahatətə ia Kumwesən, mamokeikei nərmama, mamarə ia nəmərīnuēn. Tikamarə mamō noien me nəha kīmīaha nərmama me nəha səməme kāmhəkweīn Iərimənu ia rērīnraha sə ratukwatukw məmher. 23 Tikərər isipwīn ti nəresien me nəha nərmama hərəirei nari kāmhəni. Ikukurən mə nəresien me nəha kāmhəvi pehe nəvisəien me. 24 Mətə noien səvəi iərmama sə ramo tukwīni nari m Iərimənu traməkeikei mōpə. Rīpko mhə in iərmama səvəi nəvisəien, mətə in iərmama sə ramasan ti nərmama pam. In iərmama sə rukurən nahatənien nərmama, nənə niemaha rīpkəpi akwauakw mhə in. 25 In iərmama sə raməgkiari məru ti nəmri atukwatukw wien nərmama səməme haməmwəki in, pwəh Kumwesən rəsēni irəha hərərig

2:12: Mat 10:33   **2:13:** Rom 3:3-4, Nam 23:19, Taet 1:2   **2:14:** 1Tim 6:4, Taet 3:9   **2:15:** 1Tim 4:6, Taet 2:7-8   **2:16:** 1Tim 4:7   **2:17:** 1Tim 1:20   **2:19:** Nam 16:5,26, Jon 10:14, 1Kor 8:3, Aes 52:11   **2:20:** 1Kor 3:12   **2:21:** 2Tim 3:17   **2:22:** 1Tim 6:11   **2:23:** 1Tim 4:7   **2:24:** 1Tim 3:3, Taet 1:7   **2:25:** 1Tim 2:4

ia noien ərəha, mhəuvehe mhəukurən nəgkiariien pərhiən. ²⁶ Ia noien nəha irəha ko həier irapw ia kwənkru səvəi Setan in rīməuvehi irəha irə mamō irəha hamō nəkwān.

3

Tramevən ipaka ti nəpīn sampam

¹ Mətə tikaməkeikei mukurən nəri. Tramevən ipaka ti nəpīn sampam narəien ia tīprənə i truvehe məknekīn. ² Nərmama tuhokeikei atukw a irəha me, nənə mhokeikei pik mane. Irəha tuhəfiəutə atukw irəha me, nənə mhərpwi pik irəha me. Irəha tuhəni nəgkiariien ərəha mhəuəsi nərmama me i. Irəha tuhəruī nəkwai tata mine mama səvənraha. Nəpīn tukuvei pen nari amasan riti minraha, irəha tuhəpkini mhə tanak tukwe. Irəha tuhəpko mhə nəkur ikinan me ia nirəha. ³ Irəha tuhəpkapi mhə ti nərmama, mətə tuhərpwīn a tai nərəhaien səvənraha. Irəha tuhəni nikare nərmama. Irəha tuhəreirei nari, mamho pen a nari ia nəpīn me, mhəpkokeikei mhə noien amasan. ⁴ Irəha tuhəuvsini təkutanraha m piəvnraha me, mho akwauakw noien ərəha, mhəpkətərig mhə ti noien səvənraha mine nəfe kamho. Irəha rerinraha trukueə ia nəgnəginien atukw irəha me, mhokeikei pik narimnari me nīpwrānraha ramregi ramasan irə, nənə, mhəpkokeikei mhə Kumwesən. ⁵ Ia nəmri nərmama tukətoni irəha həmwəhen ia nəkur əfwaki me, mətə nəgse Nənimwīn səvəi nəfwakiiēn riwən ia nirəha. Nənə ik tikaməkeikei mərəer isipwīn ti nərmama səməme hamō iamīnhi irə.

⁶ Irəha me nepwīn kamhəuvsnimwə ia nəkwai nimwə me mamheikuə ia nīpran me. Nīpran me nəha nəgsenraha riwən, həuəpəmpəm ia noien ərəha me, nənə narimnari ərəha me səpəmsəpə hokeikei pik ramiri irəha.

⁷ Kamahatən irəha ia nukurəniēn ia nəpīn me, mətə ko irəha həpkukurən amasan mhə nəgkiariien pərhiēn ia nəpīn riti. ⁸ Ikukurən klepa mi nəha Janes mine Jampres sə krauni ərəha Moses fwe kupwən. Nərmama me i iakani, irəha həmwəhen ia nirau, mamhəni ərəha nəgkiariien pərhiēn. Irəha nərmama me nətərigien səvənraha rikou, həpkahatətə pərhiēn mhə ia Kumwesən. ⁹ Mətə irəha tuhəpkarə əpwəmwis mhə. Nərmama me pam tuhətə sas noien ikou me səvənraha rəmwhēn ia nərmama me hənətə sas noien ikou səvəi Janes mine Jampres fwe kupwən.

Nəvəhagian sampam

¹⁰ Mətə ik, Timoti, nəpīn ikinakurirə ia nirak fwe kupwən, ikuvəregi raka nahatəniēn səiou, mīnətə raka noien səiou sə iakamarə mamō. Ikinətə raka nəfe iakaməmwur tukwe ia nimiruiēn səiou. Ikinətə raka nahatətəiēn səiou, mine nətərigien səiou sə iakaməfo mo raməpwəmwis. Ikinətə raka nokeikeiēn səiou, mukurən mwī nəreriēn səiou sə iakamərəer əknekīn irə ia nəpīn me. ¹¹ Ikinətə raka nomətəiēn me mine nəmisəiēn me kino ia nirak fwe ia taon me nəha Antiok mine Ikoniam mine Listra. Kinamometə iou iamīnhi irə, mətə Iərimənu səkitaha ruvehi raka iou ti nəmisəiēn me pam nəha. ¹² Nīpərhiēniēn, nərmama me pam səməme hokeikei mə tuhəuvehe mho kuatiā irəha Iesu Kristo, nənə mamharə ia narəiēn sə Kumwesən rokeikei, tukaməkeikei komətə irəha. ¹³ Mətə nərmama ərəha me mine nərmama eikuə me narəiēn səvənraha sə rinərəha raka trīpkuvehe mərəha mwī. Irəha tuhameikuə ia nərmama me, nənə mamheikuə atukw a mwī

3:1: 1Tim 4:1   **3:2:** Rom 1:29-31   **3:5:** Mat 7:15,21, Rom 2:19-20, Taet 1:16   **3:6:** Taet 1:11
3:8: 2Tim 2:25, Eks 7:11,22, 1Tim 6:5   **3:11:** Wok Me 13:50, Wok Me 14:5,19, Sam 34:19   **3:12:**
 Mat 16:24, Jon 15:20, Wok Me 14:22

ia niraha. ¹⁴ Mætə ik tikaməkeikei məkwətəmhirī əknekīn nəgkiariien sə kinahatən raka ik irə. Ikuvəni raka nīpərhiēnien ia nəgkiariien nəha, mama-hatətə əknekīn irə, mukurən amasan nərmama səməmə hənahatən ik irə. ¹⁵ Fwe ia nouihien səim ikuvəkurən raka nəgkiariien me səvəi Nəkukua İkinan. Nəgkiariien me nəha kamhəuvei pehe nukurənien mik. Nukurənien nəha ramiri pen ik ikəvən mahatətə ia İesu Krīsto mə Kumwesən truvehimiru ik. ¹⁶ Nəgkiariien me pam ia Nəkukua İkinan haməuku pen ti Nənimwin səvəi Kumwesən.^a Nəgkiariien me nəha hamasitu ia kitaha. Kitaha səukurən niniēn nəgkiariien me nəha mhahatən nərmama, mhəni pui noien ərəha me səvənraha, mhəkoui atukwatukw irəha, mhəvəhag minraha ia noien atukwatukw. ¹⁷ Nəpin samo iamīnha irə tro iərmama səvəi Kumwesən ruvehe məmwhen ti noien wok amasan me pam.

4

Timoti traməkeikei məvisau irapw nəgkiariien amasan

¹ Timoti, təkwətəkwuni iakaməgkiari pehe mik rəmwhen krau krouərer ia nəmri Kumwesən mine İesu Krīsto. İkukurən İesu Krīsto in iərmama sə trəkiri nərmama me pam ti noien me səvənraha, nərmama səməmə kamhəmīru mine səməmə həuvamhə raka. In trier pehe mwi mərimənu ia nitətə səvənhi. Ti nəri nə mə tro iamīnhi irə, ro pen iakani pehe tukw ik i mə ² tikaməkeikei məvisau irapw nəgkiariien səvənhi, məmərer mwatuk tukwe ia nəpin me pam, nəpin nərmama hokeikei mə tuhəregi mine nəpin nərmama həpwəh nokeikeien mə tuhəregi. Tikini pui noien ərəha me səvənraha, minise pen əknekīn ti nirəha mə tuhəpwəh, muvei pen nəgkiariien sə trasitu ia nirəha, mo iamīnhi irə səim nətərigien rəpwəmwis, nənə, mahatən amasan irəha. ³ Tikaməkeikei mamə iamīnhi irə ti nəri nə mə nəpin riti tripkuvehe nərmama me tuhəpkətərig mhə nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien, mətə irəha tuhesi pen nətərigien atukw səvənraha, nənə mhətui nahatən me səməmə tuhəni nəgkiariien sə nəkwəreginraha rəfiəfiə ti niregīen. ⁴ Irəha tuhəpwəh nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien, nənə mhəuvən mhəkurirə kwənagei eikuə me. ⁵ Mətə ik, tikaməkeikei mo nətərigien səim pwəh raməmak amasan ia nəpin me. Tikərer əknekīn ia nəmisəien me sə kamo ia niram, nənə mo wok i səvəi nəvisəuiēn nəgkiariien amasan, nənə mo pam wok səim sə Kumwesən ruvei pehe mik mə tiko.

⁶ İakani iamīnhi irə ti nəri nə mə tripkə mhə tui nitək raiu rəmwhen ia waen i kətəgi pen ia təkure nifatə kuvei pen m Kumwesən. Səiou nəpin takier irə ruvəuvehe ipaka. ⁷ Ia nimiruiēn səiou rəmwhen mə iakamaruagən ia naruağənien amasan riti. Rəmwhen mə iakamaiu ia naiuiēn əknekīn riti. Nənə təkwətəkwuni iakino sampam irə, nənə iakamahatətə ihi. ⁸ Təkwətəkwuni kinəpnəpenə kəfafau riti fwe səiou kaməfəfau pen ia nəmə atukwatukw me. İərimənu səkitaha raməkiri atukwatukw nari in truvei pehe kəfəfau nəha miou ia nəpin səvənhi. Tripkuei pehe əpa mhə miou, mətə truvei pen mwi m nərmama me pam səməmə hokeikei in nənə mamheitnhi in mə truvehe mwi.

Pol rokeikei mə Timoti trevən mətoni in

3:14: 2Tim 2:2   **3:15:** Jon 5:39, 2Pit 1:20-21   **3:16:** Rom 15:4, 2Tim 2:21   **a 3:16:** Suatuk riti mwi ti niniēn nəgkiariien i ia vas 16 ro iamīnhi irə: Nəgkiariien me pam ia Nəkukua İkinan Kumwesən rineiahag pehe irə.   **4:1:** Wok Me 10:42, Rom 14:9-10   **4:2:** Wok Me 20:20,31   **4:3:** 1Tim 4:1, 2Tim 1:13   **4:4:** 1Tim 4:7   **4:6:** Fil 2:17   **4:7:** 1Tim 6:12   **4:8:** 1Kor 9:24-25, Rev 2:10

⁹Tikaməmwur muvehe mətə akwauakw iou, ¹⁰tī nəri nə mə Temas rokeikei pik anan narəien ipwet mine səvəi tiprənə i, nənə minəpwəh iou, muvavən fwe Tesalonaeka. Kresens ruvavən fwe Kalesia, nənə Taetas ruvavən fwe Talmesia. ¹¹Təkwtəkwni Luk əpa ramarə kimrau min. Nəpin tikauvehe irə tikiri Mak kimirau min, tī nəri nə mə in rukurən nasituien mo tukwini nari miou. ¹²Iakinərhi pen Tikikas ruvavən fwe Efesas. ¹³Nənə nəpin tikauvehe irə, tikuvehi karkahu səiου səvəi nəkwieien iakinəpwəh raməmak ia nimwə səvəi Karpas fwe Troas. Tikuvehi mwi nəkukuə me. Iakokeikei pik mə tikuvehi səməme nəha kimərai pen ia teki nəni.

¹⁴Fwe kupwən, Aleksanta, iəmə sə ramo nari ia aean, ro pik nəmisəien miou. Iərimənu trərpwin noien ərəha me nəha rino miou. ¹⁵Nənə ik mwi tikaməkeikei masiari in, tī nəri nə mə fwe kupwən in raməmwur mə trinise nəgkiariien səkitaha.

¹⁶Nəpin iakinərer vi ia nəmri iəmə asori ia kwopun i mə takini irəpw nəgkiariien səiου ia nikaren səvəi nəgkiariien me nəha kamini ərəha iou irə, iərmama riti riwən ruvehe mərəer ia nikarek mə trasitu. Mətə irəha pam hap raka ia nirak. (Iakəfwaki mə Kumwesən trəpwəh nərpwinien noien nəha minraha.) ¹⁷Mətə ia nəpin nəha Iərimənu səkitaha ramərer ipaka tukw iou, mauvei pehe niskaiien miou, mə iou iakukurən nəvisau irəpwien nəgkiariien me pam səvənhi, nənə nərmama me pam səməme həreirei Kumwesən həkurən niregiiē. Nənə in ruvehi raka iou ia nərəhaien nəha rəmwhen mə ruvehi raka iou ia nəkwai laeon. ¹⁸Iərimənu səkitaha truvehi raka iou ia noien ərəha me pam nərmama hənua tuho ia nirak. In trətə amasan iou meste in ruvehi iou mevən fwe ia nitətə sə in ramərimənu irə fwe ia neiai. Pwəh nəgnəginiiē revən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamini.

Nəgkiariien sampam

¹⁹Tikini pen tī Prisila mine Akwila mine nərmama me pam ia nəkwai nimwə səvəi Onesiforas mə iakini ramasan tī nirəha i.

²⁰Erastas ripkukurirə mhə iou. In ramarə a fwe Korin. Nənə iakinəpwəh Trofimas fwe Maelitas, tī nəri nə mə in ramemhə. ²¹Tikaməmwur muvehe akwauakw tukw iou kurirə nəpin səvəi nəkwieien ruvehe.

Iupulas, Putens, Linus, Klautia mine piəvtaha me pam ia kwopun i həni ramasan tukw ik.

²²Pwəh Iərimənu səkitaha tramarə ia rerim, məriari pehe namasanien m kimiaha pam.

Taetas

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Taetas in riti nəha Pol. Iasitu riti səvəi Pol. Nəpɪn nəpwin in ramavən irau Pol. Nakalasia me fwe tənə əmweris riti kani mə Krit, Taetas in iəmə asori riti səvənraha. Nəkukuə i rəmwhen ia nəkukuə mi səvəi Timoti. Nakalasia me fwe Krit həpkukurən amasan mhə noien səvəi nəfwakiien ti nəri nə mə irəha həpkuvehe vi a mħahatətə ia Kristo. Ro pen iərmama traməkeikei mevən masitu ia nirəha. Pol rini pen ti Taetas mine nakalasia me fwe ikin mə tuhəfarə irə. Pol rini pen ti Taetas mə trahatən irəha ia nɪpərħienien. In rahatən mwɪ Taetas ia niriien nakalasia me.

Pol ramrai nəkukuə i m Taetas

¹ Iou Pol, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən, nənə iou aposol riti səvəi Iesu Kristo. In rərħi pen iou mə takasitu ia nərmama me səməme Kumwesən ruvərfi raka irəha. In rokeikei mə takasitu ia nirəha ia nahatətəien səvənraha, nənə masitu mwɪ ia nirəha mə tuhəukurən nəgkiariien pərħien sə ramahatən noien me Kumwesən rokeikei. ² In rərħi pen iou mə takasitu ia nirəha pwəh həmri pen əknekin nətəriġien səvənraha ia nɪmɪruien rerin. Fwe tui, nəpɪn tɪprənə ramiwən iħi, Kumwesən sə rɪpkeikuə mhə ruvəni raka mə truvei pen nɪmɪruien rerin nəha mɪnrəha, ³ nənə ia nəpɪn atukwatukw səvənħi in ro pui nɪmɪruien nəha ia nəgkiariien səvənħi. Kumwesən sə rauvehimɪru kɪtaha rəmri pehe nəgkiariien nəha ia rəġik mɪni nəkwan mə takəvisau irapw irə.

⁴ Nəkukuə i rauvehe tukw iħ Taetas. Ia nahatətəien səkrau ikəmwhen ia nərɪk pərħien. Pwəh Kumwesən Tata səkɪtaha mine Iesu Kristo sə rauvehimɪru kɪtaha trouəriari pehe namananien mine nəmərɪnuien mik.

Wok sə Taetas ramo ia tənə Krit

⁵ Iakinəpwəh ik ia tənə Krit mə tikəmri atukwatukw narimnari me səməme krau kɪrɪpko mhə sampam irə. Rəmwhen iakiməni pehe tukw ik i, tikaməkeikei mevən ia rukwənu me pam muvehi utə elta me səvəi nəfwakiien. ⁶ Ikukurən nuvehi utəien iərmama riti trini mɪnuə noien səvənħi ratukwatukw pam, səvənħi pran kuatia, nɪpwnətɪn me kamħəni nɪpərħienien ia Iesu, kɪpkɪni mhə irəha mə kənkapwənraha riskai, uə həpwəh nisiiəien tata mine mama səvənraha. ⁷ Iəmə asori sə ramətui ti nakalasia me ramo tukwini nari m Kumwesən, ro iamɪnħi irə noien səvənħi traməkeikei matukwatukw pam. Rərəha mə kənkapwə riskai, uə niemaha raməpi akwauakw in, uə ramənɪmwɪ pik, uə ramousi iərmama, uə ramo noien ikou mauvehi mane irə. ⁸ Mətə iərmama sə rauvehi wok i traməkeikei mo iamɪnħi irə: In raməsevər ia rukwənu səvənħi ti nərmama pwɪspwɪs me. In rokeikei noien amasan, nənə mukurən nari. In ramo noien atukwatukw mine noien sə rəmħer mo ikinan i. In ramatuakəm amasan. ⁹ In traməkeikei məkwətəmħiri əknekin nəgkiariien pərħien sə kinahatən in irə. Ia noien nəha in rukurən nasituien ia nərmama, mahatən irəha ia nəgkiariien atukwatukw, mukurən mwɪ nəmri atukwatukwien nərmama səməme kamħəni nəgkiariien sə ropə ia nəgkiariien nəha.

¹⁰ Iakani iamihni irə ti nəri nə mə nərmama həpik kənkəpwənrəha riskai. Irəha kəmhəni nəgkiariien me nepwin nīpwrən riwən, mamheikuə ia nərmama. Pərhien nəkur Isrel me nepwin nəha irəha kəmhə iamihni irə mhəpi raka nərmama me nepwin. Irəha kəmhəni mə tukaməkeikei kuvehi ninhum m nərmama ti nahatən penien mə irəha nərmama me səvai Kumwesən. ¹¹ Tikərapinhə rə ia nəgkiariien səvənrəha, ti nəri nə mə irəha kəmhənrəha nərmama pam ia nəkwai nimwə nepwin, mamhahatən nərmama ia nəgkiariien sə ripkatukwatukw mhə mə tukahatən. Irəha kəmhə mə tuhəuvehi mane irə, mhəpwəh naurisien i. ¹² Iəmə Krit riti kupwən in profet riti səvənrəha, in mwi riməni iamihni mə, “Nəkur Krit irəha nərmama səvai neikuəien ia nəpin me pam. Irəha həmwəhen ia nəri əprmin me. Irəha rərpəha me. Nəpin me irəha hokeikei mə tuhamani a nari.” ¹³ Nəgkiariien səvai profet nəha ro a nīpərhienien. Ro iamihni irə tikəgkiari skai minrəha pwəh irəha həuvehe mhahatətə ia nəgkiariien sə ratukwatukw, ¹⁴ mhəpwəh nesi penien kwənəgei me səvai nəkur Isrel mine natukəmien me səvai nərmama me səməme hənəpwəh nəgkiariien pərhien. ¹⁵ Nərmama səməme həmher ia nəmri Kumwesən nari riti riwən sə tro irəha həuvehe mhəmkemik. Mətə nərmama səməme həmkemik ia nəmri Kumwesən ti nəri nə mə həpwəh niniien nīpərhienien ia Iesu, nənə noien riti riwən sə tro irəha həmher. Ro iamihni irə nətərigien səvənrəha rənevən əpa ti nərhəhien, hərəirei nəkiriiien noien me. ¹⁶ Irəha həni mə həkurən Kumwesən, mətə noien səvənrəha ramahatən pen mə rekəm irəha hərəirei in. Nərmama me nəha hərəhə anan, mamhərui nəkwai Kumwesən. Irəha ko həkko mhə nari amasan riti.

2

Taetas traməkeikei mahatən nəgkiariien sə ratukwatukw

¹ Mətə ik Taetas nəgkiariien səim traməkeikei mesi pen nəgkiariien kəmahatən nərmama irə sə ratukwatukw. ² Tikahatən nərgharə me mə rərəha irəha nərmama səvai nənimwiien. Irəha tuhaməkeikei mhəkurən nari, pwəh nərmama həsiai irəha. Irəha tuhaməkeikei mamhahatətə pərhien, mamhokeikei nərmama, mamhərər əknekin ia nəpin me.

³ Ia noien kuatia a, tikahatən nīprənemə me mə irəha tuhaməkeikei mho noien sə ro ikinan i rəmwəhen sə Kumwesən rokeikei. Rərəha mə irəha kəmhəni nīkare nərmama, uə kəmhənimwi pik nənimwien skai rəmwəhen ia waen. Irəha tuhaməkeikei mhahatən nəgkiariien sə ramasan, ⁴ mamhəvəhəg m nīpran me səməme harə vi a irəha nərman mə irəha tuhaməkeikei mhokeikei səvənrəha me nərman me mine nīpwnətīnrəha me. ⁵ Irəha tuhaməkeikei mhəvəhəg m nīpran me i mə irəha tuhəuvehe mho irəha nīpran me səməme həkurən nari, mhəmher, mamhətui amasan ti narimnari me fwe ia rukwənu, nənə mamhəsiai nərman me səvənrəha. Nəpin kəmhə noien sə ro iamihni, nənə, tuhərapinhə ia nərmama me mə tuhəpwəh nini ərhəhien nəgkiariien səvai Kumwesən.

⁶ Ia noien kuatia a mwi, tikəgkiari amasan m ntəmaruə me mə irəha tuhaməkeikei mho narimnari me sə ramahatən pen mə irəha həkurən nari. ⁷ Nənə ik, ia narimnari me pam, tikamo a noien sə ramasan pwəh irəha hesi pen nəfe ikamo. Nəpin tikahatən, nimiruien səim traməkeikei matukwatukw mo nəgkiariien səim rīpam mo nərmama həsiai irə. ⁸ Tikaməkeikei mamini

a nægkiariien pərhien mə nərmmama tuhəpwəh nətoniien təkutai nægkiariien səim mhəni ərəha. Pwəh in tro nərmmama səməme haməmwəki ik tuhauris tukwe ti nəri nə mə irəha həpkətoni mhə noien ərəha riti səim, nənə, mhəpwəh nini ərəhaien kitaha.

⁹ Tikahatən slef me mə irəha tuhaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səvənraha ia narimnari me pam pwəh rerinraha ragien ti wok səvənraha. Slef me tuhəpwəh niniien tai nægkiariien səvəi nəmə asori me səvənraha, ¹⁰ nənə, mhəpwəh nakresien minraha. Mətə nəpən me pam irəha tuhaməkeikei mho amasan nari pwəh nəmə asori me səvənraha tuhəni nīpərhiien ia wok səvənraha. Noien me nəha tuho ia narimnari me pam rəmwhen mə kaməkwanī pen tihinari me ia nægkiariien səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehimīru kitaha.

¹¹ Krau kraukurən mə namasanien səvəi Kumwesən ruvəier pehe raka ti nərmmama me pam. In nəha namasanien sə rauvehimīru nərmmama irə. ¹² Namasanien nəha raməvəhəg m kitaha mə tsəni rekəm ia noien me səməme Kumwesən raməmwəki mīne noien ərəha me səvəi tīprənə i nərmmama hokeikei pik. Ia nitətə i ipwet mīne kitaha tsaməkeikei mharə, mamhəukurən nari, mamho noien atukwatukw mīne noien me səməme Kumwesən rokeikei, ¹³ nənə, mamhəfwini nəpən amasan nəha kitaha saməmri pen əknekīn nətərigien səkitaha irə. Nəpən amasan nəha in nə nəpən sə Iesu Kristo trier pehe irə irau niskaiien səvənhi. Iesu nə in Kumwesən asori səkitaha rauvehimīru kitaha. ¹⁴ In rīnseni nīmīruīen səvənhi memhə tukutaha mə truvehi raka kitaha ia noien ərəha me pam, nənə, məpərhi kitaha səmher mhəuvehe mho kitaha nərmmama səvənhi əpa səskai ti noien amasan me.

¹⁵ Narimnari me i ik tikamahatən nərmmama me irə. Tikuvehi utə nətərigien səvənraha, mægkiari minraha ti nīniseien noien ərəha me səvənraha. Ikauvehi nasorīien ti noien nəri i. Pwəh iərmmama riti ripko mhə nəri auə a ia niram, məpwəh mwi nətəien təkutam.

3

Noien amasan me səməme Taetas traməkeikei məvəhəg m nakalasia me irə

¹ Taetas. Tiko a pwəh rerinraha ramrhi mə tuhəsiai nəmə asori me mīne nərmmama səməme kamhərimənu ia nīrəha. Tuhaməkeikei mho nəkwənraha, nənə mhəreg mwatuk ia nəpən me ti noien amasan me pam. ² Irəha tuhəpwəh nini ərəhaien iərmmama riti. Ia nəpən me tuhaməkeikei mharə ia nəmərinuien, mhəpwəh nəvisəien, nənə mheiwaiu mhasitu ia nərmmama me pam.

³ Irəha tuhaməkeikei mho iamīnhi irə ti nəri nə mə fwe kupwən kitaha mwi səreirei nari, mamhəruī nəkwai Kumwesən. Kameikuə ia kitaha səpwəh nətəien suatuk atukwatukw. Noien ərəha me nepwīn sokeikei pik mhəregi ramasan irə kamhərimənu ia kitaha. Ia narəien səkitaha samo pik nərəhaien. Reritaha ramakres narimnari me səvəi nərmmama. Kaməmwəki kitaha nənə kitaha saməmwəki kitaha me. Fwe kupwən noien səkitaha rə iamīnha irə, ⁴ mətə Kumwesən sə rauvei pehe nīmīruīen vi m kitaha rərhi pehe namasanien mīne nokeikeiien səvənhi rier pehe tukutaha. ⁵ Ia nəpən nəha Kumwesən ruvehimīru kitaha. Mətə in ripkūvehimīru mhə kitaha ti nəri nə mə samo noien amasan me, rekəm. In ruvehimīru kitaha ti nəri nə mə rapi kitaha. In ruvehimīru kitaha nəpən Nənīmwin Ikinan raikuas raka noien

arəha me səkitaha, sətui mwi, mhəuvehe mhərməvi mwi. ⁶ Kumwesən rətəgi irapw Nənimwin nəha ruvehe mukuər ia kitaha muku pen ti Iesu Kristo. Iesu nəha in iərmama sə rauvei pehe nimiruien vi m kitaha. ⁷ In rasitu ia kitaha ia namasanien səvənhi, mo kitaha satukwatukw ia nəmri Kumwesən mə kitaha tsəuvehi nimiruien rerin sə sənəmri pen əknekin raka nətərigien səkitaha irə. ⁸ Nəgkiariien i in nəgkiariien pərhiən. Nənə iakokeikei mə tikahatən amasan nərmama me ia narimnari me i. Pwəh nərmama səməme həməni nīpərhiənien ia Kumwesən tuhamarə mamho noien amasan me. Narimnari me i hamasan pik mamhasitu ia nərmama.

⁹ Mətə nəresien me nərmama həreirei nari kəmhəni, mine nəgkiariien me kəmhəni ia kwənəkwas səvəi kaha kupwən me, mine nəvisəien me kəmhəvisə minraha me ti nīpwrai Loa səvəi Moses, tikaməkeikei mərer isipwin ti nīrəha, ti nəri nə mə ko həpkasitu mhə, namasanien səvənraha riwən. ¹⁰ Trini minuə iərmama riti rini nəgkiariien iamīnhi meitehi kimiaha irə, tikevən minise. Mə ro mwi iamīnhi, nənə, tikevən minise mwi. Trini minuə ikinise m kəru, mətə raməkeikei ia noien səvənhi, nənə, tikərer pen isipwin tukwe, məpwəh. ¹¹ Ikukurən mə iərmama sə ramo iamīnhi irə, in iəmə rərəha, mamō noien arəha. Noien səvənhi ramo pui atukw a in mə in iərmama riti Kumwesən trərpwin noien arəha səvənhi.

Nəgkiariien sampam səvəi Pol

¹² Takərhi pehe iərman mi i riti Atemas uə Tikikas truvehe mətoni ik. Nəpin truvehe irə, tikaməkeikei mətoni akwauakw a suatuk mə tikuvehe mətoni iou fwe taon nəha Nikopolis, ti nəri nə mə iou iakokeikei mə takevən marə fwe ikin ia nəpin səvəi nəkwieien. ¹³ Iərmama mi kəru nəghinrau nə Apolos mine Sinas, Sinas in iərmama riti sə ramowok ia nikaren səvəi loa səvəi nəkur Rom, irau krauavən ia navənien səvənrau, mətə tikasitu ia nīrau mə nari riti trəpwəh niwən tənien ia nīrau. ¹⁴ Ramasan mə ikahatən nərmama me səkitaha mə irəha tuharə mamhəmwur mamho noien amasan me mamhasitu ia nərmama nepwin səməme narimnari me səvənraha rīpkəmwhen mhə. Rərəha mə nərmama me səkitaha tuhamarə auər a.

¹⁵ Nərmama me pam səməme kəmhərə kimaha minraha həni ramasan tukw ik. Nənə ik tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti nərmama me səməme hokeikei kimaha mamhahatətə ia Iesu.

Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

Filimon

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Filimon in iəmә asori riti səvәi nakalasia me fwe Kolosi. In riti nəha Pol. Onesimas, in slef riti səvәi Filimon. In rakres mane səvәi Filimon nənә map mevәn fwe Rom. Nәpın in ramarә fwe Rom, in rәtoni Pol, mini nıpәrhienien ia nəgkiariien səvәi Iesu Kristo. Pol rәrhi pen Onesimas ruvehi nəkukuə i mevәn muvei pen m Filimon. Pol rәres skai m Filimon mə trәpwәh nәrpwınien noien әrәha səvәi Onesimas nənә mo in rәmwhen ia piәvni. Nәkukuə i rukwakwa. Filimon, Efesas, Kolosi, mine Filipae kani mə nəkukuə me səvәi kalapus ti nәri nә mə Pol ramarә ia kalapus fwe Rom ia nuk 59-61 mırәi nəkukuə me i.

¹ Iou Pol iakamarә ia kalapus ti nəghi Iesu Kristo. Kımrau piәvtaha Timoti iarouni ramasan tukw ik Filimon. Ik iәrmama i kıtahar mik samaro pәri wok. Kımrau iarouokeikei ik. ² Nәnә iarouni mwı ramasan ti kıtirimәtaha Apia, mine piәvtaha Akipas, iәмә sә kitaha min sәmwhen ia naruagәn me. Iarouni ramasan ti nakalasia me pam nəha sәmәme kam-housәsimwın irәha me ia nəkwai nimwә sәim. ³ Iarouәfwaki mə Kumwesәn tata sәkitaha mine Iesu Kristo Iәrimәnu sәkitaha trouәriari pehe namasanien mine nәmәrinuien pwәh irau krauarә tukumiaha.

Pol ramәkweın amasan ia Filimon

⁴ Filimon. Ia nәpın me, nәpın rerik ramrhi ik ia nəfwakiien me sәiou, iakani vivi Kumwesәn, ⁵ ti nәri nә mə iakamregi kamini nokeikeiien sәim sә ikamo m nәrmama me pam səvәnhi mine nahatәien sәim ikauvehi ia Iesu Iәrimәnu sәkitaha. ⁶ Iakamregi mwı mə ikamәriari ia rerim pam ti nәri nә mə ikamahatәtә. Iakәfwaki mə noien nəha trasitu ia niram mo ikukurәn amasan mwı narimnari amasan me pam kauvei pehe sәmәuvehi rauku pen ti Kristo. ⁷ Piak, iakamәfwaki iamınhi irә ti nәri nә mə nokeikeiien sәim ro nәrmama me səvәi Kumwesәn rerinraha ragien. Nәnә nәpın iakregi, iou mwı rerik ragien. Ruvehi utә mwı nәtәrigien sәiou.

Nәresien səvәi Pol

⁸ Filimon, iakuә takәres nari riti mik. Iakukurәn niniien nəkwak tukw ik ia nəghi Kristo mə nəfe tikamәkeikei mo, ⁹ mәtә nokeikeiien sәkrau, ko iapko mhә iamınhi. Iakuә takәres a ik. Tәkwәtkwuni iou Pol iakinәgharә, nənә rәmwhen iakuvәni raka iakamarә ia kalapus ti Iesu Kristo, ¹⁰ iakamәres nari riti mik ia nikaren səvәi Onesimas,^a in i sәim slef. In ruvehe mәtoni iou ia kalapus, nənә iakuvehe mәmwhen ia tata səvәnhi, in ruvehe nәrik. ¹¹ (Fwe kupwәn in rıpkasitu mhә ia niram, mәtә tәkwәtkwuni nəha in rukurәn nasituien ia krau pәri.)

¹² Tәkwәtkwuni iakamәrhi pehe iәмә i, iәмә sә iakokeikei pik, rırәrig muvehe tukw ik. ¹³ Iakokeikei mə takәkwәtmhıri әknekın ramarә kımrau min mə truvehi tәmwhelik, mamо tukwini nari miou nәpın iakamarә ia kalapus ti nəgkiariien amasan. ¹⁴ Mәtә iapkoikei mhә mə tako nari riti sә ipkәseni mhә irә. Trini minuә ikamo nәri amasan iakokeikei mə truku pen ia rerim agien, mәtә rıpkо mhә nәri iakamәkeikei mik tukwe mə tiko.

1:1: Efes 3:1   **1:2:** Kol 4:17, 2Tim 2:3   **1:3:** Kal 1:3   **1:4:** Rom 1:8-9   **1:6:** Fil 1:9, Kol 1:9

1:7: 2Kor 7:4   **1:9:** Flm 1   **1:10:** Kol 4:9, 1Kor 4:15   ^a **1:10:** Nıpwrai nəhag nəha Onesimas

in i mә Iәмә sә Ramasitu.   **1:13:** Fil 2:30   **1:14:** 2Kor 9:7, 1Tes 5:2

¹⁵ Rosi Onesimas rinap mæpwæh ik næpin ouihi a mæ tikuvehi mwi rouaræ rerin kimirau min. ¹⁶ Nænæ tækwækwuni in ripko mhæ slef æpa riti sæim, mætæ in ræpi raka slef. In piævtaha keikei riti. Iou iakokeikei pik in, mætæ ik tikokeikei pik in ræpi raka ti næri næ mæ in slef sæim, mætæ irænhæ mwi iræ in piam, ti næri næ mæ in ruvæuvehe mamahatætæ ia Iærimænu sækitaha.

¹⁷ Ro pen trini minuæ ikamætæ iou ræmwhen ia ik riti sæ krauo pæri wok, tikuvehi in ia rerim pam ræmwhen a mæ ikauvehi iou. ¹⁸ Trini minuæ rino nari riti ræreha ia niram, uæ rimæuvehi nari riti mipkuvehi mhæ nænimen, tikæmri pen ia kaon sæiou. ¹⁹ Iou, Pol, iakamrai nægkiariien i ia rægik, iou tapkæræku. (Mætæ tikæpwæh nenouenouien mæ sæim kaon raræ ti næri næ mæ iou iakinasitu ia niram ikuvehi nimiruien vi.) ²⁰ Ouæh, piak, iakokeikei mæ tikasitu ia nirak, mo rerik ragien, ti næri næ mæ krau pæri krauahatætæ ia Kristo Iærimænu sækitaha. ²¹ Iakamrai nækukuæ i mik, mukuræn amasan mæ tiko nækwak. Iakukuræn mæ tiko ræpi raka næfe næghin iakamæres i.

²² Nænæ tikæpnæpenæ mwi kwopun riti sæiou takapri ikin. Iakani iamihni iræ ti næri næ mæ iakameitenhi Kumwesæn mæ træsæni næfwakiien me sækimihia, mo saatuk miou iakrærig pehe tukumihia.

Nægkiariien sampam sævæi Pol

²³ Epafra i iou riti sæ kimrau min iarouaræ ia kalapus ti næghi Iesu Kristo in rini ramasan tukw ik. ²⁴ Nænæ Mak mine Aristakas, mine Temas, mine Luk iou me nepwin sæmæme iahamo pæri wok, iræha mwi hæni ramasan tukw ik. ²⁵ Iakæfwaki mæ namasanien sævæi Iesu Kristo Iærimænu sækitaha tramaræ tukumihia.

Hipru

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Səreirei mə sin rımərai nəkukuə i. Iərmama riti rımərai ia nuk 60. Ia nəpin nəha nərmama kəmhometə nakalasia me fwe Rom. Kimərai pen nəkukuə i revən ti nəkur Isrel nepwın səməme haməni nıpərhienien ia Iesu. Səpkukurən mhə mə irəha hamarə pəku rosi fwe tənə Isrel uə taon nəha Rom. Kamo nəmisəien minraha ro pen irəha na tuhəpwəh nahatətəien səvənraha ia Iesu mhərərig mhesi pen mwı Loə səvəi Moses. Nəkukuə i kani mə Hipru raməgkiari m nəkur Isrel mə nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo ramasan pık məpi raka nahatətəien kupwən səvənraha. Iesu in Tini Kumwesən. In rasori məpi raka nagelo me, Moses, Josua, mine pris me. Iesu in rımamhə m kuatia a rınəmwhen ti nuvehi rakaien noien ərəha. Nemhəien səvənhi rousi raka noien səvəi pris kupwən me səməme haməvi netə ti noien ərəha ia nəpin səvəi Oltestamen. Japta 11 raməgkiari ia nahatətəien səvəi nərmama ia Oltestamen. Nəpin nəkur Isrel səməme haməni nıpərhienien ia Kristo həvsini nəkukuə i, ruvehi utə nətərigien səvənraha ia nahatətəien səvənraha. Nənə hənı nıpərhienien ia Kumwesən ia nəpin səvəi nəmisəien.

¹ Fwe kupwən, nəpin rıpi k mine ia suatuk me səpəmsəpə, Kumwesən rəgkiari m kaha me səkitaha, nəgkiariien səvənhi ruku pen ia profet me səvənhi, ² mətə nəpin kurirə rınauvehe ipaka, nənə in rəgkiari m kitaha, nəgkiariien səvənhi ruku pen ia Tini sə rımər fi mə trərımənu ia narım nari me pam səvəi Tata səvənhi. Ia Tini, in rino neiai mine tıprənə mine narım nari me pam. ³ Tini Kumwesən kamətə pen nukuraanien asori səvəi Kumwesən irə, ti nəri nə mə in rəmwhen atukwatukw ia Tata səvənhi ia narım nari me pam, maməkwtəmhirı narım nari me pam ia nəgkiariien əsanın səvənhi. Nəpin rınaikuas raka noien ərəha me səvəi nərmama, nənə mevən fwe ia neiai, məkure ia nıkare Kumwesən asori mwatuk.

Tini Kumwesən in rasori məpi raka nagelo me

⁴ Tini Kumwesən ruvehe minasori raka məpi raka nagelo me rəmwhen mə nəhag Kumwesən rıməuvei pen min rasori məpi raka nəghınraha. ⁵ İakani iamınha irə ti nəri nə mə Kumwesən rıpkini anan mhə ti agelo riti səvənhi mə, “İk nərik,

təkwtək wuni iakuvəuvehe tata atukwatukw səim.”

Kumwesən rıpkini anan mhə ti agelo riti mə,

“İou takuvehe tata səim,

nənə ik tikuvehe nərik.”

⁶ Mətə nəpin Kumwesən rınərhi pehe tını sə rıməkupwən mətui ruvehe ia tıprənə i, nənə mını mə,

“Pwəh nagelo me pam səiου hənimwi nukurhunraha, mhəsiai in.”

⁷ Mətə in rəgkiari ia nagelo me mını mə,

“In ramo nagelo me səvənhi həmwhen ia nımətəgi me,

mamo səvənhi iotukwininari me həmwhen ia nərami napw me.”

⁸ Mətə rınaməgkiari ia tını nənə mani mə,

“Kumwesən nərimənuien səim tramarə rerin ia nuk nuk me.

İk ikamərımənu ia nərmama me səim ia noien atukwatukw.

⁹ Ik ikokeikei a natukwatukwien
nənə məmwəki noien ərəha.

Ro pen Kumwesən, Kumwesən səim, rinəmri kupwən ik,
nənə ik ikasori ia ik me nepwın.

Nənə rino pen oel ia kəmkapwə ramahatən pen mə ik kig,
mamo rerim ramagien məpi raka ik me nepwın.”

¹⁰ Nənə Kumwesən rini pen mwi ti tini mə,
“Iərimənu, fwe nukune narəien ikinəmri tiprənə i,
nənə narimnari me ia nimagouagou ikino irəha ia rəgim mi.

¹¹ Narimnari me pam i tuhəpkiwən,
irəha tuhakuas mhəmwəhen ia tinari sə riməri,
mətə ik ikamarə rerin a.

¹² Ik tikərfe irəha rəmwhen kamərfe tinari,
tuko irəha rəmwhen karkahu kuvehi raka karkahu pen səpə,
mətə ik ikamarə a iaminhi irə mamevən ia nuk nuk me
ko ipkemhə mhə nəpın riti.”

¹³ Kumwesən ripkini pen anan mhə ti agelo riti səvənhi mə,
“Əkure ia nikarek mwatuk
meste tako nərmama səməme haməmwəki ik həuvehe,
tikərpi utə tipage nisum mi ia nirəha.”

¹⁴ Mətə nagelo me, irəha nəfe? Irəha nənimwın me kamho tukwini nari m
Kumwesən. In rərhi pehe irəha mə tuhəuvehe mhasitu ia nərmama səməme
in truvehimiru irəha.

2

Kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan ti nəfe səuvəregi raka

¹ Ro iaminhi irə kitaha tsaməkeikei mhətərig amasan mwi ti nəfe səuvəregi
raka, kamo kitaha saraka mərməru irə. ² Kitaha sənətə raka mə nəgkiariien
səvəi Loa nagelo me həuvei pen m kaha kupwən me səkitaha ro nipərhiien.
Nərmama me pam səməme həno noien ərəha uə hənərui nəgkiariien nəha,
kuvei pen nərpwınien sə ratukwatukw minraha. ³ Ro pen tsəfo mhap
ti nərpwınien sə Kumwesən tro m kitaha trini minuə so nəri auər a ia
nəgkiariien i ramasan pik maməvisau suatuk sə in rauvehimiru nərmama
irə? Iərimənu səkitaha riməkupwən mini irapw nəgkiariien nəha. Kurirə irə
nərmama me i səməme haməregi, irəha hahatən kitaha ia nəgkiariien nəha
mə ro nipərhiien. ⁴ Kumwesən in mwi ro kitaha sətoni mə nəgkiariien nəha
ro nipərhiien i. In ro nımtətien me mine narimnari me nərmama hətoni
nənimənraha rier tukwe, nənə muvei pen nıskaiien me səvəi Nənimwın
Ikinan m nərmama resi pen nətərigien səvənhi.

Iesu riməuvehe iərmama nipwrən rəmwhen ia nipwrataha

⁵ Ripko mhə nagelo me Kumwesən riməuvehi utə irəha mə tuhərimənu ia
tiprənə vi sə tripkuvehe, tiprənə nəha saməgkiari irə. ⁶ Nəgkiariien riti sə
ramamak ia Nəkukuə Ikinan rani mə,

“Iərmama in nəri auər a,
mətə rerim tramrhi in,
tikəpwəh nenouenouien irə,
nənə ik ikamətui amasan ti iəməti iərmama.

⁷ Ia nəpın kwakwa a ik ikiməuvehi irapw in reiwaiu inhəripw anan ia nagelo
me,

nənə məfəfau pen nasoriien mine nisaiien ia kənkarpwə,
⁸ məmri narimnari me pam kamharə inhərəipw ia tipage nisun mi.”
 Nəgkiariien i sə rani mə Kumwesən rəmri narimnari me pam kamharə
 inhərəipw ia tipage nisui iərmama nīpwrən mə Kumwesən rīpkəpwəh mhə
 kuatia mə iərmama trəpwəh nərimənuien irə. Mətə kitaha səpkətoni mhə ihi
 iərmama ramərimənu ia narimnari me pam. ⁹ Mətə nari kuatia sənətoni in i
 Iesu sə Kumwesən rīməuvehi irapw in reiwaiu anan ia nagelo me səvəi nəpīn
 kwakwa a. Nənə təkwtəkwi nəha kīnəfəfau pen nasoriien mine nisaiien ia
 kənkarpwə ti nəri nə mə rīməuvehi nəmisəien memhə. Ouəh, ia namasanien
 səvəi Kumwesən in remhə muvehi təmwki nərmama pam.

¹⁰ Kumwesən sə rino narimnari me pam mə narimnari me nəha səvənhi, in
 ro noien riti ramasan pik in i ro Iesu rīregl nəmisəien me. Nəmisəien me nəha
 hənə Iesu ruvehe matukwatukw məmwhen. In iərmama sə rukupwən mousi
 əmwesi nəkwus ti nuvehimīruien nīpwnəti Kumwesən me həpik. Kumwesən
 truvehi utə irəha tuhəvən mharə ia kwopun ramser. ¹¹ Iesu ramo nərmama
 me səvənhi həuvehe mhə nəkur ikinan me mə irəha nərmama me səvəi
 Kumwesən noien ərəha səvənraha riwən. Nənə Iesu mine nərmama me
 səvənhi səvənraha tata kuatia a. Ro pen Iesu rīpkauris mhə mə trəkwein irəha
 mə piəvni me ¹² nəpīn raməgkiari iamīnhi irə mīnu,
 “Iou takini irapw nəghim ti piak me.

  Ia nīmwrhenhi nousəsīmwinien səvənraha takəgnəgini ik.”

¹³ In rani mwi mə,

“Iou takəmri pen nahatətəien səiou ia Kumwesən.”

Nənə mani mwi mə,

“Ətə ro. Iou i kīmaha nəkwərhakwərha me səməme Kumwesən rīməuvei
 pehe irəha miou.”

¹⁴ Ti nəri nə mə nəkwərhakwərha me nəha nusanraha mine nitenraha
 rarə, ro pen Iesu in mwi ruvehe mo in iərmama rəmwhen a ia nīrəha
 nusan mine niten rarə. In ro iamīnha irə mə tremhə, nənə ia nemhəien
 səvənhi trouraha iəremhə sə rauvehi nīskaiien səvəi noien iərmama remhə.
 Iəremhə nəha Setan. ¹⁵ Ti nəri nə mə nərmama haməhekīr nemhəien, ne-
 hekīrien səvənraha raməkwtəmhiri tərini irəha nəpīn me pam ia nīmīruien
 səvənraha. Rəmwhen a mə irəha slef me. Mətə Iesu rīmamhə mə truvei
 raka irəha, tuhəpwəh mwi noien irəha slef me. In ruvəfi nari ia nīrəha.
¹⁶ Rino nukurənien irə mə Iesu rīpkasitu mhə ia nagelo me, mətə rinasitu ia
 kwənəkwus me səvəi Eraham. ¹⁷ Ro pen in rīməuvehe məmwhen a ia piəvni
 me ia noien me pam, mə ia nīkaren səvəi wok səvəi Kumwesən, in rukurən
 nuveheien pris asori anan riti sə trapī ti nərmama me səvənhi, nənə irəha
 həkurən nətigiteien irə traikwas raka noien ərəha me səvənraha. ¹⁸ Ti nəri
 nə mə in ruvəregi raka nəmisəien ia nəpīn nəha kīnameipweipwi in ia noien
 ərəha ro pen in rukurən nasituien ia səməme kameipweipwi irəha ia noien
 ərəha ipwet mine.

3

Iesu in rasori məpi raka Moses

¹ Ro pen, piak ikinan me, nərmama me Kumwesən ia neiai rīnəkwein pəri
 ia kitaha m kīmīaha, hətərig ro ia Iesu, aposol mine pris asori anan səvəi
 nəgkiariien səkitaha sə saməni irapw. ² Kumwesən rīməuvehi utə in mə

tro wok i, nənə in ro nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam, rəmwhen ia Moses fwe kupwən in rino nəkwai Kumwesən ia wok me pam səvənhi ia nəkwai nimwə səvai Kumwesən. ³ Mətə Iesu in rasori məpi raka Moses rəmwhen iəmə sə ruvrhəkin nimwə riti in rasori məpi raka nimwə nəha. ⁴ Ouəh nīpərhiēnien, nimwə me pam kuatia kuatia iərmama ruvrhəkin, mətə Iəmə sə rīməuvrəhəkin narimnari me pam in nəha Kumwesən. ⁵ Moses in iotukwininari riti sə ro nəkwai Kumwesən ia wok me pam səvənhi ia nəkwai nimwə səvai Kumwesən, nənə mukupwən mini irapw narimnari me səməme Kumwesən trəgkiari mwi irə kurirə ikin. ⁶ Kristo, in mwi ro nəkwai Kumwesən ia narimnari me pam. Mətə ripko mhə in iotukwininari a riti ia nəkwai nimwə səvai Kumwesən rəmwhen ia Moses. In Tini Kumwesən sə ramərimənu ia nimwə nəha. Nənə trini minuə kitaha saməkwtəmhiri noien i samo, noien sə samahatətə əknekin ia Kumwesən, mamhəmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə, in i rahatən pen mə kitaha nimwə səvənhi.

Tihəpwəh noien kəmkapwəmiāha riskai

⁷ Ro pen rəmwhen ia Nənimwīn Ikinan rani, “Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən,

⁸ hiəpwəh noien kəmkapwəmiāha riskai, rəmwhen ia kaha kupwən me səkimiaha hənamo mamhərui nəkwai Kumwesən, nəpin irəha hameipweipwi in fwe ia kwopun akwesakwes.

⁹ Kwopun nəha, ia nəpin me meste nuk foti, kaha kupwən me səkimiaha hamətoni narimnari me səməme iakamo minraha, mətə irəha hameipweipwi iou, mamhokeikei mə tuhətoni mwi niskaiien səiou.

¹⁰ Ro pen niemaha rəpi iou ti nərmmama me nəha, nənə iakini mə, ‘Ia nəpin me pam irəha kamhəuvən mamharikou ia rerinraha. Irəha həpkesi pen mhə suatuk me səiou.’

¹¹ Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsuahi mini mə,

‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpin riti mhəuvehi napwəsien səiou.’”

¹² Piak me, tihətui amasan, kamo kimiaha riti rerin ruvehe mərəha, məpwəh niniēn nīpərhiēnien ia nəgkiariēn pərhiēn, miri pen in mə trəpwəh Kumwesən sə ramiru, mevən isipwīn tukwe. ¹³ Mətə nəgkiariēn nəha Nənimwīn Ikinan rīməni mə “ipwet” ramarə ihi, ramasan mə kimiaha tihaməkeikei mamhəgkiari m kimiaha me mamhərpwi əknekin kimiaha me ia nəpin me, mə noien ərəha trəpwəh neikuəien ia kimiaha riti mo kənkapwə riskai. ¹⁴ Iakani iamīnha irə ti nəri nə mə kitaha tsaməkeikei mhahatətə əknekin ia Kristo rəmwhen səno fwe kupwən nəpin səuvehe vi a mhahatətə irə. Trini minuə səkwətəmhiri noien nəha səkitaha meste nīmriuiēn səkitaha ro sampam, rahatən pen mə nīpərhiēnien kitaha nərmmama me səvai Kristo, saməuvehi pəri narimnari me kitaha min. ¹⁵ Nəgkiariēn səvai Nəkukua Ikinan rani iamīnhi irə:

“Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən,

hiəpwəh noien kəmkapwəmiāha riskai, rəmwhen ia kaha kupwən me səkimiaha hənamo mamhərui nəkwai Kumwesən.”

¹⁶ Nisimə me nəha həməregi reri Kumwesən mətə həpwəh noien nəkwən? Irəha pam səməme Moses rīməiri irapw irəha fwe tənə Ijip uə rekəm? Ouəh,

irəha nəha. ¹⁷ Nisimə me nəha həno Kumwesən niemaha rəpi nuk foti? Irəha səməme həno noien ərəha, nənə nıpwrənraha rimwei pen ia kwopun akwesakwes hemhə uə rekəm? Ouəh, irəha nəha. ¹⁸ Nisimə me nəha Kumwesən raməgkiari mınraha mauvehi kwəsuaahi mə irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpın riti mhəuvehi napwisien səvənhi? In raməgkiari m nərmama səməme hənərui nəkwən. ¹⁹ Ro iamınhi irə sətoni mə kınise irəha həpkuvnimwə mhə ti nəri nə mə irəha həpkini mhə nıpərhiendien ia Kumwesən.

4

Napwisien riti nəha ikin nərmama me səvəi Kumwesən həukurən nuvehiien ipwet

¹ Mətə kitaha i, Kumwesən ruvəni raka tukutaha mə kitaha səukurən nuvnimwəien mhəuvehi napwisien səvənhi, nənə nəgkiariien nəha ramərer maməsevər tukutaha. Ro pen pwəh səhekir. Rərəha mə tukəkiri kimiaha riti kətə mə rəpwəh nesteien napwisien nəha. ² Kitaha səuvəregi raka nəgkiariien amasan riti rəmwhən nərmama me nəha fwe kupwən həməregi. Mətə nəgkiariien nəha irəha həməregi rıpkasitu mhə ia nırəha, ti nəri nə mə irəha həməregi a mətə həpwəh nahatətəien irə. ³ Mətə kitaha səməme səuvəni raka nıpərhiendien ia nəgkiariien nəha saməuvnimwə mamhəuvehi napwisien nəha Kumwesən raməgkiari irə mamini mə,

“Niemaha rəpi pik iou, iakuvehi kwəsuaahi, mini mə,

‘Irəha tuhəpkuvnimwə mhə ia nəpın riti mhəuvehi napwisien səiou.’”

In rini iamınhi irə nəri auər a mə rino pam wok me səvənhi ia nəpın rinəmri tiprənə irə. ⁴ Kitaha səukurən mə rino pam raka wok me nəha iamınha irə ti nəri nə mə Nəkukua Ikinan raməgkiari ia nəpın sə ro sefen irə, mani mə, “Ia nəpın səro sefen, Kumwesən rapwis ia wok me pam səvənhi.” ⁵ Nənə rani mwi ia kwopun i mə, “Irəha tihəpkuvnimwə mhə ia nəpın riti mhəuvehi napwisien səiou.”

⁶ Nərmama səməme haməkupwən mhəregi nəgkiariien amasan, irəha həpkuvnimwə mhə mhəpkuvehi mhə napwisien nəha ti nəri nə mə irəha hənərui nəkwai Kumwesən. Mətə napwisien nəha raməmak ihi mə nərmama nerpwin mwi irəha həukurən nuvnimwəien mhəuvehi. ⁷ Ro nukurənien i mə ro iamınha irə ti nəri nə mə nuk rıplik rukurəu nənə Kumwesən rəmri mwi nəpın riti mwi kani mə “Ipwet.” Kiq Tevit rıməni irapw nəri nəha ia nəgkiariien i iakuvəni raka, rani mə,

“Ipwet, trini minuə hiəregi reri Kumwesən,

hiəpwəh noien kəmkapwəmiaha riskai.”

⁸ Fwe kupwən, Josua rıpkuvei pen mhə napwisien mınraha ia tənə Kenan. Ko ruvei pen mınraha Kumwesən ko rıpkini mhə mwi nəpın əpə riti mwi kurirə.

⁹ Mətə Kumwesən rini nəpın əpə riti mwi. Ro iamınhi irə napwisien riti nəha ikin raməmak ihi nərmama me səvəi Kumwesən həukurən nuvnimwəien mhəuvehi. Napwisien nəha rəmwhən ia sapat, ¹⁰ ti nəri nə mə iərmama sə truvnimwə muvehi napwisien nəha səvəi Kumwesən, in mwi trapwis ia wok səvənhi rəmwhən ia Kumwesən rinapwis ia wok səvənhi fwe kupwən. ¹¹ Ro pen pwəh kitaha sousari əknekin mə tsəuvnimwə mhəuvehi napwisien nəha. Rərəha mə kitaha riti tresi pen noien səvəi nəkur kupwən me səməme hənərui nəkwai Kumwesən mhəmwei.

¹² Iakani iam̄nhi irə ti nəri nə mə Nəgkiariien səvai Kumwesən ramiru mamō n̄ipwran, məhiə məpi raka nau səvai naruaganien sə rəhiə ia n̄ikaren pəri mi, mamərai ərori iərmama meste fwe imwə anan ia kwopun n̄im̄iruien mine n̄anim̄win krauarə ikin, meste kwopun n̄ikəkrin me h̄arip̄in ikin mine nui fwe imwə ia n̄ikəkrin me, maməkiri n̄ətərigien me mine noien afafa me ia reri iərmama. ¹³ Nari riti riwən sə Kumwesən rino ko rərkwafə ia n̄animen, mətə in ramətə pam irəha. Nənə in nəha trəres kitaha mə sənəfarə irə ia n̄im̄iruien səkitaha.

Iesu in pris asori anan riti

¹⁴ Ro pen pwəh səkwətəm̄hiri əknek̄in nəgkiariien səkitaha sə saməni irapw ti nəri nə mə səuvəuvehi pris asori anan riti səkitaha in rasori. In i Iesu, Tini Kumwesən sə rutə məpi raka n̄imagouagou mevən fwe ia neiai. ¹⁵ Pris asori anan nəha səkitaha rukurən amasan mə n̄iskaiien səkitaha riwən, nənə ramapi tukutaha, ti nəri nə mə narim̄nari me pam h̄əneip̄weip̄wi raka in. Mətə nari kuatia in ripko mhə noien ərəha. ¹⁶ Ro pen pwəh səpwəh nehek̄irien. Pwəh səuvən ipaka ti jea sə Kumwesən raməkure irə mamərim̄ənu, jea sə namasanien raku pen ikin. Ia kwopun nəha in trapi kitaha, muvei pehe namasanien m̄ kitaha n̄əpin samətui in mə trasitu ia kitaha.

5

¹ Kitaha səukurən mə ia narəien səvai nəkur Isrel n̄əpin me pam Kumwesən rarfi iərmama riti ia reri n̄ərmama mauvehi uta in mə truvehe mo in pris asori anan. Pris asori anan nəha trə suatuk səvai n̄ərmama h̄əuvən ti Kumwesən. In rauvei pen tukwini narim̄nari me səvənraha m̄ Kumwesən ia təkure n̄ifatə, nənə mavi netə ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvənraha. ² N̄ərmama səməme hamreirei nari mamh̄əuvən ia mour, pris asori anan nəha rukurən noien rim̄əru ti n̄irəha ti nəri nə mə in mwi ripkiskai mhə mamō noien ərəha n̄əpin ripik. ³ Ro iam̄nhi irə in traməkēikei muvi netə ti nuvehi rakaien noien ərəha me səvənhi, nənə marə mo mwi səvai n̄ərmama.

⁴ Nənə iərmama riti ko ripkuvehi utə atukw mhə in mə tro wok səvai pris asori anan, mətə Kumwesən rəkwein in mə tro rəmwhen rinəkwein ia Eron fwe kupwən. ⁵ Rəmwhen a mwi Kristo ripkuvehi utə atukw mhə in mə in pris asori anan, mətə Kumwesən rim̄ər̄fi, nənə m̄ini pen tukwe in mə, “Ik n̄ərik.

Təkwtək̄wuni iakuvehe tata atukwatukw səim.”

⁶ Nənə ia kwopun riti mwi ia Nəkukua Ikinan in rani mə, “Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən, tikauevehi wok i ia n̄əpin me mine ia nuk nuk me.”

⁷ Ia n̄im̄iruien səvənhi ia təkure tiprənə i Iesu raməfwaki m̄ Kumwesən maməres nari, mamasak əpwəm̄wis n̄ise n̄animem ramaiu. Kumwesən rauvehi n̄iskaiien ti nuvehim̄iruien in mə trəpwəh nemh̄əien. Nənə in ramsiai Kumwesən mamō nəkwən, ro pen Kumwesən r̄iregi in. ⁸ N̄ip̄ər̄hienien Iesu in Tini Kumwesən, mətə rim̄əregi n̄əmisəien. Ro pen n̄əmisəien səvənhi ro in rukurən amasan n̄ipwrai noien nəkwai Kumwesən. ⁹ Nənə n̄əpin ruvehe minatukwatukw pam, in ruvehe nukune n̄im̄iruien rerin kauvehim̄iru n̄ərmama me pam irə səməme kamho nəkwən. ¹⁰ Nənə Kumwesən ruvei pen nahag i min mə in pris asori anan rəmwhen ia pris nəha Melkisetek fwe kupwən.

Nægkiariien kani kaməsəupwiri irəha irə

¹¹ Kimaha iahaməuvehi nəgkiariien rīpik mə tahəni mhəgkiari ia nəri nəha, matə rəknekīn ti nini amasan pamien tukumiaha, ti nəri nə mə kimiaha hiarpaha niregiien nari riti nənə mhəukurən. ¹² Kinahatan raka kimiaha tui ia nəgkiariien səvai Kumwesən. Təkwtəkwni ratukwatukw a mə kimiaha tihahatan nərmama me irə, matə kimiaha ko hiəpko mhə. Təkwtəkwni nəha tukaməkeikei kahatan mwi kimiaha ia nukune nəgkiariien səvai Kumwesən. Kimiaha hiamesis a ko hiəpkani mhə nəveginien skai. ¹³ Mətə iərmama sə ramesis ihi iamīnha irə trəfo mukurən nəgkiariien səvai natukwatukwien? Rəknekīn ti nəri nə mə in iəkunouīhi. ¹⁴ Mətə nəveginien sikai sənai nəkur həuvəmruə raka səməme kamhəkiri noien me ia nəpīn me, nətəriɡien səvənraha ruvəuvehe muvəukurən sə ramasan mīne sə rərəha.

6

¹ Ro pen ramasan mə tsəpkahatan mhə mwi nukune nahatənien səvai nahatətəien ia Kristo, matə pwəh səuvən atukwatukw ti nəgkiariien me səməme ho kitaha səuvehe mhəmruə. Kitaha səuvərərig raka ia noien emhə me, mhənahatətə raka ia Kumwesən. Rəmwhen a mə sənəpərhi raka tāmwi nimwə. Nəpīn nəha təkwtəkwni səvai niriəpesuēn nimwə.

² Kitaha səuvəukurən raka nahatənien me səvai noien me səpəmsəpə səvai paptəes, nənə mhəuvəukurən raka noien səvai nəmri penien rəgi iərmama ia kənkəpwə iərmama məfwaki tukwe. Nənə kitaha səuvəukurən raka mə nərmama tuhətui mwi ia nemhəien, nənə mhəuvəukurən mwi mə Kumwesən trəkiri noien me səvai nərmama, nənə muvei pen nərpwīnien rerin m nərmama səməme kamho noien ərəha. Narimnari me i, sənəgkiari raka irə. Rīpkamasan mhə mə tsəsmwatuk mwi ia nəgkiariien kuatia me ia nəpīn me.

³ Ro iamīnhi irə trīni mīnuə Kumwesən rəsēni kitaha, nənə kitaha tsəuvehe kitaha nərmama səməme səuvəmruə raka.

⁴ Hiəukurən mə nərmama nəpwin nəha irəha həuvəuvehe raka ia nukuraanien, mhənənimwi əghan raka namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a raku pen ia neiai, həuvəuvehi pəri raka Nənimwin Ikinan kitaha mīnraha, ⁵ mhənənimwi əghan raka nəgkiariien səvai Kumwesən mə ramasan, mhəuvəregi raka niskaiien səvai nitətə sə trīpko mhə tui ruvehe, ⁶ matə təkwtəkwni hənəpwəh nahatətəien səvənraha mhəuvehe mwi ti Kumwesən? Suatuk riti mwi riwən. Rəmwhen a mə irəha hənərui tərini pen mwi Tini Kumwesən ia nei kamarkuauī, mhəuvehi utə mwi in, mho auris in ia nəmri nərmama.

⁷ Tiprənə sə rauvehi amasan nui səvai nesən sə rətəgətəg irapw irə nəpīn rīpik, mukuə narimnari me sə trasitu ia nərmama səməme haməmhu irə, Kumwesən trəkwein amasan irə. ⁸ Mətə mə tiprənə nəha rukuə nurhi ərəha me sə ro rirēvin, rīpkamasan mhə mwi ti nari riti, rīnamevən a tukəkwein ərəha irə. Ia nəpīn sampam səvənhi napw trahi əmwesi pam narimnari səməme kamharə irə.

⁹ Nərmama keikei me, kimaha iahaməgkiari iamīnhi irə, matə iahəukurən amasan ia kimiaha mə noien səkimiaha ramasan mwi məpi raka tiprənə ərəha nəha. Kimiaha hiamo narimnari me səməme kamhahatan pen mə Kumwesən ruvəuvehimīru pərhiēn kimiaha. ¹⁰ Kumwesən ko rīpkenouenou mhə narimnari me səməme hiəno ti nəri nə mə noien səvənhi ratukwatukw

a ia nāpīn me pam. Nānā in ko rīpko mhā nāri auēr a ia noien amasan sāvai nokeikeien sē hiāno min, nānā mamho ihi, nāpīn hiānasitu ia nārmama me sāvānhi. ¹¹ Nānā kimaha iahokeikei mā kimiaha kuatia kuatia rerimiaha tragien ti noien iamīnha irā mamhāvūn meste tihāvūhi nāfe hiamāmri pen āknekīn nātārigien sākīmiaha irā. ¹² Kimaha iahāp wāh nokeikeien mā tiharpaha, mētā iahokeikei mā tihāmwhen ia nārmama sāmāme hamahatāta, nānā nātārigien sāvānraha rāp wām wīs, nānā hāukurān nuvehien narimnari me sāmāme Kumwesān rīno promes mā truvei pen mīnraha.

Promes sāvai Kumwesān tramākeikei muvehe muku

¹³ Nāpīn Kumwesān rīno promes m Epraham fwe kupwān, nahag riti mwi riwān mā in truvehi mo nāgkiariien sāvānhi rīpam, ti nāri nā mā nāghi Kumwesān rasori māpi raka nahag me pam. Ro pen Kumwesān ruvehi atukw a kwāsuaahi ia nāghīn, ¹⁴ mani mā, “Iakani nīpārhiēnien mā iou takākwein amasan ia nīram, mo nārmama ia kwānākwus sām tuhāpik.” ¹⁵ Ti nāri nā mā nātārigien sāvai Epraham rāp wām wīs, in reitenhi meste ruvehi narimnari me nāha Kumwesān rīno promes mā truvei pen min.

¹⁶ Nāpīn iārmama ruvehi kwāsuaahi ia nāghi iāmā asori riti sāvānhi, nānā kwāsuaahi nāha sāvānhi rārihi nāgkiariien sāvānhi rīpam. Nānā nārmama tuhāmākeikei mhāni nīpārhiēnien ia nāgkiariien sāvānhi, ko hāpkāvisē mhā mwi tukwe. ¹⁷ Kumwesān rīmāvūhi kwāsuaahi ia nāghīn iamīnhi irā, ti nāri nā mā in rokeikei mā tro nārmama me i sāmāme tuhāvūhi nāfe in rīno promes hāukurān amasan mā nātārigien sāvānhi ko kīpkūvsini mhā nāpīn riti. ¹⁸ Nāgkiariien mi nāha promes mīne kwāsuaahi ko kīpkūvsini mhā ia nāpīn riti. Ia nāgkiariien mi nāha Kumwesān ko rīpkeikuā mhā. Kītaha nārmama me i sēnāp raka mhāvūn mamhārkwafā ipaka ti Kumwesān, nāgkiariien mi nāha krouasitu asori ia kītaha, rauo mā kītaha tsākwām hīri āknekīn noien i samo, noien sē sameitenhi nāri amasan i Kumwesān rīnāmri kupwān ia kītaha. ¹⁹ Nāri amasan nāha sameitenhi ramākwām hīri nīmīruien sākītaha rāmwhen ia aēan sē ravi tērini nitētā. Kītaha sameitenhi nāri amasan nāha rāmwhen mā kītaha sāvūvūnīm wā raka ia kwopun ikinan anan sē tinari ramo tukuahag fwe ia neiai ia nīm wā sāvai Kumwesān. ²⁰ Iesu ruvāvūnīm wā raka ia kwopun nāha. In ruvūnīm wā tukwini sākītaha mā trāsevār ia suatuk sākītaha. In ruvāvūvehe raka mīno pris asori anan irā rāmwhen ia Melkisetek fwe kupwān, nānā in trauvehi ia nāpīn me ia nuk nuk me.

7

Pris asori anan nāha Melkisetek

¹ Fwe kupwān, iāmā i Melkisetek, in kīg sāvai Salem, nānā in pris sāvai Kumwesān i in rasori pīk anan. Nāpīn Epraham rīmāvūn ia nārūagānien irāha kīg me, nānā in ruvehi irāp w irāha, nānā in rīrārig mīnāvūvehe, Melkisetek rāmēvān mātōni ia suatuk, nānā rāfwaki māres Kumwesān mā trākwein amasan ia Epraham. ² Nānā Epraham rōueite nautā me pam ia kusen ten nānā muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. Nahag i Melkisetek nīpwrān i mā Kīg sāvai Natukwatukwien. Nānā nāghīn riti mwi kamākwein in irā mā kīg sāvai Salem. Nīpwrān mā Kīg sāvai Nāmārīnūien. ³ Nākukuā Ikinan rīpkāgkiari mhā ia tata sāvānhi mīne mama sāvānhi mīne kwānākwus

me sāvənhi, nənə mīpkini mhə nəpīn rīnətui irə mine nəpīn rīmāmhə irə. Rəmwhen mə in rīpkemhə mhə, in ramo ihi wok sāvəi pris. Ro iamīnhi irə ikātōni mə in rəmwhen ia Tīni Kumwesən, in pris rerīn riti.

⁴ Rerīmīahā trīrhi ro Melkisetek mə in nəfē iəmā asori. Epraham kaha kupwən səkītaha rīnoeite nautə me sāvəi kīg me səməme rīməuvehi irapw irəha ia naruagənien, muai ia kusen ten muvei pen kusen kuatia m Melkisetek. ⁵ Kitaha səkurən mə ia nuk me pam nəkur Isrel tuhaməkeikei mhəuai nautə me sāvənraha ia kusen ten mhəuvei pen kusen kuatia m kwənəkwas me sāvəi Livae səməme irəha pris me rəmwhen ia Loa sāvəi Kumwesən rani. Nəri auər a mə pris me nəha irəha kwənəkwas me sāvəi Epraham, mətə pīəvnraha me tuhaməkeikei mhəuvei pen nautə me nəha mīnraha. ⁶ Melkisetek, rīpko mhə in kwənəkwas riti sāvəi Livae, mətə Epraham rīməuai nautə me nəha ia kusen ten muvei pen kuatia mīn. Nənə Melkisetek rəfwaki m Kumwesən mə trəkwein amasan ia Epraham i Kumwesən rīno promes me mīn. ⁷ Nənə nərmmama pam həkurən. Iərmama sə rauvehi nahag asori trəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia iərmama sə in inhərīpw irə. ⁸ Nənə pris me i ipwet mīne səməme kauai nautə me kusen ten kauvei pen kuatia mīnraha, irəha nərmmama me a səməme tuhəpkemhə. Mətə Melkisetek i kuai nautə me kusen ten kuvei pen kuatia mīn, Nəkukua Ikinan rani mə in ramīru. ⁹ Rosi kitaha səkuran nīnīen mə Livae, iəmā i nəkur Isrel ipwet mīne kamhəuai nautə me sāvənraha kusen ten mamhəuvei pen kusen kuatia m kwənəkwas me sāvənhi, rəmwhen mə Livae atukwatukw nəha fwe kupwən rīməuai nautə nəha sāvəi Epraham kusen ten muvei pen m Melkisetek. ¹⁰ Iakani iamīnha irə ti nəri nə mə nīpərhiēnien Livae rīnəpwah ihi nətūiien ia nəpīn nəha Melkisetek rīnətōni Epraham ia suatuk, mətə in rīnəmāk raka ia nīte^a kaha nəha sāvənhi Epraham.

Iesu Kristo in rəmwhen ia Melkisetek

¹¹ Wok sāvəi pris me nəha kamhəuku pen ia kwənəkwas sāvəi Livae in nukune Loa sə Kumwesən rīməuvei pen m nəkur Isrel. Mətə wok sāvəi pris me nəha rəpwəh nəmwhenien, ko irəha həkəmri atukwatukw pam mhə nari. Ro pen pris əpə riti traməkeikei muvehe, mīpkəmwhen mhə ia Eron, mətə in rəmwhen ia Melkisetek. ¹² Nənə hīəkurən nəpīn kuvsini noien sāvəi nīrfīien pris, nənə tukaməkeikei kuvsini mwi Loa. ¹³ Traməkeikei mo iamīnhi irə ti nəri nə mə kitaha saməgkiari ia Iərimənu səkītaha sə rīməuku pen ia kwənəkwas əpə riti. Iərmama riti rīwən ia kwənəkwas nəha rīno raka wok sāvəi pris ia nīfatə. ¹⁴ Nərmmama həuvəkurən raka mə in rīməuku pen ia kwənəkwas sāvəi Juta. Nəpīn Loa sāvəi Moses raməgkiari ia wok sāvəi pris me, rīpkəgkiari anan mhə ia kwənəkwas nəha. ¹⁵ Ruvehe mo mwi nukurənien irə mə kuvsini noien sāvəi nīrfīien pris ti nəri nə mə pris riti mwi ruvəvehe raka in rəmwhen ia Melkisetek. ¹⁶ In rīməuvehe pris mīpkesi pen mhə loa nəha sə rani kwənəkwas sāvəi pris me, mətə resi pen nīskaiien sāvəi nīmīruien i ko rīpkiwən mhə ia nəpīn riti. ¹⁷ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukua Ikinan raməgkiari irə, mamīni mə, “Ik pris riti rəmwhen ia Melkisetek fwe kupwən, nənə tiko wok sāvəi pris ia nəpīn me ia nuk nuk me.”

¹⁸ Nəgkiariien nəha rīnəmri karen loa kupwən, ti nəri nə mə nīskaiien sāvənhi rīwən, in rīpkasitu mhə, ko rīpko mhə nari riti. ¹⁹ Ro iamīnhi irə ti nəri nə mə Loa sāvəi Moses rīreirei nəmri atukwatukwien nari riti. Nənə təkwtəkwi nəha, noien əpə riti sə in ramasan məpi raka ruvəuvehi

təmwhekin mə kitaha tsəmri pen əknekin nətərigien səkitaha irə. Noien nəha in suatuk səkitaha ti nevəniēn ipaka ti Kumwesən.

²⁰ Nari riti mwi Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi muvehi utə noien nəha. Nəpīn nərmama me nəha fwe kupwən həuvehe mho irəha pris me, nuvehiiēn kwəsuaahi riwən. ²¹ Mətə nəpīn Iesu rīməuvehe mo in pris, Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi mīni mə:

“Iərimənu rīməuvehi kwəsuaahi riti,

nənə ko rīpkərari mhə mwi ia nətərigien səvənhi.

Ik tiko wok səvəi pris ia nəpīn me ia nuk nuk me.”

²² Kumwesən rīməuvehi kwəsuaahi iamīnhi irə, mo Iesu ruvehe iərmama sə rəmri nəgkiariēn i kinərihi tərini əknekin irə ramasan məpi raka.

²³ Nari riti mwi, pris kupwən me həpik, ti nəri nə mə kuatia tro wok mamevən memhə nənə riti ruvehi təmwhekin. Irəha həpkuvehi mhə wok rəpwəmwis. ²⁴ Mətə Iesu, in truvehi wok səvəi pris ia nuk nuk me mīpko mhə sampam, ti nəri nə mə in ramarə rerin. ²⁵ Ro iamīnhi irə in rukurən nuvehimīruien nərmama me səməme kamhəuvən ti Kumwesən ia suatuk sə in rino. In rukurən nuvehimīruien irəha ia nuk nuk me mīpko mhə sampam ti nəri nə mə in ramarə rerin, maməgkiari tukwini səvənraha m Kumwesən.

²⁶ Pris asori anan riti sə ro iamīnhi in rəmwhen ti nasituiēn ia kitaha ti nəri nə mə in iəmə ikinan, in rīpko mhə noien ərəha uə noien əmkemik. In ropə ia nərmama səməme kamho noien ərəha, nənə kiməuvehi utə in, in rasori məpi raka irəha fwe ia neiai. ²⁷ In ropə ia pris asori anan me nəha. Nəpīn me pam irəha tuhaməkeikei mhəkupwən mhəvi netə ti naikuas rakaiēn ia noien ərəha me səvənraha kurirə həpko səvəi nərmama ti naikuas rakaiēn noien ərəha me səvənraha. Mətə Iesu rīməvi netə m kuatia a rinəmwhen ko rīpko mhə mwi ia nəpīn riti mwi. In rino noien nəha nəpīn rinəsēni nimiruiēn səvənhi memhə.

²⁸ Loa rauvehi utə pris asori anan me səməme həpkiskai mhə. Mətə kwəsuaahi səvəi Kumwesən, sə rukurirə ia Loa, in ruvehi utə Tini sə ramasan məmwhen ti noien wok nəha ia nuk nuk me mīpko mhə sampam.

8

Iesu in pris asori anan səkitaha

¹ Kimaha iahaməgkiari ia nəri i, mətə nukunen ro iamīnhi irə. Səkitaha riti pris asori anan rəmwhen a ia sə i iahaməni. In fwe ia neiai. Jea nəha Kumwesən asori raməkure irə mamərimənu, pris asori anan nəha səkitaha rinəkure ia nikare jea nəha mwatuk. ² In ramo wok ia nəkwai kwopun ikinan, in i nimwə tapolen pərhiēn sə Kumwesən rīməvi fwe ia neiai. Rīpko mhə iərmama rīməvi nimwə tapolen nəha.

³ Pris asori anan me pam səməme Loa rīməuvehi utə irəha wok səvənraha fwe ikin. Irəha haməuvei pen narimnari me m Kumwesən, mamhəvi netə ia nifətə səvənhi. Ia suatuk kuatia a, pris asori anan səkitaha, in mwi traməkeikei muvei pen nari riti m Kumwesən. ⁴ Trini minuə in ramarə ihi ia tīprənə i, ko rīpkuvehe mhə mo in pris riti, ti nəri nə mə pris me hənərə raka mə tuhəuvei pen narimnari m Kumwesən rəmwhen Loa rani. ⁵ Pris me nəha, irəha kamho wok səvənraha ia nəkwai nimwə sə rauvnhi a narimnari me səməme kamharə ia neiai. Ro pen nəpīn Kumwesən rīməni pen ti Moses fwe kupwən mə trivi nimwə tapolen, mīni mə,

“Tikaməkeikei mətui amasan mə tiko narimnari me i səvəi nimwə tapolen

resi pen atukwatukw nafe iakinahatən raka ik irə fwe ia təkuaer.”

⁶ Mətə təkwtəkwni Kristo riməuvehi wok səvai pris sə ramasan məpi raka wok səvai pris kupwən me. Ramwhen a mwi nəgkiariien sə in rinərihi tərini əknekin ramasan məpi raka nəgkiariien kupwən, ti nəri nə mə ramərer utə ia promes me səməme hamasan mhəpi raka.

⁷ Nəgkiariien sə kiməkupwən kərihi tərini əknekin rīpkatukwatukw pam mhə. Ko ratukwatukw pam tukərihi tərini əknekin nəgkiariien vi riti ti nafe?

⁸ Mətə Kumwesən rinətoni mə irəha həpkatukwatukw mhə nəpən rani mə, “Nəpən nəha ikin rauvehe

sə takərihi tərini əknekin nəgkiariien vi riti

nəkur Isrel mine nəkur Juta tuharə irə.

⁹ Nəgkiariien nəha rīpkəmhwən mhə ia nəgkiariien nəha iakinərihi tərini əknekin

mə kaha me səvənraha tuharə irə,

ia nəpən nəha iakiməuvehi rəginraha

miri irapw irəha fwe tənə Ijip.

Irəha həpkəkwtəmhiri mhə nəgkiariien səiou,

nənə ro pen iakenouenou irəha. Iou Iərimənu iakani iamınha irə.

¹⁰ Nənə iou Iərimənu iakani mə nəgkiariien səiou takərihi tərini əknekin ia nəpən sə truvehe nəkur Isrel tuharə irə ro iamınhi irə:

Takəmri pen loa me səiou ia nətərigien səvənraha,

nənə mirai pen ia rerinraha.

Iou takuvehe mo iou Kumwesən səvənraha,

nənə irəha tuhəuvehe mho irəha nərmama me səiou.

¹¹ Ko irəha riti rīpkəvən mhə mahatən nəkur imwəni me uə piəvni mə, ‘Ik tikaməkeikei mukurən Iərimənu i.’

Ko rīpkahatən mhə irəha iamınhi ti nəri nə mə irəha pam tuhəukurən iou, iərmama sə in inhəripw anan ia nirəha, mevən meste iərmama sə in rasori ia nirəha.

¹² Iou takapi irəha ti noien me səvənraha səməme həpkatukwatukw mhə, nənə rərīk rīpkərhi mhə mwi noien ərəha me səvənraha ia nəpən riti.”

¹³ Nəpən Kumwesən raməgkiari ia nəgkiariien nəha in trərihi tərini əknekin mə in nəgkiariien vi, nīpwran i mə nəgkiariien rīməkupwən mərihi tərini əknekin rinakuas. Nənə nəri sə rinakuas, rīnəpwəh nəmwhenien, nənə rīpkə mhə tui riwən.

9

Nimwə tapolen kaməfwaki irə ia tīprənə i

¹ Nəgkiariien nəha Kumwesən rīməkupwən mərihi tərini əknekin fwe kupwən səvənhi me fwe ikin loa kamhahatən mə tukəfwaki irə, nənə səvənhi riti nimwə tapolen kaməfwaki irə ia tīprənə i. ² Nimwə tapolen nəha kiməvi kərpifi nəkwən kəru. Nəkwən sə kukupwən kuvnimwə ikin kani mə Kwopun Ikinan. Ia kwopun nəha nəri kamhiai pen napw irə raməhiarpw mine tepol kaməmri utə bred ikinan irə. ³ Nəkwən sə ro kəru irə, kiməvi tukuahag tinari irə, kani mə Kwopun ikinan anan. ⁴ Kwopun nəha, nifatə riti fwe ikin kīno ia kol, kauvani nimwəkmwəki nari nīpekin rapein amasan ia təkuren. Pokis riti fwe ikin kiməvegi nīkarkaren me ia kol. Ia nəkwai pokis nəha tīkinari riti kīno ia kol nəveginien nəha kani mə mana rukuər irə. Rīgi nei nəha rino tihin

mahatæn pen Eron mæ in pris, in mwi ia nækwai pokis næha. Kæruætereï mi kæru næha kimærai pen loa me ten ia nirau irau mwi fwe ikin.

⁵ Ia tækure pokis næha nænimwi Jerupim kæru næha ikin sëmæmi krouahatæn pen mæ Kumwesæn ramæmak fwe ikin. Tæægînrau krouvi atukw i ræuiui kwopun næha Kumwesæn rauvehi raka noien æræha me sævæi nærmama ikin. Mætæ tækwtækwuni næha næþin riwæn ti niiniien narimnari me i mærai kwærhakwæra. ⁶ Næþin hænmæri amasan pam narimnari me næha, ia næþin me pam pris me kabhæuvmwæ mamhæier ia kwopun ikinan, mamho wok sævænraha. ⁷ Mætæ kwopun ikinan anan, pris asori anan in æpa rauvnmwæ ikin. Mætæ ko ripkevæn mhæ ia næþin me. In rauvnmwæ ia kwopun næha næþin kuatia ia nuk me. Nænæ næþin in rauvnmwæ tramækeikei muvehi netæ, mevæn muvei pen m Kumwesæn ti noien æræha sævænhi mine noien æræha sævæi nærmama hæno mhæreirei. ⁸ Ia narimnari me næha, Nænimwîn Ikinan ramahatæn mæ suatuk ti nuvnmwæien ia kwopun ikinan anan ripkæsevæ mhæ ihi næþin nimwæ tapolen rinamærer ihi fwe kupwæn. ⁹ In ræmwhen ia nænimwi nari riti sæ ramahatæn pen næþin i samaræ iræ tækwtækwuni. Nipwran mæ narimnari me sëmæme pris me kabhæuvei pen m Kumwesæn mine nærimiru me sëmæme kabhousi æpune iræha kavi nitenraha ti noien æræha hæreirei næmri atukwatukwien nætærigien sævæi nærmama sëmæme kabhæuvehe ti næfwakien. ¹⁰ Ro iamînhi iræ ti næri næ mæ noien sævæi narimnari me næha ramægkiari a ia næveginien mine nænimwien mine naikwasien me sæpæmsæpa. Narimnari me næha sævæi nipwrai iærmama a. Kinæmri narimnari me næha mæ tuharæ mheste Kumwesæn tro narimnari me pam hæuvehe mhærmævi mwi.

Nite Iesu Kristo

¹¹ Mætæ tækwtækwuni næha Kristo rævæuvehe raka. In pris asori anan sæ rimæpeki narimnari amasan me muvehe. In rimæuvmwæ ia nimwæ tapolen sæ ramasan anan mwi mæpi raka sæ kupwæn. Nimwæ tapolen næha ripko mhæ nari riti sæ nærmama hæno ia rægînraha, nænæ ripko mhæ nari riti sævæi tiprænæ i sæ Kumwesæn rino. ¹² Næþin Kristo rimæuvmwæ ia kwopun ikinan anan, in rino m kuatia a næmwhen ko ripkuvnmwæ mhæ mwi, ti næri næ mæ in ripkuvehi mhæ nite næni mine nite kwæti kau muvnmwæ, mætæ in rimæuvehi atukw a niten muvnmwæ, no suatuk ti nifi rakaien kitaha ia noien æræha me sækitaha, nænæ suatuk næha traræ rerin. ¹³ Kimiaha hiæukuræn. Nite næni mine nite kau mine nimwrakw ia kwæti kau kimæuvani æmwesi ia nifata, trini minuæ pris riti rivi ræægi pen ia iærmama sæ rimæuvehe næmkemik ia næmri Kumwesæn, nænæ ia noien næha in ruvehe næmher mwi. ¹⁴ Mæ ro nipærhienien i ræfo ia nite Kristo? In rukuræn noien mæpi raka. Ia niskaiien sævæi Nænimwîn sæ ramaræ rerin, Kristo rimæuvei pen atukw a in m Kumwesæn ræmwhen ia nærimiru næræhaien riwæn iræ kousi æpune kuvei pen m Kumwesæn. Nite Kristo traikwas ia rerimiaha ti noien emhæ me mæ kimiaha hiæukuræn no tukwinien nari m Kumwesæn sæ ramiru.

¹⁵ Ro pen Kristo in iæmæ sæ ravi simwîn nærmama mine Kumwesæn ia nægkiariien vi sæ kinærihi tæriini æknekîn. In ravi simwîn iræha iamînha iræ mæ sëmæme Kumwesæn ramækwein ia niræha hæukuræn nuvehien narimnari me næha tuhæpkiwæn mhæ sëmæme Kumwesæn ruvæni raka mæ truvei pen m nærmama me sævænhi. Ti næri næ mæ Kristo rimamhæ, ro pen nemhæien sævænhi rineivinari ia niræha, tukæpwæh nærpwînien noien æræha me sëmæme

həno nəpɪn nəgkiariien kɪməkupwən kərihi tərini əknekin fwe kupwən rauuii ihi irəha.

¹⁶ Kimiaha hiəukurən. Trini minua iərmama riti rərihi tərini əknekin nəgkiariien riti mə tukafuai nautə me səvənhi nəpɪn tremhə irə, iərmama nəha traməkeikei mukupwən memhə kurirə irə ko nəgkiariien sə rɪnrərihi tərini əknekin. ¹⁷ Ro iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien sə ro iamɪnhi ro nəri auər a irə nəpɪn iərmama nəha ramiru ihi. ¹⁸ Rəmwhən a mwi nəgkiariien sə Kumwesən rɪməkupwən mərihi tərini əknekin ruvehe mo nəgkiariien riti tukaməkeikei ko, mətə mə netə rɪpkaiu mhə nəgkiariien nəha ro nəri auər a irə. ¹⁹ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəpɪn Moses rini irapw pam raka nəgkiariien me səvəi Loa m nərmama, nənə kurirə irə in ruvehi nɪmwheri sɪpsɪp sə kɪno rərueɾəv mine rɪgi nei nəha hisop, meitesi pen ia nite kwətɪ kau mine nite nəni sə rɪnrəpɪ ia nui, nənə mivi rərəgi pen netə ia nəkukuə səvəi Loa mine ia nərmama me pam, ²⁰ nənə mɪni pen ti nɪrəha mə, “In i netə trərihi tərini əknekin nəgkiariien i Kumwesən rɪməni pehe tukumiaha i mə tiho.” ²¹ Ia noien a mwi nəha Moses ruvi rərəgi pen netə ia nɪmwə tapolen mine narɪmnari me pam ikin səvəi nəfwakiien. ²² Nɪpərhiəniəni i, ia noien səvəi Loa nəha, ipaka nari m nari me pam netə rəpərhi irəha həuvehe mħəmher. Nənə trini minua netə rəpwəh naluien, Kumwesən ko rɪpkenouenou mhə noien ərəha me.

²³ Ro pen netə raiu ti nəpərhiien narɪmnari me nəha həuvehe mħəmher. Mətə nɪmwə tapolen nəha mine narɪmnari me səvənhi irəha həuvnhi a narɪmnari me fwe ia neiai. Mətə narɪmnari me səvəi nəfwakiien fwe ia neiai, nite nərimuru riti rɪpkəmwhən mhə ti nəpərhiien irəha həuvehe mħəmher. Tukaməkeikei kuvehi netə riti sə ramasan məpi raka. ²⁴ Kristo rɪpkuvnɪmwə mhə ia nɪmwə tapolen ia tɪprənə i sə nərmama həno ia rəginraha mhəuvnhi a nɪmwə tapolen pərhiien irə, mətə Kristo ruvnɪmwə atukwatukw ia neiai, nənə təkwtəkwuni nəha in rəmərər ia nəmri Kumwesən maməgkiari tukwini səkitaha. ²⁵ Pris asori anan səvəi nəkur Isrel rauvnɪmwə ia kwopun ikinan anan ia nuk me pam mauvehi nite nərimuru me, mətə Iesu rɪpko mhə iamɪnha irə. In ruvnɪmwə m kuatia a muvei pen nɪmɪruien səvənhi m Kumwesən. ²⁶ Ko rauvnɪmwə nəpɪn me nɪpwran mə in trauvehi nəmɪsəien ia nei kamarkuau i nəpɪn me fwe kɪnəmri vi a tɪprənə muvehe meste pehe təkwtəkwuni. Mətə təkwtəkwuni nəha, tɪpko mhə tui tɪprənə i ro sampam, in rier pehe m kuatia a muvei pen nɪmɪruien səvənhi ti nuvehi rakaien noien ərəha, nənə ko rɪpkuvei pen mhə mwi ia nəpɪn riti. ²⁷ Kumwesən rɪnəmri raka mə nərmama me pam tuhaməkeikei mħemhə m kuatia a, nənə kurirə irə in trəkiri irəha ti noien me səvənraha. ²⁸ Ia noien a mwi nəha, Kristo rɪməuvei pen nɪmɪruien səvənhi m kuatia a ti nuvehi rakaien noien ərəha səvəi nərmama həpik. Nənə in trier pehe mwi ia nuveheien sə ro kəru irə, rɪpko mhə ti nuvehi rakaien noien ərəha, mətə in truvehe mwi ti nuvehi mɪruien nərmama səməme hameitenhi in.

10

¹ Narɪmnari me səvəi Loa həmwhən a ia nənɪmwi nari m nari amasan me səməme tɪpko mhə tui həuvehe, rɪpko mhə nɪpwrai narɪmnari me. Ia nuk me pam pris me nəha səvəi nəkur Isrel kamho a nari kuatia, mamhəvi netə ti noien ərəha. Mətə nite nərimuru me nəha rɪrɪrɪrɪ noien nərmama səməme kamhəuvehe ti Kumwesən hatukwatukw ia nənimen. ² Ko ro nərmama me

i sãmame kambahfwaki hæuwehe mhatukwatukw pærhien, tukaikwas iræha m kuatia a ia netæ næha, nænæ kuriræ iræ iræha fuhæpkregi mhæ mwi mæ noien æræha ramæmak ia niræha, nænæ tukousi æpune mwi nærimiru me kuvi nitenraha ti næfe. Kukuræun næpwæhien noien næha. ³ Ro iamînhi iræ, ia nuk me pam, iræha kambahi auær a netæ, mætæ ko hæpkenouenou mhæ noien æræha me sævænraha, ⁴ ti næri næ mæ nite næni mine kau ko ripkuvehi raka anan mhæ noien æræha.

⁵ Ro pen, næpin Kristo rinauwehe ia tiprænæ i, rini pen ti Kumwesæn mæ, “Ik ikæpwæh nokeikeien noien næha kamousi æpune nærimiru me kauvei pehe mik,

uæ noien næha kauvei pehe narimnari nepwîn mwi mik,
mætæ ikinæpnæpenæ ia nipwrak.

⁶ Nærimiru me næha kauvani æmwesi nipwranraha pam ia tækure nifatæ mine nærimiru me næha kavi nitenraha ti noien æræha,
ik rerim ripkagien mhæ ti niræha.

⁷ Nænæ iakini mæ, ‘Kumwesæn, ætæ ro, iou iakauwehe mæ tako nækwam ræmwhen atukwatukw ia nægkiariien kimærai pen ia nækukua sævæi Loa sæim sæ ramægkiari ia nirak.’”

⁸ Ia nægkiariien næha irænhæ, Kristo rimækupwæn mini mæ, “Ik ikæpwæh nokeikeien noien næha kamousi æpune nærimiru me kauvei pehe mik, uæ noien næha kauvei pehe narimnari nepwîn mwi mik. Nærimiru me næha kauvani æmwesi nipwranraha pam ia tækure nifatæ, mine nærimiru me næha kavi nitenraha ti noien æræha, ik rerim ripkagien mhæ ti niræha.” (In rini nægkiariien næha næri auær a mæ nuvei penien narimnari me næha m Kumwesæn ramesi pen næfe Loa rani.) ⁹ Mætæ Kristo rani mwi mæ, “Kumwesæn, ætæ ro, iou iakauwehe mæ tako nækwam.” Ia nægkiariien næha sævænhi ramousi raka nækwai Kumwesæn sæ kupwæn, mæ in træmri nækwai Kumwesæn sæ kuriræ. ¹⁰ Nænæ nækwai Kumwesæn sæ næha sæ kuriræ rinaikwas raka noien æræha me sækitaha næpin Iesu Kristo rimæuvei pen nipwran m Kumwesæn m kuatia a, nænæ ko ripkuvei pen mhæ mwi næpin riti mwi.

¹¹ Næpin me pam pris me kambaher mamho wok sævænraha, mamho a næri kuatia ia næpin me, mamhævi nite nærimiru me, netæ sæ rireirei naikwas rakaien noien æræha me ia næpin riti. ¹² Mætæ Kristo rinæseni nimiruien sævænhi memhæ m kuatia a ti naikwas rakaien noien æræha me sævæi nærmama ia nuk nuk me mipko mhæ sampam, nænæ kuriræ iræ in revæn mækure ia nikare Kumwesæn mwatuk. ¹³ Ia kwopun næha in treitenhi meste Kumwesæn tro nærmama sãmame hamæmwæki in hæuwehe in trærpwi utæ tipage nisun mi ia niræha. ¹⁴ Iakani iamînhi iræ mine ti næri næ mæ Kristo niten rinaiu m kuatia a mo nærmama me sævænhi hatukwatukw ia nænimen ia nuk nuk me. Nærmama me næha iræha næha rino iræha ho ikinan.

¹⁵ Nænæ Nænimwîn Ikinan mwi rani pehe tukutaha mæ næri næha ro nipærhienien. Rani mæ,

¹⁶ “Iærimænu rani mæ, ‘Nægkiariien sæiou takærihi tæriin æknekîn
ia næpin sæ truwehe nækur Isrel tuharæ iræ ro iamînhi iræ:

Takæmri pen loa me sæiou ia nætærigien sævænraha,
nænæ mirai pen ia rerinraha.’”

¹⁷ Nænæ in rani mwi mæ,

“Iou rerik triþkrhi mhæ mwi ia næpin riti
noien æræha me mine noien ourour me sævænraha.”

18 Mə Kumwesən rinenouenou raka nərahaien me nəha, nənə tukvi mwi netə ti noien ərəha ti nəfe. Tukəpwəh a noien nəha. 19 Piak me, təkwətəkwuni nəha ia nite Iesu kitaha səukurən nuvnimwəien ia kwopun ikinan anan mhəpwəh nehekiriən, 20 mhesi pen suatuk vi sə ramiru Iesu rinəsevər irə tukutaha ia nipwran mə tsukurau ia tinari nəha raməgher tukuahag kwopun ikinan anan. 21 Kitaha səuvəuvehi pris riti səkitaha in rasori mamərīmənu ia nimwə səvəi Kumwesən. 22 Narimnari me nəha ho nipərhiēnien. Ro pen pwəh səuvən ipaka ti Kumwesən mhəpwəh nərkwafəien neikuəien ia reritaha, mhahatətə əknekin irə, nənə reritaha sə fwe kupwən ramrhi noien ərəha me səkitaha ruvehe məmher ia nite Kristo, nənə nipwrataha mwi rəmher, ti nəri nə mə sənaru raka ia nui əmher. 23 Pwəh səkwətəmhiri əknekin nini irapwien nəri amasan sə sameitenhi, mhəpwəh nikiukiuien, ti nəri nə mə Kumwesən sə riməni mə truvei pehe nəri amasan nəha m kitaha ramo nəgkiariēn səvənhi ia nəpin me. 24 Pwəh sətərig mə tsəfo mhasitu ia kitaha me mhə nokeikeiēn mine noien amasan me. 25 Ripkamasan mhə mə tsəpwəh noien səvəi nousəsimwinien kitaha me rəmwhen ia nərmama nepwin kamho, mətə pwəh sərpwi əknekin kitaha me, mamho ia nəpin me ti nəri nə mə kitaha səukurən mə nuveheien səvəi Iesu ruvəuvehe ipaka.

26 Iakani iamınha irə ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka nipərhiēnien. Trini minuə samo nəri auər a irə, mamhəmwur pen ia noien ərəha, nənə netə riti mwi riwən anan mə traiu maikuas raka noien ərəha səkitaha. 27 Trini minuə kitaha saməmwur pen ia noien ərəha, nəri kuatia a tsaməti pen i mamheitenhi. Nəri nəha ro nehekiriən i. In nə nəpin Kumwesən trərpwin noien ərəha me irə mine napw i raməpnəpan pik trahi nərmama səməme haməmwəki in. 28 Kimiaha hiəukurən. Trini minuə iərmama riti ramərui Loa səvəi Moses, nənə iərmama kəru uə kahar tuharni irapw in, nənə in traməkeikei memhə. Ko kəpkapi mhə tukwe. 29 Mətə rəfo ia iərmama sə ramavən avən ia Tini Kumwesən? Kumwesən ruvəni raka nəgkiariēn vi səvənhi tukutaha, nənə nite Tini rərihi tərini əknekin nəgkiariēn nəha. Mətə rəfo ia iərmama sə ro nəri auər a ia netə nəha sə rino in ruvehe məmher mo ikinan i? Nənimwin Ikinan rauai namasanien səvənhi m nərmama, mətə rəfo ia iərmama sə rani ərəha Nənimwin nəha? Iərmama nəha nərpwinien sə Kumwesən tro min ti noien ərəha səvənhi triskai məpi raka nərpwinien səvəi iərmama sə ramərui Loa səvəi Moses. 30 Iakani iamınha irə ti nəri nə mə kitaha səuvəukurən raka mə Kumwesən riməni mə, “Iou takərpwin noien ərəha səvəi nərmama, nipərhiēnien iou tako.” Nənə in riməni mwi mə “Iərimənu in trəkiri noien me səvəi nərmama me səvənhi.” 31 Kumwesən in ramiru. Trini minuə saməmak ia rəgin mə in trərpwin noien ərəha me səkitaha, nari nəha in nari riti səvəi nehekiriən.

32 Mətə rərimiaha tramrhi nəpin kupwən, nəpin hiəpkuvehe vi a ia nukuraanien. Nəpin nəha nəpin skai. Kamə nəmisəien me m kimiaha, mətə hiəpwəh nimweien. 33 Nəpin me nepwin nərmama kamhəni ərəha kimiaha ia nəmri nərmama, nənə mamho rərəha ia kimiaha. Nəpin me nepwin kimiaha hiəmərər kimiaha nərmama səməme kamho rərəha ia nərəha iamınhi irə. 34 Kimiaha hiəməuvehi pəri nəmisəien kimiaha nərmama səməme hamarə ia kalapus. Nəpin nərmama hənəkres narimnari me səkimiaha, mətə rərimiaha rəgin a tukwe, ti nəri nə mə hiəvəukurən raka

10:19: Hip 4:16   **10:20:** Mat 27:51, Hip 9:8   **10:22:** Lev 8:30, Esik 36:25, Efes 5:26   **10:23:** Hip 4:14   **10:25:** Hip 3:13   **10:26:** Hip 6:4-8   **10:27:** Aes 26:11   **10:28:** Dut 17:6, 19:15
10:29: Eks 24:8, Hip 13:20   **10:30:** Rom 12:19, Dut 32:36, Sam 135:14   **10:30:** Dut 32:35
10:33: 1Kor 4:9   **10:34:** Mat 6:20, Mat 19:21,29

mə narimnari nepwɪn nəha ikin səkimiaha, səməme hamasan mhəpi raka, nənə narimnari me nəha tuharə rerin.

³⁵ Ro iamɪnhi irə tihaməkeikei mhərəer əknekɪn, tɪ nəri nə mə nərəkuien fwe ikin səkimiaha ramarə sə tihəuvehi. ³⁶ Tihaməkeikei mho nətərigien səkimiaha rəpwəmwɪs mə tiho narimnari me səməme Kumwesən rokeikei. Nənə tihəpkuvehi nəfe in ruvəni raka mə truvei pehe m kitaha. ³⁷ Ro iamɪnhi irə rəmwhen ia Nəkuə Ikinan rani mə tɪpko mhə tui, "Iərmama i kamɪni mə truvehe, truvehe, in tɪpko mhə tɪpwə.

³⁸ Mətə iərmama atukwatukw səiou tɪmɪru ia nahatətəien səvənhɪ, nənə tɪni mɪnuə ramavən rərig rərig, nənə rerik tɪpkagien mhə tukwe."

³⁹ Mətə kitaha i səpko mhə iamɪnha irə. Ko səpkavən rərig rərig mhə mə Kumwesən trouraha kitaha, rekəm. Kitaha nərmama səvəi nahatətəien ia Kumwesən tsəuvehi nɪmɪruien.

11

Kaha kupwən me hənahatətə ia Kumwesən

¹ Nahatətəien ia Kumwesən ikukurən amasan mə tikuvehi narimnari amasan me ikameitenhi, mani nɪpərhienien ia narimnari me ipkətə mhə ia nənimem. ² Nahatətəien iamɪnhi in nəha nəfe kaha kupwən me hənə ro Kumwesən rəgnəgɪni irəha.

³ Nahatətəien ro kitaha sukurən amasan mə Kumwesən rino neiai mine tɪpɾənə mine narimnari me pam ia nəgkiariien səvənhɪ, mo narimnari me nəha kamətəni həuku pen ia narimnari me kɪpkətəni mhə. ⁴ Epel in rɪnahatətə ia Kumwesən, ro pen ruvei pen nari riti m Kumwesən sə ramasan məpi raka səvəi Ken. Nənə tɪ nəri nə mə in rɪnahatətə ia Kumwesən iamɪnhi irə, nənə Kumwesən rini irapw mə in iəmə atukwatukw riti, nənə rerin ragien tɪ nuvehien narimnari me səvənhɪ. Nɪpərhienien iəmə nəha ruvamhə raka, mətə noien səvəi nahatətəien səvənhɪ raməgkiari ihi m kitaha.

⁵ Inok rɪnahatətə ia Kumwesən, ro pen kuvehi utə in mə tɪpkemhə mhə, nənə kɪpkətəni mhə mwi in tɪ nəri nə mə Kumwesən rɪməuvehi raka in ia tɪpɾənə i rəvən fwe ia neiai. Mətə nəpɪn kɪpkuvehi raka mhə ihi in, Nəkuə Ikinan rani mə Kumwesən rerin ragien tukwe. ⁶ Mətə tɪni mɪnuə iərmama rɪpkahatətə mhə ia Kumwesən, in trəfo mo Kumwesən rerin ragien tukwe? In rɪreirei anan noien, tɪ nəri nə mə iərmama riti rokeikei mə truvehe tɪ Kumwesən, in traməkeikei mɪni nɪpərhienien mə Kumwesən ramarə nənə mamə ramasan m nərmama səməme haməmwur mə tuhatəni in.

⁷ Noa rɪnahatətə ia Kumwesən. Ro iamɪnhi irə nəpɪn Kumwesən rɪnani pen narimnari me mɪn fwe kupwən səməme nərmama həpwəh ihi nətonien, Noa ramsiai, mamə nəkwən, nənə muvrhəkɪn nɪtətə asori riti mə truvehimɪru nərmama səməme kamharə ia nəkwai nɪmwə səvənhɪ. Ia noien i, Noa ramo pui noien ərəha me səvəi nərmama ia tɪpɾənə, nənə muvehe iərmama riti sə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən tɪ nəri nə mə ramahatətə irə.

⁸ Epraham rɪnahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpɪn Kumwesən rəkwein in mə trəvən ia tənə əpə riti tukuvei pen mɪn, ro nəkwən, mier, mɪreirei mə rauəku. ⁹ In rɪnahatətə ia Kumwesən ro pen in rarə ia tənə nəha Kumwesən rino promes mə truvei pen mɪn. Mətə rɪnamarə ia kwopun nəha ia nɪmwə tapoln rəmwhen a iəpwispwɪs riti. Nənə Aesak mine Jekop irau nəha

Kumwesən rino promes minrahar pəri, irau mwi krauarə a ia nimwə tapolen. ¹⁰ Epraham rino iamínha irə ti nəri nə mə in rameitenhi mə trevən ia taon riti sə ramərer ia təkure nəri skai riti. Taon nəha, Kumwesən rino mak irə, nənə mino raka ramarə.

¹¹ Sera rinahatətə ia Kumwesən, ro pen Kumwesən ruvei pen niskaiien min mə tro tipwín. Nəri auər a mə Sera in rinəprənemə anan, mətə rərəhi tini ti nəri nə mə in rinətigitə ia Kumwesən sə rino promes min. ¹² Ro pen sətoni mə iərmama kuatia a i Epraham rinərgarə ipaka remhə, mətə rərəhi iəkunouihhi riti, nənə nərmama ia kwənəkwus səvənhi həuvehe mhəpik mhəmwhen ia kəməhau me ia kəpuapen uə nipəkir ia nikare təsi ko kípəkəvsini pam mhə irəha.

¹³ Nərmama me i irəha pam kamhahatətə ia Kumwesən. Mətə nəpin irəha hemhə, irəha həpwəh ihi nuvehiiien narimnari me nəha səməmə Kumwesən rino promes mə truvei pen minraha. Irəha hamətōni mə narimnari me nəha haməmāmak isipwín ihi ti nirəha, mətə rerinraha ramāgien pik mə tuhətōni. Nənə irəha haməni irapw mə hamarə ia tiprənə i mətə irəha həmwwhen a iəpwispwis me. Tiprənə i ripko mhə imwənraha pərhien. ¹⁴ Nəpin nərmama haməgkiari iamínha irə ramahatən pen mə irəha hamətui imwənraha atukwəwra. ¹⁵ Kamo rerinraha ramrhi tənə nəha həməier irə mə in nəha imwənraha atukwəwra ko hərərig mwi. ¹⁶ Mətə irəha həpkrərig mhə ti nəri nə mə hokeikei tənə əpə riti sə ramasan məpi raka, in nəha fwe ia neiai. Ro pen Kumwesən ripkauris mhə mə irəha tuhəkwein in mə Kumwesən səvənraha, ti nəri nə mə in rinəpnəpenə raka ia taon riti səvənraha.

¹⁷ Epraham rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpin Kumwesən raməkiri nahatətəien səvənhi, rəmruətə Aesak ia təkure nifətə. Ia nəpin nəha Epraham i Kumwesən rino promes me min ramərer mwatuk mə trousi əpune tini anan kuatia. ¹⁸ Kumwesən ruvəni raka tukwe mə, “Epraham, nimwipwim me səməmə tuhəuku pen ia Aesak irəha nə takəvsini irəha mə kwənəkwus me səim.” ¹⁹ Mətə Epraham ramərer mwatuk mə trousi əpune tini, ti nəri nə mə rerin rərhi mə Kumwesən rukurən noien iərmama rətui mwi ia nemhəien. Ro pen nəpin ruvehi raka tini ia nifətə rəmwhen mə in rinətui mwi ia nemhəien.

²⁰ Aesak rinahatətə ia Kumwesən, ro pen rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia Jekop mine Isau, mamini irapw narimnari me səməmə tuhəpkuvehe ia nəpin riti.

²¹ Jekop rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpin ipaka remhə, in rəfwaki mə Kumwesən trəkwein amasan ia tini Josef mi. In rinərpwi kaskin mərəer əmakəmak, nənə maməgnəgini Kumwesən.

²² Josef rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpin ipaka remhə, in rəgkiari ia nəpin nəha sə kwənəkwus me səvəi nəkur Isrel tuhəier fwe tənə Ijip, mini mə tuhəfo ia nikəkrin me.

²³ Tata mine mama səvəi Moses krinouahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpin Moses rətui, irau krouətōni mə in iəkunouihhi amasan riti, nənə krouərkwafə i roueste məkwə kahar. Nənə irau kroupkhekir mhə nəruien nəgkiariien səvəi kig.

²⁴ Moses rinahatətə ia Kumwesən, ro pen nəpin in rupwinari, rəpwəh nəseniien mə tukəkwein in tini prən ouihhi səvəi Fero, kig səvəi nəkur Ijip.

11:11: Jen 18:11-14, Jen 21:2   **11:12:** Rom 4:19, Jen 15:5, 22:17, Dut 10:22   **11:13:** Jen 23:4, 1Kron 29:15, Sam 39:12, 1Tes 2:11   **11:16:** Eks 3:6,15, Mak 12:26   **11:19:** Rom 4:17   **11:20:** Jen 27:27-29, Jen 27:39-40   **11:21:** Jen 48:15-16   **11:22:** Jen 50:24-25, Eks 13:19   **11:23:** Eks 1:22, 2:2   **11:24:** Eks 2:10-12

²⁵ In revæn maræ iræha nærmama me sævai Kumwesæn muvehi pæri næmisæien iræha minraha. In rokeikei sæ næha mæpi raka mæ in tramregi ramasan ia nagienien i kamregi ramasan iræ næpin ouih i a, nagienien sævai noien æræha.

²⁶ Ia nætæien sævænhi, kamo naurisien min ti Kristo sæ tripkuvehe ramasan mæpi raka nautæ me pam ia tæne Ijip. Nætæien sævænhi ro iamlnha iræ ti næri næ mæ in ramæti pen ia nærækuien sæ Kumwesæn truvei pen min. ²⁷ Moses rinahatætæ ia Kumwesæn, ro pen in rier ia tæne Ijip mæpwæh nehekærien ia kig næha sæ niemaha ramæpi pik. In ripkæti ærari mhæ mæ trirærig, mætæ ramærer æknekæn ræmwhen mæ in ramætoni Kumwesæn i iærmama ripkætoni mhæ ia nænimen. ²⁸ In rinahatætæ ia Kumwesæn, ro pen næmri nævegænien asori næha Pasova, næmri mwi noien i nækur Isrel ho pen netæ ia tæpinhæ ia nimwæ me sævænraha kamo ægelo sæ trouraha næmritaik me riræpi iræha hemhæ.

²⁹ Nækur Isrel me næha hænahatætæ ia Kumwesæn, ro pen iræha hæpi simwin ia tæsi ærueræv. Iræha hænævæn mhæpi simwin ræmwhen hamævæn ia tiprænæ ævæhak. Mætæ næpin nækur Ijip hamæmwur mæ tuhækuriræ iræha, tæsi rirærig muvehe mousæman iræha hæmwhenmw.

³⁰ Nækur Isrel hænahatætæ ia Kumwesæn, ro pen havæn mhækurakurau ia næpai sævai taon Jeriko meste næpin sefen, nænæ næpai næha rærkwæpir mæsas.

³¹ Rehap pran sævai suatuk in rinahatætæ ia Kumwesæn, ro pen in ripkemhæ mhæ iræha nækur Jeriko sæmæme hænæruui nækwai Kumwesæn. Nækur Isrel hæpwæh nousi æpuneien pran næha ti næri næ mæ rerin ragien mæ truvehi iæmæ Isrel mi næha sæmæmi krimæuvehe mæ trouætoni afafa taon næha. Irau krauevæn fwe ia nimwæ sævænhi.

³² Mætæ ko iapægkiari mhæ mwi ræpwæmwis. Sæiou næpin riwæn mæ takægkiari i Kiteon, Parak, Samson, Jefta, Kig Tevit, Samuel, mine profet me. ³³ Nærmama kupwæn me næha hamahatætæ ia Kumwesæn, nænæ ro pen hæuvehi irapw kig me ia naruaænien, mhø noien atukwatukw me, mhæuvehi næfe Kumwesæn rino promes minraha, mhæsisæg ia tærhui læon me, ³⁴ mhousi æfi napw asori sæ rauæk, mhæp mhævtænhi nærmama sæmæme hænuæ tuhærai æpune iræha ia nau sævai naruaænien. Iræha nærmama niskaiien sævænraha riwæn, mætæ Kumwesæn ruvei pen niskaiien minraha, nænæ iræha hæuvehe mhaskai ti naruaænien, mhø naruaæn me sævai tæne æpæ me hap. ³⁵ Nipran nepwin næha ikin sæmæme hænahatætæ ia Kumwesæn, Kumwesæn ro nipwnætinnraha me hætui mwi ia nemhæien. Nærmama nepwin mwi sæmæme hænahatætæ ia Kumwesæn, iræha hænæseni nærmama sæmæme hamæmwæki iræha ho næmisæien asori ia nipwanraha. Iræha hæpkæpwæh mhæ nahatætæien sævænraha mæ nærmama sæmæme hamæmwæki iræha heivi næri ia niræha. Iræha hamahatætæ ia Kumwesæn mæ in tro iræha hætui mwi ia nemhæien sævænraha ia nimiruien riti sæ ramasan mæpi raka. ³⁶ Nænæ iræha me nepwin, nærmama hamæfkæmanæ ia niræha, mamhærisi iræha. Nænæ iræha me nepwin, nærmama hærihi iræha ia jen, nænæ mhæuvehi puvnimwæ iræha ia kalapus. ³⁷ Iræha me nepwin kinækwi æpune iræha ia kæruterei. Nænæ kæræi æmwesi iræha nepwin ia so ro nipærin kæræ. Nænæ iræha me nepwin, kinærai æpune iræha ia nau sævai naruaænien. Nænæ iræha me nepwin hænamaræ mamharkaha ia teki næni mine sipsip, nautæ sævænraha riwæn anan. Næpin me nærmama hamouraha iræha, mamho ræræha anan ia niræha. ³⁸ Iræha nærmama amasan me. Tiprænæ i ripkæmhwen mhæ mæ iræha tuharæ ikin. Iræha

11:26: Hip 10:34-35   **11:27:** Eks 12:51, Eks 14:13,14, Rom 1:20, 1Tim 1:17, Hip 11:1   **11:28:** Eks 12:21-30   **11:29:** Eks 14:21-31   **11:30:** Jos 6:12-21   **11:31:** Jos 2:1-21, Jos 6:21-25, Jem 2:25
11:33: Dan 6:22   **11:34:** Dan 3:23-27   **11:35:** 1King 17:17-24, 2King 4:18-37   **11:36:** 1King 22:24-27, Jer 20:2, 37:15, Jer 38:6   **11:37:** 2Kron 24:21

hamarə əpnapen a fwe ia kwopun akwesakwes ikin, mine ia təkuaer me, mine ia nīpəgi kəpwier me, mine ia nīpəgi tənə me.

³⁹ Nīpərhiendien i nərmana kupwən me nəha, irəha pam kani amasan nəghinraha ipwet mine ti nahatətəien səvənraha, mətə nəpin hənamarə irə həkpuvehi mhə nəfe kino promes irə, ⁴⁰ ti nəri nə mə Kumwesən rīnətə raka fwe kupwən nəfe tro m kitaha ramasan məpi raka. Nənə ia nətərigien səvənhi, in rokeikei mə trukupwən mo kitaha minraha səuvehe mho kuatia. Ia noien nəha in rukurən noien kitaha minraha səuvehe mhatukwatukw pam.

12

Kumwesən raməkoui atukwatukw nīpwnətīn me

¹ Nərmana me nəha hənahatətə ia Kumwesən irəha həmwhen ia iərmana riti sə rani irapw nəfe rīnətōni ia nənimen mə kitaha səukurən nīnīien nīpərhiendien irə. Irəha həpik kamhərer kurakurau ia kitaha. Ro iamīnhi irə pwəh səfraka nari pəmpəm me pam, mine noien ərəha sə raməkwtamhiri əknekīn kitaha, nənə mhāiu ia nāiuīen nəha Kumwesən rīnəmri kupwən ia kitaha məpwəh nəpouien. ² Ia nəpin me tsamətī pen a ia Iesu nəha in nukune nahatətəien səkitaha fwe nukunen meste nəkrəkwerin. In rətī ərgarīg pen ia nei kamarkuau mətōni nagīenien sə in tragien irə kurirə. Ro iamīnhi irə in revən ia nei kamarkuau mo nəri auər a ia naurisīen tuko min. Nənə təkwtəkwni nəha in raməkure ia nīkare jea mwatuk sə Kumwesən raməkure irə mamərīmanu.

³ Ramasan mə rerīmīaha tramrhi Iesu mə rīnəfərer əknekīn nəpin nərmana ərəha me kamhəmwəki in, mamho noien ərəha irə, kamo kīmīaha hīəregī hīənəpou ia nīmīruīen səkīmīaha mhəpwəh. ⁴ Nərmana me səməme kamho noien ərəha kamho nəmīsəien m kīmīaha. Rəmwhen mə hīamərər ia naruağənien riti. Mətə kīmīaha riti rīpkemhə mhə ihī ia naruağənien nəha.

⁵ Kīmīaha tihəpwəh nenouenouien nəgkīariien i raməkwein tīni ia kīmīaha. Rani mə,

“Nərīk, nəpin Iərīmənu raməkoui atukwatukw ik, tikəpwəh noien nəri auər a irə.

Rerim trəpwəh nəpouien nəpin ranise skai noien ərəha səim.

⁶ Trīni mīnuə Iərīmənu rokeikei pīk iərmana riti, nənə traməkēikei məkoui atukwatukw.

Nənə in traməkēikei mo nəmīsəien m iərmana sə raməkwein i mə tīni mə trəpwəh noien ərəha səvənhi.”

⁷ Ro pen tihərer əknekīn ia nəpin sikai me. Kumwesən rauvei pehe nəpin sikai me nəha ti nəkoui atukwatukwien kīmīaha. Noien nəha ramahatan pen mə Kumwesən ramo kīmīaha rəmwhen mə kīmīaha nīpwnətīn me. Iəkunouīhi riti rīwən sə tata səvənhi rīpkəkoui atukwatukw mhə in.

⁸ Kumwesən raməkoui atukwatukw pam nīpwnətīn atukwatukw me. Trīni mīnuə Kumwesən rəpwəh noien iamīnha irə ia kīmīaha nənə nīpwrān nə mə rīpko mhə nīpwnətīn atukwatukw me nə kīmīaha. ⁹ Ia nīkaren səkitaha nərmana, səkitaha me fwe tata me hənəkoui atukwatukw kitaha fwe kupwən, nənə səsiāi irəha. Mətə rəfo ia Tata səvəi nənīmwtaha? Ramasan mə kitaha tseiwāiu mhəsīāi mwī in mhəpi raka nənə mhəmīru. ¹⁰ Tata me səkitaha fwe kupwən hənəkoui atukwatukw kitaha nəpin kwakwa a ia nətərigien a səvənraha. Mətə Kumwesən raməkoui atukwatukw kitaha mə trasitu ia kitaha, mo kitaha səuvehe mho nəkur ikinan me rəmwhen irə.

¹¹ Kimiaha hiäukuræn. Noien i näkoui atukwatukwien iærmama næpin kamo ro næmisæien i. Ripko mhæ nari riti kamregi ramasan iræ, mætæ kuriræ iræ trukua kwænkwan ia nimiruien sævai nærmama sæmæme kinækoui iræha iræ mhæste hæpwinari. Kwænkwan næ in i næmærinuien mine natukwatukwien.

¹² Ro iamînhi iræ kimiaha hiænæpou rægimiahæ remhæ tihamækeikei mhæuvehi utæ rægimiahæ. Mæ nukurhumiahæ rinæpou hævi atukw i pwæh riskai. ¹³ Tiho suatuk atukwatukw me nisumiahæ travæn iræ mæ sin ia kimiaha nisun rærhæ nisun ko ripkæræha anan mhæ mier raka mætæ tripkamasan mwi.

Tihamæsiari kamo hiameikuæ a niregiien Kumwesæn ramægkiari

¹⁴ Tihæmwur mæ tiharæ amasan ia næmærinuien kimiaha nærmama me pam, nænæ mhæmwur mæ tiho nimiruien sækimiahæ ro ikinan. Iærmama sæ ripko mhæ ikinan, ko ripkætoni mhæ næmri Iærimænau næpin riti. ¹⁵ Tihætui amasan kamo kimiaha riti rarfaï ia namasanien sævai Kumwesæn. Tihætui amasan kamo kimiaha riti ruvehe mæmwhen ia nuai nei akonæ riti sæ rukwesær mutæ mukuæ kwænkwan rærhæ. Iærmama sæ ro iamînha iræ tro nærmama hæpik hæuvehe mhæmkemik ia noien ærhæ. ¹⁶ Tihætui amasan kamo kimiaha nærman mine nipran hiæiri ænnapen kimiaha me. Tihætui amasan kamo kimiaha riti ro næri auær a ia narimnari ikinan me ræmwhen Isau rino. In næmri pen næmri nari ia nasoriien sævai næmritaik kuvæhi nænimen ia næveginiien plet kuatia. ¹⁷ Kimiaha hiäukuræn mæ kuriræ in rokeikei mæ truvehi mwi nasoriien næha, nænæ markut pik mæ tata sævænhi trækwein amasan iræ, mætæ rekæm. Nari auær a mæ Isau rinasæk pik tukwe, mætæ ko ripkrærig mhæ ia noien næha sæ rino.

¹⁸ Kimiaha hiæpkuvehe mhæ ia tækuær riti ræmwhen tækuær Sinae. Fwe kupwæn nækur Isrel hæuvæn ia tækuær næha, mhættoni napw rauæk. Næpitævien reiwaïu mahakwi nari. Hæregi nimætagi asori, ¹⁹ mine nasækien sævai kisipw. Hæregi mwi reri Kumwesæn ramægkiari minraha. Næpin hæregi nægkiariien sævænhi, hæni mæ iræha hæpwæh nokeikeiien mæ tuhæregi mwi nægkiariien næha. ²⁰ Iræha hæhekir mætæmnimwin ti nægkiariien næha rimæni mæ, “Trini minuæ nari riti rirapi tækuær i, næri auær mæ nærimiru a riti, mætæ tukamækeikei kækwi æpune ia kæruterei.”

²¹ Næpin Moses rætoni narimnari me næha, in mwi riregi rærhæ nænæ mini mæ, “Iou iakinehekir iakinehekir, minamætæmnimwin.”

²² Mætæ kimiaha hiæuvæuvehe ia tækuær i Sæon, mine taon i imwei Kumwesæn sæ ramiru. In i Jerusalem vi fwe ia neiai, kwopun nagelo me hæpik hamousæsæsimwin iræha me ikin mamhægien ia næpin me. ²³ Hiæuvæuvehe ia nousæsimwiniien asori sævai nærmama me sævai Kumwesæn sæmæme hæmwhen ia næmritaik me sævænhi, kimærai pen næghinraha fwe ia neiai. Hiæuvæuvehe ti Kumwesæn sæ tripkækiri noien sævai nærmama me pam. Hiæuvæuvehe ti nænimwi nærmama amasan me kino hæuvehe mhatukwatukw pam. ²⁴ Hiæuvæuvehe ti Iesu sæ ravi simwin nærmama mine Kumwesæn ia nægkiariien vi kinærihi tæriini æknekîn. Nænæ hiæuvæuvehe ti netæ sæ kimævi ti noien ærhæ ramægkiari mani næri amasan næpi raka næfe nite Epel rani.

²⁵ Ro iamînhi iræ kimiaha tihamækeikei mhætui amasan kamo hieikuæ a niregiien Kumwesæn næha ramægkiari m kimiaha. Nækur kupwæn me

nəha səməme heikuə a niregiien nəgkiariien səvənhi sə iərmama ia təkure tīprənə rani ti nəsuəpwiriien irəha, mətə ko həpkap mhə nəpīn Kumwesən trərpwīn noien ərəha səvənraha. Nənə trīni minuə kitaha seikuə a niregiien nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ruku pen fwe ia neiai muvehe mə trəsəpwiri kitaha, tsəfo map nəpīn trərpwīn noien ərəha səkitaha? ²⁶ Ia nəpīn nəha fwe kupwən reri Kumwesən rīməkiukiū ia tīprənə, mətə təkwtəkwwūni nəha in rəgkiari m kitaha mīni mə, “Nəpīn riti mwī nəha ikīn, iou takikiukiū mwī ia tīprənə. Ia nəpīn nəha rīpko mhə tīprənə əpa trikiukiū, neiai mwī trikiukiū.” ²⁷ Nəgkiariien nəha Kumwesən rīməni mə, “Nəpīn riti mwī,” nīpwrān i mə in trikiukiū ia narimnari me ia tīprənə i səməme in rīno mə truvehi raka irəha. Mətə narimnari me səməme həpwəh nikiukiuien irəha tuharə rerin.

²⁸ Ro pen pwəh səni tanak ti Kumwesən. Nari riti riwən ko rīkiukiū ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nənə in ruvəuvei pehe raka nitətə nəha m kitaha. Ramasan mə tsəfwaki min ia noien sə rerin ragien tukwe ia nisaiien mine nehekīrien, ²⁹ ti nəri nə mə “Kumwesən səkitaha rəmwhen ia napw asori riti sə ramahi əmwesi narimnari me pam.”

13

Nəvəhagien sampam

¹ Nokeikeiien i hiamokeikei piəvtaha me irə pwəh ramo a iamīnhi irə. ² Tihəpwəh nenouenouiēn mə tihətoni amasan ti iəpwīspwīs me səməme haməuvehe imwəmiāha. Nərmama nepwīn fwe kupwən həno noien nəha, mhəuvehi puwnimwə nagelo me nepwīn ia nəkwai nīmwə me səvənraha, mətə həreirei anan mə irəha nagelo me. ³ Rerimīāha tramrhi nərmama səməme hamarə ia kalapus rəmwhen mə kimīāha mwī hiamarə ia kalapus kimīāha mīnraha. Rerimīāha tramrhi nərmama səməme nərmama əpə me hamo irəha həregi rərəha anan ia nīpwrānraha. Rerimīāha tramrhi irəha ti nəri nə mə kimīāha mwī hiamregi rərəha ia nīpwrāmīāha rəmwhen ia nīrəha.

⁴ Pwəh nərmama pam həsiai narəien səvəi pran mīne iərman səməni krouarə pəri. Iərman mīne pran səməni krouarə pəri irau trousiai napri pəriien səvənrau ia nəpīn me. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Kumwesən trərpwīn noien ərəha səvəi nərmān mīne nīpran səməme kamhəiri əpnāpen irəha me uə səməme kamhakres irəha me. ⁵ Tihamarə mhəpwəh nokeikei pikien mane. Rerimīāha traməkeikei magien a ti narimnari me nəha hiaməuvehi rəmwhen ti nəri nə mə Kumwesən ruvəni raka mə, “Ko iəpkəpwəh mhə ik, məpwəh nap rakaiēn ia nīram nəpīn riti.”

⁶ Ro iamīnhi irə kitaha səukurən nīniēn nəgkiariēn i, mhəpwəh nəmkīəmkiēn mə, “Iərimənu in iasitu səiou, ro pen iou iəkəpwəh nehekīrien. Nəfe iərmana rukurən noien miou?”

⁷ Rerimīāha tramrhi nəmə asori me səkimīāha səməme haməkupwən mhahatən kimīāha ia nəgkiariēn səvəi Kumwesən. Hətərig ro mə hənəfarə irə mheste hemhə. Hətərig irə nənə mhəuvnhi nahatətəien səvənraha. ⁸ Iesu

Kristo in ramo a iam̄nhi irə mine ia nərineiv, ipwet, nənə tramarə a iam̄nhi irə mine ia nuk nuk me mipko mhə sampam.

⁹ Tihəpwəh nəsənien nahatənien vi me səpəmsəpə həvi raka kimiaha ia suatuk atukwatukw. Iakani iam̄nha irə ti nəri nə mə ramasan mə reri iərmama fwe imwə namasanien sə Kumwesən rauvei pehe auər a trasitu irə mo ruvehe miskai. Rərəha mə truvehe miskai ia natuakəmien me səvəi nəveginien. Natuakəmien me nəha hərəirei nasituuien ia nər̄mama səməme kamhesi pen. ¹⁰ Nifatə səkitaha rarə. Mətə pris me səməme kamho wok səvənraha fwe imwə ia nimwə tapolen, kipkəsəni mhə irəha mə tuhani nəveginien riti ia nifatə nəha səkitaha.

¹¹ Ia noien səvəi pris asori anan səvəi nəkur Isrel, nəpin rousi əpune raka nərimiru, nənə muvehi niten, muvnimwə fwe kwopun ikinan anan, nənə muvei pen m Kumwesən ti naikuas rakaien noien ərəha səvəi nər̄mama. Mətə kurirə irə həuvehi raka nipwrai nərimiru nəha mhəuvehi mhəuvani əmwesi fwe iruə kwopun nər̄mama həkparə mhə ikin. ¹² Ia noien a mwi nəha, Iesu rīməregi nəmīsəien ia taon fwe iruə, mə ia niten atukwatukw in trəpərhi nər̄mama me səvənhi, mo irəha nəkur ikinan me. ¹³ Ro iam̄nhi irə pwəh kitaha səuvən mhətoni in ia kwopun nəha fwe iruə, mhəregi rərəha kitaha min ia noien i nər̄mama həno auris in. ¹⁴ Kimiaha hiəkukurən. Ia təkure tīprənə i taon atukwatukw riti səkitaha riwən sə tramarə rerin. Mətə kitaha samətui ia taon səkitaha sə tīpkuvehe.

¹⁵ Ro iam̄nhi irə ia nəpin me pam pwəh kitaha saməni irapw nəghi Iesu mə in Iərimənu səkitaha. Noien nəha rəmwhen ia nimwək mwəki nari kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən ti nəgnəginien in. ¹⁶ Tihəpwəh nenouenouien mə tiho noien amasan, nənə mhəriari səkimiaha me narimnari. Noien nəha mwi rəmwhen ia nimwək mwəki nari kauvani ia təkure nifatə nipekin rapein amasan kauvei pen m Kumwesən rerin ramagien tukwe. ¹⁷ Tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha nənə mhəsiai irəha. Irəha nəha hamətui amasan ti nimiruien səkimiaha mhəpwəh napwisien, ti nəri nə mə irəha tuhaməkeikei mhəni irapw ti Kumwesən mə haməuvehi wok nəha mhəfo irə. Tihaməkeikei mho rerinraha ragien ti wok nəha. Trini minus hiəpwəh noien rerinraha ragien ti wok nəha, noien nəha ko rīpkasitu anan mhə ia kimiaha.

¹⁸ Tihaməkeikei mhəfwaki tukumaha. Kimaha iahəkukurən amasan mə noien səkimaha ratukwatukw a, nənə iahokeikei anan mə tahamo a noien amasan ia nəpin me. ¹⁹ Iou iakokeikei anan mə tihaməkeikei mhəres Kumwesən mə iou takrərig pehe akwauakw a tukumiaha.

²⁰ Kumwesən in nukune nəmərinuien. In rino Iərimənu səkitaha Iesu Kristo rətui mwi ia nemhəien səvənhi. Iesu in iamə asori sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi. Niten kinərihi tərini əknek in nəgkiariien irə, nəgkiariien i tramarə rerin. ²¹ Təkwtək wuni iakaməfwaki m Kumwesən mə truvei pehe narimnari amasan me pam m kimiaha səməme tuho kimiaha hiəmwhen ti noien nəkwən. Iakaməres in mə ia nasituuien səvəi Iesu Kristo in tramo wok ia reritaha mamə nəfe noien ramasan ia nənimen. Pwəh nəgnəginien ramevən ti Iesu ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro iam̄nhi.

²² Piak me, iakaməres kimiaha mə tihəpwəh nəpou akwauakwien ti niregiiən nəgkiariien səiou iakamərpwi əknek in kimiaha irə, nəkukuə i iakimərai m kimiaha rəpwəh nəpwəmwisien.

²³ Iakokeikei mə tihəukurən mə piəvtaha nəha Timoti, irəha hənəsəni raka in rier ia kalapus. Trini minuə in truvehə akwauakw nənə kimrau min tarouvehə.

²⁴ Kimiaha tihəni tukwini ramasan səkimaha revən ti nəmə asori me pam səkimiaha mine nərmama me pam səvəi Kumwesən nə imwəmiaha. Piəvtaha me ia tənə Itali haməni ramasan tukumiaha.

²⁵ Pwəh namasanien tramarə tukumiaha pam.

James

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Ia nuk 48 James riməkupwən mirai nəkukuə i ia nəkukuə me pam ia Niutestamen. James in piəvi Iesu. In iəmə asori riti ia nəmə asori me səvai nakalasia me fwe Jerusalem. Nəkukuə səvənhi revən ti nakalasia me pam ripkevən mhə ti nousəsimmwinien səvənraha kuatia. James rimərai nəkukuə i mə trahatən nakalasia me ia noien səvai nərmama səməmə kamhahatətə ia Kristo. In rini mə trini minuə nahatətəien səvai iərmama riti ro nipərhiēnien, tukətōni ia noien səvənhi. James ramahatən nərmama ia narimnari me mini mə niemaha trəpwəh nəpiēn irəha. Irəha tuhəpwəh nini ərəhaien irəha me. Irəha tuho rəmməwhen a ia nirəha me. Irəha tuhətui amasan ti nəfe nəraminraha rani. Irəha tuhəpwəh nəfiəutəien irəha. Irəha tuho nətərigien səvənraha rəpwəmwis nənə mhəfwaki.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹ Iou James. Iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Kumwesən mine Iesu Kristo Iərimənu səkitaha. Iakamərhi pehe nəkukuə i rauvehe tukumiaha kwənəkwas twelef səvai nəkur Isrel hiamarə kirkiri ia tənəmtənə me. Iakani ramasan tukumiaha.

Nahatətəien mine nukurənien

² Piak me, narimnari me səpəmsəpə tuhəuvehe mhə nəmisəien m kimiaha. Nəpən tihətōni, reriimiaha traməkeikei magien. ³ Kimiaha hiəuvəukurən raka mə nəpən nəmisəien ruvehe mə tro mətə sas ia nahatətəien səkimiaha, noien nəha tro hiəuvehe mhəskai mwi ti nərer əknekiniēn ia nahatətəien səkimiaha. ⁴ Nənə kimiaha tihaməkeikei mhərer əknekiniēn ia nahatətəien səkimiaha ia nəpən me mheste pen nəpən sə tihəuvehe mhatukwatukw mhəmwhen, nari riti mwi ko ripkiwən təni mhə kimiaha. ⁵ Trini minuə kimiaha riti nukurənien səvənhi rəpwəh nəmwhenien, ramasan mə in trəres Kumwesən sə rauvehe pen auər a narimnari me m nərmama me pam mipkətə ərəha mhə irəha. Nənə Kumwesən trasitu irə, mo nukurənien səvənhi ruvehe məpwəmwis mwi. ⁶ Mətə nəpən iərmama nəha trəres i, in traməkeikei mahatətə ia Kumwesən, məpwəh nəmkiamkiēn, ti nəri nə mə iərmama sə raməmkiamki nari rəmwhen ia peiau ia təsi nimətagi raməpwi raməsəsas əpnəpən. ⁷ Iərmama iaminihi ko rəpwəh nətəien mə truvehi nari riti ruku pen ti Iərimənu, ⁸ ti nəri nə mə nətərigien səvənhi ro kəru ko ripkərer mhə ia nari kuatia ia noien me sə in ramo.

Iərmama auər a mine iərmama sə nautə səvənhi rasori

⁹ Trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi riwən, ramasan mə rerin tragien nəpən Kumwesən truvehi utə in. ¹⁰ Rəmwhen a mwi trini minuə piəvtaha riti nautə səvənhi rasori, ramasan mə rerin tragien nəpən Kumwesən truvehi irapw in. Iakani iaminihi irə ti nəri nə mə iərmama nautə səvənhi rasori traukei məmwhen ia tihə nurhi. ¹¹ Nəpən meri rutə məpnəpən pik mənhi nurhi, nurhi trimhiə, tihin traukei məsas, namasanien səvənhi triwən. Ia noien nəha rəmwhen a mwi iərmama nautə səvənhi rasori. Nəpən ramavən mamowok səvənhi, in tremhə, nautə səvənhi triwən.

Kumwesən ko ripko mhə iərmama rīmwei ia nərəhaien

¹² Nəpīn nəmisəien truvehē mə tro mətə sas ia nahatətəien səvəi iərmama riti, trīni minuə iərmama nəha ramərer əknekin ia nahatətəien səvənhi, rerin tragien. Nəpīn nəmisəien nəha traraka irə, Kumwesən truvei pen nīmīruien rerin min rəmwhen kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien m iərmama riti. In rino raka promes mətə truvei pen nīmīruien rerin nəha m nərmama me səməme hokeikei in. ¹³ Trīni minuə iərmama riti riregi noien ərəha ravi nətərigien səvənhi, iərmama nəha trəpwəh nīniien mə, “Kumwesən rərhi pehe nəri i, mavi nətərigien səiou irə mətə takīmwei.” In trəpwəh nīniien nəgkiariien nəha ti nəri nə mətə noien ərəha ko ripkivi mhə nətərigien səvəi Kumwesən, nənə ripko mhə noien səvəi Kumwesən mətə trivi nətərigien səvəi iərmama irə. ¹⁴ Mətə iərmama triregi noien ərəha ravi nətərigien səvənhi nəpīn rerin atukw ramrhi noien ərəha sə in rokeikei mətə tro. In nə ravi nətərigien səvənhi mamiri raka in. ¹⁵ Nəpīn iərmama rerin rīnamrhi noien ərəha sə in rokeikei pik mətə tro, noien ərəha nəha truvi nətərigien səvənhi mo in rīmwei. Nənə noien ərəha truvehē masori ia nīmīruien səvənhi mukuə kwənkwan nə iərmama nəha tremhə. ¹⁶ Piak keikei me. Kimiaha tihəpwəh nəseniien iərmama riti reikuə ia kimiaha. ¹⁷ Narimnari me pam səməme hamasan mhatukwatukw kauvei pehe m kitaha kamhəuku pen fwe ia neiai. Kumwesən ramərhi irapw pehe narimnari me nəha. In rino meri, mīne məkəw, mīne kəməhau me ia nīmagouagou. Noien səvənhi ko rəpwəh nərariien, uə in ko rəpwəh nərariien muvei pehe təkutan m kitaha, məpwəh kitaha samarə ia nəpītəvien. ¹⁸ Ti nəri nə mətə Kumwesən rokeikei in rərhi pehe nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. Nəgkiariien nəha ro kitaha səuvehē mhəno nəkwərhakwərha me səvənhi. Kumwesən ro iamīnhi irə mətə ia narimnari me pam in rino kitaha tsəmwhen ia kwənkwai nei me sə vi tukukupwən kesi.

Kimiaha tihaməkeikei mhətərig ia nəgkiariien səvəi Kumwesən mho nəfe rani.

¹⁹ Piak keikei me, rerimīaha tramrhi nəgkiariien i. Nəpīn kimiaha hiaməgkiari, tihaməkeikei mhətərig amasan, mhəpwəh nəgkiari akwauakwien. Kimiaha tihəpwəh nəseniien niemaha rəpi akwauakw kimiaha, ²⁰ ti nəri nə mətə niemaha səvəi iərmama ko ripkukuə pehe mhə nukwan sə ratukwatukw rəmwhen Kumwesən rokeikei. ²¹ Kimiaha tihaməkeikei mhərarki raka noien me pam səməme həmkemik mīne noien ərəha me nəha həpik ia nīmīruien səkimiaha. Tiheiwaiu mhətərig amasan ti nəgkiariien nəha kīnəpwei rəmwhen ia nuni nari ia rerimīaha. Nəgkiariien nəha rukurən nuvehimīruien kimiaha. ²² Mətə tihaməkeikei mho nəfe nəgkiariien nəha rani. Trīni minuə kimiaha hiamətərig a irə, hiameikuə atukw a ia kimiaha. ²³ Trīni minuə iərmama riti ramətərig a ia nəgkiariien səvəi Kumwesən, mətə rəpwəh noien nəfe rani, in rəmwhen ia iərmama sə ramətə nənimen ia klas. ²⁴ Nənə nəpīn rətə raka nənimen, məpwəh mevən, təkwtəkuni a mwi renouenou mətə nənimen rīnəfo irə. ²⁵ Mətə iərmama sə ramətī pen ia loa atukwatukw nəha sə rameivinari ia nərmama, nənə ramətī pen mamətī ia nəpīn me, mīpko mhə in iərmama sə ramətərig a nənə menouenou i, mətə in ramo nəfe loa nəha rani, iərmama sə ramo iamīnhi Kumwesən trəkwein amasan irə ia nəfe wok səvənhi ramo. ²⁶ Trīni minuə iərmama riti rerin ramrhi mətə in iərmama səvəi nəfwakīien, mətə ripkətə amasan mhə ti nəfe

1:12: 2Tim 4:8

1:14: Rom 7:7-10

1:17: Mat 7:11

1:18: Jon 1:13

1:20: Pri 7:9

1:21:

Kol 3:8, 1Tes 2:1

1:22: Mat 7:26, Rom 2:13

1:25: Rom 8:2, Jem 2:12, Jon 13:17

1:26: Sam

34:13, Sam 141:3

nəramin ramini, in rameikuə atukw a irə. Nəfe nari in ramo mamsiai Kumwesən irə ramo auər a. ²⁷ Kumwesən in Tata səkitaha. Noien i nəkur əfwaki me tuho mhəsiai in irə sə ratukwatukw məmher ia nənimen, in i irəha tuhaməkeikei mhasitu ia nipran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha, mhasitu ia nəkwərthakwərha kemhə tənī irəha, nənə mhətui amasan mwī tī nimiruien səvənraha mə noien ərəha me səvəi tīprənə i tuhəpwəh noien irəha həuvehə mhəmkemik.

2

Kimiaha tiho rəmnəmwhen a ia kimiaha me

¹ Piak me, kimiaha hiənəhatətə raka ia Iərimənu asori səkitaha Iesu Kristo. Ro pen kimiaha tihəpkopəiti mhə ia kimiaha me, mətə tiho rəmnəmwhen a. ² Trini minuə kimiaha hioussəsimwīn kimiaha me, nənə iəmə kəru krouvniwə pehe, riti tinari səvənhi ramanan, ruvei pen rig kīno ia kol, riti nautə səvənhi riwən, tinari səvənhi rəpəruəpəruə, kimiaha tihaməkeikei mho rəmnəmwhen a ia nirau. ³ Rərəha mə hiasiai iəmə tinari səvənhi ramanan, mhəni pen tukwe in mə, “Uvehe, məkure i ia kwopun amasan ikīn,” mhəni ərəha iəmə i nautə səvənhi riwən mə, “Ərer pen fwe,” uə “Əkurei irapw ia nisuk.” ⁴ Nəpīn kimiaha hiamə noien me iamīnhi, hiətōni mə kimiaha nəpwīn hiasori mhəpi raka kimiaha nəpwīn. Nənə hiaməkiri nərmama ia nətərigien ərəha səkimiaha. ⁵ Piak keikei me, hətərig ro. Kumwesən ruvərfi raka nərmama nautə səvənraha riwən ia təkure tīprənə i mə nahatətəien səvənraha triskai. In ruvərfi raka mwī irəha mə tuhəvniwə pen ia nitətə sə in ramərimənu irə. Nitətə nəha Kumwesən rīməni mə nərmama səməme hokeikei in tuhəvniwə pen irə. ⁶ Mətə kimiaha hiamətə ərəha a nərmama me nəha nautə səvənraha riwən. Mətə nisimə nəha kamho nəmisəien m kimiaha? Nisimə nəha kamhəvi irapw kimiaha ia kwopun kaməkiri nəgkiariien ikīn? Kwa nərmama me nəha nautə səvənraha rasori kamho iamīnhi irə. ⁷ Irəha nəha kamhəni ərəha nahag asori səvəi Iesu, nəhag sə Kumwesən rīnəkweīn kimiaha irə. ⁸ Mətə loa asori səvəi Iərimənu səkitaha raməmak ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tikaməkeikei mokeikei piām rəmwhen ikokeikei atukw ik.” Trini minuə kimiaha hiamesi pen pərhien nəgkiariien nəha, hiamə noien amasan. ⁹ Mətə trini minuə hiamopəiti ia nərmama nəpwīn, hiamə noien ərəha, nənə loa nəha tro pui kimiaha, mīni mə kimiaha nərmama sə hiamərui Loa. ¹⁰ Trini minuə iərmama riti ramarkut mə tresi pen pam nəfe Loa səvəi Kumwesən rani, mətə rapəti ia nəgkiariien kuatia a, rəmwhen mə in rīnərui nəgkiariien me pam ia Loa nəha. ¹¹ Kumwesən nəha sə rīməni mə, “Tikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə,” Kumwesən nəha in nəha rīməni mwī mə, “Tikəpwəh nousi əpuneien iərmama.” Trini minuə ikəpwəh nakresien pran səvəi iərməpə, mətə ika-mousi əpune iərmama, ik iərmama ikamərui ihi Loa səvəi Kumwesən. ¹² Nəgkiariien me səkimiaha mīne noien me səkimiaha tuhaməkeikei mhesi pen loa sə rameivinari ia kimiaha. Kimiaha tihaməkeikei mho iamīnhi irə tī nəri nə mə Kumwesən trəkiri kimiaha ia loa nəha. ¹³ Trini minuə iərmama riti rəpwəh napīien nərmama nəpīn raməkiri irəha tī noien me səvənraha, Kumwesən trəpwəh napīien in nəpīn trəkiri in tī noien me səvənhi. Napīien tī iərmama ramanan məpi raka nəkiriien in tī noien me səvənhi.

Nahatətəien sə rīpko mhə nari riti ro nəri auər a i

2:1: Wok Me 10:34, Jem 2:9   **2:5:** 1Kor 1:26-28   **2:8:** Mat 19:19, Kal 5:14   **2:9:** Dut 1:17
2:10: Mat 5:19   **2:11:** Eks 20:13-14, Rom 13:9   **2:12:** Kal 6:2, Jem 1:25, 1Tes 2:16   **2:13:** Mat 5:7, Mat 18:32-35

14 Piak me, trəfo masitu ia iərmama riti trīni minuə rani mə ramahatətə ia Iesu Kristo mətə in rīpko mhə nari riti, ko nahatətəien sə ro iamīnhi irə ruvehimīru in? Rekəm! 15 Trīni minuə piəvtaha riti uə kitirimətaha riti ramarə ərəha tinari səvənhi riwən nəveginien sənəni rəpwəh nəmwhenien, 16 tihaməkeikei mhauevi pen tinari uə nəveginien min. Trīni minuə hiəpwəh nuvehi penien nari riti min, mhəni pen a tukwe in mə, “Evən ia nəmərīnuien, məpwəh nəkwieien, mənī amasan nari,” nəgkiariien nəha trəfasitu irə? Ro nəri auər a i. 17 Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa trīni minuə rīpko mhə nari riti remhə. 18 Mətə iərmama riti trəgkiari iamīnhi irə mīni mə, “Ik səim nə nahatətəien, mətə iou səiou nə noien me.” Itə. Ko iko ro iakətoni nahatətəien səim mətə ipko mhə nari riti? Rəknekin. Mətə iou iakukurən noien ikətoni ia noien me səiou mə iakamahatətə pərhiēn. 19 Ik ikani nīpərhiēnien ia Kumwesən mə in kuatia a. Ramasan. Nəremhə me irəha mwi kamhəni nīpərhiēnien irə, nənə kamhəhekir mamhətəmīmwin. 20 Ik iərmama ikreirei nari. Nahatətəien sə rīpko mhə nari riti ro nəri auər a i. Ikokeikei mə tako ikətoni mə nəri nəha ro nīpərhiēnien i? 21 Rerim trīrhi ro kaha kupwən səkitaha Epraham. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rīməni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpīn rīnaməmruətə tīni, Aesak, ia təkure nīfatə. 22 Ikətoni mə nahatətəien səvəi Epraham mīne noien me səvənhi krauk nari kuatia. Noien me səvənhi hənə nahatətəien səvənhi ruvehe matukwatukw məmwhen. 23 Nənə nəgkiariien i səvəi Nəkukuə Ikinan ruvehe mukuə. Rīni mə, “Epraham rīni nīpərhiēnien ia Kumwesən. Nənə ti nəri nə mə in rahatətə iamīnhi, Kumwesən rətə in mə in ratukwatukw ia nənimen.” Kurirə irə kəkwein Epraham mə in riti nə Kumwesən. 24 Ro iamīnhi irə hiamətoni mə iərmama in ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me, rīpko mhə ia nahatətəien əpa.

25 Rəmwhen a mwi rerimīaha trīrhi ro prən nəha Rehəp, pran səvəi suatuk. In ratukwatukw ia nəmri Kumwesən ia noien me səvənhi uə rekəm? Ouəh, Kumwesən rīməni mə in ratukwatukw ia nənimen nəpīn prən nəha rīnəsəvər ia nīmwə səvənhi ti iəmə kəru sə kīnərhi pen irau krouevən rouətə afafa Jeriko. Nənə kurirə irə rərhi pen irau krauesi pen suatuk əpə iti rauevən. 26 Nīpwrai iərmama neiahəgīen riwən irə ruvamhə. Ia noien nəha rəmwhen a mwi nahatətəien əpa sə rīpko mhə nari riti remhə.

3

Ik tikətui amasan ti nəfe nərāmim rani

1 Piak me, rərəha mə kīmīaha hiəpīk hiəuvehe mho nahatən me ia kīmīaha. Kīmīaha hiəukurən mə nəpīn Kumwesən trəkiri kīmaha nahatən me tro riskai mwi m kīmaha məpī raka nərmama me nepwin. 2 Nəpīn rīpīk kītaha pam samapəti, mətə iərmama sə rəpwəh nəfwəkourien ia nəgkiariien səvənhi in iəmə atukwatukw pərhiēn. Iərmama sə raməkoui amasan nərāmim rīməru tukwe in ti nəkouien mwi nīpwrən me pam. 3 Kītaha saməuvei pen fraetel ia nəkwai hos me mə tuho nəkwataha. Ia noien nəha saməkoui nīpwrai hos me pam. 4 Hətə ro mwi nitətə me. Nīpwrənraha rasori. Nīmətagi asori me kamhəpwi irəpw irəha. Mətə nəri sə raməkəkini irəha irə rouihi a. Kamhəuvən ia kwopun pəkū iəmə sə raməkəkini nitətə rokeikei. 5 Ia noien

naha rəmwhen a mwi nəramitaha rouihi ia nipwrataha, mətə raməfiəutə pik nari. Rerimiahā tramrhi nəri. Nukumhəəv ouihī rukurən nurkwumenien napw asori sə ramahi əmwesi nei mhiə me ripik. ⁶Nənə nəramitaha rəmwhen ia napw. Rəəha anan ia nipwrataha me pam, mamō nipwrataha me pam ruvehe məmkekik. Kwopun napw asori rauək ikin ramhiai pehe napw ia nəramitaha. Nənə nəramitaha ramhiai pen napw ia nimiruien pam səkitaha. ⁷Nəri əppmin me pam haukurən nuveheien mhəmweimwei. Nərmama me həno raka noien naha ia nirəha me pam, menu me, uə snek me, uə nəmu me. ⁸Mətə iərmama riti riwən ko ro nəramin ruvehe mīmweimwei. Nərami iərmama nəri ərəha riti ko ripkapwis mhə. Rukuər ia nəri akonə sə ramousi əpune iərmama. ⁹Ia nəramitaha saməgnəgini Kumwesən Tata səkitaha.^a Nənə ia nəramitaha mwi saməkwein ərəha ia nərmama Kumwesən rino irəha həmwhen irə. ¹⁰Nəkwtataha kuatia, krouəgnəgini Kumwesən irə, nənə krouarə rouəkwein ərəha mwi ia nərmama. Piak me, noien me naha mə tripko mhə iaminhi. ¹¹Rəfo, ia nəmri nui kuatia ko nui mine təsi irau pəri krouapour? ¹²Rəfo, piak me, ko niemis rukuə nukwai olif, uə nei naha krep rukuə nukwai niemis? Rekəm! Rəmwhen mwi kwopun kakwəhi təsi ikin ko kipkukwəhi mhə mwi nui ikin.

Nukurənien sə ruku pen ia neiai

¹³Sin ia kimiahā rukurən nari, uə nukurənien səvənhi rəpwəmwis? Iərmama naha traməkēikei mə noien amasan, məpwəh nəfiəutəien in. Noien naha trahatən pen mə in rukurən pərhiēn nari. ¹⁴Mətə trini minuə rerimiahā ramrhi ərəha kimiahā me uə hiamətərig atukw a ia kimiahā me mə tihəfo mhəutə mhəpi raka nərmama nepwīn, kimiahā tihəpwəh nəfiəutəien ia kimiahā me mə hiəukurən nari, ti nəri nə mə ia noien naha hiameikuə a mhəpwəh ninien nēpərhiēnien. ¹⁵Iərmama sə ramo noien naha ripkuvehi mhə nukurənien sə ruku pen ia neiai, mətə in ruvehi nukurənien sə ruku pen ia tiprənə i. Nənimwīn Ikinan ripkuvei pen mhə nukurənien naha min, mətə ruku pen ia nərəmhə me. ¹⁶Nəpin nərmama rerinraha ramrhi ərəha irəha me uə irəha kamhətərig atukw a ia nirəha mə tuhəfo mhəutə mhəpi raka nərmama nepwīn, ia kwopun kamharə ikin tihətoni kamho pripri ia narimnari me, mamho mwi noien ərəha me pam. ¹⁷Mətə iərmama sə ruvehi nukurənien naha ruku pen ia neiai noien səvənhi ropə. Nəri sə rakupwən nətərigien səvənhi rəmher. In iərmama sə raməmri nəmərinuien. Noien səvənhi ramasan məpou. In ramsiai nətərigien səvəi nərmama me səpəmsəpə. In ramapi pik ti nərmama. Nukurənien səvəi iərmama naha rukuə nukwan ripik sə ramasan ia nimiruien səvənhi. In ramo rəmnəmwhen ia nərmama me pam, məpwəh neikuəien. ¹⁸Nəpin nərmama səməme kamhəmri nəmərinuien kamharə ia nəmərinuien rəmwhen mə kamhəpwei nuni nari riti. Nuni nari naha trutə mukuə kwənkwan nə narəien sə ratukwatukw.

4

Iərmama sə rokeikei pik noien səvəi tiprənə i

¹Nəfe naha nukune naruəgənien me mine nukune nəvisəien me səkimiahā? Rosi in i uə rekəm? Ia rerimiahā kimiahā hiōkeikei pik mə tihəregi ramasan ia narimnari me pam, nənə noien naha ramo kimiahā

3:6: Mat 12:36-37, Mat 15:11,18-19   **3:8:** Rom 3:13   **3:9:** 1Kor 11:7   **a 3:9:** Nəgkiariien səvəi nəkur Kris kupwən rini iaminhi irə minuə 'Iərimanu Tata səkitaha.'   **3:15:** Jem 1:5,17   **3:18:** Mat 5:9, Aes 32:17, Hip 12:11   **4:1:** Rom 7:23

hiaməvisə ia nəpɪn me. ² Hiokeikei nari riti, mətə rəknekɪn ti nuvehiiɛn, ro pen hiəusi əpune iərmama tukwe. Rerimiahā rakres nari riti səvəi iərməpə, mətə rəknekɪn ti nuvehiiɛn, ro pen hiəvisə, mamharuagən tukwe. Kimiahā hiəpəwəh nuvehiiɛn nəfe hiokeikei, ti nəri nə mə hiəpkəres pen mhə Kumwesən i. ³ Trini minuə kimiahā hiəres pen i, hiəpəwəh nuvehiiɛn, ti nəri nə mə hiaməres, mətə nətərigiɛn səkimiāhā ripkatukwatukw mhə. Narimnari me nəhā hiaməres pen Kumwesən mə truvei pehe m kimiahā, hiokeikei mə tihəuvehi nənə mhəuvehi nəmri nari sə nətərigiɛn ərəhā səkimiāhā rokeikei.

⁴ Kimiahā hiəmwhen prən i sə raməpəwəh səvənhi iərman mamesi pen iərman əpə. Rəfo? Rosi kimiahā hiəreirei mə iərmana sə rokeikei pik noien me səvəi tiprənə i truvehē iərmana sə raməmwəki Kumwesən? Ro iamɪnhi irə trini minuə iərmana riti ia kimiahā rinuə trokeikei pik noien me səvəi tiprənə i in trəmwəki Kumwesən. ⁵ Rəfo? Rosi kimiahā hiəreirei nəgkiariien i raməmak ia Nəkukuə Ikinan? Rani mə, “Nənimwɪn nəhā Kumwesən rinəmri raməmak ia reritahā rokeikei pik mə kitahā səvəi Kumwesən əpə.”

Nənə nəgkiariien nəhā ripko mhə nəri auər a i. ⁶ Mətə Kumwesən raməriari pehe namasanien m kitahā rasori pik. Ro pen Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kumwesən rerɪn ripkagiɛn mhə ti nərmama səməme kəmhəfiutə ia nirəhā, mətə raməriari pen namasanien səvənhi m nərmama səməme kəmhəuvehi irapw irəhā.”

⁷ Ro iamɪnhi irə kimiahā tihaməkeikei mheiwiəu, mharə tegɪn Kumwesən, mhəni rekəm ti Setan, nənə in trəpəwəh kimiahā map. ⁸ Kimiahā tihəuvehe ipakā ti Kumwesən, nənə in truvehē ipakā tukumiahā. Kimiahā nəkur ərəhā me tihaməkeikei mhərkwerig. Kimiahā nətərigiɛn səkimiāhā ro kəru tihaməkeikei mhə rerimiahā rəmher. ⁹ Ramasan mə tihəregi rərəhā, mhəsək, mhəkwein əpəmwis. Pwəh narisiɛn səkimiāhā ruvehē mo nasəkien irə. Pwəh nagieniɛn səkimiāhā ruvehē mo nəpouien irə. ¹⁰ Kimiahā tihaməkeikei mheiwiəu mhənɪmwi nukurhumiahā ia nəmri Kumwesən, nənə in truvehē utə kimiahā.

Kimiahā tihəpəwəh nini ərəhaien kimiahā me

¹¹ Piak me, kimiahā tihəpəwəh nini ərəhaien kimiahā me. Iərmana sə rani ərəhā piəvni uə rani piəvni mə ramo noien ərəhā, iərmana nəhā ramini ərəhā Loa səvəi Kumwesən, mamini mə Loa nəhā rəpəwəh nəmwhenien. Mətə nəpɪn ikani loa nəhā mə rəpəwəh nəmwhenien, ikəpəwəh noien nəfe Loa nəhā rani, mətə ikamo ik iəmə sə ikasori ia Loa nəhā. ¹² Iərmana kuatia in əpə rauvehē nasoriien mə trəmri Loa, məkiri noien me səvəi nərmama, nənə nərpwin tai noien me səvənrahā. Iərmana nəhā in nəhā rauvehimiri nərmama, mamourahā mwi irəhā. Mətə ik sin i? Rəfo ikaməkiri noien me səvəi piām?

Ik tikətigite ia Kumwesən ia nəfe tiko trakwakwi tineis mine

¹³ Tihətərig ia nirak kimiahā səməme hiaməni mə, “Ipwet uə trakwakwi tsəuvən ia taon i uə taon nəhā, mharə nuk kuatia, mhə pisnes fwe ikin, mhəuvehi mane.” ¹⁴ Kimiahā tihəfukurən nəfe trɪmwei irapw trakwakwi? Nəfe nəhā nimiriuen səkimiāhā? Kimiahā hiəmwhen ia nise napw sə ruvehē nəpɪn ouihā a nənə marə miwən mwi. ¹⁵ Mətə nəgkiariien sə ratukwatukw mə kimiahā tihəni ro iamɪnhi irə, “Trini minuə nəkwai Kumwesən pərihən, tsarə mhə narimnari me i uə narimnari me nəhā.” ¹⁶ Mətə ipwet mine kimiahā

hiamægkiari mamhæfiutæ ia kímiaha. Nægkiariien sæ ramæfiutæ nærmama iamínhi ræðaha. ¹⁷ Iærmama sæ rukuræn næfe noien ratukwatukw mæ tro, mætæ in ræpwæh noien, in ramo næðahaien.

5

Nævðhagien ramevæn ti nærmama nautæ sævænraha rasori

¹ Kímiaha nærmama nautæ sækímiaha rasori tihætærig ia nirak. Ramasan mæ kímiaha tihæsæk mhækweín æpwæmwis ti næmisæien me næha sæmæme kámhæuvehe tuheste kímiaha. ² Nautæ sækímiaha ruvæmæri: Uvnæ me hænani raka tinari me sækímiaha. ³ Kol mine silva sækímiaha rinopwei raka. Nopweiién næha sævænraha trahatæn pen mæ nípærhienien kímiaha hiæno noien æræha, nænæ trahi nípwramiaha ræmwhen ia napw. Ipaka næpin sampam i, mætæ kímiaha hiamoeite ihi nautæ me sækímiaha. ⁴ Hætæ ro! Nærmama me sæmæme kámhowok hænno raka wok fwe ia næmhien me sækímiaha, mætæ kímiaha hiæpwæh næækuién iræha. Næækuién næha sævænraha ramasæk mani mæ kímiaha hiæno noien æræha. Iærimænu sæ rauvehi nískaién me pam ruværegi raka ia nækwæregin nasækien sævæi nærmama sæmæme kámhesi næveginien sæ ruvæmræ fwe ia næmhien me sækímiaha. ⁵ Ia típrænæ i kímiaha hiæpwæh níseseién. Næfe nautæ me kímiaha hiokeikei mæ tihæuvehi hiamæuvehi. Hiamækwmæni atukw a kímiaha hiamæsisi mhæmwhen ia kau me sæmæme rípkó mhæ tui kousi æpune iræha. ⁶ Kímiaha hiamækiri næmæ atukwatukw me mæ tuhamækeikei mhemhæ. Hiamousi æpune iræha, nænæ hæpwæh næsisægien kímiaha.

Nætærigien sækímiaha træpwæmwis

⁷ Piak me, kímiaha tihamækeikei mho nætærigien sækímiaha ræpwæmwis, mamheitenhi mheste nuveheien sævæi Iærimænu sækítaha. Hætoni ro iærmama sæ ramæmhu ramæfo mamno nætærigien sævænhi ramæpwæmwis mameitenhi næveginien amasan sæ rutæ pehe ia típrænæ. Ko rípkési akwauakw mhæ, mætæ tro nætærigien sævænhi ræpwæmwis meste nesæn kupwæn rauær nænæ mækwæ me nepwín hæuvehe mhæukurau nænæ nesæn sæ ro kæru iræ rauær mwí. ⁸ Kímiaha mwí tihamækeikei mho nætærigien sækímiaha ræpwæmwis mískai ti næri næ mæ nuveheien sævæi Iærimænu sækítaha ruvæuvehe ipaka. ⁹ Piak me, kímiaha tihæpwæh níni æræhæien kímiaha me kamo Kumwesæn rærpwín noien æræha me sækímiaha. Hætæ ro! Iæmæ sæ trærpwín noien æræha me sævæi nærmama ruvæuvehe ipaka. Ramærer a ia kwæruæ. ¹⁰ Piak me, rerímiaha tramrhi profet me næha fwe kupwæn hamægkiari ia næghi Iærimænu. Næpin kamo næmisæien mínraha, ho nætærigien sævænraha ræpwæmwis. ¹¹ Ia nætæien sækítaha nærmama sæmæme kámhærer æknekin ia nahatætæien sævænraha ia næpin me Kumwesæn ramo iræha hamagien. Kímiaha hiæuværegi raka noien sævæi Jop. Næpin ramær ia næmisæien me rípiik, rærer æknekin ia nahatætæien sævænhi. Nænæ hianætæ raka næfe Iærimænu rino mín kuriræ íkin. Iærimænu rerín ramærkwæpír píik ti nærmama. In ramapi ti níreha.

Kímiaha tihæpwæh nakutanien ia nægkiariien me

¹² Mætæ piak me, irænhæ ia narimnari me pam, tríni mínuæ kímiaha hiæni promes ríti tihæpwæh nakutanien ia nægkiariien sækímiaha mæ tího nærmama hætoni kímiaha hiamæni pærhien. Tihæpwæh nínién níttætæ ia neiai uæ típrænæ

i uə nari riti mwi mə tihə noien nəha. Mətə trini minuə hiəsəni nari riti, tihəni a mhəsəni mə “Ouəh.” Trini minuə hiəpkəsəni mhə nari riti, tihəni a mə “Rekəm.” Mə kimiaha hiaməgkiari əpnəpən, Kumwesən trərpwīn noien ərəha səkimiaha.

Nəfwakiiən sə ramo nīpwrən

¹³ Rəfo? Riti ia kimiaha raməmisə? Ramasan mə rəfwaki. Riti ia kimiaha rerin ramagien? Ramasan mə rəni nīpu, mənəgini Kumwesən. ¹⁴ Riti ia kimiaha ramemhə? Ramasan mə rəkwein elta me səvəi nəfwakiiən pwəh irəha hətəgi pen oel irə ia nəghi lərimənu mhəfwaki tukwe. ¹⁵ Nənə nəfwakiiən səvəi nərmmama səməme kamhahətətə ia Kumwesən truvehimiru iərmama sə ramemhə. Iərimənu tromasan iərmama nəha. Trini minuə iərmama nəha rino noien ərəha me, lərimənu trenouenou noien ərəha me nəha məpwəh nərpwīnien. ¹⁶ Ro iamīnhi irə kimiaha tihəni pen tukumiaha me i noien ərəha me səməme hiəno, nənə mhəfwaki tukumiaha me mə Kumwesən tro kimiaha hiəuvehe mhəsənin. Nəpin iərmama sə ramo noien atukwatukw raməfwaki, nəfwakiiən səvənhi nəgsen rasori mamo nīpwrən. ¹⁷ Profet Elaeja in iərmama rəmwhen a ia kitaha. Rəfwaki skai mə nesən trəpwəh nauəriən. Nənə nesən rīpkauər mhə ia tənə nəha nuk kahar məkwə sikis. ¹⁸ Nənə kurirə ikin rəfwaki mwi, nənə nesən rukrutə ia nīmagouagou, kwənkwai narimnari me həutə mwi ia tīprənə.

Iərmama sə rəruei

¹⁹ Piak me, trini minuə kimiaha riti rəpwəh nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien məruei, nənə kimiaha riti mwi riri in mīrəriq, ²⁰ iakokeikei mə rerimiaha tramrhi nəri i. Iərmama sə ramiri raka iəmə ərəha ia suatuk sə raməruei irə mīrəriq, in rauvehimiru iəmə ərəha nəha mə trəpwəh nemhəien. Kumwesən trenouenou noien ərəha me həpik səvəi iəmə ərəha nəha, məpwəh nərīpwīnien.

Fas Pita

Nægkiariien sã rani mã næfe i nækukuã

Nækukuã i Pita rimærai. Pita in iærmama riti ia twelef nærmama me sãvai Iesu. In rimærai nækukuã i mãrhi pen i revæn ti nakalasia me sãmæme kamharã parei fwe profens riti sãvai Rom kani mã Esia Maenor. Pita rokeikei mã truvehi utã nætærigien sãvænraha ti næri nã mã nærmama me næpwîn kamhometã irãha ti nahatætãien sãvænraha. Pita rokeikei mã rerînraha tramrhi mã Iesu rokeikei pik irãha, nãnã muvehi næmisãien ti nirãha. Irãha tuhækurirã noien sãvai Iesu. Irãha tuho iamînha irã ti næri nã mã Kumwesãn rimærfi irãha mã irãha nærmama me sãvænhi nãnã Iesu remhã ti nirãha. Pita rini pen ti nirãha mã tuhamãekeikei mhãrã ia narãien sã ro ikinan. In rini pen mwî ti nirãha mã ia tiprãnã i narãhaien rasori, mãtã tuhamãekeikei mhãrer æknekîn, mhõ nætærigien sãvænraha rãpwãmwis, mhãmri pen æknekîn nætærigien sãvænraha ia Kumwesãn, nãnã mheitenhi narimnari amasan me sãmæme tuhãpkuvehe kurirã.

¹ Iou Pita, iou aposol riti sãvai Iesu Kristo.

Iakamrai nækukuã i rauvehe tukumiaha nærmama pwispwis me sãmæme hiamarã kirkiri ia profens me i Pontas, mine Kalesia, mine Kapatosia, mine Esia, mine Pitinia. ² Kimiaha i nærmama Kumwesãn rimærfi kimiaha resi pen nætærigien sãvænhi sã in ruvækurãn raka fwe kupwãn. In rimærfi kimiaha mã Nãnimwîn sãvænhi tro kimiaha hiãuvehe mhãmher, mhõ nækur ikinan me sãvænhi, nãnã, tihãuvehe mhõ nækwai Iesu Kristo, tukãfwiafwi kimiaha ia nitæn.

Nãfwakiiien sãiou mã Kumwesãn trãriari pehe namasanien mine næmãrinuuien rasori mwî m kimiaha.

Pwãh sãgnãgini Kumwesãn ti nãmîruuien vi

³ Pwãh sãgnãgini Kumwesãn i in Kumwesãn mine Tata sãvai Iærimãnu sãkitaha Iesu Kristo! Napiien sãvænhi rasori tukutaha. In ro kitaha sãtui mwî ia nãmîruuien vi, nãnã, mo kitaha sãmri pen æknekîn nætærigien sãkitaha irã. In ro iamînha irã næpîn ro Iesu Kristo rãtui mwî ia nemhãien sãvænhi. ⁴ Kumwesãn ro kitaha sãtui mwî mã tsãuvehi nautã amasan me in truvei pen m nærmama me sãvænhi. Nautã amasan me nãha ko hãpkimãrîr mhã, mhãpkãmkemik mhã, nãnã nukuraanien sãvænraha ko rîpkiwãn mhã. Kinãmri amasan nautã me nãha fwe ia neiai tukuvei pehe m kimiaha. ⁵ Kimiaha nærmama sãmæme Kumwesãn ro tukuahag kimiaha ia niskãiiien sãvænhi ti næri nã mã hiamahatãtã irã. In trãtui amasan tukumiaha meste tihãuvehi nãmîruuien vi sã kinãpnãpenã raka irã tukãtoni rier pehe ia næpîn sampam. ⁶ Ramasan mã rerimãha ragien ti narimnari me i. Mãtã tãkwãkwuini rosi narimnari me sãpãmsãpã tuhãuvehe mhõ næmisãien m kimiaha ia næpîn ouihî a. ⁷ Narimnari me i kamhãuvehe trahatãn pen mã kimiaha hiamahatãtã pãrhien. Aean i kol, næri auer a mã tripkwãn mwî næpîn riti, mãtã nærmama tuhamãekeikei mhãuvani ia næpw ti nãtã sasien mã in kol pãrhien uã rekãm. In noien nãha rãmwhen a mwî nahatãtãien sãkimiaha sã ramasan mãpi raka kol, tukãmãekeikei ko kimiaha hãregi næmisãien me ti nãtã sasien mã hiamahatãtã pãrhien uã rekãm. Nãnã mã hiamahatãtã pãrhien,

1:1: Jem 1:1, 2Tim 1:15   **1:2:** Rom 8:29, 2Tes 2:13, Hip 12:24   **1:3:** 2Kor 1:3   **1:4:** Kol 1:12
1:5: Jon 10:28, 17:11   **1:6:** 1Tes 5:10, Jem 1:2   **1:7:** Job 23:10, Prov 17:3, Aes 48:10, Sek 13:9, Mal 3:3, Jem 1:3

nəpɪn tukətoni Iesu Kristo rier pehe irə, Kumwesən trəgnəgin kimiaha, muvehi utə nəghimiahaha, nənə, muvei pehe nisaiien m kimiaha. ⁸ Nəri auər a mə hiəpkətoni mhə Iesu Kristo, mətə hiokeikei in. Nənə nəri auər a hiəpkətoni mhə nəha təkwtəkwuni, mətə hiaməni nɪpərhiəniən irə, nənə, mamhəgien. Nəgieniən nəha hiamregi rasori pik anan iərmama riti ko rɪpkɪni mhə ia nəgkiariien. ⁹ Rerimiahaha ramaɡien iamɪnha irə ti nəri nə mə hiaməuvehi nəri i sə hiamahatətə irə, in i mə Kumwesən truvehimɪru kimiaha.

¹⁰ Profet kupwən me hamətui ia suatuk i Kumwesən truvehimɪru nərmama irə, nənə mamhəres mə tukəfo irə. Ia nəgkiariien sə Kumwesən rɪməuvei pen mɪnrəha, irəha həni irəpw mə Kumwesən trasitu ia kimiaha ia namananiən səvənhi. ¹¹ Nəpɪn Nənɪmwɪn səvəi Kristo sə ramarə ia nɪrəha rɪməkupwən mɪni irəpw nəmɪsɪen me səməme Kristo trɪregi ia nɪpwran mɪne nasoriien sə tukuvei pen mɪn truvehe kurirə, profet me haməmwur mə tuhəukurən mə nəfe suatuk mɪne nəfe nəpɪn narɪmnari me nəha tuhəier pehe. ¹² Kumwesən rɪno pui pen m profet me nəha mə nəgkiariien me səməme irəha kamhəni həpkəɡkiari mhə ia nəpɪn səvənraha mə trasitu ia nɪrəha, mətə haməɡkiari ia nəpɪn səkɪmiahaha trasitu ia kimiaha. Narɪmnari me i profet kupwən me haməni təkwtəkwuni hɪəuvəregi raka rɪməuku pen ia tərhuɪ nərmama səməme hənəvisau nəgkiariien amasan səvəi Kristo m kimaha. Nəɡkiariien səvənraha rɪməuku pen ia Nənɪmwɪn Ikinan sə Kumwesən rərhi pehe i. Narɪmnari me i nagelo me irəha mwɪ hokeikei mə tuhətoni mhəukurən.

Kumwesən sə rɪnəkweɪn kimiaha in iəmə ikinan, in rəmher

¹³ Ro pen tɪhaməkeikei mho nətərigien səkɪmiahaha rərər mwatuk ti noien wok, mho nətərigien səkɪmiahaha pwəh rukurən amasan. Tɪhəmri pen əknekin nətərigien səkɪmiahaha ia namananiən sə Kumwesən truvei pehe m kimiaha nəpɪn tukətoni Iesu Kristo rier pehe. ¹⁴ Tɪho nəkwai Kumwesən rəmwhən ia nəkwərhakwərha me səməme kamho nəkwai tata me. Fwe kupwən kimiaha hɪəreirei nəri, nənə mamho noien ərəha me səməme rerimiahaha rokeikei pik. Mətə təkwtəkwuni tɪhəpwəh nəseniien ia nətərigien me nəha ravi raka mwɪ kimiaha. ¹⁵ Kumwesən sə rɪnəkweɪn ia kimiaha in iəmə ikinan, in rəmher. Ro iamɪnhi irə kimiaha mwɪ tɪhaməkeikei mho kimiaha nəkur ikinan me, mhəmher ia narɪmnari me pam səməme hiamo. ¹⁶ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Tɪhaməkeikei mho kimiaha nəkur ikinan me, mhəmher, ti nəri nə mə iou iəmə ikinan iakəmher.”

¹⁷ Kimiaha hiaməkweɪn Kumwesən mə “Tata.” Mətə in Kumwesən ramo rəmnmwhən ia nərmama me pam. Trərpwɪn noien me səvənraha tresi pen atukwatukw nəfe irəha hənə. Ro iamɪnhi irə mɪne, nəpɪn kimiaha hiamarə ihi ia təkure tɪprənə i, tɪhaməkeikei mhehekɪr in, mamho noien sə ramanan. ¹⁸ Kimiaha hɪəukurən mə kɪneɪvɪnari ia kimiaha hɪəuvəier raka ia narəien ərəha nəha kaha kupwən me səkɪmiahaha həməuvei pehe m kimiaha. Mətə kɪpkəraku raka mhə kimiaha ia nəri riti sə truvehe mərəha məmwhən ia kol mɪne silva, ¹⁹ rekəm. Mətə kɪnərəku raka kimiaha ia nɪte Kristo in nəri keikei ramanan pik. Kristo in rəmwhən ia kwətɪ sɪpsɪp sə ratukwatukw pam, nəmhəien uə nərəhəien rɪwən anan irə. ²⁰ Kumwesən ruvərɪ raka in fwe tui nəpɪn tɪprənə ramiwən ihi, nənə təkwtəkwuni rɪpko mhə tui nəpɪn sampam

1:8: Jon 20:29, 2Kor 5:7   **1:9:** Rom 6:22   **1:10:** Mat 13:16-17   **1:11:** Sam 22, Aes 53, Luk 24:26-27   **1:12:** Efes 3:10   **1:14:** Rom 12:2, Efes 2:3, 4:17-18   **1:16:** Lev 11:44-45, Mat 5:48
1:17: Mat 6:9, Rom 2:11, 2Tim 4:14, Rev 2:23   **1:18:** 1Kor 6:20   **1:19:** Wok Me 20:28, Hip 9:12-14, 1Tes 1:2   **1:20:** Wok Me 2:23, Efes 1:4

ruvehe kətoni in rier pehe masitu ia kimiaha. ²¹ Ia Kristo kimiaha hiaməni nīpərhienien ia Kumwesən sə rino in rətui mwi ia nemhəien səvənhī nənə muvei pen nasorien min. Ro iamīnhi irə Iəmə sə hiamahatətə irə, mamhəmri pen əknekin nətərigien səkimiaha irə, in i Kumwesən.

²² Kimiaha hiamesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhienien mamhokeikei pərhien piəvtaha me. Ia noien nəha hianəpərhi raka nīmīruuien me səkimiaha hāmher. Mətə kimiaha tihaməkeikei mhəripin mamhokeikei pərhien kimiaha me ia rerimiahā pam. ²³ Kimiaha hianətui mwi rəmwhen nəkwərhakwərha me, nənə, nīmīruuien vi sə hianətui mwi irə ripkuku pen mhə ti tata riti sə tremhə, mətə ruku pen ti Tata riti sə trīpkemhə mhə. Nəgkiariien səvəi Kumwesən sə ramīru mamarə rerin rino kimiaha hiətui mwi. ²⁴ Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə Nəkukuə Ikinan rani mə, “Nərmama me pam hāmwhen ia nurhi,

nənə namasanien səvənraha rəmwhen ia tihī nurhi.

Nurhi nəha ramaukei, nənə tihin me kamhasas,

²⁵ mətə Nəgkiariien səvəi Iərimənu ramarə ia nuk nuk me.”

Nənə in i nəgkiariien sə kinəvisau m kimiaha.

2

¹ Ro pen kimiaha tihaməkeikei mhəpwəh noien ərəha me pam. Tihəpwəh mwi neikuəien, mhəpwəh mwi noien nətərigien səkimiaha ro kəru. Tihəpwəh mwi nəmwəkien ia kimiaha me, mhəpwəh mwi nīniien nīkaremiaha me. ² Kimiaha tihaməkeikei mhəuvehe mhokeikei pik nəgkiariien səvəi Kumwesən sə rəmher mhəmwhen iəkunūihi əmtəmətə me i kamhasək mə tuhesis. Nəgkiariien i tro kimiaha hiəuvehe mhəpwīnari, nənə, Kumwesən ruvehimīru kimiaha. ³ Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kimiaha hianani əghan namasanien səvəi Iərimənu mhətoni mə ramasan pik anan.”

Kristo in kəruətərei mīru

⁴ Həuvehe ti Kristo. In nəha kəruətərei mīru nəha nərmama me həni mə rərəha, mhəpwəh, mətə ia nəmri Kumwesən in kəruətərei keikei anan sə in rīmərfi. ⁵ Kimiaha mwi hāmwhen ia kəruətərei mīru me kavvrhəkin nīmwə ia nīrəha, nīmwə sə Nənimwin ramarə irə. Ia nīmwə nəha, kimiaha hāmwhən ia pris ikinan me kamhousi əpune nərimīru me mamhəuvei pen m Kumwesən. Mətə narimnari me səməme kimiaha hāməuvei pen ripko mhə nīpwrai nari mətə kwa nənimwin. Nənə Kumwesən raməkwein amasan ia narimnari me nəha hāməuvei pen min ti nəri nə mə hāməuvei pen ia nəghi Iesu Kristo. ⁶ Rəmwhen ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Hətoni ro. Iakaməmri kəruətərei riti fwe Saəon,^a

in kəruətərei keikei anan sə iou iakimərfi, kəruətərei nəha tukostat kuvvrhəkin nīmwə irə,

nənə iərmama sə trini nīpərhienien irə, in trīpkauris mhə.”

⁷ Ro iamīnhi irə, kəruətərei nəha in nəri keikei tukumiaha nərmama səməme hiaməni nīpərhienien irə, mətə nərmama səməme həkini mhə nīpərhienien irə, kəruətərei nəha rəmwhen ia nəgkiariien i ia Nəkukuə Ikinan rani mə, “Kəruətərei nəha nəmə kamhəvrhəkin nīmwə hənua rərəha, mhəpwəh, təkwtəkwiini nəha ruvəuvehe mīno kəruətərei sə rəpi raka pam kəruətərei me, məkwtəmhiri əknekin pam nīmwə.”

1:21: Jon 14:6, Rom 4:24, 5:1-2, Rom 10:9   **1:22:** Jon 13:34, Rom 12:10   **1:23:** Jon 1:13, Hip 4:12   **1:24:** Jem 1:10-11   **2:1:** Efes 4:22, Jem 1:21   **2:2:** Mat 18:3, 1Kor 3:2   **2:3:** Sam 34:8
2:4: Mat 21:42, Aes 28:16   **2:5:** Efes 2:21-22, Eks 19:6, Aes 61:6, Rev 1:6, Rom 12:1   **2:6:** Rom 9:33, Efes 2:20   ^a **2:6:** Saəon in Jerusalem   **2:7:** Mat 21:42

⁸ Nənə Nəkukua İkinan rani mwi mə,
 “In i kəruətərei riti sə nərmama tuhapəti irə,
 mine kəpwier sə tro irəha həmwəi”

İrəha kamhapəti irə ti nəri nə mə kamhərui nəgkiariien səvəi Kumwesən mamhesi pen a nəfe Kumwesən ruvəukurən raka fwe kupwən məmri mə tuho.

⁹ Mətə kimiaha nərmama ia kwənəkwas i Kumwesən rımərfi kimiaha, kimiaha pris me səvəi kig, kimiaha nərmama ikinan me ia kusen kuatia, kimiaha nərmama me səvəi Kumwesən əpa. Kino kimiaha iamınha irə mə kimiaha hiəukurən nini irapwien narimnari amasan me Kumwesən rino. In rınəkwein ia kimiaha mə tiharaka ia nəpitəvien mhəuvehe ia nukuraanien amasan səvənhi. ¹⁰ Fwe kupwən, kimiaha nərmama auər a me, mətə təkwətəkwuni kimiaha nərmama me səvəi Kumwesən. Fwe kupwən, kimiaha nərmama napiien səvəi Kumwesən riwən tukumiaha, mətə təkwətəkwuni kimiaha nərmama napiien səvənhi ramarə tukumiaha.

¹¹ Nərmama keikei me, kimiaha hiəmwhen iəpwispwis me mine nərmama imwənraha riwən ia tıprənə i. Ro pen iakani pehe tukumiaha i mə tihəpwəh nəseniien noien ərəha me nəha nıpwramiaha rokeikei pik səməme kamharuagən ia nəpın me mə tuhouraha nımıruıen səkimiaha.

¹² Təkwətəkwuni nərmama səməme həreirei İərimənu kamhəni ərəha kimiaha mə kimiaha nəkur ərəha me. Ro iamınhi irə narəien səkimiaha hiamarə irə ia nənimənraha traməkeikei matukwatukw, pwəh irəha hətoni noien amasan me səkimiaha, nənə mhəuvehi utə nəghi Kumwesən ia nəpın nəha in truvehe irə.

Nərmama me səvəi İesu Kristo tuhaməkeikei mhəsiai nərmama səməme kamhərimənu

¹³ Ti nəri nə mə kimiaha nərmama me səvəi İərimənu səkitaha, tihaməkeikei mhəsiai nərmama me pam səməme haməuvehi nəsorıien mamhərimənu. Tihəsiai ia kig sə in rasori anan, ¹⁴ mhəsiai mwi ia nəmə asori me səməme in ramərhi irapw irəha kamhərimənu ia nəghın. Nəmə asori me nəha, kig ramərhi irapw irəha mə tuho nəmisəien m nərmama səməme kamho noien ərəha, nənə mhəgnəgini səməme kamho noien amasan. ¹⁵ Kimiaha tihaməkeikei mhəsiai nəmə asori me pam ti nəri nə mə Kumwesən rokeikei mə noien amasan me səkimiaha trəsısəg tərhuı nərmama me i həreirei nari. Pwəh irəha həpwəh mwi niniien nəgkiariien arməri me. ¹⁶ Ramasan mə hiamarə mhəmwhen ia nərmama kineivinari ia nırəha, mətə tihəpwəh niniien mə, “Eh, kineivinari ia nırak. İakukurən noien nəfe noien ərəha iakokeikei.” Kimiaha tihaməkeikei mamharə mhəmwhen ia iotukwininari me səvəi Kumwesən. ¹⁷ Tihəsiai nərmama me pam. Tihokeikei piəwtaha me, nənə tihəhekır mhəsiai Kumwesən, nənə tihəsiai kig sə ramərimənu.

¹⁸ Kimiaha slef me, tihaməkeikei mho nəkwai nəmə asori me səkimiaha, nənə mhəuvei pen nisaien mınraha. Tiho iamınhi irə mınraha pam, nəmə asori me səməme kamho rıməru mamasan m kimiaha mine nəmə asori me səməme kamho noien skai me m kimiaha. ¹⁹ Rəfo hiəmo a narimnari me səməme hatukwatukw mətə nəmə asori me səkimiaha kamho rərəha ia kimiaha? Trini mınuə hiəukurau ia nəpın skai me nəha, mamhəti pen a m Kumwesən, Kumwesən trəkwein amasan ia kimiaha. ²⁰ Trini mınuə hiəmo noien ərəha, kamo nəmisəien m kimiaha tukwe, hiəmo nətərigien

səkimiāha rəpwəmwis ti nuvehiiēn nəmisəien nəha, noien nəha ko kəpwəh nəgnəginiiēn kimiāha tukwe. Mətə mə kimiāha hiāmo a noien amasan, nənə kamo nəmisəien m kimiāha tukwe, Kumwesən trəkwein amasan ia kimiāha trini minuə hio nətəriēn səkimiāha rəpwəmwis ti nuvehiiēn nəmisəien nəha. ²¹ Kumwesən rinakwein ia kimiāha mə tihəuvehi nəmisəien, ti nəri nə mə Kristo in mwi rīməuvehi nəmisəien tukumiāha. In rīməkupwən mahatən noien atukwatukw nəha mə kimiāha tihesi pen a təmwheki nisun.

²² Nəkukuə Ikinan rani mə,

“In ripko mhə noien ərəha riti,
kipkreēgi mhə neikuəien riti ia tərhun.”

²³ Nəpīn nərmana hənī nəkīariēn ərəha irə, mətə in ripkəski mhə irəha. Nəpīn in riregi nəmisəien ia nīpwran, mətə in ripkīni mhə mə trərpwīn tai nərəhaiēn. Mətə rinəmri pen narimnari me pam ia rəgi Kumwesən sə raməkiri atukwatukw nari. ²⁴ In rīməuvehi noien ərəha me səkītaha ia nīpwran ia nei kamarkuāui mə ia nīkaren səvəi noien ərəha kītaha tsemhə nənə ia nīmīruēn səkītaha tsamo noien atukwatukw. Nəmisəien me səvənhi rīməregi ia nīpwran rino kimiāha hiəuvehe mhəsānīn. ²⁵ Fwe kupwən kimiāha hiəmwhen ia sipsip me səməme hənəruei, mətə təkwtəkwuni kərari ia kimiāha hiəvərēig mhəuvəuvehe ti lərmama ramətui ti sipsip me, in i lərmama ramətui ti nīmīruēn səkimiāha.

3

Nīpran mīne nərman me səvənraha

¹ Ia noien a mwi nəha, kimiāha nīpran me tihaməkeikei mhəsiai nərman me səkimiāha. Nənə trini minuə irəha nepwīn həkīni mhə nīpərhiēnēn ia nəkīariēn səvəi Kumwesən, mətə noien a səkimiāha trui irəha həuvehe mhahatətə. Noien səkimiāha rəmwhen məpi raka mə hiəgkīari mīnraha.

² Nəpīn irəha hətōni mə noien səkīmaha rəmher, hiamāsiai irəha, nənə noien nəha trui irəha həuvehe mahatətə. ³ Rərəha mə hiamasan pen ia nīpwramiāha iruə ia noien nəha sə hiamərəri nīmwai nukwənemiāha, mamhəuvei pen marəmarə me kīno ia kol mīne tīnari amasan me. ⁴ Mətə tihamasan pen imwə ia reriāmiāha sə kīpkətōni mhə. Ramasan mə tihəuvehe mho nīpran səməme nətəriēn səkimiāha rəpou mafafa. Noien iamīnha irə ramasan anan ia nəmri Kumwesən mīpkīwən mhə.

⁵ In i noien səvəi nīpran ikinan me fwe kupwən səməme hənəmri pen əknekīn nətəriēn səvənraha ia Kumwesən. Irəha hənāmāsiai nərman me səvənraha, nənə ia noien nəha hənāmamasan pen ia reriāraha. ⁶ Rəmwhen ia Sera, in rino nəkwai Epraham, nənə maməkwein in mə iəmə asori səvənhi. Nənə kimiāha nīpwənəti Sera me trini minuə hiāmo noien amasan, mhəpkehekīr mhə nari riti sə ramo nehekīriēn.

⁷ Ia noien a mwi nəha, kimiāha nərman me tihaməkeikei mharə kimiāha nīkare rəgimiāha me, mhəukurən mə irəha pran nīskāiēn səvənraha rīpkīskai pīk mhə rəmwhen ia iərman. Kimiāha tihaməkeikei mhəuvei pen nisīāiēn mīnraha, ti nəri nə mə kimiāha mīnraha tihəuvehi pəri nəri amasan i nīmīruēn rerin. Tiho iamīnha irə pwəh nari riti trəpwəh nəsīsəiēn nəfwākiēn me səkimiāha

Nəmisəien kamregi ti noien amasan

⁸ Nægkiariien sampam. Kimiaha pam tihamækeikei mho nêtarigien sækimiaha ruvehe mo kuatia, tihapi kimiaha me, mhokeikei kimiaha me, mho rerimiaha rimæru tukumiaha me, mhauvehi irapw nêtarigien sækimiaha. ⁹ Trini minuæ nêrmama kamho rêrêha ia kimiaha, mætê tihêpwêh nêrpwinien tai nêrêhâien. Trini minuæ nêrmama hai m kimiaha, mætê tihêpwêh nêrpwinien. Mætê tihêkwein amasan a ia nirêha. Tiho iamînhi irê ti nêri nê mæ Kumwesân rinêkwein kimiaha mæ tiho noien nêha, mæ hiæuvehi namasanien sêvênhi. ¹⁰ Nêkukuæ Ikinan rani mæ, "Iærmama sê rokeikei nimîruuien amasan, nênê mokeikei mæ trîregi ramasan ia nêpin me pam, in tramækeikei mêpwêh ninûien mwi nêgkiariien êrêha me ia nêramîn, mêpwêh mwi neikuæien ia têrhun.

¹¹ In tramækeikei mîrêrig ia noien êrêha me sêvênhi, nênê mo a narimnari amasan me.

In tramækeikei mætui suatuk sêvêi nêmêrinuuien, nênê mukurirê i.

¹² In tramækeikei mo iamînhi irê ti nêri nê mæ Iêrimænu ramætoni amasan nêrmama sêmême hatukwatukw,

nênê mamætêrig amasan ia nêfwakiien sêvênraha,

mætê in ramæmwæki sêmême kamho noien êrêha."

¹³ Trini minuæ hiæskai pik ti noien amasan me, sin trouraha kimiaha? Iærmama riti riwân! ¹⁴ Mætê trini minuæ nêpin me nêpwin nêrmama kamho kimiaha hiamregi rêrêha ia nîpwramiaha ti noien atukwatukw sækimiaha, mætê ia nêtarigien sækimiaha, kimiaha tihêregi ramasan. Tihêpwêh nehekieren ia nirêha, mhêpwêh nêtarig pikien. ¹⁵ Mætê ia rerimiaha tihêsiai Kristo mæ in Iêrimænu sækimiaha. Tihêrer mwatuk ia nêpin me pam ti nîripwenien nêgkiariien sêvêi nisêmême nêha nêrmama sêmême tuhêres ia kimiaha mæ ræfo hiamamri pen êknekin nêtarigien sækimiaha ia Iesu. ¹⁶ Mætê tihêgkiari mæru minraha ia nisaiien, mhêpwêh noien nari riti sê tro hiêregi fwe ia rerimiaha mæ hiêno nêrêhâien. Tiho êpa noien amasan me ti nêri nê mæ kimiaha nêrmama me sêvêi Kristo. Trini minuæ hiamo iamînhi irê nêrmama me i kamhêni nîkaremiaha mæ noien sækimiaha rêrêha tuhauris ti nêgkiariien êrêha me sêvênraha. ¹⁷ Trini minuæ ia nêtarigien sêvêi Kumwesân mæ hiamæuvehi nêmisaiien ti noien amasan me sækimiaha, ramasan pik anan mwi mæpi raka mæ hiamæuvehi nêmisaiien ti noien êrêha me sækimiaha. ¹⁸ Ro iamînhi irê ti nêri nê mæ Kristo rimamhê ti noien êrêha me. Rimamhê nêpin kuatia a rinæmwêhen. Ko ripkemhê mhê mwi ia nêpin riti. In iærmama atukwatukw anan, mætê rimamhê ti nêrmama hêpkatukwatukw mhê mæ truvehi kimiaha hiæuvên ti Kumwesân. Hênousi êpune in nênê nîpwrân remhê, mætê Nênimwin ro in ratui mwi ia nemhâien sêvênhi, ¹⁹ nênê ia niskaiien sêvêi Nênimwin nêha in revân mîni irapw nêgkiariien riti ti nênimwin me i ia kalapus, ²⁰ sêmême hênamarui nêkwai Kumwesân fwe kupwân anan nêpin Kumwesân ramo nêtarigien sêvênhi ramêpwêmwis mameitenhi ia nêpin Noa rinauvrhêkin nitêtê. Nêrmama eit a, irêha kamhêmak ia nêkwai nitêtê, Kumwesân rimæuvehimîru irêha ia nui. ²¹ Nui nêha, in nê nênimwi paptæes sê rauvehimîru kimiaha nêha tækwatkwuni. Paptæes i ripko mhê nîpwrân i mæ rinaikuas raka nêmtigei ia nîpwrân iærmama, mætê nîpwrân mæ hiêres Kumwesân mæ rerimiaha truvehe mamasan mêmher. Paptæes nêha rukurân nuvehimîruuien kimiaha iamînha irê ti nêri nê mæ Iesu Kristo rinêtui mwi ia nemhâien sêvênhi. ²² Iesu nêha, in ruvavên raka fwe ia

3:9: Mat 5:44, 1Tes 5:15, 1Pit 2:23   **3:14:** Aes 8:12-13, Mat 5:10, 1Tes 2:20, 4:14   **3:16:** 1Tes 2:12

3:17: 1Tes 2:20

3:18: Rôm 6:10, Efes 2:18

3:20: Jen 6-7

3:21: Hip 10:22

3:22: Mat

22:44, Efes 1:20-21

neiai, mamækure ia nikare Kumwesən mwatuk, nagelo me, mine nənīmwin me səməme kamhəuvehi nasorien mine niskaiien kamhəsiai in, mamho nəkwan.

4

Narəien kamarə irə kamesi pen nəkwai Kumwesən

¹ Nəpən Kristo ramarə ia tīprənə i, in rīregi nəmisiəien ia nīpwrən. Ro pen kīmiaha mwi tihaməkeikei mhəuvehi nətərigien rəmwhen ia səvənhi mə tro kīmiaha hiəskai, ti nəri nə mə nərmmama səməme kamhəregi nəmisiəien ia nīpwrənraha rəmwhen ia Kristo, irəha həpwəh mwi noien noien ərəha. ² Ro pen nəpən hiamarə ia tīprənə i, tihəpwəh nesi penien noien ərəha me səməme reriimiaha rokeikei, mətə tihesi pen suatuk səvəi noien nəkwai Kumwesən. ³ Nəpən sə ruvəuvehe muvəukurau raka hiənə arə irə rīnəpwəmwis mīnəmwhen. Ia nəpən nəha kīmiaha hiənəmo noien ərəha me səməme nərmmama hərəirei Kumwesən hokeikei pik. Hiaməiri əpnəpen kīmiaha me, mamho noien ərəha me nīpwrəmiaha rokeikei, mamhənīnwi nənīmwiien skai mamhakənə irə, mamhətui pik nərəhaien, mamho lafet ərəha me, nənə mamhəfwaki m nənīmwi nari me noien i in noien ərəha anan. ⁴ Ipwet mine nərmmama me nəha hərəirei Kumwesən nənimenraha ramier ti nəri nə mə kīmiaha tihəpkaiu mhə mhəuvən kīmiaha mīnraha, mhəpko mhə noien ərəha me sə rasori pik anan. Nənə irəha kamhəni ərəha kīmiaha tukwe. ⁵ Mətə irəha tuhaməkeikei mhəni irəpw ti Kumwesən mə hənəfarə irə. In ramərer mwatuk mə trəkiri nərmmama həuvəmhə mine səməme kamhəmīru. ⁶ Ro pen kīnəvisau raka mwi nəgkiariien amasan səvəi Kristo m nərmmama səməme həuvəmhə, mə nəri auər a haməuvehi nərpwīnien ia nīpwrənraha mhemhə rəmwhen ia nərmmama pam, mətə ia nənīmwinraha kamharə mamhesi pen nəkwai Kumwesən.

⁷ Nəpən sə narimnari me pam tuhəiwən irə ruvəuvehe ipaka. Ro pen tihəpwəh nakonəien ia nənīmwiien skai. Nətərigien səkīmiaha traməkeikei məmək amasan mə hiəukurən nəfwakiien. ⁸ Nəri sə tihəkupwən mho in i tihaməkeikei mhokeikei kīmiaha me ia reriimiaha pam ti nəri nə mə nokeikeiien ramousəman noien ərəha me həpik hiəpkətoni mhə. ⁹ Ramasan mə tihəsəvər ia rukwənu me səkīmiaha tukūmiaha me, mhəpwəh nəgkiari əgkiari pikien tukwe. ¹⁰ Kīmiaha kuatia kuatia hiaməuvehi nari riti sə Kumwesən rīməuvei pehe m kīmiaha ramo hiamskai ti noien wok səvənhi. Ro iamīnhi irə tihaməkeikei mho rəmwhen ia iotukwīnari sə ramətui amasan ti nautə səvəi iəmə asori səvənhi, nənə, mhəuvehi namasanien me i səpəmsəpə Kumwesən rīnəriari pehe, mhasitu ia kīmiaha me irə. ¹¹ Trīni mīnuə kīmiaha riti in iərmama səvəi nəvisaiien, ramasan mə in trəvisau mīni irəpw nəgkiariien səvəi Kumwesən. Trīni mīnuə kīmiaha riti in iərmama səvəi nasituien, ramasan mə in trasitu, mo ia nəsanīnien sə Kumwesən rauvei pen mīn. Mə kīmiaha hio iamīnha irə, nərmmama tuhətə narimnari me hīamo nənə mhəgnəgīni Kumwesən ti Iesu Kristo. Pwəh nasorien mine nərīmənuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamīnhi.

Nəmisəien kamo m nərmmama me səvəi Iesu Kristo

¹² Nərmmama keikei me. Rərəha mə hiamərkərinari ia nəmisəien i rəmwhen ia napw sə rauvehe tukūmiaha nəha təkwtəkwiini mə tro mətə sas ia nahatətəien səkīmiaha. Hiəukurən mə rīpko mhə kīmiaha əpa hiamregi

nəmisəien me iamɪnha irə. ¹³ Mətə ramasan mə rerimiahā tragien ti nəri nə mə nəmisəien me i hiamregi hāmwhen a ia səməme Kristo rɪməregi. Trɪni mɪnuə hiamo iamɪnhi irə, nənə rerimiahā tragien pik anan nəpɪn tukətɔni in rier pehe ia nɪskaiien səvənhi. ¹⁴ Trɪni mɪnuə nərmama kāmhəni ərəha kɪmiahā ti nəghi Kristo, nənə, rerimiahā tragien, ti nəri nə mə Nənɪmwɪn asori səvəi Kumwesən ramarə ia kɪmiahā. ¹⁵ Mətə rərəha mə kɪmiahā riti rousi əpune iərmama, uə rakres, uə rərui loa, uə rani neikuəien mamouraha nəghi iərmama irə. Trɪni mɪnuə kɪmiahā riti ro iamɪnhi irə, ratukwatukw a mə tuko nəmisəien min. ¹⁶ Mətə trɪni mɪnuə kamo nəmisəien m kɪmiahā riti ti nəri nə mə in iərmama riti səvəi Kristo, ramasan mə iərmama nəha trəpwəh naurisien, mətə pwəh in rɪni nəghi Kristo muvehi utə Kumwesən irə. ¹⁷ Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə nəpɪn sə Kumwesən trəkiri noien me səvəi nərmama irə ruvəuvehe nəha takwtəkwwuni, nənə in trukupwən məkiri noien me səkitaha nərmama səməme samarə ia nəkwai nɪmwə səvənhi. Trɪni mɪnuə rukupwən ia kitaha, nənə trəfo ia nərmama səməme kāmhərui nəgkiariien amasan səvənhi? In trəkiri noien me səvənraha kurirə ikin, mo riskai mwi mɪnrəha məpi raka. ¹⁸ Nəkukua Ikinan rani mə, “Trɪni mɪnuə rəknekɪn ti nərmama atukwatukw me mə tuhəuvehi nɪmɪruien, nənə rəfo ia nərmama səməme həkisɪai mhə Kumwesən mamho noien ərəha, irəha tuhəfa mhəuvehi nɪmɪruien?”

¹⁹ Ro iamɪnhi irə nərmama səməme kāmhəregi nəmisəien, mətə ti nəri nə mə nətərigien səvəi Kumwesən, ramasan mə irəha tuhaməmwur pen ia noien amasan, nənə, mhəmri pen nɪmɪruien səvənraha ia rəgi Kumwesən mə trətui amasan tukwe. Irəha həkurən nətigiteien irə. In Kumwesən rɪno neiai mɪne tɪprənə mɪne narɪmnari me pam.

5

Nəvəhagien revən ti elta me səvəi nəfwakiiən mɪne ntəmaruə me

¹ Nənə iakokeikei mə takəgkiari kwopti m kɪmiahā elta me səvəi nəfwakiiən. Iou elta riti səvəi nəfwakiiən iakəmwhen a ia kɪmiahā. Iakinətɔni Kristo ia nənimek nəpɪn rɪregi nəmisəien me ia nɪpwrən. Narɪmnari asori me i rɪpko mhə tui həier pehe iou mwi takətɔni. ² Kɪmiahā tihəməkəikei mhətui amasan ti nərmama me səvəi Kumwesən səməme in rɪnəmri irəha ia rəgimiahā. Irəha hāmwhen ia sipsip me səvənhi. Rərəha mə tihətui amasan ti nɪrəha rerimiahā rəpwəh nəgɪniən, mətə tihətui amasan ti nɪrəha rerimiahā rəgɪen rəmwhen Kumwesən rokeikei. Nənə rerimiahā trəpwəh nɪrhiiən mə tihəuvehi mane irə. Mətə tihətui amasan a ti nɪrəha ti nəri nə mə rerimiahā ramagien mə tihəsitu. ³ Nənə rərəha mə tihəfiətə kɪmiahā me, mamhərɪmənui ia sipsip me i səməme Kumwesən rɪnəmri irəha ia rəgimiahā, mətə tiho noien sə ratukwatukw mamasan mə irəha həkurən nətɔniien mhesi pen noien səkɪmiahā. ⁴ Iəmə sə rasori anan ia nərmama səməme kāmhatui ti sipsip me trier pehe, nənə nəpɪn nəha in trəgnəgɪni kɪmiahā muvei pehe nasoriien m kɪmiahā sə tɪpkiwən mhə.

⁵ Ia noien a mwi nəha kɪmiahā ntəmaruə me tihəməkəikei mhəsɪai elta me səvəi nəfwakiiən. Kɪmiahā pam anan tihəuvehi irəpw nətərigien səkɪmiahā reiwaiu mhasitu ia kɪmiahā me, ti nəri nə mə Nəkukua Ikinan rani mə,

4:13: Wok Me 5:41, Rom 8:17, 2Tim 2:12, Jem 1:2   **4:14:** Sam 89:50-51, 1Tes 2:20   **4:16:** Wok Me 11:26, Fil 1:20   **4:17:** Jer 25:29, 2Tes 1:8   **4:18:** Luk 23:31   **4:19:** Sam 31:5   **5:1:** Rom 8:17   **5:2:** Jon 21:15-17, Wok Me 20:28, Flm 14, Taet 1:11   **5:3:** 2Kor 1:24, Fil 3:17, Taet 2:7   **5:4:** Hip 13:20, 1Kor 9:25   **5:5:** Efes 5:21, Jem 4:6

“Kumwesən rerin ripkagien mhə ti nərmama səməme kamhəfiəutə ia nirəha, mətə raməriari pen namasanien səvənhi m nərmama səməme kamhəuvehi irapw irəha.”

⁶ Ro pen kimiaha tihəuvehi irapw atukw kimiaha, mharə tegin rəgi Kumwesən əsanin, mə in truvehi utə kimiaha ia nəpin atukwatukw səvənhi.

⁷ Nənə tihəuvehi pam katipə pəmpəm me səkimiaha mhəuvehe mhəmri pen m Kumwesən ti nəri nə mə nəpin me rerin ramrhi kimiaha.

⁸ Hətui mhətui amasan ti nəri nə mə iəremhə asori Setan raməmwəki kimiaha. In rəmwhen ia laeon riti sə raməkri asori mamavən mamətui iərmama mə trəni. ⁹ Tihərə əknekin ia nahatətəien səkimiaha mhəpwəh nəseniien in, ti nəri nə mə hiəukurən mə ia kwopun me pam ia tīprənə i kamo nəmisəien m piəvtaha me ti nəghi Iesu rəmwhen a ia nəmisəien me i kamo m kimiaha.

¹⁰ Kumwesən in nukune namasanien me pam. In rinəkwein ia kimiaha hiəuvehe mhə kuatia kimiaha Kristo mə tiharə kimiaha min ia nasoriien səvənhi sə tripkiwən mhə. Kurirə ia nəmisəien kwakwa nəha hiamregi, in tromasan kimiaha, məmri əknekin kimiaha hiəuvehe mhəskai mhəpwəh nikiukiuien. ¹¹ Pwəh in rərimənu ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamənhi.

Nəgkiariien sampam

¹² Saelas i kimrau min, iakamətoni mə in piəvtaha riti iakukurən nətigiteien irə, in rinasitu ia nirak mīrai pen nəgkiariien səiou ia nəkukuə i. Iakamərhi pehe nəkukuə i tukumiaha, məmərwi əknekin kimiaha, mani irapw mə in i namasanien pərhiien səvəi Kumwesən tihərə əknekin irə. ¹³ Pran sə ramarə ia Pabilon^a Kumwesən rīmərfi kimiaha min, in rani ramasan tukumiaha, nənə nərik Mak, in mwī rani ramasan tukumiaha. ¹⁴ Tihəni ramasan tukumiaha me, mhakei m kimiaha me ia nakeiien sə rahatən nokeikeiien. Pwəh nəmərnuien tramarə tukumiaha pam nərmama me səvəi Kristo.

5:6: Mat 23:12, Jem 4:10   **5:7:** Sam 55:22, Mat 6:25-30   **5:8:** 1Tes 5:6   **5:9:** Efes 6:11-13, Jem 4:7   **5:10:** 1Tes 2:12, 1Tes 1:6   **5:13:** 2Tim 4:11   ^a **5:13:** Ia vas 13 Pita rini nəgkiariien i mə, “Pran sə ramarə ia Pabilon.” Ripko mhə Pabilon taon asori nəha Oltestamen raməgkiari irə, mətə rosi Pita rani Pabilon in taon nəha Rom. Pran sə ramarə fwe ikin in nəha nakalasia me səvəi Iesu Kristo ia taon nəha.   **5:14:** 1Kor 16:20

Seken Pita

Nəgkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Nəp̄in riti ipaka ti nuk 66, Pita rirai nəkukuə sə ro kəru irə revən ti nakalasia me fwe profens nəha kani mə Esia Maenor. Nəmisəien sə kinamo ia nakalasia me nəha fwe Esia Maenor rino sampam. Mətə nahatən eikuə me həuvehe mwi ti nirəha. Pita rini pen ti nakalasia me mə irəha tuhəukurən amasan nari nənə mhərəer əknek̄in ia nahatətəien səvənraha. Noien nəha trəkoui raka nahatən eikuə me ti nirəha. Pita rini pen mə Kumwesən trouraha nahatən eikuə me. Ti nəri nə mə Iesu Kristo truvehe mwi, Pita rini pen ti nakalasia me mə tuharə ia narəien sə ro ikinan.

¹ Iou Saemon Pita, iou iərmama riti sə iakamo tukwini nari m Iesu Kristo, nənə, iou aposol riti səvənhi.

Iakamrai nəkukuə i m kimiaha nərmama me səməme hiaməuvehi nahatətəien riti sə krouamasan pik rouəmnəmwhen a ia nahatətəien səkimaha. Hiaməuvehi nahatətəien ia noien atukwatukw səvəi Kumwesən mine iərmama sə rauvehimiru kitaha Iesu Kristo.

² Pwəh namasanien mine nəmər̄inuien krouvehe rouasori mwi tukumi-aha ti nəri nə mə hiəukurən Kumwesən mine Iesu Iərimənu səkitaha.

Noien me nərmama tuho trahatən pen mə irəha həukurən amasan Iesu Kristo

³ Ia niskaiien səvəi Kumwesən, in ruvei pehe m kitaha narimnari me pam səməme tsaməkeikei mhəuvehi səvəi nimiruien mine noien me səməme hatukwatukw nənə rerin ragien tukwe. Narimnari me nəha hāməier pehe tukutaha ti nəri nə mə kitaha səukurən Kumwesən sə in rinəkwein kitaha mə tsəuvehi pəri nasor̄ien səvənhi mine namasanien səvənhi. ⁴ Ia narimnari me nəha, in riməuvei pehe m kitaha promes keikei me səvənhi hasori pik. In riməuvei pehe promes me i mə tihəuvehi pwəh hasitu ia kimiaha hiaraka ia noien ərəha me səvəi tiprənə i səməme kamhouraha nərmama ti nəri nə mə irəha hokeikei pik mə tuho, nənə hiəukurən nuveheien mho kuatia ia nimiruien səvəi Kumwesən.

⁵ Ro iam̄inha irə kimiaha tihaməkeikei mhousari mhakutan pen noien me i ia nahatətəien səkimiaha. Tihəkupwən mhakutan pen noien amasan, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nukurənien, ⁶ nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə hiaməkoui atukw kimiaha, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nərerien sə hiamərəer əknek̄in irə ia nəp̄in me, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi noien i sə hiamo narimnari me səməme Kumwesən rokeikei, ⁷ nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeien i sə hiamokeikei piəvtaha me irə, nənə, nəp̄in hiənakutan pen raka i, hiakutan pen mwi nokeikeien i sə hiamokeikei nərmama me pam irə. ⁸ Ramasan mə tiho noien me nəha. Nəp̄in noien me nəha rasori pik ia nimiruien səkimiaha, ro kimiaha hiəpkarə auər a mhə, mətə kimaha tihəukurən amasan Iesu Kristo Iərimənu səkitaha, nənə nimiruien səkimiaha trukua mo kwənkwan. ⁹ Mətə iərmama sə ripko mhə noien me nəha in rəmwhen iərmama sə nənimen rifwə ko ripkəti pen mhə isipw̄in, nənə in rinenouenou mə Iesu rinaikuas raka noien ərəha me səvənhi səməme in rino fwe kupwən.

¹⁰ Ro iam̄inhi irə piak me tihaməkeikei mhousari əknek̄in mə tiho noien me nəha, nənə ramahatən pen mə Kumwesən rimər̄fi pər̄hien kimiaha, məkwein

kimiaha mā kimiaha nārmama me sāvānhi. Ro pen trini minuē hiamō noien me nāha ko hiāpkimwei mhā nāpin riti. ¹¹ Nānā nāpin Iesu Kristo Iārimānu sākītaha truvehe irā, in truvehimīru kimiaha, nānā, māseni kimiaha hiāuvnīmō ia nitātā sāvānhi sē in trārimānu irā ia nuk nuk me.

Nāgkariien sāvai profet me ia Nākukūā Ikinan

¹² Ro pen nāpin me pam takamākeikei mo a pwāh rerimāia ramrhi narimnari me i, nāri auar a mā hiāukurān nānā mamhārer āknēkin ia nīpārhiēnien sē hiāuvāuvehi raka. ¹³ Nāpin iakamīru ihi ia nīpwrak i, rerik ramrhi mā ratukwatukw mā takini nāgkariien i māsuāpwiri kimiaha irā pwāh rerimāia ramrhi, ¹⁴ ti nāri nā mā iakukurān mā tripkō mhā tui iakemhā, māpwāh nīpwrak i rāmwhēn ia Iesu Kristo Iārimānu sākītaha ruvāni pehe raka tukw iou i. ¹⁵ Nānā takamākeikei māmwur nāha tākwākūwuni mā tihāpwāh nenouenouien ia narimnari me i nāpin iakuvāmō raka mier ia tīpānā i.

¹⁶ Nāpin iahamāni irapw tukumiaha mā Iesu Kristo truvehe mwi ia nīskaiien, iahāpkinī mhā kwānagei me irā sāmāme iārmama rani a ia nātārigien sāvānhi, mātā kimrahar iaharānātoni atukwatukw ia nānimemrahar nīskaiien māne nukuraanien asori sāvānhi. ¹⁷⁻¹⁸ Iakani iamīnhi irā ti nāri nā mā fwe kupwān, kimrahar^a iahamaravān ia tākuar ikinan kimāha Iesu. Ia nāpin nāha Tata Kumwesān ruvei pen nīsiaiēn m Iesu, nānā mo nukuraanien rāhiapw mier ia nīpwrān, nānā reri Kumwesān rini mā, “In i nārik keikei, rerik ragien pik tukwe.” Kimrahar iaharregi nāgkariien nāha ruku pen fwe ia neiai muvehe.

¹⁹ Kitaha sākukurān mwi mā nāgkariien sāvai profet kupwān me ro nīpārhiēnien. Ramasan mā kimiaha tihātārig amasan irā ti nāri nā mā nāgkariien sāvai profet kupwān me rāmwhēn ia laet sē ramāhiapw ia nāpitāvien. Laet nāha tramāhiapw iamīnha irā meste ruvān pen ia nāpin asori nāha nānā koufātāteie rutā ia rerimāia. ²⁰ Nāri sē tihākupwān mhāukurān ro iamīnhi irā. Nāgkariien me pam sāvai profet me ia Nākukūā Ikinan riti riwān in nāgkariien atukw sāvai profet riti. ²¹ Iakani iamīnhi irā ti nāri nā mā profet me hānapkinī irapw mhā nātārigien atukw sāvānraha, mātā irāha nārmama sāmāme Nānimwīn Ikinan riri irāha mo irāha hāni irapw nāgkariien sē ruku pen ti Kumwesān.

2

Nahatān eikuā me Kumwesān trouraha irāha

¹ Mātā fwe kupwān profet eikuā me nāha ikin ia reri nākur Isrel. Ia noien a mwi nāha kimiaha tihātāni nahatān eikuā me ia rerimāia. Irāha tuhāuvehe afāfa, mhahatān kimiaha ia neikuāien me sāmāme tuhōuraha nari. Irāha tuhāni mā rekām rīpkō mhā Iesu in iāmā asori sē rināēku raka irāha meivinari ia nīrāha. Ti noien nāha kamhō Kumwesān trouraha akwauakw irāha. ² Nārmama hāpik tuhākurirā pen nahatān eikuā me nāha ia noien ārāha sē irāha kamhō ramo naurisien. Ro iamīnhi irā nārmama nepwīn mwi tuhāni ārāha suatuk sāvai nīpārhiēnien. ³ Ti nāri nā mā nahatān eikuā me nāha hōkeikei pik māne, irāha tuhāni neikuāien me m kimiaha mā tihāuvei pen māne mīnraha. Kumwesān ruvāni raka tui ia Nākukūā Ikinan mā trārpwīn noien ārāha me sāvānraha, nānā, mīnārer mwatuk mā trouraha irāha māpwāh napriien.

1:12: Jut 5   **1:13:** 2Tes 3:1   **1:14:** 2Kor 5:1, Jon 21:18-19   **1:16:** Mat 17:1-5   **1:17-18:** Mat 17:5
^a **1:17-18:** Irāhar nā Pita, Jemes, mine Jon   **1:21:** 2Tim 3:16, 1Pit 1:11   **2:1:** Mat 24:11, Jut 4
2:3: Rom 16:18, 1Tes 2:5

⁴ Kimiaha hiäukurän. Fwe kupwän, näpin nagelo me nepwin häno noien äräha, Kumwesän ripkəkwtämhiri mhə närpwinien səvənraha, mətə rinərihi iräha ia jen, mərarki pen iräha ia kwopun riti fwe inhəripw^a mə tuhamarə ikin ia näpitävien meste näpin in trərpwin noien äräha me irə. ⁵ Nənə Kumwesän ripkəkwtämhiri mhə närpwinien səvəi nərmmama kupwän me səməme kamhəriui näkwan ia näpin səvəi Noa, mətə rinouraha iräha ia nui asori. Mətə Noa riməni irapw nəgkiariien səvəi noien atukwatukw, nənə Kumwesän ruvehimiru in mine nərmmama me səvənhi iräha pam sefen. ⁶ Nənə Kumwesän rino närpwinien ti nərəhaien səvəi näkur Sotom mine Komora, riməvəvani taon mi nəha ia napw krouo nämwarak ia nirau. In ro iaminha irə mə trahatən nəfe tro m nərmmama səməme kamhəriui näkwan. ⁷ Mətə in riməuvehimiru Lot. Iəmə nəha in iəmə atukwatukw, nənə rerin raməmisə ti noien äräha sə ramo naurisien səvəi näkur äräha me nəha ikin. ⁸ In ramarə iräha minraha, mamətoni noien äräha me nəha kamho, mamregi nəgkiariien äräha me nəha kamhəni, ia näpin me pam rerin sə ratukwatukw raməmisə pik tukwe. ⁹ Narimnari me nəha ramahatən mə İərimənu rukurən nuvehimiruuien nərmmama me səməme kamhəsiai in, mamho noien me sə in rokeikei, nənə rukurən nipekti rakaien iräha ia nərəhaien sə kamharə irə. Mətə nərmmama səməme həpkatukwatukw mhə Kumwesän rukurən närpwinien noien äräha me səvənraha təkwtəkwni, marə mo tukuahag mwi iräha rəmwhen ia nərmmama ia kalapus, mamevən meste in truvei pen närpwinien sampam minraha ia näpin kurirə. ¹⁰ Kumwesän truvei pen närpwinien m nərmmama äräha me pam, mətə truvei pen närpwinien asori minraha nəha səməme kamhesi pen noien əmkemik me nipwranraha rokeikei pik, mamhətə äräha nasoriien sə kauvehi kamərimənu irə.

Nahatən eikuə me nəha səməme iakaməgkiari ia niräha, iräha kamhərpwi iräha, mamho kənkəpwənraha, mamhəni nəgkiariien äräha me ia nagelo me ia neiəi mhəpwəh nehekiriien. ¹¹ Nəri auər a mə nagelo me nəha iräha həskai nənə nəgsənraha rasori məpi raka nərmmama me nəha, mətə iräha həpkini äräha mhə iräha riti ia nəmri İərimənu. ¹² Mətə nahatən eikuə me nəha kamhəni äräha narimnari me səməme iräha həpkukurən mhə. Iräha həmwhen ia nəri əprmin me nətərigien səvənraha riwən, mətə kamho a nari sə hokeikei. Nəri əprmin me nəha kiməkwhəi iräha mə kwənkru trousi tərini iräha, kousi əpune iräha. Kumwesän trouraha mwi nahatən eikuə me nəha rəmwhen ia nəri əprmin me nəha.

¹³ In trərəku iräha ia nərəhaien ti nəri nə mə iräha häno nərəhaien m nərmmama. Ia nətəien səvənraha noien i ramasan pik mə ia rukwəsikər tuhani pik nəri mhənimwi pik. Iräha həmwhen ia tinari əmkemik, uə təmwki nimwapw sə ramo auris kimiaha. Iräha həuvehe mhəni nari kimiaha minraha, mətə kamhekuiə ia kimiaha rerinraha ragien a. ¹⁴ Ia nəmminraha kamhətə pik nipran me, mamhakres iräha, mhəpkəpwis mhə ia noien äräha. Iräha kamhəvi nərmmama səməme nətərigien səvənraha ripkiskai mhə mə tuhavən mho noien äräha. Rerindraha rokeikei pik mane. Kinahatən amasan iräha irə. Iräha nipwnəti nərəhaien Kumwesän raməkwein äräha ia nirəha! ¹⁵ Iräha hənəpwəhi suatuk sə ratukwatukw, nənə mhəikou mamhesi pen suatuk səvəi Palam tini Peor, iərmama sə rokeikei pik nuvehiiien mane ia

2:4: ^a **2:4:** Ia nəgkiariien Krik, kwopun nəha inhəripw sə Pita rani nəghin nə Tartaros. Näkur Kris həməni kwopun nəha mə kwopun kamərpwin noien äräha me ikin səvəi nənimwin äräha me mine nərmmama me səməme hanəruui näkwai Kumwesän. **2:5:** Jen 6-8, 8:18, 2Tes 3:6 **2:6:** Jen 19:24, **2:7:** Jen 19:1-16 **2:9:** 1Kor 10:13, **2:10:** Jen 7-8,16 **2:11:** Jen 7 **2:12:** Jen 10 **2:13:** Jen 12 **2:15:** Nam 22:7, **2:11,** Rev 2:14

noien araha. ¹⁶ Mətə togki riti rinəski ti noien araha me səvənhi. Kitaha səukurən mə togki rīpkəgkiari mhə, mətə Kumwesən rino togki rəgkiari ia reri lərmama mə trinise noien ikou səvəi profet nəha.

¹⁷ Nahatən eikuə me nəha hāmwhen ia nəmri nui me səməme hənəmə, uə nəpuə sə nīmətəgi rīməpeki raka nənə nesən riwən irə. Kumwesən rīnəpnəpenə raka ia nəpitəvien asori mə səvənraha. ¹⁸ Irəha kamhəfiəutə ia nīrəha me, mamhəni nəgkiariien arməri me, mamhəvi nəmə me səməme həkarakə a i ia nəkur kamharə ia nəpitəvien mə tuhəuvehe mhə noien araha me sə ramo naurisien nīpwrənraha rokeikei pik. ¹⁹ Irəha kamhəni pen ti nəmə me nəha mə tukeivinari ia nīrəha, mətə nahatən eikuə me nəha irəha slef me səvəi noien sə ramouraha nərmama. Iakani iamīnhi irə ti nəri nə mə lərmama riti in slef səvəi nəfe noien sə ramərimənu irə. ²⁰ Iesu Kristo in Iərimənu səkitaha, nənə, in mwi lərmama sə rauvehimīru kitaha. Nərmama səməme həkukurən in həkukurən narakaien ia noien əmkemik me səvəi tīprənə i. Mətə mə hərərig pen mwi kurirə ikīn, noien me nəha həkwi mwi irəha, mamhəuvehi irapw nīskaiien səvənraha, tuharə ia narəien sə rərəha məpi raka narəien sə kupwən. ²¹ Trīni minuə irəha hamreirei anan suatuk səvəi natukwatukwien, ramaşan pik məpi raka mə irəha həuvəkukurən suatuk nəha nənə kurirə irə həuvsini pen təkutanraha ia nəgkiariien ikinan sə Kumwesən rīməuvei pen mīnraha. ²² Noien səvəi nərmama me nəha ramahatən mə nəgkiariien i kamīni rerin ro nīpərhienien: “Kuri reuə mīrərig pen maməni newəien səvənhi. Kīnəvərui raka pikə revən mamaru mwi ia nəmtingei.”

3

Nəpin nəha kani mə nəpin səvəi Iərimənu

¹ Nərmama keikei me, in i nəkukuə səiou sə ro kəru irə rauvehe tukumi-aha. Iakimərai irau pəri mə takəsəpəwiri nətərigien atukwatukw səkimiaha ia nīrau, pwəh rerimiaha ramrhi ² nəfe profet ikinan me fwe kupwən haməkupwən mhəni irapw mə tuhəier pehe mīne nəgkiariien i Iərimənu sə rauvehimīru kitaha rīməni pehe tukumiaha ia tərhuī aposol me səkimiaha.

³ Nəri sə tihəkupwən mhəkukurən ro iamīnhi irə. Tramevən ipaka ti nəpin sampam nərmama nepwīn tuhəuvehe irəha tuhamesi pen nəfe noien araha me nətərigien səvənraha rokeikei. Irəha tuharis ia Kumwesən, ⁴ mhəni mə, “Rəfo? Rīməni mə truvehe mwi, mətə in pəku? Nəpin kaha me səkitaha hāmamhə meste pehe nəha təkwtəkwni narimnari me pam həkporəiti mhə kamho a iamīnhi irə. Fwe kupwən anan, nəpin kīno tīprənə meste pehe təkwtəkwni, narimnari me pam kamho a nari kuatia.” ⁵ Kamhəni iamīnha irə mətə irəha həkkoikei mhə mə tuhətərig fwe tui anan ia nəgkiariien səvənhi Kumwesən ro neiai mīne tīprənə, nənə mo tīprənə rutə ia kurkwai nui, muvehi nui mo kwopun me pam ia təkure tīprənə irə, ⁶ nənə marə makīətənimw mwi tīprənə kupwən, mouraha ia nui nəha. ⁷ Nəgkiariien nəha səvəi Kumwesən raməkwtəmhirī neiai mīne tīprənə krauarə təkwtəkwni. Irau truarə roueste nəpin in truvani irau ia nāp ia nəpin in trərpwīn noien araha me irə səvəi nərmama səməme kamhərui nəkwan, mouraha irəha.

2:16: Nam 22:28-35   **2:17:** Jud 12-13   **2:18:** Jud 16   **2:19:** Jon 8:34   **2:20:** Mat 12:45
2:21: Luk 12:47-48   **2:22:** Prov 26:11   **3:1:** 2Pit 1:13   **3:2:** Jud 17   **3:3:** 1Tim 4:1, Jud 18
3:4: Aes 5:19, Esik 12:22, Mat 24:48   **3:5:** Jen 1:6-9   **3:6:** Jen 7:11-21, 2Tes 2:5

⁸ Mətə nərmama keikei me, tihəpwəh nenouenouien nari kuation i mə ia nətərigien səvəi İərimənu nəpən kuation rəmwhen ia nuk wan-taosən, nənə nuk wan-taosən rəmwhen ia nəpən kuation. ⁹ Nərmama nepwin rerinraha rirhi mə İərimənu ramo tipwə ti noien nəgkiariien səvənhi ruvehe mukuə, mətə ripo mha İamınhi irə. In ramo nətərigien səvənhi raməpwəmwis mə trameitenhi kimiaha. In rəpwəh nokeikeiien mə İərmama riti tremhə kouraha in, mətə rokeikei mə nərmama pam tuhərərig ia noien ərəha me səvənraha mhəuvehe tukwe.

¹⁰ Mətə nəpən i kani mə nəpən səvəi İərimənu truvehe rəmwhen ia rakres. İa nəpən nəha, tsəregi nurigrigien asori. Kəpuapən triwən. Napw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. İrəha tuharis mhəiwən. Nənə nəpnəpanien tro tiprənə mine narimnari me pam kamharə irə tuhəiwən.

¹¹ Ti nəri nə mə Kumwesən trouaha pam narimnari me nəha ia noien nəha, hiəukurən mə tihəfarə irə. Kimiaha tihaməkeikei mharə ia narəien sə ro İkinan i, mamho narimnari me səməmə Kumwesən rokeikei, ¹² mamheitenhi nəpən i kani mə nəpən səvəi Kumwesən, nənə, mamhəmwur ia noien wok sə tro nəpən nəha truvehe akwauakw. İa nəpən nəha nəpnəpanien tro kəpuapən mouraha narimnari me pam irə. Nənə napw trahi meri mine məkwə mine kəməhau me. İrəha tuharis mhəiwən. ¹³ Mətə kitaha sameitenhi nəgkiariien səvəi Kumwesən mə truvehe mukuə. In riməni mə tro neiai vi mine tiprənə vi, kwopun riti sə narimnari me hatukwatukw a tuhamarə İkin.

¹⁴ Ro pen nərmama keikei me, ti nəri nə mə hiameitenhi narimnari me i tihousari əknekin mə Kumwesən trəpwəh nətoniien nəmkemikien riti ia nimiruien səkimiaha, uə noien ərəha riti triwən ia nimiruien səkimiaha, nənə tiharə ia nəmərinuien kimiaha min. ¹⁵ Tihaməkeikei mhəukurən mə nətərigien səvəi İərimənu səkitaha rəpwəmwis ti neitenhiien kitaha. In ramo mə truvehimiru nərmama nepwin mwi. Rəmwhen ia nəgkiariien sə piəvtaha keikei Pol rimərai m kimiaha mesi pen nukurəniien sə Kumwesən riməuvei pen min. ¹⁶ İa nəkukuə me pam səvənhi raməgkiari ia narimnari me nəha. İa nəkukuə me nəha, narimnari me nepwin nəha İkin həknekin ti nukurəniien. Nərmama səməmə hərəirei nari nətərigien səvənraha ramaiuui, irəha kamhəuvsini nəgkiariien me səvəi Pol, ia noien a mwi nəha irəha kamhəuvsini mwi nəgkiariien me nepwin ia Nəkukuə İkinan. Nənə Kumwesən trouaha irəha tukwe.

¹⁷ Ro İamınhi irə, nərmama keikei me, ti nəri nə mə kimiaha hiəuvəukurən raka nəri i kurirə rier pehe, tihaməkeikei mhəsiari kamo nəgkiariien ərəha me səvəi nərmama səməmə kamhərui nəkwai Kumwesən həvi raka kimiaha ia kwopun səkimiaha hiəmərə əknekin İkin, nənə, hiəmwei. ¹⁸ Mətə tihəuwerə ia namasaniien mine nukurəniien səvəi İərimənu səkitaha İesu Kristo. In nəha İərmama sə rauvehimiru kitaha.

Pwəh nasoriien revən tukwe in ipwet mine ia nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro İamınhi!

Fas Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti sə Iesu rokeikei pik. In rirai nəkukuə me i Jon, Fas Jon, Seken Jon, mine Namba Tri Jon. In rirai nəkukuə me nəha ipaka ti nuk 90. Fas Jon rəvəhag m nakalasia me mini mə irəha tuhaməkeikei mhəsiari ti nahatən eikuə me kamo nahatən eikuə me həkoui irapw irəha ia suatuk atukwatukw. Nahatən eikuə me nəha kamhəni mə Iesu rīpko mhə in Kristo, Tini Kumwesən. Həni mə Kumwesən rīpkuvehe mhə mo in iərmama rəmwhen ia kitaha. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəkurən mə Iesu in Kumwesən mine in mwi iərmama. Jon rokeikei mə truvehi utə nətərigien səvəi nakalasia me pəwəh hərəer əknekin ia nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo mamho nokeikeien. In rini mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me, mamhəsiari nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Trini minuə samo iamīnha irə, səukurən mə kitaha nīpwnəti Kumwesən me.

Nægkiariien səvəi Nimiruien

¹ Nægkiariien i səkimaha raməvisau Nægkiariien sə rinarə raka fwe tui nəpīn tīprənə ramiwən ihi. Kimaha iahəuvəregi raka Nægkiariien nəha, mhətoni ia nənimemaha, mhəspau irə, mhərapī ia rəgimaha. Nægkiariien nəha in Nimiruien. ² Nimiruien i rīməier pehe tukumaha. Kimaha iahənətoni mhəukurən mə in nīpərhiēnien. Nənə təkwətəkwuni iahaməni irapw Nimiruien Rerīn i tukumiaha. Fwe kupwən in rīnamarə irau Tata Kumwesən, nənə marə mier pehe tukumaha. ³ Iahaməni irapw tukumiaha narimnari me i iahənətoni mhəregi mə kimiaha tihəuvehe mhə pəri nari kitaha m kimiaha. Pərhiēn kimaha iahamə pəri nari kimaha Tata Kumwesən mine Tini, Iesu Kristo. ⁴ Nægkiariien me i iahamrai rauvehe tukumiaha mə tro rerimaha rajen.

Navənien ia nukuraanien

⁵ Nægkiariien i kimaha iahəregi in rīməni pehe tukumaha, nənə iahaməni pehe tukumiaha, mə Kumwesən in nukuraanien nəpitəvien riwən anan irə. ⁶ Trini minuə kitaha səni mə samo pəri nari kitaha min, mətə ia navənien səkitaha samavən ia nəpitəvien, nənə sameikuə. Noien səkitaha rīpkesi pen mhə nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. ⁷ Mətə trini minuə ia navənien səkitaha samavən ia nukuraanien rəmwhen in ramarə ia nukuraanien, nənə kitaha samo pəri nari, nite Tini, Iesu, ramaikuas raka noien ərəha me pam səkitaha, mo kitaha səmher. ⁸ Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, sameikuə atukw a ia kitaha me, nənə nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien riwən ia kitaha. ⁹ Mətə kitaha səukurən nətigiteien ia Kumwesən, noien səvənhi ratukwatukw. Ro iamīnhi irə, trini minuə səni irapw noien ərəha me səkitaha min, nənə in trenouenou noien ərəha me səkitaha, maikuas raka noien me pam i səno həpkatukwatukw mhə, mo kitaha səmher. ¹⁰ Trini minuə kitaha səni mə səpko mhə noien ərəha, samo Kumwesən mə in iekuə riti, nənə nəgkiariien səvənhi riwən ia kitaha.

2

¹ Nipwnætik me. Iakamrai nægkiariien me i tukumiaha mamïnise kimiaha mæ tihæpwæh noien æræha. Mætæ trini minuæ iærmama riti ro noien æræha, iærmama riti næha ikin trasitu ia kitaha, mægkiari tukwini sækitaha m Tata Kumwesæn. Iærmama næha in næha Iesu Kristo, in iæmæ atukwatukw. ² In remhæ niten raikuas raka noien æræha me sækitaha. In ripkemhæ mhæ mæ niten traikuas raka æpa noien æræha me sækitaha, mætæ in remhæ mwi mæ niten traikuas raka noien æræha me sævæi nærmama me ia tønæmtænæ me pam.

³ Kitaha sæfukuræn mæ sæuvæuvehe mhæuvæukuræn pærhien Kumwesæn? Trini minuæ samo nægkiariien me sævæhi, noien næha ramahatæn pen.

⁴ Iærmama sæ rani mæ in rukuræn Kumwesæn mætæ ripko mhæ nægkiariien me sævæhi, in ieikuæ, nænæ nægkiariien sæ ro nipærhienien riwæn iræ. ⁵ Mætæ trini minuæ iærmama riti ramo nægkiariien sævæi Kumwesæn, in pærhien iærmama i ramokeikei Kumwesæn ia noien sæ ratukwatukw pam. Kitaha sæfukuræn mæ sæpwit æknekïn ia Kumwesæn? Noien i sæ takini ramahatæn pen. ⁶ Iærmama sæ rani mæ in rapwit æknekïn ia Kumwesæn tramækeikei mavæn ia navænien kuatia næha Iesu rinavæn iræ.

Nægkiariien vi

⁷ Nipwnætik keikei me. Nægkiariien i iakamrai m kimiaha ripko mhæ nægkiariien vi riti, mætæ in nægkiariien akuas sæ hiæuværegi raka kinani fwe nukunen. Nægkiariien akuas i in nægkiariien i sæ hiæuværegi raka.

⁸ Mætæ ia nætoniien riti mwi, nægkiariien i iakamrai rauvehe tukumiaha, in nægkiariien vi. Kinætoni ia suatuk vi riti ia nimiruien sævæi Iesu mine sækimiaha ti næri næ mæ næpitævien rinakurau mamevæn, nukuraanien pærhien ruvæuvehe mamæhiapw.

⁹ Iærmama sæ rani mæ in ramaræ ia nukuraanien mætæ ramæmwæki piævni, in ramaræ ihi ia næpitævien. ¹⁰ Iærmama sæ ramokeikei piævni in ramaræ ia nukuraanien, nænæ nari riti riwæn ia naræien sævæhi tro in rapæti mimwei.

¹¹ Mætæ iærmama sæ ramæmwæki piævni in ramaræ ia næpitævien, mamavæn ia næpitævien, mireirei kwopun ramevæn ikin, ti næri næ mæ næpitævien ræuiui nænimen.

¹² Nækwærhækwærha me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ Kumwesæn rinænouenou raka noien æræha me sækimiaha ti næri Iesu rino.

¹³ Tata me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ kimiaha hiæuvæukuræn raka Iærmama sæ rinæræ raka fwe tui næpin tiprænæ ramiwæn ihi.

Ntæmaruæ me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ kimiaha hiæuvæuvehi irapw raka niskaiien sævæi iæremhæ æræha Setan.

¹⁴ Nækwærhækwærha me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ kimiaha hiæuvæukuræn raka Tata Kumwesæn.

Tata me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ kimiaha hiæuvæukuræn raka Iærmama sæ rinæræ raka fwe tui næpin tiprænæ ramiwæn ihi.

Ntæmaruæ me. Iakamrai nægkiariien i rauvehe tukumiaha, ti næri næ mæ kimiaha hiæskai,

nægkiariien sávai Kumwesən ramarə ia rerimiahā,
nənə hiəuvəuvehi irapw raka niskaiien sávai iəremhə ərəha Setan.

Tiprənə i mine noien me kamo ia tiprənə i

¹⁵ Tihəpwəh nokeikeiien noien me sávai tiprənə i uə narimnari me sávai tiprənə i. Trini minuə iərmama riti rokeikei noien me sávai tiprənə i, in ripkokeikei pərhien mhə Tata Kumwesən. ¹⁶ Iakani iaminhī irə ti nəri nə mə nəpin me pam nərmama me sávai tiprənə i kamho nəfe noien ərəha nipwranraha rokeikei. Nəpin me pam rerinraha ramevən ia nəfe nənimenraha rətoni hokeikei mə tuhəuvehi. Irəha kamhərpwi irəha ti nautə me sávənraha. Noien me pam nəha həpkuku pen mhə ti Tata Kumwesən, mətə kamhəuku pen ti tiprənə i. ¹⁷ Noien me sávai tiprənə i mine narimnari me nərmama sávai tiprənə i hokeikei hənəməuvehe tuhəiwən, mətə iərmama sə ramo nəkwai Tata Kumwesən ramarə rerin.

Profet eikuə me

¹⁸ Nipwənətik me. Nəpin sampam i samarə irə. Kimiahā hiəuvəregi raka mə iərmama riti truvehe məmwəki pik Kristo. Təkwətəkwuni mine nəha nərmama həpik səməme kamhəmwəki pik Kristo həuvəuvehe raka. Noien i ro nukurənien i tukutaha səukurən mə pərhien nəpin sampam i samarə irə. ¹⁹ Nərmama me nəha hənəpwəh kitaha mhəier, ti nəri nə mə ripko mhə irəha nərmama me pərhien səkitaha. Trini minuə irəha nərmama pərhien me səkitaha ko kamhəripin, mamharə kitaha minraha. Mətə irəha hənəpwəh kitaha mhəier, mho nukurənien i mə ripko mhə irəha nərmama me pərhien səkitaha.

²⁰ Mətə kimiahā hiəuvəuvehi raka Nənimwin i Kristo Ikinan rinətəgi pen ia kimiahā, ro pen kimiahā pam hiəuvəukurən nari. ²¹ Ripko mhə iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiahā ti nəri nə mə kimiahā hiəireiie nəgkiariien sə ro nipərhienien, rekəm. Mətə iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiahā ti nəri nə mə hiəuvəukurən raka nəgkiariien sə ro nipərhienien, nənə hiəukurən mwi mə neikuəien riti ko ripkuku pen mhə irə. ²² Sin in iekuə? Iərmama sə rani mə ripko mhə Iesu in Kristo in iekuə. Iərmama iaminhā irə in raməmwəki pik Kristo, mani neikuəien ia Tata Kumwesən mine Tini. ²³ Iərmama sə rani neikuəien ia Tini Kumwesən, Tata Kumwesən ripkarə mhə tukwe. Mətə iərmama sə rani irapw Tini Kumwesən, Tata Kumwesən in mwi ramarə tukwe.

²⁴ Nəgkiariien nəha kimiahā hiəməregi kinani fwe nukunen tihətui amasan tukwe pwəh rəpwit əknekīn ia rerimiahā ia nəpin me. Trini minuə nəgkiariien nəha hiəməregi kinani fwe nukunen rəpwit əknekīn ia rerimiahā nəpin me, kimiahā mwi tihəpwit əknekīn ia Tini Kumwesən mine Tata sávənhi. ²⁵ Nənə in i nəri Kumwesən riməni mə traməkeikei muvei pehe m kitaha: nimiruien rerin.

²⁶ Iakamrai nəgkiariien i rauvehe tukumiahā, maməgkiari ia nərmama me nəha səməme kamhəmwur mə tuheikuə ia kimiahā. ²⁷ Kimiahā hiəuvəuvehi raka Nənimwin sə Kristo rinətəgi pen ia kimiahā. Nənimwin nəha rinarə raka ia kimiahā ro pen hiəpkətui mhə mwi iərmama riti mə trahatən kimiahā. Mətə nənimwin sə Kristo rinətəgi pen ia kimiahā ramahatən kimiahā ia narimnari me pam. Nənə narimnari me nəha ramahatən kimiahā irə ro

nīpārhiēnien rīpko mhā neikuāien. Ro iamīnhi irā tihāpwit āknekīn ia Kristo rāmwhēn ia Nānimwīn nāha rīnahatān kīmiaha irā.

Nīpwnāti Kumwesān me

²⁸ Ouāh nīpwnātik me. Tihāpwit āknekīn ia Kristo mā nāpin in trier pehe irā kitaha tsāpwāh nehekīriēn, ia nuveheien sāvānhi kitaha tsāpwāh naurisīēn ia nānimēn. ²⁹ Kīmiaha hiāuwākurān raka mā noien sāvāi Kumwesān ratukwatukw. Ro iamīnhi irā hiāuwākurān mwi mā nārmama sāmāme kamho noien atukwatukw irāha nīpwnātin me.

3

Kumwesān rokeikei pik kitaha

¹ Hātoni ro Kumwesān rokeikei pik kitaha! Nokeikeiēn sāvānhi rasori pik tukutaha ro pen in ramākweīn kitaha mā nīpwnātin me. Pārhiēn kitaha nīpwnātin me. Nārmama sāvāi tīprānā i hāreirei kitaha ti nāri nā mā hāreirei Kumwesān. ² Nīpwnātik keikei me. Tākwātākwūni nāha kitaha sāvūvehe raka mhāno nīpwnāti Kumwesān me ia kitaha, mātā rāpwāh ihi noien nukurānēn i mā tsāuwehe mhāfo irā. Mātā nari kuatia kitaha sāukurān. Nāpin Kristo trier pehe irā, kitaha tsāuwehe mhāmwhēn irā, ti nāri nā mā nāpin nāha kitaha tsātōni in ia nānimetaha. ³ Nārmama me pam sāmāme kamhāmri pen āknekīn nātārigiēn sāvānrāha ia Kristo mā tuhāuwehe mhāmwhēn irā kamho noien sāvānrāha rāmher rāmwhēn ia noien sāvānhi rāmher.

⁴ Iārmama sā ramo noien ārāha in ramārui Loa sāvāi Kumwesān. Iakani iamīnhi ti nāri nā mā nāgkiariēn i “noien ārāha” nīpwrān i nāruiēn Loa sāvāi Kumwesān. ⁵ Nānā kīmiaha hiāukurān mā Kristo rīmāier pehe mā truvehi raka noien ārāha me. Hiāukurān mā noien ārāha riwān irā. ⁶ Ro iamīnhi irā iārmama sā rāpwit āknekīn ia Kristo ko rīpkāmwur pen mhā ia noien ārāha. Iārmama sā ramāmwur pen ia noien ārāha rīpkātā raka mhā Kristo nīpkukurān raka mhā mwi in.

⁷ Nīpwnātik me. Tihāpwāh nāseniēn iārmama riti reikuā ia kīmiaha. Iārmama sā ramo noien atukwatukw, in iāmā atukwatukw rāmwhēn ia Kristo in iāmā atukwatukw.

⁸ Iārmama sā ramāmwur pen ia noien ārāha, in tīni Setan, ti nāri nā mā fwe ia nukune nārāiēn mauvehe Setan ramo noien ārāha. Nāri i in i Tīni Kumwesān rīmāier pehe tukwe mā trourāha noien me Setan ramo.

⁹ Iārmama sā in tīni Kumwesān ko rīpkāmwur pen mhā ia noien ārāha ti nāri nā mā nīmīruēn sāvāi Kumwesān ruvāuwehe mīno raka kuatia irau nīmīruēn sāvānhi. In tīrīpkāmwur pen mhā ia noien ārāha ti nāri nā Kumwesān in Tata sāvānhi. ¹⁰ Kitaha sāvukurān mā nīsīmā nāha nīpwnāti Setan, nīsīmā nāha nīpwnāti Kumwesān? Noien i ramahatān pen. Iārmama sā rīpko mhā noien atukwatukw, māpwāh nokeikeiēn piāvni rīpko mhā in tīni Kumwesān. In tīni Setan.

Sokeikei kitaha me

¹¹ Nāgkiariēn i in i kīmiaha hiāuwāregi raka kīnani fwe nukunen mā kitaha tsāmākeikei mhōkeikei kitaha me. ¹² Kitaha tsāpwāh nāmwhēnien ia Ken. In iārmama sāvāi Setan. In rousi āpune piāvni anan. Ken rousi āpune piāvni ti nāfe? In rousi āpune ti nāri nā mā noien sā piāvni ramo ramasan, mātā noien sā in ramo rārāha. ¹³ Piak me, nānimēmīahā trāpwāh nīerīēn nāpin

tihətōni nərmmama səvəi tīprənə i kamhəmwəki kimiaha. ¹⁴ Kitaha səukurən mə səuvəier raka ia nemhəien mhəuvehe ia nimiruien. Səukurən nəri i ti nəri nə mə samokeikei piəvtaha me. Iərmama sə nokeikeiien riwən irə in ramarə ihi ia nemhəien. ¹⁵ Iərmama sə raməmwəki piəvni in rəmwhen ia iərmama sə ramousi əpune iərmama. Nənə kimiaha hiəukurən mə iərmama sə ramousi əpune iərmama nimiruien rerin riwən irə.

¹⁶ Kitaha səfukurən nəri nokeikeiien? Iesu Kristo rinahatan kitaha irə nəpin rinəseni pehe nimiruien səvənhi tukutaha. Nənə ratukwatukw mwi mə kitaha tsəsni pen nimiruien səkitaha ti piəvtaha me. ¹⁷ Trini minuə iərmama riti səvənhi narimnari me səvəi tīprənə i rasori rətə piəvni riti nari riwən tukwe, mətə in ramo nəri auər a irə, nokeikeiien səvəi Kumwesən trəfo marə irə? ¹⁸ Nipwnətik me. Rərəha mə samokeikei nərmmama ia tərhtutaha a. Kitaha tsaməkeikei mhokeikei pərhiien irəha, mho narimnari me trasitu ia nirəha. ¹⁹ Trini minuə samo iaminha irə, kitaha səukurən mə kitaha nərmmama səvəi nipərhiien. Nənə səukurən nuveheien ia nəmri Kumwesən reritaha fwe imwə rəpwəh nehekiriien. ²⁰ Nəri auər a mə səregi ia reritaha mə səno noien riti rərəha, mətə tsəpwəh nehekiriien ti nəri nə mə Kumwesən in rasori məpi raka reritaha, nənə mukurən pam narimnari.

²¹ Nipwnətik keikei me. Trini minuə kitaha səregi ia reritaha mə səpko mhə noien riti rərəha, tsəpwəh nehekiriien ia nəmri Kumwesən. ²² Nənə nafe nəghin kitaha tsəres, in truvehi pehe m kitaha, ti nəri nə mə samo nəgkiariien me səvənhi mine nafe rerin ramagien tukwe. ²³ Nənə in i nəgkiariien səvənhi sə in riməni mə tso. Kitaha tsaməkeikei mhəni nipərhiien ia nəghi Tini, Iesu Kristo, nənə mamhokeikei kitaha me rəmwhen in ruvəni raka tukutaha i. ²⁴ Iərmama sə ramo nəgkiariien me səvənhi rəpwit əknekin ia Kumwesən, nənə Kumwesən rəpwit əknekin irə. Kitaha səfukurən mə Kumwesən rəpwit əknekin ia kitaha? Nənimwin sə in riməuvei pehe m kitaha ramo kitaha səukurən.

4

Nətə sasien ia nənimwin me

¹ Nipwnətik keikei me. Tihəpwəh niniiien nipərhiien ia profet me pam, mətə tihəkupwən mhətə sas raka ia nirəha mə nənimwin sə ramarə ia nirəha ruku pen pərhiien ti Kumwesən uə rekəm. Iakani iamihni irə ti nəri nə mə profet eikuə me həpik həuvavən pam ia tənəmtənə me. ² Noien nəha sə tro kimiaha hiəregi sas mə nənimwin səvəi Kumwesən ramarə ia iərmama ro iamihni irə. Trini minuə iərmama rani mə nəpin Iesu Kristo riməuvehe ia tīprənə i nipwran rəmwhen ia nipwrai iərmama, iərmama nəha Nənimwin sə raku pen ti Kumwesən ramarə irə. ³ Mətə nərmmama me pam səməme həpwəh nini irapwien Iesu Nənimwin səvəi Kumwesən ripkarə mhə ia nirəha. Nənimwin sə ramarə ia nirəha nənimwin səvəi iərmama sə raməmwəki pik Kristo. Kimiaha hiəuvəregi raka mə iərmama nəha truvehe, mətə təkwtəkwuni nəha nənimwin səvənhi ruvəuvehe raka ia tīprənə i.

⁴ Nipwnətik me. Kimiaha nə nərmmama me səvəi Kumwesən. Hiəuvəuvehi irapw raka niskaiien səvəi profet eikuə me nəha ti nəri nə mə Nənimwin sə ramarə ia kimiaha niskaiien səvənhi rasori məpi raka nənimwin sə ramarə ia tīprənə i. ⁵ Irəha nərmmama səvəi tīprənə, ro pen nəgkiariien səvənraha

3:14: Jon 5:24, 1Jon 2:11, Mat 5:21-22   **3:15:** Rev 21:8   **3:16:** Jon 13:1, Kal 1:4, 1Tes 2:8   **3:17:** Dut 15:7   **3:18:** Jem 2:15-16   **3:21:** Hip 4:16   **3:22:** Mat 21:22   **3:23:** Jon 6:29, 13:34
3:24: Rom 8:9, 1Jon 4:13   **4:1:** Mat 7:15, 1Jon 2:18, 2Jon 7, 1Tes 5:21   **4:2:** 1Kor 12:3   **4:3:** 1Jon 2:18, 2Jon 7   **4:4:** Mat 12:29, 1Jon 5:4-5   **4:5:** Jon 15:19

səvəi tiprənə, nənə nərmama səvəi tiprənə kamhətərig ia nīrəha. ⁶ Mətə kitaha nərmama me səvəi Kumwesən. Ro iamīnhi irə iərmama sə rukurən Kumwesən ramətərig ia kitaha, mətə iərmama ripko mhə in iərmama səvəi Kumwesən in rəpwəh nətərigien ia kitaha. Noien i ro kitaha sətə sas Nənimwīn sə rani nīpərhienien mine nənīmwin sə rameikuə.

Kumwesən rīməkupwən mokeikei kitaha

⁷ Nīpwnətik keikei me. Pwəh kitaha sokeikei kitaha me ti nəri nə mə nokeikeien raku pen ti Kumwesən. Iərmama sə ramo nokeikeien in tīni Kumwesən in rukurən Kumwesən. ⁸ Iərmama sə nokeikeien səvənhi riwən in rīreirei Kumwesən ti nəri nə mə Kumwesən in nukune nokeikeien. ⁹ Kumwesən rīnəfo mo kitaha sətōni nokeikeien səvənhi? In rīnərhi pehe Tīni anan kuatia ruvehe ia tiprənə i mo suatuk m kitaha səuvehi nīmīruien irə. ¹⁰ Nəri i in nokeikeien pərhien. Ripko mhə kitaha sənokeikei Kumwesən, mətə Kumwesən rīnokeikei kitaha, mərhi pehe Tīni remhə niten raikus raka noien ərəha me səkītaha. ¹¹ Nīpwnətik keikei me. Kumwesən rokeikei pik kitaha ro iamīnhi irə kitaha mwī tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. ¹² Iərmama riti ripkətōni raka mhə Kumwesən. Mətə mə kitaha samokeikei kitaha me, Kumwesən rəpwit əknekīn ia kitaha, nənə nokeikeien səvənhi ruvehe matukwatukw pam ia kitaha.

¹³ Kitaha səfukurən mə səpwit əknekīn ia Kumwesən in rəpwit əknekīn ia kitaha? Kitaha səukurən ti nəri nə mə in rīməuvei pehe Nənimwīn səvənhi m kitaha. ¹⁴ Nənə kimaha iahənətōni raka mamhāni irəpw mə nīpərhienien Tata Kumwesən rīnərhi pehe Tīni ruvehe mə truvehimīru nərmama ia tiprənə. ¹⁵ Iərmama sə rani irəpw mə Iesu in Tīni Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekīn irə, nənə in mwī rəpwit əknekīn ia Kumwesən. ¹⁶ Kitaha səuvəukurən raka nokeikeien i Kumwesən ramo m kitaha, səuvəuvehe raka mhāni nīpərhienien irə. Kumwesən in nukune nokeikeien. Ro iamīnhi irə iərmama sə ramarə ia nokeikeien in rəpwit əknekīn ia Kumwesən, Kumwesən rəpwit əknekīn irə. ¹⁷ Nəpīn nokeikeien ruvehe matukwatukw pam ia kitaha, noien i tro kitaha səpwəh nehekīrien ia nəpīn Kumwesən trərpwīn noien ərəha me irə səvəi nərmama. Kitaha tsəpwəh nehekīrien nəpīn nəha, ti nəri nə mə ia tiprənə i noien səkītaha rəmwhen ia noien səvəi Kristo. ¹⁸ Iərmama sə ramokeikei Kumwesən ko ripkhekīr mhə in. Nəpīn kitaha səukurən amasan mə Kumwesən ramokeikei kitaha, kitaha tsəpwəh nehekīrien. Iərmama ramhekīr ti nəri nə mə rerīn ramrhi nərpwīnien nəha Kumwesən tro, mətə iərmama sə ramhekīr iamīnhi irə ripkukurən amasan mhə ihi mə Kumwesən ramokeikei in.

¹⁹ Kitaha samokeikei kitaha me ti nəri nə mə Kumwesən rīməkupwən mokeikei kitaha. ²⁰ Tīni minuə iərmama riti rīni mə ramokeikei Kumwesən, mətə raməmwəki ihi piəvni, in iekuə riti. Iərmama sə rəpwəh nokeikeien piəvni sə ramətōni ia nənīmen in ko ripkokeikei mhə Kumwesən sə ripkətōni mhə. ²¹ Nənə nəgkiariien i in i Iesu rīməuvei pehe m kitaha. Iərmama sə ramokeikei Kumwesən traməkeikei mokeikei mwī piəvni.

5

Iərmama sə rani nīpərhienien ia Iesu Kristo

4:6: Jon 8:47   4:7: 1Jon 2:29   4:8: 1Jon 4:16   4:9: Jon 3:16   4:10: Rom 5:8-10, 1Jon 2:2
4:11: Mat 18:33   4:12: Jon 1:18, 1Jon 2:5-6   4:13: 2Kor 1:22, 1Jon 3:24   4:14: Jon 3:17
4:15: 1Jon 5:5   4:16: 1Jon 4:8   4:17: 1Jon 2:28   4:21: Mat 5:44-45, Mak 12:29-31

1 Nærmama me pam sëmame kamhæni nîpærhienien ia Iesu mæ in Kristo sæ Kumwesæn rimæni mæ trærhi pehe i, iræha nîpwnæti Kumwesæn me. Nænæ kîmiaha hiæukuræn mæ iærmama sæ ramokeykei tata riti in ramokeykei mwi nîpwnætîn me. 2 Kitaha tsæfukuræn mæ samokeykei pærhien nîpwnæti Kumwesæn me? Trîni minuæ samokeykei Kumwesæn, nænæ mamho nægkiariien me sævænhi, noien næha ramahatæn pen mæ kitaha samokeykei pærhien iræha. 3 Trîni minuæ samokeykei Kumwesæn nîpwræn i tsamo nægkiariien me sævænhi. Nænæ nægkiariien me sævænhi hæpkipam mhæ tukutaha, 4 ti næri næ mæ kitaha pam nîpwnæti Kumwesæn me samæuvehi irapw niskaiien sævæi noien æræha me kamo ia tîprænæ i. Næri sæ samæskai iræ rauvehi irapw niskaiien sævæi noien æræha me kamo ia tîprænæ i in i nahatætæien sækitaha. 5 Sin ko ruvehi irapw niskaiien sævæi noien æræha me kamo ia tîprænæ i? Iærmama sæ rani nîpærhienien mæ Iesu in Tîni Kumwesæn, iærmama næha in æpa ko ruvehi irapw niskaiien sævæi noien æræha me kamo ia tîprænæ i.

6 Iesu Kristo in iærmama sæ rimæuvehe ko paptæes iræ ia nui maræ memhæ mwi niten raiu. Ripko mhæ in iærmama sæ rimæuvehe ko paptæes æpa iræ ia nui, rekæm. Mætæ in iærmama sæ rimæuvehe ko paptæes iræ ia nui maræ memhæ mwi niten raiu. Nænîmwîn Ikinan rani irapw mæ næri næha ro nîpærhienien, ti næri næ mæ Nænîmwîn Ikinan in nukune nîpærhienien. 7 Næri kahar hamarni irapw næri næha mæ ro nîpærhienien, 8 Nænîmwîn Ikinan mîne nui mîne netæ. Nænæ nægkiariien sævænrahar kwatîa. 9 Næpin me kitaha samæni nîpærhienien ia nægkiariien sævæi iærmama, mætæ nægkiariien sævæi Kumwesæn ro nægsen mæpi raka, ti næri næ mæ nægkiariien næ nægkiariien sævæi Kumwesæn. Nænæ in ruvæuvei pehe raka nægkiariien sævænhi ramægkiari ia Tîni. 10 Iærmama sæ rani nîpærhienien ia Tîni Kumwesæn rauvehi nægkiariien næha ia rerîn. Mætæ iærmama sæ rîpkîni mhæ nîpærhienien ia Kumwesæn, in rani Kumwesæn mæ iekuæ riti, ti næri næ mæ in rîpkîni mhæ nîpærhienien ia nægkiariien sæ Kumwesæn ruvæuvei pehe raka ramægkiari ia Tîni. 11 Næfe næha nægkiariien? Nægkiariien i in i. Kumwesæn rimæuvei pehe nîmiruien rerîn m kitaha, nænæ nîmiruien næha samæuvehi ruku pen ti Tîni. 12 Iærmama sæ rauvehi Tîni Kumwesæn rauvehi mwi nîmiruien, mætæ iærmama sæ rîpkuvehi mhæ Tîni Kumwesæn rîpkuvehi mhæ nîmiruien.

Nîmiruien rerîn

13 Iakamrai nægkiariien me i rauvehe tukumiaha. Kîmiaha nærmama sëmame hiamæni nîpærhienien ia næghi Tîni Kumwesæn. Iakokeykei mæ kîmiaha tîhæukuræn mæ hiæuvæuvehi raka nîmiruien rerîn. 14 Nænæ tækwætkwuni, trîni minuæ kitaha sæfwaki m Kumwesæn, nari riti næha ikîn ramasitu ia kitaha mæ tsæpwæh nehekîrien. Næri næha in i Kumwesæn ruvænî raka mæ trîregi næfwakiien sækitaha, mætæ næfwakiien sækitaha tramækeykei mhesi pen atukwatukw nætærigien sævænhi mîne næfe in rokeykei mæ tro. 15 Trîni minuæ sæukuræn mæ in trîregi næfwakiien sækitaha, næfe næghîn tsæres in i, nænæ sæuvæukuræn raka mæ tsæuvehi.

16 Trîni minuæ kîmiaha riti rætoni piævni riti rano noien æræha mætæ rîpko mhæ noien æræha sæ ramîri pen in mæ tremhæ, kîmiaha tîhæfwaki tukwe pwæh Kumwesæn ruvei pen nîmiruien min. Mætæ noien æræha riti næha ikîn sæ ramîri pen iærmama mæ tremhæ. Nænæ iou iapkîni mhæ mæ tîhæfwaki ti nærmama sëmame kamho noien æræha næha. 17 Nærmama me pam sëmame kamho

noien sə ripkatukwatukw mhə kamho noien ərəha, mətə noien ərəha me nepwɪn nəha ikin səməmə həkiri pen mhə irəha mə tuhemhə.

¹⁸ Kitaha səukurən mə iərmama sə in tini Kumwesən, Tini Kumwesən atuk-watukw rauvehi amasan in. Ro iamɪnhi irə iərmama nəha ko ripkəmwur pen mhə ia noien ərəha, iəremhə ərəha Setan rirereiri nɪrapiien in. ¹⁹ Kitaha səukurən mə kitaha nɪpwnətɪ Kumwesən me, mətə nərmama səvəi tɪprənə irəha pam kamharə ia rəgi iəremhə ərəha Setan. ²⁰ Kitaha səukurən mwɪ mə Tini Kumwesən rɪməuvehe, muvei pəhe nukurənien m kitaha mə tsəukurən Kumwesən i Kumwesən pərhiən. Nənə kitaha səuvəuvehe raka mhəpwit əknekɪn ia Kumwesən nəha. Iakani iamɪnhi irə ti nəri nə mə səpwit əknekɪn ia Tini, Iesu Kristo. In nə Kumwesən pərhiən. In nə nɪmɪruien rerɪn.

²¹ Nɪpwnətɪk me. Tihətui amasan tukumiaha me mhəpwəh nəfwakiien m nənimwi nari me.

Seken Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Seken Jon revən ti pran sə Kumwesən rımərfi mine nıpwənətın me. Səreirei mə rirai nəkukuə i revən ti pran əfwaki riti mine nərmana me ia nəkwai nımwə səvənhi uə nəfwakiien riti mine nakalasia me səvənhi. Nəkukuə i raməgkiari ia nokeikeiien sə nakalasia me tuho mınraha me. Jon rini mə nəpın iko nokeikeiien ikamo nəkwai Kumwesən. Nənə nəgkiariien səvəi Kumwesən rani mə tsarə ia nokeikeiien. Jon ramahatən mwi mə İesu in Tini Kumwesən in iərmama in Kumwesən. Nakalasia me tuharaka ia nərmana me səməme kamhəni mə İesu in iərmama a, rıpkə mha in Kumwesən.

Nəgkiariien sə rakupwən

¹ İou elta səvəi nəfwakiien. İakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik pran asori sə Kumwesən ruvərfi raka ik. Rauvehe mwi ti nıpwənətım me. İakokeikei pərhiən kımiaha. Nənə rıpkə mha iou əpa, mətə nərmana me pam səməme həukurən nəgkiariien pərhiən, irəha mwi hokeikei kımiaha. ² Kımiaha iahokeikei kımiaha iamınhi irə ti nəri nə mə nəgkiariien pərhiən ramarə ia reritaha, nənə trarə rerin tukutaha. ³ Pwəh Kumwesən Tata səkitaha, mine Tini, İesu Kristo, trouəriari pehe namanien, mine napiien, mine nəmərinuien m kitaha. Pwəh irəhar hararə tukutaha ia nıpərhiənien mine nokeikeiien.

Kitaha tsokeikei kitaha me

⁴ İou iakamagian asori, ti nəri nə mə iakətoni nıpwənətım me nepwın kamhesi pen nəgkiariien pərhiən rəmwhen ia Tata səkitaha rıməni pehe tukutaha i mə tsaməkeikei mho. ⁵ Nənə təkwtəkwuni kıtirimak iakani pehe tukw ik mə kitaha tsaməkeikei mhokeikei kitaha me. Nəgkiariien i iakamrai mik rıpkə mha nəgkiariien ro sə vi tukutaha, rekəm. Səuvəregi raka nəgkiariien i fwe kupwən. ⁶ Kitaha tsəfo mho nərmana hətoni mhəukurən mə kitaha samarə pərhiən ia nokeikeiien i sə iakaməgkiari irə? Kitaha tsaməkeikei mho nəgkiariien me səvəi Kumwesən. Nənə in i nəgkiariien səvənhi rəmwhen kımiaha hiəuvəregi raka fwe kupwən. Kitaha tsaməkeikei mharə ia nokeikeiien.

Kımiaha tihaməsiari ti nahatən eikuə me

⁷ Nahatən eikuə me həpik həuvəier raka mamhəuvən ia kwopun me ia tıprənə i. Nahatən me i həpkini mha nıpərhiənien mə nəpın İesu Kristo rıməuvehe nıpwran rəmwhen ia nıpwrai iərmama pərhiən. İərmama iamınhi in iərmama sə rameikuə raməmwəki pik Kristo. ⁸ Kımiaha tihətə amasan kımiaha me mhəpwəh nəsenien irəha heikuə ia kımiaha, kamo kımiaha hiarfai ia nəfe kitaha sənəmwur tukwe. Ramasan mə kımiaha tihəuvehi nəəkuien pam səkımiaha. ⁹ İərmama sə rəpi raka nəgkiariien me sə Kristo rinahatən nərmana me səvənhi irə, mamrıpin nəgkiariien me nepwın mwi sə raku pen ia nətərigien atukw səvənhi, Kumwesən riwən tukwe. Mətə iərmama sə ramesi pen amasan nahatənien me səvəi Kristo, Tata Kumwesən mine Tini, irau pəri krauarə tukwe. ¹⁰ Trini minuə iərmama

1:1: 1Tes 5:1, 3Jon 1

1:4: 3Jon 3

1:5: 1Jon 2:7, 3:11

1:6: 1Jon 5:3

1:7: 1Jon 4:1-3

1:9: 1Jon 2:23

1:10: Efes 5:11, 2Tes 3:6

riti ruvehe tukumiaha, mətə nəgkiariien sə ramahatən nərmama irə ropə ia nəgkiariien i, tihəpwəh nuvehüien in ruvniwə ia niwə me səkimiaha. Kimiaha tihəpwəh niniien ramasan tukwe,¹¹ ti nəri nə mə iərmama sə ramini ramasan ti iərmama iaminihi, rəmwhen a in mwi ramasitu ia noien ərəha me səvənihi.

Nəgkiariien sampam

¹² Nəgkiariien me i rəpik iakuə takrai mini pehe tukumiaha, mətə iakəpwəh nokeikeien mə takrai pen ia niwəwəi nəkukuə. Rerik ramrhi mə takaməkeikei muvehe tukumiaha, nənə kitaha sətə nəmrətaha me mhəgkiari. Tako iaminihi mə reritaha pam tragien. ¹³ Piam i sə Kumwesən ruvərfi raka in, niwəwənihi me həni ramasan tukw ik.

Nampa Tri Jon

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon rirai nəkukuə i kani mə Nampa Tri Jon revən ti in riti nəghin nə Kaius. Kaius in iəmə asori riti səvəi nakalasia me. Ia nousəsımwiniən səvəi nakalasia me fwe imwei Kaius iərman riti nəghin nə Tiotrefes. In rəpwəh nokeikeien mə nakalasia me tuhəsevər ia rukwənu səvənraha ti nərmama səməme haməvisau nəgkiariien səvəi Kumwesən ia kwopun me. Jon rirai nəkukuə i mə trəgnəgini Kaius mīni tanak tukwe ti nasituien səvənhi. In rirai mwi nəkukuə i mə trəgkiari skai m Tiotrefes mə in rīpkasitu mhə. Jon rini mə traməkeikei mevən akwauakw fwe ikin masitu ia nirəha.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Iou elta səvəi nəfwakiien. Iakamrai nəkukuə i rauvehe tukw ik Kaius keikei. Iakokeikei pərhiən ik. ² Piak keikei. Iakəfwaki maməres mə tikamarə amasan ia narimnari me pam. Iakaməres mwi mə tikəsənin a nemhəien riti rīpkuvehi mhə ik rəmwhen ikamarə amasan ia nimiruien səim.

Jon rerin ragien ti noien amasan səvəi Kaius

³ Rerik ragien nəpīn iakregi piəvtaha me nepwīn həuvehe mhəni irapw nīpərhiēnien səim. Irəha həni mə ia nəpīn me ikamesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien. ⁴ Nəpīn iakregi mə nīpwnətik me kamhesi pen nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien rerik ragien pik məpi raka nəpīn rerik ragien ti narimnari me nepwīn. ⁵ Piak keikei. Ia nəpīn me pam ikamo noien amasan, mamasitu ia piəvtaha me səməme həuvehe tukw ik nəri auər a mə ikreirei irəha. ⁶ Irəha həuvəni irapw raka nokeikeien səim ia nəmri nakalasia me ia kwopun i. Trīni minuə nepwīn mwi həuvehi suatuk səvənraha mhəuvehe tukw ik, ramasan mə tikamasitu mwi ia nirəha ia noien sə Kumwesən rokeikei. ⁷ Tiko iamīnhi irə ti nəri nə mə irəha həuvəier imwənraha mə tuhəvən mhəvisau irapw nəghi Iesu Kristo. Nənə ia suatuk səvənraha irəha həpkuvehi mhə nasituien riti ruku pen ti nərmama səməme həreirei Kumwesən. ⁸ Kitaha tsaməkeikei mhasitu ia nərmama me ho iamīnhi mə kitaha tsəuvehi rəgitaha me mhə kuatia ti nini irapwien nəgkiariien sə ro nīpərhiēnien.

Tiotrefes mine Temetrius

⁹ Iakuvərai raka nəkukuə riti ruvehe ti nakalasia me nə imwam. Mətə Tiotrefes, iəmə sə rokeikei mə trakupwən ia nirəha, rīpkətərig mhə nəgkiariien səiou. In rīpkətərig mhə irə ti nəri nə mə in ramo nəri auər a ia nasoriien səkimaha. ¹⁰ Trīni minuə iakuvehe, takini irapw narimnari me sə in ramo. Takini irapw nəgkiariien ərəha me sə in ramini mauasi kimaha irə. Rīpko mhə in a nə in ramo. Mətə nəpīn piəvtaha me həuvehe, in rīpkəsevər mhə ia nīmwə səvənhi ti nirəha, nənə maminise mwi nərmama səməme hokeikei mə tuho, mamərhi irapw irəha ia nəmri nakalasia me. ¹¹ Piak keikei. Tikəpwəh nesi penien noien ərəha, mətə tikesi pen noien amasan. Iərmama sə ramo noien amasan in səvəi Kumwesən. Iərmama sə ramo noien ərəha in rīreirei Kumwesən. ¹² Mətə nərmama pam kamhəni amasan Temetrius. Noien səvənhi ramahətən pen mə in ramesi pen nəgkiariien sə ro

nipərhienien. Kimaha mwi iahaməni mə in iəmə amasan riti. Nənə kimiaha hiəukurən mə nəfe kimaha iahaməni ro nipərhienien.

Nəgkiariien sampam

¹³ Nəgkiariien me i rīpik iakuə takrai mīni pehe tukw ik, mətə iakəpwəh nokeikeiien mə takrai pen ia nīmwai nəkukuə. ¹⁴ Rerik ramrhi mə trīpko mhə tui iakuvehe tukw ik, nənə krau krouətə nəmrirau me rouəgkiari. ¹⁵ Iakəfwaki mə nəmərīnuien tramarə tukw ik. Nənə ik me nepwīn ia kwopun i həni pehe ramasan tukw ik. Tikini tukwini ramasan səkimaha revən ti piəvtaha me nepwīn nə kimiaha mīnraha.

Jut

Nægkiariien sà rani mæ næfe i nækukua

Jut ræmwhen ia Jemes, in piævi Iesu. In rirai nækukua i mægkiari ia nahatæn eikuæ me sëmæme Pita ramægkiari ia niræha ia nækukua sævænhi sà ro kærui iræ. Jut in mwï rini mæ nakalasia me tuhamækeikei mhæsiari kamo nahatæn eikuæ me næha hækoui irapw iræha ia suatuk atukwatukw. Nahatæn eikuæ me næha hamæni mæ Iesu rïpko mhæ in Tini Kumwesæn. Iræha kamhæiri pen nærmama ia noien æræha. Jut rini mæ Kumwesæn trærpwin noien æræha sævæi nahatæn eikuæ me mouraha iræha. Ræmwhen in rinærpwin raka noien æræha sævæi nagelo æræha me mine nærmama æræha me ia næpin sævæi Oltestamen.

Nægkiariien sà rakupwæn

¹ Iou Jut. Iou iærmama riti sà iakamo tukwini nari m Iesu Kristo. Piak næ Jemes. Iakamrai nækukua i rauvehe tukumiaha nærmama me i Tata Kumwesæn rinokeikei kimiaha, mækwein ia kimiaha. Iesu Kristo in ramætui amasan tukumiaha. ² Pwæh Kumwesæn træriari pehe napiien, næmærinuien, mine nokeikeiien m kimiaha. Pwæh iræhar harasori mwï tukumiaha.

Nækur æræha me mine nærpwinien sà Kumwesæn tro minraha

³ Piak keikei me. Fwe kupwæn iakokeikei pik mæ takrai nækukua i m kimiaha, mægkiari ia suatuk sækitaha pæri Kumwesæn rauvehimïru kitaha iræ. Mætæ tækwtækwuni iakregi mæ takamækeikei mirai nægkiariien i, mini pehe tukumiaha mæ tihamækeikei mhousari mhækwtæmhiri æknekïn nægkiariien i kitaha samahatætæ iræ. In i nægkiariien pærhien sà Kumwesæn rimæuvei pen m nærmama me sævænhi, nænæ tripkuvei pen mhæ mwï ia næpin riti mwï. ⁴ Iakani iamænhi iræ ti nari næ mæ nærmama nepwin hæuvæuvehe afafa raka ia nousæsimwiniien sækimiaha. Iræha nækur æræha me. Kamhækoui namasanien i Kumwesæn rauvehimïru kitaha iræ ruvehe mo nari riti sà ramæseni iræha hæukuræn noien næfe næghin nætærigien æræha sævænraha rokeikei. Iræha kamhæuvinsi tækutanraha m Iesu Kristo, mætæ in æpa næha Iæmæ asori mine Iærimænu sækitaha. Kuværai pen raka tui ia Nækukua Ikinan næfe nærpwinien Kumwesæn truvei pen minraha.

⁵ Iakua tako rerimiaha rirhi nari m nari me nepwin sëmæme hiæuvæukuræn raka. Fwe tui Iærimænu rimæuvehimïru nækur Isrel, miri raka iræha ia tæne Ijip, mætæ kuriræ rousi æpune iræha næha sëmæme hæpkini mhæ nipærhienien ia nægkiariien sævænhi. ⁶ Nænæ rerimiaha trirhi ro nagelo me næha fwe kupwæn sëmæme hæpkækwæmhiri mhæ nasorïien sà kauvei pen minraha, mætæ haraka iræ, mhæpwæh kwopun atukwatukw sævænraha. Kumwesæn rinærihi iræha ia jen me sëmæme tuhæpkiwæn mhæ, mæmri pen iræha fwe inhæripw ia kwopun rïpitæv ikin. Tuhamaræ ikin meste næpin asori sà Kumwesæn trærpwin noien æræha iræ. ⁷ Nænæ tihæpwæh nenouenouien taon mi næha Sotom mine Komora mine rukwænu me ipaka fwe kupwæn. Napw rahi pam nærmama me ikin ti næri næ mæ nærmama mine nipran kamhæiri æpnæpen iræha me, nærman me kamhæiri atukw a iræha me. Nærmama me næha hæmwhen ia nahatæn penien riti sà ramahatæn pen nærmama sëmæme Kumwesæn trærpwin noien æræha me sævænraha ia napw sà rauæk rerin.

8 Ia noien me naha ramwhen a mwi narmama me i iakamagkiari ia niraha kamhakerira namakrahaien me savanraha, mamho noien amkemik ia nipwranraha, mamhani ma larimanu in ripkasori mha ia niraha, nana mamhani araha mwi nagelo me fwe ia neiai. 9 Matə Mikael i, agelo sa rasori ia nagelo me pam, in ripko mha iaminhi. Fwe kupwan, napin krouavisə irau Setan ma sin truvehi nipwrai Moses minimwi, in ripkuvehi utə mha in mini nagkiariien araha riti muəsi Setan i. Matə in rini a ma, “Pwəh larimanu trinise ik.” 10 Matə narmama me i, trini minua hareirei nipwrai nari riti, tuhamakeikei mhani araha. Iraha hamwhen ia nari aprmin me savanraha natərigien riwan. Hamo a nefe narimnari me rerinraha rokeikei, nana noien naha ramouraha a iraha.

11 Aueh, trərəha anan ti nirəha! Irəha kamhesi pen suatuk nə Ken rinesi pen. Irəha hokeikei pik mane mamhamwei ia narəhaien nəha Palam rino. Irəha atukw a kamhouraha irəha ti nəri nə mə kamhərer mamhəni arəha Kumwesən ramwhen ia Kora rino.

12 Irəha hamwhen ia nipitəvpitəvien me ia kurkwamiahə. Napin hi-amousəsimwin kimiahə me ia nokeikeien, mamhani pəri nari, irəha həkhekəkir mha, mamhətərig atukw a ti nirəha. Irəha hamwhen ia nəpuə me nımətəgi rameikwi pehe irəha, mətə nesən riwan. Irəha hamwhen ia nei me həkukua mha ia napin sə nei raukua irə. Ro iaminhi irə tukeivi utə irəha irəha ruenhinraha me nana tuhemhə anan. 13 Irəha hamwhen ia peiau peiau asori me ia təsi. Noien səvai naurisien savanraha rameiai ramwhen ia nisəkwai təsi. Irəha hamwhen ia kəməhau səməme kamhəivə. Kumwesən rinəpnəpenə raka kwopun pitəv anan riti savanraha tuharə rerin ikin.

14 Inok, iarmama sə ro sefen ruku pen ia kwənəkwus səvai Atam, rini irapw nagkiariien sə Kumwesən ruvei pen min, mukupwan magkiari ia narmama me i, mini ma, “Hətə ro! Larimənu rauvehe irəha nagelo ikinan me savənhi irəha taosen m taosen.

15 In rauvehe mə trərpwin noien arəha səvai narmama me pam. Nəfe noien arəha me irəha hənə ia suatuk sə rəpwəh nəmwhenien ia nənimen,
 uə nəfe nagkiariien skai me nəkur arəha me səməme kamho noien arəha haməni irə,
 in tro pui pam, muvei pen nərpwiniən minraha.”

16 Narmama me i kamho nagkiariien me ti nini arəhaien nari. Ko irəha həkafafa mha. Kamhesi pen nefe noien arəha natərigien savanraha rokeikei. Kamhəfiəutə atukw a ia nirəha me. Kamhəgnəgini narmama, mətə ho a mə narmama tuhasitu ia nirəha.

Remiahə tramrhi nagkiariien səvai aposol me

17 Matə piak keikei me, remiahə traməkeikei mirhi nəfe aposol me səvai Iesu Kristo larimənu səkitaha həuvəni raka fwe kupwan mə trier irapw. 18 Haməni pehe tukumiahə i mə, “Tramevən ipaka ti napin sampam narmama nerpwin tuhəuvehe. Irəha tuharis ia kimiahə, mamhesi pen nefe noien arəha natərigien savanraha rokeikei, mamho narimnari me həpwəh nəmwhenien ia nəmri Kumwesən.” 19 Narmama me i tuhəvisə mheitehi kusen səkimiahə. Irəha narmama me səvai tiprənə i. Nənimwin Ikinan riwan ia nirəha.

1:8: 2Tes 2:10   1:9: Dan 10:13,21, Dan 12:1, 2Tes 2:11, Rev 12:7, Sek 3:2   1:10: 2Tes 2:12
 1:11: 1Jon 3:12, 2Tes 2:15, Nam 16:1-35   1:11: Jen 4:3-8   1:11: Nam 31:16   1:12: 2Tes 2:13,17, Esik 34:8   1:13: 2Tes 2:17, Aes 57:20   1:14: Jen 5:21-24, Dut 33:2, Mat 25:31   1:16: 2Pit 2:10,18   1:17: 2Tes 3:2   1:18: 2Tes 3:3   1:19: 1Kor 2:14

²⁰ Mætə piak keikei me, kímiaha tihaməkeikei mhərpwi əknekín kímiaha me, mho nahatətəien səkímiaha riskai. Nahatətəien nəha ruku pen ti Kumwesən, nənə ro ikinan i. Nəpín me tihaməkeikei mhəfwaki ia nískaiien səvəi Nənimwín Ikinan, ²¹ mhəpwəh narakaien ia nokeikeiien səvəi Kumwesən. Tiho iamínhi mamheitenhi Iesu Kristo Iərimənu səkítaha. In truvehe mapi kímiaha, nənə muvei pehe nímíruien rerín m kímiaha.

²² Nərmama səməme nahatətəien səvənraha rípkiskai mhə, kímiaha tihaməkeikei mhapi irəha. ²³ Nərmama səməme kamho noien ərəha me, tihaməkeikei mhəuvehi raka irəha ia noien ərəha me səvənraha. Tihəuvehimíru irəha pwəh həpwəh nevənién fwe ia napw. Nərmama nepwín mwi tihaməkeikei mhapi irəha, mhehekír mwi irəha. Nəri auər a mə tinarí səvənraha, mətə tihəhekír i, mhəpwəh nírapiien, ti nəri nə mə rəmkemík ia nərəhaien səvənraha.

Nəgkíariien sampam

²⁴ Kumwesən in əpa trəkwətəmhiri kímiaha mə tihəpwəh nímweiien. In əpa tro hiəuvən mhərer ia nənimen ia kwopun səvənhi sə raməhiarpw, kímiaha tihatukwatukw pam, mamhagien asori. ²⁵ Kumwesən i sə rauvehimíru kítaha ia nəghi Iesu Kristo Iərimənu səkítaha in əpa Kumwesən. Pwəh nəgnəgíniien, mine nərimənuien, mine nískaiien, mine nasoriien həuvən əpa tukwe fwe tui nəpín típrənə ramíwən ihi, ipwet mine, mamevən meste nuk nuk me. Ouəh, pwəh ro iamínhi.

Revelesen

Nægkiariien sə rani mə nəfe i nəkukuə

Jon in aposol riti səvəi Iesu Kristo. Nəpın kınərhi irapw in revən fwe tənə əmweris riti nəghin nə Patmos nənə mirai nəkukuə i Revelesen. Jon rokeikei mə truvehi utə nətəriğien səvəi nakalasia me səməme kamo nəmişəien mınraha ti nahatətəien səvənraha ia Iesu Kristo. Jon rokeikei mə nakalasia me tuhəukurən mə Kumwesən ramərimənu ia nəfe kamo ia tıprənə i. Ia nəkukuə i Nənimwin raməgkiari mamə səukurən mə Iesu Kristo in İərimənu. In ramərimənu ia nərmama me pam mīne narimnari me pam, mamərimənu mwī ia nərmama səməme haməuvehi niskaiien asori ia tıprənə i. Kumwesən trərpwin noien ərəha me səvəi nərmama mīne Setan ia kwopun napw rauək ikin. Kumwesən tro nitətə sə in ramərimənu irə trier irapw. In tro mwī neiai vi riti mīne tıprənə vi riti.

Nægkiariien sə rakupwən

¹ Nəkukuə i raməgkiari ia nari m nari me səməme Iesu Kristo rino pui. Kumwesən rıməuvei pen narimnari me i min mə in trahatən səvənhi iotukwininari me irə pwəh irəha hətoni mhəukurən narimnari me nəha rıpkə mhə tui tuhaməkeikei mhəier pehe. Iesu rərhi pen agelo səvənhi revən məvisau pen narimnari me i m səvənhi iotukwininari riti nəghin nə Jon. ² Jon nə rırai pen ia nəkukuə i narimnari me pam sə in rinətoni. In i nəgkiariien səvəi Kumwesən mīne nəgkiariien sə Iesu Kristo rini mə ro nıpərhiienien. ³ Pwəh Kumwesən rəkwein amasan ia İərmama sə trəvsini irapw nəgkiariien me ia nəkukuə i. Pwəh in rəkwein amasan mwī ia səməme tuhəregi mhəsi pen nəfe kımərai pen ia nəkukuə i. İakani İamınhi irə ti nəri nə mə nəpın sə narimnari me i tuhəier pehe irə ruvəuvehe ipaka.

Jon rırai nəkukuə i revən ti nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia

⁴ İou Jon İakamrai nəkukuə i rauvehe tukumiaha nakalasia me ia taon me nəha sefen ia profens Esia. İakəfwaki mə Kumwesən sə rınarə fwe kupwən, marə ipwet mīne, mamevən meste trıpkıwən mhə, in truvei pehe namasanien mīne nəmərinuien m kımiaha. İakəfwaki mə nənimwin me nəha sefen kupwən ia İea sə in raməkure irə mamərimənu, ⁵ mīne Iesu Kristo irəha mwī tuho İamınhi irə. Iesu Kristo in İərmama i rıməni irapw nəfe in rinətoni mıregi nərmama həukurən nətıgiteien ia nəgkiariien səvənhi. In İərmama i rıməkupwən mətui ia nərmama me səməme həuvamhə. In İərmama i ramərimənu ia kig me səvəi tıprənə i. In raməkeikei kıtaha, muvi nıten meıvinari ia kıtaha irə mə noien ərəha me səkıtaha ko həpkəkwtəmhiri mhə mwī kıtaha. ⁶ In ro kıtaha səmwhen ia kig me mīne pris me ia nəmri Tata Kumwesən səvənhi. Pwəh nasoriien mīne nərimənuien krauevən tukwe in ia nuk nuk me. Ouəh pwəh ro İamınhi.

⁷ Hətə ro. In rauvehe ia reri nəpuə me.

Nərmama me pam tuhətoni in ia nənimenraha. İrəha səməme hənəpi in ia nitei,

mīne nərmama ia kwənəkwus me pam ia təkure tıprənə i tuhətoni,

rerinraha rəpou hasək tukwe.
Ouəh pwəh ro iaminhī.

⁸ Kumwesən səkītaha rani iaminhī irə mə, “Iou i Alfa mine Omeka.^a Iakinarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste tapkiwən mhə. Iakauvehi niskaiien me pam.”

Jon rətoni Iəmāti Iərmama

⁹ Iou Jon piəvmiaha riti. Kitaha miou samarə pəri ia nəkwai nitətə Iesu ramərimənu irə. Iakamərer əknekīn kitaha m kīmiaha ia nəmīsəien me səməme kamo m kitaha ti nəghīn. Nəpīn riti fwe kupwən kəmri pen iou iakarə ia tənə əmweris riti nəghīn nə Patmos.^b Irəha həmri pen iou fwe ikin ti nəri nə mə iakaməvisau irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mine nəgkiariien sə Iesu rini mə ro nīpərhiēnien. ¹⁰ Ia nəpīn səvəi Iərimənu səkītaha iakətōni vison riti Nənimwīn rəriari miou. Ia vison nəha iakreji iərmama riti raməgkiari ia təkutak rerin rasori rəmwhēn ia kisipw, ¹¹ mīni mə, “Rai pen ia nəkukuə nəfe ikamətōni, nənə mərhi pen nəkukuə nəha revən ti nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen. Nəghi taon me nəha Efesas mine Smana mine Pekamam mine Tuatira mine Satis mine Filatelfia mine Laotisia.”

¹² Iakuvsiini iou mə takətōni mə sin nəha raməgkiari pehe miou. Nəpīn ikusvini iou mətōni nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kīno ia kol. ¹³ Ia kurkwanraha iərmama riti rəmwhēn ia iəmāti iərmama riti. Tīnari səvənhi rəpwəmwis. Rəkwani nari kīno ia kol rukurau ia kwənpwenhin. ¹⁴ Nīmwai nukwənən rəpsan rəmwhēn ia nīmwheri sipsip. Rəpsan pik rəmwhēn ia nisəkwei təsi.^c Nənimen mi krouəmwhēn ia nərami napw. ¹⁵ Nisun mi krauser rouəmwhēn ia aean nəha prons sə kuvani ia napw mə sə rəgha traiu raka. Rerīn rəmwhēn ia nui asori sə ramivə mamierig. ¹⁶ In rauvehi kəməhau me sefen ia rəgin mwatuk. Nau səvəi naruagəniēn rəhiə ia nīkaren mi ruku pen ia nīpəgi nəkwān mier. Nənimen rəmwhēn ia meri sə raməhiapw ia rukwəsikər.

¹⁷ Nəpīn iakətōni iəmə nəha iakmwei irapw ia nisun mi rəmwhēn iakemhə. Mətə in rəmri pehe rəgin mwatuk ia nīrak, mīni mə, “Tikəpwəh nehekīriēn. Iou iərmama i iakinarə raka kupwən, nənə takarə mwi kurirə. ¹⁸ Iou iərmama i iakamīru. Fwe kupwən iakimamhə, mətə ətə ro təkwtəkwuni iakuvəmiru takimīru ia nuk nuk me. Iou iakasori ia Noien Iərmama Remhə, masori mwi ia Imwei Nəkur Həuvamhə.^d

¹⁹ Ro pen tikaməkeikei mirai pen ia nəkukuə narimnari me i ikamətōni, səməme kamo ipwet mine, mīne səməme tuhəuvehe kurirə. ²⁰ Takini pehe tukw ik i nīpwrai kəməhau me i irəha pam sefen ikamətə ia rəgik mwatuk mine nīpwrai nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kīno ia kol. Kəməhau me nəha sefen irəha nəha nagelo me səvəi nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen. Nənə nəri laet raməkure utə irə irəha pam sefen kīno ia kol irəha nəha nakalasia me səməme kamharə ia taon me nəha sefen.”

1:8: Rev 1:4, 15:3, Rev 21:6, 22:13 ^a **1:8:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə nīpwran mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6, 22:13. **1:9:** Rev 6:9 ^b **1:9:** Patmos in tənə əmweris riti kəmri pen Jon fwe ikin rəmwhēn mə in ramarə ia kalapus. **1:13:** Dan 7:13, 10:5 **1:14:** Dan 7:9, 10:6, Rev 2:18, 19:12, Rev 14:2 ^c **1:14:** Nəgkiariēn səvəi nəkur Kris ramini iaminhī irə minua “Rəpsan pik rəmwhēn ia sno.” **1:16:** Hip 4:12, Rev 1:20, Rev 2:12,16, Rev 19:15,21 **1:18:** Aes 44:6, 48:12, Rev 2:8, 22:13 ^d **1:18:** Nəgkiariēn səvəi nəkur Kris ramini iaminhī irə minua “Iou iakauvehi ki me səvəi Noien Iərmama Remhə mine Imwei Nəkur Həuvamhə.” **1:19:** Rev 1:1 **1:20:** Rev 1:16, 2:1, Rev 3:1

2

Nægkiariien ramevæn ti nakalasia me fwe Efesas

¹ “Rai nækukua riti revæn ti agelo sævai nakalasia me ia taon naha Efesas, mini pen minuä:

Nægkiariien i sævai iærmama sæ rauvehi kæmähau sefen ia rägin mwatuk, nänä, mamavæn ia kurkwai næri laet ramäkure uta irä iräha pam sefen kino ia kol. ² Iou iakukuræn noien me sækimiaha. Iakukuræn mä hiamämwwur pik mamhäer æknekin ia næpin me. Iakukuræn mä hiamæräpinhä ia näkur ærähä. Hiänäkiri noien sævai nærmama me naha kamhäni mä iräha aposol me mätä ripko mhä iräha pärhien, nänä, hiänätöni raka mä iräha kamheikuä. ³ Iakukuræn mä ia næpin me kamo næmisäien m kimiaha ti næghik, mätä hiamärer æknekin ia nahatätäien sækimiaha mhäpwäh næpouien.

⁴ Mätä nari riti naha ikin hiamo ripkatukwatukw mhä ia nänimek. Kimiaha hiänäpwäh nokeikeien kupwän sækimiaha. ⁵ Ro iamäinhi irä rerimiaha tramrhi nærerien sæ hiänärer irä fwe kupwän kurirä hiämwei. Tihærärig ia noien ærähä me sækimiaha, mho narimnari me naha sæ hiänamo fwe kupwän. Trini minuä hiäpwäh näräregien ia noien ærähä me sækimiaha, nänä takuvehe tukumiaha muvehi raka sækimiaha næri laet ramäkure uta irä ia tämwhekin. ⁶ Mätä nari kuation naha ikin hiamo ramanas. Kimiaha hiämwäki noien me naha nærmama sævai Nikolas kamho rämwhen iou mwi iakämwäki.

⁷ Iærmama sæ näkwæregin rarä tramäkeikei mätärig amasan ia nægkiariien me sämäme Nänimwän Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iærmama sæ triskai meste naruağanien rukurau, iou takäseni in ræni nukwai nei kauvehi nimiruuen irä ramärer ia kwopun naha Parataes sævai Kumwesän.”

Nægkiariien ramevæn ti nakalasia me fwe Smana

⁸ “Rai nækukua riti revæn ti agelo sævai nakalasia me ia taon naha Smana, mini pen minuä:

Nægkiariien i sævai iærmama sæ rinarä raka kupwän, nänä trarä mwi kurirä. In remhä mätui mwi. ⁹ Iou iakukuræn næmisäien sækimiaha. Iakukuræn mä sækimiaha nautä riwän. (Mätä ia nänimek nautä sækimiaha rasori anan.) Iakukuræn nægkiariien ærähä me naha nærmama næpwän kamhäni ia kimiaha. Iräha kamhäni mä iräha näkur Isrel, mätä rekäm. Nousäsimwänien sævänraha sævai Setan. ¹⁰ Tihäpwäh nehëkiriæn næmisäien i ripko mhä tui reste kimiaha. Häregi ro. Setan tripkosä pen kimiaha næpwän ia kalapus mä tro mätä sas ia nahatätäien sækimiaha. Tihäregi næmisäien ia næpin me i iräha pam ten. Kimiaha tihämäkeikei mhärer æknekin næri auär a trini minuä kousi äpune kimiaha, nänä iou takuvei pehe nimiruuen m kimiaha rämwhen kæfäfau pen kæfäfau amasan ia këkapwä iærmama sæ rävtänhi nærmama ia nauuen.

¹¹ Iærmama sæ näkwæregin rarä tramäkeikei mätärig amasan ia nægkiariien me sämäme Nänimwän Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iærmama sæ triskai meste naruağanien rukurau in träpwäh nemhäien ia nemhäien sæ ro kärü irä.”

Nægkiariien ramevæn ti nakalasia me fwe Pekamam

12 “Rai nækukua riti revæn ti agelo sævai nakalasia me ia taon naha Peka-mam, mini pen minuæ:

Nægkiariien i sævai iærmama sæ rauvehi nau sævai naruagænien ræhia ia nikaren pæri mi. 13 Iou iakukuræn kwopun hiamaræ ikin. Jea sæ Setan ramækure iræ mamærimænu in naha ia kwopun naha, mætæ kimiaha hiamu-vehi æknekin næghik ia næpin me, mhæpwæh nærkwafæien i mæ hiamahatætæ ia nirak. Pærhien hiæpwæh mwi nærkwafæien i fwe kupwæn næpin Antipas ramaræ ihi. In iærmama riti sæiou iakukuræn nætigiteien iræ. Rinærer irapw nægkiari ia nirak kousi æpune in ia taon sækimiaha, kwopun Setan ramaræ ikin. 14 Mætæ narimnari me nepwin naha ikin hiamo hæpkatukwatukw mhæ ia nænimek. Kimiaha me nepwin kamehækuriræ nahatænien sævai Palam. Palam naha in rinahatæn Kig Palak mæ in trærhiærhi nækur Isrel pwæh iræha ho noien æræha, mhani næveginien sæ kimæuvei pen m nænimwi nari me sæ kamæfwaki pen minraha, nænæ, mhæiri æpnæpen iræha me. 15 Ia noien naha kimiaha nepwin mwi kamehækuriræ nahatænien sævai nærmama me sævai Nikolas. 16 Ro iamînhi iræ tihærærig ia noien æræha me sækimiaha. Mæ hiæpwæh, triþko mhæ tui iakuvehe tukumiaha, mousi nærmama me naha, mærai iræha ia nau sævai naruagænien sæ ruku pen ia nipægi nækwak mier.

17 Iærmama sæ nækwæregin raræ tramækeikei mætærig amasan ia nægkiariien me sæmæme Nænimwin Ikinan rani pen ti nakalasia me. Iærmama sæ triskai meste naruagænien rukurau takuvehi næveginien i ramærkwafæ, næghin næ mana, muvehi muvei pen min. Nænæ takuvei pen mwi kæpwier æpsan riti min sæ kimærai pen næhag vi iræ. Næhag vi naha nærmama hæreirei. Iærmama sæ truvehi kæpwier naha in æpa trukuræn.”

Nægkiariien ramevæn ti nakalasia me ia Tuatira

18 “Rai nækukua riti revæn ti agelo sævai nakalasia me ia taon naha Tuatira, mini pen minuæ:

Nægkiariien i nægkiariien sævai Tini Kumwesæn sæ nænimen mi krauæhiapw ræmwhen ia napw, nænæ nisun mi krouæmwhen ia æan i pras sæ kinahakwi kahakwi amasan. 19 Iou iakukuræn noien me sækimiaha. Iakukuræn nokeikeiien sækimiaha, mine nahatætæien sækimiaha, mine nasituien sæ hiamo m nærmama. Iakukuræn mæ hiamærer æknekin ia næpin me. Iakukuræn mæ noien amasan me hiamo ipwet mine iræha hæpik mhæpi raka noien amasan me hianamo fwe kupwæn.

20 Mætæ nari riti naha ikin hiamo riþkatukwatukw mhæ ia nænimek. Kimiaha hiamæsæni noien sævai pran naha Jesepel. In rani mæ in profet riti, mætæ nahatænien sævanhi rameikuæ ia iotukwininari me sæiou, mammo iræha nærman mine nipran kamehæiri æpnæpen iræha me, nænæ mamhani næveginien sæ kimæuvei pen m nænimwi nari me sæmæme kamæfwaki pen minraha. 21 Iakeitenhi pran naha mæ in trærærig ia noien æræha sævanhi, mætæ in ræpwæh nokeikeiien mæ tro iamînha iræ. 22 Ro pen, hætoni ro, takuvei pen nemhæien skai riti min, mæranki irapw in ramæmisæ a ia nimæhan sævanhi. Nærmama me naha kamho æpnæpen nari iræha min takæranki pen iræha ia næmisæien asori. Tako iamînha iræ trini minuæ iræha hæpwæh nirærigien ia noien æræha me sævai pran naha. 23 Nænæ nipwnæti pran naha takousi æpune iræha. Ro iamînhi iræ nakalasia me pam tuhæukuræn mæ iou i iærmama iakamætæ pui nætærigien sævai nærmama mine rerinraha me,

nənə takərpwɪn pehe nəɾəkuien m kɪmiaha kuation kuation resi pen a noien me səkimiaha. ²⁴ Mətə iakukurən mə kɪmiaha me nepwɪn fwe Tuatira hiəpkukurirə mhə nəgkiariien səvəi Jesepel. Hiəreirei nəgkiariien me nəha kamini mə, ‘Nəgkiariien anan me səvəi Setan in ramərkwafə ia təkutan.’ Iakani pehe tukumiaha i mə nari pam riti mwi riwən sə takəmri pehe ia kɪmiaha mə tiho, ²⁵ mətə tihaməkeikei mhəkwətəmhirɪ əknekin nəri sə hiəuvəuvehi raka meste takuvehe.

²⁶ Iərmama sə triskai meste naruagənien rukurau, mamə mwi nəfe iakiməni mə tro mevən meste nəpɪn sampam, iərmama nəha takuvei pen nasoriien min, in trasori ia nərmama ia tənəmtənə me.

²⁷ ‘In truvehi nəri skai riti sə rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kig. In tramərimənu ia nirəha, maməteftefi irəha rəmwhen kamousi testesi tekɪnari me i kɪno ia nise tiprənə.’

²⁸ Nɪpərhienien iou takuvei pen nasoriien min rəmwhen Tata səiou riməuvei pehe miou. Nənə takuvei pen mwi kəməhau i kofətəteia min.

²⁹ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənɪmwɪn Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

3

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Satis

¹ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Satis, mɪni pen mɪnuə:

Nəgkiariien i səvəi iərmama sə rauvehi nənimwɪn me səvəi Kumwesən irəha pam sefen, nənə mauvehi mwi kəməhau me irəha pam sefen. Iou iakukurən noien me səkimiaha. Iakukurən mə kani nəghimiaha mə kɪmiaha hiaməmɪru, mətə rekəm. Kɪmiaha hiəuvamhə raka. ² Hətui rə! Tripkə mhə tui noien amasan me səkimiaha hianamo fwe kupwən tuhəiwən anan. Mətə tihaməkeikei mhousari mə tihəuvehi utə mwi noien me səkimiaha mhə həuvehe mhəskai, ti nəri nə mə iakərpwəh ihɪ nətoniien noien amasan riti sə hiəno mhəuvən mhə sampam irə nənə ratukwatukw ia nəmri Kumwesən səiou. ³ Ro pen rerimiaha tramrhi nəgkiariien sə hiəuvəuvehi raka mhəregi kinahatən kɪmiaha irə fwe kupwən. Tiho nəgkiariien nəha, mhərərig ia noien ərəha me səkimiaha. Trɪni mɪnuə hiərpwəh nətɪiien, takuvehe tukumiaha rəmwhen ia rakres, nənə tihəreirei nəfe nəpɪn takuvehe tukumiaha irə.

⁴ Mətə kɪmiaha nepwɪn a nə ia Satis tɪnari səvənraha rɪpkəmkemik mhə ia noien ərəha. Irəha tuhavən irəha miou ia tɪnari əpsan ti nəri nə mə irəha hatukwatukw. ⁵ Iərmama sə triskai meste naruagənien rukurau in trarkahu ia tɪnari əpsan, nənə ko iapkuvehi raka mhə nəghɪn ia nəkukuə səvəi nɪmɪruien. Ia nəmri Tata səiou mɪne nəmri nagelo me takɪni irapw nəghɪn mə in iərmama riti səiou. ⁶ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməme Nənɪmwɪn Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Filatelfia

⁷ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo səvəi nakalasia me ia taon nəha Filatelfia, mɪni pen mɪnuə:

Nægkiariien me i sɔvəi Iəmə Ikinan, Iəmə sə rani nɪpərhienien. In rauvehi ki sɔvəi Kig Tevɪt. Trɪni mɪnuə rəsevər ia təpɪnhə riti, iərmama riti ko rɪpkərəpɪnhə mhə. Nənə trɪni mɪnuə in rərəpɪnhə ia təpɪnhə riti, iərmama riti ko rɪpkərəsevər mhə. ⁸ Iou iakukurən noien me səkɪmɪahə. Hətɔni ro. Iakɪnəsevər ia təpɪnhə riti tukumɪahə, təpɪnhə i iərmama riti ko rɪpkərəpɪnhə mhə. Iakukurən mə nɪskaiien səkɪmɪahə rouɪhi a, mətə hɪaməkwtəmɪhiri nəgkiariien səiou, mhəpwəh nərkwafəien mə kɪmɪahə nərmmə me səiou. ⁹ Həregi ro. Nərmmə me nəhə ia nousəsɪmwɪnien sɔvəi Setan həni mə irəhə nəkur Isrel (mətə rekəm irəhə ieikuə me) iou tako irəhə həuvehe mhənɪmwɪ nukurhunnəhə ia nɪsumɪahə, mhəsɪai kɪmɪahə, nənə mhəkukurən mə iou iakokeikei kɪmɪahə. ¹⁰ Nənə ti nəri nə mə kɪmɪahə hɪaməkwtəmɪhiri nəgkiariien səiou, mamhərəer əknekɪn ia nəpɪn me, iou mwɪ takəkwtəmɪhiri kɪmɪahə, mamarə tukumɪahə ia nəpɪn sə rɪpkə mhə tui ruvehe nərmmə me pam ia təkure tɪprənə tuhəregi nəmɪsəien irə mə trətə sas ia nahatətəien səvənərahə.^a

¹¹ Tɪpkə mhə tui iakuvehe. Tihəkwtəmɪhiri əknekɪn narɪmnari me səməmə hɪəuvəuvehi raka mə iərmama riti trəpwəh nəkresien nərəkuien səkɪmɪahə sə hɪaməiu tukwe. ¹² Iərmama sə trɪskai meste naruagənien kukurəu, iou tako in rəmwhen ia nei skai riti krɪpesu nɪmwə sɔvəi Kumwesən səiou irə. Nənə in tɪpkɪer mhə ia nɪmwə nəhə ia nəpɪn riti. Nənə takrai pen nəghi Kumwesən səiou irə, mɪne nəghi taon sɔvəi Kumwesən səiou irə. Taon nəhə in Jerusalem vi sə truku pen ia neiai meiwaiu pehe. Nənə takrai pen mwɪ nəghɪk vi ia iərmama nəhə. ¹³ Iərmama sə nəkwəregɪn rarə traməkəikei mətərig amasan ia nəgkiariien me səməmə Nənɪmwɪn Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

Nəgkiariien ramevən ti nakalasia me fwe Laotisia

¹⁴ “Rai nəkukuə riti revən ti agelo sɔvəi nakalasia me ia taon nəhə Laotisia, mɪni pen mɪnuə:

Nəgkiariien i sɔvəi iərmama i kani nɪpərhienien irə. In iərmama sə rɪmənɪ irəpw nəfe in rɪnətɔni mɪregi nərmmə həkukurən nətɪgiteien ia nəgkiariien səvənhi mə ro nɪpərhienien, nənə in nukune narɪmnari me pam səməmə Kumwesən rɪno. ¹⁵ Iou iakukurən noien me səkɪmɪahə. Iakukurən mə kɪmɪahə hɪəmwhen ia nui əreusən. Hɪəpwəh nəkwieien mhəpwəh nəpənəpanien. Iakuə ko hɪəkwiei uə hɪəpənəpan ramasan. ¹⁶ Mətə kɪmɪahə hɪəreusən a, mhəpwəh nəpənəpanien, mhəpwəh nəkwieien. Ro pen takərgəvəs raka ia kɪmɪahə, ¹⁷ ti nəri nə mə hɪamənɪ mə nautə səkɪmɪahə rasori, narɪmnari me pam rarə tukumɪahə, tihətui nari riti mwɪ ti nəfe. Mətə hɪəreirei mə ia nənimək kɪmɪahə nautə səvənərahə rɪwən, nənimemɪahə rɪfwə, tɪnari rɪwən ia nɪpwramɪahə, nɪmapwmapw me ro kɪmɪahə, nərmmə hətɔni kɪmɪahə rərɪnrəhə raməpou. ¹⁸ Ro iamɪnhi irə iakaməvəhəg m kɪmɪahə mə tɪhaməkəikei mhəuvehi nəmri aean i kol tukw iou, kol i kosə pen ia nəpw rahi raka sə rərəhə məpwəh sə rəmher. Tɪho iamɪnhi irə mə nautə səkɪmɪahə trasori. Nənə tɪhaməkəikei mhəuvehi

3:8: 1Kor 16:9, Rev 2:2   **3:9:** Rev 2:9, Aes 45:14, Aes 49:23, Aes 60:14   **3:10:** Luk 21:19, 2Tim 2:12
^a **3:10:** Suatuk riti mwɪ ti nɪnɪien nəgkiariien ia vas ten rɪni iamɪnhi irə mɪnuə: “Nənə ti nəri nə mə kɪmɪahə hɪaməkwtəmɪhiri nəgkiariien səiou, mamhərəer əknekɪn ia nəpɪn me, iou mwɪ takəkwtəmɪhiri kɪmɪahə, məpwəh nəsenien hɪətɔni nəpɪn sə rɪpkə mhə tui ruvehe nərmmə me pam ia təkure tɪprənə tuhəregi nəmɪsəien irə mə trətə sas ia nahatətəien səvənərahə.”   **3:11:** Rev 2:10,16   **3:12:** Aes 62:2, 65:15, Esik 48:35, Rev 14:1, 21:2   **3:14:** Rev 1:5, 19:11, Kol 1:15   **3:15:** Röm 12:11, Rev 2:2
3:17: Hos 12:8, 1Kor 4:8, Luk 12:21   **3:18:** Aes 55:1, Jem 2:5, Rev 3:5, 4:4, Rev 16:15

nəmri tinari əpsan me tukw iou, mharkahu irə, pwəh ruvegi nīpwramiaha sə ramo naurisien ia nəmri nərmama. Nənə tihaməkeikei mhəuvehi mwi nəmri nari i ramomasan nəkwai nəmri iərmama, mahakwi nəmrimiaha irə, pwəh nəmrimiaha rətui hiətoni amasan nari.

¹⁹ Nərmama səməme iakokeikei irəha, iakaməgkiari skai mīnraha, mamərpwi atukwatukw irəha. Ro iamīnhi irə tiho rerimīaha pwəh ruvehe məpnəpan, məpwor, nənə mhərərīg ia noien ərəha me səkimīaha. ²⁰ Həregi ro! Iakamərər ia kwərūə, makunkun təpinhə ti nuvnimwəien. Trini mīnuə iərmama riti rīregi rerik, nənə məsevər ia təpinhə, iou takuvnimwə pehe kimrau min trouəni pəri nari.

²¹ Iərmama sə triskai meste naruağənien rukurau, takəseni in rəkure kimrau min ia jea səiou rouərīmənu. Tako irə rəmwhen kīno ia nīrak. Iakuvəskai raka ia naruağənien meste rukurau, nənə təkwətəkwuni iakaməkure kimrau səiou Tata ia jea səvənhi rouərīmənu. ²² Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərīg amasan ia nəgkiariien me səməme Nənīmwin Ikinan rani pen ti nakalasia me.”

4

Jea riti fwe ia neiai Kumwesən raməkure irə mamərīmənu

¹ Iakinətə pam narimnari me i, nənə məti pen mətoni təpinhə riti ia neiai raməkwağ. Nənə iərmama nəha iakuvəregi raka rerin fwe kupwən rəgkiari pehe mwi miou, rerin rupwinari rəmwhen ia reri kisipw, mīni mə, “Utə pehe ia kwopun i. Iakuə takahatən narimnari me səməme tuhəuvehi kurirə pwəh ikətoni.” ² Təkwətəkwuni mwi iakətoni vison riti Nənīmwin rəriari miou. Jea riti kərpwi ramərər ia neiai, Iəmə iti raməkure irə mamərīmənu. ³ Iəmə nəha raməkure irə ramser rəmwhen ia kəpwier amasan mi kəru jaspə mine kanilian. Nənə mərərən riti rukuraukurau ia jea səvənhi makuraan rəmwhen ia kəpwier amasan riti emeral. ⁴ Jea me nepwin mwi irəha pam twenti-fo hərər kuraukurau jea nəha. Nəmə asori me irəha pam twenti-fo kəmhəkure ia jea me nəha. Tinari me səvənraha həpsan. Ia kənkəpwənraha kəfəfau me səvəi nisīaiien kīno ia kol. ⁵ Iəmə nəha raməkure ia kurkwən mamərīmənu, nouapirien mine karuəruə mine nərkərīkien kəmhəruku pen ia jea səvənhi. Kupwən ia jea səvənhi nərami napw irəha pam sefen kəmhəuək. Nərami napw me nəha irəha nənīmwin me səvəi Kumwesən irəha pam sefen. ⁶ Nənə kupwən ia jea səvənhi nari riti mwi fwe ikin rəmwhen ia təsi, mətə rəmwhen ia klas sə rəriri məmher. Nərimiru me nepwin irəha pam kəfə kəmhərər kuraukurau jea səvənhi nukwai nənimenraha həpik ia nīpwrənraha kupwən mine kurirə. ⁷ Nərimiru me nəha sə kupwən irə rəmwhen ia laeən, sə ro kəru irə rəmwhen ia kau, sə ro kahar irə kənkəpwə rəmwhen ia kənkəpwə iərmama, nənə sə ro kəfə irə rəmwhen ia mīrup sə ramivə. ⁸ Nərimiru me nəha kəfə kuatia kuatia tərəğinraha me sikis, nənə ia reri tərəğinraha me mine təkurenraha nukwai nənimenraha həpik. Nəpīn me pam, ia nəpīn mine ia ran, irəha həpkəpwis mhə ti noskəfəien i mə, “Iəmə ikinan, Iəmə ikinan, Iəmə ikinan,

Iərīmənu Kumwesən sə rauvehi nīskaiien me pam!

In rinarə fwe kupwən, marə ipwet mine, mamevən meste trīpkiwən mhə.”

⁹ Ia nīpu naha, nārimīru me naha kamhāgnāgini Iēmā sē ramākure ia jea sāvānhi mamārimānu. Irāha kamhāsiai in, mamhāni vivi Iēmā sē ramarā ia nuk nuk me. Nāpīn irāha kamho iamīnhi irā, ¹⁰ nānā nāmā asori me naha twenti-fo heiwaiu mhānimwi nukurhunnraha ia nāmri Iēmā sē ramākure ia jea sāvānhi mamārimānu. Irāha kamhāsiai Iēmā sē ramarā ia nuk nuk me, mamhārki pen sāvānrāha kēfāfau me sāvāi nīsiaiien kupwān ia jea sāvānhi, mamhoskafā iamīnhi irā mā,

¹¹ “Iārimānu mīne Kumwesān sākīmaha ikamasan pik.

Ikīno narimnari me pam,

mesi pen nātārigien sām mo irāha kamharā.

Pwāh nāgnāginīien mīne nīsiaiien mīne nīskaiien haruvehe tukw ik ia nāpīn me.”

5

Kwāti sipsip mīne nīmwai nākukuā kinārfe

¹ Nānā iakātōni Iēmā sē ramākure ia jea sāvānhi mamārimānu in rauvehi nīmwai nākukuā riti ia rāgin mwatuk. Nīmwai nākukuā naha kīmārai pen nari ia nīkaren pāri mī, nānā kārfe kuvi tārini m sefen. ² Nānā iakātōni agelo riti nāgsen rasori ramāgkiari asori mamāni irapw mā, “Sin ratukwatukw mā treitehi raka nāri me naha sefen kīmāvi tārini nīmwai nākukuā irā nānā māsevār ia nīmwai nākukuā?” ³ Mātā iārmama riti riwān ia neiāi, uā ia tīprānā, uā ia reri tīprānā, in ratukwatukw mā ko rāsevār ia nīmwai nākukuā i kinārfe māti pen irā. ⁴ Nānā rerik rākwāpīr iakasāk ti nāri nā mā kīpkātōni mhā iārmama riti ratukwatukw mā ko rāsevār ia nīmwai nākukuā kinārfe māti pen irā. ⁵ Miregi nāmā asori me naha irāha riti rini pehe tukw iou mā, “Āpwāh nasākien. Mātōni ro. Iārmama sē rimākupwān ia kwānākwus sāvāi Kīg Tevit, kani nāghin mā ‘Laeon sāvāi Juta,’ in ruvāskai raka meste naruāgānien rukurāu. Ro pen in rukurān nuvehīien nīmwai nākukuā naha kinārfe kuvi tārini m sefen māsevār irā.”

⁶ Nānā iakāti pen mātōni kwāti sipsip riti ramārēr ipaka ti jea sāvāi Iēmā naha ramākure mamārimānu ia kurkwai nārimīru me naha kēfā mīne nāmā asori me naha twenti-fo. Kwāti sipsip naha iakātā rāmwhēn mā kinousi āpune raka. Kānkāpati sefen, nānā, nukwai nānimen sefen. Nukwai nānimen me naha irāha naha nānimwīn me naha sefen sāvāi Kumwesān in rīnārhi pen irāha hāuvān ia kwopun me ia tākure tīprānā. ⁷ Nānā kwāti sipsip naha revān ti Iēmā sē ramākure ia jea sāvānhi mamārimānu, muvehi raka nīmwai nākukuā naha kinārfe ia rāgin mwatuk. ⁸ Nāpīn ruvehi nīmwai nākukuā naha kinārfe, nānā nārimīru me naha kēfā mīne nāmā asori me naha twenti-fo hānimwi nukurhunnraha mheiwaiu ia nāmri kwāti sipsip. Irāha pam kamhāuvehi nāri kauāsī kamāni nīpu irā, mamhāuvehi mwi pesin me kīno ia kol. Pesin me naha kamhāuvehi hāukuār ia nīmwākmwāki nari kauvāni nīpekīn rapein amasan. Nise nāpw irā rāmwhēn ia nāfwākiien me sāvāi nārmama me sāvāi Kumwesān. ⁹ Irāha kamhoskafā ia nīpu vi riti, mamhāni mā, “Ratukwatukw mā ik tikuvehi nīmwai nākukuā i kinārfe, nānā māsevār irā.

Ik ikāmwhēn ti nāri nā mā kinousi āpune ik,

nənə nitem sə rinau ikuvehi nəmri nərmama me irə, irəha səvəi Kumwesən.

Irəha nərmama səməme haməuku pen ia kwənəkwus me pam, mine nəgkiariien me pam, mine teki nərmama me pam, mine tənəmtənə me pam.

10 Ik ikino irəha həuvehe mhəmwhen ia kig me mine pris me ia nəmri Kumwesən səkimaha, nənə irəha tuhərimənu ia tiprənə.”

11 Nənə iakəti pen miregi reri nagelo me həpik həpik. Irəha kamhərer kuraukurau ia Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu, mine nərimiru me, mine nəmə asori me. Nagelo me nəha irəha taosen m taosen uə ten-taosen m ten-taosen, 12 kamhoskafə əpwəmwis, mamhəni mə, “Kwəti sipsip sə kinousi əpune, in ramasan pik.

Pwəh niskaiien, mine nautə, mine nukurəniien, mine nərimənuien, mine nisaiien, mine nasoriien, mine nəgnəginiiien həuvən tukwe in ia nəpin me.”

13 Nənə iakregi narimnari me pam səməme Kumwesən rino ia neiai, ia təkure tiprənə, ia reri tiprənə, ia reri təsi, iakregi narimnari me pam səməme kamharə ia kwopun me nəha kamhoskafə, mamhani nipu mə,

“Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu mine kwəti sipsip, pwəh nəgnəginiiien, mine nisaiien, mine nasoriien, mine niskaiien, həuvən ti niraui nuk nuk me.”

14 Nənə nərimiru me nəha kefə həni mə, “Pwəh ro iamihni!” Nənə nəmə asori me hənimwi nukurhunraha mheiwaiu, mhəuvei pen nisaiien səvənraha minrau.

6

Kwəti sipsip rəsevər ia nimwai nəkukuə sə kinərfe

1 Ia nəpin nəha iakəti pen mətoni kwəti sipsip reitehi raka nəri nəha riti sə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə riti nəgkiari rerin rupwinari rəmwhen ia karuəruə mini mə, “Uvehe!” 2 Nənə iakəti pen mətoni hos əpsan riti. Iəmə sə raməkure irə rauvehi nifagə. Kuvei pen kəfəfau səvəi nisaiien min. In rier mamevən rəmwhen iərmama riti sə rinaruagən pam, nənə traruagən mwī muvehi irəpw niskaiien səvəi nərməpə.

3 Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kəru irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kəru irə rini mə, “Uvehe!” 4 Nənə hos riti mwī ruvehe hos əruerəv. Iərmama sə raməkure irə kuvei pen nau asori riti səvəi naruagəniien min. Kinəsəni in mə trevən mo nərmama ia təkure tiprənə haruagən mhousi əpune irəha me.

5 Nənə kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro kahar irə kiməvi tərini nimwai nəkukuə irə. Meitehi raka pam, nənə iakregi nərimiru me nəha kefə sə ro kahar irə rini mə, “Uvehe!” Nənə iakəti pen mətoni hos pitəv riti. Iərmama sə raməkure irə rauvehi nəri sə kaməkiri nari irə. 6 Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia kurkwai nərimiru me nəha kefə, mamini mə, “Evən. Kinəsəni ik mə tiko nukumhə ravən ia tənəmtənə me. Nərmama tuhərarki mane asori ti nuvehiiien nəveginiiien rouihi a. Mətə tikəpwəh nourahaiien nukune nei me

naha olif kamo oel ia nukwan mine nukune nakwus me naha krep kamo waen irā.”

⁷ Nānā kwāti sipsip reitehi raka nari sē ro kefā irā kimāvi tārini nīmwai nākukua irā. Meitehi raka pam, nānā iakregi nārimiru me naha kefā sē ro kefā irā rini mā, “Uvehe!” ⁸ Nānā iakāti pen mātoni hos amrakw riti. Iarmama sē ramākure irā naghin nē Noien Iarmama Remhā. In riti naghin nē Imwei Nākur Hāuvamhā rakurirā irā rauevān. Kināsēni pen narmama pam ia tākure tīpṛānā ia rāginrau. Irau troueven rouāvsini irāha kefā kefā, rouo kuatia remhā rouāpwāh kahar kamharimiru. Nepwīn tuhemhā ia naruagānien. Nepwīn nāveginien triwān ti nīrāha hemhā. Nepwīn nemhāien truvehi irāha hemhā. Nepwīn nari āpṛmin me tuhahi āpune irāha.

⁹ Nānā kwāti sipsip reitehi raka nari sē ro krirum irā kimāvi tārini nīmwai nākukua irā. Meitehi raka pam, nānā iakāti pen fwe nisui nifatā pīrapw mātoni narmama sēmāme kinousi āpune irāha ti nari nē mā kamhāni irapw nāgkiariien sāvai Kumwesān, mamhāni mā in ro nīpārhiēnien. ¹⁰ Irāha kamhākwein āpwāmwis mā, “Iarimānu asori. Ik Iāmā ikinan. Ik nīpārhiēnien. Narmama ia tākure tīpṛānā hānousi āpune kimaha. Ikafwini mā tinesān ikāpṛwīn pen noien ārāha sāvānraha?” ¹¹ Irāha hāni iamīnha irā, nānā kuvei pen tinari āpsan mīnraha kuatia kuatia, kini pen ti nīrāha i mā tuhapwis ouihī a mwi meste tukukupwān kousi āpune pam piāvnraha me nepwīn mwi sēmāme hānamo tukwini pāri nari irāha mīnraha fwe kupwān.

¹² Nānā kwāti sipsip reitehi raka nari sē ro sikis irā kimāvi tārini nākukua irā. Meitehi raka pam, nānā iakāti pen mātoni nīmwnīmwiēn asori riti ravān. Meri ruvehe mīpītāv mīpītāv. Mākwā ruvehe māruerāv rāmwhēn ia netā.

¹³ Nānā kāmāhau me fwe irānhā ia neiāi hāsas mheiwaiu ia tīpṛānā rāmwhēn ia nei riti nīmātagi asori rikiuikiu irā nukwan me hāsas. ¹⁴ Kāpuapen ruvehe mīwān māmwhēn ia nīmwai nākukua iarmama ruvehi mārfē raka i. Nānā tākuar me mine tānā āmweris me haraka ia tāmwhēkinraha me.

¹⁵ Nānā kīg me ia tīpṛānā, mine iēni me, mine nāmā asori me sāvai naruagān me, mine narmama nautā sāvānraha rasori, mine narmama nāgsēnraha rasori, irāha mine narmama pam nari auer a mā irāha slef uā hāpko mhā irāha slef, hāuvān ia tākuar me mhārkwafā ia nīpāgi kāpwier me mine reri kāpwier me, ¹⁶ mamhākwein pen tākuar me mine kāpwier me mamhāni mā, “Tiho mhāsas mhākure tārini kimaha, mhārkwafā kimaha, pwāh iāmā naha ramākure ia jea sāvānhi māmarimānu rāpwāh nātoniēn kimaha, pwāh niēmaha sāvai kwāti sipsip rāpwāh nesteiēn kimaha. ¹⁷ Kwa nāpin asori sāvai niēmaha sāvānrau ruvāuvehē. Sin naghin ko rārer irapw?”

7

Agelo rāmri pen mak sāvai Kumwesān ia nākur Isrel irāha pam 144,000

¹ Kurirā ia narimnari me i iakātoni nagelo me kefā kamhārer ia tākure tīpṛānā i riti ia nīkaren pesu, riti ia nīkaren parei, riti ia nīkaren pṛehi, riti ia nīkaren peraha. Irāha kamhākwtāmhirī nīmātagi me pam naha kefā mā nīmātagi triwān ia tākure tīpṛānā mine tāsi mine nei me. ² Nānā iakāti pen mātoni agelo riti mwi ruku peraha mauvehi nari riti tromak ia narmama irā trahātān pen mā Kumwesān sē ramīru sāvānhi me narmama me nē irāha.

6:8: Jer 15:1-3, Esik 5:12,17, Esik 14:21, Esik 33:27   **6:10:** Rev 16:7, Dut 32:43, Sam 79:10   **6:11:** Rev 3:18, 7:9,13, Rev 19:14   **6:12:** Mat 24:29, Wok Me 2:20, Rev 8:12   **6:13:** Aes 34:4   **6:14:** Aes 34:4, Rev 16:20   **6:15:** Aes 2:10,19,21   **6:16:** Luk 23:30, Rev 4:2,10   **6:17:** Joel 2:11, Neham 1:6, Mal 3:2   **7:1:** Jer 49:36, Dan 7:2

Agelo i rækwein əpwəmwis nagelo me nəha kefə səməme kinəsəni irəha mə tuhouraha tīprənə mine təsi. ³ In rini pen ti nirəha i mə, “Həpəpim narakaien nīmətəgi pwəh rəpwəh nourahaien tīprənə mine təsi mine nei me. Pwəh iako pen raka mak səvəi Kumwesən səkitaha ia nipwənai iotukwininari me səvənhi me.” ⁴ Nənə iakregi kini nərmama me nəha səməme həuvehi mak səvəi Kumwesən irəha pam wan-hantret-foti-fo-taosən. Nərmama me nəha komak ia nirəha həuku pen pam ia kwənəkwas me səvəi nəkur Isrel.

⁵ Ia kwənəkwas səvəi Juta, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkwas səvəi Rupen, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkwas səvəi Kat, nərmama irəha pam twelef-taosən.

⁶ Ia kwənəkwas səvəi Aser, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkwas səvəi Naftali, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkwas səvəi Manase, nərmama irəha pam twelef-taosən.

⁷ Ia kwənəkwas səvəi Simeon, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkwas səvəi Livae, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkwas səvəi Isakar, nərmama irəha pam twelef-taosən.

⁸ Ia kwənəkwas səvəi Sepulun, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Ia kwənəkwas səvəi Josef, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Nənə, ia kwənəkwas səvəi Penjamin, nərmama irəha pam twelef-taosən.

Nərmama həpik tinari səvənraha rəpsan

⁹ Kurirə ia narimnari me i iakəti pen mətoni nərmama həpik ko kīpkəvsini pam mhə irəha. Irəha haməuku pen ia tənəmtənə me pam, mine kwənəkwas me pam, mine teki nərmama me pam, mine nəgkiariien me pam. Kamhərer ia nəmri İəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu mine ia nəmri kwəti sipsip. Irəha kamharkahu tinari əpsan me, mamhəuvehi nīmwai nəmwir me ia rəginraha, ¹⁰ mamhəkwein əpwəmwis mamhəni mə,

“Kumwesən səkimaha sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu irau kwəti sipsip, irau nəha krino suatuk ti nuvehimiruien kitaha!”

¹¹ Nagelo me pam hərer kuraukurau ia jea Kumwesən raməkure irə mamərimənu, nənə, mhərer kuraukurau mwī ia nəmə asori me, mine nərimiru me nəha kefə. Nənə irəha hənīmwi nukurhunraha kupwən ia jea səvəi Kumwesən, mheiwaiu nənimenraha rirapi tīprənə, nənə, mamhəsiai in, ¹² mamhəni mə,

“Pwəh ro iamīnhi!

Pwəh nini viviiēn, mine nəgnəginiiēn,

mine nukurəniēn, mine tanak, mine nisiiēn,

mine nərimənuēn, mine niskaiēn,

həuvən ti Kumwesən səkitaha ia nuk nuk me.

Pwəh ro iamīnhi!”

¹³ Nənə nəmə asori me nəha riti ia nirəha rəres iou mə, “Nisimə nəha kamharkahu ia tinari əpsan me? Irəha haməuku pəku?”

¹⁴ Miregi iakini mə, “İəmə asori. Ik a ikurən.”

Miregi rini mə, “Irəha nərmama me nəha səməme kamhəier ia nəpīn nəha kiməni mə truvehe nərmama tuhəregi nəmisəien irə rasori pik anan. Irəha hənaiquas ia tinari me səvənraha mhə həpsan ia nite kwəti sipsip.

¹⁵ Ro pen irəha kamhərer ia nəmri Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu. Irəha hənwhen ia pris me səməme kamho tukwini pen nari

min ia nāpin mine ia ran ia nākawai nimwə səvənhi. Nənə Kumwesən sə raməkure ia jea səvənhi mamərimənu in trəuiui irəha nāpin me pam.

¹⁶ Nukumhə tripkahi mhə mwi irəha.

Irəha tuhəpkəkəkwa mhə mwi.

Nukwəsikər tripkənhi mhə irəha,

uə nāpnāpanien asori səvəi meri tripkənhi mhə irəha,

¹⁷ ti nəri nə mə kwəti sipsip nəha ia kurkwai jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu in trətui amasan ti nirəha rəmwhen iərmama riti sə ramətui amasan ti sipsip me səvənhi.

In triri irəha mhəuvən ti nəmri nuimiru me.

Nənə Kumwesən trirai raka pam nise nəmrinraha. ”

8

Kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nimwai nəkukua irə

¹ Nāpin kwəti sipsip reitehi raka nəri sə ro sefen irə kiməvi tərini nimwai nəkukua irə, nənə kwənamriq fwe ia neiai meste nipəri aoa riti.

² Nənə iakətoni nagelo me nəha sefen səməme kamhərer ia nəmri Kumwesən ia nāpin me kiməpeki pen kisipw kuatia kuatia minraha.

³⁻⁴ Agelo riti mwi nəha ikin rauvehi nari riti kino ia kol. Nəri nəha rukuər ia nimwəkmwəki nari kauvani nipekin rapein amasan. Kuvei pen nimwəkmwəki nari nəha min mə truvani ia təkure nifatə nəha kino ia kol ramərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu pwəh nise napw irə rousəsimmwin irəha nəfwakiiien me səvəi nərmama me pam səvənhi. Ro iamnhi irə agelo nəha ruvehe mərəer pen ia nifatə nəha, muvani nimwəkmwəki nari nəha ripik, nənə nise napw irə rousəsimmwin irəha nəfwakiiien me səvəi nərmama me səvəi Kumwesən, həutə ia nəmri Kumwesən. ⁵ Nənə agelo nəha ruvehi nukumhəv rauək ia təkure nifatə, mərki pen i ia nəri nəha in rauvehi rukuər, mərarki irapw ia təkure tiprənə i, nənə nouapirien rəhiapw, karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkarikien, nimwnimmwien ravən.

Kisipw me irəha pam sefen

⁶ Nənə nagelo me nəha sefen səməme kamhəuvehi kisipw kamhəpnəpenə ti nəseien kisipw. ⁷ Nagelo me nəha sə kupwən rəse kisipw səvənhi, nənə aes mine napw mine netə ho a kərapu irə kətəgi irapw ia tiprənə i. Ruək mahi nipəri tiprənə, məpwəh nipərin kəru, nənə mahi nei me nipərinraha kuatia, məpwəh nipərinraha kəru, nənə mahi pam nurhi merə me.

⁸ Agelo sə ro kəru irə rəse kisipw səvənhi, nənə nari riti rəmwhen ia təkurə asori rauək kararki pen ia təmwei təsi. Nənə nipəri təsi kwatia ruvehe mo netə irə, nipərin kəru krouamasan. ⁹ Nərimiru me ia təmwei təsi nipərinraha kuatia hemhə, nipərinraha kəru kamhəmuru, nənə nitətə me səməme kamhəiu ia təsi ko koeite irəha pam kuai irəha ia kusen kahar harəmnəmwhen a kusen kuatia ruvehe mərəha kəru krouamasan.

¹⁰ Agelo sə ro kahar irə rəse kisipw səvənhi, nənə kəməhau asori riti rauək rəmwhen ia kwənhiə rier raka ia neiai, meiwaiu məsas pen ia nui aris me mine nəmri nui me, mouraha nipərin riti məpwəh kəru krouamasan a.

¹¹ Kəməhau nəha nəghin nə Nəfiəien. Nui me nəha reste irəha həuvehe mhəfiə. Nənə nərmama həpik hemhə ti nəri nə mə hənimmwi nui əfiə.

¹² Agelo sə ro kefə irə rəse kisipw səvənhi, nənə nari riti ro meri mine məkwə mine kəməhau me ro pen həpwəh nuəkien ia nəpən pekin. Ia ran meri rauək ia nīpərin kəru, məpwəh nuəkien ia nīpərin kuatia. Ia nəpən məkwə mine kəməhau me kəmhəuək ia nīpərin kəru, məpwəh nuəkien ia nīpərin kuatia.

¹³ Nənə iakəti pen mətoni mirup riti ramivə irənhə ia nīmagouagou. Iakregi ramasək əpwəmwis, mamini mə, “Aueh! Aueh! Aueh! Nagelo mirəhar nəha na tuharəse kisipw me səvənrahar. Trərəha anan tukumiaha nərmama səməme hiamarə ia təkure tīprənə.”

9

¹ Agelo sə ro krirum irə raməse kisipw səvənhi, nənə iakətoni kəməhau riti rukrutə ia neiai mīmwei irapw ia təkure tīprənə. Kiməuvei pen ki riti min. Ki nəha səvəi nəsevariən ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. ² Kəməhau nəha rəsevər ia nīpəg nəha nənə nise napw ruku pen fwe ikin mutə rəmwhen ia nise napw sə rasori pik anan. Meri mine nīmagouagou kroupitəv ia nise napw sə ruku pen ia nīpəg nəha. ³ Nənə kəmhəvt me həier raka ia nise napw nəha mheiwaiu ia tīprənə. Kiməuvei pen niskaiien mīnraha mə tuhəpi nərmama ia nīpikinraha, mho nəmisəien mīnraha rəmwhen ia mimi nəha skopion sə ramərkou ia tīprənə. ⁴ Kiməni pen ti kəmhəvt me i mīnuə tuhəpwəh nourahaien nurhi mine nei me mine narimnari me səməme kəmhəuverə ia təkure tīprənə, mətə tuhouraha əpa nərmama me nəha səməme mak səvəi Kumwesən riwən ia nīpwənənraha. ⁵ Kīnəsəni irəha mə tuhəpi nərmama mho nəmisəien mīnraha meste məkwə krirum, mətə tuhəpwəh nəpi əpuneien irəha. Nəmisəien nəha tuharegi rərəha irə rəmwhen ia nəmisəien səvəi mimi nəha skopion nəpən rəpi iərmama riti. ⁶ Ia nəpən me nəha nərmama tuhətui suatuk ti nəmhaien, mətə ko həpkətoni mhə. Tuhoikeiki mə tuhemhə, mətə ko həpkemhə mhə.

⁷ Kəmhəvt me nəha, iakətə irəha həmwən ia hos me kəmhərer mwatuk ti naruaɡəniən. Ia nukwənənraha kəfəfau me həmwən ia kəfəfau səvəi nīsiaiien kīno ia kol. Nənimenraha rəmwhen ia nəmri nərmama. ⁸ Nukwənənraha rəpwəmwis rəmwhen ia nukwəne pran. Revīnraha rəhiə rəmwhen ia revī laeon. ⁹ Səvənraha karkahu kīno ia əean kəmhəvegi kwənpwenhīnraha irə səvəi naruaɡəniən. Tərəginraha kəmhəpuk pik rəmwhen hos me səməme kəmhəvkəkīni kat me mamhaiu mamhəuəvən ti naruaɡəniən. ¹⁰ Nīpikinraha ro revīn irə rəmwhen ia nīpiki mimi nəha skopion. Niskaiien səvənraha tuho nəmisəien m nərmama irə meste məkwə krirum raməmak ia nīpikinraha. ¹¹ Səvənraha riti nəha ikin iəmə asori ramərimənu ia nīrəha. In nə agelo səvəi nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. Ia nəɡkiariien Hipru nəɡhi agelo nəha Apoton. Ia nəɡkiariien Krik nəɡhīn nə Apolion (nīpwran mə Kərietaha).

¹² Aueh! Nərəhaien kupwən ruvehe muvəvən. Mətə aueh, aueh, hətə ro! Nərəhaien kəru mi nəha ikin tROUPKUVEHE MWI.

¹³ Agelo sə ro sikis irə rəse kisipw səvənhi, nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia nīpəsegi nifatə nəha kefə sə kīno ia kol ramərer kupwən ia Kumwesən. ¹⁴ Reri iərmama nəha rəɡkiari m agelo i ro sikis irə sə rauvehi kisipw nəha, mīni pen tukwe in mə, “Fi nari ia nagelo me nəha kefə səməme kīnərihi irəha fwe kupwən kəmhəfə fwe nui aris asori nəha Iufretes.” ¹⁵ Ro

iaminhi irə kifi nari ia nagelo me naha kefa. Kinəpnəpenə raka ia nagelo me naha kamheitenhi aoa naha, nəpin naha, məkwə naha, mine nuk naha, mə tukifi nari ia nira ha həvən mhəvsini pam nərmama ia təkure tīprənə, mhəuai irəha ia kusen kahar harəmməwhen a, mhousi əpune riti mhəpwəh kəru. ¹⁶ Nənə iakregi kini mə naruağən me səvənraha səməme kamhəkure ia hos irəha pam tu-hantret-milian.

¹⁷ Ia vison səiou iakətoni hos me naha mine nərmama səməme kamhəkure ia hos me. Irəha harkahu ia tinari səvəi naruağənien kino ia aean, mhəvegi kwənpwenhinraha irə. Tinari me naha rəruerəv, mo plu, makwes. Kənkəpwə hos me naha həmwhen ia kənkəpwə laeon me. Napw mine nise napw mine təpisi ərəha kamharuku pen ia nīpəgi nəkwanraha mamharier ¹⁸ mharousi əpune pam nərmama ia tənəmtənə me ia kusen kuatia mharəpwəh kusen kəru. ¹⁹ Niskaiien səvəi hos me naha in naha ia nīpəgi nəkwanraha mine nīpikinraha, ti nəri nə mə nīpikinraha rəmwhen ia snek sə ro kənkəpwə ia nusvenhin. Ia nīpikinraha me ho nəmisəien m nərmama.

²⁰ Mətə nərmama me i səməme nərpwinien mirəhar naha harəpwəh nousi əpuneien irəha, irəha həpkəpwəh mhə kumwesən eikuə me naha həno ia rəginraha. Irəha kamhəmwur pen a mamhəfwaki pen m nəremhə me mine nənimwi nari me səməme kino ia kəruətərei mine nei, kino mwi ia aean me i kol, silva, mine pras. Irəha nənimwi nari me a. Həpkətoni mhə nari, mhəpkregi mhə nari, mhəpkəvən mhə. ²¹ Nərmama me i həpkəpwəh mhə noien ərəha me nəpwin mwi səvənraha. Mətə kamhəmwur pen a mamhousi əpune nərmama, mamho nahak mine noien səvəi klepa, mamhakres, irəha nərman mine nīpran kamhəiri əpnəpen irəha me.

10

Agelo sə rauvehi kwəti nimwai nəkukuə riti kinərfə

¹ Nənə iakətoni agelo riti mwi nəgsen rasori rukrutə ia neiai meiwaiu pehe. Nəpuə riti ruvegi nīpwrən. Mərarən riti rukurakurau ia kənkəpwə. Nənimen raməhiapw rəmwhen ia meri. Nisun mi krouəmwhen ia pos asori mi krauuək. ² Kwəti nimwai nəkukuə riti sə kinərfə raməmak ia rəgin. In ruvi atukw i, mərpwi pəri nisun mi mwatuk ia təsi nənə nīkaren mour ia tīprənə, ³ mərə məkwein əpwəmwis, rerin rəmwhen ia laeon sə ramasək asori. Nəpin rəkwein iamini, karuəruə rəkwəpahar m sefen. ⁴ Karuəruə rəkwəpahar raka m sefen, iakəpnəpenə mə takrai pen ia nəkukuə nəgkiariien sə rani, mətə iakregi reri iərmama riti rukrutə ia neiai mamini mə, “Ərkwafə ia nəgkiariien i karuəruə rani, məpwəh nīrai penien ia nəkukuə.”

⁵ Nənə agelo sə iakətoni ramərer pen ia təsi mine tīprənə ruvehi utə rəgin mwatuk mahatən pen fwe ia neiai, ⁶ mīni mə, “Kumwesən ramərə ia nuk nuk me. In rino neiai, tīprənə, təsi, mine narimnari me pam səməme kamharə ia nīrəhar. Iakani kwəsuahi ia nəghin mə nəpin ruvəkwwakwa. Kumwesən ko rīpkəfwini mhə mwi, ⁷ mətə nəpin agelo sə ro sefen irə trəse kisipw səvənhi, nəgkiariien naha Kumwesən rīnərkwafə nīpwrən truvehe mukuə rosi in rīmāni pen ti iotukwininari me səvənhi profet kupwən me.”

⁸ Nənə iakregi mwi reri iərmama naha ruku pen ia neiai mani pehe tukw iou i mə, “Evən muvehi nimwai nəkukuə naha sə kinərfə raməmak ia rəgi agelo naha ramərer pen ia təsi mine tīprənə.”

⁹ Ro iam̄nhi irā iakev̄ən m̄ares pen agelo n̄aha m̄a truvei pehe miou n̄imwai n̄akukuā oūihi n̄aha s̄a kin̄arfe. In r̄ini pehe tukw iou i m̄a, “Tikuvehi m̄ani. Trouaha tip̄wim, m̄at̄a ia n̄akwam tikregi r̄asien r̄əmwhen ia sukapak.”

¹⁰ N̄an̄a iakuvehi raka n̄imwai n̄akukuā oūihi n̄aha s̄a kin̄arfe ia r̄agi agelo, m̄ani. Iakam̄ani m̄iregi ia n̄akwak r̄asien r̄əmwhen ia sukapak, m̄at̄a n̄əp̄in iak̄atigai pam, n̄an̄a iakregi tip̄wik ruvehe m̄ar̄aha. ¹¹ N̄an̄a k̄ini pehe tukw iou i m̄a, “Tikam̄ekeikei m̄agkiari m̄wi r̄əmwhen ia profet, m̄ini irapw n̄afe treste n̄ərmama h̄əp̄ik, n̄ərmama ia teki n̄ərmama s̄əp̄əms̄əp̄ə, m̄ine kw̄ən̄akwus me s̄əp̄əms̄əp̄ə, m̄ine n̄əgkiariien me s̄əp̄əms̄əp̄ə, m̄ine kig me.”

11

Īəm̄a mi k̄əru kroūərer irapw ti n̄əgkiariien p̄ər̄hien

¹ Ia n̄əp̄in n̄aha kuvei pehe nari riti miou r̄əmwhen ia niq̄ kauvehi mak s̄əv̄əi nari ir̄a, n̄an̄a k̄ini pehe tukw iou i m̄a, “Ev̄ən muvehi mak s̄əv̄əi n̄imw̄ə s̄əv̄əi Kumwes̄ən m̄ine n̄ifat̄ə s̄əv̄ənhi, m̄əvsini n̄ərmama s̄əm̄əme kamh̄əfwaki fwe ikin. ² M̄at̄a tik̄əpw̄əh nuvehiien mak ia n̄ikare n̄imw̄ə n̄aha iruā. Tik̄əpw̄əh nuvehiien mak s̄əv̄ənhi, ti n̄əri n̄ə m̄a kuv̄əupei pen raka kwopun n̄aha m̄ n̄ərmama h̄əreirei Kumwes̄ən,^a n̄an̄a ir̄əha tuheiv̄ə testesi taon ikinan s̄əv̄ənhi meste m̄əkw̄ə foti-tu.” ³ Iou tak̄ər̄hi pen iər̄man mi k̄əru s̄əiōu s̄əm̄əmi kroūərer irapw tukw iou. Īəm̄a mi n̄aha trouarkahu tinari s̄ə rahat̄ən pen m̄a krauas̄ək ti n̄ər̄əhaien, n̄an̄a rouar̄ə roūəvisau irapw n̄əgkiariien s̄ə takuvei pen m̄inrau meste n̄əp̄in ir̄əha pam wan-taosen tu-hantret-sikisti. ⁴ Irau n̄aha nukune nei mi olif, m̄ine n̄əri mi laet ram̄əkuə ut̄a ia n̄irau s̄əm̄əmi kroūərer ia n̄əmri Kumwes̄ən Īərim̄ənu s̄əv̄əi tip̄r̄ən̄ə. ⁵ Tr̄ini m̄inūā iər̄mama riti ram̄əmwur m̄a trouaha irau, n̄an̄a n̄ərami napw truku pen ia n̄ip̄əgi n̄əkwanrau mier mahi əpune n̄ərmama s̄əm̄əme ham̄əmw̄əki irau. Iər̄mama s̄ə ram̄əmwur m̄a trouaha irau tram̄əkeikei memh̄ə iam̄in̄ha ir̄ə. ⁶ Īəm̄a mi n̄aha krauvehi n̄iskaiien ti n̄əsis̄əgien ia n̄əp̄uā m̄a nes̄ən tr̄əpw̄əh nauarien n̄əp̄in irau krauni irapw n̄əgkiariien me s̄əv̄əi Kumwes̄ən. Irau krauvehi m̄wi n̄iskaiien ti nuvsiniien n̄ui me h̄əuvehe mh̄o net̄ə ia n̄ir̄əha, n̄an̄a rouukur̄ən m̄wi nuvehi peheien nemh̄əien me s̄əp̄əms̄əp̄ə h̄əuvehe m̄houraha n̄ərmama ia t̄akure tip̄r̄ən̄ə i. Irau krouukur̄ən noien narim̄nari me n̄aha ia n̄əp̄in me a r̄əmwhen m̄a irau kraukeikei.

⁷ N̄əp̄in irau krouni irapw pam raka n̄əgkiariien s̄əv̄ənrau, n̄an̄a n̄ərim̄iru fwe ia n̄ip̄əg s̄ə rameiwaiu nukunen riw̄ən, in trukrirapw mut̄ə maruaḡən m̄inrau, muvehi irapw n̄iskaiien s̄əv̄ənrau, mousi əpune irau. ⁸ N̄ip̄wranrau mi trouam̄ak ia suatuk s̄əv̄əi taon asori n̄aha, kwopun n̄aha k̄in̄əru i t̄ərii pen Īərim̄ənu s̄əv̄ənrau ia nei kamarkuau ikin. K̄im̄əvsini n̄əghi taon n̄aha k̄ini m̄a “Sotom” uā “Ijip” ramahat̄ən pen n̄ər̄əhaien ia kwopun n̄aha. ⁹ N̄an̄a n̄ərmama s̄əm̄əme ham̄əuku pen ia teki n̄ərmama me s̄əp̄əms̄əp̄ə, m̄ine n̄əgkiariien me s̄əp̄əms̄əp̄ə, m̄ine kw̄ən̄akwus me s̄əp̄əms̄əp̄ə, tuh̄əsp̄au ia n̄ip̄wranrau meste n̄əp̄in kahar m̄ine n̄ip̄ərin, n̄an̄a, kip̄k̄əseni mh̄ə n̄ip̄wranrau m̄a tukin̄im̄wi. ¹⁰ N̄ərmama me ia t̄akure tip̄r̄ən̄ə tuhagien p̄əri, mh̄o lafet, mh̄əriari pen narim̄nari amasan me m̄inraha me, ti n̄əri n̄ə m̄a profet k̄əru n̄aha s̄əm̄əmi kr̄ino n̄əmis̄əien asori m̄ n̄ərmama ia t̄akure tip̄r̄ən̄ə krouvam̄h̄ə.

10:9: Esik 2:8; 3:1-3   **11:1:** Esik 40:3, Sek 2:1-2   **11:2:** Luk 21:24, Rev 12:6, 13:5   **a 11:2:** N̄ərmama h̄əreirei Kumwes̄ən. Suatuk riti m̄wi ti n̄iniien n̄əgkiariien n̄aha in i m̄a “N̄ərmama ia t̄ən̄əmt̄ən̄ə me” uā “N̄ərmama ripko mh̄ə ir̄əha n̄əkur Isrel.”   **11:4:** Sek 4:3,11-14   **11:5:** 2Saml 22:9, 2King 1:10, Sam 97:3, Jer 5:14   **11:6:** 1King 17:1, Eks 7:17-20, 1Saml 4:8   **11:7:** Dan 7:21, Rev 12:17, Rev 13:1,7, 17:8   **11:8:** Luk 13:34

¹¹ Mətə nəpin kahar mine nīpərin ruvehe mukurau, nənə iakətoni Kumwesən ruvei pen nīmīruvien mīnrau kroueiahaḡ mwi rouərer ia nisunrau. Nənə nərmama me pam səməme hətōni irau həhekīr asori.
¹² Nənə irəha həregi reri iərmama riti rupwinari ruku pen ia neiai mīni pen ti nīrau i mə, “Rouutə pehe i.” Nənə nəpuə riti ruvehi irau mutə mevən ia neiai. Nərmama səməme kamhəmwəki irau kamhərer mamhətōni irau krautə.

¹³ Ia nəpin nəha təkwtəkwuni a mwi nīmwnīmwiēn asori riti ravən, makīə fifi nari ia kwopun kuatia ia taon nəha, məpwəh kwopun naen hamasan. Nīmwnīmwiēn ravən nərmama sefen taosen hemhə. Nərmama me pam səməme həpkemhə mhə həhekīr mhətəmnīmwiēn, mhəuvehi utə nəghi Kumwesən sə ramarə ia neiai.

¹⁴ Aueh, nərhəaiēn sə ro kəru irə ruvehe muvavən! Mətə aueh, hətə ro, nərhəaiēn sə ro kahar irə tīpko mhə tui ruvehe!

Agelo sə ro sefen irə rəse kisipw səvənhi

¹⁵ Agelo sə ro sefen irə rəse kisipw səvənhi, nənə iakregi nərmama nepwīn fwe ia neiai kamhəgiari rerīnraha rupwinari mamhəni mə,
 “Nərimənuēn kamərimənu irə ia təkure tīpənə i təkwtəkwuni ruvehe məmāk ia rəgi Kumwesən səkitaha mine Kristo səvənhi.

Nənə in trərimənu ia nuk nuk me.”

¹⁶ Nənə nəmə asori me nəha twenti-fo səməme kamhəkure ia jea me səvənraha ia nəmri Kumwesən hənīmwi nukurhūnraha mheiwaiu, mhəuvei pen nisīaiēn səvənraha revən tukwe, ¹⁷ mamhəni mə,
 “Iərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiēn me pam.

Ik ikinarə fwe kupwən muvehe meste mwi ipwet mine.

Kimaha iahaməni tanak tukw ik,
 ti nəri nə mə ikiməuvehi niskaiēn asori səim,
 nənə mīnamərimənu nəha təkwtəkwuni.

¹⁸ Nərmama ia tənəmtənə me niemaha rəpi pik irəha,
 mətə niemaha asori səim ruvəuvehe.

Rino nəpin səim tikəkiri nərmama səməme həuvamhə,
 mərəku pen səim iotukwininari me, profet me mine nəkur ikinan me,
 mine nərmama me pam səməme kamhəsiai nəghim,
 nəri auə a mə irəha kamhəuvehi nasoriēn uə həpkuvehi mhə nasoriēn.
 Nənə rino nəpin səim tikouraha nərmama me nəha səməme kamhouraha nari ia təkure tīpənə.”

¹⁹ Ia nəpin nəha kəsevər ia nīmwə səvəi Kumwesən fwe irənhə ia neiai. Ia nəkwai nīmwə nəha kətoni pokis səvəi nəgkiariēn i Kumwesən rinərihi tərini əknekīn. Nənə nouapiriēn rəhiarpw, karuəruə rərkwəpahar, kregi nərkərikiēn, nīmwnīmwiēn ravən, aēs rəsas rəmwhēn ia nesən asori.

12

Pran riti mine snek asori riti

¹ Nənə kətoni nīmtətiēn asori riti rier irapw fwe ia nīmāgouagou. Pran riti rarkahu ia meri rəmwhēn ia tīnari səvənhi, mərpwi utə nisun mi ia məkwə, nənə məfəfau ia kəfəfau riti səvəi nisīaiēn kīno pen kəməhau twelef irə. ² Prən nəha ramregi nəmisəiēn mamasək əpwəmwis ti nəri nə mə rino tīpwin na

11:11: Esik 37:5,10   **11:12:** 2King 2:11   **11:13:** Rev 8:5, 16:18   **11:14:** Rev 9:12   **11:15:** Eks 15:18, Sam 10:16, Dan 2:44, Obad 21   **11:16:** Rev 4:4,10   **11:17:** Rev 1:4,8, 15:3   **11:18:** Sam 2:1, 46:6, Rom 2:5, Rev 10:7, 19:5, Sam 115:13   **11:19:** Hip 9:4, Rev 8:5, 15:5, Rev 16:21   **12:2:** Maeka 4:10

træræhi tini. ³ Nænæ nimtætien riti mwi rier irapw ia nimagouagou. Iakæta snek asori riti rærueræv. Kænkapwæ iræha pam sefen. Kænkæpati iræha pam ten. Nænæ kæfæfau pen kæfæfau sævæi nisaiien ia kænkapwæ me. ⁴ Nipikin reiesi raka kuse kæmæhau riti mæpwæh kusen kæru. Sæmæme næha nipikin reiesi raka iræha hasas ia tækure tiprænæ. Nænæ snek asori næha revæn mærer kupwæn ia pran næha na træræhi iækunouih i mæ næpin tini trætui snek asori næha træni. ⁵ Præn næha ræræhi tini iærman. In iærman sæ truvehi næri skai ræmwhen ia nep ramahatæn pen nasoriien sævæi kig, rauvehi mamærimænu ia nærmama ia tænamtænæ me pam. Næpin tini præn næha rinætui raka, nænæ Kumwesæn ruvehi in, muvehi utæ irænhæ ia jea sævænhi mæ trærimænu. ⁶ Nænæ præn næha rap mevæn fwe kwopun akwesakwes. Kwopun riti fwe ikin Kumwesæn rinæpnæpenæ raka ti præn næha mæ træræ ikin. Tukætui amasan tukwe ia kwopun næha keste næpin wan-taosen tu-hantret-sikisti.

⁷ Nænæ naruagænien riti riskæmter fwe ia neiai. Mikael mine nagelo me sævænhi kænamhousi snek asori, nænæ snek asori mine nagelo me sævænhi kænamhousi mwi iræha. ⁸ Mætæ Mikael mine nagelo me sævænhi hæuvehi irapw niskaiien sævæi snek asori. Kwopun riti sævænraha riwæn mwi fwe ia neiai. ⁹ Kuvehi snek asori næha kærarki irapw pehe ia tækure tiprænæ. In snek tui kani mæ Iæremhæ uæ Setan sæ rameikuæ ia nærmama ia tænamtænæ me pam. Kærarki irapw in iræha nagelo me sævænhi heiwaiu ia tækure tiprænæ.

¹⁰ Nænæ iækregi iærmana riti fwe ia neiai rehin rupwinari, mini mæ, “Tækwætækwuni næha Kumwesæn sækitaha truvehimiru kitaha!
Tækwætækwuni næha in tro sætoni mæ in rauvehi niskaiien, nænæ, tækwætækwuni næha in ramærimænu!
Nænæ tækwætækwuni næha Kristo sævænhi tro sætoni mæ in rasori ia narimnari me pam!

Ro iamænhi iræ ti næri næ mæ Setan sæ rani æræha piævtaha me ia næpin mine ia ran ia næmri Kumwesæn,
kinærarki irapw in ia neiai.

¹¹ Piævtaha me hænaruaæn raka iræha min,
mhæuvehi irapw niskaiien sævænhi ia nite kwæti sipsip,
mhæuvehi irapw mwi niskaiien sævænhi ti næri næ mæ hæni irapw nægkiariien pærhien.

Iræha hæpkokeikei pik mhæ nimiruien sævænraha,
mætæ hænerer mwatuk a ti nemhæien.

¹² Ro iamænhi iræ, ik neiai mine nærmama sæmæme kamharæ ia niram tiho mhaçien!

Mætæ aueh ik tiprænæ mine tæsi! Tirouregi ræræha anan ti næri næ mæ Setan rineiwaiu pehe tukumirau!

Niemaha ramæpi pik in ti næri næ mæ rukuræn mæ næpin sævænhi ruvækwakwa.”

¹³ Næpin snek asori næha rætoni mæ kinærarki irapw in ia tækure tiprænæ, nænæ rinæræpwi præn næha sæ rinæræhi tini iærman. ¹⁴ Mætæ kuvei pen tærægi mirup kæru m præn næha mæ trivæ iræ mevæn fwe imwæni ia kwopun akwesakwes. Tukamætui amasan tukwe ia kwopun næha keste nuk kahar mine nipærin mæ snek asori træpwæh nourahæien in. ¹⁵ Snek asori næha riruai nui asori riti ia tærhun ræmwhen ia iapiwæn mæ trukuriræ pen præn næha, muvehi map.

¹⁶ Mætæ tiprænæ rasitu ia pran næha, meitehi, mætigai pam nui sæ snek asori ruværuai iræ ia tærhun. ¹⁷ Ro pen snek asori niemaha ræpi anan ti pran næha.

In rəpwəh in mevən mə traruagən irəha kwənəkwus me nepwɪn səvənhi. Irəha nəha nərmama səməme kamho nəgkiariien me səvəi Kumwesən mine nəgkiariien Iesu riməni irapw mə ro nɪpərhiendien. ¹⁸ In revən mərer ia nɪkare təsi.

13

Nərimiru riti sə rukrirapw ia reri təsi mutə

¹ Iakətoni nərimiru riti rukrirapw ia reri təsi mutə. Kənkəpati me irəha pam ten. Kənkəpwə me irəha pam sefen. Nənə kəfəfau pen kəfəfau səvəi nisaiien ia kənkəpati me. Kimərai pen nəhag me ia kənkəpwə me kuatia kuatia, nəhag me səməme kamhəni ərəha Kumwesən. ² Nərimiru nəha rəmwhen ia pusi asori nəha kani mə lepet. Nisun me həmwhen ia nərimiru nəha kani mə pea. Nɪpəgi nəkwən rəmwhen ia nɪpəgi nəkwai laeon. Nənə snek asori nəha ruvei pen nɪskaiien səvənhi min. In ruvei pen mwi jea sə in raməkure irə mamərimənu mine nasoriien sə rasori m nərimiru nəha. ³ Kənkəpwə nərimiru nəha riti iakətoni mə kinəpi əpune raka, mətə rarə mimiru mwi təmwki nau ruvehe minamə. Nərmama me pam ia təkure tɪprənə nənimenraha rier tukwe, nənə həkurirə nərimiru nəha. ⁴ Irəha pam hənimwi nukurhunraha ia nəmri snek asori, mhəsiai in, ti nəri nə mə in ruvei pen nasoriien səvənhi m nərimiru nəha. Irəha hənimwi mwi nukurhunraha ia nəmri nərimiru nəha, mhəsiai in, mhəni mə, “Sin rəmwhen ia nərimiru nəha? Sin rukurən naruagəniien irau min?”

⁵ Kinəsəni nərimiru nəha minuə trəgkiari ərpwi mini ərəha Kumwesən. Kiməuvei pen nasoriien min in rukurən noien nəfe nəghin in rokeikei mə tro meste məkwə foti-tu. ⁶ In rani ərəha pɪk Kumwesən, mine nəghin, mine imwəni fwe ia neiai, mine nərmama səməme kamharə ikin. ⁷ Kinəsəni in mə traruagən irəha nərmama me səvəi Kumwesən muvehi irapw nɪskaiien səvənraha. Nənə kiməuvei pen mwi nasoriien min mə trərimənu ia nərmama me pam, nərmama səvəi kwənəkwus me pam, mine teki nərmama me pam, mine nəgkiariien me pam, mine tənəmtənə me pam.

⁸ Nərmama me pam ia təkure tɪprənə səməme nəghinraha riwən ia nəkukuə səvəi nɪmɪruien tuhənimwi nukurhunraha ia nəmri nərimiru nəha mhəsiai in. Fwe tui nəpɪn tɪprənə ramiwən ihi kuvərai pen raka nəghi nərmama ia nəkukuə nəha səvəi kwəti sipsip sə kinousi əpune.

⁹ Iərmama sə nəkwəregin rarə traməkeikei mətərig amasan.

¹⁰ Iərmama sə kimərfi mə trevən ia kalapus traməkeikei mevən.

Iərmama sə kimərfi mə tukərai əpune ia nau səvəi naruagəniien, tukaməkeikei kərai əpune.

Ti nəri nə mə tro iamɪnhi irə mine ro pen nərmama me səvəi Kumwesən tuhaməkeikei mhərer əknekin ia nahatətəien səvənraha ia nəpɪn me.

Nərimiru riti sə rukrirapw ia reri tɪprənə mutə

¹¹ Nənə iakətoni mwi nərimiru riti mwi rukrirapw ia reri tɪprənə mutə. Kənkəpati kəru krouəwhen ia kwəti sipsip riti. Rəgkiari reriin rəmwhen ia snek asori riti. ¹² Nərimiru sə riməkupwən muvehe ruvei pen nasoriien me pam səvənhi min. Ramərer ia nəmri nərimiru sə riməkupwən muvehe, maməkeikei m nərmama me pam ia təkure tɪprənə mə tuhənimwi

nukurhunraha ia nanimen mhəsiəi nərimiru sə riməkupwən muvehe kinəpi əpune kənkəpwə riti mətə rarə mimiru mwi təmwki nau ruvehe minamə. ¹³ Nərimiru sə riməkurirə muvehe ramo nımtətien asori me, mini napw rukrutə ia neiai meiwaiu pehe ia tiprənə ia nəmri nərmama. ¹⁴ In ramərer ia nəmri nərimiru sə riməkupwən muvehe mamə nımtətien me kinəsəni pen in mə tro. Ia noien nəha in reikuə ia nərmama me səməme kamharə ia təkure tiprənə mamini pen ti nırəha i minuə tuhaməkeikei mhəuvrhəkin nari riti mhəuvnhi nərimiru sə kinəpi əpune in ia nau mətə rarə mimiru mwi. ¹⁵ Nənə nəri nəha kiməuvnhi nərimiru nəha irə kəsəni nərimiru sə riməkurirə muvehe mə treiahəg pen irə pwəh rəgkiari. Nənə nənimwi nari nəha rəgkiari skai mini mə tukaməkeikei kousi əpune nərmama me pam səməme həkini mwı mhə nukurhunraha ia nanimen mhəsiəi in. ¹⁶ Nənə in raməkeikei m nərmama me pam, nərmama kamhəuvehi nasorien mine nərmama həkivehi mhə nasorien, nərmama nautə səvənraha rasori mine nərmama nautə səvənraha riwən, nərmama kamoslef ia nırəha mine nərmama kipko mhə slef ia nırəha. In raməkeikei minraha mə tuhəuvehi mak riti ia rəginraha mwatuk uə ia nipwənanraha. ¹⁷ Mak nəha in nəha nəghi nərimiru nəha uə nampa sə ramahatən nəghin. Trini minuə iərmama riti mak nəha riwən irə, ko rıpkuvehi mhə nəmri nari riti, məpwəh nəmri penien nəmri nari ia nari riti.

¹⁸ Ro iamınhi irə tikaməkeikei mo nukurənien səim rəpwəmwis mwi ti nukurənien nampa səvai nərimiru nəha. Nənə trini minuə nukurənien səim rəmwhen tikukurən niniien nipwran. Nampa nəha sikis-hantret-sikistisikis, ramahatən iərmama riti.

14

Kwəti sipsip mine səvənhi nərmama me irəha pam 144,000

¹ Nənə iakəti pen fwe ia təkuər Saeon, mətəni kwəti sipsip ramərer ia təkuren, nərmama wan-hantret-foti-fo-taosən kamhərer irəha min. Kimarai pen nəghi kwəti sipsip mine Tata səvənhi ia nipwənanraha. ² Nənə iakregi reri iərmama riti fwe ia neiai raməgkiari, rerin rəmwhen ia nui sə ramivə mamiərig, məmwhen mwi ia karuərə ramərkwəpahar asori. Reri iərmama nəha iakregi rəmwhen ia nərmama me i kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nipu irə. ³ Irəha kamhərer kupwən ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərimənu ipaka ti nərimiru me nəha kefə mine nəmə asori me nəha twenti-fo, mamhani nipu vi riti. Iərmama riti rıpkukurən mhə nipu nəha, nərmama me a nəha irəha wan-hantret-foti-fo-taosən səməme Kumwesən rifi nari ia nırəha mipeki raka irəha ia təkure tiprənə, irəha həkurən. ⁴ Irəha i nərmama me i səməme hənətuəkəm amasan, mhəmhər, ti nəri nə mə həkiri raka mhə pran. Irəha nərmama vi a. Irəha kamhəkurirə kwəti sipsip mamhəuvən ia kwopun me pam in ramevən ikin. Nərmama me pam, mətə kifi nari ia nırəha i, kipeki raka irəha həmwhen ia kwənkwai nei kıkupwən kesi kuvehi pen m Kumwesən mine kwəti sipsip. ⁵ Nənə ia tərhunraha kıpətə mhə neikuəien riti ti nəri nə mə irəha hatukwatukw pam.

Nəgelo me kahar

⁶ Nənə iakətəni mwi əgelo riti mwi ramivə irənhə ia nımagouagou mauvehi nəgkiariien amasan riti sə ramarə rerin trəvisau irapw i m nərmama

səməme kamharə ia təkure tiprənə, nərmmama səvəi tənəmtənə me pam, mine kwənəkwas me pam, mine nəgkiariien me pam, mine teki nərmmama me pam.

⁷ In rəgkiari rerin rupwinari mini mə, “Həsiai Kumwesən, mhəgnəgini in, ti nəri nə mə nəpin atukwatukw səvənhi ruvəuvehe mə trərpwin noien me səvəi nərmmama. In rino neiai mine tiprənə mine təsi mine nəmri nui me. Kimiaha tihaməkeikei mhənimwi nukurhumiaha me ia nənimen mhəsiai in.”

⁸ Agelo riti sə ro kəru irə rukurirə mwi agelo nəha, muvehe, mamini mə, “In ruvəmwei! Taon asori nəha Papilon ruvəmwei! Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk rivi nərmmama ia tənəmtənə me pam həuvehe mhənimwi waen irəha min. Waen nəha sənmwın in nə noien ərəha sə nərman me kamho irəha min.”

⁹ Nənə agelo riti mwi sə ro kahar irə, rukurirə pen mwi irau, rini nəgkiariien i rerin rupwinari mə, “Trini minuə iərmama riti rinimwi nukurhun mi ia nəmri nərımıru mine nəri kuvrhəkin kuvnhi nərımıru irə, misiai in, muvehi mak səvənhi ia nipwənan uə rəgin, ¹⁰ niemaha səvəi Kumwesən treste in. Niemaha nəha rəmwhen ia waen riti sə riskai pik Kumwesən ruvi pen ia kap səvənhi muvehi pen m iərmama nəha rənimwi. Nənə in triregi nəmisəien ia napw mine tēpisi ərəha, trouahi in ia nəmri nagelo ikinan me mine kwəti sipsip. ¹¹ Nise napw sə ramo nəmisəien minraha rautə ia nuk nuk me. Nərmmama me i səməme hənimwi nukurhunraha ia nəmri nərımıru, mhənimwi mwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərımıru irə, mhəsiai in, uə sin nəghin ruvehi mak sə rahatən nəghi nərımıru, irəha tuhəregi nəmisəien ia nəpin mine ia ran mhəpwəh napwisien.” ¹² Ti nəri nə mə tro iamnhi irə mine ro pen nərmmama me i səvəi Kumwesən kamho nəgkiariien me səvənhi, nənə mamhahətətə ia Iesu, tuhaməkeikei mhərer əknekia ia nəpin me.

¹³ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia neiai mini mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə: Ipwet mine mamevən trini minuə nərmmama me səvəi iərimənu hemhə rerinraha tragien.”

Nənə Nənimwin Ikinan rini mə, “Ouəh pərhhien. Irəha tuhapwis mhəpwəh mwi nəmwurien ti nəri nə mə noien amasan me səvənraha tuhəkurirə pen irəha.”

Kumwesən treivə testesi nərmmama rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimare!

¹⁴ Iakəti pen mətoni mwi nəpuə riti rəpsan nənə iərmama riti raməkure utə ia nəpuə nəha. Iərmama nəha rəmwhen ia iəməti iərmama riti. In raməfəfau ia kəfəfau səvəi nisiaiien kino ia kol, mauvehi nau ikou riti rəhia. ¹⁵ Nənə agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən, maməkwein əpwəmwis iərmama nəha raməkure utə ia nəpuə mamini mə, “Uvehi nau ikou səim, mərai raka nərmmama ia təkure tiprənə. Nəpin tukərai raka irəha irə ruvəuvehe ti nəri nə mə irəha həmwhen ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhhien.” ¹⁶ Ro iamnhi irə iərmama sə raməkure utə ia nəpuə ruini pen nau ikou səvənhi ia təkure tiprənə, mərai raka nərmmama ia təkure tiprənə rəmwhen kamo ia nəveginien sə ruvəmruə ia nəmhhien. ¹⁷ Agelo riti mwi rier ia nimwə səvəi Kumwesən fwe ia neiai, mauvehi mwi nau ikou riti səvənhi rəhia. ¹⁸ Nənə agelo riti mwi rier, in agelo sə ramətui ti napw ia təkure nifatə. In rier məkwein əpwəmwis agelo sə rauvehi nau ikou mini mə, “Uvehi nau ikou səim, mərai raka nərmmama

14:7: Rev 10:6   **14:8:** Aes 21:9, Jer 51:7,8, Rev 17:2, 18:2,3   **14:9:** Rev 13:12-17   **14:10:** Jen 19:24, Sam 11:6, 75:8, Aes 51:17,22, Jer 25:15, Esik 38:22, Rev 15:7, 16:19, Rev 19:20, 20:10, Rev 21:8
14:11: Aes 34:10, Rev 13:12-17, Rev 19:3   **14:12:** Rev 12:17, 13:10   **14:13:** 1Kor 15:58, Hip 4:10
14:14: Dan 7:13   **14:15:** Joel 3:13   **14:18:** Joel 3:13

ia tåkure tiprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei.”¹⁹ Ro iamīnhi irə agelo nəha ruini pen nau ikou səvənhi ia tåkure tiprənə, mərəi raka nərmama ia tåkure tiprənə rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei, nənə mərarki pen irəha ia kwopun asori riti. Tukeivə testesi irəha ikin rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei mə nisen traris. Kwopun nəha iruə ia taon, kwopun sə Kumwesən truvehi irapw niemaha səvənhi ikin.²⁰ Nənə keivə testesi nərmama me nəha rəmwhen kamo ia tipwe krep sə rimarei mə nisen traris. Nitenraha rier ia kwopun nəha maiu meste nari fwe tri-hantret kilometa. Ko hos ravən irə netə nəha rutə meste tərhun.

15

Nagelo irəha sefen kamhəuvehi nərpwinien irəha sefen

¹ Iakəti pen fwe ia neiai mətoni mwi nīmətien riti mwi rasori iakərkərinari irə. Nagelo irəha sefen kamhəuvehi nərpwinien me irəha sefen. Nərpwinien me nəha irəha sampam ti nəri nə mə nəpin tuhaier pam nənə niemaha səvəi Kumwesən riwən.² Nənə iakətoni nari riti rəmwhen ia təsi kino ia klas ko kərapī irə irau napw. Iakətoni mwi nərmama nərpwin kamhəer ia nīkarkare təsi nəha. Nərmama me nəha hənəpwəh nəsənien nərimiru mine nəri kuvrhəkin kuvnhi nərimiru irə mine nampa sə ramahatən nəghin mə trasori ia nirəha. Irəha kamhəer ia nīkarkare təsi kino ia klas. Ia rəginraha kamhəuvehi nəri kauəsi kaməni nīpu irə Kumwesən riməuvei pen minraha.

³ Irəha kamhəni nīpu səvəi Moses iərmama sə ro tukwini nari m Kumwesən, mine nīpu səvəi kwəti sipsip, mamhani mə,

“Iərimənu Kumwesən sə ikəuvehi nīskaiien me pam,

narimnari me səməme ikamo hasori kətoni kamərkərinari irə!

Ik kīg sə ikamərimənu ia tənəmtənə me,

suatuk me səim ikamesi pen suatuk me səvəi natukwatukwien mine nīpərhienien!

⁴ Nərmama me pam tuhaməkeikei mhəsiai ik, mhəuvehi utə nəghim,

ti nəri nə mə ik əpa ləmə ikinan.

Nərmama ia tənəmtənə me pam tuhəuvehe mhənīmwi nukurhunraha ia nənimem mhəsiai ik

ti nəri nə mə ikino raka noien atukwatukw me səim nərmama hənətoni.”

⁵ Irəha hani raka nīpu nəha, nənə iakəti pen mətoni kəsevar ia kwopun ikinan anan ia nəkwai nimwə tapolen fwe ia neiai.⁶ Nagelo me nəha irəha sefen həier ia nimwə tapolen nəha, mamhəpeki nərpwinien me nəha sefen. Tinari səvənraha kino ia linen sə rəpsan mamser. Həkwanī nari kino ia kol rukurau ia kwənpwenhinraha.⁷ Nənə nərimiru me nəha kefə riti ripeki pen pesin me səməme kino ia kol muvei pen kuatia kuatia m nagelo me nəha sefen. Pesin me nəha həkuar ia niemaha səvəi Kumwesən, Kumwesən sə ramarə ia nuk nuk me.⁸ Ia nəpin nəha nimwə tapolen ruvehe mukuər ia nise napw, ti nəri nə mə Kumwesən ramarə ikin, mamser, mamə nəgsen.

Iərmama riti ko riḡkuvnimwə mhə ia nimwə nəha meste nərpwinien me sefen səməme nagelo sefen kamhəpeki tuho sampam irə.

16

Pesin me irəha sefen həkuar ia niemaha səvəi Kumwesən

14:20: Aes 63:3, Krae 1:15, Rev 19:15   **15:1:** Lev 26:21, Rev 15:6-7   **15:2:** Rev 4:6, 5:8   **15:3:** Eks 15:1, Rev 11:17, 16:7, Sam 92:5, Sam 139:14, Sam 145:17   **15:4:** Jer 10:6-7, Sam 86:9   **15:5:** Eks 38:21   **15:6:** Rev 15:1   **15:7:** Rev 14:10   **15:8:** 1King 8:10-11, Aes 6:4, Esik 44:4

¹ Nənə iakregi reri iərmama riti raməgkiari asori fwe ia nimwə səvəi Kumwesən, mamini pen ti nagelo me nəha sefen mə, “Həuvən mətəgi irapw ia təkure tīprənə pesin me nəha sefen həukuər ia niemaha səvəi Kumwesən.”

² Agelo sə rakupwən revən mətəgi irapw pesin səvənhi ia təkure tīprənə. Nənə nərmama me nəha səməmə mak səvəi nərimiru ramarə ia nīrəha, mine səməmə kamhənimwi nukurhunraha ia nəmri nəri kiməuvrhəkin kuvnhi nərimiru irə, mamhəsiai in, nīpwrənraha ruvehe mukuər ia nimwapw me. Nimwapw me nəha hərəha mamho nəmisəien minraha.

³ Agelo sə ro kəru irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia təsi, nənə təsi ruvehe mo netə irə rəmwhen ia nite iərmama ruvamhə, narimnari me kamhəmuru ia reri təsi hemhə pam.

⁴ Agelo sə ro kahar irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia nui aris me mine nəmri nui me, nənə irəha həuvehe mho netə ia nīrəha. ⁵⁻⁶ Nənə iakregi agelo sə ramərimənu ia nui me rini mə,

“Kumwesən Ikinan. Ik ikinarə fwe kupwən muvehe meste mwi ipwet mine.

Təkwtəkwwuni ikamo noien atukwatukw,
mamərpwin noien ərəha me i,
mauvei pen netə minraha hamənimwi.

In i nərəkuien atukwatukw səvənraha,

ti nəri nə mə irəha hənousi əpune nərmama me səim mine profet me səim nitenraha raiu.”

⁷ Nənə iakregi reri iərmama riti ruku pen ia nifatə ramini mə,

“Ouah pərhiən Iərimənu Kumwesən sə ikauvehi niskaiien me pam,
nəkirien me səim hatukwatukw mho nīpərhiənien!”

⁸ Nənə agelo sə ro kefə irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia meri, nənə Kumwesən rəsəni nukwəsikər mə trənhi nərmama rəmwhen ia napw.

⁹ Nəpnəpanien səvəi nukwəsikər rahi irəha, nənə irəha həni ərəha nəghi Kumwesən sə ramərimənu ia nərpwinien me nəha. Irəha həpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha, mhəpwəh nuvehi utəien nəghin.

¹⁰ Agelo sə ro krirum irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia jea sə nərimiru raməkure irə mamərimənu, nənə kwopun me pam ia nəkwai nitətə sə nərimiru ramərimənu irə həuvehe mhəpitəv pam. Nərmama kamhəregi nəmisəien, mamhahi nəraminraha tukwe. ¹¹ Irəha kamhəni ərəha Kumwesən fwe ia neiai ti nəmisəien me mine nimwapw me səvənraha, mhəpwəh nīrərigien ia noien ərəha me səvənraha.

¹² Nənə agelo sə ro sikis irə rətəgi irapw pesin səvənhi ia nui aris asori nəha nəghin nə Iufretes, nənə nui aris nəha ramə, mo suatuk səvəi kig me havən irə mhəuku peraha. ¹³ Ia nəpin nəha iakətoni nənimwin əmkemik kahar hərəmwhen ia frok. Riti rier ia nīpəgi nəkwai snek asori, riti rier ia nīpəgi nəkwai nərimiru, nənə riti rier ia nīpəgi nəkwai profet eikuə. ¹⁴ Nənimwin mirəhar nəha irəhar nəremhə me kamharo nīmətəien me. Irəhar harier, mhərevən ti kig me ia tənəmtənə me pam, mharousəsimwin irəha mə tuharuagən ia nəpin asori səvəi Kumwesən, Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam.

16:1: Aes 66:6, Rev 16:17, Sam 69:24, Jer 10:25, Sef 3:8   **16:2:** Eks 9:10, Dut 28:35, Rev 13:12-17
16:3: Eks 7:17-21   **16:4:** Sam 78:44   **16:5-6:** Sam 79:3, Sam 119:137, Aes 49:26, Rev 1:4   **16:7:** Sam 19:9, Rev 15:3, 16:14, Rev 19:2   **16:9:** Rev 9:20-21, Rev 16:21   **16:10:** Eks 10:22, Aes 8:22
16:11: Rev 9:20-21, Rev 16:21   **16:12:** Aes 11:15, Jer 50:38   **16:14:** Rev 16:7, Rev 19:6,15,19

15 “Hæregi ro! Iou iakauvehe ræmwhen ia rakres! Iærmama sæ ramætui a mæpwæh napriien rerin tragien. Ræŕæha in riŕeki raka tinari sævænhi ti napriien kætوني in ramavæn auær a nænæ in rauris tukwe.”

16 Næremhæ miræhar næha harousæsimwîn pen kig me næha ia kwopun riti nægkiariien Hipru rani mæ, “Amaketon.”

17 Agelo sæ ro sefen iræ rætægi pen pesin sævænhi ia nimagouagou, nænæ iakregi Kumwesæn ramægkiari fwe ia nækwai nimwæ sævænhi. Rerin ruku pen ia jea sæ in ramækure iræ mamærimænu, mamini mæ, “In i sampam!”

18 Nænæ nouapirien ræhiarpw, karuæruæ rærkwæpahar, kregi nærkærikien, nimwnimwien asori riti ravæn. Nimwnimwien næha rasori pik anan. Fwe Kumwesæn rino iærmama ia tækure tiprænæ meste pehe næpin næha kipkætوني raka mhæ nimwnimwien riti ro iamînhi iræ ia næpin riti. 19 Nimwnimwien næha ravæn meitehi taon asori nipærin kahar, nænæ taon me ia tænæmtænæ me hæsas pam. Kumwesæn rerin riŕhi taon asori næha Papiilon, nænæ in ruvehi pen kap riti rukuær ia waen mamækeikei min mæ trænimwi pam. Waen næha in niemaha sævæi Kumwesæn ræpi pik in ti taon næha. 20 Tænæ æmweris me pam hap mhæiwæn. Kipkætوني mhæ mwi tækuær me. 21 Aes me sæmæme hæmwhen ia kæpwier asori hæukrutæ ia nimagouagou mhæsas pen ia nærmama. Ko kækiri kæpwier me næha kuation kuation nipamien sævænhi ræmwhen ia fifti kilo. Næpin nærmama hætoni aes me næha kamhæsas pen ia niræha iamînhi iræ, iræha hæni æræha Kumwesæn, ti næri næ mæ nærpwînien næha in ramo minraha riskai pik anan.

17

Taon asori Papiilon ræmwhen ia pran sævæi suatuk

1 Nænæ nagelo me næha sefen kamhæuvehi pesin me næha sefen riti ia niræha ruvehe mini pehe tukw iou i mæ, “Uvehe ro. Præn asori fwe ramækure ia nui me hæpik, iakuæ takahatæn nærpwînien sævænhi pwæh ikætوني. Præn næha in pran sævæi suatuk. 2 Kig me ia tækure tiprænæ hæno ænnapen raka nari iræha min. Noien æræha sæ præn næha ramo iræha nærman me ræmwhen ia waen riti. Nærmama ia tækure tiprænæ hænanimwi raka waen næha mamhakonæ iræ.”

3 Nænæ ia vison næha Nænimwîn ræriari miou, iakætæ agelo næha ruvehi iou iarouevæn fwe ia kwopun akwesakwes ikin. Ia kwopun næha iakætوني pran riti ramækure utæ ia nærimiru riti. Nærimiru næha ræruæræv pik kirai pen næhag me ia nipwran me pam. Næhag me næha kamhæni æræha Kumwesæn. Nærimiru næha kækapwæ sefen, kækæpati ten. 4 Pran næha tinari sævænhi ræmwhen ia tihi natis, mæruæræv pik. In ramo pen maræmaræ me ia nipwran, maræmaræ me nanimen rutæ pik kino ia kol mine kæpwier amasan me mine perel me. In rauvehi kap riti ia rægin kino ia kol. Kap næha rukuær ia noien me nærman me kamho iræha min hæŕæha pik mhæmkemik ia næmri Kumwesæn. 5 Ia nipwænan kirai pen næghin riti sæ nipwran rærkwafæ. Rani mæ,

TAON ASORI PAPIILON

MAMA SÆVÆI NÆPRAN ME PAM SÆVÆI SUATUK

NUKUNE NOIEN ME PAM SÆMÆME HÆRÆHA PİK IA TÆKURE TİPRÆNÆ

6 Nænæ iakætوني mæ præn næha rinousi æpune nærmama me sævæi Kumwesæn mine iræha sæmæme hæmæni irapw Iesu. Ræmwhen in rinænimwi nitenraha mamakonæ iræ. Næpin iakætوني præn næha iakærkæri asori nari iræ. 7 Mætæ

16:15: Rev 3:3,18   16:16: Jaj 5:19, Sek 12:11   16:17: Rev 16:1   16:18: Rev 4:5   16:19: Rev 14:10   16:20: Rev 6:14   16:21: Eks 9:24, Rev 11:19, Rev 16:9,11   17:1: Jer 51:12-13, Rev 17:15   17:2: Aes 23:17, Rev 14:8   17:3: Rev 13:1   17:4: Jer 51:7, Rev 18:16   17:5: Rev 14:8   17:6: Rev 18:24, 19:2   17:7: Rev 13:1

agelo rini pehe tukw iou i mā, “Ikamærkærinari iamihni irə ti nəfe? Iou takəusiəre pui pehe nipwrai nəri nəha ikamətoni, mo nukurənien i mā sin nəha prən nəha mine nəfe nəha nərimiru nəha in raməkure irə kənkəpwə sefen kənkəpati ten. ⁸ Nərimiru nəha ikətoni ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwni ruvəmha, tripkə mhə tui rukrirapw ia nipəg sə rameiwaiu nukunen riwən mutə mier mevən kousi əpune. Nərmama kamharə ia təkure tiprənə səməme kipkrai pen raka mhə nəghinraha fwe tui nəpin tiprənə ramiwən ihi ia nəkukuə səvəi nimiruien, irəha tuhətoni nərimiru nəha, nənə hærkærinari irə ti nəri nə mā ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwni ruvəmha, nənə tripkuvehe mwi. ⁹ Iərmama traməkeikei mukurən nari ti nukurənien nipwrai nəgkiariien i. Kənkəpwə nərimiru nəha irəha sefen irəha nə təkue me səməme pran nəha raməkure utə ia nirəha. Irəha mwi kig me. ¹⁰ Kig me irəha krirum həuvəmwei raka, kuation ramiru nəha təkwtəkwni mine, nənə riti mwi rəpwəh ihi nuveheien. Nəpin truvehe traməkeikei marə ouihi a. ¹¹ Nərimiru i sə ramiru fwe kupwən, mətə təkwtəkwni ruvəmha, in mwi in kig riti sə ramo eit irə, mətə in mwi in kig riti səvəi kig me nəha sefen. In trevən kousi əpune in. ¹² Kənkəpati me nəha ten ikətoni, irəha kig me ten həpwəh ihi nərimənuen, mətə irəha tuhəpkuvehi nasorien mhərimənu ia nəpin ouihi a irəha nərimiru nəha. ¹³ Nətərigien səvənraha kuation, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha mine nasorien səvənraha m nərimiru nəha. ¹⁴ Irəha tuharuagən irəha kwəti sipsip, mətə kwəti sipsip truvehi irapw niskaiien səvənraha ti nəri nə mā in Iərimənu sə rasori ia nərimənu me pam, nənə, in Kig sə rasori ia kig me pam. Nərmama me nəha kamhərer irəha min irəha nəha nərmama səməme in rinəkwein irəha, mərpwi rəgin ia nirəha, nərmama səməme in rukurən nətigiteien ia nirəha.”

¹⁵ Nənə agelo rini pehe mwi tukw iou i mā, “Ikətoni nui me nəha pran səvəi suatuk raməkure ia nirəha. Nui me nəha irəha nərmama həpik tekınraha səpəmsəpə, nəgkiariien me səvənraha səpəmsəpə, həuku pen ia kwənəkwas me səpəmsəpə. ¹⁶ Nərimiru nəha mine kənkəpati me nəha ten səməme ikətoni, irəha tuhəmwəki pran səvəi suatuk, mhəpeki raka pam narimnari me səvənhi, mhəpwəh in ramaiu auər a. Irəha tuhani nusan mhəuvani əmwesi in ia napw. ¹⁷ Irəha tuho iamihni irə ti nəri nə mā Kumwesən rinəmri ia nətərigien səvənraha mə tuho rəmwhen sə in rokeikei. Nətərigien səvənraha truvehe mə kuation i, nənə irəha tuhəuvei pen niskaiien səvənraha m nərimiru mə trərimənu meste nəgkiariien səvəi Kumwesən ruvehe mukua. ¹⁸ Prən nəha ikətoni in taon asori nəha sə ramərimənu ia kig me pam ia təkure tiprənə.”

18

¹ Kurirə ia narimnari me i, iakətoni agelo riti mwi rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe. In rauvehi nasorien sə rasori. Nukuraanien sə ruku pen irə raməhiəpwın pam tiprənə. ² Rəkwein əpwəmwis mīni mā, “In ruvəmwei! Taon asori nə Papilon ruvəmwei!

Təkwtəkwni nəha nəremhə me kamharə ikin. In kwopun nənimwin ərəha me mine menu me səməme həmkemik kaməmwəki irəha kamhərkəwafə ikin.

³ Taon nəha rəmwhen ia pran riti səvəi suatuk. Nərmama me pam ia tənəmtənə me hənənimwi raka waen sənmwın.

Wæen naha in noien æræha sæ nærman me kamho iræha min.
 Kig me ia tækure tigrænæ hæno ærnapen raka nari iræha præn naha.
 Nærmama ia tækure tigrænæ sæmæme kamhæmri pen næmri nari ia narim-
 nari
 iræha nautæ sævænraha ruvæuvehe minasori ruku pen ti noien æræha me
 sævai præn naha.”

⁴ Nænæ iakregi mwi reri iærmama riti fwe ia neiai rini mæ,
 “Hæier iræ nærmama me sæiou
 minuæ noien æræha sævænhi træpwæh nuvehi pekiniæn kimiaha,
 nænæ kimiaha tihæpwæh nuvehüen nærpwinien riti sævænhi.

⁵ Noien æræha me sævænhi rasori rutæ ipaka rirapi neiai,
 ro pen Kumwesæn ræpwæh nenouenouien næræhaien me sævænhi.

⁶ Kimiaha tiho iræ ræmwhen rino ia kimiaha.
 Narimnari me sæmæme in rino ia kimiaha,
 kimiaha tihamækeikei mhærpwin pen m kæru min.
 In rimævi pen nænimwiiæn skai kuatia ia kap sækimiaha,
 kimiaha tihamækeikei mhævi pen nænimwien skai ia kap sævænhi m kæru.

⁷ Taon naha ræmwhen ia pran riti sæ rauvehi utæ atukw a in,
 mamaræ ia naræien sæ rukuær ia narimnari amasan me.
 Ro iamænhi iræ kimiaha tihamækeikei mhæuvei pen næmisæien mine nasækien
 min ræmwhen iræ.

In rani ia rerin mæ,
 ‘Iou præn asori iakamækure ia kwopun i mamærimænu.
 Ripko mhæ iou pran sæ iærman sævænhi ruvamhæ.
 Ko iapkasæk mhæ ia næpin riti.’

⁸ Præn naha ramærpwi atukw a in iamænhi iræ ro pen nærpwinien me sævænhi
 tuhæuvehe ia næpin kuatia a:
 nemhæien, nasækien, mine nukumhæ.

Napw trahi præn naha,
 ti næri næ mæ lærimænu Kumwesæn sæ rauvei pen nærpwinien min
 niskaiæn sævænhi rasori.”

⁹ Næpin kig me sævai tigrænæ sæmæme hæno ærnapen raka nari iræha præn
 naha nænæ mharæ iræha min ia naræien sæ rukuær ia narimnari amasan
 me tuhætoni nise napw sæ ramahi in, nænæ rerinraha træpou hasæk tukwe.

¹⁰ Næmisæien sævænhi tro iræha hæhekir, nænæ mhærer pen a isipwin mæ,
 Aueh taon asori!
 Aueh Pabilon taon sæ nægsem rasori!

Nærpwinien sæim ruvæuvehe ia aoa kuatia a.”

¹¹ Nærmama me ia tækure tigrænæ kamhæmri pen næmri nari ia narimnari
 tuhasæk ti præn naha ti næri næ mæ iærmama riti mwi riwæn truvehi næmri
 narimnari me sævænraha. ¹² Narimnari me sævænraha ræmwhen ia aean mi
 naha kol mine silva, mine kæpwier amasan me, mine perel me, mine tinari
 amasan naha linen, mine tinari sæ ro tihi natis iræ, mine tinari naha silik, mine
 tinari sæ rærueræv pik, mine nei me sæpæmsæpæ nipekiraaha rapein amasan,
 mine narimnari me sæpæmsæpæ kino ia kækæpati elefen, mine narimnari me
 sæpæmsæpæ kino ia nei nænimen rutæ pik, mine aean me nepwin ræmwhen ia
 prons, mine kæpwier amasan naha mapil, ¹³ mine teki nei sinamon, mine
 nimwai nari kavi ræregi pen ia næveginien, mine nimwækmwæki nari kuvani
 nipekira rapein amasan, mine nise nei mi naha fragkinsens mine mir, mine

waen, mine oel, mine flaoa, mine kwənuni wit, mine kau me mine sipsip me, mine hos me mine kat me hos me kamhəvi, mine slef me, slef me nə irəha nərmana.

14 “Narimnari amasan me pam səməme nətərigien səim ramevən ia nirəha, hənəpwəh ik mhəuvavən.

Nautə me pam səim mine marəmarə me pam səim ikinətə wau raka ia nirəha, nənə ko ipkətoni mhə mwi irəha ia nəpin riti.”

15 Nərmama me nəha səməme kamhəmri pen nəmri nari ia narimnari me nəha həpeki nautə rīpik ruku pen ti prən nəha. Irəha tuhəhekir nəmisəien səvəi prən nəha, mhərer pen a isipwīn tukwe in, mamhasək əpwəmwis ¹⁶ mə, “Aueh! Aueh taon asori!

In rəmwhen ia pran ramarkahu ia tinari amasan i kani mə linen sə ro tihī natis irə raməruerəv pik.

In ramo pen marəmarə me ia nīpwrən, marəmarə me nənimen rutə pik kino ia kol, mine kəpwier amasan me, mine perel me.

17-18 Mətə kouraha pam nautə me səvənhi ia aoa kuatia a.”

Nənə nəmə səməme kamhəkəkini nītətə ia təsi, mine nərmama səməme kamhərəku nītətə mamhəputə, mine nəmə səməme kamhowok ia nəkwai nītətə, mine nərmama səməme nītətə rapeki narimnari səvənraha muvehe mīpeki parei kamhəmri pen nəmri nari ia nirəha, mamhəuvehi mane irə, irəha pam hətōni nise napw sə ramahi prən nəha, mhərer pen a isipwīn tukwe in, mamhasək əpwəmwis, mamhəni mə, “Taon asori riti riwən rəmwhen ia taon nəha!”

19 Irəha hərki pen nīməkwrur ia kəkəpwənraha, rerinraha rəpou, kamhasək, mamhəni mə, “Aueh! Aueh taon asori!

Nərmama me pam səməme nītətə səvənraha ramaiu ia təsi, irəha nautə səvənraha ruvehe masori ia narimnari me səim! Mətə kouraha pam narimnari me səim ia aoa kuatia a.”

20 Mətə nīpu riti mwi rani iamīnhi irə mīnuə, “Kimiāha ia nītətə ia neiai, kimiāha nərmama me səvəi Kumwesən, mine aposol me mine profet me, rerimīaha traməkeikei magien, ti nəri nə mə Kumwesən rinərpwīn noien ərəha prən nəha rino ia kimiāha!”

21 Nənə agelo riti nəgsen rasori ruvehi kəruətərei asori riti mərarki pen i ia nəkwai təsi mīni mə, “Tukəraki irapw akwauakw taon asori nəha Papilon iamīnhi irə, nənə tukəpwəh nətonien mwi in ia nəpin riti.

22 Ia niram taon Papilon tīpkregi mhə mwi nərmama səməme kamhəuəsi nəri kauəsi kaməni nīpu irə, uə nərmama səməme kamhəse tərhe nau mine kisipw.

Ia niram tīpkətoni mhə mwi iərmama sə ramarpəkau amasan narimnari me. Tīpkregi mhə mwi kəpwier ramərari maməkwaī ətestesi kwənuni wit kamo flaoa i.

23 Nukəraanien səvəi laet tīpkəhiapw mhə mwi ia niram, nənə tīpkregi mhə mwi reri iərman mine pran səməmi krauni simwīn ti narəien vī səvənrau.

Tro iam̄nhi ir̄a ti n̄ari n̄a m̄a fwe kupw̄an n̄armama me s̄aim s̄am̄ame kamh̄am̄ri pen n̄am̄ri nari ia narim̄nari ir̄aha kamh̄auvehi nasoriien ia t̄akure tipr̄an̄a.

N̄armama ia t̄an̄amt̄an̄a me pam h̄atoni n̄im̄t̄atien me n̄aha ik̄ino ia niskaiien s̄av̄ai īarem̄h̄a reikūa ia nir̄aha.

24 Ia taon n̄aha Papilon Kumwes̄an r̄atoni n̄ite profet me m̄ine n̄armama me s̄av̄anhi.

N̄armama me pam ia t̄akure tipr̄an̄a s̄am̄ame kinousi əpune ir̄aha Kumwes̄an r̄atoni n̄itenraha ia taon n̄aha.”

19

N̄armama fwe ia neiai h̄agn̄aḡini Kumwes̄an

1 Kurir̄a ia narim̄nari me i iakregi reri nari riti r̄am̄when ia n̄armama h̄əpik fwe ia neiai, kamh̄əḡkiari rer̄inraha rupwinari mamh̄əni m̄a, “Pw̄əh s̄əgn̄əḡini Īərim̄ənu Kumwes̄an s̄əkitaha!

In rauvehim̄iru kitaha. Nasoriien m̄ine niskaiien s̄av̄anhi əpa.

2 N̄əkir̄iien me s̄av̄anhi ho n̄ip̄ərhienien, m̄hatukwatukw.

In rin̄ərpwin raka noien ər̄aha s̄av̄ai taon asori n̄aha Papilon,

ti n̄ari n̄a m̄a taon n̄aha r̄am̄when ia pran s̄av̄ai suatuk

rouraha n̄armama ia t̄akure tipr̄an̄a i ia noien ər̄aha s̄av̄anhi.

Kumwes̄an ruv̄əuvei pen raka n̄ərpwinien min,

ti n̄ari n̄a m̄a kousi əpune s̄av̄anhi iotukwininari me ia taon n̄aha.”

3 N̄ən̄a ir̄aha h̄əḡkiari asori m̄wi m̄a,

“Pw̄əh s̄əgn̄əḡini Īərim̄ənu!

Nise napw s̄ə ramahi taon n̄aha raut̄a ia nuk nuk me ko ripkiw̄an mh̄a.”

4 Ia n̄əpin n̄aha n̄əm̄a asori me n̄aha twenti-fo m̄ine n̄ərim̄iru me n̄aha kef̄ə h̄ən̄im̄wi nukurhunraha ia n̄əm̄ri Kumwes̄an s̄ə ram̄əkure ia jea s̄av̄anhi mam̄ərim̄ənu, mh̄əs̄iai in, mh̄əni m̄a, “Oūəh! Pw̄əh s̄əgn̄əḡini Īərim̄ənu!”

5 N̄ən̄a reri īərmama riti ruku pen ia jea Kumwes̄an ram̄əkure ir̄ə mam̄ərim̄ənu, m̄ini m̄a,

“Kim̄iaha n̄armama hiāmo tukwini nari m̄ Kumwes̄an, mamh̄əs̄iai in, n̄ari aūə a m̄a hiām̄əuvehi nasoriien ūə hīəpkuvehi mh̄ə nasoriien, kim̄iaha pam tiham̄əkeikei mh̄əgn̄əḡini Kumwes̄an s̄əkitaha!”

6 N̄ən̄a iakregi nari riti r̄am̄when ia n̄armama h̄əpik kamh̄əḡkiari, rer̄inraha r̄am̄when ia nui s̄ə ramiv̄ə mam̄ierig, m̄ine karūərūə ram̄əkw̄əpahar. Ir̄aha h̄əni m̄a,

“Pw̄əh s̄əgn̄əḡini Īərim̄ənu Kumwes̄an s̄əkitaha

ti n̄ari n̄a m̄a in rauvehi niskaiien me pam, mam̄ərim̄ənu!

7 Pw̄əh sagien, mh̄əḡien pik, mh̄əuvehi ut̄ə n̄əgh̄in,

ti n̄ari n̄a m̄a n̄əpin ruv̄əuvehe tukiri pen vi a pran m̄ kw̄əti sipsip!

Pran s̄av̄anhi rin̄əpn̄əpen̄a pam raka,

8 mamarkahu ia tinari amasan n̄aha linen kuvei pen min r̄əpsan m̄əm̄her.”

(Tinari amasan n̄aha linen ramahat̄ən pen noien atukwatukw me s̄av̄ai n̄armama me s̄av̄ai Kumwes̄an.)

9 N̄ən̄a agelo n̄aha rini pehe tukw iou i m̄a, “Rai pen n̄əḡkiariien i ia n̄əkukūə. N̄armama s̄am̄ame kin̄əkwein ia nir̄aha min̄ūə tuh̄əv̄ən ia n̄əveḡinien asori

səvəi kwəti sipsip irəha rerinraha tragien.’ ” Nənə agelo nəha rarə mini mwi tukw iou i mə, “Nəgkiariien me i nəgkiariien pərhiien səvəi Kumwesən.” ¹⁰ In rini iamini irə, nənə iakinimwi nukurhuk mi ia nisun mə takisiai in, mətə in rini pehe tukw iou mə, “Tikəpwəh noien iamini irə! Krau iotukwininari mi a, kitaha piam me səməme kambahəvehi nəgkiariien i Iesu rini mə ro nipərhiienien. Tikaməkeikei minimwi nukurhum mi ia nəmri Kumwesən əpa, misiai in, ti nəri nə mə nəgkiariien i Iesu rini mə ro nipərhiienien in nukune nəgkiariien me səvəi profet me.”

Iərmama sə raməkure ia hos əpsan

¹¹ Nənə iakətəni kəsevər ia neiai. Iakəti pen mətoni hos əpsan riti. Iəmə sə raməkure irə nəghin nə “Iəmə sə Kamətigite Irə. In rani nipərhiienien.” Nəpin in rəkiri nərmama uə raruagən, mətə in ramo ia noien sə ratukwatuukw a. ¹² Nənimen mə krouəmwhen ia nərami napw. Ia təkure kənkəpwə kəfəfau səvəi nisaiien me həpik. Kirai pen nəhag riti irə, mətə iərmama riti rīpkukurən mhə nahag nəha, in əpa in rukurən. ¹³ In ramarkahu ia tinari riti kineites i netə. Nəghin sə kaməkwein in irə in nə “Nəgkiariien səvəi Kumwesən.” ¹⁴ Naruagən me ia neiai kambahəkure ia hos əpsan me mamhəkurirə in, mamharkahu ia tinari amasan nəha linen rəpsan məmher. ¹⁵ Iərmama nəha nau riti səvəi naruagənien rəhiə ruku pen ia nipəgi nəkwān mamier. Ia nau nəha in truvehi irapw niskaiien səvəi nərmama ia tənəmtənə me, nənə muvehi nəri skai riti sə rəmwhen ia nep ramahatən pen nasoriien səvəi kig, rauvehi mamərimənu ia nirəha. In tro riskai anan ia nirəha rəmwhen kamo ia tipwei krep sə rimare i nərmama kamheivə testesi mə nisenraha traris. Noien nəha in nəha Kumwesən i rauvehi niskaiien me pam truvehi irapw niemaha asori səvənhi irə. ¹⁶ Kimərai pen nəghin ia tinari səvənhi mine nuvan mə:

KIG SƏ RASORI IA KIG ME. IƏRİMƏNU SƏ RASORI IA NƏRİMƏNU ME.

¹⁷ Nənə iakəti pen mətoni agelo riti ramərər pen ia meri. In raməkwein əpwəmwis mani pen ti menu me səməme kambahəivə ia niməgouagou mə, “Həuvehe mhousəsimwin kimiaha me ti nəveginien asori səvəi Kumwesən. ¹⁸ Həuvehe mhani nipwrai kig me, mine nəmə asori me səvəi naruagən me, mine nərmama nəgsənraha rasori, mine hos me, mine nərmama səməme kambahəkure ia hos me. Həuvehe mhani nipwrai nərmama me pam: irəha səməme ko slef ia nirəha mine səməme kipko mhə slef ia nirəha, irəha səməme kambahəvehi nasoriien mine səməme həpkuvehi mhə nasoriien.”

¹⁹ Nənə iakətəni nərimiru nəha, mine kig me səvəi tiprənə, mine naruagən me səvənraha housəsimwin irəha me mə tuharuagən irəha Iəmə sə raməkure ia hos mine naruagən me səvənhi. ²⁰ Nənə naruagən me səvəi Iəmə nəha həuvən mhəkwtəmhiru nərimiru nəha, mine profet eikuə nəha sə rinamo nīmətəien me fwe kupwən nəpin rinamərər irau nərimiru nəha. (In rinamo nīmətəien me nəha, mameikuə ia nərmama səməme kambahəvehi mak səvəi nərimiru nəha, mine səməme kambahənimwi nukurhunraha ia nəmri nəri kuvrhəkin kuvnhi nərimiru irə mhəsiai in.) Irəha həkwtəmhiru irau, mhərarki pen miru a irau ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikin. ²¹ Nənə kig me mine naruagən me səvənraha, Iəmə sə raməkure ia hos rərari əpune irəha ia nau səvəi naruagənien sə ruku pen ia nipəgi

nækwan mamier. Nənə menu me pam hani nīpwranraha tīpwīnraha rəsisī amasan.

20

Nuk wan-taosen

¹ Nənə iakətōni agelo riti rukrutə ia neiai mameiwaiu pehe, mauvehi ki riti ia rəgīn, ki səvəi nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən. In rauvehi mwi jen asori riti. ² In rəkwtəmhirī snek asori, snek sə rīnarə raka tui nəghīn nə ləremhə uə Setan. Agelo nəha rəkwtəmhirī, mərihi səvəi nuk wan-taosen, ³ mərarki pen ia nīpəg sə rameiwaiu nukunen riwən, nənə məsisəg əknekīn irə mīnuə snek asori nəha trəpwəh mwi neikuəien ia nərmmama ia tənəmtənə me meste nuk wan-taosen rō sampam. Nəpīn nuk wan-taosen rō sampam, tukaməkeikei kifi nari irə səvəi nəpīn ouihī a.

⁴ Nənə iakətōni jea me nepwīn səvəi nəmə asori me. Nəmə asori me səməme kamhəkure ia jea me nəha, kuvei pen nasoriien mīnraha tuhaməkiri noien me mamhərpwīn. Nənə iakətōni nənīmwi nərmmama səməme kīnərai əmwesi kənkəpwənraha ti nəri nə mə irəha kamharer irapw ti nīni irapwīen nəgkiariien amasan səvəi Iesu mīne nəgkiariien səvəi Kumwesən. Irəha həpwəh nīnīmwiien nukurhunraha ia nisīaiien ia nəmri nərimīru uə ia nəmri nəri kuvrhəkīn kuvnhi nərimīru irə, mhəpwəh nuvehīien mak səvənhi ia nīpwənraha mīne rəgīnraha. Iakətōni irəha həuvehe mhəmīru mwi, nənə mamhərimənu irəha Kristo meste nuk wan-taosen. ⁵ In i nəpīn sə Kumwesən rīməkupwən mo nərmmama irə hətui mwi ia nemhəien. Mətə nərmmama həuvamhə səməme in rīpko mhə irəha hətui mwi ia nəpīn nəha tuhəpkətui mhə mwi ia nemhəien meste nuk wan-taosen rō sampam. ⁶ Nərmmama me i səməme Kumwesən rīməkupwən mo irəha hətui mwi ia nemhəien, irəha rerīnraha tragīen, ti nəri nə mə irəha nəkur ikinan me səvənhi. Irəha tuhəpkemhə mhə mwi ia nemhəien sə rō kəru i, mətə irəha tuho pris me ia nīrəha, pris me səvəi Kumwesən mīne Kristo, nənə mhərimənu irəha mīn ia nuk wan-taosen.

Setan trevən ia napw

⁷ Nənə nəpīn nuk wan-taosen rō sampam, tukifi nari ia Setan rier irapw ia kwopun kīnəsīsəg əknekīn in ikīn. ⁸ In trier irapw, mevən meikuə ia kwənəkwas me nəha səməme kamharə ia nīkare təkure tīprənə i kefə, nəghīnraha Kauk mīne Makauk, nənə mousəsīmwīn irəha mə tuharuagən. Nərmmama me nəha tuhəpik məmwhen ia nīpəkīr ia təsi. ⁹ Iakətōni mə irəha həuvən ia kwopun me pam ia tīprənə, mhərer kuraukurau kwopun nərmmama me səvəi Kumwesən kamharə ikīn mīne taon sə Kumwesən rokeikei pīk. Mətə napw riti rukrutə ia neiai meiwaiu pehe mahi irəha. ¹⁰ Nənə kuvehi Setan, iəremhə sə rīneikuə ia nīrəha, kuvehi, kərarki pen ia kwopun əmwhenīmw nəha napw mīne təpīsī ərəha krauuək ikīn. In nəha kwopun nəha kīnərarki pen raka nərimīru ikīn mīne profet eikuə. Nənə tuko nəmīsəien mīnrahar ia nəpīn mīne ia ran ia nuk nuk me.

Kumwesən rəkiri nərmmama səməme həuvamhə, mərpwīn noien me səvənraha

¹¹ Ia nəpīn nəha iakətōni jea asori riti rəpsan mīne Iəmə sə raməkure irə mamərimənu. Tīprənə mīne neiai krouap ti nənimen kīpkətōni mhə mwi

irau. ¹² Nənə iakətōni nərmmama həuvamhə səməme fwe kupwən kamhəuvehi nasorīien mīne səməme həkpuvehi mhə nasorīien, irəha pam kamhəer ia nəmri Iəmə sə raməkure ia jea səvənhi mamərīmənu. Nənə kripwegi nəkukuə me nepwīn. Kripwegi mwi nəkukuə riti mwi, nəkukuə səvəi nīmīruien. Nənə Iəmə nəha rəkiri nərmmama həuvamhə mesi pen nəgkiariien kimərai pen ia nəkukuə me nəha, mərpwīn atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹³ Təsi raraka ia nərmmama həuvamhə səməme kamharə irə. Noien Iərmama Remhə mīne Imwei Nəkur Həuvamhə irau mwi krouaraka ia nərmmama səməme kamharə ia nīrau. Irəha pam hətūi mwi ia nemhəien səvənraha, nənə Iəmə nəha rəkiri irəha kuatia kuatia, mərpwīn atukwatukw noien me irəha həno fwe kupwən. ¹⁴ Nənə kuvehi Noien Iərmama Remhə mīne Imwei Nəkur Həuvamhə kərarki pen irau ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin. Nəri nəha in nəha nemhəien sə ro kəru i. ¹⁵ Nərmmama me pam səməme kīpkətōni mhə nəghīnraha ia nəkukuə səvəi nīmīruien kərarki pen irəha ia kwopun əmwhenimw nəha napw rauək ikin.

21

Jerusalem vi

¹ Nənə iakətōni neiai vi mīne tīprənə vi, ti nəri nə mə neiai akuas mīne tīprənə akuas krouvehe rouiwən. Nənə təsi riwən mwi. ² Nənə iakətōni taon ikinan səvəi Kumwesən, in nə Jerusalem vi, rukrutə ti Kumwesən ia neiai mameiwaiu pehe. Taon ikinan nəha ramser rəmwhen ia tīnari sə pran rarkahu irə ia nəpīn tukiri pen vi a in kuvei pen m iərmam səvənhi. ³ Nənə iakregi reri iərmama riti rupwinari ruku pen ia jea sə Kumwesən raməkure irə mamərīmənu, rini mə, “Hətə ro! Təkwtəkwuni nəha Kumwesən rino rukwənu səvənhi irəha nərmmama. In tramarə irəha mīnraha, nənə irəha tuhəuvehe nərmmama me səvənhi. Kumwesən in tramarə ti nīrəha, nənə muvehe Kumwesən səvənraha. ⁴ In trīrai raka pam nīse nənīmenraha. Noien iərmama remhə mīne nəməkīen mīne nəmīsəien triwən, ti nəri nə mə narimnari tui me həuvehe mhəuvəiwən.”

⁵ Nənə Iəmə sə raməkure ia jea mamərīmənu rini mə, “Hətə ro! Iakamo narimnari me pam həuvehe mhərməvi.” Nənə in rarə mīni mwi mə, “Rai pen nəgkiariien i ia nəkukuə, ti nəri nə mə nəgkiariien me i ho nīpərhiēnien nərmmama həkurən nətīgiteien ia nīrəha.”

⁶ Nənə in rərari mīni pehe tukw iou i mə, “Təkwtəkwuni nəha kīno sampam ia narimnari me pam! Iou i Alfa mīne Omeka,^a nukunen mīne nəkrəkwerin. Nərmmama səməme həkwakwa iou takuvei pen nui mīnraha. Nui nəha kīpkuvehi mhə nənimen. Nəmri nui nəha rauvei pehe nui kauvehi nīmīruien irə. ⁷ Iərmama sə triskai meste naruagənien rukuraw, iou takuvei pen narimnari me səməme lakuvnī pen raka tukwe in. Iou takuvehe Kumwesən səvənhi, nənə in truvehe nərīk. ⁸ Mətə nərmmama səməme kamhəhekīr ia nərmmama, mhəpwəh nahatətəien, mamho noien əmkemīk, mamhousi əpune nərmmama, mamhakres pran, mamho klepa, mamhəuvehi nahak,

20:12: Dan 7:9-10, Mat 25:31-46, Wok Me 17:31, 2Kor 5:10, Rev 13:8 **20:13:** Rom 2:6, 1Pit 1:17, Rev 2:23, 22:12 **20:14:** 1Kor 15:26,55 **20:15:** Rev 13:8, 19:20 **21:1:** 2Tes 3:13 **21:2:** Aes 52:1, 61:10, Hip 11:16, 12:22, Rev 3:12 **21:3:** 2Kron 6:18, Sek 2:10, 2Kor 6:16, Rev 7:17 **21:4:** Aes 35:10, Aes 65:19 **21:5:** 2Kor 5:17, Rev 4:2,10 **21:6:** Sam 36:9, Jer 2:13, Jon 7:37, Rev 1:8,17; 22:17 **a** **21:6:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nəhag i kaməkwein Kumwesən irə nīpwrən mə in nukunen mīne nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13. **21:7:** 2Saml 7:14 **21:8:** Mat 25:41, Hip 10:38-39, Rev 19:20; 21:27; 22:15

mamhəfwaki m nənimwi nari me, mine ieikuə me pam, imwənraha atukwatukw fwe ia kwopun əmwhenimw nəha napw mine təpisi ərəha krauuək ikin. Nəri nəha in nəmhaien sə ro kəru irə.”

⁹ Nənə nagelo me nəha sefen kamhəpeki pesin me nəha sefen həukuər ia nərpinien irəha sefen (nənə nərpinien me nəha irəha nərpinien sampam Kumwesən tro m nərmama), riti ia nagelo me nəha rini pehe tukw iou i mə, “Uvehe ro. Iakuə takahatən prən nəha, in pran səvai kwəti sipsip, pwəh ikətoni.” ¹⁰ Nənə ia vison nəha Nənimwin rəriari miou iakətoni agelo nəha ruvehi iou iarouevən fwe ia təkuər riti rasori məpwəmwis. Nənə in rahatən taon ikinan nəha Jerusalem iakətoni ruku pen ti Kumwesən ia neiai mameiwaiu pehe. ¹¹ Taon ikinan nəha rukuraan ia nukuraanien səvai Kumwesən. Ramserser rəmwhen ia kəpwier amasan riti kani mə tiaspa rəmher rəmwhen ia klas. ¹² Nəpai riti rasori məpwəmwis rukuraukuru irə. Ia nəpai nəha kwəruə me irəha twelef. Nagelo me twelef kamhərer ia kwəruə me nəha. Ia kwəruə me nəha kimərai pen nəghi kwənəkwas me səvai nəkur Isrel irəha twelef. ¹³ Kwəruə me nəha kahar ia nikare taon nəha peraha, kahar mwi ia nikaren prehi, kahar ia nikaren pesu, nənə kahar ia nikaren parei. ¹⁴ Kəpwier asori me irəha twelef kamhəkwtəmhiri əknekin nukune nəpai nəha səvai taon nəha. Nənə kimərai pen nəghi aposol me twelef səvai kwəti sipsip ia kəpwier me nəha.

¹⁵ Agelo sə raməgkiari miou rauvehi nari riti kino ia kol truvehi mak səvai taon irə mine nəpai səvənhi mine kwəruə me ia nəpai nəha. ¹⁶ Nikare taon nəha irəha kefə. Nasorien səvai nikarkaren me mine nəpwəmwisien səvənraha rutə həmməmwhen a. Agelo nəha ruvehi nəri nəha rauvehi ia rəgin, muvehi mak səvai nikarkaren me, mətoni irəha kuation kuation nasorien səvənhi mine nəpwəmwisien səvənhi rutə tu-taosen-fo-hantret kilometa. ¹⁷ In ruvehi mwi nikimkimien səvai nəpai nəha mətoni rəmwhen ia sikistisikis mita. Mita nəha sə agelo nəha rauvehi mak səvai nari irə rəmwhen a mwi ia mita nəha nərmama kamhəuvehi mak səvai nari irə. ¹⁸ Nəpai nəha kino ia kəpwier amasan i tiaspa, nənə kuvrhəkin taon ia kol atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen ia klas. ¹⁹ Kəpwier asori me səməme kamhəkwtəmhiri əknekin nukune nəpai səvai taon nəha kəfəri pen irəha ia kəpwier amasan me səpəmsəpə. Kiməkupwən kəmri pen kəpwier amasan i tiaspa, sə ro kəru irə kəmri pen kəpwier amasan i safai, sə ro kahar irə kəmri pen kəpwier amasan i akat, sə ro kefə irə kəmri pen kəpwier amasan i emeral, ²⁰ sə ro krirum irə kəmri pen kəpwier amasan i onikis, sə ro sikis irə kəmri pen kəpwier amasan i kanilian, sə ro sefen irə kəmri pen kəpwier amasan i krisolaet, sə ro eit irə kəmri pen kəpwier amasan i malakait, sə ro naen irə kəmri pen kəpwier amasan i topas, sə ro ten irə kəmri pen kəpwier amasan i kalsetoni, sə ro eleven irə kəmri pen kəpwier amasan i takwoes, nənə sə ro twelef irə kəmri pen kəpwier amasan i ametis. ²¹ Kwəruə me nəha twelef təpinhə me səvənraha kino ia perel irəha twelef. Təpinhə kwatia kwatia ko ia perel kwatia kwatia. Nənə suatuk me fwe imwə ia taon nəha kino ia kol atukwatukw, kol sə rəmher məmwhen ia klas.

²² Nənə iapkətoni mhə nimwə riti kaməfwaki ikin ia nəkwai taon nəha, ti nəri nə mə nimwəfwaki səvənhi in nə Iərimənu Kumwesən sə rauvehi niskaiien me pam mine kwəti sipsip. ²³ Ia taon nəha irəha tuhəpkətui mhə mwi meri mine məkwə mə trouəhəpwin irəha ti nəri nə mə nukuraanien

səvəi Kumwesən raməhiəpwin pam taon nəha, nənə kwəti sipsip in nə laet səvənhi. ²⁴ Nərmama ia tənəmtənə me tuhavən ia nukuraanien səvənhi, nənə kig me ia takure tiprənə tuhəpeki nautə amasan me səvənraha mhəuvnimwə ia taon nəha. ²⁵ Kwəruə me səvəi taon nəha tukəpwəh nərəpinhəien irəha ia nəpin riti, ti nəri nə mə nəpin ia nəpin triwən ia kwopun nəha. ²⁶ Nərmama ia tənəmtənə me tuhəpeki nautə amasan me səvənraha mine narimnari me nərmama həməuvei pen mīnraha ia nisaiien, nənə mhəpeki mhəuvnimwə ia taon nəha. ²⁷ Narimnari me səməme həmkemik ia nəmri Kumwesən, mine nərmama səməme kamho narimnari səvəi naurisien, mine nərmama səməme kamheikuə, irəha tuhəpwəh nuvnimwəien ia taon nəha ia nəpin riti. Mətə nərmama me a i səməme kimərai pen nəghinraha ia nəkukuə səvəi nimiruien sə kwəti sipsip rauvehi irəha əpa nəha tuhəuvnimwə ia taon nəha.

22

Nui aris kauvehi nimiruien irə

¹ Nənə agelo rarə mahatən mwi nui aris riti iakətoni. Nui ia nui aris nəha nui kauvehi nimiruien irə. Nui nəha rəmher rəmwhen ia klas, raiu maku pen fwe ia jea sə Kumwesən mine kwəti sipsip kraukure irə rouarimənu, ² mamesi pen suatuk ia kurkwai taon nəha. Nənə iakətoni nei kauvehi nimiruien irə ramərer ia nikarkare nui nəha, maukuə m twelef ia nuk me pam ia məkwə me pam. Nənə nərmama ia tənəmtənə me pam kamhətimwi nimwan ti nomasanien nemhəien me. ³ Ia nəkwai taon nəha tukəpwəh mwi nətonien nari riti sə Kumwesən raməkwein ərəha irə. Jea sə Kumwesən mine kwəti sipsip kraukure irə rouarimənu trərer ikin. Nənə iotukwininari me səvənhi tuhamo nəkwən. ⁴ Irəha tuhətoni nənimen, nənə tukrai pen nəghin ia nipwənanraha. ⁵ Nəpin ia nəpin triwən. Irəha tuhəpkətui mhə meri uə nari riti mwi truvei pen nukuraanien mīnraha, ti nəri nə mə Iərimənu Kumwesən səvənraha in trukuraan muvei pen nukuraanien mīnraha, nənə irəha tuhərimənu ia nuk nuk me. ⁶ Nənə agelo nəha rini pehe tukw iou i mə, “Nəgkiariien me i ho nipərhiēnien nərmama həukurən nətigiteien ia nirəha. Iərimənu Kumwesən səvəi nənimwi profet kupwən me rīnərhi pehe iou agelo səvənhi mə takuvehe mahatən narimnari me tripkə mhə tui həier pehe pwəh səvənhi iotukwininari me hətoni.”

Tripkə mhə tui Iesu ruvehe

⁷ “Həregi ro! Tripkə mhə tui iakuvehe. Iərmama sə ramo nəgkiariien me səməme Kumwesən ruvei pehe, kamhəmak ia nəkukuə i, in rerin tragien.”

⁸ Iou Jon, iou iakiməregi mətoni narimnari me i. Nəpin iakregi mətoni raka narimnari me i, nənə iakinimwi nukurhuk mi ia nəmri agelo sə rahatən iou irə mə takisiai in. ⁹ Mətə in rini pehe tukw iou i mə, “Əpwəh noien iamīnha irə! Krau iotukwininari mi a səvəi Kumwesən kitaha piam me i profet me mine nərmama me səməme kamho nəgkiariien me ia nəkukuə i. Nimwi nukurhum mi ia nəmri Kumwesən, misiai in!”

¹⁰ Nənə in rarə mīni mwi tukw iou i mə, “Tikəpwəh nərkwafəien ia nəgkiariien me i Kumwesən ruvei pehe mik kamhəmak ia nəkukuə i ti nəri nə mə narimnari me i tripkə mhə tui həier pehe. ¹¹ Nərmama səməme kamho

21:24: Aes 60:3,5   **21:25:** Aes 60:11   **21:26:** Sek 14:7, Rev 22:5   **21:27:** Aes 52:1, 1Kor 6:9-10, Rev 13:8, 21:8   **22:1:** Esik 47:1   **22:2:** Joel 3:18, Sek 14:8, Jen 2:9, Esik 47:12, Rev 22:14,19
22:4: Sam 42:2, Mat 5:8, Rev 3:12   **22:5:** Dan 7:18,27, Rev 5:10, 20:6, Rev 21:23,25   **22:6:** Rev 1:1   **22:7:** Rev 1:3, 2:16   **22:8:** Rev 19:10   **22:10:** Rev 1:3, 10:4   **22:11:** Dan 12:10

noien əṛəha pṛəh kamhəmwur pen ia noien əṛəha. Nərmama səməme kamho noien əmkemik pṛəh kamhəmwur pen ia noien əmkemik. Nərmama səməme kamho noien atukwatukw pṛəh kamhəmwur pen ia noien atukwatukw. Nərmama səməme kamho noien əmher pṛəh kamhəmwur pen ia noien əmher.

¹² Həregi ro! Triṛko mhə tui iakuvehe! Takuvehi nəṛəkuien səiou, muvehe, muvei pen m nərmama me pam resi pen narimnari me irəha həno. ¹³ Iou i Alfa mine Omeka,^a nukunen mine nəkrəkwerin. Iakinərə raka kupwən, nəhə takarə mwi kurirə.

¹⁴ Nərmama səməme haikuas tınari səvənraha rəpsan, irəha rerinraha tragien. Takəsəni irəha hani nukwai nei kauvehi nimiruien irə, nəhə mhəukurau ia kwəruə me səvəi taon nəha mhəuvnimwə. ¹⁵ Mətə nərmama nəpwin nəha ikin ko həpkuvnimwə mhə. Irəha nəha nərmama səməme həmkemik rəmwhen ia kuri me, mamho klepa, mamho nahak. Nərmən mine nıpran səməme kamhəiri əpnəpen irəha me irəha nəha ko həpkuvnimwə mhə. Nərmama me pam səməme kamhousi əpune nərmama, mamhəfwaki m nənimwi nari me, mamhokeikei pik noien səvəi neikuəien tuharə fwe iruə.

¹⁶ Iou, Iesu, iakinərhi pehe agelo səiou mə truvehe mını irəpw narimnari me i tukumiaha nakalasia me. Iou i kig sə iakiməku pen ia kwənəkwas səvəi Kig Tevit. Iou iakəmwhen ia kəməhau kofətəteia sə rukuraan.”

¹⁷ Nənimwin Ikinan mine pran səvəi kwəti sipsip krauni mə, “Uvehe!” Nəhə pṛəh iərmama sə ramregi nəgkiariien i, in mwi rini mə, “Uvehe!” Nəhə pṛəh iərmama sə rəkəkwa ruvehe. Iərmama sə rokeikei pṛəh in rənimwi auər a nui sə kauvehi nimiruien irə.

¹⁸ Iou, Jon, iakaməgkiari skai m nərmama səməme kamhəregi nəgkiariien me Kumwesən ruvei pehe miou kamhəmak ia nəkukuə i. Trini mınıuə iərmama riti rakutan pen atukw nəgkiariien riti səvənhi ia nəgkiariien me i, Kumwesən truvei pen min nərpwinien me i nəkukuə i raməgkiari irə makutan pen mwi. ¹⁹ Trini mınıuə iərmama riti riṛeki raka nəgkiariien me nəpwin ia nəkukuə i, Kumwesən triṛeki raka namasanien me i nəkukuə i raməgkiari irə iərmama nəha triṛkuvehi mhə riti. Namasanien me nəha nukwai nei kauvehi nimiruien irə mine kwopun riti ia taon ikinan nəha.

²⁰ Iərmama sə rani irəpw narimnari me i rini mə, “Pərhien triṛko mhə tui iakuvehe!”

Ouəh, pṛəh ro iaminihi! Uvehe rə Iərimənu Iesu!

²¹ Pṛəh namasanien səvəi Iərimənu səkitaha Iesu tramarə ti nərmama me pam. Ouəh, pṛəh ro iaminihi!

22:12: Aes 40:10, 2Kor 11:15, Rev 2:16,23   **22:13:** Rev 1:8,17; 21:6   ^a **22:13:** Alfa in leta sə rukupwən ia alfapet səvəi nəkur Kris. Omeka in leta sampam. Nahag i kaməkwein Kumwesən irə nıpran mə in nukunen mine nəkrəkwerin. Əvsini mwi Rev 21:6; 22:13.   **22:14:** Rev 22:2   **22:15:** Rev 21:17   **22:16:** Nam 24:17, Rom 1:3, Rev 2:28, 5:5   **22:17:** Sing 8:14, Rev 21:6   **22:18:** Dut 4:2, 12:32, Rev 15:1,6   **22:19:** Rev 22:2   **22:20:** Rev 2:16

Nipəri nəkukə sə rani nipwrai nəgkariien me (Diksonari)

Agelo: Nagelo me irəha nənimwin me Kumwesən rino irəha kamho tukwini nari min. Nagelo me kaghəgnəgini Kumwesən fwe ia neiai (Mat 2:14). Nəpin me nepwin nagelo me həkkiari m nərmama, mhəvisau pen mınraha nəgkariien sə Kumwesən rokeikei mə tuhəregi (Dan 9:20-23, Mak 16:5-8, Luk 1:26, Wok Me 1:9-11). Kumwesən ramərhi pehe nagelo me kaghəuwehe mamhasitu ia nərmama səməme tuhəuwehi nimiruien rerin (Hip 1:14).

Mətə nagelo me nepwin nəha ikin həpwəh no tukwiniien nari m Kumwesən. Irəha nagelo ərəha me. Kani mwi irəha mə nəremhə me. İremhə i in rasori ia nirəha nəghin nə Setan. Wok səvai Setan mine nagelo me səvanhi kamheikuə ia nərmama ia tənəmtənə me. Irəha həpwəh nokeikeien mə nərmama tuhəni nipərhiien ia İesu Kristo (2Kor 4:3-4, Rev 20:1-3; 7-8). Tukamevən tukərarki pen nagelo ərəha me ia kwopun napw asori rauək rerin ikin. Nərmama səməme kamhakurirə ia nagelo ərəha me nəha tukərarki pen mwi irəha həuvən ia kwopun nəha (Mat 25:41).

Aposol: Nəgkariien i aposol nipwran in i mə İərmama sə kinərhi pen in. Aposol riti rauvehi nasoriien maməgkiari tukwini səvai iəmə asori sə rinərhi pen in. İesu riməuvei pen nasoriien m nərmama səvanhi twelef mə irəha aposol me səvanhi. Wok səvai aposol me səvai İesu ro iamınhi irə. Irəha hənətəni ia nənimenraha mə İesu rinətui mwi ia nemhəien səvanhi. Irəha həməni irapw nəgkariien amasan səvanhi. Nənə mhərpwi nousəsimwinien vi me səvai nakalasia me ia kwopun me. Nənə nəpin rıpk irəha ho nımtətien me ia nıskaiien səvai Nənimwin İkinan. Nımtətien me nəha ho nukurənien i mə nəgkariien amasan səvai İesu Kristo ro nipərhiien (Mak 16:19-20, Rom 15:19, Hip 2:4).

İesu rətui mwi ia nemhəien səvanhi. Nəpin nepwin rukurau nənə, in rier irapw ti Pol məkweın in mə in truvehi wok səvai aposol. Nərmama kuatia kuatia me nəha ikin rəmwhen ia Panapas sə nərmama kamhəkweın irəha mə aposol. Nəri auər a həpkətoni mhə İesu Kristo. Nənə nəpin səvsini nəgkariien nəha aposol ia nəkukə i Wok Me, nipwran rani mə nərmama me i twelef səvai İesu hənəvən irəha min. Nənə ia nəkukə i, Pol rini mə in mwi aposol riti səvai İesu mətə in rıpkəvən mhə irəha nərmama me nəha twelef. Nəkukə nəha raməgkiari pik ia aposol mi Pita mine Pol. (Mat. 10:1-4; Mak 3:13-19; Luk 6:12-16).

Elta: Elta me irəha nəmə asori me kamhətui ti nakalasia me ia nousəsimwinien me səvanraha. (1Tim 3:1-7)

Epikurien me mine Stoik me: Irəha nahatən me səvai nəkur Kris fwe tui anan kamhətui nipərhiien. Ia nəpin nəha Niutestamen raməgkiari irə nəkur Kris həpik hənəmesi pen nahatənien səvai nahatən me nəha. Epikurien me həməni mə nukune nimiruien amasan in i mə nərmama tuhətui narimnari me səməme hamo İərmama riti rerin raməgin. Stoik me həməni mə rekəm İərmama traməkeikei məmwur mə rerin trəpwəh nəgienien məpwəh mwi nəmisiien nəri auər a narəien səvanhi rəfo irə ramasan uə rərəha. (Wok Me 17:18)

Farisi: Farisi me mine nahatən me səvai loa irəha nəmə asori me

səvəi nəkur Isrel ia nəp̄in səvəi Iesu. Irəha həukurən amasan loa me pam sāməme Kumwesən rīməuvei pen m Moses, nənə mamhahatən mə nər̄mama tuhaməkeikei mhesi pen əknek̄in loa me pam nəha ia noien sə ratukwatukw amasan. Irəha kamhahatən mwi noien me mine loa me nepw̄in sāməme kamrip̄in pen ia loa sə Kumwesən rīməuvei pen. Irəha haməfiəutə pik irəha nənə rer̄inraha r̄ir̄hi mə irəha hasori ia nər̄mama me pam. Irəha həməni mə noien səvənraha ramasan. Mətə n̄ip̄ərhienien irəha həp̄ik kamho noien səvəi kəuət̄kəsua. Irəha hənəmwəki Iesu nənə mhokeikei mə tuhousi əpune in. Əvsini mwi nəgkiariien i Satusi ia diksonari i.

Herot: Ia Niutestamen kaməkwein nər̄mama kefə nəgh̄inraha i Herot.

- (1) *Herot asori.* In kig səvəi nəkur Jutia nəp̄in Iesu rinətui. In raməmwur mə trousi əpune Iesu nəp̄in in ramouihi (Mat. 2:1-22; Luk 1:9).
- (2) *Herot Antipas.* In tini Herot asori. In ramərimənu ia tənə Kalili nəp̄in Iesu ramavən mani irapw nəgkiariien səvəi Kumwesən mamə n̄im̄tətien me. Herot Antipas riri Herotias. In rinər̄hi pen iaruağən riti səvənhi revən mərai raka kənkəpwə Jon Paptaes fwe ia kalapus (Mak 6:14-29). Nəmə asori me səvəi nəkur Isrel haməuvehi Iesu mhəuvən ti Herot Antipas mə in tr̄ini mə Iesu traməkeikei memhə (Luk 23:6-12).
- (3) *Herot Akripa sə rukupwən.* In tini Aristopolas. Piəvni Herot Antipas. In rino nər̄əhaien m nakalasia me nəp̄in Iesu rinətui raka ia nemhəlen. Rinousi əpune Jemes i piəvi Jon (Wok Me 12:1-23).
- (4) *Herot Akripa sə resi pen.* In tini Herot Akripa sə rukupwən. Kurirə Pol revən fwe Rom mə Kig Sisa trəkiri nəgkiariien səvənhi, Herot i r̄iregi nəgkiariien səvəi Pol ia nəmri Festas (Wok Me 25:13-26:2; 26:19, 27-32).

Hosana: Kupwən n̄ipwrai nəgkiariien i Hosana kani mə uvehim̄iru. Nənə kurirə irə n̄ipwran ruvehe mə əgnəgini uə ni vivi.

Iəm̄əti Iərmama: Nəgkiariien i Iəm̄əti Iərmama in nəhag riti. Iesu rani pik nəgkiariien nəha, mani atukw a in. Iesu in Iəm̄əti Iərmama. N̄ipwran mə in iərmama rəmwhen a ia kitaha, mətə nəhag nəha ramahatən pen mwi mə in Kristo, iərmama i profet kupwən me həməni mə truvehe. Ia nəm̄əkrəhaien səvənhi Profet Taniel rinət̄oni iəm̄əti iərmama riti revən mərer ia nəmri Kumwesən, nənə Kumwesən ruvei pen nasoriien min tr̄ərimənu ia nər̄mama ia tənə m tənəmpam (Dan 7:13-14).

Iesu: N̄ipwrai nəhag i Iesu in i iərmama sə rauvehim̄iru nər̄mama. Kumwesən rinəkwein tini Meri mə Iesu ti nəri nə mə in truvehim̄iru nər̄mama me səvənhi muvehi raka nər̄əhaien me səvənraha (Mat 1:21). Nəhag me nepw̄in səvəi Iesu kaməkwein in mə Iesu Kristo, Tini Kumwesən, Iəm̄əti Iərmama, Kwənək̄wus səvəi Kig Təvit.

Iotukwininari: Ia nəp̄in səvəi Niutestamen iotukwininari me səp̄əmsəpə. Nepw̄in kinər̄kwi tər̄ini irəha kamho auər a wok səvəi iəm̄ə asori. Iotukwininari me nəha həreirei noien nət̄ərigien atukw səvənraha, mətə iərməpə ramərimənu ia nirəha. Kani mwi irəha mə slef me. Iotukwininari me nepw̄in mwi nəha ikin kamho wok səvəi nər̄məpə mətə kamhəuvehi nər̄əkuien irə (Luk 15:19). Kip̄kərihi tər̄ini mhə irəha mə irəha slef me, mətə irəha həseni a mə iərməpə tr̄ini nəkw̄an ti nirəha i nənə irəha tuho rer̄inraha rāgien a.

Isrel: Isrel nəhag vi riti sə Kumwesən rīməuvei pen m Jekop tini

Aesak mine Repeka. Kaha səvəi Isrel in nə Epraham. Isrel tini iərman twelef. Nənə irəha i kaha kupwən me səvəi nəkur Isrel. Kwopun sə hamarə ikin kani mwi mə tənə Isrel. Kupwən kani tiprənə i mə Kenan.

Kamel: In nərimiru riti kaməkure irə rəmwhen ia hos. Mətə in rupwinari ouihia ia hos. In rəmwhen ti navənien fwe kwopun akwesakwes ikin. Rapeki nari pam me kamo tinari ia nimwherin.

Kəfəfau səvəi nisaiien: Kəfəfau səvəi nisaiien Nəkukuə Ikinan raməgkiari irə riti kəfəfau kino ia nimwai nei uə tihinari me, nənə kəfəfau pen ia kənkəpwə iərmama riti ti nəgənəginien in. Rəmwhen ia iərmama riti sə rəvtənhi nərmama ia naiuien. Kəfəfau riti mwi in kəfəfau səvəi kig sə kino ia kol sə ramserser. Kəfəfau pen kəfəfau nəha ia kənkəpwə kig ramahatən pen mə in rasori kamsiai in.

Kig Sisa: In nəghi iərmama sə ramərimənu ia nəkur Rom fwe kupwən.

Kol: In kəpwier sə ramserser pik. Kamo narimnari me irə nənimenraha rutə pik rəmwhen ia rig, uə nari krukwi pen ia nifregi iərmama, uə kwənari sə kaməkwanii.

Krep: Krep in nei riti kəpwei rutə muviris rəmwhen ia nəkwus. Kamo waen irə. Raukuə nukwan ramo tipwen.

Kristo: Ia nəgkiariien səvəi nəkur Kris fwe kupwən nipwran rani mə iərmama sə Kumwesən rimərifi mə trərhi pehe i ruvehe muvehimiru nərmama. Nəkur Isrel həpik həni Iesu mə ripko mhə in Kristo, in iərmama auər a. Mətə narəien səvəi Iesu rino nəgkiariien me səvəi profet tui me həuvehe mhəuvəukuə. Nəpin Iesu rinətui ia nemhəien səvənhi, ramahatən mə Iesu in Kristo (Rom 1:14).

Kwopun akwesakwes ikin: Nəpin kaməgkiari ia kwopun akwesakwes ikin ia Niutestamen nipwran mə kwopun nəha nərmama həiwən ikin. Narimnari me həpkutə amasan mhə ikin.

Kwopun ikinan: Rum riti ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.

Kwopun ikinan anan: Rum riti mwi ia nəkwai nimwə səvəi Kumwesən.

Loa səvəi Moses: Nəgkiariien nəha Loa, uə Loa sə kimərari, nipwran rani mə Kumwesən riməuvei pen Loa me m nəkur Isrel. Nəghi nəkukuə krirum səməme hamarə ia Oltestamen. Nəghinraha ia Bislama Jene-sis, Eksodas, Levitikas, Namba, mine Dutronome. Nəkukuə me nəha krirum həmwhen ia nukune loa me pam səvənraha nəkur Isrel.

Mastat: In nei sə kauvei pen nunin ia nəveginien mə trapein amasan. Nunin rouihia anan ia nuni nei me (Mat 13:31).

Mesaea: Nipwran rəmwhen ia Kristo uə Iəməti iərmama. Kumwesən rinərhi pehe mə truvehe muvehimiru nərmama.

Nənimwin Ikinan: Nənimwin Ikinan in Nənimwin i riməuku pen ti Tata Kumwesən mine Tini. Kani in mə Iasitu (Jon 14:15-17). Ramarə ia reri nərmama me i kamhəni nipərhiien ia Iesu Kristo (Rom 8:9). Nənimwin Ikinan in Kumwesən (Mat 28:29, Wok Me 5:3-4).

Nənimwi nari sə kaməfwaki pen min: Nənimwi nari nepwin kuvnhi nərimiru me irə, kuvnhi nərmama irə, uə kumwesən kwərhakwərha me, uə nari əpə riti. In nari riti sə nərmama kamho ia nei, uə aean riti, uə ia kəruətəri. Nərmama ho mamhəfwaki pen minraha, mamhəvi netə ramevən ti nənimwi nari me nəha. Kumwesən raməmwəki noien

i narmama kamhəfwaki pen m nənimwi nari me. (Eks 20:4-5, Kol 3:5-6, Efes 5:5-6, 1Jon 5:21)

Nakalasia: Misi Watt rinakres nəgkiariien i fwe kupwən. Nukune nəgkiariien i nəgkiariien Krik sə rani mə eklessia. Nipwran in i mə narmama me i Kumwesən rinakwein irəha həuvehe narmama me səvənhi. Ia Inglis kani nəgkiariien i mə Church. Bislama rani mə Jyos. Nəgkiariien me nepwin ia tənə kamhəni mə Nimwəfwaki. Mətə kimaha iahaməni mə nakalasia me. Kwopun me nepwin iahaməni mə nousəsəmwiniien səvəi nakalasia me. Iahaməni iaminha irə mə narmama tuhəukurən mə Jyos səvəi Kumwesən ripko mhə nimwə riti, mətə kwa narmama. Kwopun iarmama kəru uə kahar səvəi Iesu housəsəmwini irəha me ikin Iesu ramarə ti nirəha ia kwopun nəha nəri aər a mə nimwəfwaki riti riwən (Mat 18:20).

Neai: In i kwopun kitaha nakalasia me tsəuvən mharə fwe ikin kitaha Kumwesən ia nəpin riti. Neai ripko mhə neai sə samətoni məkwə mine kəməhau me irə, rekəm. Neai in kwopun Kumwesən ramarə ikin.

Nitətə ia neai: Ia nəkukuə Matiu rimərai nəgkiariien i nitətə ia neiai nipwran mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə (Mat 13:31-33, Luk 13:18-20). Ia kwopun me nepwin mwi ia Niutestamen nipwran mə kwopun Kumwesən ramarə ikin fwe ia neiai (Efes 2:6).

Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə: Kumwesən in kig sə ramərimənu rerin ia narimnari me pam fwe ia neiai mine ia təkure tiprənə (Sam 145:13, Dan 4:34-35). Ro iamınhi irə kitaha səukurən niniien mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə rinarə raka nənə tripkwiwən mhə. Mətə ia nətəien riti mwi kitaha sətoni mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə ripkuvehe mhə ihi. Nərəhaien rasori ia tiprənə i. Narmama kamhəriui nəkwai Kumwesən. Setan ramo noien ikou me səvənhi. Kitaha sameitenhi mə nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə trier pehe. Kig sə ramərimənu ia nitətə səvəi Kumwesən in nəha Iesu. Nəpin in truvehe mwi irə kitaha tsəni mə, "Təkwtəkwuni nəha Kumwesən səkitaha truvehimiru kitaha! Təkwtəkwuni nəha in tro sətoni mə in rauvehi niskaiien, nənə, təkwtəkwuni nəha in ramərimənu! Nənə təkwtəkwuni nəha Kristo səvənhi tro sətoni mə in rasori ia narimnari me pam!" (Rev 12:10). Narmama səməme kamhəriui nipərhiien ia Iesu Kristo tuhəuvnimwə ia nitətə nəha. Irəha tuhamarə rerin irəha Iərimənu səvənraha. Mətə narmama səməme kamhəriui nəkwai Kristo tuhəpkuvnimwə mhə ia nitətə nəha (Mat 25:34; 36, 1Kor 6:9-11, Rev 21:5-8).

Nəveginiien Ikinan: Kurirə Iesu remhə ia nei kamarkuau i nəkwein narmama me səvənhi həuvehe mhani pəri nari irəha min ia nəveginiien asori səvəi Pasova. In riməuvehi bred məkwsen, muvei pen in narmama me səvənhi hani. Nənə riməuvehi waen, muvei pen minraha hənimwi. Bred mine waen krouahatan pen nemhəien səvəi Iesu. Kinousi əpune nipwran niten rinaiu tukutaha. Nəpin tsani bred nənə mhənimwi waen nəha kitaha nakalasia me reritaha traməkeikei mirhi nemhəien səvənhi ia nei kamarkuau. (Mak 14:12-26, Matiu 26:17-30, Luk 22:7-23, 1 Kor 11:23-25)

Nimwə səvəi Kumwesən: Fwe kupwən nimwə riti səvəi Kumwesən rinərer fwe tənə Isrel ia taon asori səvənraha Jerusalem. Fwe ikin, pris me səvəi nəkur Isrel haməvi netə ti naikuas rakaien nərəhaien me səvəi

nərmama me səvəi Kumwesən. Mətə ia nuk 70 naruağan me səvəi nəkur Rom həuvehe mhousi testesi pam nimwə nəha. Nəkwai nimwə nəha rum kəru. Rum riti kani mə kwopun ikinan. Nənə rum riti mwi kani mə kwopun ikinan anan.

Nəveginien asori kani mə Pentekos: Pentekos in nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel. Irəha hamo nəveginien asori nəha nəpən 50 kurirə nəveginien asori kani mə Pasova. Nəpən Iesu rinamara irə nəkur Isrel kamho nəveginien asori nəha kamhəgnəgini Kumwesən ti nəveginien vi fwe nəmhien. Nəpən nəha Pentekos, in nəha nəpən Nənəimwin Ikinan riməuvehe irə mukuər ia reri nərmama səvəi Iesu (Wok Me 2:1-4; 20:16, 1Kor 16:8).

Nəveginien asori kani mə Pasova: Pasova in nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel. Irəha hamo nəveginien asori nəha rerinraha ramrhi nəpən nəha Kumwesən riməiri raka kaha kupwən me səvənraha ia tənə Ijip. Ia nəpən nəha riməiri raka irəha irə in rousi əpune nipwnəti nəkur Ijip me nəmritaik me, mətə in rəpwəh nousi əpune nipwnəti nəkur Isrel me ti nəri nə mə hənahakwi pen netə ia kwəruə ia nimwə me səvənraha. Noien nəha Kumwesən rino rahatən pen wok sə Iesu Kristo truvehe mo muvehimiru nərmama ia niten.

Nəveginien asori səvəi pret yis riwən irə: In nəveginien asori riti səvəi nəkur Isrel. Nəpən nəkur Isrel hənəier fwe Ijip haməuvani pret nəha yis riwən irə mə irəha tuhəuvani akwauakw mə hənəier fwe Ijip ti nəri nə mə bred nəha yis riwən irə ramafə akwauakw a. (Matiu 26:17, Mak 4:1-12, Luk 22:1-7)

Nui Asori Kalili; Nui Asori Taepirias: In nui asori riti fwe prehi ia tənə Isrel. Nəpwəmwisien səvənhi rəmwhen ia 22 kilometa. Nasorijen səvənhi rəmwhen ia 12 kilometa. Mavi rəmwhen ia tasi. Peiau peiau fwe ikin səvənhi. Kani mə Lek Kenesaret ia Luk 5:1. Ia Jon 6:1 nəghin riti mwi Taepirias.

Nuvehien ninhum: In noien riti səvəi nəkur Isrel hamo fwe tui muvehe meste pehe ipwet mine. Ropə ia noien i nəkur ia Tənə kamho. Kupwən anan Kumwesən rino promes riti irau Epraham mə in Kumwesən səvənhi nənə Epraham mine nimwipwini me irəha nipwnəti Kumwesən me. Kumwesən rini pen ti Epraham ia Jenesis 17 mə tukuvehi ninhum nərman kəmri karen irəha mə irəha nərmama me səvənhi. Trini minuə iərman rətui muvehi nəpən eit, kuvehi ninhum min rahatən pen mə rauvehi nəvəhagien sə Kumwesən riməuvei pen m Epraham. Ia nəpən səvəi Oltestamen nuvehien ninhum ramahatən pen mə iərman in kwənəkwus riti səvəi Epraham. Mətə Pol rahatən mə noien səvəi nuvehien ninhum ro nəri auər a təkwtəkwni. Nuvehien ninhum ko ripkuvehi mhə ik ikevən ia neai. Mətə tikini niparhienien ia Iesu Kristo pwəh Iesu ruvehi raka nərhəaien ia rerim. Noien iaminha irə in nəha noien pərhien səvəi nuvehien ninhum m iərmana. (Rom 2:25-29, Kal 6:15-16, Kol 2:11)

Nuvien netə: Fwe kupwən nərmama haməuvehi nərimiru me səpəmsəpə rəmwhen ia mak, kau, uə sipsip, mhəuvehi mhəuvən, mhəuvei pen m pris me mə tuhəuvani əmwesi ia təkure nifatə, mhəvehi raka nərhəaien me səvənraha. Nəpən me nepwin mwi kamhəuvei pen nərimiru me iaminha irə ia təkure nifatə ti nəgnəginien Kumwesən irə. Mətə trini minuə nərimiru sə ramemhə uə rərəha ko kəpwəh nuvei

penien m Kumwesən ia təkure nifatə səvənhi. Noien nəha ro nīmətien sə ramahatən pen mə nite Iesu traikuas raka nərəhaien me.

Perel: In kəpwier amasan riti sə raməmak ia nəkwai nari riti fwe ia təsi kamo kwənari ia nənimen mine nari krukwi pen ia nifregi iərmama.

Pokis səvai nəgkiariien i Kumwesən rīnərihi tərini əknekīn: Pokis i ramahatən pen Loa səvai Moses. Loa nəha nəgkiariien i Kumwesən rīnərihi tərini əknekīn, məmri nəkur Isrel hənamarə irə fwe kupwən. Kiməuvrhəkin pokis nəha ia timpa nənə kuvegi nīkarkaren me ia kol. Ia nəkwai pokis nəha tekinari riti kīno ia kol nəveginien nəha kani mə mana rukuər irə. Rigi nei nəha rīno tihin mahatən pen Eron mə in pris, in mwi ia nəkwai pokis nəha. Kəruətəri mi kəru nəha kīmarai pen loa me ten ia nīrau irau mwi fwe ikin. Nəpīn nəkur Isrel həier ia kwopun riti mhəuvən ia kwopun riti mwi, nənə mamhəuvehi pokis i. Nəpīn harə ia kwopun riti nənə mhəmri pen pokis nəha ia nimwə tapolen sə ro ikinan. Pokis i mine narimnari me ia nəkwan irəha pam ho ikinan ti nəri nə mə irəha həmwhen ia nīmətien riti kamətə pen nəgkiariien irə sə Kumwesən rīnərihi tərini əknekīn. Nəpīn haməuvrhəkin nimwə səvai Kumwesən fwe Jerusalem, nənə pokis i raməmak fwe kwopun sə ro ikinan anan ia nimwə səvai Kumwesən. (Eks 25:10-22; 9:4; 16:31-33, Hīp 9:4-5; Rev 11:19)

Paal: Paal in kumwesən eikuə riti səvai nəkur ia Kenan. (Rom 11:4)

Pielsepul: Pielsepul in nəha Setan. Fwe kupwən Farisi me həmwəki Iesu, mhəni ərəha in mə raməkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nīskaiien səvai Pielsepul. Irəha həpkīni mha nīpərhiēnien ia Iesu mə in raməkoui irapw nəremhə me ia nərmama ia nīskaiien səvai Nənīmwin Ikinan. (Mak 3:22, Luk 11:15)

Pris: Fwe kupwən nəkur Isrel həier ia tənə Ijip, Kumwesən riri pen irəha həuvən ia təkueər Sinae. Ia kwopun nəha in rīni nəkwan mə irəha tuhəuvrhəkin nimwə tapolen riti. Nənīmwin səvənhi tramərər pen ia nimwə tapolen nəha ia nəkwai rum sə ro ikinan anan. Kumwesən rərpwi rəgin ia Eron mə in mine kwənəkwus səvənhi tuhəuvehe mho wok səvai pris me. Irəha tuhərər ia nīmwrhenhi Kumwesən mine nərmama me səvənhi, mhəvi netə ti nərəhaien. Trini minuə nərmama hokeikei mə tuhəuvei pen nari riti m Kumwesən, pris me tuhəuvehi nəri nəha mhəuvei pen tukwini səvənraha ia təkure nifatə səvai Kumwesən. Ia nəpīn səvai Iesu fwe kupwən pris me kamho wok me iamīnha irə ia nimwə səvai Kumwesən fwe ia Jerusalem. Mətə ipwet mine pris asori anan səkitaha in i Iesu Kristo. In əpa ramərər ia nīmwrhenhi Kumwesən mine nərmama me səvənhi mavi sīmwin irəha.

Pris asori: In pris riti sə ramərīmənū ia pris me nepwīn səvai nəkur Isrel.

Pris asori anan: In pris kuatia a sə in rasori ia pris me pam. Ia nuk me pam ia nəpīn kuatia a in rauvehi nite sipsip muvnimwə ia kwopun sə ro ikinan anan ia nimwə səvai Kumwesən mə truvehi raka nərəhaien me səvai nəkur Isrel.

Profet: In iərmama riti sə Kumwesən rauvei pen nəgkiariien min mə trini irapw. Nəpīn rīpik profet me ia nəpīn səvai Oltestamen kamhəni irapw narimnari me sāməme həpkuvehe mhə ihi.

Sapat: In nəpīn səvai nəkur Isrel kamhəfwaki irə. Sapat ramo stat

ia 6 klok ia Fraete ia n̄ruarəv mevən meste Sapat ia n̄ruarəv ia 6 klok. Ia Sapat n̄armama h̄apko anan mh̄a wok riti. Ir̄aha hamapwis. N̄apin n̄aha in n̄apin ikinan s̄əv̄ai n̄akur Isrel. N̄əgkiariien i sapat ia n̄əgkiariien s̄əv̄ai n̄akur Isrel fwe kupw̄ən n̄ipwran rani m̄ə apwis. Fwe kupw̄ən, n̄apin Kumwes̄ən r̄ino tipr̄ən̄ə, N̄əkukūə Ikinan rani m̄ə in r̄ino wok n̄apin sikis n̄ən̄ə n̄apin s̄ə ro sefen ir̄ə in ro sampam, mapwis. N̄apin s̄ə ro sefen ir̄ə ia n̄əfwakiien in n̄apin s̄əv̄ənhi. N̄ən̄ə loa me s̄əm̄əme in rim̄əuvei pen m̄ Moses rani irapw̄ m̄ə n̄apin s̄ə ro sefen ir̄ə in n̄apin ikinan s̄əv̄ənhi s̄ə n̄armama me s̄əv̄ənhi tuh̄əpw̄əh noien wok riti ir̄ə. N̄ən̄ə noien s̄ə n̄armama tuh̄əpw̄is ia n̄apin n̄aha rinahat̄ən raka m̄ə ir̄əha n̄armama me s̄əv̄ai Kumwes̄ən. Ia Niutestamen, Iesu rim̄əni irapw̄ m̄ə in ram̄ərim̄ənu ia Sapat (Mat 12:8, Mak 2:28, Luk 6:5). M̄ət̄ə n̄əm̄ə asori me s̄əv̄ai n̄akur Isrel ham̄əmw̄əki in ti n̄əri n̄ə m̄ə in r̄ino n̄armama nepwin s̄əm̄əme hamemh̄ə h̄əsanin ia Sapat. N̄ən̄ə ir̄əha h̄əni m̄ə noien n̄aha in r̄ino rin̄ərūi loa. N̄ən̄ə in ro mwi narimnari me nepwin s̄əm̄ə ɔme rerinraha r̄ir̄hi m̄ə ripkatukwatukw̄ mh̄ə m̄ə tuko ia Sapat.

Sameria; īəm̄ə Sameria: Fwe kupw̄ən n̄akur Isrel ham̄əmw̄əki n̄akur Sameria. Ia n̄apin n̄aha r̄əkn̄ekin ti n̄akur Isrel m̄ə tuh̄əv̄ən fwe imw̄əi n̄akur Sameria ti n̄əri n̄ə m̄ə ia n̄ət̄əien s̄əv̄ənraha n̄akur Sameria ir̄əha h̄əm̄kemik ia n̄əmri Kumwes̄ən. Tr̄ini min̄ūə hav̄ən fwe imw̄ənraha n̄ən̄ə ir̄əha mwi tuh̄əm̄kemik.

Satusi: Ir̄əha h̄əm̄wh̄en ia pati riti. Nepwin kamho wok s̄əv̄ai politik. Nepwin kamho wok s̄əv̄ai nuviien n̄ət̄ə ia t̄əkure n̄ifata s̄əv̄ai Kumwes̄ən. Nepwin kamh̄ətui ti nimw̄ə s̄əv̄ai Kumwes̄ən. Ir̄əha n̄əm̄ə asori me s̄əv̄ai n̄akur Isrel. Ir̄əha h̄əmesi pen a loa s̄əv̄ai Moses s̄əm̄əme kamhar̄ə fwe Jenesis, Eksodas, Levitikas, Namba, min̄ə Dutronome. Ir̄əha h̄əni m̄ə n̄apin īərmama remh̄ə r̄ino sampam. N̄ən̄imwin ko ripkev̄ən mh̄ə ia kwopun riti. Ir̄əha h̄əni mwi m̄ə nagelo me min̄ə n̄əremh̄ə me h̄əiw̄ən (Wok Me 23:8).

Setan: N̄əgkiariien i Setan rakupw̄ən ia n̄əgkiariien Hipru. In n̄əgkiariien s̄əv̄ai n̄akur Isrel. N̄ipwran m̄ə īəremh̄ə s̄ə ram̄əmw̄əki īərmama. Setan kupw̄ən in agelo riti s̄əv̄ai Kumwes̄ən. M̄ət̄ə Kumwes̄ən rin̄ər̄hi irapw̄ in ia neai ti n̄əri n̄ə m̄ə in ram̄əruaḡən irau Kumwes̄ən m̄ə in tr̄ərim̄ənu ia Kumwes̄ən (Aes 14:12-15, Esk 28:11-19).

Sinae: In t̄əkūər̄ riti ia t̄ən̄ə Ijip. Kwopun n̄aha Kumwes̄ən rim̄əuvei pen Loa s̄əv̄ənhi m̄ə Moses fwe ikin (Hip 12:18-24).

Tikon: In īərmama s̄ə ramasitu ia nakalasia me ia nous̄əsimwinien me s̄əv̄ənraha. Kim̄əkupw̄ən kuvehi ut̄ə tikon me m̄ə tuhasitu ia nakalasia me ia Wok Me 6:1-7. (Filipae 1:1, 1 Tim 3:8; 10-12, Rom 16:1)

Vranda s̄əv̄ai Solomon: In kwopun riti ia nimw̄ə s̄əv̄ai Kumwes̄ən. Kwopun n̄aha n̄apin me pam n̄əm̄ə asori me s̄əv̄ai n̄akur Isrel kamh̄əgkiari ia loa s̄əv̄ai Kumwes̄ən ikin. Ia n̄apin s̄əv̄ai Iesu kino n̄əpai asori ia k̄əpwier rukurau ia nimw̄ə s̄əv̄ai Kumwes̄ən. Fwe imw̄ə kino t̄ən̄ifīə ia n̄ikaren me pam. Kwopun n̄aha n̄armama kamh̄əuvehi n̄əmri n̄ərim̄əru me ikin ti nuviien n̄ət̄ə ir̄ə. Kwopun n̄aha kam̄əvriwei mane me ikin. (Luk 9:45-46, Jon 2:14-16)

Wit: Nari riti r̄əm̄wh̄en ia rais. Rut̄ə r̄əm̄wh̄en ia nurhi m̄ət̄ə ro nukwan. Kam̄əkwaīkwai, ram̄əsas mam̄əpw̄əh tek̄in. Kam̄əkwai testesi kw̄ənkwan kamo flāə ir̄ə.

N̄ipwrai n̄iniien me ia Niutestamen

Paptaes

Mat 28:18-20

Wok Me 10:44-48

Kal 3:26-27

Jon 3:22

Wok Me 16:14-15; 31-33

Kol 2:12

Jon 4:1-2

Wok Me 19:1-7

1Pit 3:20-22

Wok Me 2:37-42

Wok Me 22:12-16

Wok Me 8:12; 36-38

Rom 6:1-4

*Narəien ia nəkwai nimwə***Tata mine mama**

Efes 6:4

Kol 3:21

1Tim 3:4-5

Nəkwərhakwərha me

Mat 15:3-6

Efes 6:1-3

1Tim 5:4; 8 Luk 2:51

Kol 3:20

Hip 12:7-11

Nipran me səməme nərman me səvənraha hemhə mhəpwəh irəha

Wok Me 6:1

1Kor 7:39-40

Jem 1:27 Rom 7:2-3

1Tim 5:3-16

Nerəien

Mat 19:4-6

Kol 3:18-19

Hip 13:4 1Kor 7:1-16

1Tes 4:3-8

Taet 2:3-5 1Pit 3:1-7

Efes 5:21-33

Nərmama asori me səməme kamhərimənu (uə Kavmen)

Mat 22:15-22

Rom 13:1-7

Taet 3:1 Wok Me 5:27-29

1Tim 2:1-4

1Pit 2:13-17

Nərmama kamhometə nakalasia me səvəi Iesu Kristo

Mat 5:10-12

1Kor 4:11-13

1Pit 3:13-17 Mak 13:9-13

2Kor 4:8-11

1Pit 4:12-19 Luk 12:4-9

Fil 1:28-29

1Jon 4:7-12; 16 Jon 15:18-21

2Tes 1:4-8

Rev 2:10 Wok Me 5:41

2Tim 3:10-13 Rom 8:35-37
 Hip 10:32-39 Rom 12:12-14; 17-21
 Hip 12:3-4

Kumwesən

Noien səvəi Kumwesən

Mak 10:27
 Rom 11:33-36
 1Pit 1:14-17 Mak 12:29-30
 1Kor 8:4-6
 1Jon 1:5 Luk 1:37
 2Kor 1:3
 1Jon 4:7-12; 16 Luk 6:35-36
 1Tim 1:17
 Jut 24-25 Jon 4:24
 1Tim 6:15-16
 Rev 4:8-11 Wok Me 14:14-17
 Hip 4:13
 Rev 15:3-4 Wok Me 17:22-31
 Hip 10:30-31 Rom 1:18-23
 Jem 1:17

Kumwesən ramasitu ia kitaha

Mat 6:25-34
 Rom 8:28
 Hip 1:3 Mat 10:29-31
 Rom 11:36
 Jem 4:13-16 Wok Me 14:15-17
 Kol 1:17

Kumwesən rino neiai mine tıprənə

Mat 19:4
 Wok Me 17:24-26
 Hip 1:2 Jon 1:3
 1Kor 8:6
 Hip 11:3 Wok Me 14:15
 Kol 1:15-16
 Rev 4

Kumwesən trəkiri nərmama ti noien me səvənraha

Mat 7:21-23
 Rom 2:1-11
 Hip 9:27-28 Mat 16:24-27
 Rom 14:10-12
 Hip 10:26-31 Mat 25:31-46
 1Kor 3:10-15
 1Pit 1:17 Jon 3:18-21
 1Kor 4:5
 1Pit 4:3-5 Jon 5:24-29
 2Kor 5:9-10
 Rev 20:11-15 Wok Me 17:30-31
 2Tes 1:5-10

Kumwesən ramini nərmama me i kamhahatətə ia Iesu mə irəha hatukwatukw ia nənimen

Wok Me 13:38-39
 Rom 5:1-19
 Kal 3:6-9 Rom 1:16-17
 Kal 2:16

Taet 3:7 Rom 3:21-26

Kumwesən rauvehimiru nərmama

Jon 3:16-17

Rom 5:1-11

1Tim 1:15-16 Wok Me 2:37-39

Rom 10:9-13

1Tim 2:3-7

Efes 2:1-10

1Pit 1:3-5

Nəfwakiiən m nənimwi nari me, mine noien səvəi klepa

Mat 4:10

1Kor 6:9-11

1Tes 1:9-10

Wok Me 13:4-12

1Kor 8:1-13

1Jon 5:21 Wok Me 17:22-31

1Kor 10:1-22

Rev 21:8 Wok Me 19:11-20

2Kor 6:14-18

Rev 22:15 1Kor 5:11

Kal 5:19-21

Mane

Mat 6:19-21, 24-34

1Tim 6:6-10, 17-19

Jem 2:1-9 Luk 12:13-21, 32-34

Hip 13:5-6

Jem 5:1-6 Wok Me 20:35

Nənimwin səvəi Kumwesən

Mat 28:19

Wok Me 8:14-17

Efes 1:13-14, 17 Mak 1:9-11

Wok Me 10:44-48

Efes 3:16 Mak 3:28-30

Wok Me 13:2-4

Efes 4:3-4, 30 Luk 1:35

Wok Me 15:28

Efes 5:18-20 Luk 3:16

Wok Me 16:7-10

Efes 6:17-18 Luk 4:1

Wok Me 19:1-7

1Tes 1:5-6 Luk 11:13

Rom 5:5

1Tes 5:19 Luk 12:12

Rom 7:6

2Tes 2:13 Jon 1:32-34

Rom 8:9-16; 26-27

Taet 3:5-6 Jon 3:5-8

1Kor 2:4, 9-16

Hip 2:4 Jon 7:37-39

1Kor 3:16

Hip 9:14 Jon 14:15-17, 26

1Kor 6:11, 19

1Pit 1:2; 11 Jon 15:26

1Kor 12:1-13
 2Pit 1:20-21 Jon 16:7-15
 2Kor 1:21-22
 1Jon 2:20 Jon 20:19-23
 2Kor 5:5
 1Jon 3:24 Wok Me 1:4-5, 8
 2Kor 13:14
 1Jon 4:13 Wok Me 2:1-18; 38-39
 Kal 3:2-5
 1Jon 5:6-8 Wok Me 4:31
 Kal 4:6 Wok Me 5:3-5
 Kal 5:16-18; 22-25

Nakresien pran sǝvǝi iǝrmǝpǝ

Mat 5:27-30
 1Kor 6:9-20
 1Tes 4:1-8 Jon 8:2-11
 Kal 5:19
 Hip 13:4 Rom 13:8-10
 Efes 5:3
 Jut 7 1Kor 5:9-11
 Kol 3:5-6

Kwopun napw asori rauǝk ikin

Mat 10:28
 Luk 16:23-26
 Rev 20:10-15 Mat 13:41-42; 47-50
 2Tes 1:9
 Rev 21:8 Mat 25:41

Nǝkukǝ Ikinan sǝvǝi Kumwesǝn

Mat 4:1-4
 Rom 15:4
 Hip 4:12 Mat 5:17-20
 Rom 16:26
 1Pit 1:22-25 Mat 22:29
 Kol 3:16
 2Pit 1:19-21 Jon 8:31-32
 1Tes 2:13
 2Jon 9-10 Jon 20:31
 1Tim 4:13
 Rev 1:3 Wok Me 20:32
 2Tim 3:14-17

Nǝvegǝnien Ikinan

Mat 26:26-30
 Luk 22:14-20
 1Kor 11:17-34 Mak 14:22-26
 1Kor 10:14-22

Nǝvegǝnien me

Mak 7:14-23
 Rom 14:1-23 1Kor 8:1-13
 1Tim 4:1-4

Nǝgkiarǝien amasan sǝvǝi Iesu Kristo

Wok Me 20:24
 Kal 1:6-12

1Tes 1:5 Rom 1:2-4, 16-17

Efes 1:13

2Tes 2:14 1Kor 1:17-25

Fil 1:27

2Tim 1:8-11 1Kor 15:1-7

Kol 1:5-6

2Tim 2:8-10

Nahatətəien

Iərmama sə ramahatətə ia Iesu Kristo truvehi nimiruien rerin

Jon 1:12

Jon 20:31

Rom 10:9-10 Jon 3:15-18, 36

Wok Me 4:12

Kal 2:16 Jon 6:47

Wok Me 16:30-31

Efes 2:8-9 Jon 14:6

Rom 3:20-22

Pwəh sərər əknekin ia nahatətəien səkitaha

Mak 11:22-25

Rom 14:22-23

Hip 11:1-40 Luk 17:5-6

1Kor 13:13

Jem 1:2-8 Jon 14:1

2Kor 5:6-7

Jem 2:14-26 Rom 5:1-2

Kal 5:6

1Pit 1:3-9

Nemhəien

Jon 6:39-40

1Kor 15:12-58

Rev 14:13 Jon 11:17-27

2Kor 5:1-10

Rev 21:1-4 Jon 14:1-4

Fil 1:20-24

Rev 22:1-5 Rom 8:10-11; 38-39

1Tes 4:13-18 Rom 14:7-9

Hip 2:14-15

Pwəh səgnəgini Kumwesən, mhəni vivi in, mhəni tanak tukwe

Luk 17:11-19

Fil 4:4-7

1Tes 5:18 Jon 6:11

Kol 2:7

1Tim 2:1 Rom 1:21

Kol 3:17

1Tim 4:4-5 Efes 5:20

Kol 4:2

Nəmə asori me i kamhətui ti nakalasia me

Noien səvəi elta me səvəi nəfwakiien

Wok Me 6:1-6

1Tim 3:1-13

Taet 1:5-9 Wok Me 14:23

Nəgkiariien sə ramevən ti elta me səvəi nəfwakiien

Mat 28:18-20

1Tes 2:1-12
 2Tim 3:10-4:5 Luk 22:24-27
 1Tim 4:1-16
 Taet 2:7-8 Wok Me 20:17-35
 2Tim 2:1-26
 1Pit 5:1-4

Nisiaiien elta me səvəi nəfwakiien

1Kor 9:14
 1Tes 5:12-13
 Hip 13:7,17 Kal 6:6
 1Tim 5:17-22

Nəpwəhien pran

Mat 5:31-32
 Luk 16:18
 1Kor 7:10-16 Mat 19:3-9
 Rom 7:2-3

Nəpwəhien nəveginien ti nəfwakiien

Mat 6:16-18
 Wok Me 13:1-3
 Wok Me 14:23 Mak 2:18-20

Nasituien

Mat 6:1-4
 1Kor 10:24
 Hip 13:1-3, 16 Mat 7:12
 2Kor 8:1-15
 Jem 1:27 Mat 25:31-46
 2Kor 9:1-15
 Jem 2:15-16 Luk 3:10-11
 Kal 6:9-10
 1Jon 3:16-18 Luk 6:38
 Fil 4:14-19 Wok Me 11:27-30
 Hip 10:24

Rəṛəha mə kitaha tsənimwi nənimwiien skai mhakonə irə

Rom 13:13
 Kal 5:19-21
 Taet 1:7 1Kor 5:11
 Efes 5:18
 1Pit 4:3-5 1Kor 6:9-11
 1Tim 3:1-3

Nəfwakiien m Kumwesən

Noien səvəi nəfwakiien

Mat 6:5-13
 Jon 16:23-26
 1Tim 4:4-5 Mat 7:7-11
 Rom 8:26-27
 Hip 4:16 Mat 18:19-20
 Rom 12:12
 Hip 10:19-22 Mak 11:24-25
 Efes 2:18
 Jem 1:5-8 Luk 11:1-13
 Efes 6:18
 Jem 4:2-3 Luk 18:1-8

Fil 4:6-7
 Jem 5:13-18 Luk 21:36
 Kol 4:2
 1Pit 4:7 Jon 14:13-14
 1Tes 5:17
 1Jon 3:21-22 Jon 15:7
 1Tim 2:1-4; 8
 1Jon 5:14-15

Nəfwakiien me nepwin ia Nəkukuə Ikinan

Mat 11:25-26
 Wok Me 16:25
 Fil 1:3-5, 9-11 Mat 14:23
 Wok Me 20:36
 Kol 1:9-12 Mat 19:13-15
 Wok Me 21:5
 Kol 4:3-4 Mak 1:35
 Rom 1:9-10
 1Tes 3:9-13 Luk 5:16
 Rom 10:1-2
 2Tes 1:11-12 Luk 6:12
 Rom 15:30-33
 2Tes 3:1-5 Luk 22:32, 39-46
 2Kor 12:7-10
 Hip 5:7 Jon 11:41-42
 Efes 1:15-20
 Hip 7:25 Jon 17:1-26
 Efes 3:14-21 Wok Me 4:24-31
 Efes 6:19-20

Nətərigien səkitaha traməkeikei meiwaiu

Mat 5:3-12
 Luk 18:9-14
 Kol 3:12-13 Mat 18:1-5
 Efes 4:2
 Jem 4:5-10 Luk 14:7-11
 Fil 2:3-11
 1Pit 5:5-7

Nakalasia me

Noien səvəi nakalasia me

Mat 16:13-20
 1Kor 12:12-30
 Kol 3:12-17 Jon 13:34-35
 Kal 5:22-26
 1Tes 5:16-17 Jon 14:27
 Efes 1:22-23
 Hip 10:24-25 Wok Me 2:41-42
 Efes 2:19-22
 1Pit 2:4-10 Rom 12:4-8
 Efes 4:1-16
 Rev 19:5-10 Rom 12:9-13
 Kol 1:18

Nakalasia me səvəi Iesu Kristo həmwhen ia nīpwrai iərmama kuatia

Mat 18:19-20
 Efes 1:22-23

1Tim 4:13 Wok Me 2:41-47
 Efes 4:11-16
 Hip 10:24-25 Rom 12:4-8
 Kol 3:15-17

Nəmisəien me i saməregi ia tɪprənə i

Rom 8:18-25, 28
 Jem 1:2-4
 1Pit 2:19-21 2Kor 1:4
 1Pit 1:6-9
 1Pit 5:8-10 2Kor 4:16-18

Noien səvəi nərpwɪnien noien ərəha

Kumwesən trərpwɪn noien ərəha me səvəi nərmama

Mat 26:28
 Wok Me 26:18
 Hip 10:17-18 Mak 11:25-26
 Efes 1:7
 1Jon 1:8-2:2 Wok Me 5:31
 Kol 1:13-14 Wok Me 10:43
 Kol 2:13-14

**Kitaha tsaməkeikei mhenouenou noien ərəha me nəha nərmama
 kamho m kitaha, mhəpwəh nərpwɪnien**

Mat 6:12-15
 Luk 6:37
 Efes 4:31-32 Mat 18:21-35
 Luk 17:3-4
 Kol 3:13 Mak 11:25
 2Kor 2:5-11

Nomasanien iərmama

Mat 4:23-25
 Wok Me 8:4-8
 2Kor 12:7-10 Mat 9:35
 Wok Me 19:11-16
 1Tim 5:23 Mat 11:2-5
 Wok Me 28:8-9
 2Tim 4:20 Wok Me 3:1-6
 1Kor 12:9, 29-30
 Jem 5:14-15

Nokeikeien

Kumwesən ramokeikei nərmama me pam

Jon 3:16
 Efes 2:4-5
 1Jon 4:9 Rom 5:8

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei Kumwesən

Mat 22:37-38
 Jon 14:21
 1Jon 5:3 Mak 12:28-30
 1Pit 1:8

Kitaha tsaməkeikei mhokeikei nərmama

Mat 5:43-48
 1Jon 2:9-11
 1Jon 4:7-21 Mat 22:39
 Jon 15:12-17

1Kor 13:1-13 Jon 13:34-35
 Rom 12:9-10
 1Kor 16:14 1Tes 4:9-10
 Rom 13:8-10
 Kal 5:13-14 1Pit 4:8
 1Jon 3:11-18

Noien nəkwai Kumwesən
 Jon 14:15, 21, 23-24
 1Pit 1:14-16
 1Jon 3:22-24 Jon 15:10-17
 1Jon 2:3-8
 2Jon 5-6 Rom 13:8-10

Noien ərəha
Nəfe nəha noien ərəha?
 Rom 1:18-32
 Efes 2:1-3
 Jem 4:17 Rom 8:5-8
 Efes 5:3-5
 1Pit 4:3 Kal 5:19-21
 Kol 3:5-10
 1Jon 3:4-5

Nərmama me pam həno raka noien ərəha
 Jon 8:7-9
 Rom 5:12
 1Jon 1:8-10 Rom 3:9-20; 23
 Kal 3:22

Kumwesən trərpwın noien ərəha səvəi nərmama
 Mat 10:28
 Rom 6:23
 Hip 10:26-31 Mat 13:41-42
 Kal 6:7-8
 1Pit 1:17 Jon 3:18-20; 36
 Kol 3:5-6
 1Pit 4:3-5 Wok Me 17:30-31
 2Tes 1:7-9
 Jut 7 Rom 1:18-19
 Hip 9:27
 Rev 20:11-15

Kitaha tsaməkeikei mhəərəig ia noien ərəha me səkitaha
 Mat 4:17
 Wok Me 2:37-40
 2Kor 7:8-11 Mak 6:12
 Wok Me 3:19-20
 2Pit 3:9 Luk 13:1-5
 Wok Me 17:29-31
 Rev 9:20-21 Luk 15:1-31
 Wok Me 20:21 Luk 24:45-47
 Wok Me 26:19-20

Nitətə ia neiai (uə Nitətə sə Kumwesən ramərimənu irə)
Suatuk səvəi nevənien ia nitətə ia neiai
 Mat 19:16-30
 Jon 17:2-3

Efes 2:1-6 Luk 10:25-28

Jon 20:31

Kol 2:13 Jon 3:1-16

Rom 5:21

Kol 3:1-4 Jon 5:19-29

Rom 6:5-14

2Tim 1:10 Jon 10:10

Rom 8:10-17

Taet 3:4-7 Jon 11:25-26

2Kor 5:17

1Pit 1:23 Jon 14:6

Kal 2:20

1Jon 5:11

Nitətə ia neiai ramasan pik

Luk 12:32-34

Kol 3:1

Rev 21:22-22:5 Jon 14:1-3

1Pit 1:4-5

Rev 22:14-15 2Kor 5:1-8

Rev 4:1-11 Fil 1:23

Rev 21:1-4

Nousi əpuneien nərimiru me kauvei pen m Kumwesən

Mat 9:13

Rom 12:1

Hip 9:6-10:18 Mak 12:33

Setan

Noien səvəi Setan

Mat 13:19

2Kor 2:10-11

2Tes 2:9-12 Mat 25:41

2Kor 4:4

1Pit 5:8-9 Luk 4:1-13

2Kor 11:13-15

1Jon 3:8-10 Luk 22:3-4

Efes 2:2

Rev 12:7-12 Jon 8:42-44

1Tes 2:18

Rev 20:1-3

Setan in iəremhə i raməmwur mə tro nərmama həmwəi ia nərəhaien

Mat 4:1-11

2Kor 12:7-10

Hip 12:1-2 Mat 6:13

Efes 3:20-21

Jem 4:7 Luk 22:31-32

Efes 6:10-18

1Pit 1:5 Jon 17:14-19

Fil 4:13

1Pit 5:8-11 Rom 8:31-39

1Tes 3:5-8

1Jon 4:4 Rom 12:12

2Tes 3:3

1Jon 5:3-5 Rom 16:19-20

2Tim 1:7-8

Rev 12:7-12 1Kor 10:12-13
 Hip 2:18 1Kor 16:13
 Hip 4:14-16

Suatuk ti nuveheien nipwnəti Kumwesən me
 Jon 1:12-13
 Kal 4:6-7
 1Jon 3:1-3 Rom 8:14-17
 Hip 12:5-11

Kristo niten rinaikuas raka nəəhaien me səvəi nərmama me səvənhɪ
 Mat 26:26-29
 Efes 1:7
 1Jon 1:6-7 Rom 3:25
 Hip 9:11-14
 Rev 7:14-17 Rom 5:9-10

Iesu Kristo
Iesu in Tini Kumwesən
 Mat 11:27-30
 Jon 20:26-31
 Kol 2:9-10 Mat 16:13-17
 Wok Me 3:13-16
 Hip 1:1-14 Luk 1:35
 Wok Me 4:10-12
 Hip 7:26-28 Jon 1:1-18
 1Kor 3:11
 1Jon 2:1-2 Jon 5:19-29
 2Kor 4:4-6
 1Jon 5:20 Jon 6:35-40
 2Kor 5:21
 Rev 1:12-18 Jon 8:58
 Kal 4:4-5
 Rev 19:11-16 Jon 11:25-27
 Fil 2:5-11 Jon 17:1-5
 Kol 1:15-20

Iesu rɪməuvehe ia tɪprənə i nipwrən rəmwhen ia nipwrataha
 Jon 1:14
 Luk 2:1-20
 Fil 2:6-7 Luk 1:26-38
 Mat 2:1-23
 Hip 2:14-18 Mat 1:18-25
 Kal 4:4-5

Iesu rino nɪmtətien me
 Mat 8:1-15, 23-33
 Mak 1:21-28
 Luk 22:50-51 Mat 9:1-7, 18-33
 Mak 7:32-37
 Jon 2:1-11 Mat 12:9-14, 22
 Mak 8:22-25
 Jon 4:46-54 Mat 14:15-32
 Luk 5:4-8
 Jon 5:5-9 Mat 15:22-28, 32-38
 Luk 7:11-15
 Jon 9:1-7 Mat 17:14-18
 Luk 13:10-13

Jon 11:11-44 Mat 20:29-34

Luk 14:1-4

Jon 21:4-6 Mat 21:18-22

Luk 17:12-14

Wok Me 2:22

**Kinəkiri Iesu ti noien səvənhi kuvei pen nərpwiniən sə
rɪpkatukwatukw mhə min**

Mat 26:47-68

Mak 15:1-20

Jon 18:1-14, 19-24 Mat 27:1-2, 11-31

Luk 22:47-53

Jon 18:28-19:16 Mak 14:43-65

Luk 22:63-23:25

Kinərui tərini pen Iesu ia nei kamarkuau

Mat 27:32-56

Luk 23:26-49

Jon 19:17-37 Mak 15:21-41

Kimənimwi nɪpwrai Iesu

Mat 27:57-66

Luk 23:50-56

Jon 19:38-42 Mak 15:42-47

Iesu rətui mwi ia nemhəien səvənhi

Mat 28: 1-20

Wok Me 2:24-32

Wok Me 17:2-3, 30-31 Mak 16:1-8

Wok Me 3:15

Rom 1:4 Luk 24:1-49

Wok Me 4:10, 33

Rom 4:24-25 Jon 20:1-21:14

Wok Me 10:39-43

1Kor 15:3-8; 12-21 Wok Me 1:3-8

Wok Me 13:29-39

Rev 1:18

Iesu rirərig mevən fwe ia neiai

Luk 24:50-51

Efes 1:20-23

Hip 7:25-26 Wok Me 1:9-11

Fil 2:9-11

Hip 10:12-14 Wok Me 2:32-36

Hip 1:3-11

1Pit 3:22 Wok Me 5:30-31

Hip 2:9 Rom 8:34

Hip 4:14-16

Iesu trirərig pehe mwi ia tɪprənə i

Mat 24:29-44

1Tes 1:9-10

2Tim 4:8 Jon 14:1-3

1Tes 3:13

Hip 9:28 Wok Me 1:10-11

1Tes 4:13-5:11

2Pit 3:1-18 Wok Me 3:19-21

2Tes 1:6-10

1Jon 3:1-3 Fil 3:20-21

2Tes 2:1-4

Rev 1:7 Kol 3:4
1Tim 6:13-15
Rev 22:12-13